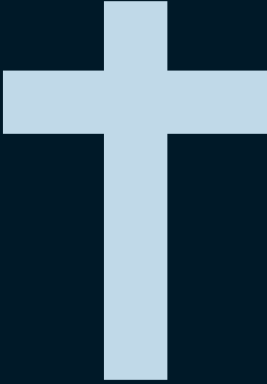

Goti Hanjuwä Iqueqä
Kukꞗui

The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac

Contents

Matiu	1
Makä	99
Lukä	156
Jonä	254
Wäunuinqä	326
Romä	421
1 Korinä	467
2 Korinä	511
Galesiya	540
Epäsäsi	557
Pilipai	573
Kolosi	584
1 Tesälonaika	595
2 Tesälonaika	605
1 Timoti	611
2 Timoti	624
Talusi	634
Pilimänä	641
Hipru	644
Jemisi	677
1 Pitä	688
2 Pitä	700
1 Jonä	708
2 Jonä	719
3 Jonä	721
Jutä	723
Itkimäqä	727

Kukņuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe Yätamäkqä kukņuä hiñuiqänjä iquvi

Bukä, kukņuä änguä we-hunqä-tänjä 4 iqua, ii tiwiqä nätmätqä, hea Jisasi Iqu, qua täu pmetanğa ätimäuminqenqä. Bukä Matiu iqu äqäkqä tqueqä tiwiqä kinğanäni, ii nätmätqä Mäliyai, Jisasi Ique ämikqä ga ätimäukqeuta, Jisasi Ique qu pizqä äpäkukuwä iutani, anği ävaukqä iunqeyi. Ga Iqu, Iqueqä wäunjanqä ämotquaminqä iquauñi, qäukuä haqä yätunqä äväma ekqenqä.

Nätmatqä naqänänjä hñqu Matiu iqu ämänätquakqe, ii tiñji. Goti Iqu hiñuiqänä kukņuä guä ämäsäueqanği, qu bukä yäuä iu äqäkuwä äqänänqce, Jisasi Iqu qayunanä timäutnqä diñqä imäkkqe. Goti Iqu kukņuä guä ämäsäuetä, "Ämaqä Israitqä iquau anğu itmetnqä Hñque dowatmniqueqä" ätkqe. Bukä tqi tii ämänätqueqi. Jisasi Iqu, ii Qäqueyqä. Bukä Matiu tqeñi, tiñinqä-pqe ämänätqueqi. Jisasi Iqu nätmätqä kuapanä imäkminqce, kukņuä Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua, hiñuiqänä ätäpu äqäkuwiñqce, ii qäyunä naqä-qakuänä ätimäuminqenqä. Hiñqä täu hiñuä qunä. Saptä 1:22-23; 2:4-6; 2:14-15; 2:23; 4:13-16; 8:16-17; 12:15-21; 13:34-35; 21:2-5; 21:16; 26:24; 26:31; 26:54; 27:6-10.

Nätmatqä naqänänjä, bukä Matiu ique ätäñqä huizi, ii Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunqä äyä äqänä. Jisasi Iqu wäunjuä imäkkqeutani, Goti Iqu, qokä-apäkä eeqäpnänjä iquauqä ämiqä naqä-qakuä äpmetä, ga qu Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä iqäpnqä äwinyä.

Bukä Matiu tqeñi, Jisasi Iqueqä kukņuä quäuqänänjä 5-qua ätminqenqä äqänä. Kinğanäni, saptä 5 iuta 7 iunqce, ii kukņuä tiñinqä ätäñqeyi. Jisasi Iqu, qoqonjä hñqueqä haqä yatu ätqäuä, kukņuä, Goti Iqueqä qokä-apäkä naqä-qakuänänjä iquauqä suqä imäqäpnqenqä, awä ätminqce. Kukņuä huiziqu, saptä 10 iunji, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjanqä ämotquaminqä iqua, qokä-apäkä huiziu awä ätuäkipiyänğa imäqäpnuwänqenqä, kukņuä äwikqe.

Kukņuä quäuqä huiziqu, saptä 13 iunji, Jisasi Iqu kukņuä awi, kukņuä ktqä Goti Iqunä miqce äänä hitanqenqä

ätuminqe. Kuknuä quäuqä huiziqu, saptä 18 iunji, Jisas Iqu, kuknuä awi, Ique naqä-qakuänä äwivändäpiyä iqua, suqä imäqäpnuwänqä iinqä ätkqe. Kuknuä quäuqä yäpakä iqu, saptä 24 iutä, 25 iutäni, Jisasi Iqu nätmätqä hea yäpakänqa timäuniquenqä ätkqe.

Qänakni ämaqe, Jisasi Iquenqä, himä-wiunqä ipu, Iquenji hanjä-iqä kuapänäni äwiminjuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, angi vaukqenqä äqäkqe.

Bukä tqi kiqä-kiuäni, ämaqä äsqu äqäkqenqä kuknuä hui hmanji. Ii etanqenqä, bukä tqueqä yoqe, qu ti änyuätkuwi. “Kuknuä änguä we-hunqä-tänjä Matiu iqu äqäkqeqä.” Qu knuä iqe, ämaqä mbqä motauqä, iqueqä tiwiqä saptä 9:9-13 iu äqänänqä iqu, äqäkqeqä.

*Jisasi Iqueqä kaqä-kawäkaunqä**

¹ Kuknuä tä, Jisasi Kraisi Iqueqä kaqä-kawäkaunqe. Iqu häneqä Dewiti iquesani, itanqa Dewiti iqu häneqä Aprähämä iquesani.

² Aprähämä iqu, Aisakä iqueqä kanique. Itanqa Aisakä iqu, Jekopä iqueqä kanique. Jekopä iqu, Jutä iqueqätä, känguäkauqätä kanique. ³ Jutä iqu, Peresi iqueqätä, Sela iqueqätä kanique. Ingueqiyqä känai, Tema iiyi. Peresi iqu, Eslonä iqueqä kanique. Eslonä iqu, Lamä iqueqä kanique. ⁴ Lamä iqu, Aminätapä iqueqä kanique. Aminätapä iqu, Nasonä iqueqä kanique. Nasonä iqu, Salämonä iqueqä kanique. ⁵ Salämonä iqu, Boasi iqueqä kanique. Kiqä känai, Leopä iiyi. Boasi iqu, Opeti iqueqä kanique. Kiqä känai, Rutqi iiyi. Opeti iqu, Jesi iqueqä kanique. ⁶ Jesi iqu, ämaqä naqä Dewiti iqueqä kanique.

Dewiti iqu, Solomonä iqueqä kanique. Kiqä känai, hinjuiqänäni Yuraya iqueqä apäkä eminqe. ⁷ Solomonä iqu, Leopamä iqueqä kanique. Leopamä iqu, Apiya iqueqä kanique. Apiya iqu, Asa iqueqä kanique. ⁸ Asa iqu, Jeosapatä iqueqä kanique. Jeosapatä iqu, Jeolamä iqueqä kanique. Jeolamä iqu, Yusiya iqueqä kanique. ⁹ Yusiya iqu, Jotamä iqueqä kanique. Jotamä iqu, Ahasi iqueqä kanique. Ahasi iqu, Heseqiya iqueqä kanique. ¹⁰ Heseqiya iqu, Mänasa iqueqä kanique. Mänasa iqu, Amonä iqueqä kanique. Amonä iqu, Josiya iqueqä kaniquvi. ¹¹ Josiya iqu, Joakinä iqueqätä, kätä-känguäkauqätä kanique. Inqani, mäkä-hunqä hñqua Israitqä iquaunji, Bapilonä iunqä ätuma äwäpu, iquauqä yäpä imä äpmuatekuwi.

* 1: Lukä 3:23-38

12 I äpmapiyitani, Joakinä iqu, Selatiyoli iqueqä kaniqu ekqe. Selatiyoli iqu, Serupapelä iqueqä kaniqu ekqe. 13 Serupapelä iqu, Apiyutä iqueqä kaniqu ekqe. Apiyutä iqu, Eliyakimä iqueqä kaniqu ekqe. Eliyakimä iqu, Asolä iqueqä kaniqu ekqe. 14 Asolä iqu, Satokä iqueqä kaniqu ekqe. Satokä iqu, Akimä iqueqä kaniqu ekqe. Akimä iqu, Eliyutä iqueqä kaniqu ekqe. 15 Eliyutä iqu, Eliyasa iqueqä kaniqu ekqe. Eliyasa iqu, Matanä iqueqä kaniqu ekqe. Matanä iqu, Jekopä iqueqä kaniqu ekqe. 16 Jekopä iqu, Josepä iqueqä kaniqu ekqe. Josepä iqu, Mäliyaqä qokique. Mäliyai, Jisasi Iqueqä känaiyi. Iquenyqe, qu tii ätätqänjuwi. “Ämaqä Tqu, Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iquvi.”

17 Iinjä etanji Jisasi Iqu Aprähamä iquesañä hueqä-himqä Ique. Inji Aprähamä iquesa, ämaqä 14 iquau eqiyämanjuwitani, Dewiti iqu ekqe. Itanğa Dewiti iquesa, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanjuwitani, mäkä-hunqä iqua Israitqä iquauñi Bapilonä iunqä ätuma äukuwi. Itanğa Bapilonä iunqä äukuwitani, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanjuwitani, Jisasi Kraisi Ique ämikqe.

Mäliya, Jisasi Ique ämikqenqä†

18 Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqueni, Iqueqä känai ämikqenqä kukñui, tiñi. Iqueqä känai Mäliya, qu Josepä iquenyqä tuwakñä ae äunycanjuwänğa, iqu mämeqä änä etanğani, Dñä Ängüä Iqu iyyqä äwqä imda imäkqanji, ii äwqä-tänjä eminqe. 19 Iyyqä qokä Josepä iqu, ii äwqä-tänji etanji näqñqä ämeqe, ämaqä jänänju eä, qokä-apäkä iquauqä hinjuä iqiñi, ii womba inqä meqänqe mäwiñganji, hinjuinä qunawatmätä ikqe. 20 Iqu injä imäkätñqä kñuä yqänä indqänätqätanğa, wätqä iunji Goti Naqä Iqueqä enätqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “Josepä Dewiti iqueqä kawiquki, Mäliya matñqä diñqe, si kñuä kuapänä mindqänqä panä. Ymeqä äwqä imä ämnänqä Iqu, Dñä Ängüä Iqu änyueqeqä. 21 Itanğa ii Ymeqä Qokä Hñqu nyuänqiyä. Iqu Iqueqä qokä-apäkä iuqä suqä quvqetani, hänjä imäkäqumuatäniqeqä. Inji si Iqueqä yoqe, ‘Jisasi‡ Iqukiyä’ nyuättnqeqä” ätukqe.

22 Nätmatqä eeqänänjä tä ätimäukqe, Goti Naqä Iqueqä kukñui, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Naqä Iqu hinjuätqä hñque kukñui tiñjä äwikqe.

23 *“He qätä wipiyä. Apäkä, qokätä hiqaqä mäwiqä hui, äwqä-tänjä eätä, ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä. Qu*

† 1:17 Lukä 2:1-7

‡ 1:21 Yoqä Jisasi, kiqä quati tiñji. Qokä-apäki hänjä imäkäqumuatqä.

iqueqä yoqe, 'Imanueli iqueqä' nyuätpnuwänqeqä. Yoqä tqueqä quati, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, nesä anä äpmenä."[§]
²⁴ Itanğa Josepä iqu, hiqaqä äwäminqeqe ivatuwänäqeqe, Naqä Iqueqä ynaunjqä iqu ätukqä-pa imäkätä, iqueqä apäki qe ämakqeqe. ²⁵ Iqu apäki ae ämakqä-qe, ii Ymeqä Qokä Ique ae nyquangqänqanqä, iisä hiqaqä anä mäwiqä iminqeqe. Ga iqu Iqueqä yoqe, "Jisasi Iqukiyqä" änyuätkqeqe.

2

Näqñqä-tänjä iqua, Jisasi Ique äwimakuwinjqä

¹ Ämaqä naqä Heroti iqu qua Jutiya iu mitqätanğa, Mäliya Jisasi Ique anä-himqä Betlemä iu ämikqeqe. Qänakndanji ämaqä mäptqä timäuqä mänqisanjä näqñqä-tänjä iqua, Jerusälemä iunqä äyappiyi, yatñqä hinqinäwa ikäkuwi. ² "Ymeqä, ämaqä Jutiya pmeqä iquau mitñqä, tänğa änyquä Iqu, äñgi winä? Ne Iqueqä qätäqueqä ique, mäptqä timäuqä mänqisa äqunätanä, Iquenyqä qonjä woktatunquä äyapqunä."

³ Ämaqä naqä Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqeqe, iqu knuä kuapänä indqänätä, änämiqä iminqeqe. Jerusälemä pmeqä iqua asä iinjä iminjuwi. ⁴ Iinjä hitanği, Heroti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquautä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, eeqänä tääqä ätuätumetä, yatñqä tiinjä äwikqeqe. "Krais, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqeu mitñqä Ique atäunjuä ikqä Iqu, anä äsqisa timäutñqäwä?" ätukqeqe.

⁵ Iqu yatñqä i vqanğa, qu kimanji tii qe ätukuwi. "Iqu anä-himqä Betlemä, qua Jutiya iuta timäutñqeqä. Hinjuä-tqä hñqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui ätätä, bukä iu tiinjä äqäkqeqä."

⁶ 'Qua Jutiya iunji, anä-himqä Betlemä iquki, huizi iquauqä yäpakä iquki manä. Ämaqä sitanjä hñqu, huiz-iquau miqä timäuniquaqä. Iqu Nqä ämaqä Israitqä iquau miqänqä pmeniquaqä,' ätätä äqäkqeqä" ätukuwi.*

⁷ Heroti iqu kukñuä tä qätä äwiyäqeqe, ämaqä mäptqä timäuqä mänqisanjä näqñqä iquau tääqä maqñqä ätuätumeqeqe, yatñqä vqanğa, qu, "Qätäqueqä iqu hea inğa ätimäuqeqä" ätukuwi. ⁸ Itanji iqu näqñqä ämeqeqe, iquau ätäwqatqeqe. "He Betlemänqä äwipu, Ymeqä Iquenyqä qävqä äñguänä ipiyä. Itanğa he hinjuä ae äqumbiyi, nyi ndpñqä anqumä quveppiyä. Nyi-pqeqe äpätmä, Ique qonjä woktäumqänänjä."

⁹ Qu ique qätä äwipiyi, qe äukuwi. Wätqätanqewänqanji, qätäqueqä mäptqä timäuqä inği äqunqewä iqu, iquauñi

hinjuiqä äwimaminqce. Itanğa iqu äwätä, anä Ymeqä Iqu witanğqä iu, haqä yätqä äpmakqce. ¹⁰ Inğanı iqua iinjä äqumbiyi, yeeqä kiinjä qe äwiñgqce. ¹¹ Itanğa iqua anä yäpä inğisa äpaquväpu, Ymeqä Iquesä, Iqueqä känäi Mäliyatäni äqumbiyi, iqua Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, qonä äwoktäupu, hipenüi qua bu ekuwi. Itanı iqua golqetä, eqä wetqä jinanä anğuanänä weqetä, zä-wänunuä eqetä, quwqä qa iuta ätaupu, Ique qe äwikiwi.

¹² Inğanı Goti Hanjuwä Iqu wätqä ävätä, “Heroti iquenyqä anğumä mäwqä pambiyä” tquanğa, iqua quwqä anämqä hänaqä hui-mända qe äukuwi.

Isipänqä zä äwäkuwiñqä

¹³ Iqua ae uwqanğuwänğanı, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique wätqeu äwimetä ätukqce. “Heroti iqu, Ymeqä Tquenyqä qävqä itä, pästätñqä iqiya. Inı si ävautnä, Ymeqä Iquesä, känäutä itmetnä, itanğa Isipä iunqä zä ätuma äwätinä, pmatñqeqä” ätukqce. “Nyı si anğumä ktqanğmdqanğanğäuä.” ¹⁴ Itanı heatqanğa, Josepä iqu ivatuwänäqce, Ymeqä Iquesä, känäutä Isipänqä qe ämitimäukqce. ¹⁵ Iqu iu yqänä pmetanğa, Heroti iqu qe äpäkonğqce. Nätmatqä tä ätimäukqce, Naqä Iqu Iqueqä hinuä-tqä hñque ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqce. “*Nqä ymeqä ique, Isipä buta ätuma äpkqeqä*” ätkqce.†

Ymeqä qokä iquau äpäkkuwiñqä

¹⁶ Heroti iqu, ämaqä mäptqä timäuqä mäñgisanä iqua, ique awä mätkuä, hänaqä hui-mända ämäwqätäukuwiñqä näqñqä ämeqe, iqueqä äwqce tnänä wiñganğa, ämaqä hui Betlemänqä ändowatätä ätukqce. “Betlemä iutä, anä-himqä qäqiqi ämätnänqä iutäni, he ymeqä qokä quväukuä hñquaqu mämäwqätäuqä iquauñi, pizqä päkpiyä.” Iqu näqñqce, ämaqä mäptqä timäuqä mäñgisanä iquauta ämeqe, ymeqä quväukuä iinjı mämäwqätäuqä iquauñqä ätukqce. ¹⁷ Qu ymeqä i äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä, hinuä-tqä Järämai ique ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqce.

¹⁸ “*Anä-himqä Lama iunı, Lesoqä kaqäua ymeqä iquauñqce, kñuä äqiyäpu pmapqä iqanğuwänğa, qu qätä äwikiwi. Ymeqe mäpmeqä itanğuwñqä, qokä-apäkä huizi iqua iuauqä äwqce jänä iwimäkññqä diñqce, mäwiñqä iminğce.*”‡

Isipäta, Nasäretqänqä anği äukuwiñqä

¹⁹ Heroti iqu ae äyä päkonğanğa, Isipä iunı, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique äwimetä tiinjä ätukqce.

† 2:15 Hosiya 11:1 ‡ 2:18 Järämai 31:15

20 “Ämaqä, Ymeqä Ique pizqä päsänä-tpu ikuwä iqua, ae äpäkönjuwiqä. Inji si ävautnä, Ymeqä Iquesä känäütänji itmetnä, qua Israitqänqä anjumä upnqeqä.” 21 Kuknuä ii qätä äwiyäqeqe, iqu ävautä, imbaqi itmetä, qua Israitqä iunqä äukuwi. 22 Iu ätimäuqe, Akelausi iqu kanä Heroti iqueqä anä ämetä, Jutiya iu mitqätanqenqä qätä äwiyäqeqe, iqu zä wiŋganji iunqä mäwqä ikqe. Injä etanji Goti Hanjuwä Iqu wätqeuta knuä vqanji, iqu qua Galilisänjä inqisanqä äukqe. 23 Iu ätimäuqe, iqu anä-himqä “Nasäretqävqä” ätminuwä iu qe äpmakqe. Iqinyqä äukuwi, hinuä-tqä iquauqä kuknui qäyunä qe ätimäukqe. “Qu iquenyqe, ‘ämaqä Nasäretqätanä-qeqä’ tupnuwiqä.”

3

*Jonä asnjä-qäyqä iqu, kuknuä awä ätuminqenqä**

1 Itanji quväukuä hui ae äpäwqanqa, Jonä asnjä-qäyqä iqu Jutiya iu änyä qe ätimäütä, anä avqanqä iu äpme, ämaqeu kuknuä awä tii ätuminqe. 2 “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi ae äquvepqenqe, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.” 3 Kuknuä Goti Hanjuwä Iqu hinuä-tqä Asayä iqueqä manjä iuta ätkqe, ii Jonä iquenyqe. Ii tiinji.

“Anä avqanqä imdanji, ämaqä hñqueqä manji tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe, näwinyä jänänä imäkepiyä.’”†

4 Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanga yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Itanji penuätä, wiyä-maknuä anitä ätetä anqmanminqe. 5 Inqanji ämaqä Jerusälemä pmeqä, qua Jutiya iu pmeqä, itanga eqä Jotänä iqueqä manjä iu pmeqä iqua, qu eeqänä iquenyqä äpminuwi. 6 Qu i äpäpu, quwqä suqä quvqenqä awä tqanqungwanqanji, Jonä iqu eqä Jotänä iu asnjä äwqäminqe.

7 Inqanji Jonä iqu, Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä, asnjä mapnqä kuapänä pqanqä äqunäqe, iqu tiinjä ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä äpanqiyä. He zä upiyä-qe,’ tqu hitqanqikä? 8 Hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Injä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänjä enqä-panqenjqä. 9 ‘Aprähämä iqu neqä awiqu hitanqgetanji, ne anqguä äpmejunä-qe,’ matnqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epnqe, anqguä imäkänä.

* 3: Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 3:3 Asayä 40:3

¹⁰ Zä-häukuä änguä mäwiqanqutqä iquauni, tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹¹ “Hiqä kñui äkunmäknäpu, ‘suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä’ motquapñqe, nyi asñi eqetänä eqiyätqänä. Iñä etanji Ämaqä nyi ämanqutäunqä Iqu, qänaki änä äpäñqiyä. Nyi Iqueqä yukä ämuasmänqe mamqe, ämaqä änguä-qunä ma, quvqunji. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguitä, tä itä heqiyänqiyä. ¹² Iqu pokä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäütä, kuä naqe, aquvä äqiyätä kiqä anju pñqä maeniñqe. Itanqa kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqeä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Ique asñä äwqäkqenqä‡

¹³ Inganji Jisasi Iqu qua Galili iu ävämani, Jonä iqu asñä wuqiyätñqä, ique eqä Jotänä du äwimakqe. ¹⁴ Itanqa Jonä iqu, “Qäyä eenä. Asñi, Si ñqiyqänänä qäyunä-qe, nyi kqämqä äpñi, änäñqäwä?” ätukqe.

¹⁵ I tquanqa Jisasi Iqu kimanji, “Qäyä eenä. Tänganji Nyi äktqä-pa, ii imäkiyä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä eeqänäñi qäyunä timäutñqe, ye suqä ii imäkenqeä” ätukqe. Inganji Jonä iqu kukñuä dñi qänaknä ikqe.

¹⁶ Jisasi Iqu asñä ae ämeqe, eqä bu äväma äyapqanqa, maqänäñi qäukui qñqanä enqä-pa qe äütänqge. Itanji Iqu, Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, yññä-heeqä enqä-pa äquvepäta, Iqueä huiwä iu pmeqanji hiñuä äqunqge. ¹⁷ Inganji qäukuä yätutani, manjä hñqu tiñä äqänqge. “Ämaqä Tqu, Nqä Ymeqä Nyi kiñä änyinätñqä Iqueqä. Nqä äwqä imdanji, Iquenyqä aquvänä änyinätqänä” ätukqe.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwikqenqä**

¹ Inganji Jisasi Iqueni, Dñä Änguä Iqu, anjä avqñqä iunqä ätma äukqe. Ii, Setänä iqu Ique yamwiqä vätnqä diñqä. ² Iqinji Iqu hiunjitä, heatqetä 40, buayä manqä äpmeqe, buayänqä dä äwikqe.

³ Inganji dñä quvqä yamwiqä vqä iqu, Ique äwimeqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanqutqe, hikä tqua buayä kunmäkmbñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Qokä-apäki buayä dutanä pmeqä hmanjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä eeqänänä iutanä pmeqeä,’ ätä äqänänä” ätukqe.†

‡ 3:12 Makä 1:9-11; Lukä 3:21-22

* 4: Makä 1:12-13; Lukä 4:1-13

† 4:4

⁵ Iqu iinjä tqanğa, Setänä iqu Ique Jerusälemä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä iunqä ätuma äwäqe, hiqäva-imäkqä anjä atääqä iu ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, qua mänji ikuapmävä” ätukqe. “Tiinjä etanğı, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tii äqänä.

⁶ *‘Goti Hanjuwä Iqu iqueqä enätqä iqua änguänä mikipnqä ätuänqiyä. Tqä yuki hikä iu hui matävqä isnqä diñqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpnqäüä.’* †

⁷ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Bukä iunji, kuknuä tiinjä-pqe inä äqänänä.

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, yamwiqä mäwqä panä.’ §

⁸ Itanji Setänä iqu anğumä, qoqonjä haqä naqä zi-imänjä hñquenyqä ätuma äyäqe, anjä-himqä eeqänänjä qua täunitä, iquauqä nätmatqä änguä eeqänänjä itä ämotquakqe. ⁹ Ga iqu tiinjä ätukqe. “Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeqä manmäuqanğtqe, nyi eeqänänjä tä Si ktapmğänä.”

¹⁰ Jisasi Iqu tii ätukqe. “Setänä iquki, huätä päuvä! Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä, *‘Si qonjä äwoktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunui Iqueqenä iqanğinyä.’*”*

¹¹ Inğanji Setänä iqu Ique ävämeqanğa, enätqä iqua äpäpu, Ique yätamakqä äwikuwi.

Jisasi Iqu wäunui, Galili iuta ipäqäkqenqä †

¹² “Qu Jonä ique, guä ae äkiqiyäuwuwiqä” tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu qua Galili iunqä anğı äukqe. ¹³ Itanji Iqu anjä-himqä Nasäretqä iunji ävämanji, anjä-himqä Kapänamä bunqä äwitä äpmakqe. Kapänamänji, eqä-huänjä Galilitänjä qäqiqi eä, Seplonä, Näptali gueqiyqä hueqä-himqä iquauqä qua iuvi. ¹⁴ Iqu e imäkätä, kuknuä hñqu Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manjä iu ätimekqeuñi, qäyunä timäutnqä ikqe.

¹⁵ *“Seplonä, Näptali gueqiyqä quae, hänaqä eqä-huänjä duñqä änyäwänqä qäqiqi eä, eqä Jotänä-tänjä inğimända, qua Galili-tänjä inğisayi. Itanğa ämaqä Israitqä iquanä ma, huiziqua iqi anä äpmeñäuä.* ¹⁶ *Ämaqä pisqukuä imä äpmeñuwä iqua, qu we-hunqä naqä ique hiñuä ae äqunänäuä. Ga ämaqä ae äpäkonğuwä iqua enqä-panjä äpmeñuwä iquauñi, we ae äwiomäkqiyä”* ätkqeqä. ‡

† 4:6 Apqä Bukä 91:11-12 § 4:7 Kuknuä-suqä 6:16 * 4:10 Kuknuä-suqä 6:13 † 4:11 Makä 1:14-15; Lukä 4:14-15 ‡ 4:16 Asayä 9:1-2

17 Inŋaŋi Jisasi Iqu, qokä-apäkä iu kukŋuä awä ätipäqiyätä, tiŋä ätukqe. "Goti Qäukuä Yätutaŋä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi äwiŋqä-qae, hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe vqutatämäupiyä."

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä iquau tääqä ätuätumakqenqä

18 Iqu eqä-huäŋä maŋä Galili iu qanä äwätäqanŋaŋi, Saimonä, Endru gueqi hämapäkä-piqä qa ätnämäutqätanŋinyä äqunŋqe. Saimonä iqueqä yoqä huizi, Pitä ique. Inŋueqi hämapäkä äpisinyä, mbqä ämamiŋiyi. 19 Iqu iquaqui hiŋuä äqunäqe, "Nyi qänaki nyivänjinyqä. Ämaqä-piqenqe ämäqesquamqänänyä" ätukqe. 20 I tquanŋaŋi, inŋueqi hämapäkä qae, maqänä iqi emäŋi, Ique qänaki äwivändkiyi.

21 Iqisaŋi haqä nänä hmbu tii äwäqe, ämaqä hŋueqi, Jemisi iquesä, Jonä iquesä hiŋuä äqunŋqe. Iquaqi Sepri iqueqä hikŋä-quaqu eänyä, imätqua yimba iu äpmapu, hämapäkä-piqä qae dakmäuqanŋi anä imäqämanmiŋuwi. Jisasi Iqu inŋueqi hiŋuä äqunäqe, tääqä ätuätumakqe. 22 I tuätumeqanŋaŋi, inŋueqi yimbaetä, kaniquesä maqänä ävämaŋi, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä täŋä-yaqä hŋquau, äŋguä iwimäkkqenqä

23 Inŋaŋi Jisasi Iqu qua Galili iuŋi qanä ikitä, quwqä anä aquväqŋqä iuŋi näqŋqä ävätä, kukŋuä äŋguänänä Goti Iqunä qäukuä haqä yätuta miqenqä awä ätuätä, täŋä-yaqä huitanä-huitanä eeqänä äŋguä imäkätä ikämiŋqe. 24 Iquenyqä kukŋui, qua Siliya iuŋi eeqänä im-imä qe äukqe. Ga ämaqe Jisasi Iquenqä, täŋä-yaqä huitanä-huitanä-tänjitä, dnä quvqä-tänjitä, yaqä ppqä-tänjitä, yaqä ŋŋuä-tänjitä, eeqänä äma pqaŋguwänŋaŋi, Iqu eeqänä äŋguä imäkkqe. 25 Itanŋa ämaqä kuapänä qua Galilisaŋä iquatä, qua Dekapolisisaŋä iquatä, Jerusälemätaŋä iquatä, qua Jutiyataŋä iquatä, eqä Jotänä yätäqänŋisa pmeqä iquatäŋi, qu eeqä Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu qoqonä yätu äpme, kukŋuä awä ätukqenqä (5:1-7:27)

5

*Ämaqä äwqä yeeqä-wiŋqä iquauŋqä**

1 Jisasi Iqu ämaqä kuapänä pqaŋä äqunäqe, qoqonä yätunqä ekqe. Iqu iqi quamä pmeqanŋa, Iqueqä

wäunüängqä ämotquaminqä iqua, Iquenqä äpkuwi.
 2 Inğanj Iqu iquau tiinjä ämotquakqe.

3 “Ämaqe, ‘Nyi ämaqä äwa iqunä eämä, Goti Iqueqä hinuä iqi qäyunängunä hmanjqä’ knuä indqänätqänguwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätangqenqe, äwqä yeeqä ipnqe. 4 Ämaqä, suqä quvqenqä knuä äqiyätqänguwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä iwimäkätjqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 5 Ämaqä, iquauqä yoqe mändi äkittqänätqänguwä iqua, qua tä quwqä heniqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 6 Ämaqä, suqä jänäninqä äwa ipu, ique mapnqä kiinjä äwinyätjqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu jänä imäkpnqä qäyunä väniqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 7 Ämaqä, huizi iquaunqä qeqä äwimänätä yätamäkqä ävätqänguwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qujqe asä inä wimänäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 8 Ämaqä, qeqä-quuvqä ikikinyänjä änyänguwä iqua, Goti Hanjuwä Ique hinuä qumbnuwängqe, qu äwqä yeeqä ipnqe. 9 Ämaqä, äkasuwä-mäkä mändi kittqänqä imäkätqänguwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu iquaunqe, ‘Nqä ymeqä-quaiqä’ tuäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipnqe. 10 Ämaqä, suqä jänänjä iu qänaki itqätanguwiuta, huizi iquauqä hipa iuta hanjä-iqä ämetqänguwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätangqenqe, äwqä yeeqä ipnqe. 11 He Nyaqä yoqä ämetqätanguwinqä, ämaqe kuknuä quvqä etäpu, quvqä etquepu, henyqä quanqä tqanguwängğanj, he äwqä yeeqä ipnqe. 12 Hinuätqä he mäpmeqänga äpmaminuwä iquaunji, ämaqe suqä quvqä asä iinjä itquaminuwiqä. Itanqa he Nyaqä yoqä ämetqänguwitanji, nätmatqä änguanänji qäukuä haqä yätu henyqä näwi äwinä. Iinqe, he äwqä yeeqä kiinjä ipnqe.”

“He hakitä, we-hunqetä, enqä-pañuenjqä”

13 “Qua täu qui maqänä mimäkjqä, äpakänä witätjqe, he hakä enqä-pañuenjqä. Haki ätquänqä qäpu heqangutqe, hakä ätquänätjqe, anqumä äänä timäuniqiyä? Oeyqä. Anji wäunüä miqä iqanguti, ämaqe bi ätnämäupu, qonjqä ipnqäuä.† 14 Qua täunji, he we-hunqä enqä-pañuenjqä. Anjä-himqä hnqu qoqonjä iu ämätänjqe, zä mamätjqä itänqiyä. 15 Asä iinjä, ämaqä anjä iu pmetanguwä iquau we wunätjqe, ämaqe hiqu-tä ämäsäupu häkä imä matqäteqä ipu, kiqä ätqäuqä iqinyä tqätepñqäuä.‡ 16 Iinjä etanji heqä we-hunqe, ämaqeu

† 5:13 Makä 9:50; Lukä 14:34-35 ‡ 5:15 Matiu 6:22-23; Lukä 11:33-36

we wunätätŋqänänjqä. Inji iqua, he suqä äŋguänänjä imäkätqätanğä eqämbiyi, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenğä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupŋqäuä.”

Kukŋuä-suqä, Goti Iqu Mosisi ique äwikqenğä

17 “He Nyinyqe, ‘Iqu kukŋuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä itä, kukŋuä hiŋuä-tqä iqua äqäkuwä itä, huätä mamäutŋqä äppeqä’ kŋuä mindqänğä pambiyä. Oeyä! Nyi huätä mamäumqä äpqä ma, qäyunä naqä-qakuä timäutŋqä äppeqä. 18 Nyi he naqä-qakuänä etqänä. Qäukuitä, quaetä, aanğä hiqanğanqe, kukŋuä-suqä iutanjä wänğqä hmbu aanqe, maeqä yäniqeqä. Oeyqä. Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänğä eeqänänji ae ätimäuqanğanqe, hiqŋqä wänğqä suqä iu äqäkuwi, eeqänänji äwitäniqeqä. 19 Inäqe ämaqä hŋqu, suqä Mosisi iqu äqäkqä iutanjä wänğqä hmbi mändi äkittqiyätä, ämaqä hŋquau mända-pqä inä eyäqiyämetqe, suqä ipu huiziquauqä yäpä imä qäyä witanğqä-qe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunji, ämaqä tqueqä yoqe wänğqäpu, huiziquauqä yäpä imä winiqeqä. Itanği ämaqä hŋqu suqä iunji qänaknä itä, ämaqä iunji ämotquamitätqe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunji, iqu yoqä naqä meni qeqä. 20 Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iunji, jänänänjä imäkäpiyänğani, ämaqä kukŋuä-suqenğä näqŋqä iquauqätä, Parisi iquauqätä, suqä jänänjä imäkqä iunji mämäwqätäuqä ipu qänaki iquwi, he Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunğe änä mäyqänänjiqä.”

Äwqä tnänjŋqätä, ämaqä päsqenğätä

21 “Kukŋuä hiqä taqä-tawäkiqua qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Ämaqä pizqä mapäsqä ipŋqeqä.’[§] Itanğa ‘Ämaqä hŋqu ämaqä hŋque pizqä äpäsätqe, iqueni kukŋuä wimeniqeqä.’^{*} 22 Itanği Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hŋqu ämaqä hŋququque äkasuwä ätuätqe, iqueni kukŋuä wimeniqeqä. Itanji, ämaqä hŋqu hŋquququeni, ‘Hiŋginqukiyqä’ ätuätqä iqu, kukŋuä iwäsäuqä naqä iquau wimeniqeqä. Itanji ämaqä huizi ique-mända, ‘Si ämaqä kŋuä maeqä hŋgisanä iqä iqukiyqä’ ätuätqä iqu, tä quvqä iqu äsänğqä iunğä wäniqeqä. 23-24 Iiŋjŋqe, si hiqäva äma äpätnä, hiqäva-imäkqä ttawä iu ätqäutŋanğani, tqä sämaquenyqe, ‘Iqu nyitä kukŋuä-tänueqä’ kŋuä indqänğni, tqä hiqäva iqi pŋqä eätnä, iquenyqä äwätnä, äwqä naqä-hŋqunä ganä nyiyŋqeqä. E ae imäknyiyi, si äwätnä, tqä hiqävae Goti

Hanjuwä Ique inganä wisnqeqä. ²⁵ Ämaqä hnqu si kuknuä miktätñqä iqanğutqe, itanji iqtä sitä kuknuä tqä anjunqä hänaqä iu qanä anä äwäsiyanğani, si maqänanji ique äwqä hanuä iwimäkätinä, iqtä jänä imäkiynqeqä. Si e mimäqä iqanğtqe, iqu ämaqä jänä imäqä iqueqä hipa iu kivqanğuti, jänä imäqä iqu guä kiyäueqä anä iu miqä iqueqä hipa iu kivqanğuti, itanğa iqu guä kiyäueqä anä iu mäqumuatekiyanıneqä. ²⁶ Nyi sinji naqä-qakuänä äktqänä. Mbqä qu si atäunüä äkipqä iunji qäyunä vätnanğanqe, si guä kiyäueqä anju mävämeqä yqänä pmettniqä.”†

Huiwä yanä ikiqä suqenqä

²⁷ “Qu tiñä ätätqänjuwinqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqeqä!’‡ ²⁸ Itanji Nyi he tiñä etqänä. Ämaqä hnqu apäkä hui hinuä äqunä, ‘Tisä hiqaqä anä womqe’ knuä ävqäqe, iqu iqueqä äwqä iutani, suqä quvqe ae imäkqeqä. ²⁹ Tqä hinuä ämuangisanji suqä quvqeuñqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätquätinä bi tnämävä. Si iñä imäkqanğtqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänanğä-qe, suqä quvqä iñä mimäqä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänanğqe, ii hanä-ıqä wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanä-ıqä naqänanjiqä. ³⁰ Itanğa tqä hipa ämuangisanji suqä quvqeuñqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iñä imäkqanğtqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänanğä-qe, suqä quvqä iñä mimäqä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänanğqe, ii hanä-ıqä wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanä-ıqä naqänanjiqä.”

Qokiqütä, apäkisä, anä näweqä pmesiyñqenqäS

³¹ “Qu tiñä ätätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hnqu iqueqä apäki huätä ändowätätäqänğani, iqu iñä imäkätqenqä ämotquetñqe, iñji, tuwanüä hui äqiyätä vätnqeqä.’* ³² Itanji Nyi he etqänä. Ämaqä hnqueqä apäki, huizitä huiwä yanä mäwqä itqä qäyä etanji, iqu ii huätä ändowätätqe, ämaqä iqu iqueqä apäki kuknuä-suqä ävausätñqä iunqä iwimäkqiyä. Kuknuä tqueqä quati, tiñiqä. Ämaqä hnqu apäkä iñji ämeqe, iqtä iisä, suqä qokä hnqütä apäkä huisä hiqaqä anä mäwiqä iunji ävausqinyqä.”

Kuknuä yänänanğqä wimäkqä suqenqä

† 5:26 Lukä 12:58-59 ‡ 5:27 Anğumä Itmakqä 20:14, Kuknuä-suqä 5:18

§ 5:30 Matiu 19:1-12; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 * 5:31 Kuknuä-suqä 24:1, 3

33 “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua hinjuiqänä qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si nätmatqä hñqu imäktñqä diñqä kukñuä yänänäqñqä ätätñänqani, quanji matqä panä. Si ätätñä-pa Naqä Iqueqä hinuä iqinj i imäktñqeqä.’† 34 I etanji Nyi he etqänä. Hiqä kukñuä hñqu yänänäqñqä imäkpñqä etanjutqe, he nätmatqä hñqueqä yoqe matqä pambiyä. Oeyqä. Iinjä imäkpñqä etanjutqe, qäukuinjä matqä pambiyä. Ii tiinji. Qäukui, tqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä, Iqu äpme ämitñqeyqä. 35 Itanğa quaenqä matqä pambiyä. Ii tiinji. Qua iunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä yuki qutatä haqeqi äui äpmenqeyqä. Itanğa Jerusälemänqä matqä pambiyä. Ii tiinji. Jerusälemäni, Ämiqä Kinganänjä Iqueqä anä-himqeqä. 36 I etanji si kukñuä hñqu yänänäqñqä imäktñqä etanjutqe, tqä nyuänjä iquenyqe matqä panä. Oeyqä. Si tqä nyuänjä iunji, dä qaandätä nätqätä huitñqe, mimäqkä isñqinyä. 37 Hiqä kukñui, ‘Auäqä’ ätäpu, ‘Oeyqä’ tññqeqä. Ii qäyuvqä. Kukñuä haqä nändi ätätqänjuwi, quvqä imäqkä iqesanjqä.”

Hiqä himä-wiunqä iquauñqe, kiinjä enquätñqä‡

38 “Qu tiinjä ätätqänjuwinqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hñqu huiziqueqä hinui qui imäqanjutqe, he iqueqä-pqe, inä imäkpñqeqä. Itanğa ämaqä hñqu hñqueqä hiquani ämisqiyqanjutqe, he iqueqe, inä misqäpñqeqä.’§ 39 Iinjä etanji Nyi he tiinänqeqe etqänä. Hñqu quvqä etqueqanjutqe, iqueni he kimanji mitqueqä pambiyä. Hñqu saqä manğawä iu kpäsqanjutqe, si hñgisa inä wisuätñqeqä. 40 Hñqu si kukñuä ämiktätä, tqä gque metñqä iqanjutqe, si tqä gquä quäuqä-pqe inä wisñqeqä. 41 Hñqu iqueqä yquayä äma qäqi wisñqä ktqanjutqe, si iqutänji kinä näñji tii äma wisñqeqä. 42 Hñqu si nätmatqänqä yatñqä kiyqanjutqe, ique äwisñqeqä. Itanğa ämaqä hñqu, ‘Si yakuä dapiyä’ ktqanjutqe, si ique tuwä mäwiyqä panä.”

43 “Qu tiinjä ätätqänjuwinqä, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si sämaqä iquenyqe kiinjä äkinyätä,* tqä himä-wiunqä iquenyqe, äwqä quvqä imäktñqeqä.’ 44 Itanji Nyi he tiinjä etqänä. He hiqä himä-wiunqä iquauñqe kiinjä enyätä, ä ämaqä suqä quvqä emäkquwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqu iquau äñguä itquetñqä tääqä tññqeqä. 45 He iinjä ipqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä ymeqä-quenä eäpu, Iqu imäkätñqä-pa imäkpñqeqä.

† 5:33 A Täuqä 13:2 ‡ 5:37 Lukä 6:27-36 § 5:38 Anğumä Itmakqä 21:24;

Hiqäva-imäqkä 24:20; Kukñuä-suqä 19:21 * 5:43 Hiqäva-imäqkä 19:18

Iqu Iqueqä mäptqe, ätimäutä ämaqä änguitä, quvqetä asänä tuätñqä iwimäkätqänä. Itanğa piyä-pqe, ämaqä jänänä iquauñqätä, suqä qäyunä mimäkqä iquauñqätä, qiyätñqä imäkätqänä. ⁴⁶ Nyi kukñuä iinjä etqe, kiqä quati tiñiqä. He äwqe, ämaqä heñqänä äwinyätñqä iquauñqänä hiñganğutqe, kimañi Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä squä hitapäninqäwä? Ämaqä mbqä ämotautqänuwä iquapqe, Goti Hanjuwä Ique qätä mäwiyqä ipiyä-qe, asä inä imäkätqänuwiqä. ⁴⁷ Iinjä etanğqä-qe, he hiqä hita-hiñguäkaunä yeeqä äväpu itmapqe, ämaqä huizi iquauñi äänä mäwqätäupñqäwä? Suqä kätä-kñguäkaunqänä äwiñqä ii, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iquapqe inä imäkätqänuwiqä. ⁴⁸ Inji Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu ikikinyänä äpmeñqä-pa, he-pqe ikikinyänä iinjä pmepñqeçä.”

Suqä, äñgui huiziquauqä hiñuä iqi mimäkqenqä (6:1-18)

6

¹ “He äñguänänjä wimasipiyä. He suqä jänänji imäkpiyänğanji, ‘Hiñuä naqämbñqäuä’ kñuä hiyqanğuti, ämaqä iuqä hiñuä iqisa mimäkqä ipñqeçä. He iquauqä hiñuä iqi imäkqanğppqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu kimañi metapqä yänqiyä.

Nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä vqenqä

² Inji si ämaqä nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä wisñqä itñänğanji, ämaqä hääwä-tqä hñqu hiñuiqä äkimetä, ämaqe hiñuä kqämbñqä tuätumetñqenqe, mändowatqä isñqeçä. Ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, yoqe haqeçä muämäupñqä anjä aquväqñqä iutä, hänaqä iutä, iinjä itqänuwä iquaiqä. Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanji kima ae ämeqäuä.

³ Injäqe si ämaqä nätmätqä maeqä hñque yätamäkqä wisñqä itñänğanji, sämaqä iqua-pqä maqñqä hipñqeçä.*

⁴ Iinjä etanği suqä tqu zä witätñqeçä. Inji tqä Tniqu zä wiqä imä hiñuä äqunänqe, Iqu suqä iutanji kima ktapäniqeçä.

Goti Iquenyqä tääqä tqenqä

⁵ Itanğa he tääqä ätäpiyänğanji, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua imäkätqänuwä-pa, mimäkqä pa iqäpñqeçä. Ämaqe, iquau hiñuä qumbñqä diñqä,

* **6:3** Jisasi Iqu, sämaqä iquauä-qe ätnänjaqi matqä, kukñuä ktqenä tii ätkqe. ‘Tqä hipa qunamäuçänğisanjiqu, nätmatqä hipa ämuanğisanjiqu imäkätñqä iinjqe, änyä maqñqä enqiyä.’

anä aquväqñqä yäpä ingisatä, hänaqä äuktäuqä iutatä pämä ätqäupu, tääqä tññqä äwinyätñqä iquaiqä. Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanj, kima ae ämeqäüä. ⁶ Inji si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätñänğanj, anä hiqñqä ämaqä maeqä ingisa äwätinä, qñqanä ämäyenj, zä äpmanä tääqä tquätñqe. Si iinjä imäkqanğñänğanj, tqä Tniqu zä wiqä imä hinjuä äqunänğqe, Iqu tqä suqä iutanj, kima ktapäniqeqä.

⁷ He tääqä ätäpiyänğanj, tääqä kuapänä hinginäwa, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua ätätqänuwä-pa, matqä iqäpñqeqä. Ämaqä iqua kñjuä tiinjä indqänätqänjuwi. 'Ne Iquenyqä tääqe, quäuqänä ätquque, Goti Iqu qätä neyänqiyä.' Inäqe, oeyqä. ⁸ He iquauqä suqä iunji qänaki miqä pambiyä. Ii tiñjiqä. He yatñqä mäwqä änä etanğanj, hiqä Hiniqu nätmätqä eeqänänğñqä äwa itqänjuwinğqe, Iqu näqñqä ae eänä. ⁹ Inji he tääqe, tiinjä tqäpñqeqä.†

'Neqä Apä Qäukuä Yätu Äpmenä Iquki, Tqä yoqe huiziquau ämäwqätäuä, naqänänğä äqonänğinyä. ¹⁰ Tqänä miqe, äpänä. Qu qäukuä haqä yätunji, Tqä äkinyänğeu qänaknä itqänuwä-pa, qua täunjä-pqe, asä ii iqäpñqeqä.

¹¹ Täñğanj Si buayä hiunji tquenyqe, änätaptñqeqä.

¹² Ämaqä quvqä inetqueqanğuwä iquauñqä ne äwqä hanjuä imäknätunquä-pa, Si nenyqä äwqä hanjuä imäknätinä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe.

¹³ Yamwiqä nemetñqä itñqä iunji, Si hinjuinä mäqunquä panä. Ämaqä quvqä imäkqä iqueqä hipa iuta anğu inätmetnä, metäuku neyä.'

¹⁴ He iinjä ätquwi, ii tiñjiqä. He ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanjuä imäkñganğpqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Haqä Yätutanä Iqu äwqä hanjuä imäknätä, hiqä suqä quvqe huätä maitnämäunqiyä. ¹⁵ Iinjä etanğqä-qe, he ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanjuä mimäkñqä iqanğpqe, hiqä Hiniqu äwqä hanjuä mimäkñqä itä, hiqä suqä quvqe huätä mämaitnämäuqä yänğiyä.

Suqä, buayä pmua imäkñqenqä

¹⁶ Itanğa he hiqä tääqä yänänäqñqä imäkpnqenqä buayä pmua imäknäpiyänğanj, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, hipenui iuismäknätqänuwä-pa, mimäkñqä iqäpñqe. Qu hipenjuä quvqä iinjä imäknätqänjuwi, ämaqä huiziqua, qu buayä pmua imäkñganğuwinğqä näqñqä mapñqä imäkätqänjuwi. Nyi kukñuä naqä-qakuänänğä etqänä. Ämaqä iqua, iquauqä suqä iutanjä kimanj ae ämeqäüä.

† 6:9 Lukä 11:2-4

17 Itanji si buayi pmua imäknätñi, eqä jinanä-weqe tqä nyuänjä iu equatnätñä, tqä hipenüä iunji asñä qändñeqä.
 18 Si iinjä imäkätñi, buayä pmua imäknätqänñeqe, ämaqe qu sinyqe maqñqä iqanjuwä-qe, tqä Tniqu si hinüä mäqunquä enjä Iqu kiqä-kiuänä näqñeqä. Itanji Iqu nätmätqä zä wiqä imä hinüä äqunñqe, tqä suqä iutanjä kima ktapaniqeqä.”

Suqä, nätmätqä äñgui aquvä qäyqenqä

19 “He nätmätqä äñguanänjä, qua täunji aquvä maqiyqä ipñeqä. Nätmätqä qua täunji, imätanüä äquvätä, kukuinüä itä, itanğa ämaqä quwä-meqä iqua täknji äpnasäpu mapñqäuä. 20 Iinjñqe he nätmätqä äñguanänjä aquvi, qäukuä yätutanji qäpñeqä. Yätunji, imätanüä maquvqä itä, kukuinüä miqä itä, itanğa ämaqä quwä-meqe, täknjä mäpnasqä ipu, quwä mämeqä da ipnuwi. 21 Tqä knüä indqänqä imñitä, äkinqä imñitä nätmätqä äsqenyqe, ‘Ii äñguiqä. Nyi ämamqänä’ knüä äkiyätñqe, tqä knüä indqänqe, asä iunä witätñeqä.‡

22 Tqä hinui, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä.§ Tqä hinui äñguä äqännä, si ämaqe yätamakqä wiyquki hitanğutqe, tqä huiwä eeqänänjä imñi, we äñguä äkunänä. 23 Inäqe, tqä hinui quvqä äqännä yätamakqä mäwquki hitanğutqe, tqä huiwi eeqänänjä imñi hea äwinä. Inji we-hunqä tqä huiwä imä äwiñqä ii hea witanğutqe, pisqukuinänjqä.

24 Ämaqä hñqu, ämiqä hñquaquiyqä yäpä inğisa mäpmeqä yänqiyä. Iqu hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqä mäwiñqä yänqiyä. Itanğa iqu kuknuä qäte, hñquenyä äwiyätä, hñqueni qätä mäwiyqä yänqiyä. Ämaqä hñqu mbqänqä äwiñqä iunji, yäpä iqi imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinji mäpmeqä yänqiyä.

*Nätmatqä huitanjä-huitanñjqä qundqändqä miqenqä**

25 Iinjñqä Nyi he etqänä. He ‘Ne ymisanitä, eqetä, squä natunquäwä?’ knüä indqänäpu, hiqä hänä-pmeqä iunqä qundqändqä kiinjä miqä pambiyä. Itanğa ‘Qäki äki yäuatunquäwä?’ knüä indqänäpu, hiqä huiwä iunqe, äwäwa kiinjä miqä pambiyä. Ymisanitä qäkitänji, huiwä iunjitä hänä-pmeqä iunjitänji, mämwqätäuqä yänqiyä. 26 He ynñä iquauñi hinüä qumbiyä. Qu ymisanjä vowä mamäuqä ipu, aquvä mämaqiyqä ipu, buayä anjä iu maeqä itqänjuwä-qe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu

‡ 6:21 Lukä 12:33-34 § 6:22 Matiu 5:15-16; Lukä 11:33-36 * 6:24 Lukä 12:22-31

Äpmenqä Iqu iquaunji buayi ävätqänä. Yñjä iqua ämaqä-qunenji mämänaqutäuqä inäüä. ²⁷ Itanji hesanä hñqu iqueqä hñjä-pmeqenqä äwäwa kiinä itä, wiyä nändi iqa wäniqiyä? Oeyä. Änä maeqä inä.

²⁸ He qäkä-gquä isuanqe, äwäwa sunqä itqänäuä? Qätaqä hutqä hñginäwa ätänqä iunji, he hñjuä äñguänä qumbiyä. Qu hutqä tññqe, äänä imäkqäpiyä? Qu wäunjuä yänänäqñqä miqä ipu, qäkä ämuasmänqä mimäkqä itqänäuä. ²⁹ Itanji Nyi he etqänä. Hñjuiqänänji ämaqä miqä Solomonä iqu, iqueqä yoqä naqä motquetñqä vä-yauqä äñguä-tänjä qäyä etanqä-qe, vä-yauqe, qätaqä iquauqä hutqe mämäwqätäuqä inä. ³⁰ Qätaqä hutqe, tännga hñginäwa ätqäwänqe, awinğanji yäuä piqanğuti, qu ätäpu tä du tnämäupñqä iqanğpqa-qe, Goti Hanjuwä Iqu huvä-quayunjuä iwimäkätqänä. Iqu henji asä inä emäkänqutiyä, memäkqä yänqutiyä? He Iquenyqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenä, Iqu henji haqä nändi emäkänqiyä. ³¹ Iñññqe, 'Ne ymisanitä, eqetä äkitanji natunquäwä? Ä, qäkä-gque äki yäuatunquäwä?' ätäpu, äwäwa kiinä miqä pambiyä. ³² Ii tiññqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, nätmätqä eeqänänjä iññqe, äwäwa ipu qävqä itqänäuä. Itanji he äñguä pmapñqenqe, nätmätqä ii mapñqä diñqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu näqñqä ae eänä. ³³ Itanji kinğanänji he Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu äpmepu, Iqueqä suqä jänänji mapñqe, qävqä ipñqeqä. Itanğanji he nätmätqä huizinqä äwäwa itqänjuwi, Iqu eeqänä inä hitapänqiyä. ³⁴ Iñññqe he awinğanqe äwäwa miqä pambiyä. Hiunji iqu, äwäwa iqueqä-kiuänqä iquänqä. Hanjä-iqä hiunji hñque ätimäuqe, ii hiunji iqueqe, qäyuvqä."

7

*Ämaqä huiziquauqä suqe iwäsäuqenqä**

¹ "Ämaqä hñquauñqe, 'Ämaqä quvqä-quaiqä' ätäpu, miwäsäuqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu suqä asä iññä di, he-pqe inä emäkqänqäuä. ² Ii tiññqä. He ämaqä hñquauä suqe iwäsäutqänjuwä-panjä iññi, Goti Hanjuwä Iqu heyaqe, inä iwäsäutqänğanji, asä e iwäsäuniqeqä. ³ Si hinoqukuä wänqä hmbu tqä tta-tunğueqä hñjuä iu witanği äqunätñä-qe, zä naqänänjä tqä hñjuä iu äwinqe, hñjuä mäqunquä ininyä. Ii sunqäwä? ⁴ Zä naqänänjä iqu, tqä hñjuä iu yqänä witanğuti, si tqä tta-tunğuenji,

* 7: Lukä 6:37-38, 41-42

'Hinoqukuä tqä hiñuä iu änyänqe, huätä mäkmäumqänä-qe' äänä tutñqäwä? ⁵ Si wopqä itnä, kukñuinä tqä iqukiyqä. Si zä tqä hiñuä iu äwiñqe, huätä ganä mamänyä. Itañi inğanä hiñuä äñguänä äqänätnä, hinoqukuä huiziqueqä hiñuä iu änyänqe, huätä mamäutñqeä.

⁶ He nätmatqä Goti Hanjuwä Iquenyqä ätä äwiñqä iunji ämepu, hiveqä quvqä iquau mäwqä pambiyä. Iqua nätmatqä iinji, hiñuinä ämäqunqwa hiqunä hitäpñqäüä. Itanğa wimñä äñguänäñi, yaqueqä iquau matnämäuqä pambiyä. Iqua qonjgenä ipñqäüä."

Goti Iqueni, nätmatqänqä yatñqä vqenqä

⁷ "He tääqä ätuäpu, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqeä. Iqu etapänqiyä. He qävqä iqa uwqäpñqeä. Goti Iqu he ämäqumuapñqenqä yätamäkqä hiyänqiyä. He qñqanji ptqä qäyqäpñqeä. Goti Iqu qñqanä euteyänqiyä. ⁸ Ämaqä nätmatqänqä tääqä ätuäpiyä iqua, qu ämapñqäüä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapñqäüä. Ämaqä qñqanä ptqä qiyäpiyä iqua, Goti Iqu qñqanä wuäteyänqiyä.

⁹ Hesänä hñqueqä ymeqä hñqu, bretqänqä kiqä kanique yatñqä vqanqutqe, iqu hiki muayäniqiyä? Oeyä. ¹⁰ Itanğa ymeqä iqu kanique hämapäkänqä yatñqä vqanqutqe, iqu qämakä quvqe muayäniqiyä? Oeyä. ¹¹ Kaniquenä, suqä quvqä kuapänä imäkäpiyä-qe, hiqä ymeqä iunji, nätmatqä äñguänäñi äyä ämuayätqänquwiqä. I etanji hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iquenyqä näqñqä äñguänäñi mapñqeä. Iquenyqä tääqä tquanquwä iquaunji, nätmatqä äñguänäñi vänqiyä.†

¹² Itañi, suqä ämaqä huiziqua he emäkñqä enganqutqe, he-pqe suqä asiqunä motquapiyä. Suqä iinjä iqu, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitäñi, kiqä quatiyqä."

Hänaqä, anä hänjä-pmeqä ämepu pmeqä iunqä‡

¹³ "Hänaqä anä qui imäkñqä iunqä änyänqä iqu, aanä hiqñqä naqänäñiqä. Iwä ämaqä hänaqä iu qänaknä itqänquwä iqua, kuapänäñiqä. ¹⁴ Inäqe hänaqä anä hänjä-pmeqä ämepu pmeqä iunqe, äpätäuqumäkqä änyä, änä mäwqänäñiqä. Itanğa hänaqä iunji, ämaqä hñqunä-hñqunä ämäqumuepu qänaknä itqänqäüä. He hänaqä iunä uwqäpñqeä."

Ämaqeä wäunui, quwqä quuvqä heqiyqenqä ämänätquenäs

15 "He hiñuä-tqä quanğä iquaunĭ, äñguänä wimasipiyä! He iquaunqe, 'Iqua sipsipqä enqä-pa äwqä hanuä änyänäuä' kñuä eyätanğqä-qe, quwqä kñuä indqanqe, hiveqä hiqiyqä iquauqä enqä-panjä-qae, qui emäkpnğäuä. 16 He zä hñqueqä häukui iwäsäupu, iquenyqä näqnqä ämetqänuwä-pa, ämaqä iinjä iquauqä wäunui, iwäsäupu näqnqä mapñqeqä. Ämaqē, guä-wainqä häukui dupñqe, guä yänjä-tänjä iunqä upñqätanä? Ä, zä-eaqä häukuä dupñqe, qu qätaqä guaqä-tänjä iunqä upñqätanä? Oeyä. 17 Zä äñguä eeqänänjä iqua, häukui äñguä wiñqiyä. Zä quvqä iqua, häukui quvqä wiñqiyä. 18 Zä äñguänänĭ, häukui quvqä maqiyqä yänqiyä. Zä quvqä iqua, häukui äñguä maqiyqä yänqiyä. 19 Zä kiqä häukui äñguä maqiyqä iqua, ätäupu tä du väupñğäuä. 20 Iitä asänänĭ. Hiñuä-tqä quanğä iquauqä suqe, hiñuä äqunäpu, iquaunqe näqnqä mapñqeqä.

21 Ämaqä Nyinĭ, 'Naqä Iqukiyqä' ändätqänuwä iquaunqe, he kñuä tiinjä maeyqä pa inä, 'Qu eeqänänĭ Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeunqä epnuwiqä.' Ämaqä Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitpqä iquanä hipnuwiqä. 22 Hiunĭ Goti Iqueqä kukñuä mitqä naqä inğani, ämaqä kuapänänĭ tii dpnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä, ne hiñuä-tqä wäunui imäkätanä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätanä, ämaqä mimäkqänänjä iunĭ imäkätanänğani, Tqä yoqetanä imäkmiñqueqä.' 23 Iquaunĭ, Nyi kimanĭ tii tumniqeqä. 'Nyi tutqä qäpu henynqe änyä maqnqä eänänä. He ämaqä suqä quvqä kuapänä imäkquenjqä. Huätä upiyä!' "*

Kukñuä ktqä, ämaqä anjä mätqä hñquaquinğä†

24 "Nyi kukñuä etqä tä, ämaqä hñqu qätä änyiyätä qänaknä imitätqe, ii tiinjäqä. Ämaqä kñuä äñguänänjä indqänätä, anĭ hikä haqeu ämätqä-panjqä. 25 Piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqänğanğutqänğa, hiki qua buta äknä, ique a yänänänqñqä kiqätätanği, qua iqä mäpnasqiyäuqä yäniqeqä. 26 I etanği, ämaqä hñqu, Nyaqä kukñuä iu qänaknä miqä imitätqe, ii tiinjäqä. Ämaqä kñuä mämeqä itä, anjä weä haqeqi ämätqä-panjqä. 27 Itanğa piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqänğanğutqänğa, anjä iqu äpisäutä, qui eeqänä imäknäniqeqä" ätukqe.

* 7:23 Lukä 13:23-27 † 7:23 Lukä 6:46-49

²⁸ Jisasi Iqu kukñuä ii qäpu tqanğa, ämaqä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyä kuapänänä iqua, Iqueqä näqñqä motquetqätanğqenqä yäunüä naqänänä ikuwi. ²⁹ Quwqä ämaqä kukñuä-suğenqä näqñqä iqua ämotquaminüwä-pa, mämotqueqä itä, Yoqä-tänjä-qu eä, ämotquakqe.

8

*Jisasi Iqu, wänymänqä-tänjä hñque ängüä iwimäkkqenqä**

¹ Iqu qoqonjä iunji äväma quveqeqanğa, qokä-apäkä kuapänäni, Ique qänaki äwivändqa äquveqäkuwi. ² Inğanj ämaqä wänymänqä-tänjä hñqu Ique äwimeqe, qonjä äwoktäutä ätukqe. "Naqä Iqukiyä. Si äkinganğutqe, nyi ängüä nyimäktñqeqä."

³ I tquanğa, Iqueqä hipae, ämaqä iqueqä huiwiu it-maqiyätä, "Nyi änyinğiyä. Si ängüä kimänänä" tquanğa, maqänänj wänymänqce qäpu eätä, ämaqä iqu ängüä qe imänğqe. ⁴ Itanji Jisasi Iqu iqueni, "Si äkimeqenqce, ämaqeu mätquä panä. Si äwätinä, tqä huiwi ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä ique ämotquetnä, Mosisi iqu hiñuiqänä ätkqä-pa hiqäva imäkiyä. Tqä yaqe qäpu eqenqce, ämaqe, näqñqä iuta hipñqeqä" ätukqe.

Mäkä-iqä iutanjä naqä hñqueqä quuvqä heqiyqenqä†

⁵ Jisasi Iqu anjä-himqä Kapänamänj yänğisa peyqanğa, ämaqä Romätanj mäkä-iqä iutanjä naqä hñqu äwimetä, yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁶ "Naqä Iquki, nyaqä wäunüä-nyiyqä hñqu yaqä vqanği, anjä du hiqaqä äwinä. Iqueqä yänj nñuä itä, tänjä-hunqä naqänänä ämetqäuä."

⁷ Kimanji Jisasi Iqu, "Nyi äwätinä ängüä iwimäkmqänä" ätukqe.

⁸ E tquanğa, ämiqä iqu kimanji, tiinjä ätukqe. "Naqä Iquki, Si nyaqä anjä tängisanqä yaptñqce, nyi ämaqä ängüänänjä-qunä hmanjqä. Inji Si kukñuinä tqanğti, nyaqä wäunüä-nyiyqä iqu ängüä imänänä. ⁹ Nyi-pqe inänji. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä ämaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä iquaunji, hñque 'Si uvä' tquanğundqe, iqu äwänqiyä. Hñque 'Si biyä' tquanğundqe, iqu äpäñqiyä. Itanğa nqä wäunüä-nyiyqä hñque 'Si tä imäkiyä' tquanğundqe, iqu imäkänqiyä" ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, yäunüä itä, ämaqä Ique qänaki wivändätanğuwä iu ätukqe. "Nyi he etqänä. Ämaqä yäpaqänğisanjä tqueqä quuvqä eqiyätñqä-panjä

* 8: Makä 1:40-45; Lukä 5:12-15 † 8:4 Lukä 7:1-10

iinji, Israitqä dunji, Nyi hinuä mäqunquä itnqeä. ¹¹ Tiinjä-pqe etqänä. Ämaqä kuapänäni mäptqä yapqä ingisatä, mäptqä wiqä ingisanä iqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu ätimäupu, Aprähämä iqtä, Aisakä iqtä, Jekopä iqtä buayä anä bnqä quamä pmapunwiqä. ¹² Inäqe Israitqä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmepnqä atäunuä kinganä ikqä iquaunji, Goti Iqu hiawiqä ingisanqä huätä dowatäniqeä. Iqini qu knuä kuapänä äqiyäpu, hiqunä manqtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.”

¹³ E ätuäqetäni, Iqu ämiqä ique, “Si ätunqeä. Nyi imäkmqenqä quuvqä ae eqnä-pa timäunqiyä” ätukqe. Iinjä tqunğa, asänğanji ämiqä iqueä wäunuä imäqä iqu, änguä qe imänqce.

Jisasi Iqu, Pitä iqueä känemisä, ämaqä kuapänä hnqautä, änguä iwimäkkqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ Inğanji Jisasi Iqu Pitä iqueä anä yäpä ingisa äpaquväqe, Pitä iqueä känemi huiwä tnänä wimänğanji, iquvanä iu witanji äqunäqe, kiqä hipa iu itmaqiyqanğa, huiwä tnänä iqu ävämeqanğa, ii ävautä Iquenyqä buayä näwenyä imäkkqe.

¹⁶ Mäptqä äwitnqä iqanğanji, Jisasi Iquenyqä ämaqä penqä-tänä kuapänänä ätuma äpkuwi. Iqu penqä iquau kuknuä ätuätä huätä ändowatätä, yaqä-tänä iquaunji änguä qe imäkkqe. ¹⁷ Iqu iinjä imäkätä, Goti Hanjuwä Iqueä kuknui, hinuä-tqä Asayä iqueä manä iuta ätkqä hnqce, qäyunä imäqanji ätimäukqe.

“Iqueä-kiuäni, neqä yaqä huitanä-huitanji ämetä, huätä ämamäueqä.”§

*Jisasi Ique qänaki wivändqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä kuapänäni Ique qäuiqä enqä-pa äkutäupu, pämä tqäutanğä äqunäqe, Iqueä wäunuänqä ämotquaminqä iquaunji, “Ne eqä-huänä yätäqä nänğisanqä äwanä” ätukqe.

¹⁹ Inğanji ämaqä kuknuä-suqenqä näqnqä hnqu äpäqe, Jisasi Ique tiinjä ätukqe. “Ämotqueä Iqukiyä, Si anä-himqä eeqänänä iunqä uwqanqtqe, nyi qänaknä kivändmqänä.”

²⁰ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-tänjiqä. Ynänä iqua, anä-tänjiqä. Inäqe, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

‡ 8:13 Makä 1:29-34; Lukä 4:38-41 § 8:17 Asayä 53:4 * 8:17 Lukä 9:57-60

21 Itanğa wäunuñqä ämotquaminqä hñquququ tii ätukqe. “Naqä Iquki, ñqä apique ganä, qua qäyä map-teumqänä, hinuinä ñqänäwqatiyä.”

22 I tquanğanı, Jisasi Iqu kimanı tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua,† quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä ptepnqeä. Si Nyi qänaki nyivändiyä.”

Yunuä iqtä, eqä iqtä, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwikiyinqä‡

23 Kukñuä e ätmbiyitani, Jisasi Iqu yimba iu tkamäuqanğa, Iqueqä wäunuñqä ämotquaminqä iqua anä ätkamäukuwi. 24 Qu eqä-huñjä Galili awä iqi wätqätanğuwänğa, yunuä naqänänjä hñqu ätimäütä, eqä änyuämäwa äpäyätä, yimba iqueni qui imäkätñqä iqanğqä-qe, Jisasi Iqu hiqaqä yqänä äwäminqe. 25 Iinqe qu äwäpu, Ique ämenjä äväpu tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne qui imäknatñqä iqunä. Yätamäqä neyä.”

26 Iwä Iqu, “Täukueqä! Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqäpiyqä. He ze, sunqä enğiyä?” ätukqe. Itanı Iqu yunuä iquesä, eqä iquesä, “Iini miqä manyinyqä” tquanğa, iquaqu ämñänğiyi.

27 Inğanı ämaqä iqua yäunuä ipu, tii ätnğuwı. “Ae! Ämaqä Tqu äkitanjä änäänükä? Yunuä iqtä, eqä iqtä, Iqueqä kukñui qätä äwiyqiyuä.”

Ämaqä penqä-tänjä hñquaquinyqä§

28 Itanı Jisasi Iqu eqä-huñjä yätäqä nänğisa ätimäuqe, qua Gatala iu iuäqämäkqe. Iqini ämaqä penqä-tänjä hñquaqu hikä hovqä ämaqä pizqä eminuwä iuta äpäsinyä äwimakiyi. Iquaqu hiqi tqäutanğinyinğä, ämaqe huñqä iunı mäwqä iminuwı. 29 Ique äwimayi, zääqä yänänäqñqä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki, squä nemäktnqäwä? Hea qäyuni matimäuqä qäyä etanği, Si qui nemäktnqä äpinyä?” 30 Yaqueqä kuapänänı kiñä nänı ätqäupu, ymisanjä änminuwı. 31 Itanğa penqä iqua yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si huätä nandowatqanğtqe, ne yaqueqä iquau-mända paquvatunquä hinuinä naqänyä!” ätukuwi.

32 I tquanğuwänğa, Iqu “He upuiyä” ätukqe. Itanı penqä iqua ämaqä iquaqini äväma, yaqueqä iquauqä yäpä inğisa äpaqukuwi. Inğanı yaqueqä eeqänänjä iqua tnänjä äwäpu, iwaqä iuta eqä-huñjä bunqä äpäquveqäpiyi, eeqänänı eqä änyuäpätäkqe.

† 8:22 Jisasi Iqu ii ätkqe, Iqu ämaqä hänjä yqänä äpmapiyä-qe, quuvqä maeqiyqä iquauñqä ätkqe. ‡ 8:22 Makä 4:35-41; Lukä 8:22-25 § 8:27 Makä 5:1-20; Lukä 8:26-39

33 Ämaqä yaqueqä miqä iqua hinuä e äqumbiyi, zä anä-himqä iunqä äwäpu, iinä timäuqanqenqätä, itanqa ämaqä penqä-tänä iquaqui äwimakqenqätäni, ämaqeü ätukuwi. 34 Itanqa ämaqä anä iutanä eeqänäni, Jisasi Ique wimapnqä äpkuwi. Qu Ique hinuä ae äqumbiyi, Iqu qua iu ävämetnqä yatnqä yänänäqñqä äwiminuwi.

9

*Jisasi Iqu, ämaqä yänä njuä-tänä hnque änguä iwimäkkqenqä**

1 I tqanguwänqa, Jisasi Iqu yimba hnque ätkapmäuqe, eqä-huänä yätäqänqisanqä anqumä äwätä, Iqueqä anä-himqä iu ätimäukqe. 2 Inqani ämaqä hnqua, yänä njuä-tänä hnque, iqueqä yquvanä iunä witanqi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Itani Iqu iquauqä quuvqä heqiyqe naqä-qakuänänä äqunäqe, njuä-tänä iqueni tii ätukqe. "Nqä ymeqä iquki, tqä äwqe hanuä äkinyänä. Nyi tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä."

3 Ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä hnqua, Iqu e tqanqi äwipiyyi, quwqä knuä indqänqä imnä tiinä indqänquwi. "Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutnqä iqiya."

4 Jisasi Iqu iquauqä knuä indqänqeuñi näqñqä eätä, tii ätukqe. "He heqä knuä indqänqä iutanji, knuä quvqe sunqä indqänätqänäuä? 5 Nyi iqueni, 'Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä' ätuätmä imäkmqe, yänänäqñqä-tänjunqä. Itanqa Nyi iqueni, 'Si ävautnä qanä uvä' ätuätmä imäkmqä-pqe yänänäqñqä-tänjunqä. Qäquaqu asänäni. 6 Inji Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täunji suqä quvqe huätä mamäunqiyä-qe, he näqñqä mapnqä änyinqiyä." E ätuäqetanji, yänä njuä-tänä iqueni, "Si pämä ätqäutnä, yquvanä ämetnä, tqä anä iunqä uvä" ätukqe.

7 I tqanqa ämaqä iqu ävauqe, iqueqä anä iunqä äukqe. 8 Ämaqä iqua hinuä iinä äqumbiyi, zä ipu, Goti Iqu ämaqeunji yänänäqñqä iinä vqanqenqä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

Matiu mbqä motauqä iquenyqä†

9 Jisasi Iqu anä ique äväma äwätäqänqanji, ämaqä hnqu mbqä motauqä anä iu pmetanqi äqunqqe. Iqueqä yoqe, Matiu ique. E äqunäqe, iqueni, "Qänaki nyivändiyä" ätukqe. Inji, Matiu iqu ivatuwänäqe, Ique qänaki qe äwivändkqe.

* 9: Makä 2:1-12; Lukä 5:17-26 † 9:8 Makä 2:13-17; Lukä 5:27-32

10 Ga Jisasi Iqu, iinjä iqueqä anjä iu buayä änätä pmetanğa, ämaqä mbqä motauqä kuapänänjä hñquatä, suqä quvqä imäkqä kuapänänjä hñquatä äpäpu, Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua-pqetä buayä anä ängmanminjuwi. 11 Parisi hñqua hinuä e äqumbiyi, wäunjuänqä ämotquaminqä iquau yatnqä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu buayi, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, anä änätñqe, äänä etanğiwä?”

12 Jisasi Iqu qätä e äwiyäqe, tii ätukqe. “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquaunqe, mäwqä ipnqäüä. Ämaqä yaqä-tänjä iquanä upnqäüä. 13 Nyi äpqe, ämaqä jänänjä iquau tääqä tuätumamqä äpqä hmanjqä. Oeyä. Nyi ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau tääqä tuätumamqä äpqeqä. Iinjñqe he Goti Hanjuwä Iqueä bukä iu tiinjä äqänänqce, näqñqä mapiyä.

‘He hiqäva imäkätqänjuwinqe, manyinqä iqiyä. He ämaqä iquaunqä qeqä emänğanğuti ängüä itquapñqä änyinqiyä.’”†

Suqä, buayä manqä imäkmbu, pmeqenqäš

14 Inğanj ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimepu yatnqä äwikuwi. “Ii änäänänqäwä? Nesä, Parisi iqua ämotquetqänjuwä iquatä, tääqä yänänänqñqä imäkatuñquä diñqä, buayä manqä imäkñätanä yakuä äpmetuñqueqä. Injäqe ämaqä Si ämotquetqänjä iqua, iinjä miqä itqänjuwiqä.”

15 Jisasi Iqu kimanj, kukñuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metnqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanğa, qu äwqä hanjä iuta hipenüä iuismäknäpu pmapnuwänqätanä? Oeyä. Qänakndanj, huiziqua ique ätuma uwqanğuwänğa, iqueqä käyämaqä iqua inğanä imäkmbu pmapnuwänqeqä.

16 Itanğa, gquä yäuä hñqu äpkñgqe, ämaqä hñqu yuä änyä-hänjä hñquesanjä ätävätä, hovqä yäuä ique mapmävqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, asnjä äqiyätäqänğanj änyä-hänjä guä e äktäpitqä iqu, yäuä iquenj qui naqänänjä imäkätä, hovqä naqä vänqiyä. 17 Tiinjä iinänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänjä hui yaqueqä huiwä yäuä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänj, yaqueqä huiwä yäuä iquenj äpisätä, qua bu hiquatäunqiyä. Yaqueqä huiwä-pqe, qui inä imäkñänqiyä. Wainqä-eqä änyä-hänj, qu yaqueqä huiwä hänjä iu iquatimepñqäüä. Inj qäquaqu ängüänänğñqeqä.”

*Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, änguä iwimäkkqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iquau, kuknuä ii yqänä tuätqätanğa, ämaqä miqä hñqu äpäqe, Ique qonä äwoktäütä tii ätukqe. “Nqä ymeqä apäkä ii, tänğa äpäkonqä-qe, Si äpätnä Saqä hipae haqeqi wiyqanğti, hänä vauñqänänyä.” ¹⁹ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuñqä ämotquaminqä iquatä pämä ätqäpiyi, ique äwivändkuwi.

²⁰ E äwäpiyä imdanı, apäkä hui Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä iu itmaqänğqe. Ii hea ique-iqueni, qanua yaqä e pmetanğı, quväukuä 12 ämawqätäukqe. ²¹ Ii knui, “Nyi Iqueqä gquä iu itmaqänmqe, änguä nyimänänğqiyä” indqänätä, iinjä ikqe. ²² Ii Ique itmaqiyanğa, Iqu hiqumuanjä äwiyäqe, ii hinuä äqunätä tii ätukqe. “Nqä ymeqä iiki, tqä äwqe hanuä äkinyänä. Si Nyinyqä quuvqä eqänä-qae, änguä äyä ikimäqänä.” Hea inğata-tiñi, änguä äpmaka äukqe.

²³ Itanğanı Jisasi Iqu ämiqä iqueqä anä iu äpaquväqe, ämaqä hñqua häawä ätäpu, qokä-apäkä kuapänänı knuä yänänäqñqä qäkmanätqätanğä äqunğqe. ²⁴ Itanı Iqu tii ätukqe. “Ii mäpäkonqä iqueqä. Oeyä. Ii hiqagenä äwinä. He huätä upiyä.” E tquanğqetanı, qu Iqueni tä äsukuwi. ²⁵ Qu iquau yäpaqä mängisa huätä dowatqanğuwänğa, Iqu hiqñqä ii witanğqä inğisa äpäwäqe, iyyqä hipa iu a maqätqanğa, ii ävaukqe. ²⁶ Inı Iqu i imäqanğqenqe, kuknui hinğinäwa im-imä ätqa äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä hinuä pisqä hñquaqui änguä iwimäkkqenqä

²⁷ Jisasi Iqu anä ique äväma wätqätanğanı, ämaqä hinuä pisqä hñquaqu, Ique qänaki äwivändäsinyä, tääqäqä äuminıyi. “Dewiti iqueqä Kawiquki, Si yenyqä qeqä kimänänä.” ²⁸ Iqu äwätä anä iu paquvqanğanı, iquaqu Ique wimeqanğiyänğa, Iqu yatñqä äwikqe. “Nätmatqä iinjı, Nyi qäyunä imäkmqenqe, qe quuvqä eqiyqinyqä?”

Kimanı iquaqu, “Naqä Iquki, ye quuvqä eqiyqueä” ätukiyi.

²⁹ Itanı Iqu iquaquiyqä hinuä iu itmaqiyyätä, “Qe Nyinyqä quuvqä eqiyqiyä-panı, nätmatqä iinjı äqemenqiyä” ätukqe.

³⁰ I tquanğa iquaquiyqä hinui änguä äqänğiyi. Itanğa Jisasi Iqu kuknuä yänänäqñqä tiñä ätukqe. “Nätmatqä äqemeqenqe, ämaqä hñque awä mätquä panyinyqä.”

³¹ Iqu i tquanğqä-qe, iquaqu äwiyi, Iqu iwimäqanğqenqe, ämaqä eqänänıiu awä ätuäkäminıyi.

* 9:17 Makä 5:21-43; Lukä 8:40-56

Jisasi Iqu, ämaqä penqä-tänjä, kuknuä matqä hñque ängüä iwimäkkqenqä

³² Ämaqä iquaqu Ique tii vämeqanqiyänqä, qu ämaqä penqä-tänjä, kuknuä matqä hñque ätuma äpkuwi. ³³ Jisasi Iqu penqä ique huätä mamäuqanqä, ämaqä kuknuä matqä iqu kuknuä tqanqä, ämaqe knuä kuapä indqänäpu, tii ätkuwi. "Israitqä täunji, nätmätqä huitanjä tiinji, hiñuiqänänji matimäuqä iminqe." ³⁴ Itanji Parisi iqua, "Iqu penqä iquau huätä ämamäuqe, penqä naqä iqueqä yänänäqñqetä imäqñiyä" ätkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeñqä huäqä kiinjä äwunminqenqä

³⁵ Jisasi Iqu anjä-himqä eeqänänjä iu ikitä, anjä aquväqñqä iunji ämaqeü ämotquetä, Goti Iqunä ämitñqä iunqä kuknuä äñgui awä ätuäkitä, yaqä huitanjä-huitanjä eeqänänji ängüä iwimäkäkäminqe. ³⁶ Iqu qokä-apäkä kuapänä pmetanqä äqunätä, iquauñqä huäqä kiinjä äwunminqe. Qu sip-sipqä quwqä ämiqe hma etanji, äwäwa kiinjä ipu, qui imäkmbñqä itqänuwä-pa pmetanqä äqunminqe. ³⁷ E äqunäqetani, Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñji, tiinjä ätukqe. "Wäunjuä iunji, ymisanjä yäuä kuapänä iinä, injä etanji ämaqä wäunjuä iqe, hmbnänjqä. ³⁸ Iinjqe ämaqä wäunjuä iqä hänjä hñqua, ymisanjä aquvä ptpñqä dowatätñqä iinqe, he wäunjuä Kaniqenyqä tääqä tupñqeqä" ätukqe.

10

*Jisasi Iqueqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä yoqeyi**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnä quvqe huätä ändowatäpu, tänjä-yaqä hiutanjä-huitanjä-tänjä iquau ängüä wimäkñqä dinqä, yänänäqñqetä yoqä naqetä äwikqe. ² Ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä 12 iquauqä yoqe, tiinji. Kinqanänji Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitä iquvi. Itanqä känquequ, Endru iquvi. Itanji Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jemisi iqutä Jonä iqutänji. ³⁻⁴ Itanqä Pilipä ique, Batromi ique, Tomasi ique, Matiu mbqä motauqä ique, Jemisi Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Tatiyusi ique, Saimonä ämaqä Selotqä iutanjä ique, itanqä Jutasi Iskarioti,[†] ämaqä qänaknda Jisasi Ique ämaqä huiziuqä hipa iu qui imäkñqä väniqñqä iquvi.

* **10:** Makä 3:13-19; Lukä 6:12-16 † **10:3-4** Näqñqä-tänjä kuapänä iqua, knuä tiinjä indqänätqänjä. Yoqe Iskarioti, kiqä quati, 'ämaqä anjä-himqä Karioti iquesanjä ique'.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iqua wäunuä imäkpnqä, näqnqä äwikqenqä‡

⁵ Ämaqä 12 iquauni, Jisasi Iqu wäunuänqä ändowatätä tii ätukqe. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huiz-iquaunqä mäwqä pambiyä. Sämaliya pmeqä iquauqä anä-himqä iunji, mäpaquvqä pambiyä. Oeyqä. ⁶ He Israitqä iquaunqänä upnqeqä. Qu sipsipqä, hänaqä qäyunänjnqä maqnqä enqä-panjä-quai. ⁷ He äwäpu kuknuä awi, ‘Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, qäukuä yätuta qäqi täqi ae äquvepqqä’ tupnqeqä. ⁸ Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquau ängüä iwimäkäpu, ämaqä ae äpäkonjuwä iquau ävauqumuatäpu, ämaqä wänyimänqä-tänjä iquau ängüä iwimäkäpu, dnä quvqä penqä, ämaqä iquau ätqäunqe, huätä dowatäpu iqäupiyä. Nätmatqä he ämenjuwi, mbqä mäwqä ipu hinji ämequwitani, ämaqä iunji, hinji wipiyä” ätukqe.

⁹⁻¹⁰ “He qanjä äwäpiyänngani, mbqä-qatä, yquayä qamnqetä, gquä tnänqä hnqutä, yukä iu ämuasmäuqetä, qanjä uwqä yäkqetä, qäsä mämeqä pambiyä. Oeyä. Ii tiinjä hitanjiyi. Ämaqä wäunuä iqanppqä iquauni, ämaqä quwqä yätamäkqä ämetqänjuwä iqua buayi äwipnqäuä.

¹¹ He anä-himqä hnqque äpaquväpiyänngani, ämaqä suqä ängüä-tänjä hnquenyqä qävqä ipu, anä-himqä iu ävämepiyännganqe, ämaqä iqueqä anjunä pmeqäpnqä. ¹² He iqueqä anju äpaquväpiyänngani, iqi pmamitppä iquauni, ‘Goti Hanjuwä Iqu ängüänä emäkänqiyä’ tquäpnqä. ¹³ Iqua aquvänä ipu he etmeqanppqe, hiyaqä kuknuä ängui, iquatä witäniqeqä. I etanqqä-qe, qu he etmanpqqe aquvänä miqä iqanppqe, hiqä kuknuä ii iquau yätamäkqä mäwqä da yänqiyä. ¹⁴ Ämaqä hnqu he etmetä iqueqä anä iunqä etma mäwqä itä, hiyaqä kuknui qätä maeyqä iqanqutqe, he anä-himqä ique ävämepiyänngani, qua hinoqukuä yukä iu täka emäkmitätqe, ptä quväteqämä emä uwqäpnqä. ¹⁵ Nyi naqä-qakuä etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuknuä mitäniqänngani, qokä-apäkä anä-himqä iquesani iquauqä kimani hanjä-iqe, Sotomä iutä Gomora iutä äpmaminjuwä iquauqeuni, § aanä ämäwqätäuniqeqä.”

*Jisasi Iqueqä wäunuä imäkqä iquauni, hanjä-iqä wimeninqenqä**

¹⁶ “Nyi endowatqe, tiinjäqä. Sipsipqä iqua, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä äwquwä enqä-panjä iinjä endowatqänä.

‡ 10:3-4 Makä 6:6b-13; Lukä 9:1-6 § 10:15 Ipäqäkqä 18:16-19:29 * 10:15 Makä 13:9-13; Lukä 21:12-19

Ämaqä hui he qui emäkpnqä iqäpnqäüä. Inji he qämäkä iquauqä suqä iunä qänaknä ipu, knuä änguä ganä indqämbiyi imäkqäpnqä. Inäqce ynjä-heeqce, suqä quvqä mimäqä itqänuwä-pa, he-pqce asä ii iqäpnqeqä. ¹⁷ He ämaqä iquauni änguänä wimasipiyä. Qu quwqä ämiqä iquauä hinuä iqinji kuknuä metpnuwiqä. Quwqä anä aquväqñqä iunji, täua hitäwipnuwiqä. ¹⁸ Qu Nyi mändi ängittqiyäpu, ämiqä Romätanjä iquaunqätä, anä-himqä naqä ämiqä iquaunqätä, henji eyqiyäma upnuwiqä. Inganji he ämaqä naqä iinjä iquautä, ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iquautäni, kuknuä ängui awä tupnuwänqeqä. ¹⁹ Qu henji, kuknuänqä eyqiyäma uwqanquwänganji, 'Ne kuknui, äki tanquatiyä? Ä kimanji, äänä tuanquatiyä?' knuä mindqänqä pa iqäpnqä. Oeyä. He kuknuä tñqänganji, Goti Hanjuwä Iqu he kuknuä tupñqce, ämetquenqiyä. ²⁰ Ii tiinjqä. Kuknui, hiqä-hiuä matqä ipñqäüä. Hiniqueqä Dñä Änguä Iqu hiyaqä manjä iuta awä tuänqiyä.

²¹ Ämaqä hui quwqä kätä-kängueque, huiziqua ique pizqä päkpnqä iinqce, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itanji kanikukua, quwqä ymeqä iquauni-pqce, suqä asitanji itquapnuwiqä. Itanga ymeqä iqua, kunaqä-kunujuau-pqce, mäkä äunäpu asä inä ipnuwiqä. ²² He Nyaqä yoqä-tänuenä etanji, ämaqä eeqänänji äwqä quvqä emäkqäpnuwiqä. Inäqce qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqänqanqä yänjä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hänjä iqumuatäniqueqä.

²³ Ämaqä anä-himqä hnquesanji quvqä etqueqanqppce, he ävämepe, anä-himqä hnquenyqä zä uwqäpnqä. Nyi naqänä etqänä. He Israitqä iquauqä anä-himqä eeqänänjä iunji änyä mikiqänqa, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu äpäniqeqä.

²⁴ Ämaqä näqñqä ämetqänuwä iqua, näqñqä ävätnqä iqueni, mämäwqätäuwä ipñqäüä. Itanga ämaqä wäunuä imäkätqänuwä iqua, iquauqä naqä iqueni, mämäwqätäuwä ipñqäüä. ²⁵ Näqñqä ämetqänuwä iqua, ämotquetñqä iqutänji, asänänjä eänjuwi, ii qäyunjqä. Wäunuä imäkätqänuwä iqua, naqä iqutä asänä eänjuwi, ii-pqce qäyunjqä. Inji ämaqä ämiqä iquenyqce, qu 'Iqu dñä quvqä Belsäpulä iqueqä' ätpqce,† iqueqä yäpä iqi itqänuwä iquaunqce, yoqä quvqänänjä asä inä tñqäüä.

Zä tquenyqä winqenqä?‡

²⁶ He ämaqä iinjä etqueqanqppqä iquaunqce, zä miqä pam-biyä. Nätmatqä eeqänänji huäqä äutnmitätqce, ätnänjä iqi

† 10:25 Matiu 9:34 ‡ 10:25 Lukä 12:2-7

timäunqiyä. Nätmatqä eeqänäñi zä äwämitätqe, ämaqe näqñqä hipñqäuä. ²⁷ Kukñuä Nyi ämaqeu mätquä henyä etätñqe, he ätnänäqi tquäpñqe. Kukñuä Nyi qeiqinyä etqe, he ämaqeuqä hinuä iqi ätqäupu awä tquäpñqe. ²⁸ Ämaqä hiqä huiwä iunä päsqä iquaunqe, zä miqä pambiyä. Qu quuvqe, pizqä mapäsqä ipñqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, huiwitä, quuvqetä, tä iunqä dowatätä, qui Imäkqä-qu etanji, he ze Iquenyqänä iqäpñqeqä. ²⁹ He näqñqeqä. Yññä wänqä isuaunqe, ämaqe, qu hnjuaquinyqä mbqä wänqä hñqunä itqänä. Inäqe hiqä Hiniqu, isuau ängüä ämitäqetani, Iqu hinuinä mäqunquä iqanqutqe, isautanä hmbu qua mäñi mapäkñqä inqiyä. ³⁰⁻³¹ Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini, he yññä isuauni, ämawqätäunjuä. Hiyaqä dä nyuänä iuni, Iqu a ae ätäuqeqä. Inä etanji he hanjä-iqä emeqanqutqenqä, zä miqä pambiyä.

Jisasi Iquenyqä kuapänä winqanji, Iquenyqä awä-tqenqäS

³² Ämaqä hñqu, ämaqä iuni, 'Nyi Jisasi Iquesanunqä' tquanqutqe, ga Nyi-pqe iquenqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueä hinuä iqini, 'Ämaqä tqu, Nqeqä' tumniqeqä. ³³ Itanqa ämaqä hñqu, 'Nyi Jisasi Iquesanunä manä' tquanqutqe, ga Nyi-pqe iquenqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueä hinuä iqini, 'Ämaqä tqu, Nyitanu manä' tumniqeqä.

³⁴ He Nyinyqe, 'Iqu mäkä eeqäpnäñi, mäñdi kittqiyätñqä äpqqeqä' kñuä maeyqä pa inä. Oeyä. Nyi ämaqe, äwqä hanuä inqä pmetpnuwä diñqe, mäma mapqä, ipäqäyuni äma äpqqeqä. ³⁵ Nyi tiinñqä äpqqe.

*'Hikñuiqu, kanique mäkänqä vqä iinqätä, meqi, känäu mäkänqä vqä iinqätä, hikñueqä apäki, keenqä mäkänqä vqä iinqätä, äpqqeqä. ³⁶ Itanqa ämaqä hñqueqä käyämaqä iquautanä hñqua, iqueni himä-wiunqä wip-nuwiqä.**

³⁷ Ämaqä hñqu kaniquenyqätä, känäunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. Ämaqä hñqu iqueqä ymeqä qokä iquaunqätä, apäkä iuaunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. ³⁸ Itanqa ämaqä hñqu hanjä-iqä Nyaqä yoqeta wimeqanqutqe mämeqä itä, Nyinyqä qänaknä miqä imitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu manä.† ³⁹ Ämaqä hanjä-pmeqä ängui ämäqumuetä, a yänänäqñqä äqätmitätqä

iqu, iqueqä hängä-pmeqe qui imäknänqiyä. Itanqi ämaqä Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hängä-pmeqe huätä ävquatämäumitätqä iqu, hängä-pmeqä naqä-qakuänäni ämeniqeqä” ätukqe.

Yätamakqä vqä iqua, kima änguä mapnuwänqä

⁴⁰ “Ämaqä hñqu, he etmetä änguänä emäkqanqutqe, iqu Nyi-pqe inä inyimäkqiyä. Ämaqä Nyi indmetqä iqu, Nyi änändowatkqä Ique-pqe inä itmeqiyä. ⁴¹ Ämaqä hñque, Goti Iqueqä kukñuinqä hiñuä-tqä hñqu ique wimeqanqa, iqu iquenyqe, ‘Hiñuä-tqä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä änguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä ängui, hiñuä-tqä iquau ävätñqä-pa väniqeqä. Itanqa ämaqä hñque, ämaqä jänänä hñqu ique wimeqanqa, iqu iquenyqe, ‘Ämaqä jänänä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä änguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä änguä, ämaqä jänänä iquau ävätñqä-pani väniqeqä. ⁴² Itanqani ämaqä hñqu, Nyaqä ämaqä tquautanä yoqä naqä-tänä maeqä hñquenyqe, ‘Iqu Jisasi Iquenyqä qänaknä itñqä-queqä’ kñuä indqänätä, ique eqä isqä ävätqä iqu, Nyi iquenyqe, ‘Ämaqä tqueqä wäñuä änguä iutanä kimani, ämeniqeqä’ naqä-qakuänänä etqänä” ätukqe.

11

*Jonä asñä-qäyqä iqu, yatñqä äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä 12 iquauñi kukñuä ii ae ämotqueqe, Iqu iqini äväma, anä-himqä huizi, qua Galili iu äwiñqä iu, ämaqeu ämotquetä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminqe.

² Jonä iqu guä kiiyäuqä anju äpmeqänqani, iqu wäñuä eeqänäni Kraisi Iqu imäkqanqenqä qätä äwiyäqe, iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä hñquaqu, Jisasi Ique yatñqä wiñqä ändowatkqe. ³ Iquaqu Ique äwimayi, yatñqä tiñä äwikiyi. “Qu ‘Kraisi Iqu äpäñqiyä’† ätätqänuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñuä inä äqänanä pmetunqutanä?”

⁴ Jisasi Iqu kimani, iquaqi tiñä ätukqe. “Qe nätmatqä hiñuä äqunäsinyä qätä äwiyänjiyinqe, äwäsinyä Jonä ique awä tiñä suinyqä. ⁵ ‘Ämaqä hiñuä pisqä iqua, hiñuä änguä äqänqäuä. Yukä quvqä iqua, qanä änguä äwqäuä. Wänyimänqä-tänä iqua, änguä imänqäuä. Qätä äyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonquwä iqua, anqi ävauqäuä.

* **11:** Lukä 7:18-23 † **11:3** Matiu 3:1-12; Malakai 3:1

Nätmatqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä ängui qätä äwiyqäü. † 6 Ämaqe, qu Nyi imäkqanqenqä kjuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanqutqe, qu aquvänä ipñqäü” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukqenqäS

7 Jonä iqueqä ämaqä iquaqu ae uwqanqiyännga, Jisasi Iqu gokä-apäkä iunji, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anjä avqñqä dunqe, squä hinuä qumbñqä äukuwäwä? Qoa-qamqä yunuä miqanqqe qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. 8 Squä hinuä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä qäkä änguänänjä yäüqä pmetanqä hñque hinuä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä änguä äyäuñuwä iqua, ämiqä naqä iqueqä anjä du pmetpñqäü. 9 He squä hinuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hinuä-tqä hñque hinuä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iinjä sätäti, Nyi tiinjä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hinuä-tqä huizi iquaunji ämawqätäunä” ätukqe. 10 “Bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanui tii ätä äqänänä.

*‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänyä,’ ätä äqänänä.**

Kuknuä ii, ämaqä tätquenyqä ätqiyä. 11 Itanji Nyi he naqä-qakuä tiinjä etqänä. Ämaqä eeqänänjä iutanji, Jonä asñä-qäyqä ique ämawqätäutñqe, aanqeqä. Injqe Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä iqueni ämawqätäunä” ätukqe.

12 “Jonä asñä-qäyqä iqu kuknuä awä ätuminqänqani, ämaqä yänänäqñqä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iu paqupñqenqe, qu wäunuä yänänäqñqä ipñqä ipäqäkuwi. Tänganji qu wäunuä iinjä yqänä imäkäpu, Goti Iqueqä miqeunji hanjä-iqä kuapanä ävätqänäü. 13 Jonä iqu ätimäukqänqanqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuinqä näqñqe, qu bukä hinuä-tqä iqua äqäkuwiutatä, Mosisi iqu kuknuä-suqenqä äqäkqeutatä ämaminjuwiqä. 14 Goti Iqueqä bukä iunji, *‘Hinuä-tqä Laisa iqu äpänqiyä’* ätätä äqänänqe, † ii Jonä iquenyqänä äqänänä. He Nyaqä kuknuä iinjqe, quuvqä heqäpñqäpiyä, maeqiyqä ipñqäpiyä? 15 He qätä-tänqenä epiyi, kuknuä iinjqe kjuä änguänä indqämbiyä” ätukqe.

16 “Ämaqä tängä äpmeñuwä iunqje, Nyi änäänyä tmqäwä? Tiinjuaiqä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu quamä äpmapu, ymeqä huizi iquaunqä tääqä tiinjä

ätätqänjuwä-panjä-quaiqä. ¹⁷ 'Ne henyqä häawä qäyä ätqanğu, he himnujuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanğu, he knuä maqiyqä iquwiqä' ätätqänjuwiqä. Ämaqä tänğa äpmejuwä iqua, qu ymeqä tqua enqä-panjä eäpu, suqä äsque-äsquenqä mäwiŋgangiyi. ¹⁸ Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetani, buayä änatä, wainqä-eqä manqä iqanğa, qu 'Dnjä quvqä-tänjä-queqä' äyä ätkuwiqä. ¹⁹ Inäqe Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayätä eqätä ganğqänğa, qu tii ätqäuä. 'Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änatä, wainqä-eqä kuapä nqueqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä' inä ätqäuä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqä wäunui, tiinjä motquapnä. Iqueqä knuä indqänqe, ii aanjä naqä-qakuiqä" ätukqe.

Ämaqä, quwqä suqä quvqenqä mäwquatämäuqä iquauqä hanjä-iqenqä[‡]

²⁰ I ätuäqetani, Iqu ämaqä anjä-himqä hui-huiu äpmejuwä iquauji, äkasuwä ätukqe. Anjä-himqä iunji, Iqu wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä di kuapanä qäyä imäkqanği, quwqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe mäwquatämäuqä iminjuwi. ²¹ Iquauji Iqu tiinjä ätukqe. "Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanjä-iqenqe, Nyi 'Öänä' etqänä. Tiinjä etanğiyä. Nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-panji, ämaqä hnqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä awä iqisa imäkqä-säpi, qu qänğanä tiinji ae pmeqäpningä. Quwqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupiyitani, huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu ae pmeqäpningä. ²² Iinjne Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeucä suqä iwäsäuningqä atäunjuä ikqeunji, heyaqä hanjä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäni, ämäwqätäuniceqä. ²³ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, Goti Iqu heji, qäukuä haqä yätunqä etma yäniqätanä? Oeyä, Iqu he ämaqä pizqä iquauqä anjä bunqä endowätäniceqä. Nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä enqä-panji, ämaqä hnqu Sotomä pmeqä iquauä awä iqisa imäkqä-säpi, anjä-himqä iqu yqänä witäninjä. ²⁴ Iinjä etanği hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeucä suqä iwäsäuningqä atäunjuä ikqeunji, heyaqä hanjä-iqe Sotomä pmeqä iquauqeunji ämäwqätäuniceqä" ätukqe.

Hapä pmeqe, Jisasi Iquesanji

²⁵ Inğanj, Iqu tii ätukqe. “Apä, Qäukuitä Quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqä kñuä-tänä iquauñqä si nätmätqä tä zä äkittqiyeñä-qe, ymeqä dänä-sua eñqä-pa äyä ämotquenyä. Si e imäkqanğnā, Nyi ‘änğuiqä’ äktqänā. ²⁶ Auä, Apä, Si Tqä-täuä yeeqä imäkndñqä diñqä, imäkñiqä” ätukqe.

²⁷ Tiñjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmätqä eeqänäñi, Nqä hipa täu änjiyqeçä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aanqeçä. Apiquñänjçä. Ämaqe, Apiquenyqä näqñqe, aanqeçä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatänä, Apiquenyqä näqñqä eänäuä” ätukqe. §

²⁸ “Ämaqä wäunüä tnänä ipu, hanjä-iqä ämepu, huiwä hanüä enyätñqä iquenä, he eeqänänğuenä hapä hitapmqä Nyinyqä ppiyā. ²⁹ Nyi Nqä-näuä äkittqänätmä, ämaqeunji hanüä itquetñqe. Inji, bulumäka iqua nätmätqä eyqiyämapñqä, zä quavqä hiñuä-qo iu guä ämäsäutqänğuwä-panä iñji, he Nyaqä yäpä iqi äpmapu, Nyita näqñqä meqäpñqeçä. Itanğa he hanjä-iqä naqänänğä mämeqä, hapä pmeppñqäuä. ³⁰ Kukñuä Nyi etmqe, hanjä-iqä naqä manä, he qeiqinyänğä mapñqäuä” ätukqe.

12

*Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iquenqä**

¹ Qänakndanji, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunüä awä iu qanğä ikämiñqe. Inğanji Iqueqä wäunüänğä ämotquamiñqä iqua buayä dä vqanğa, qu kuä-witqä häukui, ätäkäpu änmiñwi. ² Parisi hñqua hiñuä iñjä äqumbiyi, Jisasi Ique tiñjä ätukuwi. “Hiñuä qunyä! Suqä Tqä ämaqä wäunüänğä ämotquetqänğä iqua iquwi, hiunji hapä pmeqänğa imäkqenqe, pmua imäknänä.”

³ I tquanğuwänğa, Iqu kima tii ätukqe. “Änäänğä? Hiñuiqänänji neqä awiçu Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä äpäkombiyi, Dewiti iqu imäkkqenqe, he kukñuä iunji a matäuqä itqänğuwätanä? ⁴ Dewiti iqu Goti Hanjuwä Iqueqä anğä yäpä yänğisa äpaquväqe, bretqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwämiñqe, iqutä iqueqä ämaqä iquatänji, ämepu änğuwiqä.† Buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwiñqe, ämaqe ämepu nğänqe, pmua imäknänä. Hiqäva-imäkkqä iquanä ämepu bñqä inä äwinä.‡

⁵ Änäänğänğawä? Bukä Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäkkqä iunji, he kukñuä tä a matäuqä itqänğuwätanä? Sämbatqä

§ 11:27 Lukä 10:21-22 * 12: Makä 2:23-28; Lukä 6:1-5 † 12:4 1 Samueli 21:1-6 ‡ 12:4 Hiqäva-imäkkqä 25:5-9

hiunji hapä pmeqängani, hiqäva-imäkqä iqua Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iu, Sämbatqängqä suqä ätä äwiñqä iunji ävausäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, qu suqä quvqä mimäkqä itqängäuä. ⁶ I etanji Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä ique Ämäwqätäunqä Hnqu, täqi äwinä.

⁷ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknuä hnqu tiñjä äqänänä.

'He hiqäva imäkätqänguwiñqe, manyinqä iqiyä. He ämaqä iquauñqä qeqä emänganğuti äñguä itquapñqä änyinğiyä.'§

He kuknuä iinjä iqueqä quatinqä näqñqä meqä-säpi, he ämaqä suqä quvqä mimäkqä itqänguwä iquauñi, hanä-iqä mäwqä iqäpñinğä. ⁸ Iinjä etanji he iqueqä quatinqä maqñqä epu, Nyaqä ämaqä iquauñi hanä-iqä hinği ävätqänä. Nyi iinjä etqe, tiñiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iunji ämitqänä. Nyi tä qäqunjqä" ätukqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä hipa hnğini quvqä-tänjä hnque äñguä iwimäkkqenqä**

⁹ Jisasi Iqu iqinji äväma äwätä, iquauqä anä aquväqñqä yäpä inğisa qe äpaqukqe. ¹⁰ Iqinji, ämaqä hipa hnğini quvqä-tänjä hnqu äpmaminqe. Inğani Parisi iqua Jisasi Ique kuknuä mitpnuwä diñqä yatñqä tiñjä äwikuwi. "Sämbatqä hiunji hapä pmeqängani, ne ämaqä yaqä iquauñi äñguä imäkqe, ii äñguätanä, ä änääñgä?"

¹¹ Iqu kimani, tiñjä ätukqe. "Ämaqä hiyaqä awä iqisanjä hnqu, sipsipqä-tänjä-qu eä, itanğa Sämbatqä hiunji hapä pmeqängani sipsipqä iqu qua hovqä iu äpäwitqe, iqu äänä imäkäniqiyä? He näqñqeqä. Ämaqä iqu sipsipqe a ämaqätätä, äkäka yäpaqä tängisa ätuma yapänğiyä. ¹² Inji ämaqä di sipsipqä dunji ämäwqätäutangğenqe, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänga suqä äñguä imäkqe, ii äñguänäñiqä" ätukqe.

¹³ I ätuäqetani, Iqu ämaqä hipa quvqä-tänjä iquenji, "Tqä hipa jänä imäkinyä" ätukqe. I tquanğa ämaqä iqu hipa jänä i imäkñganğa, hipae, äñguänğisa änyänqä-pa, e inğqe. ¹⁴ Inğani Parisi iqua anä iu äväma, hnqäqi aquvä äqänäpu, Jisasi Ique pizqä päkpnuwä iinjä hanaqenqä qävqä ikuwi.

Goti Iqu Jisasi Ique, wäunüñqä atäunüä ikqenqä

15 Jisasi Iqu qu iinjä iqanġuwiŋqä näqŋqä eäqe, anä-himqä iunġi qe äväma äukqe. Itanġi qokä-apäkä kuapänänġi Ique qänaki qe äwivändkuwi. Itanġanġi iquautanġä tänjä-yaqä-tänjä iquauŋi, Iqu eeqänänjä äŋġuänä qe iwimäkkqe. 16 İi iwimäkätäqänġanġi, Iqu iqua Iquenyqä kukŋuä awä matqä ipŋqänä pmua imäkkqe. 17 Suqä e imäkmiŋqe, Iqu kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu hiŋuä-tqä Asayä iqueqä maŋjä iuta ätkqä iunä naqä-qakuä timäutŋqä imäkkqe. Kukŋui, tiinjäqä.

18 *“Ämaqä tqu, Nyaqä wäunüä imäkqä iqueqä. Nyi ique atäunüä ikqe qä. Nyi iquenyqe, kiinjä änyinätŋqe qä. Itanġa Nyaqä äwqe, iquenyqä aquvänä kuapänä itqänä. Nyi Nqä Dŋä Äŋġui, ique wimqänä. Itanġi ämaqä qua täutanġä eeqänänjä iunġi, iqu suqä jänänġi qä kukŋui awä tquätŋqänänjä.”*

19 *Iqu kukŋuä äkasuwä ätätä maŋjä tnänjä matqä yätŋqänänjä. İŋi hänaqä iutanġi qokä-apäki, iqu maŋjä yänänäqŋqä tqanġuti qätä mäwiyqä ipŋqänänjä.*

20 *Tuuwä-hiyawä äukinymätä iqanġutqä iqua, iqu mäquasqä yänġiyä. Hiqi-tä hikui-hikui iqanġutqe, iqu maiqupisqä yänġiyä. Hea suqä jänänġi, suqä quvqä iu ämäwqätäunġi qänġanġe, iqu wäunüä yqänä iqämaŋġuänġiyä.*

21 *Itanġi ämaqä qua täutanġä eeqänänjä iqua, iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iqu yätamäkkä vätnqä hiŋuä äqämbu pmepnuwiqä.”†*

Jisasi Iquenyqätä, dŋä quvqä iquauŋqätä‡

22 *Hea inġanġi qu ämaqä dŋä quvqä-tänjä hŋque, Jisasi Iquenyqä qe ätma äukuwi. Ämaqä iqu hiŋuä pisqä eä, maŋjä matqä-que. Inġanġi Jisasi Iqu iqueni äŋġuä imäkqanġa, hiŋuä äqänätä kukŋuä ätkqe. 23 E äqumbiyi, qokä-apäkä iqua yäunüä ipu, “Täukueqä. Ämaqä Dewiti iquesanġä ne hiŋuä äqunanä äpmeŋquä iqu, qäqutiyä?” ätnġuwi.*

24 *Parisitanġä hŋqua kukŋuä tä qätä äwipiyi, tiinjä ätkuwi. “Ämaqä Tqu, dŋä quvqä iquau huätä ändowatätŋqe, Iqu Belsäpülä, dŋä quvqä iquau miqä iqueqä yänänäqŋqä iutanänġqä.”*

25 *Jisasi Iqu iquauqä kŋuä indqänqä iunġi näqŋqä eä, ti ätukqe. “Ämaqä, qua naqä hŋquesanġä iqua, iwäsänäpu mäkä hunġanġpqe, ämaqä iqua qui imäkmbŋqäüä. Itanġa ämaqä anä-himqä hŋquesanġä-qe, hueqä-himqä huitanġä-qe, qu awä äkutnäpu mäkä hunġanġpqe, yänänäqŋqe*

† 12:21 Asayä 42:1-4 ‡ 12:21 Makä 3:22-30; Lukä 11:14-23

änä matqäuqä ipnqäuä. ²⁶ Inji tiinjä-pqe inänji. Setänä iqu, iqueqä dnä hñque huätä ändowatätqe, ne näqñqeqä, iqueqä ämaqä iqua awä äpatñgäuä. Inji iqu qua tâu ämitñqe, äpakänä mämiqä yäniqe. ²⁷ He Nyinyqe, 'Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqñqeta dnä quvqä iquau huätä ändowatätñqeqä' qäyunä tqanppqe, hiqä ämaqä iqua dnä quvqä huätä ändowatätqänwi, yänänäqñqä tqueqeta imäkätqänwäwä? Hiqä ämaqä iinjä imäkätqänwä iqua, heyaqä kukñuä iinjä, ii qäyunä hma hitanqqenqä ämetquapñqeqä. ²⁸ I etanqqä-qe, Nyi, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä iquesa, dnä quvqä iquau huätä dowatqanqundqe, iinjqe he näqñqä tiinjä mapñqeqä. 'Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.'

²⁹ Quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueqä anjä iu äpaquvätä, iqueqä nätmätqe metñqä wiñganqutqe, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyäueqe, iqueqä nätmätqe hiñgi inğa meñqiyä.

³⁰ Ämaqä hñqu wäuñuä yätamäqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Ämaqä hñqu, qokä-apäkä aquvä-qäyqenqä yätamäqä manyqä imitätqe, iqu ämaqe im-imä ändowatqiyä. ³¹ Iinjñqe, Nyi he tiinjä etqänä. Š Suqä quvqä eeqänänjitä, kukñuä quvqetä, qokä-apäkä iqua imäkmiqqe, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. Injäqe, ämaqä hñqu Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä quvqä ätmitätqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqe, huätäñji änä mämamäuqä da iniqeqä. ³² Ämaqä hñqu, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqä di, huätä mamäunqiyä. I etanji ämaqä hñqu, Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqanqutqe, Goti Iqu, iqueqä suqä quvqä huätäñji, tänga mämamäuqä yänqiyä. Ga qänakndanä-pqe, mämamäuqä yäniqeqä."

*Zä iquauqä häukuinjätä, ämaqe uqä suqenqätä**

³³ "Ämaqe zä hñquenyqä, 'Zä tqu quvqätiyä, äñguänänätiyä' kñuä indqänäpiyänqani, kiqä häukui, hiñuä ganä äqumbiyi, inqani qu näqñqä mapñqäuä. Zä hñqu äñguänänä eänqe, kiqä häukuä-pqe, äñguänänjiqä. Injäqe zä hñqu quvqä eänqe, kiqä häukuä-pqe, quvqeqä.

³⁴ Inji heñji, qämäkä quvqä iqua eämakuwänänjä eqänänänä. He ämaqä quvqä eänwi, kukñuä äñgui äänä tññqäwä? Ämaqä iquauqä kukñuä tqe, ii iquauqä kñuä indqänqä dutanjqä. ³⁵ Ämaqä äñguänänjä iqua,

kɲuä äŋguänänjä indqänäpu, suqä äŋguänänjä dinä imäkpɲqäüä. Ämaqä quvqä iqua, kɲuä quvqä huitanjä-huitanjä indqänäpu, suqä quvqä imäkpɲqäüä. ³⁶ Itanġi Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe kukɲuä mitäniqänġani, Iqu quwqä kukɲuä hiŋgi ätmitpɲenqä kɲuä indqänätä, iuta iwäsäuniqeqä. ³⁷ Si kukɲuä äŋguä tquki etanġutqe, Goti Hanjuwä Iqu, 'Si ämaqä jänänänjukiyqä' ktäniqeqä, ɲɲ si kukɲuä quvqä tquki etanġutqe, Goti Hanjuwä Iqu, 'Si ämaqä quvqukiyyä' ktäniqeqä" ätukqe.

Qu Jisasi Ique, "Ne Sinyqä näqɲqä metunquä mänätquayä" ätukuwiŋqä†

³⁸ Iqu e tquanġa, ämaqä kukɲuä-suqenqä näqɲqä hɲquatä, Parisi hɲquatä, Iquenji tiinjä ätukuwi. "Ämotqueqä Iqukiyyä, ne tiinjinqä äneŋġiyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Wäunuä Imäkquki eänji, ne 'naqä-qakuä-queqä' kɲuä neyätɲqe, mänätquayä."

³⁹ Iqu iquauqä kukɲui, kimanji tiinjä ätukqe. "Qokä-apäkä täŋga äpmeɲuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanjä hiŋgi qɲqä enqä-panjä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenqe qänaknä miqä-quenjqä. He 'Ne Sinyqä näqɲqä metunquä diŋqä, mänätquayä' ändquwä-qe, Nyi iinjji mimäkqä imqänä. He näqɲqä mapɲqe, hiɲuä-tqä Jona iqu qeyqä. ⁴⁰ Jona iqu hiunji hɲquaqui-hɲque, heatqä hɲquaqui-hɲque, hämapäkä naqänänjä iqueqä äwqä yäpä inġisa äpmakqä-pa, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu asä inänjqä. Hiunji hɲquaqui-hɲque, heatqä hɲquaqui-hɲque, qua yäpä inġisa pmeŋġiyä. ⁴¹ Hiɲuiqänänji, ämaqä Ninipe äpmamiɲuwä iqua, Jona iqueqä kukɲui qätä äwipiyyi, iquauqä kɲui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe huätä ävquatämäukuwiqä. Inäqe täŋġani, ämaqä Jona ique Ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä pmetanġi, ämaqe iquauqä kɲui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe mäwquatämäuqä iquwiqä. Iinjɲqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänġani, ämaqä Ninipe äpmamiɲuwä iqua ävaupu, ämaqä täŋga äpmeɲuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tɲnuwiqä. ⁴² Hiɲuiqänänji apäkä, qua hitunjuä nämä äwiŋqä iu miqä naqä ii, Solomonä iqueqä kukɲuä näqɲqe qätä wiyätɲqä äpkqeqä. ‡ Inäqe täŋġani Ämaqä Solomonä ique Ämäwqätäunqä Iqu täqi qäyä pmetanġi, ämaqe Ique qätä mäwiqä itqänuwiqä. Iinjɲqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänġani, apäkä naqä ii, ävautä ämaqä täŋga äpmeɲuwä iquauqä suqä quvqenqä awä täniqeqä.

† 12:37 Lukä 11:29-32 ‡ 12:42 1 Ämiqä Naqä 10:1-13

Dn̄a quvq̄a āmaq̄a h̄n̄que āvāmetā, an̄gi āwimakq̄enq̄ā[§]
⁴³ Dn̄a quvq̄a h̄n̄qu āmaq̄a h̄n̄que āvāman̄i, an̄jā yen̄uā
 dun̄q̄ā āwāqe, iqu an̄jā hapā pmeq̄ā din̄q̄ā q̄āvq̄ā ik-
 iquān̄q̄iyā. Itan̄ga h̄n̄que māmāqumueq̄ā iāqe, ‘Nyi
 an̄jā hin̄uiq̄ānā āvāmakq̄ā dun̄q̄ā an̄gu umq̄ānā,’ t̄ān̄q̄iyā.
⁴⁴ I ātāqe, iqu āwāqe, āmaq̄a h̄n̄qua an̄jā iquen̄i si-
 iyā āpipu ānguā imākepiyā-qe, m̄āpmetan̄gā qun̄ān̄q̄iyā.
⁴⁵ Iin̄jā āqunāqe, iqu āwātā dn̄jā quvq̄ā 7 h̄n̄qua it-
 men̄q̄iyā. Dn̄jā iquauq̄ā quvqe, dn̄jā kin̄ganān̄jā iqueq̄ā
 quvq̄eu āmāwq̄ātāun̄q̄iyā. Iquau itmetā, qu an̄jā yāpā
 yāngisa āpaquvāpu pmap̄n̄q̄āuā. Āmaq̄ā iqu hin̄uiq̄ānān̄j
 iin̄jānān̄jā quvq̄ā āpmamin̄q̄ā-qe, t̄ān̄gan̄jā aan̄jā quvq̄ā
 kuapānā pmen̄q̄iyā. Suq̄ā quvq̄ā asā iutan̄jā, āmaq̄ā quvq̄ā
 t̄ān̄ga āpmen̄juwā iquauñi āwimen̄q̄iyā” ātukqe.

*Jisasi Iqueq̄ā kānaisā, kāngukuatā, āwimakuwin̄q̄ā**

⁴⁶ Jisasi Iqu qokā-apākā iquau kuk̄nuā iin̄jā yq̄ānā
 tuātq̄ātan̄ga, Iqueq̄ā kānatā kāngukuatā āpāpu, Iqutā
 kuk̄nuā anā t̄n̄q̄ā yāpaq̄ā māngisa ātq̄āumin̄juwi.
⁴⁷ Itan̄jā āmaq̄ā h̄n̄qu Iquen̄i, “Hueq̄ā” ātukqe, “Tq̄ā
 tnatā tun̄gukuatā, Sitā kuk̄nuā anā t̄n̄q̄ā yāpaq̄ā t̄āngisa
 ātq̄āun̄jāuā.” ⁴⁸ Ii ātukq̄ā iquen̄i, Jisasi Iqu kima tii ātukqe.
 “Nq̄ā nipatā guākatāñi, tqukuakā?” ⁴⁹ Itan̄jā Iqu Iqueq̄ā
 wāun̄uān̄q̄ā āmotquamin̄q̄ā iquau atāun̄jā āvātā, “Qātā
 nyipiyā” ātukqe. “Nq̄ā nipatā guākatāñi, tāsquakānā. ⁵⁰ Ii
 tiin̄jā. Qokā-apākā, Nyaq̄ā Apiqu Qāukuā Yātu Āpmen̄q̄ā
 Iqueq̄ā āwin̄q̄ā iu q̄ānaknā imitp̄q̄ā iqua, qu Nyaq̄ā tasi-
 guāka, nanyi-napqa, itan̄ga nipaq̄ātān̄jāq̄ā” ātukqe.

13

*Kuk̄nuā ktq̄ā, kuā-witq̄ā uwq̄ā tnāmāuq̄enq̄ā**

¹ Hiun̄ji asā qāquen̄i, Jisasi Iqu an̄jā iu āvāman̄i, yāpaq̄ā
 māngisa āwātā, eq̄ā-huān̄jā Galili iqueq̄ā man̄jā iqi quamā
 āpmamin̄qe. ² I pmetan̄ga, āmaq̄ā kuapānān̄jā Iquenyq̄ā
 p̄q̄an̄guwitān̄jā, Iqu yimba h̄n̄que ātkamāuqe, quamā qe
 āpmakqe. Itan̄jā āmaq̄ā eeq̄ānān̄jā, eq̄ā-huān̄jā man̄jā iqi
 pāmā tq̄āutan̄gā, Iqu yimba iu āpme nāq̄n̄q̄ā āwikqe. ³ Iqu
 iquauñi kuk̄nuā ktq̄ā ātuātā, nāq̄n̄q̄ā kuapānān̄jā āwikqe.
 Kuk̄nuā ktq̄ā h̄n̄qu tiin̄jā ātukqe. “Āmaq̄ā h̄n̄qu kuā-witq̄ā
 uwq̄ā tnāmāwāwāt̄n̄q̄ā wān̄q̄iyā. ⁴ Iqu ātnāmāwāwq̄an̄ga,
 hui hānaq̄ā iqi pāk̄nātqe, ȳn̄jā āpāpu āmambnā. ⁵ Itan̄ga
 hui qua kuapānā hma etan̄gi, hikā-tān̄jā q̄āsā āwitān̄gq̄ā
 iu pāk̄nātqe, qua āngui āwa itan̄guti, kuā uwq̄ā ii bakā

§ 12:42 Lukā 11:24-26 * 12:45 Makā 3:31-35; Lukā 8:19-21 * 13: Makā
 4:1-20; Lukā 8:4-15

maqänä hukaunqiyä. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanğa, kuä kiqä tapinji wänqäpu etanği, yäuä hämänä pinqiyä. ⁷ Itanğa kuä uwqä hui guä yänjä-tänjä awä imä päknätqe, guä quvqä iqua qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunji, qua aowï ängüä mäwqä yänqiyä. ⁸ Itanğa kuä uwqä hui qua ängüänänjä iu päknätqe, kiqä näänqe 100 huknänä, hui 60 huknänä, itanğa hui 30 huknänqiyä. ⁹ Ämaqä qätä-tänquenä etanğutqe, kuknuä iinqe knuä ängüänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁰ Qänakndanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Jisasi Iquenji yatnqä äväpu, “Si qokä-apäkä iquauñi, kuknuä ktqä inä sunqä tuätqäninyä?” ätukuwi.

¹¹ Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqenqä kuknuä qakui zä witanğqä-qe, he näqnqä mapnqe, Iqu henyä etapqiyä. İnäqe ämaqä huizi iquauñi, mäwqä itnqe. ¹² Ii tiinjä etanği. Ämaqä näqnqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä ävätä, qu näqnqä kuapänänjä-tänjä-qua hipnqä iwimäkänä. İinjä etanğqä-qe, ämaqä näqnqä maeqä iqua, näqnqä wänqä qu ämeñuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. ¹³ İnitanji, Nyi ämaqä iquauñi kuknuä ktqenä ätuätnqeçqä. Qu hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqnqä maeqä-quayqä. ¹⁴ Qu iinjä epu, kuknuä hiñuä-tqä Asayä iqu äqäkqä tqunenji, ii naqä-qakuänänjä ämotquetqänjä. Iqu pmetanğa äpmaminjuwä iquauñqe, tiinjä ätätä äqäkqeçqä.

‘He kuknuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä maqnqä hipnuwiqä. He hiñuä äqunğua äwäpiyä-qe, nätmätqä hiñuä ängüä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänğqeçqä. Nätmatqä hiñuä ängüä mäqunquä ipnqe, quwqä hiñuä-pqe, ae yämaqundi inğqeçqä.

¹⁵ Ämaqä iinjä iqua näqnqä ängüä mämeqänqe, quwqä nyuänji woyqä ae imaqundänğqeçqä. Kuknuä qätä ängüä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänğqeçqä. Nätmatqä hiñuä ängüä mäqunquä ipnqe, quwqä hiñuä-pqe, ae yämaqundi inğqeçqä.

Qu iinjä mimäkqä-säpi, quwqä knui äkunmäknäpu, Nyinyñqä anğumä quvepqanğpi, ga Nyi iquauñi ängüä iwimäkqäminjqä.’†

¹⁶ İnäqe he Nyi nätmätqä imäkqanğqe hiñuä äqunäpu, Nyaqä kuknui qätä änyiyätqänuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu ängüä ae emäkqä iinqe, näqnqä enjä. ¹⁷ Nyi naqä-qakui tiinjä etqänä. Nätmätqä he hiñuä äqunätqänjuwi, hiñuä-tqä iquatä, ämaqä jänänjä iquatä, qu kuapänänji hiñuä qunqänqä naqänänjä winyätqätanğqä-qe, qu hiñuä mäqunquä iminjuwiqä. Kuknuä he qätä äwiyätqänjuwi,

† 13:15 Asayä 6:9-10

qu qätä wiyqänqä naqänänjä winyätqätanqqä-qe, qu qätä mäwiyqä iminuwiqä” ätukqe.

18 Jisasi Iqu kuknuä äpakänä yqänäni, tiinjä ätukqe. “Goti Iqu he näqñqä mapñqä etapqetani, tängani kuknuä ktqä ämaqä kuä-witqä wäunuä iu tnämäuqä-queñqe, kiqä qakuinqä Nyi awä tqangundi, he qätä nyipiyä. 19 Ämaqe, qu Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunqä kuknui qätä äwiyäpu, kiqä qakuinqä näqñqä mämeqä itqänjuwä iqua, qu kuä uwqä hänaqä iqi äpäknqqä-panjä-quaiqä. Setänä iqu äwimetä, kuknuä Goti Hanjuwä Iqu quwqä knuä indqänqeu hiqanqqe, huätä maqänä ämotautñqe. 20 Itanqa kuä uwqä qua hikä-tänjä iu äpäknqqä ii, tiinjä. Ämaqä kuknuä iinjä ique qätä äwiyäpu, maqänä ämepu, aquvänä iquwä iquaiqä. 21 Inäqe iquauqä quuvqä heqiyqe, kuä tapiñä wänqäpu uwqatätä, yäuä äpiqä i enqä-paniqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui mändi kittqiyanä-tpu itqänjuwä iqua, ämaqä tquauni hanjä-iqä äväpu quvqä itqueqanquwänqa, iquauqä quuvqä heqiyqe, qui maqänä imäknänä. 22 Itanqa kuä uwqä guä yänjä-tänjä awä imä äpäknqqä ii, tiinjä. Ämaqä kuknuä iinjä ique qätä äwiyäpiyä-qe, qu nätmatqä qua täutaninqä äwäwa ipu, mbqä aquvä kuapänä qänqenqä knuä kuapänä indqänätqänjuwä iquaiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuiuni, suqä iinjä iqu qñqanjä yeqanqi, qu suqä jänänjä imäknqqe, yänänäqñqä mäwqä yänqiyä. 23 Itanqa kuä uwqä qua äñguä iu äpäknqqe, ii ämaqä kuknuä iinjä ique qätä äñguä äwiyäpu, kiqä quatinqä näqñqä ämetqänjuwä iquaiqä. Inji, kuknuä iqueqä näänqe, hui 100 huknänä, ga hui 60 huknänä, itanqa hui 30 huknänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqe, qätaqä quvqenqä

24 Iqu ämaqeuni, kuknuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii ämaqä hñqu iqueqä wäunuä iu kuä uwqä äñguinä ätnämäwäwqä-panjä iinjä. 25 Inäqe ämaqä iqi äpmamitpqä iqua hiqaqä witanquwänqa, ämaqä iqueqä himä-wiunqä iqu ätimäutä, qätaqä quvqe, asä iu ätnämäwanji äwänqiyä. 26 Qänakndanji kuä-witqä uwqä bakä ae äukaupu äpepiyi, näänqe äukñganqani, wäunuä-wiyqä iqua, qätaqä quvqä hui anä tqäutangä qumbnuwiqä. 27 Inqani iqua äwäpu, ämaqä wäunuä kaniqenji tiinjä tupnuwiqä. ‘Ämaqä naqä iquki, ne si tqä wäunuä iuni, kuä uwqä äñguinä ätnämäuqiyä-tanä ikque. Qätaqä quvqä hui anä ätqäunjuwi, änäänänqäwä?’ 28 Iqu iquau kimani, ‘Suqä iqu, ämaqä himä-wiunqä hñqu imäkkqeqä’ tuäniqeqä.

Itanji iqua yatnqä wipnuwiqä. 'Ne äwätanä, qätaqä quvqe ekautanä, aquvä maqiyatunquenqä äkingiyä?' tupnuwiqä.
 29 Inganji iqu iquauñi kimanji tuäniqeqä. 'Oeyä. He qätaqä quvqe ekaupiyänğanji, kuä-witqä itä qäsä hikauñqäuä.
 30 Kuä täkqänğanqä, qäquaqu qäyä ätqäunyqä. Kuä täkqänğanji, nyi ämaqä kuä täkpnqä iquau tii tumniqeqä. "He qätaqä quvqe ganä ekaupu, aquvä äqiyäpu, tä väuepnuwänqä hatnä äquqotäupu epiyä. Inganji he kuä-witqe ätäupu, aquvä äqiyäpu nyaqä buayä pnqä wiqä anä iu pnqä hipiyä" tumniqeqä, 'tuänqiyä" ätukqe.

Kukñuä ktqä hnjuaqinqä†

31 Iqu kukñuä ktqä huizi tiñä ätukqe. "Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii zä-guawä§ piikä, ämaqä hnqu iqueqä wäunüä iu vowä ämäutñqä enqä-panjä iinjäqä.
 32 Zä iqueqä piiki, wänqänänjä-sua etanji, piikä huiziqua, ique ämäwqätäunäuä. Inäqe, kiqä baki äkautä naqä äpeyätäqänğanji, nätmätqä huizi wäunüä iu ätqäunqä iquauñi ämäwqätäutanguti, ynñä iqua äpäpu, kiqä äpa iunji yuuwä imäkpnqäuä."

33 Itanğa Iqu kukñuä ktqä hnqu-mända inä ätukqe. "Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii nätmätqä änyuämäuqä enqä-panjäqä. Apäkä hui nätmätqä änyuämäuqe, hmbunä ämetä, kuä-witqä* kuapänä ämetä naqä-huinyä imäkänä, buayä pälawä eeqänänji änyuämäutñqä diñqeuä" ätukqe.

Jisasi Iqu kukñuä ktqe, sunqä ätuminqätiyä

34 Kukñuä eeqänänjä Jisasi Iqu qokä-apäkä iu e ätuminqe, Iqu kukñui ätnänjä iqi matqä, ktqä dinä ätuminqe.
 35 Kukñuä, Goti Iqu hinüä-tqä hnqueqä manjä iuta ätimekqä hnqu qäyunä timäutñqe, Iqu iñä imäkminqe. Ämaqä hinüä-tqä iqu tiñä ätkqe.

Nyi kukñuä ktqe etätmä, nätmätqä qua täu imäkkqänqatqä zä äwäka äpäänqenqe, tänğa awä etmqänä.†

Qätaqä quvqä iqueqä kukñuä ktqä quatinqä

36 Jisasi Iqu ämaqä iu ävämanji, anä yäpä ingisa qe äpaqukqe. Itanji Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua Iquenyqä äpäpu ätukuwi. "Kukñuä ktqä qätaqä quvqä wäunüä iuta äkautñqenqe, Si ne kiqä quatinqä awä natiyä."

† 13:30 Makä 4:30-32; Lukä 13:18-21 § 13:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. * 13:33 Jisasi Iqu kuä-witqä iqueqä hanjä-iqe, 20 kilo iqä ätukqe. † 13:35 Appä Bukä 78:2

37 Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä kuä uwqä änguänäni tnämawäwqä iqu, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqueqä. 38 Wäunui, ii qua tqueqä. Kuä uwqä änguänäni, qokä-apäkä Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iutanjä iquaiqä. Qätaqä quvqe, Setänä iqueqä ämaqä iquayqä. 39 Himä-wiunqä, qätaqä quvqä tnämawäwqä iqu, Setänä iqueqä. Kuä täkqänqanji, qua täunji iqueqä yäpakänqanjqä. Itanga kuä täkqä iqua, enätqä iquaiqä. 40 Qu qätaqä quvqä aquvä ämaqiyäpu, tä väuepñqä imäkätqänjuwä-pa, qua täunji iqueqä yäpakänqanjä-pqe asä iinjä imäkpnuwiqä. 41 Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä enätqä iquau dowatqanqa, Iqueqänä miqä iutanji, nätmätqä ämaqeua quuvqä heqiyqä qui iwimäkqä iutä, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquautäni, eeqänäni huätä mamäupnuwiqä. 42 Itanji qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäupnuwänqä, qu kñuä naqänänjä äqiyäpu, hiqanjä manqtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. 43 Inqanji ämaqä jänänjä iqua, iquauqä Kaniqunä ämitñqä yäpä inqisa äpmepu, quwqä huiwitanji mäptqä enqä-pa we hunäniqeqä.† He qätä-tänuenä epiyi, kukñuä iñqce kñuä indqämbiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, mbqä pñqä wiqä ipñä iquenqä

44 “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, mbqä pñqä wiqä ipñä imäkäpu, wäunüä iu qua zä äptekuwä enqä-panjqä. Ämaqä hñqu mbqä ipñä ique ämäqumuetä hinüä äqunäqetani, iqu ‘Nätmatqä iinjä mbqeuni ämäwqatäunä’ kñuä indqänätä, hinüä qunämapenä yeenqiyä. Inqanji iqu aquvänä itä, iqueqä nätmätqä eeqänäni aquvä ämaqiyätä, ämaqä hñquququa mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iinjä ae ämeqe, iqu äwätä wäunüä iquenji mbqä inqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, wimñä änguänänjinqä

45 “Anqumñi, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ämaqä hñqu mbqä wäunüä imäkätä, wimñä änguänänjinqä qävqä ikitñqä-panjqä. 46 Iqu änguänänjä hñque ämäqumueqe, iqu äwätä, iqueqä nätmätqä eeqänäni aquvä ämaqiyätä, ämaqä huiziqua mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iinjä ae ämeqe, iqu wimñi mbqä yänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, hämapäkä qaenqä

47 “Anqumñi, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii tiinjä. Hämapäkä qa, qu eqä-huänjä bu ätnämäupu, hämapäkä huitanjä-huitanjä äqupuiquwä enqä-panjqä. 48 Hämapäkä qa mñqä iunji manqä mñganqa, qu

† 13:43 Deniyäli 12:3

hikä weä aanqä tängisa eyqiyäma äyapäpu, quamä äpmapu, itanğa hämapäkä änguänänjä iquauñi häkiu ämimäpu, hämapäkä quvqä iquauñi bi tnämäupnuwiqä” ätukqe. ⁴⁹ “Itanğa qua tqueqä hiunji yäpakänğanji, asä iinjänqeqä. Ynaunjqä iqua äpäpu, ämaqä quvqä iqua, jänänjä iquauqä awä iqi pmetanğuwä iquauñi itmapnuwiqä. ⁵⁰ Itanji qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäupnuwiqä, kñuä naqänänjä äqiyäpu, hiqanğä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

⁵¹ Itanji Iqueqä wäunjuänjqä ämotquaminjqä iquauñi, yatñqä tiinjä qe äwikqe. “Kukñuä tquauqä quatinqe, he näqñqä ae ämequwätanä?”

Qu “Auqä, ne näqñqä ae ämeququeqä” ätukuwi.

⁵² I ätuäqetanji, tiinjä-pqe inä ätukqe. “Tiinjä etanği ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-suqenjqä näqñqä iquatanjä hñqua, qu Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqenjqä näqñqä ämepu qänaknä imipqä iqua, qu anjä naqä hñqueqä kaniqu enqäpanjä hipnuwiqä. Iqu iqueqä nätmätqä änguänänjä pñqä wiqä iu äpaquvqäq, nätmätqä änyä-hänjitä yäuetä qäsä äma pänqiyä” ätukqe. §

*Nasäretqätanjä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä**

⁵³ Jisasi Iqu kukñuä ktqä tä awä ae ätuäq, anjä-himqä iunji qe ävämakqe. ⁵⁴ Äväma äwäq, Iqu kaniqueqä anjä-himqä† iu ätimäuqe, iquauä anjä aquväqñqä iu äpaquvqäq, ämaqä iunji Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuñqä näqñqä äwikqe. Qu Iqueqä kukñui qätä äwipiyitanji, yäunjuä ipu, “Ämaqä Tqu näqñqä tä ängisa ämeqäwä? Itanğa änäänänjqäwä, Iqu ämaqä mimäqänänji imäkätñqeüä?” ätukuwi. ⁵⁵ “Ne Ämaqä Tquenyqe, näqñqeqä. Iqu ämaqä anjä imäqä iqueqä Ymeqä Iqueqä. Itanğa Mäliya ii, Iqueqä känaiyqä. Inji Jemisi ique, Josepä ique, Saimonä ique, Jutasi ique, iqua Iqueqä kängukuayqä. ⁵⁶ Täqinji Iqueqä känapqä, nesä anä äyä äpmeñunä. Inji Iqu ii imäkätñqe, näqñqe ängisa ämeqäwä?” ätñguwi. ⁵⁷ Qu iinjä ätnäpu, Iquenyqe äwqä quvqä ätimäukñguwi.

Inğanji Iqu iquauñi tii ätukqe. “Hiñuä-tqä iqua, anjä-himqä eeqänänjä iunji, yoqä-tänjuae. Etanğqä-qe, hñqunä-hñqunänji, iqueqä anjä-himqä iutä, iqueqä anju anä äpmeñuwä iutänji, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵⁸ Inji Jisasi Iqu-pqe, Iqueqä anjä-himqä iunji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä

§ 13:52 Näqñqä-tänjä iqua, “Jisasi Iqu ii ätkqe, suqenqäti, kukñuä naqä-qakuñqätiyä, ätkqeqä” ätäqtänjä. * 13:52 Makä 6:1-6a; Lukä 4:16-30

† 13:54 Iqueqä kaniqueqä anjä-himqä, Nasäretqä iiyi.

itqätangä, Iqu wäunuä ämaqä mimäkqänäni, kuapanä mimäkqä iminqe.

14

*Heroti iqu, Jonä ique pizqä äpäkkqenqä**

¹ Hea inğani ämaqä ämiqä Heroti iqu, qu Jisasi Iqu wäunuä imäkqanqenqä tqangä qätä äwikqe. ² Iwä, iqueqä wäunuä-wiyqä iquauñi, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu, Jonä asnä-qäyqä iqueqä. Iqu qua aptekuwä iuta anqumä ävaukqä iqueqä. Iinjinqe Iqu yänänäqñqä-tänju eä, wäunuä ämaqä mimäkqänäni, imäkqiyä” ätukqe.

³⁻⁴ Kukñuä iinjä iqueqä quati, tiinjä. Qanganäni Heroti iqueqä kätä Pilipä iqu, apäkä Herotiyasi ämaminqe. Ii Pilipä ique ävämani, Heroti ique ämuangqe. Heroti iqu ii ämakqenqe, Jonä iqu iqueni tiinjä ätuminqe. “Si apäkä täsi ämeni, ii qäyunä hmanjqä.” Iqu e tquangqetani, Heroti iqu iqueni a äkiqätätä, guä äkiqiyäutä, guä pmuteqä anju äpmutatekqe. ⁵ Iqu iqueni pizqä päsqänqä kñuä wiyqanqä-qe, qokä-apäkä iqua, “Jonä iqu hiñuä-tqä-queqä” kñuä indqänätanqunqä, iqu iquauñqä zä äwiñqe.

⁶ Hiunji hñqueni ämaqä hñqua, Heroti iqueqä känäi ique ämikqenqä kñuä indqänäpu, iqtä buayä anä anqunwi. Inğani Herotiyasiyqä meqi ätimäuqe, iquauqä awä iqisa yeewä iminqe. ⁷ Itanga Heroti iqu iyyqä yeewä iqanqenqä kiinjä wiñgangi, kukñuä guä tiinjä ämäsäukqe. “Si nätmataqä äkitanä äkinqä kinqangi, yatñqä nyisqe, nyi äktapmqänä” ätukqe. ⁸ Iinjä etangi apäkä hitqiyqä kanai, meqiu kñuä yändqänqä vqangi, ii Heroti iqueni tiinjä ätukqe. “Jonä asnä-qäyqä iqueqä nyuäni, ätäväpu hevqä iu eqangpi, si äma äpätnä, nyi dapiyä” ätukqe.† ⁹ Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqe, iqueqä äwqe hanä qäyä vqangi, iqu kukñuä guä ae ämäsäukqenqä kñuä indqänätä, ämaqä iqtä buayä anä anminuwä iquauqä hiñuä iqi womba metñqe mäwiñgangi, iqu “Apäkä hitqä ii ätqä-pa, ii imäkpiyä” ätukqe. ¹⁰⁻¹¹ Iqu ämaqä hñque guä kiyäueqä anä dunqä dowatqanga, qu Jonä iqueqä hiñuä-qo iu häuä ätäväpu, iqueuä nyuäni hevqä hñque ämiqutäwa äma äppiwi, hitqä ii äwikuwi. Ii äma äwätä, känäu äwikqe. ¹² Iinjä imäkqanqunqä, iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua äppiwi, iqueqä huiwi äma äwäpu, qua

* **14:** Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20; 9:7-9 † **14:8** Ii Jonä iqueqä nyuäni, iinjä imäkpiñqä ätukqe, “Iqu ae äpäkonqätiyä” tä näqñqä metñqä inqeyi.

äptekuwi. Iqua qua ae äptepiyi, äwäpu Jisasi Ique qe ätukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä[‡]

¹³ Jisasi Iqu Jonä ique pizqä äpäkkuwinqä qätä äwiyäqe, Iqu anä iunji äväma, yimba ikuapmäütä anä avqñqä imqä äukqe. Iqutä Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatänä äukuwi. Itanji qokä-apäki, “Jisasi Iqu äwqiyä” tqanqä qätä äwipiyi, qu quwqä anä-himqä äväma, Iqutä ämimbñqä eqä manä iu qañä äukuwi. ¹⁴ Iinjä etanji, Jisasi Iqu iuäqämetäqanqani, qokä-apäkä kuapänänä pmetanqä äqunqge. Iqu iquaunqä huäqä wunqanji, iquautanä ämaqä täñä-yaqä iquaunji änguä imäkkqe.

¹⁵ Mäptqä äwitñqä iqanqani, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua äpäupiyi, Jisasi Iquenji tiinjä ätukuwi. “Mäptqe ae äquveqetñqä iqiya. Täqinji qua avqñqäqiyä-qae, Si ämaqeunji anä-himqä ämätñgäwänqä iunqä ymisanä mbqä ipu bñqä dowatiya.”

¹⁶ Iqu kimanji, “Qu täqinji sunqä äväma upñqäwä? He hiqä-hiuä ymisanä wipiyä” ätukqe.

¹⁷ Iwä, qu Iquenji, “Ne ymisanji kuapänä hmanjqä. Bretqä hipa hñginitä, hämapäkä hñquaqutanä ämenünä” ätukuwi.

¹⁸ Inqanji Iqu “Ymisanä iinji, Nyinyqä ämappiyä” ätukqe.

¹⁹ Itanji Iqu ämaqe, qätaqä iqi quamä pmapñqä ätukqe. Quamä pmeqanqguwänqga, Iqu bretqä hipa hñginitä, hämapäkä iquaqutä ämeqe, hinuä haqä yätu äqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqwiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, Kiqä ämaqä iquau äwikqe. Iqua ämepu, ämaqä iu äwikiwi. ²⁰ Qu buayä änäpu, äwqä puäsqanqga, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi. ²¹ Qokä iqua buayä änguwi, kuapänänji 5,000. Apäkiutä ymeqeutäni, a matäuqä ikuwi.

Jisasi Iqu, eqä haqeqi qañä äukqenqä^S

²² Qu iinji qäpu iqanqguwänqga, Jisasi Iqu wäunüänqä ämotquaminqä iquaunji, “He yimba iu ätkamäupu, eqä yätäqä nängisanqä hinuiqä upuiyä. Nyi ämaqä täu dowatmqänä” ätukqe. ²³ Iqu ämaqe ae ändowatäqetani, Iqueqä-kiuänä qoqonä yätunqä Kaniquenyqä tääqä tätnqä ekqe.

Mäptqä ae äquvqanqga, Iqu Iqueqä-kiuänä qoqonä iu yqänä äpmaminqge. ²⁴ Inäqe yimbäe kiinä näni ae äwqanqga, yunji himänqisa yänänäqñqä äqunätä, eqä änyämäwa äpeyätä, yimba iquenji ämäquvasämäuqänä itä,

‡ 14:12 Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15 S 14:21 Makä 6:45-52; Jonä 6:16-21

nāngi-tāngi āmiminq̄e. ²⁵ Zā vāt̄nq̄ā q̄āq̄iq̄iñi, Jisasi Iqu eq̄ā-huāñjā haq̄eq̄ā iquau wimet̄nq̄ā āukq̄e. ²⁶ Iqua Iqu eq̄ā-huāñjā haq̄eq̄i q̄añjā quvep̄q̄añgi āq̄umbiyi, “Hiwiyq̄eq̄ā” k̄ñuā indq̄ānāpu, zā kiñjā ipu, zā-zāāq̄ā, ātkuwi. ²⁷ Itañgi maq̄ānāñi, Iqu iquauñi ātukq̄e. “He zā miq̄ā pambiyā! Yāñānāq̄ñq̄ā pmapiyā! Ii Nyinj̄q̄ā.”

²⁸ I tq̄uānḡa, Pitā iqu kiman̄i, “Naq̄ā Iquki, Si Qāquki etānḡutq̄e, ‘Eq̄ā haq̄eq̄i q̄añjā biyā’ diyā” ātukq̄e. ²⁹ Itañgi Jisasi Iqu, “Si yq̄ā biyā!” ātukq̄e. I tq̄uānḡa Pitā iqu yimba iu āvāman̄i, eq̄ā-huāñjā haq̄eq̄i Jisasi Ique wimet̄nq̄ā āukq̄e. ³⁰ Itañgi yuñui yāñānāq̄ñq̄ā yq̄ānā q̄unātq̄ātānḡi āq̄unāq̄e, iqu zā āwiñḡq̄e. Ga eq̄ā-huāñjā yāpā iñḡisa quveq̄et̄nq̄ānā tii itāq̄ānḡañi, zāāq̄ā ātātā tiiñjā ātukq̄e. “Naq̄ā Iquki, nyi yātāmāq̄ā nyiyā!” ³¹ Maq̄ānāñi Jisasi Iqu iquen̄i a ākiq̄ātātā ātukq̄e. “Si āmaq̄ā quuvq̄ā wāñq̄āpu heq̄iyā iqukiyq̄ā. K̄ñuā h̄ñquaquñi, sunq̄ā indq̄ānātq̄āñinyā?” ³² E ātuāq̄etāñi, iquaqu yimba iu ikuapmāuq̄ānḡiyānḡa, yuñui q̄āpu q̄e ām̄ñānḡq̄e. ³³ Iñḡañi āmaq̄ā yimba iu āpmamin̄uwā iqua, qu Ique q̄oñjā āwoktāupu, Iqueq̄ā yoq̄e, haq̄eq̄ā āmamāupu tii ātkuwi. “Naq̄ā-qakuiq̄ā. Si Goti Hanjuwā Iqueq̄ā Ymeq̄ā Qāqukiyq̄ā.”

*Jisasi Iqu, Genesāretq̄ā pmeq̄ā iquau ānḡuā iwimākkq̄eñq̄ā**

³⁴ Itānḡa iqua eq̄ā-huāñjā iuñi q̄āyakāmā ipiyi, qua Genesāretq̄ā iu iuāq̄āmak̄uwi. ³⁵ Āmaq̄ā añjā iutan̄jā iqua Ique hiñuā āq̄unāpu, Jisasi Iqu iqi timāuq̄ānḡi nāq̄ñq̄ā epiyi, qu kuk̄ñuā añjā q̄āq̄iq̄iñiunq̄ā āndowatkuwi. Itañgi qu āmaq̄ā tāñjā-yaq̄ā-tāñjā eeq̄ānāñjā iquauñi, Iquenyq̄ā q̄e ātuma āpkuwi. ³⁶ Āwimapiyi, qu Iquen̄i yat̄nq̄ā ānāñā āvāpu, tiiñjā ātukuwi. “Āmaq̄ā yaq̄ā-tāñjā iqua hipae tq̄ā ḡquā hāmānāñjā iu q̄āyā itmaq̄āmb̄ñq̄ā hiñuinā q̄unyā.” Itañgi q̄okā-apākā inyānā ipiyitan̄i, qu eeq̄ānāñi ānḡuā imānḡuwi.

15

*Goti Iqueq̄ā kuk̄ñuā-suq̄ā iqu, suq̄ā kaq̄ā-kawāka āwikuwiu āmāwq̄ātāunq̄eñq̄ā**

¹ Iñḡañi Parisi h̄ñquatā, āmaq̄ā kuk̄ñuā-suq̄eñq̄ā nāq̄ñq̄ā h̄ñquatā, qu Jerusālemā iu āvāman̄i, Jisasi Iquenyq̄ā āquveppiyi, yat̄nq̄ā tii q̄e āwikuwi. ² “Āñā etānḡikā? Tq̄ā āmaq̄ā wāuñuāñq̄ā āmotq̄etq̄āñjā iqua, suq̄ā atq̄ā-awāka ānātapukuwi, qu qui imākātq̄āñuwiuā. Qu buayā

* 14:33 Makā 6:53-56 * 15: Makā 7:1-13

bnqāngani, hipa asni eqā akiyā inqā du,[†] ganā maqñqā, hipa kiyā mātqetā ānātqāñuwuā.”

³ Jisasi Iqu iquauñi kimañi tiññā ātukqe. “Ānāññāñqāwā? Hiqā-hiuāñi, he Goti Hanjuwā Iqueqā kukñuā-suqā iuñi āvasāupu, hiqā suqā iuñi qānaknā itqāñuwuā. ⁴ Goti Hanjuwā Iqu kukñuā hñquaqu tii ātkqeqā. ‘Si tqā tñiquetā, tñāwqātā, kukñuā qānaknā itnā, yāpā iqinyā isñqeqā.’[‡] Itanğa ‘Āmaqā hñqu kiqā kaniquēñqātā, kñāñuñqātā, kukñuā quvqā ātātqe, qu iquēñi pizqā pākñqeqā.’[§] ⁵⁻⁶ Goti Iqu iññā ātkqā-qe, he tii tqenñqā. Āmaqā hñqu iqueqā kñāniquesā kñāñutāñi, ‘Nātmatqā nyi yātāmākqā qemātmā āmenqe, nyi Goti Hanjuwā Ique wimqā a ae ātāuqeqā’ ātuātqe, āmaqā iqu kaniquēñqātā kñāñuñqātā, yāpā iqi itā māvqā yāñqiyā. Suqā iññā dutañi, he Goti Hanjuwā Iqueqā kukñui māñdi ākittqiyāpu, hiqā taqā-tawākauqā suqe, haqeqā āvauqumuatātqāñāuā. ⁷ He wopqā ipu, kukñuinā tqā-quēñqā! Hiñuā-tqā Asayā iqu hiqā suqā iññqe, atāñuñā qāyunā itā, tiññā ātkqe.

⁸ ‘Āmaqā tā, qu Nyaqā yoqe, mañitāñā haqeqā āmamāutqāñuwā-qe, quwqā qeqā-quuvqe, Nyinyqe kiññā nāmā āwinā.

⁹ Qu āmaqā iquauqā kukñuā-suqā dinā awā ātāpiyā-qe, “Kukñuā tā Goti Hanjuwā Iqueqe-qe” quanğā ātātqāññā. Iññqe, qu Nqā yoqe haqeqā mamāupñqā qonñā āñāuktāutqāñuwi, hiñgināwa itqāñuwiqā.”^{*}

Jisasi Iqu, āmaqe u kiyā mātqā imākqenqā ātkqe[†]

¹⁰ Iqu iññā ātuāqetani, qokā-apākā iquauñi, tāāqā ātuātumetā tiññā ātukqe. “He qātā ānyiyāpu, kñuā āñğuanā indqāmbiyā! ¹¹ Nātmatqe āmaqā hñqueqā maññā iu āpaquvqe, ii āmaqā iquēñi Goti Iqueqā hiñuā iqini kiyā mātqā mimākqā iqiyā. Oeyqā. Āmaqā kiyā mātqā imākqe, nātmatqā maññā iuta ātimāutā awā ātqe, ii qāqunāñqā” ātukqe.

¹² Qānakndani wāñuñqā āmotquaminqā iqua āppiyyi, Jisasi Ique tiññā ātukuwi. “Parisi iqua, Saqā kukñui qātā ākipiyitani, qu āwqā quvqā āwiñğqenqe, Si nāqñqā ae eññātāñā, āñāāñdāñā?”

¹³ Itañi Iqu kimañi tiññā ātukqe. “Nqā Apiqu Qāukuā Yātu Āpmeñqā Iqu wāñuñā-tāñueqā. Itanğa nātmatqā eeğāñāññā Iqu vowā mikqā ikqā iuñi, hukā

[†] 15:2 Quwqā suqā asñā-qñqe, tiññi. Qu eqā akiyā inqā āmepu, hipa iu hiññi equatembñqāuā. [‡] 15:4 Anğumā Itmakqā 20:12; Kukñuā-suqā 5:16 [§] 15:4

Anğumā Itmakqā 21:17; Hiqāva-imākqā 20:9 ^{*} 15:9 Asayā 29:13 [†] 15:9 Makā 7:14-23

qäsä äyauniqeqä. ¹⁴ Ämaqä tquauñqe, he äwäwa miqä pambiyä. Iqua hiñuä pisqä epu, hiñuä pisqä hñquau-mända hänaqä ämotquetqänuwä-paniqä. Hiñuä pisqä hñqu, hiñuä pisqä hñque-mända hänaqä motquamätä itqe, qäquaqu qua hovqä iu quannä päkinyiyänqinyqä.”

¹⁵ Itañi Pitä iqu Jisasi Iqueni tiñjä ätukqe. “Kukñuä ktqä kiqä quatiñqe, awä natiyä.”

¹⁶ Jisasi Iqu kimañi, “Inji sunqäwä? He kñuä mämeqä iquwätanä?” ätukqe. ¹⁷ “Tiññiqä he maqñqätanä? Nätmatqä eeqänäñi, mañä iu äpaquvätñqe, ii tuqä iunqä äwitä, iqisañi zä-anjä bunqä äquveqänä. ¹⁸ I etañgi nätmatqe, mañä iqu awä ätätñqe, ii kñuä indqänqä iutanjqä. Nätmatqä ämaqeu, Goti Iqueqä hiñuä iqi kiyä mätqä imäkätñqe, ii qäqunänjqä. ¹⁹ Nyi ‘kñuä indqänqä iutanjqä’ etqe, ii suqä tiññiqä ätqä. Kñuä indqänqä quvqä, suqä ämaqä pizqä päsqä, huiziqueqä apäkänqä iqä, huiwä yanä hiñgi inqä, quwä-meqä, kukñuä mitqeta quanğä-tqä, itanğa hñquauñqä kukñuä quvqä tqä, iquayi. ²⁰ Suqä tqua ämaqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini kiyä mätqä imäkätqänä. Itañgi ämaqä hñqu hipa asñä maqñqä buayä ängqäqe, suqä iinji, ique kiyä mätqä mimäkqä iqiyä” ätukqe.

Apäkä Kenanätanjä hui quuvqä eqäkqenqä‡

²¹ Jisasi Iqu iqi ävämañi, anjä-himqä Tayätä Saitonätä ämätñänqä-tänjä inqinyqä äukqe. ²² Apäkä hueqä-himqä Kenanätanjä iqi äpmamiñqä hui, ii äpätä tääqä tiñjä ätukqe. “Naqä Iqukiyä, Dewiti iqueqä kawiquki, dnä quvqä hñqu nyaqä ymeqä apäkä hmbi qui imäkätqäuä. Si nyinyqä qeqä kimänänä” ätukqe.

²³ Itañgi Iqu iinji, kimañi hui mätquä ikqe. Itanğa Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iqua äpäpu, Iqueni tii ätukuwi. “Apäkä ne änavändä, tääqä ätqapätñqä täsiñi, huätä dowatiyä.”

²⁴ Itañi Iqu kimañi tiñjä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu, Nyi Israitqä iquaunä yätamäkqä wimqä änändowatkqe. Qu sipsipqä hänaqä qäyunänñiqä maqñqä enqä-panä-qua etañğä.”

²⁵ I tquanği äwiyäqe, apäkä ii Iqu-tänjä qäqi äpätä, qonjä äsäuepätä, “Naqä Iqukiyä. Si nyi yätamäkqä nyiyä” ätukqe.

²⁶ Iiyqä kukñui, Iqu kima tii ätukqe. “Ne ymeqä iquauqä buayi ämetanä, hiveqä iquau-mända vatunque, ii qäyu manä.”

‡ 15:20 Makä 7:24-30

²⁷ Itanġi apakä ii, “Naqä Iquki, Si naqä-qakuänä ätnyâ” ätukqe. “Itanġi buayä hituñuä hñjua, quwqä kaniqueqä hevqä iuta qua iqi ätiväutqe, hiveqä iqua pänanġä ipu, ämambñqäuä.”

²⁸ Jisasi Iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, Iqu kimanġi tii ätukqe. “Tqä quuvqä heqiyqe, naqänänġiqä. Nätmatqä si äkingqe, äkimenġiyä.” Asänġanġi iyyqä hitqä ii, äñguä qe imänġqe.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänä äñguä imäkkqenqä

²⁹ Jisasi Iqu anġa iunġi ävämanġi, eqä-huänġä Galili manġa iunqä äpäquveqäkkqe. Iqisanġi Iqu qoqonġa yätunqä äyätä, iqi äpmaminqe. ³⁰ Iqu iqi pmetanġa, qokä-apäkä kuapänänġi, qu yukä quvqä iquautä, hiñuä pisqä iquautä, yukä ññuä iquautä, manġa matqä iquautä, itanġa ämaqä täñä-yaqä-tänġa kuapänänġa iquauñi, Iquenqä ätuma äpkuwi. Äwimapiyi, qu Iqueuä yukä-tänġa qäqi pmuatqanġuwänġa, Iqu iquauñi äñguä imäkkqe. ³¹ Itanġi ämaqe, qu manġa matqä iqua kukñuä tqanġä, yukä quvqä iqua äñguä imänġanġä, yukä ññuä iqua qanġa uwqanġä, hiñuä pisqä iqua hiñuä qänġanġä, hiñuä äquñguwi. Hiñuä iinġa äqumbiyitanġi, qu yäunñuä ipu, “Täukueqä” ätäpu, Goti Hanjuwä Israitqä iquau Miqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 4,000 iu buayä äwikqenqäs

³² Hiunġi hñquaqui-hñque ae äpäwqanġa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunñuänqä ämotquaminqä iquauñi, tääqä ätuätumetä, tiñä ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täunqe huäqä änuñġiyä. Qu Nyitä hiunġi hñquaqui-hñque äpmequwi, buayi hmayqä. Buayä dä qäsä dowatmqe, hänaqä awä ipe popo ipu päkñqenqe, Nyi manyinqä iqiya” ätukqe.

³³ Iqu e tquanġa, iqua kimanġi ätukuwi. “Täqinġi anġa avqñqä eänqe, ämaqä kuapänänġa tiñä du ymisanġa vatunquä diñqe, ne bretqe äñgisa metunquäwä?”

³⁴ Itanġa Iqu yatñqä tii äwikqe. “He bretqe, äänä meñäuä?”

Itanġi iqua, “Ne bretqe, 7 hñquatä, hämapäkä wänqä hñjuatä ämeñunä” ätukuwi.

³⁵ I tquanġuwänġa Iqu qokä-apäkä iquauñi, “Qua iqi quamä pmapiyâ!” ätukqe. ³⁶ Inġanġi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “äñguiqä” ätuäqe, äkutätä, itanġi wäunñuänqä ämotquaminqä iquau qe äwikqe. Itanġanġi iqua ämotaupiyi, ämaqä iu qe äwikuwi.

³⁷ Qu eeqänġi äwqä änäpäsäpu, iqi änätqutekuwi, iqua

hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ³⁸ Qokä iqua buayä änguwi, kuapänäni 4,000. Apäkiutä ymeqeutäni, a matäuqä ikuwi. ³⁹ Itanji Jisasi Iqu qokä-apäkä iu ae ändowatäqe, Iqu yimba iu ätkamäutä, Makändanä iunqä äukqe.

16

*“Si Tquki eäninqä ämänätquetnä, wäunuä hui imäkiyä” ätukuwinqä**

¹ Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä wäunuä imäkquki etanqutqe, si wäunuä ämaqä mimäkqänänä hñqu imäkätinä mänätquayä.”

² Itanji Iqu iquau kimanji, tiinjä ätukqe. “Mäptqä äquveqetä, qäukui qua hänesqä qäyqanqani, he ‘Qäukui hänesqä äqiyqe, zinuitäni mäptqä änguänä tänqiyä’ tqä-quenjqä. ³ Itanqa zinuitäni, he tii tqä-quenjqä. ‘Qaquvqe hea äwitä, qäukui hänesqä imängqenqe, ii yunuä äqunätä piyä qiyänqiyä.’ Auqä, qäukuä iutanä hiqñqe, he hiñuä äqunäpu, iuta iwäsäupñqenqe, näqñqä änguänä ämenäüä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu tänga imäkätñqenqä hiqñqe, he hiñuä äqumbiyi, iuta iuwäsäupñqä iñqe, he maqñquenjqä. ⁴ He qokä-apäkä tänga äpmenjuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanä hiñgi qñqä enqä-panä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenji qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Si Tquki eäninqä ämänätquetnä, wäunuä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi wäunuä hui mimäkqä imqänä. He näqñqä mapñqä hiqñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä” ätukqe. I ätuäqe, qunji äväma äukqe.

Jisasi Iqu, Parisi iquaunqätä, Satyusi iquaunqätä, ätkqenqä†

⁵ Jisasi Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua eqä-huänä-tänä yätäqänqisanqä äukuwi. Iqua qanä äwäpiyänqani, bretqe qäsä äma pñqenqe, kñuä hui imäukuwi. ⁶ Inqani, Jisasi Iqu iquaunji tiinjä ätukqe. “Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iñqe, he manjitä ämäwqätäupu änguänä mimbikä.”

⁷ Iqu i tqanqñqenqä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä tiinjä ätñguwi. “Ne bretqe äma mapqä iququenqä, i änatqiyä.”

⁸ Qu kukñuä iñä ätnminjuwinqe, Jisasi Iqu näqñqä eä, tii ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqänänäpiyqä. ‘Ne bretqe hmanjqe’ sunqä ätätqänäüä? Nyi bretqenqä maetqä da iqänä. ⁹ He Nyinyqätä, Nyaqä kukñuinqätäni, näqñqä änä mämeqä iquwätanä? Buayä hipa hñgininäni, ämaqä

* 16: Makä 8:11-13; Lukä 12:54-56 † 16:4 Makä 8:14-21

kuapänänjä 5,000 änguwiŋqe, he hui imäuquwätanä? He qae squmä ämamikuwäwä? ¹⁰ Itanğa buayä hipa hiŋgi eeqä hŋgi hŋquaqunäŋi, ämaqä kuapänänjä 4,000 iqua änguwiŋqä-pqe, he hui imäuquwätanä? Inğanj he qae squmä ämanyuequwäwä? ¹¹ He iinŋqä maŋŋqä eänjuwi, ii sunqäwä? Nyi bretqenqä kŋuä nyiyqanŋi maetqä da iqänä. Nyi Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmatqä änyuämäuqä iinŋqe, 'He maŋitä ämäwqätäupu änguänä mimbiyä' etqänä" ätukqe. ¹² Qu kukŋuä tä qätä äwipiyitanj, näqŋqä tiinjä ämakuwi. "Iqu nätmatqä bretqä änyuämäuqä iinŋqä mänatqä iqiya. Oeyä. Iqu Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, kukŋuŋqä änatqiyä-qe" näqŋqä ämakuwi.

Pitä iqu, "Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä" ätkqenqä‡

¹³ Jisasi Iqu anjä-himqä Sisariya-Pilipai-tänjä ingisanŋqä äwäqetanj, Iqu Iqueqä wäunjuänŋqä ämotquaminŋqä iquauŋj, yatŋqä äwikqe. "Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, qokä-apäki kŋuä äänä indqänätqänjuwäwä? Iqu tqukä?"

¹⁴ I tquanğa iqua kimanj, "Hŋqua 'Jonä asnjä-qäyqä iqueqä,' hŋqua 'Laisa iqueqä,' itanğa hŋqua 'Järämai iqudiyä, hiŋuä-tqä hŋqucutiyä?' ätätqänjuwiqä" ätukuwi.

¹⁵ Iqua e tquanğuwänğa, Iqu "Hiyaqä kŋuä dunj, Nyi tqunğä?" ätukqe.

¹⁶ Saimonä Pitä iqu kimanj, tii ätukqe. "Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne äminesŋqä atäunjuä äkikqä Iqukiyqä. Si Goti Hänjä Pmeqä-tänjä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä" ätukqe.

¹⁷ Itanŋ Jisasi Iqu kimanj tiinjä ätukqe. "Jona iqueqä ymeqä Saimonä iquki, Goti Hanjuwä Iqu änguä ikimäkqe. Ämaqä qua täutanjä hŋqu, kukŋuä tä si mämäktqueqä iqueqä. Oeyä. Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqunä si ämäktqueqä." ¹⁸ Itanğa Nyi si tiinjä äktqänä. Si Pitä§ iqukiyqä. Itanğanj ämaqe, anjä yänänäqŋqä hikä haqeqi ämätätqänjuwä-pa, Nyi Nqä ämaqä iquau aquvä ämaqiyätmä, hikä tqueqä haqeqi pmuatemniqä. Itanğanj äpäkonqä iqueqä yänänäqŋqe, Nyaqä ämaqä aquväqŋqä tquauŋj, änä makittqiyqä yäniqeqä.

¹⁹ Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqetanjä qŋqanjä hutäuqe, Nyi si ktapmniqä. Nätmatqe, si qua täunj pmua imäkqanŋtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmatqä qua täunj hiŋuinä qunŋanŋtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu-pqä asä e

‡ 16:12 Makä 8:27-30; Lukä 9:18-22 § 16:18 Yoqä Pitä iqueqä quati, ii hikiqä.

imäkänqiyä” ätukqe. ²⁰ Itanji Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni, pmua yänänäqñqä iwimäkätä, tii ätukqe. “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä miqenqä atäunuä ikqä Kraisi Iqu, Nyi Qäqunjqae, he ämaqeunji awä mätquä pambiyä.”

Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä ätukqenqä (16:21-17:27)

²¹ Inğanji Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä iquauni kukñuä tiinjä tuätñqä ätipäqäqke. “Nyi Jerusälemä iunqä umqe. Iqinj, ämaqe miqä iquatä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatäni, qu hanä-iqä naqänänjä ändapäpu, Nyi pizqä bäkpnuwiqä. Iwä hea hñquaqu-hñque ae äpäwqanğanji, Goti Hanjuwä Iqu Nyi anji änyivauqumuatäniqeqä.”

²² Pitä iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, Jisasi Ique manjitä ätuma äwäqe, Ique äkasuwä tuätñqä ätipäqäqke. “Naqä Iquki, oeyä! Nätmätqä tä, Si mäkimeqä inqiyä!” ätukqe.

²³ Itanji Jisasi Iqu hiqumuanjä äwiyäqe, Pitä iqueni tiinjä qe ätukqe. “Setänä iquki, wawiyä! Si hikä hänaqä iu äknänä, Nyi quannjä päknmqä nyimäkñä-panjä iqukiyqä. Si qänakñäni, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä iunä miqä itnä, ämaqeugä kñuä iunä inyä” ätukqe.

²⁴ Inğanji Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänakñä nyivändätñqä wiñganqutqe, iqueqä äwiñqä eeqänänji, kiuä mändi äkittqänätä, iqueqä zä-huätatä huñqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ²⁵ Ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hänä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäkñäniqeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hänä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hänä pmetäniqeqä. ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu nätmätqä qua täunji eeqänä ämetä, iqueqä hänä-pmeqe qui imäkñganqutqe, iqueqä nätmätqä eeqänänjä iinj, yätamakqä äänä väniqiyä? Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä hänä-pmeqe anğumä metñqe, squä di väniqiyä? ²⁷ Nyi iinjä etqäqe, kiqä quati tiinjqä. Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu Kaniqueqä yänänäqñqe ämetä, Iqueqä enätqä iquatä quvepäniqeqä. Itanğa Iqu ämaqä eeqänänjä iunji, qu suqä imäkmitpñenqe, kimanji inğa väniqeqä. ²⁸ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä täqi pämä ätqäunjuwä hñqua, mapäkonqä änä yqänä pmetanğuwänğanji, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, ämiqä naqä enqä-panjä-qu pñanji qumbnuwiqä” ätukqe.

17

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitañä injqenqä**

¹ Hiunji 6 ae äpawqanğani, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanğa kängua Jonä ique itmeqe, qoqonjä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqinj iquauqä-quwänä äpmamiñuwi. ² Iquauqä hiñuä iqisani, Jisasi Iqueqä huiwi huitañä änyätä, Iqueqä hipenji mäptqä enqä-panjä ätätä, qäki qäpaiqänänjä imänätä we äñgqe. ³ Iunä äqunänjunä tpu ikuwi, Jisasi Iqutäñi, Mosisi iqutä, Laisa iqutä, anä ätqäunyä kukñuä tätqätanğä äqunğuwı.

⁴ İi äqunäpiyinqä, Pitä iqu, Jisasi Iquenji tiñjä ätukqe. "Naqä Iqukiyä. Ne täqi äpmeñque, ii äñğuanänjiqä. İñi Si äkinganğutqe, nyi ittänjä anjä hñquaqui-hñque mätmqänä. Hñqu Tqäuä. Hñqu Mosisi iqueqäuä. İtanğa hñqu Laisa iqueqäuä" ätukqe.

⁵ Pitä iqu kukñuä änä tätqätanğa, qaquvqä wenyä-hunqä hñqu iquauñi qe äpatqäkkqe. İtanji qaquvqä iqueqä yäpä imdanji, manjä hñqu tiñjä ätukqe. "Tqu Nqä Ymeqä Nyi kuapanä änyinäñqä Iqueyqä. Iquenyqe, Nyi aquvänä kiñjä itqänänä. He Iqueqä kukñui qätä wipñeqä" ätukqe. ⁶ Iqueqä ämaqä iqua kukñuä tä qätä äwipiyyi, qu zä kiñjä wiñğanji qonjä äusäukıpu, hipenji qua bu ekuwi. ⁷ İtanji Jisasi Iqu iqua-tänjä qäqıqi äquvepäqe, iquauñi itmaçiyätä, tii ätukqe. "He zä miqä pambiyä. Pämä tqäpiyä." ⁸ Qu ätkimbu hiñuä ämaqunğuwı, ämaqä huizi iquaqu aanqä etanji, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuanä tqäutanji äqunğuwı.

⁹ İtanğa qu qoqonjä yätuta äpawipiyänğani, Jisasi Iqu iquauñi yänänäqñqä tiñjä ätukqe. "Nätmatqä he hiñuä äqunänjuwiñqe, ämaqä hñque mätkuä pambiyä. Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua äptepqetani ävämetä, anğumä ävauqanğutqänğanğäuä" ätukqe.

¹⁰ İ tquanğa, iqua Iquenji yatñqä tiñjä äwıkuwi. "Laisa iqu tänğanä quvepqanji äqunänjunä. İñi ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua tiñji, suñqä ätätqänjuwäwä? 'Laisa iqu Kraisi Iquenji hiñuiqä wimeñçiyäçeuä.'" "

¹¹ İqu kimanji, tii ätukqe. "Qu qäyunä ätätqänjuwiqä. Laisa iqu äpätä, nätmatqä eeqänänji anğumä jänä imäkänçiyä. ¹² İtanji Nyi tiñjä hitmqeqä. Laisa iqu ae äquvepkqeqä. İtanğa ämaqä iqua qu iquenyqä maqñqä eäpu, iquauqä äwiñqä dunä imäkäpu, suqä huitañä-huitañä itquamiñuwiqä. İtanji Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, iquauqä huiqä iutanji, asä iñjä meñçiyä" ätukqe. ¹³ İqu

* 17: Makä 9:2-13; Lukä 9:28-36

iinjä tquanḡqenḡqe, iqua näqñqä tiinjä ämakuwi. “Tä, Jonä asñä-qäyqä iquenyqä ätqiya.”

Jisasi Iqu, ymeqä dnä quvqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

14 Iqua qoqonjä yätuta äquveppiyi, qokä-apäkä kuapänä imänätanḡuwä iu äwimakuwi. Inḡañi ämaqä hñqu Jisasi Iquenqä äpäqe, qonjä äusäuepätä tii ätukqe. 15 “Naqä Iqukiyä. Nyaqä ymeqä qokä iqu ppqä-tänjä etanḡi, Si iquenyqä qeqä äkimänänä. Iqu tä iu äpäknätä, ä eqä iu äpäknätä, qui kuapänä imäknätñqeqä. 16 Itanḡa nyi iqueni, Tqä wäunḡuänḡqä ämotquetqänḡä iquauḡqä ätuma äpqä-qe, iqua iqueni, äñguä mimäkkqä iquwiqä” ätukqe.

17 Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänḡa äpmeñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänḡuwiqä. Hiqä knḡuä indqänqetä, suqetäñi, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäñi, squänḡanḡqä pmamqäwä? Ä, hesañi hanjä-iqä squänḡanḡqä meqämqäwä? Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä” ätukqe. 18 Itañi Jisasi Iqu dnä quvqä ique äkasuwä tqanḡa, dnä quvqä iqu ymeqä iqueni ävämeqanḡa, maqänänñi ymeqä iqu äñguä qe imänḡqqe.

19 Qänakñi wäunḡuänḡqä ämotquaminḡqä iqua, Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tiinjä äwikiwi. “Ne dnä quvqä ique huätä mämamäuge, äänä hitanḡikä?”

20-21 Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, aanjä wänḡqänänḡäpu etanḡi, he iinjä änä mimäkkqä ipñqäuwä. Nyi naqä-qakuä hitmqeqä. Hiqä quuvqä heqiyqe, zä-guawä‡ piikä wänḡqä isua enḡä-panḡä etanḡutqe, he qoqonjä tqueni, ‘Täqisani, näññqä uvä’ tquanḡuwänḡañi, iqu äwänḡqiyä. He eeqänänñä inji, qeiqinyä imäkpñqäuwä.”§

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anḡi ätukqenqä**

22 Jisasi Iqutä wäunḡuänḡqä ämotquaminḡqä iquatä, qua naqä Galili iu aquvä äqämbiyi, Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Hea hatñä mäpäwqanḡa, qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iquauqä hipa iu wipñqäuwä. 23 Itañi iqua Iqueni pizqä päkpñqäuwä. Ga hiunñi hñquaqi-hñquenḡä iunñi, Goti Hanjuwä Iqu Ique anḡumä vauqumuatänḡqiyä.” Iqua qätä iinjä äwipiyyi, äwqä hanjä kiinjä qe äwikqe.

Hiqäva-imäkkqä anññqä mbqä vqenqä

† 17:13 Makä 9:14-29; Lukä 9:37-43a ‡ 17:20-21 Jisasi Iqu zä-guawä matqä ikqe. Iqu zä huizñqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. § 17:20-21 Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkqeqä” knḡuä indqänätqänḡä. Kukñui tiññiqä. “Dnä quvqä tiinjä iqua huätä dowatqe, Goti Iquenyqä tääqä ätätnä, buayä manqä itnä dutanjqä.” * 17:20-21 Makä 9:30-32; Lukä 9:43b-45

24 Qānakni iqua äwäpu, anä-himqä Kapānamä iu ätimäukuwi. Iqini Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anä Jerusālemä iu ämätinäñqä iinqe, mbqä motauqä hñqua, Pitä iquenyqä äpāpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu, hiqäva-imäkqä aninqe, mbqä ävätñqätanä, ä mäwqä itñqätanä?”

25 Pitä iqu “Nñqä. Iqu ävätñqeqä” ätukqe.

Itañi iqu anä yäpä yänqisa äpaquväqe, kukñuä hui matqänqä, Jisasi Iqu yatñqä tii äwikqe. “Saimonä iquki, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä ämiqä qua täutanä iqua, mbqä huitañä-huitañi, tqesa ämotautqänuwäwä? Iquauqä ymeqä iquautatanä, ä ämaqä hñquau-mändatanä?”

26 Kimañi iqu, “Ämaqä huizi iquaiqä” ätukqe.

I tquanqä, Jisasi Iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Iñitanj, ämaqä miqä iquauqä ymeqä iqua mäwqä itqänuwä-pa, Goti Iqu Iqueqä ymeqä-quauta mämotauqä yänä. 27 Ii qäyä etanqä-qe, ne iquau äwqä äkasuwä iwimäkqä iinqe, si äwätinä, eqä-huänj iunji hämapäkänqä guä quväyä. Hämapäkä kiñganä äpiñä iqueni, si iqueqä manj a hutamäkätinä, mbqä hñqu yäpä inqisa witanji qundñqinyä. Si mbqä iqu ämetnä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä aninqe, yeqä-yeuänqä iquau wisñqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqunä miqeuñganqä ätkqenqä (18:1-20:34)

18

*Yoqä naqä, tqukua mapnuwänqeqe?**

1 Inqanji wäunqänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tii äwikuwi. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu äpmeñuwä iquautañi, huizi iquau mipñqe, yoqä naqä tqukua mapnuwänqäwä?”

2-3 I tquanquwänqä, Iqu ymeqä hmbi tääqä ätuätumeqe, iquauqä awä iqi pämä ämatqätetä, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etmqänä. He hiqä kñuä äkunmäknäpu, ymeqä täpu enqä-pa matimäuqä iqanqepqe, he Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñi, mäpaquvqä ipnuwiqä. 4 Ämaqä hñqu iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, ymeqä täpu enqä-pa ätimäutqe, iqu yoqä naqä ämetä, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñi, huizi iquau ämäwqätäunqiyä.

5 Ämaqä hñqu Nyinyqä kñuä indqänätä, ymeqä täpu enqä-panj tiinjä hmbi itmetä, anqünä iwimäkätqe, iqu

* 18: Makä 9:33-37; Lukä 9:46-48

Nyi-pqe asä iinjä nyimäkqiyä. ⁶ Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätŋqä täutanä hmbu, ämaqä hŋqueuä suqä imäkqanŋqä du hiŋuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quanŋä päkŋganŋutqe, ämaqä iquenj, haŋä-iqä naqänänj wimenä. Ämaqä hŋqua hikä naqänänj hŋqu ämepu, iqueqä hiŋuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huaŋä bu tnämäueqanŋgpqe, ii haŋä-iqä wänqäpiyqä. Haŋä-iqä ique wimeniqä iqu, tqunenj aanä naqänänj ämawqätäunä.

Quuvqä heqiyqä qui mimäkqenqä†

⁷ Oänä, ämaqä qua täutanä eeqänänj iquenä. Naqä-qakuiqä. Ämaqe, qu suqä quvqä du quanŋä päkmbŋqenqe, nätmätqä huitanä-huitanj wimenä. Inäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä iqua äma äpätqä iqu, haŋä-iqä naqänänj meniqeä. ⁸ Tqä hipainä-qe, yukiŋä-qe suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanŋutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanŋutqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänätqä-qe, si suqä quvqä iinjä mimäkqä inä-qae, hänä-pmeqe ämatŋqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanŋutqe, huiwä yuuwä matänqä-qe, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Huiwä hmbi yuuwä täŋqe, haŋä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duŋqä uwqe, haŋä-iqä naqänänj iqä. ⁹ Tqä hiŋui suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanŋutqe, huätä ätqoätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanŋutqe, hiŋuä hŋqunä äqännä, hänä-pmeqe ämatŋqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanŋutqe, hiŋuä hŋquaqu yqänä qänätanŋnä, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Hiŋuä hŋqunä qŋqe, haŋä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duŋqä uwqe, haŋä-iqä naqänänj iqä.

¹⁰⁻¹¹ Ymeqä wänqä isuauä awä iqisanä hmbinyqe, 'Ipu nätmätqä hiŋginäwanŋeqä' kŋuä miqä pambiyä. Kŋuä iquenyqe, he anŋuanä wimasipiyä. Nyi he tii hitmqeqä. Ynaunjqä qäukuä yätunä ymeqä tquau ämitqänjuwä iqua, qu Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä hiŋuä iqi ätqäunäüä."‡

Kukŋuä ktqä, sipsipqä imatŋqenqä§

¹² "He kŋuä äänä heyqiyä? Ämaqä hŋqu sipsipqä kuapänänj 100 täŋä-qu emitätqe, ga iquautanä hŋqu imatnätqe, iqu qävqä miqä iniqiyä? Oeyä. Iqu kuapänänj 99 iquau qoqonj iu äpmuatemä äwätä,

† 18:6 Makä 9:42-48 ‡ 18:10-11 Ämaqä näqŋqä-tänj hŋqua, "Matiu iqu kukŋuä hui inä äqäkqeqä" kŋuä indqänätqänä. Kukŋui tiŋijä. "Ii tiŋijä. Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu ämaqä qui imäkmbŋqä iqanŋuwä iquau hänj iqumuätänŋqä äppeqä." § 18:10-11 Lukä 15:3-7

imatnätqä iquenyqä qävqä yäkinqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Iqu sipsipqä kuapänänjä 99 mimatnqä iquauŋqe yeeqä itäqä-qe, sipsipqä kiuänänjä imatnätqä iqueni, anŋi itmetqe, inŋanŋi iqueqä yeeqä iinŋqe, aanŋa naqänänjä yäniqeqä. ¹⁴ Asä iinŋi, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu, ymeqä isua enqä-panŋa hmbu imatnätä qui imäknätŋqe mäwiŋqä inä” ätukqe.

Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu, si quvqä ikitqueqä iinŋä

¹⁵ I ätuätäqänŋanŋi, Iqu kukŋuä hui-pqe inä ätukqe. “Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu si quvqä ikitqueqanŋutqe, si iquenyqä äwätinä, qeeqä-qeuänä äpmanyä, iqueqä suqä imäkätqenqä kukŋuä ätäsinyä, kukŋuä jänä imäkiyänqä yamwiqä inyqä. Iqu saqä kukŋui qätä kiyqanŋutqe, si tqä näueqä iqueni anŋumä itmenyä. ¹⁶ Iqu saqä kukŋui qätä makiyqä iqanŋutqe, si Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä ätkqä-pa qänaknä itnä, ämaqä hŋqunänjä-qe, hŋquaquinjä-qe itmetnä, iquätä kukŋuä anä tŋŋeqä. Goti Iqu tii ätkqe. ‘Ämaqä hŋquaquinjä-qe, hŋquaqui-hŋquenjä-qe kukŋuä asänänjä dinä tqanŋpqe, he qätä iunä wiyqäpnä.’* ¹⁷ Itanŋi iqu iquauqä kukŋui qätä mawiyqä iqanŋutqe, si ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquauŋi, iqueqä suqenqä tutŋeqä. Itanŋi iqu iquau-pqe qätä mäwiqä iqanŋutqe, suqä si ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautä, mbqä motauqä iquautä, itquetqänjä-pa, ga si ique-pqe asä inä itquatŋeqä.

¹⁸ Nyi naqä-qakuänänjä tii etmqänä. Nätmatqe he qua täuŋi pmua imäkqanŋpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanŋa nätmatqä qua täuŋi hiŋuinä qunŋanŋpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä.

¹⁹⁻²⁰ Itanŋa Nyi kukŋuä hui inä hitmqeqä. Ämaqä hŋquaquinjä-qe, hŋquaqui-hŋquenjä-qe Nyaqä yoqenqä aquvä qänŋanŋpqe, Nyi iquätä anä pmamqänä. Iinŋŋqe, ämaqä hesanŋa qua täutaŋä hŋquaqu, iquaquiyqä kŋui nätmatqä hŋquenyqä naqä-hŋqunä indqänäsinyä tääqä siyqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ävänqiyä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, wäunjuä-wiyqä hŋqu, hŋquququenyqä huäqä mäwunqä ikqenqä

²¹ Inŋanŋi Pitä iqu Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, yatnqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, nqä näueqä hŋqu suqä quvqä indqueqanŋutqe, iqueqä suqä quvqenqe, nyi äwqä hanŋui,

* 18:16 Kukŋuä-suqä 19:15

squmä änä imäknmniñqäwä? Hipa hñgini eeqä hñgini hñquaquini, ii äñguätanä?”

²² I tquanğa kimani, tii ätukqe. “Suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñqenqe, Nyi hipa hñgini eeqä eäqe, hñgini hñquaquñä iunqe, maktqä da iqänä. Si suqä quvqenqä äwqä hanui imäkñga-imäkñga äwätinä, aanjä kuapänänjä 490 iunji ämäwqätäutñqeqä.

²³ Nyi e äktqe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, kuknuä ktqä tiinjä etanğiyqä. Ämiqä naqä hñqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iqua mbqä hñginäwa ämequwi, anğı wipñqä winyänqiyä. ²⁴ Iqu anğı metñqä ipäqiyqanğani, qu wäunuä-wiyqä hñque iquenyqä ätuma pññqäüä. Iqueqä hñginäwa meqe, mbqä aanjä kuapänänjä 10,000,000 kinaiqä. ²⁵ Inäqe, iqu kima vätnqe hma etanğutqe, ämiqä iqu tii tuänqiyä. ‘He ämaqä tquesä, iqueqä ymeqä-apäkä iutä, iqueuä nätmätqä eeqänänjä-pqe, ämaqä hñqua mbqä ipñqä qäsä ätuma upuiyä. Inji, imbqua ämaqä iquauqä wäunuä-wiyqä hñginqä hipñqänänyä. Itanğa he mbqä kimani, iuta mapñqänänyä.’ ²⁶ Wäunuä-wiyqä iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, iqu ämiqä iqu-tänjä qäqiqi äpäknätä, qonjä äuktäuä, tii tuänqiyä. ‘Yäa, si nyinyqä huäqä kuñğanğuti, hiñuä äqännä pmayä. Itanğa nyi si hñginäwa ämäktaukqe, kimani äktapmğänä.’ ²⁷ Itanji ämiqä naqä iqu iquenyqä huäqä wunğanğı, iqueni ävquatawatätä, iqueqä hñginäwa ämamiñqä-pqe, pipa iunji, yoqe huätä kutänqiyä.

²⁸ Itanji wäunuä-wiyqä iqu yäpaqä mäñgisa äpäwäqe, iqueqä wäunuä anä isinyä 10 kina hñginäwa ämotaukqä hñque wimenqiyä. Iqu ique a äkiqätätä, hiñuä-qo iu a äkiyamäkätä, tii tuänqiyä. ‘Si hñginäwa ämakñä eeqänänji, tänğa maqä dapiyä!’ ²⁹ Iutanji wäunuä anä imisiyqä iqu quannjä äpäknätä, ‘Yäa, nyinyqä huäqä kuñğanğuti, hiñuä äqännä pmayä’ tuänqiyä. ‘Nyi si hñginäwa ämäktaukqe, kima ktapmğänä.’ ³⁰ I tquanğani, kinğanänjä iqu iinñqe mäwinğanğı, ‘Oeyqä’ ätuätä, iqueni guä pmuatqä anjä iunqä ätuma wänqiyä. Iqueqä hñginäwa ämotaukqe, kimani qäyunä äyä hiqanğanqe, iu yqänä pmetänqiyä.

³¹ Ämaqä wäunuä anä imipqä huizi iqua, ämaqä iqu i imäkqanğı äqumbiyi, qu äwqä hanjä winğanğuti äwäpu, iquauqä ämiqä naqä ique, suqä e timäuqanğı äqumbqenqä tupñqäüä. ³² Inğanji ämiqä naqä iqu, iqueni tääqä ätuätumetä, tiinjä tuänqiyä. ‘Si wäunuä imäkqä ququvqä-qukiyqä. Kinğanänji si zääqä dqanğnä, tqä hñginäwa naqänänjä ämändaukñi, nyi pipa iunji huätä äyä äkuteqeqä.

täutani maeqä iminqe. ⁹ Nyi tiinjä hitmqeqä. Ämaqä hñqueqä apäki, ii ämaqä hñqutä miqä imitätqä, iyyqä qokiqu iinjä hñgi huätä ändowatätä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä huiwä yanjä ikiye, imäkqiyä” ätukqe.

¹⁰ Iqueqä wäunjuñqä ämotquaminqä iqua, qu kukñuä tä qätä äwipiyyi, Iqueni tiinjä ätukuwi. “Täukueqä! Ämaqä hñqu Si ätnä täunji qänaknä itä, iqueqä apäkitä anä äpmamitätqe, iqu hanjä-iqä naqänänjä ämattqiyenänqiyä. Suqä apäkä mämeqä iqe, ämawqätäuänä.”

¹¹ Itanğa Iqu tiinjä ätukqe. “Kukñuä ii meqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hmanjqä. Oeyqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu yanjänäqñqä ävqä iquanä mapñqäuä. ¹² Ämaqä kukñuä ii ämetqä iqu, äñguä menqiyä. Nyi e ätqäqe, ii tiinjäqä. Ämaqä hñqua, känai ämikqänqatqä huiwi qui imäknätä, apäkä mämeqä ipñqäuä. Ämaqä hñqua, hñqua-mända ya äyitqätanğa, iqua apäkä mämeqä ipñqäuä. Itanğa hñqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunqä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä pmua imäknäpu, apäkä mämeqä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä isuau hipa haqeqi äwikqenqäš

¹³ Inğanji ämaqe, Jisasi Iqu ymeqä isuau hipa haqeqi äwiyätä, Goti Hanjuwä Iqu äñguä wimäkätñqä tääqä tuätñqä winğanji, quwqä ymeqä isuau ätuma äpkuwi. Inäqe, wäunjuñqä ämotquaminqä iqua, “Ymeqe, ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğa, Iqu “He ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Isua änyimapñqä qäyä äppiyä. Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunji, ymeqä täsua enqä-panjä iinjä isuauqeqä.”

¹⁵ Itanji Iqu ymeqä isuau äñguä iwimäkätñqä, hipa haqeqi äwiyäqetani, iqiñji äväma äukqe.

*Hikñä mbqä kuapä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätkiyinqä**

¹⁶ Hea hñqueni, hikñä hñqu Jisasi Iquenyqä äpätä, tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iqukiyä. Nyi hanjä hea ique-ique pmeqä mamqe, suqä äñgui äänä imqäwä?”

¹⁷ I tquanğa, Iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si suqä äñguinqä sunqä yatñqä änyinyä? Äñguänänji, Goti Hanjuwä Iqu kiqä-kiuänänjqä. Inäqe si hanjä hea ique-ique pmeqe matñqä kinğanqutqe, si Goti Hanjuwä Iqueqä suqeunji qänaknä isñqeqä” ätukqe.

¹⁸ Inğanji ämaqä iqu yatñqä tii inä äwikqe. “Si suqe, äkitaninjqä tnyä?”

Kimani, Iqu “Suqä tiinjä ätnänqä iquanqä ätqänä” ätukqe.

“Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kuknuä jänä imäkkä iqueni, quanqä mätquä panä. 19 Tnaqä-tnujuau yäpä iqi qänaknä iqätñqe.† Itanga tqä-täunqä äkinyätñqä-pani, ämaqä si-tänä qäqiqinjä iquauñqe, asä ii kinyätñqeqä.”‡

20 Jisasi Iqu i tquanqä, hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Suqä eeqänänä täunji, nyi qänaknä itñqeqä. Ga nyi äwanji, nätmatqä äkinqä itqänänä?”

21 Itanji Jisasi Iqu iqueni tiinjä qe ätukqe. “Si jänänänjukui hisñqä kinqanqutqe, tqä nätmatqä eeqänänji, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, iuta mbqä ämatqe, ämaqä nätmatqä maeqä iquau yanä wisñqeqä. Si iinjä imäkkanqutqe, qäukuä yätutanä nätmatqä ängüänänjä-tänjukui hisñqinyä. Ga si Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. 22 Hikñä iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, nätmatqä kuapänänjä-tänju etanji, iqueqä äwqä imdanji hanjä-iqä ämeqe, äväma äukqe.

23 Iqu ae äväma uwqanqä, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñji, tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iu paqupñqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeutanä paqupnuwi. 24 Nyi he anqumä etqänä. Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yanä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeuñqä paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunji ämäwqätäunä.”

25 Wäunjuänqä ämotquaminqä iqua kuknuä ii qätä äwipiwi, qu yäunjuä naqänänä ipu, tii ätkuwi. “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupñqä etanqutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitani, hanjä hea ique-ique pmeqe, tqu meniñiyä?”

26 Itanji Jisasi Iqu iquauñji hinuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinjä änä mimäkkä iqanqppä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänänä imäkatñqe, Yänänäqñqä-tänjueqä.”

27 Inganji, Pitä iqu kimani, tiinjä ätukqe. “Nenyänqe äänä etanjiwä? Ne nätmatqä eeqänänji ävämanji, Si qänaki äyä äkivändänünä. Inji ne nätmatqe, äkitanji metunquäwä?”

28 Itanji Jisasi Iqu iquauñji tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänä etqänä. Hea nätmatqä eeqänänji änyä-hänjä

† 19:19 Anqumä Itmakqä 20:12-16; Kuknuä-suqä 5:16-20 ‡ 19:19 Hiqäva-imäkkä 19:18

ätimäutqängani, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqä-tänä-qu eätä, zä-hawä aanä änguänänä iu pmeniqeqä. Inğanı he ämaqä Nyi qänaki änyivändänuwä iquenä-pqe, zä-hawä änguänänä huizi 12 iu äpmapu, Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau mipnuwänqeqä. ²⁹ Itanğa qokä-apäkä Nyaqä yoqenqä knuä indqänäpu, quwqä anä iutä, kätä-känguäkautä, känanyi-känapqautä, kanuñuautä, kánaqautä, ymeqä iquautä, qua itä, ävämapqä iqua, qu eeqänäni, kuapänä 100 inä ämepu, hänä hea ique-ique pmeqe, ämapnuwiqä. ³⁰ Ämaqä tänğa yoqä-tänä äpmeñuwä iutani, kuapänänä hñqua qänaki pmapnuwiqä. Itanğa ämaqä tänğa yoqä maeqä äpmeñuwä iutani, kuapänänä hñqua yoqä-tänä pmapnuwiqä” ätukqe.

20

Kuknuä ktqä, ämaqä wainqä wäunüä iu ipnuwänqä iinqä

¹ “Nyi kuknuä ämaqä yoqä-tänä pmapnuwä iquauñqä i etqe, ii tiinä etanği. Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, tiinä enqä-parıqä. Ämaqä hñqu qua kanä eä, zinüä quaesqänğa 6 klokiunı ämaqä hñquau, iqueqä wainqä wäunüä iu wipñqä, itmewänqiyä. ² Ämaqä wäunüä imipqä iqua, ‘Ne hiunji tque wäunüä itanä, mbqä huätäkñqä metunqeqä’ tquanğuwänğa, ämaqä naqä iqu iquauñi, iqueqä wainqä wäunüä iunqä dowatänqiyä. ³⁻⁴ Hiunji zinuitänı 9 kloknğa, iqu äwätä, ämaqä hñqua ququawä aquväqñqä iu hinğinäwa tqäutänğä äqunäqe, tiinä tuänqiyä. ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunüä iu wäunüä iqanğppqe, nyi mbqe, qäyunä etapmqänä.’ ⁵ I tquanğa, qu upñqäuä. Hiunji quemisqä 12 kloknğatä, äwiqqä 3 kloknğatä, ämaqä naqä iqu ququawä aquväqñqä iunqä anği äwätä, suqä asitanınä imäkänqiyä.

⁶ Itani heatqä awiyqä 5 klokiunı, iqu äwätä, ämaqä huizi iquau-pqe, hinğinäwa pämä tqäutänğä äqunäqe, yatñqä tiinä vänqiyä. ‘Äänä etanğikä? He hiunji tquenı, wäunüä maeqä hinği, sunqä tqäunäuä?’ ⁷ Qu kimani, ‘Ämaqä hñqu, ne wäunüä mänatapqä iqeğä’ tupñqäuä. Itani iqu iquauñi, ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunüä iu, wäunüä nyipiyä’ tuänqiyä.

⁸ Hiappkä ae äyä wiqanğa, wäunüä kaniqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iquau miqä ique, tiinä tuänqiyä. ‘Si ämaqä wäunüä imäkkä iquau tääqä ätuätumetnä, mbqä wiyä. Si mbqä wisñqä ipäqiyätñänğanı, qänaki ätimäupqä iquau ganä ävätnä, qu-ganä ätimäupqä iquauñi qänaki wisñänqeqä.’ ⁹ Ga ämaqä wäunüä heatqä awiyqä 5 klokiu

ipäqäpqa iqua äpäpu, hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä mapñqäüä. ¹⁰ Itanğa ämaqä wäunüä qu-ganä ipäqäpqa iqua äpäpu, 'Ne mbqä kuapänä menqunä' kñuä indqängangpqa-qe, oeyqä. Iqua-pqe hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä hñqunä mapñqäüä. ¹¹ Qu quwqä mbqä ämepiyä du hinüä äqumbiyi, wäunüä kaniqueni äkasuwä tiñä tupñqäüä. ¹² 'Ämaqä qänaki ätimäuquwä iqua, wäunui wängäpu qäyä iquwä-qe, si mbqe ne änätapñäpani, iquau-pqe asänä äwinyä. Ne wäunüä tnänä iqa päqtätanğu, mäptqä-pqä natätñqe, tänğa täsuwänä.'

¹³ Wäunüä kaniqu qätä iñä äwiyäqe, ämaqä iquautanä hñqueni tiñä tuänqiyä. 'Näueqä iqukiyä. Nyi sinji, quvqä miktqueqä iqänä. Tänga zinjuitäñi, ye mbqä huätäkñqenqä "änğuiqä" ätquee. Qäyutanä?' ¹⁴ Si tqä mbqe ämetnä, uvä. Nqä änyinqä dutanä, ämaqä yäpakä äpäqtä iqueni mbqä asiqunä wimqänä. ¹⁵ I nätmätqä tqä ma, ñeqä. Nyaqä mbqe iwäsäuqanğani, ñqä änyinqä iunji, pmua tqi nyimäkätñqäwä? Aanqeqä. Nyi ämaqä tquauñi suqä äñğüä di iwimäkqanğqenqe, si äkasuwä sunqä kmñgiyä?' tuänqiyä." ¹⁶ Itanji Jisasi Iqu tii ätukqe. "Kukñuä ktqä ämänätqueqä-pa, asä iñji, ämaqä tänğa yäpakä äpmeñuwä iqua, hinuiqä pmapnuwiqä. Itanğa ämaqä tänğa hinuiqä äpmeñuwä iqua, qänaki pmapnuwiqä" ätukqe.

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anğumä ätukqenqä**

¹⁷ Jisasi Iqu Jerusälemänğqä qanä äwätäqänğani, Iqu Iqueqä wäunüänğqä ämotquaminğqä ¹² iquauñä ämitmetä, qeiqi tiñä ätqäuminğqe. ¹⁸ "Qätä nyipiyä. Tänganji ne Jerusälemänğqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänjini, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqnqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäüä. Itanğa iqua Iqueni, kukñuä ämitäpu, 'Iqu äpäkonätñqeqä' tññqäüä. ¹⁹ Inğanji qu Iqueni, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquau-mända wipñqäüä. Ämaqä iñä iqua, Iqueni ewiiqä kukñuä ämitäpu, täuatätäu ipu, itanğa zä-huätati äuepñqäüä. Itanji hiunji hñquaqi-hñquenjä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anğumä ävauqumuätänqiyä" ätukqe.

Jemisi Jonä gueqiyqä känai, Jisasi Ique yatñqä äwikqenqä†

* 20:16 Makä 10:32-34; Lukä 18:31-34 † 20:19 Makä 10:35-45

²⁰ Qānakñi Sepri iqueqä ymeqä ingueqiyqä kānai, Jemisi iquesä Jonä iquesä ätuma, Jisasi Ique äwimakuwi. Äwimapiyi, ii Iqu-tāñä iqi qonä äwoktäütä, “Nyi yatñqä hñqu kimqānāñqä” ätukqe.

²¹ Itañi Iqu iñi yatñqe, “Si nātmatqä äkitaññqä kiñgiyā?” ätukqe.

Ii kimañi tii ätukqe. “Nyi Si ämaqä ämitñāñgani, tii ttñqenqä änyñgiyā. Nqä hikñä tquaqu, hñqu saqä hipa ämuangisa pmeqanğa, hñquququ hipa qunamäuqāngisa pmenñqeqä.”

²² Iqu kima tiñä ätukqe. “Nātmatqä he yatñqä änyiquwiñqe, he änyä maqñqä yqānä enäuä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyāñqe, † qe-pqä inä nyiñqätanä?”

Itañi iquaqu, “Nñqä. Ye-pqä qäyu änenqueä” ätukiyi.

²³ Iqu iquaquñi tii ätukqe. “Qe naqä-qakuä ändqinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyāñqe, qe nyiñqeqä. Inäqe Nqä hipa ämuangisatä, qunamäuqāngisatä pmanyiñqeqe, Nyi atäñuä miqä da imqānä. Nyaqä Apiqu ämaqä hñquaqu atäñuä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyā ämaeqeqä.”

²⁴ Wäñuñqä ämotquaminqä 10 iqua, ingueqi Ique tquañgiyñqä qätä äwipiñtani, qu iquaqui himänä äwiñäpu, äwqä äkasuwä imäkuwi. ²⁵ Iwä Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqñqeqä. Ne Israitqä qäyā etañgi huizi iquau miqä iqua, yññänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeñi, äwiñqä quwqä dunä qānaknä ipñqä iwimäkätqāñäuä. ²⁶ Inäqe, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanñi hiqä ämeyätñqä wiñganğutqe, iqu heqä wäñuä-eyqä-qu pmetñqeqä. ²⁷ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä wiñganğutqe, iqu hiyaqä wäñuä-eyqä hiñgāñqä-qu pmetñqeqä. ²⁸ Ämaqeñqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iñi asä inä imäkqiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäñuä yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäñuä yätamäkqä ävätä, Iqueqä hññä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapāññä iquau anğnu mbqä imetñqä äpkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiñuä piñqä hñquaqui āñguä iwimäkkqenqä

²⁹ Iqua añä-himqä Jeriko ävämeqanğuwāñğa, qokä-apäkä kuapāññi Ique qānaki äwivändkuwi. ³⁰ Inğani ämaqä hiñuä piñqä, hänaqä manä iqi äpmeqäsminñiyä

† 20:22 Jisasi Iqu eqä-häkinqä naqä-qakuä ätkqä hmanä. Ktqe ätkqeqä. Iqu hanä-iqä Goti Iqueqä äwqä tnāñä iuta wimenñqä diñqä ätkqe. Matiü 26:39; Jonä 18:11; Itkimäkqä 16:19.

§ 20:28 Makä 10:46-52; Lukä 18:35-43

hŋquaqu, “Jisasi Iqu qanjä äpqiya” tqanğä äwiyitani, tääqä yänänäqŋqä tiñjä ätukiyi. “Naqä Iqukiyâ. Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si yenyqä qeqä äkimänänä.” ³¹ Qokä-apäki, qu iquaqu tääqä tqanğinyä qätä äwipiyyi, manjä matqä iynğä yänänäqŋqä ätukuwi. Iñjä qäyâ ätquanğuwä-qe, iquaqu aanjä tääqä yänänäqŋqä ätkiyyi. “Naqä Iqukiyâ. Dewiti iqueqä Ymeqä Iqukiyâ. Si yenyqä qeqä äkimänänä.”

³² Jisasi Iqu qanjä äuminqe, tääqä tqanğinyä äwiyäqe, Iqu iqi ätqäuwäqe, iquaqui tääqä ätuätumetä, tii ätukqe. “Qeñi, äänä qemäkmqä qeñgiyâ?”

³³ Itani iquaqu kimanji, tiñjä ätukiyi. “Naqä Iqukiyâ. Yeyağä hiñui äñguä qänenqä yemäktŋqä äyeygiyâ.”

³⁴ I tquanğiyänğa, Iqu iquaquinyqä huäqä wunğanji, iquaquiüä hiñuä iunji, a qe ämikqe. Maqänäñi, äñguä imänyiyi, hiñuä äqänäsinyä, Ique qänaki äwivändqa äukiyi.

21

*Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä iñgisa, yoqä naqä qonqä-qu eñqä-pa äpekqenqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänjä qäqi timäupŋqä ipiyänğanji, qoqonjä Olipä iñgisa anjä-himqä Betäpake iu ätimäukuwi. Inğanji Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä hŋquaqui ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anjä-himqä nänğisanqä winyqä. Ique äpaquväsiyänğanji, qe donği hŋqu, guä äkiqiyäuequwä, kiqä meqä iqtä anä pmetanğinyä, qunyyänqinyqä. Iñjä äqunyyi, gue iwasqiyäsinyä, Nyinyqä ätuma binyqä. ³ Ämaqä hŋqu kukŋuä hui qesqanğutqe, ga qe tiñjä tquinyqä. ‘Naqä Iqu iquaqui wäunüä vätnqeqä.’ Qe i tquanğisqe, maqänäñi iqu hiñuinä qeqänäwqatänqiyâ.”

⁴ Nätmatqä ii ätimäukqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, hiñuä-tqä iqueqä manjä iuta ätkqe, qäyunä imäkätŋqä ätimäukqe. Hiñuä-tqä iqu kukŋui tiñjä ätäänqe.

⁵ “Kukŋuä tä, ämaqä Sayonä† äpmeñuwä iu awä tii tuvä. ‘Hiñuä qumbiyä! Hiyaqä ämeyqä naqä iqu, emetŋqä äpqiya. Iqu ämaqä yoqä maeqä-qu eñqä-pa, donği haqeu pmeqä äyâ äquvepqiya. Iqu donği iyyqä meqä iqueqä haqeu pmeqä äquvepqiya.’”‡

⁶ Itanğa ämaqä wäunüä imäkkä iquaqu äwäsinyä, Jisasi Iqu ätukqä-pa iñjä imäkkiyi. ⁷ Iquaqu donği känäutä meqä iqesä ätuma äpäsinä, iquaquvqä gquä quäuqe,

* **21:** Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19 † **21:5** Sayonä, ii anjä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huiziyi. ‡ **21:5** Sakätiyasi 9:9

donji iquaquiyqä haqeqi eqanġiyänġa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmaqke. ⁸ Itanġi ämaqä kuapänänġi quwqä gquä quäuqce, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiz-iqua zä-äpa ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Itanġi qokä-apäkä Jisasi Ique hiñuiqä äwimamiñuwä iquatä, qänaki äwivändmiñuwä iquatä, tääqä tii ätmiñuwä.

“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.

Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätnġä Iqueñi, Goti Hanjuwä Iqu äñġuänänġä iwimäkqiyä. §

Goti Haqä Yätu Äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹⁰ Jisasi Iqu Jerusälemä yäpä iñġisa peyqanġa, ämaqä anġä-himqä iutañä iqua, yäunuä ipiyi, yatnġä hiñġinäwa, “Ämaqä Tqu, äsqukuä?” ätukuwi. ¹¹ Itanġanġi qokä-apäkä Iqutä anä äpmamiñuwä, kima tii qe ätukuwi. “Ii Jisasi Iqueqä. Iqu Hiñuä-tqä anġä-himqä Nasäretqä qua Galili iutañä Iqueqä.”

*Jisasi Iqu, mbqä wäunuä imäkmiñuwä iquau, huätä äpäsäwqatkqenġä**

¹² Itanġa Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anġä täknä yäpä iñġisa äpäyäqce, Iqu ämaqä mbqä wäunuä imäkätqätanġuwä eeqänänġi, huätä äpäsäwqatkqce. Itanġa ämaqä mbqä huitanġi tnänġä imäkäpu vätkätanġuwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynġä-heeqce mbqä itqätanġuwä iquauqä zä-hawitä ämaqvasqiyekqce. ¹³ Iiñä imäkäqce, tii ätukqce. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiñä äqänänä.

‘Nyaqä anġnġce, qu “Anġä tääqä dqä anġqä” tpnuwiqä.† Iñäqce, he ämaqä quwä-meqä iquauqä zä pmeqä anġä‡ enqä-panġä imäkätqänäuä.’ ”

¹⁴ Iqu hiqäva-imäkqä anġä täknä yäpä iñġisa yqänä äpme, ämaqä hiñuä pişqä iquatä, itanġa yukä quvqä iquatä, Ique wimeqanġuwä iquauñi, äñġuä qe imäkqce. ¹⁵ Itanġi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukñuä-suqenġä näqñqä iquatä, Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänġi imäkqanġi äqumbiyi, itanġa ymeqce, hiqäva-imäkqä anġä täknä yäpä iñġisa äpmapu, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä” ätäpu, tääqä tqanġä äwipiyyi, äwqä quvqä äwiñqce. ¹⁶ Itanġi qu Jisasi Iqueñi, yatnġä tiñä qe äwikiwi. “Tääqä tä tqanġuwi, Si qätenä äwiyätnä, hiñuinä äqunänġä?”

§ 21:9 Apqä Bukä 118:26 * 21:11 Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17

† 21:13 Asayä 56:7 ‡ 21:13 Järämai 7:11

Kimanji Iqu tii ätukqe. “Auä, itanji änäänänqäwä? He kuknuä Dewiti iqu Goti Ique ätukqä tä, a matäuqä itqänuwäta?”

Si ymeqä wänqänänä isua, Tqä yoqe haqeqä makmäupnqä ämotquetqäniqä.”§

17 Itanğa Iqu iquau ävämeqe, anä-himqä naqä iunji, yäpaqä mängisa äwäqe, anä-himqä Betani ätimäutä, heatqä iqueni iqi äpmakqe.

*Jisasi Iqu, zä-eaqä hnque qui imäkkqenqä**

18 Aanä zinuä matqänğanı, Jisasi Iqu anä-himqä naqä iunqä anğumä äwätäqänğanı, buayänqä dä äwikqe. 19 Iqu zä-eaqä hnqu, hänaqä manä iqi tqäutangi äqunäqe, qäqiqi äwäqe, kiqä häukuä nänqe aanqä, quwqenä nyätangi äqunğqe. İtani Iqu zä-eaqä iqueni, tiinjä qe ätukqe. “Si häukui anğumä maqiyqä isnqinyä.” I tquanğqetani, zä-eaqä iqu maqänä yäüä qe äpäkqe.

20 Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, hinuä iinjä äqumbiyi, yäunuä ipu, “Änäänänqäwä? Zä-eaqä iqu yäüä maqänänji, äänä itä piqiyä?” ätkuwi.

21 Iqu kimanji, tii ätukqe. “Nyi heji naqä-qakuänä etqänä. He knui, ‘Nqä änyinqe ätimäunqutiyä, matimäuqä yänqutiyä-qe?’ knuä hnquaqu mindqänqä ipu, quuvqe yänänäqñqä heqäpqe, he zä-eaqä tqueni, Nyi imäkkä-pa asä iinjä imäkpñqäüä. İtanğa he imäkpñqe, iquenyä ma. He qoqonä tqenjä-pqe, ‘Goti Iqu si äkiyautä, eqä-huänä bu äktnämäünä’ ätupqe, ii ätimäunqiyä. 22 Asä iinjı, he quuvqä eqiyäpu tääqä tupqe, nätmatqä eeqänänä he yatñqä äwipqä iunji, ämapñqäüä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwinqä†

23 Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anä täknjä yäpä ingisa äpäyätä, ämaqeu ämotquetqätanğa, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, İsraitqeu miqä iquatä Ique äwimepu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Wäunuä tä imäkätqäninqe, yoqä naqä ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqu ktkqäwä?”

24 Iqu kimanji tii ätukqe. “Nyi-pqe nätmatqä hnquenyqe, yatñqä inä heyqanğmdi, ga he kima qäyunä ändquwi, Nyi wäunuä tä imäkmqä yoqä ändapkqä Iquenqe, etmqänä. 25 Jonä asnjä-qäyqä iqu wäunuä imäkmñqe, ängisa ämetä imäkkqäwä? Iqu yänänäqñqe, qäukuä haqä yätuta ämakqätanä, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

I tquanğa, iquauqä-quwä kuknuä tiinjä qe ätnquwi. “Ne kimanji, ‘Qäukuä haqä yätutanıqä’ tquanğuatqe, Iqu

§ 21:16 Apqä Bukä 8:2 * 21:17 Makä 11:12-14; 11:20-26 † 21:22 Makä 11:27-33; Lukä 20:1-8

tiinjä natänqiyä. 'He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?' ²⁶ Inäqe, ne kimañi, 'Ämaqä iquau-tañiqä' ätuatque, änäänqätiyä? Ämaqä, 'Jonä iqu hiñuä-tqä iqueqä' kñuä indqänätqäñuwiñqe, iquauñqe ne zä äneñqiyä." ²⁷ E ätmbyitani, Jisasi Iqueni, "Ne maqñqeqä" ätukuwi.

Ga Iqu kimañi, "Nyi-pqe inänjqä. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunüä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä" ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä hñqueqä hikñä iquaquinyqä

²⁸ "Itanğa he kñui äänä heyqiyä? Ämaqä hikñä hñquaqu-tänjä hñqu, iqueqä ymeqä hitmqä ique äwimeqe, tuänqiyä. 'Ymeqä iquki, tänğanji si äwätñä wainqä wäunui iyä.' ²⁹ Itani ymeqä iqu, 'Nyi enyqä änyñqiyä' ätuäqe, qänakndani iqu tñänqä imäkäqe, äwänqiyä. ³⁰ Itanğa kaniqu iqueqä ymeqä kängueque-pqä inä äwimeqe, kukñuä asä iqunä tuänqiyä. Ymeqä iqu, 'Apä, nyi imäkmqänä' ätuäqe, mäwqä yänqiyä. ³¹⁻³² Inji kaniqueqä äwiñqä iu qänakñä itñqe, ymeqä iquaquisani, äsqutiya?"

Kimañi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, "Hitmqä iqueqä" ätukuwi.

Itani Iqu tii ätukqe. "Nyi naqä-qakuä etqänä. Jonä iqu he emetä, suqä jänänji qäyä ämetqueqanji, he iquenyqe quuvqä maeqiyqä äyä imiñuwiqä. Itanği ämaqä mbqä motauqä iquatä, apäkä qañä hiñginäwa ikiqä iuatäñi, qu iquenyqä quuvqä eqämiñuwiqä. He iunji hiñuä qäyä äqunäpiyä-qe, kñuä indqänqe tñänqä mimäkqä ipu, iquenyqä quuvqä maeqiyqä imiñuwiqä. Iiññqe, ämaqä mbqä motauqä iquatä, itanğa apäkä qañä hiñginäwa ikiqä iuatäñi, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqe, qu-ganä hiñuiqä hemapñqäuä" ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunüä miqä quvqä iquauñqä‡

³³ "He kukñuä ktqä huizi tqü qätä nyipiyä. Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwäqe, täknä äqäyäqe, kiqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunuiunqä hiñuä äqumbu pmeqä anä quäuqä ämätäqe, itanğa wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkñqä hñquauqä hipa iu äwimä, anä kiñä nämqä wänqiyä. ³⁴ Itanğanji guä-wainqä häukuä nänqe äyä qäyqanğanji, iqu iqueqä wäunüä-wiyqä hiññiqä hñquau, ämaqä wäunüä ämimitpqä iquauñqä, häukui iqueqe mapñqä dowatänqiyä. ³⁵ Itanği iquauñi, ämaqä wäunüä ämimitpqä iqua, a äkiqätäpu, hñque häptqä äpäpäpu,

‡ 21:31-32 Makä 12:1-12; Lukä 20:9-19

huiziqueni pizqä hämänä äpäsäpu, itanğa huiziqueni hikä päkñqäüä. ³⁶ Anğınjı kaniqu wäunuä-wiyqä kuapänänjä hui inä dowatänqiyä. İnäqce ämaqä wäunuä ämimitpqä iqua, iquaunjä-pqe suqä asä iqunä iwimäkñqäüä. ³⁷ Qänakñjı iqu, 'Qu nyaqä ymeqä iqueni qätä wipñqäüä' ätätä, iqueni iquaunqä dowatänqiyä. ³⁸ İnäqce, ämaqä wäunuä ämimitpqä iqua, hikñuqu äpqanği äqumbiyi, tii tmbñqäüä. 'Wäunuä kaniqueqä hikñuqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonğanğani, kanmä nätmatqä eeqänänji, iqu ämeniqeqä. İinñqce ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä metunqueqä' tmbñqäüä. ³⁹ İinjä ätmbiyi, qu ique a äkiqätäpu, wäunuä yäpaqä mänğisa ätnämäupu, pizqä päkñqäüä. ⁴⁰ İtanğani he kñui äänä heyqiyä? Qänakndanji wäunuä kaniqu äpäqce, wäunuä ämimitpqä iquaunji suqä äänä iwimäkänqutiyä?" ätukqce.

⁴¹ Ga hiqäva-imäkkä naqä iquatä, İsraitqeu miqä iquatä, İque kima tii ätukuwi. "İqu ämaqä quvqä tqauunji, qui wimäkänqiyä. İtanğa wäunui, iqu ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Ämaqä ymisänjä meqänğani, ymisänjä aquvä äqämipqe, ique-pqe wipnuwänğä iquau, muayänqiyä" ätukuwi.

⁴² İnji, İqu yatñqä tii äwikqce. "Goti Hanjuwä İqueqä bukä iu äqänänqce, he a matäuqä itqänuwätanä? Kukñuä tä, tiinjä.

Hikä-anjä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunuä maeqä hiñuinä äqunğuwı, hikä iinjä iqu, anjä quea enqä-panjä, anjä yänänäññqä imäkkä-queqä. Nätmatqä tä ätimäuqce, Naqä İqu İqueqä-kıuä imäkkıyä. İtani ne hiñuä äqunani, 'Äi, aanjä äñğüänänjiqä' äyä ätqunä.Ş

⁴³ İinjä etanği, Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä İqunä miqä yäpä inğisanğä uwqänqce, hiyaqä hipa iutanji huätä ämetautä, ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Qu İqueqä ämiqä iu äpmapu, kiqä häukui imäkñqä iquau muayänqiyä. ⁴⁴ İtanğa ämaqä, Hikä Tqueqä hageqi äpäknätqce, iqu qui imäknänqiyä. Ga Hikä Tqu haqä yätqä äwämitätqce, ämaqä hñqueqä hageqi äpäknätqce, iqueni guipäyänqiyä" ätukqce.

⁴⁵ İ tquanğa, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Parisi iquatä, qu Jisasi İqueä kukñui qätä äwıpiyi, İqueä kukñuä ktqce, iquauqä-quwänğä äyä äwqanği näqñqä ekuwi. ⁴⁶ Qu näqñqä iinjä epıyi, a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi iqua, "Jisasi İqu hiñuä-tqä hñqueqä" kñuä indqänğanğuwıñqä, zä ikuwi.

22

*Kukɲuä ktqä, ämanqä ymisanä naqänänjinqä**

¹ Asä qänɲani, Jisasi Iqu kukɲuä ktqä huiziqu, ämaqä naqä iquauɲi tiɲä qe ätukqe. ² “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämiqä naqä hɲqu imäktqä enqä-paniqä. Iqueqä ymeqä qokä iqu apäkä metɲqänɲani, ämaqä ämiqä iqu, ymisanä naqänänä imäkänqiyä. ³ Kiɲganäɲi iqu ämaqä hɲquauɲi, ‘Nyi ymisanä naqänänä imäkmqänɲani, he nyitä ymisanä anä natuɲquä ppnuwänqeqä’ tuänqiyä. Itanɲa hiunɲi ymisanä-ɲqä iqueni, iqu iqueqä wäunuä-wiyqä iquauɲi, tääqä tuätumapɲqä dowatqanɲa, qu äpɲeqe, enyqä winyänqiyä. ⁴ Itanɲi iqu wäunuä imäqä huiziquau-mända ändowatätä tii tuänqiyä. ‘He ämaqä nyi tääqä ätukqä iquauɲqä äwäpu, nyaqä kukɲui, tii jipiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi ymisanä näwe ae imäkeqeqä. Bulumäka qokä iquautä, nanuä äɲɲuänänjitä äpäsätanä, nätmätqä eeqänänä näwenyä ae imäkequä äwinä. He ämanqä ymisanä täuɲqe, ppiyä” tupɲqä äupiyä’ tuänqiyä.

⁵ Ämaqä wäunuä imäqä iqua äupiyi, kukɲuä tä iquau tquanɲuwänɲa, ämaqä iqua qätä mäwiyqä ipu, hiɲɲinäwa weɲɲqäuä. Hɲqu iqueqä wäunɲuwä-ɲɲɲuwiunɲqä wänqiyä. Hɲqu iqueqä mbqä wäunuä yätɲqä wänqiyä. ⁶ Ga huiziqua, wäunuä imäqä iquau a äkiqätäpu, ämuamuapqä ämipu, pizqä päkɲɲqäuä. ⁷ Iutanɲi, ämaqä ämiqä iqu, äwqä tnänä winɲanɲuti, iqueqä ämaqä mäkä-iqä iquau, ämaqä pizqä päsqä iquauɲqä dowatänqiyä. Qu äwäpu, iquau pizqä äpäsäpu, iquauqä anä-himqe tä qäyävänɲqäuä.

⁸ Inɲanɲi ämiqä iqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iquauɲi tuänqiyä. ‘Ämanqä ymisanä näwenyä witanɲqä-qe, ämaqä nyi tääqä kiɲganä ätquäqä iqua, buayä täɲqä pɲɲqe, äɲɲuä-qua manä. ⁹ Iinä etanɲi, he hänaqä manä eeqänänä iunɲqä äwäpu, ämaqä iqi pmetanɲä äqunänɲuwä iquau, ämanqä ymisanä tä bɲqä tääqä tuätumapiyä’ tuänqiyä. ¹⁰ Ga iqua hänaqä eeqänänä im-imä äwäpu, qokä-apäkä quvqä iquautä, äɲɲuä iquautä äwindäpɲqä iquauɲi, aquvä maqäpɲqäuä. Itanɲi qu äpäpu, ämanqä ymisanä täu äpmepiyänɲanɲi, anä iunɲi täptembɲqäuä.

¹¹ Inäqä ämiqä iqu, yäpä inɲgisa iquau hiɲuä qunätɲqä äpäyäqä, ämaqä hɲqu ämanqä gque mɲpɲnätanɲi qunänqiyä. ¹² Iinä äqunäqä, iqueni, ‘Näueqä iqukiyä’ tuänqiyä. ‘Si ämanqä gque, mɲpɲnɲa mäyapqä inɲi, äänä etanɲikä?’ Iqu kimanɲi matqä yänqiyä. ¹³ Itanɲi ämiqä

* 22: Lukä 14:15-24

iqu iqueqä wäunüä imäkqä iquauni, tiinjä tuänqiyä. 'He iqueqä yukä hipa iunji hatnä äququätäupu, hiawiqä imä pmetnqä yäpaqä männgisa tnämäupiyä. Anjä hiawiqe, ii knüä äqiyäpu hiqunanjä mangtäsqukuä ämäutqänjuwä ivqä' tuänqiyä. ¹⁴ Ii tiinjä etanqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuapänänjä iquauni, tääqä ätuätnqeä. Itangi yäpä ingisa upnqä iinjce, Iqu hnqunä-hnqunäni atäunüä itnqeä" ätukqe.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä†

¹⁵ Inğanji Parisi iqua äupiyyi, "Jisasi Iqueni, kuknüä äänä mitaniquäwä?" ätnäpu, knüä yanjä änyäpu, iqueä kuknüä quvqä hui tqanqutqe, äkäpnqä kuknüä guä ämäsäukuwi. ¹⁶ Qu iquauqä wäunüänqä ämotquaminjuwä hnquautä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyäminqä hnquautä‡ Jisasi Ique tii tupnqä ändowatkuwi. "Ämotqueqä Iquki, ne näqnqä eänünä. Si kuknüä naqä-qakuä Tqukiyqä. Itanga Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqe, Si qokä-apäkä iquau naqä-qakuä ämotquetqänjä qäyunä-qe, Si ämaqä hnquenyqä zä miqä itnä, yoqä-tänjä iquautä, yoqä maeqä iquautäni, kuknüä asänänji ätuätqänjiqä. ¹⁷ Inji ne Romätanjä ämiqä naqä Sisa ique mbqä takisi ävätunque, ii ängüätiyä, quvqätiyä? Si knüä äänä äkiyänqe, ne natiyä" ätukuwi.

¹⁸ Itangi Iqu iquauqä knüä indqänqä quvqä iunqe näqnqä ae eätä, tiinjä ätukqe. "He wopqä ipu, kuknüinä tqä iquenä, sunqä yamwiqä nyiyqäuä? ¹⁹ He mbqä takisi iunä ävätqänjuwitanjä hnqu, Nyi mändquapiyä." Inğanji qu mbqä hnqu Iquenyqä äma äpkuwi. ²⁰ Itani Jisasi Iqu iquauni, "Ktqä itä, yoqä itä, ii tqeqäwä?" ätukqe. ²¹ Qu "Sisa iqueqä" tqanquwängga, Iqu iquau tii ätukqe. "Inji, nätmatqä Sisa iqueqä etanqutqe, ii kaqäque wipnqeä. Ä nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanqutqe, ii Goti Ique wipnqeä." ²² Qu kuknüä tä qätä äwipiyyi, eämepu, Iqueni äväma äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anqumä vauqenqä ätukqe§

²³ Hiunji iqueni Satyusi hnqua, Jisasi Iquenyqä qe äpkuwi. Satyusi iqua, tii tqä-quae. "Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anqumä mävaucqä ipnqäuä." Itani qu Jisasi Iqueni, yatnqä tiinjä äwikiwi. ²⁴ "Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji tiinjä ätätä äqäkqe.

† 22:14 Makä 12:13-17; Lukä 20:20-26 ‡ 22:16 Ämaqä iqua, Heroti ique quea äwisäuminjuwä iquay. Qu knüi, 'Mbqä takisi Romätanjä iquau vqe, ii ängüiqä' indqänminjuwi. Parisi iqua, 'Ii suqä quvqeä' knüä indqänminjuwi. § 22:22 Makä 12:18-27; Lukä 20:27-40

*'Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tññqe, känguequ apäqñqe ämetä, ymeqä hemeñqiyä.'**

²⁵ Hiñuiqänäñi, ämaqä 7 hñguiqua, neyaqä awä iqi äpmamiñuwiqä. Itanğa iñguiquautañi, kätequ apäkä ämeqetañi, äpäkonğqeqä. Iqu ymeqä meämeqänğa äpäkonğañi, apäqñqä iñi, känguequ ämakqeqä. ²⁶ Itañi känguequ-pqe, asä inä ikqeqä. Itañi kängua huiziqu-pqe, asä inyänä ikqeqä. Itanğa inyänä-inyänä iqañi, kängua yäpakä iquenyqäüä. ²⁷ Eeqänğuiqua äpäkonğañguwänğa, yäpaki, apäqñqä ii inä äpäkonğqeqä. ²⁸ Iñi qänakndañi, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävauqañguwänğañi, apäkä eeqänğuiqua ämamiñuwä ii, tqeqä heäñiqäwä?" ätukuwi.

²⁹ Kimañi Iqu tii ätukqe. "He Goti Iqueä bukä iu äqänänğenqätä, itanğa Iqueä yänänänğenqätä maqñqä epu, kukñuä iunqe qämä-qämä ipu ätqäüä. ³⁰ Hea iñğañi, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä ävaupiyänğañi, qokä-apäkä mämanğqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmeñuwä-pa, iñä pmapnuwiqä.

³¹ Itanği ämaqä äpäkombqä anğumä ävauñnuwänğqe, Nyi yatñqä hemqeqä. Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu etkqä bukä iu äqänänğqe, he a matäuqä itqänğuwätanä?

³² Nyi *Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunğqä.*†

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä manä. Ämaqä hññä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä" ätukqe.

³³ Qokä-apäkä iqua i tqanği äwipiyyi, näqñqä Iqu vqanğqenqä yäunğä kiññä ikuwi.

Kukñuä-suqä naqänänğä, huizi iquau ämawqätäunğqä iqu, äsqukuä?‡

³⁴ Parisi iqua, Jisasi Iqu Satyusi iquauñi, qu kukñuä matqä ipñqä imäkqanğqenqä, qätä äwipiyyi, iqua aquvä äqänäpu Iquenyqä äpkuwi. ³⁵ Iquautañä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, yatñqä tii äwikqe. ³⁶ "Ämotqeqä Iquki, kukñuä-suqä naqänänğä, huizi iquau ämawqätäunğqä iqu, äsqukuä?"

³⁷ Itañi Iqu kimanñi tii ätukqe. " 'Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqenñi, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänğqetä Ique äwinyätñä, Iquenyqänä kuapänä kiñğüätñqeqä.'§

³⁸ Kukñuä-suqä tqu, naqä kiñğanänğä-qu eä, huizi iquau ämawqätäunä. ³⁹ Itanğa kukñuä-suqä tqeqä tuwä iqinğä

* 22:24 Kukñuä-suqä 25:5 † 22:32 Anğumä Itmakqä 3:6 ‡ 22:33 Makä 12:28-31; Lukä 10:25-28 § 22:37 Kukñuä-suqä 6:5

iqu, asä tiinjä. 'Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pani, ämaqä si-tänä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeä.'*
 40 Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitäñi, kukñuä-suqä tquaqu, kiqä quatiyqä" ätukqe.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

41 Parisi iqua aquvä yqänä äqämbu pmetanñuwännga, Jisasi Iqu iquau yatñqä äwikqe. 42 "Kraisii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqä iquau ämitñqä ataunä ikqä Iquenyqe, he knui äänä hiyqiyä? Iqu tqueqä ymeqäwä?"

Itañi qu Iqueni, "Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä" ätukuwi.

43 Iinjä tquanñuwännga, Iqu iquauñi tii ätukqe. "Inji änäññqäwä? Dñä Äñguä Iqu Dewiti ique knuä indqänqä vqanñi, ga iqu Kraisii Iqueni, 'Nqä Naqä Iqueqä' ätuätäqe, inji änäññqä äqäkqäwä?"

44 'Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqeä, "Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänñanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatñqinyä" ätkqeä,' ätätä äqäkqeä.‡

45 Inji änäññqä? Kraisii Iqueni, Dewiti iqu, 'Nqä naqueä' ätukqä-qe, ämaqe, iquenyqe, 'Dewiti iqueqä ymeqäwä' änäññqä tätqänäuä?" ätukqe. 46 Iqu e tquanñga, qu kimani änä mätquä ikuwi. Hiunji iquesani, qu zä ipu, yatñqä hui inä mäwqä iminñuwä.

23

*"Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quaunqä, wa wipiyä"**

1 Inñani Jisasi Iqu qokä-apäkä iquautä, Iqueqä wäunñanqä ämotquaminqä iquautä, kukñuä awä tiinjä ätukqe. 2 "Kukñuä-suqenqä näññqä iquatä, Parisi iquatä yoqä naqä ämapu, suqä Mosisi iqu ätkqenqä näññqä äyä etapätqänäuä. 3 Iinjñqe, kukñuä eeqänänñi qu he hitqanñpqe, he qätä äwiyäpu qänaknä iqänñqeä. Inäqe qu kukñuinä kuapänä ätäpu, iquauqä-quwänñi qänaknä miqä-qua etanñi, suqä qu imäkquwi, he qänaknä miqä iqänñqeä. 4 Quwqä suqe, ktqä tii enqä-paniqä. Nätmatqä hui aquvä äqiyäpu, qa enqä-ma manñuä ämanyäpu, ämaqä iquau hanñ-iqä ävätqänäuä. Inäqe iquauqä-quwänñi, ämaqä hanñ-iqä metanñuwä iquauñi, yätamäkqä mäwqä-quaiqä. 5 Suqä eeqänänñä qu imäkätqänñuwä, ii ämaqe qu hiñuä äqumbu yoqä naqä wipñqä iyyqä. Qu tääqä tññqä ipiyänñani, wäpiqä-qatäwä, naqänänñä imäkmbñqäuä. Itañi qu Goti Iquenyqä qänaknä iqä

* 22:39 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 22:40 Makä 12:35-37; Lukä 20:41-44 ‡ 22:44

iquaiqä motquapnqä iinqe, quwqä gquä quäuqä manä iunji, tinuä-tänä quäuqe imäkmbnqäuä. ⁶ Ymisänä naqä imäkqänqanji, anä ängguäqinyä pmapnqä winyänqiyä. Anä aquväqñqä iunä-pqe, zä-hawä ängguänänä iqinyä pmapnqä winyänqiyä. ⁷ Ququawä aquväqñqä iu pmetanqiwänqä, ämaqe iquaunji, 'hiunjinqanjqä' tupnqätä, 'Ämotqueqä naqä iqukiyä' tupnqätä, winyänqiyä.

⁸ Inäqe hiyaqä Ämetqueqä Naqe, Hnqunänjqä. Ga he hinquiquenqä huiänjqä. Iutanji, he hnqunä-hnqunänji, huiziqua, 'Si ämotqueqä naqä iqukiyqä' ktpnqä iinqe, hinuinä mäqunquä isnqeqä. Oeyä. ⁹ Itanqa hiqä Hiniqu Hnqunä eä, qäukuä yätu äyä äpmenä. Iutanji, he ämaqä qua täutanä hnque, 'Apä-qä' mätquä pam-biyä. ¹⁰ Ga heqä näqñqä etapqe, Kiuänänä Hnqunänjqä. Ii Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqeu ämitnqä atäunüä ikqä Iquvqä. Iutanji he hnqunä-hnqunänji, huiziqua, 'Näqñqä nätapqä iqukiyqä' ktpnqä iinqe, hinuinä mäqunquä isnqeqä. ¹¹ Hesänä ämaequtäunqä iqu, hiqä wäunüä emäkiyqä pmeniqeqä. ¹² Ämaqä hnqu iqueqä yoqe haqeqä mamänqanqutqe, Goti Iqu iquenji mändi kittqiyänqiyä. Itanqa ämaqä hnqu iqueqä yoqe mändi äkittqänqeqe, Goti Iqu iqueqä yoqe yäänä imäkänqiyä" ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quau, hanjä-iqä wimap-nuwänqä†

¹³⁻¹⁴ "Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendänji, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjqä emenqiyä. Ämaqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñqä yäpä ingisa peyqenqe, he hoptäwä äyä ävätqänäuä. He hiqä-hiuänji yäpä ingisa mäyqä ipu, ämaqä yäpä ingisa yanä-tpu iqanqiwä iquaunji, hoptäwä äyä ävätqänäuä.‡

¹⁵ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendänji, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjqä emenqiyä. Ämaqä yäpaqänqisanä hnqu, iqueqä knuä äkunmäknätä, Israitqä iqune Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutunquä-pa mamäutnqä iinqe, he eqä-huänä ätäutqutänqä iutä, qua hitunüä äwitqutänqä iutä,

† 23:12 Lukä 11:37-52 ‡ 23:13-14 Näqñqä-tänä hnquna tii ätäqänä. Täqinji Matiu iqu tiinä-pqä äqäkqe. "He kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendänji, hanjä-iqe tänqe emenqiyä. He wopqä ipu, kukñuinä tquenjqä. Inji he apäqñqä iquaunji, qanqä ätuäpu, quwqä anji quwä mapnqäuä. He wopqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, quäuqä tquäpnqäuä. Iiinjqä, hiqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe ämäwqätäuniqeqä." Makä 12:40 itanqa Lukä 20:47 asänäni ätä äqänänä.

qanä ikiquenjqä. He iinj änguänä imäkpiyä-qe, hñqu knuä kunmäknqanqutqanqani, he iqueqä suqä quvqe, hiqeuñi ämawqätäutñqä iwimäkätqanäuä. Inj iqu-pqä tä maisquä iuñqä wänqiyä.

16 He hiñuä pisqä eäpu, huiziu hänaqä motquapñqä itqänuwä-pañuenji. He tiñä ätätqänuwitani, hanjä-iqe emenqiyä. 'Ämaqä hñqu, "Iinjä-iinjä imäkmqänä" ätätqanqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe motquetñqe, hiqäva-imäkqä anä iuñqänä ätätqe, ii nätmatqä hiñqinqeçä. Inäçe iqu golqä hiqäva-imäkqä anju äwiñqenqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä' ätätqanäuä. §

17 He hiñuä pisqä qämä-qämä iqä-quenjqä. Golqä hiqäva-imäkqä anä iu äwiñqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä ätimäuqeüä? Ii, Iqueqä anä iutanjqä. Iutani, Iqueqä hiñuiqinj, nätmatqä kiñganäñi, äsqukä? Ii golqetanä, ä Iqueqä hiqäva-imäkqä anitanä? Ii Iqueqä hiqäva-imäkqä aniyqä. 18 Ga he tiñä-pqä ätätqanäuä.

'Ämaqä hñqu "Iinjä-iinjä imäkmqänä" ätätqanqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe, ämotquetñqe, hiqäva-qäyqä ttawinqänä ätätqe, ii nätmatqä hiñqinqeçä. Inäçe, iqu nanuä hiqäva-qäyqä ttawä haqeuññqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä' ätätqanäuä. 19 He hiñuä pisqä-quenjqä. Nanuä hiqäva-imäkqanqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä etñqeüä? Ii Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä ttawä iutanänjqä. Iutani, Goti Iqueqä hiñuiqinj, nätmatqä kiñganäñi äsqukä? Ii nanuitanä, ä hiqäva-qäyqä ttawitanä? Ii ttawiyqä. 20 Iiññqe, ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-qäyqä ttawinqä ätätqä iqu, iqu hiqäva-qäyqä ttawinqätä, nätmatqä eeqänänä haqeqi äwiñqä inqätä, ätqiyä. 21 Itanqa ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-imäkqä aninjqä ätätqä iqu, iqu anä iquenqätä, Goti anä iu äpmenqä Iquenqätä ätqiyä. 22 Itani ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä qäukuä yätunqä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawinqätä, itanqa Goti iu äpmenqä Iquenqätä ätqiyä.

23 Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiñññqä emenqiyä. He kukñuä-suqä hñquenqä* knuä indqänäpu, iwuneqätä, kuämiqätä, itanqa andñätä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänuwiqä. I etanqi kukñuä-suqä iutanä naqänänä, suqä wänqä iinjä

§ 23:16 Ämaqä inqa äpmamiñuwä iqua, knuä tii indqänmiñuwä. Nyi ämaqä änguänänä hñqueqä yoqä-qe, nätmatqä änguänänä hñqunä-qe, qäsä tmqe, nyi suqä iquesa nyaqä kukñui yänänäqñqä imäkmä. Hipru 6:16 * 23:23 Kukñuä-suqä 14:23

iqueni ämawqätäunqä tiinä iquauni, he tuwä wiyquen-jqä. Suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, ämaqeunqä qeqä imänqetä, Goti Iquenyqä quuvqä hämänänä wiyqä itäni, he mimäkqä itqänuwiqä. Änguänäni, tiinjia. Suqä he hiqä nätmatqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä iquaunä-pqe qänaknä iqanqpqe, ii änguä wänqiyä. ²⁴ He ämaqä hinuä pisqä qäyä etanji, huiziquau hänaqä motquapnqä itqänuwä iquenä, he tiinä-quenjqä. Ämaqä hñqu quinanuä meqä isua wanjä iu witanjuti, hinuä äqunätä huätä ämatnämäutnqä-qe, kametqä wanjä iu äwinqce, hinuä mäqunquä, eqetä eeqänä änguneqäqä-panjä-quenjqä.

²⁵ Kuknuä-suqenqä näqnqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjinqä emenqiyä. Eqä-häkitä, hevqetä haqänngisanji asnjä änguänä äqiyäpiyä-qe, ymisanjä wiqä ingisanji, suqä quwä meqetä, knuä hiqä-hiuänqänä indqänqetäni, manguä äyä imäkätqänäuä. ²⁶ Si Parisi hinuä pisqä-qukiyqä. Kinjanäni, si eqä-häkä yäpä ingisanji asnjä änguänä qäyqanqtqe, ga haqänngisanjä-pqe asä iinjä timäutnqeqä.

²⁷ Kuknuä-suqenqä näqnqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjinqä emenqiyä. He ämaqä qua äptepqä haqänngisanji, qätäqua äqiyequwä-panuenjqä. Qua äptepqä yäpaqä ingisanji, aanjä änguänänjä äqunätjä-qe, yäpä ingisanji ämaqä pizqä iquauqä yänjitä, nätmatqä kiyä mätqä eeqänänjitä witanji qundnqinyä. ²⁸ He-pqe asä iinjä-quenjqä. Ämaqä iqua, hiyaqä huiwi hinuä eqänäpiyi, qu he ämaqä jänänuayqä knuä indqänätqätanquwä-qe, hiqä yäpä ingisanji suqä wopqä ipu kuknuinä tqetä, suqä hñgisa mamäuqetäni, kuapanä emnänä.

²⁹ Kuknuä-suqenqä näqnqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjinqä emenqiyä. He hinuä-tqä qänğanä äpäkonguwä iquauqä yänjä qua äptekuwu änyä-hänjä imäkäpu, itanga ämaqä jänänänjä iqua qua äptekuwä iunji ätnänjä imäkäpu änguänä imäkquenjqä. ³⁰ He iinjä imäkäpu tiinjä ätätqänäuä. 'Ne atqä-awäkatä anä pmeqä-säpi, qu hinuä-tqä iquau pizqä päkpnqe, yätamakqä mäwqä iquaninjä' ätätqänäuä. ³¹ Kuknuä iinjä ätätqänuwu, hiqä-hiuä tiinjä äyä ämänätqueqäuä. He hinuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwä iutanjä ymeqä hueqä-himqä iquenjqä. ³² I etanji hiqä tawäka suqä quvqä imäkqätanuenjqae, he-pqe imäkqa qae upiyä. ³³ He qämakä quvqä iqua eämakuwänänjä iquenjqä. Goti Hanjuwä Iqu kuknuä

ämetätqänqani, he äänä mäwqätäupnuwänqäwä? Oeyä! He tä maisquä iunqä upnuwiqä. ³⁴ Iinjqe, he qätä nyipiyä. Nyi hinuä-tqä hñquautä, ämaqä kñuä ängüätänjä hñquautä, itanqa ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquautäni, henynqä dowatmqänä. Itanqi he hñquauñi pizqä äpäsäpu, zä-huätatä huepnuwiqä. Itanqa hñquauñi anjä aquväqñqä iunji täuatätäu ipu, anjä-himqä hñquenqä päswatpnuwiqä. ³⁵ Iinjä etanqi qu ämaqä jänänjä iquauñi, qua täu pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqe, he kima eeqänänji ämapñqäuä. Epo iquesa äpäsipäqäkani, yäpaki Beläkiya iqueqä hikñä Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwiqä. He Sakätiyasi ique äpäkkuwi, hiqäva-imäqkä anjä iunji, hiqäva-imäqkä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä, awä iqi äpäkkuwiqä. ³⁶ Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iinqe, kiqä kimanji hanjä-iqe, qokä-apäkä tänqa äpmeñuwi ämapñqäuä.

³⁷ Jerusälemä iquenyä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hinuä-tqä henynqä dowatqanqqä iquauñi, hikä pizqä päsqenjqä. Hea kuapänänjä iunji, Nyi heyaqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä meqä itmetä hikuwä yäpä iqi ämaqumuatetñqä-pa, naqä hmbinyä i mäqumuatemätmä iqa äpätnqeqä. Iinjä etanqqä-qe, he iinqe maenqä enä. ³⁸ Qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä anji ae ävämeqanqa, aanqä hiäniqeqä. ³⁹ Itanqa Nyi he tiinjä etqänä. Tängata tiñji, he hinuä manqänqä ipñqäuä. Qänakndanji he kukñui, '*Ämaqä, Goti Naqä Iqueqä kukñuä awä tuätñqä pätkätanqqä Iqueni, Goti Iqu äñgui iwimäkänqiyä*'† ätpqänqani, he anqi hinuä nqämbnuwiqä" ätukqe.

24

*Hanjä-iqä hea yäpakiñga timäuniqenqä**

¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäqkä anji ävämetqätanqani, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, hiqäva-imäqkä anjä iqi mätnätanqqä iquauñqä tupñqä äwimakuwi. ² Iqu iquauñi, kima tiinjä ätukqe. "He anjä eeqänänjä iquauñi, hinuä qumbiyä! Iqua ängüänänjä-qe, Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qänakndanji hikä hñqu huizi iqueuä haqä yänji mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänji ämisqiyäpu, qua mänji tnämäupnuwiqä" ätukqe.

³ Iqu qoqonjä Olipänqä äwätä pmetanqa, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquanä Iquenyqä äpäpu,

† 23:39 Apqä Bukä 118:26

* 24: Makä 13:1-37; Lukä 21:5-36

yatŋqä tiinjä qe äwikiwi. “Nätmatqä Si ne änatŋi, hea äkŋga timäuniqä iinjce, awä natiyā. Si anġumä quveptŋiŋqätä, qua tä qäpu hiäniŋqätäŋi, ‘Tänġa timäunċiyä’ kŋuä neyätŋqä iinjce, ne hiŋŋqä äkisque qunaninjquäwä?” ätukuwi.

⁴ Yatŋqä e vqanġuwänġa, Iqu iquauŋi, “He yasämä mimbiyā, qu quanġä etäpu, hiqä kŋuä indqänqce, qui emäkqäpnuwiqä” ätukqce. ⁵ “Ii tiinjŋqä etqänä. Ämaqä kuapänä hŋqunä-hŋqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqce ätäqisäpu, ‘Kraisi ämaqä he ämeyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqce, nyi qäqunċqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänġä iuqä kŋuä indqänqce, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁶ Itanġa he ämaqe mäkä naqänänġä päunġeyqanġuwi qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiŋä danä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanġä qätä äwiyäpiyänġani, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqäpŋqä. Nätmatqä iinj ätimäutäqä-qe, hiunċi yäpaki änänċqä. ⁷ Ämaqä huitanġä iqua, hueqä-himqä huitanġä iquatäŋi mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hŋqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäŋi mäkä humbnuwiqä. Hŋqäqinċi buayä dä naqänänġä timäuniceqä. Itanġa hŋqäqinċi qua ekä yäniqeqä. ⁸ Apäkä iua ymeqä änä ämiŋŋqä täŋä-huŋqä ämetqänjuwä-paŋi, nätmatqä iinj iqua ganä timäuniceqä.

⁹ Hea inġani, qu heŋi etmepu, huizi iquauqä hipa iu hanġä-iqä mapŋqä hiwipnuwiqä. Hesänġä hui, qu pizqä hipäkipnuwiqä. Itanġa he Nyinyqä quuvqä heqiyätqätanġuwitanċi, ämaqä eeqänänċi, qu henyqä äwqä quvqä wiŋġuäniceqä. ¹⁰ Hea inġani, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänänċi, quwqä quuvqä heqiyqce qui imäkŋäpu, quwqä-quwänqä äwqä quvqä wiŋġanġuti, qutanġä hŋquaunċi, mäkä-huŋqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä. ¹¹ Itanġa hiŋjuä-tqä kuapänänċi, qu quanġä ätuäpu, ämaqä kuapänänġä iuqä kŋuä indqänqce, qui wimäkpnuwiqä. ¹² Kukŋuä-suqeu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänänġä ätimäutä, ämaqä kuapänänċi suqä ämaqeunqä wiŋqce ävquatämäupnuwiqä. ¹³ Inġaqce ämaqä hiunċi yäpakänġanqä Nyinyqä quuvqä yänänänqŋqä eqiyäpu äpŋmamiŋpŋqä iquauŋi, Goti Hanjuwä Iqu hanġä iqumuatäniceqä. ¹⁴ Itanċi Goti Hanjuwä Iqunä ämitŋqä iunqä kukŋuä äŋġuänänċi, qu qua äwitqutanġqä-pa, awä tuäkiqäpnuwiqä. Ämaqä eeqänänġiu tqanġä qätä ae äwiyqanġuwänġani, hiunċi yäpaki, inġa timäuniceqä” ätukqce.

¹⁵ “Inċi, tiinjqä. Hiŋjuä-tqä Deniyäli iqu hiŋuiqänä nätmatqä qui imäkqä quvqänänġä iquenyqä ätätä äqäkqce,

nätmatqä iinjä iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä iu pämä tqäutangi qumbnuwiqä. (Ämaqä, hinjuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu, kjuä änguanä mequänqä.)¹⁶ E äqumbiyängani, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonjä iunqä zä maqänä uwqäpnqä.¹⁷ Ämaqä anjä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäni ikuapmäutäqängani, iqu iqueqä nätmatqä anjä yäpä ingisa witanjutqenqä kjuä mindqänqä itä, hämänänä zä wänqiyä.¹⁸ Ämaqä, iqueqä wäunuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metnqä anqumä mäwqä yänqiyä.¹⁹ Itanga, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänjä iuaunqätäni, zä maqänä mäwqä iqanqppenqe, huäqä kiinjä hunqeqä.²⁰ Ga hiqä zä maqänä uwqe, yunuängatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqatä, matimäuqä yätnqä dijqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpnqeqä.²¹ Itanga hanjä-iqä inga timäunige, naqänänä ämäwqätäunigeqä. Qua änyä qe ipäqäkqänqatqä tänqä ti täunqe, hanjä-iqä tqutä asänäni matimäuqä iminjeqä. Qänakndanä-pqe, tqutä asänäni hnqu-pqe matimäuqä yänigeqä.²² Hanjä-iqenqe, Naqä Iqu 'Wänqäpu wänigeqä' ae ätkqeqä. Iqu iinjä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkngäpäningä. Inäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunuä ikqä iquaunqä kjuä indqänätä, wänqäpu hiätnqä imäkänigeqä.

²³ Inqani ämaqä hui, 'He hinjuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätnqä Goti Iqu ique atäunuä ikqä iqu täqi äpmenä,' ä 'Näni äpmenä' etqanqppqe, he qätä mäwiyqä pa iqäpnqä.²⁴ Ii tiinjä etangi. Ämaqä quangä-tqä hui ätimäupu, 'Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä änyikqä iqunqä' etäpu, ämaqe kjuä iqä mapnqenqä, nätmatqä ämaqä mimäkqänänä huitanä-huitani imäkpnuwiqä. Quangä iinjä tqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunuä ikqä iquaunji, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanga ämaqä huizi, 'Nyi hinjuä-tqä iqunqä' ätäpu, asänänä imäkpnuwiqä.

²⁵ Qätä nyipiyä! Nätmatqä ii ätimäuninqenqe, Nyi ae äyä etätnqeqä.²⁶ Inji ämaqä hui, 'He hinjuä qumbiyä! Kraisi Iqu anjä avqnqä imä äpmenä,' ä 'Iqu anjä yäpä ingisa äpmenä' hitqanqppqe, qätä mäwiyqä pa iqäpnqä.²⁷ Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänqani, nyuauä itä qäukuä haqä yätuta we im-imä eeqänänä äunätnqä-päni, Iquesani, we asä iinjä hunänigeqä. Inji ämaqä eeqänäni hinjuä qumbnuwiqä.²⁸ Nätmatqä äpäkonä pizqä witanqgä iunji, ynqä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu ängpnqäuä.

²⁹ Itanga, hanjä-iqä naqänänä ae etqä iqua qäpu hiqanqani, maqänäni *mäptqä iqu hea äwitä, qanjuä iqu*

mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätuñi äväma, qua täu qiyäpäknganquwännga, ga nätmatqä yänänäqñqä qäukuä yätu äwiñuwi, ämenjä ipnuwiqä.† 30 Inğanj Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä hiqñqe, qäukuä iu timäuqanğa, hueqä-himqä eeqänä qua täu äpmeñuwi, zä ipu zääqä ätäpu, hiñuä tiñjä qumbnuwiqä. Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä yoqä naqe motquetñqetä pñanği qumbnuwiqä. 31 Itanğa häawä naqänänjä tqanğa, Iqu Iqueqä enätqä iqua qua manjä eqiyänqä-pa äwäpu, qokä-apäkä Iqueqänqä atäñuä ikqä iu, aquvä maqäpñqä dawatäniqeqä” ätukqe. 32 “Itanğa he zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iuñi, eqä yqänä änyä, quwqä mñi änyä-hänjä inqgäqe, näqñqä tiñjä iqäpñqä. Yuñuä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dnä hinätñqe, qäqi etanğiyyä. 33 Asä iñi, he nätmatqä Nyi etqäqä iñjä ii timäwäwqanği äqumbiyänğanj, he näqñqä tiñjä hipnuwiqä. Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anjä hänaqä iu näwe tqäutanğiyyä. 34 Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanquwännga, nätmatqä eeqänänj timäuniqeqä. 35 Qäukuitä, quaetä, qui imäknäniqeqä. I etanği Nyaqä kukñui, qui mimäkñqä yäniqeqä” ätukqe. 36 “Injäqe nätmatqä iñi äknğa timäuniqä iñqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanjä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänj, ne änyä maqñqä eänünä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. 37 Noa iqu pmetanğa, huakä naqänänjä ätimäukqä-parjä iñi, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğanj, asä iñjä timäuniqeqä. 38 Huakä naqänänj matimäuqä änä etanğanj, qu ymisänjä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanjä änyäpu, Noa iqu yimba paquvqanğanqä imäkqä äumiñuwi. 39 Qu nätmatqä timäutñqä iñqe maqñqä eäpu, iñjä iqa wätqätanquwännga, huakä naqänänjä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iñjä iuñi pizqä äpäkkqeqä. Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğanj, asä iñjä timäuniqeqä. 40 Ämaqä hñquaqu qeeqä wäñuä iu äpmamisiyye, iwä Goti Hanjuwä Iqu hñque itmetä, hñquenj hiñuinä qunäniqeqä. 41 Itanğa apäkä hiuaqu snqumetqä quqowä äqämisiyye, iwä Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, ga huiñi hiñuinä qunäniqeqä. 42 Inj hiqä Naqä Iqu äñga päniqätiyyä maqñqä eänuwitanj, he näwenyä imäknäpu äñguänä mimbiyä.‡ 43 Itanğa he tiñjä-pñenqä kñuä indqämbiyä.

† 24:29 Asayä 13:10; Joeli 2:10 ‡ 24:42 Lukä 12:35-48

Ämaqä anjä-tänjä hñqu, ämaqä quwä-meqä hñquenyqe, 'Iqu heatqä äsqueti päñqutiya' tä näñqä ae eätqe, iqu hiñuä äñguä äqunätä, quwä-meqä iqu iqueqä anji qäyäpnasqiyätä, yäpä yänqisa päyätñqe, hiñuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁴ Iñññqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he 'Tänqanqe mapqä yänqiyä' kñuä indqänätqätanquwänqani, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqiyä" ätukqe.

⁴⁵ "Wäunjuä-wiyqä, kñuä äñguä äme, kiqä wäunju äñguä imäqä iquenyqe, Nyi awä etmqe. Ämaqä naqä iqu, ämaqä iñä iqueni, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämitä, iquauqä ymisanä hea qayunänqanqa väniqä iñqe atäunjuä väñqiyä. ⁴⁶ Naqä Iqu äpäqe, iqueqä wäunjuä imitätqä di hiñuä quñqanqani, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmätqä eeqänäñi ämitñqenqe, ique atäunjuä väñqiyä. ⁴⁸⁻⁵⁰ I etanqä-qe, wäunjuä-wiyqä tqe, 'Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä' kñuä indqänätä, wäunjuä-wiyqä huizi iquau äpästätä, itanqa buayätä eqätä ämaqä hiqiiyqä imitpqä iquatä änmitätqe, hea hñqueni, iqu mañqä eätä näwenyä mimäkñqä etanqani, iqueqä ämaqä naqä iqu anji äpäniqeqä. ⁵¹ Iqu quvqä e imäkqanji äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, ämaqä wopqä ipu kukñuinä tqä iquatä äpmamitpqä iunqä huätä dowatäniqeqä. Iqi äpmapiyänqani, kñuä naqänänä äqiyäpu, hiqanä manqtäsqukuä mäuqäpnuwiqä" ätukqe.

25

Kukñuä ktqä, hitqä 10 iuaunqä

¹ "Ga Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqänqani, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, apäkä hitqä hipa eeqänä iuaqä tiwiqä enqä-pañi hiäniqeqä. Ämaqä apäkä metñqä imäknätä äpäñqä iqanji, iua iqutä ämimbnqä hiqi-tä ämäsäupu upnuwiqä. ² Apäkä iuatanä hipa hñqinä iua, kñuä maiqe. Itanqa huizi iua, kñuä äñguä meqä iuai. ³ Apäkä kñuä maeqä iua hiqi-tä ämäsäupiyi, ga olipqä eqä aowä hiqi-tä anji iquatimepu ämäsäuqe, qäsä mäma mapqä ipnuwiqä. ⁴ Inäqe näñqä epiyä iua, eqä-häkä iu equatimepiyi, quwqä hiqi-tä mäsäuqetä qäsä äma ppuwiqä. ⁵ Ämaqä apäkä metñqä iqu maqänä mapqanji, iua hiñuä hiqaqänqä ipiyi, hiqaqä wopnuwiqä. ⁶ Heatqä quaesqänqani, tääqe, 'Ämaqä apäkä metñqä iqu äpqiyä. Iqutä mimbnqä ppiyä' tuäniqeqä. ⁷ Itani apäkä hitqä iua eeqänäñi ivatuwämbiyi, iuaqä hiqi-tä näwenyä

imäkpnuwiqä. ⁸ Apäkä maqñqä iua näqñqä iuau-mända tii tupnuwiqä. 'Neyaqa hiqi-te esuatñqä iqañgi, olipqä eqä aowä hui nätappiyä.' ⁹ Iinjä tqauñguwängga näqñqä iua kimañi, 'Oeyqä' tupnuwiqä, 'Eqä tä, nenyqätä, henyqätä qäyunä maeqä eänä. Eqä miqä iquauñqä äwäpu, hiqe mbqä ipiyä.' ¹⁰ Itañi apäkä maqñqä iua, eqä mbqä ipñqä uwqañguwängga, apäkä metñqä iqu ätimäuqañga, apäkä näwenyā imäknmipqä iua, añä yäpä ingisa iqtä anä ymisañä naqänäñi bñqä paquvqañguwängga, qu qñqañä mäyepnuwiqä. ¹¹ Qanakndañi apäkä hitqä huizi iua äppiñi, tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyā. Si äpätnä, qñqañä nauteyā.' ¹² I tqauñguwängga, iqu kimañi tiinjä tuäñiqeqä. 'Ny i henyqe, tutqä qäpu änyä maqñqä eänänä.' "

¹³ Tiwiqä e ätuäqetani tii ätukqe. "Injitañi, hiqä Naqä Iqu äkñgati päñiqeñqe maqñqä eänuwä-qae, he näwenyā imäknäpu äñguänä mimbiyā."

*Kukñuä ktqä, wäunjuä-wiyqä mbqä mipñqä iquauñqä**

¹⁴ "Huizi, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqunä miqe, ii tiinjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu kinämqä qañä wätñqä imäknätäqañgani, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauñi tääqä ätuätumetä, qu iqueqä nätmätqe miqäpñqä iquauqä hipa iu väñiqeqä. ¹⁵ Iqu wäunjuä-wiyqä iquauqä näqñqenqä iwäsäuqe, ga hñqueni mbqä kuapänä 5,000 ävätä, hñqueni iinjänänä 2,000 ävätä, itañga yäpakä iqueni 1,000 äväqe, wäñiqeqä. ¹⁶ Ae uwqañga, maqänäñi wäunjuä-wiyqä mbqä 5,000 ämetqä iqu mbqä wäunjuä imäkätä, mbqä haqeqiñi, 5,000 inä meniçeqä. ¹⁷ Itañga ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu-pqe, mbqä wäunjuä inä imäkäqe, 2,000 inä meniçeqä. ¹⁸ Itañgi ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu äma äwätä, iqueqä ämaqä naqä iqueä mbqe, qua hovqä äptätä, imä zä pteäñiqeqä.

¹⁹ Hea quäuqä ae äpäwqañgani, ämaqä naqä iqu anqumä äpäqe, iqueqä mbqä ävätqenqä näqñqä metñqä, wäunjuä imäkqä iquau tääqä tuätumeniqeqä. ²⁰ Itañga ämaqä mbqä 5,000 ämetqä iqu äpätä, mbqä 5,000 haqeqi hutäkñä ämetqe, qäsä äma äpätä, tiinjä tuäñiqeqä. 'Ämaqä naqä iqukiyā. Si mbqä 5,000 ändapñiqä. Hiñuä qunyä. Ny i wäunjuä imäkätmä, 5,000 haqeqi äyā ämeqeqä.' ²¹ Itañi ämaqä naqä iqu tiinjä tuäñiqeqä. 'Si ämaqä äñguki eänä, wäunjuä qäyunä imäkqukiyqä. Nätmätqä wäñqä isua äñguänänä ämitqänä-qae, si nätmätqä kuapä misñqä atäunjuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä' tuäñiqeqä.

* 25:13 Lukä 19:11-27

22 Ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu inä äpätä, tiinjä tuäniqeqä. 'Ämaqä naqä iqukiyä. Si nyinjä 2,000 äyä ändapknijä. Hinuä qunyä. Nyi wäunuä ämitmä, kiqä haqeqinjä 2,000 inä äyä ämeqeqä' tuäniqeqä. 23 Itanjä ämaqä naqä iqu tiinjä tuäniqeqä. 'Si ämaqä änguki eänä, wäunuä qäyunä imäkqukiyqä. Nätmatqä wänqä isua änguänänjä ämitqänjä-qae, si nätmatqä kuapä misnjä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä' tuäniqeqä.

24 Itanjä ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu-pqe äpätä, tii tuäniqeqä. 'Naqä iquki, nyi sinyqe näqñqeqä. Si ämaqä tnänänänjä iqukiyqä. Ämaqä hñqua wäunuä iu ymisanjä vowä ämäuepqe ptqukiyqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeunji, kiqä näänqe mequkiyqä. 25 Si suqä iinjä iquki etanji, nyi zä itmä, tqä mbqä 1,000 qua hovqä iu zä äptekqä-qae, ga täsuwänä' tuäniqeqä. 26 I tquanga, naqä iqu kimanji tiinjä tuänqiyä. 'Si wäunuä-wiyqä quvqä enyqä iqukiyqä. Nyinyqe, si näqñqä ae eänjä. Nyi ämaqä hñqua wäunuä iu ymisanjä vowä ämäuepqe ptqunjqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeunji, kiqä näänqe mequnjqä. 27 Si näqñqä iinjä eänji, nyaqä mbqe, kiqä pñqä wiqä iunji, sunqä pñqä maeqä ikñäwä? Iinjä imäkqä-säpi, nyi anjumä äpmqänğanji, ñqä mbqä qäyunänjitä kiqä haqeqinjitä meqämingä.' 28 Itanjä wäunuä-wiyqä huizi iquaunji, 'He mbqä 1,000 ämotaupu, ämaqä mbqä 10,000-tänjä ique wipiyä' tuäniqeqä. 29 'Ii tiinjä etanji. Ämaqä nätmatqä-tänjä eeqänänjä iquaunji, nyi hui anji vqanga, qu kuapänänjä-tänjä hipnuwiqä. I etanji, ämaqä nätmatqä maeqä eä wänqäpu ämenjuwä iquaunji, nyi anji ämotaumqänä. 30 Itanga wäunuä-wiyqä quvqä tquenji, he yäpaqä ingisa anjä hiawiqä ingisanqä huätä dowatpiyä. Iqi äpmamipqä iqua, hiquanjä mangtäsqukuä ämäupu, knuä qäkmangpnuwiqä' tuäniqeqä" ätukqe.

Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqueu iwäsäuniqenqä

31 "Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu anju äpätqänğanji, yoqä naqä-tänjä äpätä enätqä eeqänänjä iquatä anä ppnuwiqä. Itanga Iqu Iqueqä yoqä naqe motquetñqe, ämiqä iqueqä zä-hawä iu pmeniqeqä. 32 Inğanji hueqä-himqä eeqänänji Iqueqä hinuä iqi tqäuqanquwännga, Iqu iquaunji iwäsäutä hñquaqu mäqäqasäueniqeqä. Yaqueqä miqä iqu sipsipqä iquatä, meme iquatä ämäqäqasäuetñqä-pa, i imäkäniqeqä. 33 Iqu sipsipqä iquaunji ämuangisa, itanga meme iquaunji qunamäuqänngisa, mäqäqasäueniqeqä.

34 I imäkäqetani, Ämiqä Naqä Iqu ämaqä iqueqä hipa ämuangisa tqäutanguwä iquauñi tiñjä tuäniqeqä. 'Nqä Apiqu he äñguä emäkätñqä ae etkqeqä. Iqu nätmatqä äñguänäñi quae änä imäkätäqänga, henyñqä näwenyä imäkekqe, he mañqe, Iqunä ämitñqä yäpä tängisa yappiyä. 35 Ii tiñjä etangiyä. Nyi buayä dä pmetangani, he buayä äyä ändapminjuwiqä. Nyi eqä mañqä pmetangani, he eqä äyä ändapminjuwiqä. Nyi ämaqä hueqä-himqä huitañunä etanga, he Nyiñi hiqä anjä iuñqä ändma äuminjuwiqä. 36 Nyi qäkä mäyäuqä itanga, he qäkä äyä ändapminjuwiqä. Nyi yaqä witañgani, he äyä äminyiminjuwiqä. Nyi guä pmetangani, he äpäpu hiñuä äyä ämañqänminjuwiqä' tuäniqeqä.

37 I tquanga, qokä-apäkä jänänä iqua kimañi tiñjä tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetangnä hiñuä äkqänätanä, äkñga äktapminquäwä? Si eqä mañqä pmetangnä, eqä äkñga äktapminquäwä? 38 Si ämaqä hueqä-himqä huitañänäjuki äkqänätanä, neqä anjä iuñqe, äkñga äktma äuminquäwä? Si qäkä maiquki etangnä, qäkä äkñga äktapminquäwä? 39 Si yaqä witañgnä ä guä pmetangnä, äpätanä hiñuä äkñga ämakqänminquäwä?' tupnuwiqä.

40 Itanga Ämiqä Naqä Iqu kimañi tiñjä tuäniqeqä. 'Nyi aanjä naqä-qakuänänä etqänä. Nätmatqä eeqänäñi, he Nyaqä guäkautä, napqautä iwimäkmiqqe, qu yoqä maeqä qäyä etangqä-qe, iñi he Nyi nyimäkminjuwiqä.'

41 Ingañi Iqu ämaqä hipa qunamäuqängisa tqäutanguwä iquau tuäniqeqä. 'Henyqe, Nqä Apiqu, "Qu qui imäkmbñqäuä" ae ätkqeqä. He tä maiusqänänä äsäñqeñqä huätä upuiyä. Tä äsäñqä iqu, Setänä iquenqätä, iqueqä enätqä iquauñqätä näwenyä äsänä. 42 Ii tiñjä etangiyä. Nyi buayä dä pmetangani, he buayä mändapqä äyä iminjuwiqä. Nyi eqä mañqä pmetangani, he eqä mändapqä äyä iminjuwiqä. 43 Nyi ämaqä hueqä-himqä huitañunä etanga, he Nyiñi hiqä anjä iuñqä mändma mäwqä äyä iminjuwiqä. Nyi qäkä mäyäuqä itanga, he qäkä mänyiyätqä äyä iminjuwiqä. Nyi yaqä äwitmä ä guä-pqä pmetangani, he mäminyqä da äyä iminjuwiqä' tuäniqeqä.

44 I tquanga iqua-pqe kimañi tiñjä tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetangnä, ä eqä mañqä pmetangnä, ä, hueqä-himqä huitañänäjuki etangnä, ä qäkä maiquki etangnä, ä yaqä witañgnä ä guä pmetangnä, hiñuä äkqänätanä yätamakqä makiqqe, äkñga iminjuäwä?' tupnuwiqä.

45 Itanğa Ämiqä Naqä Iqu kimanı tiinjä tuäniqeqä. 'Nyi aanjä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmatqä eeqänäni he Nyaqä guäkautä napqautä yoqä maeqä inäsquaunı miwimäkqä iminıwi, iinjı he Nyi-pqe mänyimäkqä äyä iminıwiqä' tuäniqeqä. 46 Ämaqä tqua äwäpiyi, hanä-iqä qäpu maeqä eniqä di ämepu pmepnuwiqä. İnjä etanğı gokä-apäkä jänänjä iqua, hanjä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä" ätukqe.

26

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkpnqä ätkuwinqä**

1 Jisasi Iqu kuknuä tä eeqänä qäpu ätuäqetanı, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquaunı tiinjä ätukqe. 2 "He näqñqä äyuwänä. Hiunji hñquaqu yqänä äwinä. İnjanı hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu ätimäuqanğanı, qu Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iquenı, mäkä-hunqä iqua zä-huätatä huepnqä wipnuwiqä."

3 Hea asä qanğanı, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä Käyäpasi iqueqä anjä iqi aquvä äqanğuwı. 4 Iqua kuknuä ätqämanäpu, "Ne Jisasi Ique mağñqä itmetanä pizqä päsatunqe, äänä imäkatunquäwä?" ätñguwi. 5 "Ämaqe hinuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iinjı, hiunji naqänänğanga mimäkqä yatunqeqä" ätñguwi.

Apäkä hui, eqä jinanjä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänju equatekqenqä†

6 Jisasi Iqu anjä-himqä Betanı, Saimonä Wänyimänğueä‡ anjä iu äpmaminqe. 7 Iqu buayä gmanätqätanğa, apäkä hui hikä häkä eqä jinanjä-weqä inqä hñqu, äma äwimetä, Iqueuä nyuänju equatkqe. Häkitä, eqä jinanjä-weqetä, kiqä mbqe naqänänji. 8 Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua e äqumbiyi, äwqä tnänjä imäkäpu, "Eqä jinanjä-weqe, hiñgi qui sunqä imäkqiyä? 9 İi eqä jinanjä-weqe, mbqänqä imäkätä, mbqä naqänänjä ämetä, ämaqä nätmatqä maeqä iquau mäwqä sunqä iqiya?" ätñguwi.

10 Jisasi Iqu iquauqä kuknuinqä näqñqä eä, iquaunı tiinjä ätukqe. "He apäkä täsinı, hanjä-iqe sunqä vqäüä? İi suqä anğuanänji nyimäkqiyä. 11 Ämaqä nätmatqä maeqä iqua hesä anänji, hea ique-ique äyä äpmeñauä. İtanğı Nyi hesä anänji, hea ique-ique mäpmeqä imqänä. 12 Apäkä İi eqe anjiquatqe, İi Nyaqä huiwi qua ptnäniqä iinjä

* 26: Makä 14:1-2; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † 26:5 Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ 26:6 Saimonä iqu hiñuiqänänji wänyimänğä-tänjä äpmaminqä etanğı, qu iquenı "Wänyimänğueä" ätuminıwi.

näwenyā inyimäkqiyā. ¹³ Nyi naqā-qakuänā etqänā. Qu qua eeqänānjā iunqā äwäpu, kukñuā äñguā we-hunqā-tāñi awā ätuäkipiyāñgani, apäkā täsi inyimäkqenqe awā inä tqapñqeqā. Inji qu iunqā hui mimäuqā ipñqenqā” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqenji, himä-wiunqā iquau vätnqā ätukqenqāS

¹⁴ Inñani wäunjuā imäkqā 12 iutanā Jutasi Iskarioti iqu, hiqäva-imäkqā naqā iquauñqā äukqe. ¹⁵ Iquau äwimeqe, yatñqā tiinjā äwikqe. “Nyi Jisasi Ique he hitapmqe, he nätmätqe äkitani dappñqäwä?” Yatñqā vqanqgāñga, qu mbqā-hiki, 30 qe äwikuwi. ¹⁶ Itani Jutasi iqu, Jisasi Iqenji ämaqā iquau vätnqe, hänaqenqā qävqā yätñqā ipäqäkqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqā wäunjuā yätquakā iquatā, ymisanjā yäpakā äñguwāñganqā**

¹⁷ Hiunji bretqā yenjuā qo matäuqā bñqā iquauqā hiunji kinñanānjā iquenji,† wäunjuāñqā ämotquaminqā iqua Jisasi Iquenyqā äpäpu, yatñqā tiinjā äwikuwi. “Si hiunji naqänānjā Pasopa iutanā buayä dñqe, ne näwenyāñi, äsqi imäkekiyatunquäwä?”

¹⁸ Injā tquanjuwāñga, Iqu tii ätukqe. “He anā-himqā yäpä inñisa äpaquväpu, ämaqā iinjā ique hinjuā äqumbiyi, tii tupiyä. ‘Ämotqueqā iqu “Tupiyä” ätätä änanowatqiyä. “Hea Apiqu Nyinyqā atäunjuā ikqe, ae qäqiqi quvepqanji, Nyitä Nqā ämaqā iquatā, hiunji naqänānjā Pasopa iutanā ymisanjā natunque, tqā anā iu nanqunā” ätqiyä,’ tupiyä” ätukqe. ¹⁹ I tquanja, iqua Jisasi Iqu ätukqā-pa, Pasopa iutanā ymisanjā näwenyā qe imäkekuwi.

²⁰ Awiyqā ae eqanña, Jisasi Iqutā, Iqueqā ämaqā 12 iquatā ymisanjā bñqā äpmakuwi. ²¹ Qu ymisanjā äñgmanäpiyāñgani, “Nyi naqā-qakuā etqänā. Hesanjā hñqu Nyinji, himä-wiunqā iquau nyivāñqiyä” ätukqe.

²² I tquanji äwipiyyi, äwqā hanjā vqanña, qu hñqunā-hñqunā yatñqā wipñqā ipäqäkuwi. “Naqā Iquki, Si e ätnji, ii nyi ma! Qäyutanä?”

²³ Kimañi Iqu tiinjā ätukqe. “Buayä hevqā täu, Nyitä anā ämeququā iquenā, ämaqā Nyi himä-wiunqā iquau nyivätñqā iqu, heyaqā awā iqisanjā hñquvqā. ²⁴ Ämaqeucqā Ymeqā Ekqā Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqā bukā iunji äpäkonāñqiyä ätkqā-pa, Iqu e päkonāñqiyä. Itanji

S 26:13 Makä 14:10-11; Lukä 22:3-6 * **26:16** Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26 † **26:17** Quväukuā ique-iquenji, Israitqā iqua bretqā yenjuā qo matäuqā änäpu hiunji 7 äpmaminjuwi. Hiunji kinñanānjā iunji, qu hiunji enätqā ämaqā päsqā iqu Israitqā iquauqā kaqā-kawäka mapäsqā ämäwqätäukqenqā kñuā ämepu buayä naqänānjā änminjuwi. Ii hiunji Pasopayi.

Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanjä-
iqä naqänänjä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni,
känai maunyqä-säpi, ii ängüä hitäninjä” ätukqe.

²⁵ Jutasi, ämaqä himä-wiunqä iquau vätnqä ikqä iqu,
Jisasi Iqueni, yatñqä tiinjä äwikqe. “Ämotqueqä iqukiyä.
Si e ätni, nyi ma. Qäyutanä?”

E tquanğa kimanji, “Si e ätni qeyqä” ätukqe.

²⁶ Iqua ymisanjä ängmanäpiyänğa,‡ Jisasi Iqu Bretqä
hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe,
äkutätä, wäunuänqä ämotquaminqä iquau ävqawätä,
ätukqe. “He ämepu biyä. Tä Nqä huiwiyqä.” ²⁷ Itanji
Iqu wainqä-eqä-häki ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä”
ätuäqe, iquau ävätä ätukqe. “He eeqänänji, eqä tä bñqeqä.
²⁸ Tä Nqä häneqä, he yätamakqä heyätñqä kukñuä guä
mäsaunqä iiyqä. Ämaqä kuapänänjä iquauqä suqä quvqe,
huätä mamäutñqe, Nyaqä häneqe, iuänqiyä. ²⁹ Nyi he
etqänä. Nqä Apiqunä miqä iu wainqä-eqä änyä-hänjä
hesä anä naniquanğanqe, Nyi wainqä-eqä anğumñi manqä
imqänä” ätukqe.

³⁰ I ätuäqetani, qu apqä ätpiyi, anä-himqä iu äväma,
qoqonjä Olipä iunqä äukuwi.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä maññeqä’
ttñqinyä” ätukqenqä§*

³¹ Inğanji Jisasi Iqu iquauñi ätukqe. “Tänğa heatqeñi,
nätmatqä nyimeqanğutqetani, heqä Nyinyqä quuvqä
heqiyqe, mäñdi päwiñqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä
iunji, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

*‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä
imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä
wepnuwiqä.’**

³² Itanji Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anği nyivauqumuatqanğa,
Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamnigeqä” ätukqe.

³³ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Iqua eeqänä nätmatqä
kimeqanğutqeta quwqä quuvqä heqiyqä mäñdi qäyä
äpäwiqanğuti, nyi iinjä miqä da ymqänä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä äktqänä.
Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe,
‘Iquenyqä maññeqä’ hñquaqi-hñque tutñqinyä” ätukqe.

³⁵ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Qäyä eänä. Si
äpäkonğti, nyi-pqe anä päkoneñqeqä. Nyi Sinyqe,
‘Iquenyqä maññeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itanji

‡ 26:26 Makä 14:22-24; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 § 26:30 Makä
14:27-31; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 * 26:31 Sakätiyasi 13:7

wäunjuänqä ämotquaminqä eeqänänjä huiziqua-pqe, inyanä ätkuwi.

Jisasi Iqu, Gesemäniu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä[†]

³⁶ Inğanji, Jisasi Iqutä, iquatä, 'Gesemäniyqä'[‡] ätminjuwä iu ätimäupiyi, Iqu iquauñi tiinjä qe ätukqe. "He täqi pmapiyä. Nyi tääqä tmqä, näñinqä umqänä." ³⁷ I ätuäqe, Iqu Pitä iquesä, Sepri iqueqä hikñä iquaquisä itmeqe, nänä qe äukuwi. Itañi Iqu änä mäwimänqä itä, Iqueqä äwqe hanjä kiinjä äwikqe. ³⁸ Inğanji Iqu iquauñi, tiinjä qe ätukqe. "Hanjä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbätäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqi äpmapu, quvqä nemeqenqe änguä äminyanä." ³⁹ I ätuäqe, nändi ti äwäqe, Iqueqä hipenñi qua bu eäqe, tääqä tiinjä ätukqe. "Nqä Apiquki, hänaqä-pqä hui inä etanğutqe, häkä hanjä-iqä-tänjä tqu[§] huätä mändavä. Inäqe änyinqä Nyaqeunji, qäyä etanğuti, äkiñqä Saqeunä isñqeä."

⁴⁰ Inñi ae ätuäqetanji, Iqu Iqueqä ämaqä iquauñqä anği äpäqe, hiqaqä witanğä äqunäqe, Pitä iquenji tii ätukqe. "Änäñänqäwä? He Nyitä anäñi, wänqäpu mäminqä iquwiuä? ⁴¹ Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä iinjqe, he äminyäpu tääqä tupñqeä. Hiqä quuvqe, qäyunä imäkñqänqä winğanğutqä-qe, huiwi yänänäqñqä mae-qeqä" ätukqe.

⁴² Iqu anğumä äväma äwäqe, tääqä tiinjä ätukqe. "Nqä Apiquki, häkä hanjä-iqä-tänjä tqu, huätä mändautñqä etanğutqe, kiqä hanjä-iqe, Tqä äkiñqä iunä mamqänä."

⁴³ Itanğa iquauñqä anğumä äpäqe, iqua hinjuä kukuänjuä wiyqanği hiqaqä witanğä äqunğqe. ⁴⁴ Iqisanji Iqu iquauñi anğumä ävämanji, tääqä yäpaki, kiñganänjä iquaqu ätkqä-pa, ätkqe.

⁴⁵ Qänakndanji Iqu Iqueqä ämaqä iquauñqä anği äpäwäqe, ätukqe. "He hiqaqä yqänä äwinjuwi, hapä äpmeñäuä? Qätä nyipiyä. Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Ique, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauqä hipa iu wipñqe, ae qäqiyqä. ⁴⁶ He pämä äpmepu äwanä! Hinjuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä" ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanğanji, Jutasi ämaqä 12 iquautanjä iqu äpkqe. Iqutanji, ämaqä kuapanänji,

[†] 26:35 Makä 14:32-42; Lukä 22:39-46 [‡] 26:36 Yoqä 'Gesemäni' kiqä quati tiinjä. 'Zä-olipqä häukui quqowä päsqä.' Ii olipqä wäunjuä iu, qoqonjä Olipä iu äwominqe. [§] 26:39 Matiu 20:22; Jonä 18:11; Itkimäkqä 16:19. * 26:46 Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

ipäqäyunaä, jävqätä a äqätqa äquvepkuwi. Ämaqä iquauni, hiqäva-imäqqa naqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä huiziquatä ändowatkuwi. ⁴⁸ Qu änyä unqä imäknäpiyanqani, täkqä-tqä iqu, huiziquauni tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunqundi, he Iqueni a kiqätqne.” ⁴⁹ Qu ätimäupiyi, Jutasi iqu Jisasi Ique maqänä äwimeqe, “Ämotqueqä Iqukiyä, heatqevqä” ätuätä, manqawiu kikiyä äwunqne.

⁵⁰ Itani Jisasi Iqu iqueni, “Näueqä iquki, nätmätqä si imäktqä äpni, imäkiyä” ätukqe.

Inqani ämaqä iqua äppiyi, Jisasi Ique a qe äkiqätkuwi.

⁵¹ Ique kiqätqanqunwänqa, Jisasi Iqueqä ämaqä hñqu, iqueqä ipäqäyuni ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäqqa naqä iqueqä wäunqä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe. ⁵² I imäqanqa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Tqä ipäqäyuni, kiqä anä iu anqi qupuseyä. Ämaqä ipäqäyuna itä mäkä äumbqä eeqänänjä iqua, ipäqäyuna iutanä päkombnuwiqä. ⁵³ Si tiinjqä maqñqä ennä? Nyi Nqä Apique yatñqä vqanqndqe, Iqu enätqä kuapanä 50,000 iquauni, yätamäqqa nyipñqä ändowätänqiyä. ⁵⁴ Itanqä-qe Nyi iinjä imäqanqndqe, kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, qäyunäni äänä timäuniqätiyä? Iqueqä bukä iunji, ‘Nätmatqä tä, Nyi nyimenqiyä’ ätä äqänänä” ätukqe.

⁵⁵ Ique a kiqätqanqunwä iquauni, Iqu tiinjä ätukqe. “He ipäqäyunaä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqanqunwä-pa, Nyipqe, iinjuna etanqä ängiqätqäuä? Hiunji eeqänänjä iunji, Nyi hiqäva-imäqqa anä ququawä iu äpmamä, qokä-apäkä iu ämotquetqätanqani, inqa manqiqätqä, sunqä itqänqunwäwä? ⁵⁶ Nätmatqä eeqänänjä ii, hiñuä-tqä iqua kukñuä äqiyäpu ekuwä ii, qäyunä imäkätñqä ätimäueqä” ätukqe.

Itani wäunqänqä ämotquaminqä eeqänänjä iqua, Jisasi Ique zä äväma äwekuwi.

Käyäpasi iqu, Jisasi Ique kukñuä ämitkqenqä†

⁵⁷ Ämaqä Jisasi Ique a äkiqätukuwä iqua, Iqueni Käyäpasi hiqäva-imäqqa naqä iqueqä anä iunqä qe ätuma äukuwi. Iqini, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä, aqunä äqämbu äpmaminuwi. ⁵⁸ Pitä iqu Jisasi Ique kinä-näni ti äwivändqa äpätä, hiqäva-imäqqa naqä iqueqä anä täknä yäpä inqisa äpaqunwäqe, “Jisasi

† 26:56 Makä 14:53-65; Lukä 22:63-71; Jonä 18:12-14,19-24

Iqueni nātmatqā ākitani wimenqutiyā” tā, āmayukā-imanqā iquatā anā āpme, hinuā āqunā āpmaminqe.

⁵⁹ Hiqāva-imāqā naqā iquatā, Israitqā iquau miqā naqā huiziquatā, Jisasi Ique pizqā pākpnqā dinqe, quanqā tpnqā hñquau tāāqā ātuātumepu, Iqu suqā quvqā hui imāqānqā qāvqā iminuwī. ⁶⁰ Āmaqā kuapānā āpāpu, Iquenyqā quanqā tāqisqanquwā-qe, āmiqā naqā iqua, Ique pizqā pākpnqā iinqe, qakui māmāqumueqā ikuwi. ⁶¹ Qānakñi, āmaqā hñquaqu āpāsinyā, tii ātukiyi. “Āmaqā Tqu, ‘Nyi Goti Hanjuwā Iqueqā hiqāva-imāqā anī āpnetmā, hiunji hñquaqui-hñquenyā angi mātmaqānā’ ātkqeqā” ātukiyi.

⁶² I tquanqiyānqa, hiqāva-imāqā naqā iqu pāmā ātqāuqe, Jisasi Ique yatnqā tiinjā qe āwikqe. “Iquaqu e ātqiyyi, ānāānqā? Si kima matqā isnqātanā?” ⁶³ Itanqī Jisasi Iqu kukñuā hui matqā ikqe. Itani hiqāva-imāqā naqā iqu tii ātukqe. “Si kukñuā naqā-qakuānānānā nattnqā iinqe, nyi Goti Hānjā āpmenqā Iqueqā yoqā iutanā yatnqā ākiyqānā. Si Goti Hanjuwā Iqueqā Ymeqā-quki eānā, ā Kraisi, Goti Iqu ne āminesnqā atāunūā ākikqā Iqukitanā?”

⁶⁴ I tquanqā, Jisasi Iqueuā kimanī, “Si e ātnī qeyqā. Nyi he etqānā. Qānakndanī, he Āmaqeuqā Ymeqā Ekqā Iqu, Yānjānāqñqā-tānjā Iqueqā hipa āmuangisa pmetanqī hinuā qumbnuwiqā. Itanqā Iqu qaquvqeu pmeqā qāukuā yātuta quvepqanqī, qumbnuwiqā” ātukqe.

⁶⁵ Kāyāpasi iqu i tqanqī āwiyāqe, āwqā tnānjā winqanqī, iqueqā gquā quāuqā āpisātā, tii ātukqe. “Iqu Goti Hanjuwā Iqu enqā-pa timāutnqā tqanqī, āyā āwiyānūnā. Ne Āmaqā Tqueqā suqenqā awā natpnqe, āmaqā hñquaunqā qāvqā miqā yatunqeeqā. ⁶⁶ Ne Ique ānā-ānā imākatunqunenqe, he kñuā ānā hiyqiyā?” ātukqe.

I tquanqā qu kimanī, “Iqu suqā quvqā-tānu-qae, āpākonātñqeqā” ātukuwi. ⁶⁷ E ātupiyyi, qu Iqueqā himā-hiqumuanā iu makukuā āqutāupu, aanā kuapānānjā āpākminuwī. ⁶⁸ Inqanī iqua āpāsāpu tii ātukuwi. “Si Kraisi, Goti Hanjuwā Iqu atāunūā ākikqā Iquki, hinuā natiyā. Āmaqā tā ākpāsquwā iqua, tqukuakā?” ātukuwi.

Pitā iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqā maqñqeqā’ ātkqenqā[‡]

⁶⁹ Asānqanī, Pitā iqu yāpaqā mānqisa, anā ququawā iqi āpmaminqe. Apākā wāunūā imāqā hui, iqu-tānjā qāqi āpātā, “Si Jisasi Galilisanā Iqutā anā āpmetqānqiyiqā” ātukqe.

⁷⁰ Itanqī Pitā iqu āmaqā eeqānānjā iquauqā hinuā iqisanī, “Oeyqā. Si kukñuā tā āndñi, nyi maqñqeqā” ātukqe.

[‡] 26:68 Makā 14:66-72; Lukā 22:54-62; Jonā 18:15-18,25-27

⁷¹ Itañi iqu äwäqe, täknä hävqä iu miqä iquauqä anä iu ätqäuminqe. Iqinj apäkä wäunüä imäkqä hui, ique hinüä äqunäqe, ämaqä qäqi pmetanquwä iquauñi, “Ämaqä tqü, Jisasi Nasäretqätanjä Iqutä anä äpmetqänjiyiqä” ätukqe.

⁷² I tquanğa, Pitä iqu anğumñi, “Oeyä” ätukqe. “Nyi aanä naqä-qakuänänjä ätqänä. Ämaqä Iquenyqe, änyä maqñqä eänänä.”

⁷³ Qänaki wänqäpñi, ämaqä qäqi ätqäuminjuwä iqua äpäpu, ique ätukuwi. “Naqä-qakuänänjqä. Si Ämaqä Iqutä anä äpmeñuwä iquautanjä iqukiyqä. Ne tqä quväki äkiyätänä, näqñqä ämequnä.”

⁷⁴ I tquanquwänğa, Pitä iqu kukñui, yänänäqñqä tiñjä ätukqe. “Aanjä naqä-qakuä etqänä. Nyi Ämaqä Iquenyqe, maqñqeqä. Nyi kukñuä naqä-qakuä matqä iqanğndqe, Goti Hanjuwä Iqu hanjä-iqä qäyä dapänä.” Iqu kukñuä qäpu ae tqanğa, maqänänji kukutakisqä äkakä qe ätkqe.

⁷⁵ Asä qanğani, Pitä iqu Jisasi Iqueqä kukñui, “Kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Maqñqeqä’ hñquaqi-hñque ttñiqä” ätukqenqä kñuä indqänäqe, yäpaqä mäñgisa äwäqe, kñuä naqänänjä äqäkqe.

27

*Pailoti iquenyqä ätuma äukuwiñqä**

¹ Zä ae äveqanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkprñqä kukñuä imäkkuwi. ² Itañi qu Ique guä äkiqiyäupu, kiyapqä kinganänjä Pailoti† ique wipñqä ätuma äukuwi.

Jutasi iqu imäkkqenqä‡

³ Jutasi, ämaqä Jisasi Ique himä-wiunqä iquau äwikqä iqu, qu Jisasi Ique kukñuä ämitäpu, “Iqu äpäkonänqiyä” tqanquwi näqñqä ämeqe, iqu suqä ii ikqenqä wombä ämetä, mbqä-hikä hiqäva-imäkqä naqä iquatä ämaqä miqä huiziquatä äwikuwi, anği äma äukqe. ⁴ Iquau äwimeqe, tiñjä ätukqe. “Nyi suqä quvqä ae imäkqeqä. Ämaqä nyi he etapqä Iqu, suqä quvqä mimäkqä itñqä-queqä.”

I tquanğa, qu kimanji, “Ii nätmatqä neqä hmanjqä. Tqä dutanänjqä” ätukuwi.

⁵ Itañi Jutasi iqu mbqä-hiki, hiqäva-imäkqä anä inğisa ätnämäwanji, äväma äwäqe, iqueqä-kiuä guä äqupuäqänğqe.

* **27:** Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16 † **27:2** Pailoti iqueni, Romätanjä miqä kinganänjä Sisa iqu qua Jutiya iu kiyapqä kinganänjä pmetñqä atäunüä ikqe. Israitqä iquau miqä eeqänänjä iqua, kiyapqäeqä yäpä iqi äpmaminjuwi. ‡ **27:2** Wäunjuñqä 1:18-19

6 Hiqäva-imäkqä naqä iqua mbqä-hikä iinjä ämapiyi, ätkuwi. “Mbqä tä ämaqä pizqä päsqa iutañä-qae, ga ne mbqä hiqäva-imäkqä anjitanitä pñqä qäsä maeqä yatunqueqä.” 7 Itañi qu kukñuä imäkpiyi, mbqä iqueni ämaqä qua qondä imäkqä iqueqä qua hñqu, ämaqä kinä nändañä iquau qua ptepnuwänqä mbqä qe ikuwi. 8 Iinjñe, qu “Qua häneqeqä” änyuätminjuwi, tänga-pqe inä ätqa äwätqänäuä. 9-10 Iinjä etañgi, kukñuä hñqu Goti Iqu hinuä-tqä Järämai iqueqä manä iu hinuiqänä ätimäuekqe, ii naqä-qakuä ätimäukqe. Ii tiyi.

“Mbqä hikä kuapänäñi 30, Israitqä iqua ämaqä tqe mbqä ipnuwänqä ataunä ikuwi, qu ämepu, Naqä Iqu nyi ändkqä-pa, ämaqä qua qondä imäkqä iqueqä quae mbqä ikuwi.”§

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqenqä**

11 Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hinuä iqi tqäutanga, Pailoti iqu Iqueni yatñqä tiinjä qe äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

E tquanga kimanji, “Si e ätni qeyqä” ätukqe.

12 Itañi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huizi iquatä, qu Jisasi Iquenyqe, “Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä” tuätqätanguwänqä, Iqu kukñuä hui kimanji, mätquä ikqe. 13 Iinjä etañgi Pailoti iqu Iqueni yatñqä äwikqe. “Änäängä? Kukñuä eeqänänä tä Sinyqä äquvepqe, qätä mäwiyqä injinyä?”

14 Yatñqä i vqanga, Jisasi Iqu kimanji mätquä ikqe. Iinjñe, Pailoti iqu yäunjuä itä, kñuä kuapänä indqängqe.

15 Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyängani, Israitqä iqua, ämaqä guä äkiqiyäuepqa hñque atäunjuä iqanguwänqä, kiyapqä naqä iqu iqueni ewewqatminqeqä.

16 Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqä quväukuä iqueni, ämaqä suqä quvqä huiziquau ämawqätäuä, aanä naqänänä imäkqä hñqu guä äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Jisasi Baräpasi ique.

17 Qokä-apäkä iqua aquvä ae äqänätanguwänqä, Pailoti iqu iquau yatñqä tiinjä qe äwikqe. “Henyqä pätnqä ewewqatmqä dinqe, tquenyqä hinñiyä? Nyi Jisasi Baräpasi ique ewewqatmqätanä, ä Jisasi, ‘Kraisi Iqueqä’ ätätqänjuwä Ique ewewqatmqätanä?”

18 Israitqä iquau miqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätangqenqä äwqä quvqä imäkäpu ätuma äpkuwinqe, Pailoti iqu näqñqä eä, yatñqä i äwikqe.

§ 27:9-10 Järämai 32:6-9; Sakätiyasi 11:12-13

* 27:9-10 Makä 15:2-5; Lukä 23:3-5; Jonä 18:33-38

19 Pailoti iqu zä-hawä iwäsäuqänqä iu pmetanğa, iqueqä apäki kuknuä iquenyqä tiinjä ätätä ändowatkqe. “Nyi Ämaqä Jänänä Iqueni wätqä äqunänqä-qae, hanjä naqänänä änyiyqiyä. İnji si Iqueni, quvqä hui mitqueqä panä.”

20 İnäqce hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä iquatä, qu qokä-apäkiuqä knuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, “Baräpasi ique dowatätnä, Jisasi Ique pizqä päkiyä” tupnqä imäkkuwi. 21 Itanji kiyapqä kiñganänjä iqu, iquauñi yatnqä anğumä, “Ämaqä tquaquisanji, nyi äkisque hewasqiyäwqatmqä hiñiyä?” tquanğa, iqua manji tiinjä ätukuwi. “Baräpasi iquenyqeqä.”

22 I tquanğuwänğa, Pailoti iqu yatnqä tii äwikqe. “I etanğutqe, nyi Jisasi, ‘Kraisı Iqueqä’ ätätqänjuwä Iqueni, äänä imäkmqenqä enğiyä?”

I tquanğa, iqua kimanji, “Iqueni, zä-huätatä hueyä” ätkuwi.

23 Ga Pailoti iqu ämävauqe, “Sunğawä? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqawä?” ätukqe.

İnjä ae ätquanğa, qu aanjä yänänäqñqä ätkuwi. “Iqueni, zä-huätatä hueyä.”

24 Pailoti iqu qokä-apäki, iqueuä kuknui qätä mäwiyqä ipu, mäkä naqä timäutñqänänjä ikutänğanği näqñqä eäqe, iqu eqä hui ämeqe, iqueqä hipae, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqisa asnjä äqänğqe. İnjä itä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu äpäkonätä häñeqä iuatñqä iqe, nqä hmanjqä. İi hiqeqä.”†

25 I tquanğa kimanji, qokä-apäkä eeqänänji, “Quvqä tä, nesä, näyaqä ymeqä-pqä iquatänji, qäyä witätñqeqä” ätukuwi.

26 I tquanğuwitanji, iqu Baräpasi iqueni, iquauñqä hiñuinä qe äqunäwatkqe. İtanğa Jisasi Iqueni, mäkä-iqä iqua täuatätäu iqanğuwänğa, iqu ämaqä zä-huätatä huepñqä iquau äwikqe.

27 Kiyapqä kiñganänjä iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqäeqä anjä iunqä ätuma äwäpu, mäkä-iqä huizi iquau-mända ique qäuiqä mamäupñqä tääqä ätuätumakuwi. 28 İnğanji iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanğä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätäpu, häñesqä hñqu ämiqä naqä iqua ipnmiñuwä itanji ämepu äwiptkuwi. 29 İtanğa guä yänjä-tänji äkuiyäpu, nätmatqä ämiqä naqä iquauqä yñña enqä-pa imäkäpu, Iqueqä nyuänji ämuasmäwiyäpu, jävqä hñqu ämepu Iqueqä

† 27:24 Pailoti iqu iqueqä hipae asnjä äqänätä kuknuä i ätukqe, kiqä quati asänänjiqä.

hipa ämuangisa a ämuätäpu, qonjä äwoktäupu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, ne haqeqä ämakmäuqunä” ätuäpu, tä sisäwqä äwimiñuwi. ³⁰ Qu quangä e iwimäkäpiyitanj, Ique makukuä äwquväuqutäpu, jäwqä iqueqä hipa iu a ämuätukuwi ämotaupu, Iqueqä nyuänju äpäkmiñuwi. ³¹ Qu mändi e äkittqiyepiyitanj, gquä häñesqe huätä äquvätäpu, Iqueqä qäki angj äwiyätäpu, zä-huätata huepñqä ätuma äukuwi.

Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwiñqä‡

³² Qu e äwäpiyänganji, mäkä-iqä iqua, ämaqä anjä-himqä Sairini iutanjä Saimonä ique hiñuä äqumbiyi, iqu Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqe, äma wätñqä kukñuä ätuätumakuwi.

³³ Qu äupiyyi, anjä yoqä Golketa qunätangqä iu ätimäukuwi. Yoqä iinji, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä.’ ³⁴ Iqini, täñjä-hunqce Iqueqä huiwiunji wipti iqiyätñqe, qu Jisasi Iqu nätnqä diñqe, wainqä-eqetä, marasingqä zä iqetä yuqiyauqui imäkäpu äwikuwi. Iqu mäñgä-mäñgänqä itä, manqä ikqe. ³⁵ Mäkä-iqä iqua Ique zä-huätatä ae äuepiyyi, Iqueqä gqetä, ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinjä mapñqä häñä ikuwi. ³⁶ Iqi häñä ämiqämanäpu, ämaqä hui äpäpu, Ique yätamäqä vqänqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwi.

³⁷ Iqueqä nyuänjä haqeqäñji, qu kukñuä ämitkuwä iqu ätäpu äqiyekuwi. “Tä Jisasi, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁸ Jisasi Iqu-tänjä qäqiqiñji, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquiñji, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa äuepu, hñqueni qunamäuqängisa äuekuwi.

³⁹ Ämaqä iqi äpäwäpiyyi, qu nyuänjä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. ⁴⁰ “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä angj mätqunjqä’ tqä-qukiyqä. Inji Si Tqä-täuä yätamäqä yqä inyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki etangutqe, zä-huätatä äunänjitanji, äyaqäsqänga biyä” ätukuwi.

⁴¹ Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, qokä-apäkä miqä huiziquatänji, qu-pqe Ique tä sisäwqä inä äväpu, tii ätnquwi. ⁴² “Iqu ämaqä huiziunji häñä iqumuätätñqä-qe, Iqueqä-kiuänji häñä miqumuätñqä iqiyä. Iqu Israitqä iquau Miqä Naqä-qu etangutqe, ga zä-huätatä äunänqetanji, äyaqäsqänga pñanguti, ne Iquenyqä quuvqä hiqiyatunquänänjä. ⁴³ Iqu ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunjqä’ ätätñqeqä. Inji Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä Iquvqä. Goti Iqu

Iquenyqä äwinqanqutqe, tännga yätamäqkä vätnqänänjqä” ätnqawi. §

44 Ämaqä quwä-meqä Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äuekuwä iquaqu-pqe inä itquesinyä, kuknuä quvqä ätukiyi.

*Jisasi Iqu äpäkonqenqä**

45 Itanji hiunji quemisqänqani, qua eeqänänjä iunji, hea äwäqke. Mäptqä äwitnqä qäqä ti pmetanqa, we anqi äunqge.

46 Mäptqä äwitnqä qäqä ti pmetanqani, Jisasi Iqu tääqä yänänäqngqe, tii ätkqe. “Eli! Eli! Lema säpäktani?” Kiqä kuknuä quati tiinji. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

47 Ämaqä qäqiqi ätqäuminuwä hñqua, kuknuä tä qätä äwipiysi, “Ämaqä Tqu, Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. 48 Itanqa maqänänji, ämaqä qutanjä hñqu tnänjä äwäqe, yaanüä hñqu ämeqe, wainqä-eqä iu äyeqe, wainqä manqä inganqa, iqu jävqä iu ävätäutä, Jisasi Iqu nätnqä äwikqe. 49 I imäkätqätanqa, huizi iqua Iquenji, “Qaiyä” ätukuwi. “Laisa iqu äpätä Iquenji yätamäqkä ävänqutiyä, mäwqä yänqutiyä? Hinüä äqänänä äpmenä.”

50 Inqanji Jisasi Iqu tääqä yänänäqngqä anqumä ätäqe, Iqueqä hindnä-meqe äwquatämäuqe, äpäkonqge. 51 Asä qänqani, yuä naqänänjä hiqäva-imäqkä anjä yäpä ingisa imaknminqä iqu, hitunüä yätuta inqin-inqi äpkngga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkngqe. Itanqa quae yäunüä-yäunüä itä, hikä naqä hñqua qe äqiyämisqänqge. 52 Itanji hikä hovqä ämaqä pizqä eminuwä iunji, Goti Iqu qnqanjä ätäutä, Iqueqä ämaqä ae äpäkonquwä hñquau anqi ävauqumuatkqe. 53 Qu qua äptekuwä iu ävämapiyi, qänakndanji Jisasi Iqu anqumä ävauqanqa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä anä-himqä Jerusälemä yäpä ingisa äpaqukuwi. Iqinji, ämaqä kuapänänjä iqua, iquaunji hinüä äqunqawi.

54 Mäkä-iqä Jisasi Ique hinüä äqumbu äpmaminuwä iquatä, quwqä ämiqä iqutä, qua yäunüä-yäunüä iqanqgetä, nätmätqä ätimäunqanqgetä hinüä äqumbiyi, zä kiinjä winqanqi, tiinjä ätnqawi. “Naqä-qakuänänjqä. Ämaqä Tqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueqä.”

55 Qu Jisasi Ique i itqueqanquwänqga, apäkä kuapänänjä iua-pqe, kinjä qäqiqi ätqäupu, hinüä inä äqunminuwä. Qu Jisasi Iqu Galili iu ävämeqanqgetanji, Ique yätamäqkä

§ 27:43 Ämaqä miqä iqua e ätkuwi, qu Apqä Bukä 22:8 iquenqä knüä indqänäpu ätkuwi. * 27:44 Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

äväpu, qänaki äwivändkuwä iuayi. ⁵⁶ Iuaugä awä iqisanji, tä Mäliya anä-himqä Maktälatanä iiyi. Itanğa huizi, Mäliya Jemisi iqueqätä Josepä iqueqätä känaiyi. Itanğa huizi, Sepri iqueqä ymeqä iquaquiyqä känaiyi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä†

⁵⁷ Mäptqä äwitñqä ti pmetanğanj, mbqä-tänjä hñqu anä-himqä Arämatiya iutanä, iqueqä yoqe Josepä iqu äpkqe. Iqu Jisasi Iqueqä kukñuä iu qänaknä iqä-que. ⁵⁸ Iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, yatñqä ävätä, “Nyi Jisasi Iqueqä huiwi, äma umqä hinuinä nqinyä” ätukqe. I tquanğa, Pailoti iqu iqueqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueuä huiwi ique wipñqä ätukqe. ⁵⁹⁻⁶⁰ Itanji Josepä iqu huiwi äma äwäqe, yuä anğuanänjä quäuqä hñqu ämetä, huäqä äütäqe, iqueqä-kiuä ptñqänqä mñä hñjä ätänäkqä ique yäpä ingisa qe ekqe. Iñä ae eäqe, iqu hikä nağänänjä hñque, huaqä-huaqä ämiqa äpätä, hovqä manä iu äpmäveqa äukqe. ⁶¹ Mäliya Maktälatanä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu ämaqä qua ptnätanğqä qäqiqi hinuä äqunyinyä äpmamiñiyi.

Mäkä-iqä iqua, qua hovqä iu hinuä äqumbu ätqäuminjuwiñqä

⁶² Hiunji nätmatqä Sämbatqä hapä pmeqänğanqä hukiki imäkqä iqu qäpu eäqetani, awinğanj hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Pailoti iqutä kukñuä tñqä äukuwi. ⁶³ Qu iqueni, tiñä qe ätukuwi. “Ämaqä naqä iqukiyä. Ne Ämaqä Quanğä-tqä Iqueqä kukñuä hñquenyqä kñuä äneyqiyä. Iqu yqänä äpmeqänğanj, ‘Hiunji hñquaqi-hñque päwqanğanj, Nyi anğumä ävamniqeqä’ ätkqeqä. ⁶⁴ Inji ämaqä qua ptñqä täunji, hiunji hñquaqi-hñquenänğanqe, qu qñqanä anğuanä ptäuepñqä tuätñqeqä. Iqueqä wäunjuänqä ämotquetñqä iqua äpäpu, Iqueqä huiwi quwä äma äwäpu, qokä-apäkä iquaunji, ‘Iqu qua iutani anğumä ae ävauqeqä’ ätupqe, ii quvqeqä. Quanğä änyä-hñjä e ätpqe, qu Iqu kukñuä quanğä hinuiqänä ätmiñqä iunji, ämäwqätäupñqäuä” ätukuwi.

⁶⁵ Kimanji Pailoti iqu iquaunji, tiñä qe ätukqe. “Ämaqä qua äptnänqä iunji hinuä äqumbu tqäupñqe, mäkä-iqä hñquau itmepu, hovqä iu pmäukuä yänänäqñqä ptäpñqä hiqä enqä iunä imäkpiyä” ätukqe.

⁶⁶ Iqu e tquanğa, iqua Ique qua äptekuwä iunqä äupiyyi, hikä qua hovqä iu ptänätanğqä iqueni hiqñqe pmua imäkäpu, mäkä-iqä iqua hinuä äqumbu tqäutpñqä ätqätekuwi.

† 27:56 Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

28

*Jisasi Iqu anġi ävaukqenġä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ae äpawqanġa, hiunji kinġanänjä iqueni, mäptqä timäutnġä qäqä etanġa, Mäliya Maktälatanjä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu qua äptekuwiu hiñuä qunyiñqä qe äpkiiyi. ² I päťqätanġiyänġa maqänänji, ekä naqänänjä hñqu ikqe. Ii tiñä etanġiyä. Naqä Iqueqä enätqä hñqu qäukuä yätuta äquvepätä, hikä ique kunmä-kunmä ämiqe, hikä iqueqä haqeqi äpmamiñqe. ³ Enätqä iquesani we nyuauä iqäqä enqä-panjä äunġqe. Itanġa iqueqä gquä quäuqä, qäpaiqä hiwiyä-häukuä enqä-panjiqä. ⁴ Mäkä-iqä, hiñuä äqumbu äťqäuminjuwä iqua, qu iquenyqä zä ipu, yäunjuä-yäunjuä ipu, ämaqä ae äpäkönġuwä enqä-panjä-qua ekuwi.

⁵ Apäkä iuaqu äwimeqanġiyänġa, enätqä iqu iuaquini ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Nyi näqnqeqä. Qe Jisasi, zä-huätatä äuequwä Iquenyqä qävqä iynqä äquvepqinyqä. ⁶ Iqu hiñuiqänä äťkqä-pa, ae ävauqeqä. Täqi mäwiqä eänä. Iqu äwiñqeu qunyiñqä binyqä. ⁷ Itanġa qe maqänä äwäsinyä, Iqueqä wäunjuänġä ämotquetnġä iquau tiñä suinyqä. ‘Iqu qua äptequwä iutani ae ävauqeqä. Tiñä-pqä inänjqä. Iqu heñi hiñuiqä eväma, Galili iunqä äwqiyä. He Ique hiñui, iu qumbnġäuä äťqiyä’ suinyqä. Nyi kukñuä tä hitmqä äquvepqeqä” ätukqe.

⁸ Iuaqu zä kiñä äwiñqä-qe, yeeqä naqänänjä ikiyi. Maqänänji qua äptekuwä iu ävämañi, Iqueqä ämaqä iquau suiñqä tnänjä qe äukiyi. ⁹ Hänäqä awä iqini, Jisasi Iqu iuaqui äwimeqe, “Ziñuitänjqä” ätukqe. Itani iuaqu Iqu-tänjä qäqiqi äwiyi, Iqueqä yukiu a äkiqätäsinyä, Ique qonjä äwoktäukiyi. ¹⁰ Inġanji Jisasi Iqu iuaqui tiñä qe ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Äwäsinyä, Nqä guäkau suinyqä. Qu Galiliunqä äwäpu, iunji hiñuä nqämbnġeuä” ätukqe.

Mäkä-iqä iquauqä kukñuinjqä

¹¹ Apäkä iuaqu yqänä wätqätanġiyänġa, mäkä-iqä, hiñuä äqumbu äťqäuminjuwä iutanjä hñqua, Jerusälemä yäpä inġisa äpepiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquau, näťmatqä eeqänänjä i timäuqanġqenqä äťukuwi. ¹² Itani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä aquvä äqänäpu kukñuä imäkpiyi, mäkä-iqä iquau mbqä kuapanänjä äväpu, tii äťukuwi. ¹³ “He tiñä tquäpnġqe. ‘Iqueqä wäunjuänġä ämotquetnġä iqua heatqänġa äpäpu, ne hiqäqä witaunġua, Iqueqä huiwi quwä äma äwquwiqä.’ ¹⁴ Itanġa kiyapqä kinġanänjä iqu kukñuä tä qätä wiyqanġa,

* 28: Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

hanjä-iqä memeqä yätñqä, ne iqueni kukñuä hanjuä ätuätanä imäkatunq̄ueqä” ätukuwi.

¹⁵ Itañi makä-iqä iqua mbqä ämapiyi, ämaqä naqä iqua ätukuwä-pa ikuwi. Inji Israitqä iquauqä awä iqisanji, qu kukñuä tä ätqa äpätq̄añuwi, täñga täsuänä.

Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä yäpakä ätukq̄enqä†

¹⁶ Inğanji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä 11 iqua, qua Galiliunqä qañä äwäpu, qoqonjä Jisasi Iqu ätukqä iu ätimäukuwi. ¹⁷ Iqinji qu Ique hiñuä äqumbiyi, qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäukuwi. Inäq̄e qutanä hñqua Iquenq̄e, kñuä hñquaqu indq̄änminjuwi.

¹⁸ Jisasi Iqu qäq̄iqi äpätä, iquauñi tiñä ätukq̄e. “Nätmatqä eeqänänjä qäukuä iutä, qua täutä mimq̄e, Goti Hanjuwä Iqu Nyi yoqä naqetä, yänänäq̄ñq̄etä ändapq̄eqä. ¹⁹ Inñinq̄e, he hueqä-himqä eeqänänjä iunqä äwäpu, qokä-apäkä iunji, Nyaqä ämaqä hipñqä motquapiyä. He iquauñi, Apiqueqä yoqeu, Ymeqä Iqueqä yoqeu, Dñä Äñguä Iqueqä yoq̄euta, asñä qäpñq̄eqä. ²⁰ Itañga qu qänaknä ipñqä diñq̄e, kukñuä eeqänänjä Nyi ‘Injä-iñä imäkp̄nuwänq̄eqä’ etq̄aq̄e, he ämotq̄eq̄äpñq̄eqä.

Kukñuä tiñinq̄ä kñuä metpñq̄änänjä. Qua tq̄u qäpu heniq̄enq̄e, Nyi hiunji eeqänänji, hesä anä pmetmq̄änä” ätukq̄e.

† 28:15 Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Makä iqueqä kuknuä kinğanänjä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuä änguä we-hunqä-tänjä, iquvi. Bukä tquenji, ne hinuä tiinjä äqunätqänju. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänänäqñqä-tänjä-qu eä, wäunuä äki-äkitanji Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäuminqänğanji, Iqueqä yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hinuä äqunätqänju. Iwä Iqu, Kiuänji, yoqä tiinjä änyuätñgqe. Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqunjqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä hänjä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänjä iu mbqä imetñqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänänji, Iqu wäunuä imäkminqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquaminqenqe, kuapänänji, miqä iminqe. Kinğanänji Makä iqu tiwiqe, Jonä asñä-qäyqä iqueqä wäunuinqätä, Jisasi iqu asñä ämakqeunqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeunqätä ikqe. Qänakñi ne hinuä tiinjä, äqunätqänju. Jisasi Iqu, ämaqe hanjä-iqä huitanjä-huitanjä metqätanquwinqe, qeqä äwutätä, qunji ämotquaminqe. Iqu wäunuä ipäqäkqänğanji, wäunuänqä ämotquaminqä iqua, nätmätqä tqueqä, quatinqä änyä maqñqä eminuwä-qe, qeiqi-qeiqinji, qu näqñqä ämakuwi.

Qänakñi ämaqe, Jisasi Iquenqä himä-wiunqä ipu, Iquenji hanjä-iqä kuapänänji äwiminuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anñi vaukqenqä ikqe.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹ Kuknuä änguä we-hunqä-tänjä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kuknuä nyuänjiyi. ² Itanğanji Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanjä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä

* 1: Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28

imäuetḡqänänjä. ³ *Ämaqä ḡḡqu anjä avḡḡqä näunda manjä yänänäḡḡqä tii ätätqäüä. 'Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanḡa hänaqe, anḡuä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnḡqänänjä!'*"†

⁴ Iinjä etanḡi Jonä iqu anjä avḡḡqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asnjä äqiyätä, qokä-apäkä iunji, kukḡuä tii ätuminḡe. "Goti Iqu äwqä ḡanüä imäknätä, heyaqä suqä quvḡe huätä maemäutḡqä iinḡe, heqä kḡuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvḡe ävquatämäupu, asnjä mapiyä" ätuminḡe. ⁵ Itanḡani ämaqä, qua Jutiyatanjä kuapänänjitä, ä anjä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kukḡuä tqanḡqenḡä äpäpu, qätä äwiminḡuwi. Iwä qu quwqä suqä quvḡenḡä awä tqanḡuwänḡa, Jonä iqu eqä Jotänänji, asnjä äwqäkḡe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanḡa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminḡe. Iqueqä ymisani, awikäta wiyä-mäkḡuä anjitä ätetä, änminḡe. ⁷ Itanḡani iqu kukḡuä awä tii ätuminḡe. "Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnḡä Iqu, Naqä nyi ämanḡutäuä yänänjä Iquvi. Nyi Iqutä asänänjä ma, oee. Ä nyi anḡuänänjunä ma, qua iqi äpäwitmä, Iqueä yukä ämuasmänḡä guä ämäsanänḡe, huätä ewamḡe, änä maeqä enjä. ⁸ Nyi asnji, qanyä eqetänä eqiyätḡe. Mä Iqu asnji, Goti Iqueqä Dḡä Anḡuitänä eqiyäniqeqä" ätuminḡe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenji asnjä äwqäkqenḡä‡

⁹ Qu iinjä itqätanḡuwänḡani, Jisasi Iqu anjä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkḡe. Iqu äpqanḡa, Jonä iqu, Iquenji eqä Jotänänji, asnjä äwqäkḡe. ¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunḡa äpeyätäqänḡani, Iqu qäukuä qḡqanjä hutänḡanḡi äqunḡe. Qḡqanjä äutänäqe, Dḡä Anḡuä Iqu, Iquenynḡä ynḡä-heeqä enḡä-panjä pqanḡi äqunḡe. ¹¹ Inḡani kukḡuä qäukuä ḡaqä yätutanji, "Si Nḡä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyḡä aanjä kuapänä änyinätqänä" tqanḡi äwikḡe.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwiminḡenḡä§

¹² Inḡa qänḡani, Dḡä Anḡuä Iqu, Jisasi Iquenji anjä avḡḡqä duḡqä ätuma äukḡe. ¹³ Jisasi Iqu nämnji, hiunji 40 äpmakḡe. Iqu hiunji e pmetanḡani, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunḡä iqu, Jisasi Iqu suqä quvḡä imäkätḡqä yamwiqä äwiminḡe. Yḡḡä-tänjä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetanḡi, enjätqä iqua äpäpu, yätamäkqä äwikuwi.

† 1:3 Malakai 3:1; Asayä 40:3

‡ 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22

§ 1:11

Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13

*Jisasi Iqu, Galiliunji wäunüä ipäqäkqenqä**

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanğa, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqe, Goti Iqueä kuknuä we-hunqä-täninqä tii ätukqe. ¹⁵ "Goti Iqu kuknuä ätätä ekqe, tä qänğa qe ätimäuqiya. Goti Iqunä miqe, qäqiqi äpqi. Heqä knuä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäupu, kuknuä änguä we-hunqä-tänä täunqä quuvqä heqäpiyā" ätukqe.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätüätumakqenqä†

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänä Galili manä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqe. Inğueqi hämapäkä qeätä hämapäkä pitqätanğinyä äqunäqe, Iqu inğueqini, "Nytä anä äwätanä, ga Nyi qeñi, ämaqä-piqenqä näqñqä äqesapätmä, itanğa ämäqesquamqänä" ätukqe. ¹⁸ I tquanğanä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

¹⁹ Itanğa Jisasi Iqu hmbu ti äwäqe, Sepri iqueqä hiknä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanğinyä äwimakqe. ²⁰ Iqu inğueqini iqi äwimetä, tääqä tquanğa, iquaqu kaniquesä, itanğa ämaqä mbqänqä wäunüä anä iminuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dnä quvqä-tänä hñquenyñqä‡

²¹ Iqua anä-himqä Kapänamä yäpä inğisa ekuwi. Itanğa Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä inğanı, Goti Iqueä kuknui, anä aquväqñqä iuta näqñqä äwikqe.

²² Iqueä kuknui, qokä-apäki qätä huitanänänä äwipiı, knuä kuapänä ämepu, "Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä iqua enqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänä-qu ätqiya" ätñguwi. ²³ Inğanı, ämaqä dnä quvqä-tänä anä aquväqñqä yänğisa äpmaminqä hñqu ämävauqe, awqä tii ätkqe. ²⁴ "Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäktñqäwä? Si ne qui nemäktñqä äpnätanä? Nyi Sinyqe näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänä Iqukiyqä" ätukqe.

²⁵ I tquanğa, Jisasi Iqu, dnä quvqä iqu kuknuä hui matqä yätñqä, "Qäyä eänä!" ätüätä, "Ämaqä iquesanı, tängisa huätä timäuvä!" ätukqe. ²⁶ I tquanğanı, dnä quvqä iqu, ämaqä iqueñi vänyqä yänänäqñqä ämiqe, 'zääqä' ätäqe, ämaqä iquesanı huätä qe ätimäukqe.

²⁷ Iinä timäuqanğqenqä yäunä ipu, "Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänä-qutiyä? Iqu yänänäqñqä-tänä-qu

* **1:13** Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15 † **1:15** Matiu 4:18-22 ‡ **1:20** Lukä 4:31-37

eä, kukñui, änyä-hänjä huitanjä hui änatqiyä. Iinä ma, Iqu dnä quvqä-pqä duñi, 'Huätä timäupiyä!' tquanqqe, qu Ique qätä äwiyqäu" ätnquwi. ²⁸ Itañi kukñuä Jisasi Iquenyqä, "Ii iqiyä" ätnäkiqanquwitanji, qua Galili iunjä-pqe, maqänänä qätä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqäš

²⁹ Qu anjä aquväqñqä iuta ätimäwanji, Saimonä, Endru gueqiyqä anjunqä jänänä äukuwi. Itanğa Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiwi. ³⁰ Qu Jisasi Iqueni, "Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, täñä-yaqä, huiwä dnä tnänjä wiyqanji äwinä" ätukuwi. ³¹ Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämawqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanğa, täñä-yaqe qäpu ekqe. Itanğa ii quñi, ymisanjä häkiyä äyäwqikqe.

³² Mäptqä ae äquvqanğanji, ämaqä täñä-yaqä-tänjä, ññ ämaqä dnä quvqä huitanjä-huitanjä tqäuqe, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. ³³ Inğanji ämaqä anjä-himqä iutanji, eeqäpnä anjä ququawä iqi ätimäukuwi. ³⁴ Inğanji, täñä-yaqä-tänjä iquauñi, Iqu äñguä iwimäkätä, itanğa dnä quvqä iquauñi, huätä ändowatkqe. Dñä quvqä iqua, Iquenyqä näqñqä epiyä dutanji, qu Ique kukñuä hui mätquä danä ipñqenqe, Iqu iquauñi, "Qaimbiyä" ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikäminqenqä**

³⁵ Zinquä matqä, hea yqänä witanğanji, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänänä imñqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätminqe. ³⁶ Iqu e pmetanğa, Saimonä iqutä, iqueqä käyämaqä iquatänji, Jisasi Iquenyqä qävqä ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwimapiyi, "Ämaqä eeqänänji, Sinyñqä qävqä ikitqänäu" ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanquwanğanji, Jisasi Iqu, "Nyi wäunüä tä qenqä äpqä-qae, anjä-himqä huiunqä-pqä inä watunqueqä. Ga ämaqä anjä iunjä-pqe, Goti Iqueä kukñuä awä inä tumqänänyä" ätukqe. ³⁹ Injä etanji, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anjä aquväqñqä iuta, Goti Iqueä kukñui awä ätuätä, dnä quvqeuñi, huätä ändowatminqe.

Ämaqä wänyimänqä-tänjä iquenyñqä†

⁴⁰ Ämaqä wänyimänqä-tänjä hñqu, Jisasi Ique äwimeqe, qonjä äwoktäutä, "Iyää! Jisasi Iquki, yätamäqä nyisñqä kinğanqutqe, nyi äñguä nyimäktñqinyä!" ätukqe.

Š 1:28 Matiu 8:14-17; Lukä 4:38-41

* 1:34 Lukä 4:42-44

† 1:39 Matiu 8:1-4; Lukä 5:12-15

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenyŋqä huäqä kiinä wuŋganŋi, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamakqä kimqä iqe, si äŋguä esŋqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanŋanä, ämaqä iqueqä wänyimänqe äsätä, äŋguä qe ekqe.

⁴³ Itanŋa Jisasi Iqu, ämaqä iqueni maqänä ändowatätä, kukŋuä yänänäqŋqä tii ätukqe. ⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hŋquauni, Nyi tä ikimäkqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäkqä iquenyŋqänä äwätinä, tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si äŋguä ikimäkqanŋä eniŋqe, Mosisi iqu, ‘Ii imäkpiyä!’ ätätä[‡] ekqä-pa, hiqäva qänyä. Iinä iqanŋnä dutaŋi, ämaqä eeqänäŋi sinyŋqe, ‘Iqueqä täŋä-yaqe qäpu egeqä’ kŋuä wiyätŋqänänyä.” ⁴⁵ Iqu ii qäyä ätquanŋi, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänänä iu iqueqä-käuä iwimäkkqenqä awä ätuäkämiŋqe. Iutaŋi Jisasi Iqu anä-himqeuni mikiqä, anä avqŋqä imä äpmamiŋqe. Ii qäyä etaŋi, ämaqä inŋi-inŋisa ätimäupu, iqi äwimamiŋuwi.

2

*Ämaqä täŋä-yaqä ŋŋuä-tänä iquenyŋqä**

¹ Hiunŋi hatŋä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamänqä anŋumä äukqe. Itanŋa ämaqe, “Jisasi Iqu anä iqi anŋi ätimäuqiyä” tqanŋä äwikuwi. ² Inŋi ämaqä kuapänäŋi, Iquenyqä aquvä äqänäpu, anä iunŋi näwinyä tä äptembiyi, anä huä, anä ququawä-pqä iqinŋi kiqä ämaqenä äpmakuwi. Inŋanŋi Iqu qunŋi, Goti Iqueä kukŋui awä ätukqe.

³ Itanŋa, ämaqä hŋquaqu-hŋquaquinä hŋqua, ämaqä täŋä-yaqä ŋŋuä-tänä hŋque, Iquenyqä isuänä äqanŋa ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etaŋä, Jisasi Iquenyŋqä änä mäma mäpeyqä ipiyi, anä atääqä, Jisasi Iqu pmetanŋqä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuänŋu yqänä wiqä-qe, Iquenyqä guä äqiyänŋuatkuwi.

⁵ Inŋanŋi Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä “täŋä-yaqä huätä mamäunqiyä” kŋui, yänänäqŋqä metanŋä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, “Nqä ämaqä iquki, saqä suqä quvqe, huätä ämakmäuqänä” ätukqe.

⁶ I tquanŋa, kukŋuä-suqenqä näqŋqä hŋqua, qätä äwipu äpmapiyänŋanŋi, kŋuä tii indqänmiŋuwi. ⁷ “Äi! Iqu kukŋuä tä, qäyu matqä iqiya. Iqu Goti Ique äkittqiyeqiyä. Suqä quvqä, huätä mamäutŋqe, tqukä? Naqä-hŋqunäŋi, Goti Iqunänŋqä.”

⁸ Jisasi Iqu, quwqä kŋuä zä indqänmiŋuwä imŋi, näqŋqä maqänä ämeqetaŋi, tii ätukqe. “He kŋuä iinä di, suŋqä indqänätqänäuä?” ⁹ Ämaqä täŋä-yaqä ŋŋuä-tänä ique

[‡] 1:44 Hiqäva-imäkqä 14:1-32 * 2: Matiu 9:1-8; Lukä 5:17-26

änguä iwimäkmqe, 'Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä' tquä iquta? Ä, 'Pämä äpmetnä, tqä isuäni ämetnä, qanjä uvä!' tquä iquta? Wäunüä hanjä mämiqä, qeiqinyäni, äkisque? ¹⁰⁻¹¹ Nyi he näqñqä epñqe, ämetquamqänä. Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täutanjä suqä quvqe huätä mamäuqenqe, yänänäqñqä-tänjä Iquvqä." Ii ätuäqetani, ämaqä tänjä-yaqä ññuä-tänjä iqueni, "Si pämä äpmetnä, tqä isuäni ämetnä, tqä anjuñqä uvä!" ätukqe.

¹² I tquanqçenqä, ämaqä eeqänä hiñuä qunätanquwänqani, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuäni maqänä ämetä, äukqe. Qu hiñuä iñä äqumbiyi, näwi miqä yänä ipu, tii ätukuwi. "Ne nätmätqä tiñä hui hiñuä mäqunquä ituñqueqä" ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenqä†

¹³ Jisasi Iqu anqumä, eqä-huänjä Galili manjä iu äukqe. Itanqa ämaqä kuapänä Iquenqä pçanquwänqga, Iqu quni, Goti Iqueqä kukñuñqä näqñqä äwimiñqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qanjä äwätäqänqani, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hikñä iqu, mbqä motauqä anju pmetanqi äqunäqe, "Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!" ätukqe. I tquanqani, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

¹⁵ Itanqani Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iquatä, Lipai iqueä anju buayä ganquwänqani, ämaqä mbqä motauqä kuapänänjä hui, ä suqä quvqä imäqä kuapänänjitäni, qutä buayä anä äñguwi. Ämaqä iñä iqua, Ique qänaki äwivändmiñuwi, qu aanjä hävemnäqñqä iquayi. ¹⁶ Parisi iquautanjä, Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäqä iquatä, buayä anä ganqi äqumbiyi, qu Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iquau, yatñqä tii äwikiwi. "Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäqä iquatäni, buayä anäni, suñqä äñgiyä?" ätukuwi.

¹⁷ Qu yatñqä ii vqanqä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. "Ämaqä tänjä-yaqä maeqä äñguä iqua, duuta iquaunqä mäwqä ipnä. Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquanä, iquaunqä upnä. Iñä enqä-pani, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäqä iquanqä tääqä tmqä mapqä iqäqe. Nyi ämaqä suqä quvqä imäqä iquaunqä äpqe."

Ymisanjä manqä pmeqenqä‡

18 Jonä iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kuknuä-suqeu qänaknä ipu, ymisanjä manqä pmetanqä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiyyi, yatnqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquauqä iquatäni, ymisanjä manqä äpmenäüä. Itanqa saqä iqua, iinji miqe, sunqäwä?”

19 Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hnqu apäkä metnqä itä, ämaqenqä tääqä tqanji, ätimäupqe, qu ymisanjä manqä pmeqätanä? Iqu anä epiyyi, qu ii mimäkkqä ipnä. 20 Qänakndanji, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanquwänqanji, qu ymisanjä manqä, inqanä pmapnuwi. 21 Ii suqä tiinjä enqä-panjiyi. Ämaqe, yuä änyä-hänji ämepu, yuä yäuä äpknätanqgeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iunji, asnjä äqäpqqä, ga ye itqanqanji, yuä hänji äväümetä, yäuä dunji naqänänjä pknätnqä imäkkqä wäniqe. 22 Tiinjä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu manquä mequatimäuqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe manquä inqä äpeyätä, yaqueqä huiwä iinji opnätä, ga eqetä, huiwitäni, qui imäknyniyiyi. Iinjqe, wainqä-eqä änyä-hänji, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänjä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä IquviS

23 Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqa, kuä-witqä wäunjuä inqäwätanqä iu äukuwi. Itanqa Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakkuwi. 24 Ii iqanquwinqä, Parisi iqua Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunya! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, sunqä iqäuä?” ätukuwi.

25 I tqanquwänqä, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanqa imäkkuwinqä, he a matäuqä itqänquwätanä?”* 26 Tiinjä etanji. Apiata iqu, hiqäva-imäkkqä naqä pmetanqa, Dewiti iqu Goti Iqueä anju äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witanqge ämetä, ängqe. Neqä suqä dunji, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä iquanä äñqe qäyä etanji, iqu änatä, iqueqä ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

27 Inqanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqeu yätamäkkqä vätnqä imäkkqä iyyi. Ä ämaqe, Sämbatqä ique yätamäkkqä wipnqä mimäkkqä ikqe. 28 Iinjä etanji, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

3

*Ämaqä hipa ŋjuä-tänjä hŋquenyqä**

¹ Itanğa Jisasi Iqu anjä aquväqŋqeu anğumä äpaqukqe. Anjä iunji, ämaqä hipa hŋginji ŋjuä-tänjä hŋqu äpmaminqce. ² Inğanj, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, "Iqu ämaqä hipa ŋjuä-tänjä iqueni, anğua imäkänquti, ä mimäkqä yänqutiyä" tpu ikuwi. Iqu anğua wimäkqanğutqe, "Suqä quvqä imäkqiyä" ätäpu, kukŋuä mitpnuwänğenqä hiŋuä äqumbu äpmaminuwi.

³⁻⁴ Itanğanj Jisasi Iqu ämaqä hipa ŋjuä-tänjä iqueni, "Si täqinğä biyä!" ätuäqetani, ämaqeu yatŋqä tii äwikqe. "Neqä suqä Sämbatqänğanqe, äänä ätnä? Ämaqä huiu yätamäkqä vqänğä ätnä, ä qui imäkqänğä ätnä? Ämaqä hŋque hänjä iqumuatqänğä ätnä, ä pizqä päsqänğä ätnänä?" ätukqe. I tquanğqenqä, iqua kukŋuä hui matqä ikuwi.

⁵ Qu kŋui, quwqä äwiŋqä dunä metanğä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänjitä hiŋuitänä hiŋuä äqunäkiqetani, ämaqä iqueni, "Tqä hipae, hiyaepä iyä!" ätukqe. Itanji ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanğa, iqueqä hipae anğua qe imänğqe. ⁶ I äqumbiyi, Parisi iqua anjä aquväqŋqä iutanji ävämapiyi, Jisasi Ique äpäkpŋqä diŋqä, ämiqä naqä Heroti iquenğä äwinyäminğä iquatä, kukŋuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiŋqä

⁷⁻⁸ Itanğa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminğä iquatä, anjä iunji äväma, eqä-huänjä Galilinğä uwqanğuwänğa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anjä-himqä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hŋgisa pmeqä, anjä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqiqi pmeqe, kuapänänji, "Jisasi Iqu, nätmatqä iinjä hui imäkqiyä" tqanğä qätä äwipiŋqä, ätimäukuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänjä etanğuwinğä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquauŋi tii atukqe. "Ämaqä kuapänänji, Nyi mambutmäuqä da ipŋqänä, he Nyinyqä yimba hŋqu-ganä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisänğanğpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kukŋui iuta tmninğänänjä." ¹⁰ Iqu ämaqä tänjä-yaqä kuapänä anğua iwimäkqanğqenqä, ga tänjä-yaqä huizi iquauŋi, Ique itmaqämbŋqenqä, Iqu-tänjä iqi änäänä äkippisänminuwi. Injä äqunäqe, Iqu yimbanğä ätukqe. ¹¹ Itanğa dnjä quvqä ämaqeu ätqäunuwä iqua, Jisasi Ique hiŋuä äqumbiyänğanj, qu qonjä äwoktäupu, manjä tii ätminuwi.

* 3: Matiu 12:9-14; Lukä 6:6-11

“Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!”¹² Itanğa Jisasi Iqu dnä quvqä iquaunı, kuknuä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyınqe, ‘İnñä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atäunuä ikqenqä†

¹³ Itanğanı Jisasi Iqu qoqonä yätunqä äyäqe, ämaqä hñquau Iqueqä äwinqä iutanä, “Eä eänä” tqanğa, qu Iquenqä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanğuwänğa, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäunuä ikqe. Itanğa Iqu iquaunı, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etanği, ‘ändowatqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanğa Iqu iquaunı, wäunuä hñquaquinqä ändowatätñqä äwinğqe. Wäunuä hñqu, iqua Goti Iqueä kuknuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunuä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dnä quvqeunı huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanğa tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iquenı, “Pitäuä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanğa Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqıñı, yoqä “Bonänğesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘käkaqä enqä-pañä-quaquvi.’ ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, nñ Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hikñä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanä ique, itanğa Jutasi Iskariotitanä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, känğüakatä, äwäwa ikuwinqä

²⁰ Itanğa Jisasi Iqu anä hñque äpaquvä pmetanğa, ämaqä kuapänä anğumä aquvä qänğanğuwitanı, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänğqä ämotquaminğqä iquatänı, buayä änä yasämä manqä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä känaisä, känğüakatä, Iquenqä inñä tqanğä qätä äwipiyyi, qu, “Iqu qämä-qämä iqiyyä” ätnäpu, itmapñqä äukuwi.

‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiyyä’ ätukuwinqä‡

²² Itanğa kuknuä-suqenqä näqñqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Penqä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iquenı äminyasäuqanği, dnä quvqä huiziquau huätänı, iuta ändowatätqänä” ätukuwi.

²³ Itanğa Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunğqä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dowatnätñqäwä?” ²⁴ Itanğa qua naqänänğä hñquesanğä ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁵ Itanğa hueqä-himqä hñquesanğä iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁶ İnı Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäknğqe, ga iqueqä dnä iqua-pqe, ipiyyqä

† 3:12 Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16 ‡ 3:21 Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23

iwäsänäpu makä äunḡpi, iutaḡi iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä. ²⁷ Itanḡa quwä-meqä hḡqu, ämaqä yänänäqḡqä hḡqueä anjuḡi otasqiyätä, iqueqä nätmätqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqḡqä iqueni, guä ganä äkiqiyeqe, inḡaḡi ämaqä iqueä anjuḡi otasqiyätä nätmätqä ämenä.

²⁸ Inḡa etaḡi, Nyi kukḡuä naqä-quäkuänäḡi, tii etmqe. § Ämaqä suqä quvqä huitaḡä-huitaḡä imäkäpu, itanḡa ämaqeunḡä kukḡuä quvqä ätämiḡqe, Goti Iqu äwqä hanuä imäkñätä, quwqä quvqe huätä muämäuniqe. ²⁹ Itanḡa ämaqä hḡqu, Dḡä Äḡguä Iquenyqä qui kukḡuä ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä iinḡi, äwqä hanuä mimäkḡqä itä, huätä mämuämäuqä yäniqe. Suqä quvqä iinḡi, hea ique-ique yqänä i witäniqeḡä” ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dḡä quvqä-tänḡa-queḡä” täqtätanḡuwinḡä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känainyqätä, känḡuäkaunḡätä**

³¹ Inḡaḡi Jisasi Iqueqä känaisä, känḡuäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mäḡḡisa ätqäpiyanḡa, ämaqä hḡque, Jisasi Iqueni, ätämäkäqäka pätnḡä ändowatkuwi. ³² Itanḡa ämaqä kuapänäḡi, Jisasi Ique inḡi-inḡisa äwqäqämapiyä iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tunḡuäkatä, Sinyḡqä yäpaqä mäḡḡisa äpmeḡäuä.”

³³ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu, “Nḡä nipaisä, ä guäkatäḡi, tqukuawä?” ätuätä yatḡqä ikqe. ³⁴ Itanḡaḡi Iqu ämaqä qäqiqi pmetanḡuwä iu äqunä, “He hiḡuä qumbiyä! Nḡä nipaisä, guäkatäḡi, täsä äpmeḡäuä” ätukqe. ³⁵ “Ämaqä Goti Iqueä äwinḡä dunä imäkätqänuwä iqua, ii Nḡä guäka, ä napqa, itanḡa nipaḡayqä.”

4

*Kukḡuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenḡä**

¹ Anḡumḡi, Jisasi Iqu eqä-huänḡä Galili maḡä iqisa, qokä-apäkä iu näqḡqä vätnḡä ipäqäkqe. Ämaqä aanḡä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huänḡä maḡä iqi tqäutanḡuwitaḡi, Iqu yimba eqä-huänḡä nänḡi pmetanḡqä hḡque ikuapmäuqe, ique äpmeḡänḡa kukḡuä ätumiḡqe. ² Inḡaḡi Jisasi Iqu kukḡuä ktqä kuapänä ätätä, näqḡqä ämotquamiḡqe. Iqu, quḡi tii ätumiḡqe.

³ “Nyi qätä nyipu! Hea hḡque ämaqä hḡqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätḡqä wäniqe. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanḡaḡi, hui hänaqä iqi päkmbqe, yḡḡä äppiḡi, ämambuwi.

§ 3:28 Matiu 12:31-32; Lukä 12:10

* 3:30 Matiu 12:46-50; Lukä 8:19-21

* 4:

Matiu 13:1-23; Lukä 8:4-15

⁵ Itanğa hui qua kuapänä hma etanği, hikä-tänjä qäsä witanğqä iu päkmbqe, qua anğui äwa itanğuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaupnuwi. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanğa, kuä kiqä tapinji wänqäpu etanği, yäuä hämänä piniqe. ⁷ Itanğa kuä-witqä hui, guä yänjä-tänjä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunji, qua aowi anğua mäwqanğuti, häukuä anğua maukñqä danä ipnuwi. ⁸ Itanğa kuä-witqä qua anğuanänjä iqi päkmbqe, bakä äukapu, anğuanä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itanğa hui 100 hukmbnuwi."

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. "Ämaqä qätä-tänjuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä anğuanä indqämbiyä."

¹⁰ Itanğa ämaqä kuapänäni ae äwqanğuwänğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminğä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmaminjuwä iquatänji, Jisasi Ique, "Kukñuä ktqenqä, iinjä-iinjänqä ätqeğä ätätnä, awä natiyä" ätukuwi. ¹¹ Iqu iquauñji tii ätukqe. "Goti Iqunä miqeunqä kukñuä quati zä ekqe, he näqñqä mapñqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itanğa ämaqä yäpaqänğisa äpmeñuwi, qu kukñuä ktqä dinä äwiyätqänjä.

¹² Ii tiinjñqeyi. *'Qu hiñuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyä-qe, näñqä maeqä-quayqä. Qu näñqä meqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, anğumä quvepqanğpi, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuquäninjä.'*†

¹³ He kukñuä ktqä iinqe, änyä maqñqä äyitanä? Ga kukñuä ktqä huizi iquauñqe, näqñqä äänä hepnqäwä?" ätukqe.

¹⁴ "Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqeüqä qeqä-quuvqä imä vowä enqä-pa ikeqä iiyi. ¹⁵ Itanğa, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqanğuwänğa, Setänä iqu, kukñuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä. ¹⁶⁻¹⁷ Itanğanji, kuä-witqä, qua hikä-tänjä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui qätä äwiyäpu, asä qanğanä äwqä yeeqätä ämapiyi, hukä-tapinjä yänänäqñqä mamäsäuqä ipu, äpakä mäpmeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuinğä mäwinğä iqä iqua, quvqä iwitquepu, hanjä-iqä vqanğuwänğanji, qu maqänä ävquatämäupnä. ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa kuä-witqä, guä yänjä-tänjä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpiyä-qe, mbqä, nätmatqä qua täutanjä äwinğä iinğänä kñuä kuapänä indqämbnuwi. Ga nätmatqä huitanjä-hiutanänğqä äwinğä ii, Goti Iqueqä kukñui huäqä äkeütätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itanğa kuä-witqä, qua anğuanänjä iqi

† 4:12 Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäunjuinğä 28:26-27

äpäknätqä ii, ämaqä kuknuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpñqä iquayi. Itanğa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanğa hui 100 huknänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, hiqi-tä mäsaufenqä[‡]

²¹ Jisasi Iqu kuknuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqite äma äpäpu, häkä yäpä imñä-qe, ä hevqä imñä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqäuqä iqi tqätepñqäuä. ²² Inñi nätmatqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-huñqä iqi äti winiqe. Iwä nätmatqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ätnänjä iqi winiqe. ²³ I etanği, ämaqä qätä-tänjuenä etanğutqe, kuknuä iñqe kñuä äñğuanä indqämbiyä” ätukqe.

²⁴ Iqu kuknuä tii-pqä inä ätukqe. “Kuknuä qätä äwiyänjuwä iuñi, kñuä yasämä iwäsäupiyä. He kuknuä ii iwäsäuquwi, itanğa Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näqñqä hui haqeqi inänqeqä. ²⁵ Inñä etanği, ämaqä näqñqä hui ae ämenjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, piikä äukaqenqä

²⁶ Itanğanñi Jisasi Iqu kuknuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeuñi, ii ämaqä hñqu, iqueqä wäunjuä iu piikä ätnämäuqä-panjä iñiqä. ²⁷ Itanğa ämaqä iqu hiunjñgatä, heatqänğatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäunjuä hui imäkäkiqünä. Itanğa piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqñqä eänä. ²⁸ Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätñqä imäkqanği, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä nänqenqä hutqä ätäqe, itanğa häukuä winä. ²⁹ Ga häukui, ae yäuä etanğanñi, ique ätävqänqä qäyu äyä timäuqanğanñi, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapinqetä täväniqe.”

Kuknuä ktqä, zä-guawä häukuinğä^S

³⁰ Itanğa Iqu anğumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeuñqe, ne äänä ätätänä, kuknuä ktqä äki tatunquäwä? ³¹ Ii zä-guawä* piikä enqä-panjä iñi. Iwä piikä iñi, huizi iqua enqä-panjä naqä ma. Isua aanjä naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä. ³² Piikä iñjä isua vowä ämäutqe, iwä naqä eätäqänğanñi, huizi iquaunñi ämäwqätäunä. Itanğa kiqä äpae nämä-tämä iqtäutänğa, ga yññi iu yuuwä äyäqäsqäpnä.”

Jisasi Iqu, kuknuä ktqenä ätuminqenqä

[‡] 4:20 Lukä 8:16-18 ^S 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinğä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

³³ Jisasi Iqu kuknuä ktqä asä iinj, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä knuä duni qäyu mapnqä diñqe, kuapänä ätumiñqe. ³⁴ Iqu qunji, kuknuä ätinyänä hnqu mätquä, ktqenä ätumiñqe. Inäqe Iqu, Iqueqä wänuänqä ämotquamiñqä iquatänä äpmapiyänqani, quatä eeqänänqñqe, "iinjqä-iinjqä" ätumiñqe.

Yunuitä, eqetäni, Jisasi Ique qätä äwikiyiñqä†

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanqa, Jisasi Iqu, Iqueqä wänuänqä ämotquamiñqä iquauñi, "Ne eqä-huänä yätäqä nängisanqä äwanä" ätukqe. ³⁶ I tquanqa, iqua ämaqä kuapänänä iunji äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanqgeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inqani yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inqani yunuä-isisqä naqänänä äqunätä, eqe yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä yänqisa äpeyätä, manguä nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mänqisa nyuänä ekuñqetä nyuänä ekunä hiqaqä äwämiñqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, "Näqnqä-vqä Iquki, Ne qui imäknatunquä itunquä tä, Si hinuinä naqändnqätanä?" ätukuwi.

³⁹ I tquanqguwänqa, Jisasi Iqu ävauqe, "Yunuä iquki, yänänäqnqä mäqunquä panä. Eqä iquki, ämenä miqä panä" ätukqe. I tquanqa, yunui äqänäutä, eqe ämenä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itanqa Iqu, ämaqä iquauñi, "He zä sunqä iqäüä? He quuvqä maeqiyqä itqänuwätanä?" ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäkqanqñqä, qu zä kiinjä ipu, quwqä-quwä ti ätnquwi. "Yunuitä, ä eqetäni, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?"

5

*Ämaqä dnä quvqä-tqäüqä iquenqä**

¹⁻² Itanqani qu eqä-huänä manä Galili yätäqänqisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua inqisa ätimäupiysi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqanqani, ämaqä dnä quvqä-tqäüqä hnqu, hikä himanä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pnqä witanqä imä pmetanqani, ämaqä-pqä hnqu, iqueni guä änä makiqiyäueqä iminqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itanqa ämaqä iqueni yukä hipa iunji, senqä-guetä, kiqiyäuqanquwä-qe, äqiyändakminqe. Iqueqä yänänäqnqä di, aanä hävemnäqnqä etanqi, ämaqä-pqä hnqu iqueni a makiqätqä iminqe. ⁵ Itanqa heatqänqatä,

† 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25 * 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

hiunjingatäni, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqonju ikitä, zääqä ätäkitä, itanga hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänminqe.

⁶ Itanga iqu, Jisasi Iqueni kiinä nämda hinuä äqunäqe, Iquenyqä tnänä äpäqetani, qonä äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dnä quvqä iquki, ämaqä iquesani, tängisa huätä timäuvä” tquanğa, dnä quvqä iqu zääqä ätätä, manä yänänäqıqä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisanqäwä? Nyi Goti Iqueä hinuä iqisani, ‘Si qui minyimäqä isıqä’ yatıqä äkiyqänä,” ätukqe.

⁹ Itani Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, äänä äqonäninyä?” ätuätä, yatıqä äwikqe.

Ga iqu kimanı, “Nqä yoqe, Hatıuneyi. Ne aanä kuapänänune etangquenqä ätqänä” ätukqe.

¹⁰ Itangani iqu, Jisasi Ique, dnä quvqä iquaunı, qua iquesa huätä mändowatqä yatıqä, yatıqä yänänäqıqä ävqa äukqe.

¹¹ Itangani hipkä-qoqonä iunı, yaqueqä aanä kuapänänä hui ymisänä änminıwi. ¹² Inı dnä quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nänıuau tquatuıquänä nandowatiyä!” ätukuwi.

¹³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu qunı, “Yqänä!” ätukqe. Itanga dnä quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwanı, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeqänänä 2,000 iqua, qanı tnänänä iwaqetani, eqä-huänä bu äpäwıpu, eeqäpnä eqä änyuäpätäkqe.

¹⁴ Inğani ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiıyi, anä-himqä iutä, qua qäqi wıtangqä isuautä awä ätuäkäkuwi. I tquanğuwänğa, qokä-apäki qätä äwıpiıyi, qu, “Ämaqä Iqu äänä iqanı natqäpiyä” tpu, hinuänqä ätimäukuwi.

¹⁵ Qu Jisasi Ique äwımapıyi, dnä quvqä kuapä-tänä eminqä iqu, ämaqä ängüä-qu, dnä quvqä maeqä eä, qäkämä ängüä imäkänä pmetanı äqumbıyi, zä ikuwi. ¹⁶ Itanga ämaqä, Jisasi Iqu inğä imäkqanı hinuä äqunğuwä iqua, huiziunı awä ätukuwi. Ämaqä, dnä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquaunqätanı, “Inğä-inğä imäkqanı äqunänqıueqä” ätukuwi. ¹⁷ Inğä tquanğä äwıpiıyi, qu Jisasi Iqueni, “Iyää! Neqä anä täqısanı huätä uvä” ätukuwi.

¹⁸ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyqanıanı, ämaqä dnä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iqueni, “Iyää! Nyi sitä anä wenqeqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğanı, Jisasi Iqu, iqu anä uwqenqe mäwınğanı, tii ätukqe. “Tqä anämqä anğumä äwätinä, Naqä Iqu sıqä

qeqa wimänganji, änguä ikimäkqenqe, sämaqeu awä tuvä!" ätukqe.

²⁰ Iinjä etangi, iqu qua Dekapolisi pmetanguwä iuji, "Jisasi Iqu, nyi änguä sä nyimäkqiyä" ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu injä tqanji äwipiyyi, "Häwe! Si tä änäänqä tnyä?" ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, änguä iwimäkkqenqä†

²¹ Inganji Jisasi Iqu, eqä-huänjä yätäqä nänggisänqä anjumä yimba äukqe. Iqini, Iqu eqä manjä iqi pmetanga, ämaqä aanjä kuapänä, Ique inji-ingisa äwimakuwi. ²²⁻²³ Inganji Jarusi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä anjä aquväqñqeu miqä iquautanjä hnqu ätimäuqe, Jisasi Ique hinjä äqunäqe, Iqueä yukä iqi qonjä äwoktäutä, "Iyää! Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätñqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeqä ii a uwqätqanhti, iwä ymeqä ii, änguä hänjä pmetñqänänjä" ätukqe.

²⁴ I tqanğa, Jisasi Iqu, Jarusi iqutä itmanğa äukiyyi. I uwqanğiyänğa, ämaqä aanjä kuapänänji, Jisasi Ique anä äputmäwa äukuwi.

²⁵ Apäkä, qanüä-yaqä qäpu maeqä, yqänä iminçä, quväkuä 12 ämäwqätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapänä äuminjuwä awä imä äuminçqe. ²⁶ Apäkä inji, duuta kuapänänjä iquauä hipaeutanji tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iyyqä mbqä eeqänänji hinçi äwiminçqe. Iwä, qäpu heqänänjä di, yändi-yändi imänğa äpeminçqe. ²⁷⁻²⁸ Ii, Jisasi Iquenqä qätä äwiyäqe, knüä tii äwikqe. "Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänqeu itmaqänmqe, ye änyiyätä änguä nyimänänqiyä." Knüä injä indqänäqe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänqeu itmaqänngqe. ²⁹ Inğa qänğanä, ye vqanğa, ii näqñqä tiinjä ekqe. "Nyi änguä ae nyimänğiyä."

³⁰ Ii iqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä yänänäqñqä hui ävämeqanğqenqä näqñqä ämeqe, ämaqä anä äuminjuwä iu hiqumuanjä äwiyä, yatñqä ävätä, tii ätukqe. "Nyaqä ämuasmänqä täunji, tqu indmaqänğiyä?"

³¹ Yatñqä i vqanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminçqä iqua, "Si hinjä mäqunquä danä injinyä? Ämaqä kuapänä si inji-ingisa äkivändänjuwi, 'Tqu indmaqiyqiyä-qe,' sunqä tnyä?" ätukuwi.

³² Iinjä qäyä ätquanguwä-qe, Jisasi Iqu, "Tqutiyä" tä, hinjä qävqä ikqe. ³³ Inganji apäkä ii, nätmätqä inji wimeqanğqenqä näqñqä ae eäqe, zä itä, yänjuä-yänjuäqä

† 5:20 Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

äpâyäqce, Jisasi Iqueä hinuä iqi qonä äwoktäutä, nätmätqä äwimakqenqä awä eeqäpnä ätukqce.

³⁴ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqce, änguä ae qe ikimäkqiyä. Itanğa äwqä hanuä inqä äwätinä, tänjä-yaqä maeqä pmettñiqä” atukqce.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä iinji, kuknuä yqänä tuätqätanğa, ämaqä hñqua Jarusi iqueqä anä iuta äwimapiyi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkonğqceqä. Näqñqä-vqä Iqueni, hanjä-iqä hui inä mäwqä panä.”

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquanğuwinqä qätä mäwiyqä itä, iqueni, “Si iinqä äwäwa miqä, quuvqenä heqiyä!” ätukqce.

³⁷ Inğanji Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäñi iqi ätäqumuatätä, Iqutä anäñi, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiysi, Jisasi Iqu, qokä-apäki näñi-täqi äqutäukipu, kñuä kiinjä qiyätqätanğa äqunğqce. ³⁹ Iqu ii äqunäqce, anä yäpä yängisa äpeyätä, tii ätukqce. “He häñqä kuapä äkitmäkäpu, kñuä tä sunqä äqiyätqänäuä? Ymeqä täsi, hämä mapäkonğqä iqi. Ii hiqaqä äwinä” ätukqce.

⁴⁰ I tquanğqenqä, qu Iqueni tä äwisukuwi. Inğanji Iqu quñi, yäpaqä mängisa huätä ändowatäqce, ymeqä iyyqä kanä-känäu, itanğa Iqutä anä äukuwä iquau itumetä, hiqñqä ymeqä ii witanğqceñqä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyqä hipae a ämaqätäqce, iipini, quwqä anä-kukñuitäñi, “Talita kumä” atukqce. Kuknuä iqu, tiinji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktqä.”

⁴² I tquanğa, ymeqä ii, asä qänğanä pämä ävauqce, qanä ikäkqce. Inğanji iyyqä quväukui 12 etanğanji. Iqu iinjä iqanğqenqä, qu miqä yänä ipu, yäunuä naqänänjä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu quñi, “Tänqce, ämaqeñi awä mätquä pambiyä” ätuäqetanji, “Qe ymeqä täpini, ymisanjä hui nätnqä winyqä,” ätukqce.

6

*Nasäretqätanjä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä**

¹ Jisasi Iqu anä iqini äväma, anä-himqä Iqueqceñqä anğumä äukqce. Ii äwqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua äwivändkuwi. ² Sämbatqä, hiunji hapä pmeqänğanji, Iqu anä aquväqñqä iunqä äwäqce, Goti Iqueqä kukñuinqä näqñqä vätnqä ätipäqäkqce. Ämaqä kuapänäñi, qu Iqueni qätä äwipiysi, “Äänä ätqutiyä” tpu ikuwi. Iinjä ipiyi, “Ämaqä tqu, kuknuä tä ängisa ämeqäqäwä? Näqñqä Iqu ämenqä ätqäqä tä, äkitanjiwä?

* 6: Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30

Itanğa ämaqä mimäkqänäni imäkätŋqe, änäänäwä?" ätŋguwi. ³ Itanğa, "Ne näqŋqe, Iqu, anä Imäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequvi. Ga qunapqa täqi nesä anä äpmeŋunä" ätŋguwi. Ii ätäpu, Iquenqä äwqä quvqä ätimäukŋguwi.

⁴ Inğanı Jisasi Iqu qunı, ätukqe. "Hinüä-tqä iqua anä-himqä eeqänänä iunı, yoqä-tänuae. Etaŋgqä-qe, hŋqunä-hŋqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä iutä, iqueqä anıu anä äpmeŋuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä." ⁵ Itanı Iqu, nätmatqä ämaqä mimäkqänäni hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä tänjä-yaqä-tänjä huiunä a uwqätätä, äŋguä imämbŋqä inä imäkkqe. ⁶ Inı Iqu, iqua qätä äwiyäpu quuvqä maeqiyqanŋuwiŋqä, yäunüä itä, kŋuä kuapänä indqänŋqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenqä†

Inğanı Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä pmetanŋuwä-pa äkoquväkitä, näqŋqä äwimiŋqe.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquauŋı, aquvä ämaqiyäqe, inŋi-inŋi hŋquaqu-hŋquaqu ändowätätŋqä ipäqäkqe. Iwä Iqu iquauŋı, dŋä quvqä qokä-apäkiu ätqäunıwi, huätä ändowatpŋqä yänänäqŋqä äwikqe. ⁸ Iqu tii ätukqe. "He äwäpiyänğanı, yäkqä qanä huisänŋenä a maqätqäpŋqä. Ä nätmatqä qanä qäsä äma uwqä hnjua, mämeqä iqäpŋqä. Tiinä isua, bretqä, yquayä qa-mŋqä, ŋŋ mbqeu. Iŋqe, 'aanä oeyqä' ätqä. ⁹ Itanğa yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hŋquaqu mipŋqä danä iqäpŋqä."

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqe. "He anä himqä hŋque ätimäupiyänğanı, hiqäqe, anä du-täu mäwäyäkikqä, anä-himqä iunı ävämepiyänğanqe, anä hiqäqä äwipiyä iquenyä wiqäpŋqä. ¹¹ Itanğa anä-himqä hŋqueni, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqanŋpqe, he iqi ävämepiyänğanı, qua yukä iu emäkänqe, ptäquväteqämä imbnuwänqe. Suqä iŋi, qu quwqä suqä quvqenqä näqŋqä mapŋqänänyä" ätukqe.

¹² Itanı iqua äupiı, qokä-apäkiunı, quwqä kŋuä äkunmäknäpu, suqä quvqe huätä vquatämäupŋqä, awä ätuäkämiŋuwi. ¹³ Iqua ii ätäkipiyänğanı, dŋä quvqä kuapänäni huätä ändowätäpu, itanğa ämaqä tänjä-yaqä-tänjä etanŋuwä iunı, olipqä eqä aowätäni äwiquatäpu, äŋguä iwimäkmiŋuwi.

Jonä iqu äpäkongqenqä‡

14-15 Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqanğä, ämaqeü miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, "Jonä asnä-qäyqä iqu, pizqeuta anğı hänjä ävautä, yänänäqñqä-tänjä eä, ämaqä mimäkqänänjä di täwäsi imäkqiyä" tqanğuwänğa, hui, "Laisa iqueqä" tqanğuwänğa, itanğa hui, "İi, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä qanğatqä iqua enqä-panjä iqueyqä" ätmiñuwi.

16 Heroti iqu qätä ii äwiyäqanğani, tii ätkqe. "Jonä, nyi nyuänjä ätäwikqä iqu, tanğa anğı hänjä ävautänjqä."

17 Tiinjä etanğı. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqanğı, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiqiyäpu, guä pmeqä anju äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyasi iinj, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. 18 Jonä iqu Heroti iqueni, "Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämeni, anğua miqä danä inyä" ätumiñqe.

19 İi tuätqätanğqetani, Herotiyasi, Jonä Iquenyqä wi-wunğanğı, "Iqueni äpäkämä" kñuä vqanğqä-qe, Heroti iquesa eqänmiñqe. 20 Heroti iqu, Jonä iquenqe, iqu ämaqä jänänänjä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetanğqenqä zä itä, anğuanä ämimiñqe. İwä iqu Jonä iqueqä kukñui qätä äwiyätäqanğani, kñuä mäwiyqä imiñqe. İi qäyä itä, Jonä iqueqä kukñui qätä-wiyqanğqe, yqänä äwinyimiñqe.

21 Qänakñi Herotiyasi, iyyqä äwinyätanğqä di imäkätñqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqenqä kñuä ämetä, ymisanjä naqänänjä hñqu imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gap-manqä wauñuiu yätamäkqä wimiñuwä iquauñqätä, ä mäkä-ıqä iquauqä ämiqä kiñganänjä iquauñqätä, nñ ämiqä qua naqä Galili iutanjä iquatä anä bñqeyi. 22 İnğanı Herotiyasiyqä meqi, yänğisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqutä anä pmetanğuwä iquautä, himnuñuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. İnğanı ämiqä naqä iqu, hitqä iinyñqä yeeqä itä, "Si nätmatqä hñjua matñqä, nyi yatñqä änyiyqanğtqe, ga äktapmqänä" ätukqe.

23 Heroti iqu kukñuä guä yänänäqñqä tii ämäsäukqe. "Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmatqä tqä äkinyänqenqä yatñqä änyinj, ga nyi äktapmqänä. İtanğa qua nyi ämitñqe, hñquaqu ämisqiyätmä, hñginji si ktapmqä dqanğtqe, nyi kikiyanğu miqä ymqänä" ätukqe.

24 Iqu iinjä tquanğa, hitqi äwäqe, känäu yatñqä äwikqe. "Nyi iqueni yatñqe, nätmatqä äkiñqä wimqäwä?"

İi i tquanğa, känäe, "Jonä asnä-qäyqä iqueqä nyuänji ktapätñqä tuvä" ätukqe.

25 Känai i tquanga, hitqi angumä ämiqä naqä iquenqä tnänä äwäqe, “Nyi Jonä asnä-qäyqä iqueqä nyuäni, tänganä hevqä iqutäwa daptqeqä” ätukqe.

26 Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä hanä naqänänä ämakqe. Inğanj, iqu hitqinj, iqueqä kuknuä guä yänänäqñqä ämäsäukqenqä knuä ämetä, ga iquä ymisanä anä änminuwä iquauqä hinuä iqisa womba meqänqe mäwinqä itä, iyyqä äwinqeunji hngisanä vqenqe mäwinqä ikqe. 27-28 Itanga iqu mäkä-iqä hñque, Jonä iqueqä nyuäni äma pätnqä maqänä ändowatkqe. Itanj iqu guä pmuateqä anä dunqä äwäqe, Jonä iqueä nyuäni ätävätä, hevqeu äma äpätä, hitqä ii äwikqe. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqe.

29 Itanganj Jonä iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, hanä-iqä ii timäuqangqenqä qätä äwipiwi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiwi, hikä hovqeu pñqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqäS

30 Itanga ämaqä kuknuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, angumä Jisasi Iqutä aquvä äqämbiyi, qu Iqenji, wäunuä imäkkuwinqätä, kuknuä qokä-apäkiu ätukuwinqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.

31 Inğanj ämaqä kuapänäni, iquauñqä äpäpu, äwäpu iqanqä, iqua ymisanä änä manqä ipu, hapä ängua mäpmeqä ipiyä iutanj, Jisasi Iqu, “Hapä wänqä hmbu pmetunquä, neqä-neuänä hñqäqinyqä watunqeqä” ätukqe.

32 I etanj, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anä avqñqä imñqä upñqä ävämakuwi. 33 Iqua iinj iqanguwinqe, ämaqä anä-himqä eeqänänä iutanj kuapänäni, hinuä äqunäpu, “Tä iqua äyä mändanä-qe” näqñqä ämapiwi, qanj maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi. 34 Ga Jisasi Iqu yätäqä nängisa ae iuäqämeqe, ämaqä kuapänä pmetanqä äqunäqe, qunqä huäqä kiinj äwunqge. Huäqä äwunqge, tiinj iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyqä iqu maeqä enuwä-panä iinj äqunqge. Ii äqunäqe, Iqu näqñqä kuapänä äwiminqge.

35-36 Qänqa awiyqeunji, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimapiwi, tii ätukuwi. “Täqinj anä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täunji, ymisanä mbqä ipu bnqenqe, ämaqä anä qäqi täpe pmakäwätanguwä iunqä dowatiyä” ätukuwi.

37 I tquanguwänqa, Jisasi Iqu, “Ymisanj, hiqä-hiuä wipiyä” ätukqe.

Iqua Iquenj, kima tii ätukuwi. “Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisanjä mbqä itanä, iquau vatunquä änatnyä?” ätukuwi.

³⁸ Iqu, “He bretqe, äänä ämenjä? Hinuä-ganä qumbnqä upiyä!”

Itanga qu näqnqä ae ämapiyi, tii ätukuwi. “Bretqe, hipa hnqi eeqä, ä hämapäkä hnquaqu qäsä äqunänunä.”

³⁹ Inganj, Iqu ämaqeunj, “Iwäsambu, qätaqä hioätqä änguä täqi pmakäupiyä” ätukqe.

⁴⁰ Itanga qu iwäsämbiyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi. ⁴¹ Itanj, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, “änguiqä” ätuäqe, bretqe äkutätä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua äma yanjä väkäpnqä äwikqe. Itanga hämapäkä iquaquinjä-pqe, ämaqä eeqänänj bnqe, inä iwäsäukqe. ⁴²⁻⁴³ Ämaqä eeqänänj äwqä änäpäkpiyi, iqi änätquteqanquwänqa, wäunuänqä ämotquaminqä iqua, bretqätä, hämapäkitänj anqi aquvä ämaqäpiyi, qa naqä 12 ämamikuwi. ⁴⁴ Ämaqä qokä ymisanjä änguwä iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqä-huänjä haqeqi qanj äukqenqä**

⁴⁵ Ymisanjä qäpu ti ämbiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquaunj, “He yimba ikuapmäupu, eqä-huänjä yätäqä Betsaitä nängisanqä, hinuiqä upiyä” ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täunj, quwqä anämqä dowatmqänä.”

⁴⁶ Inganj Iqu, ämaqä eeqänänjä iunj ae ändowatäqe, Goti Iquenyqä tääqä tätnqä qoqonjä yätunqä ekqe.

⁴⁷ Heatqä asä qängganj, yimba eqä-huänjä awä iqi äwätqätanga, Jisasi Iqu kiuänä nängisa yqänä ätqäuminqe. ⁴⁸⁻⁵⁰ Inganj Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, yimba iquenj wäunuä tnänjä ämipiyä-qe, yunui anqumä ätakmä uwqänä itqätangi äqunqge. Zä we-hunätqetänj, Jisasi Iqu, iquaunqä eqä-huänjä haqeqi qanj äukqe. Iqu iquaunj jänä mäwqätäutnqä ppanqi äqumbiyi, iqua ‘hikuapqeqä’ knuä wiyqangi, zä ipu, zääqä ätukuwi. Jisasi Iqu maqänänj tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqä. He zä miqä, pemä pmapiyä.” ⁵¹ Ii ätuäqe, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqanga, yunui qe äqänäkqe. Yunuä ii iqanqenqä, iqua, “Tä änäänqä iqutiyä” tpu, miqä yanjä ikäkuwi. ⁵² Quwqä knui qnqanj enätanqgetanj, Iqu bretqä äkutätä ämaqeun yanjä ävqäkqueta, Iqueqä yanjänäqnqenqä knuä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätanj kuapänä änguä iwimäkkqenqä†

* 6:44 Matiu 14:22-33; Jonä 6:16-21 † 6:52 Matiu 14:34-36

⁵³ Qu eqä-huänjä manjä nängisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä äqäyekuwi. ⁵⁴ Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqanġuwänġanġi, ämaqe, tä Jisasi Iqu äyä hitanġi äqunġuwi. ⁵⁵ Inġanġi qu qua ique äpmaminuwi, imimä tnänjä ikipu, ämaqä tänjä-yaqä-tänġi hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetanġutqeu wimapnġä ätnġäukuwi. ⁵⁶ Itanġa Iqu anjä-himqä naqä iquau, ä wänġä isuau, nġ anjä hnġunä-hnġunänjä iu ikiqanġqä-pa, ämaqe, qu tänjä-yaqä-tänġä iquau ququawä aquväqnġä iqi ätuma äwäteminuwi. Itanġa Jisasi Iquenġi, “Iyää! Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä tqua, saqä qäkä hitunġi qäyä itmaqänbnġä, hinġuinä qunya” ätuminuwi. Inġi, ämaqä Iqueä qäkä hitunġi itmaqänäpiyä iqua, quwqä tänjä-yaqe qäpu eminġe.

7

*Goti Iqueqä kuknġuä-suqe, aeqä iquauqä kuknġuiunġi yändi ämäwqätäunġenġä**

¹ Parisi iquatä, kuknġuä-suqenġä näqnġä iquatä, Jerusälemäta äppiysi, Jisasi Iqutä aquvä äqänġuwi. ² Itanġa qu inġanġi, Iqueqä wäunġuänġä ämotquaminġä hnġua, quwqä hipae asnġi, eqä akiyä inġä ditä† maqiyqä ipu, ymisani qanya ġanġä äqumbiyitani, Goti Iqueqä hinġuä iqinġi, quwqä hipae kiyä mätkä äqunġuwi. ³ (Tiinġi. Parisi iquatä, Israitqä huizi iquatä, eeqänänġi quwqä quwokiqua iminuwä iunġi qänaknä ipu, manġä, quwqä hipae eqä akiyä inġä ditä asnä-ġanä äqänbiyi, inġa änminuwi. ⁴ Itanġa ququawä aquväqnġä iuta äpäpiyänġanġi, nätkmatqä hnġua manġä, eqä akiyä inġä ditä asnä-ġanä äqänbiyi, inġa änminuwi. Itanġa quwqä kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyä yäqiyqä hevqä iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asnä-ġanä äqäninuwä iunġi, a yänänäqnġä äqätminuwi.)

⁵ Iinġä äqumbiyi, Parisi iquatä, kuknġuä-suqenġä näqnġä iquatä, Iquenġi, “Sunġawä? Tqä ämaqä wäunġuänġä ämotquetqänä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyä inġä ditä asnä äqänminuwä-pa, mimäkqä ipu, ymisani hipa kiyä mätketä anġuwiuä” ätukuwi.

⁶ I tqanġuwänġa, Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu kuknġuinä tqä iquenänġe, Asayä iqu, Goti Iqueqä kuknġui hinġuä ätätä, naqä-qakuä tii äqäkqe.

‘Ämaqä tä, Nyi Goti Iqunäüä yoqe, manġitänä haqeu ämandnämutqänuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, kinġä

* 7: Matiu 15:1-9 † 7:2 Quwqä suqä asnä qnġe, tiinġi. Qu eqä akiyä inġä ämepu, hipa iu hinġi equatembnġäuä.

nämä äwi. ⁷ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpu, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqeqe” quangä ätätqänä. Iinjä ipiyitani, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonjä änäuktäutqänuwi, hinginäwa itqänuwiqä,’ ätätä äqäkqeqä.‡

⁸ He Goti Iqueqä kukñuä-suqä dunji ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yänänäqñqä äqätänäuä” ätukqe.

⁹ Inji Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He knui qeiginyä indqänäpiyitani, kukñuä-suqä Goti Iqueqe, huätä ätnämäupu, itanga qänaknäni suqä heqä dunä itqänäuä.

¹⁰ Ii tiinj. Mosisi iqu, ‘Tniquesä, tnäutäni äñguänä itqueqanğnyä!’ ätätä,§ ga ‘Ämaqä hñqu kaniqenqätä, känäunqätä qui kukñuä tqanğutqe, iqu häñä mäpmeqä yänqiyä’ ätkqe.* ¹¹⁻¹² Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqänä. ‘Ämaqä hñqu kanä-käna-yaquinqä yätamäqkä vätñqä nätmätqä hui ämamitätqe, ga “Nätmatqä iinj, nyi Goti Ique ae ävqeqä” ätque, kanä-käna-yaquinj, yätamäqkä mävpä da yätñqeqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

¹³ “Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitani, Goti Iqueä kukñui, mändi äkittqiyätqänä. Itanga, he suqä injä iquauñi, kuapänänä imäkqa äwätqänäuä” ätukqe.

Ämaqeu kiyä mätqä iwimäkqenqä†

¹⁴ Inğanji Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä iunji, anğumä tääqä ätuätumeqe, “Eeqänänğuenä, Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, knuä mapiyä” ätukqe. ¹⁵⁻¹⁶ “Nätmatqä ämaqä hñqueä yäpä inğisa mäwitangqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqinj, kiyä mätqä miwimäkqä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwinqä ii, iqueni kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

¹⁷ Iqu ämaqä iunji äväma, anä yämä peyqanğa, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua Iqueni, kukñuä ktqä iquenyqä yatñqä äwikuwi. ¹⁸ Jisasi Iqu kimani, “He-pqe kukñuä ktqä iquenqe, maqñqä eqä? Tiinjñqä etqä. Nätmatqä yäpaqänğisa äwinqe, ämaqeu yäpä yänğisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkqä yänqiyä” ätukqe. ¹⁹ “Nätmatqä iinj, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iunqä äwitä, iqisani zä-anä bunqä äquveqänä.” (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. “Goti Iqueqä hinuä iqinj, ymisanä eeqänäni, äñguänänijä.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. “Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqänğisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä.

‡ 7:7 Asayä 29:13 § 7:10 Anğumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 * 7:10 Anğumä Itmakqä 21:17 † 7:13 Matiu 15:10-20

21-22 Ämaqeugä qeqä-quuvqä imdani, tiinä iqua ätimäwa pänqiyä. Knuä indqänqä quvqä, huiwä yanä hinqi injä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqa, nq huiziqueqä apäkänqä iqä, hinuä aowä quñqä, quanqä tquä, ä hñgisanä iqä, hñquenqä äwqä äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tquä, ä kiuä nyuatñqä, knuä qäyasäqi ämetä imäqä, itanqa suqä quvqä huitanä-huitanä huizi-pqä imäqä iquaunqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinjä iqua, ämäqeuta ätimäwa äpqe, ämaqeunji, Goti Iqueqä hinuä iqinj, kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyatanä apäkä iyyqä quuvqä heqiyqenqä[‡]

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anä-himqä Tayä-tänä qäqiqinyqä äukqe. Iqinj Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetanqqeunqe, änyä maqñqä epñqäuä” knuä wiyqanji, anä hñque äpaqukqe. Iqu knuä ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetanqqeunqe näqñqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyqä meqi dnä quvqä tqäutanji, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-tänä qäqiqi qonä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautanä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imänqqe. Ii Iqueä yukä iqi qonä äuktäuge, “Nyaqä meqe dnä quvqä tqäutanji, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatñqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimanji, “Ne ymisanji, ymeqeuganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeugä ymisanji ämotautanä, hiveqä iquaunqä tnämäuge, qäyu maeqä danä eänä.”

²⁸ I tquanqa, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätnä-qe, ymeqä ymisanä änatquteqanquwi, hiveqä iqua ämambñqäuä” ätukqe.

²⁹ I tquanqa, Jisasi Iqu, “Si ii ätninqe, yqä uvä! Dnä quvqe, tqä meqinj huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

³⁰ Inqanji, apäkä ii, iyyqä anä iqi ätimäuge, meqä iinj, dnä quvqe ae ävämeqanqa, iyyqä yquvanä iu witanj äqunqqe.

Ämaqä qätäyqä kuknuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anä himqä Tayänji äväma, anä-himqä Saitonä-tänä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huanä Galili ätimäukqe. ³² Iqi timäuqanqa, qu ämaqä qätäyqä, kuknuä winuä änä maqñqä hñque, Iquenyqä ätuma äppiwi, “Iyä! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tqe itmaqiyä” ätukuwi.

³³ I tquanquwanqa, Jisasi Iqu, ämaqä iquenji kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä inji-ingisa ävätäqetanji, anqinj, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkke. ³⁴ Ii iqe, Iqu hinui qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iquenji, “Epata” ätukqe. Kuknuä iinj, kiqä quati tiinj “Qäte äkivanä!” ³⁵ Iqu ii wimäqanqa,

[‡] 7:23 Matiu 15:21-28

ämaqä iqueä qäte äütänäqe, itanğa iqueä tewä-pqe änguä eätä, iqu kukñui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetanı, Iqu quñi, “Ämaqeunı awä mätquä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquanđi, qu awä ätäkäkuwi.

³⁷ Qätä äwiyäpiyä iqua, “Äänä imäkäqutiyä” tpu ikuwi. “Iqu nätmatqä eeqä änguä imäkqiyä. Qätäyqä-pqe, qätä äwiyqäuä. Kukñuä matqä-pqe, kukñuä tqä imäkqiyä” ätkuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqenqä**

¹ Inğanı anđumñi, ämaqä kuapänänđi Jisasi Ique äwimepu, ymisanä anđenqe aanqä etanđä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüanđqä ämotquaminđqä iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe.

² “Ämaqä tä, Nyitä hiunđi hñquaqu-hñque äpmeñuwi, ga ymisanä bñqä di aanqä etanđqenqä, Nyi quñqä huäqä änuñgiyä. ³ Inđi Nyi, quwqä anämqä dä yqänä iqä ändowatmqe, hñqua anä kinä-näunda äpquwä-qae, qanä änä mäwqä ipu, hänaqeunı dä päkombñqäuä” ätukqe.

⁴ I tquanđa, Iqueqä wäunüanđqä ämotquaminđqä iqua, “Anä avqñqä täqinđi, ämaqä eeqänänđä tä ymisanä bñqe, ne anđi ämetanä vatunquäwä?” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu iquauñi, “He bretqe, äänä ämeñäuä?” tquanđa, qu kimanđi, “Ne 7 ämeñunä” ätukuwi.

⁶ Inğanı Iqu ämaqä eeqänänđi, “Quamä pmapiyä!” ätuäqe, bretqä 7 iquau ämeqe, Goti Ique “änđuiqä” ae ätuäqe, äqäyäkütätä, Iqueqä wäunüanđqä ämotquaminđqä iquau äwikqe. Ävqanđa, iqua ämaqeunı yanä wipñqä äma ikäkuwi.

⁷ Itanğa qu hämapäkä wänđqä hn-jua qäsä ämaminuwi. Jisasi Iqu isuaunđqä, Goti Ique “änđuiqä” ae ätuäqe, “Hämapäkä-pqä tä, qäsä yanä wipiyä” ätukqe.

⁸ Inđi ämaqä eeqänđi äwqä änäpäsäpu iqi änätqutekuwi, Iqueqä wäunüanđqä ämotquaminđqä iqua, aquvä ämaqiyäpu, hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ⁹ Ymisanä ii änminuwa iqua, 4,000 iquayi. Ga Jisasi Iqu, quwqä anämqä ändowatkqe. ¹⁰ Iqu ae ändowatäqe, inđa qänđa Iqueqä ämaqä iquatä yimbaeu ikuapmäupiwi, qua Dalämanuta iunđqä äukuwi.

“Si Tquki enđnqä ämänätquetnä, wäunüä hui imäkiyä” ätukuwinđqä†

¹¹ Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiwi, Iqueqä kukñui mändi kittqäpnđqä ipäqiyäpu, yamwiqä äväpu, tii ätukuwi.

* 8: Matiu 15:32-39 † 8:10 Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56

“Si nätmatqä ämaqä mimäkqänäni imäkätinä, Tquki eniŋqe, mänätquayä.”

¹² I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqueqä äwqä imŋi, qunqä haŋä-iqä ämetä, haaqä ätätä, “Ämaqä tänŋa äpmeŋuwä ii, wäunüä imäkätinä ämänätquayä-qe, sunqä dqäuä?” ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Iqua nätmatqä hui hiŋuä mäqunquä ipnä.” ¹³ I ätuäqe, Iqu qunŋi äväma, anŋi yimbaeu ikuapmäuqe, eqä-huänä yätäqänŋisanqä äukqe.

Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, nätmatqä änyuämäwa peyqenqä‡

¹⁴ Inŋanŋi Iqueqä wäunüänŋä ämotquaminqä iqua, bretqä hui inä mämeqä, hui imäukuwi. Iutanŋi, qu yimbaeuŋi, bretqä hŋqunä ämapu äpmamiŋuwi.

¹⁵ Itanŋanŋi Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, bretqä änyuämäwa peyqenqe, anŋuanä äminyäpu, wimasäpiyä” ätuätä, näqŋqä äwikqe.

¹⁶ I tquanŋa, iqua quwqä-quwä, “Ne bretqä aanqä etanŋquenqä änatqiyä” ätnŋäukuwi.

¹⁷ Iqu, qu iinŋä tnŋanŋuwinqä, näqŋqä ämeqe, iquau yatŋqä äwikqe. “He ‘Ne bretqä aanqeqä’ ätnŋuwi, sunqä tqauä? He näqŋqä-pqä, ä kŋuä-pqe, mämeqä iquwätanä? Heqä kŋuä indqänqä iunŋi, kŋuä wäunui yasämä miqä da iqiyä?” ¹⁸ He hiŋuä-tänŋä enuwi, hiŋuä mäqunquä ipu, qätä-tänŋä enuwi, qätä mäwiyyä ipu, kŋuä äpakänäni mämeqä iquwi, ii sunqäwä? ¹⁹ Nyi bretqä hipa hŋgi eeqä, 5,000 iquaunqä äkutkqe, ga änätqutekuwi, he qa naqä manŋui, äänä ämamikuwäwä?”§ ätukqe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueqä” ätukuwi.

²⁰ Itanŋi Iqu, “Ga Nyi bretqä 7, ämaqä 4,000 iquaunqä äkutkqä, änätqutekuwi, hiqokä-qa manŋui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukqe.

Qu, “Ne qa 7 ämamikqueqä” ätukuwi.

²¹ Ga Iqu, “He iinŋqe, näqŋqä mämeqä yqänä itqänäuä?” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiŋuä quvqä Betsaitätanŋä hŋque anŋuä imäkkqenqä

²² Itanŋanŋi iqua anŋä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqinŋi, qu ämaqä hiŋuä quvqä hŋque, Jisasi Iquenqä ätuma ätimäupiyyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiyä” ätukuwi.

²³ I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqu, ämaqä iquenŋi, a ämasqänŋa, anŋä himqä yäpaqä mäŋgisa ätuma äwäqe,

iqueqä hinuiu makukuä äwqutäqe, hinuä-huiwiu itmaqiyätä, yatñqä äwikqe. “Si nätmatqä hui hinuä äqunäninyä?”

24 Iqu hinuä äqänäqe, “Nñqä, nyi ämaqä hui qanjä ikiqanğä äqunmä-qe, quñi ätnänäqä mäqunquä enänä. Qu zä enğä-panjä-qua etanğä äqunänänä” ätukqe.

25 I tqaŋga, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hinuä-huiwä iu itmaqiyqanğa, iqueqä hinui hämänä äqänätä, äŋguä ätimäuqanğa, iqu nätmatqä eeqänäñi, ätnänäqä äqunğqe. 26 Itanğani Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si anjä-himqeñi mäpaquvqä, tqä anjuñqä jänä uvä” ätukqe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Krais iqueyqä” ätkqenqä†

27 Itani Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuñqä ämotquaminğä iquatä, anjä wänğä, anjä-himqä Sisariya-Pilipai iu mätnätanğqeñqä äukuwi. Hänaqä äwäpiyä nämñi, Iqu quñi yatñqä äwikqe. “Ämaqä, Nyinqe, tqueqä ätätqänuwäwä?”

28 Iqu yatñqä ii vqanğa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hui, ‘hinuä-tqä-queqä,’ ätätqänjuwiqä” ätukuwi.

29 Iqua iinjä tquanğuwänğa, Iqu iquauñi yatñqä tii äwikqe. “Hiyaqä kñuä duñi, Nyi tqunğä?”

Iqu i tquanğa, Pitä iqu, “Si Krais ne äminesñqä, Goti Iqu atäunjuä äkikqä Iqukiyqä” ätukqe.

30 Inğani Iqu, quñi, “He Nyinqe, ämaqeñi awä matquä pampiyä” ätätä, kukñuä yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, anği vauninğä ätkqenqä‡

31 Ii ätuäqetani, Jisasi Iqu, iquau näqñqä änyä-hänä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaqeñqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanjä-iqä kuapänä meniçeqä. Itanğa ämaqeñ miqä iquau, hiqäva-imäkqä naqä iquau, itanğa kukñuä-suqenğä näqñqä-pqä iquau, Iqueni pizqä päsqanğuwänğa, Iqu hea hñquaqi-hñque äwiqe, anğumä vauniçeqä” ätukqe.

32 Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänä iqi tquanğa, Pitä iqu Iqueni, haqä nänä ätuma äwäqe, “Si kukñuä iinji, awä matqä panä. Ii quvqeçqä” ätukqe.

33 Pitä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueqä ämaqä iquau äqunä, Pitä iqueni, manjä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunğä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki nyi! Tqä kñuä indqänqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeçqä” ätukqe.

34 E ätuäqe, Iqu, ämaqeutä, Iqueqä ämaqä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi

qänaki nyivändätŋqä etanŋutqe, iqu, iqueqä-kiuänŋqä kŋuä mämeqä, iqueqä zä-huätati hunŋqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ³⁵ Ii tiinjäqä. Ämaqä hŋqu, iqueqä hänä-pmeqe a yänänäqŋqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inäqe ämaqä hŋqu, Nyinyqätä, kukŋuä äŋguä we-hunŋqä-tänŋqätä, kŋuä indqänätä, iqueqä hänä-pmeqe ävquatämämätätqe, iqu hänä pmetäniqeqä. ³⁶ Itanŋa ämaqä hŋqu, nätmatqä qua täutanŋi eeqä ämetä, äpäkönŋqe, iqueqä nätmatqä eeqänänä iinj, yätamakqä äänä väniqiyä? ³⁷ Itanŋa ämaqä hŋqu, iqueqä quuvqe anŋumä metŋqe, squäsua väniŋqäwä? ³⁸ Itanŋani, apäkä, qokique äväma qanä hŋŋi qŋqä enŋä-panä iinj, ämaqä tanŋa äpmeŋuwi, asä e imäkäpu, Goti Iquenŋi tuwä äväpu, suqä quvqä imäkätqänä. Inŋi, ämaqä hŋqu qutä anä äpme, Nyinŋqätä, Nyaqä kukŋuinŋqätä womba wiŋŋanŋutqe, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqueä yänänäqŋqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä enätqä iquatä äppqänŋanŋi, Iqu ämaqä iquenyqä womba yäniqeqä” ätukqe.

9

¹ Inŋanŋi Jisasi Iqu qunŋi, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäunuwä hŋqua, mäpäkonŋqä, hänä yqänä äpmapiyänŋanŋi, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yänänäqŋqetä äpqaŋŋutqe, hŋuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä inŋqenŋä**

² Hiunŋi 6 ae äpäwqanŋanŋi, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanŋa Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hŋquenŋqä ätuma ekqe. Iqinŋi iquauqä-quwänä äpmamiŋuwi. Iquauä hŋuä iqisanŋi, Jisasi Iqu huiwä huitanä inŋqäqe. ³ Iqueqä qäki, we-hunŋqä aanä qäpaiqänänä äyämiŋqe. Ämaqä qua täutanä hŋqu, ämuasmänŋqä qäpaiqä iinj enŋä-pa timäutŋqe, änä mimäkqä yänä. ⁴ Inŋanŋi iqua, Laisa iqutä, Mosisi iqutä, iquaqu, Jisasi Iqutä anä ätqäunya, kukŋuä tätqätanŋä äqunŋuwi. ⁵ Ii äqunäpiyinjä, Pitä iqu Jisasi Iquenŋi, “Ämotqueqä Naqä Iquki, ne täqi äpmeŋqe, ii äŋguänänŋiqä. Ne ittänä anä hŋquaqu-hŋque mätatunŋueqä. Hŋqu Tqänŋqä, ŋŋ hŋqu Mosisi iqueqänŋqä, itanŋa hŋqu Laisa iqueqänŋqänänä” ätukqe. ⁶ Pitä iqu kukŋuä ii ätukqe, iqua zä kiinjä ipu, ga iqu kukŋuä äänä täniŋqe, kŋuä yasämä mäwimeqä iqanŋi, ii ätkqe. ⁷ Inŋanŋi qaquvqä hŋqu äpäqe, iquauŋi äpatqäkqe. Iwä qaquvqä iqueuä yäpä imdanŋi kukŋuä hŋqu tii ätkqe. “Tä Nqä

* 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36

Ymeqä aanjä kiinja änyinätŋqä Iqueyqä. Iqueqä kukŋui qätä wipiyä." ⁸ I tqaŋgi äwipiyi, qu hiŋuä qävqä ikuwi, ämaqä aanqä eä, Jisasi Iqunä qutä tqäutaŋgi äqunŋuwi.

⁹ Qu qoqonjä yätuta äpäpiyänŋani, Jisasi Iqu iquauni, "Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu häŋä vauniqänŋanqe, hiqä hiŋuitä äqunäŋuwiŋqe, ämaqeuni, awä matqä pambiyä" ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tquanŋqä-pa, awä matqä ipu, yatŋqä tii iŋguwi. "Hänjä vauqe, ii squäwä?"

¹¹ Itanŋa qu Iqenji, yatŋqä tii äwikuwi. "Kukŋuä-suqenqä näqŋqä iqua, 'Laisa iqu-ganä päŋqiyä-qe' suŋqä tätqänäuä?"

¹² I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqu, "Ii naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätmätqä eeqänäni, anŋumä anŋuä imäkänqiyä. Inä-qe, Goti Iqueqä bukä iuni, 'Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqenji, qu himä-wiunqä kiinja äväpu, täŋä-hunqä kuapänä meniŋeŋe,' tuwanuä iini, suŋqä ätä äqänänä?" ätukqe. ¹³ "I etaŋgi Nyi he tiinjä etmqe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-pa, qu quwqä äwiŋqeunä ipu, suqä quvqä huitanä-huitanä itquakuwiqä" ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänjä hŋque, anŋuä iwimäkkqenqä†

¹⁴ Iqua äppiyi, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiŋqä huizi iquau wimapŋqä ipiyänŋani, ämaqä kuapänäni, iquau äpputmäupu, ga kukŋuä-suqenqä näqŋqä hŋqua, iquauqä kukŋui mändi kittqäŋqä itqätanŋä äqunŋuwi. ¹⁵ Ämaqä eeqänäni, Jisasi Iqu äpqanŋi äqumbiyänŋani, yäunuä ipu, Iquenyqä maqänä äupiyi, yeeqä äwikuwi.

¹⁶ Inŋani Iqu quni, yatŋqä tii äwikqe. "He iquatäni, manjä-mäkä suŋqä äunätqänäuä?"

¹⁷ I tquanŋa, ämaqä hŋqu ämävauqe, "Näqŋqä-vqä Iquki, ŋqä ymeqä dnä quvqä ätqäuä kukŋuä matqä itqätanŋi, Sinyŋqä ätuma äpqänä. ¹⁸ Dnjä quvqä iqu iqueni, ppqä yätŋqä imäkätä, qua iqi ämatnmäutŋqe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiqunji manŋtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutŋqe. Iinjä etaŋgi nyi, Tqä wäunüänqä ämotquetqänjä iquauni, huätä mamäupŋqä yatŋqä vqanŋa, iqua iini änä mimäkkqä iqäuä" ätukqe.

¹⁹ I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquauni, "He ämaqä quuvqä mae-qiyqä tqunenä! Nyi hesä anäni, squänŋanqä pmamqäwä? Ä, hesanji hanä-iqe, squänŋanqä meqämqäwä?" ätuätä, tii ätukqe. "Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä."

† 9:13 Matiu 17:14-21; Lukä 9:37-43a

20 I tquanğa, qu ymeqä iqueni, Iquenyqä itmeqanğuwänğa, dnä quvqä iqu, Ique hinuä äqunäqanğani, ymeqä iqueni ppqä yätñqä imäkqanğa, ymeqä iqu qua iqi äpäknäqe, iqueqä mañi makusewä kuä äsäta, qua iqi huaqä-huaqä ikqe.

21 I iqanğa, Jisasi Iqu kanique, yatñqä tii äwikqe. “Ymeqä tqeñi, äknğata ti äwimakqäwä?”

Kimañi, “Dänänğa äwimakqeçä” ätukqe. 22 “Dnä quvqä iqu, ymeqä ique pizqä pästätñqe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä, ii iqa äwätñqe. Itanğı Si nätmatqä hui yätamakqä iqä-tänğä eni, yenyqä huäqä kunğanğuti, yätamakqä yeyä” ätukqe.

23 I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamakqä iqä-tänğä eniuä’ ändñi, sunğä ändnyä? Quuvqä eqiyätqunuwä iqua, nätmatqä eeqä timäutñqä imäkñqäuä” ätukqe.

24 I tquanğanä, kaniqu mañä yänänäqñqe, “Nyi quuvqä eqiyänqä-qe, Si nyi äwa iqueni, yätamakqä nyisñqä äktqänä” ätukqe.

25 Inğanı, Jisasi Iqu ämaqä kuapänäñi tnänğä pğanğä äqunäqe, Iqu dnä quvqä iqueni, “Dnä quvqä kukñuä matqä, qätä mäwiyyä imäkqä iquki, nyi si, ymeqä iquesa täñğı huätä ätimäutnä, ga anğı mäpaquvqä isñqä äktqänä” ätukqe.

26 I tquanğa, dnä quvqä iqu zääqä ganä ätäqe, ymeqä iqueni ppqä yänänäqñqä yätñqä iwimäkäqe, huätä ätimäukqe. Itanğa ymeqä iqu pizqänänğä-qu witanğa, ämaqä kuapänäñi, “Ymeqä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi. 27 I witanğa, Jisasi Iqu iqueqä hipaeu a ämaqätätä, pämä vauqumuatqanğa, iqu pämä ätqäukqe.

28 Qänakñi, Jisasi Iqu anğä iu pmetanğani, Iqueqä wäunuanğqä ämotquamiñqä iqua, quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dnä quvqä iqueni, huätä mandowatqe, sunğä iququwä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

29 Iwä, Iqu iquauñi, “Dnä quvqä tiñi, nätmatqä huisä mändowatqä, kiqä Goti Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänğqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumninqeçä” anğı ätkqenqä†

30-31 Qu iqi ävämañi, qua Galili iunı jänä ämäwqätäukuwi. Inğanı Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanğqä ämotquamiñqä iquaunä näqñqä vätnğä winğanğı, Iqu ämaqe, Iquenyqä “Iqiyye” näqñqä mapñqä diñqe, mawiñqä ikqe. Iqu iquauñi tii ätumiñqe. “Ämaqeuçä Ymeqä Ekqä Iqueni, itumepu ämaqä iquauä hipa iu

wipnuwiqä. Itanğa qu Iqueni pizqänä päkpnuwiqä. Hiunji hñquaqu-hñque ae äpäwqanğani, Iqu anğumä hñnä vaunigeqä” ätukqe. ³² Iqu kuknuä ii tquangqenqe, iqua näqñqä mämeqä qäyä ipu, ga zä winğanğqeutani, Iqueni yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täni tqukä?” ätñguwinğä^S

³³ Iqua Kapänamä ätimäupiyi, anju äpmapiyänğani, Jisasi Iqu iquauni, “He hänaqä dutani sunğä ätñgapätqänuwäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ³⁴ I tquangä, iqua hänaqä dutani, “Nyi nageqä, nyi nageqä” ätñgapkuwä etanğqenqä, kuknuä hui kima mätkuä äpmaminuwi.

³⁵ Iqu quamä ae äpmeqetani, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqänğä winğanğutqe, iinğä iqu eeqänänğä iquauqä yäpakä, itanğa iquauqä wäunüä-wiyqä hetñqeğä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, Iqu ymeqä wänğä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueni atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe. ³⁷ “Ämaqä hñqu ymeqä wänğä hmbiñi, Nyinğä kñuä äme, yeeqä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanğa Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiya. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenğä*

³⁸ I tquangä, Jonä iqu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itñqä hñqu, saqä yoqeta dnğä quvqä huätä dowatqanğı äqunätanä, ne iqueni, ‘Iinji mimäkqä panä!’ ätukqueqä” ätukqe.

³⁹ Jonä iqu i tqanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hñqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänänğä di, Nyaqä yoqeta imäkqä iqu, Nyinğä kuknuä quvqä di maqänä matqä yänğiyä. ⁴⁰ Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. ⁴¹ Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etanğuwinqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbñqä etapquwi, qu hiñgi metapqä iqä. Qu Goti Iquesani, anğui ämapnuwiqä” ätukqe.

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqenğä†

⁴² “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanğä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanğqä iu hiñuä äqunätä,

asä iinjä imäkätä quannjä päkngangutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiñjuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäueqangpqe, ii hanjä-iqä naqä-qe, huizique mämäwqätäuqä yänqiyä” ätukqe. 43-44 “Tqä hipa hñqu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqangutqe, huätä täwisñqe. Si iinjä inji, hanjä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinjä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Hipa hñqunä änyäñi, ämäwqätäutñi. 45-46 Itanğa tqä yukä hñqu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqangutqe, huätä täwisñqe. Si iinjä inji, hanjä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinjä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Yukä hñqunä änyäñi, ämäwqätäutñi. 47 Ä tqä hiñjuä hñqu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqangutqe, huätä tquätñqe. Si iinjä inji, hanjä hea ique-ique pmeqä ämatñi. Iinjä miqä isqe, hiñjuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsänqeu äktnämäupnuwi. Ä hiñjuä hñqunä äqänänji, Goti Iqunä miqeuñi äpaqutñi. 48 Tä iinjä äsänqä iqueni, *Piweqe mapäkonqä ipu, itanğa te maisquä yäniqeqä.*‡

49 Haki, nätmätqä äpakänä witpñqä imäkätñqä-pa, ämaqä eeqänänjä iunji, te äpakänä e imäkäniqeqä. § 50 Haki äñguänä etanğqä-qe, kiqä ätquänqä di qäpu eqäqe, ga anği ätquänätñqenqe, äänä imäkpni? Hakä enqä-panuenä ätimäupu, itanğa äwqä hanjuä inqunenä pmapñqeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqenqä**

1 Jisasi Iqu anjä-himqä iunji äväma, qua Jutiya iunqätä, itanğa eqä Jotänä yätäqänğisanqätä äukqe. Inğanji ämaqä kuapänänjä anğumä Ique wimeqanğuwanga, ga Iqueqä suqä hea ique-ique iminğä-pa, Goti Iqueqä kukñuinğä näqñqä anğumä äwiminğqe.

2 Inğanji Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatñqä tii äwikuwi. “Neqä suqä dunji, ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatqänqä,’ ätnä, ‘ä mändowatqänqä’ ätnänä?”

‡ 9:48 Asayä 66:24 § 9:49 Näqñqä-tñjä hñqua, kukñuä iinjä iqueqä quatinqe, tii ätätqänäuä. Haki, hiqäva eeqänänji, ikikinyänjä iwimäkätqänjuwä-pa, te ämaqä eeqänänji ikikinyänjä imäkänä. Hiqäva-imäkqä 2:13 * 9:50 Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * 10: Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18

³ I tquanḡuwänḡa, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu henj, suqä äki etapkqäwä?”

⁴ Inḡañj qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hñqu, iqueqä apäki huätä dowatätñqä etanḡutqe, iqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, huätä inḡa dowatätñqe, ätkqe’” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu, qunj kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinḡa imäkqänqä ätätä tuwanuä äqäkqe, ii he nyuänḡa woyqä imbu, hñḡisanä iqä-quenä etanḡqetanänjḡa” ätukqe. ⁶ “I etanḡi, ainḡañj, Goti Iqu nätmätqä eeqänä ipäqiyätñqä imäkätäqänḡañj, ämaq, ‘Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.’[†] ⁷⁻⁸ Iinḡa imäkätäqetanj, tiinḡa ätkqe. ‘Qokä hñqu, kandäkänatä ävämetä, iqueqä apäkisä ḡuä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqe.’[‡] Goti Hanjuwä Iqu iinḡa ätkqetanj, qäyaqu huiwi hñquaqu minḡä, hñqunä änyinyä pmesiyänqe. ⁹ Iinḡa etanḡi nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakñqe” ätukqe.

¹⁰ Itanḡa qu anju äpmapiyänḡañj, Iqueqä wäunḡänḡä ämotquaminḡä iqua, Jisasi Ique kukñuä iinḡä yatñqä äwikuwi. ¹¹ I vquanḡuwänḡa, Iqu iquaunj tii ätukqe. “Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänḡa hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkinj qui imäkätä, huizitä huiwä yanḡa hinḡi ikiqä enḡä-pa imäkqi. ¹² Itanḡa apäkä-pqä ii, iyyqä qoki äväma, qokä änyä-hänḡa hñque ämuḡqe, ii-pqe huizitä huiwä yanḡa hinḡi ikiqä enḡä-pa imäkqiyä” ätukqe.

Ymeqä wänḡä isuaunḡeS

¹³ Ämaqä hui ymeqä wänḡä isuaunj, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätñqä, ätuma äwimakuwi. Ii ätuma wimeqanḡuwänḡa, wäunḡänḡä ämotquaminḡä iqua, “Huätä ätuma upiyä!” ätukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu hinḡuä ii äqunäqe, Iqu iquaunj, upui-hinḡuä ämoqunätä, “Ymeqä wänḡe, Nyinyqä qäyä äppiyä. Goti Iqunä miqeunj, täsua enḡä-panḡa yäpänḡisa epñqä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe. ¹⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu Goti Iqunä miqä dunj, ymeqä wänḡä itmetqänḡuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iunj, mäpaquvqä yäniqe.” ¹⁶ Ii ätuäqe, Iqu ymeqä hñqunä-hñqunä quvätäuku ämäqumuateqe, hipa nyuänḡa haqeqi äwiyätä, Goti Iqu anḡuä iwimäkätñqä yatñqä äwikqe.

[†] 10:6 Ipäqäkqä 1:27

[‡] 10:7-8 Ipäqäkqä 2:24

S 10:12 Matiu 19:13-15;

Lukä 18:15-17

*Ämiqä, nätmatqä kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätnjiyinqä**

17 Jisasi Iqu qañä tii wätñqä iqanğa, ämaqä hñqu Iquenyqä tnänjä äpeyäqe, qonjä äwoktäutä, Iqueni yatñqä tii äwikqe. “Näqñqä-vqä Äñguä Iquki, nyi häñjä hea ique-ique pmeqe äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

18 I tqanğa, Jisasi Iqu, “ ‘Äñguä Iqukiyqe’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänäñi, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. 19 “Si kukñuä-suqenqe, näqñqä äyä eñnä. Ii tiñjä iquauñqä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanjä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, tiwiqä quanğa mätquä panä. Ämaqe quanğa ätuätnä, mämotauqä panä. Itanğa tnaqä-tnuñuau yäpä iqi qänaknä iqätñqe qä’” ätukqe.†

20 I tqanğa, ämaqä iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, ymeqänqatqä suqä iuñi qänaknä iqa äpätnqe, tänğa täsuwänä” ätukqe.

21 Inğanñi Jisasi Iqu, ique hiñuä äqunäqetani, Iquenyqä aanjä kuapänä wiñğanñi, “Nätmatqä hñqu si äwa yqänä injnyä. Si nätmatqä ämeni, ga äwätinä, eeqänä mbqänqä imäkätinä, itanğa ämaqä aanqä etanğuwu wisñqe qä. Itanğa si qäukuä yätuñi yquayä-tänjä hesñqänännyä. Ii ae imäkñi, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.

22 Kukñuä iinjä qätä äwiyäqe, iqu yquayä kuapänänjä-tänju etanğqenqä, iqueqä äwqä imdanñi hanjä-iqä ämetä, hipenñi yäuä äpitä, ävämakqe.

23 I uwqanğa, Jisasi Iqu hiñuä ipe-ipe äpäqunğueyätä, Iqueqä wänuñanqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Quayquayä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqä duni, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä.”

24 I tqanğa, iqua Iqueä kukñuinqä yänuñuä ikuwi. Inqe, Jisasi Iqu qunñi anğumä, “Ymeqä tquenä, Goti Iqunä miqeu paquvqe, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä!” ätukqe. 25 “Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänjä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqeu paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunñi, ämäwqätäunä” ätukqe.

26 Inğanñi iqua yänuñuä naqänänjä ipu, tii ätnjuwi. “Inñi ämaqä qui imäkñätqänjuwitani, häñjä hea ique-ique pmeqe, tqu meni qiyä?”

27 Jisasi Iqu, iquau hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinñi änä mimäkqä iqanğpçä-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänqiyä. Nätmatqä eeqänänñi, Iqu qäyunä imäkänqiyä.”

* 10:16 Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30 † 10:19 Anğumä Itmakqä 20:12-16

28 I tquanğa, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunä! Ne nätmatqä eeqänäni ävämanı, Si qänaki äyä äkivändäjunä” ätukqe.

29-30 Jisasi Iqu kimañi, “Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Qua täuñi, ämaqä tqu-tqu iqueqä anä, kätä-käunğa, känanyi-känapqa, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunuä-pqe, Nyinqätä, Nqä kukñuä änguä we-hunqä-täñinqätä ävquatämäutqe, tñäñqe, asä iinä iqua, aanä hävemänänqe, inä ämeniqe. Itanğa iqu hanä-iqä qäsä mequänä. Inñi hea yäpakänğanñi, hanä hea ique-ique pmeqä meniçe. 31 Inäqe ämaqä, tänğa yoqä-tänğä eänjuwä iutanä kuapänänğä hñqua, qänakñi yoqä maeqänqe. Itanğa tänğa yoqä maeqä eänjuwi, inğanñi yoqä naqä-tänänqeçä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniqueqä” anğı ätkqenqä‡

32 Qu Jerusälemänğä äyäpiyä iunñi, Jisasi Iqu hiñuiqä äwimamiñqe. Iqueqä wäunuänğä ämotquamiñğä iqua, yäunuä ipu, qänaki äymiñuwi. Itanğa huiziqua zä ipu, qänaki äwivändmiñuwi. Inğanñi Iqueqä wäunuänğä ämotquamiñğä iquaunä itmeqe, Iqueqä-kiuä hanä-iqä wimeniqä diñğä, iquaunñi anğumä awä tii ätukqe. 33 “Qätä nyipiyä. Täñğanñi ne Jerusälemänğä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänñi, Ämaqeuçä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäuä. Itanğa iqua Iqueni, kukñuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeçä’ tñqäuä. Inğanñi qu Iqueni, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanğı, huizi iquau-mända wipñqäuä. 34 Inñi ämaqä iinä iqua, Iqueni ewi-iqä kukñuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänğä-tänñi ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanğı hiunñi hñquaqu päwqanğa, hñquququeni ävauniqueqä” ätukqe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyiñqä§

35 Itanñi, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyenğanñi yatñqä äkiyqueunñi, imäkñqeçä” ätukiyi.

36 I tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquñi, “Nyi qe squä qemäkmqä äqenğiyä?” ätukqe.

37 I tquanğa, iquaqu naqä pmanyiyänğä wiñğanñi, Jisasi Iqueni, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñänğanñi, ye hñqu saqä hipa ämuänğisa, itanğa hñqu qunamäuqänğisa pmenyquenqä äyenğiyä” ätukiyi.

38 Iinä tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquñi, “Qe iinğä yatñqä iqiyi, änyä maqñqä eninyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä

änyänqe, qe-pqä inä änyiyänqätanä? Itanğa, asnjä Nyi meqanğqä-pa, qe-pqe ämayänqä-tanä?"

³⁹ Inji, "Ye imäkenqeuä" ätukiyi.

Jisasi Iqu iquaquñi, "Eqä-häkä nyi nmqä iqeunji, qe-pqe inä änyiyänqeqä, itanğa asnjä Nyi meqanğqeuñi, qe-pqe inä mayänqeqä. ⁴⁰ I etanği, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqänğisatä pmanyiyänqe, Nyi atäunuä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hñquaqu atäunuä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä" ätukqe.

⁴¹ Wäunuänqä ämotquaminğä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanğinyä äwiyäpiyä iutanji, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi. ⁴² Inğanji Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. "He näqñqä äyuwä. Ne Israitqä qäyä etanği, huizi iquau miqä epiyä iqua, yänänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeunji, äwiñqä quwqä dunä qänaknä ipñqä iwimäkätqänäuä. ⁴³ Iinjä etanği, hiyaqä awä iqñji, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanji, hiqä ämeyätñqä wiñganğutqe, iqu heqä wäunuä-eyqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁴ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä wiñganğutqe, iqu hiyaqä wäunuä-eyqä hiñgänğä-qu pmetñqeqä. ⁴⁵ Ii tii etanğqä dutayi. Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iñji asä inä imäkqiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunuä yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunuä yätamäkqä ävätä, Iqueqä hänjä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänjä iquau anğu mbqä imetñqä äpkqeqä" ätukqe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique äñguä iwimäkkqenğä**

⁴⁶ Itanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänğä ämotquaminğä iquatä, anjä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänjitä ävämeqanğuwänğanji, ämaqä hiñuä pisqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hikñä iqu, huänğä manjä iqñ äpme, mbqä nätmätqä isuaunğä tquämanminqe. ⁴⁷ Iqu, "Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä" tqanğä äwiyäqetanji, aawqä yänänäqñqä ätätä, tii ätkqe. "Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinğä huäqä äkunänä."

⁴⁸ I tquanğa, ämaqä kuapänänji, iqueni äminyäpu, "Aawqä matqä panä!" ätukuwi.

Ii qäyä ätquanğä, iqu aawqä yänänäqñqä yqänänä, "Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinğä huäqä äkunänä" ätukqe.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqñ ätqepäqe, "Ique tääqä tuätumapiyä" ätukqe.

* 10:45 Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43

Inğanı qu hinuä pisqä iqueni, "Iqu sinqä 'Äpänä!' ätqi. Mä pämä ätqätinä, tqä äwqe hanuä äknätinä biyä" ätukuwi. ⁵⁰ I tquanğuwänğanı, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqe, ätkamäütä, Jisasi Iquenyqä äpkqe.

⁵¹ Iqu äwimeqanğa, Jisasi Iqu, "Nyi äänä ikimäkmqäwä?" ätukqe.

"Näqñqä-vqä Iquki, nyi anğumä hinuä qänmqä nyimäkiyä" ätukqe.

⁵² I tquanğa, Jisasi Iqu "Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäkqiyä" ätukqe. Asä qanğanı, iqu hinuä äñguä äqänätä, Jisasi Ique hänaqeu qänaki äwivändkqe.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqenqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänğä qäqi timäupñqä ipiyänğanı, anğä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonjä Olipä iu ätimäukuwi. Inğanı, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqwi, hinuiqä ändowatätä, tii ätukqe. ² "Qe anğä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä inğisa äwäsiyänğanı, donği hipkä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donği iqueni, ämaqä hñqu haqeqi mämpmeqä iminqä iquwi. Iqueni guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä" ätukqe. ³ "Ämaqä hñqu, 'Qe donği gue, sunqä hiweqinyqä' qesqanğutqe, qe kimanı, 'Naqä Iqueqä wäunjuä-tänjiqä. Ga Iqu ämaqä huisä anğumä maqänä dowatänqiyä,' suinyqä" ätukqe.

⁴ I tquanğa, iquaqu äwiyi, donği hipkä hñqu, hänaqä iqi, anğä qñqanğä-tänğä iqi guä qäyänätanği äqunğiyi. Iquaqu eweqanğiyänğa, ämaqä iqi ätqäuminjuwä hñqua, iquaquini, "Donği iqueni sunqä eweqinyqä?" ätukuwi.

⁶ I tquanğuwänğa, iquaqu qunı, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquanğiyänğa, ämaqä iqua, iquaquini, "Yqä ätuma winyqä" ätukuwi.

⁷ Inğanı, iquaqu donği, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, donği iqueä haqeqi ipteqanğiyänğa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Inğanı ämaqä kuapänäni, quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäunjuini ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hinuiqä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätukuwi.

* 11: Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätnqä Tquenji, Goti Hanjuwä Iqu änguanänjä iwimäkqiyä. ¹⁰ Neqä awiqu Dewiti iquesanjä äpätnqä Tqu, Iqueqä ämaqeu miqe, Goti Iqu ängüä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmenqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqe, hiqäva-imäkqä anju äpaquväqe, nätmätqä eeqä hinuä äqunäkäkqe. Ae hea äyä eqanğa, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaninqä äukqe.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä†

¹² Awingani, qu Betanisa äpäpiyänğani, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe. ¹³ Inğani Iqu zä-eaqä hñqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutangi äqunäqe, häukuä wiqänqä hinuänqä äukqe. Näni ätimäuqe, aanqä, quwgenä änyätangi äqunğqe. Inğani zä-eaqä häukuä qäyqänğa mayi. ¹⁴ Ii äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaq-pqä hui anğumä häukui äkndopu, maknqä danä ipnuwiqä.”

Iwä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iinjä äyä tqunği äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkminjuwä iquau huätä äpäsawqatkqenqä‡

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjä täknjä yäpä inğisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunjuä imäkätqätanğuwä eeqänänji, huätä äpäsawqatkqe. Itanğa ämaqä mbqä huitanji tnänqä imäkäpu vätqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynjä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹⁶ Itanğa hiqäva-imäkqä anjä ququawä iqinj, nätmätqä hui mbqä ipnqä mäpeyqänqä imäkkqe. ¹⁷ Iqu ämaqä näqnqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanuiunji, tiinjä äqänä.

‘Nqä aninqe, “Ämaqä eeqänä täaqä dqä aniqä” tp-nuwiqä.’S

Injä-qe, he quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä anjä* enqä-panjä imäkätqänjuä” ätukqe.

¹⁸ Inğani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqnqä iquatä, qätä iinjä äwipiyi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäknqä diinqä huänqä huiinqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapänänji, Jisasi Iqueä näqnqä vqanğqenqä yäunjuä ipu, miinqä yänjä iqanğuwitanji.

¹⁹ Heaetäni, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, anjä-himqeunji äväma äukuwi.

† 11:11 Matiu 21:18-19 ‡ 11:14 Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17

S 11:17 Asayä 56:7 * 11:17 Järämai 7:11

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatŋqä vqenqä†

²⁰ Awiŋga zä-hinuitäŋi, qu huänqeu äwäpiyänqani, zä-eaqä hinuä äqunqawi, quata buta himqä yätunqä yäuä pitanqi äqunqawi.

²¹ I äqunäpiyiŋqä, Pitä iqu knuä indqänäqce, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si hinuä qunya! Zä-eaqä äkasuwä ätunä iqu, yäuä ae äpiqeqä” ätukqce.

²² I tquanqga Jisasi Iqu iquauŋi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqce. ²³ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hŋqu qoqonä hŋque, ‘Ävauätinä eqä-pŋä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mŋi, ‘Matimäuqä yänqiyä’ knuä mämeqä eä, ‘Iŋi ätimäuŋqiyä’ knuä äme, ätquäqce, iqueqä ätqanqutqä dunä ätimäuŋqiyä” ätukqce. ²⁴ “Iŋä etanqi Nyi he etqä, nätmätqä huiŋqä Goti Ique tääqä ätuäpu yatŋqä ävquwi, ‘Ne ämenqunä’ knuä ämapu quuvqä eqäpce, he ämapŋqäuä. ²⁵⁻²⁶ Itanqga he Goti Iquenqä tääqä tŋŋqä ätqäpiyänqani, he hŋqutä äwqä äkasuwä-tänä eänqawi, inqi iqueqä suqä quvqä etquetŋqenqä äwqä hanuä imäknäpu, hui imäuquwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, heqä suqä quvqce huätä ämaemäutä, äwqä hanuä imäknänqiyä” ätukqce.

Jisasi Ique, “Yoqä naqce, äŋgisa ämenäwä?” ätukuwiŋqä‡

²⁷⁻²⁸ Qu anqumä Jerusälemä ätimäuŋqiyänqani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä inqisa ikitqätanqga, hiqäva-imäkqä naqä iquata, kuknuä-suqenqä näqŋqä iquata, ämaqä naqä iquata, Ique äwimapiyi, “Si nätmätqä tä imäktŋqce, yoqä naqce, äŋgisa ämenäwä? ‘Si ii imäktŋqce’ tqu äktkqäwä?” ätuäpu yatŋqä äwikuwi.

²⁹ I tquanqguwänqga, Jisasi Iqu, “Nyi yatŋqä hŋqu hemqänänqä” ätukqce. “He Nyi yatŋqä eyqce awä dqäpi, Nyi wänuä tä imäkmqä yoqä ändapqä Iquenqce, etmqänä. ³⁰ Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asŋä-qäyqä iqu wänuä imäkmiŋqce, yoqä naqce, qäukuä haqä yätuta ämaqäta, ä ämaqä iquauta ämaqätanä?”

³¹ Inqani quwqä-quwä tii ätŋquwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanqä’ tquanqguatqce, Iqu tiŋä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqce, sunqä itqänuwäwä?’ ³² Inäqce, ne ‘Ämaqetanqä’ tuatunqäta? I matqä yatunqceqä” ätŋquwi. Ämaqce, “Jonä iqu, hinuä-tqä-queqä” knuä indqänätanqguwiŋqce, zä ipu, matqä ikuwi. ³³ Inqi qu kimanqi, “Ne maqŋqeqä” ätukuwi.

† 11:19 Matiu 21:20-22 ‡ 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

I tquanḡuwänḡaḡi, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunuä e imäkätḡeḡe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

*Kukḡuä ktqä, wainqä wäunuä miqä quvqä iquaunqä**

¹ Inḡaḡi Jisasi Iqu qunji, kukḡuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä hḡqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täknjä äqiyäqe, guä-wainqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätḡqä, hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunjuunqä hiḡuä äqumbu pmeqä anjä quäuqä ämätäqe, itanḡa wäunju, ämaqä mbqä meqä imäkḡḡqä hḡquauqä hipa iu äwimä, anjä kiḡä nämqä wäniqe. ² Iwä häukui yäuä änduqänḡaḡi, iqu iqueqä wäunuä-wiyqä hḡque, wainqä häukui hui äpatäpu wipḡqä, wäunuä miqä iquaunqä dowatäniqe. ³ Iqu ätimäuqanḡaḡi, wäunuä miqä iqua, iqueni a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmätqä hui a maqätqä anḡumä dowatpnuwi. ⁴ Inji wäunuä-wiyqä hḡque anḡumä inä dowatäniqe. Wäunuä miqä iqua iqueni-pqe nyuänju äpäsäpu wombainqä itquapnuwi. ⁵ Ii qäyä iqanḡpi, Iqu hḡqu-pqä inä dowatäniqe. Inḡaḡi qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itanḡa kuapanäḡi, suqä asä ii itquapnuwi. Hḡquauḡi, ptqä äpäsäpu, itanḡa hḡquauḡi, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inḡaḡi iqueqä ymeqä, iqueni kuapanä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetäniqe. Iwä yäpaki, ‘Wäunuä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueni, qätä wipḡqäuä’ ätätä, iqu, iqueqä ymeqä ique dowatäniqe. ⁷⁻⁸ Inḡaḡi wäunuä miqä iqua, ‘Kaqa ämeniqä-qu, täsqukuänä’ tmbnuwi. ‘Maqänänjä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäunuä tä, neqä nemänätḡqänänjä’ ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpji, iqueä huiwi wäunuä täknjä yäpaqä mäḡḡisa matnämäupnuwi.

⁹ Inḡaḡi kaqä wäunuä iutänjä kawiqu, äänä yäniqe? Iqu äpatä, wäunuä miqä iquaunji pizqä äpäsätä, wäunju huizi iqua mipḡqä väniqe. ¹⁰ Inji he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänjuwäta?

‘Hikä-anjä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunuä maeqä hiḡuinä äquḡuwi, hikä iḡjä iqu, anjä quea enqä-panjä, anjä yänänäḡḡqä imäkqä-queqä. ¹¹ Inji tä, Naqä Iqueqä imäkqanḡi ne hiḡuä äqunätaqe, anḡuänänjä äqunäju.’”†

¹² Iqu i tquanḡa, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kukḡuä ktqä ii, iquaunqä äyä tqanḡqenqä näḡḡqä ekuwi. Inḡaḡi iqua, Iqueni guä qäyanätpu ikuwi, ämaqä kuapanä etanḡuwinqä zä winḡanḡi qanyä äväma äkuwi.

* 12: Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19 † 12:11 Apqä Bukä 118:22-23

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä‡

13 Ämaqä naqä iqua, Parisi hñquatä, Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquatäni, Jisasi Iqu kukñuä quvqä hui tqanqutqe äkäpnqä, Ique yamwiqä wipñqä ändowatkuwi.

14 Ique äwimapiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, ne Tqä suqenqä näqñqä tii enu. Ämaqueuqä yoqenqätä, quwqä äwiñqenqätä kñuä mindqänqä itnä, suqä jänänäninä imäkätnä, Goti Iqueqä suqenqä qäyunä ämotquetqänä. Inji Si kñuä äänä äkiyqiyä? Romätanjä ämiqä naqä Sisa iqueni, ne mbqä takisi ävquatuñquätanä, mäwqä iquatuñquätanä?” ätukuwi.

15 Iqua yatñqä naqä-qakuä mäwqä iqanquwiñqe, Iqu näqñqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, suñqä nyiyqä? Mbqä hikä hñqu, Nyi hiñuä qunmqä äma quveppu.” 16 Iqua hñqu äma pñanquwännga, Iqu quñi ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätäni, tqueqä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanjä naqä iqueqeqä” ätukuwi.

17 Iqu kimani, “Inji, nätmatqä Sisa iqueqä etanqutqe, ii kaqä-que wipñqeqä. Ä nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanqutqe, ii Goti Ique wipñqeqä” ätukqe. I tquanğa, qu Iqueä kukñuñqä müiqä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä vauqenqä ätukqe§

18 Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, anğumä häñä mävaucä ipnuwiqä’ ätmiñuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatñqä tii äwikuwi. 19 “Näqñqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iñi, Israitqä iqunenyqä tiñjä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, känğuequ apäñqä ämetä, kätequenyqä tñänqä hiätñqe, ymeqä hemeñqiyä.’**

20 Itanğa hiñuiqänäni, ämaqä 7 hñguiqua äpmamiñuwi. Itanğa iñguiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkoñgqe. 21 Itani käünğuequ apäqñqä iñi ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkoñgqe. Itanğa käünğua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkoñgqe. 22 Inji eeqänänä iñguiqua, apäkä iñi ämapiyi, qu ymeqä meämeqänğa äpäkoñguwi. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkoñgqeqä. 23 Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävauqanquwänğanı, apäkä eeqänğuiqua ämamiñuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

‡ 12:12 Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26 § 12:17 Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40

* 12:19 Kukñuä-suqä 25:5

24 Iinjä tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänänqenqätä, itanḡa Iqueä yänänänqenqätä maqḡqä, qämä-qämä ipu, ii ätqäüä. 25 Hea inḡanji, ämaqä ae äpäkombqä iqua anḡumä ävaupiyänḡanji, qokä-apäkä mämanḡqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmeḡuwä-pa, injä pmapnuwiqä.

26 Itanḡi ämaqä äpäkombqä anḡumä ävaupnuwänḡe, Nyi yatḡqä hemqeḡä. He Mosisi iqueä tuwanüä zä-yänätänji tä anḡqenqä a matauqä itqänuwenda? Inḡanji Goti Iqu Mosisi iquenji, ‘Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjä’† ätukqeḡä. 27 Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonḡuwä iquauqä manä. Ämaqä hänä äpmeḡuwä iquauqä Goti Iqueḡä. Iinjä etanḡi, Aprähämä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpäkonḡuwä-qe, hänä yqänä äpmeḡä. Iinjä enḡä di, he qämä-qämä kuapänä ipu ätätqänäuä” ätukqe.

Kukḡuä-suqä naqänänä, huizi iquau ämäwqätäunḡä iqu, äsqukuä?‡

28 Iqua kukḡuä yqänä tätqätanḡuwänḡa, kukḡuä-suqenḡä näqḡqä hḡqu äpäqe, qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatḡqeunji, kima anḡuanä äyä tquanḡi äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatḡqä tii äwikqe. “Kukḡuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kinḡanä ämäwqätäunḡe, äkisqukuä?” ätukqe.

29 Iqu yatḡqä ii vqanḡa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Suqä kinḡanänä iqu, tiinji.

‘Israitqä iquenä, kukḡuä tä qätä anḡuanä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänä Iquvqä. 30 Itanḡa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenji, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kḡuä indqänqetä, yänänänqenqetänji, Ique näwe äwinyätinä, Iquenyqänä kuapänä kinḡuätḡeqä.’§

31 Itanji huizi iqu tiiyi.

*‘Si tqä-täunḡä äkinyätḡqä-pañi, ämaqä si-tänä iqi äpmeḡuwä iquauḡqä-pqe, inä kinyätḡeqä.’**

Suqä iquaquinj, huizi iqua mämwqätäuqä enäuä” ätukqe.

32 I tquanḡa, kukḡuä-suqenḡä näqḡqä iqu tii ätukqe. “Näqḡqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aanqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. 33 Itanḡa ne neqä qeqä-quuvqe, kḡuä indqänḡe, yänänänqenḡe, Goti Iquenji, ävätanä, Iquenyqä kiinjä nenḡuätḡe. Itanḡa neqä-neuänḡqä änenyätḡqä-pa, ämaqä huizi iquauḡqä-pqe inä

† 12:26 Anḡumä Itmakqä 3:6 ‡ 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28 § 12:30

Kukḡuä-suqä 6:5 * 12:31 Hiqäva-imäkqä 19:18

nenğuätŋqe. Ne iinjä itunqe, ii nanuä, nätmatqä huitanjä-huitanjätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeunji, suqä tquaqu ämawqätäuninyqä” ätukqe.

³⁴ Jisasi Iqu, ämaqä iqu kŋuä äŋguä indqänätä tquanji äwiyäqe, iquenji tii ätukqe. “Si Goti Iqunä miqeunji, qäqiqi äpmeŋinyä” ätukqe. Iutanji, ämaqä eeqä zä ipu, Ique yatŋqä hui mäwqä ikuwi.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

³⁵ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anä mätnätanŋqä iqi näqŋqä ävätä, tii ätukqe. “Kukŋuä-suqenqä näqŋqä iqua, Kraisii ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqŋqä äänä epu tätqänjä? ³⁶ Dewiti iqunäŋji, Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, ique kŋuä vqanji, tii ätkqe.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, ŋqä Naqä Ique tii ätukqeqä.

‘Nyi Tqä himä-wiunqä iquaunji, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänŋanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmettŋqinyä,’ ätkqeqä.’

³⁷ Inji änäänŋä? Kraisii Iquenji, Dewiti iqunä, ‘Nqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqe qä’ änäänŋä tätqänjäuä?” ätukqe.

Ämaqä kuapänäŋji, qu Jisasi Iqueqä kukŋui qätä äwiyäpiyänŋanji, yeeqä imiŋuwi.

Wopqä ipu, kukŋuinä tqä iquaunqä, wa wipiyä‡

³⁸ Jisasi Iqu näqŋqä ävätäqä inŋanji, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquaunqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanjä upŋqäuä. Ququawä aquväqŋqeunji, ämaqe iquaunji, ‘Hiunjinŋanjqä’ tupŋqäuä.

³⁹ Anä aquväqŋqeunji, anä äŋguä iqinyä pmapŋqäuä. Ymisanjä naqä imäkkänŋanjä-pqe, anä äŋguä iqinyä pmapŋqäuä. ⁴⁰ Inji qu apäqŋqä iuaunji, quanŋä ätuäpu, quwqä anji quwä mapŋqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanŋä tquäpŋqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänŋanji, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämawqätäuniqe qä” ätukqe.

Apäkä apäŋqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä§

⁴¹ Inŋanji Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqanŋuä-tänjä iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäuqanŋuwi, hiŋuä äqunä äpmamiŋqe. Ga ämaqä mbqä hatŋä-tänjä kuapänäŋji, mbqä hävemnäqŋqä

† 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44 ‡ 12:37 Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47

§ 12:40 Lukä 21:1-4

ätämäuminjuwi. ⁴² Inğanı apäkä nätmatqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wänqä hnjuacunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau, tääqä ätuätumetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmatqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwi, iyyqe, eeqänänä iuqe, ämäwqätäuqiyä. ⁴⁴ Itanğa qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutanı, wänqä hmbu ätnämäuqäuä. Apäkä täsi iinjä ma, mbqänqä äwa itä iyyqä quuvqänqä äwiñqepu, eeqänä qe ätnämäuqä-qae, aanqä pmenqiyä” ätukqe.

13

*Hañä-iqä hea yäpakänğa timäuniqenqä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjutanı yäpaqänğisa ätimäwa pğanğanı, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hnqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäkqä anı hiñuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, anä qeqätqetanı, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinjä manä matqä yanqunä” ätukqe.

² I tqunğa Jisasi Iqu iquenı, “Si anä naqä tä mätnätanğqä tqauñı hiñuä äqunänğä? Hikä iqua yänqä-mänğeu yqänä tii makñqä, qäpu henıqe. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqonä Olipä iu, hiqäva-imäkqä anä nänğisa mätnätanğı äqunä pmetanğanı, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itanğa Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iquenı yatñqä tii äwıkuwi. “Nätmatqä iinjı, äknğa timäuniqä iinjä, natiyä. Itanğa ne squä-ganä mänätqueqanğuti, ga ne iutanı näqñqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä tiñä tqua timäuniqenqä äyä änatqiyä,’ knuä neyäninğäuä” ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatñqä ii vqanğuwänğa, Iqu iquauñı, tii ätukqe. “Qu quanğä etäpu, hiqä knuä indqänqä qui emäkqänqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hnqunä-hnqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänä iuqä knuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuiqä. ⁷ Itanğa he ämaqe mäkä naqänänä päunğeyqanğuwı qätä äwiyaupu, ‘Ämaqä kiñä danä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanğä qätä äwiyaپیانğanı, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqänqä. Nätmatqä iinjı ätimäütäqä-qe, hiunji yäpaki änanjqä. ⁸ Ämaqä huitanä iqua, hueqä-himqä huitanä iquatänı, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hnqueqä mäkä-iqä

* 13: Matiu 24:1-51; Lukä 21:5-36

iqua, huiziqueqä iquatäni, mäkä humbnuwiqä. Hnqäqini, qua ekä yäniqeqä. Itanğa hnqäqini, buayä dä naqänänjä timäuniqeqä. Apäkä iua, ymeqä änä ämipnqä tänjä-hunqä ämetqänjuwä-parji, nätmätqä iinjä iqua-ganä timäuniqeqä.

⁹ Iinjä etanği, he yasämä mimbiyä.† Ämaqä naqä kuknjuä mitqä iquauñqä etma upnuwi. Itanğa anjä aquväqñqä iu ptqä hepäkpnuwi. Itanğa qu Nyi mändi ängittqiyäpu, he anjä-himqeutanjä ämaqä naqä iquauä hinjuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kuknjuä änguä we-hunqä-tänji, awä eeqä tupñqenqä. ¹⁰ Itanğa Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutänqä-pa, qu kuknjuä änguä we-hunqä-tänjñqe, qätä-ganä wipnuwänqeqä. ¹¹ Itanğa qu etmepu, kuknjuänqä etma uwqanğpqe, 'Ne kuknjuä äänä tatunquäwä?' knjuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Inğanji kuknui, he matqä, Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu täniqeqä. Inji, he knjuä Goti Iqu etapqanğqenä tqäpnä.

¹² Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkñqä iinjqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itanji kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitanjinä itquapnuwiqä. Itanğa ymeqä iqua, kunaqä-kunuñuautä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä. ¹³ He Nyaqä yoqä-tänuenä etanği, ämaqä eeqänänji himä-wiunqä emäkkäpnnuwiqä. Injñqe qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqänğanqä yänjä äqambu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanjä iqumuatäniqeqä" ätukqe.

¹⁴ (Ämaqä kuknjuä tä a ätäütäqä iqu, näqñqä änguänä mequätñqe.) "He nätmätqä qui imäkkä quvqänänjä iqu anjä pmua imäknänqä iqi tqäutanği qumbnuwiqä. Inğanji qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonjä yätunqä yqäpnqä. ¹⁵ Ä ämaqä anjä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmäütäqänğanji, iqu anjä yäpä yänğisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmätqä anjä yäpä inğisa witanğutqenqä knjuä mindqänqä itä, hämänänä zä uwquänqä. ¹⁶ Nñ ämaqä, iqueqä wäunjuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä iquänqä. ¹⁷ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anjuänqä-tänjä iuaunqätänji, zä maqänä mäwqä iqanğpñqenqe, huäqä kiinjä hunqeqä. ¹⁸ Nätmätqä quvqä iinjji, yunjuä qunqänğa matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpnqeqä. ¹⁹ Itanğa hanjä-iqä inğa timäuniqe, naqänänjä ämäwqätäuniqe. Goti Iqu qua imäkkqänğata tänğa tinqe, hanjä-iqä tqütä asänänji matimäuqä iminjqeqä.

† 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

Qanakndanjä-pqe, iinj matimäuqä yäniqeqä. ²⁰ Hanjä-iqenqe, Naqä Iqu, 'Wänqäpu wäniqeqä' ae ätkqeqä. Iqu iinjä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkngäpningä. Injaqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunuä ikqä iquaujqä kjuä indqänätä, wänqäpu hiätjqä imäkäniqeqä" ätukqe.

²¹ "Inganj ämaqä hui, 'He hinuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätjqä Goti Iqu ique atäunuä ikqä iqu täqi äpmenä,' ä 'Näni äpmenä' etqanqpqe, he qätä mäwiyqä pa iqäpjqä. ²² Ii tiinjä etanji. Ämaqä quangä-tqä hui ätimäupu, 'Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä änyikqä iqunjä' etäpu, ämaqe kjuä iqä mapnqenqä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanjä imäkpnuwiqä. Quangä-tqä iinjä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunuä ikqä iquauji, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanja ämaqä huizi, 'Nyi hinuä-tqä iqunjä' ätäpu, asänänjä imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etanji nätmätqä eeqä timäuniqenqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inj he yasämä mimbiyä.

²⁴⁻²⁵ Itanja, hanjä-iqä naqänänjä ae etqä iqua qäpu hiqanqanji, maqänänji mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma qua täu qiyäpäknganguwänja, ga nätmätqä yänänänqä qäukuä yätu äwiñuwi ämenä ipnuwiqä.† ²⁶ Inganj qu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänänqnetä, Iqueqä we-hunqä naqänänjä itä pqanji qumbnuwi. ²⁷ Inganj Iqu enätqä iquau ändowatätä, ämaqä 'Nqeqä' ätätä atäunuä ikqä iquauji, qäukuä-qua hitunuä äwitqutänqä-pa, aquv äeqänä maqiyäniqe.

²⁸ Itanja zä-eaqä iqu ämetquetjqenqä näqjqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mnji änyä-hänjä injgäqe, näqjqä tiinjä iqäpjqä. Yunuä äqunätjqe qäpu eätä, mäptqä dnjä hinätjqe, qäqi etanjiyqä. ²⁹ Asä iinj, he nätmätqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanji äqumbiyänqanji, he näqjqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anjä hänaqä iu näwe tqäutanjiyqä. ³⁰ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea injga pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanguwänja, nätmätqä eeqänänji timäuniqeqä.

³¹ Qäukuitä, quaetä qäpu heniqe. Mä Nyaqä kukñui qäpu maeqä yäniqe.

³² Injaqe nätmätqä iinjä äknja timäuniqä iinjqe, ämaqä hñqu änyä maqjqä eänä. Ynaunjä qäukuä yätutanjä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundäni, ne änyä maqjqä eänunä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³³ Nätmätqä iinjä äknja

† 13:24-25 Asayä 13:10; Jolei 2:10

timäuniŋqenqä änyä maqŋqä eäŋuwä-qae, yasämä ätuäqämepu, hiŋuä äqumbu pmetŋqe. ³⁴ Ii tiŋä enqä-pani. Ämaqä hŋqu kiŋä hmqä wätŋqä, ga iqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iqua, iqueqä anä mipŋqä ävqä-panä iŋiyi. Ga wäunui, ique-iqueqä äpatätä, kikiŋä väniqe. Iŋi, hänaqä qŋqanä miqä iquenji, 'Yasämä ätuäqämanä pmetŋqe' tuäniqe. ³⁵⁻³⁶ Iiŋä etaŋgi, 'Kaqä anä-tänä iqu, heaetänä-qe, ä quaesqänŋanä-qe, ä zänqä kŋuä duätqätanŋanä-qe, ŋŋ zä we-huŋganŋanä-qe, äkŋga ti päniqätiyā-qe' änyä maqŋqä eäŋäuä. Iŋqe, he yasämä ätuäqämepu, ga hui, 'Iqu iŋga pänqiyā' kŋuä maeyätanŋa, äpätqe, hiqaqä witanŋä hiqänqä iŋqäuä. ³⁷ Nyi kukŋuä etqe, qokä-apäkä eeqänänä iu ätquä. 'Ga yasämä ätuäqämapu pmäpŋqä iŋqä' etqänä" ätukqe.

14

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkŋŋä ätŋguwiŋqä**

¹ Hiunji naqänänä Pasopa ätätqänuwä iquä, bretqä yeŋuä qo-matäuqä hiunji iquatä timäutŋqä, hiunji hŋquaqu änyä äwämiŋqe. Inŋanji hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatäŋi, kukŋuä ätqämanäpu, "Ne Jisasi Ique maqŋqä itmetanä pizqä päsatunŋue, äänä imäkatunŋuäwä?" ätŋguwi. ² "Ämaqe hiŋuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iŋi, hiunji naqänänänŋga mimäkkä yatunŋueqä" ätŋguwi.

Apäkä hui, eqä jinanä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänju equatekŋenqä†

³ Jisasi Iqu anä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänŋqueä‡ anju buayä gmanätqätanŋa, apäkä hui hikä häkä eqä jinanä-weqä iŋqä hŋqu, äma äwimetä, häkä pmäukui ikuväqe, eqä jinanä-weqe Jisasi Iqueä nyuänju äwiquatŋqe. Häkitä, eqä jinanä-weqetä, kiqä mbqe naqänänä. ⁴ Inŋanji apäkä ii, ii imäkkänŋqenqä, ämaqä iqi pmamiŋuwä ii, äwqä äkasuwä imäkpäyi, quwqä-quwä, "Eqä jinanä-weqe, suŋqä hiŋgi qui imäkkiyä?" ätŋguwi. ⁵ "Eqä jinanä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmätqä maeqä iu winätŋqänänjā." Ii ätmbiyi, apäkä iŋi äkasuwä ätukuwi.

⁶ I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqu ätukqe. "Iiŋi hiŋuinä qumbiyä. Suŋqä hanä-iqä vqäuä? Ii Nyi suqä äŋguanänji inmäkkiyä. ⁷ Ämaqä nätmätqä maeqe, hesä anänji, hea

* **14:** Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † **14:2** Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ **14:3** Saimonä iqu hiŋuiqänänji wänyimänŋqä-tänä äpmamiŋqä etaŋgi, qu iquenji "Wänyimänŋqueä" ätumiŋuwi.

ique-ique pmetpñqäüä. Iinjä etanji, 'Yätamäkqä eanä' kñuä eyqe, yätamäkqä wipñqe. Mä Nyi injä maetqe, Nyi hesä anäñi, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeqä" ätukqe. ⁸ "Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinanä-weqä äñjiquatqe, Nyaqä huiwi qua witñqenqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anä eeqänänjä im-imä kukñuä äñguä we-hunqä-täñi awä ätäkipiyänjanj, apäkä täsi inmäkqenqä awä inä tqäpñqeqä. Inj qu injqe, hui mimäuqä iqäpñqänänjä" ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqä^S

¹⁰ Itanğa Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquau-tanjä hñqu, Jisasi Iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu vätnqä, täkqä tuätñqä äukqe. ¹¹ Qu injä qätä äwipiyyi, yeeqä ipu, "Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanqunä" ätukuwi. Inğanj iqu, "Äkñga ti itmetmä wimqändiyä" tä iqe, huänqänqä qävqä iminjqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuä yätquakä iquatä ymisanjä yäpakä äñguwänğanqä^{*}

¹² Hiunji naqänänjä bretqä yeñuä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kñganänjä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanqä kñuä indqänäpiyänjanj, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. Inğanj Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, "Si Pasopa iutanjä ymisanjä dñqe, ne nätmätqä näwinyänj äñgi kimäkiyatunquäwä?" ätukuwi.

¹³ Inğanj Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqui, ändowatätä tii atukqe. "Qe anjä-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemenqiyä. Ga iqueni, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu anjä yäpä yänğisa paquvqanğa, anjä kaniqueni, 'Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä' suinyqä. ' "Nyitä, Nqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anjä hiqñqä ängikä?" äyatqiyä, ' suinyqä" ätukqe. ¹⁵ "Qe ii tquanğiyänğa, iqu anjä hiqñqä naqänänjä haqä yätqä ämätñänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqñj, buayä näwenyä inemäkinyqä" ätukqe.

¹⁶ I tquanğa, iquaqu eyi, anjä-himqä yätu ätimäyi, nätmätqä eeqänä Jisasi Iqu ätukqä-pa imäknätanğa äqunyiyi, Pasopa iutanjä ymisanjä bñqenqä näwi imäkkiyi.

^S 14:9 Matiu 26:14-16; Lukä 22:3-6

^{*} 14:11 Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38;

Jonä 13:1-17:26

17 Heaetäni, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi. 18 Qu ymisanä änäpu äpmapiyänğanı, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesanjä hñqu, Nyinçqä tåkqä tuänä. İi ämaqä Nyitä ymisanä anä änätqänuwä iquendanä hñquvqä” ätukqe.

19 I tquanğa, iqua äwqä-hanjä ämepu, hñqunä-hñqunäni, “İi nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

20 I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He 12 iquendanä hñqueyqä. Ämaqä Nyitä bretqä hevqä asiu äyämetä ängqäqä iqueyqä” ätukqe. 21 “Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, ‘Äpakonänçiyä’ ätkqä-pa, Iqu e päkonänçiyä. İtançi Ique himä-wiunçqä iquau vätnçqä iquenyqe, iqueni hanjä-ıqä naqänänä wimençiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii änguä hitäninçqä” ätukqe.

22 Qu ymisanä änäpiyänğanı,† Jisasi Iqu bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änçuiqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wäunuançqä ämotquaminçqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiyyä.” 23 İtançi Iqu wainçqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änçuiqä” ätuäqe, iquau ae äväqetanı, eeqäqua iuta änguwi. 24 İtançi, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä hänçeçqä, Goti Iqu kukñuä guä mäsäuençqe, yänänäçñqä imäkätñqä diñçeçqä. Nyi ämaqä kuapänänä iu yätamäkqä vätnçqe, ñqä hänçeçe equatqänä” ätukqe. 25 “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainçqä-eqe, Goti İqunä miqänğa hñni nmniqänğançe, anğumä mançqä imqänä” ätukqe.

26 İnğanı qu apqä hñqu ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipänçqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi İquençe änyä maññeqä’ tññqinyä” ätukqençqä‡

27 İi äwäpiyänğanı, Jisasi Iqu iquauñı, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heçiyqe, mändi päwiñçiyä. İi Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tiinjä ätä äqänänçqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. İinjä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

28 İtançi Goti Hanjuwä Iqu, Nyi ançi nyivauğumuatqanğa, Nyi qua Galili iunçqä hiñuiqä emamnıqeçqä” ätukqe.

29 I tquanğa Pitä iqu, “İqua eeqänä, quwqä quuvqä heçiyqe mändi qäyä äpäwiqanğuti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 ‡ 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 § 14:27 Sakätıyasi 13:7

30 I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tquenji, kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänğa, si Nyinçe, ‘Nyi Iquenyqä maqnqece,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqe.

31 Jisasi Iqu ii tquanğa, Pitä iqu yänä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyi-pqe anä päkonenqeçä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqnqece’ matqä imqänä” ätukqe. Itañi wäunüanğqä ämotquaminğqä eeqänänä huiziqua-pqe, inyanä ätkuwi.

*Gesemäni, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenğä**

32 Inğanj iqua, anä yoqä ‘Gesemäni’ qonätanğqeu ätimäupi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iquau, “Nyi Goti Iqutä kuknuä tenqeä. He täqi pmapiyä” ätukqe. 33 I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi ique, itanğa Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä anä äukuwi. Inğanj Iqu hanä-iqä wimetnğqä iqanğqenğqä, Iqueqä äwqä tämni anä mäwimänğqä ikqe. 34 Iinçe, Iqu tii ätukqe. “Hanä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämni imbtäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqini yasämä äminyäpu, pmapiyä” ätukqe.

35 Inğanj Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi äqiyäpäknätä, hanä-iqä wimeqanğqä iquenğqä huänğqä hui etanğutqe äwimasiyätnğqä, Goti Ique kuknuä ätkqe. 36 Iqu, “Aba,† Apiqukiyä. Si nätmatqä äwa mämiqä imäkqä Iquki, häkä hanä-iqä-tänä tqu, huätä mändavä. Inäqe Nyaqä änyinçeunji qäyä etanğuti, Tqä äkinğqä dunä isñqeçä” ätukqe.

37 I ätäqe, anği äpäqe, ämaqä anä ätuma äukqä iqua hiqaqä witanğä äqunğqe. Iwä Pitä iquenji, “Saimonä iquki, änänänğqawä? He Nyitä anäni, wänğäpu mäminğqä iquwiuä?” ätukqe.

38 “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätnğqä dinqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kuknuä tpiyä. Hiqä quuvqe, nätmatqä qäyunä imäkqänğqä äwinyätanğqä-qe, huiwi yänänäqñqä maeqeçä” ätukqe.

39 I ätuäqe, anğumä äwäqe, Goti Ique kuknuä asi, anğumä ätukqe. 40 Ae ätuäqe, iquauñqä anğumä äpäqe, iqua hinuä kukuänüä wiyqanği, hiqaqä witanğä äqunğqe. Ique kuknuä äki-äki tupñqe, änyä maqnğqä yqänä eminüwi.

41 Hñquaqu-hñque äwimetäqänğanji, Iqu iquauñi, “He hiqaqä äwäpu, hapä yqänä äpmenäüä?” ätukqe. “Ga qäpu qenji. Hiunji tä, qänğa qe ätimäuqiyä. Hinuä qumbu!

* **14:31** Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † **14:36** Kuknuä “Aba” ii Israitqä iquauqä anä-kuknuiyi. Kiqä quati, “Apä.”

Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iunji, täkqä tqä iuta ävqiyä. ⁴² He pämä äpmepu, äwanä! Hiñuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä‡

⁴³ Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanğa, Jutasi ämaqä 12 iquautañä iqu ätimäukqe. Iqutäñi ämaqä kuapänä, ipäqäyünä, ä jävqä a äqätqa ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, itanğa qokä-apäkä iu miqä iquatä dowatqanğa, ätimäukuwi. ⁴⁴ Qu änyä upñqä imäknäpiyänğanji, täkqä-tqä iqu huiziquaunji, tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunğundi, he Iqueni a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.” ⁴⁵ Qu ätimäupiyi, iqu Jisasi Ique äwimeqe, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iqukiyä” ätuätä, Ique himä kikiyä äwutänğqe. ⁴⁶ Inğanji qu Jisasi Ique itumepu, a yänänäqñqä äkiqätukuwi. ⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanğuwänğa, Iqutä qäqi anä tqäuminjuwä hñqu, iqueqä ipäqäyünä ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunjuä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe.

⁴⁸ Inğanji Jisasi Iqu, “He ipäqäyünätä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqanğuwä-pa, Nyi-pqe, iinunä etanğa ängiqätqäuä?” ätukqe. ⁴⁹ “Hiunji ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu näqñqä vätqätanğqä inğa manğiqätqe, sunqä itqanğuwäwä? Inäqe, he tä iquwi, kukñuä Goti Iqueqä bukiu ätnänqeuñi, qäyünä ätätanğqenqeqä” ätukqe.

⁵⁰ Inğanji Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikñä hñqu zä äukqenqä

⁵¹⁻⁵² Zä ii uwqanğuwänğa, hikñä gquä hñqunä huäqä hutñqä hñqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanğa, qu iqueni a kiqätqanğuwänğa, iqu gque iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqe.

Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyä päkonätñqeqä,” ätkuwinqä§

⁵³ Qu Jisasi Iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Inğanji hiqäva-imäkqä naqä iquau, ämaqeü miqä iquau, itanğa kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu iqi aquvä äqanğuwä. ⁵⁴ Pitä iqu, Jisasi Iqueniqä, kinä-tämä qänaki äuminqe. Hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä ququawä iqi

‡ 14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 § 14:51-52 Matiu 26:57-68; Lukä 22:54,63-71; Jonä 18:12-14,19-24

ätimäuqe, iqiñi, iqu ämaqä ämayukä-imanqä iquatä äpme, tä-diyeqä inyimiñqe.

⁵⁵ Inğanji, Jisasi Ique pizqä päkpnqenqä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänjä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqenqä qävqä yanätpiyi, ämävqännguwi. ⁵⁶ Ämaqä kuapänä Iquenyqä quangä kukñuä täqisqanquwä-qe, quvaqä kukñui yamuätqänqä ikuwi, asänä mäwqanqi äqunnguwi.

⁵⁷ Inğanji ämaqä hñqua pämä ämatqäupiysi, Jisasi Iquenyqä quangä kukñuä tii ätukuwi. ⁵⁸ “Ne Ämaqä Tqu tii tqanqi äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäkkä anjä, ämaqä-qua mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, anğumñi, hiunji hñquaqu-hñque mätmniqeqä. Inäqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä’ tqanqi, äwikqueqä” ätukuwi. ⁵⁹ I tqanquwä-qe, quvaqä kukñui asänä mäwqä ikqe.

⁶⁰ I tqanquwänğa, hiqäva-imäkkä naqä iqu, iquauä hiñuä iqi ätqäuä, Jisasi Ique yatñqä tii äwikque. “Ämaqä tä kukñui Siñqä ätquwi, änänğä? Si kima hui matqä isñqätanä?” ätukqe. ⁶¹ I tqanğqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kukñuä hui mätquä da ikqe.

Inji, hiqäva-imäkkä naqä iqu anğumä yatñqä tii äwikque. “Krais, Goti Iqu ne ämineyatñqä atäunñuä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunquä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

⁶² I tqanğa, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunjqä. Itanğa Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäñqä-tänjä Iqueqä hipa ämuangisa pmetanqi hiñuä qumbnuwiqä. Itanğa Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqanqi qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶³ Iqu i tqanğqenqä, hiqäva-imäkkä naqä iqu äwqä tnänjä wiñganqi, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukñuä hui inä natpnqe, ne sunqä qävqä yatunquäwä? ⁶⁴ Iqueä kukñui, Goti Ique äkittqiyätä tqanqi, qätä äyä äwiyänunä. Ga heyaqä kñuä imñi, äänä eyqi?”

Inğanji eeqänäñi qu, “Iqu suqä quvqä imäkkä-qae, qäyä päkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁵ Itanji ämaqä hñqua, Iquenji makukuä äwqutäpu, hiñuä huäqä äkeuätäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqu kpäsqiyä? Hiñuä natiyä” ätuminuwi. Itanğa ämayukä-imanqä iqua, Iquenji itmepu hipa äpäkkuwi.

*Pitä iqu, ‘Jisasi Iquenyqä maqñqe qä’ ätkqenqä**

⁶⁶⁻⁶⁷ Pitä iqu täknä yänğisa ququawä mänji pmetanğa, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä wäunñuä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanqi äqunäqe, ique

* 14:65 Matiu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

hiñuä yqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätanjä Iqutä anä äpmetqänjiyâ iqukuiyqä” ätukqe.

⁶⁸ Ii iinjâ tquangqenqä, iqu, “Oeyqä, si ii ätni, nyi änyä maqñqä enjänä” ätuäqe, yäpaqängisa äwätä, täknä hävqä qänätangqä iqi ätqäukqe. Inğanji kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

⁶⁹ Wäunjuä-wiyqä ii, iqueni iqi äqunäqe, anğumä ämaqä iqi tqäutangwiunji, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukqe. ⁷⁰ Ii käyâ ätquanği, Pitä iqu anğumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänqä hmbu ti imänganğa, ämaqä iqi ätqäuminjuwä iqua, “Si Galilisanjä iqukiyqä. İnji si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukuwi.

⁷¹ Ga inğanji iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänjuwä Iquenyqe, nyi änyä maqñqä enjä. Nyi quanğä etqändi, Goti Iqu, nyi qui nyimäkänqiyä.”

⁷² Iqu kukñuä iinji ae ti tqanğa, kukutakisqä äkakä huiz-iqu ätkqe. Inğanji Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänğa, si Nynqe, ‘Nyi Iquenyqä maqñqeqe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqenqä knuä äwikqe. Inğanji, iqu iinjâ imäkätäqenqä huäqä kiinjâ wunğanği, knuä kuapänä äqäkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenqä**

¹ Zä we-hunğanğqetäñi, hiqäva-imäkqä naqä iqua, kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, nñ ämaqä naqä huiz-iquautäñi, qu Israitqä iquau miqä eeqänänjä iqua qäsäñi, kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Itanji qu Jisasi Ique guä äkiqiyäupu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itanğa Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Inji, si qe ätnyâ” ätukqe.

³ Inğanji hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinjâ-iinjâ imäkätñqeçä” ätqua äukuwi.

⁴ Iinjâ etanği Pailoti iqu Iqueni, “Si kukñuä hui kima matqä isñqätanä?” ätuätä, yatñqä anğumä äwikqe. “Hiñuä qunyä. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinjâ-iinjâ imäkätñqeçä’ äyâ ätqäuwä” ätukqe. ⁵ I tqanğa, Jisasi Iqu kukñuä hñqu matquä ikqe. Iqu i iqanğqenqä, Pailoti iqu, “Kukñuä hui matqä sunqä iqutiyä” tä, knuä kuapänä ämakqe.

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyängäni, Israitqä iqua, "Ne guä pmetanguwä iquautanjä iquenyqä änenqiyä" tqanguwä iqueni, Pailoti iqu huätä äwiquteminqe. ⁷ Inganj ämaqä hñqua, ämiqä naqä iquau huätä mamanä-tpu ipu, huiu pizqä äpäkkuwiñqä guä äpmaminuwi. Qutanjä hñqu, Baräpasi iquvi. ⁸ Itanga ämaqä kuapä aquvā äqänguwä iqua, Pailoti ique äwimepu, "Hinuiqänä imäkmiñä-pa, iinjä imäkiyā" ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

⁹ Qu iinjä tqanguwänga, Pailoti iqu, "Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueni, huätä equtäutmä etapmqätanä?" ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätangqenqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique ätuma vqanguwiñqä, Pailoti iqu näñqä yasämä eäqenqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tqanguqä-qe, hiqäva-imäkkä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kñuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, Pailoti iqueni, "Jisasi Iqu qäyā etanguti, Baräpasi Iquenyqeqä" tupñqä ätukuwi.

¹² Inganj Pailoti iqu, "Inji, 'Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä' ätätqänguwä Iqueni, nyi äänä imäkmqäwä?" ätukqe.

¹³ Injä tqanga, qu kima tnänjä tii ätukuwi, "Iqueni, zä-huätati hunätñqä imäkiyā!"

¹⁴ Injä tqanguwänga, "Iinj sunqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?" ätukqe.

Kimani, qu manjä yänänäqñqä ätäpu, "Zä-huätati hunätñqä imäkiyā!" ätukuwi.

¹⁵ I tqanguwänga, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätñqä wiñganji, Baräpasi iqueni quñqä huätä äwiqutekqe. Itanga iqu, Jisasi Ique ptqä päkpnqä imäkätä, ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepñqä äwikqe.

¹⁶ Pailoti iqu, iquau vqanga, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqä iqueqä anä ququawä yängisa ätuma äpeyäpiyängäni, mäkä-iqä huizi iquaunqä tääqä ätukuwi. ¹⁷ Inganj iqua Ique mäñdi äkittqiyäpu, quangä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqini qu iqueni, qäkä ipisqä hämänänjä hñqu äwiyätpiyi, guä yänä-täñi ämaqä naqä hñqueä yñña-nänjä äkuäquväpu, Iqueä nyuänjiu ämuäkuwi. ¹⁸⁻¹⁹ I imäkpäyi, qu iqueni, "Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hiunjanganjñqä" ätuäpu, häsuänitä Iqueä nyuänjiu äpäsäpu, Iqueni makukuä äwqutäpu, itanga suqä ämaqä naqä hñquenqä ipqä-pa, Iqueni qonjä äwoktäupu iminjuwi. ²⁰ Qu Iqueni quvqä iinj qäpu itquapiyi, inganj qäkä ipisqä iqu huätä ätäuquväpu, Iqueqä qäki angumä äwiyätukuwi. Itanj Iqueni, zä-huätati huepñqä ätuma äkuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati äuekuwiñqä†

21 Ämaqä anä-himqä Sairinisanä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä, iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, anä-himqä yäpaqängisa äpmamiñqe, yängisa paquvqanğanı, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqä ze, iqu metñqä imäkuwi.

22 Qu Jisasi Iqueni, anä yoqä Golketa qonätanğqeuñqä ätuma äukuwi. Yoqä iini, kiqä quati, 'Ämaqä nyuänä-yäniqä.' 23 Iqini qu Jisasi Iqueni, wainqä-eqä duñi marasinqätä qäsä imäkñqe, täñä-hunqe Iqueqä huiwiuñi wipti iqiyätnqä wisauqanğa, Iqu mämotanqä ikqe. 24 Inğanı, mäkä-iqä iqua, Iqueni zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gqetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä hänjä ikuwi.

25 Qu Iqueni zä-huätatini, mäptqä awänä mäpmeqä 9 klokñga äuekuwi. 26 Quwqä suqä imäkmiñuwä duñi, kukñuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi. "Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä." 27-28 Itanğa Iqu-tänjä qäqiqini, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuanğisa äuepu, hñqueni qunamäuqängisa äuekuwi.‡ 29-30 Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. "Si, 'Nyi hiqäva-imäkqä anı äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anğı mätqunjqä' tqä-qukiyqä. Inı Tqä-täuä hänjä iqumuatnätinä, zä-huätatä äunänıtani, äyaqäsqänğa biyä!" ätumiñuwi. 31 Inı, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu-pqä tä inä äsäpu, "Iqu ämaqä huiziunı hänjä iqumuatätñqä-qe, Iqueqä-kiuänı hänjä miqumuatñqä iqiyä" ätnğuwı. 32 "Kraisı ne ämineyätñqä Goti Iqu, Ique atäunuä ikqä, Israitqeu Miqä Naqä Tqu, äyaqänğa qua täqinyqä äpä. Ga ne hiñuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä heqiyatunquänänyä" ätnğuwı. Inı, ämaqä zä-huätati anä äunminiyä iquaqu-pqe, Iqueni kukñuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqä§

33 Itanğa hiunji quemisqä ae ätimäuqanğa, qua eeqänänjä iunı, hea äwäkqe. Awiyqä 3 klokñğanı, we anğı äunğqe. 34 Awiyqä 3 klokñğanı, Jisasi Iqu manä yänänäqñqä tii ätkqe. "Eloi, Eloi, lema sapatani." Kukñuä iqu, quati

† 15:20 Matiu 27:32-44; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27 ‡ 15:27-28 Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunı, kukñuä tiñä-pqä inä ätä äqänä. "Goti Iqueä bukiunı tii äyä äqänä. 'Qu Iqueni ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä ätnäqeuñı,' iini qäyu hetñqenqä ii itquakuwi." § 15:32 Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

tiinji. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

³⁵ Ämaqä qäqiqi ätqäuminuwä hñqua, kukñuä tä qätä äwipiwi, “Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. ³⁶ Ga, ämaqä hñqu tnänä äwäqe, yañuä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqñqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu änätñqä äwisäukqe. Inä itä, tii atukqe. “Laisa iqu äpätä, Iqueni zä-huätati äunänqce äyaqiyätä itumenqutiyä? Hinuä äqänanä äpmenä.” ³⁷ Inğanji Jisasi Iqu mañä yänänäqñqä ätäqe, hindñä-meqä äwquatämäuqe, äpäkoñgqe.

³⁸ Inğanji yuä naqänänä, hiqäva-imäkqä anä yäpä inğisa imaknminqä iqu, hituñuä yätuta inği-inği äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñgqe. ³⁹ Inji mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanä äwiyä ätqäuminqä iqu, Iqu äänä itä päkoñganqce hinuä äqunäqe tii ätkqe. “Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!” ätukqe.

⁴⁰ Itanğa apäkä hiua, kinä nänisa hinuä äqumbu ätqäuminuwi. Iuautanji, Mäliya, anä-himqä Maktälatanä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hikñä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiyi. ⁴¹ Jisasi Iqu qua Galili iu pmetanğanji, Ique qänaki äwivändäpu, yätamäkqä äwiminuwä iuae. Ga, apäkä kuapänänä, Jisasi Iqutä Jerusälemänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäuminuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqä**

⁴²⁻⁴³ Hiunji iqueni, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenyqä, nätmätqä näwinyä imäkqänğanji. Iutanji, mäptqä äwitñqä ti pmetanğanji, Josepä Arämatiyatanä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” ätukqe. Ämaqä inä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänä iquautanä, yoqä naqä inänä-tänu eä, Goti Iqunä miqeuñqä hinuä äqänä äpmaminqä iquwi.

⁴⁴ “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquanğa, Pailoti iqu yäñuä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkoñgqätanä, ä änäänğä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ⁴⁵ Ämaqä iquesa näqñqä ae ämeqetanji, Pailoti iqu, Josepä iqueni, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. ⁴⁶ Inğanji, Josepä iqu yuä naqä hñqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänji ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pñqä heqänqä hikä ätäñukuwä anä-nänä imä pñqä ekqe. Pñqä ae eäqe, hikä qñqanä naqä hñqu, huaqä-huaqä ämiqa qñqanä ämaptekqe. ⁴⁷ Mäliya Maktälatanä

* 15:41 Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

iisä, ηη Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pηqä eqaηgqe, hiηuä äqunηgiyi.

16

*Jisasi Iqu ävaukqenqä**

¹ Hiunji Sämbatqe ae äpawqanηani, Mäliya Maktälataηä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itaηga Solomi, qu eqä jinaηä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpηqänänyä.

² Hiunji kiηganänä iqueuä zi-hiηuä matqä, mäptqä ti eumäuqanηani, apäkä iua, Jisasi Ique pηqä ekqeunqä äwäpiyänηani, tii ätηguwi. ³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwiηqä iqueqä hikä qηqanä äptänänqce, huaqä-huaqä ämitä nauteyätηqe, tqukä?” ⁴ E äwäpiyä iunda hiηuä äqunäukuwi, hikä iinä iqu, kätanänä qäyä hitaηgqä-qe, qηqanä mäpmäwänätanηi äqunηguwi. ⁵ Itanηa apäkä iua, Jisasi Ique pηqä ekqä yämä äpaquväpiyänηani, hikηä gquä qäpaiqä hämänänänä imäkηqä hηqu, hipa ämuangisa pmetanηi äqumbiyi, iηganηi iua müiqä yänä ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanηuwänηga, iqu iuaunηi, “He yäunüä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hiηuänqä äpqäuä. Iqu ae ävauqäqe. Hiηuä qumbiyä! Äwäteqä täqinηi, aanqä suänä. ⁷ Iinä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiηqä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. ‘Iqu qua Galiliηqä hiηuiqä wänqiyä. Iqu ae etkä-pa, he Ique iqi qumbηqäuä’ tupiyä” ätukqe.

⁸ Iηganηi apäkä iua zä ipu, yäunüä-yäunüä wiηganηa, ämaqä pηqä wiqeuta yäpaqä mäηgisa ätimäupiyyi, iqisanηi zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyänηani, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeunηi mätkuä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälataηä ii äwimakqenqä†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kiηganänä iqueuä ziηuä matqänηga ävauqetaηi, Mäliya Maktälataηä ii-ganä äwimakqe. Iinηi, dnä quvqä 7 tqäutaηgi, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itanηi ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikämiηuwä iqua, huäqä-huηqä ämepu, kηuä qiyätqätanηuwä iu äwimetä, awä ätukqe. ¹¹ Ii, “Jisasi Iqu häηä pmetanηi, äqunänänä” tquaηgi äwiyäpiyä-qe, qu, “Ii quaηgä ätqiyä” kηuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hηquaqui äwimakqenqä‡

* **16:** Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18 † **16:8** Pipa Grikä pmeqeugä kukηuä iu äqänänqä huiunηi, kukηuä hiqηqä 9 iuta 20 buηqe, maqηqä eänä. Näqηqä-tänä kuapanänηi, Makä iqu maqiyqä ikqenqä kηuä indqänätqänä. ‡ **16:11** Lukä 24:13-35

12 Itañi huizi, Iqueqä wäunüñqä ämotquamiñqä hñquaqu, añä-himqä iutañi äväma, qañä wätqätanginyänga, Jisasi Iqu, iquaquñi huitañä-qu imäknä äwimakqe. 13 Iquaqu añgumä äwiyi, huizi iquaunji, iquaqui wimeqangqenqä ätukiyi. I tquangiyä-qe, iqua, "Iquaqu quañgä ätqinyqä" kñuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäunüä äwikqenqä[§]

14 Itañi Iqu, wäunüñqä ämotquamiñqä 11 iqua, ymisañä änäpu pmetanguwänga äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique häñä anji pmetangi hinüä äqunquwiñqä qäyä ätquangä, ga "Qu quañgä änatqäüä" ätuäpu pmetanguwinqä, Iqu, "He nyuänä woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäüä?" ätuätä, yänänäqñqä ätukqe. 15 Itañga Iqu iquaunji, "He qua äwitqutänqä-pa kukñuä äñguä we-hunqä-täñi äma äwäpu, ämaqä eeqänänä iu awä tupñeqä" ätukqe. 16 "Ämaqä quuvqä eqiyätä asñä ämeqä iqueni, Goti Iqu häñä iqumuatäniqe. Itañga ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, 'Hänä mäpmeqä yänqiyä' täniqe." qä.

17-18 Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunüä ämaqä mimäkqänänä tiñi imäkäpnuwi. Nyaqä yoqeta, dnä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kukñuä änyä-häñi ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäkqä yäniqe. Itañga ämaqä täñä-yaqä witañgpqeunji, hipae haqeqi äwiyquwi, äñguä imämbnuwiqä" ätukqe.

Goti Iqu Jisasi Iqueni, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä^{*}

19 Naqä Jisasi Iqu, iquaunji kukñuä qäpu tquanga, Iqueni qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itañga Iqu Goti Iqueä hipa ämuangisa äpmakqe. 20 Inğanji Iqueqä wäunüñqä ämotquamiñqä iqua im-imä äwäpu, kukñuä awä ätuäkämiñuwi. Kukñuä naqä-qakuä hitangqenqä motquapñqe, Naqä Iqu yänänäqñqä vqanji, iqua ämaqä mimäkqänänä imäkäkämiñuwi.

§ 16:13 Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23
24:50-53, Wäunüñqä 1:9-12

* 16:17-18 Lukä

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Lukä iqu äqäkqe Yätamäqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Bukä, kuknuä änguä we-hunqä-tänjä Lukä iqu äqäkqeu, ne hinuä tiinjä äqunänu. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huizitäni, Angumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäunuä ipäqiyätäqänqani, qokä-apäkiu, tiinjä ätuminqe. Dnä Änguä Iqu, iwimäkqangi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä ängui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqu tiwiqä kuapänäni, Jisasi Iqu, qokä-apäkä hanjä-iquä äki-äkitanä, metqätanquwiqe, huäqä äwunätä, änguä iwimäkminqenqä.

Jisasi Iqu, qunä änguänä iwimäkqanqgeunqä, qokä-apäki aquvänä iminuwä. Mäliyai, Ique nyquanga, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hinuä qunyä.) Bukä Iqueqä qäpunä, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ekqetanä, qu yeeqä naqänänjä ikuwi. (Lukä 24:52 hinuä qunyä.)

Nätmatqä kuapänäni, Jisasi Iqueä äpmeqeuqe, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kuknuä iinjä iqua, bukä tqe äqänänqe, huizi iquauä maqngä eä. Kuknuä ktqä, ämaqä Sämalia pmeqä iqu, ämaqä äpäkkuwä ique yätamäqä äwikqenqätä, ä kuknuä ktqä, ymeqä iqu kanique ävämakqenqätä, ä kuknuä ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqenqätäni, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiinäpqe inänji. Suqä tääqä yänänäqngä tqeunqä, ä Dnä Änguä Iqueä wäunuiqngä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqenqätäni, ii äqäkqe. Itanqä kuknuä kuapänäni, apäkä iua imäkminuwä iinqätä, qäsä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwanui, bukä tqu qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne tänqä 'Wäunuiqngäu' ätätunqe, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqäpnänjä, Jisasi Iqu qäukuä yätunqä ae ekqänqä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, imäkminuwinqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näqngä änguä ämetä, tuwanuä äqäkqenqä

¹⁻² Jisasi Iqu nesä pmetangi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqenqe, Iqueqä kuknuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänänjä

hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qanä ikipu, kuknuä awä änatminuwi. Itanğa ämaqä kuapänäni, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqakuwi. ³⁻⁴ Nyi wäunuä ipäqäkqä duta, yatnqä iqa äpqinjaqänmi, tänganji nyi nätmatqä eeqänänjä ätimäuqanqenqä kjuä änguänänji ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänänjinqä ämäktquakuwä inqe, si näqnqä eätnä, "Ii naqä-qakuiqä" ttñä diñqe, tänganji nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmqänä.

Enätqä hnqu Sakätiyasi iqueni, Jonä iquenyqä ätukqenqä

⁵ Ämaqeu miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätanganji, hiqäva-imäkqä hnqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iqutä wäunuä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesanä iiyi. ⁶ Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini, Iqueqä kuknuitä, suqetä, eeqänä qänaknä isinyä, jänänänjä äpmaminjiyi. ⁷ Älisapetqi qokitqä etanği, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyanä-äpäyanä äpmaminjiyi.

⁸ Hea hnqueni, ämaqä Äpaisa iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanguwänğa, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqi wäunuä iqämanminqe.

⁹ Inğanji iqua quwqä suqä iwäsäuqänqä imäkäpu, Sakätiyasi iqu Naqä Iqueqä anä hiqnqä pmua ingisanqä äwätä, nätmatqä jinanä-weqä tä iketnqä diñqä, atäunuä ikuwi. ¹⁰ Iqu hiqnqä pmua iunqä uwqanğa, qokä-apäkä aquvä äqänquwi, qu yäpaqä mängisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminuwi.

¹¹ Inğanji Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hnqu, hiqnqä yäpä ingisa jinanä-weqä ttawä inju, hipa ämuangisa tqäutangi äqunqce. ¹² Iqu ique hinuä e äqunäqe, änä mäwimänqä itä, zä kiinjä ikqe.

¹³ Inğanji enätqä iqu, "Sakätiyasi iquki, si zä miqä panä" ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqä ätni, qätä ae äkiyänqce. Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hnqu nyuänqiyä. Iqueqä yoqe, 'Jonäuä' nyuätqätñqä.

¹⁴ Inğanji, saqä äwqe, aanä yeeqä kuapä kinyäniqueqä. Ämaqä kuapänänji, ymeqä iquenyqä aquvänä ipnuwiqä.

¹⁵ Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini, ämaqä naqä-qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kjuä indqänqce qui wimäkqetä, manqä yäniqueqä. Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätanganji, Dñä Änguä Iqu, iqutä anä pmetäniqueqä. ¹⁶ Iqu iqueqä wäunuä imäkätqätangi, Israitqä kuapänänji, iquauqä suqä

hngisanäni huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä ipnuwiqä. ¹⁷ Iqu Laisa iqueuä suqetä, yänänäqñqetä ämetä, Naqä Ique hiñuiqä wimeniqeqä. Qunuñuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä imbñqä imäkätä, ämaqä hngisanä itqänjuwä iquauñi, kñuä äkunmäknäpu, iquauqä kñuä indqänqce äñguänänä metpñqä imäkäniqeqä. Iqu ämaqä iquauñi, Naqä Iqu äpätqänqanqä näwenyā e imäkäniqeqä” ätukqe.

¹⁸ Sakätiyasi iqu enätqä iqueni, “Saqa kukñuinqce, naqä-qakuiqä kñuä nyätñqce, nyi näqñqce äänä himqäwä? Nyitä ñqä apäkisä, ye quväukuä kuapänä ae ämäyaqutäueqä” ätukqe.

¹⁹ Enätqä iqu kimanj, “Nyi Gapleti iquñqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipenüä iqi ätqäunänä. Iqu nyi kukñuä äñguä täñqä awä ktmqä änändowatkqä. ²⁰ Nyaqä kukñuä tä hea qayunänänqga, naqä-qakuänänä timäuniqeqä. Inäqce si nyaqä kukñui qätä manyiyqä inä-qae, hea nätmätqä tä timäuqanqanqce, kukñuä matqä isñqinyä” ätukqe.

²¹ Sakätiyasi iqutä, enätqä iqutä, iquaqu kukñuä tqämanätqätanqiyänqanji, ämaqä yäpaqä mäñgisa ätqäuminjuwä iqua, Sakätiyasi iqu anä yäpā yänqisa äpakä pmetanqceñqä, iquenyqä hiñuä äqumbu äpmapu, kñuä kuapänä indqänminjuwi. ²² Iqu hñganqä imänjaqänäqce, hñganji yäpaqä mäñgisa ätimäuqce, kukñuä mätkuä iqanqga, qu iquenyqce, iqu anä pmua inqisa äpme, wätqä enqä-pa äqunätänqce, näqñqä ämakuwi. Iqu kukñuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä enqä-panji imäkkqce.

²³ Qänakndanji Sakätiyasi iqu, iqueqä wäunüä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji qäpu iäqce, iqueqä anämqä äukqe.

²⁴ Inqanji iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-tänä eä, iyyqä anä yäpā yänqisa zä qanüä hipa hñgi eeqä äpmaminqce. ²⁵ “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä äñguänä inyimäkqiyä. Nyi qokitqä äpmamä wombä änyinminqce, täñganji Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqiyä” ätkqce.

Enätqä iqu Mäliyaunji, Jisasi Ique nyuäniqenqä ätukqenqä

²⁶ Älisapetqi äwqä-tänä qanüä 6 pmetanqanji, Goti Hanjuwä Iqu enätqä Gapleti iqueni, Galilisänä inqgi anä-himqä Nasäretqänqä ändowatkqce. ²⁷ Iqinji iqu apäkä hitqä, qokätä hiqaqä mäwiqä iminqä hui, iyyqä yoqce Mäliyaü äwimakqce. Ii Josepä iquenyqä ätminjuwi. Josepä iqueqä kawiqu, ämaqä naqä Dewiti ique. ²⁸ Enätqä iqu apäkä ii äwimeqce, “Si äñguä äpmeñinyä. Goti Naqä Iqu sinyqä kñuä äñguänänä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.

²⁹ Ii kuknuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimänqä itä, “Änäänqä dqutiyä?” knuä äwikqe.

³⁰ Enätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä änguänänjinqä, si atäunuä ae äkiyqeqä. ³¹ Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hnque misinjä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättnänqeqä. ³² Iqu Naqä-qu etanguti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanquti, Iqu qokä-apäkä iunji, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämiminqä-pa, e miniqeqä. ³³ Iqu hueqä-himqä Jekopä iqesanjä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqeqä. Iqueqä ämiqä iinji, qäpunä maeqä da, e witäniqeqä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa Mäliya enätqä iqueni, “Tä äänä timäutnqä tnyä? Nyi qoki maeqinjä” ätukqe.

³⁵ Enätqä iqu kimanji, “Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Dnjä Änguä Iqu si äkimetä, Iqueqä yänänänqne äkpatqiyänqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiätanguti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. ³⁶ Qätä nyiyä! Apäkä äpäyanä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hnqu inä nyuänqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi qokitqeqä’ ätuminuwä-qe, qanua 6 päwqanğa, ii äwqä-tänä äpmenä. ³⁷ Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkänqiyä” ätukqe.

³⁸ Iqu e tquanğa Mäliya ämävauqe, “Nyi Naqä Iqueqä wäunuä-wiyqinjä. Si tä ändnä-manji, ätimäunqiyä” ätukqe. Ii iinjä tquanğa, enätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqenqä

³⁹ Inğanji Mäliya, qoqonjä Jutiya-tänjä inqinjä anä-himqä hnquenyqä maqänä ekqe. ⁴⁰ Anä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä anä yäpä yängisa äpäyätä, Älisapetqini, “Hiunjinganjä” ätukqe. ⁴¹ Inğanji Älisapetqi, iuä manji qätä wiyqanğanji, ymeqä iqu äwqendanji ämenä iqanğa, Dnjä Änguä Iqu Älisapetqiyqä äwqeuñi kuapanä ämngqe. ⁴² Inğanji ii Mäliyau tääqä yänänänqnqä tii ätukqe. “Apäkä eeqänänjä iua äpmetanquwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si änguä ikimäkqiyä. Ymeqä si misnqä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe änguä iwimäkqiyä. ⁴³ Nyi änänänwä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etangqä-qe, nqä Naqä Iqueqä känäiki änyimenyä. ⁴⁴ Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändnänğanji, nyi qätä kiyqanğa, ymeqä äwqä tämñi aquvänä itä, ämenä iqäqeqä. ⁴⁵ Si Goti Hanjuwä Iqu äktqenqä, ‘Naqä-qakuä, ätimäunqiyä’ knuä indqänñi, äwqä yeeqä inqikiyqä” ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäutä, apqä ätkqenqä

⁴⁶ Ii i tquangä, Mäliya tii ätukqe.

“Nyaqä äwqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqiyä. ⁴⁷ Nyaqä quuvqe, Goti Hänjä Inyimäkkqä Iquenyqä yeeqä änyingiyä. ⁴⁸⁻⁴⁹ Nyi Iqueqä wäunüa-wiyqä apäkä hinginqä-qenyä, Iqu nyinyqä kñuä ängüänänä indqängi. Goti Yänänäqñqä Iqu ängüänänä nyimäkkqenqe, ämaqä tännga äpmeñuwä iquatä, qänaknda pmapnuwä iquatä, ‘Apäkä täsiñi, Goti Hanjuwä Iqu ängüänänä iwimäkkqeqä’ tñnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, aanjä pmua äqonänä.

⁵⁰ Ämaqä tännga äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ique qätä wiyqä iquauñqe, Iqu qeqä wimänqanñgi ängüä imäkkqä-queqä. ⁵¹ Iqu,

hipa wäunüa yänänäqñqä iqä-queqä. Ämaqä ‘Nqä-näuä ängüä eänänä, nyi imäkmqänä’ kñuä indqänqä iquauñi, Iqu hinginäwa dowatqä-queqä. ⁵² Ämaqä naqä iquauqä yänänäqñqe huätä mamäuqä-queqä.

Ämaqä yäpä iqinjä iquauä yoqe, haqeqä vauqumuatqä-queqä. ⁵³ Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanñuwä iquauñi, kuapänä vqä-queqä. Ämaqä nätmätqä kuapänä-tänjä iquauñi, huätä qanyä dowatqä-queqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iqu neqä atqä-awäkau kukñuä guä ämäsäutä, ‘Aprähämä iquenqätä, iqueqä kaqä-kawäkaunqätä, qeqä hea ique-ique nyimänqünäiqeqä’ ätukqeqä. Iqu kukñuä iññqe kñuä indqänätä, Iqueqä wäunüa-wiyqä Israitqä iquau yätamäkkqä vqä-queqä” ätukqe.

⁵⁶ Mäliya e ätuäqe, Älisapetqisä qanñuä hñquaqñi-hñque äpmeqe, kiqä anämqä anñgi äpawäkkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqenqä

⁵⁷ Älisapetqi inñani ymeqä qokä hñque ämikqe.

⁵⁸ Ämaqä iisä qäqñi äpmamiñuwä iquatä, iyyqä käyämaqä iquatä, qätä äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamäkkqä vqanqenqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Hea 8 päwqanñga, qu ymeqä hayuqä-tänjä iqueqä huiwi häuä ktäupñqä aquvä äqämbiyyi, iqueqä kaniqueä yoqä, “Sakätiyasiuä” nyuätanä-tpu iqanñuwänñga, känai, “Oeyä, ne iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuätatunqeqä” ätukqe.

⁶¹ Inñi, “Änäänänqäwä? Ämaqä sitanjä hui, yoqä iññi maqonqä inäuä” ätukuwi. ⁶² Iqua e ätupiyyi, Sakätiyasi iqu iqueqä kñui ämotqetñqä diñqä, ique atäunüa äwikiwi.

⁶³ Itanñga iqu, iqua zä-heauqä muaepñqä hipaitänä atäunüa

äwikqe. Iqu zä-heauqä iuñi, "Iqueqä yoqe, Jonäuä" äqäqke. Iqu e qäyqanqenqä iqua yäunüä ikuwi.

⁶⁴ Inğanji, Sakätiyasi iqu kukñuä matqä äpmaminqe, Goti Hanjuwä Iqu änguä iwimäkqanqi, iqu kukñuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe. ⁶⁵ Nätmatqä huitanjä e timäuqanqenqä, ämaqä iqi äpmaminjuwä iqua zä ikuwi. Inğanji ämaqä Jutiya iu qoqonjä im-imä pmeqä iqua, kukñuä kuapä ätminjuwi. ⁶⁶ Ämaqä kukñuä qätä e äwikuwä iqua, "Goti Hanjuwä Iqu ymeqä dänjä iqutanji, anä pmenqiyä" kñuä e indqämbiyi, "Ymeqä iqu, änääqu heniqätiyä?" ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hinüä ätukqenqä

⁶⁷ Dñä Änguä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqutä kuapanä munqanqi, iqu hinüä tii ätukqe.

⁶⁸ "Israitqä iquneqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, hanjä-iqä-tänjä pmetanqu änemetä, yätamakqä äneyätä anqi inätmeqenqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä. ⁶⁹ Iqu imäkqanqi, Ämaqä Yänänäqñqä Hñqu hñjä inemäkätñqä eqi. Iqueqä wäunüä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi. ⁷⁰ Iqu hinuiqänä hinüä-tqä iquauä manjuta ätkqä-pa, iinjä ätimäuqiyä. ⁷¹ Neyaqä mäkä-hunqä iquauqätä, himä-wiunqä iquauqätä, hipa iuta anqi inetmetñqä e imäkqiyä. ⁷²⁻⁷³ Iqu atqä-awäkanqä qeqä äwutätä, awiqu Aprähämä iqutä kukñuä guä äumäsäuekqenqä kñuä indqänätä e imäkqiyä. ⁷⁴ Neqä ämaqä mäkä-hunqä iquauqä hipa iuta anqi inetmeqanqa, ne zä mänenqä iqanquti Iqueuä wäunui wiyquatunqeqä. ⁷⁵ Iinjä etanqi ne hea ique-iqenji, Iqueqä hinüä iqinji, suqä änguanänjinä itanä, Iqueuä wäunui imäkquatunqeqä.

⁷⁶ Ga nqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpnuwiqä. 'Iqu Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä hinüä-tqä iqueqä.' Quati tiinjqä. Si Naqä Iquenyqä hinuiqä äwätnä, hänaqä näwenyä imäkñänqeqä. ⁷⁷ Si iinjä imäkñänqce, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquaunji, Iqu iquauqä suqä quvqe huätä ämamäutä, hñjä iwimäkäniqenqä näqñqä wisñänqä dinqeyi. ⁷⁸ Ämaqä iquaunqä qeqä wimänqanqi, e imäkqe, qäukuä yätutanji we-hunqä hñque mäptqä ätätñqä-panji, nenyqä iinjä dowatäniqeqä. ⁷⁹ Ne anjä hiawiqä imä pmetanqua, Iqu neqä huiwä zä iinjce ktqä namäunqanqa, mäptqä ätätñqä-panjä iinj we-hunqce ne naunätä hänaqä ämänätqeqanquti, ne äwqä hanjuä änyätanä qeiqinyä pmetaniquaqä" ätukqe.

⁸⁰ Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yänänäqñqä ämeqe, qänakñi, Israitqä iquauqä hiñuä iqi tqäuniqänqanqe, iqu anä avqñqä imä äpmamiñqe.

2

*Jisasi Ique ämikqenqä**

¹ Inğanjı ämaqä naqä Romätanjä iqu, ämaqä iqueqä ämimiñqä eeqänänjä iuqä yoqä ämepu a täupñqä, kukñuä yänänäqñqä änyä-hänjä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa Okastusi ique. ²⁻³ Iqu e tqanqa, ämaqä eeqänänji, qu quwqä yoqä inä mapñqänä, quwqä anä yäuä dunqä anqumä äukuwi. Inğanjı qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya inqisanjı, Kuiliniyäsı iqu kiyapqä wäunjuä itä äpmamiñqe.

⁴ Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesanjä eä etanji, iqu Nasäretqä iu ävämanjı, Betlähemänqä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hiñuiqänänji, Betlähemä iu äpmamiñqe. Nasäretqänji, qua Galilisänjä inqisayi. Betlähemänji, qua Jutiya-tänjä inqisayi. ⁵ Mäliyanjı, iquenyqä ätminjuwi, ii äwqä-tänji etanji, qu iyaquvqä yoqä mapñqä, Josepä iqu iisä anä äukiyi. ⁶ Iyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätñqä hiñuä äwqänqqe. ⁷ Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä anä hiqaqä wiqe hma etanji, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu äwätekqe.

Enätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau äwimakuwiñqä

⁸ Heatqä iquenji, Betlähemä-tänjä qäqiqñi, sipsipqä-miqä hñqua iquauqä sipsipqä ämipu, qamqä iqi äpmamiñjuwi. ⁹ Inğanjı Naqä Iqueqä enätqä hñqu, iquauqä hiñuä iqi maqänä tqäuqanqa, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqe, iquau we äwunqqe. ¹⁰ Iqua iinjä äqumbiyi, zä kiinjä iqanquwänqa, enätqä iqu, "He zä miqä pambiyä!" ätukqe. "Nyi henyqä kukñuä äñguänänji, ämaqä eeqänänji yeeqä naqä-qakuänänjä ipñqä äma äpqänä. ¹¹ Täñganjı Dewiti iqueqä anä-himqä täutanji, Ymeqä Hñqu eqiyä. Ymeqä Iqu, ämaqä eeqänänjä hiqä hanä-iqetanjı, hänjä equmutatäniñqä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä, Kraisi, he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä. ¹² He Iquenji, hiñuä tiinjä äqumbiyitanjı, näqñqä mapñqäuä. Iqu yuä huäqä äutnä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu witanquti qumbñqäuä" ätukqe.

¹³ Enätqä iqu e tqanqa, enätqä kuapänänjä iqua, qäukuä yätuta maqänä äquveppiysi, iqtä anä äpmamiñjuwi. Iqua

* 2: Matiu 1:18-25

Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi.

¹⁴ “Qäukuä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-tänjiyi. Inji qua bunji, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu ängüä wimäkätņqä äwinyätņqä iquauņi, äwqä hanjuä di ävqiyä.”

¹⁵ Inğanji enätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätunqä anğumä äyqanğuwänğa, sipsipqä-miqä iqua kukņuä tii ätņguwi. “Naqä Iqu nätmatqä ae ämänätqueqä-qae, ga e ätimäuqä-qinyqä hinjuä qunatuņquä Betlähemä duņqä jänänä äwanä.” ¹⁶ E ätmbiyi, maqänä äupiysi, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-tänjä bulumäka buayänqä hevqä iu witanği ämäqumuakuwi. ¹⁷ Iqua e äqumbiyi, nätmatqä eeqänänji, enätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqenqä awä ätukuwi. ¹⁸ Iqua awä e tquanğä qätä äwikuwä iqua, kņuä kuapänä indqänğuwii. ¹⁹ Mäliya nätmatqä eeqänänjiņqä kņuä huätä mäwquatämäuqä da, kņuä yqänä indqänä äpmamiņqe. ²⁰ Inğanji sipsipqä-miqä iqua anği äwäpiyänğanji, nätmatqä qätä äwiyäpu hinjuä äqunğuwiiņqe, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Nätmatqä eeqänänjä enätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwiņqä

²¹ Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqanğa, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etanğa enätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hinjuä ätkqenqä

²² Iyaqu Mosisi iqu ätkqeuņi qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmayi, akiyä änyäsinyä Ymeqä Iquenji Naqä Ique wiyņqä, Jerusälemänqä ätuma ekiyi. ²³ Ii tiinjņqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukņuä-suqä iuņi, ymeqä vqenqe, tiinjä äqänätanğiysi. “Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänänjä iquauņi, Naqä Ique wipņqä.”† ²⁴ Iyaqu yänji, akiyä nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä, hiqäva imäkiyņqä ekiyi. Bukä iuņi, tiinjä qänätanği, “Yņņä-heeqä hņquaqu mapņqti, ä yņņä-quauņyqä meqä hņquaqu mapņqti.”‡

²⁵ Inğanji ämaqä hņqu Jerusälemä iu äpmamiņqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu suqä ängüänänjinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä imiņqe. Iqu Israitqä iquauqä yätamakqä väniqä iquenqä hinjuä äqänä pmetanği, Dņä Änguä Iqu, iqtä anä äpmamiņqe. ²⁶ Qänğanänji Dņä

† 2:23 Anğumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ 2:24 Hiqäva-imäkqä 12:8

Änguä Iqu, "Si Kraisi Ämaqä he ämeyätņqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Ique hiņüä ganä äqunņi, iņga päkondņāņqeqä" ätukqe. ²⁷⁻²⁸ Hiunji iqueni, Dņä Änguä Iqu kņüä vqanğa, iqu hiqäva-imäkqä anä dunqä äukqe. Iņğanĵi Jisasi Iqueqä kanĵutä, känaisä, kukņüä-suqä iu qänaki isinyä imäkiyņqä, Ique äma pğanĵiyāņğa, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä Iquenyqä "āņguiqä" ätätä, tiņjä ätkqe.

²⁹ "Naqä Iquki, nyi Tqä wäunüä-kiyqunĵqä. Si ändkņä-ma, nyi äwqä hanüä iņņqetä umqä, hiņuinä ņğänäwqatĵyä. ³⁰ Nätmatqä Si imäkņi, ämaqä iquene hāņä inemäkqä di etanĵi, nyi hiņüä ae äqunāņānā. ³¹ Si nätmatqä iņi, ämaqä huitanĵä-huitanĵä eeqānāņä iquauqä hiņüä iqisanĵi nāwinyä ae imäkņiqä. ³² Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-huņqä vätnqeqä" ätukqe.

³³ Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquanĵqenqä, kandäkänatä, kņüä kuapānā indqāņĵiyi. ³⁴ Iņğanĵi iqu, Goti Iqu imbquau āņguä iwimäkätņqä tääqä ätäqetāņi, känäu Māliyaunĵi tii ätukqe. "Ymeqä Tquenĵi, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Iņi Iquesanĵi, Israitqä hņqua qui imäkņğanĵuwāņğa, itanğa huiziqua āņguānā pmappnuwiqä. Iqu, nätmatqä Goti Iqu imäkāniqenqä hiqņqä enqä-panĵä eqanĵqenqä, ämaqä kuapānā kukņüä quvqä tupnuwiqä. ³⁵ Itanğa si ipāqāyunĵi tqä qeqä iu kinĵätäuqanĵi, tāņä-huņqä i matqä-panĵä iņjä matņiqä. Iiņiņqe, ämaqä kuapānāņä iquauqä kņüä zä indqānmĵiqe, ätnāņāqi timāunĵiqä" ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

³⁶ Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hiņüä-tqä äpmaminĵe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii Panuelä iqueqä meĵiyi. Panuelä iqu, Aseli iquesanāquvi. Ii äpāyanĵä ae ekqe. Ii hiņuiqānāņi quväukuä 7 kiqä qokä iqtä äpmaminĵiyi. ³⁷ Qänakndanĵi kiqä qokĵi apäkonĵanğa, apāqņqä quväukuä kuapānā äpmaminĵe. Iiyqä quväukuä eeqānāņi, 84 äpäukqe. Ii hiqäva-imäkqä anä iunĵi mäwquatämäuqä itä, buayä manqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqāmanätä, Iqueqä wäunĵi heatqāņgatä hiņĵiņgatä itä, äpmaminĵe. ³⁸ Hiunji iqueni, Simiyonä iqu qāpu tqanğa, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä "āņguiqä" ätkqe. Iiņä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusālemä iunĵi anĵi itmetņqä diņqä hiņüä äqāmbu pmetanĵuwä iquauņi, ii Ymeqä Iquenyqä awi, iqisa ätipāqākqe.

³⁹ Inḡaṅi iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänänḡqä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä anä-himqä Nasäretqänḡqä, qua Galilisänä inḡinyqä äwäkiyi. ⁴⁰ Ymeqä Iqu naqä eätä, näqḡqä kuapänä ämetä, yänänäqḡqä ekqe. Inḡaṅi Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aquvanä itä, anḡuä iwimäkmiḡqe.

Hikḡä Jisasi Iqu, näqḡqä-vqä iquatä kukḡuä ätkuwiḡqä

⁴¹ Quväukuä ique-iqueni, hiunji naqänänḡä Pasopaḡaṅi, Jisasi Iqueqä känatä-kandä hiunji hiḡuä qunyiḡqä, Jerusälemänḡqä iqäsminiyi. ⁴² Jisasi Iqueqä quvükui hipa eeqäpnä eäqe hḡquaqu päwqanḡa, suqä iuḡi qänaknä ipu, Jerusälemänḡqä ekuwi. ⁴³ Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä anämqä wiqänḡaṅi, Hikḡä Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmamiḡqe. Inḡe kaniqutä känaisä, "Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmeniḡqe" kḡuä mindqänḡqä ikiyi. ⁴⁴ Iyaqu, "Iqu ämaqä huizitä anä äpätqänäüä" kḡuä vqanḡi, qu hiunji hḡque qanä äwämiḡuwi. E äwipiyänḡaṅi, iyaqu Ique moqumuayḡqä, quvämaqä awä iu qävqä iḡḡqä ipäqäkiyi. ⁴⁵ Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iḡḡqänä Jerusälemänḡqä anḡi ekiyi. ⁴⁶ Hiunji hḡquaqui-hḡqueni iuḡi, iyaqu hiqäva-imäkqä anä iuḡi, Iqu näqḡqä-vqä iquauä awä iqḡ pmetanḡi ämoqumuakiyi. Iqḡi Iqu iquauqä kukḡui qätä äwiyätä, iquau yatḡqä inä äwimiḡqe. ⁴⁷ Inḡaṅi ämaqä iqueqä kukḡui qätä äwipu äpmapiyä iqua, Iqueqä näqḡqenḡätä, Iqueqä kima tquanḡqenḡätä, qu eeqänä yäunḡuä ikuwi.

⁴⁸ Iyaqu hiḡuä äqunyiyi, tä äktäuwänäsinyä, känai tii ätukqe. "Nqä Ymeqä Iquki, suqä iḡi suḡqä yetquenyä? Tniqutä tnanḡäṅi, äwqä hanä yeyqanḡi, ye Sinyqä qävqä itqänḡeä."

⁴⁹ I tquanḡa, Iqu kimaṅi, "Qe Nyinyqä suḡqä qävqä itqäninyqä? Änäänḡä? Nyi Nqä Apiqueä anä täu pmetmqä diḡqe, qe maqḡqä eäninyqä?" ätukqe. ⁵⁰ Kukḡuä kima inḡe, iyaqu kiqä quatinḡe, maqḡqä eminiyi.

⁵¹ Inḡaṅi Iqu iyaqutä Nasäretqänḡqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiüä kukḡui, qänaknä äwimiḡqe. E äpmapiyänḡaṅi, känai kukḡuä eeqänänḡi ämetä, iiyqä kḡuä indqänḡqä imä yänänäqḡqä ämaemiḡqe. ⁵² Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näqḡqe anḡuänänḡä-tänḡu ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapänä winyätanḡi, ämaqä iqua-pqe inä äwinyimiḡqe.

3

*Jonä asḡä-qäyqä iqu, kukḡuä awä ätumiḡqenḡqä**

* 3: Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28

1 Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetanġani, Pondisi Pailoti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetanġa, Heroti iqu†, qua Galili du ämiminġe. Itanġa iqueqä känguequ Pilipä iqu, qua Ituriyā dutä, qua Tätakonitisi dutä ämiminġe. Itanġa Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämiminġe. 2 Inġani Anasi iqu†, Käyāpasi iqu†, iquaqu hiqäva-imäkqä naqä äpmaminġiyi. Inġani Sakätiyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, anä avqñqä imä pmetanġa, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui iquenyqä äpkqe. 3 I etanġani, iqu anä eeqänänä eqä Jotänä-tänä iu ikitä, awä tii ätuminġe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminġe. 4 Iqu iinġa imäkminġetanġi, hiñuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänänqä-pa ätimäukqe.

“Anä avqñqä duni, ämaqä hñqueqä mañi tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä tiinġa imäkepiyä. 5 Hänaqä ätñnänqe, qua äptätnyäpu, itanġa qoqonä ätqäunqe, yaquetä ipu, itanġa ätuqä änyänqe, hii iwqatäpu, itanġa äquvätä ätimäutä iqä änyänqe, äñguä nyätñqä imäkepiyä. 6 Inġi ämaqä eeqänänġi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäknätqänuwä iquau häñä iqmuatqe, hiñuä qumbnuwiqä’ ätqiyä” ätätä äqänä.‡

7 Inġani qokä-apäkä kuapänä, Jonä iqu asñä wuqiyätñqä wimeqanġuwänġa, iqu tii ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä äpäñqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqanġikä? 8 Hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iinġa imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänä enqä-pañuenjqä. Ga ‘Aprähämä iqu neqä awi qu hitanġqetanġi, ne äñguä äpmeñunä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, äñguä imäkänä. 9 Zä-häukuä äñguä mäwiqanġutqä iquauñi tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

10 Jonä iqu e tquanġa, qu yatñqä äväpu, “Iinġe ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

11 I tquanġuwänġa iqu kimañi, “Ämaqä hñqu gquä hñquaqu-tänju sätäti, ämaqä gquä maeqä ique vänqiyä. Itanġa ämaqä hñqu buayä-tänju eäqe, iqu-pqe asä e yänqiyä” ätukqe.

† 3:1 Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasii. Iqueqä kaniqueqä yoqä-pqe Heroti iqueyi. ‡ 3:6 Asayä 40:3-5

12 Itanğa ämaqä mbqä motauqä hñqua, asñä mapñqä äwimepu, tii ätukuwi. “Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatunquäwä?”

13 Kimañi iqu iquauni, “Heqä ämeyätqañuwä iqua etquwä-pa, iunä motaupñqeqä” ätukqe.

14 Itanğa ämaqä mäkä-iquä iqua-pqe yatñqä äväpu, “Ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

I tquanğuwänğa iqu, “He ämaqeuni, ‘Mbqä nätappiyä’ ätuäpu, suqä quvqä mitqueqä pambiyä. Quñi kukñuä quanğä mämitqä pambiyä. Itanğa ‘Mbqe, wäunjuä iququenqe, tä qäyunjqä’ kñuä indqämbiyä” ätukqe.

15 Inğanı qokä-apäki, Kraisi ämaqeuni mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquenyqe hiñuä äqämbu äpmamiñuwä iqua, Jonä iquenyqe, “Tqu Kraisi Qäqutiyä?” kñuä äwimiñqe. 16 Qu kñuä e indqänätanğuwinqe, Jonä iqu iquau tii ätukqe. “Nyi asñi, eqä ditänä eqiyätqänä. Iñä etanği, Ämaqä nyi ämanğutäunqä Iqu, qänaki änä äpäñqiyä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue ewamqe, nyi ämaqä anğunä manä, quvqunjqä. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguitä, tä itä hiqiyänqiyä. 17 Iqu spetqä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäütä, kuä naqe, aquvä äqiyätä Kiqä anju pñqä maeniñqeqä. Itanğa kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqeqä” ätukqe. 18 Inğanı Jonä iqu, ämaqä kñuä anğua mapñqä iunqä, kukñuä hui inä ätuätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä anğui awä ätumiñqe.

Heroti iqu, Jonä ique guä äpmuatekqenqä[§]

19 Galilisanä ämaqä naqä Heroti iqu, iqueqä känğuequeqä apäkä Herotiyasi ämetä, suqä quvqä huizi, kuapanä imäqanğqeta, Jonä iqu äkasuwä ätukqe. 20 Iutanı Heroti iqu suqä quvqä hñqu anğunä imäkätä, Jonä ique guä äkiqiyäuekqe.

Jisasi Iqu, asñä ämakqenqä^{*}

21-22 Ämaqä eeqänäni, qu asñä metqätanğuwänğanı, Jisasi Iqu-pqe asñä ämakqe. Iqu asñä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätanğa, qäukui qñqanä äütänäqe, Dñä Anğua Iqu, yññä-heeqä enqä-pa, Iquenyqä äquvepkqe. Äquvepqanğa, qäukuä yätutanı, manä tiññä ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Nyi kiññä änyinätñqä Iqukiyqä. Nqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyinğiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkaunqä[†]

§ 3:18 Matiu 1:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 9:7-9 * 3:20 Matiu 3:13-17; Makä 1:9-11 † 3:21-22 Matiu 1:1-17

23-38 Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqanğa, Iqueqä wäunuä ipäqäkqe. Inğanı qokä-apäki Iquenyqe, 'Josepä iqueqä Ymeqeqa' kñuä indqanğuwı.

Kinganäñi, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe. Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe. Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe. Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique eämakqe. Tera iqu Aprähämä ique eämakqe. Aprähämä iqu Aisakä ique eämakqe. Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique eämakqe. Peresi iqu Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu Nesonä ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe. Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joänanä ique eämakqe. Joänanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jänai ique

eämakqe. Jänai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Inji qokä-apäki, "Josepä iqu Jisasi Ique eämaqeqä" kjuä indqänqawi.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqenqä**

¹⁻² Inğanj Dnä Änguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä munğanğa, Iqu anğu wätñqä, eqä Jotänä iunji ävämakqe. Iqisanj Dnä Änguä Iqu Jisasi Ique iwimäkqanği, Iqu anjä avqñqä imä hiunji 40 äpmakqe. Iqu iu pmetanğa, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä dunqä yamwiqä äwimiñqe. Imñj Jisasi Iqu buayä mañqä äpmenjaqänäqe, hiunji yäpakä iquenj Iqu buayä dä äwikqe.

³ Inğanj Setänä iqu, "Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqu buayä kunmäknätñqä, kukñuä tuvä" ätukqe.

⁴ Inäqe Jisasi Iqu kimañj, "Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

'Ämaq buayä dutanä pmeqä hmanjqä' "† ätukqe.

⁵ I tquanğa, Setänä iqu ätuma äyäqe, anjä-himqä eeqänänjä qua täunji maqänä ämotquakqe. ⁶ Ämotquetä tii ätukqe. "Anjä-himqä eeqänänjä täunji, nyi Si misñqä ktapmqänä. Itañj, Si yoqä naqä qondñqinyä. Nätmatqä eeqänänji, ñqä ae änyimänğqeqä. Itanği nyi ämaqä hñque wimqä etanğutqä di, nyi äwimqänä. ⁷ Inji Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuqanğtqe, eeqänänjä tä Tqä hiänqiyä" ätukqe.

⁸ I tquanğa Jisasi Iqu kimañj, "Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä,

'Si qonjä äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunui Iqueqenä iqanğinyä' äqänänä"‡ ätukqe.

⁹ Itañj, Setänä iqu Jisasi Iquenj, Jerusälemänğqä ätuma äwäqe, hiqäva-imäkqä anjä atääqä yänğisa ätqäteqe, "Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, qua mänj ikuapmäuvä. ¹⁰ Ii tiinjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä.

'Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä enätqe, si änguä mikiñqänä ätuänqiyä. ¹¹ Inji tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isñqä

* 4: Matiu 4:1-11; Makä 1:12-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:8 Kukñuä-suqä 6:13

dinqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpñqäüä,' äqänänä"Š
ätukqe.

¹² I tquanğa Jisasi Iqu kimañi tiñjä ätukqe. "Bukä iuñi tii äqänä.

'Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiqä mäwqä panä'
äqänänä"* ätukqe.

¹³ Inğanj Setänä iqu, Jisasi Iqueni yamwiqä eeqänänj qäpu äväqe, hea hñğanqä hiñuä äqänä pmetñqä dinqä ävämakqe.

Jisasi Iqu, Galili iuta wäñjuä ipäqäkqenqä†

¹⁴ Inğanj Dñä Änguä Iqueqä yänänäqñqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili dunqä anğumä äukqe. Ämaqä iqi pmeqe, Iquenyqä qätä äwikuwi. ¹⁵ Iqi äpme, iquauqä anjä aquväqñqä iu näqñqä äväkiqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hiñuä iqi, yoqä naqä täñä-qu emiñqe.

Nasäretqätanjä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä‡

¹⁶ Iqisañi Iqu Nasäretqänqä, anjä Iqu hiñuiqänä äpme naqä ekqä dunqä ävämakqe. Iqi ätimäuqe, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanj, anjä aquväqñqä yänğisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui a täutñqä ätqäukqe. ¹⁷ Ämaqä hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqanğa, Iqu ävatäqe, kukñuä tiñjä qänätanği äqunätä a ätäukqe.

¹⁸ "Dñä Änguä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiñjiqä. Naqä Iqu nyi ätenjikqe. Qokä-apäkä nätmätqä maeqä du, Iqueqä kukñuä äñgui awä tumqätä, ämaqä guä pmetanğuwä iquau, 'Hiñginä upñqeçä' tumqätä, ämaqä hiñuä quvqä iquau-pqe, 'Hiñuä anğu qämbñqeçä' tumqätä, itanğa ämaqä, huizi iqua mäñdi kittqiyätqätanğuwä iquau, qanyä pmapñqä iwimäkqämqä änändowatkqeçä. ¹⁹ 'Hea Naqä Iqu ämaqe äñguä iwimäkäniqenqä äpätnqe, qäqiqiyqä' awä tquämqä änändowatkqeçä"Š qänätanği a ätäukqe.

²⁰ Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqe, bukä ämuänyätä, anği äväqe, quamä äpmakqe. Inğanj, ämaqä anjä aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, qu eeqänä Jisasi Ique hiñuä yänänäqñqä äqunmiñuwi. ²¹ Iiñä iqanğuwänğa, Iqu tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä bukä täu äqänänqä tä, he qätä äwiyanjuwä iuñi, täñğa ätimäuqiyä."

²² Iqu i tquanğa, eeqänänjä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukñuä äñguä ätpiyi, Iqu kukñuä äñguänänjä tquanğqenqä

Š 4:11 Apqä Bukä 91:11-12 * 4:12 Kukñuä-suqä 6:16 † 4:13 Matiu 4:12-17;

Makä 1:14-15 ‡ 4:15 Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a Š 4:19 Asayä 61:1-2

kñuä kuapä indqämbiyi, tiinjä ätñguwi. “Tä Josepä iqueqä Hikñiqueqä. Kukñuä tä, Iqu änggisa ämetä tqiyä?”

²³ Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqe quamä änguänänjä pmeqeunqä kukñuä ätätqäñuwä-pani, he ‘Si duuta iqukiyqä. Tqä-täuä änguä imäkinyä’ ändpiyi, itanga ‘Nätmatqä Si Kapänamä imäkñiñqe, ne qätä äwiyququeqä. Inäqe Tqä anä täqini, asä i imäkiyä’ dpñqe” ätukqe.

²⁴ Inğani Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutañä iquenyqe, qu yeeqä miqä ipñqäuä. ²⁵ Nyi naqä-qakuä tiinjä-pqä etqänä. Kiñganäñi, Laisa iqu pmetanğani, quvaukui hñquaqui-hñque, qañui 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä dä naqänänjä ätimäukqe. Inğani apäqñqä kuapänä hiua, Israitqä iu äpmamiñuwiqä. ²⁶ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu Laisa iqueni, apäqñqä iuautanä huinyqä mändowatqä danä ikqe. Oeyä. Iqu iqueni, apäqñqä yäpaqänggisañä anä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, anä-himqä naqä Saitonä inggisañqä ändowatkqe. ²⁷ Tiinjä-pqä emiñqe. Hiñuä-tqä Elisa iqu pmetanğani, qokä-apäkä wänyimänqä-tänjä kuapä Israitqä iu äpmamiñuwiqä. Inäqe, eeqänänjä iquauqä wänyimänqä qäpu maeqä da ikqe. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä, änguä imänggqe” ätukqe.

²⁸ Jisasi Iqu e tquanğa, ämaqä anä aquvāqñqä iu äpmamiñuwä iqua, kukñuä qätä iinjä äwipiysi, qu eeqänä äwqä tnänjä naqänänjä äwiñgqe. ²⁹⁻³⁰ Iinjä ipiysi, iqua ävaupu, Iqueni anä-himqä yäpaqänggisa äkiwqatämäkuwi. E imäkäpiyitanä, qoqonä, anä-himqä iu mätnätanğqä yänggisañi, iwaqä bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqanğuwänğa, Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwunğa äwekqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnä quvqä-tänjä hñque änguä iwimäkkqenqä**

³¹ Iqisañi Iqu Kapänamä, anä-himqä Galilisänjä inggisañqä äwäkqe. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğani, Iqu ämaqä iquau näqñqä äwiñgqe. ³² Inğani Iqu, yoqä-tänjä-qu tquanğqenqä, qu qätä äwiyäpu, yäñuä ikuwi.

³³ Inğani, ämaqä dnä quvqä-tänjä anä aquvāqñqä iu äpmamiñqä hñqu ämävauqe, mañä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. ³⁴ “Äi! Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäkätñqäwä? Si ne qui nemäkätñqä äpnätanä? Nyi Sinyñqe näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänjä Iqukiyqä” ätukqe.

* 4:29-30 Makä 1:21-28

35 E tquanğa, Jisasi Iqu yänänäqñqä tii ätukqe. “Si kukñuä matqä panä. Ämaqä iqueni huätä vämayä!” E tquanğa, dñä quvqä iqu, iqueni qu-tänä awä iqi qua mänj äkimäuqe, ique qui mimäqä itä ävämaqe.

36 Ämaqe yäunüä ipiyi, tii ätñguwi. “Kukñui äkitanäwä? Iqueqä yoqetä yänänäqñqä iutatä tquanğa, dñä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäüä.” 37 Jisasi Iqu nätmätqä iñj imäkkqenqä tiwiqe, anä-himqä im-imä äwekqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä†

38 Jisasi Iqu anä aquväqñqä iunj ävämanj, Saimonä iqueqä anä iu äpaqukqe. Iqinj Saimonä iqueqä känemi, huiwä dñä tnänä iqanji witanğqenqä, qu Iqu yätamäqä vätnqä diñqä yatñqä äwikuwi. 39 I tquanğuwänğa, Iqu äwäqe, apäkä ii-sänä qäqiqi ätqäüqe, yaqä huätä wätñqänä kukñuä yänänäqñqä ätukqe. Iqu e tquanğa, yaqä qäpu eqanji, ii äñguä maqänä imänäqe, ymisänj näwinyä imäkekqe.

40 Maptqä äqukunätñqä itqätanğa, qu ämaqä täñä-yaqä huitanä-huitanä-tänj, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäkuwi. Iñj iquauñj, Iqu hñqunä-hñqunä hipa haqeqi äwiyätä, äñguä iwimäkkqe. 41 Iqu e imäkätqätanğa, dñä quvqe ämaqä kuapänänj iunj ävämakuwi. Ävämepiyänğanj, qu Iqueni, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” näqñqä etanğuwitanj, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, anä-himqä huii awä ätuäkäminqenqä‡

42 Zinquänğanj, Jisasi Iqu anä avqñqä duñqä äväma äukqe. Inğanj ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyi, iquau mävämeqä yätñqä, iqi ätäuqumuatekuwi. 43 E iqanğuwinqä Iqu iquau tii ätukqe. “Henyä ma, anä-himqä huiunj, Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä awä inä tumqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iñjinqä änändowatkqeqä” ätukqe. 44 Iqinj ävämanj, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä anä aquväqñqä iu awä ätuäkäminqe.

5

*Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä**

† 4:37 Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34

‡ 4:41 Makä 1:35-39

* 5: Matiu

4:18-22; Makä 1:16-20

¹ Hiunji hñqueni, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä manä iqi tqäutaŋga, ämaqä kuapänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, Iqu-tänjä qäqiqi ätqäuminjuwi. ² Jisasi Iqu kukñuä awä ätuätäqänğanji, hämapäkä-piqä hñquauqä yimba hñquaqu eqä manä iqi witaŋginyä äqunqce. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunyqce, asñä äqäminjuwi. ³ Inğanji Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hiñuä äqunäqce, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqce. Itañji Iqu yimba iu quamä äpmeqce, qokä-apäkä iquau kukñuä hui inä äwikqce.

⁴ Iqu näqñqä qäpu äväqce, Saimonä iqueni, “Si yimba eqä awä näñji äma äwätinä, iqisañji he qae hämapäkinqä eqä-huänjä bu tnämeqapiyä” ätukqce.

⁵ I tquanğa, Saimonä iqu kimañji, “Naqä Iquki, ne heatqä tqeñji wäunjuä yänänäqñqä itqätanğu, zä aanqä änavqiyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapiqä iqunä. Ga Si iinjä ändiñji, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqce.

⁶ Qu iinjä ipiyi, hämapäkä kuapä piqanğuwänğa, qae ändakmäumätä ikqce. ⁷ Iquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmaminjuwä iqua, yätamakqä wipñqä diñqä hipa äuqueqä äwikuwi. Iqua äppiyyi, hämapäki yimba hñquaqu ämaikuwi. Inğanji yimba iquaqu eqä-huänjä mämä quveqenyäsinyä ikiyi.

⁸ Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänänjä äpäkuwä iu äqunäqänğanji, iqu yäunjuä naqänänjä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknäqce, “Naqä Iquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunjqä” ätukqce. ⁹ Iqunä ma. Ämaqä Saimonä iqutä anä äpmaminjuwä iqua-pqce, yäunjuä ikuwi. ¹⁰ Iqueqä wäunjuä anä iqä, Jemisi iqutä, Jonä iqutä, Sepri iqueqä hikñä ingueqi-pqce, yäunjuä inä ikiyi.

Saimonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu kimañji, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqce, hämapäkä enqä-pa, piqätñänqä, ikimäkmqänä” ätukqce. ¹¹ Qu yimba eyqiyämañji, eqä manä weä näñjinyqä äpäupiyi, quwqä nätmatqä eeqänänji hiñuinä äqunğuanji, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹² Hea hñqueni, Jisasi Iqu anjä-himqä hñque äpmaminqce. Anjä-himqä iunji, ämaqä wänyimänqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmaminqce. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqce, qonjä äwoktäutä, hipenjuä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqce. “Naqä Iquki, Si äkinğanğutqce, nyi äñguä iqu nyimäkätninyä.”

† 5:11 Matiu 8:1-4; Makä 1:40-45

13 Itanğa Jisasi Iqu hipa haqeqä äwiyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyinğiyä. Si ängüä imänyä.” I tquanğa, ämaqä iqueqä wänyimänğqe, ängüä maqänä imänğqe.

14 İnğqe Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Nyi tä imäkqenqe, si ämaqä hñque mätquä panä. Si hiqäva-imäkqä iquenyqä äyätinä, tqä huiwi ique motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä ängüä ikimäkqenqä hiqäva imäkiyä. İnğqe, qu ‘ämaqä tqi iqueqä yaqe, ängüä ae imänğqeqä’ knüä vätnqänänyä” ätukqe.

15 Iqu, “Si ämaqä hñque mätquä panä” qäyä ätukqä-qe, ämaqä im-imä äpmapiyä iqua, Jisasi Iquenyqä kukñui qätä kuapänä äwiminjuwi. İnğanj ämaqä kuapänä kukñuä qätä wipñqätä, iquauqä yaqä ängüä iwimäkätñqätä, Iquenyqä äpminjuwi. 16 Qu iinjä itqätanğuwänğa, hea kuapänänänğanj Iqu äväma, anä avqñqä imqä äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäqisminğqe.

Jisasi Iqu, ämaqä yänjä-a quvqä hñque ängüä iwimäkkqenqä†

17 Hea hñquenj Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqñqä vätkätanğa, Parisitanä hñquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä anä-himqä eeqänänjä Galilisanä, Jutiyatanä, Jerusälemätanä iuta äppiwi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmaminjuwi. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, Jisasi Iqu ämaqä tänjä-yaqä iquau ängüä iwimäkätñqänä Iqutä äpmaminğqe. 18 İnğanj ämaqä hñqua, ämaqä yänjä-a quvqä hñque hevqä ämiqutäwa äpäpu, anä yäpä yänğisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi hianä-tpu ikuwi. 19 Ämaqä kuapänä pmetanğä änä mäpeyqä ipiyi, anä haqä yätunğä äma äpepiyi, atääqä yänjisa itäqäktäupu, ämaqä yänjä-a quvqä iqueni, iqueqä hevqeu guä ämäsäupiyi, ämaqä pmetanğuwä awä Jisasi Iqu tqäutanğqä bunğä guä äyämäwatukuwi.

20 Iqu quwqä quuvqä heqiyqä du hinuä äqunäqe, “Nqä näueqä iquki, tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.

21 Iqu e iqanğqenqä, Parisi iquatä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä knüä tiinjä indqänğuwä. “Suqä quvqä huätä mamäuqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueni äkittqiyetä, naqä timäutñqä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”

22 Iquauqä knüä indqänğqä imñi, Jisasi Iqu näqñqä ae eäqe, “He Nyinyqä knüä iinjä, suñqä indqänğäuä?” ätukqe. 23 “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqe, kukñui äkikä? ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tmqätanä ä, ‘Si ävautnä qanä

uvä' tmqätanä? ²⁴ Tiinjä eänä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täuñi suqä quvqe huätä mamäunqiyä. He iinjñqe näqñqä mapñqe, Nyi ämaqä täñä-yaqä iqueni tii ätquä. 'Si ävautnä, tqä yquvanä a ämaqätätinä, anämqa uvä' ätquänä" ätukqe.

²⁵ Jisasi Iqu e tquanğa, iqu maqänä ävauqe, iqueqä yquvanä a ämaqätäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä "änguiqä" ätätä, iqueqä anämqa äukqe. ²⁶ E äqumbiyi, qu eeqänä yäunüä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä "änguiqä" ätkuwi. Iinjñqe, tiinjä ätkuwi. "Tänğa ne nätmatqä huitañä yänänäqñqe timäunqangi hiñuä äqunäñunä" ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä kñuä kuapänä in-dqänğuwı.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique tääqä ätuätumakqenqäs

²⁷ Iqisanä Jisasi Iqu äwäqe, ämaqä mbqä motauqä hñqu, mbqä motauqä anä iu pmetanğı äqunğqe. Iqueqä yoqe, Lipai ique. Iqueni Jisasi Iqu, "Si qänaki nyivändiyä" ätukqe. ²⁸ I tquanğa, iqu nätmatqä eeqänänğı iqi ävämetä, pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

²⁹ Lipai iqu Jisasi Ique itmakqenqä, iqueqä anä du ymisanä naqänänä imäkkqe. Ämaqä kuapänä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizi-pqä iquatä, buayä anä änäpu äpmaminuwi. ³⁰ I pmetanğuwänğa, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jisasi Iqueqä wäunüänğä ämotquaminğä iquauñi, "He ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkqä iquatä buayä anänğı, sunğä nätqänäuä" ätukuwi.

³¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimanğı, "Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauñqä mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upñqäuä" ätukqe. ³² "Inäqe, kñuä äkunmäknäpu suqä quvqä vquatämäupñqä diñqe, Nyi ämaqä suqä äñguä imäkkqä iquau tääqä tumqä mapqä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkkqä iquau tääqä tumqä äpqäqeqä" ätukqe.

*Qu Jisasi Ique, suqä buayä manqänğä yatñqä äwikuwiñqä**

³³ Inğanı qu Jisasi Ique, tiinjä ätukuwi. "Ämaqä Jonä iqu wäunüänğä ämotquetñqä iqua, buayä manqänğä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwiqä. Itanğa, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänänğä. Inäqe Saqä iqua, buayätä eqätä änätqänäuä" ätukuwi.

³⁴ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. "Ämaqä apäkä metñqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanğanı,

he iquaunji, 'Buayä manqä pambiyä' tupnqätanä? Oeyä!
³⁵ Qänakndanji, ämaqä hnqua ique ätuma uwqanquwanğa, iqueqä käyämaqä iqua buayä manqe, inğanä pmap-nuwänqeqä" ätukqe.

³⁶ E ätuäqe, Iqu kuknuä ktqä tii ätukqe. "Gquä yäuä hnqu äpäknqce, ämaqä hnqu gquä änyä-hänjä dutanji, yäuä nänuenyqä mapisqä yänqiyä. E äpisätqe, iqu änyä-hänjä ique qui imäkänqiyä. Itanğa änyä-hänjitanjitä, yäuä ditänji, asänänjä maeqä etanği, yäuä iqu änguä matimäuqä yänqiyä. ³⁷ Tiinji inänjqä. Ämaqä hnqu wainqä-eqä änyä-hänjä hui, yaqueqä huiwä yäuä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä yäuä iquenji äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäknänqiyä. ³⁸ Iinjnqe, qu wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä hänjä iu iquatimäupnqäuä. ³⁹ Itanğa ämaqä wainqä-eqä yäuä änguwä iqua, änyä-hänjä dunqe mäwinqä inä. 'Yäuä iqu ämäwqätäunä' ätätqänäuä" ätukqe.

6

*Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqenqä yatnqä äwikuwinqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hnquenji, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunuä iu ikäminqe. Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua anä ikipu, kuä-witqe ätäkäpu änminjuwi. ² Iqua e iqanğä äqumbiyi, Parisi hnqua tii ätukuwi. "Nätmatqä iinji, neyaqä suqä hiunji hapä pmeqänğanji, ne pmua imäkätunqueqä. He iinji sunqä imäqäuä?" ätukuwi.

³ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. "Hiñuiqänänji, neqä awiqu Dewiti iqtä, iqueqä ämaqä iquatä buayä dä äpäkonäpiyanğa imäkkqenqe, he kuknui a matäuqä itqänuwätanä? ⁴ Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä yäpä yänğisa äpaquväqe, buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwäminqe, ämakqe. Buayä iinji, hiqäva-imäkkqä iquanä ämepu bnqä äwäminqe. Huiziquanqe, ii pmuai. Inäqe, Dewiti iqu ämeqe, änätä, hui iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä" ätukqe. ⁵ Tiinjä-pqe inä ätukqe. "Hiunji hapä pmeqeunji, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu ämitqänä."

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-tänjä hnque, änguä iwimäkkqenqä†

⁶ Hiunji hapä pmeqä huiziquenji, Jisasi Iqu anä aquvänqä hnque äpaquväqe, näqnqä äwiminqe. Qutä anänji, ämaqä hipa ämuangisanji quvqä-tänjä hnqu

* 6: Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28 † 6:5 Matiu 12:9-14; Makä 3:1-6

äpmaminqe. ⁷ Inğanj kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä knui, “Ämaqä Iqu ämaqä tqueni, hiunji hapä pmeqä tänğanj, äñguä iwimäkänqutiyä, ä äñguä mäwimäkqä yänqutiyä?” vqanji, Jisasi Ique kukñuä mitpnuwänqä hänaqenqä qävqä ipu, hiñuä äqumbu äpmaminuwi. ⁸ Itanji Jisasi Iqu iquauqä knuä indqänqä imñinqe näqñqe eäqe, Iqu ämaqä hipa quvqä ique ätukqe. “Si ävautnä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi pämä tqävä.” I tquanğa, iqu ävautä e imäkkqe.

⁹ Iqu e imäkqanğa, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatñqä eyqänä. Neyaqä suqä duñi, hiunji hapä pmeqänğanj, ne suqä äñguä imäkatunquätanä, ä quvqä imäkatunquätanä? Ne ämaqä qui imäkmbñqä pmetanğuwä iquauñi, yätamakqä vatunquätanä, ä qui iwimäkatunquätanä?” ätukqe.

¹⁰ E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänänä iu hiñuä äqunğawäqe, ämaqä hipa quvqä ique, “Si tqä hipae jänä väpäyä” ätukqe. Iqu tquanğqä-pa imäkqanğa, iqueqä hipae äñguä qe imänğqe. ¹¹ Iinä äqumbiyi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä äkasuwä kuapänä munğanğa, tii ätñguwi. “Ne Jisasi Iquenji, äänä imäkatunquäwä?”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hñquau atäñjuä äwikqenqä[‡]

¹² Heatqä hñqenji Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä qoqonä yätunqä äyäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätanji zä ävekqe. ¹³ Mäptqä timäuqanğa, Iqu Iqueqä wäñjuänqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, qutanä 12 iquau atäñjuä äväqe, “ämaqä wäñjuänqä dowatqä” änyuätkqe. ¹⁴⁻¹⁶ Ämaqä iinji, hñqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iquenji, Jisasi Iqu “Pitä iqukiyqä” ätukqe. Hñqu Endru, Saimonä iqueqä känğueqe, hñqu Jemisi ique, hñqu Jonä ique, hñqu Pilipä ique, hñqu Batromi ique, hñqu Matiu ique, hñqu Tomasi ique, hñqu Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hñqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutanä-que, hñqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hñqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä tqu, qänakndanji Jisasi Ique ämaqä himä-wiunqä iquau väñinqä ique.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänä hñquau äñguä iwimäkkqenqä

¹⁷ Iqu iquau atäñjuä ae äväqe, iquatä anä äppiyi, Iqu anä quauñä hñqäqi, ämaqä kuapänänä iquatä pämä anä ätqäukuwi. Iqutä anä ätqäuminjuwä iqua, kuapänänä

[‡] 6:11 Matiu 10:1-4; Makä 3:13-19

hñqua, Iqueqä wäunuä ämotquaminqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya im-imä äpmakäwänuwä iutañi, hui aña-himqä Jerusälemä iutañi, hui eqä-huänä mañä, aña-himqä Tayätä Saitonätä ingisañä-pqe anä äpmaminuwi. ¹⁸ Ingañi qu Jisasi Iqueä kukñui qätä wipñqätä, iquauqä täñä-yaqä äñguä imämbñqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dñä quvqä iquauta qui imäknätqätanguwä iquauñi, Jisasi Iqu äñguä qe iwimäkkqe. ¹⁹ Ämaqä eeqänäñi, qu Jisasi Iqueä yänänäqñqä dutañi äñguä imänäpiyä diñqä, äwutmaqänanä-tpu iminuwi.

Hañä-iqä ämetqänuwä iqua, yeeqä ipñqenqäš

²⁰ Ingañi Iqu Iqueqä wäunuäñqä ämotquaminqä iquau hiñuä äqunäqe, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, hiqeä. ²¹ Ämaqä täñga buayä dä eyätñqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndañi he buayä kuapänä änäpu, äwqä äñguä hipäsäniqeä. Ämaqä kñuä äqiyätqänuwä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qänakndañi, tä spnuwiqä. ²² Qänakndañi, he Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä duta, qu äwqä äkasuwä kiñä etäpu, huätä endowatäpu, kukñuä quvqä etäpu, hiqä yoqenqä ‘quvqeä’ etäpu, qui imäkqanppqänqanji, he yeeqä iqäpñqä. ²³ Hea ingañi, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpñqä. Tinjqä. Nätmätqä äñguänäñä kuapänäñi, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä qu emäkñqä-pañi, iquauqä kaqä-kawäka qänqanäñi hiñuä-tqä iquauñi iñä imäkminuwiqä” ätukqe.

Äñguä äpmeñuwä iqua, hañä-iqä mapñqenqä

²⁴ “Itañga ämaqä nätmätqä kuapä-täñä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Nätmätqä hiqä äwqä äñguä imäkmbñqe, he ae ämeñäuä. ²⁵ He täñga buayä änäpu, äñguä äpmeñuwä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänakndañi, he dä heyäniqeä. He täñga tä äsätqänuwä iquenä, he äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänakndañi, he ka ipu, kñuä qäyqäpnuwiqä. ²⁶ Ämaqä eeqänäñi henyñqä aquvänä iqanppqänqanji, he äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänqanäñqanji, hiñuä-tqä quañgä iquauñi, kaqä-kawäka iquauñqä aquvänä asä e iminuwäqe, iquauñi hañä-iqe, äwimakqeä” ätukqe.

*Himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä wiñqenqä**

27 “Nyi he etqänä. Nyaqä kuknuä qätä änyiyätqänuwä iquenä, he hiqä himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä henguätñqeqä. Ämaqä henyqä mäwiñqä itñqä iquauñi, he suqä äñguänänjä dinä iwimäkqäpñqeqä. 28 Ämaqe, he qui imäkmbñqä diñqä tääqä ätätqänuwä iquauñi, he iqua äñguä pmapñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpñqeqä! He ämaqä qui emäkätqätanguwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu iquau yätamakqä väñqä tääqä tquäpñqeqä! 29 Ämaqä hñqu saqä mangawä iu kpäsqañqutqe, si hñgisa inä wimäkqätñqeqä. Ämaqä hñqu saqä gquä quäuqä äquvätqe, gquetä qäsä qäyä ämequänä. 30 Ämaqä eeqänäñi, nätmätqänqä yatñqä kiyqanuwä iquauñi, si äwisñqeqä. Ämaqä hñqu saqä nätmätqä meqañqutqe, si ‘Anji dapiyäqe’ mätquä pa iqätñqä. 31 Suqe, ämaqä qu he emäkpñqä enyänqä-pañi, he-pqe qunñi inä iwimäkpñqeqä” ätukqe.

32 “He ämaqä henyqä äwinyätñqä iquauñqänä engañqutqe, iñjä itqänuwitani, he nätmätqä äñguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquapqe, iquauñqä winyätqätangqä iquauñqänä äwinyätä, asä inä imäkqä-quaiqä. 33 He ämaqä äñguä emäkqanuwä iquauñä äñguä iwimäkqanqppqe, he nätmätqä äñguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquapqe, asä inä imäkqä-quaiqä. 34 He ‘Iqu anqumä kima dapqonqä’ kñuä indqämbu, ämaqä hñque qanyinä vqanqppqe, he nätmätqä äñguänänjä squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Suqä quvqä imäkqä iqua, ‘Iqu anqumä dapqonqä’ kñuä indqämbu, suqä quvqä imäkqä huiziquau qanyinä wipñqäuä. 35 Itanqa, hiqä himä-wiunqä iquauñqä engañquti, iquauñi äñguä iwimäkpñqäuä. ‘Ämaqä tqu, anqumä mändapqä yänqiyä’ kñuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipñqäuä. He suqä iñjä imäkppqe, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä ymeqä äpmepu, qänakndani nätmätqä kuapänä Iqueqä hipa iutani mapnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä ‘änquiqä’ mätquä ipu, suqä quvqä imäkätqätanguwä iquauñi, äñguänä ämitqäuä. 36 Goti Hiqä Heniqu, ämaqeunqä wiunqä miqä, huäqä äwunätñqä-pa, he-pqä huäqä heunätñqeqä” ätukqe.

Huiziquauqä suqenqä miwäsäuqenqä

37 “He ämaqä iquauqä suqenqä iwäsäupu, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ matqä pambiyä. He iñjä mimäkqanqppqe,

Goti Hanjuwä Iqu henä-pqe memäkqä yänqiyä. Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanqenqä, 'Iqueni pizqä päkiyä' mätquä pambiyä. He e mätquä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yänqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqanqppi, heqä äwqe hanuä imäknäpu, hui enyänä. He iinjä imäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henji, iinjä emäkänqiyä" ätukqe. ³⁸ "He nätmätqä ämaqeu vqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä tiinjä hetapänqiyä. Iqu qa manguä ämanyuäqe, mändi äkisäutä, anqumä hui ämanyueqanqa manguä ämnätä, hui qua mäñi äpäknqgqä-panjä iinjä hetapänqiyä. He nätmätqä qäyunä äwipqä-panjä iinjä, asä iinjä hetapänqiyä" ätukqe.†

³⁹ Iwä Iqu iquauñi, kukñuä ktqe tiinjä-pqe ätukqe. "Ämaqä hiñuä quvqä hñqu, hiñuä quvqä hñqueni, äñguä itmetä hänaqeni äñguä motqueniqiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäyñqinyqä. ⁴⁰ Ämaqä hñqu näqñqä ämetqe, iqueqä näqñqä-vqä iqueni, mämäwqätäuqä yänqiyä. Ämaqä näqñqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqñqä-vqä iqtänji, asänänjä hipñqäuä" ätukqe.

⁴¹ "Si tqä tta-tunqueqä hiñuiu, hinoqukuä wänqä änyätanqgqä ipi äqunätinä, tqä hiñui zä naqänänjä iqu qäyä witanji knuä mindqänquki, sunqä tutndi? ⁴² Inji äänä etanqikä? Tqä hiñuiñi, zä naqänänjä hñqu qäyä witanji hiñuä änä mäqunquä itnä, tqä tta-tunquequeni, 'Tasi-guequkiyä, tqä hiñuiñi, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,' äänä tutñqäwä? Si wopqä itnä, kukñuinä tqä-qukiyi. Zä naqänänjä tqä hiñuiu äwiñqe, huätä ganä mamändñqeqä. Iinjä itñi, si hiñuä äñguä äqänätinä, tqä tta-tunquequeä hinoqukui, huätä mamäutñqeqä" ätukqe.‡

Zä huitanä-huitanä iquauqä häukuinqäS

⁴³ "Zä äñguä di, näñqä ququvqä maqiyqä yänä. Itanqa, zä quvqä di, häukuä äñguä maqiyqä yänqiyä. ⁴⁴ Ämaqe, zä-häukuä hiñuä äqunäpu, 'äñguätiyä, quvqätiyä?' knuä indqämbñqäuä. Qu zä-yäunqä maeqä guä yänä-tänjä iqñi, zä-eaqä häukui dupñqe, mäwqä ipñqäuä. Qu wainqänqänä knuä indqänqa äupqe, guä yänä-tänjä iquauñi, hiñgi manduqä ipñqäuä. ⁴⁵ Iinjä enqä-panji, ämaqä äñguänänjä iqua, knuä äñguänänjä indqänäpu, suqä äñguänänjä di imäkñqäuä. Ämaqä quvqä iqua, knuä quvqä huitanä-huitanä indqänäpu, suqä quvqä

imäkpnqäüä. Ämaqä iquauqä kukñui, ii iquauqä knuä indqänqä dutanjqä” ätukqe.

*Anä qäyunä mätqenqä**

⁴⁶ Itanji “He ‘Naqä Iqukiyä’ ändäpiyä-qe, Nyaqä kukñuinqä qänaknä manyiyqä itqänuwi, sunqäwä?
⁴⁷ Ämaqä Nyinyqä äpätä, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätä, qänaknä iqäqä iquenyqe, Nyi näqnqä hitapmqänä.
⁴⁸ Ämaqä iqu tiinjä. Ämaqä hñqu, qua mänqä mämä äptäqe, hikä iunji anä haqeqi yänänäqnqä ämätqä-panä, iinjä. Maqnqä hitanqua, eqä huakä ätimäutä, anä du yänänäqnqä äpäsqäqe, ämaqä iqu anä yänänäqnqä ämätätqä-qae, anj ämenjä miqä yänqiyä. ⁴⁹ Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qätä änyiyätä, qänaknä miqä iqä iqu, ii tiinjä. Ämaqä qua mäqueqä anä hinginä ämätätqe, qänakndanj eqä huakä äpätä, anj qui imäkätä, qua iqi äpäknqä-panä iinjä” ätukqe.

7

*Jisasi Iqu, Romätanjä mäkä-iqä hñqueqä wäunüä-wiyqä hñque, änguä iwimäkkqenqä**

¹ Itanqa Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukñuä iinjä qäpu ätuäqe, Iqu anä-himqä Kapänamänqä äukqe. ²⁻³ Iqinj Romätanjä mäkä-iqä iquauqä naqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä wäunüä-wiyqä hñqu, tänjä-yaqä ämetä, äpäkonqänä äwominqe. Ämaqä naqä iqu, iquenyqä kuapänä wiñganqgetanj, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqe, ämaqä Israitqätanjä naqä hñquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäunüä-wiyqä ique änguä iwimäkätñqä diñqä ändowatkqe. ⁴ Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kukñuä aquvänä ätuäpu, “Iyäaqä” ätukuwi. “Ämaqä naqä tq, änguänänä-qeqä. Si yätamakqä wisñqeqä. ⁵ Iqu Israitqä iqunenqä äwinyätä, neqä anä aquväqnqä änamäsikqeqä” ätukuwi.

⁶ E tquanguwänqa, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupi, ämaqä mäkä-iqä iquauqä naqä iqueqä anä-tänä qäqiqi päqtanqua, iqu iqueqä quvämaqä iquau, Jisasi Ique tii tupñqä ändowatkqe. “Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä anä tängisanqä yaptñqä diñqe, nyi ämaqä änguänänä-qunä hmanjqä. ⁷ ‘Nyi ämaqä änguänänünä manä’ knuä nyiyqanji, nqä-näuä mäkimeqä da iqänä. Inji, Si kukñuinä tqanqti, nyaqä wäunüä-nyiyqä iqu änguä imänänä. ⁸ Nyi-pqe inänjqä. Nyi ämaqä yoqä-tänä

* 6:45 Matiu 7:24-29 * 7: Matiu 8:5-13

hŋqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitŋqä iquauŋi, hŋque ‘Si uvä’ tquanŋmdqe, iqu äwänqiyä. Hŋque ‘Si biyä’ tquanŋmdqe, iqu äpäŋqiyä. Itanŋa ŋqä wäunjuä-nyiyqä hŋque, ‘Si tä imäkiyä’ tquanŋmdqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

⁹ Inŋaŋi Jisasi Iqu kukŋuä iinä qätä äwiyäqe, yäunjuä itä, qänaki hiŋuä ämäqunäqe, ämaqä Ique qänaki wivändatanŋuwiu ätukqe. “Täukue! Ämaqä tqu quuvqä eqiyätŋqä-panä iinŋi, Israitqä dunŋi, hiŋuä mäqunquä itŋqeä” ätukqe.

¹⁰ Inŋaŋi ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä anä iunqä anŋi äupiŋi, wäunjuä-wiyqä iqu anŋuä pmetanŋi äqunŋuwi.

Jisasi Iqu, hikŋä ae äpäkonŋqä hŋque, anŋi ävauqumuatkqenqä

¹¹ Hiunŋi hui ae päwqanŋa, Jisasi Iqu anä-himqä, kiqä yoqe Nainqä iunqä äukqe. Inŋaŋi iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, ämaqä kuapänä huizitä anä äukuwi. ¹² Qu iqi ätimäupiŋi, anä-himqä iqueqä täkŋä hävqä-tänä qäqiqi uwqanŋuwänŋa, ämaqä anä-himqä iutanä kuapänänä iqua, ämaqä pizqä hŋque täkŋä yäpaqä mäŋgisaŋqä äma äukuwi. Hikŋä e äpäkonŋqä iqueqä känai, apäqŋqä eä, ymeqä iqunänä-tänŋi. ¹³ Naqä Iqu ii hiŋuä äqunäqe, huäqä wunŋanŋi, “Si kŋuä maqiyqä panä” ätukqe. ¹⁴ E ätuäqe, qäqiqi äwäqe, isuänŋi a äqätqke. I iqanŋa, ämaqä äma äpminjuwä iqua iqi tqäunŋuwänŋa, ämaqä pizqä iquenŋi, “Hikŋä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktqänä” ätukqe. ¹⁵ I tqanŋa, ämaqä ae äpäkonŋqä iqu ävautä, kukŋuä ätipäqäkqe. Kukŋuä tqanŋa, Jisasi Iqu kiqä känäu anŋi äwikqe.

¹⁶ Inŋaŋi ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqŋqenqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, “Hiŋuä-tqä Naqä Hŋqu ätimäuqiyä” ätkuwi. Itanŋa “Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä yätamakqä vätnqä ätimäuqiyä” ätkuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iinä imäkqanŋqenqe, ämaqä Jutiyatanätä, anä huiziutanä-pqetä, qu qätä äwikuwi.

Jonä asŋä-qäyqä iqu, Jisasi Iquenqä yatŋqä äwikqenqä†

¹⁸⁻¹⁹ Ämaqä Jonä iqu wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iquenŋi nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu imäkqanŋqenqä awä ätkuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä hŋquaqui tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenyqä ändowatätä, tii ätukqe. “ ‘Ämaqä äpäŋqiyä ätätqänuwi, Si Qäqukitanä,

† 7:17 Matiu 11:1-6

ä hñquenyqä hñuä inä äqänänä pmetunquätanä?’ qe yatñqä e winyqä” ätukqe.

²⁰ Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tii ätukiyi. “Jonä asñä-qäyqä iqu, ye Si yatñqä kiyenqä äyändowatqiyä. Ämaqä äpäñqiyä ätätqäñuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hñuä inä äqänänä pmetunquätanä?”

²¹ Iquaqu anä pmetanua, Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä, täñä-yaqä-täñä iquautä, dnä quvqä-täñä iquautä, hñuä pisqä iquautäñi, äñguä iwimäkkqe. ²² Inğani iquaquvqä kimanj imäkätä, tiñä ätukqe. “Qe nätmätqä hñuä äqunäsinyä qätä äwiyänjiyinqe, äwäsinyä, Jonä ique awä tiñä suinyqä. ‘Ämaqä hñuä pisqä iqua, hñuä äñguä äqäñgäuä. Yukä quvqä iqua, qañä äñguä äwqäuä. Wänyimänqä-täñä iqua, äñguä imänqäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonuwä iqua, anji ävauqäuä. Nätmätqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñgui qätä äwiyqäuä. ²³ Ämaqä, qu Nyi imäkqanqenqä kñuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanqutqe, qu aquvänä ipñqäuä’ suinyqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukqenqä‡

²⁴ Ämaqä Jonä iqueuä kukñuä äma äpkiyä iquaqu ae uwqanqiyänğani, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anä avqñqä dunqe, squä hñuä qumbñqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunjuä miqanqqe qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. ²⁵ Squä hñuä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä hñqu qäkä äñguänänä yäuqä pmetanqä ique, hñuä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä äñguä äyäu-pu, nätmätqä eeqänänä äñguä imäkñqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä anä du pmetñqäuä. ²⁶ He squä hñuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hñuä-tqä hñquenyqä hñuä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iinä sätäti, Nyi tiñä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hñuä-tqä huizi iquauñi ämawqätäunä” ätukqe. ²⁷ “Bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, tii äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqä iqueqä’§ äqänänä.

Kukñuä iinji, ämaqä tquenyqä ätqiyä. ²⁸ Itanji Nyi he tiñä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iquenji mämawqätäuqä ipnuwiqä. Inäqe anä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmenqä iqu, Jonä ique ämawqätäunä” ätukqe.

²⁹ Ämaqä eeqänänjä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsäni, qu kuknuä iinjä tqanji äwipiyyi, Jonä iquesa asnjä ämakuwitanji, iqua "Goti Hanjuwä Iqueqä suqä eeqänäni, jänänänjiqä" ätkuwi. ³⁰ Itanji, Parisi iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jonä iqu asnjä uwqiyätñqe mäwinqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä näwinyä imäuekqeunñqä kukñui, qätä mäwiyqä ikuwi.

³¹ Inğanji Jisasi Iqu tii ätukqe. "Ämaqä tännga äpmeñuwä iquaunqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Qu ämaqä änääñuakä?" ³² Qu tiinjqä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquaunqä tääqä tiinjä ätätqänjuwiqä. 'Ne henyqä hääwä qäyä ätqanqu, he himnunjuä miqä iquwiqä. Ne pmaqä qäyä iqanqu, he knuä maqiyqä iquwiqä' ätätqänjuwiqä. Qu ymeqä tqua enqä-panjä iinjäqä. ³³ Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetanji, bretqetä, wainqä-eqetä manqä iqanqa, he 'Dñä quvqä-tänjä-queqä' äyä ätkuwiqä. ³⁴ Inäqe Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetanji, buayä änätä eqä änätä iqanqa, he tii ätqäuä. 'Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itannga ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä' inä ätqäuä. ³⁵ Inäqe, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä näqñqe ae ämapiyä iqua, tiinjä motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqe, ii aanjä naqä-qakuiqä" ätukqe.

*Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yukiu asnjä äqäkqenqä**

³⁶ Parisitanjä hñqu Jisasi Iqu buayä anä nyiyñqä tääqä ätuätumakqe. Tääqä tuätumeqanqa, Iqu iqueqä anjunqä äwäqe, ymisanjä nätnqä yuki ipämäuä hiqoti äweukqe. ³⁷ Apäkä, ämaqe, "Ii suqä quvqä imäkqiyqä" ätminjuwä ii, anjä-himqä iu äpmaminqe. Ii "Jisasi Iqu Parisi hñqutä buayä anä änätqänjinyqä" tqanqä qätä äwiyäqe, eqä-häkä jinanjä-weqä anñuanänjä-tänji äma äpkqe. ³⁸ Ii äwäqe, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-tänjä qäqiqi ätqäuqe, knuä äqäkqe. Iiyqä hinuä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqanqa, iyyqä detä ye imäkätä, Iqueä yukiu kikiyä kuapanä äwunätä, aowä jinanjä-weqe equatekqe.

³⁹ Ii iinjä imäkqanqa, Parisi, Jisasi Ique itmakqä iqu, hinuä iinjä äqunäqe, knuä tiinjä indqänngqe. "Ämaqä Tqu hinuä-tqä-qu etanqutqe, apäkä Ique a äwqätqä iinyqe, 'Ii suqä quvqä imäkqiyqä' näqñqä hiänqiyä."

⁴⁰ Iqu knuä iinjä indqännganqa, Jisasi Iqu, "Saimonä iquki, Nyi kuknuä hñqu ktmqeqa" tqanqa, iqu, "Näqñqä-vqä Iquki, Tqä kukñui yqä tiyä!" ätukqe.

* 7:35 Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Jonä 12:1-8

41 I tquanğa Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmatqä kuapä-tänjä pmetäniqe. Iquesañi, ämaqä hñquaqu nätmatqä anğu kima winiyiñqä meqä-quaqu pmesinyiqä. Ämaqä anğu kima väniñqä meqä hñqu, kuapä-tänqe. Mä huiziqueqe, homänjqä. 42 Itanğı iquaqu, ique kima vqä di hma hiätqätanğanı, iqu ‘qäyä eänä’ tuäniqeğä. İnı, Saimonä iquki, ämaqä tquaqu, ämaqä iquaquvqä kima vqenqä ‘qäyä eänä’ tqä iquenyqe, äwqä yeeqä iinqe, ämäwqätäuniqe, äsqukä?” ätukqe.

43 I tquanğa Saimonä iqu kimañi, “ ‘Ämaqä nätmatqä anğu kima väniñqä, kuapänä meqä iqueqä’ knuä änyänä” ätukqe.

Ğa Jisasi Iqu, “Si qäyunä iwäsäunyä” ätukqe.

44 I ätuäqe, Iqu tuwänğı hiñui, apäkä ii ämäqunätä, Saimonä ique tii ätukqe. “Si apäkä täsiñi hiñuä äqunäninyä? Nyi saqä anjä yäpä tängisa yapqanğanı, si Nyaqä yuk-iunqe, eqä mändapqä inı. İnäqe, apäkä täsi, iyyqä hiñuä-eqe Nyaqä yuki ioqäqe, iyyqä detä yenüä imäkqiyä. 45 Itanğa Nyi saqä anjä tängisa äyapmä pmetanğanı, si himä kikiyä manunqä iqanğnä, ii Nyaqä yukiu kikiyä yqänä änunätqänä. 46 Si olipqä eqä aowi, Nyaqä nuänıunı mänjiquatqä iqanğnä, ii aowä jinanä-weqe, Nyaqä yukiu änjiquatqiyä. 47 İinñqe Nyi si tii äktqänä. İi Nyinyqä kuapänä äwinyätä, iinjä nyimäkqanğqetani, iyyqä suqä quvqä kuapänänjä etanğqä-qe, huätä ae ämamäuqä. İnäqe, ämaqä hñqu, suqä quvqä wänqäpu imäkqäqä enqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iinjı huätä ämamäuqe, iqu Iquenyqe, wänqäpu winyänqiyä” ätukqe.

48 I ätuäqe, apäkä iinjı tii ätukqe. “Tqä suqä quvqe, huätä ae ämamäuqeğä.”

49 I tquanğqenqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmaminuwä iqua, qätä äwipiyyi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqänqä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätnğuwı.

50 İnı, Jisasi Iqu apäkä iinjı tii ätukqe. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqanğnä, tqä quuvqä heqiyqe yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi inqä uvä” ätukqe.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwimiñuwıñqä

1 Qänakñi, Jisasi Iqu anjä-himqä wänqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä kukñuä äñgui awä ätuäkäminqe. İnğanı Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqe, Iqutä anä ikäminuwı. 2 Itanğa apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dnä quvqetä, tänjä-yaqetä hiñuiqänä huätä ändowatkqä iua, Iqutä qanä anä ikäminuwı. Apäkä huizqä yoqe, Mäliya ‘Maktälatanä

iyyqä' ätminjuwi. Hinuiqänänji, Jisasi Iqu dnä quvqä 7 huätä ämamäukqä iyyi. ³ Itanğa apäkä huiziyqä yoqe, Jonaiyi. Iiyqä qokiqueqä yoqe, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä anä ämiminqä ique. Itanğa huiziyqä yoqe Susenayi. Apäkä kuapänänjä hiua-pqe anänji. Iua iuaugä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamäkqä äväpu, anä ikäminjuwi.

*Kuknuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuwenqä**

⁴ Ämaqä kuapänänji, anä-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeqanğuwänğa, Iqu kuknuä ktqä ätukqe. ⁵ "Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänä. Iqu ätnämäwäwqanğani, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjqä iqanğuwänğa, yññä äpäpu ämambnä. ⁶ Hui qua hikä-tänjä iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqe, eqä ye etanği, qänakndanji yäüä päpnä. ⁷ Hui guä yänjä-tänjä awä imä päkmbnä. Kuä bakitä, guä yänjä bakitä qäsä äukaupiyi, kuä baki qui imäkmbnä. ⁸ Hui qua anğüä du päkmbnä. Bakä äukaupiyi, nänqe kuapänä 100 hukmbnuwiqä" ätukqe. Jisasi Iqu e ätuäqe, Iqu manjä yänänäqñqä, "Ämaqä qätä-tänğuenä etanğutqe, kuknuä iñqe kñuä anğüänä indqämbiyä" ätukqe.

⁹ Iinjä tquanğa Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, kuknuä ktqä iquenqä yatñqä äwikuwi. ¹⁰ Iqu iquauñi tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä kuknuä qakui zä witanğqä-qe, Iqu he näqñqä mapñqe, etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iqua, qu kuknuä ktqenä äwiyätqänjuwiqä. Qu hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä" ätukqe.

¹¹ E ätuäqe tiinjä ätukqe. "Kuknuä ktqä qakui, tiinjqä. Kuä-witqä uwqä iinj, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuinğä atäunüä eänä. ¹² Kuä-witqä uwqä hänaqä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknu i qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqanğuwänğani, Setänä iqu, 'Qu quuvqä maeqiyqanğpi, Goti Hanjuwä Iqu qunji anği mitmeqä yäniqeqä' kñuä indqänätä äpätä, kuknuä iinj huätä mamäunqiyä. ¹³ Itanğa kuä-witqä uwqä qua hikä-tänjä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä äwipiyänğani, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapinjä maeqä enqä-panjä iinjqä. Qu quuvqä eqiyäpiyä-qe, yamwiqä wimeqanğa, qua iqi päkmbñqäuä. ¹⁴ Itanğa kuä-witqä uwqä guä yänjä-tänjä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä äwipiyi, hanjä-iqenqätä, mbqenqätä, nätmatqä yeeqä

* 8:3 Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

injä isuaunqätä, kñuä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yänänäqñqä maeqä iänqiyä. Inji, qu kuä-witqä nänqä naqe, maeqä enqä-panjä iinjä. ¹⁵ Itanğa kuä-witqä uwqä qua änguä iu päknätqe, ii tiinjä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, kñuä indqänqä imä änguänä ämaipu, quwqä qeqä-quuvqe jänänä imbu yänänäqñqä ätqänjuwi, nänqä naqä äuknätñqä-panjä iinjä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaunqenqä†

¹⁶ “Ämaqä hiqi-tä ämäsaupu, zä mäpatqiyeqä ipñqäüä. Iquvanjä yäpä imä maeqä ipñqäüä. Ämaqä anjä yäpä injisa äyappiyä iqua, hiñuä qumbñqä diñqe, qu hiqite, kiqä ätqäüqä ätnänä iqi tqätepñqäüä. ¹⁷ Ii tiinjä. Nätmatqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ätnänängisa witäniqeqä. Nätmatqä eeqänänjä ämaqä iqua zä epqe, ätnänä iqi wiqanğuti, qu hiñuä äqunäpu näqñqä hipnuwiqä. ¹⁸ He kukñui qätä änguänä wipñqä diñqe, kñui änguänä indqämbiyä. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Ique äwimakuwinqä‡

¹⁹ Inğanji Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä pmetanğa, qu Iqu-tänjä qäqiqi mapqä ikuwi. ²⁰ I iqanğuwänğa ämaqä hñqu Jisasi Iquenji, “Tqä tñaisä, tunğuäkatä Sinyqä hiñuänqä äpquwi, yäpaqä tängisa ätqäunäüä” ätukqe.

²¹ I tqanğa, Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu qänaknä itqänjuwä iqua, qu Nqä nipaqa, guäkayqä” ätukqe.

Jisasi Iqu yunuitä, eqetä, äminyekqenqä§

²² Hiunji hñquenji, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, yimba ätkamäupu, Iqu iquaunji, tiinjä ätukqe. “Eqä-huänjä yätäqä nänğisanqä äwanä” ätukqe. I ätuäqe, iqua äukuwi. ²³ Yimba iu qanjä äwäpiyä iunji, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkqe. Inğanji yunjuä naqänänjä hñqu ätimäutä, ege yimba iu huaquvämäqanğa, eqä-huänjä kuapänä ätuäqetanji, iqua qui imäkñqänä ikuwi.

²⁴ I imäkqanğa, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui imäknatunquä iqunä!” ätukuwi.

Inji Iqu ävauqe, yunuitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tqanğa, yunuitä eqetä ämnänğiyi. ²⁵ Jisasi Iqu iinjä

† 8:15 Makä 4:21-25 ‡ 8:18 Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35 § 8:21 Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41

imäkäqetani, ämaqä iquauñi, “Hiqä quuvqä heqiyqe, ängikä?” ätukqe.

Ingañi qu zä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, quwqä-quwä kukñuä ätnjuwi. “Yunuitä eqetä ‘qäyä enä’ ätuätä äminyeqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätnjuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnä quvqä hui-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqä**

²⁶ Ingañi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuñqä ämotquaminqä iquatä, Gerasa iqua-tänjä hiqñqä du ätimäukuwi. Gerasa, ii Galilisänjä eqä-huänjä näñgisanji. ²⁷⁻²⁹ Iqñi Jisasi Iqu yimba iutani ätimäwa päwqanğa, ämaqä anä-himqä iu pmeqä dnä quvqä hui-tänjä hñqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätanği, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäpu, hiñuä äqumbu, qäyä äpmetanğä, dnä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätñqä yänänäqñqä iwimäkäpu, anä avqñqä duñqä wätñqä iwimäkminjuwi. I imäkätqätanğua, ämaqä iqu tpqäyäqä ikitä, anju mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wiqeu hiñginäwa äwäyäkäminqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, zääqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäknäqe, manji tiñjä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäktñqäwä? Nyi yatñqä äkiyqänä, ‘Si qui minyimäqä panä’ ” ätukqe. Iqu iñjä ätukqe, ii Jisasi Iqu “Dnä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanji.

³⁰ Ämaqä iqu e tqanğa, Jisasi Iqu yatñqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.

Ämaqä iqu kimanji, “Nqä yoqe ‘Hatñunenjqä’ ” ätukqe. Tiñänqe, dnä quvqä kuapänäñi, iqueä äwqänğisa äpekuwinqä ätukqe. ³¹ Ingañi dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si ne qua hovqä aanjä mämnänjä väñqä enqä-panä iunqä mänandowatqä panä” ätukuwi.

³² Ingañi yaqueqä kuapänänjä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetanğä, dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä tii äwikiwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatunquä, hiñuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tqanğuwänğa, Iqu hiñuinä äqunäwatqe. ³³ Inji, dnä quvqä iqua, ämaqä ique ävämanji, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Iñjä iqanğuwänğa, iqua iwaqä iu tnänjä äwäpiyi, eqä bu quauqanğuwänğa, eqä qe änyuäpätäukqe.

³⁴ E iqanğä äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äväpu, kukñui anä-himqä iutä, im-imä pmetanğuwä iutä ätuäkäkuwi. ³⁵ Ämaqe qätä iñjä äwipiyi, “Nätmatqä iñji

* 8:25 Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20

äänä timäuqanġi tqäpiyâ” tpu, hiñuä qumbñqä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiyi, ämaqä dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, knuä äñguä wimeqanġa, Jisasi Iqueqä yukä-tänjä qäqiqi pmetanġi hiñuä äqunġuwi. Iqua hiñuä iinjä äqumbiyi, zä äwiñgqe. ³⁶ “Dnä quvqä-tänjä iqu, äñguä äänä imänġutiyä” tpu knuä kuapä indqänġanġuwänġa, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqanġi hiñuä äqunġuwä iqua awä ätukuwi. ³⁷ Iinjä timäuqanġqenqä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapänä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämayä” ätukuwi. Inġi, Jisasi Iqu yimba ätkamäuqe, anġi äukqe.

³⁸ Iqu äwätñqä iqanġa, ämaqä, dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä ävätä, “Nyi Sitä anä wenqätanä?” ätukqe.

Yatñqä e vqanġa Jisasi Iqu ämaqä iquenġi, anġi ändowatätä, tii ätukqe. ³⁹ “Si tqä anä dunqä anġi äwätñä, kukñuä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäkqenqä, awä tuvä” ätukqe. I tquanġa ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänänä Jisasi Iqu iwimäkkqenqä, ämaqä anä himqä iu pmetanġuwä iu awä ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui äñguä iwimäkkqenqä†

⁴⁰ Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu anġi timäuqanġa, qokä-apäkä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi. ⁴¹ Iqinġi, ämaqä naqä anä aquvqñqeu miqä hñqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qonä äwoktäuqe, iqueuä anä dunqä wiyänqänä yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁴² Iqu ymeqä apäkä hmbnänä-tänjä-qu eeä, iipu äpäkonätñqä qäqiqä etanġi, iinjä ätukqe. Iipiyqä quväukui 12 inji.

Jisasi Iqu Jarusi iquätä itmanġa äwätqätanġiyänġa, qokä-apäkä kuapänänä-pqä Iquätä anä äwäpu, kukundä-kukundä äuminjuwi. ⁴³ Quwqä awä iqinġi, apäkä hui äuminqe. Ii hea ique-iquenġi, qanjuä yaqä e pmetanġi, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. Ämaqä äñguä iwimäkqanġe,‡ hma eminqe. ⁴⁴ Ii Jisasi Iqueä tuwä-tänjä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqänġqe. Ii iinjä iqanġa, iiyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

⁴⁵ Iinjä iqanġa Jisasi Iqu, “Tqu indmaqänġiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänänġi qu hñqunä-hñqunä, “Nyi hmanjqä. Nyi hmanjqä” tqanġuwänġa, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpätuñquä imda ikitmaqänġäuä.”

† 8:39 Matiu 9:18-26; Makä 5:21-43 ‡ 8:43 Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiñġi, kukñuä tiññ-pqä inä ätä äqänä, “iyyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqanġqä-qe,”

46 I tquanğa Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi indmaqänggiyä. Nyaqä yänänäqñqä hui, änyivämeqanği ätqänä.”

47 Iqu i tqanğa, apäkä iini, “Nyi zä mäpmeqä imä” kñuä ämeqe, yäunuä itä, hißenüi quamañi, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi eäqe, qokä-apäkä iuqä hiñuiqisañi awä tiinjä ätukqe. “Ii tiinjä. Nyi tänjä-yaqä nyätanği iktmaqängänä. Nyi iinjä imäkqanğa, nyaqä tänjä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.

48 I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäkqiyä. Si äwqä qeiqi inqä uvä.”

49 Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, ämaqä naqä anä aquväqñqä iu miqä iqueqä anä iutanjä hñqu äpäqe, ämaqä naqä iquenñi tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpäkonğiyä. Itanği, Ämaqä Näqñqä-vqä Iquenñi, hanjä-iqä hui inä mäwqä panä.”

50 Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, Jarusi iquenñi, “Si zä miqä itnä, quuvqenä heqiyä. Ii anği äñguä imänänğiyä” ätukqe.

51 Iqisañi Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä anä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, anä yängisa pepñqe, hiñuinä mäquñquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iyyqä kanäkäna-yaqutä, quwqä-quwänä pepñqä imäkkqe. 52 Inğanñi ämaqä anä yängisa äpmapiyä iqua, kñuä huäqä-huñqä qiyätqätanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He kñuä maqiyqä pam-biyä. Mäpäkonğä iqäqe, hiqaqä äwinä” ätukqe.

53 Iqu e tquanğa, qu, hitqä ii pizqä witanğqenqä näqñqä epiyi, tä äsukuwi. 54 Itanği Jisasi Iqu, iyyqä hipa a ämaqätätä, “Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe.

55 Iqu e tquanğa, iyyqä quuvqe, anği wimeqanğa, maqänä ävaukqe. Ävauqanğa, “Buayä winyqä” ätukqe. 56 Inğanñi kaniqutä känaisä yäunuä kuapanä iqanğiyänğa, Jisasi Iqu iyaquñi, yänänäqñqä ätukqe. “Qe ämaqä hñque nätmatqä tä timäuqanği äqunänğiyinqe, awä mätquä pa-nyinyqä” ätukqe.

9

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wäunuänqä ändowatkqenqä**

1 Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dñä quvqe huätä dowatäpu, tänjä-yaqä hiutanjä-huitanjä-tänjä iquau äñguä wimäkäpñqä diñqä, yänänäqñqetä yoqetä äwikqe. 2 Iqu iquauñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä ätuäpu, tänjä-yaqä-tänjä iquau äñguä

* 9: Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13

iwimäkpnqänä ändowatkqe. ³ Ändowatätä tii ätukqe. “He yäkqätä, qatä, buayätä, mbqätä, gquä hñquaqtä, mämeqä pambiyä. ⁴ He anjä-himqä hñque äwimepu, ämaqä hñqueqä anjä iu äpaquväpiyi, anjä-himqä ique vämapnqänqanqe, iquenyä pmepnqä. ⁵ Anjä-himqä hñqueni, ämaqä yeeqä maeyqanqppqe, anjä-himqä ique ävämepiyanqani, qu quwqä suqä quvqenqä näqnqä hipnqänä, hinoqukuä heqä yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä quväteqiyemä uwqäpnqä” ätukqe.

⁶ Iqu e tquanqa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä änguanäni awä ätuäpu, qokä-apäkä iuqä tänjä-yaqä quvqe, huätä ämamäupu, ängua iwimäkäpu, anjä-himqä eeqänänä iu qanä ikäpnqänä, Ique ävämakewi.

Heroti iqu, Jisasi Iquenqä knuä kuapänä indqänqenqä†

⁷ Inqani ämaqä naqä Heroti, anjä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqanqenqätä, ämaqe Iquenyqä tqanquwinqätä qätä äwiyäqe, iqu knuä kuapänä indqänqqe. Hñqua, “Jonä, qua äptekuwä iqu, anqi ävauqiyä.” ⁸ Hñqua, “Laisa iqu ätimäuqiyä.” Hñqua, “Hinua-tqä hinuicändqä hñqu, anqu ävauqiyä.” ⁹ Injä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iqueni, hinua ae ätäwikqe. Nyi qätä tä äwiyänqe, ii tquenyqä äwiyänänä?” Injä äwiyäqetani, iqu Jisasi Ique hinua qunmätä iminqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä‡

¹⁰ Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, anqu äppiysi, nätmätqä eeqänänä qu imäkkuwinqe, Jisasi Ique ätukuwi. Inqani Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-quwänä anä pmetanä-tpu, anjä-himqä Betsaitä inqisanqä äukuwi. ¹¹ Injäqe ämaqe, qu näqnqä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique äwimeqanquwänqa, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä awä ätuätä, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iunji, ängua iwimäkkqe.

¹² Hiaitäni, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiysi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iunji, qu anjä-himqä iunqä äwäpu, buayänqätä, anänqätä qävqä ipnqänä dowatiyä. Ne äpmenquä täunji, anjä aanqeqä” ätukuwi.

¹³ I tquanquwänqa, Iqu iquaunji, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe.

Qu kimanji tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iänu. Ne bretqä hipa hñgini eeqätä, hämapäkä hñquaqunä ämenunä. Ne ämaqä eeqänänä täunqe, buayä mbqä anqi

† 9:6 Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20 ‡ 9:9 Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Jonä 6:1-15

yatuŋquäwä?" ätukuwi. ¹⁴ Iqini ämaqä qokinäni, 5,000 äpmamiŋuwi.

I tquanguwängga Iqu Iqueqä ämaqä iquauŋi tiinjä ätukqe. "He iquauŋi, 'He 50-50 injä, quamä pmakäupiyä' tupiyä."

¹⁵ Iqua e tquanguwängga, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi. ¹⁶ Quamä pmeqanguwängga, Jisasi Iqu, bretqä hipa hŋgini eeqä, hämapäkä hŋquaquŋitä ämeqe, hiŋuä haqä yätu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyqä "änguiqä" ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yanjä wipŋqä äwikqe. ¹⁷ Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqaŋga, iqi änatqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi.

Pitä iqu, "Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä" ätkqenqäš

¹⁸ Hea hŋque Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukŋuä anä ätqämanmiŋiyänggaŋi, Iqueqä wäuŋuängqä ämotquamiŋqä iqua, Iqutä anä äpmapu, Iqu iquau yatŋqä tiinjä äwikqe. "Qokä-apäkä iuqä kŋuä indqänqä duni, Nyi Tqunqä?" ätukqe.

¹⁹ I tquanga iqua kimaŋi, "Hŋqua, 'Jonä asŋä-qäyqä iqueqä' ätätqänuwiqä. Inäqe hŋqua, 'Laisa iqueqä.' Hŋqua, 'Hiŋuä-tqä hiŋuiqändqä anŋi ävauqä hŋqueqä' " ätukuwi.

²⁰ Iqua e tquanguwängga, Iqu "Hiyaqä kŋuä duni, Nyi Tqunqä?" ätukqe.

Pitä iqu kimaŋi, tii ätukqe. "Si Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesŋqä ätekikqä Iqukiyqä" ätukqe.

²¹ Ingaŋi Jisasi Iqu, kukŋuä yänänäqŋqä tiinjä ätukqe. "He täŋqe, ämaqä huiu awä mätquä pambiyä. ²² Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanjä-iqä naqänänjä meŋqiyä. Ämaqeü ämiqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, qu Ique tuwä äwiyäpu äpäkpŋqäüä. Inji hea hŋquaqui-hŋquenänggaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Ique anŋi ävauqumuatänqiyä" ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqenqä

²³ Ingaŋi Jisasi Iqu eeqäpnänjä iquau tii ätukqe. "Ii tiinjäqä. Ämaqä hŋqu, Nyi qänaknä nyivändätŋqä wiŋgaŋgutqe, iqueqä äwiŋqä eeqänäni, kiuä mändi äkittqänätä, hiunji ique-iqueni, iqueqä zä-huätatä huŋqe ämetä, Nyi qänaknä nyivändänä. ²⁴ Ii tiinjäqä. Ämaqä hŋqu, iqueqä hänjä-pmeqe a yänänäqŋqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inäqe ämaqä hŋqu, Nyinyqä kŋuä indqänätä, iqueqä hänjä-pmeqe

ävquatämämitätqe, iqu hänä pmetäniqueqä. ²⁵ Itanga ämaqä hñqu, nätmatqä qua täuñi eeqänä ämetä, iqueqä hänä-pmeqe qui imäkñganguťqe, iqueqä nätmatqä eeqänänä iini, yätamakqä äänä väniqiyä? ²⁶ Itanga ämaqä hñqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukñinqätä, womba wiñganguťqe, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu, yänänäñqä motqueqä Iquegetä, Apiquegetä, enätqä iquaugetä, ämetä äpätqänğani, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqueqä” ätukqe.

²⁷ “Nyi naqä-qakuä tiinä etqänä. Ämaqä täqisanä hñqua, qu mapakonqä hänä yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hiñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä ingqenqä**

²⁸ Jisasi Iqu e ätukqeunñi, wikä hñqunä päwqanğa, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi iquesäñi, qoqonä yätunqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä siyñqä ekqe. ²⁹ Inğani Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä ätqämanäsiyänğani, Iqueqä hipenñi, huitanä änyätä, Iqueqä gque, qäpaiqänänä we-huñqänänä ingqe. ³⁰ E pmetanğa, ämaqä hñquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä kukñuä anä ätminñuwi. ³¹ Iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä we-huñqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukñuä anäñi, Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälemä du imäkätä, qua täu ävämetñqenqä ätnminñuwi. ³² Inğani Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hiñui hanä ämipu hiqaqänqä iqämanminñuwi, yäñuä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiunñi we äunä, ämaqä hñquaqu Iqutä tqäutangä äqunğuwı. ³³ E äqumbiyi, iquaqu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätanğiyänğa, Pitä iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmenque, ii anğuiqä. Ne anä wänqä hñjua maqänä mätanä. Hñqu Tqänqä, hñqu Mosisi iqueqänqä, hñqu Laisa iqueqänqäuä” ätukqe. Pitä iqu iinä ätuätäqä-qe, iqueqä-kiuänñi kukñui äkitanätiyä-qe, iqu maqñqä eminğqe.

³⁴ Pitä iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, qaquvqä hñqu ätimäuqe, iquaunñi haqeqi äpatqäkqe. Iinä wimeqanğa, iqua zä ikuwi. ³⁵ Inğani qaquvqä yäpä imdanñi, manä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeğä. Nyi ae ätekqä-queqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe. ³⁶ Manä qäpu tqanğqetänñi, Jisasi Iqu kiqä-kiuänä äyä pmetanği äqunğuwı. Inğata tiinñi, iqua nätmatqä hiñuä e äqunğuwınqe, ämaqä hñque awä mätkuä da iminñuwi.

* 9:27 Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqä†

³⁷ Awingani, qu qoqonjä iu ävämanji, qokä-apäkä kuapanä Jisasi Iqutä hänaqä awä iqi ämĩnguwi. ³⁸ Ämimbiiyi, quvaqä awä iqisanji, ämaqä hñqu tääqä tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, nyi ymeqä kiuänänjä-täjünä etanji, Si ique hiñuä qundñqä yatñqä yänänäqñqä äkiyqänä. ³⁹ Dñä quvqä hñqu, iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yänänäqñqä ätätñqe. Dñä iqu imäkqanji, iqu yäñuä-yäñuä itä, makusewä iqueqä manita ätimäutñqe. Dñä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ knuä vqanji äpakänä äpme, iqueqä huiwiu quvqä imäkätñqe. ⁴⁰ Iñqe, nyi Tqä ämaqä wäñuänqä ämotquetqänjä iquau, dnä quvqä huätä dowatpñqä yatñqä yänänäqñqä ae ävqe. Inäqe, iqua änä mimäqä da iquwiqä” ätukqe.

⁴¹ I tquanğa, Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Ämaqä tänğa äpmeñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänjuwiqä. Hiqä knuä indqänqetä, suqetäñi, jänä hmanjqä. Nyi hesä anänji, squänqanqä pmetmqe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqe, squänğa imäkmbnuwänqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.

⁴² Inğanji, ymeqä iqu äpätqätanğa, dnä quvqä iqu ique qua mänji mamäuqanğa, ymeqä iqu yäñuä-yäñuä ikqe. E iqanğa, Jisasi Iqu dnä quvqä ique kukñuä yänänäqñqä ätuätä, ymeqä ique äñguä iwimäkätä, kanique anji äwikqe. ⁴³ Inğanji, qokä-apäkä eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä yäñuä ikuwi.

Jisasi Iqu, äpäkonäninqä anji ätukqenqä‡

Injä ipiyi qu, Jisasi Iqu wäñuä eeqänänjä imäkminqenqä knuä kuapä indqänätqätanğuwänğa, Iqu Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquau, tii ätukqe. ⁴⁴ “He kukñuä tquenji, qätä äñguänä nyipiyä. Ämaqe, qu Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iquenji, ämaqä hñquauqä hipa du wipñqäuä” ätukqe. ⁴⁵ Kukñuä iqueqä qakuñqe, Iqueqä ämaqä iqua maqñqä eminjuwi. Kukñuä qakui, iquauñqä zä witanji, iqua näqñqä äñguä mämeqä iminjuwi. Ique yatñqä vqänqe, iqua zä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisanji, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätñguwinqä§

⁴⁶ Hea hñquenji, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä yänänäqñqä, “Neyaqä awä iqisanji, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätñguwi.

† 9:36 Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29 ‡ 9:43 Matiu 17:22-23; Makä 9:30-32

§ 9:45 Matiu 18:1-5; Makä 9:33-37

⁴⁷ Iin̄qe Jisasi Iqu, iquauqä kñuä im̄ji näqñqä ae ämeqe, ymeqä wänqä hmbi ätuma äpäqe, Iqueqä-tän̄jä qäqiqi ätqätekqe. ⁴⁸ I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyinyqä-pqe kñuä indqänätä, ymeqä tqu pqañgi yeeqä ävätmeqä-pan̄jä iin̄ji, yeeqä inä änyiyätmetñqe. Itan̄ga ämaqä hñqu Nyi äpqañgä yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqe, yeeqä inä ävqiyä. Ii tiin̄jqä. Heyaqä awä iqñi, ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqänätä äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-tän̄jä-quvi.”

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqe**

⁴⁹ In̄gan̄i Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hñqu Tqä yoqä ätätä, dn̄jä quvqe huätä mamäuqañgi äqunanitan̄i, iqu ne qänaknä mäneyqä etan̄gi, ne iqueni, ‘Si iin̄ji miqä pan̄ä’ ätququeqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquan̄ga, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pam̄biyä. Ämaqä hñqu hñgisa metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

Sämaliya pmeqä hñqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwin̄qä

⁵¹ Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätun̄qä an̄gu yänin̄qä qäqi pätkätan̄gan̄i, Iqu Jerusälemä dun̄qä wätñqä kñuä yän̄änäqñqä indqän̄gqe. ⁵² In̄gan̄i, Iqu ämaqä kukñuä äma uwqä hñquau, hin̄uiqä ändowatkqe. Iqua äupiyyi, Iquenyqä nätmätqä nawenyä imäkpn̄qä dn̄jqä, Sämaliya pmeqä iquauqä an̄ä-himqä hñque äpaqukuwi.

⁵³ Äwimeqan̄guwän̄ga, ämaqä iqi äpmamin̄uwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemän̄qä wätñqen̄qä näqñqä ämapiyyi, Iqu iquauqä an̄ä du wimetñqä dn̄jqe, mäwin̄qä ikqe.

⁵⁴ I iqan̄guwin̄qe, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquau, Jemisi iqtä Jonä iqtä, näqñqä ämayi, Jisasi Ique tii ätukiyi. “Naqä Iquki, Si ye tääqä ten̄qä äkingiyä? Qäukuä haqä yätutan̄i, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätn̄qä dn̄jqäuä.”

⁵⁵ I tquan̄giyin̄qe, Iqu hin̄uä ämoqunätä, “Iin̄ji matqä pan̄nyinyqä” ätukqe. ⁵⁶ Iin̄jä tquan̄ga, qu an̄ä-himqä huiziun̄qä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqen̄qä†

⁵⁷ Qu hänaqä awä iqi qan̄jä wätqätan̄guwän̄ga, ämaqä hñqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Si an̄ä-himqä eeqän̄än̄jä iun̄qä uwqan̄gtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”

* 9:48 Makä 9:38-41 † 9:56 Matiu 8:18-22

58 Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-tänjia. Ynja iqua, anä-tänjia. I etanji, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

59 Ämaqä hñquququeni, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.

I tquanğa, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hinuinä nqänäwqatiyä” ätukqe.

60 I tquanğanji, Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua, quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä ptepqeqä. Si äwätinä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä, awä tuäkätñqeqä” ätukqe.

61 Itanğa ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä etanğqä-qe, nqä ämaqä iquau yeeqä wimqä anämqä ganä umqe, Si hinuinä nqänäwqatiyä.”

62 Iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu wänuä imäkätäqanğanji, hea ique-ique iqueqä anämqä knuä yqänä vqanğuti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñji, yätamakqä änä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, wänuänjqä ändowatkqenjqä

1 Qänakndanji Naqä Iqu, ämaqä 72 atänuä itä, hñquaquänä-hñquaquänä ändowatkqe. Anä-himqä eeqänänjä iunji, Iqu Iqueqä-kiuä äwäninqä dinqä, iqua hinuiqä upnqä ändowatkqe. 2 Iinjä mimäkqanğanji, tii ätukqe. “Wänuä iunji, ymisänä yäuä kuapänä iätanğqä-qe, ämaqä wänuä itqänuwi, kuapänä hmanjqä. Iinjñqe, wänuä-tänjä Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wänuä iqä hänjä hñquau ymisänä aquvä mipnqä dowatätñqä dinqä tupuiyä.” 3 E ätuäqe, “He upiyä. Nyi endowatkqe, ii tiinjä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä upnqä endowatkänä. 4 Hiqä mbqä qetä, hiqä yquayä qa-mñqetä, itanğa hiqä yukiu muasmäuqe, qäsä äma mäwqä pambiyä. Qanä äwäpiyä iunji, qokä-apäkä hui, hänaqä awä iqi äminäpiyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqe.

5 “He anä hñqua-hñquau äpaquväpiyi, tii ganä tquäpnqä. ‘Ämaqä anä täu äpmeñuwä iquenä, he äwqe, hanuä injä pmapiyä.’ 6 Ämaqä äwqä hanuä injä hñqu anä iu äpmamitätqe, hiyaqä kuknuä anğuanänji, iquenyqä wätñqeqä. Inäqe ämaqä äwqä hanuä injä hñqu, iu

mäpmeqä imitätqe, hiqä kuknuä änguänäni, hiqä-hiuänqä asuŋgumä quvepänqiyä. ⁷ He buayä-sua, eqä-sua hitapqanquwi, änäpu, anä iquenyä pmapnqeçä. Quati tiinjä. Ämaqä hŋqu wäunuä imitätqe, iqu iqueqä mbqe ämeniqä eänqe, ii änguiqä. I etançi, he anä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqe.

⁸⁻⁹ “Itanğa he anä-himqä hŋqua-hŋquau timäuqanquwänğanı, qu henyqä aquvänä ipu, ymisänä iwäsäuqanqppqe, ämepu änäpu, ämaqä tänä-yaqä-tänä iqi pmetanqppqe, änguä iwimäkäpu, kuknuä awä tiinjä tupnqeçä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesänä qäqiqi ae äquvepqiya.’

¹⁰ Inäqe, he anä-himqä hŋqua-hŋquau timäuqanquwänğa, qu aquvänä miqä iqanqppqe, anä-himqä hänaqä iqi ätqäupu, tii tquänqä. ¹¹ ‘Qua hinyanä heyaqä anä-himqä täutanä, neyaqä yukä täu ämäkänqe, ne ptä quväteqäma yanqunä, hiqä suqä quvqenqä ämetquetunquänänyä. Inı, he näqnqä tiinjä hipnqäüä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepqeçä’ tquänqä. ¹² Nyi he etqänä.* Qänakndanı, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänqä ätekqeunı, ämaqä anä-himqä iquesänä iquauqä hanä-iqe, Sotomä äpmaminuwa iquauqä hanä-iqe ämäwqätäunıqeçä” ätukqe.

¹³ Iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenqä ‘Oänä’ etqä. Tiinjä. Nätmatqä ämaqä mimäkqänäni, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-panı, ämaqä hŋqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänğanä tiinjä ae heqäpningä. Quwqä suqä quvqenqä wombä ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu pmeqäpningä. ¹⁴ Iinjŋqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänqä ätekqeunı, heyaqä hanä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätänı, ämäwqätäunıqeçä. ¹⁵ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäukuä haqä yätunqä hipnuwätanä? Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä wäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ I ätuäqe, ämaqä, Iqu ändowatätnqä iquauı, Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hŋqu heyaqä kuknuä qätä eyqäqe, Nyaqä kuknuä-pqe, qätä inä änyiyqiya. Ämaqä hŋqu he tuwä eyqäqe, iqu Nyi-pqe tuwä inä änjıyqiya. Ämaqä hŋqu Nyi tuwä änjıyqäqe, Nyi änändowatkqä Ique-pqe, tuwä inä äwıyqiya” ätukqe.

* 10:12 Matiu 11:20-24

Jisasi Iqu, iquauqä wäunjuinqä yeeqä äwikqenqä

¹⁷ Qänakñi ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, anġumä äppiyyi, tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tquanġua, dnä quvqä iqua, neyaqä kukñuiu qänaknä iquwiqä.”

¹⁸ Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hinuä äqunänqeqä. Setänä Goti Hanjuwä Iqutä himä-wiunqä iqu, qakuä haqä yätuta päknganġa, nyuauä enqä-pa iqanġi äqunänqeqä. ¹⁹ Qätä nyiyyä! Qämakitä, qänjuakätaitä qo äkitäupu, Setänä iqueqä yänänäqñqe, ämawqätäupnqä diñqetäñi, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Iñinqe, nätmätqä qui emäkätñqä di, aañqeqä. ²⁰ Itanġi, ‘Dnä quvqä iqua, neyaqä kukñuiu qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäukuä haqä yätu ae äqiyqäqenqä aquvänä ipiyä” ätukqe.

²¹ Inġanġi, Dnä Änġuä Iqu yeeqä wimäkqanġi, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqätä kñuä-tänġa iquauñqe, Si nätmätqä tä zä äkittqiyänä-qe, ymeqä dänġa-suau enqä-pa, äyä ämotquenyä. Si e imäkqanġnä, Nyi ‘änġuiqä’ äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkinqeu qänaknä itnä imäkinyä.”

²² Ämaqeunġi, tiñä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmätqä eeqänäñi, Nqä hipa täu änjiyyeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aañqeqä. Apiquänñqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqñqe, aañqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatä, iquanänñqä.”†

²³ Inġanġi, Iqu tuwänġi hinuä ämoqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä he hinuä äqunätqänjuwiu hinuä qumbñqä iqua, aquvänä ipñqäuä. ²⁴ Tiñä etqänä. Nätmätqä he hinuä äqunätqänjuwi, hinuä-tqä iquatä, ämaqä naqä iquatänġi, qu hinuä qunqänqä kuapänä winyätqätanġqä-qe, hinuä mäqunquä iminjuwiqä. Kukñuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänqä winyätqätanġqä-qe, qätä mäwiyqä iminjuwiqä” ätukqe.

Hänġa hea ique-ique pmeqä meqenqä

²⁵ Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiñä ätukqe.‡ “Näqñqä-vqä Iquki, hänġa hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkmqäwä?”

²⁶ I tquanġa Jisasi Iqu, “Kukñuä-suqä iunġi, äänä äqänänä? Si a äänä ätäutqänäwä?” ätukqe.

²⁷ Iqu kimanġi, “*Goti tqä Naqä Iqueni, tqä qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä, kñuitä, Ique äwitnä, itanġa Iquenyqänä*

† 10:22 Matiu 11:25-27 ‡ 10:25 Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31

kuapänä kinguätñqeä. Tiinjä inänjqä. *'Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeä'* ” ätukqe. §

²⁸ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Ii qäyunä ätnyä. Si e imäkätñi, hea ique-ique pmettñqinyä” ätukqe.

²⁹ Itañi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äñguänänjä iqä-queqä’ kñuä mapñqä wiñganñi, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-tänjä iqi äpmeñuwi, tqukuakä?”

Kukñuä ktqä, ämaqä äñguä Sämaliyatanjä iquenqä

³⁰ Mä, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Jerusälemä ävämañi, Jerikonqä quveqätqätanğa, ämaqä quwä-meqä hñqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu, äpäseqa weqanğuwänğa, iqu äpäkonmätä yäniqeqä.

³¹ Iqu e witanğa, hiqäva-imäqä hñqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä mäwqätäuniqeqä. ³² Itañi ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä iu wäñuä iqä hñqu ätimäuqe, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä inä mäwqätäuniqeqä.

³³ Itanğa yäpaki, Sämaliyatanjä hñqu-pqe qañä äpmitätqe, ique äwimeqe, hiñuä äqunäqe, iquenyqä huäqä kiñjä wunäniqeqä. ³⁴ Iinjä itä, qäqiqi äwimeqe, olipqä eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpqeu equateqe, huäqä wotäniqeqä.

Itañi, iqueqä donñi iu ämäqumuateqe, anjä ämaqä hiqaqä äwiqismipqä iunqä ätuma äwäqe, ique äminiqeqä. ³⁵ Zinuitäñi, iqu ämaqä anjä miqä iqueni, mbqä kuapänä ävätä tii tuäniqeqä. ‘Si ämaqä tqueni, äñguänä miyä. Itanğa si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etanğutqe, nyi anñi äquvepätmänğanñi, nyaqä kima ktapqämqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetanñi, ämaqä ique yatñqä tiñjä äwikqe. “Ämaqä tquaqui-tquenyqe, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqe, “Tqu nyi-tänjä iqi pmeqä-queqä’ kñuä indqänätä, suqä qäyunä motqueniqe, tqukä?”

³⁷ I tquanğa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamäqä väniqä iqueqä.”

Inğanñi, Jisasi Iqu, “Si äwätinä, suqä asänänñi imäkiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqenqä

³⁸ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäñuänñqä ämotquaminqä iquatä, qu qañä äupiyyi, anjä-himqä hñque ätimäukuwi. Iqi

timäuqanġuwänġa, apäkä anä-himqä iutanä hui, Iquenyqä yeeqä itä, iyyqä anjuqä ätuma äukqe. Iyyqä yoqe, Mala.³⁹ Malai, kånapi huisänjiyi. Iyyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqu-tänjä qäqiqi, Iqueä kuknui qätä äwiyä äpmaminqe.⁴⁰ Ii e pmetanġa, Malai, ymisanä-sua näwinyä imäkätä, wäunuä kuapänä etanġi, knuä indqänminqe. Iinqe, ii Jisasi Iquenyqä äwätä, “Naqä Iquki, nqä napi nyivameqanġi, nqä-näunä ymisanä näwinyä imäkätqänänä. Si iinjqe, knuä äänä kiyqi? Si nqä napinji, tu. Ii äpätä, yätamakqä nyiyätnqäuä” ätukqe.

⁴¹ Iwä Iqu kimanji, tii ätukqe. “Nqä näueqä Malaiki, si nätmätqä kuapänänjqä knuä indqänätinä, hanä-iqä ämetqänjinyä.⁴² Injqe nätmätqä hnqu, huiziquau ämawqätäunä. Mäliya nätmätqä qäyunänjqä äwinyänä. Ye nätmätqä tä, huätä mämatnämäuqä yenjqeä” ätukqe.

11

Suqä, Goti Iquenqä tääqä tqenqä

¹ Hiunji hnquenji, Jisasi Iqu hnqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminqe. Iqu tääqä ae ätqanġa, Iqueqä wäunuänjqä ämotquaminqä hnqu, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäunuänjqä ämotquaminqä iquau näqjqä äwiminqä-panji, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqenqe, Si mänätquayä” ätukqe.

² I tqanġa Jisasi Iqu, tii ätukqe.* “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyänġanji, tii tqäpnqä. ‘Apiquki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitanġi qumbnä. Sinä miqe, äpänä.³ Hiunji ique-ique, buayä nätapqanġnä.⁴ Ämaqä quvqä inetqueqanġuwä iquauqä, ne äwqä hanuä imäknätunquetanji, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätinä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutnqe. Yamwiqä nemetnqä itnqä iunji, Si hinjuinä mäqunquä panä’ tqäpnqeä” ätukqe.

⁵⁻⁷ Iqu tiinä-pqä ätukqe. “Ämaqä hesanä hnqu, iqueqä käyämaqä hnque heatqänġa äwimetä, ‘Nyämaqä iquki, nqä näueqä hnqu qanä äpätnqe, änyimeqanġi, nyi ique buayä wimqe hma etanġqenqä, si buayä hnquaqi-hnque dapiyä’ tuänqiyä. I tqanġa, ämaqä anä yäpä yänġisa äpmamitätqä iqu kimanji, ‘Si wäunuä yänänäqjqä mänapqä manä. Nyitä nqä ymeqä iquatä, ne qnqanä ämeyätanä, hiqaqä ae äwiqueqä. Nyi ävautmä buayä mäktapqä ymqänä’ tuätjqätanä?⁸ Nyi tii etqänä. Iqu ‘Nqä nyämaqä-queqä’ knuä vqanġuti, ävautä mavqä yänqiyä. Injqe, ämaqä yäpaqänġisa ätqäuqä iqu, qnqanä ptqä

* 11:2 Matiu 6:9-13

yqänä äqäyätä, ymisäninqä yatnqä vätqätangi, iqu enyqä qäyä wiŋganquti, ävautä nätmätqä eeqänäni, iqu äwa iqanqutqe, ävänqiyä” ätukqe.

⁹ “Iinjqe, Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Ique yatnqä vqanqppqe, Iqu nätmätqä etapänqiyä. He qävqä ipiyi, he ämäqumuapnqäüä. He anä qnqanä ptqä päsqaŋppqe, qnqanä äutänänqiyä. ¹⁰ Ämaqä, Goti Hanjuwä Ique yatnqä vqanqppqä iqua, nätmätqä ämapnqäüä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapnqäüä. Ämaqä qnqanä ptqä päsqaŋppqä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu qnqanä äwuteyänqiyä” ätukqe.

¹¹ “Ii tiinjä. Heyaqä ymeqetanä hñqu, hämapäkänqä tqanqutqe, kaniqu qämakä quvqä momuayqä yänqiyä. ¹² Iqu ynñä quinqä tqanqutqe, kaniqu qänjuakäta momuayqä yänqiyä. ¹³ Kaniquenyä, he suqä quvqä imäkqä-quenä etanqä-qe, he nätmätqä ängui ämepu, hiqä ymeqä du inä ävätqänuwiqä. Iinjqe he näqnqä tiinjä hipnqäüä. Hiqä Hiniqu, Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, ämaqä ‘Tqä Dnñä Ängüä Ique dapiyä’ ätuäpu, yatnqä vqanqppqä iquauni, Iqu ävänqiyä” ätukqe.†

Jisasi Iquenqätä, Belsäpulä iquenqätä‡

¹⁴ Hea hñqueni dnñä quvqe, ämaqä hñqueä äwqä imä ämnä, ique kuknuä matqänqä imäkätqätangi, Jisasi Iqu “Huätä uvä” ätukqe. Dnñä quvqä iqu ae ävämeqanqa, ämaqä iqu kuknuä tqangi, ämaqe yäunuä ikuwi. ¹⁵ Iinjä ipiyitanä, ämaqä hñqua tii ätkuwi. “Belsäpulä, dnñä quvqä iquauqä naqä iqu, yänänäqnqä vqangi, Iqu dnñä quvqä iquau huätä ändowätätqänä.” ¹⁶ Itanqa huiziqua, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si wäunuä hui imäkiyä. Ne Sinyqä, ‘Iqu Goti Iqueqä Wäunuä Imäkqä-queqä’ knuä neyätnqänänyä” ätukuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iquauqä knuä iunä, näqnqä eä tii ätukqe. “Ämaqä anä-himqä hñquesanä iqua, iwäsänäpu mäkä hunqanqppqe, anä-himqä iqueni, qui imäknanqiyä. Itanqa ämaqä hñqueqä ymeqä iqua, iwäsänäpu mäkä hunqanqppqe, iqua-ppqe qui inä imäkmbnqäüä. ¹⁸ Iwä Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä ämaqä iqua iwäsänäpu mäkä hmbqe, iqua äänä pmapnuwänqäwä? He Nyinyqä tii ätquwiä. ‘Belsäpulä iqu yänänäqnqä vqangi, dnñä quvqe huätä ändowätätqänä.’ Iinjqe, Nyi yatnqä eyqänä. ¹⁹ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqnqeta, dnñä quvqä iquau huätä ändowätätqäqä’ qäyunä tqanqppqe, hiqä ämaqä

† 11:13 Matiu 7:7-11 ‡ 11:13 Matiu 12:22-32; Makä 3:22-30

iqua, dnä quvqä huätä ändowatätqänjuwi, yänänäqñqä tqueqeta, ändowatätqänjuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä iqua, ämetquapñqeqä. Heyaqä kukñuä iinj, ii qäyunä hmanjñqä. ²⁰ I etanñqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä dapqanñgi, Nyi dnä quvqä iquau huätä dowatqanñmdqe, he näqñqä tiinjä mapñqeqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.”

²¹ “Ämaqä yänänäqñqä hñqu, nätmätqä mäkä iqä-sua a äqätä, iqueqä anju ämitqätanñgutqe, iqueqä nätmätqä eeqänänñi, anñuanä witänñqiyä. ²² Itanñgi qänakñi, ämaqä aanä yänänäqñqänänñä hñqu äpäqe, ämaqä iquenñi ämawqätäutä, iqueqä yänänäqñqä isuatä e äpmamitätqä-qe, iqueqä nätmätqä eeqänänñi ämotawanñi, ämaqä hñquau-mända vänñqiyä” ätukqe.

²³ “Ämaqä hñqu wäunjuä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunñqä-queqä. Qokä-apäkä aquvä qiyqenñqä yätamakqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä im-imä ändowatänñiqeqä” ätukqe.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anñi äwimakqenñqä

²⁴ “Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämanñi, anñ yenuä dunqä äwäqe, iqu anñ hapä pmeqä iunñqä qävqä ik-iqunñqiyä. Itanñga hñque mämoqumueqä iäqe, ‘Nyi anñ hñjuiqänä ävämakqä dunqä, anñgu umqänä’ tnänñqiyä. ²⁵ I ätnäqe, iqu äwäqe, anñ iquenñi siyä äpipu anñguä imäkepqä qunänñqiyä. ²⁶ Iinjä äqunäqe, iqu äwätä dnä quvqä 7 yätmenñqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dnä kinñganänñä iqueqä quvqe, ämawqätäunñqiyä. Iquau yätmetä, qu anñ yäpä yänñgisa äpaquväpu pmapñqäuä. Ämaqä iqu hñjuiqänänñi quvqä äpmamitätqe, tanñganñi aanä quvqänänñä pmenñqiyä” ätukqe.

Suqä, aquvänä iqenñqä

²⁷ Jisasi Iqu e tuätqätanñga, apäkä hui, qokä-apäkä iuqä awä iqisanñi, manñä tiinjä ätukqe. “Apäkä, Si äkinjuuätä anjuä äktapñqe, ii aquvänä vänñqiyä.”

²⁸ I etanñgi Iqu kimanñi, tii ätukqe. “Si kukñuä naqä-qakuä ätätñä qayuä. Inäqe ne iinj, matqä yanñqunä. Tiinjä tatunñqueqä. ‘Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänakñä itqänjuwä iqua, qu aquvänä iqänñqäuä’ tatunñqueqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hñjuä-tqä Jona iquenñqä ätkqenñqä**

²⁹ Qokä-apäkä kuapanä timäuqanñguwänñga, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä tanñga äpmenñuwi, quvqä-quaeqä. Iqua, ‘Ne Sinyqä näqñqä metunñquä dinñqe,

wäunuä hui imäkiyä' ändquwä-qe, Nyi iinji mimäkqä imqänä. Iqua näqñqä mapñqä diñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ³⁰ Ii tiinjqä. Ämaqä hiñuiqänä, anä-himqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona ique hiñuä äqunäpu, näqñqä ämakuwä-panjä iinji, qokä-apäkä tännga äpmeñuwä iqua, Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Ique hiñuä äqunäpu, näqñqä asänänjä iinjä hipnuwiqä. ³¹ Hiñuiqänänji, apäkä, qua hitunuä nämä pmeqä ämiqä naqä ii, Solomonä iqu iqueqä näqñqenqä awä tqanji qätä wiyätñqä äpkqeçä.† Injäqe tännganji, Ämaqä, Solomonä ique ämawqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanji, ämaqe, Ique qätä mäwiyyä itqänjuwi. Iinjñqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqängganji, apäkä naqä iinji ävautä, ämaqä tännga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä, awä täniqeçä. ³² Asä iinji, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kukñuä qätä äwipiyyi, iquauqä kñuä äkunmäkñguwiqä.‡ Injäqe tännganji, Ämaqä Jona ique ämawqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanji, ämaqe, iquauqä kñuä makunmäkñqä iquwi. Iinjñqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqängganji, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua ävaupu, ämaqä tännga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpnuwiqä” ätukqe.

Hiñuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä§

³³ I ätuäqe, tiinjä-pqä ätukqe. “Ämaqe, hiqi-tä ämäsäpiyyi, qu anä yäpä imä-qe, ä häkä yäpä imñä-qe, matqäteqä ipñqäüä. Ämäsäpiyyi, qu kiqä ätqäucqä ätnänjä iqi tqätepñqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hiñuä qumbñqä diñqäüä. ³⁴ Tqä hiñuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä. Tqä hiñui äñguä äqännä, si ämaqe yätamäkqä wiyquki hitanqutqe, tqä huiwä eeqänänjä imñi, we äñguä äkunänä. Injäqe, tqä hiñui quvqä äqännä yätamäkqä mäwquki hitanqutqe, tqä huiwi eeqänänjä imñi hea äwinä. ³⁵ Itannga si äñguänä minganqinyä, we-hunqä si-tänjä yäpä imä äyänänqä di, hea mäwiqä yätñqänännyä. ³⁶ Inji tiinjqä. Tqä huiwä äwqä eeqänänji wenyä-hunqä eä, hea mäwiqä etanqutqe, inji tqä huiwä eeqänänji we äünä, hiqi-tä enqä-pa yänätänqiyä” ätukqe.

*Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quau, hanjä-iqä wimeninjä**

³⁷ Jisasi Iqu kukñuä qäpu tqannga, Parisi hñqu, Iqu äpäta buayä anä nyiyänqä yatñqä äwikqe. Itannga Jisasi Iqu anä yäpä ingisa äpaquvqä, buayä nätnqä qua iqi eqäkñqçe.

† 11:31 1 Ämiqä Naqä 10:1-13; 2 Tiwiqä 9:1-12 ‡ 11:32 Jona 3:6-10 § 11:32 Matiu 5:15-16, 6:22-23 * 11:36 Matiu 23:13-36

38 Jisasi Iqu buayä nätnqä itäqänğanı, eqä akiyä inqä du asnä ganä maqnqä iqanğı äqunäqe, Parisi iqu kñuä kuapänä indqänminqe.

39 Inğanı Naqä Iqu tii ätukqe. “He Parisi iquenyä, eqä-häkitä hevqetä haqänğisanı, asnä änguänä äqäyäpiyä-qe, hiqä yäpä inğisanı, quwä-meqetä suqä quvqä huitanä-huitanitä manğua äyä enyanä. 40 He kñuä qäyunäni, mindqänqä-quenqä. Ämaqe qä huiwä yäpaqänğisa imäkkqä Iqu, yäpänğisanä-pqe mimäkkqä ikqätanä? Iqu inä imäkkqe qä. 41 I etanğı, nätmätqä buayä hevqä yäpänğisanı, ämaqä äwa itqätanğuwä iquau yätamäkkqä inä wipnqeqä. He e imäkkqanğpqe, hiqä nätmätqä eeqänäni, Goti Hanjuwä Ique qä hinuä iqini änguänänä witänqiyä” ätukqe.

42 “He Parisi iquenyä, hanä-ıqe tiinğqä emenqiyä. Iwuneqätä, kuämiqätä, nätmätqä isuaqu-tänä asänänä huizitä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänğuwıqä. I etanğı suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, Goti Hanjuwä Iquenyqä hinğetäni, he tuwä wiyquenqä. Änguänäni, tiinğqä. Suqä he hiqä nätmätqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä he tuwä äwiyätqänğuwä iquaqinğä-pqe qänaknä iqanğpqe, ii änguä wänqiyä” ätukqe.

43 “He Parisi iquenyä, hanä-ıqe tiinğqä emenqiyä. Anä aquväqnqä iunı, zä-hawä änguänänä iqinyä pmapnqä kiinğä hinğuenqä. Ga, ququawä aquväqnqä iu pmetanğuwänğga, ämaqe, ‘hiunğinğanğqä’ etpnğä kiinğä hinğuenqä” ätukqe.

44 “Ga hanä-ıqe tiinğqä emenqiyä. He ämaqä qua maqnqä äptepqä enqä-pañuenqä. Ämaqä qua maqnqä äptepqe, ämaqä huiziqua maqnqä epu qanğä haqeqi äwäpiyitanı, Goti Ique qä hinuä iqini kiyä mätqä eänğua” ätukqe.†

45 Inğanı kukñuä-suqenqä näqnqä hñqu, kima ävätä, “Näqnqä-vqä Iquki, Si kukñuä iinğä ätätqänğanğanı, ne-pqä qäsä qui inemäkätqänğiqä” ätukqe.

46 Iqu e tquanğga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqnqä iquenyä, hanä-ıqe he-pqe emenqiyä. Ii tiinğqä. He ämaqeu, yquayä hanğä änä mämeqänğqä ävätqänğuwenğqä. Iinğä etanğı, he qu yätamäkkqä wipnqä dinğqe, hipa hui mäwqä itqänğuwıqä.

47 Mä hanä-ıqe tiinğqä emenqiyä. Hinuä-tqä, hiqä tawäka qänğanä äpäkkuwi, he tänğanı quwqä qua äptekuwä iunı, änguänä imäkätqänğuwenğqä.

† 11:44 A Täuqä 19:11-22; Hiqäva-imäkkqä 21:1-3

48 He suqä ii imäkäpiyänggani, tawäkauqä suqenqä 'änguiqä' ätätqänuwiqä. Ii tiinjä. Hinuä-tqä, tawäka äpäkkuwä iquauñqe, he quwqä huiwä pñqä wiqä anj imäkätqänuwiqä. 49 Inj Goti Hanjuwä Iqu kñuä jänänä änguanänä indqänätä tii ätkqeqä. 'Hinuä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wäunuängqä ändowatqä iquautä, ämaqä iquauñqä ändowatmniqeqä. Itanga iqua hñquau äpäsäpu, huizi iquau quvqä itquapnuwiqä' ätkqeqä. 50 I etangi, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäkqanğa, ämaqä, hinuä-tqä iquau pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqetanä kimanj, ämaqä tänga äpmenuwä iqua-mända mapñqeqä. 51 Hinuä-tqä iquauñi, qu Epo iquesa äpäsipäqäkani, yäpaki Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anj iunji, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuwi. Nyi henj naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänä iinjä kimanj hanj-iqe, qokä-apäkä tänga äpmenuwi mapñqäuä" ätukqe.

52 Itanga, "Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenä, hanj-iqe tiinjänqä-pqä inä emenqiyä" ätuätä, kukñuä ktqä tiinjä ätukqe. "Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä meqä anj hänaqä iutanä qñqanä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqñqä mapñqe, anj yäpä yänggisa mäpeyqä itqänuwiqä. I etangi, qokä-apäkä yänggisa äpeyäpu näqñqä menätpu iqanğuwä iquauñqe, he hänaqä qñqanä äyätqänäuä" ätukqe.

53 Inğanj Jisasi Iqu iqisanj ävämeqanğa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä wiñganğa, qu nätmatqä huitanj-huitanj iunqä yatñqä ävqa-ävqa äuminuwi. 54 Iqua tängänqä guä äquväutqänuwä-pa, Iqu kukñuä kimanj qäyunä mätquanğutqe, iqua Ique guä kiqiyäupñqä ätuma wanä-tpu, iinjä ätuminuwi.

12

*Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqenqä awä ätukqenqä**

1 Qokä-apäkä kuapänä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yuka dunj qo ktäupäumä änyminuwi. Inğanj Jisasi Iqu Iqueqä wäunuängqä ämotquaminqä iquauñi, kukñuä awä tiinj ganä ätukqe. "Parisi iquauä nätmatqä änyuämäuqä iinjqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kukñuinä tqenqä etqänä. 2 Nätmatqä eeqänänä huäqä äutnmitätqe, ätnänä iqi timäunqiyä. Itanga nätmatqä eeqänänä zä äwämitätqe, ämaqä iqua näqñqä hipñqäuä. 3 Inj, he

* 12: Matiu 10:26-27

kukñuä eeqänäni, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqe, hiunjanganä qätä wipñqäuä. He anjä hiñqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anjä haqä yätqä ätqäupu, awä tññqäuä” ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqe qä†

4 “Nqä näueqä iquenyä, ‘He ämaqä huiwä dunä päsqa iquaunqä, zä miqä pambiyä’ sä etqänä. Iqua qänakndani, nätmätqä hui mimäkqä ipnuwi. 5 He zä tquenyqä ipñqenqe, Nyi ämetquamqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsätäqängani, Iqu yänänäqñqä-tänju eä, ique tä hea ique-ique äsänqä du tnämäunqiyä. Auqä. Nyi he etqänä. ‘He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqe qä.’

6 He näqñqe qä. Ämaqä, qu yññä wänqä hipa hñgini eeqä hnjuauñqe, mbqä wänqä hnjuaqu ipñqäuä. Iinä etanji, Goti Hanjuwä Iqu yññä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, kñuä huätä mäwquatämäuqä yänqiyä. 7 Tiinä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuänjä iunji, a ae ätäuqe qä. Iutanji, he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu yññä kuapänä isuaunqe, huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, huäqä aanjä kuapänä äwunänä” ätukqe.

Zä miqä, Jisasi Iquenyqä awä-tqenqä‡

8 “Nyi tiinä etqänä. Ämaqä hñqu, zä miqä itä, huizi dunji, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunjqä’ tqanqutqe, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquaunji, ‘Iqu Nyaqeqä’ tuänqiyä. 9 Inäqe ämaqä hñqu, zä itä, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä’ tqanqutqe, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquaunji, ‘Iqu Nyaqä hmanjqä’ tuänqiyä. 10 Ämaqä hñqu, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinji, huätä mamäunqiyä. Inäqe ämaqä hñqu, Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinji, huätä mämamäuqä yänqiyä” ätukqe. §

11 “Ämaqä hñqua he anjä aquvqñqeu miqä iquaunqä-qe, ämaqä miqä naqä iquaunqä-qe, ämaqä yoqä-tänjä iquaunqä-qe, etma uwqanqppqe, ‘Ne kukñuä kimani, äki tuatunquäwä?’ kñuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä. 12 Dñä Äñguä Iqu kukñuä tupñqe, inğanä ämetqueni qeqä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñquenqä

13 Inğanji ämaqä hñqu, ämaqä awä iqisa ämävauqe, Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ñqä apiqu ae

† 12:3 Matiu 10:28-31 ‡ 12:7 Matiu 10:32-33 § 12:10 Matiu 12:31-32; Makä 3:28-29

äpäkongqeqä. Nyi Si nqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmatqe yewäsäutnqä, tutnqä änyinqiyä” ätukqe.

14 I tquanğa Jisasi Iqu, “Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaqä nätmatqe iwäsäumqe, tqu pmuatenjikkäwä?” ätukqe. 15 Iqu iinjä ätuäqe, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Nätmatqä eeqänäninqä hinuä aowä mäqunquä ipnqä dinqe, he wa wipiyä. Ämaqä hnqu yquayä kuapä-tänju emitätqe, iqueqä yquayi hänjä-pmeqä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

16 E ätuäqe, Iqu kuknuä ktqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä yquayä kuapä-tänjä hnqueqä wäunuä iunji, ymisanjä kuapänä witänqiyä. 17 Inğanj iqu, ‘Nyi anjä naqä hma enqe, ymisanjä pnqä emqe, äänä imäkmqäwä?’ kjuä indqänqunqiyä. 18 Iinjä itä, tii tnänqiyä. ‘Nyi tiinjä imäkmqänä. Nqä buayä pnqä maeqä anjä äpnakmi, anjä naqänänjä imäkätmä, ymisanjä eeqänänjä aquvä äqiyätmä, anjä iunji pnqä maemqe. 19 Nyi nqä-näuä tiinjä äyä ätnğanä. “Nyi yquayä kuapä-tänjunqä, quväukuä kuapänänjä iunqäuä. Tängganj nyi hapä pmetmqeqä. Buayä eqä änätmä, yeeqä itmä pmetmqeqä” ätnğanä, tänqiyä. 20 Iinjä iqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä qämä-qämänjukiyqä’ tuänqiyä. ‘Tängga hea tquenj, äpäkonđqinyä. Itanga nätmatqä eeqänänjä näwenyä imäkätqänjä iqu, tqu maqutnätnqäwä?’ tuänqiyä” ätukqe.

21 Jisasi Iqu kuknuä ktqä iinjä ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hnqu nätmatqä aquvä i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqe mäwqä iqanğutqe, kuknuä ktqä du ätimäukqäpanjä iinjä, äwimenqiyä.”

*Ymisaninqätä, gquenqätä, kjuä kuapänä indqänqenqä**

22 Inğanj Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi, Iqu tii ätukqe. “Iinjinqe, Nyi he tiinjä etqänä. He ‘Ymisanjä squä natunquäwä?’ ätäpu, hänjä pmapnqä dinqä kjuä kuapänä mindqänqä pambiyä. ‘Ne gque, squä ipnatunquäwä?’ ätäpu, hiqä huiwiunqä kjuä kuapänä mindqänqä pambiyä. 23 Hänjä-pmeqe, buayinqänä pmeqä manä. Huiwi nätmatqä gquä iunqänä manä. 24 He ynñä iquauñqä kjuä indqämbiyä. Qu ymisanjä vowä mamäuqä ipu, ymisanjä maptqä ipnqäuä. Itanga qu anjä ymisanjä pnqä hipnqe, anj hmanjqä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu iquauqä ymisanj ävänqiyä. Ynñä iquanqe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapänä äwunänä. 25 Itanga ämaqä hesanj hnqu, hänjä-pmeqenqä kjuä kuapänä indqänätqe, iqueqä hänjä-pmeqe haqä nänä

* 12:21 Matiu 6:25-34

imäkawatätņqä di, hmanjġä. ²⁶ He nätmatqä wänqä iinjä ipu, änä mimäkqä ipiyitaņi, nätmatqä huiziņqänäņi, kņuä kuapänä sunqä indqänätqänäuä?" ätukqe.

²⁷ "I indqänäpiyi, he qätaqä hutqenqä, 'Äänä ätätätiyä?' tpu, kņuä indqämbiyä. Qätaqä isua, wäunuä ipu gquä mimäkäyäuqä ipņqäuä. Itanġi Nyi he etqänä. Solomonä, ämaqä naqä hiņuiqä äpmamiņqä iqu, iqu gquä häņä qeqätqä ii imäknmiņqe, qätaqä hutqe, iqueni ämawqätäunä. ²⁸ Täņġanġi qätaqe, yqänä ätqäuqä-qe, awiņġanġi ämaqä ätäväpu, tä du tnämäuqäpņqäuä. Iinjä etanġi, Goti Hanjuwä Iqu imäkqanġi, qätaqe hutqä äņġuänänjä ätänä. Iiņiņqe, ämaqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenyä, he näqņqä tiinjä hipņqeqä. 'Goti Hanjuwä Iqu ne-pqe gquä äneptätqänä'. ²⁹ Itanġa 'Ne buayä eqä squä natuņquäwä' kņuä indqänäpu, qundqändqä miqä pambiyä. ³⁰ Ämaqä eeqänänjä imimä äpmeņuwä, qu quuvqä maeqiyqä da, nätmatqä iu mapņqenqä kņuä indqänätqänjuwiqä. I etanġi, he nätmatqä iinjijqä äwa itqänjuwiņqe, hiqä Heniqu näqņqä eänä. ³¹ Itanġi he Goti Hanjuwä Iqunä meyqeunqä qävqä ipņqeqä. Iņġanġi Iqu nätmatqä iinjä-pqe etapänqiyä" ätukqe.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-kiuänä miqe etapätņqä, ae ätkqenqä

³² Iqu tiipqä ätukqe. "Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipņqe. Hiqä Hiniqu, aquvänä itä Iqueqä-kiuänä miqe etapätņqä, ae ätkqe. ³³ Nätmatqä he ämeņuwä, eeqänänjä mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä äwa itqänjuwä iquau wipņqeqä. Itanġa qua täuņi, he nätmatqä qui imäkņqä di aquvä maqiyqä ipņqe. Nätmatqä eeqänänġi aquvi, qäukuä haqä yätuņi qäpņqeqä. Yänġi, nätmatqä eeqänänġi qui mimäkņqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätanjuä maquvqä yäniqeqä. ³⁴ He iqini aquvä qäpņqe, tiinjä hitanġiyi. Ämaqe, anä quwqä nätmatqä äņġuänänjä pņqä witänġqä iunqänä wiņġuänqiyä" ätukqe.†

"Naqä Iqu anġi päniqenqä, näwenyä pmapiyä" ätukqenqä‡

³⁵ Tiipqä inänġi. "Hiqä wäunuä iqä gquä ipnäpu, hiqitä ämäsäupu, näwenyä e pmapiyä. ³⁶ Tiinjä enqä-paņi. Ämaqä naqä hņqu, apäkä ämetä ymisaņä naqänänjä iuta äpäätņqä iqanġi, iqueqä ämaqä iqua, iquenyqä hiņuä äqumbu pmepnä. Iwä iqu äpätä, qņqanġa ptqä qäyqanġanġi,

† 12:34 Matiu 6:19-21 ‡ 12:34 Matiu 24:42-51

iqua qnqanjä maqänä wätepnqäüä. ³⁷ Ämaqä naqä iinjä iqu äpäqe, iqua hiqaqä mawiqä äyä etangä qunqanğa, iqua aquvänä ipnqäüä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäunüä imäkätñqä näwe ipnätä, 'He buayä bñqä quamä pmapiyä' ätuätä, buayä äma äpätä vänqiyä. ³⁸ Ämaqä naqä iinjä iqu, heatqä quaesqanğa äpätqä, ä zä vätnqä qäqiqinjınğa äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etangpi qunqanğa, iqua aquvänä ipnqäüä.

³⁹ Itanğa he tiinjä-pqenqä näqnqä inä mapiyä. Ämaqä anä-tänjä hñqu, 'Quwä-meqä hñqu, hea inğa ti pänqiyä-qe' näqnqä eä äpmamitätqe, iqu quwä-meqä iqueni, iqueqä anä qäyä pänasqiyätä yäpä yänğisa päyätñqe, hiñuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁰ Iinjñqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, 'Tänğa mapqä yänqiyä' kñuä indqänätqätanğuwänğani, Iqu äpänqiyä" ätukqe.

⁴¹ Pitä iqu, kimanji, "Naqä Iquki, Si kukñuä ktqä iinj, nenyä änatnyä ä, ämaqä eeqänänqä änatnyä?" ätukqe.

⁴² I tqunğa, Naqä Iqu tii ätukqe. "Ämaqä wäunüä miqä kñuä äñguä ämetä, kiqä wäunui äñguä imäkqä iquenyqe, awä etmqe. Ämaqä naqä iqu ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunüä-wiyqä iquau ämitä, ymisanjä hea qayunänğnğa väniqä diñqä atäunüä vänqiyä. ⁴³ Naqä Iqu anği äpäqe, iqueqä wäunüä imitätqä di hiñuä qunqanğani, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁴ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänänji mitñqenqe, iqueni atäunüä vänqiyä. ⁴⁵⁻⁴⁶ I etangqä-qe, wäunüä miqä tqu, 'Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä' kñuä indqänätä, qokä-apäkä wäunüä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buyätä eqätä änäta, hiqiiyqä imitätqe, hea hñqueni, iqu maqnqä etanğani, iqueqä ämaqä naqä iqu anği pänqiyä. Iqu quvqä imitätqä äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, kukñuä qätä mawiyqä huiziqua pmetanğuwä iunqä huätä dowatäniceqä" ätukqe.

⁴⁷ "Wäunüä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwinqenqä näqnqä qäyä eäqä-qe, nätmatqä näwenyä mimäkqä itä, naqä iqueqä äwinqeunji qänaknä miqä imitätqe, ämaqä naqä iqu yänänäqnqä päسانیqeqä. ⁴⁸ Itanğa wäunüä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwinqä dunqä maqnqä eä, suqä äñguä miqä imitätqe, naqä iqu wänqäpu päسانیqeqä. Ämaqä nätmatqä kuapänä huizi iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimanji kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä hñque nätmatqä kuapänä äwimitpqe, iqu qunji, kima kuapänä väniñqä tupnuwiqä" ätukqe.

“Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbñqä äppeqä” ätukqenqä^S

49 “Nyi qua täuñi, tä hänaqä ikävemqä äpqaqe. Tä iini, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi aquvänä iqämingä. ⁵⁰ Nyi asñä huitañä hui mamqänä. Asñä iini, mämeqä änyä etanqenqe, hanjä änyiyqiyä. ⁵¹ He Nyi äpquenqe, ‘Iqu ne ämaqä qua täu äpmenqu iqune, äwqä hanjä nemäkätñqä äppeqä’ kñuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbñqä äppeqä. ⁵² Tänganqätä, qänakñqätä, ämaqä hipa hñginä hñqua anjä hñqueu äpmamipqe, Nyinyqä iwäsänäpu, hñquaqui-hñquenjä iqua, hñquaquinjä iquaqui äkasuwä tupnuwiqä. Hñquaquñä iquaqu, hñquaqui-hñquenjä iquau äkasuwä suinyiyiqä. ⁵³ Iqua Nyinyqä tiinjä iwäsämbnuwi. Kaniqutä ymeqä qokä iqutä, äkasuwä tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itanğa ämaqä hñqueqä känaisä, iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyiqä” ätukqe.

“Nätmatqä tänga ätimäuqäqä täñqe, äñguänä iwäsäupiyä” ätukqenqä

54 Inğanj, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänänjä iunji, tiinjä ätukqe.* “He qaquvqä, mäptqä quveqäqä mäñgisa timäuqanji, hiñuä äqumbiyänğanj, ‘piyä qiyätñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iini ätimäutqänä. ⁵⁵ He yunjä, ämaqä mäpmeqä mäñgisa yapqanji, hiñuä äqumbiyänğanj, ‘mäptqä tnänjä timäutñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iini ätimäutqänä. ⁵⁶ He wopqä ipu, kukñuinä tqäquenjqä. He nätmatqä qäukuä haqä yätutatä, qua täutatä ätimäuqäqenqä, äñguänä iwäsäutqänuwiqä. Nätmatqä tänga ätimäuqäqä täñqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etanqikä?

⁵⁷ Hiqä-hiuänä, ‘suqä äñgui äsqutiya’ tpu, miwäsäuqä iquwi, ii sunqäwä? ⁵⁸ Ämaqä hñqu, si mäñdi äkikittqiyätä, guä kkiqäyäutñqä, hänaqä awä iqi äwäsiyänğanj, si ämaqä iqutä kukñuä jänä imäkiñqä diñqä yamwiqä isñqeqä. Ii, hanjä-iqä tiinji, mäkimemqä diñqeyi. Iqu ämaqä jänä imäqä iquenyqä äktäma uwqanğa, jänä imäqä iqu ämayukä-imanqä hñqueqä hipaeu kivqanquti, iqu guä pmuateqä anjä du pmuatekiyqä inqäuä. ⁵⁹ Nyi si kukñui tiinjä äktqänä. Mbqä qu atäunjä kipqä iqueni, eeqänä päsesñqä diñqe, guä pmeqä anjuñi, mäwquatämäuqä isñqeqä” ätukqe.†

13

Kñuä makunmäkñqä iqua, qui imäkmbñqenqä

¹ Inġanġi ämaqä iqi äpmamiñuwä hñqua, Jisasi Iqueni, ämaqä Galili pmeqä hñquauñqä ätukuwi. Galili pmeqä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanġuwänġa, ämaqä naqä Pailoti iqu, “He iquauñi pizqä päkpiyä” tquanġa, qu iquau äpäsqañġuwänġa, iquauqä häneqetä, hiqäva iutanjitä, naqä-huinyä imäkñġqenqä ätukuwi.

² Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nätmatqä quvqä Galili pmeqä iquau e äwimakqetani, he ‘Ämaqä e äpakoñġuwä iquauqä suqä quvqe, Galili pmeqä huiziquauqä suqeuñi ämäwqätäunä’ kñuä indqänätqänäuä?

³ Oeyä, kñuä iinjä mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He heqä kñuä makunmäkñqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqañġpqe, hepqe qui inä imäkmbñqäuä.

⁴ Tiinjä-pqe. Ämaqä 18 iquauñi, hiñuiqänäñi Siloamä iuñi, anä quäuqä iqu äpisäutä, ämaqä iu äpakkqä iquauñqe, he ‘Ämaqä e äpakoñġuwä iquauqä suqä quvqe, ämaqä Jerusälemä iu inġa äpmamiñuwä huiziquauqe, ämäwqätäunä’ kñuä indqänätqänäuä? ⁵ Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä kñuä makunmäkñqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqañġpqe, he-pqe qui inä imäkmbñqäuä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, zä-eaqä iquenyqä

⁶ Inġanġi Iqu kukñuä ktqä tiinjä hñqu ätukqe. “Ämaqä hñqu, zä-eaqä hñqu, iqueqä wainqä wäunjuä iqisa tqäutangi, häukuä wiqänqä-tä qävqä äpätqe, aanqä qunäniqeqä. ⁷ I äqunäqe, ämaqä wäunjuä iu miqä iqueni, tiinjä tuäniqe. ‘Quväukuä hñquaqi-hñquenyä iquauñi, nyi äpkqe, häukuä mäwitangi aanqä äqunġqeqä. Zä tq, qua aowä hiñġinä ämetñqä di, sunqäwä? Si zä iqueni huätä tävä’ tuäniqeqä.

⁸ I tquanġa wäunjuä-wiyqä iqu tii tuäniqe. ‘Naqä Iquki, qäyä eänä. Quväukuä hñqunä qäyä äpäwänä. Nyi kiqä hukä iqi qua mñä yasäqi äuatmä, yaqueqä zä äkäka qakuä iqi qäyä emä. ⁹ Qänakndani häukuä winiqätiyä, mäwiqä yaniqätiyä? Häukuä mäwiqañġutqe, si huätä inġa täumäuqätñqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hui äñġuä iwimäkkqenqä

¹⁰ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau, anä aquväqñqä hñqueu näqñqä äwikqe. ¹¹ Inġanġi äpäkä dnä quvqä-tänä hui äpmamiñqe. Dñä quvqe, ii tänä-yaqä vätkätangi, quväukuä 18 ae äpäukqe. Iiyqä tuwä-hiiki qui imäkñätangi, pämä jänänäñi matqäuqä imiñqe. ¹² Jisasi Iqu ii hiñjuä

äqunäqe, tääqä ätuätumeqe, “Tqä yaqä quvqe, huätä ae äkivämeqiyä” ätukqe. ¹³ E ätuäqe, hipa haqeqi wiyqanğa, apäkä iinjä ii, maqänä jänä pämä ätqäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu qe ämamäukqe.

¹⁴ Iinjä etanġi, ämaqä naqä, anjä aquväqñqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu Sämbatqanğa, apäkä ii anġuä wimäkqanġqenqä äwqä tnänä wiñanğa, qokä-apäkiu tiinjä ätukqe. “Hiunji wäunüä iqe, 6 inänjqä. Hiunji iquauñi, Iqu yaqä anġuä emäkätñqä pññqeqä. Hapä pmeqanġani, iñqe mapqä ipñqeqä” ätukqe.

¹⁵ Kimanġi, Naqä Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hiunji hapä pmeqanġani, he ee-quenä, bulumäka anjä duñqä äwäpu, bulumäkatä donġitä eeqänänġi, eqä bñqä ätuma uwquenjqä. ¹⁶ I etanġi apäkä, Aprähamä iqueqä meqä täsi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu a äkiqätä pmetanġi, quväukuä 18 ae äpäukqeqä. Itanġa hiunji hapä pmeqanġani, Nyi nätmätqä ii a äkiqätänqe, huätä mämamäuqä imqe, ii sunqäwä?” ätukqe.

¹⁷ Iqu e tquanġani, Iqueqä himä-wiunqä iqua wombä naqänänjä iqanġuwä-qe, qokä-apäkä eeqänänġi, Jisasi Iqu e imäkätqätanġqenqä yeeqä naqänänjä ikuwi.

*Kukñuä ktqä hnġuaquinqä**

¹⁸ Inġanġi Iqu kukñuä hui inä tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunġi, ii änäänġä? Nyi kukñuä ktqe, äkitanġi tmqäwä? ¹⁹ Ii tiñiqä. Ämaqä hñqu zä-guawä† piikä wänqe ämetä, iqueqä wäunüä du vowä meñqiyä. Qänakndanġi, piikä iinjä ipu, zä enqä-pa naqä tqäuqanġqanğa, yññä iqua äpäpu, äpa du yuuwä imäkññqäuä” ätukqe.

²⁰ Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqe, Nyi kukñuä ktqe, äkitanġi tmqäwä? ²¹ Ii tiñjqä. Ii nätmätqä änyuämäutñqä imäkätñqä enqä-panjqä. Apäkä hui pälawä kuapänä ämetä, eeqänänġi änyuämäutñqä diñqe, nätmätqä änyuämäutñqä imäkätñqä hmbunä ämetä, naqä-huinyä imäkänqiyä” ätukqe.

Qñqanġä wänqä ique, yäpä inġisa peyqänqä‡

²² Qänakñi Iqu Jerusälemä timäutñqä äwätäqanġani, Iqu qokä-apäkä du näqñqä ävätä, anjä-himqä naqeutä wänqeutä ikämñqe. ²³ Inġanġi ämaqä hñqu, “Naqä Iqukiyä, mäpäkoñqä ipñqä hänä iqumuätätñqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hmbunä anġu itmeniqtänä?” ätukqe.

* **13:17** Matiu 13:31-33; Makä 4:30-32 † **13:19** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizñqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. ‡ **13:21** Matiu 7:21-23

I tquanğa, Iqu ämaqeunji tii ätukqe. ²⁴ “Nyi he etqänä. Qänaknji, ämaqä kuapänäni, Goti Iqunä miqeunqä yanä-tpu ipiyä di, änä mäyqä da ipnuwiqä. Injinqe, he anä hänaqä wänqä iuta hipnqenqä yänä qämbiyä. § ²⁵ Anä Kaniqu ävautä, qnqanä ae ämäyeqanğa, he yäpaqä mängisa ätqäupu, qnqanä ptqä äqiyäpu tääqä tupnuwiqä. ‘Naqä Iquki, Si qnqanä nauteyä.’ Inäqe Iqu kimanji, tiinjä hetäniqeçä. ‘He ängisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqnqeçä.’ ²⁶ Inğanji he tii tupnuwiqä. ‘Ne Sitä buayä eqä anä äyä änminqueçä. Si neyaqä anä-himqä hänaqä näni ätqäunä, ne näqnqä äyä änätapminjiqä.’ ²⁷ Inäqe Iqu tii hetäniqeçä. ‘He ängisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqnqeçä. He ämaqä suqä quvqä imäkquenjqae, huätä upiyä’ hetäniqeçä. ²⁸ He Aprähämä ique, Aisakä ique, Jekopä ique, itanğa hinuätqä iquau, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmetanğä hinuä ae äqunğanquwänğanji, Goti Hanjuwä Iqu henyä hñqäqinyqä huätä hindowatäniqeçä. Iqinji he iinqe, knuä äqäyäpu, hiqanğä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ²⁹ Inğanji ämaqä mäptqä timäuqä inğisanä, mäptqä quveqäqä inğisanä, yunüä yapqä inğisanä, yunüä quveqäqä inğisanä iqua, qu äppiyi, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu buayä hñqä quamä pmapnuwiqä. ³⁰ Qätä nyipiyä! Ämaqä tänğa qua täu yoqä maeqä äpmamipqä iquautanğä hñqua, qu yoqä naqä-tänğä timäupnuwiqä. Itanğa ämaqä tänğa qua täu yoqä-tänğä äpmamipqä iquautanğä hñqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Jerusälemänqä huäqä äwunminqenqä**

³¹ Inğanji, Parisi hñqua äwimapiyi, “Heroti iqu äkpäsätñqä itñqä-qae, Si anä täunji äväma, anğä huiunqä uvä” ätukuwi.

³² Iqu kimanji tii ätukqe. “He tänğä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kuknuä tä awä tupiyä. “Tänğatä äwiñgatäni, Nyi dnğä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä tänğä-yaqä-tänğä iquau ängüä iwimäkmqänä. Inji hea hñquaqui-hñque päwqanğanji, Nyi Nqä wäunui qäpu imniqeçä’ tupiyä. ³³ Inäqe tänğatä, awiñgatä, ä awiñga-mändanji, Nyi asänä iqa umqänä. Ii tiinjqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuätqä iqueni anğä hñqäqi päsqe qäyä etanğuti, Jerusälemä dunä päsqe qäyunjqä” ätukqe.

³⁴ “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hinuätqä sinyñqä dowatqanğqä iquauñi, hikä pizqä päsqukiyyä. Hea kuapänäni, Nyi saqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hikuwä yäpä iqi

ämoqumuatetänqä-pa, naqä hmbinyä i moqumuatemätmä itnqeqä. Iinjä etanqä-qe, he iinqe maenqä enä. ³⁵ Tiinjä timäunigeqä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä anji ävämeqanğa, ii aanqä hiäniqeqä. Itanğa Nyi tiinjä etqänä. He qänaknda hiñuä äñqänäpu, 'Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta pqañqä Iqueni, nätmatqä ängui äwimenqiyä' ätäpiyänğanqe, hiñuä manqñqä iqäpnuwiqä" ätukqe.

14

Hiunji hapä pmeqänğa, ämaqeu äñguä wimäkqenqä

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu ämaqä naqä Parisitanä hñqueqä anä iu buayä nätnqä uwqanğa, qu "Iqu änä-änä imäkänqutiyä" tpu, hiñuä äñguänä äqumbu äpmamiñuwi. ² Inğanji ämaqä huiwä ppkä päpmakeyqä hñqu, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpmamiñqe. ³ Jisasi Iqu ique hiñuä äqunäqe, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, Parisi iquautä, quwqä suqä du kimanji, yatñqä tiinjä äwikqe. "Hiunji hapä pmeqänğanji, ne ämaqä täñjä-yaqä-tänjä iquauñi, äñguä iwimäkatunquätanä, qäyä hiätñqätanä?" ätukqe. ⁴ Iqu yatñqä e vqanğa, qu kima mätquä ipu äpmamiñuwi. Iwä Iqu ämaqä ique a äwqätätä, äñguä iwimäkäqe, hiñuinä äqunäwatqqe.

⁵ Iinjä imäkäqetani, iquauñi tii ätukqe. "Ämaqä hesanä hñqu hiunji hapä pmeqänğanji, iqueqä ymeqä-pqä, ä iqueqä bulumäka-pqä qua hovqä eqä-huanä täutanqä bu äpäquveqätqe, iqu iqueni maqänä ioqäpimenqutiyä, ä hiñuinä qunänqutiyä?" ⁶ Iqu e tquanğa, qu kimanji änä mätquä ikuwi.

Kukñuä ktqe, zä-hawiu pmeqenqä

⁷ Inğanji Jisasi Iqu, ämaqä buayä bñqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä äñguä iunqä äyä wiñğanji äqunäqe, kukñuä ktqä tii ätukqe. ⁸⁻⁹ "Ämaqä hñqu apäkä metñqä itä, ymisanä naqänänjä imäkätä, si hñquki tääqä ktqanğutqe, zä-hawä kinğanänjä iqueu, mämpmeqä pa iqätñqä. Si iu äpmeñi, ämaqä yoqä naqä qonqä hñqu ätimäuqanğutqe, ämaqä ymisanä imäkätqä iqu, 'Zä-hawi, yoqä naqä qonqä ique wiyä' ktäniqeqä. Inğanji si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu pmatñqä utunjiqä. ¹⁰ Ämaqä hñqu si tääqä ktqanğa äuñi, zä-hawä yäpakä bu pmeqätñqä. Itanğa ämaqä ymisanä imäkätqä iqu, äpätä, 'Nyämaqä iquki, si äpätnä zä-hawä kinğanänjä täu pmayä' ktäniqeqä. Inğanji si ämaqä ymisanä anä änäpiyä iuqä hiñuä iqisanji, yoqä naqä qondñiqä. ¹¹ Qakui tiinjäqä. Ämaqä hñqu iqueqä yoqe hageqä mamänğanğutqe, Goti Iqu iqueni mäñdi

kittqiyänqiyä. Itanğa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäнди äkittqängqce, Goti Iqu iqueqä yoqe, yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Ämaqä ymisanä naqä bñqä, tääqä tquenqä

¹² Inğanı, ämaqä ymisanä imäkätä tääqä ätukqä iquenı, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si ymisanä hui anğu imäkätñanğanı, tqä näueqä iquaunqä, tta-tunğuağaunqä, sämaqä iquaunqä, ä tqä anä-tänä qäqiqınä mbqä kuapänänä-tänä iquaunqä, tääqä matqä isñanqeqä. Si iquau tääqä tquanğtqe, qänakñı qu sinyñqä tääqä äktpu, buayä saqä äwisqenqä, qu kima ktappnuwiqä. İñınqce si iquaunqä tääqä matqä ma iqätñqä. ¹³ Si ymisanä naqänänä imäkätñanğanı, ämaqä nätmatqä maeqä iquaunqä, huiwä quvqä iquaunqä, yukä quvqä iquaunqä, hiñuä quvqä iquaunqä tääqä tquätñqä. ¹⁴ Ämaqä iqua, si kimanı änä mäktapqä ipnuwiqä. İñınqce, si aquvänä iqätñqä. Qakui tiññqä. Ämaqä jänänänä iqua anğu vauqanğuwänğanı, Goti Hanjuwä Iqu ymisanä iñqce, kima ktapanıqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqe, ymisanä naqenqä**

¹⁵ Inğanı ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hñqu, qätä iññä äwiyäqce, Ique ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapnuwä iqua, qu aquvänä ipñqäuü” ätukqe.

¹⁶ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqu kimanı tii ätukqe. “Ämaqä hñqu ymisanä naqä imäkäniqä diñqä kñuä indqänätä, ämaqä kuapänä ätimäupu buayä bnuwä diñqä tääqä tquäniqeqä. ¹⁷ Hiunji atäunğua itqä iqu, äyä timäunqanğanı, iqueqä wäunğua-wiyqä iquenı, ämaqä, iqu ätuätqä iquaunqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanä näwinyänñqä’ tuäniqä diñqä dowatäniqeqä” ätukqe.

¹⁸ “I etanğı ämaqä eeqänänä iqua, qu hñqunä-hñqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’ tupnuwiqä. Ämaqä hñqu tiññä tuäniqeqä. ‘Huäqä kiññä änunğiyä. Nyi äpmqä etanğqä-qce, wäunğua hñqu mbqä ae iqäqä etanğı, hiñuä qunmqä umqänä.’ ¹⁹ Hñqu, ‘Huäqä änunğiyä. Nyi äpmqä etanğqä-qce, bulumäka 10 wäunğuanğqä mbqä ae iqäqä etanğı, nyi iquauqä wäunğuinğqä yamwiqä wimqä umqänä.’ ²⁰ Hñqu, ‘Nyi apäkä ae ämeqä etanğı, mapqä ymqänä’ tuäniqeqä” ätukqe.

²¹ “Qu i tquanğuwänğanı, wäunğua-wiyqä iqu äpäqce, iqueqä naqä iquenı, ‘Mapqä yanğunä” ändqäuü’

* 14:14 Matiu 22:1-10

tuäniqeqä. Inğanjı naqä iqu äwqä tnänjä wiŋganğa, wäunuä-wiyqä iqueni, 'Anjä-himqä täunji, hänaqä naqä iutä, wänqä iutä maqänä äwätinä, ämaqä nätmatqä maeqä iquau, huiwä quvqä iquau, hiñuä quvqä iquau, yukä quvqä iquautäñji, ätuma yapiyä' tuäniqeqä.

²² Itanğa qänakñji, wäunuä-wiyqä iqu, 'Naqä iquki, si ändnä-panjä iinji, nyi ae imäkqänä. I etanği, anjı yqänä iqänänä' tuäniqeqä. ²³ Inğanjı naqä iqu, 'Anjä-himqä täutanjä yäpaqänğisanji, hänaqä naqeutä, wänqeutä äwätinä, qokä-apäki, qu äppnqänä kukñuä yänänäqñqä tuvä. Nqä anjä täunji, ämaqä kuapänä pmapñqä änyinğiyä. ²⁴ Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä naqä-qakuänä ipñqäuä' tuäniqeqä" ätukqe.

Jisasi Ique qänaki wiñqä iqua, kñuä ganä indqänqenqä†

²⁵ Qänakndanji qokä-apäkä kuapänänji, Jisasi Iqutä qanä anä äwäpiyä iunji, Iqu tuwänği hiñuä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe. ²⁶ "Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hñqu, kunaqä-kunuñuauñqä, ymeqä-apäkiuñqä, kätä-känğaukañqä, känanyi-känapqañqä, iqueqä häñä-pmeqä-pqenqä kñuä kuapänä indqänätä, yqänä äpätñqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mämpmeqä yänqiyä. ²⁷ Itanğa ämaqä hñqu, zä-huätatä huñqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mämpmeqä yänqiyä" ätukqe.

²⁸ "Ämaqä hesanjä hñqu, anjä quäuqä hñqu mätätñqä itqe, iqu änä imäkäniqiyä? Iqu ganänji, 'Nyi anjä iquenqä mbqe, qäyunä ämetmdiyä?' kñuä indqänätä, quamä äpme, anjä ique mätätñqä mbqe iwäsäuñqiyä. ²⁹⁻³⁰ Ii tiñiqä. Iqueqä mbqä homä etanği, anjä ätenjinä iqutetqä etanğutqe, ämaqä hiñuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tññqäuä, 'Ämaqä tqu anjä ique imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqueqä' tññqäuä" ätukqe.

³¹ "Tiñnä-pqe inänji. Ämaqä anjä-himqä hñquesanjä miqä hñqu, anjä-himqä huiziquesanjä miqä hñquenyqä mäkä huinyinğqä wätñqänğanji, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu quamä ganä äpme, 'Nyaqä ämaqe, 10,000 inänjqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä ämaqä iquatä nyitä, ne ämäwqätanquatiyä, mämäwqätäuqä yanquatiyä?' kñuä indqänänğiyä. ³² Itanğa iqu tiñnä yänqiyä. 'Nyitä nyaqä ämaqä iquatänji, ne änä mämäwqätäuqä yanqunä' kñuä vqanğutqe, iqueqä mäkä-huñqä iqua kinjä nämä

† 14:24 Matiu 10:37-38

pätqätanġuwänġani, iqu ämaqä hġquau kuknjuä yamwiqä ipu, mäki mändi kittqäpŋqä diŋqä dawatänġiyä.

³³ Inġaqe, heyaqä awä iqisanjä hġqu, iqueqä nätmatqä eeqänänġinqä tuwä mäwiyqä iqäqe, iqu Nyaqä wäunjuä-niyiqä mäpmeqä yänġiyä” ätukqe.

Hakä ätquänġe, maeqenqä‡

³⁴ I ätuäqe, Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. “Haki, äŋguiqä. Iinjä etanġi kiqä ätquänġä qäpu heqanġutqe, hakä ätquänätŋqe, anġumä äänä timäuniqiyä? ³⁵ Haki kiqä ätquänġe hma eqäqe, tä wätakä wäunjuä iu ymisanjä haqeqä äquvatetunġuä-pani, mäquvateqä yanġunä. Itanġa yaqueqä yäätä naqä-huinyä imäkätanä wäunjuä iu buayä haqeqi mäquvateqä yanġunä. Hakä iinjä, ne bi tnämanġunä. Ämaqä qätä-tänjä iqua, kuknjuä iinjä kŋuä äŋguänä indqämbiyä” ätukqe.

15

Kuknjuä ktqä, sipsipqä imatŋqenqä

¹ Hiunji hġqueni, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkä iquatä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi kuknjuä qätä wipŋqä äpkuwi. ² Inġani Parisi iquatä, kuknjuä-suqenqä näqŋqä iquatä, Jisasi Iquenyqä manä qeiqi tii ätmiŋuwi. “Ämaqä suqä quvqä imäkkä iqua, Iqu-tänjä qäqiqi wimeqanġuwänġa, Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änätqänjuwiqä” ätŋguwi. ³ Iinjä, Jisasi Iqu kuknjuä ktqä tqu ätukqe.*

⁴ “Hesanjä hġqu sipsipqä 100-tänju emitätqe, hġqu imatnätqe, iqu hiŋuinä qunäniqiyä? Oeyä, iqu huiz-iqaunji qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänänjä ävämetqä ique ämoqumueŋqä diŋqä, qävqänġä wäniqueqä. ⁵ Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqueqä. ⁶ Iqueqä anä iqi ätimäutäqänġani, iqu iqueqä näueqä iquaunqätä, iqueqä anä-tänjä qäqiqinjä iquaunqätä, tääqä tii tuäniqueqä. ‘Nyaqä sipsipqä imatŋqqe, ŋqä-näüä ae ämoqumueqäqenqe, he nyitä aquvänä anä yatunġueqä’ tuäniqueqä.

⁷ Nyi tiinjä etqänä. Iinjä iqua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yänġinjä iqua, ämaqä suqä quvqä imäkkä hġqu, kŋuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqä ävquatämäuqetanji, qu aquvänä kuapänä asä inä ipŋqäüä. Ämaqä suqä jänänänjä imäkkä iqua, quwqä kŋuä makunmäkŋqä etanġä, kuapänänjä qäyä etanġqä-qe,

enätqä iqua iquauŋqe, aquvänä asänäni miqä ipŋqäüä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, mbqä ätivämäuqenqä

⁸ “Tiinjä-pqä inänji. Apäkä hui iyyqä mbqä-hikä äŋguänänjä ¹⁰ ämamitätqe, hŋqu ätivämäütqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iyyqä mbqe aŋgi metŋqe, hiqitä ämäsäütä, tä äyäqunätä aŋi siyä äpitä, ique ämoqumuetŋqänŋanqe, hiŋuä äŋguänänjä qunänqiyä. ⁹ Iyyqä mbqe ae ämetqänŋanji, ii kiqä käyämaqä iuaunqätä, iyyqä aŋä iqinjuŋqätä, tääqä tiinjä tuäniqe. ‘Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä. ¹⁰ Nyi he etqänä. Iinjä iua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yäninjä iqua ämaqä suqä quvqä imäkqä hŋqu kŋuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetanji, qu aquvänä kuapänä asä inä ipŋqäüä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, kaniquenqätä, hikŋuä iquaquinqätä

¹¹⁻¹² I ätuäqetanji, kukŋuä ktqä hŋquququ tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hŋqu ymeqä qokä hŋquaqu-tänjä emitätqe, ymeqä qänakŋä iqu kanmä tii tuäniqe. ‘Apä, saqä nätmätqe iwäsäutnä, ŋqe täŋga dapiyä.’ Inŋanji kaniqu yquayi iwäsäütä, iqueqe äväniqe. ¹³ Inji hŋganqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, aŋä kiŋä nämqä äwäqe, suqä quvqä iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqe. ¹⁴ Iqueqä mbqä qäpu eequnäqe pmetanŋa, qua iuŋi buayä dä naqänänjä timäuqanŋa, iqu nätmätqä eeqänänjinqä äwa yäniqeqä. ¹⁵ Inŋanji iqu ämaqä iqisanjä hŋqueqä wäunjuä-wiyqä-qu hiätŋqä wimeqanŋa, ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miquätŋqä dowatäniqe. ¹⁶ Ämaqä, ique ymisänä wipŋqe, aanqä etanŋi, iqu yaqueqä täpqä-pa nätgätanŋä äqunäqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqe.

¹⁷ Inŋanji iqu kŋuä jänäni indqänätä, iqueqä-kiuä tii tnäniqe. ‘Apiqueqä wäunjuä-wiyqä eeqänänji, qu buayänqä äwa miqä ipu, kuapänä änätqänäuä. Inäqe nyi täu äpmamänŋanji, buayä dä naqänänjä äpäkonätqänänä. ¹⁸ Nyi täqinji äväma, ŋqä apiquenyqä aŋgi äumi, tii tumqeqä. “Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiŋuä iqinji ae imäkqeqä. ¹⁹ Täŋganji nyi tqä ymeqä äŋguä-qunä hmanjqä. Iinjŋqe, ‘Si ŋqä ymequkiyä’ mandqä manä. Nyi tqä wäunjuä-kiyqä hŋqunä-mända emqä pmuatenjitŋqeqä” tumqeqä’ tnäniqe. ²⁰ E ätnäqe, iqu aŋä-himqä iuŋi ävämanji, kiqä kaniquenqä wäniqeqä.

Inġaŋi ymeqä-qu kiŋä nämä yqänä pätqätanġa, kaniqu hiŋuä äqunäqe, kiqä ymeqä iquenyqä huäqä kiŋä wuŋġaŋguti, tnänä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä väniqeqä. ²¹ Iqu i iqanġa, ymeqä iqu kanmŋi tii tuäniqeqä. 'Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiŋuä iqinji ae imäkqeqä. Täŋġaŋi nyi tqä ymeqä äŋġuä-qunä hmanjqä' tuäniqeqä.

²² Iiŋä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäunjuä-wiyqä iquau tuäniqeqä. 'He nyaqä gquä quäuqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä hipa hitäunjuä hŋque muasmepiyi, yukä qutatä huiqä bu hŋqu muasmepiyä. ²³ Itanji he äwäpu, bulumäka meqä yänänäqŋqä ique, ätma äpäpu päkpiyä. Ymisaŋä naqänänä imäkätanä, häwä ätätanä, aquvänä yatunquänänyä' tuäniqeqä. ²⁴ 'Quati tiinji. "Nyaqä ymeqä tqü ae äpäkonänqeqä" tmä itŋqe, iqu anġu ävauqiyä. "Mämoqumueqänqä äukqeqä" tmä itŋqe, iqu anġi ätimäuqiyä' tuäniqeqä. Qu iinjä ipiyitanji, himnujuä ipu aquvänä ipnuwiqä.

²⁵ Qu e imäkqanġuwänġaŋi, ymeqä hitmqä iqu wäunjuä imä äpmamitätqe, anġi äpätä kiqä anä-tänä qäqi ätimäuqe, häwä qätä äwiyätä, quvaqä himnujuä qätä wiyäniqeqä. ²⁶ E äwiyäqe, iqu wäunjuä-wiyqä hŋque tääqä ätuätumetä, iqueni tii tuäniqeqä. 'Ti sunqä imäkätqänjuä?' ²⁷ I tquanġa, wäunjuä-wiyqä iqu kimaŋi, tii tuäniqeqä. 'Tqä tunġuequ anġumä pġanġi, tniqu bulumäka meqä yänänäqŋqä ique äpäsqiyä. "Nyaqä ymeqä iqu äŋġuä äpmeŋqä äpqiyä" kjuä vqanġi, aquvänä itanjqä' tuäniqeqä.

²⁸ Ymeqä hitmqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, äwqä tnänä wiŋġaŋguti, anä yäpä yänġisaŋi mäpeyqä yäniqeqä. Kaniqu yäpaqänġisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe, yunjuä itmäketŋqe, kukŋuä äŋgui ganä tuäniqeqä. ²⁹ Inäqe kaniqueni tiinjä tuäniqeqä. 'Änäänġä? Quväukuä kuapänäŋi, nyi wäunjuä-kiyqä heŋġŋqä enqä-panä äpmamä, saqä kukŋui huätä mämamäuqä itŋqeqä. Inäqe nyi ŋqä nyämaqä iquatä, ymisaŋä naqä imäkätanä himnujuä yatunque, si yaqueqä meme meqä hŋqu, mänapqä itqänjqä' tuäniqeqä. ³⁰ 'Tänġaŋi tqä ymeqä näŋu, saqä nätmatqä eeqänäŋi, apäkä qanä ikiqä iquau qäpunä äväqe, anġu pġanġa, si iquenyqä bulumäka yänänäqŋqä ique äyä päkinyä' tuäniqeqä.

³¹ I tquanġa kaniqu tii tuäniqeqä. 'Ymeqä iquki, hea ique-iqueni si nyitä anä äpmeŋiqä. Nyaqä nätmatqä eeqänäŋi, sitänä äyä äwinä. ³² Iiŋä etanġi täŋġaŋi, ne äwqä yeeqä itanä pmetunqueqä. Ii tiinjqä. Tqä tunġuequ ae

äpäköŋqge, aŋgu ae ävauqiyä. Iqu mämoqumueqänqä äukqge, aŋgi äpätä nesä anä äpmeqiyä' tuäniqeqä" ätukqge.

16

Kukŋuä ktqä, wäuŋuä miqä quvqä imitätqä iquenqä

¹ I ätuäqetani, Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuänqä ämotquamiŋqä iquauni, tii ätukqge. "Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä hŋqueqä nätmatqä iuŋi, ämaqä hŋqu ämitä pmetäniqeqä. Ämaqä hŋqua äquvepäpu, ämaqä naqä iquenŋi tii tupnuwiqä. 'Ämaqä tqä nätmatqä eeqänänŋiu miqä iqu, hiŋginäwa eeqä änätqänä.' ² Inŋani ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquenŋi tääqä ätuätumeqe, 'Änäänŋä? Nyi sinyqä kukŋuä quvqä hui qätä äwiyänqeuä. Nyaqä nätmatqä eeqänänŋi, nyi saqä hipa iu ekqge, si äänä ämitqänŋiqge, aŋguänänjä iwäsäutnä, pipa äqiyäma dapiyä. Nyi si quvqänänjä äkqänänqä-qae, nyaqä nätmatqä eeqänänjä iuŋi, ämiqä mäpmeqä isŋqinyä' tuäniqeqä.

³ I tquaŋga iqu kiqä-kiuä tiŋjä tnäniqeqä. 'Naqä Iqu huätä nändowatätŋqä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi qua ptmqge, yänänäqŋqge maiqunŋi. Nyi ämaqä hŋqua yätamäkkä nyipŋqä, yatŋqä imqe, womba ny-inänqiyä. ⁴ Nätmatqä nyi tänŋga imäkmqä diŋqge, näqŋqä ae ämeqä. Nyi nätmatqä hui imäqŋgmdqe, ŋqä naqä iqu nändowatqanŋani, ämaqä hŋqua indmepu, iquauqä aŋä duŋqä ändma upŋqäuä' tnäniqeqä.

⁵ Näqŋqä ae ämeqetani, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmatqä hiŋginäwa ämakuwä iquauni, tääqä hŋqunä-hŋqunä tuätumeniqe. Ämaqä kiŋganä wimeqanŋqä iquenŋi, 'Si nätmatqä hiŋginäwanŋi, äänä ämakŋäwä?' tuäniqeqä.

⁶ Yatŋqä iŋjä vqanŋga, iqu kimaŋi, 'Nyi nätmatqä hiŋgiŋi, kuatä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä' tuäniqeqä.

I tquaŋga iqu, 'Si quamä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hiŋginäwa meqanŋnä äqiyäpu ekuwi, ämetnä, 50 qiyä' tuäniqeqä.

⁷ Qänakndani iqu hŋque-pqä yatŋqä inä ävätä, 'Si nätmatqä hiŋginäwanŋi, äänä ämakŋäwä?' tuäniqeqä.

Iqu kimaŋi, 'Nyi kuä-witqä qae, hiŋginäwa 100 ämakqeqä' tuäniqeqä.

I tquaŋga iqu, 'Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä' tuäniqeqä.

⁸ Qänakndani, ämiqä quvqä iqu kŋuä qeiqinyä indqänätä imäqŋgqenqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä

vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täuñiqä qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutänä asänänä iquau ämawqätäutqänuwi. Ämaqä, suqä we-huñqä-tänju qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä mindqänqä ipu, imäkätqänuwiqä” ätukqe.

⁹ “Nyi he etqä. Mbqä quvqä qua täutanji ämapiyitanji, heqä näueqä imäkmbu. He iinjä imäkpiyä dutanji, mbqä hma eqanji, ga he anä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqanjuwanjanji, qu henyqä aquvänä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁰ “Ämaqä nätmätqä wänqä isuaunji änguänänä ämitnqä iqu, iqu nätmätqä naqänänä-pqä iunji, änguänänä miqänä. Ämaqä nätmätqä wänqä isuaunji änä mämiqä iqu, iqu nätmätqä naqä-pqä iunji, änä mämiqä yänä. ¹¹ Inji tiinji. He mbqä quvqä qua täutanä di änä mämiqä imipqe, nätmätqä änguänänä mipnqe, tqi hitapaninqe? Aanqeä. ¹² He ämaqä hñqueqä nätmätqä änguä mämiqä imitpqe, nätmätqä hiqä hiätñqä di, tqi hitapaniqäwä? Aanqeä” ätukqe.

¹³ “Ämaqä kiuänänä hñqu, ämaqä hñquaquinji, wäunuä änä mäwiyqä yänä. Iqu iinjä itäqe, hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwinqä yänä. Hñquenji, iqueqä kukñui qätä äwiyätä, huiziquenji, tuwä wiyänä. Itanji he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipñqeä” ätukqe.

Kukñuä-suqenqätä, Goti Iqunä miqenqätä

¹⁴ Jisasi Iqu e tquanqa, Parisi iqua, mbqenqä äwinyminqä etanji, qu kukñuä eeqänänji qätä äwipiyyi, tä sisawqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätminjuwi. ¹⁵ Iqu iquauñi, “Ämaqä qu henyqe, ‘Ämaqä suqä jänänänji imäkqä-quaiqä’ kñuä vätnqenqe, he kiinjä enjiyä. Iinjä etanji nätmätqä eeqänänä hiqä äwqä yäpä ingisatä, hiqä kñuä indqänqä iutä äwinqenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqnqä eä. Nätmätqä ämaqä iqua ‘änguänänjiqä’ kñuä ävänqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.

¹⁶ “Hea Jonä iqu änyä mapqanjanqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqätä, iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwinqätä, awä ätqa äpminjuwi. Iinjä etanji Jonä iqu äpkqeta tänganqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä awä ätqa äpätqänuwi. Inji ämaqä eeqänänä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä pepñqä, yänä äqänätqänjuä.

¹⁷ Qäukuitä quaetänji, äwa yänä. Iinjä etanji Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iutanji, hui qui mimäkñqä yänqiyä. Oeyä.

18 Ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuwa, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe imäkqi. Inji ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuqanğa, qänakñi ämaqä huizi hñqu apäkä asä ii ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe, imäkiyâ” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-tänjä iquenqätä, Lasarusi iquenqätä

19 E ätuäqetani, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmaminqe. Hea ique-iqueni, iqueqä ämuasmänqe, gquä ipisqetä+qäkä änguanänjita imäknä äpme, buayä ängüä dinä ängmanminqe. 20 Iqueqä anä qñqanä-tänjä iqini, ämaqä nätmatqä maeqä, wätanqä kuapänä-tänjä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique. 21 Iqueqä kñuä iqä imñi, ‘Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä tqi, ymisänjä hituñuä änänjuämäqanğutqe, ämetmä nmqeçä’ kñuä vqanği äpmaminqe. Injä pmetanğa, hiveqä iqua äpäpu, iqueä wätanqe tewä äpnminuwiqä.

22 Qänakndanji Lasarusi iqu äpäkonğanğa, iqueqä qu-uvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähämä iqtä anä äpmuatekuwi. Itanğa qänakndanji, ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqu äpäkonğanğa, qu iqueä huiwi qua äptekuwi. 23 Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä anä iu äpme, hanjä-iqä naqänänjä ämakmanminqe. Iqu injä itäqä imdanji, hiñuä haqä yätu äqunätä, Aprähämä iqu kinjä yämä, Lasarusi iqtä anä äyä pmetanğinyä äqunğqe. 24 Inğanji iqu, ‘Iyää apä Aprähämä iquki, nyi tä täu äpmami, tänjä-hunqä naqänänjä ämetqänjä. Si nyinyqä huäqä kunganğuti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäñuä hñqu eqä du äyämätä, nqä tewä täu ptqiyenjiyätñqäuä’ ätukqeçä.

25 Injä tquanğa Aprähämä iqu kimanji, tii ätukqe. ‘Nqä ymeqä iquki, änä äpmäminiyinqä kñuä indqänä. Si qua bu äpmaminänğanji, nätmatqä änguanänji ängmanätqätanğnänğa, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanminqe. Injinqe tänğanji, anä täñji, iqu ängüä pmetanğa, si tänjä-hunqä naqänänjä injä makmanğtñqe. 26 Tiinjä-pqe hiñuä qunyä. Hesänjä nesänjä awä iqini, suä naqänänjä iqu äptnä, ämaqä tängisanjä hñqu henynqä pätnqä winğanğutqe, änä mapqä yänä. Itanğa ämaqä inğisanjä hñqu nenynqä, änä mapqä yänqiyä’ ätukqeçä.

* 16:18 Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † 16:19 Ämaqä inğa äpmaminuwi, gquä ipisqenqä ‘Ii gquä änguanänjä, huiziquau ämawqätäunä’ kñuä indqänminuwi.

27-28 I tquanğa, iqu kimañi, 'Apä, nyi si yatñqä äkiyqä. Lasarusi iqu ñqä apiqueqä anä dunqä äwätä, ñqä tatqä-guäka paipqä iquauñi, kukñuä tä awä tuätñqä dowati. Iqua-pqe anä nyi äpmeñqä täuñqä äpäpu, huiwä täñä-hunqä meqä dinqä ätqänä' ätukqeqä.

29 Ga, Aprähamä iqu, 'Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqua äqäkuwitä ämenä. Qu kukñuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipñqäuä' ätukqeqä.

30 Iwä iqu tii ätukqe. 'Apä Aprähamä iquki, iinji anä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpäkonätqä hñqu, ävautä iquau wimeqanğutqe, iqua hinuä äqumbiyi, kñuä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäuqanğäuä.'

31 Inğanji Aprähamä iqu kimañi, 'Ii tiinji. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iquauqätä, kukñui qätä mäwiyqä iqanğpqe, ämaqä ae äpäkonätqä hñqu qua duta ivatuwänğanğa, qu quuvqä maeqiyqä ipñqäuä' ätukqeqä" ätukqe.

17

Suqä quvqenqätä, quuvqä heqiyqenqätä, wäunjuä-wiyqenqätänji

1 Inğanji Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminğä iquauñi, "Ämaqä, qu suqä quvqä du quanğa päkmbñqenqe, nätmätqä huitanä-huitanji wimeñqiyä" ätukqe. "Inäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä äma äpätä ävätqä iqu, hanjä-iqä menä. 2 Itanğa ii tiinji. Ymeqä täutanjä hñqu, ämaqä hñqueuä suqä quvqä imäkqanğqä du hinuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quanğa päkñganğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji äwimenä. Ämaqä hñqua, hikä naqänänğä hñqu ämepu, iqueqä hiiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäuqä, ii hanjä-iqä asänänğä hmanjqä. Inäqe hanjä-iqä ique äwimeniqä iqu, iqueni aanjä naqänänğä ämäwqätäunqiyä" ätukqe.

3 "He hiqä-hiuä hñqunä-hñqunä anğuanä mimbiyä. Tqä tta-tunğuequ suqä quvqä imäkqanğutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqenqä jänä imäknätñqä tutñqe. Iqu kñuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqanğutqe, si äwqä hanjuä imäknätnä, hui äkinyänä. 4 Ga hiunji hñqueni, iqu suqä quvqä 7 ikimäkätä, 7 äkimetä, 'Nyi kñuä ae äkunmäknänä' ktqanğutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapanänğä iinqe, äwqä hanjuä imäknätnä, hui kinyätñqeqä" ätukqe.

5 Ämaqä kukñuä awä tuäkiqapñqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueni, tii ätukuwi. "Si neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqänänğä inemäkiyä."

⁶ Iqu kimanji, "Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua enqä-panjä, wängqä iinjä etanqutqe, he zä-yänjä tquenji, tiinjä ängüä tupnqäuä. 'Si tqä hukä qäsä äyautnä, eqä-huänjä bunqä äwitnä, iqi tqävä' tquanqgpqe, qätä heyänqiyä" ätukqe.

⁷ "Ämaqä hesanjä hnqueqä wäunjuä-wiyqä hnqu, wäunjuä duta pqaŋga, iqueqä naqä iqu iquenji, 'Si maqänä äptnä, quamä äpmetnä, buayä huinyä' tuäniqiyä? ⁸ Oeyä, iqu iquenji, 'Si nyinyqä ymisani näwinyä imäketnä, tqä gquä yappä änyätinä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä ganqga, si qänaki dnqänänyä' tuäniqeqä. ⁹ Wäunjuä-wiyqä iqu ätquanqgä-pa iqanqani, naqä iqu 'änguiqä' tuäniqi, ä mätquä yäniqi? Iqu mätquä yänä. ¹⁰ Iinjä etanqi he-pqe, he nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa imäkäpiyi, 'Ne ämaqä wäunjuä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmatqä ne imäkätaqe, neqä Naqä Iqueqä kuknuä dunä imäkätunqueqä' tpnqeqä" ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 iquau, ängüä iwimäkkqenqä

¹¹ Inqanji Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqänä, qua Sämaliyatä, qua Galilisänjä, awä iqi qanjä äuminqe. ¹²⁻¹³ Iqu anjä-himqä hnque ti timäuqanqga, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 hnqua, Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kinjä näñji ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä yänänäqñqä, "Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä" ätukuwi.

¹⁴ I tquanqguwänqga, Iqu iquau hinjuä äqunäqe, "He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-imäkkqä iquau motquapiyä" ätukqe. Iqu iinjä tquanqgqe, qu qätä äwipiysi, qanjä wätqätanqguwänqga, iquauqä huiwi ängüä qe imänqgqe. ¹⁵ I ipiyitanji, ämaqä iquautanjä hnqu, iqueqä huiwä iu hinjuä iqänäqe, tääqä yänänäqñqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, anqi äpkqe. ¹⁶ Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipenji Iqueä yukä-tänjä qua mäñji eätä, Ique "änguiqä" ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanjä ique.

¹⁷ I iqanqga, Iqu tii ätukqe. "Ämaqä 10 iqua ängüä ae imänqguwi, huiziqua ängikä? ¹⁸ Iqua anqi äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupnqe, hmandanä? Ämaqä yäpaqänqgisanjä tqunä imäkkqä-qeuä" ätukqe. ¹⁹ I ätuäqetanji, Iqu ämaqä iquenji, "Si pämä ätqäutnä, qanjä uvä. Tqä quuvqä heqiyqe, anqumä ängüä ikimäkkqiyä" ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä pqenqä

²⁰ Hea hñqueni Parisi iqua, Jisasi Ique yatñqä äväpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, äkñga timäuniñqäwä?” ätukuwi.

I tquanğuwänga, Jisasi Iqu kimañi, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqanğani, qokä-apäki, hiqñqä hui atäunuä eä timäuqanğqe, hiñuä mäqunquä ipnä. ²¹ Inji, qu ‘Hiñuä qumbiyä, täqi täsä äpmenä’ ä ‘Näñi äpmenä’ matqä ipnä. İi tiñi. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äpmenä” ätukqe.

Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueqä pñenqä

²² Inğani Iqu Iqueqä wäunuänğqä ämotquamiñqä iquau ätukqe. “Hea qänakndañi, he hea Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu pmeniçä hñquenyqe, hiñuä qumbñqä kiññä hinyänä. İñä etanği, he hiñuä moqunğqä da ipnä. ²³ Qu ‘Hiñuä qumbiyä! Iqu näñi äpmenä’ ä, ‘Täqi täsä äpmenä’ hitqanğuwängañi, he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.* ²⁴ Iqu äpätnqänğani, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunätñqä-pani, Iquesa we asä inä hunäniqe. ²⁵ İñä etanği Iqu täñä-hunğqä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea täñga äpmeñuwä iqua, qu Iqueni tuwä wipñqeçä” ätukqe.

²⁶ “Ämaqe, Noa iqu pmetanğa imäkmiñuwä-panä iñi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğani, suqä asiqu timäuniqe.† ²⁷ Noa iqu pmetanğani, qu ymisañä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanä änyäpu, iqa wätqätanğuwänga, Noa iqu yimba yätu äpaqukqe. Inğani eqä huakä naqänänğä ätimäütä, qokä-apäkä eeqänänğä qui imäkñuwi. ²⁸ Loti iqu-pqä pmetanğani, asä inä ätimäukqe. Inğani qu ymisañä änäpu, eqä änäpu, nätmätqä mbqä ipu, mbqänğqä imäkäpu, ymisañä vowä ikäpu, anä ämätäpu imiñuwi. ²⁹ İtanği, Loti iqu anä-himqä Sotomä iu ävämeqanğa, inğa qänğani, tätä hikätä qäukuä haqä yätutañi, piyä enğqä-panä äquvepäqe, ämaqä eeqänänğä pizqä äpäkkqe. ³⁰ İñä etanği, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu anä ätnänğä inğisa timäuqanğani, asä iññä timäuniqeçä” ätukqe.

³¹ “Hea Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu anği timäuqanğani, ämaqä hñqu iqueqä anä atääqä yätu äpmamitätqe, nätmätqä anä yäpä inğisa witanğqenqe, äpäkäwitä mämeqä yäniqe. İtanğa ämaqä hñqu iqueqä wäunuä imä äpmamitätqe, aniqinyqä mäwqä yäniqe. ³² He Loti iqueqä apäkinyqe, kñuä anğuanä indqämbu. ³³ Ämaqä hñqu iqueqä hänğ-pmeqenğqä äwinymitätqe, ga iqueqä quuvqe

* 17:23 Matiu 24:23-27 † 17:26 Matiu 24:36-44

qui imäknäniqe. Ii etanġi, ämaqä hñqu iqueqä hñä-pmeqe ävquatämäutqe, iqueqä quuvqe, qui mimäkñqä yäniqeqä.

³⁴ Nyi he etqä. Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu heatqänga äpätqe, ämaqä hñquaqu iquvanä naqä-huinyä witañgiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, hñque itmetä, hñqueni hiñuinä qunäniqe. ³⁵⁻³⁶ Itanġa apäkä hiaqu sñgumetqä quqowä qäyätqätanġiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, huiñi hiñuinä qunäniqeqa" ätukqe.

³⁷ I tqanġa, Iqueqä wäunuanġä ämotquaminġä iqua qätä äwipiyi, "Naqä Iquki, nätmätqä ii äñġi timäuninġäwä?" ätukuwi.

Iqu kimañi, "Nätmatqä äpäkonä pizqä witañgqä iuñi, ynñä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu äñgpnqäua" ätukqe.

18

Kukñuä ktqä, apäqñqä yatñqä iqa uwqä iinyqä

¹ Iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä hea ique-ique tqäpnuwä diñqätä, 'Goti Hanjuwä Iqu qätä mäneyqä iqiya' ätäpu, enyqä miqä pa ipnuwä diñqätä, Jisasi Iqu kukñuä ktqä tiñä ätukqe. ² "Anä-himqä hñqueuñi, ämaqä kukñuä jänä imäkqä hñqu pmetäniqe. Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itä, ämaqä huiunġä kñuä mindqänġä-qe. ³ Apäkä apäqñqä hui-pqä, anä-himqä iu pmetäniqe. Hea ique-iqueni, ii ämaqä iquenyqä äwätä, 'Ämaqä nyinyqä wiunġä itäqä iqu, qui inyimäkätñqä itqänä. Yätamäkqä nyiyä' tuäqisquäniqe. ⁴⁻⁵ Kiñganäñi ämaqä jänä imäkqä iqu, qätä mäwiqqä da iquäniqe. Inji qänakndanji, iqu kñuä tiñä indqänäniqe. 'Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itmä, ämaqä iquaunġä kñuä mindqänġä qäyä pmetanġä, apäqñqä täsi, nyi hanä-iqä dapäqisqä-qae, täñganji, iyyqä kukñui qätä äwimä. Nyi iinji miqä imqe, ii hea ique-ique ändäqisätä, enyqä nyimäkänġiyä' kñuä indqänäniqeqa" ätukqe.

⁶ Inġe, tiñä-pqä inä ätukqe. "Ämaqä kukñuä jänä imäkqä quvqä iqueqä kukñui, he qätä wipiyä.

⁷ Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu 'ñqe' ätkqä iqua, qu Iqueqä yätamäkqenġä täaqä, hea ique-ique, hiunji ique-ique tätqätanġuwänġanji, Iqu äpmaka äwäqe, iquaunji, yätamäkqä maqänä mäwqä yäniqätanä? ⁸ Nyi he etqä. Iqu yätamäkqä maqänä väniqe. Inäqe, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu äquvepätqänġanji, ämaqä qua täu äpmeñuwi, quuvqä heqiyätqätanġä qunäniqätanä, quuvqä maeqiyqä itqätanġä qunäniqätanä?" ätukqe.

Kukñuä ktqä, Parisi iquenqätä, mbqä motauqä iquenqätänji

⁹ Ämaqä hñqua, qu hñqunä-hñqunäñi, kñuä tiinjä indqänminjuwi. “Nyi ämaqä huizi iqua enqä-panä hmanjqä. Nyi ämaqä äñguä-qunjqä. Qu ämaqä quvqä-quaiqä.” Ämaqä iinjä iquaunji, Jisasi Iqu kukñuä ktqe, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Ämaqä hñquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä siynqä, Iqueqä hiqäva-imäkkä anä yäpä ingisa peniyi. Parisi hñqutä, ämaqä mbqä motauqä hñqutä. ¹¹ Parisi iqu pämä ätqäuqe, Goti Iquenyqä tääqe, iqueqä-kiuänqä tii ätukqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä huiziqua enqä-panä-qunä hmanji. Iñinqe, nyi “äñguiqä” äktqä. Quwä-meqä iquatä, suqä quvqä imäkkä iquatä, ämaqä hñquauqä apäkitä ikiqä iquatä, mbqä motauqä näñu-pqä enqä-panä-qunä, hmanjqä’ tuäniqe. ¹² ‘Wikä eeqänänjä iquaunji, hiunji hñquaquinjii nyi buayä manqänqä imäkätñqe. Nätmatqä eeqänänjä nyi ämetñqe, 10 iwäsäutmä, hñqu Si äktapätñqe’ tuäniqe.

¹³ Itanga, ämaqä mbqä motauqä iqu, kinä näñi ätqäuqe, hiñui qäukuä yätu moqunqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvqenqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunjii. Si nyinyqä qeqä äkimänänä.’ ¹⁴ Nyi tiinjä etqä. Ämaqä tqu, anämqä angi äwätäqänqani, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinjii, aanä qäyunänjä-qu hiäniqe. Itanga ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiinjii. Ämaqä quwqä yoqe haqeu mamänqanquwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu mäñdi kittqiyenqiyä. Inäqe ämaqä iquauqä yoqe mäñdi kittqanqanquwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamäunqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iquenqätä, ymeqä wänqä iquaunqätä**

¹⁵ Inqani qokä-apäki, ymeqä wänqä iquautä, dänjä iquautä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Ii, Jisasi Iqu iquaunji hipa haqeqi wiyätñqänä. Inäqe wäunqänqä ämotquaminqä iqua, hiñuä e äqumbiyi, “Ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi. ¹⁶ I tquanqanqanqä, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeqe, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquaunji, tii ätukqe. “Iqua änyimapñqä qäyä äppu, ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñi, ymeqä täsua enqä-panä isuaueqä. ¹⁷ Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu, ymeqä täsua enqä-panä eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqe mämeqä imitätqe, iqu iunqe, mäwqä yäniqeqä” ätukqe.

* 18:14 Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16

Ämiqä, kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyinqä†

18 Ämiqä hñqu Jisasi Iquenji, “Ämotqueqä Änguänänjä Iquki, nyi häñä hea ique-ique pmeqä mamqe, äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

19 I tqaŋga Jisasi Iqu kimañi, “Si ‘Änguänänjä Iqukiyqä’ sunqä dnyä? Ämaqä änguänänji, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. 20 “Kukñuä-suqenqe, si näqñqä eänä. ‘Qokä-apäkä ämañqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsqa panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iquenji, quañgä mätquä panä. Tnaqä-tnuñuauqä yäpä iqi qänaknä iqätñqe qä” ätukqe.

21 Ga ämiqä iqu kimañi, “Nyi ymeqänqatqä suqä täuñi qänaknä iqa äpätnqe, täñga täsuwänä” ätukqe.

22 Jisasi Iqu qätä iinjä äwiyäqe, tii ätukqe. “Si nätmatqä hñquenyqä äwa yqänä itqäninyä. Tqä nätmatqä eeqänänji, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, mbqä ämetnä, nätmatqä maeqä iquau iwäsäutnä, hmbunä-hmbunä wisñqe. Si iinjä imäkätñi, qäukuä haqä yätuñi nätmatqä änguänänji ämatñi. Ii itnitañi, Nyi qänaknä nyivändiyä” ätukqe.

23 Ämiqä iqu iinjä tqañgi äwiyäqe, iqueqä nätmatqä kuapänänjä etañqenqä, äwqä hanjä äwikqe.

24 Inqañi Jisasi Iqu iinjä äqunäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeuta paquvqe qä. 25 Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutänä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeuñqä paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunji ämäwqätäunä” ätukqe.

26 I tqaŋgi äwiyäpiyä iqua, “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupñqä etañgutqe, ämaqä qui imäkñätqañuwitañi, häñä hea ique-ique pmeqe, tqu meni qiyä?” ätukuwi.

27 Ga Jisasi Iqu kimañi, “Nätmatqä ämaqä iqua änä mimäkqä iqañgpqe, Goti Hanjuwä Iqu qäyunä imäkänqiyä” ätukqe.

28 Inqañi Pitä iqu, “Qätä nyi. Ne neqä nätmatqä eeqänänji ae ävämetänä, Si äkivändqa äquvepqueqä” ätukqe.

29-30 I tqaŋga, Jisasi Iqu kimañi, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuñqä indqänäpiyä di, quwqä anä, ymeqä-apäkä, kätä-känñguäkau, kunaqä-kunuñuau, ävämequwä iqua, qu qua täu yqänä

† 18:17 Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31

äpmapiyängani, nätmatqä kuapänänjä mapnä. Injä ävquatämäupqä diñqe, hänjä mapñqä di ämävqätäunä. Itanğa hea qänakñänğanı, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätñqä diñqä anđi ätukqenqä‡

³¹ Inğanı Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau itmeqe, tii ätukqe. “Ne Jerusälemänñqä watuñqueqä. Itanğa nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iqua, Ämaqeupqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä ätukuwi, eeqänänji ätimäunıqueqä. ³²⁻³³ Inji qu Iqueni, nokuiyqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Inğanı qu Ique ewiiqä kukñuä ämitäpu, quvqä imäkäpu, makukuä äwuqutäpu, guä yänjä-tänji ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanđi hiunji hñquaqu päwqanğa, hñquququeni ävaunıqueqä” ätukqe. ³⁴ Injä etanđi wäunñänñqä ämotquaminñqä iqua, kukñuä quatinñqe, qu maññqä ekuwi. Kukñuä ii iquaunñqä zä witanđi, qu iinñqe näqñqä äñguänä miqä iminjuwi.

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä hñque anđuä iwimäkkqenqä§

³⁵ Jisasi Iqu, anjä-himqä Jeriko timäutñqä wätqätanğa, ämaqä hiñuä quvqä hñqu, hänaqä manjä iqi mbqänñqä yatñqä iqämanminñqe. ³⁶ Iqu ämaqä yukä äkakäqäqä pñanğa qätä äwiyäqe, yatñqä ävätä, “He squä imäkätqänäuä?” ätukqe.

³⁷ Qu kimanı, “Jisasi Nasäretqätanjä Iqu äquvepñiyä” ätukuwi.

³⁸ Iwä, ämaqä hiñuä quvqä iqu tääqä yänänäqñqä, “Jisasi Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

³⁹ I tqanđi äwipiıyı, ämaqä qanjä hiñuiqä äppiıyä iqua, “Si manjä matqä panä!” ätukuwi.

Qu ii qäyä ätquanğä, iqu manjä yänänäqñqä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁰⁻⁴¹ Inğanı Jisasi Iqu äpminñqe, kiñä nämä ätqäutä, “Ämaqä ique ätuma bpiıyä” ätukqe. Ämaqä hiñuä pisqä iqu, Iqu-tänjä qäqıqi pñanğa, “Nyi äänä ikimäkmqä kiñgiıyä?” ätukqe.

I tqanğa iqu kimanı, “Naqä Iquki, ñqä hiñui anđuä qänmqä änyinđiyä” ätukqe.

⁴² I tqanğa Jisasi Iqu kimanı, “Tqä hiñui anđuä qänđñqinyä. Tqä quuvqä heqiyqe, anđuä ikimäkñiyä” ätukqe.

‡ 18:29-30 Matiu 20:17-19; Makä 10:32-34 § 18:34 Matiu 20:29-34; Makä 10:46-52

⁴³ Inji maqänäni, iqueqä hiñui äñguä äqäñgqe. Inğanı iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutä, Jisasi Ique qänaki äwivändqa äukqe. Qokä-apäkä hiñuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

19

Jisasi Iquenqätä, Säkiyasi iquenqätä

¹ Inğanı Jisasi Iqu anä-himqä Jeriko iu yäpä ingisa äwäqe, jänänä hñgisanqä wätñqä äwiñgqe. ² Iqini ämaqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä motauqä iutanä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapätänä-que. ³⁻⁴ Iqu Jisasi Ique hiñuä qunätñqä winyätanğqä-qe, qokä-apäkä kuapänä etanğuwinqä, ämaqä wänqäpu eä, Jisasi Iquenı hiñuä änä mäqunquä itä, hiñuiqä tnänä äwiqe, hänaqä Jisasi Iqu pätnqä iqanğqeu zä-eaqä haqeu äpärkeqe.

⁵ Inğanı Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetanğqätänä iqi ätimäuqe, hiñuä haqä yätu äqunäqe, iquenı, “Säkiyasi iquki, si maqänä kapu. Tänganı Nyi saqä anä iu pmamqeqä” ätukqe.

⁶ Inğanı Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iquenı, iqueqä anä duñqä ätuma äukqe. ⁷ Ämaqä, hiñuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiinjä ätkuwi. “Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iqueqä anä du pmetñqä, sunqä uwqiyä?”

⁸ Iquaqu anä du äpmayitanı, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä nyi. Nqä nätmatqä eeqänäni, hñquaqu iwäsämi, hñqu, ämaqä nätmatqä maeqä iquau wimqänä. Itanğa nätmatqä huizi, ämaqeu quanğä ätuätmä ämotautñqe, nyi hñquaqu-hñquaquini iwäsäutmä, anğumä wimqänä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqu kimanı, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähamä iqueqä ymeqeqä ämänätqueqetani, tänganı Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä anä täu äpmeñuwä iquauñı, anğu ae itmeqiyä. ¹⁰ Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäkñguwä iquau qävqä itä, anğumä itmetñqä äpkqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqä, ämaqä naqä hñqu wäññuä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqenqä**

¹¹ Inğanı qokä-apäkä, qu qätä iinjä äwipu pmetanğuwänğa, Jisasi Iqu Jerusälemä timäutñqä qäqiqi ti etanğı, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnänä iqi

* 19:10 Matiu 25:14-30

maqänä timäutŋqeä” kŋuä indqänätqätanġuwinqä, kukŋuä ktqä tii ätukqe.

12 “Ämaqä naqä hŋqu, qu ique ämaqä miqänqä teqanġä, ga iqu anġi äpätä, iqueqä qua iunä miniqä diŋqä, kiŋä nämqä ganä wätŋqä imäknäniqe. 13 Inji iqu äwätŋqä itäqänġani, iqueqä wäunüä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe, mbqä-hikä naqä qu ‘minaqä’† ätminuwi, hŋqunä-hŋqunä ävätä, tiŋä tuäniqe. ‘He mbqä tä ämepu, nyi anġu äquvepmqänġanqä wäunüä mipiyä’ tuäniqe.

14 Iiŋä etanġi ämaqä iqueqä anä-tänä qäqiqisanä iquauqä äwqe, iquenyqä quvqä winyäniqe. Iutani, iqu ae äwqanġani, qu ämaqä hŋquau, ‘Ne ämaqä iqu ämineyätŋqä diŋqe, mäneŋqä iqiyä,’ tupnuwä diŋqä dowatpnuwi.

15 Iiŋä qäyä itanġuwä-qe, iqu iquau miqänqä heniqe. Itanġa qänakndanji iqu anġu äpäqe, tiŋä tuäniqe. ‘Ämaqä nyaqä wäunüä imäkŋŋqä mbqä äwikqä iquauŋi, tääqä tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqiŋi äänä imäsäumequwäti, nyi hiŋuä qunmqänänjä’ tuäniqe.

16 Ämaqä hiŋuiqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hŋqunä ändapkŋi, haqeqiŋi mina 10 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

17 I tquanġa, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäunüä-nyiyqä anġuanänġukiyi. Si nätmätqä wänqä täpiŋi anġuanänjä ämitqänŋqe, nyi yoqä naqä, anä-himqä 10 hŋquau misŋqä ktapmqänä’ tuäniqe.

18 Itanġa wäunüä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapkŋi, haqeqiŋi mina 5 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

19 I tquanġa, ämiqä iqu kimaŋi, ‘Si anä-himqä 5 hŋquauŋi ämisŋqeä’ tuäniqe.

20 Itanġa wäunüä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi yutävqä huäqä äutätmä, imä zä ekqe. 21 Ii tiŋji. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmätqä pŋqä epqe, ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutani, nyi sinyqä zä nyinganġi, imä zä ekqeä’ tuäniqe.

22 I tquanġa, ämiqä iqu kimaŋi, ‘Si wäunüä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi mimäkqukiyqä” ändŋi, täŋġanji nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä. 23 “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmätqä pŋqä epqe meqä-qunä, buayä vowä ämäuepqe ptqä-qunä” näqŋqä iŋä enä etanġutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä huiziquau mäwqe, sunqä ikŋäwä? Si

† 19:13 Ämaqä hŋqu wäunüä qanüä hŋquaqi-hŋque itäqetanji, mina hŋqunä menä.

iinjä imäkqä-säpi, nyi anju äpmqe, mbqä haqeqinj i qäsä meqäminjä' tuäniqe.

²⁴ I ätuäqetani, ämiqä iqu qokä-apäkä qäqiqi tqäutanguwä iunji, 'He mbqä mina iqueqä hipa iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-tänjä ique wipiyä' tuäniqe.

²⁵ Ga qu kimanji, 'Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä' tupnuwi.

²⁶ Iwä iqu kimanji, 'Nyi he etqä. Ämaqä nätmatqä-tänjä eeqänänjä iquauñi, nyi hui inä wimniqe. I etanji, ämaqä nätmatqä maeqä eä, wänqäpu ämenjuwä iquauñi, nyi anji ämotaumqänä' tuäniqe. ²⁷ 'I etanji, nyinqä himä-wiunqä ipu, "Ämaqä tqu ne ämineyätñqä dinqe mänenqä iqiyä" ätukuwä iquauñi, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hinjuä täqi pizqä päkpiyä' tuäniqe" ätukqe.

²⁸ Injanji Jisasi Iqu kukñuä ktqä injä qäpu ätuäqe, Jerusälemänqä wätñqä pämä ätqäuqe, qanjä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä ingisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpekqenqä‡

²⁹ Injanji Jisasi Iqu anjä-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutñqä äukqe. Iqu qoqonä, qu 'Olipä' ätäminjuwä ingisa ätimäuqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqi ändowatätä tiinjä ätukqe. ³⁰ "Qe anjä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä ingisa äwäsiyänjanji, donji hikñä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donji iqueni, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminqä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä. ³¹ I iqanjiyänjanji, ämaqä hñqu, 'Qe donji gue, sunqä hiweqinyqä' qesqanqutqe, qe kimanji, 'Naqä Iqueqä wäunjuä-tänjiqä' tquinyqä" ätukqe.

³² Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmatqä eeqänänji, Iqu ätukqä-pa injä witanji äqunjiyi. ³³ Iquaqu äwiyi, guä eweqanjiyänja, donji iqueqä kawäkiqua iquauñi, "Qe yaqueqä gue, sunqä hiweqinyqä?" ätukuwä.

³⁴ Iquaqu kimanji, "Naqä Iqueqä wäunjuä-tänjiqä" ätukiyi.

³⁵ Injanji, iquaqu donji, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, donji iqueä haqeqi eiysi, Jisasi Iqu haqeqi pmetñqä yätamäkqä äwikiyi. ³⁶ I qäpu etanja, Iqu donji iqueä haqeqä äpmeqe äwqanqa, hñqua quwqä gque äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi. ³⁷ Hänaqä qoqonä Olipä-tänjä iunji ävquatämäutä, hänaqä mänji nyeäqätanqgeu, ququawä iqi ätimäukqe. Iqinj iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä kuapänänjä iqua, Iqu wäunjuä ämaqä änä

‡ 19:28 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19

mimäkqänänjä di imäkqanġi äqunminjuwinġä kġuä in-dqämbiyi, aquvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, tääqä yänänqġqä tii ätukuwi.

³⁸ “Ämiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu äŋguä minä. Äwqä hanjuä iinġe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itanġa Goti Hanjuwä haqä naqä yämä äpmeŋqä Iqu, yoqe naqänänjä äqonänä” ätukuwi. §

³⁹ I iqanġä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapänänjä iinġitä anä äpmaminjuwä hġqua, qu Jisasi Iqueni, “Näqġqä-vqä Iquki, Si Tqä wäunjuänqä ämotquetqänjä iquauŋi, ‘Iinġi mimäkqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.

⁴⁰ Iqu kimanġi, “Nyi he etqänä. Iqua manġa matqä iqanġpġe, hiki manġa tġġqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iunġä kġuä äqäkqenġä

⁴¹ Iqu anä-himqä Jerusälemä-tänjä qäqiqi ätimäuqe, anä-himqä iqueni hiŋuä äqunätä, kġuä äqäkqe. ⁴² Kġuä äqiyätä, tiinġä ätukqe. “Anä-himqä Jerusälemä iquki, si tänġanġi nätmätqä äwqä qeiqi ikimäkqä diŋqe, näqġqä hiŋqä änyinġiyä. Iinġä etanġi nätmätqä iinġi, zä witanġqe, si hiŋuä mäquŋquä itqäninyä. ⁴³ Inġi hea qänakndanġi, tqä mäkä-hunġä iqua äpäpu, qua pġqä äkqumuatäpu, qäu iqä kktäupnuwi. ⁴⁴ Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täknä yäpä inġisa äpmeŋuwä iquauŋi, qui imäkpnuwi. Itanġa tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yänġi, mäwiqä yäniqe. Si Goti Hanjuwä Iqu äkimeqäqenġä maqġqä etanġnä hanġa-iqe, ii kimeŋqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkminjuwä iquau huätä äpäsawqatkqenġä**

⁴⁵ Itanġa Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä inġisa äpaquväqe, ämaqä nätmätqä mbqänqä imäkätqätanġuwä iquauŋi, huätä päswqatätġqä ipäqiyätä tii ätukqe. ⁴⁶ “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunġi, tiinġä äqänänä. ‘Nqä anġi, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tġġqä mätnätätġqeqä.’† Iinġä etanġqä-qe, he quwä-meqä iquauqä anä zä pmeqä enqä-panġä imäkätqänäuä” ätukqe.

⁴⁷ Inġanġi Iqu hiunġi ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iu, qokä-apäkä iquau näqġqä äwiminġe. Iinġä etanġi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukġuä-suqenqä näqġqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hġquata, Ique pizqä päkġġqä hänaqenqä qävqä iminjuwi.

§ 19:38 Apqä Bukä 118:26 * 19:44 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17 † 19:46 Asayä 56:7; Järämai 7:11

48 Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänänä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetanğa, hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

*Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwiñqä**

1-2 Hiunji hñqueni Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäkqä anä iunji näqñqä ävätä, kukñuä we-huñqä-tänñqä awä tuätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä. Wäunüä Si imäkätqänñqe, yoqä naqä ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäkñqe’ tqu ätkkqäwä?” ätukuwi.

3 Qu yatñqä ii vqanğuwänğa, Iqu kimañi, “Nyi-pqe, he kima dpñqä, yatñqä inä emqe. 4 Jonä asñä-qäyqä iqu wäunüä imäkminqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

5 Iqu kima ii tqanğa, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanñqä’ tqanğuatqe, Iqu tiñä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänjuwäwä?’ 6 Itanğa ne, ‘Ämaqä iquautanñqä’ tqanğuatqe, ämaqä eeqänänä iqua, ‘Jonä iqu hinüä-tqä-queqä’ näqñqä yänänäqñqä ämapiyitanñi, hikä napäkñqäwä” ätñguwi. 7 E ätmbyitanñi, Jisasi Iqueni, “Ne maqñqeqä. Iqu ängisa ämakqätiyä?” ätukuwi.

8 I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu kimañi, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänä eämä, wäunüä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunüä miqä quvqä iquaunqä†

9 Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kukñuä ktqä tqe ätukqe. “Ämaqä wäunüä itä, guä-wainqä vowä ikqä hñqu, kiñä nämqä näweqä wätñqä, iqueqä wäunui, ämaqä hñquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wipnuwänqä, yakuä äwimä wänñqe. 10 Qänakñanğanñi zä-häukuä mmqä iqanğanñi, wäunüä kaniqu, iqueqä wäunüä-wiyqä hñque, wäunüä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäupu wipñqä, dowatänñqe. Wäunüä-wiyqä iqu äwimeqanğanñi, äpäsäpu, nätmatqä maeqä hinğinäwa dowatpnuwi. 11 E imäkqanğuwänğa, wäunüä kaniqu, iqueqä wäunüä-wiyqä huizi hñque, iquaunqä inä dowatänñqe. Iqua iquenä-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hinğinäwa dowatpnuwi. 12 Itanğa qänakñi, hñque inä dowatqanğa, iqu wäunüä miqä iquau

* 20: Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33 † 20:8 Matiu 21:33-46; Makä 12:1-12

äwimeqanğa, qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä mängisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.

13 “I iqanğa äqunäqe, wäunuä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ kjuä vqanğa, ‘Nqä ymeqä qokä, kiinjä änyinätñqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukñui, qätä wipñqäpiyä?’ tnäniqe. 14 Inäqe, ymeqä iqu äpqanğanı, wäunuä miqä iqua hiñuä äqumbiyi, tiı tmbnuwi. ‘Wäunuä kaniqueqä ymeqä iqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonğanğanı, nätmatqä eeqänänı, tätqu-qäqu meniqe. İniñqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä nemänätñqe qä.’ 15 Qu e ätmbiyi, iqueni wäunuä yäpaqä mängisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuwiqä. İnğanı wäunuä kaniqu, iquaunı äänä imäkänıqäwä? 16 Iqu äpäqe, ämaqä iquaunı, pizqä äpäsätä, wäunui, ämaqä hñqua-mända väniqe qä” ätukqe.

Itanğa ämaqe, qu iinjä äwıpiyi, “Nätmatqä iinjı, matimäuqä yäniqe qä. Oeyä” ätukuwi.

17 Kimanı e tquangwänğa, Jisasi Iqu hiñuä yqänä äqunä, tiinjä ätukqe. “He ‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Ique qä kukñuä täu äqänänqe, qakui äkıkä?

‘Ämaqä anjä imäkqä iqua, “Hikä quvqe qä” ätäpu, huätä ämatnämäuquwi, hikä iqu anjä quea enqä-pañä, anjä yänänäññqä imäkqä-que qä’ ätä äqänänä.‡

18 Qokä-apäki, hikä ique qä hageqi päkmbqe, qui imäkmbñqäuä. Hikä iqu haqä yätqä äwämitätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsanñqiyä” ätukqe.

19 I tquangä, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, iinjä äwıpiyi, kukñuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä uwqanği näqnqä ekuwi. İnğanı, qu Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi-pqä iquaunqä kjuä kuapanä indqänäpu, zä ipu, hiñuinä äqunğuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä§

20-21 İnğanı, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Jisasi Iqueä kukñui quwä mapñqä diñqä, hiñuä äñguanä äqumbu äpmamiñuwi. İnğanı Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanä iqueä hipa iqi wıpuwä diñqä, iqua ämaqä tämaqä ipñqä hñquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, quanği, naqä-qakuä enqä-pa imäkäpu, yatñqä tiinjä äwikiwi. “Näqnqä-vqä Iquki, ne näqnqä ae ämequnä. Si kukñui, jänäninjä ätätnä, qokä-apäkiu naqä-qakuinä ämotquetqänjinyä. Itanğa iquau ämotquetñanğanı, Si iquauqä yoqenqä kjuä mindqänqä itnä, kukñuä naqä-qakuinä ätätnä, Goti Hanjuwä Ique qä suqenqä ämotquetqänjinyä. 22 I etanği Si kjuä

‡ 20:17 Apqä Bukä 118:22 § 20:19 Matiu 22:15-22; Makä 12:13-17

äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanjä iquauqä ämaqä naqä Sisa iqueni, ävquatunquätanä, mäwqä iquatunquätanä?" ätukuwi.

²³⁻²⁴ Iqu, qu kuknuä quangä imäkäpu tquanquwiŋqä näqŋqä ae eäqe, kimaŋi, "He mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iuŋi, ktqetänä, yoqetänä, tqueqäwä?" ätukqe.

Qu kimaŋi, "Sisa Romätanjä iqueqeqä" ätukuwi.

²⁵ Ga, Iqu kimaŋi, "Nätmatqä Sisa iqueqä etaŋgutqe, ii ique wipŋqe. Inji, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etaŋgutqe, Ique wipŋqeqä" ätukqe.

²⁶ Inji, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetanquwänŋaŋi, ämaqä naqä iqua, Ique kuknuä mitpŋqä diŋqe, kuknui quwä mämeqä imiŋuwi. Iqu kuknuä kimaŋi äŋguänänjä dinä tquanŋi äwipiŋi, iqua yäunüä ipu, kuknuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anŋumä vauqenqä ätukqe**

²⁷ Qänakndaŋi, ämaqä Satyusi hŋqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua, "Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anŋumä mäwauqä ipŋqäuä" tqä-qua. ²⁸ Iqua äppiŋi, Jisasi Iqueni, "Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuŋi, Israitqä iquenyqä tiŋjä ätätä äqäkqe.

'Ämaqä hŋqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tŋänŋqe, känŋuequ apäqŋqä ämetä, ymeqä hemeŋqiyä,'† ätätä äqäkqeqä" ätukuwi.

²⁹ "Itanŋa hiŋuiqänänŋi, ämaqä 7 hŋguiqua äpmamiŋuwi. Itanŋa iŋguiquautanŋi, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänŋa äpäkonŋqe. ³⁰ Itanŋa apäqŋqä iŋŋi, känŋuequ ämeqe, iqu-pqä äpäkonŋqe. ³¹ Itanŋa, käunŋua huiziŋu apäqŋqä asä iŋŋi ämeqe, iqu-pqä inä äpäkonŋqe. Ii tiŋŋi. Eeqänänjä iŋguiqua, apäkä iŋŋi ämapiŋi, qu ymeqä meämeqänŋa äpäkonŋuwi. ³² Qänakndaŋi apäkä ii, inä äpäkonŋqe. ³³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anŋumä äwauqanquwänŋaŋi, apäkä ämaqä iŋguiqua eeqä ämamiŋuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?" ätukuwi.

³⁴ Iqu kimaŋi, "Qokä-apäkä ämanätqänuwi, ii täŋganŋi. ³⁵ Itanŋi qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquauŋqe, 'Qu anŋi äwauŋu, Nyitä anä pmepŋqä qäyunänjä iquaiqä' täniqä iqua, qu iŋganŋi mämanqä ipnuwi. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu qunŋi anŋumä ae äwauqumuatätqä-qae, Iqueqä ymeqä eäpiŋitanŋi, enätqä iqua enqä-panjä eäpu, anŋi mäpäkonqä da ipnuwiqä" ätukqe.

* **20:26** Matiu 22:23-33; Makä 12:18-27 † **20:28** Kuknuä-suqä 25:5

37 “Inäqce, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta anġi ävaupnuwä diŋqe, Mosisi iqu-pqä ae ämänätquakqe. Tiinġi. Iqu kukŋuä, zä wänqä tä äsämiŋqenqä, bukiu äqiyätäqänġani, tiinjä äqäkqe. *‘Naqä Iqu, Aprähamä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti Hanjuwä Iqueqä.’*† 38 Itanġi Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, hänjä äpmeŋuwä iquauqä-quvi. Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinġi, qokä-apäkä eeqänänġi, awäka iinjä iquatä qäsänġi, hänjä äpmeŋäuä” ätukqe.

39-40 I tquanġa, qu Iqueqä kimanġinqä zä ipu, yatŋqä hŋqu inä mavqä ikuwi. Iutanġi, kukŋuä-suqenqä näqŋqä hŋqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukŋui, äŋguänänjä ätunyä” ätukuwi.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?§

41 Inġanġi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqe, Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näqŋqä äänä epu tätqänäuä? 42-43 I etanġqä-qe, apqä bukä iunġi, Dewiti iqu tiinjä ätkqeqä äqänänä.

*‘Naqä Hanjuwä Iqu, ŋqä Naqä Ique tii ätukqeqä, ‘Nyi Tqä himä-wiunqä iquauŋi, Saqä yäpä iqipmuatekimniqänġanġe, Si Nyaqä hipa ämuanġisa pmatŋqinyä’ ätkqeqä’ äqänä.**

44 Inġi änäänġä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätqeuä. Inġi ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änäänġä tätqänäuä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quaunqä, wa wipiyä†

45 Itanġa qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätanġuwänġa, Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauŋi, tiinjä ätukqe. 46 “Kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquauqä suqä quvqenqce, wa wipiyä. Qu suqä tquauŋqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanġa upŋqäuä. Ququawä aquväqŋqeunġi, ämaqe iquauŋi, ‘hiunġinġanġqä’ tupŋqäuä. Anġa aquväqŋqeunġi, anġa äŋguä iqinyä pmapŋqäuä. Ymisanġa naqä imäkqänġanġa-pqe, anġa äŋguä iqinyä pmapŋqäuä. 47 Inġi qu apäqŋqä iuaunġi, quanġä ätuäpu, quwqä anġi quwä mapŋqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanġä tquäpŋqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänġanġi, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanġa-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

† 20:37 Anġumä Itmakqä 3:6 § 20:39-40 Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37

* 20:42-43 Apqä Bukä 110:1 † 20:44 Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40

21

*Apäqñqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä**

¹ Inğanı Jisasi Iqu hiñuä ämoqunäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua äpäpu, mbqä pñqä-wiqä ipñä iu mbqä tnämäuqanğä äqunğqe. ² Inğanı apäqñqä mbqä maeqä hui, mbqä wänğä hnjuaqu tnämäuqanğı äqunğqe. ³ E äqunäqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäqñqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänänji, ämawqätäuqi. ⁴ Ämaqä eeqänänjä iqua, quwqä mbqä kuapä iutanı, wänğä hmbu ätnämäuqä. I etanğı ii äwa itä, ‘buayä mbqä inğmqä’ tä ämeñqe, ätnämäuqiyä” ätukqe.

Hañä-iqä hea yäpakänğa timäuniqenqä†

⁵ Inğanı ämaqä hñqua, hiqäva-imäkcqä anä iunğä kukñuä tii ätminjuwi. “Ämaqä anä ämätkuwä iqua, qu hikä anğuanänjitä, nätmatqä ämaqe Goti Hanjuwä Ique äwiminjuwitä ämepu, anä tä anğuanänjä ämätkuwiqä” ätminjuwi.

⁶ I tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hiñuä äqunänjuwä tä, qänakndanı hikä hñqu, huizi iqueuä haqä yänji mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänji ämisqiyäpu, qua mänji tnämäupnuwiqä” ätukqe.

⁷ Iqu e tqanğanı, qu yatñqä äväpu, “Näqñqä-vqä Iquki, nätmatqä ii, hea äkñğa timäuniñqäwä? Hiqñqä äsque ganä timäuqanğuti qunaninquwä?” ätukuwi.

⁸ Iwä, Iqu kimanı, “Qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänğä qui emäkcänğqe, he mimbiyä. Ii tiinğä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunjqä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqiqinjqä’ hitpnuwiqä. I etanğı he iquauñi, qänaknä mäwivändqä iqäpñqä. ⁹ Itanğa he, ‘Ämaqä qua huitanä-huitanä iutanı mäkä äunğäuä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpñqä mäkä itqänäuä’ tqanğä qätä äwiyäpiyanğanı, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimäuqä yäniqeqä” ätukqe.

¹⁰ I ätuäqetanı, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñqua, ämaqä huiziquatä mäkä hmbñqä ipäqäpnuwi. Itanğa qua naqä iu miqä hñqueqä ämaqe, huizi iqueqä iquatä mäkä hmbñqä ipäqäpnuwi. ¹¹ Qua huiunı, ekä itä, yäunjuä-yäunjuä naqänänjä timäuniqe. Hñqäqinı, buayä dä naqänänjä timäuniqe. Hñqäqinı, tänjä-yaqä naqänänjä

* 21: Makä 12:41-44 † 21:4 Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37

timäuniqe. Itanğa qäukuä yätutani, hiqıjqä naqänänjä ätimäutä, he zä emäkäniqeğä.

¹² I etanği nätmatqä iinji änyä etanğanı, qu a ek-ıqätäpu, quvqä emäkpnuwi.† Qu Nyaqä yoqä mändi äkittqäpnqä diñqä indqämbu, anjä aqvüvqıjqä iunji, kukıjuä ätäpu guä hikiqiyaupnuwiqä. Itanğa etma äwäpu, ämaqä naqä huitanjä-huitanjä iquauqä hinuä iqi hekitqätepnuwi. ¹³ Nätmatqä iinji emeqanğutqänğanı, ii hiqä kukıjuä äñguä we-hunqä-tänji awä tpnuwänqä-ganji. ¹⁴ İinjä emäkqanğuwänğa, he kukıjuä kima tupnuwä diñqe, kıjuä ganä mindqänqä pa iqäpnä. ¹⁵ Nyi kukıjuitä, näqıñqetä, Nqä-näuä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqänjuwä eeqänänji, qu huätä ämaemäupu mändi maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ “Hiqä hinaqä-hinuñuatä, hita-hinğukatä, itanğa näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-hunqä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesanjä hıquau pizqä päkpnuwi. ¹⁷ He Nyaqä yoqä-tänğuenä etanğä, ämaqä eeqänänji äwqä quvqä emäkpnuwi. ¹⁸ İnäqe heyaqä nyuänjä iunji, dä hui qui näweqä mimäkıjqä yäniqe. ¹⁹ İnğanı he yänänäqıjqä äpmamipqe, he hänjä äñğuanä pmepnuwiqä” ätukqe.

²⁰ I ätuäqetani tiinjä-pqä inä ätukqe. “Jerusälemänji, mäkä-ıqä iqua äpäpu, qäuiqä ktäuqanğä hinuä qumbiyänğanı, he näqıjqä tiinjä hipnuwi. ‘Anjä-himqe qui imäkpnqä hea, qäqıqınjqä’ kıjuä heyquänä. ²¹ İnğanı qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonjä yätunqä hipnuwi. Qokä-apäkä anjä-himqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iqua, anjä-himqä iunji äväma, huiunqä upnuwi. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu yäpaqänğisa äpmeñuwä iqua, yäpäñğisa mäpaquvqä ipnuwi. ²² Hea inğanı, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukıjuä ätäñqä-pa, naqä-qakuä iinjä timäutıjqä diñqe, iquauqä suqä quvqenqä iinjä vāniqe. ²³ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänjä iuaunqätänji, huäqä kiinjä hunqeğä. İi tiinji. Hanjä-ıqä naqänänjä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinqe, qokä-apäkä inğa pmamipqä iquau wimeniqe. ²⁴ Itanğa hıquauñi ipäqäyunätä päkpnuwi, huiziquauñi, ämaqä huiziquauqä wānuä hinğināwa äwiyāpu pmepnqä diñqä, ätuma upnuwi. Itanğa Jerusälemänji, İsrıtqä iquauqä nokuiyqä iqua, mändi äkittqiyāpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä ätekqä iqu qāpu heqanğanqe, qui imäkqänqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

²⁵ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Hea inğanı, mäptqä iuta, qanjuä iuta, qätäqueqä iuta, hiqıjqä

† 21:12 Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

huitanjä-huitanjä timäuniqe. Itanğa qokä-apäkä qua tâu im-imä äpmeñuwä iqua, eqä-huñä äusuätä ämñga peyqanđi äqumbiyänđani, quwqä kñuä indqanđe qui iwimäkqanđuti, yäunüä-yäunüä ipnuwi. ²⁶ Itanğa nätmatqä qäukuä haqä yätutanđi ävämapñqä imäkqanđi äqumbiyi, qokä-apäki, 'Qua täutanđi squä timäutñqätiyä?' kñuä indqänäpu, yäunüä-yäunüä ipu, hiñuä qanđ äma ikäpnuwi. ²⁷ Inđani qu, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänä itä pñanđi qumbnuwi. ²⁸ Hea nätmatqä tä änyä qe ipäqiyqanđani, pämä yänänäqñqä ätqäupu, hiñuä haqä yätu qunđpñqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetñqe, qäqiqinjqä" ätukqe.

²⁹ I ätuäqetani, Iqu kukñuä ktqä tiñä ätukqe. "He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä hiñuä äqunäpu, näqñqä mapiyä. ³⁰ He zä-mñä änyä-hñä inđanđe hiñuä äqumbiyi, näqñqä äyä etqäñuwiqä. 'Ii hea mäptqä äñguä tätnqänđanjqä.' ³¹ Inđi Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutñqe, asä inänjqä. Nätmatqä Nyi täñga etqe, ipäqiyqanđi hiñuä äqumbiyänđani, he näqñqä hipnuwi. 'Goti Hanjuwä Iqunä miqe, timäutñqänđanjqä.'

³² Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea inđa pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanđuwänđga, nätmatqä eeqänänä iinđi timäuniqe. ³³ Qäukuitä, quaetä qui imäknäniqä-qe, Nyaqä kukñui, qui mimäkñqä yäniqeqä" ätukqe.

³⁴ I ätuäqetani, tiñä-pqä inä ätukqe. "He äñguänä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwinjqä kñuä kuapä indqanđe, ii-pqe quvqe. He suqä iinđi imäkqanđpñqe, hea iqueni, guä enqä-pa maqänä heuniqeqä. ³⁵ Ii tiññi. Hea inđani, nätmatqä Nyi etqe, qokä-apäkä qua tâu äpmeñuwä eeqänänä iquauñi äwimeniqe. ³⁶ Inđi, nätmatqä eeqänänä iinđi iqua, ämäequtäupnuwänđqätä, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqueuä hiñuiqi tqäpnuwä dñqetäñi, he hea ique-ique äñguänänä äminyäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqäpñqä" ätukqe.

³⁷ Inđani hiunđi eeqänänä iunđi, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anđ ququawä iqi ämotquaminđe. Heatqänđani Iqu qo-qonä Olipä iu hiqäqä äwiqisminđe. ³⁸ Itanğa qokä-apäkä eeqänänäñi, Iqueqä kukñui qätä wipñqe, zinüänđga äquvepminñuwi.

*Qu Jisasi Ique pizqä päkpnqä ätkuwiñqä**

¹ Hiunji naqänänjä qu "Bretqä yenüä qo matäuqä bñqänganjqä" ätmiñuwä iqu, ätimäutñqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätmiñuwi. ² Inğanji hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, qokä-äpäkiunqä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä diñqä hänaqänqä qävqä ämävqänmiñuwi. ³ Inğanji Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, "Iskarioti iqueqä" ätumiñuwi. Iqu ämaqä 12 iquautanjä ique. ⁴ Iqu äwäqe, hiqäva-imäkcqä naqä iquautä, hiqäva-imäkcqä anj qui mimäkcqänqä miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätnqä hänaqä diñqä ätukqe.

⁵ I tquanğa, iqua aquvänä ipu, "Mbqä hui ktap-atunqeqä" ätukuwi.

⁶ Ita Jutasi iqu "änguiqä" ätuätä, Jisasi Iqueni iquauqä hipa iu vätnqä diñqä hea qäyunänänganqä, qokä-apäki Jisasi Iqutä anä mäpmeqä etanğuwänganqä, hiñuä äqunä äpmamiñqe.

**Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuä yätquakä
iquatä, ymisanjä yäpakä
änguwänganqä‡ (22:7-38)**

⁷ Hiunji naqänänjä bretqä yenüä qo matäuqä bñqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanqä kñuä indqänäpiyänganji, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. ⁸ Hiunji iqu ae ätimäuqanğanji, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowatätä, "Hiunji naqänänjä tqneni, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkiñyqä" ätukqe.

⁹ I tquanğa, iquaqu yatñqä äwikiyi, "Ye näwinyänji äñgi imäkenqäwä?" ¹⁰ Mä Iqu kimanji, "Qe anä-himqä yäpä ingisa äyäsiyänganji, ämaqä eqä-häkä qondä a qätqä hñqu ämimbñqäuwä" ätukqe. "Qe ique qänaki wivändiyiñqe. Anjä iqu paquvqanğutqä iqueni, eequenä paqupiyä. ¹¹ Itanğa anjä kaniqueni, 'Ämotqeqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä' suinyqä. ' "Nyitä, Nqä ämaqä wäñuänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anjä hiqnqä ängikä?" äyatqiyä' suinyqä. ¹² Inğanji iqu, anjä hiqnqä naqänänjä haqä yätqä ämätnänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqinj, buayä näwenyä inemäkiñyqä" ätukqe.

* 22: Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † 22:3 Matiu 26:14-16; Makä 14:10-11 ‡ 22:6 Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26

¹³ I tquanğa, iquaqu äwiyi, nätmatqä eeqänänğä Jisasi Iqu ätukqä-pa witanğı äqunyyi, buayä näwenyä imäkkiyi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wäunüanğqä ändowatminğqä iquatä, buayä bñqä äpmapiyanğani, iquvanğä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänänğä tä ätimäuqä tquenji, Nyi buayä Pasopa tä, hesä natunquenğqä kuapanä nyinätanğı äpmenänä. Buayä qäpu änani, Nğä huiwä tänğahunğqä mamqänä. ¹⁶ Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji naqä-qakuänänğä timäuqanğanqe, Nyi ique anğu manğqä iqämqänä” ätukqe.

¹⁷ Inğanj, § Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wänqäpu-wänqäpu biyä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuä etqä. Tängata tiinji, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpqanğanqe, wainqä-eqä tä anğumä manğqä iqämqänä” ätukqe. ¹⁹ Iinji qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Nğä huiwä, he yätamäqä hiyatñqä etapqänä. Nyinyqä knüä indqänäpu, iinğä imäqäpnğqä” ätukqe.

²⁰ Qu buayä qäpu ganğuwänğa, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä Goti Iqu hesä guä ämäsäuqä hänjiyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nğä hänqe, he yätamäqä hiyquäninğqä equatemqänä.

²¹ Inğaqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkpnğqä iquauqä hipa iu nyivätñqä iqu, Nyitä iquvanğä täunji anä äpmenue. ²² Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wänqiyä. Inğaqe ämaqä Nyi ämbäkpñqä iquau nyivätñqä iquenyqe, huäqä-hunqe naqänänjiqä” ätukqe. ²³ I tquanğa, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua, iquauqä quwä yatñqä änyäpu, “Suqä tä imäkäninqe, tqukinğqä tqiyä?” ätnğuwı.

“Nesanğä naqe, tqukinğqäwä?” ätnğuwınğqä

²⁴ Inğanji wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeniqätiyä?” tpu, kukñuä mäkä äunminğuwı.

²⁵ E hunğanğuwänğa, Jisasi Iqu tiinğä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäunüä vğä iquaiqä. Inji naqä iquauñqe, qu ‘Ämaqä yätamäqä anğua vğä-quaeqä’ ätätqänğuwı. ²⁶ I etanğı he iinji mimäqä pambiyä. Hiqä hitmqä iqu, hınğua yäpakä, yoqä maeqä-qu enğä-panğä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäunüä-eyqä-qu enğä-panğä äpmenä. ²⁷ Inji ämaqä buayä nätnğä iquvanğä iu

äpmeŋqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämävqätäunä. Iiŋä etaŋgi, Nyi hiqä wäunjuä heyqä eŋqä-panjä äpmeŋänä.

²⁸ Hanjä-iqä nyimeqanŋani, he manyivämeqä Nyitä anä äpmeŋquä iquenjqä. ²⁹ Iutaŋi Nqä Apiqu Nyi ämaqe mimqä yoqä naqä ändapkqä-pani, asä iinji Nyi he etapqä. ³⁰ Iŋi Nyaqä ämaqe miqä iunji, he Nyaqä iquvanjä iu äpmapu, buayätä eqätä änäpu, itaŋga Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä anŋuanänjä iu pmeqäpŋqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä maŋŋeqä’ tŋqinyä” ätukqenqä**

³¹ I ätuäqetaŋi, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqänjuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyätŋqenqä, Goti Hanjuwä Ique yatŋqä ae ävqe. ³² Iiŋä etaŋgi, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäkŋqä yätŋqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqe. Itaŋga si anŋu äpätŋanŋani, tqä tta-tunŋaukäu yänänäqŋqä wisŋanŋeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu kimaŋi, “Naqä Iquki, Sitä guanŋqä anä äwita, anä päkoneŋqä, näwinyä imäknmä äpmeŋänä” ätukqe.

³⁴ I etaŋgi Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqeni, kukutakisqä äkakä matqanŋa, si Nyaqä yoqe, zä hŋquaqi-hŋque hisŋqinyä” ätukqe.

³⁵ Ita, eeqänänjä iquauŋi, “Nyi hiqä mbqä qa mŋqetä, qa-pqetä, yukä ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqanŋani, he nätmateŋqä äwa ikuwätanä, äwa miqä ikuwätanä?” ätukqe.

Iqua, “Äwa miqä ikqueqä” ätukuwi.

³⁶ Ga Iqu tii inä ätukqe. “Iiŋä etaŋgi, täŋŋani, ämaqä mbqä-qa mŋqä-tänjä iqu, äma wätŋqe. Ämaqä qa-tänjä iqu, äma wätŋqe. Itaŋga ämaqä ipäqäyunjä maeqä iqu, iqueqä gquä quäuqä ämetä, ämaqä hŋque mbqänqä imäkätä, ipäqäyunjä mbqä yätŋqe. ³⁷ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä” ätkuwiqä’ ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kukŋuä iinji, Nyinyqä anŋi pänqiyä. Kukŋuä eeqänänjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätäŋqe, naqä-qakui täŋga ätimäunqiyä” ätukqe.

³⁸ Inŋani iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyunjä hŋquaqu täqiyqä” ätukuwi.

Iqu kimaŋi, “Ii qäyunjqä” ätukqe.

* **22:30** Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Jonä 13:36-38 † **22:37** Asayä 53:12

Jisasi Iqu, qoqonä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä‡

39 Inğanj, Jisasi Iqu anä-himqä iunji äväma, qoqonä Olipä, inga-inga iqisminqeuñqä ekqe. Itanga Iqueqä wäunuañqä ämotquaminqä iqua qänaki äwivändkuwi. 40 Iu ätimäupiyi, Iqu iquaunji, “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä diñqe, Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe. 41 E ätuäqetani, äväma äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-panä iinñqi ätqäwäqe, qonä äuktäutä, tääqä ätukqe. 42 “Apiquki, Si äkinganqutqe, häkä hanä-iqä-tänä tqu huätä mändavä. Iinñ etanji Nyaqä änyinqeuñi, qäyä enä. Tqä äkinqeu ätimäunä” ätukqe. 43 I tquanğanj, enätqä qäukuä haqä yätutanä hñqu äwimeqe, Ique yänänäñqä äwikqe. 44 Itanga Jisasi Iqu hanä-iqä naqänänä ämetä, tääqä yänänäñqä tquanğa, Kiqä dñi, häñeqä enqä-pani, qua mäñi iokqe. 45 Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäutä, Iqueqä wäunuañqä ämotquaminqä iquaunqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä hanä naqänänä vqanji, hiqaqä witanğä äqunqqe. 46 E äqunäqe, “Sunqä hiqaqä wiñäuä? Ävaupu, yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä§

47 Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, ämaqä kuapanä äpkuwi. Iqueqä ämaqä 12 iutanä hñqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi, quneqä vätnqä äpkqe. 48 Ii iqanğanj, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iuqä hipaeu wisñqätanä?” ätukqe.

49 Ämaqä Iqutä anä äpmaminuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanji äqumbiyi, “Naqä Iquki, ne ipäqäyunitä ämaqä äpäsatunqätanä?” ätukuwi. 50 E ätupiyi, iquautanä hñqu, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä wäunua-wiyqä hñqueni, ipäqäyunitä iqueqä qätä ämuangisa mñä hämänä ätqävämäukqe. 51 E iqanğa, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, anğu ämäqumuategqe.

52 Inğanj Iqu hiqäva-imäkkä naqä iquatä, hiqäva-imäkkä anä qui mimäkkänqä miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätññqä äpkuwä iquaunji, “He ipäqäyunitä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpästätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänuwä-pa, Nyi-pqe, iinunä

‡ 22:38 Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42 § 22:46 Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Jonä 18:1-11

etanġi ängiqätqäuä? ⁵³ Hiunji ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqi pmetanġani, he a manġiqätqä itqänuwiqä. Iinjä etanġi heatqä yänänäqñqä ätimäuqäqe, ii hiqänġanjqä” ätukqe.

*Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maqñqe qä’ ätkqenqä**

⁵⁴ Iqu i tquanġa, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiyyi, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä yäpä inġisa ätuma ekuwi. E wätqätanġuwänġani, Pitä iqu kiñä näñji ti ätqawäwätä, qänaki äukqe. ⁵⁵ Inġani qu täkñä yäpä yänġisa tä ikepu quamä pmeqanġuwänġa, Pitä iqu quvaqä awä iqi äpmakqe.

⁵⁶ Qu e äpmetanġuwänġa, wäunuä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetanġi äqunäqe, hiñuä yänänäqñqä äqunä, “Ämaqä tq, Jisasi Iqutä anä äpmenjiyiqä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanġa Pitä iqu, “Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, maqñqe qä” ätukqe.

⁵⁸ Ga wänqäpu äpmapiyyi, ämaqä hñqu ique äqunäqe, “Si-pqä iquautanġu-kiyqä” ätukqe.

I tquanġa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, nyi hmanġä” ätukqe.

⁵⁹ Mä quäuqänä hmbu äpmapiyyi, ämaqä huiziqu yänänäqñqä ätukqe. “Ämaqä tq, Galilisanä-qu hitanġi äqunätmä, ‘Iqu Jisasi Iqutä anä äpmenjiyiqe’ naqä-qakuä etqänä.”

⁶⁰ I tquanġa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, si kukñuä ii ätñi, nyi maqñqe qä” ätukqe. Iqu kukñuä yqänä tätqätanġa, kukutakisqä äkakä ätkqe. ⁶¹ Asä qänġani, Naqä Iqu hiqumuanä äwiyätä, Pitä ique hiñuä ämoqunġqe. Inġani Pitä iqu, Naqä Iqu, “Heatqä tqenji, kukutakisqä äkakä matqänġa, si Nyinyqe, ‘Maqñqe qä’ hñquaqi-hñque ttñiqä” ätukqenqä kñuä äwikqe. ⁶² Iinjä iqe, yäpaqä mänġisa äwätä, kñuä naqänänä äqäkqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuwiñqä†

⁶³⁻⁶⁴ Inġani ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kukñuä quvqä ätuäpu, jävqä äpäkkuwi. Ga, tapätapi Iqueqä hiñuii ktqä äpmuatäpu, tiñä ätumiñuwi. “Si ‘Iqu bäsqiya-qe’ hiñuä enqä-pa natiyä.” ⁶⁵ Itanġa iqua kukñuä quvqä huisä qäsä ätumiñuwi.

Ämaqä naqä iquauqä hiñuiqi, Ique kukñuä ämitkuwiñqä‡

⁶⁶⁻⁶⁷ I imäkätqätanġuwänġa, mäptqä timäuqanġani, gokä-apäkä iquauqä ämaqä naqä iqua, qu eeqänä aquvä

* 22:53 Matiu 26:58,69-75; Makä 14:54,66-72; Jonä 18:15-18,25-27 † 22:62 Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24 ‡ 22:65 Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27

äqänquwi. Ii hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyi, Jisasi Iqueni iquauqä aquväqñqä iunqä ätuma äupiyyi, “Si Kraisi ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä äkikqä Iquki sätäti, ‘Nyi Qäqunjqä’ natiyā” ätukuwi.

Iqu kimanji, “Nyi he etqanqmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipñqäüä. ⁶⁸ Nyi he yatñqä heyqanqmdqänqanji, he kimanji mandqä ipñqäüä. ⁶⁹ Iinjä etanqi, tängata tiinjä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa pmetänqiyä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanqa, ämaqä eeqänänjä iqua yatñqä tiinjä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?”

Iqu kimanji, “Hiqä-hiuä ae äyā ätqäüä. Nyi Qäqunjqä” ätukqe.

⁷¹ I tquanqa, iqua “Ne Iqueqä suqenqä awä-tqä hñquaunqä tääqä matqä yatunqwe. Iqueqä-kiuä, manjuta tqanqi qätä qe äwiyänunä” ätukuwi.

23

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hinuä iqi ätqäukqenqä**

¹ Inqanji ämaqä naqä eeqänänjä iqua ävaupiyyi, Jisasi Iqueni, Pailoti iquenyqä ätuma äukuwi. ² Äwimapiyyi, Ique kuknuä mitpñqä ipäqiyäpu, Pailoti iqueni tiinjä ätukuwi. “Ne Ämaqä Tqu quvqä tiinjä imäkätqätanqi äqunätunqwe. Neyaqa ämaqä iquauqä kñuä indqänqce qui iwimäkätä, ‘He Romätanjä ämiqä Sisa iqueni, mbqä takisi mäwqä pambiyä’ ätuätä, itanqa Iqueqä-kiuänqce, ‘Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä atäunuä änyikqä Iqunä, hiqä Ämeyqä Naqä Iqunjqä’ ätuätñqeqä” ätukuwi.

³ I tquanquwänqca, Pailoti iqu Jisasi Iqueni, yatñqä tiinjä äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

Ga Jisasi Iqu kimanji, “Si qe ätnyā” ätukqe.

⁴ Inqanji Pailoti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, qokä-apäkä iquautänji, “Ämaqä Tque kuknuä mitmqä diñqe, Iqueqä suqä quvqe, hinuä mäqunquä eänänä” ätukqe.

⁵ Inäqce, qu kuknuä yänänäqñqä tiinjä hui ätukuwi. “Iqu anjä-himqä eeqänänjä qua Jutiya iunji, qanä yäkenä itä, ämaqeu näqñqä ävätä, quvaqä äwqe, ävauqumuatätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetanji, täqinyqä äpqaqeqä” ätukuwi.

⁶ Pailoti iqu, ii tqanqä äwiyäqce, “Ämaqä Tqu, Galilisanjä Iqtanä?” ätukqe. ⁷ Qu “Nñqä” tquanquwänqca, iqu, “Jisasi

* 23: Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

Iqu Heroti iqueqä ämitnqeuta äpqäqeqä,” knuä vqanji, Heroti iquenyqä ändowatkqe. Hea inğanji, Heroti iqu Jerusälemä iu yakuä pmetanğanji.

⁸ Heroti iqu Jisasi Ique hinuä äqunäqe, iqu aquvänä ikqe. Ii tiinji. Hinuiqänänji Iqu ämaqä mimäkqänänjä di imäkqanji qätä äwiminqenqä, Ique hinuä qunätñqä äwinyätä, “Iqu nyaqä hinuä iqi, ämaqä mimäkqänänjä di imäkänä” knuä vqanji äpmaminqe. ⁹ Ique äwimeqanğa, nätmatqä kuapänänjinqä yatñqä vqanğqä-qe, Jisasi Iqu kimanji mätquä ikqe. ¹⁰ E tuätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qäqi ätqäupu, Ique kuknuä yänänäqñqä ämitkuwi. ¹¹ Inğanji Heroti iqtä, iqueqä mäkä-iqä iquatä, Ique quvqä imäkäpu, kuknuä quvqä ätuäpu, gquä hämänänjä änguänänjä hñqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä anğu ändowatukuwi. ¹² Hinuiqänänji Heroti iqtä, Pailoti iqtä, himä-wiunqä äpmaminjiyä-qe, hiunji iqueni, iquaqu näueqä imäkñgiyi.

¹³⁻¹⁴ Ique anği wimeqanğa, Pailoti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquaunqätä, ämaqä naqä iquaunqätä, qokä-apäkä iquaunqätä, tääqä ätuätä aquvä ämaqiyäqe, tii ätukqe. “He Ämaqä Tquenyqä nyitä kuknuä jänä imäkatunquä ätuma äpäpu, tii ändquwiqä. ‘Ämaqe, qu gapmanqä iquaunji hñgisanä itquapñqe, Ämaqä Tqu quvaqä knuä indqanqe qui imäkätqänä.’ Inäqe, nätmatqä he ändquwinqe, nyi hiqä hinuä iqinji yatñqä ämitmänğanji, Iqueqä suqä quvqe mämoqumueqä iqänä. ¹⁵ Itanğa Heroti iqu-pqe mämoqumueqä itä, nenyqä anği ändowatqiyä. Ne Ique pizqä päsatunquä diñqe, Iqueqä quvqe, hma etanği äqunänueä. ¹⁶⁻¹⁷ Iinñqe, nyi täñä-hunqenä äwimi, hinuinä qunäwatmqänä.”

¹⁸ I tquanğa, qu eeqänänji, manä yänänäqñqä ätäpu, “Ämaqä Tqueni, pizqä äpäsätinä, Baräpasi iqueni nenyqä vquatäwatiyä!” ätukuwi. ¹⁹ Baräpasi iqu, Jerusälemänji, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, ämaqä pizqä päsqanji, guä äpmuatekuwä iquvi.

²⁰ Inğanji, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätñqenqä winğanji, anğu ätukqe. ²¹ Inäqe qu manä yänänäqñqä tiñjä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyä! Zä-huätatä hueyä!”

²² Ga anğunji, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqe, äki imäkätñqäwä? Ne Ique pizqä päsatunquä di, nyi Iqueqä suqä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täñä-hunqenä ävätmä, hinuinä qunäwatmqänä” ätukqe.

²³ I tquanğqä-qe, qu manä yänänäqñqä, “Jisasi Iqueni pizqä päkiyä!” ätqua äupiyyi, iqueqä manji mändi äkittqäkuwi.

24 Inji Pailoti iqu, "Iquauä äwiñqä dunä qänaknä wimqeqä" ätñgqe. 25 Ämaqä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä ätukuwiñqe, Pailoti iqu iqueni ävquatäwatqqe. Itanğa Jisasi Iqueni, iquauä äwiñqä iu qänaknä itä, ämaqä päsqä iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwiñqä†

26 Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisanjä iqu, anä-himqä iuñqä tä päťqätanği a äkiqätäpu, zä-huätatä huñqe, ique quamä äwiwätäpu, "Jisasi Ique qänaki wivändiyä" ätukuwi. 27 Iqua Ique ätuma wätqätanğuwänğanı, qokä-apäkä kuapänä Ique qänaki äwivändkuwi. Iquautanğa apäkä kuapänänjä hiua, pmapqä ipu, kñuä äqiyäpu, qänaki äwivändkuwi. 28 Qu iinjä iqanğuwänğa, Iqu qänaki hiñuä ämoqunätä, "Apäkä Jerusälemätanğa iuenä, Nyinyqä kñuä maqiyqä pam-biyä! Hiqä-hiuänğätä, hiqä ymeqänğätä qäpiyä" ätukqe. 29 "Qakui tiinjqä. Hea qänakndanğanı, qu tii tpnuwi. 'Apäkä qokitqä iuatä, ymeqä manyquä iuatä, ymeqä anuä mäwqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäüä.' 30 Hea inğanı, 'Qoqonjä iquenä, he qua täqi äpäknäpu, ktqä naqumuätäpiyä' tpnuwiqä.‡ 31 Ii tiinjqä. Tänğanı qu zä eqätänjä enqä-panjä-qunä, suqä tä nyimäkätqänıwi, inji suqä quvqä imäkqä, zä yäuä äpitñqä enqä-panjä iquauñı, suqä äki iwimäkpnuwänğawä?" ätukqe.

32 Itanğa Iqutä anänji, qu suqä quvqä imäkqä hñquaqi-pqe, pizqä päkpñqä ätuma äukuwi. 33 Qu äupiyyi, hipkä 'Ämaqä nyuänjiqä' ätmiñuwä iu ätimäupiyyi, Jisasi Iquesä, suqä quvqä imäkqä iquaqisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hñquququ, Iqueqä hipa ämuangisa, huiziqueni, hipa qunamäuqänğisa äuekuwi.

34 Ae äueqanğuwänğanı, Jisasi Iqu, "Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuvä. Nätmatqä tä nyimäkquwiñqe, qu maqñqeqä" ätukqe. Inğanı qu Iqueqä gqetä ämuasmänğetä iwäsäupu, kikiñä mapñqä hänjä ikuwi. 35 Jisasi Iqu zä-huätatä hunğanı, qokä-apäki hiñuä äqumbu ätqäumiñuwı. Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, "Iqu ämaqä huiziunji hänjä iqumuatqä-queqä. Itanğa Iqu Kraisi, ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iqu etanğutqe, Iqueqä-kiuä hänjä iqumuatnänä" ätukuwi. 36-37 Itanğa mäkä-iqä iqua-pqe, Iqu-tänjä qäqıqi äpäpu, äkasuwä ätupiyyi, wainqä-eqä

† 23:25 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27 ‡ 23:30 Hosiya 10:8

yänänäqñqä äväpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etanğutqe, Tqä-täuä yätamäkqä inyä” ätukuwi.

³⁸ Itanji Iqueqä nyuänjä haqä yänjini, tuwanjä tiinjä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁹ Itanğa ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquaqu, huiziqu äkasuwä tiinjä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjä äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etanğutqe, yätamäkqe, Tqä-täuä änyätinä, ye-pqe inä yesñqeğä” ätukqe.

⁴⁰ I tqanğa, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Hanjä-iqä Iqu ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iinjä ätätñanğani, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä makinğä iqiyä? ⁴¹ Yeqä suqä quvqä imäkqeuta, hanjä-iqä tä meqanğueetani, qu qäyunä yemäkqäuä. Inäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqueğä” ätukqe. ⁴² Iqueni qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetñanğani, nyinyqä knüä indqänğtñqä” ätukqe.

⁴³ Ga, Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Täñğani, si Nyitä qäukuä yänjini anä pmenqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkoñğqenğäS

⁴⁴⁻⁴⁵ Hiunji quemisqeuta, awiyqä 3 kloknğanğä, mäptqä we maunğä itä, qua eeğänänjä iunji hea äwäkqe. Inğani, yuä nağänänjä hiqäva-imäkqä anä yänğisa imaknminğqe, inği-inği äpkñğa äpäwäkqe. ⁴⁶ Inğani, Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqä ätätä, “Apiquki, Nqä quuvqe, Tqä hipa iqi eqänä” ätukqe. E ätuäqe, qe äpäkoñğqe.

⁴⁷ Ae äpäkoñğanğa, mäkä-iqetanjä naqä iqu, hinjä e äqunäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqe, aanqeğä. Ämaqä Jänänänjä-queğä” ätkqe.

⁴⁸ Ämaqä eeğäpnä hinjä qumbñqä aquvä äqänminjuwä iqua, nätmatqä ii timäuqanği äqumbiyi, huäqä kiinjä wunğanğqetani, quwqä quikuiu ptqä äpäknäpu, anämqä anği äukuwi.

⁴⁹ Inäqe Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä, qu nätmatqä tä timäuqanğqenğä kinjä nänjisa hinjä äqumbu ätqäuminjuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinğä**

⁵⁰⁻⁵¹ Inğani ämaqä hñqu äpmaminğqe. Iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu Israitqä iquauqä anä-himqä Arämatiyatänjä ique. Iqu ämaqä jänä-nju eä, Goti Hanjuwä

Iqunä miqeuŋqä hiŋuä äqänä äpmamiŋqe. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquautañä-que. Inäqe, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkpiŋqenqä kŋuä indqänätqätanġuwänġa, iqu, “änġuiqä” matqä imiŋqe. ⁵² Jisasi Iqu ae äpäkonġanġa, iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, Jisasi Iqueä huiwiŋqä ätukqe. ⁵³ Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquanġa, iqu Jisasi Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua ptŋqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iuŋi, hikä mŋä ae ätäpqiyaŋuwä-qe, iuŋi ämaqä hŋque pŋqä maeqä iŋuwi.

⁵⁴ Hiunji iqueni, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyä imäkqanġanġi. Mä Josepä iqu ii imäkqanġanġi, Sämbatqä timäutŋqä ikqe. ⁵⁵ Itanġa apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi qua äkiu pŋqä eänqutiya. Ä äänä itä eänqutiya” tpu, hiŋuä qumbŋqä, Josepä ique qänaki äwivändkuwi. ⁵⁶ Hiŋuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasiŋqätä, wetqä jinanä-weqätä näwinyä imäkepiyi, hiunji hapä pmeqanġanġi, suqä ätanġä duŋi qänaknä ipu, hapä äpmamiŋuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta anġi ävaukqenqä**

¹ Hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanġanġi, ziŋuä matqanġanġi, apäkä iua nätmätqä näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä duŋqä äukuwi. ²⁻³ Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iuŋi mäpmäwänätanġi äqumbiyi, yäpä yänġisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itanġi äqunġuwi. ⁴ Qu iinä äqumbiyi, kŋuä kuapanä indqänäpu pmetanġuwänġa, ämaqä hŋquaqu, gquä hämänänä we-huŋqä ipŋqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi. ⁵ I tqäuqanġiyänġa, apäkä iua zä ipu, hipenüä qua bu epu äpmakuwi. Itanġa ämaqä iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä häŋä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeuŋi, suŋqä qävqä itqänäüä?” ⁶ Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqeqä. Mä Galili du yqänä äpmeqanġa, kukŋuä etkqenqä kŋui anġi hiyätŋqeqä. ⁷ Iqu tiinä äyä etkqeqä. ‘Qu Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkkä iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itanġa qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hŋquaqu äwitqe, hŋququqenġi anġi vauniqeqä’” ätukiyi. ⁸ I tquanġiyänġa, iua Jisasi Iqu ätukqenqä kŋuä äwimakqe.

⁹ Iua iuŋi äväma äupiyi, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmätqä hiŋuä äqunġuwiŋqä awä ätukuwi.

* 24: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18

10 Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, kuknuä ätukuwä iua, ii tiñi. Mäliya Maktälatanä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueqä känäu, itanğa apäkä huizi iuautä anä äpmamiñuwä iuatä, iuayi. 11 Apäkä iuaugä kuknuñqe, ämaqä iqua, “Kuknuä qämä-qämä inqä änatqäuä” kñuä vqanği, quuvqä maeqiyqä ikuwi. 12 Quuvqä maeqiyqä ipiyitanği, Pitä iqu pämä ätqäuqe, qua ekuwä iunqä tnänjä äwäqe, qonjä äuktäutä, yuä huäqä äutäpu ekuwinä witanği äqunğqe. Inğanği iqu nätmatqä inñä äqunätäqñqä kñuä kuapänä indqänätä, anği äukqe.

Ämaqä hñquaqu, Emiyasiñqä äukiynqä†

13 Itanğa hiunği asä iquenği, wäunjuänqä ämotquamiñqä hñquaqu, anjä-himqä hmbinyqä äumiñiyi. Anjä ipiyqä yoqe, Emiyasiyi. Jerusälemätanği, kinjä namği (11 kilomita). 14 Iquaqu qanjä äwäsiyänğanği, nätmatqä eeqänänjä ii ätimäukqenqä kuknuä ätqämuñiyi. 15 Iquaqu yatñqä inğawätqätanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaqu-tänjä qäqiqi äpätä, qanjä anä äumiñuwi. 16 Iquaqu Jisasi Ique hinuä äqunyyäqe, “Tä, Jisasi Iqueqä” kñuä mindqänqä ikiyi. 17 Inği Iqu iquaqui tii ätukqe. “Qe qanjä äpäsiyänğanği, squä-suanqä tätqäninyqä?”

Iqu yatñqä e vqanğa, iquaquvqä hipenği huäqä-hunqä-quaqu ätqäukiyi. 18 Itanği, iquaquisanjä hñqu, iqueqä yoqe Keleopasi iqu, kuknuä kimanği tii ätukqe. “Ämaqä, anjä-himqä huitanjä-huitanjä Jerusälemänği kuapänä äpmeñuwä iutanği, nätmatqä tanğa ätimäuqenqe, Sinä qätä mäwiyqä inätanä?” ätukqe.

19 Iqu i tqanğa, Jisasi Iqu, “Squä nätmatqäwa?” ätukqe. Iquaqu kimanği, “Nätmatqä Jisasi Nasäretqätanjä Ique äwimeqenqä ätqueä” ätukiyi. “Iqu hinuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisä, qokä-apäkä iugä hinuä iqisä, wäunjuätä kuknuätä, yänänäqñqä imäkqä Iqueqä. 20 Neyaqä hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique päkpnqä kuknuä ämitäpu, ämaqä iquaugä hipa iu ävquwinqätä, Ique zä-huätatä äuequwinqätä, ätätqänueä. 21 Kinğanänği ne Ämaqä Iquenyqe, kñui tiñjä indqänätunqe. ‘Ämaqä Tqu, qokä-apäkä Israitqä iqune anği inätumeqä Iquvqä.’ Itanği kuknuä hñqu inänği. Qu Ique äpäsquwänğanği, hea hñquaqu ae äpäwqe, hñqu täsuänä. 22-23 Inği tanğanği, apäkä nesänjä hnjuä, yäunjuä-yäunjuä inqä inemäkqäuä. Zä-hinuä maqñqänğa, qua equwä dunqä äwäpu, Iqueqä huiwi hinuä moqunqä ipiyi, ne änemepu tii änatqäuä. ‘Ne Goti

† 24:12 Makä 16:12-13

Hanjuwä Iqueqä enätqä hñquaqunä äqunänjunä. Iquaqu, “Iqu hänjä äpmenä” änatqinyqä’ änatqäuä. ²⁴ Itanğa ämaqä nesanjä hñqua, qua equwä iunqä äupiyyi, apäkä iua änatquwä-pa, e äqunänjäuä. Iqua Iqueni hinjuä mäqunquä iqäuä” ätukiyyi.

²⁵⁻²⁶ I tquanğiyänğa, Iqu kimañi, “Qeyaqa kñuä indqänqe, hmanjqä” ätukqe. “Kukñuä hinjuä-tqä iqua ätkuwä eeqänäñi, naqä-qakuä ätimäuqenqe, sunqä maqñqä eninyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämineyätñqä ätekqä Iquenyqe, ‘Tänjä-hunqä tä ganä ämeqe, qänakndañi yoqä naqä meni qeqä’ äqäkuwiqä” ätukqe. ²⁷ I ätuäqe, Iqu kukñuä Mosisi iqtä, hinjuä-tqä eeqänänjä iquatä, bukiu äqiyäunuwinqä ätipäqiyätä, awä ätukqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-kiuänqä ätä äqänänqenqä, qakuä eeqänäñi ämotquakqe.

²⁸⁻²⁹ Inğanı qu anä iquaqu pmayñqä-tänjä qäqıqi ätimäupiyyi, Jisasi Iqu äwätñqä imäkñganğa, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqe, hea hiätñqä iqäqä-qae, Si yesä anä pmetunqeqä” ätukiyyi. I tquanğiyänğa, Iqu iquaqtä anä pmapñqänä, anä yäpä yänğisa äpaqukqe. ³⁰ Qänakñi, Iqu buayä bñqä, iquaqtä iquvaniu anä äpmapiyyi, Iqu buayä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änğuiqä’ ätäqe, äkutätä, iquaqui vätnqä ipäqäkqe. ³¹ Iqu ävätnqä iqanğa, iquaquiyqä hinui äñguä äqänyiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä” näqñqä ämakiyyi. Inğanı Iqu maqänä imatneqanğa, iquaqu Iqueni, hinjuä mäqunquä ikiyyi. ³² E imatneqanğa, iquaqu, “Ne hänaqeu äpätaqänğanı, Iqu ye kukñuä äyätapätä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı kukñuä qakui ämäyätqueqanğqänğa, yeyaqa äwqe, tä hänaqä enqä-pa äyasqeqä” ätnğiyi. ³³ I ätniyi, iquaqu Jerusälemänqä anğumä maqänä äukiyyi. Iqi ätimävi, wäunuanğqä ämotquaminqä 11 iquatä, ämaqä huizi iquatä, aquvä äqämbu pmetanğä äwimakiyyi. ³⁴ Äwimeqanğiyänğa, qu iquaqui, “Naqä-qakuiqä. Naqä Iqu anğı ävautä, Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwi.

³⁵ Itanı, iquaqu nätmätqä eeqänänjä hänaqä du äwimakqenqä awä ätukiyyi. Itanğa iquaqu, “Ye Iqueni, buayä yätapqanğanä hinjuä äqunänjueä” ätukiyyi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimakqenqä[‡]

³⁶ Qu kukñuä i tqämanätqätanğuwänğa, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I ätqäuqe, “Heqä äwqä hanjuä enyanä” ätukqe. ³⁷ I tquanğa iqua yäunjuä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi. ³⁸ Iwä Iqu tii ätukqe.

[‡] 24:35 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Jonä 20:19-23

“Äwqä hanuä minqä, kñuä kuapänä sunqä indqänäpu pmenäüä? ³⁹ Nyaqä hipaitä, yukitäñi, hinuä qumbiyä. Ii nyinjä. Nyaqä huiwiu a äminiyäpu, näqñqä mapiyä. Nyi guwä-tänjä, yänjä-tänjunqä. Hikuapqä iqua, iinjäqua manä” ätukqe. ⁴⁰ Iqu iinjä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe. ⁴¹ Iqua aquvänä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyä? Quañgitiyä?” kñuä indqänätqätanguwänga, Iqu, “He buayä hui ämenäüä?” ätukqe. ⁴² Iqu e tquanğa, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hññi, Ique äwikuwi. ⁴³ Iqu ämotauqe, iquauqä hinuä iqisa ängqe.

⁴⁴ Inğanı, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamänganı, ‘Kukñuä eeqänänjä Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäkqeutä, hinuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua äqäkuwiutäni, ii naqä-qakuinä timäunıeqä’ äyä etminqeqä” ätukqe. ⁴⁵ Iinjä ätuäqetani, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä qakuä eeqänänıñqä näqñqä mapñqä yätamäkkä äwikqe. ⁴⁶ Ga tiinjä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tiinjä ätä äqänänä. ‘Kraisı, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätñqä ätekqä Iqu, tänjä-hunqä menqiyä. Itanğa qua äptepqä dunı, hiunji hñquaqu äwitqe, hñquququenı, anğı ävaunqiyä. ⁴⁷ Itanğa ämaqä eeqänänjä iunı, qu Iquenyqä awä tpuñqäüä. Ämaqä, quwqä kñuä äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäudenqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäudenqätä awä tpuñqäüä. Kukñuä awi, Jerusälemä iu ganä tpuñqäüä’ ätä äqänänä. ⁴⁸ He nätmätqä tä hinuä äqunquwinqe, awä-tqä-quenä epñqeqä. ⁴⁹ Nätmätqä anğuanänjä Apiqu etapänıñqä ätkqe, Nyi henyqä ändowatmqänä. He, yänänäqñqä qäukuä haqä yätutanı emetqänğanqä, anjä-himqä täu pmetñqeqä” ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqäS

⁵⁰ Jisasi Iqu Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquauñi, anjä Betani iunqä ätuma äukqe. Iqi ätimäupiı, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau anğüä mi-wiyätñqenqä tääqä ätukqe. ⁵¹ Iqu e ätuäqe ävämeqanğa, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätunqä ätuma qe ekqe. ⁵² Inğanı iqua qonjä äuktäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiı, aquvänä ipu, Jerusälemänqä anğı äukuwi. ⁵³ Inğata-tiñi, iqua hiunji ique-ique, hiqäva-imäkkä anjä ququawiu äpmapu, Goti Iquenyqä “anğuiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäuminuwi.

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Jonä iqu äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Kuknuä änguä we-hunqä-tänjä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenqe, "Goti Iqueqä Kuknuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä" ätkqe. Itanğa Jonä iqu, tiinänqä äwiŋqe. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqŋqä tii hepŋqänänjä. Ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetŋqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanğa Jonä iqu näqŋqä tii eä, Iqueqä tuwanuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu hänä hea ique-ique änguänä pmeqe mapnuwänqä. (20:31 hinuä qunyä).

Hinuiqänji Jonä iqu, "Jisasi Iqu, Kuknuä Goti Iqutä kinğanä anä äpmaninqä Iquvqä" änatkqe. Iwä qänakŋi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji, imäkminqenqä ätkqe. Ii ne hinuä näqŋqe, tii eatunqe. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetŋqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäkqänänjä di imäkminqä iutanjä qakuinqä-pqe, inä änatkqe. Iutanji ne hinuä tii ae äyä äqunänqe. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyäpu, Ique qänaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvqä heqiyqänqe, mäwinqä ikqe.

Itanğa saptä 13-17 iunji, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueqä himä-wiunqä iqua, a kiquätŋqä ikuwänğa, nätmatqä heatqä inğa ätimäukqenqä ätkqe. Inğanji Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä äpme, iquaunji, kuknuä änguä hui inä ätuminqe. Qänakŋi, himä-wiunqä iqua, Jisasi Ique a äkiquätäpu, kuknuä ämitäpu, Iquenji zä-huätatä äuekuwi. Itanğa kuknuä yäpaki, Jisasi Iqu anği ävauqanğanji, wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Ique hinuä äquŋguwinqeyi.

Nätmatqä hquenyqe, ne Jonä iqueqä bukä iu hinuä kuapä äqunätunqe, ii qokä-apäkä iuqä suqä hänä pmapŋqä dutanji, Jisasi Iqu kuknuä ktqä enqä-pa ätkqeyi. Inji kuknui, yunuinqä, eqenqä, bretqenqä, we-hunqenqä,

guä wainqenqä, itanğa, sipsipqä miqenqe, ne hinjuä äqunätqunju.

Kukñuä häñä-pmeqä-täñiqä

¹ Qua tqu mimäkqä änyä etanğanı, Kukñuä Iqu ganä äpmaminqe. Itanğa Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmaminqe. Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänjä-quvi. ² Aınğa nätmatqä mimäkqä änyä etanğanı, Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutäni anä äpmaminqe.

³ Injä etanği, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä imäkätäqanğanı, nätmatqä eeqänänjä Kukñuä Iquesanä imäkkqe. Hänaqä huiziutani, nätmatqä hui, mimäkqä pa ikqe. ⁴ Injä etanği Kukñuä Iqu, häñä-pmeqä quatä Iquvi. Itanğa häñä-pmeqä tqu, qokä-apäkä iuqä We-hunqä Vqä Iquvi. ⁵ We-hunqä Iqu, hea witanğqeuñi, we eumäkätqätanğa, hea iqu, Iqueni mämäwqätäuqä itñqe.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi. ⁷ Jonä iqu inğanı, We-hunqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquanği, qu iqueä kukñui qätä äwiyäpu, We-hunqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqenqä äpkqe. ⁸ Jonä iqu We-hunqä Iqu maetqe, iqu We-hunqä Iquenyqä awä tuätñqä iquvi. ⁹ I tätqätanğanı, We-hunqä naqä-qakuä qokä-apäkä eeqänänjä we wumäkquätñqä Iqu, qua täunqä pätnqä iminqe.

¹⁰ Kukñuä Iqu qua täu äpmeñqe, qua tqu Goti Hanjuwä Iqu Kukñuä Iquesanä qäyä imäkkqanqä, qua täu äpmapiyä iqua Kukñuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi. ¹¹ Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqanği, quvämaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi. ¹² Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itmakuwä iquaunı, Kukñuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupñqä imäkkqe. ¹³ Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hinği ämaqä qua täutanjä hñqu hemeqanği ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäkqanği ätimäuquwi.

¹⁴ Kukñuä Iqu, täkä ämaqä ne enqä-panjä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmaminqe. Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä ängüä Iwimäkqä-qu eä, itanğa naqä-qakuänänñqä Motqueqä Iquvi. Itanğa Ymeqä Kiuänänjä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäqñqä ämeqäqä di, ne hinjuä äqunänqque.

¹⁵ Injä etanği, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Manjä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeunı ämäwqätäunqiyä’ etätñqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätñqe, quati tiinjä etanği. Nyi nıpai manyinyquanğanı, Iqu äpmaminqe” ätukqe.

16 Iqu ämaqeunqä kuapä äwinyätä änguä Iwimäkqä-qu eä, neñi nätmatqä änguänäñi, tätä änätapätqäuä. 17 Kukñuä-suqenqä näqñqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqenqä äwinyätä änguä iwimäkqenqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuñqätä näqñqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iquesa ämeque. 18 Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hinjuä ae äqunätqänjuwä hmanji. Inji Iqu Goti eä, Ymeqä Hñqunänjä, Kaniqutä anä äpmanyä Iqu, neñi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asñä-qäyqä iquenyqä**

19 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquatä itaŋga, Iqueqä añiu wäunjuä imäkqä hñquatä, Jonä iqueni, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanjuwänŋa, Jonä iqu awä tii ätukqe. 20 Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

21 “Inji si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä äwikiwi.

I tquanjuwänŋa, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inji Mosisi iqu hinjuä-tqä hñquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä vqanjuwänŋa, iqu “Oeyä” ätukqe.

22 Iqu “Oeyä” i tquanŋani, “Ämaqä ne änandowatquwä iquau anŋumä äwätanä tuatunjuenqe, si tqukiyi? Inji si tqä-täunjuqe, äänä ttñqäwä?” ätukuwi.

23 I tquanjuwänŋa, Jonä iqu kukñuä hinjuä-tqä Asayä iqu ätkqeunji, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä anjä avqñqä imda mañä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkpiyä’ tqä iquñqä.”‡

24-25 I tquanjuwänŋani, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iqueni yatñqä ämipu tii ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eänjä, Laisa iquki maeqä eänjä, itaŋga hinjuä-tqä iquki maeqä eäñi, inji si ämaqä asñi, sunqä qäyätqäninyä?” ätukuwi.

26 I tquanjuwänŋa Jonä iqu, “Nyi asñi, eqetä äqäyätqänänä. Inäqe, heyaqä awä iqini, hñqu ätqäuä. Iquenyqe, he änyä maqñqä eänjuä. 27 Iqu nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iquvi. Itaŋga Iqueä yukä muasmänqä quvätmñqe, nyi änguänänjunä maeqä injänä” ätukqe.

* 1:18 Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18 † 1:21 Kukñuä-suqä 18:15, 18

‡ 1:23 Asayä 40:3

²⁸ Kuknuä iini, eqä Jotänä yätäqä nängisa anä-himqä Betani iu ätnguwi. Iqini, Jonä iqu ämaqä asnä äqäminqe.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

²⁹ Kuknuä i ätnguwä awinğani, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pğanği äqunäqe, "Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutanä iquauqä suqä quvqä huätä mamäuqä Iqu, Täsqukanä" ätukqe.

³⁰ "Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe nyaqeuni ämawqätäunä' ätätmä, itanğa 'Nyi nıpai manyinyquänğani, Iqu ganä äpmaminqeqä' ätätnqä Iqu, nyi Ämaqä Tquenyqä ätätnqeqä" ätukqe. ³¹ "Ämaqä Tquenyqe nyi mağnqä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näğnqä hipnğenqä äpätmä, eqetä asni i äqäyätqänänä" ätukqe.

³² Jonä iqu iqueqä hiñuitä hiñuä äqunğğenqä, "Qäukuä yätutani, Dñä Änğüä Iqu yññä-heeqä enqä-pa äpäqe, Iqutä pmeqanğis äqunänqeqä" ätukqe. ³³ "Ämaqä Tquenyqe nyi änyä mağnqä ekqä-qe, nyi asni eqetä qämqä änändowatkqä Iqu tii ändkqe. 'Si tqä hiñuitä Dñä Änğüä Iqu äpätä, ämaqä hñqutä pmeqanği äqunäni, Ämaqä ii Qäqu, ämaqe Dñä Änğüä Iqutänä asnä qiyäninqe, Qäqueyqä,' ändkqeqä" ätukqe. ³⁴ "Nyi nğä hiñuitä hiñuä äqunänqä etanği, nyi he i etqä, 'Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäquvqä' " ätukqe.

Ämaqä hñqua, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwinğä

³⁵⁻³⁶ Anğumä awinğa-mändani, Jonä iqu iqueqä wänuänğä ämotquaminğä hñquaqutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuqanği äqunäqe, "Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Nänqiyqukuänä" ätukqe. ³⁷ Itani wänuänğä ämotquaminğä iquaqu i tqanği äwiyi, iquaqu Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

³⁸ Inğani Jisasi Iqu qänaki hiñuä ämamäukqe, iquaqu Ique qänaki äyä wivändätanğinyä äqunäqe, "Qe sunqä qenğanğikä?" ätukqe.

I tqanğa iquaqu, "Lapai iquki, si anği äpmanä ik-itqäninyä?" ätukiyi. Kuknuä 'Lapaiqä' ätnänqä tq, 'Näğnqä-vqä iqukiyä' ätnä.

³⁹ I tqanğiyänğa, Iqu iquaquini, "Qe Nyi äpmenqeuni, hiñuä qunyyänğänä äwanä" ätukqe.

I tqanği äwiyi, 4 klokä iuni, iquaqu Iqutä äupiysi, Iqu äpmaminqeuni hiñuä äqunäsinyä, hiunji iqueni Iqutä äpmakiyi.

40 Jonä iqu i tqanji äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyā iquaqu, hñqu Endru iquvi, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känquequ. 41 Endru iqu Jisasi Iqueni äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäqe, “Ne Mäsayä iqueni hinuä äqunänunä” ätukqe. Kukñuä Mäsayä ätnänqä iqu, ‘Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunua ikqä iqueqä’ ätnä. 42 I ätuäqe, Endru iqu iqueni Jisasi Iquenyqä ätuma äukqe.

Äwimeqanjiyänğa, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tñiqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ ätminjuwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ qondñqe qä” ätukqe. Yoqä iinji, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hñquaqi tääqä ätuätumakqenqä

43 Awinğanji, Jisasi Iqu Galilinqä wätñqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. 44 Pilipä iqu anjä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Inji Endrutä, Pitätä, anjä asitanjä iquaquvi.

45 Itanğa Pilipä iqu, Nataniyoli iquenqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. “Mosisi iqu, bukä kukñuä-suqenqä ätnä qänätanğqä iu, ämaqä hñquenyqä äqäkqe. Itanğa hinuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanua äqiyekuwi. Ämaqä iqueni ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hikhjä, anjä Nasäretqä-tanjä-queqä” ätukqe.

46 I tqanğa Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anjä Nasäretqätanji, nätmätqä anğua hui timäunqutiyä?” ätukqe.

I tqanğa, Pilipä iqu, “Si äpätnä hinuä qunya” ätukqe.

47 Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetñqä iqanji äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä naqä-qakui täsqukänä. Iqu suqä qanğä di, mimäkqueqä” ätukqe.

48 I tqanğa, Nataniyoli iqu, “Inji Si nyinyqe, näqñqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä, Jisasi Iqueni yatñqä äwikqe.

Yatñqä e vqanğanji, Jisasi Iqu iqueni, tii ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetñqä iqanğanji, Nyi si zä-eaqä iqueä quata iqi pmetanğnä äkqänänqeqä.”

49 I tqanğanji, Nataniyoli iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanğa Israitqä iqueneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

50 I tqanğa, Jisasi Iqu, “Nyi sinji, ‘Zä-eaqä iqueä quata iqi pmetanğnä äkqänänqeqä’ ktqanğqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi iinjä äktqe, ii wänqe. Nätmätqä naqänänjä hñquauñji, si qänaki hinuä qundñqinyä” ätukqe. 51 Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qñqanjä äutänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä

iqua, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätangpi, qumbnqäüä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awiŋgatanä huiziuni, anä-himqä Kana, qua Galili iuni, gokä-apäkä hiyaqu ämanyiynqä iqanginyä, Jisasi Iqueqä kănae iu äpmamiŋqe. ² Itanga Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiŋqä iquatä, i maŋgaginyä iunqä kuknuä tquanqä, iqua-pqe iu anä äpmamiŋuwi. ³ Wainqä-eqe qäpu hiqanga, Jisasi Iqueqä kănae, “Qu wainqä-eqe qäpu ängäüä” ätukqe.

⁴ I tquanqani, Jisasi Iqu, “Naye, si iinji sunqä dnyä? Nqä ii imäkkqenqe, änyänjqä” ätukqe.

⁵ Inqani Iqueqä kănae wäunüä imäkkqä iquauŋi, “He Iqu hetqanqutqeunä imäkkpiyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä suqä hŋqu tiinji. Goti Iqueqä hinüä iqi ängüä hipŋqä diŋqe, qu asŋä äqänäpu akiyä änyimiŋuwi. Egetäŋi, iinä imäkmŋqe, hikiu iquqonämäupu, eqä-häkä imäkkuwä 6 iqi ätqäumiŋuwi. Eqä-häkä iinä hŋqu iomäupqe, ämaqä hŋqu kiqä-kiuänä mämeqe, 100 litä-quayi.

⁷ Kănae i tquanqä, Jisasi Iqu wäunüä imäkkqä iquauŋi, “He häkä tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanqä, iqua häkä iquauŋi, maŋgüä equatimäukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanquwängga, Jisasi Iqu, “He täŋgani eqä hui iopu, ämaqä ymisaŋä miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanqä, iqua Iqu tquanqä-pa ikuwi.

⁹ Inqani aanä eqe, wainqä heqanqi, ämaqä ymisaŋä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wäunüä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanqŋenqä näqŋqä etanquwä-qe, ymisaŋä miqä iqu maŋqä eä, iqu ämaqä apäkä meqanqŋä ique kuknuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä ängüänäŋi, ganä maepnä. Itanga qu eqä kuapanä änäpu, hiqiiyqä heqanquwängga, wainqä-eqä huizi di inqä maŋqänänyä. Iinä qäyä etanqi, si wainqä-eqä ängüänäŋä zä eni, täŋga äyä ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmatqä ämaqä hui mimäkkqä imiŋuwi, Jisasi Iqu anä-himqä Kana, qua Galili iuni, i qe imäkätä, Iqueqä yänänqŋqe ämotquetä ipäqäkkqe. I äqumbiyi, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiŋqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetanji, Iqutä, kănaisä, känguäkatä itanga Iqueqä wäunüänqä ämotquamiŋqä iquatäŋi, qu anä

Kapänamänqä äwäkuwi. Itanğa qu iqini, hiunji hatnjä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäqä anj jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi etanği, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ¹⁴ Äyäqe, iqini Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäqä anjä ququawä iqini, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanğa ynjä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanjä nyätqätanğä äqunğqe. ¹⁵ Iinjä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyakoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäqä anjä iutanj eeqänänjä huätä äpäsäwqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanğa ämaqä mbqä huitanji tnänğqä imäkäpu vätqätanğuwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäütä, mbqä hevqe yiwanjä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä ynjä-heeqä mbqänqä imäkätqätanğuwä iquaunji, "Täqini huätä äma äupiyä. Nqä Apiqueä anj, he mbqä meqä anjä mimäqä pambiyä" ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäqanğa, Iqueqä wäunüänğqä ämotquaminğqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, "*Goti Hanjuwä Iquki, saqä aninğqä kuapänä änyinatäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänğqä iqiyä*"† tnätanğqenğqä kñuä äwikqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i imäqanğqenğqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Iquenji, "Si nätmätqä ämaqä mimäqä di äki imäktñqäwä? Si nätmätqä imäkñä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä" ätukuwi.

¹⁹ I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu ätukqe. "Hiqäva-imäqä anjä tqe huätä äpnemäpqe, anğumñi Nyi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä."

²⁰ I tqanğa, Israitqä iqua tii ätukuwi. "Hiqäva-imäqä anjä tqe määtqätanğä quväukuä 46 ämäwqätäukqä enqe, Si 'Nyi anğumñi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänäqe,' änäänğqä tnyä?" ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anjä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwinğqä ätkqe. ²² Iqueqä wäunüänğqä ämotquaminğqä iqua, kukñuä i ätukqä iquenyqe, hui äwinyminqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hänjä vauqanğa, qu kñuä inğa äwikqe. Inğanji iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätanğqenğqätä, Jisasi Iqu ätkqenğqätänji, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeqä suqenğä näqñqä ekqenğä

* 2:12 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46 † 2:17 Apqä Bukä 69:9

23 Israitqä iqua hiunji naqä Pasopanga, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiqñqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätanji äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. 24 I iqanquwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänänqä näqñqä änguanänä eäqä-qae, Iqu qunqä quuvqä maeqiyqä ikqe. 25 Jisasi Iqueni, ämaqä hñqu-pqe ämaqä hñquenqe, 'Tinjqä-iinjqe' mätquä yänä. Iqu ämaquqä suqä eeqänänänqe näqñqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iqtä, kukñuä ätñgiyinqä

1 Parisi iquautanä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautanä hñquvi. 2 Iqu Jisasi Iquenyqä heatqännga äpäqe, "Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqe, si näqñqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä" ätuätä, tii ätukqe. "Ämaqä hñqu nätmatqä ämaqä hui mimäqänäni Si imäkätqänä-panä inji, mimäqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iqtä anä sätäti, i imäkänqiyä" ätukqe.

3 I tqannga, Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi naqä-qakuänänä ktmqe qä. Ämaqä hñqu, anqumä* ymeqä dänä hayuqä ii enqä-panä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä dunji, hiñuä mäqunquä danä iquänqiyä" ätukqe.

4 Itanji Nekitimäsi iqu yatñqä tii äwikqe. "Iqu ae ämaqä naqä qoyanä enqe, ymeqä dänä hayuqä ii enqä-pani, äänä itä imänätñqäwä? Iqu känai iqueni anqumä nyuetñqä diñqe, känäwä äwqä imñi anqumä mamñqä yänqiyä" ätukqe.

5 Ga Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi naqä-qakuänänä ktmqe qä" ätukqe. "Ämaqä hñqu eqetä, itannga Dñä Ängüä Iquesatä, ymeqä dänä hayuqä enqä-panä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä dunji mäpeyqä danä iquänqiyä. 6 Ämaqä huiwiqä änyuetqe, iqu huiwä-quvi. Inäqe Dñä Ängüä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. 7 Si Nyaqä kukñui, 'He anqumä ymeqä dänä imämbñqe qä' tqanqenqä, yäunquä miqä isñqe qä. 8 Yunuä kiqä äwinyätanqä du äqunätä, huuwqä tqanqenä äwiyätännganji, ängisa äpätä, ängi äwqutiyä-qe, si maqñqä esnä. Inji ämaqä Dñä Ängüä Iqu änyueqäqe, qu eqä asänänä iinjia" ätukqe.

* 3:3 Kukñuä Jonä iqu täqi äqäkqe, kiqä quati hñquaquvi. Hñqu 'anqumä', huiziqu 'haqä yätuta'. Hiqñqä 3:7 iunä-pqeyi.

⁹ Ii tqanğa, Nekitimäsi iqu, “Si e ätni, änäänqä tnyä?” ätuätä yatnqä äwikqe.

¹⁰ Yatnqä i vqanğa Jisasi Iqu ämävauqe, “Si Israitqä iquauqä näqñqä motquequki eni, nätmatqä tänqe näqñqä mämeqe, äänä itnä inyä?” ätukqe. ¹¹ “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqe. Ne näqñqä eanä hiñuä äqunätunquä dunqä etätqänju. Inäqe he neyaqä kukñuä dunji, naqä-qakuä mimäkqä iqäuä. ¹² Nyi nätmatqä qua täunñqä tqanğqe, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi nätmatqä qäukuä yätunñqä hetqanğundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpñqäwä? ¹³ Ämaqä hñqu qäukuä yätunqä mäyqä inqe. Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqqeä. ¹⁴⁻¹⁵ Inji ämaqä quuvqä eqämipqä eeqänänjä iqua, hñjä hea ique-ique pmeqe mapnuwä dinqe, ii tiinji. Anjä avqñqä imä, Mosisi iqu qämakä imäkätä, zä imasätä, äma äpekqä-pa,† Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu i äma pepñqäuä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täunñqä huäqä kiinjä wunğanji, Iqu Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkñqä danä, hñjä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täunjä iuqä suqä quvqe iwäsäutñqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquaunji hñjä iqumuatätñqä ändowatkqe. ¹⁸ Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqämipqe, iquaunji suqä quvqenqä miwäsäuqä yäniqe. Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Iqueqä yoqenqä quuvqä maeqiyqä im- itpqe, iquaunji iuta suqä quvqenqä ae iwäsäuä. ¹⁹ We-hunqä Iqu qua täunqä qäyä äpqañğqä-qe, ämaqe, suqä quvqä imäkäpiyñqä We-hunqä Iqueni tuwä äwiyäpu, hi-awiqä imqä äwinyä. Suqä injiuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, suqä quvqe ätnänäqi äti witñqä etanğqenqä, qu eeqänänji, We-hunqä Iquenyqä mäwinğanğuti, Iquenyqä mapqä ipnä. ²¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suqä naqä-qakuä iu qänaki itqänjuwä iqua, quwqä wäunui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqañğpqe, ätnänäqi äti timäutñqänä, We-hunqä Iquenyqe äppñqäuä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

²² Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminqä iquatä qua Jutiya iunqä äupiyyi, iqinji qu ämaqä asñä äqiyäpu äpmaminjuwi. ²³⁻²⁴ Inğanji Jonä iqu guä

† 3:14-15 A Täuqä 21:9

änyä pmetnqännga, iqu-pqe anä-himqä Aionä, Salimä-tänä qäqiqi, ämaqä asnjä äqäminqe. Iqinj i eqä kuapä pätqätanngi, ämaqä kuapänä iquenyqä äpäpu asnjä ämamiñuwi.

²⁵ Hiunji hñqueni, Jonä iqueqä ämotquaminqä hñquatä, Israitqä huizi hñqutä, suqä eqetä akiyä änyminuwä iquenyqä kukñuä näñi-täqi ämamäumiñuwi. ²⁶ Iinjä ipiyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqñqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä näñgisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itannga Iquenyqä ‘Injä-iinjäqueqä’ ätminjä Iqu, tänngani ämaqä asnjä qäyqanngi, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäüä” ätukuwi.

²⁷ I tquanquwännga Jonä iqu, “Ämaqä hñqu nätmätqä hui hñgi mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqanngutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä iqunä maetqenä. Nyi Iquenyqä hinuiqä änändowatqä iqunjqä’ tqanngqe, hiqä-hiuä qätä äyä änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hñqu apäkä tuwakñä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyi. Inäqe ämaqä apäkä metñqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätqäutä apäkä meqanngqä iqueqä quväki qätä äwiyäqänngani, iqu yeeqänänjä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aanjä naqänänjä asä iinjia. ³⁰ Nyi yoqä maeqä quvqä hiqannga, Iqu ämanngutäutä, yoqä-tänjä hiänngiyä” ätukqe.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunä. Itannga ämaqä qua täutanjä iqu, iqu täutanjä-qu eä, kukñui nätmätqä qua täutanñinqä tänä. Inäqe qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänänji ämäwqätäunä. ³² Iqu hinüä äqunätä, qätä äwiyätñqä iu qäyä ätqanngi, qu Iqueä kukñui naqä-qakuä mimäkkä danä itqänäuä. ³³ Inäqe ämaqä Iqueqä kukñuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquaunji, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui naqä-qakuänänjä etanngi ämotquenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Iqu ändowatqäqä Iqueni, Iqueqä Dñä Ängguä Ique aanjä kuapänänjä vqanngqetanji, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä winnganngi, ga Iqu nätmätqä eeqänänji Iqueä hipa iqi ekqe. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqe, hñjä hea ique-ique pmeqe äme. Inäqe ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqe, hñjä-pmeqe mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwi, iqtä hea ique-ique witänngiyä” ätukqe.‡

‡ 3:36 Ämaqä näqñqä-tänjä hui, kñuä tiinjä indqänätqänjä Hiqñqä 31-36 iunji, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä kukñuä ma, Jonä tuwanüä äqäkkä iqueqäqä.

4

Jisasi Iqu, Jutiyaŋi ävāma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqe, "Iqu Jonä iqueni ämāwqätäutä, iqueqä wāuŋuāŋqä ämotquamiŋqä iqua kuapānāŋä eāpu, asŋi iqueqä hipa iuta ämetqāŋä" tqanqä äwikuwi. Iquenyqä iinā ätmiŋuwä-qe, ämaqe asŋi, Iqu maqiyqä, Iqueqä wāuŋuāŋqä ämotquamiŋqä iqua äqāmiŋuwi. I tqanqä qätä äwiyāqetani, Iqu qua Jutiyaŋi ävāma, anqumä qua Galili iunqä äukqe.

⁴ I äwätäqāŋgani hänaqe, qua Sämalīya, anā-tāŋä iu wātŋqä indqānätä, äukqe. ⁵ Iu äwätäqāŋgani, Sämalīya pmeqä iquauä anā-himqä hŋqu, yoqe 'Sikauä' ätmiŋuwä ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hikŋä Josepā ique äwikqä-tāŋä qäqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämalīyatanä huisä, kukŋuä ätkiyiŋqä

⁶⁻⁸ Mäptqe awänä pmetanqä, Jisasi Iqu hänaqe qanä iminqenqä yāŋä-a tāŋāŋqä hapä äpmamiŋqe. Jekopä iqu eqāŋqä qua hovqä iqiŋyätä, eqä esquä imäkāŋqä iqi hapä äpmamiŋqe. Iqueqä wāuŋuāŋqä ämotquamiŋqä iqua, buayä mbqāŋqä anā-himqä dunqä äukuwi. Iqu i pmetanqani, apäkä Sämalīyatanä hui eqä euätŋqä pqanqä, Jisasi Iqu iinŋi, "Eqä hui nmqä dapiyā" ätukqe.

⁹ I tquanqä, ii ämāvauqe, "Nyi Sämalīyatanīnyä etanqä, si Israitqä Jerusālemä iu hiqāva äqāyätqāŋuwä iutanä-quki eāŋi, si nyiŋi, 'Eqä hui nmqä dapiyā' ätātŋä, yatŋqä änāāŋqä nyinyä?" ätukqe. Kukŋuä iinŋi, Israitqä Jerusālemä iu Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiŋuwä iqua, Sämalīya iquatāŋi naqä-huinyä mäpmeqä imiŋuwä etanqä, i ätukqe.

¹⁰ Ii i tquanqani, Jisasi Iqu iinŋi tii ätukqe. "Si nātmatqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinā vqenqä maqŋqä enīnyä. Itanqä Ämaqä, 'Nyi eqä hui nmqä dapiyā' äktātŋqä Iquenyqä-pqe, maqŋqä enīnyä. Si näqŋqä eänä, Ique yatŋqä vqanqgtqe, Iqu eqä hāŋä-pmeqe ktapāŋqiyā" ätukqe.

¹¹ I tquanqä ii, "Naqä Iqukiyā, quae kinä māmā äptnā, eqe māmā enqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä inŋi, eqä hāŋä-pmeqe äkŋgisa iutŋqāwä?" ätukqe. ¹² I ätuätä tii ätukqe. "Neyaqä awiŋu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu āŋgqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqueqä-pqe, täu änmiŋuwi. Itanqä kaqä-kawukäne änätapqä Jekopä iqueni, si ämāwqätäunyä?"

¹³ Inqani Iqu, "Ämaqe, eqä esquä täu iopu ämbqe, anqumä eqāŋqä quvākä ye vquāŋqiyä. ¹⁴ Ināqe ämaqä, eqä Nyi vqanqundi änätqä iqu, anqumä eqāŋqä quvākä

ye mäwqä iquänä. Itanğa eqä Nyi äwimqä iini, ämaqä iquesani eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itanğa hänä hea ique-ique pmeqe vqänqeqä” ätukqe.

¹⁵ I tquanğanı, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätni, yqä dapiyä. Nyi eqänqä quväkä ye manyiqanğuti, nyi anğumä eqä täu iumqe, mapqä iqämqänänyä” ätukqe.

¹⁶ Inğanı Iqu iini, “Tqä qokique kuknuä ätuätnä, asä täqinyqä ätuma ptnqänä uvä” ätukqe.

¹⁷ I tquanğa, ii “Nyi qokä mäeqinjqä” ätukqe.

Iwä Iqu, “Kuknuä ii, si naqä-qakuä ätnyä” ätukqe. ¹⁸ “Si ämaqä hipa hñginä eeqänänjä iu ämuannä, itanğa ämaqä tänğa anä äpmeniyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eänä-qae, ini si naqä-qakuänänjä ätnyä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğanı apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hiñuä-tquki äkqänänänä. ²⁰ Ne Sämalıyatanä iquneqä awäkiqua, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, qoqonjä tquesa qänätqätanğä, he Israitqä huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, Jerusälemä iunä qänğpnqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

²¹ Ga Iqu iini, “Apäkä iiki, si nyaqä kuknui naqä-qakuänänjä imäkiyä. Hiunji, ämaqe Apique qonjä äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonjä tquesänä-pqä, itanğa Jerusälemä dutänä-pqä maqñqänqä iqu ätimäunqiyä” ätukqe. ²² “He Sämalıyatanä iquenä, Goti, Ique qonjä äwoktäutqänuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä ipu hiñgi itqänuwıqä. Ne Israitqä iutanä, Jerusälemä iu itunquä iquneni, Goti, ne qonjä äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämäutunquä Iquenyqe, näqñqä eanä itqunünä.

Äpäkonqä witanği hänä iqumuatqenqä hänaqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. ²³ Inäqe hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Inji ämaqä, Apique qonjä äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänänjä mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Änğua Iqueä yänänäqñqä ditä, suqä naqä-qakuänänjitäni, iinjä ipnä. Ämaqe, iinjä iqänqce, Apıqu äwinyänä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu enqä-qae, ämaqä, Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Änğua Iqueä yänänäqñqetä, suqä naqä-qakuänänjitä, iinjä ipñqeqä” ätukqe.

²⁵ Inğanı apäkä ii Iqueni, “Nyi näqñqä eäqä. Ämaqä Mäsayä Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqu äpänqiyä. Iqu äpätäqänğanı ‘Nätmatqä eeqänänjä iinjä-iinjıqä’ natänqiyä” ätukqe.

26 I tquanḡaḡaḡi, Iqu iini, “Kukḡuä äktätḡqä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätä, wäunuänqätä, ätkqenqä

27 I tuätqätanḡaḡi, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua anḡumä ätimäupiḡi, Iqu apäkä huisä quea tätqätanḡinyä äqumbiyi, iqua yäunuä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hḡqu-pqe, “Si sunqä kinḡanḡikä-qe?” mätkuä danä ipu, ä “Si apäkä iini sunqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatḡqä miqä ikuwi. 28 Inḡaḡi apäkä ii, iḡyqä eqä-häki iqi emä, anḡumä anä-himqä duḡqä äwäqe, ämaqeuni tii ätukqe. 29 “Ämaqä nätmätqä nyi imäkätḡqenqä eeqänänä ändqäqä Ique, hiḡuä qumbḡqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqeü ämitḡqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä Iqu heqänänijä?” ätukqe. 30 I tquanḡaḡi, qu anä dutaḡi äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäukuwi.

31 Apäkä ii, i äväma uwqanḡaḡi, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iqueni, “Näqḡqä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätuminuwi.

32 I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu iquauḡi, “Nyi buayä he änyä maḡḡqä etaḡuwä hui-tänjunqä” ätukqe.

33 Ga iqua, “Iqueni, ämaqä hui buayä äma ävqäuä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatḡqä inḡuwi.

34 Yatḡqä i inḡäwqanḡuwänḡa, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiḡqä iunä qänaknä itmä, itanḡa Iqueqä wäunuä ändapqäqe qäpu imäkqeqä” ätukqe.

35 “He ymisaḡä yäuä iqanḡuti maḡḡqe, tii ätätqänä. ‘Qanui hḡquaqu-hḡquaqu änänjä.’ He i ätätqänuwä-qe, Nyi ‘He wäunuä iunḡi, hiḡuä yasämä qumbḡqä’ etqänä. Täḡḡaḡi ymisaḡi ämaḡḡqe, ae yäuä iqäwänä. 36 Ymisaḡi yäuä etaḡi, qanyä ämetä ämaḡqä iqu, mbqä menä. Itanḡa iqu ymisaḡä iini, häḡä hea ique-ique pmeqä duḡqä aquvä äqiyänä. Ga ymisaḡä vowä qutqä iqutä, ymisaḡä meqä iqutä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. 37 Iinḡä etaḡi ämaqeüqä kukḡuä tqu, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisaḡä vowä ämaqä hḡqu iqanḡuti, itanḡa ämeqe, ämaqä hḡquvqä’ tḡnä. 38 Nyi he wäunuä ipu tuwä-yawä tmimiqä mämeqä ikuwä iunḡqä ymisaḡä maḡḡqä endowatkqeqä. Wäunuḡi, ämaqä hḡqua dnä-huqä ikuwä iu, he ymisaḡä qanyinä maḡḡqeqä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanä iquauḡqä

39 Ämaqä Sämaliyatanä anä-himqä Sika iu pmeqä kuapänäḡi, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmätqä nyi imäkätḡqenqä eeqänänä ändqiyä” tqanḡqeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. 40 Iwä iqua Ique äwimapiyi,

“Si nesä pmayä” tquanğä, Iqu qutäni hiunji hñquaqu äpmaqce. ⁴¹⁻⁴² Iqu kukñuä vqanğqetani, ämaqä kuapänänä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iinji tii ätukuwi. “Si änatñä iunä maetqe, tänğani neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näñqce, Iqu ämaqä qua täutanju Hänjä Iqumuatqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galiliñqä äukqenqä

⁴³ Jisasi Iqu iqiñi hiunji hñquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliunğqä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anjä-himqä iutanjä iquenyqe, qu ‘änğüä-queqä’ matqä ipñqäuä.” ⁴⁵ Inäqe hiunji naqä Pasopanga ymisänä imäkqanğuwänğani, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmatqä iqi imäkätqätanğqe hiñuä äqunğuwu. Iutanji, Iqu Galili du timäuqanğani, qu Iqueni yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hñqueqä ymeqe, änğüä iwimäkikqenqä

⁴⁶ Galili dunji, Jisasi Iqu anjä-himqä Kanani, aanjä ege wainqä imäkkqä iunğqä äukqe. Inğani, ämiqä naqä iqueqä wäunjuä miqä hñqueqä ymeqe, anjä-himqä Kapänamänji, täñjä-yaqä äwäminqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyatani Galiliñqä äpqiya’ tqanğä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “Si Kapänamänğqä äwätinä, nyaqä ymeqä täñjä-yaqä qäyu äpäkonätñqä äwiñqä iqueni, änğüä iwimäkiyä.”

⁴⁸ I tqanğani, Jisasi Iqu iqueni, “He Nyi nätmatqä ämaqä mimikqänänji mimäkkqä iqanğmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipñqäuä” ätukqe.

⁴⁹ Inäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyu äpäkonätñqä etanği, iyää, Si nyitä anä wenqeçqä!” ätukqe.

⁵⁰ Inğani, Jisasi Iqu iqueni, “Tqä ymeqä iqu änğüä hänjä äpmeñqiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tqanğa, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kukñuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqä äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanğa, iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae änğüä hänjä eqiyä” ätukuwi.

⁵² Iinjä tqanğuwänğani, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Äñğüä äkñga eqäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Iqua kimanji, “Tqä ymeqä iqu yaqä dñi qäpuñi, huäqi awiyqeu wanä klokñga eçeçqä” ätukuwi.

⁵³ I äwiyäqetani, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu änğüä hänjä äpmeñqiyä-qe,’ mäptqe i pmetanğa äyä ändqäqätanä” kñuä ämakqe. Iinqe, ämaqä iqutä iqueqä anjä iu anä äpmaminjuwä eeqänänji, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

54 Jutiyata Galilingä äpkqanġani, Jisasi Iqu nätmatqä Iqueqä yänänäqñqä ämotquetñqä hñqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä äñguä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmaminqetani, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisanä naqä bñqä aquvä qñganġä, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ² Jerusälemäni, täknä hänaqä 'sipsipqeuqeqä' ätminuwä-tänä qäqiqiñi, eqä-huänä anä mätävatiñä hipa hñgisani eeqänänä-tänä hñqu itäümäkekuwä iqi ätuminqe. Israitqä iquauä kukñuiuni, kiqä yoqe 'Betesauä' ätminuwi. ³⁻⁴ Iqini ämaqä täñä-yaqä huitañä-huitañä iqä iqua, kuapanä äwäminuwi. Täñä-yaqä hñnuä maqñqä iquau, ä yänä quvqä iquau, ä ññuä ämenä miqä iqua, äwäminuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqanġani, ämaqä täñä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hñqu iqi äwäminqe. ⁶ Jisasi Iqu ämaqä iqu täñä-yaqä ainqatqä witanġi äqunäqe, iqueni, "Si äñguä imändñqä äkiñgiyä?" ätukqe.

⁷ Kimani, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqu "Naqä Iquki, eqä ämenä iqanġani ämaqä hñqu nyi änmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqini aanqe. Nyi eqä bunqä wämätmä itqätanġani, ämaqä hui ganä ae äpäwiqanġa, nyi mäpäwiqä itñqeqä" ätukqe.

⁸ E tquanġani, Jisasi Iqu iqueni, "Pämä äpmetnä, tqä yquvani ämetnä, qanä uvä!" ätukqe.

⁹ Ätquanġanä, iqueä täñä-yaqä qäpu heqanġi, iqu äñguä-qu, iqueqä yquvani ämetä, qanä äukqe. Hiunji iqu, Sämbatqä hapä pmeqanġani.

¹⁰ Inġani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä äñguä imäjgqä iqueni, "Tä hiunji hapä pmeqanġa enqe, si yquvanä hanä ämenätä, neyaqä suqä dunji pmua imäknänä" ätukuwi.

¹¹ I tquanġuwänġani, iqu ämävauqe, "Ämaqä nyi äñguä inyimäkätäqä Iqu, 'Tqä yquvani ämetnä qanä uvä' dqanġiyqä" ätukqe.

¹² I tqanġi äwipiyyi, iqueni, "Ämaqä 'Tqä yquvani ämetnä qanä uvä-qe', tqu ktqiyä?" ätukuwi.

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiuni, kukñuä tiinä-pqä inä ätä äqänä. "Qu eqä-huänä iqu ämenä iqanġanqä hñnuä äqumbu äwäminuwi. Tiinä eminqe. Naqä Iqueqä enätqä hñqu äñgati äpätä, eqä-huänä iqueni ämenä miqanġani, ämaqä eqä-huänä bunqä kinġanä äpäwitqä iqu, täñä-yaqä äki-äkitanä imänänqä, qäpu äñguä eminqe." Kukñuä ii, Jonä iqu äqäqätiyä, ämaqä hñquququ qänaknda äqäqätiyä? Ne maqñqe.

¹³ Jisasi Iqu ique änguä iwimäkqanğa, ämaqä kuapanänjä iqi etanğa, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqñqä äukqe. I iäqetani, ämaqä täñä-yaqä änguä i imänğqä iqu, Iquenyqä maqñqe, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqutiya” tä itä, quvaqä yatñqä kimanji, mätquä ikqe.

¹⁴ Qänakñi, Jisasi Iqu iqueni hiqäva-imäkqä anä ququawä du ämäqumueqe, “Si änguä ae enä-qae, suqä quvqä hui imäkätqäñi, anğumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänjä di kimeqänqäuä” ätukqe.

¹⁵ I tqanğanji, ämaqä iqu anğumä äwäqe, ämaqä naqä iquauñi, “Ämaqä nyi ängui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

¹⁶ Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqänğa wäunüä iinjä di imäkätqätanğqenqä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnänjä äwinyätä, hanä-iqä ävqa upñqä ipäqäkuwi. ¹⁷ Inğanji Jisasi Iqu ämävauqe, Iquenyqä äwqä tnänjä imäkqanğuwä iquauñi, “Nqä Apiqu wäunüä änguä tiñji, iqa äpätñqe, hiunji tqe timäuqanği, ga Nyi-pqe wäunüä tiñji i imäkätqänänä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i tqanğanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni pizqä päsqa duñqä itquaka upñqä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä miqä suqä duñi mämiqä iqanğqä duñqänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Nqä Apiqueqä” ätätä, Qämätaqi asänänjä eyñqä tqanğqenqä ipäqäkuwi.

¹⁹ Inğanji Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmatqä hñqu Iqueqä-kiuänänji, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanği äqunäqä dunä imäkänä. Nätmatqä äki-äkitanä Kaniqu imäkätñqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. ²⁰ “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä wiñğanği, nätmatqä eeqänänjä Iqu imäkätäqä di, Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wänqeqä. Naqe änyä motqueqanğa, he yäunüä ipu, miqä yänä ipñqäuä. ²¹ Kaniqu ämaqä pizqä duñi ävauqumuatätä hanä-pmeqä ävätñqe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanğqä iquauñi, hanä-pmeqä asä inä ävätqänä. ²² Inji Apiqu, ämaqä hñqueni miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunüä eeqänänji, Ymeqä Iqueqä hipa iqi eeqä. ²³ Iinjä eätqe, tiñänğqeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique änguä itquetqänuwä-pa, Ymeqä Iquenä-pqe, asä iinjä itquapñqeqä. Ä Ymeqä Iqueni änguä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe,

haqeu mämamäuqä danä ipu, änguä mitqueqä iqäüä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, Nyi änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqä-tänjä iquayi. Iqua äpäkonqä dunji ämäwqätäupu, hänjä hea ique-ique pmeqe ämequwä-qae, iquauñi miwäsäuqä danä yänä. ²⁵ Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpäkonätqäñuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manjä tqangqe, qätä wipñqe. Itanga qätä i äwipiyä iqua, hänjä vaupñqe. ²⁶ Apiqu Iqueqä-kiuä hänjä-pmeqänqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenä-pqe, hänjä-pmeqänqä Quati asä inänjä-qu etangji imäkkqe. ²⁷ Ymeqä Iqu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu etangji, Apiqu Iquenji, ämaqä iwäsäutñqä yoqä naqä ävqäqe. ²⁸⁻²⁹ Kukñuä tñqe, he yäunüä ipu miqä yänjä miqä danä ipñqe. Ämaqä qua äptnänjuwä iqua, Ymeqä Iqueä manjä tqangji äwipiyänqanji, qua äptñgäwänjuwä iutani, angumä hänjä vaupñqä hiunji iqu äpqiya. Suqä änguä imäkätqänjuwä iqua, angumä häñji, hänjä hea ique-ique pmeqenqä vauqangpi, itanga suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua angumä häñji, iquauqä suqenqä iwäsäutä hanjä-iqä meqänqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmatqä hñqu Nqä-näuänänji, mimäqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqangqä dunä iwäsäutqänänä. Nyi änyinqä Nqä duta mimäqä itmä, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwinqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwinqä

³¹ “Nyinä Nqä-näuänqce, ‘iinjqä-iinjqä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinji, he naqä-qakuä mimäqä ipñqäüä. ³² Inäqe Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqe. Nyi näqñqe, Iqu iinji, naqä-qakuänänjä ätätñqe.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquauñi, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänjä ätkqe. ³⁴ Iqu iinjä qäyä iqangji, kukñuä Nyaqä ätätñqeunji, yänänäqñqä nyimäkätñqä diñqe, ämaqä hñqueqä kukñuä tqangqe, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä hänjä pmapñqä diñqä etqä. ³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätñqä-panjä iinjä-quvi. He iqueä we-hunqenqce, yeeqä hñganqä miqä danä, wänqänänjäpu itqänjuwi.

³⁶ Iinjä etangji, wäunüä Apiqu Nyi imäkmqä ändapkqe, Nyi wäunüä i itqänjä. Ga wäunüä iutani, Apiqu Nyi

änändowatkqä Iquenyqe, he näqñqä mapñqäuä. Inji Nyaqä wäunui, Jonä iqueqä kukñuä iunji ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kukñuä ätätñqe, Iqu Nyinyqä 'iinä-iinä-queqä' ätätqänä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqanğä, Nyi tii etqänä. 'He Apiqueä mañä-wiunui qätä mäwiyquenä, Iqueä himä-huiwä-a hiñuä mäqunğä-quenä ipu, itanğa he Iqueqä kukñui hiqä quuvqä imñi mämaeqä danä itqänjuwenjçä' etqänä.

³⁹ Hänjä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapñqä kñuä heyqanği, qävqä yasämänä äyä itqänäuä. Ga bukä iunğä-pqe, kukñui Nyinğä ätnänä. ⁴⁰ Inğaqe, he hänjä hea ique-ique pmeqe mapñqä diñqe, Nyinyqe mapqä danä itqänäuä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutanä iuta meqänqe, kñuä manyqä enä. ⁴² Inğaqe henyñqä di, Nyi näqñqä äñğuanänğä enğä. 'He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imñi, aanğä etanğqe' Nyi näqñqä enğä. ⁴³ Nyi Nğä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpçänğä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hñqu yoqe, iqueqeta pçanğani, he iqueni itmapñqäuä. ⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänğä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetñqä diñqe maenğanği, yoqä naqe, ämaqeutanä ämetqänjuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqäpñqäwä? ⁴⁵ He Nyinyqe, 'Iqu Kaniqueä hiñuä iqisanji nenyqe, "Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä" tuänğiyä' kñuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, 'Iqu ne yätamakqä neyänğiyä' kñuä ämaka äpäñuwä-qe, iqu henyqe, 'Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä' tqä-quvqä. ⁴⁶ Mosisi iqu Nyinğä ätätä tuwanjuä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pçä naqä-qakuä imäkätqäpniñğä. ⁴⁷ Inji Mosisi iqu tuwanjuä äqiyätä ekqä duni, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmatqä Nyi tqanğqenqe, he naqä-qakui äänä ipu imäkpñqäwä?" ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänğä iquau, buayä äwikqenğä**

¹⁻⁴ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä hiunji naqänänğä, Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi eminqe. Inğani, Jisasi Iqu eqä-huänğä Galili, 'Taipiriyasiuä' ätmiñuwä iqueni, äkitä nänğisanğä äukqe. Ämaqä aanğä kuapänänğä, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänğä, ämaqä tänğä-yaqä-tänğä iu äñğua imäkätqätanği äqunğuwitanji, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi

* 6: Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

Iqu qoqonä yätunqä äyäqe, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä quamä äpmakuwi.

⁵ Jisasi Iqu ämaqä aanä kuapänänä Iquenyqä äyä pqaŋgä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueni, “Ämaqä tä ymisanä bnqe, ne ymisanä mbqe, äkŋgi yatunquäwä?” ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu Iqueqä imäkätŋqä diŋqe, Iqueqä-kiuänä näqŋqä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.

⁷ Iwä Pilipä iqu ämävauqe, “Ämaqä eeqänäni, ymisanä meqä-meqäpu bnqenqä, buayä mbqe, 200 dunj ämäwqätäuqä iqeä” ätukqe.

⁸⁻⁹ Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känqwa iqu, Jisasi Iqueni, “Ymeqä hŋqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe, hämapäkä hŋquaqutä täqi eä pmetanqä-qe, ga iinä ipu ämaqä kuapänänä täunj qäyunänqätanä?” ätukqe.

¹⁰ Iqini qätaqä hioätqä anquanänäqi etanqi, Jisasi Iqu “‘quamä pmapiyä’ tupiyä” ätukqe. Ga iqua qunji, “He quamä pmapiyä” tquanqa, qu eeqänänä quamä äpmakuwi. Ämaqä qokä iqunanäni, 5,000 äpmakuwi. ¹¹ Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique ‘änqwiqä’ ätuäqe, ämaqä iqi quamä pmetanquwä iu yanä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqanqi, qu eeqänä anqwa kuapänänä anqwi. ¹² Qu anqwa änäpu änätquteqanquwanqani, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquauŋi, “Änätqutequwi qui mimäkŋqä yätŋqä, he ämayäkäpiyä” ätukqe. ¹³ I tquanqani, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuatani änätquteqanquwi, qa naqä 12 manqwa ämamikuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä i imäkqanqi äqumbiyä iqua, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, ‘hinuä-tqä qua täunqä pänqiyä’ ätnänqä† Iqueqä” ätkuwi. ¹⁵ I ätäpu, Iqu ‘oeyä’ qäyä ätqanquti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä ämiqänqä imäkŋqä äyä iqanqä näqŋqä eäqe, Iqu qunji anqumä äväma, qoqonä imä kuäquväkiquätŋqä ekqe.

Jisasi Iqu, eqä haqeu qanä äukqenqä‡

¹⁶⁻¹⁷ Hea wiqanqani Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua, eqä-huänä bunqä äpäwäpiyi, yimba ätkamäupu, eqä-huänä yätäqä nänqisa anä Kapänamänqä äväma äukuwi. Jisasi Iqu iquauŋi mäwimeqä änyä etanqi, hea qe ekqe. ¹⁸ Inqani yunuä yänänäqŋqä hŋqu äqunätä, eqe yäyänj qoqonä ätqäwa äpeminqe. ¹⁹ Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua, yimba iqu eqä iqi wätŋqe, iqua eqä bunji ämiqa-ämiqa, awänänj (4 o 5 kilomita) ti

† 6:14 Kukŋuä-suqä 18:15 ‡ 6:15 Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

äwäpiyänggani, Jisasi Iqu yimba-tänjä qäqi, eqä haqeqä qarjä pqaŋgi äqumbiyi, iqua zä kiinjä ikuwi. ²⁰ E iqanġuwänggani, Jisasi Iqu iquauŋi “Tä Nyinjä. He zä miqä pambiyä!” ätukqe. ²¹ Inġani iqua Iquenyqä yeeqä ipu, yimba inġisaŋqä itmakuwi. Iwä inġani yimba anä-himqä iqua timäupŋqä äwäpiyä-tänjä iu, qäqi maqänä imänggani iuäqämakuwi.

²² Hiunġi buayä i änäpu äpmakuwä äwiŋgani, ämaqä kuapänänjä huänjä yätäqä inġisa iqi yqänä äpmamiŋuwä iqua, “Täqinġi yimba kiuänänjä hmbunä pmetanġi, Iqueqä wäunġuänqä ämotquetŋqä iqua, Jisasi Iqu maeqä, quwqä-quwänä yimba ipi äyä äwquwätanä!” knuä ämakuwi. ²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitanġi, Naqä Iqu buayä äŋguiqä tqanġa, ämaqä kuapänä äŋguwä-tänjä qäqiqi iuäqämakuwi. ²⁴ Ämaqä kuapänänjä iinj, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunġuänqä ämotquamiŋqä iquatä, iqinġi heaqiyä äyä nyätanġä äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä qävqe, anä Kapänamänqä äukuwi.

Buayä hänjä-pmeqä vqenqä

²⁵ Ämaqä kuapänänjä iinj iqua, qu Jisasi Iqueni huänjä yätäqä näŋgisa ämäqumuapiyi, Iqueni, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äkŋga äpŋäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tqanġuwänggani, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. He Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmatqä ämaqä mimäqänänġi imäqqaŋqenqä manä, Nyi buayä hetapqaŋgä äwqä äŋguä änäpäsäpiyiŋqänä ikiqäuä. ²⁷ He wäunġui, ymisaŋä qui imäknätä pizqä iqä dunqä miqä ipu, hänjä hea ique-ique wiqä dunqä ipŋqeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäqŋqä witŋqä imäkkqe. Ga ymisaŋä iinj, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu hetapaniqeqä” ätukqe.

²⁸ I tqanġa qu Iqueni, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäunġuä imäkatunġuä äwinyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinjä tqanġuwängga, Iqu kimani, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäpŋqä äwinyänä” ätukqe.

³⁰ Quvage, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmatqä ämaqä mimäqänänġi äki imäktŋqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukŋui naqä-qakuä imäkatunġue, äänä isŋqäwä? ³¹ Neyaqä atqä-awäkiqua, anä avqŋqä maeqä dunġi, buayä mana Mosisi iqu äwikqeu äŋguwi. § Goti Hanjuwä Iqueqä

tuwanuä iuni, *'Iqu buayä qäukuä yätutani bnqä äwikqeqä'** ätnänqä-panjqä" ätukuwi.

³² I tqanqiwänqa, Jisasi Iqu quni, "Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. Qäukuä yätutanä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänqä maetqe, Nyaqä Apiqu etapätqänä. ³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täunjä iu Hänjä-pmeqä-vqä Iquvqä" ätukqe.

³⁴ I tqanqani, qu Iqueni, "Iyää, Naqä Iquki, buayä iini, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätnqeqä" ätukuwi.

³⁵ Inqani, Jisasi Iqueä kimanji, "Nyi Buayä Hänjä-pmeqä Iqunjä" ätukqe. "Ämaqä Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mäwqä itä, quvākä-ye, mäwqä yänqiyä. ³⁶ Iinjä etanqgä-qe, Nyi tii etqänä. 'He Nyi hiñuä äñqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.' ³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapkqä iqua, qu eeqänäñi, Nyinyqä ppñqäuä. Nyi qäukuä yätuta qua täunqä äpqe, änyinqe, Nqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äpqä-qae, Nyinyqä i pqañguwä iquauni, hñqueni bi mämamäuqä danä ymqänä. ³⁹ Nyi änändowatqä Iqu, ämaqä Nyi ändapkqä iquauni, hiunji yäpakänqani Nyi hñqueni hiñuinä mäqunquä itmä, eeqänänjä iuni hänjä vauqumu-atmniqnqä äwinyänä. ⁴⁰ Nyaqä Apiqu tiinjñqä äwinyä. Ymeqä Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetanqpi, ga hiunji yäpakänqani, Nyi quni hänjä vauqumuatmniqnqänänjä" ätukqe.

⁴¹ Inqani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iqua, Jisasi Iqu "Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqä Iqunjä" tqanqenqe, qu kukñuä kuapänänjä ätkuwi. ⁴² Iinjä ätäpu, "Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikñä Jisasi Iqutanä, ä äsqukä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäunqätäñi, ne näqnqä eänqque. Iqu tängqani, 'Nyi qäukuä yätuta äpqä Iqunjqe' änäänqä ätqiyä?" ätkuwi.

⁴³ Inqani, Jisasi Iqu ävauqe, "He kukñuä kuapä matuwänqä pambiyä" ätukqe. ⁴⁴ "Ämaqä hñqu Nyinyqe, hiñgi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanquti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueni, hiunji yäpakänqani, hänjä vauqumuatmniqeqä. ⁴⁵ Hiñuä-tqä iquauä tuwanuä iuni, *'Qu eeqänänjä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu näqnqä vänqiyä'* ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqnqä ämepiyä iqua, qu eeqänäñi Nyinyqä ppñqäuä. ⁴⁶ Iinjä etanqpi,

* 6:31 Niyäma 9:15; Apqä Bukä 78:24 † 6:45 Asayä 54:13

ämaqä-pqä hui Goti Kanique hiñuä ae äqunätqäñuwä hmanji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniqueni, hiñuä äqunätñqe. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hñjä hea ique-ique pmeqe, ämenqiyä. ⁴⁸ Bretqä hñjä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä. ⁴⁹ Heyaqä hewäkiqua, anjä avqñqä duñi, buayä mana äñguwä-qe, qu äyä äpakoñguwiqä. ⁵⁰ Inäqe bretqä qäukuä haqä yätuta äpqä tqueni, ämaqä hñqu ique äñgqe mapakoñqä yänqiyä. ⁵¹ Bretqä hñjä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjqä. Ämaqä hñqu buayä ique äñgqe, iqu hñjä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmeñuwu hñjä-pmeqä mapñqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyyä” ätukqe.

⁵² I tquanğqenqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatuñque, äänä nätapätñqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätñguwi.

⁵³ I tñganğuwänğa, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. He Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, häñegetä mañqä ipqe, hñjä-pmeqe hesäñi aanqeqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänji, Nyaqä hui-wiyi. Itanğa eqä naqä-qakuänänji, Nyaqä häñequeyi. Inä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, häñegetä änmipqä iqua, hñjä hea ique-ique pmetpnuwiqä. Itanğa Nyi iquaunji, hiunji yäpakänğa hñjä vauqumuatmniqeqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, häñegetä änmitätqe, iqu Nyi nyinätanği, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyinji, Apiqu hñjä-pmeqä Iqu änändowatqanği, ga Nyi hñji Iquesa äpmeñqä-pa, ämaqä Nyi änmitätqä iqu, hñji, Nyita pmeniqeqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanjä äpqäqä Tqunänji, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua mana änäpu, äpakoñguwä ii enqä-panjä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, hñjä hea ique-ique pmetäniqeqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, anjä aquväqñqä Kapänamä du näqñqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä

⁶⁰ Iqueqä wäunğänğä ämotquamiñqä kuapänänğä hui, Iqu i tqanği äwipiyyi, “Iqueqä kukñuä, ne kñuä änä mämeqänänğä ätqäqe, qäte tqu wiyätñqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kukñuä kuapänä tqanğuwinğä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqñqä eäqe, tii ätukqe. “Kukñuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, anjä änyänänğa äpmamiñqä yätunğä yqanği äqumbqe, änä ipnuwäwä? ⁶³ Hñjä-pmeqe, Dñä Äñguä Iqu ävätqänä. Ämaqueuqä yänänänğñqä duta, maetqenä. Iinğä etanği Nyi

kuknuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hänä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Iinjä qäyä etanji, hñquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kuknuä 'Ämaqä hñqu Nyinyqe, hñji mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanquti, iqu i pänqiyä' etqe, ii hñquenä quuvqä maeqiyqä itqätanquwita etqeqä" ätukqe. Iinjä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquaunqätä, ä Iqueni ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väniñqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuä änyänñga näqñqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inğanj Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä kuapänñji, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutanji anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanquwanğanji, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquaunji, "He-pqe Nyi inä nyivämapñqätanä?" ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, "Naqä Iquki, Si kuknuä hänä hea ique-ique pmeqe ämenä. Ne tquenyqä watunquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqñqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä äñguä jänänñä Goti Hanjuwä Iqueqä atäunüä ekikqä Iqukiyqä" ätukqe.

⁷⁰ I tquanğa Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi henji, 12 etmakqeunji, hñquki dnä quvqä-tänjä äyqukitanä?" ätukqe. ⁷¹ Kuknuä iinjä ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikñä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutanä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etanji, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänjä anju yakuä äpmapu, ymisanjä imäkkuwinqä

¹ Itanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäkpñqä iqanquwinqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänqä mäwinğanji Galili dunä ikäminqe.

²⁻³ Hiunji naqänänjä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, ittänjä anju yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqñqä hiunji iqua timäutñqä qäqi etanji, Jisasi Iqueqä känquäkiqua Iqueni, "Si anä täqñji äväma, qua Jutiyanqä uvä. Tqä ämaqä wäunüanqä ämotquetqänjä iqua, Si nätmatqä imäkqanqtqe hinüä kqämbñqänänyä. ⁴ Ämaqä hñqu ämaqä eeqänänjä im-imñji, iquenyqä näqñqä hipñqä etanqutqe, iqu nätmatqä eeqänänji, ktqä nämä mimäkkä yänä. Si nätmatqä iinjä imäkätqänji, ämaqä eeqänänji hinüä kqämbñqänä ämotquatñqeqä" ätukuwi. ⁵ I ätukuwi, Iqueqä känquäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

⁶ Iqua i tquanquwanğa, Jisasi Iqu, "Hiunji Nqe, änänjqä. Henyqe, hiunji eeqänänjä iqua, äñguänänjiqä" ätukqe.

⁷ “Nyi ämaqé, qu suqä quvqä imäkätqätanġuwinġe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqänġäuä’ tuätqätanġqenġä, qu Nyinyqä wiunġä itqänġä. Iinġä etanġi, qu henyqé, iinġi miqä ipnġäuä. ⁸ Nġqä hiunġi änyä enġä-qae, Nyi aquväqġqä naqänänġä iunġä mäyqä yimä. Henyä epiyä” ätukqé. ⁹ Iqu quġi i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqé.

¹⁰ Inġe, Iqueqä känġuäkiqua aquväqġqä yätunġä ae äväma yqanġuwänġa, Jisasi Iqu qänaki maqġqä ekqé. ¹¹ Aquväqġqeuġi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminġuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu äġgi pmenä?” ätäpu, qävqä ikäminġuwi. ¹² Inġanġi ämaqä kuapä äpmapiyä iunġi, hiyäkakä ätnġäukuwi. Hġqua Iquenyqé, “Ämaqä äġġuänänġueqä” tqanġuwänġa, hġqua “Öeyä, Iqu ämaqä kuapänänġä hänaqä huiu-mända ätuma äwqiyä” ätkuwi. ¹³ Inġanġi, qu iquauqä naqä iqua hanġä-iqä vqenġä zä winġanġi, Iquenyqé, ätnänġäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisanġä nätkätanġuwänġa, Jisasi Iqu näqġqä äwikqenġä

¹⁴ Qu aquvä äqämbu hiunġi hġqua ae pmetanġuwänġanġi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anġä mätnätanġqä ququawä yänġisa äpeyäqé, qokä-apäkiu kukġuä näqġqä äwikqé. ¹⁵ I iqanġanġi, iquauqä naqä iqua yäunġä ipu, “Iqu näqġqä-vqä hġquenyqä mäwqä iminġe, näqġqä ii, äänä itä ämeqätiyä” tpu ikuwi.

¹⁶ I iqanġuwänġanġi, Jisasi Iqu kimanġi, “Kukġuä tä ämetqueqé, kġuä indqänġqä Nyaqeta maetqé, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqé. ¹⁷ “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwinġe qänaknä yätġqä itäqä iqu, Nyaqä kukġuinġe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä kġuä indqänġqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqġqä hiänä. ¹⁸ Ämaqä kukġui, kġuä indqänġqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqé haqä yätu maenätġqä winġanġiyi. Inġe ique ändowatkqä iqueqä yoqé haqä yätu maetġqä äwinġqä iqu, suqä quanġi mämeqä, naqä-qakuänänġä tqä-quvqä. ¹⁹ Mosisi iqu kukġuä-suqä metapqä inġäta? Iqu etapkqä-qe, he eeqänänġi, suqä iunġi, qänaknä miqä itqänġäuä. Ga he Nyinġi sunġä pizqä bäkġġqä itqänġäuä?” ätukqé.

²⁰ I tquanġanġi, ämaqä kuapänänġä iinġi, ämävaupiyi, “Peġqä dnġä kinyasäuquanġi ätnyä. Sinġi, tqu kpäsätġqä itqänä?” ätukuwi.

²¹ Kimanġi, Jisasi Iqu ätukqé. “Nyi wäunġuä naqänänġä iqu imäkkqenġä, he miiqä yänġä inġä ikuwiqä. ²² Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupġqä ätukqeuġi,

Sämbatqä hiunji hapänga qäyä etanqqä-qe, he ymeqä qokä hñquauqä huiwi, häüä ktäupnä. Suqä iinji, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. ²³ He Sämbatqänğanji, ymeqä hñquauqä huiwä häüä äktäutqänjuwi, ii he Mosisi iqu kukñuä-suqä ekqä iquenji qui mimäkkä itqänjuwi. Inji Nyi Sämbatqänga ämaqä iqueä huiwi, eeqänänjä änguä iwimäkkangqenqe, he Nyinyqe sunqä äkasuwä tätqänjuä? ²⁴ Ämaqeüqä suqe, hinjuä äqumbiyä dunqänä hinqi miwäsäuqä pambu. Suqä naqä-qakuä jänänänjä duta iwäsäupiyä” ätukqe.

“Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etanqitiyä?” ätkuwinqä

²⁵ Inğanji ämaqä Jerusälemätanjä hui, “Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkñqä itqänjuwi, Tä Qäqu maendiyä?” ätnjuwi. ²⁶ “Hinjuä qumbu. Iqu ätnänjä iqi qäyä ätqäuä ätqanji, qu Iquenji manjä hui mätquä danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne äminyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqu etanji, qu näqñqä ämapu maeqä inä? ²⁷ Kraisi Iqu äpqqanğanji ämaqä-pqä hui näqñqä mämeqä ipu, ‘Iqu äkiuta päniqätiyä’ tpu ipnuwiqä. Inäqe Ämaqä Tqueqä äpqäqenqe, ne näqñqä ämenjunä” ätnjuwi.

²⁸ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjä mätnätanqqä ququawä iqi ätqäuä näqñqä ävätäqänğanji, manjä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinyqä näqñqä epu itanğa Nyi äpqqanqä-pqä näqñqä yasämä eänjuä. Ga Nyi kñuä indqänqä Nqä duta mapqä iqäqe. Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqñqä eänjuwi. Iqu naqä-qakuänänjä Iquvqä. ²⁹ Nyi Iqu änändowatqanji Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqñqä Iquenyqä eänänä” ätukqe.

³⁰ I tqanqenqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkkä iqu, Jisasi Iquenji mäwimeqä änyä etanji, ämaqä-pqä hui Iquenji hipa hui mitmaqiyqä ikuwi. ³¹ Inäqe, ämaqä iu äpmaminjuwitanjä kuapänäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, “Kraisi Iqu äpätqänğanji, Iqu nätmätqä ämaqä mimäkkänänjä, Ämaqä Tqu imäkätnqeunji ämäwqätäuniqätanä?” ätnjuwi.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänjä Jisasi Iquenyqe, “Iinji-iinjiqä” hiyäkakä tnätqätanğä qätä äwipiyyi, iquatä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapñqe, ämayukä-imanqä hñquau ändowatkuwi.

³³ Inğanji Jisasi Iqu, “Nyi hesänji quäuqä mäpmeqä danä wänqäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umqänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanqdeunji änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinji mämänqumueqä ipñqäuä” ätukqe.

³⁵ I tqanḡanji, Israitqä iqua, “Ne Iqueni mämäqumueqe, Iqu äkḡginynqä uwqanḡuti yanquatiyä? Iqu Israitqä iquneqä neyämaqä im-imä äpmakäwänjuwä iunqä äwätä, näqḡqe ämaqä Israitqä ma huizi iqi äpmeḡuwiu vätnqä ätqutiyä?” ³⁶ Iqu neḡi, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanḡqeunji änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinji mämänqumueqä ipḡqäüä’ ätqäqe, Iqu kukḡuä iinji änäänqä tqiyä?” ätnḡuwi.

³⁷ Hiunji yeeqä ipu aquväqḡqä yäpakä naqänänḡä iqueni, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, maḡä yänänäqḡqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiyqäqe, eqä nätnḡänä Nyinyqä äpänä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqu Nyinyqä quuvqä eqiyqe, eqä esquä hänḡä-pmeqä-tänji iqueqä yäpä iunda pquänä. Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanuä iu ätnänḡqä-pa* pquänḡiyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kukḡuä iinji, Dḡä Äḡguä Iquenyqä ätkqe. Dḡä Äḡguä Iqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua mapnuwänḡqeyi. Inḡanji, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änanḡqae, Dḡä Äḡguä Iqu iquauḡi, wimeqänḡqä-pqe, änanḡi.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanḡi äwipiyänḡanji, ämaqä iqi äpmaminjuwi, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hinuä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ I tqanḡuwänḡa, hui “Kraisī Ne ämineyätḡqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. Inḡaqe, huiziqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisī Iqu Galilisa pḡänḡqä hmanḡqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iunji, ‘Kraisī Iqu Dewitiquesanḡä hueqä-himqä heniqe,’† itanḡa ‘anḡä-himqä Dewiti iqu äpmaminḡqä Betlemä iutanḡaqu heniqä’‡ ätkqeqä” ätukuwi. ⁴³ I ipiyi, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä inḡi-inḡi ändmäkḡḡuwi. ⁴⁴ Iinḡä ipu, hui Iqueni a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iqueni hipa hui mitmaḡiyqä ikuwi.

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeḡiyqä ikuwinḡqä

⁴⁵ Ämayukä-imanḡqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä anḡumä wimeqanḡuwänḡa, “He Iqueni ätuma mapqe, sunḡä iqäüä?” ätukuwi.

⁴⁶ I tqanḡuwänḡa, iquauä kimanji, “Ämaqä-pqä hui kukḡui, Ämaqä Tqu ätätnḡqä-pa, matqä itḡänjuwiqä” ätukuwi.

⁴⁷ Itanḡa, Parisi iqua iquauḡi, “Henḡä-pqe, Iqu qäyasäqī etuma äwqiyä? ⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänḡä-pqä hḡqu,

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kukḡui äsquenyqä kḡuä indqänḡqätiyä? Näqḡqä-tänḡä hḡquqa Asayä 58:11 iquenyqä ätqä. Hḡquqa Sakätiyasi 14:8 iquenyqä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maika 5:2

itanğa Parisi-pqä hñqu, Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanği äqunänjuwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänjä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqenqä änyä maqñqä enjuwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätñqä ae ätkqeqä” ätukuwi.

⁵⁰ Injä tquanğuwänğani, iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi, hiñuiqänänğanga Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquaunji tii ätukqe. ⁵¹ “Neyaqä suqä dunji, ne ämaqä hñqueä kukñui qätä äwiyätanä, itanğa iqueqä wänujä imäkätñqä dunji, qävqä ganä iani, inğa iwäsäuatunqueqä” ätukqe.

⁵²⁻⁵³ Quwqä kimani, “Äi! Si-pqä Galilisanjä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanjä iu qävqä änguanä itnä, näqñqä tii esñqe. Galilisanji, hiñuä-tqä hñqu mapqä yänqiyä. Hmanjqä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänjä hui, iyyqä huiwi ämaqä hñque mänği yanjä äwikqenqä**

¹ Inğani ämaqä eeqänänji quwqä anjuñqä ae äweqanğuwänğa, Jisasi Iqu qoqonjä Olipä yätunqä ekqe.

² Zinuitänji Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäkqä anjuñqä anğumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanğa, qokä-apäkä eeqänänji Iquenqä äpğanğuwänğa, Iqu quamä äpme näqñqä motquetñqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanğa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatänji, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hiñuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänjä eäqä-qe, ämaqä hñqutä-mända huiwä yanjä inğanğinyä äqunğuwä. ⁴ Iwä inğani Jisasi Iqueni tii ätukuwi. “Ämotqueqä Iquki, apäkä qokä-tänjä täsi, qokä huizitä huiwä yanjä inyätqätanğinyä äqunänjuwiqä. ⁵ Kukñuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunji, ‘Apäkä suqä injä iqanğuwä iuaunji, hikä pizqä päsqänqä’ ätnänqe,† si änäänyä ätnä?”

⁶ Qu kukñuä i ätukuwi, Iqu kukñuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukñuä mitpnuwä inqä yamwiqä äwikuwi. Injä tquanğuwänğa, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua hiñä bu tuwanjä äqäkqe.

⁷ Qu yatñqä äpakänä vqanğuwänğa, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanjä hñqu suqä quvqä mimäkqä itñqä etanğutqe, iqu apäkä täsinji, hikä kinğanänji, iqu-ganä

* **8:** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä 8:1-11 iunji maqñqä eä. † **8:5** Kukñuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkqä 20:10

äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kuknuä iinjä ätuäqe, angi äuesäuqe, qua hinjä bu tuwanuä äqäkqe.

⁹ I tqanji äwipiwi, qu eeqänäni hñqunä-hñqunä iqini äväma äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapänänjä-tänjä iqua hinjuiqä äwqanquwännga, ämaqä huizi qänaki äukuwi. Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutangi, apäkä ii Iqueuä hipenüä iqi yqänä ätqäuminqe. ¹⁰ Itanji Iqu pämä ätqäuwe, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänjä täqi ätqäunjuwi, ängi uwqäuwä? Si kuknuä mikitätñqe, hmanda?”

¹¹ I tqannga, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hñqu hmanjqä.”

Ga Jisasi Iqu iinjä tii ätukqe. “Nyi-pqe kuknuä mämiktqä da imqänä. Si äunji, qänakñi suqä quvqe mimäqä pa iqätñqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-hunqä Vqä Iquvi

¹² Anqumñi Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua täu we-hunqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qanji heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-hunqä-tänjä-queyqä.”

¹³ I tqannga, Parisi iqua qätä äwipiwi, Iquenji tii ätukuwi. “Si kuknuä awi, Tqä-täunqänänä ätätqänjinyä. Iñqe ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipñqäuwä.”

¹⁴ Ga kimanji, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänjä ändqäuwä. I etanji Nyi Nqä-näuänji, anjä äväma äpqqenqätä, nñ anjä äumqeunqe näqñqä enänä. Nyi näqñqä iinjä ämenqetanji, ämaqe Nyaqä kukñui quuvqä eqäpñqe. Inäqe he Nyaqä anjä qakuiunqetä äkiunqä-pqä uwqanquwä, he änyä maqñqä ipñqäuwä. ¹⁵ He ämaqeu iwäsäupiyänqanji, suqä qua täutaninjänä näqñqä epu, iwäsäuwenjqä. Inäqe Nyi ämaqä hñquenji, miwäsäuwä danä itñqe. ¹⁶ Inji Nyi ämaqä hñqueqä suqenqä iwäsäuwä, he Nyaqä iwäsäuwä iinjä iquenqe, quuvqä heqäpñqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Nqä-näuänä miwäsäuwä iqä. Apiqu äñändowatkqä Iqu, Nyitä wäunjuä anä itqäuwä. ¹⁷ Kuknuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqänjuwä iunji, kukñui tii ätnä. ‘Ämaqä hñquaqu kukñui asitanjinä ätqiyi, iquaqiyqä kukñuinqe quuvqä heqäpñqe!’[‡] ¹⁸ Nyi Nqä-näuänqä awä ätätñqä Iqunji. Itannga huiziqu, Apiqu Nyi äñändowatkqä Iqu, Nyinjqä awä inä ätätqäuwä.”

¹⁹ Inqanji Parisi iqua yatñqä tii äwikiwi. “‘Nqä Apiqueyqä’ ätnji, ga Iqu ängi pmenä?”

[‡] 8:17 Kuknuä-suqä 17:6; 19:15

Itaŋi Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Nqä Apiquenyqätäŋi, änyä maqŋqä yqänä eänäuä. Inäqe he Nyinyqä näqŋqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pqe näqŋqä inä iqäpningä.”

²⁰ Hiqäva-imäkkä anä ququawä iqini, Jisasi Iqu mbqä pŋqä witangqä-tänä qäqi äpme, qokä-apäkä iunji näqŋqä ävätä, kukŋuä iinji ätmuinqe. Iqu ätnänä iqi qäyä pmetanŋi, inŋanji Iqueqä hanjä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanŋi, ämaqä hŋqu Iquenji, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenqä

²¹ Anŋumŋi Jisasi Iqu quŋi tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hŋga-mändanji, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwiŋqä iutanä päkombnuwiqä. He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”

²² Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä naqä iqua, ii tqanŋi äwipiyyi, quwqä-quwä tii ätnŋuwi. “‘He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanŋi tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätŋqä ätqutiyä?”

²³ Itaŋga Iqu tii ätukqe. “He qua butanuenä etanŋä, Nyi haqä yätutanunjqä. He qua täutanä iquenä etanŋä, Nyi qua täutanunä manä. ²⁴ Iinjä etanŋi ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwiŋqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqeä. Ii tiinjä etanŋiyi. Nyi Nqä-näuä äpmeŋqä Iqunänqä[§] quuvqä manjiqiyqä iqanŋpqe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

²⁵ Iqu kukŋuä i tqanŋa, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatŋqä äwikuwi.

Iwä Iqu, “‘Nyi Iqunjqä’, ae äyä etqe. ²⁶ Nyi heqä suqä quvqenqe, kukŋuä kuapanä ätätmä ewäsäumätmä, itmäqe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanjä naqä-qakuinä Tqä-qu etanŋi, Iqueqä kukŋui Nyi qätä äwiyätŋqenä, qokä-apäkä qua täunjiu ätuätŋqeä.”

²⁷ Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätanŋqä iinqe, qu kŋui mämeqä ikuwi.

²⁸ Iutanji Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeä ämanjiyäpiyanŋanji, he Nyinqe, Nyi Nqä-näuä äpmeŋqä Iqunänqä näqŋqä epŋqäuä. Ga tiinjä-pqenqä näqŋqä inä epŋqäuä. Nyi nätmatqä hui Nqä kŋuä iutanä mimäkkä danä itŋqeä. Oeyä. Nyi kukŋuä eeqänänji, Apiqu ämändquakqenä ätätŋqeä. ²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi

[§] 8:24 Jisasi Iqu “Nyi Nqä-näuä äpmeŋqä Iqunänqä” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinji, Goti Iqu Mosisi iquenji awä ätukqe. (Anŋumä Itmakqä 3:14)

nätmatqä Iqueuä äwiñqeu qäyunä imäktñqä iutañi, Nqä-näuänä pmetmñqä hiñuinä mañqänqä itñqeqä.”³⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii tätqätanğa, kuapänäñi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğanı Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkcqä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äkiqätppqe, ga he Nqä wäunüanğqä ämetqueqä-quenä pmeññqäuä. ³² Ga inä ma, kukñuä naqä-qakuñqä näqñqä eäpu, itanğa kukñuä iinä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tquanğa, qu kimanı tii ätukuwi. “Ne awıqu Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hñganäppqe, ämaqä hñqueqä wäunüä-wiyqä hiñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä itunqueqä. I hitanği ‘Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ sunqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kukñui kimanı, tiinä ätukqe. “Aanä naqä-qakuänänä etqä. Ämaqä eeqänänä suqä quvqä imäkätqänjuwi, qu suqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki vqä iquaiqä. ³⁵ Ga ämiqä hñqueqä äwiñqeuñi qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anıuñi näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetpñqäuä. ³⁶ Inäqe Ymeqä Iqu he ewewqatqanğuti, he suqä quvqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki mäwqä pmetpnuwiqä. ³⁷ Nyi näqñqe. He Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquenä etanğqä-qe, Nyaqä kukñui heyaqä äwqä yäpä inğisanı mäwiqä etanği, he Nyi ämbäkñqä itqänäuä. ³⁸ Nyi Nqä Apıqu ae ämändquakqeuñi, kukñuä awi nätmatqä iinğä ätätqänänä. Nñ he heqä suqä Nyi ämbäkñqä itqänjuwi, ii hiniqu tqanği äwikuwiunä imäkätqänäuä.”

³⁹ Inğanı iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awıqu, Aprähämä iqueqä.”

Ga Jisasi Iqu iquauñi ätukqe. “Iini naqä-qakuä he Aprähämä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänä Aprähämä iqu iminğä-pa, ii itqänpningä. ⁴⁰ Kukñuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänı qäyä etätñqä-qe, tanğanı he Nyi pizqä bäkñqä itqänäuä. Suqä iinä ii, Aprähämä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqänäuä” ätukqe.

Iwä qu Iqueni tii ätukuwi. “Ne neqä nıpaqa qokitä hiñgi hiqaqä äwäyäkıpu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apıqu, Goti Hanjuwä Iqunänjçä.”

42 Inġani Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etanġutqe, he Nyinġä enġuanänġä. Ii tiinġuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmaminġeä, äyä äquvepkqeä. Nyi änyinġä Nġä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatqanġi äquvepkqe. 43 Ga kukġuä Nyi tqanġqe, he näqġqä äġġuänä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukġui meqänġqe, maenġanġqä iutayi. 44 He Setänä, heqä heniqueqä ymeqä-quenġi. Ga he iqueqä äwinġeunä yänġä äqänäpu qänaknä iquenġä. Inġata tii täġġanġqe, iqu ämaqä päsqänġqä äpmenä. Itanġa iqu suqä naqä-qakuä iunġi qänaknä miqe, tiinġä dutayi. Suqä aanġä naqä-qakuä di, iqutä mäwiqä iminġqe. Kukġuä quanġä ätminġqe, ii aanġä iqueqä yänġiyi. Iqu ämaqä quanġä kukġuä tqä-qu eä, itanġa iqu quanġä kukġuä tqeutanġä kaniquwi. 45 Iinġinġe Nyi kukġuä aanġä naqä-qakuänänġä di etqanġqetani, he Nyaqä kukġui quuvqä maeqiyqä da äyä itqänġä. 46 He ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queyqä’ kġuä eyätġqä etanġutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätġqe, ätnänġä iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kukġuä awä naqä-qakuä dinä ätätġqä etanġundqe, inġi Nyaqä kukġui quuvqä maeqiyqe, sunġä itqänġäuä? 47 Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua, Iqueä kukġui qätä äwiyätqänġuwi. Ä he Iqueä kukġui qätä mäwiqä iquwi, ii tiinġä etanġiyi. He Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanġi.”

Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänġätä, Aprähamä iquenyqätä, ätkqenġä

48 I tquanġa, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, Iquenġi kima tii ätukuwi. “Ne tii äktqunä. ‘Si ämaqä Sämaliyatanġä* Iqukiyqä. Ga dnġä quvqä hġqu äktqäunä.’ Inġi ne naqä-qakuä äktqu?”

49 Itanġi Jisasi Iqu kimanġi tii ätukqe. “Nyi dnġä quvqä hġqu mandqäuqä inä. Hmanġqä. Itanġi Nyi Apiqueä yoqenä haqeu mamäutqätanġa, he Nyaqä yoqe mändi äġgittqäyätqänġäuä. 50 Nyi Nġä yoqe, haqeu mämamänġqä itqänänä. Nġ, Nyi yoqä naqä mamqenġä äwinyänġqe, Hġqunänġqä. Iqu ämaqä eeqänänġä iquau Iwäsäuqä Iqueyi. 51 Nyi aanġä naqä-qakuänänġä etqänä. Ämaqä hġqu Nyaqä kukġui qänaknä imitätqe, mapäkonġqä hea ique-ique pmetäniqueqä.”

52 Inġani iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatġä imġi, täġġanġi, tiinġi. Dnġä quvqä hġqu Si äktqäunġä inġqe, ne

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iqua, Sämaliyatanġä iquauġqe, “Ämaqä quvqä iqä iquaiqä” kġuä indqänmiġuwi.

näqñqä ae equnä. Aprähamä iqu-pqä, Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkoñguwä-qe, Si tii änatnyä. 'Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, iqu mapäkoñqä hea ique-ique pmetäniqeqä.' ⁵³ Änäñgä? Si neqä awiçu Aprähamä, ae äpäkoñgqä iqueni ämäwqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe ae äpäkoñguwiqä. Si ' "Nyi tqunä" ätqänä, ' kñuä kiyqiya?"

⁵⁴ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. "Nyi Nqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmätqä hiñgiñqä eqqä-pañi. Inäqe Nqä Apiçu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he 'Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä' äyä ätqäuä. ⁵⁵ Inäqe he Iquenyqe maqñqä epu ätqäuä. Nyi, Nqä-näuäñi Iquenyqe näqñqä eññänä. Ga 'Nyi Iquenyqe maqñqeqä' etmqe, ii Nyi ämaqä quañgätqä he eqqä-pañunä emqänä. Itañgi Nyi Iquenyqä näqñqä ae eämä, itañga Nyi Iqueqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawiçu Aprähamä iqu, Nyaqä hiunji hiñuä qunäniqeqä kñuä indqänätäqañgani, iqu yeeqä äwinyminqeqä. Itañgi iqu hiñuä i äqunäqe, aquvänä ikqeqä."

⁵⁷ Iwä iqua qätä i äwipiyyi, tii ätukuwi. "Si Tqä quväukui 50 änä qäyä etañgi, Aprähamä iqueni Si hiñuä äqunñätanä?"

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimañi, "Nyi naqä-qakuänänjä etqänä, Aprähamä iqu matimäuqañgani, Nyi Nqä-näuä Äpmeñqä Iqunjqä" ätukqe.

⁵⁹ I tquañgqeqä, qu hikä ämepu Ique päsänä-tpu iqañguwäñga, Iqu zä imäknä hiqäva-imäqä anä täkñiunji äväma, yäpaqañgisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äñguä iwimäkkqeqä

¹ Jisasi Iqu qañä äwätäqañgani, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äqunqeqe. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdani, hiñuä maqñqä iññäqu ätimäukqe. ² Inñgani Iqueqä wäunñuäñqä ämotquaminjqä iqua Iqueni, "Näqñqä Motqueqä Iquki, ämaqä tqe hiñuä maqñqä imäñgqe, suqä quvqe tqueqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanä-känaisändanä?" ätukuwi.

³ Yatñqä i vqañguwäñga, Jisasi Iqu, "Ämaqä iqu hiñuä maqñqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tqe hiñuä äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänñänqñqeqä näqñqä mapñqä diñqeqä. ⁴ We yqänä tii hunätañgani, ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäunñui imäkatunqeqe. Ämaqe

wäunuä miqä ipnqe, hea heätņqe qäqinji. ⁵ Nyi qua täu äpmeņqe, qua täu We-huņqä Vqä-qunjqä” ätukqe.

⁶⁻⁷ Iinjä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hiņuii qua äwqäyätä, iqueni, “Eqä-huänjä Silomä du asņä qänämändņqä uvä” ätukqe. (Yoqä ‘Silomäuä’ ätnänqä iqu, ‘ändowatqäuä’ ätnä.) Inji iqu äwäqe, asņä qänämänganga, iqueä hiņui änguä heqanji, iqu hiņuä änguä qņqä-qu äpkqe.

⁸ Inganji ämaqä, iqutä anjä asä iqi äpmamiņuwitä, ämaqä, iqu hiņuä maqņqä äpme mbqänqä nätmatqä isuanqä täunuä tätqätanji äqunmiņuwitänji, qu, “Ämaqä tqi mbqänqä täunuä ätqämanätņqä iqutanä?” ätäpu yatņqä injäukuwi. ⁹ Yatņqä i inganguwännga, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqanģuwännga, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu eņqä-panjä hņqueqä” ätkuwi.

I tqanģuwännga, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunjqä” ätukqe.

¹⁰ Qu iqueä kimaņi, “Si hiņui äänä itnä qänginyä?” ätäpu, ique yatņqä äwikuwi.

¹¹ Yatņqä i vqanģuwännga, iqu, “Ämaqä ‘Jisasiuä’ ätätqänjuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hiņuii qua äņqiyätä, ‘Asņi, eqä-huänjä Silomä du qänämändņqä uvä’ dqanģi, nyi äumi, asņä tii äqänämänätmänģanji, hiņuä qe äqänģänä” ätukqe.

¹² I tqanģanji, qu, “Ämaqä Iqu äņģiwä?” ätukuwi. Iqu, “Nyi änyä maqņqe qä” ätukqe.

Parisi iqua, hanjä-iqä äwikuwiņqä

¹³ Inganji qu ämaqä hiņuä maqņqä imiņqä iinjä iqueni, Parisi iquauņqä ätuma äukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hiņuä äņgui, Sämbatqä hiunji hapä pmeqännga iwimäkkqe. ¹⁵ Iiņqe, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueni, “Si hiņui, änä itnä äqänginyä?” ätäpu, yatņqä ämikuwi.

Iqu qunji, tii ätukqe. “Iqu nyaqä hiņuä täuņi, qua nqäyqanģi, nyi asņä äqänämänätmä, täņģanji hiņuä änguä sä äqänänänä” ätukqe.

¹⁶ I tqanģanji, Parisi hņqua, “Ämaqä hiunji hapä pmeqä duņqä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesanjä-qu maetqenä” tqanģuwännga, hņqua, “Ämaqä suqä quvqä imäkqä-qu eäqe, nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä tiņi, äänä imäkätņqäwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitanji, naqä-hņqunä mäpmeqä danä inģi-inģi äktqänģuwi. ¹⁷ Iinjä ipu, qu iqueni, anģumä yatņqä tii äwikuwi. “Ämaqä saqä hiņui, änguä ikimäkqä Iquenyqe, si ‘tqueqä’ ttņqäwä?”

Yatnqä i vqanġuwänġa, ämaqä iqu tii ätukqe. "Iqu Ämaqä Hinuä-tqä-queqä."

¹⁸ Inġaqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquauqä naqä iqua, "Ämaqä iqu hinuä maqñqä-qu enġe, täñġaņi iqu hinuä äyä äqänġiyä" knuä mämeqä ipu, ämaqä iqueqä kaniquesä känäutä kukñuä ätuätumepu, yatnqä tii äwikuwi. ¹⁹ "Ämaqä tqenyqe, qe, 'Yeqä ymeqä hinuä maqñqä imänġqeqä' ätqiya iqutanä? Ga iqu täñġaņi hinuä anġui, äänä itä äqänġiyä?" ätukuwi.

²⁰ Qu yatnqä i vqanġuwänġa, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisä ämävayi, "Ye näqñqe. Iqu yeqä ymeqä-qu etanġi, iqu hinuä maqñqä imänġqeqä" ätukiyi. ²¹ "Inġaqe, ye änyä maqñqe. Iqu täñġaņi hinui, äänä itä äqunġuti. Ämaqä ique anġuä imäkätä hinuä qänätñqä imäkqä Iquenyqe, ye maqñqeqä. Iqu ae naqä enqä-qae, yatnqä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu 'iinjqä-iinjqä' hetätñqänänyä" ätukiyi. ²²⁻²³ Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquauñqä zä etanġiyi. Ämaqä iinġa iqua, näwinyä pmua imäkäpu tii ätkuwi. "Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, 'Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä' tqanġpqe, anġa aquväqñqeu aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipñqäuä." Iinġaqe, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisäņi zä isinyä, "Iqu ae naqä-queqä. Yatñqe, iqueqä-kiuä wipiyä" ätukiyi.

²⁴ Iqua ämaqä hinuä maqñqä iminjqä ique, anġumä kukñuä ätuätumapiyi, "Ämaqä si anġuä ikimäkqä Iquenyqe, ne näqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Inġi, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänänġa natiyä" ätukuwi.

²⁵ I tquanġuwänġa, ämaqä iqu, "Nyi maqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi nqä hinui, maqñqä inqä-qe, täñġaņi nyi hinuä äqänmä, näqñqe, iinjqänä eqänä" ätukqe.

²⁶ I tquanġa, qu iqueni, "Si hinuä maqñqä eäņi, saqä hinui anġui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?" ätuäpu yatnqä äwikuwi.

²⁷ Inġaņi, "Nyi iqi ae etqanġa, he qätä mänyiyqä iquwi. Inġi, anġumņi qätä sunjqä nyipñqäwä? Inġi he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpñqätanä?"

²⁸ I tquanġqetanġi, qu iqueni kukñuä quvqä tii ätukuwi. "Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä. ²⁹ Ne näqñqe, Mosisi iquenyqä eäņu. Goti Hanjuwä Iqu iqueni kukñuä

ätuminqe. Inäqe, Ämaqä Tqu äkngisa äpqä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqñqä eäñunä” ätukuwi.

³⁰ Inğanj iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hinuä äñguä änyimäkqenqe, he ‘Ne Iquenyqä änyä maqñqä eäñunä-qe,’ änääñqä tqäuä? ³¹ Ne näqñqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeunji, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwinqä du imäkqanquwä iunä wiyätñqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetani, täñganqe, ‘Ämaqä hñqu, ämaqä hinuä maqñqä imäñggqä hñque, äñguä hinuä qänätñqä imäkqeqä’ matqä itqänuwi. ³³ Inji Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmätqä hui mimäkqä iquäningä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa qu, “Si suqä quvqä du imäñgnä, iunä yqänä äpmeni, inji si täñganji, ne näqñqä mänätapqä isñqeqä” ätuäpu, qu iqueni, anä aquväqñqeutani, huätä ändowatkuwi.

Hinuä maqñqe, tqukuakä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Anä aquväqñqä iutani, huätä ändowatqäuä” tqanğä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.

³⁶ I tquanğanji, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.

³⁷ I tquanğa Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si Ämaqä Iqueni hinuä ae äqunäñinyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.

³⁸ Inğanj ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qonä äuktäutä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.

³⁹ Inğanj Jisasi Iqu, “Nyi qua täunqe, ämaqeüqä suqä iwäsäuqänqä äpkqe. Inji ämaqä hinuä maqñqä injuwi, hinuä qänğanppi, hinuä äqänänjuwi, hinuä maqñqä inñqäuä” ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqanği äwipiyyi, “Ne-pqe hinuä maqñqä-qune etanği ätätqäninyä?” ätukuwi.

⁴¹ I tquanquwitani Jisasi Iqu, “He hinuä maqñqä hinuä pisquenä epqe, hiqä suqä quvqetani hanä-iqä mämeqänqe. Inäqe he, ‘Ne hinuä äqänänjunä’ ätquwä-qae, hiqä suqä quvqe, täka yqänä himäkätänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Änguänänjä-quvi

¹ Jisasi Iqu, "Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sip-sipqä iquauqä täknä yäpä yängisañi, hänaqeta mäpeyqä, awä hñqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-quvi. ² Ämaqä täknä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquvi. ³ Itanğa ämaqä täknä hänaqä miqä iqu, iquenji qñqanjä wuteyqanğuti, sipsipqä iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikinjä ätuätä, yäpaqä mängisa ätuma wänä. ⁴ Inji iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hiñuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä quväkinqä näqñqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä. ⁵ Ämaqä huitanjä hñqu tquanğutqe, qu iqueqä quväkinqä änyä maqñqä epiyä-qae, iquenji qänaki mävändqä danä zä upñqäuä" ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kukñuä ktqä iqu tquanğqe, qu kñuä änguä mämeqä ipu, "Iqu sunqä ätqutiyä" tpu ikuwi.

⁷ Qu näqñqä änguänä mämeqä iqanğuwinqä, Iqu anğumñi, "Nyi naqä-qakuänänjä etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täknä-hänaqä Iqunjqä. ⁸ Ämaqä Nyi änyä etanğa hiñuiqä äpätqanğuwı, qu quwä-meqä-qua etanği, sipsipqä iqua qunji qätä mäwiyqä danä itqanğuwı. ⁹ Nyi Täknä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hñqu Nyita äpeyätqe, hñjä änguä iqumuatnä äpme, iqu tängisa äyapätä mängisa äwätä itä, itanğa iqu qätaqä näqisquänqiyä. ¹⁰ Quwä meqe äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itanğa qui imäkqä dinänji. Nyi iinjä maetqe. Nyi äpkqe, qu hñjä-pmeqenqe äwa miqä, kuapanä mapñqä diñqe.

¹¹ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Inji ämaqä sipsipqä änguänä miqä iqu, sipsipqeunqä yänä winä. ¹² Ämaqä mbqä metñqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä iqu, hiveqä hiqiyqä pñanği äqunäqanğani, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma etanği, itanğa sipsipqe, iqueqä maeqä etanğä, inji iqu qunji äväma zä wänä. Ga hiveqä hiqiyqä iqu äpäqe, qunji ändämiqanğuti, qu nänjä-täqi upnä. ¹³ Ämaqä iqu mbqä metñqänä wäunğä itä, sipsipqenqä kñuä mämeqä iqä-qae, zä wänä.

¹⁴⁻¹⁵ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Apıqu Nyinyqä näqñqä etanği, ga Nyi Apıquenyqä-pqä näqñqä enjä. Asä inji, Nyi Nqä sipsipqenqä näqñqä etanğä, qu-pqe Nyinyqä näqñqä enjä. Inji Nyi sipsipqä yätamäkqanğqä päkonmä. ¹⁶ Täknä huiziunji, Nyaqä sipsipqä hui-pqe äpmenjä. Ga Nyi qunji ätuma pmqänä. Inji Nyi 'daanä' tquanğani, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äpñqäuä. Ga sipsipqä iinjı,

naqä-hŋqunä etanppi, ga quwqä Ämiqe, Hŋqunä hiäniqe. ¹⁷ Nyaqä häñä-pmeqe anġumä mamniqä etanġi, Nyi sip-sipqeuŋqä yänä wämä. Ga iinä imqä itqätanġqetani, Apiqu Nyinyqä äwinyä. ¹⁸ Nyaqä häñä-pmeqe, ämaqä hui hiŋgi quwqä äwiŋqä dutanä, qui mimäkqä ipnä. Nyi änyinġä Nqä duta, yänä wämqe. Nyi Nqä häñä-pmeqe ävätmä, itanġa anġumä meqänqe, yänänäqŋqä ämenä. Nqä Apiqu Nyi iinä imäkmqä ändkqeqä” ätukqe.

¹⁹ Jisasi Iqu i tqanġqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiŋuwä iqua anġumä inġi-inġi äktqänġuwi. ²⁰ Kuapänänä hui, “Iqu dñä quvqä-tänju eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iquenġi qätä sunqä wiyqäuä?” ätukuwi. ²¹ Itanġa hui, “Ämaqä dñä quvqä-tänä hŋqu, kukŋuä tiinġi matqä danä yänä. Dñä quvqe, ämaqä hiŋuä maqŋqä itanġuwä iunġi, hiŋuä qämbŋqe äänä imäkäniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsänä-tpu ikuwiŋqä

²² Inġani qu hiunġi naqä, hiqäva-imäkqä anġi Goti Iquenġi anġi imäkkuwiŋqä kŋuä indqänäpu, yeeqä ipŋqä Jerusälemänġi aquvä äqänġuwi. Inġi hiunġi dñä maenqä, isqänġa imäkmiŋuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anä täknä yänġisa, Solomonä iqueqä anä mätävätiniqä ätmiŋuwä iu ikämiŋqe. ²⁴ I ikitqätanġa, Israitqä iqi hiqäva imäkmiŋuwä hŋqua, Ique aquvä äwqämbiyi, “Ne Sinyqä kŋuä qämä-qämä inqä ämetuŋque, Si awi äkŋga nattŋänqäwä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eänġi, Si kukŋuä ktqä matqä, naqä-qakuänänä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tqanġuwänġa, Iqu kimani, “Nyi ‘iinġä-iinġä’ etqanġa, he Nyi tqanġqä duŋi, qätä mänyiyqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. Nyi nätmatqä Apiqueä yoqeta imäkätŋqe, ga ii Nyinyqe, qe ämetquetqänä. ²⁶ I metque-qanġa, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqe quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqanġä, Nyi quŋqä näqŋqä enä. Inġi qu Nyi qänaki nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi quŋi, quuvqä hea ique-ique pmeqe vqanġmdi, qu mapäkoŋqä danä iqänqe. Itanġa ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutanġi huätä mämändauqŋqe. ²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändapkqä Iqu, Yänänäqŋqä-qu eä, eeqänänġi ämäwqätäuä. Inġi ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutanġi mämotauqä ipnä. ³⁰ Nyitä Apiquatänġi, Ye naqä-hŋqunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqanġqenqä, Israitqä iqua anġumä hikä ämepu, Ique päsanä-tpu ikuwi. ³² I iqanġuwänġa, Jisasi Iqu quŋi, “Nyi wäunüä anġuänänä Apiqu ändapkqe, heyaqä hiŋuä

iqisa kuapänä imäkätņqe. He hiki, wäunuä iquautanä äkisquenqä bākņņqäwä?” ätukqe.

³³ I tqanğa qu, “Ne Siņi, hiki wäunuä äņģuänänä imäkätqänjñqä kpäsatuņquä miqä iqu. Si Ämaqä hiņģänquki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu eņqä-pa etnä, Ique äkittqiyqanğņñjñqä ii kpäsatuņquä iqunä” ätukuwi.

³⁴ Inğaņi Jisasi Iqu qunji, “Heqä kukņuä-suqenqä tuwanuä äqänänğeunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukņui tii äqänä. *‘Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqe qä.’** ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kukņuä tuwanuä äqänänğqe, hea ique-ique naqä-qakuänänä äqänä äwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kukņuä äwikqä iquauņi, ‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Inğaqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ändeetä, qua täuņqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqanğqenqä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu eņqä-pa etnä, Iqueņi äkittqiyenyä’ ätquwi, äänä etaņgi ätqäuä? ³⁷ Nyi wäunuä, Apiqueä di mimäkqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji. ³⁸ Inğaqe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kukņui naqä-qakuä mimäkqä ipiyäqe, Nyi wäunuä imäkätņqeunji quuvqä heqäpņqe. Iiņä iutaņi he näqņqä ämepu, Apiqu Nyi nyinätanği, Nyi Ique änyänğä iuņqe, näqņqä äņģuänänä epņqe qä” ätukqe.

³⁹ Inğaņi qu anğumä Iqueņi a kiqätanä-tpu iqanğä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakņğa äukqe.

⁴⁰ Iqisani, Iqu anğumä eqä Jotänä ique näņģisanğä äwäqe, Jonä iqu änyänğanğa ämaqä asņä äqäminğä iqi äpmaminğqe. ⁴¹ Iqinji, ämaqä kuapänänji, “Jonä iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänä di mimäkqä qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänänji naqä-qakuiqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Inğaņi ämaqä kuapänänji, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpākōņğqenqä

¹ Inğaņi, ämaqä anä-himqä Betani pmeqä hņqu, yoqä Lasarusi, iqu täņä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä anä-himqe. ² Apäkä Mäliyai, qänakņi eqä sisnyanä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkkqä iyyi. Lasarusi täņä-yaqä ämakqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Inğaņi iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiinä äkinyätņqä iqu, täņä-yaqä äwinä” ätäsinä, kukņuä ändowatkiiyi.

* 10:34 Apqä Bukä 82:6

⁴ I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Tänjä-yaqe, näwinyä päkonqänqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanquti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä menqiyä” ätukqe.

⁵ Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsquanqä kiinjä äwinyminqe.

⁶ Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Tänjä-yaqä äwinä” tqangä äwiyäqe, Iqu mäwqä danä hiunji hñquaqu, iqi inä äpmakqe. ⁷ I äpmeqe, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquaunji, “Ne anqumä qua Jutiyanqä äwanä” ätukqe.

⁸ I tquanqä iqua, “Näqñqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpäsanä-tpu iquwi, hñga hma enqe, Si anqumä asä dunqä utñqä inyä?” ätukuwi.

⁹ Iqu kimani, “Hiunji ique-iquenji, wenji hñganqä äunqä mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inji ämaqä äsçu-äsçu we hunätanqä äwqe, iqu we-hunqä ique äqunä äwqi. Näñitäqi äqutäutä, quanjä mapäkñqä danä iquänä. ¹⁰ Inäqe, hea witanga äwqä iqu, iquesanji we maunqä etanquti, näñitäqi qutäuquäniqeqä” ätukqe. ¹¹ I ätuäqetanji, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inäqe Nyi ique ävauqumuatmqä diñqä umqeqä” ätukqe.

¹² I tquanqanji iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwiñqe, äñguä henqiyä” ätukuwi. ¹³ Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanqenqä tquanqä, iqua, “Qanyä hiqaqä witangi ätqiyä” tpu ikuwi.

¹⁴ I iqanquwänqä Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkonqeqä. ¹⁵ Inäqe, he Nyinyqä quuvqä heqäpnqä diñqä indqänätmä, Nyi iqutanji mäpmeqä iqenqä yeeqä iqä. Täñganji ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanqanji, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”^{*} ätuminjuwä iqu, wäunuanqä ämotquaminqä huizi iquaunji, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqutä anä päkonatunquänä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukñuä ätñguwinqä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäqänqanji, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himanji equwi, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqiyä” tqangä äwikqe. ¹⁸ Betanisanji Jerusälemänqä, kinämä maetqe, qäqiqinji (3 kilomita). ¹⁹ Injä etanqä, Israitqä kuapänäni, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanqenqä, “aueqä” ätuäpu, äwqä hanuä iwimäkñqä äpkuwi.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiyä” tqangä äwiyäqe, Mäliya anjä yäpä yämä qäyä äpmetanqä, ii Ique wimetñqä ätimäwa äpäukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique äwimeqe, “Naqä Iquki, Si

^{*} **11:16** Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inäqe, nyi näqñqe. Täñganä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätmätqä hnjuanqä yatñqä vqanqtqe, Iqu äktapänqiyä” ätukqe.

²³ I tquanğa, Iqu Malanı, “Tqä siqäqu häñä vaunqiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimanı, “Nyi näqñqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä anğumä vauqanğuwänğanı, iqu ävauniqeqä” ätukqe.

²⁵ Inğanı, Iqu iinı, “Nyi ämaqeü anğı ävauqumuatätmä, Häñä-pmeqä Iqunqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqämitätqä iqu, äpäkonätqä-qe, häñä pmeniqe. ²⁶ İtañğa ämaqä häñä äpmapu Nyinyqä quuvqä eqämipqe, mapäkonqä danä iqänqe. İni si kukñuä täñqe quuvqä eqänä?”

²⁷ I tquanğa ii, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesñqä atäunüä äktekqä Iquki eänä, itañğa Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunqä äpäñqiyä’ ätkqä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁸ Mala ii ae ätuäqetanı, Iquenı äväma, Mäliyanqä äwäqe, kukñuä ätuätumetä, iinı qeiqinyä, “Näqñqä-vqä Iqu näñisa sinyqä ätqiyä” ätukqe. ²⁹ Mäliyai iinä äwiyäqe, äpakä miqä Jisasi Ique wimetñqä maqänänä äukqe. ³⁰ Jisasi Iqu anä-himqä Betanisanı, nängisa Mala äwimakqä iqi yqänä äpmamiñqe. ³¹ Ämaqä Mäliya ‘äueqä’ ätuäpu, iisä anıu anä äpmamiñuwi, ii häuququenyä itä, ätimäwa uwqanğı äqumbiyi, qu, “İi knui, qua equwä duta qäyätñqä äwqiyä” knüä vqanğı, ii qänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanğqä iqi ätimäutä, Ique äqunäqe, Iqueqä yukä iqi qonä äwoktäutä, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquninğä” ätukqe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaqä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu knüä qäyqanğä äqunäqe, Iqu äwqä tnänğä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanğı, Iqu änä miqä itä, “He iquenı quae äkñgi equwäwä?” ätukqe.

I tquanğanı, “Naqä Iquki, Si hinüä qundñqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ Inğanı, Jisasi Iqu knüä äqäkqe. ³⁶ İinqe İsraitqä iqua tii ätñguwi. “Hinüä qumbu. Iqu Lasarusı iquenyqä kiinğä wiñğanğiyi.” ³⁷ I tqanğuwänğa, hnqqa, “Ämaqä hinüä mañqä ique anğüä imäkqä Tqu, Lasarusı iqu mapäkonqä yatñqä yänänäqñqä maeqätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusı ique anğü häñä ävauqumuatkqenğä

³⁸ Inḡaṅi, Jisasi Iqu aṅgumä äwqä tnäṅä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanḡa, hikä himaṅä iqueqä huiwi pṅqä ekuwä iuṅqä äukqe. Hikä himaṅä iuṅi, hikä hṅqu qṅqanä äptänminḡe. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tquanḡaṅi, Mala, pizqä iqueqä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hṅquaqu-hṅquaqu ae äpawqe, pizqä piyaṅä qäyänḡiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu iinḡi, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyqäti, Goti Hanjuwä Iqueä yänänäḡṅqe hiṅuä qundḡqinyä.’”
⁴¹ Qu inḡaṅi, hikä qṅqanḡi huätä äutekuwi. I huteqanḡuwänḡaṅi, Iqu hiṅuä haqä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyqanḡinḡä, Nyi ‘änḡuiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näḡṅqe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqänä-qe, ämaqä täqi ätqäunuwä tä, Si änändowatkḡinḡä qu näḡṅqä hipḡenḡä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yänänäḡṅqänä, “Lasarusi iquki, täḡgisa biyä!” ätukqe. ⁴⁴ I tquanḡaṅi, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätḡqä-qu, täḡgisa äpkqe. I pḡanḡaṅi, Jisasi Iqu quṅi, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkḡṅqä ätkuwinḡä†

⁴⁵ Inḡaṅi ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkqanḡi äqumbiyänḡaṅi, kuapänäṅi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.
⁴⁶ Inḡäqe, hṅqua aṅgumä äwäpiyänḡaṅi, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkqanḡḡenḡä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiyyi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatäṅi, ämaqä yoqä-tänḡä huizi iquau aquvä qämbḡqä itmakuwi. Aquvä äqämbiyi, “Ämaqä nätmätqä ämaqä mimäkqänäṅä du imäkätḡqä Tquenyqe, ne äänä yatunḡuäwä?” äṅḡuwi.
⁴⁸ “Iqu i qäyä iqanḡuti ne hiṅuinä äqunatqe, ämaqä eeqänäṅä Iquenyqä quuvqä heqiyqanḡpi, ämaqä Romätanḡä iqua äpäpu, neyaqä hiqäva-imäkqä anitä ämaqetäṅi, qui inemäkḡḡäuä” äṅḡuwi.

⁴⁹ Iquautanḡä hṅqu, iqueqä yoqe, Käyäpasi iquvi. Quväukuä iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpme, quṅi, “He kḡuä maeqä itqänḡä. ⁵⁰ Ämaqä eeqänäṅi qui mimäkḡḡä ipḡqä diḡqe, ämaqä hṅqunä quṅqä päkonḡe, äḡḡuiqä.‡ He iinḡe maḡḡqä eänḡuä” ätukqe.

⁵¹ Iqu iinḡi, kḡuä indqänḡqä iqueqeta ätkqä hmanḡi. Iqu quväukuä iqueni hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpmeqä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquaunḡqä päkonätḡqä etanḡḡenḡä, hiṅuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanḡa Jisasi Iqu iquaunḡänä

† 11:44 Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ 11:50 Jonä 18:14

päkonätŋqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä im-imä äpmakäwoŋuwi, aquvä naqä-hŋqunä maqiyätŋqenqä päkonätŋqä etaŋgqenqä, Käyäpasi iqu hiŋuä ätukqe. ⁵³ Hiunji iquesaŋi, iqua Jisasi Ique päkŋqenqä hänaqänqä qavqä imiŋuwi.

⁵⁴ Qu i iqanŋuwiŋqä, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiŋuä iqi äti mikiqä danä imiŋqe. Iqu iqini äväma, anä avqŋqä iqueqä hituŋuä iqi anä-himqä hmbu, kiqä yoqe Eplaimŋqä äukqe. Iqini Iqu Iqueqä wäuŋuänqä ämotquamiŋqä iquatä anä äpmamiŋuwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä hiunji naqänänqä Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi timäutŋqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäumiŋuwä kuapänänqä, qu suqä piyaŋä-weqä imäkmiŋuwi, jänä imäkŋqä du imäkäpu hiunji iŋganqe jänä imäkmbŋqä, Jerusälemä yätuŋqä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hiŋuä aanqä äqumbiyi, hiqäva-imäkqä anä täkŋä yänqisa äpeipiyi, quwqä-quwä, “Si Iquenyqe, hiunji aquväqŋqä naqä täuŋqe, ‘ätimäunqiyä’ kŋuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätŋgäukuwi. ⁵⁷ Iŋgaŋi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätŋqenqä, “Hesaŋä hŋqu Iqu pmetanŋqeuŋqä näqŋqä eänqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12

*Mäliyai, eqä sisnyaŋä-weqe, Jisasi Ique äwiquatkqenqä**

¹ Hiunji naqänänqä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutŋqe, hea 6 änyä etaŋgi, Jisasi Iqu Betaniŋqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta anqumä häŋä ävauqumuatkqä iqueqä anä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisaŋä imäkkuwi. Malai ymisaŋä ämetä vqanqa, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetanŋguwitä anä äpmamiŋqe. ³ Iŋgaŋi Mäliyai eqä sisnyaŋä-weqä mbqä naqä iqä häkä manguä inqä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yukä bu äwiquatätä, yemaŋi iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyaŋä iinji, anä imŋi iqunä a änduekqe.

⁴⁻⁵ I imäkqanŋqenqä, Jisasi Iqueqä wäuŋuänqä ämotquamiŋqä hŋqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätŋqä iqu, “Eqä sisnyaŋä-weqä tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmätqä maeqeu yätamäkqänqä mimäkqe sunqäwä?” ätkqe. ⁶ Iqu iinji, naqä-qakuä ämaqä nätmätqä maeqeuŋqä kŋuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätamiŋqe.

* 12: Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50

⁷ I tqanḡḡanḡa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipḡḡanḡanḡä ämeqä di, iinḡ hiḡuinä qunyä. ⁸ Ämaqä nätmätqä maeqe, hiunḡi eeḡänänḡä iunḡi hesä pmeḡnä. Nyi hesä äpakänä mäpmeqä imḡänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkḡḡä ätkwiḡä

⁹ Inḡanḡi Israitqä Jerusälemä iu hiḡäva imäkmiḡuwä iquautanḡä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpḡmenä” tqanḡä äwipiḡi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyḡänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta anḡumä hänḡä ävauqumuatkqä iquenyqä hiḡuänḡätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iquesa, Israitqä kuapänänḡä iqua hänaqä yäue ävämeḡu, Jisasi Iquenyqä quuvqä heḡiyḡanḡuwitanḡi, hiḡäva-imäkqä naqä iqua, Lasarusi iquenḡä-pqe, qäsä päsqänḡä kukḡuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä enḡä-pa äpekḡenḡä†

¹² Awinḡanḡi, ämaqä kuapänänḡä hiunḡi naqä iquenyqä aqvü äḡänḡuwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänḡä äḡqiyä” tqanḡä äwikiwi. ¹³ E äwipiḡi, qu haḡḡä-quwqä ämeḡu, Jisasi Iqutä mimḡḡä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Itanḡa Ämaqä naqä Israitqä ique ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta äpätqäuä. Goti Hanjuwä Iqu Iquenḡi, anḡuä iwimäkqiyä”‡

ätäpu, awqä ätqa äuminuwi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu donḡi änyä hipkä hḡqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanḡiu ätnänḡä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

*“Anḡä-himqä Sayonä§ pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiḡä ämiqä naqä iqu, donḡi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäuä”** ätnänḡä-pa äḡkqe.

¹⁶ Iqueqä wäunḡänḡä ämotquaminḡä iqua, iinḡe knui, ḡänḡa mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique hänḡä ävauqumuätätä, yoqä naqä vḡanḡa, tuwanḡuä Iquenyqä ätnänḡä-pa, ḡäyunä ätimäukḡenḡä knui, inḡanä ämakuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witanḡa tääqä ätuätumetä hänḡä vauqumuätḡanḡi äḡunḡuwä iqua, ämaqä huiziquaunḡi, “Iqu iinḡä imäkḡanḡi äḡunḡueqä” ätuminuwi. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäkḡänänḡi, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqanḡä äwipiḡitanḡi, ämaqä kuapänänḡi Iqutä ämimḡḡä äukuwi. ¹⁹ Inḡanḡi Parisi iqua e äḡumbiyi, “Hiḡuä ḡumbu! Ämaqä eeḡänänḡi, Ique ḡänaknä äyä

† 12:10-11 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40 ‡ 12:13 Apḡä Bukä 118:25-26 § 12:14-15 Sayonä, anḡä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi.

* 12:14-15 Sakätiyasi 9:9

äwivändqäuä. Ne 'I yanqunä' ätätanä equque, matimäuqä yätñqänä äyä iqiya" ätnquwi.

Ämaqä Grikä iquautanä hñqua, Jisasi Ique wimapñqä ikuwiñqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä hiunji naqänänñganji, ämaqä Grikä iquautanä hñqua, aquvä anä qämbñqä ätimäukuwi.

²¹ Ämaqä iinji, qu Pilipä anä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepu, "Naqä iquki, ne Jisasi Ique hinuä qunatuñquä äneñgiyä" ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tquanñgi, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquauqä äwiñqenqä ätukiyi.

²³ Inñanji Jisasi Iqu kimanji, "Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqetä, yänänäqñqetä metñqe, hiunji tä qänñga qe ätimäuqiyä" ätukqe. ²⁴ "Nyi naqä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä hñqu qua bu mapäkñqä itä mapäkönqä itqe, iqu kiqä-kiuänänñqe. Inäqe, uwqä iqu qua bu äpäknätä äpäköñgqe, iquesanji kuapänänä qäyänä.

²⁵ Ämaqä tqu-tqu hññä-pmeqä iqueqe a kiqätñämitätqe, i äpäköñqänñqe. Itanña ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, hññä-pmeqä iqueqe a makiqätñqä imitätqe, iqu hññä hea ique-ique pmeqe ämenä. ²⁶ Ämaqä äsqu-äsqü wäunjuä nyiyätñqä äwinyänñqä iqu, Nyi qänaki nyivändätñqe. Inji Nyi pmetanñgqeunji, Nqä wäunjuä-nyiyqä iqu, iqi anänñqe. Ämaqä tqu-tqu Nyaqä wäunjuä änyiyätñqä iqueä yoqe, Apiqu haqeu muämäunñqiyä" ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätñqenqä ätukqenqä

²⁷ "Tänñanji Nyi Nqä qeqä-quuvqä tämñji, hanñä naqänänñä ämeqä. Inji Nyi Apiquenji, 'Hanñä-iqä änyimeqä tquesanji, hññä inñqumuatiyä' tmqäta, ä änäännyä tmqe? Inäqe, Nyi hanñä-iqä tä ämeqäqä tqu qäqu mamqä äpqäqe. ²⁸ Inji Apiquki, Tqä yoqe haqä yätu mayä!" ätukqe.

I tquanñanji, kukñjuä hñqu qäukuä yätutanji, "Nyi Nqä yoqe haqä yätu ae ämaenñgqäqe. Itanña Nyi anñgumä maenmqänä" ätkqe. ²⁹ Ämaqä häukuä qäsänji iqi ätqäpiyi, kukñjuä i tñanñgi äwipiya iquenyqe, "Mmqä kakaqä ätqiyä" tñanñguwänñga, hui, "Enjätqä hñqu kukñjuä ätqiyä" ätukuwi.

³⁰ I tñanñguwänñga, Jisasi Iqu ämävauqe, "Kukñjuä iqu yätamäqä Nyi nyiyätñqä matqä iqi. He heyätñqä ätqiyä" ätukqe. ³¹ "Qua täu äpmeñuwiu iwäsäuqe, tänñga qe ätimäuqi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä himä-wiunñqä vqä qua täu ämitñqä iquenji, tänñganji huätä

qe mamäunqiyä. ³² Nyinji, qu qua täutani haqä yätqä änma peyqanqppqänqani, ämaqä eeqänänji Nyi ämaqepmamqänä” ätukqe. ³³ Kuknuä iinji, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkonqce, iinjä päkonätinqä etanji, i ämotquetä ätukqe.

³⁴ Iwä, qu tii ätukuwi. “Neyaqä kuknuä-suqä iunji, ‘Kraisine ämineyätinqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea iqueique pmequeqä’ tnätanji äwiyätunque, ‘Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu haqä yätqä äma pepnqäuä-qe’ änä-änänqä tnyä?” ätuäpu, “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu tqukä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-hunqä Iqu hesänji äpakänä mäpmeqä yänä. He We-hunqä Iqu-tänjä epiyä tängani, heawiqä iqu mämaequtäuqä danä yätinqe, we-hunqä äwquwä iunä upiyä. Heawiqä imä äwätinqä iqu, ‘äkngi wänqutiyä?’ änyä maqngqe. ³⁶ We-hunqä iqu-tänjä epiyä tängani, Iqueqä ymeqä epngqe, Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. Iqu kuknuä iinji qäpu ätqua äwäqe, qu Iqueni hinuä mäqujqä ipngqe, zä imäknä äpmaminqce.

Israitqä kuapänänji, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwinqä

³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä hui mimäqänänji, quvaqä hinuä iqisa qäyä imäqanji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminuwi. ³⁸ Hinuä-tqä Asayä iqu kuknuä tii ätätä äqäkqe.

“Naqä Iquki, neyaqä kuknuä tquanqce, ‘naqä-qakuiqä’ knui tqu meqiyä? Naqä Iqu imäqanji äqunäqe, Iqueqä yänänäqngqce, näqngqä tqu meqiyä?”†

Ämaqce Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminuwi, Asayä iqueqä kuknui, naqä-qakuä ätimäukqe.

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kuknuä-pqä hngqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qu hinuä maqngqä danä ipu, knuä mämeqä danä ipu, Nyi ängüä iwimäkmqenqä mapqä danä ipngqä’ ätätä, Iqu quvaqä hinui hea iwimäkätä, knuä indqänqce, qngqänä äyekqeqä.”‡

Inä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipngqä etanji, quuvqä maeqiyqce i äpmaminuwi. ⁴¹ Asayä iqu, Jisasi Iqu yoqä naqätä, yänänäqngqä-tänjä-qu etanji äqunäqetani, iqu Iquenyqänänji i ätkqe.

⁴² Inäqce, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäqä iquauqä naqä iquautani, hui-pqe Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquauqä zä ipu, awä matqä iminjuwi. Qu ze, Parisi iqua anä aquväqngqetani, aquvä qämbngqce mapqänqä huätä mamäupngqä etanji, i iminjuwi. ⁴³ Qu i iminjuwi,

† 12:38 Asayä 53:1 ‡ 12:39-40 Asayä 6:10

quvaqä yoqä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu maetnqä miqä da, ämaqä maepnqä dunqä iminjuwi.

Jisasi Iqu ämaqä, hänjä iqumuatäniñqä äpkqenqä

⁴⁴ Jisasi Iqu manjä haqeqäta tii ätkqe. "Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hinjuä äñqänänqä iqu, Nyinä manqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenä-pqe, kekutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäñi heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipnqä iinqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iunji, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, quñi hänjä iqumuatmqä äpkqe. Inji, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknäñi miqä danä iqäqe, Nyi iqueni miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kukñuitä tuwä äwiyätä mämeqä itnqä iqueni, hiunji yäpakängañi, Nyaqä kukñuä ätätñqä iqu, iqueni iwäsäutä qui imäkäniqe. ⁴⁹ Ii tiinjä etanjiyi. Nyi iinji, knuä Nqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, 'kukñuä ii ätätnä awä tiyä' dqanji iutanji. ⁵⁰ Inji Nyi näqnqe, Iqueä kukñui hänjä hea ique-ique pmeqä vqätäñi. Iinjä etanji, Nyi kukñui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänänä" ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuä yätquakä iquatä, ymisanjä yäpakä änjuwänğanqä* (13:1-17:26)

13

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu, asñä äwqäkäukqenqä

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänjuwä iqu timäutnqänğanji. Inğanji, Jisasi Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etanngqenqä näqnqä eminqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetanjuwä iquauñqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etnqänğanjä-pqe, kiinjä yqänä äwinyminqe.

² Heaitäñi, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä buayä bnqä pmetanjuwänğanji, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqu Jisasi Iqueni, ämaqä huiziquauä hipa iqiñi, täkqä tuätñqenqä knuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitanä iqueä hikñä iqueyi. ³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmätqä eeqänäñi, Iqueä hipa iqi ämitnqä eqäqä etanngqenqe, näqnqä eminqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa

* 13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

äpkqenqätä, Iquenyqä anqumä yätqenqetä, näqnqä inä eminqe. ⁴ Iinjä etanji Iqu pämä ätqäuce, Iqueqä qäkä quäucä haqäqinjiqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkqe ämetä, äwqä iqi guä ämäsanngqe. ⁵ Itanji Iqu eqä hevqä equatiqueteqe, Iqueqä wäunjanqä ämotquaminqä iquauä yukä bu asnä äwqäkäuwatä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäuminqe.

⁶ I imäkqanji, Saimonä Pitä ique wimeqanqa, iqu, "Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asnä nqätqätanä?" ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi tänqa imäkqä tänqe, si tänqanji näqnqä änä mämeqä inyä. Si näqnqe, inqa matnjqä" ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu "Si nyaqä yukä bunji, asnä manqiyqä danä iqätjqinyä" ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi si asnä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä" ätukqe.

⁹ I tquanqanji iqu, "Iinjä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä manqiyqä panä. Nyuänjä-hipa qäsänjqeqä" ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimanji, "Ämaqä asnji, qäsä ae äqänngqä iqu, kiyä maeqä näwinyä änguänänjä enqä-qae, asnä anqumnji, yukä bunä qänätjqeqä. He kiyä maeqä näwinyä änguänänquenä epiyä-qe, eeqänänquenä maetqänä" ätukqe.

¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätjqä iquenyqe ae näqnqä eäqetanji, qunji, "He kiyä maeqä näwinyä änguänänji, eequenä maetqenä-qe," iinjä ätukqe.

¹² Yukä asnji qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäucä imäknätä, anqumä quamä äpmeqe, "Nyi tä emäkqä tänqe, he näqnqä ämeqäuä?" ätuätä yatjqä äwikqe. ¹³ Yatjqä i äväqetanji, "He Nyinji, 'Näqnqä-vqukiyqä' ändäpu, 'Naqä Ämiqukiqä' ändätqänjuwi, iinji qäyunjqae, Nyi Injunjqä" ätukqe. ¹⁴ "Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näqnqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä bunji asnä eqiyqä-qae, heppqe hiqä yuki asä ii qänqäwqäpnqä" ätukqe. ¹⁵ "Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqäpnuwänjqä ämetquetmä i imäkqä. ¹⁶ Inji Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Wäunjuä-wiyqä hñqu, iqueqä naqä ämiqä iquenji mämäwqätäutqe, itanqa kukñuä äma uwqä hñqu, 'kukñuä äma uvä' ätuätä dowatqä iquenji mämäwqätäuqä yänä. ¹⁷ Tänganji, he Nyi imäkqenqä ae näqnqä änguänä equwä-qae, he asä ii imäkpqe, yeeqä iqäpnuwiqä" ätukqe.

¹⁸ "Nyi he eequennqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäunjuä eyätmä etmeqä iquennqe, näqnqe ae enä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuu ätnänqe, naqä-qakuä ätimäutjqä injä imäkmä. Kukñui,

'Ämaqä Nyaqä buayi anä änätqänueä iqu, Nyi qonjqä nyätñqä yukä äyawa äpeyqiyä' äqänä.†

19 Iinj ätimäutñqä änyä etanji, Nyi tännga näwi etqä. Iwä ätimäuqanjanj, he Nyinjqä näqñqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etanqqenqe, epñqeyi. 20 Naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqanqundqä hñque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itannga tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä" ätukqe.

Jisasi Iqu, "Hesanjä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä" ätukqenqä‡

21 Iinjä ätuäqetani, Iqueqä qeqä-quuvqä imñi, änä mäwimänqä iqanji, Iqu injanji ätnänjäqi äti, tii ätukqe. "Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hesanjä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä." 22 I tquanjanj, Iqueqä wäunjuänjqä ämotquaminjqä iqua, "Iinj tquenyqä tqutiyä" tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinuä ämiqänqäukuwi.

23 I ipiyitani, iquautanjä Jisasi Iqu iquenyqä kuapanä äwinyminjqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpmaminqe. 24 Ga Saimonä Pitä iqu, "Tquenyqä tqutiyä" tä itä, ämaqä iqueni, Jisasi Ique yatñqä vätnqä himitä äwikqe. 25 Iwä iqu Jisasi Iqueni qäpisa, "Naqä Iquki, Si inji, tquenqä tnyä?" ätuätä, yatñqä äwikqe.

26 Yatñqä i vqanqa, Jisasi Iqu ämävauqe, "Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämetmä wimqä iqu, qäquvqä" ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämeqe, Jutasi Saimonä Iskariotitanjä iqueqä hikñä ique äwikqe. 27 Jutasi iqu bretqe tii motauqanjanj, Goti Hanjuwä Ique himä-wiunjqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iinjä itanji, Jisasi Iqu iqueni, "Si nätmätqä hui imäkñqä etanqutqe, maqänä imäkiyä" ätukqe. 28 Iqu kukñuä tquanji äwipiyä iqua, "Kukñuä ii, sunqä tqutiyä" tpu ikuwi. 29 Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanqqä-qae, hñqua "Ymisanjä imäqñänjqä nätmätqä aanqä etanji hui mbqä yätñqä tqutiyä, ä ämaqä nätmätqänjqä äwa iqanquwä iu vätnqä tqutiyä" tpu ikuwi. 30 Itanji, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mänqisa äukqe. Ii heatqänqayai.

Jisasi Iqu kukñuä-suqä änyä-hänjä äwikqenqä

31 Jutasi iqu ätimäwa uwqanjanj, Jisasi Iqu tii ätukqe. "Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, tännga ätnänjäqi winqiyä. Ga Ymeqä Iquesanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänjäqi inä winqiyä. 32 Goti Hanjuwä

† 13:18 Apqä Bukä 41:9 ‡ 13:20 Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänäqi wiqanqutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ Nqä ymeqä iquenä, Nyi hesänji äpakä mäpmeqä imqänä. Nyi äwqanqanji, he Nyinyqä qävqä ikäpnuwi. Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, tänganji he etqä. 'Nyi umqä iunji, he mäwqä danä ipnuwi.' ³⁴ Tänganji Nyi kuknuä-suqä änyä-hänjä ti-injä etapqä. He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuänqä enqä di, aanjä kiinjä heñguätñqe. Nyi henyqä änyinqe, aanjä kiinjä änyinyätñqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänqä aanjä kiinjä heñguätñqe. ³⁵ He iinjä iqanqppqe, ämaqä eeqänä qu näqñqe iuta hepñqäuä. He Nyaqä wäunuä yätquakä-quenä äyä etanji heqämbñqänänyä" ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, " 'Nyi Iquenqe, änyä maññeqä' ttñqinyä" ätukqenqä

³⁶ I tquanqa, Saimonä Pitä iqu, "Naqä Iquki, Si äkñginqä utñqäwä?" tquanqa, Jisasi Iqu, "Nyi umqä iunji, tänganji si qänaki mapqä isñqinyä. Si Nyinqä inga pñiqä" ätukqe.

³⁷ Kimanji, Pitä iqu tii ätukqe. "Naqä Iquki, nyi Siñji tänganji qänaki makivändqe, sunqä imqäwä? Nyi Siñqä yänjä wämqä näwi äpmeñänä."

³⁸ I tquanqa, Jisasi Iqu, "Si naqä-qakuä Nyinyqä yänjä wätñqätanä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätñqä etanqa, si Nyinyqe, 'Nyi Iquenqe änyä maññeqä,' hñquaqui-hñque ttñqinyä" ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiquenyqä Huänqä-quvi

¹ Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. "He iinjä äwqä hanjä heyqanquti, qundqändqä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpñqe. ² Nyaqä Apiqueä anjuñji, hiqñqe, kuapanä imäknänä. Iinjä naqä-qakuä maetanqutqe, Nyi henji, 'Henyqä anjä näwi imäkmqä umqe-qe,' maetqä iqämninji. ³ Nyi äwätmä, henyqä anji näwi imäkemi, anqumä äpmqe, he Nyitä anä pmetunquä etma umnigeqä. Iwä anjä Nyi äpmeñqä iunji, he-pqe anä pmeniqueqä. ⁴ Anjä Nyi umqä iqäqä iunqe, he huänqenqe näqñqä ae äyä ämeñäuä" ätukqe.

⁵ I tquanqa, Tomasi iqu, "Naqä Iquki, si utñqä iunqe, ne änyä maññqä equnä. Inji ne huänqenqe, näqñqe, äänä heatunqäwä?" ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. "Nyi Nqä-näuä Huänqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanqa Hänjä-pmeqä Iqunjqä.

Apique wimeqe, huänqä hñqu minqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. ⁷ He Nyinyqä näqñqä äñguä eäñuwi, ga Nqä Apiquenyqä-pqe näqñqä äñguä asä ii hipñqäüä. He Iquenyqe näqñqä täñga qe eäpu, Iqueni hinuä äyä äqunänäuä.”

⁸ I tquanga, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqenqe, Apiqueni mänätquayä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqueä kimañi, “Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpätnqe, Si Nyinyqä mañqe, äänä henjinyä?” ätukqe. “Ämaqä Nyi hinuä äñqänäñuwi, Apique-pqe inä äqunänäuä. Inji si ‘Apique mänätquayä-qe,’ änäänqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätangä, Iqu Nyi änyinyä äpmeñqä iñqe, si quuvqä maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätñqe, Nqä knuitanä maetqä itñqe. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-kiuä Iqueqä wäunuinä äyä imäkätñqe. ¹¹ He kukñuä täñqe quuvqä heqäpñqe. Nyi Apique nyätangä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä iqanpñqe, he wäunüä Iqu Nyita imäkätñqä iunqä knüä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpñqe. ¹² Nyi aañä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, iqu-pqe wäunüä huitañä-huitañä Nyi imäkätñqä-pa imäkquätñqe. Wäunüä iqu iñä imäkquätñqe, Nyi Apiquenyqä uwqanqgetañi, wäunüä Nyi imäkätñqeunji ämawqätäunqiyä. ¹³ Itanğa nätmatqä eeqänänjñqä, Nyaqä yoqeta yatñqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanji Apiqu, Hikñuesa yoqä naqä meñqiyä. ¹⁴ I etanği, nätmatqä eeqänänjñqä Nyaqä yoqeta yatñqä nyiyqanpñqe, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dñä Äñguänänä Iquenyqä ätkqenqä

¹⁵ “He Nyinyqä aañä kiñä hinyätqätanqutqe, ga Nyi, ‘He iñä-iñä imäkpiyä’ etmqä iunji, qänaknä iqäpñqe. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatñqä vqanqundi, Iqu henji Yätamakqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänäqñqä emäkätñqä iñqä etapätñqänänyä. ¹⁷ Yätamakqä Eyqä Iñä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänä iutanjä Dñä Iquvi. Qokä-apäkä qua täutanji, qu Ique hinuä mäqunquä ipu, Iquenyqä änä mañqä ipiyitanji, Iqueni mämeqä ipñqäüä. Inäqe, Iqu hesä anä äpmaka äpätnqe, qänakñi heyaqä yäpä ingisa inyäniqeqä. Iutanji he Iquenyqe, näqñqä äyä eänäuä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enqä-panjä, änä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä. Nyi he emanñiqeqä. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqanqanji, ämaqä qua iutanji hinuä mañqänqä ipnuwiqä. Inäqe, Nyi häñä yqänä pmetanqumdqetani, he hinuä äñqämbu, häñä yqänä

pmetpnuwi. ²⁰ Hiunji iqueni he näqñqä tiinjä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätangundi, he Nyi nyinatangpi, ga Nyi he hinyätmñiqe.

²¹ Itanga ämaqä hñqu, Nyi 'He iinjä-iinjä imäkpiyä' etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqe aanä kiinjä äwinyätñqä iquvi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapänä äwinyänqä iquenyqe, Nqä Apiqu kuapänä äwinyänqiyä. Itanga Nyipqe iquenyqä kuapänä nyinğanguti, Nyi Nqä-näuä ique ämitquatnmqänä."

²² Jisasi Iqu kukñuä iinjä tquanga, Jutasi huizi Iskar-iotitanä matimäuqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. "Naqä Iquki, änäänänqäwä? Si Tqä-täuä nenyä mänetquatnätinä, ga qokä-apäkä qua iutanä iunji, mämitquatñqä isñqätanä?"

²³ Iwä Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. "Ämaqä Nyinğä kiinjä äwinyätñqä iqu, Nyaqä kukñuä iunji qänaknä änguänä iqanguti, Nqä Apiqu iquenyqe kiinjä winyänqiyä. Itanga Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqä pmetenyue.

²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinğä iqä iqu, Nyaqä kukñuä qänaki miqä yänqiyä. He kukñuä qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Nqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä kukñuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätñqeqä. ²⁶ I etangi Yätamakqä Eyqä Iqu, Dñä Änguänänä Iqu eä, itanga Nqä yoqetani, Apiqu Iqueni ändowätämepäniqeqä. Iqu nätmatqä eeqänäninğä ämetquetä, heqä kñuä evauqumuatqanguti, kukñuä eeqänänä Nyi he etmiñqe, kñuä heyäniqeqä.

²⁷ Nyi he äwqä hanuä inğä pmeqangpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanuä inğä äpmeñqä-pa, he asä iinjä inğä pmapñqä etapqänä. Itanga Nyi äwqä hanuä inğä etapqe, ii ämaqä qua iutanä iuqä ävätqänuwä itänji asänänä manä. I hitangi he äwqä hanä eyätä kñuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ 'Nyi he eväma äumi, anği emamniqeqä' etqangä ae äyä änyiyänquwi. He Nyinyqä aanä kuapänä hinğangutqe, Nyi Nqä Apiquenyqä umqä iqangqeutani, he äwqä yeeqä hinguätñqeqä. Ii tiinjä iutanji. Apiqu Nyi ämanğutäuä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä iinjä matimäuqänğga, Nyi-ganä ae äyä etqänä. I etangi qänakñi, iqu ätimäuqangani, he Nyaqä kukñuä etätñqä iinqe, quuvqä heqiyqäpñqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänä qua täu ämitñqä iqu änyimetñqä pätkätangi, Nyi he kukñuä kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätñqe, yänänäqñqä maequeqä. ³¹ Inäqe, qokä-apäkä qua iutanji, qu Nyi Nqä Apiquenyqä kiinjä änyinänğenğä näqñqä ipñqe,

Nyi nätmatqä eeqänänjä Apiqu ändkqä iunji imäkätqänjä. Injäqae, he ävaupu, ga ne eeqänänji äwatuñquänänjä” ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itañi Iqu tii ätukqe. “Nyi Nqä-näuänji Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunjqä. Itanğa Nqä Apiqu, wainqä wäunjuä iu miqä Iqueqä. ² Nyaqä hutäkñä iunji, häukuä mäwiqä injä iqua, Nqä Apiqu huätä ätävämäunige. Nñ hutäkñä eeqänänjä häukuä äqäyänqä iqua, häukui aanjä kuapänä qäyätñqe, Apiqu quwqä-hutäkñä quvqä iqua huätä ätävämäutä, äñguänänjä imäkänige. ³ Kukñuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, äñguänänjä ae emäkqiyä. ⁴ He Nyi nyinätanğpi, Nyi he hinyätmqeqä. I etañgi guä-wainqä hutäkñi kiqä känäu mauqñqä enqe, hutäkñä iinji, häukui maqäyqä yänqiyä. Ga asä iinji, he Nyi manucñqä injuwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Nqä-näuänji guä-wainqä iqunä etañgi, he hutäkñä iquenjqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätanğuti, Nyi ique äuqänmitmqe, iqu häukui, kuapänä qäyänqiyä. Iwä he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmatqä hñqu he änä mimäkkä ipñqäuä. ⁶ Ga ämaqä hñqu Nyi manucñqä injä iqu, guä hutäkñä huätä tävämäuqanğä yäuä äpiqä-panjä iquvi. Iwä hutäkñä e ätävämäppqä iquaunji, ämepu tä bu tnämäuqanğpi, tä nänqiyä.

⁷ He Nyi nuqänätanğä, Nyaqä kukñui he euqänänqce, ga he hiqä enqeta yatñqä iquwi, ii i timäunqiyä. ⁸ He Nyaqä wäunjuä yätquakä iquenjqä motquapñqä diñqe, häukuä kuapänä qäyqäpñqe. Iwä suqä iinjä iutanji, Nqä Apiqu yoqä naqä menqiyä. ⁹ Nqä Apiqu Nyinyqä kuapänä äwinyätñqä-pa, ga suqä asä iinjütanji, Nyi henyñqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyinqeunä pmetpñqe. ¹⁰ Nyi Nqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwiñqä iu äpmenjqä-pa, He Nyaqä suqenjqä etätñqä iu qänaknä ipu pmamitpqe, iinjändi Nyaqä henyqä änyinjqä iunä pmapñqäuä. ¹¹ Yeeqä Nyi änyinätñqä-panji, he-pqe inä hinguätñqe. Ga yeeqä injä iinji, inä imänämäutñqe. I etañgi Nyi kukñuä ae etätñqä iunjqä anği etqänä. ¹² Nyi suqä tiinji äyä etapätñqe. Nyi henyñqä kiinjä änyinminjqä-panji, he hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqce asä inä hinguätñqe.

* **14:31** Iqua anju maqänä ävämakuwäti, kukñuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hinjuä qunyä.

13 Ämaqä hñqu käyämaqä iquauñqä äwinymitätqä iuta äpäkonñqce, suqä äwiñqä iinjä iqu, ii suqä äwiñqä huizi iquauñi ämäwqätäuä. 14 Itanña he Nyi 'suqä i imäqäpññqceqä' etätñqä-pa ii ipqce, iinjä dutañi he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

15 Wäunuä imäqä iqua nätmätqä quwqä naqä iqu imäqanñutqenñqce, maññqä ipnä. Inñqce, kukñuä eeqänänä Nqä Apiquesa qätä äwiyqce, Nyi ae äyä etqäqce. Inñä iutanñi Nyi, 'He wäunuä imäqä-quenñqä' maetqä, 'Nqä nyämaqä-quenñqä' etqä. 16 He Nyi atäunuä manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäunuä eyqäqceqä. Itanña Nyi he wäunuä etapqce, he äwäpu häukuä äpakänä witäniñqä qäpñqceqä. Inñä ipiyä iutanñi, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmätqä hñquenñqä yatñqä vqanñpñqce, Iqu hämä etapänñqiyä. 17 Nyi kukñuä-suqä tiinjä ae äyä etapätqänñä. He hñqunä-hñqunänñä iquenä, hiqä-hiuänñqä aanñä kiinjä henñuätñqceqä" ätukqce.

Ämaqä qua iutanñä iqua, wäunuä yätquakä iquau himä-wiunñqä wipñuwänñqä

18 I ätuätäqänñanñi, tii-pqce inä ätukqce. "Ämaqä qua iutanñä iqua he himä-wiunñqä heyqanñpñqce, 'Neqä Naqä Iquenñä-pqce, himä-wiunñqä äyä äwikuwä mändanä' kñuä heyquänñqä. 19 Nñ he ämaqä qua täutanñä iqua enqä-panñä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutanñi, quwqä käyämaqä iunñqä aanñä kuapänä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqce inä winyätqätäninñi. Inñqce, he qua täutanñuenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutanñi, huätä vquatämäupñqä diñqce, ae atäunuä äyä ekqce. Inñä iutanñi, qokä-apäkä qua täutanñi, he himä-wiunñqä eyätqänñäuä. 20 Nyi, 'Wäunuä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iquenñi mämäwqätäuqä yänñqiyä' etqenñqce, * kñuä äñguänä metanñpñiyä. Inñi ämaqä Nyi quwqä indquequwä iqua, he-pqce asä i etquapñqäuä. Nñ Nyaqä kukñuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqce qänaknä ipñqäuä. 21 Inñä iquwä iqua, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenñqä änyä maññqä epiyä-qae, he Nyaqä yoqce metanñguwitañi, suqä ququwqä eeqänänñi emäqäpñnuwiqä.

22 Inñi Nyi äpätmä iquau kukñuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqenñqce, äwqä yäpä imñi hanñä mäwqä iquäninñi. I etanñi Nyi iinjä ae ikqä-qae, iqua, 'Ne suqä quwqä imäkätunñquenñqä maññqä equeqä' matqä ipñuwi. 23 Ga ämaqä hñqu Nyi himä-wiunñqä indquetñqce, Nqä Apiquenñä-pqce inä itquetqä. 24 Nyi iquauä awä iqinñi, wäunuä

* 15:20 Jonä 13:16

yänänäqñqä ämaqä hñqu qänğanä mimäkkqä iminçqä di, ae imäkkqe. Nyi iinjä mimäkkqä-säpi, qu quwqä suqä quvqençqe, äwqä yäpä imñi hanjä mäwqä iquäninji. I etançi qu Nyaqä wäunui hinçüä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunçqä äyekuwi.

²⁵ Suqä ii imäkkuwi, kukñuä hñqu quwqä kukñuä-suqä iu äqänänçqe, naqä-qakuä timäutñqä iiyi. Kukñui tiinjä iquvi. *‘Ämaqe, qu Nyi hinçi himä-wiunçqä änyiyätqänçüä.’*†

²⁶ Dñä Yätamäkkqä Eyqä Iqu Apiqutä äpmençqe, Nyi Iquençi henyñqä dowatmniçqe. Iqu kukñuä naqä-qakuänänjä iutanjä Dñä Iqu eä, ga Apiqutä äpmençqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunuiñçätä, suqençätä awä ätnänjä iqi täniçqe. ²⁷ Itanğa he-pçqe kukñuä awä inä tqäpñqänänji. Tiinjä duta. Nyi wäunüä ipäqäkkqeta, he Nyitä anä äpmaka äpätunçqe, tänğa täsuwänä” ätukqe.

16

¹ “Nyi kukñuä iinj, heqä quuvqä heqiyçqe ävquatämäuqänçqä iinjä etqä. ² Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkqä iqua henyçqe, quwqä anä aquväqñqä iunçqä matimäuqä ipñqä ‘oeyqä’ etpnuwiqä. Iwä qänakndani, suqä tiinjä-pçqä iqua timäuniçqe. He pizqä epäsäpiyänğançi, qu kñuä tii väniçqe. ‘Ne Goti Iqueqä wäunui, äñguä imäkätqunünä.’ ³ Qu Apiquençqätä, Nyinçqätäni, änyä maqñqä epiyä dutançi, suqä iinjä ii imäkpnuwi. ⁴ I etançi Nyi nätmätqä ii timäuniñqençqe, ae etqäçqe. Itanğa qänakñi qu suqä du emäkkqançuwänğançi, kukñuä Nyi tä etqäqençqe kñuä eyquänä.

Dñä Äñguä Iqueqä wäunuiñqä

Qänğanänçi Nyi hesä yqänä pmetmqä etançi, nätmätqä iinjçqe maetqä iminçqe. ⁵ Ga tänğançi Apiqu, Nyi änändowatkqä Iquençqä umçqe. Inçi, ‘Si äñginçqä utñqäwä-qe?’ hesänjä hñqu yatñqä manyqä iqiya. ⁶ Kukñuä Nyi tänğa tä etqäqençqe, heyaqä äwqçqe, hanjä kiinjä äyä eyqiyä. ⁷ Itançi naqä-qakuänänçi, tii hetmñqe. Nyi he evämeçqe, ii yätamäkkqä heyätñqeyi. Itanğa Nyi mäwqä iqäçqe, Dñä Yätamäkkqä Eyqä Iqu mapqä yänçiyä. Nñ Nyi äwqäçqe, Iquençi henyçqe, ändowatmä.

⁸ Tänggançi, ämaqä qua täutanjä iqua, suqä quvqençqä, suqä jänänänjinçqä ä kukñuä mitqençqä, kñuä quvqä indqänätqänçuwü, Dñä Äñguä Iqu äpäçqe, quwqä kñuä quvqä iinj, jänä iwimäkänçqe. ⁹ Ämaqä Nyinçqä quuvqä maeqiyqä itqänçuwitançi, Dñä Äñguä Iqu suqä quvqençqä awä tänçqe.

† 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

10 Nyi Nqä Apiquenyqä umqe, ga he hinuä manqänqä ipnuwä hitanqgetani, Dnä Änguä Iqu suqä jänänänä imäkqenqä awä etäniqe. 11 Itanga penqä qua täu ämitnqä iquenyqe, Goti Iqu Iqueqä kuknuä mitqeuni, 'Homä iqänqä' ae iwäsäukqetani, Dnä Änguä Iqu kuknuä mitqenqä awä täniqe.

12 Nyi kuknuä hävemnäqenqä etmqä etanqä-qe, kuknuä etmqeuni he änä mämeqä ipnä. 13 I hitangi kuknuä naqä-qakuänänä iutanä Dnä Iinjä Iqu äquvepätä, kuknuä ätätqe, Iqueqä knuä iutanä matqä, kuknuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmatqä qänaki timäuningqenqä-pqä inä täniqe. Iutani, kuknuä naqä-qakuä eeqänänä iinqe ämetqueniqe. 14 Ga Iqu Nyaqä kuknui ämetä awä etätäqänqani, Nyaqä yoqä naqetä, ä yänänäqenqetani, ätnänä iqi maeniqe. 15 Iqu kuknuä Nyaqe ämetä etäniqenqä ätqäqe, ii Apiqueqä nätmatqä eeqänäni, Iqueqänä ma, Qämätqiyeqä etanqä dutayi.

Heqä äwqe hanä eyätqä-qe, anqini yeeqä enyäniqeqä

16 Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanqa, he hinuä manqänqä ipnuwi. Itanga, hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanqani, hinuä anqi nqämbnuwiqä" ätukqe.

17 I tquanqa, Iqueqä wäunuä yätquakä iquautanä hnqua, quwqä-quwä tii ätnquwi. "Iqu ne 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanqani, hinuä manqänqä ipnuwiqä' ätqenqätä, ä, 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanqani, hinuä anqi nqämbnuwiqä' ätqenqätä, n n 'Iinjä dutani, Nyi Nqä Apiquenqä himqänä-qe' inä äyä ätqe. Ga kuknuä tquauqä qakuinqä tä ätquque, äki etangi ätqu?" 18 Itanga quwqä-quwä yatnqä anqi inä tii inqwi. "Iqu, 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbiyqä' ätqe, nätmatqä äkinqä ätqäwä? Iqu ätqenqe, näqenqä mämeqä äyä iqunä."

19 Jisasi Iqu, qu yatnqä wipnqä iqanqä äqunäqe, tii ätukqe. "He 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanqa, hinuä manqänqä ipnuwiqä' etqenqätä, ä 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanqani, hinuä anqi nqämbnuwiqä' etqenqätani, hiqä-hiuä yatnqe iinqä änyätqänä? 20 Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He knuä naqänänä äqäyäpu, huäqä-hunqä kiinjä metqätanquwanqa, qokä-apäkä qua täuni yeeqä iqäpnuwiqä. Heqä äwqe hanä eyätqä-qe, anqini yeeqä enyäniqeqä. 21 Itanga apäkä hui, iiyqä ymeqä änyque qäqi quvepqanqani, tänjä-hunqä menqiyä. Itani ymeqä ae änyuäqe, tänjä-hunqä ymeqä änyuätnqänqa wimetqenqe, knuä mäwiyqä, ymeqä qua täu timäuqanqenqe, yeeqä

yänqiyä. ²² Ii enqä-panä di, he tänğanı, äwqä hanä-iqä ämeqäuä. İnäqe anğını, Nyi hiñuä eqänğangundqänğa, heqä äwqe yeeqä kiñä enyänıqeqä. Heqä äwqä yeeqä inqä iñi, ämaqä hñqu änä mämetauqä yänıqeqe. ²³ Asä qänğanı, he Nyi yatñqä manyqä ipnuwiqä. Nyi naqä-qakuänänğä tii etqä. He Nqä Apıqenı nätmatqä huiñqä, Nyaqä yoqeta yatñqä ävquwä di etapänqiyä. ²⁴ Qänğatqä nänğisati tänğa tinqe, he Nyaqä yoqetani, nätmatqä huiñqä yatñqä miqä itqänuwıqä. İnäqe tänğanı, he yatñqä vqanğpu. Ga he ämepiyıtani, yeeqä inqä iqu, heqä äwqeunı manğua emnätätñqä mapñqänänğä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yänänäqñqeunı ae ämäwqätäukqenğä

²⁵ İnğ ätuätäqänğanı tii ätukqe. “Nyi kukñuä ktqä dunä etqa äpätnqä-qe, qänakñı asä iñi, awä maetqä imniqeqä. Naqänä etqänä. Nyi Apıqenğe, awä ätnänğä iqi etmniqeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunji iquenı he Apıqenı, Nyaqä yoqeta nätmatqänğqä yatñqä wıpnuwıqä. Itanğa he Nyinyqä enymıñqä iñqätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepkqenğä quuvqä eqäkuwä iñqätä, iutani Apıqu Kiqä-kiuä henyqä äwiñğqetani, he yätamakqä heyänä. İñi Iqu yätamakqä heyätñqe, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqeta ma, Iqueqä äwiñqä iutanänji. ²⁸ Qänğanänği, Nyi Nqä Apıqutä äpmamıñqetani, ävämanı qua täunğä äquvepkqeqä. Ga tänğanı, Nyi qua täu äväma, Apıqenğä anği ymqänä” ätukqe.

²⁹ İnğanı Iqueqä wäunğänğqä ämotquamıñqä iqua, Jisasi Iquenı tii atukuwi. “Si tänğanı, kukñuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnänğä iqinyä änatnyä. ³⁰ Tänğanı Si nätmatqä eeqänänğınğä näqñqä eänä, ämaqä hñqu yatñqä makiyqänğa, Si ganä ätätqänğınğe, ne näqñqä ae ämequnä. İnğ itqänğä iutani, ne Si Goti Iquesa äpñınğe näqñqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimani tii ätukqe. “He tänğanı quuvqä ae eqiyqä? ³² Qätä nyıpiyä! Ämaqe he, heqä anıunğä im-imä zä upñqä emäkññqe, hea iqu ae qe ätimäuqiyä. He täqi Nqä-näuänä pmamñqä änuväma weqanğuwänğanı, Nyi Nqä-näuänä mäpmeqä danä imä. Apıqu Nyitä pmetanği ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqänğuwıtani, heqä äwqe hanğä imbu pmepñqä dınqe, Nyi kukñuä tä iñqä etqänä. İwä he qua tqe äpmapiyänğanı, hanğ-iqä qäyä emeqanğuti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqñqeunı, ae ämäwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqenqä

¹ Jisasi Iqu kuknuä iinji, ae ätuäqetani, Iqu hinuä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. "Apiquki, Si ätknji, tännga täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyā. Iutanji Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmqänänyä. ² Si Tqä Ymeqä Iqunji, ämaqä eeqänänjä iu ämimqñqä yänänäqñqä ändapknä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyā. Yänänäqñqä ändapknji, ii, Nyi qokä-apäkä Si Nqänqä ändapknä iquaunji, hänjä hea ique-ique pmeqänqä iwimäkmqeyi. ³ Itannga hänjä hea ique-ique pmeqe, ii tiinji. Ämaqä eeqänänji, hänjä-pmeqä ique ämequwi, qu 'Si Goti Tqä-täuanänjqe' näqñqä hepñqäuä. Itannga Jisasi Kraisi, Si änändowatkñä iqunñqä-pqe, näqñqä inä epñqäuä. ⁴ Wäunuä Si ändapknji, qäpu ae imäkqetani, Nyi qokä-apäkä qua täunji, Tqä yoqä naqe ae ämotqueqeqä. ⁵ Apiquki, qua tä mimäqä ikñänqatqä, Nyi Sitä yqänä äpme, yoqä naqä ämaminjueä-pa, tänngani Nyi Sitä anji pmenqä yoqä naqä dapiyā.

⁶ Ämaqä qua täutanjä Tqä eminuwä ändapknä iquaunji, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätñqeqä. Ga iqua Tqä kuknuä iunä qänaknä itqänjä. ⁷ Tängani natmatqä eeqänänjä Si Nyi ändapknñqä, 'Ii Sitanä äpqiya-qe' näqñqä ae eqäuä. ⁸ Tqä kuknuä Nyi awä tmqä ändapknji, Nyi ätquanqä, ga qu ae ämequwiqä. Inji Nyi Sita ätimäukqenqä, näqñqä naqä-qakuä ämepu, itannga Si Nyi änändowatkññqä, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamäqä wisñqenqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänjä qua täunñqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapknä iqua, ga Tqä yqänä etanqñqä, iquaunqänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänjä Nqä eänjuwi, qu Tqeqä. Itannga eeqänänjä Tqä eänjuwi, qu Nqä-pqä inänjqä. Itannga iinjä iqua, Nqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänjä.

¹¹ Nyi tänngani qua täu äpakä mäpmeqä, Sinqä yapmqä iqänä. Injqä, qu qua täu yqänä pmapñqäuä. Ga Apiquki, Si aanjä ikikinyänji, itannga hñqu Si enqä-parjä asänänjä manä, Si iquaunji Tqä yoqä naqetanjä yänänäqñqetä miyā. Yoqä naqä iinji, Ye naqä-hñqunä ämuänna äpmenjueä-pa iquapqä pmapñqä iinjä Nyi ändapknjqä.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänngani, Nyi qunji Saqä yoqä naqä ändapknjitanjä yänänäqñqetä ämitñqeqä. Nyi hñqu imä ändakñga äwetä qui imäkñqänqä, yatäukuä itñqeqä. Inji qutanji, hñqu qui mimäkñqä iqe. Ämaqä tä du qui

imäknäniŋqä äwätŋqä iqunä,* qui imäkŋgqe. Ii kukŋuä Tqä bukiu ätnäŋqe,† naqä-qakuä timäutŋqeyqä.

¹³ Täŋgaŋi Nyi Siŋqä äyapmqa itmä iutaŋi, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqe, Nqä yeeqä iinqe, quvaqä äwqeu manguä munätŋqä äktqänä.

¹⁴ Saqä kukŋui, Nyi ae ätquangä, ga qu quuvqä eqiyätqänuwä. Itanğa qokä-apäkä qua täutaŋi, qunqe himä-wiunqe tiinjä duta wiyätqänäuä. Nyi qua täutaŋänänjä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua-pqe, qua täutaŋä hmanjqä. ¹⁵ Nyi Si qunji, qua tqesaŋi, yäpaqänğisa ätuma utŋqä yatŋqe, ii makiyqä iqä. Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, qunji qui imäkqä diŋqä, Si ämiŋqä äkiyqä. ¹⁶ Nyi Nqä-näuäŋi, qua täutaŋänänjä-qunä hma eŋqä-qae, ga asä qu-pqe, qua täutaŋänänjä-qua hmanjqä. ¹⁷ Tqä kukŋui quangä maeqä, aanjä naqä-qakuänänjä-qae, quvaqä äwqä yäpä inğisa mŋgaŋguti, itanğa qu Tqä ämaqä epŋqä ikikinyänjä iwimäkiyä. ¹⁸ Si Nyinji ämaqä qua täu äpmeŋuwä iunqä änändowatkŋä-manjä iinji, Nyi qunji asä ii ändowatkqe. ¹⁹ Itanğa, qu yätamäkqä wimqe, Nyi Nqä-näuäŋi, Si äktapŋqä. Ga asä iinji, Tqä kukŋuä naqä-qakuä iutaŋi, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyänjä epŋqänänji.

²⁰ Ga Nyi tääqe, ämaqä tquaunä yätamäkqä wiŋqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-apäki, tqua kukŋuä awä tqanğä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqanguwä iquaunä-pqe, yätamäkqä wiŋqä äktqä. ²¹ Nyi tääqä tä äktqe, qu naqä-hŋqunä ämuänmbu pmapŋqä iinqä äktqä. Tiinjä duta, Si Apiquki Nyi nyinätanğnä, ga Nyi Si äkinyänqä-panjä iinji, qu-pqe, Ye ii yemämbŋqä iinqä äktqä. Itanğa qu e pmetanğuwitaŋi, qokä-apäkä qua täutaŋi, Si Nyi änändowatkŋinqe, quuvqä heqäpŋqe, yätamäkqä wiŋqä äktqä. ²² Itanğa qu naqä-hŋqunä Ye ämuänna äpmeŋueä-pa pmapŋqä iinqe, Si Nyi yoqä naqetä, yänänäqŋqetä ändapkŋi, Nyi qu ae ävqeä. ²³ Nyi qu nyätanğmdi, ga Si Nyi nyinätanğti, iwä suqä iinjä iutaŋi, qu naqä-hŋqunä aanjä yänänäqŋqä ämuänmbu pmapŋqänänjä. Itanğa qu e pmetanğuwitaŋi, qokä-apäkä qua täutaŋi, näqŋqä tiinjä hepŋqä. Si Nyi änändowatkŋinqetä, ä Si Nyinqä kuapanä äkinyänqä-panjä iinji, Nqä ämaqä iinjä iunqä-pqe, inä äkinyätŋqä.

²⁴ Apiquki, Si qua tä mimäkqänğaŋi, Nyinqä kiŋgaŋgi, yoqä naqetä, yänänäqŋqetä, äyä ändapkŋiqä. Inji, ämaqä Si ändapkŋä iqua, qu yoqä naqetä, yänänäqŋqetä, hiŋuä

* 17:12 2 Tesälonaika 2:3 † 17:12 Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18

qumbunqä diŋqe, Nyi äkisqi pmetanġundqe, qu anä pmeqänqä änyinġiyä.

²⁵ Apıqu jänänänä imäkqä Iquki, qokä-apäkä qua täutanı, Siŋqe änyä maqŋqä etanġuwä-qe, Nyi Siŋqe näqŋqä enä. Itanġa ämaqä Nyisä äpmeŋuwä iqua, Si änändowatkŋinġe näqŋqä ae eänäuä. ²⁶ Itanġa Nyi Saqä yoqe, qu näqŋqä epŋqä ämotquaminġe, ga inä motqueqämqe. Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätŋqä-panä iinı, qu ämeqanġpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqänänyä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iquenı, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetanı, Iqutä, Iqueqä wäunüanġqä ämotquaminġä iquatänı yäpaqänġisa† ätimäupiı, eqä Kitronä äkipu, yätäqä näŋġisaŋqä äukuwi. Eqä yätäqä inġisaŋı, wäunüä hŋqu nyätanġı, Iqutä Iqueqä wäunüanġqä ämotquaminġä iquatänı, wäunüä yäpä inġisa äpekuwi. ² Qu wäunüä iunı kuapänä äpmeqäsminjuwä iinġe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-hunqä iquauqä hipaeu ävätŋqä iqu, wäunüä iquenqe näqŋqä eminġe.

³ Ga qu iqi pmetanġuwänġa, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqŋqä hŋquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iinä iquauta kuapänänı, ämaqä Romätanä mäkä-ıqä iquayı. Huiziqua, ämayukä-ımanqä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä ändowatkuwä iquayı. E äpäpiyanġanı, hiqi-tä suatä, ä nätmatqä mäkanġqä iqetanı, a äqätqa äpkwi.

⁴ Jisasi Iqu nätmatqä eeqänänä Ique wimetŋqenqe, näqŋqä ae ekqä iunı, Iqu qutanä qäqiqi äwäqe, yatŋqä tii äwikqe. “He tqenqä qävqä itqänäuä?”

⁵ Qu Iquenı kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanä Jisasi Iquenqä qävqä äpqunä.”

I tquanġuwänġa, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmejänä Iqunä. Nyi Qäqunqä.”‡ (Jutasi, mäkä-ıqä iquauqä hipa iu ävätŋqä iqu, qutä anä ätqäuminjuwi.)

⁶ Jisasi Iqu, qunı, “Nyi qe äpmejänä. Nyi Qäqunqä” tquanġa, qu nändi ätqepuiı, qua ipe äqäyäpäkŋguwi.

⁷ Anġı ävawäwqanġuwänġa, Jisasi Iqu yatŋqä anġı äwikqe. “He tqenqä qävqä äpquwäwä?” Qu anġumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanä Jisasi Iquenqeqä.”

* **18:** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53 † **18:1** Iqua inġanı Jerusälemä iu ävämakuwi. Iqua anä buayä anġuwiuta inġanä ävämakuwäti hiŋuiqänä avämakuwäti? Jonä 14:31 hiŋuä qunyä. ‡ **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payı. Anġumä Itmakqä 3:14

⁸ Itanğa Jisasi Iqu, anđi kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nynjqä qävqänjqä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmeñquä tquauñi hiñuinä äqunäwatpiyä.”

⁹ Iqu iinjä ätukqe, Iqueqä kukñuä qänğanä tii ätätä äyä ekqe. “Ämaqä Nyi äminqä ändapkñä tqua, qutañä hñqu qui mimäkñjqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanğuwänğa, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näpqa-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä wäunüä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuangisañi, huätä ätävämäkqe. ¹¹ Pitä iqu i iqanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näpqa-hionaqe, kiqä qa mñqeu anđi nyueyä. Si iinji sunjqä inyä? Si Nyi, Nqä Apiqu eqä-häkä imänjqä ändapkqe, § änmqenjqä makinjqä iqi?”

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenjqä ganä ätuma äukuwiñjqä

¹² Inji ae iqanğa, Romätanjä mäkä-iqä iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanjqä iquatäñi, Jisasi Iqueni a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi.

¹³ Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iquenjqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyäpasi, quväukuä ique hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä känequvi. ¹⁴ Käyäpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquvi. “Qokä-apäkä eeqänañä iunqe, ämaqä hñqunänä päkonqe, anđuiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä maññqe qä” ätkqenjqä†

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjuñjqä ätuma uwqanğuwänğa, Saimonä Pitä iquä, Jisasi Iqu wäunüänjqä ämotquaminjqä huiziquatäñi, qunjqä qänaki äukiyi. Huiziquenyqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä Anasi iqu näqñqä etanğqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknjä yäpä yänğisañä ququawä iqinyqä qänaki äpaqukqe. ¹⁶ Pitä iqu, täknjä-hänaqä-tänjä qäqiqi yqänä ätqäuminjqe. Iutani, wäunüä yätquakä täknjä yäpä yänğisa äpekqä iqu, anđi äpäqe, apäkä täknjä-hänaqä miqä ii kukñuä näqñqä ganä ätuäqe, Pitä ique yäpä yänğisa ätuma äpekqe.

¹⁷ Pitä iqu ae ämäwqätäuqanğa, apäkä täknjä-hänaqeu ämiminjqä ii, iqueni tii ätukqe. “Si Ämaqä Nänueqä wäunüä yätquakä iqukitanä?”

Inğanji Pitä iqu tii ätukqe. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

¹⁸ Iinjä inğanji, iiqä naqänänjä tätqätanđi, ämaqä anju wäunüä iminjuwä iquatä, ämayukä-imanjqä iquatäñi, tä änyuasepu, huiwä dnjä imäkmbñjqä ktämäti äqäminjuwi. Inğanji, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäuminjuwi.

§ 18:11 Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkqä 16:19
Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

* 18:14 Jonä 11:50 † 18:14

Anasi iqu, Jisasi Ique kuknuä ämitkqenqä‡

19 I itqätanġuwänġa asä qänġaṇi, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä Iqueqä kuknuä qätä äwimiṇuwä iquauṇqätä, kuknuä äki-äki ätumiṇqenqätäṇi, yatṇqä äwikqe.

20 I tqanġa, Jisasi Iqu, kimaṇi tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kuknuä ävätmänġaṇi, zä maeqä, ätnänjä iqinya ätuätṇqeqä. Inġa-inġa Nyi qokä-apäkä kuknuä ävätmänġaṇi, anä aquväqṇqä im-imä ämätṇġawänġqä iutä, hiqäva-imäkqä anä Israitqä eeqänänjä iqua aquvä äqänäqäsätqänuwä yäpä yänġisa ävätnqeqä. 21 Iiṇä enqä-qae, si suṇqä yatṇqä nyinya? Nyi kuknuä ätumiṇqe, qu qätä ae änyimiṇuwä-qae, yatṇqä qu wiyä.”

22 Jisasi Iqu i tqanġa, ämayukä-imanqä iqi ätqäuqä hṇqu, Ique hipa äpästätä, tii ätukqe. “Si hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueni, kima iinä di ätuṇi, äänä etanġiwä?”

23 Inġaṇi Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “‘Nyi kuknuä tä quvqä ätqiyä’ kṇuä kiyqanġutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyäṇi ‘äkiumända ätnyä’ ändätinä, diyä. Ä kuknuä qäyu tqanġundqe, ga Nyi suṇqä bäkinya?”

24 Jisasi Iqu kuknuä iinṇi ae ätqanġa, Anasi iqu, Iqueni guä yqänä qiyäunqu-que, hiqäva-imäkqä iquau miqä Käyäpasi iquenqä ändowatkqe.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä maqṇqeqä” anġumä ätkqenqä

25 Jisasi Ique iinṇä imäkätqätanġuwänġaṇi, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä, diyeqä imäknmiṇqe. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätanġa, qu inġaṇi tii ätukuwi. “Si Ämaqä Nänueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Ga iqu tii ätukqe. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

26 I tqanġa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mṇjä ätävämäukqä iqueqä käyämaqä iqu, tii ätukqe. “Nyi si Iqutä wäunuä du anä pmetanġnä äkqänänqe, tä qäqukiyqä?”

27 Pitä iqu anġi “Oeyä” tqanġqe-täṇi, kukutakisqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiṇuä iqi ätqäukqenqä§

28 Zi-hiṇuä piṣqänġaṇi, iqua Jisasi Iqueni, Käyäpasi iqueqä aniuṇqä ätuma äukuwitaṇi, anġiṇi, ätuma, ämaqä Romätanṇä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anä naqä hiqṇqä-tänṇä iunqä äukuwi. Qu, “Ne Goti Iqueä hiṇuä iqini kiyä

‡ 18:18 Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71 § 18:27 Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25

mätqä ätimäutanä,* itanğa neqä hiunji naqänänjä Pasopa iutanjä nanui, mañqä yanqunä” kñuä wiyqanđi, ämiqä iqueqä anjuñi mäpeyqä, yäpaqä mäñi yqänä ätqäumiñuwi.

29 Qu iqi yqänä tqäutanğuwänğa, ämiqä Pailoti iqu qunqä äpäqe, yatñqä tii äwikqe. “He Ämaqä Tqueni, kukñui, äkinqä mitpñqäwä?”

30 Inğanı qu ämävaupiıı, iqueä kukñui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäkqä-säpi, ne Iqueni ätuma mapqä iquaniñğä.”

31 İwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kukñuä-suqä änänä äwiñqä iuta mitpiyä.”

I tquanğa Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hñque pizqä päsqänqe, hiqä kukñuä-suqe pmua inemäkänä.”

32 Suqä ii iwimäkkuwi, Jisasi Iqu “İnğä nyimäkqanđpi äpäkonmniqeğä” ätätä ätmiñqä iunji, naqä-qakuä hiätñqä ätimäukqe.

33 I tquanğuwänğa, Pailoti iqu, iqueqä anğä iu anđi äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatñqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä İquki, äyitanä?”

34 İwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä kñuä iutanä indqänätnä ätnyä, ä ämaqä hñqua Nyinyqä äktquwätanä?”

35 Ga iqu kimañi, tii ätukqe. “Änäñqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-ımäkqä naqä iquatäñi, nyinğä ii äktma äpqäuä. Si squä iqanğnänğä?”

36 I tquanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäunjuä imäkqä iqua mäkä iqanđpi, itanğa ämaqä hñqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. İnäqe, Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe.”

37 Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. “Ae! Si Ämiqä Naqä İquki, äyämända?”

Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä si ‘Ämiqukiyqä’ ätnä iqu, ii tqä kukñuiqä. Nqä nıpai Nyi kukñuä naqä-qakui awä tumqänä änmikqe. İtanğa Nyi qua täu wäunjuä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kukñuä naqä-qakuinğä äwinyätñqä iqua, qu eeqänänji Nyaqä kukñui qätä änyiyätqanğuwıı.”

38 Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kukñuä naqä-qakui, ii squäwä?” İi ae ätuäqetani, Israitqä iquauñqä yäpaqä

* **18:28** Israitqä iquauqä kñui tiinji. “Ne ämaqä Israitqä iqunesanğä ma huiziquauqä anjuñqä äpaquvatqe, ne Goti Iqueqä hinui iqinji, kiyä mätqä timanğunä.”

mängisaŋqä ätimäwa äpawätä tii ätukqe. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqe, mämäqumueqä iqänä. ³⁹ Inäqe, nyi suqä itŋqenqe, he näqŋqä äyā etqänuwiqä. Quväukuä eeqänänjä hiunji naqä Pasopaŋgaŋi, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä anju äpmeŋuwä iquaunji, hŋque hiŋgi qäyā wätŋqä atäunjuä täupŋqä hiŋuinä äyā eqänätŋqeqä. I etaŋgi, Israitqä iquau Miqä Tquenji, nyi he etapmqä diŋqe enjiyā?”

⁴⁰ I tquanğa, qu aŋgi maŋjä yänänäqŋqä ätäpu, “Iquenqe, hmanjqä. Si Baräpasi ique hiŋuinä qunäwatiyā” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkänqätä, quwänqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanğa iinjä tquanğuwänğaŋi, Pailoti iqu tquanği, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iquenji ätuma äwäpu, hiqokä äpäkkuwi.

² Itanğa qu ämiqä iquauqä yŋŋa nyuänju ämuasmäuqä enqä-pa guä yänä-tänji äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänju ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hŋqu-pqe inä äwiputkuwi. ³ Inji ipiyi, qu Iqu-tänjä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunjiyqä!” ätäpu, hipa äqäyäpäkkuwi.

⁴ Itanji Pailoti iqu ätimäwa äpawäqe, Israitqä iquaunji tii ätukqe. “Nyi Iquenji suqä hui imäkkqe, mämäqumueqä iqä-qae, he iinjä näqŋqä heŋŋqenqe, ätuma pmqänä.”

⁵ Inji ätquanğa, Jisasi Iqu yŋŋa guä yänä-tänjä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetänji yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqänğisa pqaŋqänğa, ämiqä iqu, “He hiŋuä qumbŋqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanğa, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, ämayukä-imaŋqä iquatänji, Ique hiŋuä äqumbiyi, maŋjä yänänäqŋqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyā! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyā!”

Inğaŋi ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iquenji suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyā.”

⁷ Iinjä tquanğa, Israitqä iquauqä naqä iqua, iquenji kima tii ätukuwi. “Neqä kukŋuä-suqä iunji tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqä’ ätätŋqä-qae, äpäkonätŋqänänjqä.”

⁸⁻⁹ Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqetaŋi, aanjä zä kuapanä wiŋgaŋgi, iqueqä anjä yäpä inğisa aŋgi äpaquväqe, Jisasi Ique yatŋqä äwikqe. “Si äŋgi pmeqä-qukiyi?” I tquanğa, Jisasi Iqu, iquenji kima hŋqu mätquä ikqe. ¹⁰ Iwä ämiqä iqu, “Äänä etaŋgiwä? Si nyaqä yatŋqe, kima mandqä injuä” ätukqe. “Nyi Si hiŋuinä kqänawatqenqätä, ŋŋ zä-huätati

* 19:7 Hiqäva-imäkkqä 24:16

hukiyqenqätäñi, yänänäqñqe nyi ämenänä. Äyoo, Si iinqe änyä maqñqä eninyä?”

11 Itañi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, si yänänäqñqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqiñi änä mämänunquatqä isinä. I etañi ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aanä naqänänä, saqä dunji ämäwqätäunä.”

12 Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique hiñuinä qunäwatätñqe, huänqä huiñqä qävqä imiñqe. I indqänätqätanğa, Israitqä iqua manä yänänäqñqä ätkuwi. “Ämaqä hñqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätñgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-huñqä iqueyqä. Si ämaqä tqeñi, hiñuinä äqunäwatätñqä etanğutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-huñqä esñqinyä.” 13 Ämiqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqängisa ätuma äpäukqe. Itanğa iqu ququawä qu ‘Hikä Ququawiqä’ änyuätmiñuwä iqi ätqepäqe, kukñuä iwäsäutñqä zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä anä-kukñuä iunji, ququawä iquenyqe, ‘Gapätauä’ ätmiñuwi.) 14 Hiunji iqueñi, Pasopa iutanä Sämbatqänqä näwinyä imäqkäñganji. Ga hiunji quemisqänğanji, Pailoti iqu Israitqä iquauñi tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

15 Qu inğanji manä tnänjä tii ätumiñuwi. “Iqueñi ätuma äwätinä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanguwänğa iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iqueñi, zä-huätatä huemqä enğiyä?”

Itanğa hiqäva-imäqkä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä nage hñquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

16 I tquanguwä iutanji, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepñqänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwiñqä‡

17 Quwqä hipaeu vqanğa, qu Jisasi Iqueñi ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyänğanji, Iqueqä zä-huätati hunäniñqe, Iqueqä-kiuä quamä iwäwa, anä-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä’§ änyuätmiñuwä iunqä äukuwi. (Israitqä iquauqä anä-kukñuä iunji, ‘Golketayqä’ änyuätmiñuwi.) 18 Iqi ätimäupiyyi, Jisasi Iqueñi zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätanji, ämaqä hñquaqui-pqe, inği-inğisa äuekuwi.

† 19:12 Sisa iqu, Romätanä eeqänänjä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämimiñqe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi. ‡ 19:16 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32;

Lukä 23:26-43 § 19:17 Näqñqä-tänjä iqua, kñuä tii indqänätqänä. “Ämaqä nyuänjä-yänjiqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäknätanğenqä ätmiñuwi.

19 Itanğa Pailoti iqu tqanġi, qu kuknuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätanġqä ique äqiyämasekuwi. Kuknuä iinjä iqu, tii ätäpinji. 'Jisasi Nasäretqätanä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.' 20 Kuknuä iqueni, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminjuwi. Ii tiinjä etanġiyi. Iqueni zä-huätatiñi, quwqä anjä-himqä ique qäqiqi äuekuwi. Itanğa kuknuä iinjä, Israitqä iquauqä anjä-kuknuä itä, Romä iquauqä itä, itanğa Grikä iquauqä itäñi, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaquisanji, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminjuwi.

21 Itanji Israitqä iquautanjä hiqäva-imäkkä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. "Si 'Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä' maqiyqä panä. Häe! Si tuwanjui, 'Ämaqä Tqu, "Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjä" ätätnjeqä' ätätnä äqiyeyä."

22 I tqanġuwänġa, ämiqä iqu "Qäyä enä" ätukqe. "Tuwanjä nyi äqiyqä tänä, qäyä äqänänä."

23 Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänqe ämapiyi, kikinjä mapnqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäupu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyänġanji, Iqueqä gquä quäuqä, nyuänjä yätuta yukä bunqänä ipnñqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iinjä ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe. 24 Iinjä äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätnjuwi. "Ne gquä tquenji, mapisqä ianä. Qäyä enä. Ne tquenji, nesänjä hñqunä metnqänä, hñjä iatunjeqä." E ätmbiyi, iinjä ikuwi, Goti Iqueqä bukiu ätnänjeunji naqä-qakuä timäutnqä imäkkuwi. Kuknuä iinjä iqu tii ätnä.

*"Qu nyaqä ämuasmänqe hñqunä-hñqunä yanjä änyäpu, ämapiyi, itanġa nyaqä gquä quäuqe metnqe, hñjä ipu imeqäuä."**

25 Mäkä-iqä iqua i itqätanġuwänġa, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känäpi, ä Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itanġa Mäliya, anjä Maktälatanjä ii-pqe, qu eeqä Jisasi Iqu zä-huätati hunätanġqä qäqiqi ätqäuminjuwi. 26 Iqi tqäutanġuwänġa, Jisasi Iqu Kiqä känatä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquautanjä, aanjä kuapänä äwinyminqä iqtänji, qäqiqi tqäutanġinyä äquñgqe. Itanji Iqu Kiqä känäunji tii ätukqe. "Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä." 27 I ätuäqe, anġinji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqueni ätukqe. "Apäkä ii, tqä tnaiyqä." I

* 19:24 Apqä Bukä 22:18

tqanğa, ämaqä iqu iini, iqueqä anjunğa ätuma äwätä, aņguänä ämiminęe.

Jisasi Iqu äpäkonęqenęä†

28 Itanęi Jisasi Iqu näqņqä tii ekqe. “Nęä wäunęüä eeqänä imäkätņqe, ae qäpu eqiyä.” I indqänäqe, tii ätkqe. “Nęä quväki, yäkänä nyiyqiyä.” Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä bukiu ätnä äwiņqä iquenęi,‡ naqä-qakuä ätimäukqe. 29 Jisasi Iqu “Quväki yäkänä änyiyqiyä” tqanğa, mäkä-iqä iqua, qondä-häkä hņqu wainqä-eqä mäkä iqe, manęuä inęä tqäutanęi, ga yaanęi ämepu, wainqä-eqä bu äyämepu, iwä yaanęi eeqänänä piiyqä äyä iqanğa, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi Iqu kiqä eqe, hiiqä ätänätņqä manęa iu äwisäukuwi. 30 Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqe, “Tänęanęi ae qäpu eqiyä” ätäqe, nyuänęi ikuopäqe, Iqueqä quuvqe qe äwquatämäukqe.

31 Jisasi Iqu i äpäkonęqä inęanęi, hiunęi Sämbatqä hapä pmeqä iquenęä nätmatqä näwinyä imäkqä inęanęi. Sämbatqä iinęa iqu, hiunęi naqänänęanęa etanęi, Israitqä iquautanęa naqä iqua huiwä iquauņi, zä-huätatiunęi yqänä unęenęe mäwiņqä ikqe. Itanęi, qu Pailoti iquenęi, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkonęanęipi, quwqä huiwi huätä manätņqänänęyä” ätukuwi. 32 I tqanęuwänęa, mäkä-iqä iqua äupiyyi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. 33 Itanęi Jisasi Iqueui äquasqiyänä-tpu indqänęa äpäukuwi, Iqu ae äpäkonęqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. 34 Qu iinęi qäyä ipu, qutanęa hņqu Jisasi Iqueä mäwqä hņgisa zi äuqanğa, maqänänęi häņequetä, eqetanęi, naqä-huinyä äkapkqe. 35 (Ämaqä tä hinęüä äqunęquä iqu, nätmatqä timäuqanęi äqunęqenęe, ae awä ätqiyä. Itanęa kukņüä iqu awä ätqäqä ii, qanęä manä, naqä-qakuänänęi. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, ‘Nyi näqņqe, kukņüä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänänęi ätqänä,’ ätkqe. Iinęinęe he quuvqä heqiyqäpņqe.) 36 Nätmatqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwiņqeunęi, naqä-qakuä imäkätņqä ätimäukqe. Itanęa kukņüä iini tiinęi. “Iqueqä yänęi hui mamisqiyqä ikuwi.”§ 37 Itanęa kukņüä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwiņqä iqu, tiinęqä. “Ämaqe, qu zi äukuwä iunä qumbunęqäuä.”*

Jisasi Iqueqä huiwi, pņqä ekuwiņqä†

† 19:27 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ 19:28 Apqä Bukä 69:21 § 19:36 Apqä Bukä 34:20 * 19:37 Sakätiyasi 12:10 † 19:37 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56

³⁸ Qu iini ae iqan̄guwän̄ga, Josepä Arämatiyatan̄ä iqu, “Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeqä” ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämin̄qäqeqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmin̄juwä iquautan̄ä naqä iquaun̄qä zä win̄gan̄gi, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä emin̄qe. Iqu iqueni i tquan̄ga, Pailoti iqu “N̄n̄qä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä” tquan̄ga, Josepä iqu äwäqeqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itan̄ga Nekitimäsi, ämaqä qän̄ganä heatqän̄ga äpätä, Jisasi Ique hin̄juä äqunätä, kuknuä anä ätkiyä iqu-pqe,† inä äpkqe. Iqu zä hn̄quaquisan̄ä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinan̄ä änguänän̄ä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iini, kiqä han̄ä-iqe, aan̄ä naqänän̄ä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiun̄i, Josepä iqutä, Nekitimäsi iqutä, ämesiyän̄gan̄i, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkmin̄juwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itan̄ga, yuä änguänän̄ä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tän̄ä qäqiqin̄i, wäun̄juä hn̄qu änyimin̄qe. Wäun̄juä iqueni, hikä hovqä änyä-hän̄ä, ämaqä pizqä p̄n̄qä maeqä imin̄juwä hn̄qu omin̄qe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätan̄gqetan̄i, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiyi, iqi p̄n̄qä ekiyi. Maqänän̄i tiin̄ä iutayi. Hiun̄ji qäquen̄i, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquen̄qä nätmatqä näwinyä imäkqän̄gayi.

20

*Jisasi Iqu an̄gi ävaukqen̄qä**

¹ Wikä iqueqä hiun̄ji kinnan̄än̄ä iqueni, Mäliya Maktälatan̄ä ii zä we maun̄qä, hea yqänä witan̄gqeqeni, Jisasi Ique p̄n̄qä ekuwä iun̄qä äpkqe. Ii äpäqeqe, hikä qn̄qan̄ä pmäukui mäpmäwänätan̄gi äqun̄gqe. ² Iin̄ä äqunäqeqe, ii Saimonä Pitä iquen̄qätä, Jisasi Iqueqä wäun̄juä yätquakä huizi, Iqu iquen̄qä kiin̄ä äwinyminqä iquen̄qätä tnän̄ä äwäqeqe, iquaquin̄i tii ätukqe. “Qu Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyä? Ne änyä maq̄n̄qä equnä.”

³ Mäliyai i tquan̄ga, Pitä iqutä, wäun̄juä yätquakä huiz-iqutan̄i, iquaqu iqin̄i äväma, hikä hovqä dun̄qä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnän̄ä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueni, huiz-iqu ämawqätäuäqeqe, Jisasi Ique p̄n̄qä ekuwä dun̄i, iqu ganä ätimäukqe. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä män̄isanä nyuän̄ä quapi eäqeqe, hin̄juä äqunaen̄gqe, yuä huiwiu huäqä äutkiyä iunä äqun̄gqe. ⁶⁻⁷ Iqu i

† 19:39 Jonä 3:1-2; 7:50

* 20: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

itqätanğa, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqe, hikä hovqä yämä hämänä äpaquväqe, yuinä iqi witanğa äqunäqäqe, mä Jisasi Iqueä nyuänju huäqä äütäsinyä ekiyä iqu, huizi iquatäni mäwitanği äquŋgqe. Yuä iqu huizi iquata mäwiqä, kiqä-kiui aanqä näni äkmäknäqänğa äwämiŋqe. ⁸ Inğanj, wäunjuä yätquakä kinğanä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqe, yuinä iqi witanği äqunäqe, quuvqä eqäkqe. ⁹ (Goti Hanjuwä Iqueä bukiunji qäyä ätnä äwitanği, qu inğanj, Jisasi Iqu äpäkonätqeta anğumä vauqenqe, näqŋqä mämeqä ikuwi.) ¹⁰ Ii äqunyiyi, wäunjuä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyiunqä anğumä äukiyi.

¹¹⁻¹² Wäunjuä yätquakä iquaqu i itqätanğiyänğa, Mäliya Maktälatanä ii, Jisasi Ique qua äptekiyä yäpaqä iqi ätqäuä kŋuä äqämiŋqe. Ii kŋuäqäqä nyuänğä quapi eäqe, hiŋuä äqunaenğqe, enätqä ämuasmänğä qäpaiqätänğä hŋquaqu, hŋqu Jisasi Iqueä nyuänğä emiŋqä inği pmetanğa, ä hŋquququ yukä ipmiŋqä inği pmetanği äquŋgqe. ¹³ Iquaqu Mäliyanj yatŋqe, “Apäkä, si sunqä kŋuä qäyätqäninyä?” ätukiyi.

Ii iquaquini tii ätukqe. “‘Qu nqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äkŋgi ämaequwätiyä’ tmä, änyä maqŋqä emä, kŋuä äqäyätqänänä.” ¹⁴ Ii iquaqui i ätuäqe, hŋgisa äkunmäuqe, Jisasi Iqu tqäutanği äquŋgquäqe, ‘tä Jisasi Iqueyqe’, näqŋqä maeqä ikqe.

¹⁵ Ii kŋuä yqänä qäyätqätanğa, Jisasi Iqu yatŋqä äwikqe. “Apäkä, si sunqä kŋuä qäyätqäninyä? Ä si tqenqä qävqä imätŋğä?”

Mäliyai, ‘Tqu ämaqä wäunjuä täu ämitŋqä iqu ändqiyä’ kŋuä wiyqanğa, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hŋqäqi enä hitanğutqe, mändquayä. Ga nyi ämamqänänä.”

¹⁶ Itanji Jisasi Iqu, “Mäliyauä” ätukqe.

Ga ii hiqumuanğä äwiyäqe, Israitqä iquauä anğ-kukŋuii, “Laponai” ätukqe. Yoqä Laponai, kiqä qakui tiinji, “Näqŋqä-vqä.”

¹⁷ Inğanj Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nqä Apiquenyqe mäyqä änänjqa, si mindmaqŋqä panä. Si äwätinä, Nqä guäkaunji tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniquenyqätä, ä asä Iqueqä Goti Iquenyqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yänqiyä.’”

¹⁸ I tquanğa, Mäliya Maktälatanä ii äwäqe, Iqueqä wäunjuänğä ämotquamiŋqä iquaunji tii ätukqe. “Nyi Naqä Iqueni hiŋuä ae äqunänänä.” Itanğa ii kukŋuä Jisasi Iqu ätukqe, awä äsuikqe.

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä iquau äwimakqenqä†

¹⁹ Wikä iqueqä hiunji kinğanänjä qäque, heatqeuñi, Iqueqä wäunuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquauqä naqä iquauñqä zä ipu, quwqä anjä äpmaminuwä iunji, anjä qñqanji ämatäkutepiyänga äpmaminuwi. Iqua i pmetanğuwänga, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, "Heqä äwqe, hanjä enyänä" ätukqe. ²⁰ Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yunğuitä, ä mäwqä yunğuitä ämotquakqe. Itanğa, wäunuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hinjä äqumbiyi, yeeqä naqänänjä ikuwi. ²¹ Itanji Jisasi Iqu anği tii ätukqe. "Heqä äwqe, hanjä enyänä. Apiqu Nyi änändowatkqäpa, asä iinji, Nyi he endowatqänä." ²² Iqu e ätäqetani, Iqueqä mandñi iquau äwqatämäutä, "He Goti Iqueqä Dñä Änğuanänji mapiyä" ätukqe. ²³ "He ämaqä hñquauqä suqä quvqe äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itanğa he hñquauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä."

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wäunuä yätquakä iquau äwimakqä inğanji, Iqueqä ämaqä 12 iquautanjä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, 'Qäyawiqueqä'‡ ätuminuwä iqu, qutänji anä mäpmeqä da iminqe.

²⁵ Inqe, huizi iqua Tomasi iquenji, "Ne Naqä Iquenji hinjä ae äqunänqqueqä" tquanğuwä-qe, iqu qunji tii ätukqe. "Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yunğui hinjä äqunätmä, itanğa nqä huiqetä wätanqä yunğuiu a ämitmä, ä nqä hipaetä mäwqä inğisa zi äukuwä yunğua-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe inğa heqämqänä. Nyi iinjä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä."

²⁶ Wikä hñqu ae äpäwqanğa, Iqueqä ämaqä iqua anjä asä ique, Tomasi iqutä anä äpmaminuwi. Qu anjä qñqanjiunji ae ämatäkutekuwä imñi, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, "Heqä äwqe hanjä enyänä" ätukqe. ²⁷ I ätuätäqänğanji, Tomasi iquenjä-pqe tii ätukqe. "Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hinjä qunya. Itanğa, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täunji änunjutäutnä, knjä hñquaqu-hñquaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä."

²⁸ Iqu i tquanğa, Tomasi iqu tii ätukqe. "Si nqä Naqä eänyä, nqä Goti Iqukiyqä."

† 20:18 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49 ‡ 20:24 Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

29 Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hinuä ae äñqänätnä, quuvqä eqinyä? Ämaqä Nyi hinuä manqänqä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpnqä.”

Bukä tqueqä quatinqä

30 Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di, Iqueqä wäunuä yätquakä iquauä hinuä iqi kuapänä imäkminqe. Iinjä imäkminqenqe, bukä tqueni eeqänä ätätmä, maqiyqä iqe. 31 Nj, nyi kuknuä tä äqiyqe, he Jisasi Iquenqe, quuvqä tii heqäpnqe. Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu Ique atäunuä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueyqä. Itanğa he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetani, hänä-pmeqä mapnuwänqä iinjä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä hñquau, Galili äwimakqenqä

1 Qänakñi Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquau eqä-huänä Taipiriyasi* manä iqi anğumä äwimakqe. Inğanj Iqu tii imäkätä, Kiqä-kiuä iquau ämitquatñqä.

2 Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’ ätuminuwä ique, ä Nataniyoli, anä-himqä Kana, qua Galili iutanä ique, ä Sepri iqueqä hikñä inğueqi, nj wäunuä yätquakä huiziquaqi, eqä-huänä manä iqi anä äpmaminuwi. 3 Itanji, Saimonä Pitä iqu, qunji tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqueqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hñquenqä äupiwi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäquenj, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

4 Zä vqanğa, Jisasi Iqu eqä-huänä weä näni tqäutanganj, wäunuä yätquakä iqua Ique hinuä äqunäpiyä-qe, ‘Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,’ näqnqä mämeqä ikuwi.

5 Jisasi Iqu ätqäuqä näñisa qunji yatñqä tii äwikqe. “Nqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwätanä?” Ga qu “Aanqeçä” ätukuwi.

6 Iwä Iqu anğinj tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuangisa tnämäupqe, hämapäki kuapänä päpnqäuä.”

Inji, qu Iqu tquangqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aanä hävemnäqnqä qaeu mnganğä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyi, hämeqä ämikuwi. 7 Iinjä äqunäqe, wäunuä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiinjä äwinyminqä iqu, Saimonä Pitä iquenj tii ätukqe. “Di, Naqä Iqueyqä.”

* 21:1 Eqä-huänä Taipiriyasi, ii eqä-huänä Galili asänänjiwi.

Inġani, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkänqä itnqä äquvätekteqe, ämipnätä, eqä-huänä bu ikuapmäuqe, ängua Ique wimetnqä äukqe. ⁸ Itanġa wäunuä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi. Eqä weä nänjisati quwqä iminjuwä täqinqe, kinä haqiqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyi, tä hnqu sätanġi, hämapäkä hui tä iqi tätanġi äqumbiyi, bretqä-pqe aanqäqi witanġi äqunġuwi. ¹⁰ Itanġi Jisasi Iqu tii ätukqe. "He hämapäkä tänġa äpiquwi, hui ämappiyä." ¹¹ I tquanġa, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinqä äpekqe. Hämapäkä naqänänä ämnminjuwä iqua, kuapänänä 153 ämnminjuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inġani Jisasi Iqu, qunġi tii ätukqe. "He ymisänä bnqä ppiyä." I tquanġa, wäunuä yätquakä iqua "Tä Naqä Iqueqe' näqnqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu "Si tqukikä-qe?" yatnqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatnqä mäwqä ikuwi. ¹³ Inġi, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu iinä ikqe, ae äpäkonätä, anġi ävautä, Kiqä-kiuä iquau hnquaqu ae ämitquatnġqetani, ii huizi iqueyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kuknuä ätkiyinqä

¹⁵ Iqua ymisänä ae ämbiyitani, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iqueni yatnqä tii äwikqe. "Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyinqä äkinqä di, huizi iquauqeunġi ämäwqätäunġinyä?"

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. "Auäqä, Naqä Iquki, nqä Sinqä änyinätñqe, näqnqä äyä enġinyä."

I tquanġa, Jisasi Iqu tii ätukqe. "Si Nqä sipsipqä meqeunġi, ymisänä ängua bnqä miqätñqe." ¹⁶ Anġumñi, iqueni yatnqä tii äwikqe. "Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyinqe kiinä äkinyätqänä?"

Ga iqu, "Nñqä, Naqä Iquki, nqä änyinqä Sinqä änyinätñqe, näqnqä ae enġinyä" tquanġa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. "Si Nqä sipsipqe, änguanä miqätñqe." ¹⁷ Itanġi, yatnqä huiziqu tii äwikqe. "Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyinqe äkinyätqänä?"

Iqu, "Si Nyinqä äkinyätqänä-qe?" hnquaqu-hñque vqanġqenqä, Pitä iqu äwqä hanä ämeqe, tii ätukqe. "Naqä Iquki, Si nätmatqä eeqänänññqe näqnqä enġinyä. Inä-qae, nqä Sinqä änyinätñqenqe, näqnqä ae äyä enġinyä."

I tquanġa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. "Si Nqä sipsipqe, ymisänä ängua bnqä miqätñqe." ¹⁸ Nyi kuknuä naqä-qakuänänġi, tii ktmqe. Si hiknä yqänä äpmanänġani, tqä

qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätnä, itanğa anä äkiunqe tqä äkinğa iutanä imäknätnä äyä äumiņi. Iwä si qoyanä etnänğanı, tqä hipae haqä etnä, itanğa ämaqä hıqu guä äkikiqiyäutä, anä si mäwqä imätnä imitätqä iunğa äktma wäniqeqä.”¹⁹ (Jisasi Iqu kuknuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniņqä iinqe, qu suqä äki-äkitanı motquapnuwä diņqä knuä äme ätukqe.) I ätuäqetani, Iqu Pitä iqueni, “Si qänaki nyivändqätņeqeqä” ätukqe.

Ämaqä, bukä tqe äqäkqä iquenğa

²⁰ Inğanı Pitä iqu tuwänği hiņüä ämaqunğqe, wäunüä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiinä äwinymiņqä iqu, iquauinğa qänaki äquvepğanği äqunğqe. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyänğa iqueqä nyuäni Jisasi Iqueqä quikuä-tänğä qäqi eä, Ique yatņqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iunı, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†)²¹ Pitä iqu ique hiņüä äqunäqetani, Jisasi Ique yatņqä äwikqe. “Naqä Iquki, ämaqä nänuenqe, änäñqäwä?”

²² Itani Jisasi Iqu, iqueni kima tii ätukqe. “Nyi iqu anği äquvepmqänğanğä qäyä pmetņqä nyinğanğutqe, ii nätmatqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätņeqeqä.”

²³ Inğä etanği, wäunüä yätquakä iquenyqe, kuknuı imimä tii äwekqe. “Jisasi Iqueqä wäunüä yätquakä iqu mapäkonğä yäniqeqä.” I etanğqä-qe, Jisasi Iqu, iquenqe, “Mapäkonğä yäniqeqä” ätätä, matqä ikqe. Ii ma. Iqu tii ätkqe. “Nyi iqu anği äquvepmqänğanğä qäyä pmetņqä nyinğanğutqe, ii nätmatqä tqä manä.”

²⁴ Ii wäunüä yätquakä, nätmatqenğä tanğa awä ätätä, kuknuä tä äqäkqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqņqä tii enu. Kuknuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäni.²⁵ Itanğa nätmatqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkmiņqe. Inğqe qu nätmatqä iinı hıqunä-hıqunä äqäpqe, ga qua täunı bukä pņqä eqänqe, hiqņqe etäti, maeqä etäti?

† 21:20 Jonä 13:23-25

**Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä
tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä
Wäunuiñqä
(2 Lukä)
Yätamakqä kuknuä hinuiqänjä
iquvi**

Lukä iqu kuknuä äñguä we-huñqä-tänjä iqu, Jisasi Iquenqä äqäkqe, bukä täunji, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqui äqäkqä iquvi. Bukä täunji, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, näqñqetä, yänänäqñqetä vqanqgetañi, iqua Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäkäminjuwi iunji, ne a ätäutqänju. Iqua anjä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya anjä eeqänänjä iutä, qua Sämalija anjä eeqänänjä iutä, itanğa qua eeqänänjä hitunjuä äwiñqä-ma, awä ätuäkäminjuwi. (1:8 hinjuä qundñqe.)

Bukä iunji, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupñqä aquväqñqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqetani, qänakndani naqä ätimäutä, qua eeqänänjä iu hinjinäwa äwekqenqä kuknuä quea iiyi. Lukä iqu tiñjä motquetñqä äwiñqqe. Wäunjuä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä iquauqä häñä-pmeqä iutanji, nätmätqä iquaqu kuknuä Goti Iqu Israitqä iquatä qänğanä guä ämäsäukqe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä iutanjä kuknuä naqänänjä hñqu, Dñä Äñguä Iqueqä wäunjuä iñqeyi. Dñä Äñguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Iquvi. Kinğanäñi, hiunji hapä pmeqä naqänänjä, qu 'Pendikosiñganjqä' ätminjuwänğanji, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquaminjqä iquau, äwimakqe. Inji qänakndani, Dñä Äñguä Iqu knjuä äñguitä, yänänäqñqetä, iquau ävqa-ävqa äukqe.

Ga bukä iutanji, ne näqñqä tiññjqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäpiyänğanji, qu kuknuä quäuqä kuapänä ätuminjuwi. Inji, qokä-apäkä kuapänäñi, kuknuä äñgui yeeqä ipu itmeqanjuwitani, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä, aquvä äqänätqänjuwä iqua, hävemnäqñqä ätimäupu, yänänäqñqä ekuwä iunñjqä, ne hinjuä äqunätqänju.

Itanğa bukä iunji, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñqä üwiqe, kuapänä

äyuänä. Itanji iquatani, Pitä iqutä, Poli iqutä imäkkiyä iinqe, tiwiqä aanä kuapanänjä äyuänä. Pitä iqu, Jisasi Iqutä qanä ikipu, wäunjuänqä näqñqä ämamiñuwä iquautanä iquvi. Inäqce Poli iqu qanğanäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, Iqueqä kukñuiu qänaknä miqä iminqe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänatanguwä iquau, mändi kittqiyätñqä wäunjuä yänänäqñqä ikäminqce. I etanji Jisasi Iqu, Poli ique tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäunjuä imäkätñqä kinganänjä-que iwimäkkqce.

Bukä iutanä hñqäqini, Lukä iqu, tiwiqä Poli iquenyqä ätätäqanğani, “Ne iinjä-iinjä imäkkqueqä” ätätä äqäkqce. Ämaqä näqñqä-tänjä kuapanänjä iqua, kñuä tiinjä indqänätqänjä. Lukä iqu hea hñquauñi, Poli iqutä iqueqä näueqä iquatä, qanä anä äyä ikäminjuwi. Inji iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkäminjuwinqä ätuätäqanğani, iqu, “Ne iinjä-iinjä imäkkqueqä” ätätä äqäkqce.

Jisasi Iqu, Dñä Äñguä Iqu äquvepäniqenqä ätukqenqä

¹⁻² Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iunji, Jisasi Iqu imäkminqenqätä, näqñqä äwiminqenqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqanğanqce, eeqänäni ae äqäkqce. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqanğa, Iqu ämaqä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä atäunjuä ikqä iquauñi, qu wäunjuä imäkpnuwänqä diñqce, Dñä Äñguä Iquesa ätukqce. ³ Iqu tänjä-huñqce qäpu ae ämeqce, qänakndanji, ämaqä iquau äwimeqce, iqua, “Iqu ävautä, hänjä äpmenä” kñuä vätnqä diñqce, nätmätqä kuapanänji imäkkqce. Hea 40 iunji, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä ätuminqce. ⁴ Hea hñqueni, Iqu iquatä buayä anä änäpu, tiinjä ätukqce. “He Jerusälemäni, mävämeqä iqäpñqä. He nätmätqä äñguänänjä, Apiqu ‘Äwimniqeqä’ ätkqenqä, hiñuä äqämbu pmeqäpñqä. Hiñuiqänänji Nyi iinqä awä ae etkqeqä. ⁵ Ii tiinjqä. Jonä iqu ämaqe, eqetä asñä äqäminqce. I etanji hiunji kuapanänjä maeqanğa, he asñi, Dñä Äñguä Iquesä mapñqäuä” ätukqce.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätunqä ekqenqä**

⁶ Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatñqä tii äwikuwi. “Naqä Iquki, tänğanji Si Israitqä iqua, Romätanä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipñqä, anji yänänäqñqä iwimäktñqätanä?”

⁷ Kimanji, Iqu tiinjä ätukqce. “Hiunji Apiqu ätekqenqce, he näqñqä maeqä ipñqäuä. Näqñqce, Apiqu Kiqä-kiuanä enä. ⁸ Inäqce Dñä Äñguä Iqu emeqanğa, qänakndanji,

* 1:5 Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

he yänänäqñqä ämepu, Nyaqä kukñuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämalia anä eeqänänä iutä, qua eeqänänä hituñuä äwiñqä-ma, tuäkiqäpnuwänqeqä” ätukqe.

⁹ Iqu iinjä ätuäqe, iquauqä hiñuä iqisa yändi-yändi peyätqätanğa, qaquvqä hñqu Ique itmakqe. Itmeqanğa, iqua Iquenji, hiñuä mäqunquä ikuwi. ¹⁰ Iqu äyätqätanğqä yätu, iqua hiñuä yqänä qunätanğuwänğa, ämaqä qäpaiqä imäkñqä hñquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi. ¹¹ Inğanji iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä Galilisanä iquenä, he qäukuä yätunji, sunqä hiñuä äqumbu tqäunäuä? Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Iquenji, hesa haqä yätunqä itmeqanği ii äqunänuwä-pa, anğumñi iinjä päniqeqä” ätukiyi.

Iqua, Jutasi iquenyqä tñänqä hñque, atäunüä ikuwiñqä

¹² Inğanji iqua qoqonä Olipä iu ävämañi, Jerusälemänğqä anği äukuwi. Kiqä qanä uwqe, wanä kilomita. ¹³ Qu iqi ätimäupiyi, anä hiqñqä haqä yätqä imäkñätanği, äpmamiñuwä-tänä ique äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique, Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Saimonä, Selotqä iquautanä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikñä ique, iqua iqi äpmamiñuwi. ¹⁴ Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanmiñuwi. Inğanji apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä känğükatä, anä äpmamiñuwi.

¹⁵⁻¹⁶ I pmeqisätqätanğuwänğa, hea hñquenji, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä kuapänänä iqua, aquvā äqänğuwä. Ämaqä 120 ini. Inğanji Pitä iqu, iquauqä awä iqi pämä ätqäuqe, “Nqä nyämaqäuä, kukñuä Dñä Änğüä Iqu vqanği, Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanüä iu äqäkqe, ae ätimäuqe” ätukqe. “Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätñqä iquau hänaqä motqueqä iquenyqä ätukqeqä. ¹⁷ Iqu nesanä-qu eä, wäunüä anä itunqeqä” ätukqe.

¹⁸ (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeunqä äwikiwi, iqu ämeqe, qua hñqu mbqä ikqe. Qänakndanji iqu qua iqi päkñganğa, iqueqä äwqe äpkmäütä yäpaqänğisa ätimäukqe. ¹⁹ Iinjñqe, ämaqä Jerusälemätanä eeqänänä iqua, näqñqä e ämapiyi, quwqä anä-kukñuä iu, qua iunqe yoqä ‘Akätamäuä’ änyuätkuwi. Kukñuä iqueqä quati, ‘Qua häñeqä-tänjiqä.’)

²⁰ “Ii apqä bukä iunji, tuwanüä tiinjä äqänänğqä-payi.

‘Iqueqä anji, ämaqä hñqu mäpmeqä etanğqä, aanqä iqi ämätnänä.’†

Itanğa tiinjä-pqä inä äqänänä.

‘Ämaqä hñqu-pqe iqueuä yoqä naqetä, wäunjitä, ämenqiyä.’[‡]

²¹⁻²² Kukñuä ii äqänänqetani, Naqä Jisasi Iqu ançi ävaukqenqä kukñuä awi, nesä anä tuaniñquenqä, ämaqä hñque atäunüä yatunqueqä. Ämaqä iinjä iqu, hea Jonä iqu asñä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne äneväma ekqänqanqä, Jisasi Iqu wäunüä imäkätqätanqä iu nesä anä äpmenquä iutanä hñque, atäunüä iatunqueqä” ätukqe.

²³ Inğanj iqua hñquaqi atäunüä ikuwi. Hñqu Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquvi. Hñquququeqä yoqe, Matiyasi ique. ²⁴ Qu ii imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä tiinjä ätukwi. “Naqä Iquki, ämaqä eeqänänjä qua täutanä tqune, neyaqä qeqä-quuvqenqä näqñqä Iqukiyi. Ämaqä tquaqiñi, äsque ätekñinqä, mänätquayä. ²⁵ Inji, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kukñui awä tuäkiquatunquä änändowatkqä iutanä wäunji, ämaqä iinjä iqu, Jutasi iquenyqä tñänqä pmetñqä. Jutasi iqu wäunüä ii äväma, iqueqä anä näweqä iunqä äukqeqä” ätukwi. ²⁶ E ätpiyi, ‘yoqe hiñuiqäñi tqueqä timäunqutiyä’ tpu, hikä hñquaqu zä ekuwi. I etançi, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-täñi, ätimäukqe. Qu iqueni, ämaqä 11, kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatekuwi.

2

Dñä Äñguä Iqu äquvepkqenqä

¹ Hiunji hapä pmeqä naqänänjä, qu ‘Pendikosinğanjqä’ ätmiñuwi, ätimäukqe. Inğanj qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, anä hñque äpmamiñuwi. ² Inğanj qäukuä haqä yätutani, häänqä ätäqe, yunüä yänänäqñqä enqä-panä maqänä äpäqe, anä qu pmetanquwä iqueni kuapänä äwimakqe. ³ Iinjä iäqetani, tä hänaqä enqä-pani äququeqäkani, iquauqä haqeqä äpmakäwqançi iqänquwi. ⁴ Inğanj Dñä Äñguä Iqu, qokä-apäkä iquañi kuapänä munğançi, qu anä-kukñuä huitanä-huitanä ätipäqäkuwi.

⁵⁻⁶ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wiyqä Israitqä hñqua, qua eeqänänjä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmamiñuwä iqua, nätmatqä iinjä qätä äwipiyyi, äpäpu aquvä äqänquwi. Jisasi Iqueqä ämaqä iqua kukñui, quwqä anä-kukñuä iu tqäwqanquwiñqe, qu yäunüä ikuwi.

⁷ Qu yäunüä ipiyi, tiinjä ätñquwi. “Ämaqä kukñuä tä ätätqänuwä tqua, eeqänänji Galilisanä-quaeqä. ⁸ Inji änäänäwä? Ne hñqunä-hñqunäñi, qu neyaqä anä-kukñui qäyunä tqanğä äwiyqueuä” ätñquwi. ⁹⁻¹¹ “Ne ämaqä Patiya

pmeqä, Mendiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Pälenğiya pmeqä, Pambiliya pmeqä, Isipä pmeqä, Limbiya iunji anjä-himqä Sairini ingisa pmeqä, anjä-himqä Romä pmeqä, Kritä pmeqä, Arepiya pmeqä iqune, ne ämaqä Israitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qonjä anä äuktäutunquä iquatä, äpätanä äpmejunä. Injä etanji Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuä yänänäqñqä imäkätñqenqe, qu awi, neyaqä anjä-kukñuä huitanjä-huitanji tqangä qätä äwiyqunä” ätñguwi. ¹² Inğanji qu yäunjuä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, tiñjä ätñguwi. “Nätmatqä tä ätimäuqäqe, quati änäänqä?” ¹³ Injä etanqä-qe, ämaqä hñqua, quuvqä heqiyqä iquauñqä tä äsäpu, tiñjä ätkuwi. “Tä qu wainqä-eqä kuapänä änäpu, hiqiyqä iqäuä.”

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

¹⁴ Inğanji Pitä iqutä, 11 iquatä, pämä ätqäpiyi, iqu manjä yänänäqñqä ätätä, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua Jutiya iutanä iquendä, ämaqä kinjä imdanä äpäpu, Jerusälemä täu äpmejunwä iquendä, nyi kukñuä tä tmqä iqäqe, he qätä änguänä änyiyäpu, nätmatqä täñqe, näqñqä änguänä mapñqeqä. ¹⁵ ‘Qu wainqä-eqä änäpu hiqiyqä iqäuä’ kñuä maiyqä pa inä, oeyä! Zinuitä, 9 kloknğanjqä” ätukqe. ¹⁶ “Tä ätimäuqäqe, hinjä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panjqä. Iqu tiñjä äyä ätkqeqä.

¹⁷ ‘Goti Hanjuwä Iqu tiñjä ätätqänä. “Hea yäpakänğanji, Nyi qokä-apäkä eeqänänjä iunji, Nqä Dñä Änguä Ique äwiqatmniqeqä. Itanji hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hinjä tpnuwiqä. Hiyaqä hikñä iquapqe, wätqä enqä-panjä qumbnuwiqä. Itanğa hiyaqä qoyanä iqua wätqä qumbnuwiqä. ¹⁸ Tiñjä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäunjuä-nyiyqä iquau-pqe, Nqä Dñä Änguä Ique äwiqatmniqeqä. Inji qu-pqe hinjä tpnuwiqä. ¹⁹ He hiunji iquenqä näqñqä hipñqenqe, qäukuä yätutä, qua butäñji, Nyi nätmatqä hiutanjä-huitanjä tii imäkmniqeqä. Häñeqätä, tä suakä naqänänjätä timäuniqeqä. ²⁰ Itanğa mäptqe hea äwitä, qanui häñeqä enqä-panjä imäkñganğa, inğanji Naqä Iqueqä hiunji, Iqueqä yänänäqñqetä, we-hunqä naqänänjitä, ämaqe yäunjuä wimäkqänqä timäuniqeqä. ²¹ Inji inğanji, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamäkqä vätnqä tääqä tquanqñqä eeqänänjä iqua, Iqu anğu itmetä häñä iqumuatäniqeqä” ätätqänä* ätkqeqä” ätukqe.

* 2:21 Joeli 2:8-32

22 “Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyipyä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yänänäqñqä iwimäkqanji, Iqu ämaqä mimäkqänänjä huitanjä di heyaqä awiqisa imäkqanngqe, he hinuä äyä äqunänäuä. Hinuä iinjä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiya’ knuä äyä ämeqäuä” ätukqe. ²³ “Goti Hanjuwä Iqu, hinuiqänä knuä indqänätä ‘imäkmniqueqä’ ätkqä-pa, Ämaqä Tqueni hiyaqä hipa iu äyä etapkqeçä. Inji he Iqueni, ämaqä ququvqänänjä iquauqä hipa iu äväpu, zähuätatä äuepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ²⁴ Iinjä etanji Iqueni, äpäkonqe a makiqätqä iqanji, Iqu äpäkonätä tänjä-hunqä meqanğa, Goti Hanjuwä Iqu hinuinä mäquñquä itä, anğu ävauqumuatkqeçä” ätukqe. ²⁵ “Ii äwimakqe, Dewiti iqu iquenyqä tiinjä ätkqäqä-paniqä.

‘Naqä Iqu, nyaqä hinuä iqi hea ique-ique pmetanji äqunänänä. Iqu nyaqä ämuangisa äpmeñqe, nyi yäunjuä-yäunjuä miqä ymqänä. ²⁶ I etanji nyi äwqä yeeqä itmä, nqä kuknuä ätätmi, yeeqä iinjqe, Iquenyqänä tqämqänä. ²⁷ Nyi ämaqä, Si “Nqeçä” ätätinä ätenjikñä iqunä etanğä, nyi ämaqä ae äpäkonğuwä iquauä anjä iunji äpmetmä, piyanjä wamqe hinuinä manqanğqä isiniqä. Inji nyi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu iinjä inyimäkäniqä iinjä, knuä ganä indqänätmä, anğuänä pmamqänä. ²⁸ Hänä-pmeqeunqä hänaqe, Si ae ämändquakñiqä. Itanğa nyi Sitä anä äpmetayitani, Si yeeqä iinjqe daptñiqä’ ätkqeçä” ätukqe.†

²⁹ “Tatqä-guäkenä, nyi kuknuä awi qäyunä tiinjä hetmqänä. Neqä awiqu Dewiti iqu ae äpäkonğanğa, qu ique qua äptekuwi. Itanğa ique qua äptekuwi, tanğanä-pqe neyaqä awä täqi äyä äptnänä. ³⁰ Iinjä etanji Dewiti iqu hinuä-tqä-qu eä, iqu näqñqä tiinjä emiñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qänakndani Nyi tqä tawäkatani, ämaqä naqä si enqä-panjä hñqu imäkmniqueqä’ ätätäqanğanji,‡ Iqu naqä-qakuä ätukqeçä. ³¹ Iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, anğu vauqumuatäniqä diñqe, Dewiti iqu, hinuä ganä äqunätä, tii ätkqe. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä anju äpmetmä, piyanjä wamqe hinuinä manqanğqä yäniqeçä.’§ ³² Iinjä etanji Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwä iuta ae ävauqumuatkqe. Ne eequne hinuä iinjä äqunğquenqä awä tqüä-neyi. ³³ Tanğanji Iqu qäukuä haqä yätunqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuangisa äpme. Inji Goti Hanjuwä Iqu hinuiqänä ätukqä-pa, Iqu Dñä Anğuä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmatqä tä he hinuä äqunäpu qätä äwiyätqänjuwi, ae äyä änequatqiyä.

† 2:28 Apqä Bukä 16:8-11 ‡ 2:30 Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13

§ 2:31 Apqä Bukä 16:10

34-35 Dewiti iqu, qäukuä haqä yätunqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiinjä ätkqe.

*'Naqä Iqu nyaqä Naqä Iqueni, "Nyi Tqä himä-wiunqä iquauji, mändi äkittqäyätmä, Saqä yäpā iqi pmu-atemqānganqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmayä," ätukqe qä' ätkqe.**

36 Iinjä etanji Israitqä eeqänänjä iquenä, he näqñqä änguanänjä mapiyä. Jisasi he zä-huätatä äuekuwä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanji, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqe qä" ätukqe.

Qokä-apäkä kuapänäni, kñuä äkunmäknäpu, asñä ämakuwinqä

37 Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukñuä tqanqqe qätä äwipiyyi, quwqä äwqä hanjä kiinjä vqanqa, yäunüä ipu, kñuä kuapänä indqānguwī. Iinjä ipiyyi, qu Pitä iquesä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqāpnqä ändowatkqä huizi iquautä, yatñqä tiinjä äwikuwi. "Tatqä-guäkenyā, ne äänä imäkatunquāwä?"

38 Iqu kimanji tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, he eeqänänjä hñqunä-hñqunäni, kñuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäpu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asñä mapiyä. He iinjä imäkqanquwānganji, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Ängüä Ique etapāñqiyä. 39 Ii, tiinjä. Hiñuiqänäni, Goti neqä Naqä Iqu, Dñä Ängüä Ique hitapāniñqä kukñuä quti ämäsäutäqānganji, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä ppñqä tääqä ätuätumeniqä eeqänänjä iunqä, kñuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesanätä, hiqä ymeqä iquautanätä, itanqa qokä-apäkä eeqänänjä kinjä nämä äpmeñuwitanätä, iquayqä" ätukqe.

40 Ga Pitä iqu kukñuä kuapänäni inä ätuätä, itanqa, "Suqä quvqä imäkqä täqi äpmeñuwä iquatä, qui anä imäkñqä diñqe, hiqä-hiuä änguanänjä mimbiyā-qe," yāñänäñqä ätukqe.

41 Inganji Pitä iqueqä kukñui, qokä-apäkä iquauqä äwqeunji, änguanänjä ämuñqä iqua, qu asñä ämakuwi. Hiunji iqueni, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqämiñuwä huiziquau äwimakuwi.

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pmeqenqä

42 Itanqa qu eeqänänjä iqua, kukñuä awä tuäkiqāpnqä ändowatkqä iqua, näqñqä vqanqä qätä äwiyäpu, yätamakqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmamiñuwī.

* 2:34-35 Apqä Bukä 110:1

⁴³ Inğanji qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu aanä yänänjqä” kjuä indqänäpu zä imiñuwi. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau iwimäkqanġi, qu nätmatqä ämaqä mimäkqänänä di kuapänä imäkmiñuwi. ⁴⁴ Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu, nätmatqä eeqänänñinqä “Nqeçä” matñqä ipu, “Neyaqeqä” ätnmiñuwi. ⁴⁵ Quwqä quaetä, nätmatqä quwqä ämamiñuwitä, mbqänjqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqanġuwä iquau äwimiñuwi. ⁴⁶ Qu hiunji ique-iqenji, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä anä inġisa aquvä äqänäqisäpu, ga ymisañi “ñqänänjqä” matqä ipu, yeeqänä ipu, anä hñque-hñque buayä anä änäkämiñuwi. ⁴⁷ Qu iinjä imäkäkipiyänġani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiñuwi. Ämaqä huiziqua ii iqanġä äqumbiyi, qu “Ii anġuiqä” ätmiñuwi. Itanğa hiunji ique-iqenji, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäkñätqätanġuwä hui anġumä inä itmetä, quuvqä eqämiñuwä iquatä anä äpmuatemiñqe.

3

Pitä iqtä, Jonä iqtä, yukä quvqä hñque anġuä iwimäkkiyiñqä

¹ Hiunji awiyqä hñqueni, Israitqä iqua quwqä tääqä tqänğa etanġi, Pitä iqtä Jonä iqtä, hiqäva-imäkqä anä iunjqä äukiyi. ² Inğanji ämaqä hui, yukä quvqä-tänä hñque isuänä äqänğa äpkuwi. Ämaqä iqu, känai yukä quvqä iinjäque änyuekqe. Qu iqenji, hiunji ique-iqenji hiqäva-imäkqä anä hänaqä hñqu, “Qeqätqeqä” äqonätanġqä-tänä qäqiqi, qokä-apäkä anä yäpä yänġisa peyqanġuwä iquau, mbqänjqä tääqä tqämanġuätñqä, äpmuatemiñuwi.

³ Inğanji ämaqä iqu, Pitä iqtä, Jonä iqtä, hiqäva-imäkqä anä yänġisañqä peyiñqä iqanġinyä äqunäqe, “Mbqä hui dapinyqä” ätukqe.

⁴ Iqu i tqanġa, Pitä iqtä Jonä iqtä, ique hiñuä yänänäqñqä äqunyyi, Pitä iqu, “Si hiñuä yaqänä” ätukqe. ⁵ Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmatqä hui dapiñqeqä” kjuä vqanġi, iquaqi hiñuä yänänäqñqä äqunmiñqe. ⁶ I iqanġa, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Nyi mbqä maiqunjqä. Itanğa nätmatqä nyi ämenqe, äktapmçänä. Inji Jisasi Kraisi Nasäretqätanä Iqueqä yoqetanji, nyi si äktänä. Pämä ätqäutnä, qanä uvä” ätukqe. ⁷⁻⁸ E ätuäqe, iqu iqueqä hipa ämuanġisa a ämawqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Ii iwimäkqanġa, iqueqä yukitä, qoiqetä, maqänänji anġuä wimänġanġi, pämä yänänäqñqä ätqäutä, qanä ikäkqe.

Inġani iqu qaṅä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeṅä ämamäutä, iquaqutä hiqäva-imäkqä anä yäpä yänġisa anä äpekuwi.

⁹ Qokä-apäkä eeṅänänä iqua, iqu qaṅä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeṅä mamäuqaṅgi äqunġuwi.

¹⁰ E äqumbiyi, qu näqṅqä tiinjä ekuwi. “Ämaqä tqü, hea ique-ique hiqäva-imäkqä anä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqänqä tääqä änatqämanätṅqä iquvqä.” Itanġa qu, yäunüä ipu, “Tä änäänätiyä” tpu ipu, kṅuä kuapänä indqänmiṅuwi.

Pitä iqu kukṅuä awi, hiqäva-imäkqä anä yäpä inġisa ätkqenqä

¹¹ Qu iinjä ipiyi, maqänä äpäpu, ‘Solomonä iqueqä anä mätävätinijä’ ätmiṅuwä iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutangi äqunġuwi.

¹² Pitä iqu i iqaṅgä äqunäqe, “He Israitqä iquenyä, nätmätqä tä timäuqaṅgqenqä yäunüä ipu, hiṅuä yänänäqṅqä suṅqä yaqänänäüä?” ätukqe.

“He kṅuä tiinjä maeyqä pa inä! ‘Ämaqä tqü qaṅä äwqäqe, iquaquvqä yänänäqṅqä iutatä, suqä jänänänä imäkqä iutatä, imäkqinyqä.’ Oeyä!”

¹³ Ii tiinji. *Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä Goti Hanjuwä Iqu,**

Iqueqä Wäunüä-wiyqä Jisasi Iqueni, yoqä naqä äyä äwikqeṅä. Iqueni, he pizqä päsqä iquauä hipa iu vqaṅguwänġani, Pailoti iqu, Ique hiṅuinä qunäwatmätä iqaṅga, he Ique tuwä äwiyäpu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe, mänenqä iqiyä’ ätukuwiqä.

¹⁴ Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänjinä imäkqä-qu qäyä etanġqä-qe, he Iqueni tuwä äwiyäpu, ‘Ämaqä päsqä iqueni, hiṅuinä qunäwatiyä’ ätukuwiqä.

¹⁵ I etanġi he Ämaqä, hänjä-pmeqä mitimäuqä Iqueni, äpäsqanġuwänġa, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni anġu ävauqumuatkqeṅä. Ye, iinjä timäuqaṅgi hiṅuä äqunġueetani, awä-tqä-qoyeyi.

¹⁶ Ye Ämaqä Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyänueä-qae, ga ämaqä, he hiṅuä äqunäpu näqṅqä equwä iqu, yänänäqṅqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetanji.

I etanġi, iqu anġuä imänġanġi äqunänjuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yänänäqṅqä yemäkqaṅgqä iutanjqä” ätukqe.

¹⁷ “Nqä nyämaqäüä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maqṅqä epu, Jisasi Ique ii iwimäkkuwiṅqe, nyi näqṅqä enänä.”

¹⁸ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hiṅuä-tqä iquau kṅuä iqä vqaṅgi, iqua ‘Kraisii ne ämineyqä

* 3:13 Anġumä Itmakqä 3:6

atänuä ikqä Iqu, hanä-iqä meni qeqä' ätäpu hinuä ätmiñuwi. Ga Iqu, he Jisasi Ique päsqañgä hinuina eqänätä, Iqueqä kukñuä iinji, qäyunä äyä ätimäuk qeqä. 19-20 Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä engangutqe, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, Iqu-tänjä qäqiqinyqä anji bpiyä. Iinjä iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-hänjä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyätñqä ätekqä Iqueni, anju dowatänqiyä. 21 I etanji tängani, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänäni, anju änyä-hänjä imäkätqänganqä, Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätñqe. Hea inganqe, Goti Hanjuwä Iqu, hinuä-tqä, Iqueqä wäunuänqä ätekqä iqua, awä tññqä hinuiqänä ätuänqeqä. 22 Hinuiqänäni Mosisi iqu tii ätkqeqä.

'Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä awiqisanjä hñque, hinuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqä atänuä yäni qeqä. Inji iqueä kukñuä eeqänäni, he qänaknä iqäpñqä.'† 23 *'Itanğa hinuä-tqä iqueni, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqetäni, anä mäpmeqä ipnuwiqä.'*‡

24 I etanji Samueli iquätä, huizi iquätä, hinuä ätqa äpminuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätäpu, nätmätqä tängga tä ätimäuqenqä ätmiñuwiqä. 25 Kukñuä hinuä-tqä iqua ätmiñuwitä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukañqä kukñuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukñuä quti ämäsäutä, Aprähämä iqueni tii ätukqeqä. *'Tqä taqä-tawäkatani, qokä-apäkä qua täu pmapnuwä eeqänänjä iquani, Nyi äñguä iwimäkmni qeqä'* ätukqeqä. 26 Inji he hñgunä-hñgunä, suqä quvqä huätä vquatämäupñqä yätamakqä eyätä, äñguä emäkätñqä iunqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäunuä-wiyqä Ique ävauqumuatäqetani, henyqä ganä ändowatkqeqä" ätukqe.

4

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kukñuä ämitkuwiñqä

1 Pitä iquätä, Jonä iquätäni, qokä-apäkiu kukñuä yqänä tuätqätanqiyänğa, hiqäva-imäkqä iquätä, hiqäva-imäkqä anjutanä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iquätä, Satyusi iquätä äwimakuwi. 2 Inğanji iquaqu qokä-apäkiu näqñqä äväsinyä, "Jisasi Iqu ävaukqä-panä iinji, ämaqä ae äpäkoñguwä iqua-pqe anji i vaupnuwiqä" tquanqinyä äwipiyyi, qu äwqä tnänjä äwiñgqe. 3 Iinjä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiyyi, mäptqä äwitñqä qäqä etanji, hea awiñganqä guä äkiqiyekuwi. 4 Iinjä etanji qokä-apäki, qu iquaqu awä tqanqinyä qätä äwipiyyi, kuapänäni,

† 3:22 Kukñuä-suqä 18:15

‡ 3:23 Kukñuä-suqä 18:19

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpminjuwä iqua, eeqänäñi 5,000.

⁵ Hea awinjanji, Israitqä iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jerusälemä iu aquvä äqänjuwi. ⁶ Anasi hiqäva-imäkqä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi. ⁷ Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hinjuä iqi ämatqätepiyi, yatñqä tii äwikuwi. “Qe wäunjuä huäqi imäkqiyi, yänänäqñqe äkita pñangi imäkqiyäwä? Tqueqä yoqeta imäkqiyäwä?” ätukuwi.

⁸⁻¹⁰ Injanji Pitä iqu, Dñä Äñguä kuapänä munganji, tii ätukqe. “Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä äñguänänä, ämaqä yukä quvqä hñque iwimäkquenqe, ‘Iqu äñgui äänä imänggutiyä’ tpu, näqñqä mapñqä etanjutqe, hesä, Israitqä eeqänänä iquatä, näqñqä tiinjä hipñqe. Jisasi Kraisi neqä ämineyqä, Nasäretqätanä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä äñguä imänggä tqu, heyaqä hinjuä täqi äyä ätqäunä. Jisasi Iqueni, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuatkqeä” ätukqe. ¹¹ “Bukä iunji, tiinjä äqänänä.

*‘Anä imäkqä iquenä, hikä “quvqeä” ätäpu huätä ämamäukuwi, anä quea enqä-pa, anä yänänäqñqä imäkqä iqueqä.’**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä. ¹² Ne anju inätmeqe, ämaqä hñqu hmanjqä. Jisasi Iqunänjqä. Qua täunji, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñqueqä yoqe, mämänätqueqä enä, Jisasi Iqueqenänjqä” ätukqe.

¹³ Pitä iqutä, Jonä iqutä, zä miqä kukñuä awä yänänäqñqä tqaninyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquaqu, näqñqä mayñqä mäwqä-quaqu äyä etanji äqumbiyi, knuä kuapä indqänäpu, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Hinjuqänänji, iquaqu Jisasi Iqutä anä äyä äpmaminjuwiqä.” ¹⁴ Ämaqä yukä quvqä äñguä imänggä iqu, iquaqutä anä tqäutangä äqumbiyitanji, qu kukñuä matqä, qanyinä äpmakuwi.

¹⁵ Itanji qu iquaqui anä aquvä äqänäpu, kukñuä iwäsäuqä iutanä yäpaqä mäñgisa ändowatpiyi, kukñuä tii ätñjuwi. ¹⁶ “Ämaqä tquaquñi, ne äänä imäkatunquäwä? Ämaqä mimäkqänänji imäkqaninyä, qokä-apäkä Jerusälemä pmeqä eeqänä näqñqä ae eqäüä. Iñqe, ne ze, änä maeqä yanqunä. ¹⁷ Iinjä etanji qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyqä ipñqä diñqe, ne iquaquñi, ‘Qe yoqä iqueni, ämaqä hñquau-pqe awä mätquä panyinyä-qe’ yänänäqñqä tuatunqueqä” ätñjuwi. ¹⁸ E ätmbiyi,

* 4:11 Apqä Bukä 118:22

qu iquaqui tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iunji, Jisasi Iqueqä yoqe ätuäsinyä näcñqä mämotqueqä iyñqä, pmua imäkkuwi.

¹⁹ Inğanji Pitä iqutä, Jonä iqutä, iquauqä kukñui kimañi, tiñjä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, suqä jänäñi äkikä? Hiqä-hiuä iwäsäupiyä! Ye qänaknäñi, heyaqä kukñuiu yenqätanä, ä Goti Hanjuwä Iqueqeu yenqätanä?” ²⁰ Suqä qäyunäñi, tiñjqä. Ye kukñuä awä mätquä pa, miqä yenyqueä. Nätmatqä eeqänäñi, ye hiñuä äqunäta qätä äwiyätqänjuenqe, kukñuä awä tenyqueä” ätukiyi.

²¹⁻²² Ämaqä änä mimäkcänänjä iuta äñguä imänggä iqu, iqueqä quvükui 40 ae ämäwqätäukqe. Iñiñqe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu imäkcangqenqä, Iqueä yoqe haqeqä mamäucangä, ämaqä naqä iqua, iquaqui quvqä imäkpñqe, änä maeqä ikqe. Inji qu iquaquiñi, kukñuä yänänäcñqä dinä ätupiyi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kukñuä awä yänänäcñqä tññqä tääqä ätukuwiñqä

²³ I ävquatäwatqanguwänga, iquaqu quvämaqä iquaunqä angumä äwiyi, kukñuä hiqäva-imäkcä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kukñuä ätukuwiñqä awä ätukiyi. ²⁴ I tquanginyä äwipiyyi, äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiñjä ätukuwi. “Naqä Iquki, Si qäukuitä, quaetä, eqä-huänitä, itanga nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqä-pqe, imäkkñiqä. ²⁵ Hiñuiqänäñi, Si Dñä Äñguä Ique tquangnä, Iqu neqä awiçu Dewiti, Saqä wäunjuä-kiyqä ique tquangi, iqu tuwanjuä tii ätätä äqäkqe.

‘Qokä-apäki, qua eeqänänjä iunji, äwqä tnänjä sunqä imäkcäuä? Huiwä huitanjä-huitanjä änyänjuwä iqua, suqä quvqä imäkpñqä, kukñuä hiñginäwa sunqä tqäuä?’

²⁶ Ämaqä anjä-himqä eeqänänjä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä, mäkänqä näwe imäkmбу, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqeu mitñqä ätekqä iquesä, mäñdi äkittqänñqä, aquvä äqänğäuä’ äqänänä.†

²⁷ Tiñji, naqä-qakuiqä. Jisasi, Tqä Wäunjuä-kiyqä Ique, äkittqiyepñqä diñqe, Heroti iqutä, Pondisi Pailoti iqutä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitangi huizi iquatä, anjä-himqä täu aquvä äqänğuwiqä. ²⁸ Qu iñjä imäkkuwi, Si Tqä yänänäcñqä dutatänä, Tqä äkiñqä dutatänä, hiñuiqänä ätkñä-pa, qänaknä ipu imäkkuwiqä. ²⁹ Naqä Iqukiyä, qu kukñuä zä inemäkpñqä änatquwiñqä kñuä indqänäy! Itanga Tqä wäunjuä-kiyqä iqu-ne, Tqä kukñui

† 4:26 Apqä Bukä 2:1-2

awä qäyunä tuatunquä dinqe, yänänäqñqä inemäkiyā.
³⁰ Iyää, Si ämaqä täñä-yaqä iquau, a äwqätätñä, äñguä iwimäkiyā. Jisasi, Tqä wäunjuä-kiiyqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäqñänñä huitañä-huitañi, imäkiyā” ätukuwi.

³¹ Qu tääqä qäpu tquanguwännga, añä qu äpmamiñuwä iqu, yäunjuä-yäunjuä qe ikqe. Inğanji qu eeqänänji, Dñä Äñguä Iqu kuapänä munğanji, zä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä yänänäqñqä ätukuwi.

Qu eeqänänjä hñqunä-hñqunäñi, yätamäqä änyminjuwinqä

³² Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu äpmamiñuwi. Qu nätmatqä eeqänänjä iinqe, “Nqänänjqä” matqä ipu, eeqänänji quvaqä awä iqi äwäminqe. ³³ Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, yänänäqñqä-tänä epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, anğu ävaukqerñqä, kukñuä awä ätuminjuwi. Iinji Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä äwinyätä, äñguä iwimäkminqe. ³⁴⁻³⁵ Ii tiinji. Ämaqä qua-tänä, añä-tänä iquatä, ämaqä mbqä ipñqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwimiñuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqanjuwä iquau vätkätanjuwä iutañi, quvaqä awä iqisanjä hñqu, nätmatqänjqä äwa miqä iminqe.

³⁶ Inğanji ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutañä-qu etanji, känai, Saplusi, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä iu ämikqe. Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätminjuwi. Ii tiinji. “Ämaqe yänänäqñqä iwimäkqä iqueqä.” ³⁷ Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iqutä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkqä ikiyinqä

¹ Ämaqä hñqutä, iqueqä apäkisä äpmamiñiyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iqutä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, mbqä ämakqe. ² Iyaquiyqä äwiñqä iutañi, iqu mbqä iinji, hui kiqä-kiuänjqä pñqä etä, itanğa hui äma äpätä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

³ Iqu iinjä imäkqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iinji änänjqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunjqä iqu ikimäkqanji, tqä quaqñqä mbqä ämenji, hui zä etnä,

Dnā Änguä Iqueni sunqä quanqä ätunyä?" ätukqe. ⁴ "Si quae mbqänqä mimäkqänqani, ii tqänänä eänqeqä. Itanqa mbqänqä imäkätinä mbqä ämenänqani, mbqe tqä-täuä ämitqänä-qae, tqä äkinqä iunä imäktnä. Si kjuä quvqä indqänäni, äänä etanqiyi? Inji si suqä quanqi, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä" ätukqe.

⁵ Inqani Anänasi iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonqge. Itanqa ämaqä nätmatqä tä timäuqanqenqä qätä äwipiyä iqua, qu eeqänänä zä ikuwi. ⁶ Hiknä iqua pämä ätqäümä äppiyyi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mänqisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

⁷ Hmbu ti äpmapiyyi, Anänasi iqueqä apäki nätmatqä iinj timäuqanqenqä maqñqä eä, anä yäpä inqisa qe äpekqe. ⁸ Ii äpeyqanqa, Pitä iqu yatñqä tiinjä äwikqe. "Si diyä. Qeeqä quaenqä mbqä ämeqiyi, tä qesanä?"

Ii kimanji, "Auqä! Ii qeyqä" ätukqe.

⁹ Ii e tqanqa, Pitä iqu tii ätukqe. "Qe kjuä naqä-hñqunä indqänäsinyä, Dnā Änguä Iqueni sunqä yamwiqä vqinyqä?" E ätuäqetani, "Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, anä hänaqä iqi äyä ätqäunäuä. Iqua si-pqe inä äkma upunqeqä" ätukqe.

¹⁰ I tqanqanä, ii Pitä iqueqä yukä-tänä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonqge. Hiknä iqua äppiyyi, pizqä witanqi äqumbiyi, yäpaqä mänqisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi. ¹¹ Inqani qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqanqenqä qätä äwipiyä iquatä, zä kiinjä ikuwi.

Qu wäunjuä ämaqä mimäkqänänä huitanä-huitani, kuapänä imäkminjuwinqä

¹² Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänä huitanä-huitanä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkminjuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hñqunä änyäpu, Solomonä iqueqä anä mätävätinjä iqi, aquvä äqänäqisminjuwi. ¹³ Ämaqä huizi, qutä aquvä anä maqñqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä ävauqumuatäpiyä-qe, zä winqanqi, anä mäpmeqä iminjuwi. ¹⁴ Inji qokä-apäkä kuapänäni, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau äwimepu anä äpmaminjuwi. ¹⁵ Iinjä timäuqanqenqä, qu ämaqä tänjä-yaqä iquauñi, iquauqä anjuta, yquvanju yäpaqänqisa äma äpäpu, hänaqä iqi äwäteminjuwi. Ii iminjuwi, ii Pitä iqu ämäwqätäutäqänqani, iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau

ktqä ämuämä mäwqätäuqanḡuti, äḡguä imämbḡqä diḡqeyi. ¹⁶ Ämaqä anä-himqä Jerusälemä-tänjä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvä äqänäpu, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquautä, dnjä quvqä-tänjä iquautä ätuma äpminjuwi. Inḡanji ämaqä injä eeqänänjä iqua, äḡguä imäḡguwi.

Enätqä hḡqu, guä pmetanḡuwä iquau, yäpaqänḡisa ätuma äukqenqä

¹⁷ Hiqäva-imäkqä naqä iqutänä, iqutä näueqä imäknminjuwä iquatänä, äwqä quvqä äwiḡḡqe. Iqua Satyusitanjä iquayi. ¹⁸ Iqua äwqä quvqä wiḡḡanḡa, ämaqä kukḡuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauḡi, ämaqe uqä hiḡuä iqi a äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.

¹⁹ Heatqä iqueni, Naqä Iqueqä enätqä hḡqu äpäqe, guä pmuateqä anjuḡi qḡqanjä äwuteyäqe, iquauḡi yäpaqänḡisa ätuma äpätä, tiḡnä ätukqe. ²⁰ “He äwäpu, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iuḡi häḡnä-pmeqä änyä-hänḡinḡä awä eeqäpnä tupiyä” ätukqe. ²¹ Iqua qätä e äwipiyyi, zinuä matqänḡa, hiqäva-imäkqä anä duḡqä äupiyyi, ämaqe u näqḡqä wiḡḡqä ipäqäkuwi.

Inḡanji hiqäva-imäkqä naqä iqutä, iqueqä näueqä iquatä, aquvä äqämbiyyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvä äqämbiyyi, ämayukä-imanḡä hui, kukḡuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau ätuma ppḡqä, guä pmeqä anä duḡqä qe ändowatkuwi. ²² Iqi ätimäupiyyi, ämaqä kukḡuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, mäpmetanḡä äqunḡuwi. ²³ E äqumbiyyi, anḡu äupiyyi, “Ne anä qḡqanji, yänänäqḡqä yqänä hinätanḡi äqunänḡunä” ätukuwi. “Itanḡa ämaqä guä pmuateqä anä iu miqä iqua, anä qḡqanjä eeqänänjä iuḡi, hiḡuä äqumbu tqäutanḡä äqunänḡunä. Inäqe ne qḡqanjä äutäuquque, ämaqä anä yäpä yänḡisanji mäpmetanḡä äqunänḡunä” ätukuwi.

²⁴ Hiqäva-imäkqä anjuḡtanjä ämayukä-imanḡä iquauqä naqä iqutä, hiqäva-imäkqä naqä iquatänä, kukḡuä ii qätä äwipiyyi, qu kḡuä kuapänä indqänäpu, “Squä timäutḡqäwä?” äḡḡuwi.

²⁵ Inḡanji ämaqä hḡqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiyyä! Ämaqä he guä äpmuatequwä iqua, tänḡanji qu hiqäva-imäkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iu näqḡqä ävätqänäpu” ätukqe. ²⁶ I tquanḡa, ämayukä-imanḡä iquauqä naqä iqutä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu, ämaqä kukḡuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauḡi, qeiqinyä ätuma äpkuwi. Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqä diḡqä zä wiḡḡanḡi, iqua iquauḡi, quvqä hui miwimäkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kuknuä ätukuwiñqä

²⁷ Iquau ätuma äppiwi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquauä hiñuä iqi äkitqätekuwi. Itañi hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquau tiñjä qe ätukqe. ²⁸ “He ämaqeuni, Ämaqä iñjä Iqueqä yoqe ätuäpu, näqñqä mäwqä ipñqe, ne pmua emäkqueqä. Inäqe he näqñqä yqänä vätkätanğä, ämaqä Jerusälemä pmeqä eeqänänji, heyaqä kukñui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkqquenqe, he quanğä hiñgi änanyuätquwiqä” ätukqe.

²⁹ Iqu iñjä tquanğa, Pitä iqtä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquatä, kuknuä ki-mañi, tiñjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuitä, ämaqeucä kukñuitä, asänänjä maeqä eqanğani, inji ne Goti Iqueqenä qänaknä yanqunä. ³⁰ He Jisasi Iqueni, zä-huätatä äuepu, pizqä päsqanğuwänğa, atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, Ique anğumä äyä ävauqumuatkqeqä. ³¹ Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuanğisa, äyä äpmuatekqeqä. Inji Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqueqä-qu eä, anğumä Inätmeqä-qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetani, Israitqä iquene, neqä kñui äkunmäknatunquä yätamakqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätñqä diñqeyi. ³² Ne nätmätqä iñjä timäuqanği äqunani, awä ätätunqeqä. Itanğa Dñä Änğua Iqu-pqe awä inä ätätqänä. Dñä Änğua Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänuwä iquauñi, ae ävqeqä” ätukuwi.

³³ Ämaqä miqä iqua kuknuä tä qätä äwipiwi, quwqä äwqe tnänjä wiñanği, iquauñi pizqä päkpnqä äwiñqqe. ³⁴ Iñjä ipiyitani, ämaqä miqä hiñqu pämä ätqäukqe. Iqueqä yoqe, Gämeliyoli ique. Iqu Parisi iutanğä-qu eä, ämaqeukuknuä-suqenqä ämotqueqä ique. Iqueqä yoqe, qokä-apäki ävauqumuatmiñuwi. Iqu pämä ätqäuqe, “Ämaqä tqauñi, yäpaqä mäñğisa wänqäpu pmapiñqä ätuma upiyä” ätukqe. ³⁵ Qu yäpaqä mäñğisa ae äwqanğuwänğa, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau tii ätukqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iñjä iquau quvqä iwimäkpnqä enğanğutqe, kñuä anğuanä ganä indqämbiyä. ³⁶ Quväukuä kuapanä mäpäwqänğa, Teutasi iqu ätimäuqe, ‘Nyi ämaqä naqä, yoqä-tänjunjqä’ tquanğa, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiñuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatqanğuwänğa, iquauqä wäunui qui imäkñqeqä. ³⁷ Iñjä ätimäukqeuni, gap-

manqä iqua ämaqeüqä yoqä meqanḡuwänḡanji, Jutasi Galilisanä iqu ätimäüqe, ämaqä hñqua qua miqä iquata mäkä humbñqä äwqä äwivauqumuatkqe. Iquenä-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä iminuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatkuwi. ³⁸ Täḡanji nyi he etqänä. He ämaqä tquauñi, nätmätqä hui miwimäkqä ipu, hiñuinä qumbiyä. Ii tiinjä. Ne maññqe. Wäunjuä tä, iquauqä kñuä indqänqä duta timäüquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäüqutiya? Qu quwqä kñuä indqänqä duta imäkqanḡppqe, qui imäknänqiyä. ³⁹ Inñ etanḡi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqanḡutqe, he a änä makiqätqä ipñqäüä. Inñ, he Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä enqä-panä epñqäüä” ätukqe.

Inḡanji, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä mañi qänaknä ipu, tiinjä ikuwi. ⁴⁰ Qu ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiyi, ämaqä hñqua, iquau jävqä päkññqä ätukuwi. E imäkpiyitanji, qu iquauñi, Jisasi Iqueä yoqe anḡu matqä ipñqä pmua imäkäpu, hiñuinä äqunäwatkuwi. ⁴¹ Inḡanji ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, ämaqä miqä iquau ävämañi, aquvänä ipu yäpaqä mäḡgisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu, iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta wombä mapñqä, hiñuinä äqunḡqenqä aquvänä ikuwi.

⁴² Itanji hiunji ique-ique, qu hiqäva-imäkqä anjütä, ämaqä hñquauqä anjütä, näqñqä äväkäminuwä. Qu mäwquatämäüqä ipu, kukñuä anḡuä we-hunqä-tänji, awä tiinjä ätuminuwä. “Kraisi ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäqueqä.”

6

Iqua, yätamäkqä vqä 7 iquau, atäunjuä ikuwiñqä

¹ Inḡanji ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä timäutqätanḡuwänḡanji, ämaqä kinä nämđanä, Grikä iquauqä anä-kukñuä tqä iqua, ämaqä Israitqä iquauqä anä-kukñuä tqä iquau, äkasuwä tiinjä ätukuwi. “Hiunji ique-iquenji, he qokä-apäkä buayänqä äwa iqanḡuwä iquau, yätamäkqä äväpiyänḡanji, nesänä apäqñqä iuañi, mäwqä itqänäüä” ätukuwi. ² Inḡanji ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänänñä iquau tääqä ätuätumapiyi, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiñuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii anḡuä hmanjñä. ³ Inñ, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqinñi ämaqä suqä anḡuanänñä iqä 7 iquau atäunjuä ipiyä! Qu yoqä anḡuanä äqombu, Dñä Anḡuä Iqu iquau kuapänä munätanḡi epu,

ä näcŋqä äŋguä kuapä-tänjä iquauŋi, atäunüä ipiyä. Inji ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpŋqäuä. ⁴ Inäqe ne neqä-neuäŋi, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kukŋui awä tquauŋunä” ätukuwi.

⁵ Qu e tquanŋuwiŋqe, qokä-apäkä eeqänäŋi kiinjä qe äwiŋqge. Inji qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yänänäcŋqä-tänjä-qu eä, Dŋä Äŋguä Iqu kuapänä ämunätanŋqä ique, atäunüä ikuwi. Iqutäŋi, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäunüä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätanä eä, Israitqä iquautanä hma etanŋqä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qänŋanä ätimäukqe. ⁶ Qu iquau atäunüä ipiyi, kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquauqä hiŋuä iqi ätqätekuwi. Inŋanji ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, qu wäunüä tä imäkŋqä ätepu, hipa haqeqi äwiyäpu, Naqä Iquenyqä tääqä ätukuwi.

⁷ Inŋanji Goti Hanjuwä Iqueuä kukŋui, im-imä äukqe. Itanji Jerusälemä iunji, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä ätimäukuwi. Hiqäva-imäkqä iquautanä kuapänänjä-pqe, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuinqä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kukŋuä ämitkuwiŋqä

⁸ Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iqueni, äŋguä iwimäkätä yänänäcŋqä vqanŋi, iqu wäunüä ämaqä mimäkqänänjä huitanä-huitanä di, qokä-apäkä awä iqisa imäkmiŋqe. ⁹ Inŋanji ämaqä hŋqua, Stipenä iqutäŋi, kukŋuä mäkä enqä-pa äunmiŋuwi. Ämaqä iini, Israitqä iquauqä anä aquväcŋqä hŋquesanä iquae. Anä iquenqe, “ämaqä qänŋanä wäunüä hiŋginä äwimiŋuwä iquauqä anä aquväcŋqeqä” ätmiŋuwi. Anä iqueni, ämaqä anä-himqä Sairinisanä iquatä, anä-himqä Aleksandiyatanä iquatä, itanŋa qua naqä Silisiyatanä iquatä, qua naqä Eesiyatanä iquatä äpaqumiŋuwi. ¹⁰ Kukŋuä mäkä i huŋŋanŋuwä-qe, Stipenä iqueni Dŋä Äŋguä Iqu näcŋqä äŋguänäŋi vqanŋi, qu iqueuä kukŋui mäŋdi makittqiyqä imiŋuwi. ¹¹ Inŋanji iqua, ämaqä hŋquau-mänä kukŋuä zä tquanŋä, iqua kukŋuä quanŋi, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kukŋuä quvqä tätqätanŋi äwiyänunä” ätukuwi.

¹² Inŋanji ämaqä, Stipenä iquä äkasuwä ätŋguwä iqua, qu ämaqeucätä, ämaqä naqä iquaucätä, kukŋuä-suqenqä näcŋqä iquaucätä, äwqe, äwivauqumuatkuwi. Inji qu äupiŋi, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä

eeqänänjä iquauñqä ätuma äukuwi. ¹³⁻¹⁴ Iqi ätimäupiyi, qu ämaqä quañgä-tqä hui ätuma pqañguwännga, qu Stipenä iquenyqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqu, tiinjä tqañgi äwiyänünä. ‘Ämaqä Jisasi Nasäretqätanjä Iqu, añä tqueni qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiñuiqänä änatapkqeñi, hui-mända iwäsäunigeqä.’ Iqu iinjä ätqa äpätñqe, hiqäva-imäkkä anjuñqätä, neqä kukñuä-suqenqätä, kukñuä quvqä ätätñqe” ätukuwi. ¹⁵ I tqañguwännga, ämaqä iqi äpmapiyä iqua, qu eeqänäñi, Stipenä ique hiñuä yänänäqñqä äqunäpiyi, iqueqä hiñeñuä iñi, enätqä hñqueqä hiñeñuä enqä-pa äqunjuwi.

7

Stipenä iqu, ique kukñuä ämitkuwä iquau, kima ätukqenqä

¹ Inğanj hiqäva-imäkkä naqä iqu, Stipenä ique yatñqä tii äwikqe. “Ii naqä-qakuätanä, quañgätanä?”

²⁻³ Iqu e tquanğa, Stipenä iqu, “Tatqä-guäkendä apikukuendä, qätä nyipiyä” ätukqe. “Neyaqä awiqu Aprähämä iqu, añä-himqä Harenä iuñqä mäwqä, qua Mesäpotemiya iu yqänä pmetanğa, Goti We-huñqä Kuapätänjä Iqu, ique äwimetä, ‘Si tqä qua täütä, tqä näueqä täütä ävämetnä, qua Nyi ämäktquamqä duñqä uvä’ ätukqe.”

⁴ Inğanj Aprähämä iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämanj, iqu äwätä añä-himqä Harenä iu äpmakqe.” Iqisanj, iqueqä kaniqu äpäkonğa, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmeñuwä täuñqä ändowatkqe.” ⁵ Iqu täqi timäuqanğa, qua näweqä metñqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mäwqä itä, ‘Qänakndanj Nyi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmñqe,” ätukqe.” Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqu ymeqä maeqä pmetanğa, kukñuä iñi, inğa ätukqe.”

⁶ Itanğa iqueni, tiinjä-pqä inä ätukqe.” ‘Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hñquauä-tänjä iqi pmapuwiqä. Ämaqä iqinjä iqua, iquauñi, quwqä wäunjuä-wiyqä hiñginqä-qua pmapuñqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyänä wimetqätanğuti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä. ⁷ Qänakndanj ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquauñi, Nyi hanjä-iqä wimniqe.” Inğanj tqä taqä-tawäka iqua, qua iñi ävämapiyi, täqinyqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqe qä ämamäupu, pmapuwiqä’ ätukqe.”

⁸ Iinjä ätuäqetanj, tiinjä ätukqe.” ‘Nyi kukñuä ätätmä eqäqä tä, i witäñqä, Nyi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmñänä.’ Aprähämä iqu näqñqä iinjä ämeqe, apäki Aisakä ique ämikqeñi, hiunji 8 päwqanğa, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäuqe.” Inj Aisakä iqu, Jekopä iqueni

asänä imäkkqeqä. Itanji Jekopä iqu neyaqä awäka 12 iquauñi, asänä imäkkqeqä.

⁹⁻¹⁰ Jekopä iqueqä ymeqä iqua, qu kängua Josepä iquenyqä wiunqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapñqä vqanquwänga, iqu Isipä iunji, wäunjuä-wiyqä hinjinqä-qu äpmaninqeqä. Inganji Goti Hanjuwä Iqu, iqtä anä äpme, hanjä-iqä eeqänänji huätä ämatnämäutä, yätamakqä äwimininqeqä. Iqu ique näqñqä änguanänji vqanji, ämiqä naqä Isipä iutanä iqu, iquenyqä winqanji, ique atäunjuä äwikqeqä. Iqu Isipä iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmätqä eeqänänjä anä iunjä-pqe, ämimininqeqä.

¹¹ Qänakndanji qua eeqänänjä Isipä iunjitä, Kenanä-pqä iunjitä, buayä dä naqänänjä timäuqanji, ämaqä-pqe hanjä-iqä naqä meqanquwänga, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä mämoqumueqä iminjuwiqä. ¹² Inganji Jekopä iqu, 'Kuä-witqä Isipä du äwinä' tqanqä äwiyäqe, iqu neyaqä awäkaunji, Isipä iunqeqe kinjanänji ändowatkqeqä. ¹³ Qu angunji Isipä iunqä uwqanquwänganji, Josepä iqu qutaqaunji, 'Nyi Josepä iquñqä' ätukqeqä. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepä iqueqä kanmqätä, kutaqä-känguäkaunqätänji, inganä näqñqä ekqeqä. ¹⁴ Inganji Josepä iqu, kaniquenyqä kukñuä ändowatätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä, Isipä iu anä pmapñqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänänji, 75 äwokuwiqä. ¹⁵ Inganji Jekopä iqu, Isipänqä e äquveqäkqe, qänakndanji äpäkonqeqeqä. Itanqä neyaqä awiqukua-pqe, inä äpäkonquwiqä. ¹⁶ Iquauqä huiwi, anä-himqä Sekemänqä anqu äma äpäpu, qua äptekuwiqä. Ämaqä qua pñqä Sekemä iunji, hinjuiqänänji Aprähämä iqu, Hamo iqueqä ymeqä iquau mbqä ikqeqä.

¹⁷ Nätmätqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä ique qänqinnga ätukqä-pa timäutñqä itqätanqä, Isipä iunji, ämaqä Israitqä iqua kuapanä eqiyämanguwiqä. ¹⁸ Inganji, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä maqñqä hñqu, Isipä iu äpmaqeqä. ¹⁹ Iqu neyaqä atqä-awäkau qanqä enqä-panä imäkätä, suqä quvqä itquetä, yänänäqñqä tqanqä, iqua ymeqä dänjä iquauñi, yäpaqä mängisa äpäkombñqä ämatnämäuminjuwiqä.

²⁰ Hea inganji, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, 'ymeqä tqü änguiqä' knuä äwikqeqä. Qu iqueni, qanquä hñquaqui-hñque päwqanqanqä, kaniqueqä anä iunji, änguanänjä ämiminjuwiqä. ²¹ Qänakñi, qu yäpaqänqisa matnämäuqanquwänga, ämiqä naqä iqueqä meqi ämetä, iqueni iyyqä ymeqä enqä-pa ämimininqeqä. ²² Isipä pmeqä iqua, iquauä näqñqä eeqänänji ique

ämotqueqanquwängga, iqu naqä-qu eätä, kuknuä änguänänä tqä-qu eätä, wäunjuä yänänäqñqä imäkqä-qu ekqeqä.

²³ Iqueqä quväukui 40 ae äpawqanqani, iqu, iqueqä käyāmaqä Israitqä iquaunqä kñuä indqänätä, hinjuä qunätñqä äukqeqä. ²⁴ Iqu äwäqe, ämaqä Isipätanä hñqu, Israitqä hñque quvqä itquetqätanqi äqunäqe, Israitqä ique yätamakqä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä äpäkkqeqä. ²⁵ Iqu e imäkätäqanqani, kñuä tiinjä äwiminqeqä. 'Israitqä iqua nyinyqe, näqñqä tiinjä mapñqäuä. "Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatänqiyä." ' Inäqe qu iinjqe, maqñqä eminjuwiqä. ²⁶ Hiunji awinqani, iqu Israitqä hñquaqu mäkä hunätqätanqinyä äqunäqe, iquaqu äwqä naqä-hñqunä nyiynqä itamakätñqä äwinyätä, 'Äi, sunqä mäkä hunätqäninyqä? Qenquengiyqä' ätukqeqä. ²⁷ I tquanqa, huizique quvqä itquaminqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, 'Si, ne ämineyätinä, jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä? ²⁸ Huäqini si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäknä-pa, tängqani nyi-pqe pizqä bäktñqätanä?' ätukqeqä. ²⁹ Ii tquanqenqe, Mosisi iqu Isipä äväma, qua Mitiyanänqä zä äwäqe, qua huitanä-qu eä, iqi äpmaminqeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hñquaqu eämakqeqä.

³⁰ Inqani quväukuä 40 ae äpawqanqa, enätqä hñqu, Mosisi ique wimetñqä äquvepätä, anä avqñqä imä, qo-qonjä Sänai iunji, zä wänqä hmbiyqä äpa iuta, tä hänaqä sätqätanqä yäpä ingisa äpmakqeqä. ³¹ Mosisi iqu hinjuä iinjä äqunäqe, kñuä kuapänä indqängqeqä. Iqu hinjuä änguänä qunmätä qäqiqi päwqanqa, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueni tiinjä ätukqeqä. ³² 'Nyi tqä tawäka, Aprähama iqueqä, Aisakä iqueqä, ä Jekopä iqueqä, Goti Hanjuwä Iqunjqä.' I tquanqa, Mosisi iqu yäunjuä-yäunjuä itä, hinjuä qunqänqe zä äwinqeqä.

³³ Iqu i imäkqanqa, Naqä Iqu tii ätukqeqä. 'Qua si pämä ätqäunijni, ii Nqeqä. Iinjñqe, si tqä yukä ämuasmäni huätä hiquveyä. ³⁴ Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunji, hanä-iqä ämepu tääqä dqanquwi, Nyi hinjuä äqunätmä, qätä ae äwiyänänä. Iinjä etanqi, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta, anqu itmamqä äpqänä. Tängqani si Isipänqä anqu utñqä äkndowatqänä,' ätukqeqä.

³⁵ Mosisi iqueni, Israitqä iqua kinqanäni hngisanä itquepu, 'Si ne ämineyätinä jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä?' ätukuwä-qenä-qe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni, iquau ämitä, anqumä ätuma päniñqä ändowatkqeqä.

Enätqä, zä wänqä iu ätqäukqä iqu, Mosisi iqu wäunuä imäkätñqä yätamäkqä vquätñqä, Iqu ändowatkqeqä.³⁶ Isipä iutä, eqä-pñä häñesqä iutä, anä avqñqä iutä, Mosisi iqu wäunuä huitañä-huitañä ämaqä mimäkqänänä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Anä avqñqä iunji, qu quväukuä 40 äpmamiñuwiqä.³⁷ Ämaqä iinjä iqunä, Israitqä iquau tii ätukqe. 'Ämaqä hiñuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hingua hñque, atäunuä väniqeqä.'³⁸ Itanğa neyaqä atqä-awäkiqua, anä avqñqä iunji, aquvä äqämbu pmetanğuwänğani, Mosisi iinjä iqunä iquata anä äpmamiñuwiqä. Ga qoqonä Sänai yätunji, iqutä, enätqä hñqutä, kukñuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä hññä-pmeqä-tänji ämakqe, ne awä änatqa pqäpnuwänqä ämakqeqä.

³⁹⁻⁴⁰ Iquenji neyaqä awäkiqua, qätä wiyqänqä mäwiñqä itä, hñğisanä itquepu, Isipä iunqä anğu upñqä kiinjä äwinyätä, Aronä ique tiinjä ätukuwiqä. 'Ne maqñqeqä. Mosisi, ne Isipä du inetmakqä iquenji, squä wimequtiyä? Inji hiñuiqä nemepu, hänaqä duta näquataupñqä, si, nenyqä goti hñqua imäkiyä' ätukuwiqä.⁴¹ Inğani qu golqä hui ämepu, goti quanğä bulumäka meqä enqä-panä hñque imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitani, goti iquauqä hipaetä imäkkuwiñqä aquvänä imiñuwiqä.⁴² Iinjñqe Goti Hanjuwä Iqu, iqua mäptqä iquenyqätä, qanjä iquenyqätä, qätäqueqä iquaunqätä, aquvänä ipu, qonä qäyä woktäpñqänä tuwä äwiyätä, hiñuinä äqunğqeqä. Ii ätimäukqenqe, hiñuä-tqä iquauqä bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiinjä äqänänä.

*'Israitqä iquenä, he anä avqñqä du, quväukuä 40 äpmapiyänğani, he bulumäka, sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqämiñuwi, Nyinyqä äyä äqämiñuwätanä? Ii oeyqä.*⁴³ *He goti quanğä iquaquinyqä qonä woktäupñqe, Molekä iquenyqä namnä anä ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä enqä-panä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä iquaquini, he qäsä äma ikämiñuwiqä. Iinjä iqanğuwñqe, Nyi Bapilonä-tänjä inğisanqä huätä hendowatmniqeqä,'** äqänänä" ätukqe.

⁴⁴ "Neqä awäkiqua, qu anä avqñqä iu äpmapiyänğani, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anä kuinä-tänjä äpmamiñuwiqä. Namnä anä iquenji, Goti Hanjuwä Iqu iquaunji, kukñuä naqä-qakui äwimiñqeqä. Qu anä ique ämätäpiyänğani, nätmatqä eeqänänji Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkmiñuwiqä.⁴⁵ Qänakndani iquauqä ymeqä iqua, anä iquenji ämapiyi,

* 7:43 Amosi 5:25-27

qu Josuwa iqutä, ämaqä hñquauä qua mapñqä qäsä äma äpkuwiqä. Inğanj Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu äpmamiñuwä iquau huätä väqiyqanğa, qu anj ii ämätkuwi, ämiqä naqä Dewiti iqu äpmetäqanğanqä ämimiñuwä. ⁴⁶ Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu anğanänjä iwimäkätqätanğqenqä, iqu Iquenj, 'Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä anä anğanänjä hñqu mätmqänä, hiñuinä nqänyä,' ätukqeqä. ⁴⁷ Dewiti iqu iinjä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anj, qe ämätkqeqä. ⁴⁸ Iinjä etanğqä-qe, ämaqä iqua anä ämätppqä iunj, Goti Haqä Yätutanä Naqä Iqu mäpmeqä yänä. Ii hiñuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äqäkkä-paniqä.

⁴⁹ *'Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeñuwä-pa, Nyaqä zä-hawi, qäukuiqä. Itanğa quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeñänä. He Nyinyqä anj, äkitanji mätpñqäwä? Nqä anä hapä pmeqanğqe, anğji mätnänä?*

⁵⁰ *Nätmatqä eeqänänj Nyaqä hipaetanä imäkkqeqä,'† ätätä äqänänä" ätukqe.*

⁵¹ Inğanj Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquaunj, tiinj inä ätukqe. "He ämaqä hñgisanä iquenjqä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, Iqueqä kukñui qätä mäwiyqä iquenjqä. Ii tiinjqä. Hiqä tawäkiqua hiñuiqänä imäkmiñuwä-pa, he Dñä Anğüä Iquenj, hea ique-ique hñgisanä itquetqänjuwiqä. ⁵² Hiqä tawäkiqua, hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquaunj, eeqäpnä quvqä iwimäkmiñuwä. Itanğa 'Ämaqä Jänänänjä Iqä Iqu, äpaniqeqä' ätmiñuwä iquaunjä-pqe, qu pizqä äyä äpäkkuwiqä. Inj Ämaqä Jänänänjä Iquenyqe, he täkkä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ⁵³ He Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä-suqe, enätqä iquauqä hipa iutanj, ae qäyä ämakuwänğqä, qänaknänj miqä itqänjuwenjqä" ätukqe.

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwiñqä

⁵⁴ I tquanği äwipiyyi, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiquanj manğtäsqukuä ämäukuwi. ⁵⁵ Ii iqanğuwänğa, Dñä Anğüä Iqu Stipenä iquenj kuapänä munğanğa, iqu hiñui, qäukuä haqä yätu ämäqunäqe, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänänqñqä motqueqä witanğqätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanğqätä äqunğqe. ⁵⁶ I äqunäqe, "Hiñuä qumbiyä! Nyi qäukuä qñqanä äutanätanğqätä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanğqätä, hiñuä äqunänänä" ätukqe. ⁵⁷ I tquanğa,

† 7:50 Asayä 66:1-2

iqua manjä yänänäqñqä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äupiwi, Stipenä ique a äkiqätkuwi.⁵⁸ Ique a äkiqätpiwi, anä-himqä yäpaqä männgisa ätuma äpawäpu, hikä pizqä äpäkkuwi. Qu iinji mimäkqännga, ämaqä hänänqatqä quanğä ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqe äquvätäpu, hiknä hñqueqä yukä-tänä qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique.⁵⁹ Qu Stipenä ique hikä pizqä pästätanğuwännga, iqu tääqä ätätä, "Nqä Naqä Jisasi Iquki, nqä quuvqe indmayä" ätukqe.⁶⁰ I ätuäqetani, iqu qonä äuktäutä, tääqä yänänäqñqä, "Naqä Iquki, Si iquauqä suqä quvqenqe, kima mäwqä panä!" ätukqe. E ätuäqetani, äpäkonğqe.

Qu Stipenä ique suqä tä iwimäkqanğuwänğani, Soli iqu, "Qäyunä äyä imäkqäuä" knuä äwikqe.‡

8

Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätñqä ipäqäkqenqä

¹ Hiunji Stipenä ique äpäkkuwänğani, Jerusälemä iunji, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqñqä iquau, quvqä itquapñqä ipäqäkuwi. Quvqä e iwitqueqa uwqanğuwännga, qu eeqäpnä, qua Jutiya iunqätä, qua Sämalıya iunqätä, zä im-imä äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquanä zä mäwqä ikuwi.² Qu Stipenä ique pizqä päsqanğuwännga, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyätanğqä iunä qänaknä iqä hñqua, iqueä huiwi qua äptepiwi, knuä naqänänğä äqäkuwi.³ Inäqe Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqñqä iquauñi, quvqä itquetñqä ipäqäkqe. Iqu iquauqä anä eeqänänğä iu äwimayäkitä, yäpä inğisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä, eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyäminqe.

Qu, Sämalıya iu kukñuä awä ätuminjuwinqä

⁴ Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kukñuä anğuanänñi awä ätuäkäminjuwi.⁵ Iquautanğä Pilipä iqu, anä-himqä Sämalıya iunqä äwiqe, Kraisi Iquenyqä kukñuä anğui, iqi awä ätuminqe.⁶ Qokä-apäkä kuapänänñi, qu Pilipä iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänğä di imäkqanği äqumbiyinqe, iqueuä kukñui, qätä anğuanä äwipu äpmaminjuwi.⁷ Ii tiinji. Dñä quvqä kuapänänğä iqua, ämaqä iuta zääqä ätäpu ävämeqaunğua, ämaqä yänä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, anğua qe imänğuwu.⁸ E

‡ 7:60 Kukñuä tqe, 8:1 iquesaniwi. Näqñqä-tänğä iqua, ii 7:60 qasä etanğqenqe, ii anğuanänñiqä indqänätqänğä.

imängganğä äqumbiyi, ämaqä anä-himqä iutani, aquvänä qe ikuwi.

⁹ Anä-himqä iuji, ämaqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqängani, iqu paaqä huitañä-huitañä imäkätä, Sämaliya pmeqe yäunüä ipñqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunjqä” ätmiñqe. ¹⁰ E imäkätqätanğqenqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiñginqä iquatä, qu, “Ämaqä tqü, Goti Iqueuä yänänäqñqeqä” ätnäpu, iqueqä kukñui qätä äñguänä äwimiñuwi. ¹¹ Iqu paaqä hñganğä imäkqä wätqätanğqenqe, qu iinjä imiñuwi. ¹² Pilipä iqu, kukñuä äñguä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqätä, Jisasi Kraisi Iqueuä yoqeuñqätä, awä tuätqätanğqenqä, qokä-apäkä qäsäñi, qu ‘naqä-qakuiqä’ kñuä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asñä ämakuwi. ¹³ Itanğa Saimonä iqu-pqe, “Naqä-qakuiqä” kñuä indqänäqe, asñä ämetä, Pilipä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä huitañä-huitañä imäkqanği äqunäqe, iqu yäunüä imiñqe.

¹⁴ Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä, Jerusälemä iu yqänä äpmamiñuwä iqua, “Sämaliya pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämeqäuä” tqanğä äwipiyyi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimayñqä ändowatkuwi. ¹⁵⁻¹⁶ Sämaliya pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asñä meqanğuwänğa, Dñä Äñguä Iqu mäwimeqä yqänä etanği, Pitä iquä, Jonä iquä ätimäyi, Dñä Äñguä Iqu iquau munätñqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiyi. ¹⁷ Iquaqu tääqä äsuiyi, hipae ämaqä iquauqä nyuänä haqeqä hiqanğiyänğa, Dñä Äñguä Iqu iquau qe äwimakqe.

¹⁸ Saimonä iqu, iquaqu i iqanğinyä, ämaqä Dñä Äñguä Ique äyä meqanğä äqunäqe, iqu iquaqi mbqä wimätä ikqe. ¹⁹ Iqu iinjä itä, tiinjä qe ätukqe. “Nyi ämaqä hñque hipae haqeqä eqanğa, iqu Dñä Äñguä Ique meniqa diñqe, qe yänänäqñqä tä, nyi-pqe inä dapinyqä” ätukqe.

²⁰ I tqanğa, Pitä iqu kimanği, “ ‘Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu ävätnqe, nyi mbqä imqänä’ kñuä äkiyqetanği, tqä mbqetä, tqä-täuätä, qui anä imäknyiyñqinyqä” ätukqe. ²¹ “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinjä, tqä kñuä indqänqe, jänä hma etanği, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä ne imäkätunqueunği, si anä mäpmeqänänijä. ²² Tqä kñui äkunmäknätinä, suqä quvqä tquenği, ävquatämäutnä, Naqä Iqueuä yätamäkqenqä yatñqä wiyä! Si ii imäkñi, Iqu tqä kñuä indqänqä quvqe, huätä makmäunqutiyä,

mämakmäuqä yänqutiyä? ²³ Si yänänäqñqenqä hinuä aowä qänätqätanğnä äkqänmä, ii äktqänä. Suqä ii, marasiñqä quvqä enqä-pa, saqä kñuä indqänqe qui ikimäkätqänä. Suqä quvqe, guä enqä-pa kikiqäyäutanği äkqänänänä” ätukqe.

²⁴ I tquanğa, Saimonä iqu kimañi, “Nätmatqä qe ändqiyi mänyimeqä yätñqe, Goti Hanjuwä Iqu hanuä nyimäkätñqä, tääqä suinyqä” ätukqe.

²⁵ Inğañi ämaqä kukñuä awä siyñqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, nätmatqä hinuä äqunminiyiñqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuñqätä, awä qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemänqä anği wiyñqä ävämakiyi. Qañä äwäsiyänğañi, Sämaliya pmeqä iuqä anä-himqä kuapänänä iunji, kukñuä anğui awä ätqäuminiyi.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikatanä hñque, kukñuä awä ätukqenqä

²⁶ Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Pilipä ique tiñä ätukqe. “Si pämä ätqäutnä, Sämaliyatanä mäwqä ingisañqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätanji, anä-himqä Gasa buñqä änyeaqñqeu ätimäutnä quveqäyä!” ätukqe. Hänaqä iqu, qua aväqñqä-tänjä iu änyeaqenä. ²⁷ I tquanğa, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqe. Hänaqä iqi ätimäuqe, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hñque äqunğqe. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iyyqä wäunjuä miqetanjä ique. Ämaqä iu pmeqe, quwqä apäkä naqä iinyqe, “Ii kandisiyqä” ätmiñuwi. Ämaqä tqü ya äyänqä-qu eä, iyyqä mbqä eeqänänji miqä ique. Inğañi iqu Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäutñqä Jerusälemänqä äpkqe. ²⁸ Jerusälemä iu ae äpmeqetanji, anğü wätñqä imäknätä, iqueqä kalisi haqeqi äpme, hinuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täuqämanmiñqe.

²⁹ Inğañi Dñä Ängguä Iqu Pilipä iqueni tiñä ätukqe. “Si kalisi-tänjä qäqiqi äwätinä, qañä anä winyqä.” ³⁰ I tquanğa, Pilipä iqu, iqu-tänjä qäqi maqänä äwäqe, ämaqä iqu, hinuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täutqätanği äwiyäqe, “Kukñuä iunji kiqä quatinqe, si näqñqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqe.

³¹ Ga, ämaqä iqu kimañi, “Ämaqä hma eätqe, kukñuä quatinqe, nyi näqñqä äänä himqäwä? Si äyapätinä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqe. ³² Iqu bukä a ätäukqä iunji, tiñä tnätanğiyi.

“Sipsipqä äpäkpñqä ätuma äwquwä-pañi, qu iqueni, asä iñä ätuma äukuwi. Itanğa sipsipqä meqä kiqä ae, ätävätqätanğuwänğa zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kukñuä

matqä e ikqe. ³³ *Qu iqueni, mändi äkittqiyäpu, kukñui qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqännga aanqä imäkkanguwitani, iqueqä kaqä-kawäkaunqe, matqä ip-nuwiqä** ätä äyä äqänänä.

³⁴ Ämaqä iqu kukñuä tä a qäpu ätäuqe, Pilipä ique tiinjä ätukqe. “Nyi yatñqä äkiyqänä. Ämaqä hiñuätqä iqu, tquenyqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuänqä ätkqätanä, hñquenyqä ätkqätanä?”

³⁵ Itani, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kukñuä äñguinqä awä ätukqe. Iqu kukñuä, ämaqä iqu a ae ätäukqä quatinqä ganä ätuäqe, kukñuä huizinqä-pqä inä ätukqe. ³⁶⁻³⁷ Iquaqu hänaqeu äwqinjqänyiyi, eqä hñque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiñuä qunyä! Eqä täqinjqä. Nyi asñi, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

³⁸ I ätuäqetani, iqu kalisi miqä iqueni, “Si hosi eyqiyämetnä, iqi pmetñqä imäkiyä” ätukqe. Inğanj Pilipä iqtä, ämaqä iqtä, eqä buñqä äwäyi, ämaqä iqueni, Pilipä iqu asñä qe äqäkkqe. ³⁹ Iquaqu eqä mämdanji äyapätqätanjiyännga, Naqä Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, Pilipä iqueni, maqänä ätuma äwekkqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueni anqumä hiñuä mäquñquä ikqe. ⁴⁰ Inğanj Pilipä iqu, “Tä nyi anjä-himqä Asändotä iu ätqäuänänä” kñuä ämakqe. Iqisanji, iqu anjä-himqä eeqänänjä iunji, Jisasi Iquenyqä kukñuä äñguänänji, awä ätuäkäminqe. Iqu awä e ätquani, anjä-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

9

Soli iqu kñuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkkqenqä

¹ Inğanj Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä päsatñqä kukñuä yänänäqñqä yqänä ätmiñqe. ² Itani, iqu hiqäva-imäkkqä naqä iquenyqä äwäqe, “Si, Israitqä, anjä-himqä Dämaskasi iu pmeqä iquauqä, anjä aquväqñqä iu miqä naqä iquenyqä, pipa äqiyätinä dapiyä” ätukqe. Iqu iinjä tquanga, iqu pipa iunji, kukñui tiinjä äqiyätä äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanquwä iquau ämoqumuetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemänqä ätuma päniqeqä” ätätä äqäkkqe.

* **8:33** Asayä 53:7-8 † **8:36-37** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimanji, “Si quuvqe, hämänänänjä eqinji, asñi iuta matñqinyä” ätukqe. Inji ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqänänä” ätukqe.

³ Inğanj Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutnqä qäqi wätqätanğa, maqänäni qäukuä haqä yätutanä we-hunqe, nyuauä enqä-panj, ique äwimakqe. ⁴ Wimeqanğa, iqu qua iqi äpäknäqe, ämaqä hñqueqä manitanj, “Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui ny-imäkätqäninyä?” tquanği äwikqe. ⁵ Iinjä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tquanğa, kimanj, “Nyi Jisasi Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqänj, ii Nyinjqä” ätukqe. ⁶ “Injqe si pämä ätqäutnä, anj-himqä yäpä injisa paquvä! Iqinj nätmatqä si imäktñjqe, ämaqä hñqu si awä ktänqiyä” ätukqe.

⁷ Ämaqä, Soli iquä anä äuminjuwä iqua, qu ämaqä-que, hinuä mäquñquä maninä tqanği äwipiyyi, kukñuä matqä ätqäuminjuwi. ⁸ Inğanj Soli iqu ivatuwänäqe, hinuä äqänäqä-qe, iqueqä hinui hea äwäkqe. Iinjä wimeqanğa, qu ique Dämaskasi iunqä, a qe ämäusqanğa äukuwi. ⁹ Iqinj, iqueqä hinui hea yqänä witanği, iqu buayätä, eqätä, manqä, hiunji hñquaqui-hñque äpmaminqe.

¹⁰ Dämaskasi iunj, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu wätqä enqä-panj äqunätä, Naqä Iqu, “Anänasi iqukiyä” tquanği äwiyäqe, “Nyi täqi äpmenjänä” ätukqe.

¹¹ I tquanğa, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutnä, hänaqä qu, ‘Jänänjqä’ ätätqänjuwä iunqä uvä” ätukqe. “Iqinj, ämaqä, Jutasi iqueqä anju pmetanğqä hñquenyqä qävqä itnä wimayä! Iqu anj-himqä Tasusi iutanu eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi. ¹² Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätä, wätqä enqä-panj tiinjä äqunğqeqä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yänğisa äwimetä, iqueqä hinui anğumä anğua qänätñqä, hipae haqeqi wiyätqätanği äqunğqeqä” ätukqe.

¹³⁻¹⁴ I tquanğa, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyä, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä kuapänänj iqua, tiinjä tqanğä äwiyänqeqä. ‘Iqu Jerusälemänj, Tqä ämaqä iquauñj, suqä quvqä itquakanj, itanj täqinyqä pätnqe, hiqäva-imäkqä naqä iqua, “änğuiqä” tqanğä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä äkivauqumuatätqänjuwä iquau, guä kiqiyäutñqä äquvepqqä’ tqanğä, äwiyänqeqä” ätukqe.

¹⁵ Iwä, Naqä Iqu, “Si qanä uvä” ätukqe. “Ämaqä iinjä iqu, Nyaqä wäunjuä-nyiyqä hiäninqä, Nyi atäunjuä ae iqäqeqä. Iqu, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquautä, anj-himqä iutanä miqä iquautä, Israitqä iquautänj, Nyaqä yoqenqä awä tquätñqeqä. ¹⁶ Iqu Nyaqä yoqenqä awä

ätuätäqetani, hanä-iqetä, täñä-hunqetä mequätñqä etanji ämotquamqeqä” ätukqe.

¹⁷ Inğanı, Anänasi iqu äwäqe, anä yäpä inğisa äpaquväqe, iqueqä hipae, Soli iqueqä haqeqi äwiyätä, tiñä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si pätqätanğnä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hiñuä anğumä qnğanğti, Dñä Änğua Iqu kuapänä kimetñqä diñqä änändowatqiyä” ätukqe. ¹⁸ Iqu iinğä tquanğa, maqänäñi, nätmatqä hiñuä hea iwomäkmiñqe, qua mäñi päkñanğa, iqu hiñuä anğumä anğua qe äqänğqe. Inğanı iqu pämä ätqäuqe, asñä qe ämakqe. ¹⁹ Iinğä iäqetani, iqu ymisanä änätä, iqueqä yänänäqñqe, anğumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukñuä anğui, Dämaskasi iu awä ätumiñqenqä

Soli iqu hiunji hñquauñi, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anä äpmamiñuwi. ²⁰ Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquvätä, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä” ätuäkämiñqe. ²¹ Ämaqä qätä äwiyäpiyä iqua, qu eeqänänji yäñuä ipu, tiñä ätmiñuwi. “Jerusälemäñi, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä mamäuqä iquau, qui imäkätñqä iqu, ämaqä tä, qäqueqä. Itanji täqinyqä anğumñi, täqisanä hñquau guä äkiqiyäütä, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä ätuma womätä, äquvepqiya” ätmiñuwi.

²² Inğanı, Soli iqueqä kukñuä tqe, yänänäqñqä ätimäütä, Jisasi Iquenyqe, “Iqu Kraisi ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä jänä ii ätumiñqe. Iqu e tquanğqenqe, Israitqä Dämaskasi iu äpmamiñuwä iquauä kñuä indqänqe, änä mindqänqä ipu, kukñuä matqä ikuwi.

Soli iqu, hanä-iqenqä mäwiñanği, Dämaskasi iu ävämakqenqä

²³ Hiunji kuapänä ae äpäwqanğa, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä päkñqä kukñuä naqä-hñqunä imäkuwi. ²⁴ Nätmatqä iinqe, Soli iqu näqñqä ämakqe. Hiunjinğatä, heatqänğatä, Israitqä iqua, ique pizqä päkñqenqe, anä-himqä iunji, hänaqä eeqänänğä iu, wiwä äqiyäqämamiñuwi. ²⁵ Iinğä etanji, ämaqä, Soli iqu ämotquaminiñqä iqua, iqueni heatqänğa anä-himqä täkñä quäuqänänğä yätunqä ätuma epiyi, iqu hiqokä-qa naqänänğä iu mñanğa, guä äqiyäpiyi, täkñä yäpaqä mäñgisa äqiyäumäwatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmamiñqenqä

²⁶ Qänakndani, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqe, iqu ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anä

qämbnqä imäkminqe. Iqu iinjä itqätanqa, iqua, "Iqu quuvqä eqiyqiyä" tqanqä äwiyäpiyâ-qe, eeqänänji, "Quanqiqä" knjuä vqanqi, iquenyqä zä iminjuwi. ²⁷ I etanqi, Banäpasi iqu, ique, ämaqä Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauqä, ätuma äwäqe, iqu iquauñi, Soli iquenyqä kuknjuä awä ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqanqa, Naqä Ique hinjuä äqunqenqätä, Naqä Iqu ique kuknjuä ätukqenqätä, itanqa Dämaskasi iu äpmeqanqa, Jisasi Iqueqä yoqenqä kuknjuä awä yänänäqñqä ätuminqenqätä, ätukqe.

²⁸ Inqanji Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anä äpmapu, qanä ikipiyänqanji, iqu zä miqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä kuknjuä awä ätuminqe. ²⁹ Iqu Israitqä Grikä iquauä kuknjuä tqä iquatä, kuknjuä mäkä äunminjuwi. Iinjä ipiyitanji, qu ique pizqä päkpnqä iminjuwi. ³⁰ Käta-känquäkiqua, qu iinjinqä näqñqä ämapiyi, ique anä-himqä Sisariya bunqä ätuma äwäpiyi, iqisanji anä-himqä Tasusi iunqä ändowatkuwi.

³¹ Inqanji qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämaliya pmeqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquauñi, ämaqä huizi iqua hanjä-iqe mäwqä iqanqä, qu äwqä hanjuä imbu, ängüä äpmaminjuwi. Dñä Ängüä Iqu, iquauqä äwqeunji, yänänäqñqä iwimäkkqanqi, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äuminjuwi. Itanqa ämaqä kuapanä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänminjuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique ängüä iwimäkkqenqä

³² Pitä iqu, eeqänänjä iu äkoquväkiqinjqänäqe, anä-himqä Linda iu ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmaminjuwä iquau äwimakqe. ³³ Anä iunji, iqu ämaqä hnqu, iqueqä yoqe Aniyasi iqu, pmetanqi äwimakqe. Iqu yuki nñuä-tänä eä, iqueqä yquvanä iunä pmetanqi, quväukuä 8 ämäwqätäukqe. ³⁴ Pitä iqu ique äwimeqe, tiinjä ätukqe. "Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si anqu ängüä ikimäkkqiyä. Si ävautnä, tqä yquvanji, jänä imäkiyâ." I tqanqanji, iqu maqänä qe ävaukqe. ³⁵ Inqanji ämaqä eeqänänjä, anä-himqä Lindatanä iquatä, quauñuä Salonä pmeqä iquatä, Aniyasi ique hinjuä äqumbiyi, qu knjuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkqenqä

³⁶ Anä-himqä Jopa iunji, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Tapita. Yoqä iinjä, Grikä iquauqä anä-kuknjuu, qu "Dokasiyâ" ätminjuwi. Hea ique-iquenji, ii suqä ängüänänji imäkätä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iunji, yätamäkkqä vqä

iiyi. ³⁷ Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetanğa, ii tänä-yaqä äwimeqe, qe äpäkongqce. Itanğa qu iyyqä huiwi, asnjä äqiyäpu, anjä hiqñqä haqä imä ekuwi. ³⁸ Anä-himqä Jopa ii, anä-himqä Linda-tänä qäqiqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, "Pitä iqu Linda iu äpmenä" tqanğa äwipiyyi, qu ämaqä hñquaqui, "Linda pmeqä iqua, 'Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä' ätqäüä" suiynqä diñqä, ändowatkuwi. ³⁹ I tquanğiyänğa, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qe äukuwi. Iqu äwimeqanğa, qu anä hiqñqä yätunqä ätuma äpekuwi. Yätqänji apäqñqä eeqänänjä iua, Pitä iqu-tänä iqi pämä ätqäupu, knuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmänqätä, Dokasi hänä äpmeqänğa imäkkqe, ämotquakuwi. ⁴⁰ Qu i iqanğuwänğa, Pitä iqu eeqänänjä iquaunji, yäpaqä mänğisa ändowatäqe, qonjä äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqe. Inğanji iqu apäkä pizqä i witanğqä inği, hiqumuanä äwiyäqe, "Tapitauä, si vayä" ätukqe. I tquanğa, ii hinuä äqänäqe, ique hinuä äqunätä, pämä qe äpmakqe. ⁴¹ Ii pmeqanğa, iqu hipae a maqätqanğa, ii pämä ätqäukqe. E tqäuqanğa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquautä, apäqñqä iuautä, tääqä ätuätumeqetani, Tapitai hänä pmetanği ämotquakqe. ⁴² Iinqe, Jopa pmeqä eeqänänji, qätä äwipiyyi, kuapänänji Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴³ Inğanji Pitä iqu Jopa iunji, hiunji kuapänä, ämaqä, yaqueqä huiwiu wäunjuä imäkkqä hñqu, iqueqä yoqe Saimonä iqutä äpmaminjiyi.

Pitä iquenqätä, Koniliusi iquenqätä (10:1-11:18)

10

Enätqä hñqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

¹ Inğanji ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Koniliusi iqu, anä-himqä Sisariya iu äpmaminqe. Iqu Romätanä mäkä-ikä, qu "Italisanä iquayqä" ätminuwä, ämaqä 100 iquau miqä naqä iquvi. ² Iqutä, ämaqä iqueqä anä iu anä äpmapiyä iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeunji qänaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpmaminjuwi. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanğuwä iquaunji, iqu yätamäkkqä kuapänä ävätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique ätätä äpmaminqe. ³ Hiunji hñquenji, mäptqä äwitñqä ti pmetanğa, iqu wätqä enqä-panä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu ätnänäqinyä quvepқанği äqunğqe. Enätqä iqu ique äwimeqe, "Koniliusi iqukiyä" ätukqe. ⁴ I tquanğa,

Koniliusi iqu zä itä, hinuä yänänäqñqä äqunäqe, “Naqä Iqukiyä, änäänqäwä?” ätukqe.

Kimani, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätnä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iquau yätamäqä ävätqätanñi, Iqu hinuä äkqänätä, sinyqä knui ae ämenä” ätukqe. ⁵ “Tänğanji si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanqä dowatiyä. Inji iqua, ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma pññeqä. ⁶ Iqu Saimonä yaqueqä huiwiu wäunjuä imäkqä iqueqä anju äpme. Iqueqä anji, eqä-pñä manjä iqi ämätnänä” ätukqe.

⁷ Enätqä e ätukqä iqu vämeqanğa, Koniliusi iqu, iqueqä anju wäunjuä iqä iquautanä hñquaquisä, mäkä-iqä, ique yätamäqä vqä iquautanä hñquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-iqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeunji qänaknä iqä-quvi. ⁸ Koniliusi iqu iquaunji, nätmätqä eeqänäñi, timäuqanğqenqä awä ätuäqe, Jopa iunqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä enqä-pa äqunğqenqä

⁹ Iqu iquaunji dowatqanğa, itanğa awinğanji, qu qanä äwqinjacämbiyi, hiunji quemisqanğa, anä-himqä Jopätänjä qäqi wätqätanquwänğa, Pitä iqu, anä atäuqä haqä yätqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä ekqe. ¹⁰ Iqu e iqetanji, buayä dä vqanğa, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyä imäkätqätanquwänğa, wätqä enqä-pa äqunğqe. ¹¹ Qäukuä haqä yätunji qñqanä äutänğanji äqunğqe. Inğanji nätmätqä hñqu, yuä naqänänjä enqäpanjä, kiqä hitunjuä hñquaqui-hñquaquinjä iunji, qua täunqä pätnqä ävquatawatnğanji äqunğqe. ¹² Yuä iqueqä vawä iunji, hiveqä-yaqueqä, yññä-tänjä, iwomä-qänakukuiqä, huitanä-huitanä iinjä, vawä hikhätanji äqunğqe. ¹³ E äqunäqe, manitanji kukñui tiinjä tqanji äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, nanju äpäsätnä huinyä!”

¹⁴ Iqu kimani, “Ae! Naqä Iquki, nätmätqä Tqä hinuä iqi kiyä mätqä eänqce, nenyñqä pmua imäknänqce, nyi manqä itñqä-qae, oeyä manqä ymqänä” ätukqe.

¹⁵ E tqanğa, manjä anji tii ätukqe. “Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkqenqce, si ‘kiyä mätqeqä’ matqä panä” ätukqe. ¹⁶ Hñquaqui-hñque e ätäqetanji, yuä vawä iquenji maqänäñi, qäukuä haqä yätunqä anji äma ekqe.

Koniliusi iquesanä iqua, Pitä ique äwimakuwinqä

¹⁷ Pitä iqu, “Nyi wätqä enqä-pa äqunänqce, quati änäänqä?” knuä kuapanä indqänätqätanğanji, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä anji

ängikä?" ätuäpu, yatnqä ävqa äppi, iqueqä anä hänaqä iu ätimäukuwi. ¹⁸ Qu iqi ätqäpiyi, tääqä ätäpu, "Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?" ätukuwi.

¹⁹ Pitä iqu kñuä yqänä indqänätqätanga, Dñä Änguä Iqu tiinjä ätukqe. "Hinüä qunyä. Ämaqä hñquaqi-hñque, sinyqä qävqä iqapätqänäuä. ²⁰ Inäqe, si pämä ätqäutnä, äquveqesñqe. Nyi iquau ändowatqanqä äquvepquwiñqe, si iquatä anä upñqenqe, kñuä kuapänä mindqänqä panä" ätukqe.

²¹ I tquanqa, Pitä iqu, iquauñqä äquveqäqe, tiinjä ätukqe. "Ämaqä he qävqä iqapätqänuwä iqu, ii nyinjä. He sunqä quvepqäuä?" ätukqe.

²² Iqu i tquanqa, qu kimanj, "Koniliusi, mäkä-iqä 100 iquau miqä naqä iqu, ändowatqanqä äquvepqunä" ätukuwi. "Iqu ämaqä jänänä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetanqä, Israitqä eeqänänä iqua, 'Ämaqä ängüänänueqä,' ätätqänjuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, ique tquanqgetanqä, iqu tqä kukñui qätä kiyätñqä diñqe, ne ikitmetanä, iqueqä anä iunqä watunquä ändowatqeqä" ätukuwi.

²³ Inj, Pitä iqu anä yäpä yängisa ätuma äpeyäqe, hea iquenj, iquau ämiminqe.

Zinuitänj, iqu ävautä, iquatä, kätä-känguäka, Jopa iu pmeqä hñquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

²⁴ Äwqinjaqämbiyi, hiunji huizi iquenj, Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qanqä pätkätanqunwanqanqä, Koniliusi iqu iquauñqä hinüä äqunä äpme, iqueqä häñeqä asä qäyutanä iquautä, iqueqä näueqä naqä-qakuänänä iquautä, tääqä ätuätumakqe. ²⁵⁻²⁶ Pitä iqu anä yäpä yängisa peyqanqa, Koniliusi iqu, iqu-tänqä qäqi äpeyäqe, iqueuä yoqä haqeu mamäutñqä, iqueqä yukä-tänqä qäqi qonqä äwoktäuqanqä, Pitä iqu ique ävauqumuatätä, "Nyi ämaqä, si enqä-panä iqunqä" ätukqe. ²⁷ Ii iäqe, iqu iquutä yäpä inqisa kukñuä ätqäyäsianqanqä, qokä-apäkä kuapänänj, aquvü äqambu pmetanqä äqunqqe. ²⁸ Inqanqä, iqu iquauñj, tiinjä ätukqe. "He Israitqä iquneqä kukñuä-suqenqä näqñqä ae äyä eänäuä. Israitqä iqune qäyä etanqä huizi iquatänj, ne nätkmatqä hui imäkätanä iquatä pmeqe, ii pmua imäkänänä. Inqä etanqä, nyi ämaqä hñquenyqe, 'Iqu kiyä mätkä-queqä. Nyi iquutänj, anä mäpmeqä yenyqueqe' matqä imqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi ämändqueqeqä. ²⁹ Iinñqe, he tääqä dqanquwiñqe, nyi 'oeyqä' matqä itmä, äquvepqänä. Inj

nyi yatnqä eyqänä. He nyinyqe, sunqä ändowatquwäwä?" ätukqe.

³⁰ I tquanğa Koniliusi iqu, "Hiunji hñquaqi-hñque päwqanğqeuñi, mäptqä äwitnqä ti iqanğa, nyi nyaqä anä täu äpmamä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqäqeqä" ätukqe. "Nyi i pmetanğa, maqänänji, ämaqä hñqu, iqueqä qäkitanji tä naqänänjä yänqä-qu, nyaqä hipenüä iqi ätqäunqeqä. ³¹ Änyimeqe, iqu 'Koniliusi iqukiyä' ändqeqä. 'Goti Hanjuwä Iqu, saqä tääqä ätätqänji, qätä ae äkiyätä, ämaqä nätmatqänqä äwa iqanğuwä iquau, yätamakqä ävätqäninqe, knüä indqänänä. ³² Tänganji si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanqä dowatiyä. Inji iqua ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, ätuma pñqänänjä. Iqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä. Iqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwiu wäunüä imäkkqä iqueqä anju äpmenä. Iqueqä anji, eqä-pñä manä iqi ämätñänä,' ändqeqä. ³³ I dqanğa, nyi maqänänji ämaqä hñquau, sinyqä dowatqanğa, si suqä ängüä inemäkätñä, äyä äpnyä. Inji tänganji, ne eeqänänji äpätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä täqi äpmenqutä, kukñuä Naqä Iqu äktqäqe, eeqänä qätä äwiyänä" ätukqe.

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

³⁴ Kimanji, Pitä iqu tiinjä ätukqe. "Naqä-qakui, nyi näqnqä tiinjä eqänä. Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iquauqä häñeqänqä knüä mämeqä itä, eeqänänjä iquauñi, suqä asitanji Iwimäkqä Iqueqä. ³⁵ Ämaqä häñeqä äkitanjä äsqü, Naqä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänjinä imäkkqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu iquenji itmenqiyä. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqune, kukñuä ängüä we-hunqätänji änatapqenqe, he näqnqä ae äyä enä. Ii tiinjäqä. Jisasi Kraisi Iqu, ämaqä eeqänänjä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä Iqutä, äwqä naqä-hñqunä änyänä pmetatunquä, inemäkänqiyä. ³⁷ Nätmatqä eeqänänji, qua Jutiya iu ätimäukqä-pqenqe, he näqnqeqä. Jonä iqu, asnjä qñqenqä awä ae ätukqanğa, nätmatqä iinjä qua Galili iu ganä ipäqäkqeqä. ³⁸ Inji Jisasi Nasäretqätanji Iquenji, Goti Hanjuwä Iqu ätetä, Dñä Ängüä Iquesä, yänänäqnqetä ävätä, Iqutä anä pmetanği, Iqu ämaqä iu yätamakqä ävätä, ämaqä Setänä iqu qui imäkkqä iquauñi, ängüä iwimäkätä, anä-himqä eeqänänjä iu ikäminqenqe, he näqnqä ae äyä enäüä. ³⁹ Nätmatqä eeqänänjä, Iqu Israitqä iquauqä qua iutä, Jerusälemä iutä imäkätqätanği, ne hinüä äqunminqenqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäkkuwinqätä, awä-tqä-quneyqä.

40 Iqueni, hiunji hñquaqui-hñque päwqanğa, Goti Hanjuwä Iqu, anğumä ävauqumuatäqe, qokä-apäkiuqä hiñuä iqi timäutñqä äyä iwimäkkqeğä. 41 Iqu ämaqä eeqänänjä iquau mäwimeğä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueğä kukñuä awä tquatuñquä, atäunjuä ae änekqä iqunenyä änemakqeğä. Iqu qua äptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä äñgqueğä. 42 Inğanj Iqu, ne ämaqä iunji, kukñuä tiñjä iqu, ätnänjä iqi awä tquatuñquä änatkqeğä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäquenji, ämaqä häñä äpmeñuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqänjuwä iutä, iwäsäuqänğä ätekqäqä Iquvqä.’ 43 Hiñuä-tqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä awä tiñjä ätmiñuwiqä. ‘Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, Iiñä Iqueğä yoqetani, äwqä hanjuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäunqiyä’ ätmiñuwiqä” ätukqe.

Dñä Äñguä Iqu, Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau äwimakqenqä

44 Pitä iqu, kukñuä yqänä tätqätanğa, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä kukñuä qätä wiyätqätanğuwä eeqänänjä iquauñqä äquvepätä, manğua ämunğqe. 45-46 Itanji, qu anjä-kukñuä huitanjä-huitanjä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueğä yoqä haqeğä ämamäukuwi. Israitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iqtä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiyyi, yäunjuä ipu, tiñjä ätkuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi iquauñji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueğä Dñä Äñguä Ique, iquau qanyä äyä ävqiyä.” 47 Inğanj Pitä iqu tiñjä ätukqe. “Ämaqä huizi iqua-pqe, Dñä Äñguä Iqueni, ne ämakqu-pañä asä iñji ämeqäuä. Iiñä etanji ne eqätä asñä qiyatuñquenqe, ‘Iiñji miqä pambiyä-qe’ tqu natätñqäwä?” ätukqe. 48 I ätuäqetani, iqu, “Ne iquauñji, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asñä uwqiyatuñqueğä” ätukqe. Qu asñä ae ämapiyi, Pitä iqueni, “Si hiunji hui, nesä anä pmayä” ätukuwi.

11

Pitä iqu, nätmataqä ätimäukqenqä, Jerusälemä iu awä ätukqenqä

1 Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, kätä-känğuağa, qua Jutiya iu äpmamiñuwä iquatäñji, “Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua-pqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämequwiqä” tqanğä äwikuwi. 2 Iiñinqe, Pitä iqu, Jerusälemänğä uwqanğa, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqänğä yänänäñqä imäkäpiyä iqua, Pitä iqueni,

kukñuä ämitäpu, äkasuwä tiinjä ätukuwi. ³ “Si ämaqä huiwä häuä maktänqä iquauqä anjuinqä äwätinä, iquatä buayä anä änätqänjuwä iqukiyqä.”

⁴ I tquanḡuwänḡa, iqu nätmätqä eeqänänjä, ique äwimakqenqä awä ätukqe. ⁵ “Nyi anjä-himqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätmä äpmamänḡani, wätqä enqä-panä tiinjä äqunḡqe. Nätmätqä hñqu, yuä naqänänjä enqä-panä, kiqä hitunjuä hñquaqui-hñquaquinjä iunji, guä qäukuä haqä yätuta qäyämawatḡanḡi äqunḡqe. Ii qäyämawatnäqe, nyinyqä äpkqe. ⁶ Nyi näqñqä äḡuänä mamqä, hiñuä äḡuänä äqunänḡeqä. Vawä iunji, hiveqä-yaqueqä, yññä-tänjä, iwomä-qänakukuiqä, huitanjä-huitanjä iinji, vawä hiknätanḡi äqunḡqe. ⁷ Inḡani, nyi manjä hñqu, tiinjä tqanḡi äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, nanui äpäsatnä, huinyä.’

⁸ Kimanji nyi, ‘Naqä Iquki, nätmätqä Tqä hiñuä iqi kiyä mätqä eänqe, nenyñqä pmua imäknänqe, nyi manqä itñqä-qae, “oeyä” manqä ymqänä,’ ätukqe qä” ätukqe.

⁹ “Nyi kimanji e tquanḡa, manjä qäukuä haqä yätutanji, anḡi ändkqe qä. ‘Nätmätqä, Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeqä imäkqenqe, si “kiyä mätqe qä” matqä panä,’ ändkqe qä. ¹⁰ Hñquaqui-hñque e ätäqetanji, nätmätqä eeqänänji, qäukuä haqä yätunqä anḡi äma ekqe qä. ¹¹ Asä qänḡani, ämaqä hñquaqui-hñquenjä, ämaqä anjä-himqä Sisariyatanjä hñqu nyinyqä ändowatkqä hñqua, anjä ne pmetanḡquä iqi ätimäukuwiqä. ¹² Inḡani Dñä Äḡuä Iqu, ‘Si kñuä kuapanä mindqänqä pa, iquatä anä upñqe qä’ dqanḡi, nyitä, neqä tatqä-guäka 6 täqi äpmeñuwä tquatä, Sisariyanqä anä äwani, ämaqä iqisanjä, Koniliusi ique qä anjä yäpä inḡisa, qe äpaqukque qä. ¹³ Ique wimeḡaunḡua, iqu, enätqä hñqu, ique qä anjä yäpä inḡisa pämä tqäutanḡi äqunḡqenqä, änatkqe qä. Enätqä iqu, iqueñi, ti ätukqe qä. ‘Si ämaqä hñquau, Jopanqä, ämaqä Saimonä, ique qä yoqä huizi Pitäuä ätmiñuwä ique, ätuma pññqä dowatiyä. ¹⁴ Ämaqä iqu, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä anjä iu anä äpmeñuwä iquautä, he häñä equmuataninḡä diñqe, ktänqiyä’ ätukqe qä. ¹⁵ Koniliusi iqu iinḡä qäpu natqanḡa, nyi kukñuä ti tipäqiyqanḡani, Dñä Äḡuä Iqu, nenyqä äpätä änamḡqä-panä asä iinji, iquau-pqä manḡuä inä ämunḡqe qä. ¹⁶ Inḡani nyi, kukñuä Naqä Iqu hiñuiqänä ätkqä tiinḡqe, kñuä anḡumä änyimakqe qä. ‘Jonä iqu asñi, eqä ditänä äqäminḡä etanḡutqe, qänakñi he asñi, Dñä Äḡuä Iquesä mapnuwiqä.’ ¹⁷ Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyḡaunḡua, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Äḡuä Ique änätapkqe. Hea tanḡani Iqu iquau asä iinjä

äwikqeä. Goti Hanjuwä Iqu iquau wäunüä ii iwimäkkqä iunji, a kiqätmqä iqundi? Oeyqä” ätukqe.

¹⁸ Pitä iqu e tqanğa, ämaqä iqua, äwqä hanüä imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä hageqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi. “Täukue! Kñui äkunmäknäpu, hänjä-pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iqune qäyä etanği huizi iquau-pqe, inä äwikqeä” ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquaunqä

¹⁹ Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqanğuwängga, kuapänänji anä-himqä hui-huiunqä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyanqä, hui qua eqä-pnjä awä iqi äwiñqä Saplusinqä, hui anä-himqä Andiyokänqä äukuwi. Qu äwäpiyänğanji, kukñuä ängüä we-hunqä-tänji, ämaqä Israitqä iquaunä awä ätqäuminjuwi. ²⁰ I etanğqä-qe, iquautanji, ämaqä, Saplusi iutanjä hñquatä, anä-himqä Sairini iutanji hñquatä, Andiyokänqä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä ängui, awä ätuäpiyänğanji, ämaqä Israitqä iquautanjä ma, Grikä iquauä anä-kukñuä tqä iquau-pqe awä inä ätuminjuwi. ²¹ Inğanji Naqä Iqueqä yänänäqñqe, iquatä pmetanği, qokä-apäkä kuapänänjä iqua, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänaknä ipñqä äkunmäknjuwi.

²² Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmaminjuwä iqua, iinjä qätä äwipiysi, qu Banäpasi ique, Andiyokänqä ändowatkuwi. ²³⁻²⁴ Iqu ämaqä ängüänänju eä, iqueqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä etanği, Dñä Ängüä Iqu iquenji, kuapänä ämunminqe. Inji iqu äwäqe, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ämitä, ängüä iwimäkkqanği äqunäqetani, aquvänä itä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu pmeñqä iinjqe, iquauqä kñuä indqänqe, äwivauqumuatkqe. Inğanji ämaqä kuapänä, Naqä Iqutä guä ämänjuwi.

²⁵ Inğanji Banäpasi iqu, anä-himqä Tasusinqä, Soli iquenyqä qävqä ikitñqä äukqe. ²⁶ Ämoqumueqe, iqu Andiyokänqä ätuma äpätä, quväukuä hñquenji, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä iqi äqänminjuwä iquatä, anä äpmaminjuwi. Iqi äpmayi, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä kuapänänjä iu ämotquaminjiyi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquaunqe, “Krais Iqueqä yoqä-tänjä-quayqe” iqua-ganä ätipäqäkuwi.

²⁷ Inğanji hinüä-tqä hñqua, Jerusälemä iu äväma, Andiyokä iunqä äwokuwi. ²⁸ Iu ätimäupiyi, iquatanjä hñqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuwe, Dñä Ängüä Iqu kñuä vqanği, anä-himqä eeqänänjä iu, buayä

dä naqänänjä timäuniqenqä awä ätukqe. (Buayä dä naqänänji, Klotiusi iqu qua eeqänänjä iu miqä pmetanğa, ätimäukqe.) ²⁹ Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, kukñuä naqä-hñqunä tii ätkuwi. "Tatqä-guäka Jutiya iu äpmeñuwä iquauñi, ne yätamäkqä ävätanä, mbqä väwqatatunquä, aquvä qiyatunqueqä." E ätpiyyi, qu hñqunä-hñqunänji, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwikiwi. ³⁰ E imäkäpiyitanji, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, äväwatkuwi. Iquaqu äma äwiyyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiyyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwiñqä

¹ Inğanji, hiunji naqänänjä, bretqä qo matäuqänğanji, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä hñquau, quvqä itquetñqä ikqe. ² Iqu tquanği, qu Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känğuequenji, ipäqäyunjitä pizqä qe äpäkkuwi. ³ Heroti iqu, Israitqä iqua, iqu ii imäkqanğqenqä aquvänä iqanğä äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätññqä ätukqe. ⁴ Iqu iinjä imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iquenji, ique-iqueqä ätqäuqisäpu mipñqä, mäkä-iqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, kñuä tiñjä indqänğqe. "Hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu, ae äpäwqanğanji, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqi, kukñuä mitmqeqä." ⁵ Inğanji Pitä iqu, anjiu guä pmetanğa, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, ique yätamäkqä vätnqä, tääqä ätqämanmiñuwi.

Enätqä hñqu, Pitä ique, yäpaqänğisa ätuma äukqenqä

⁶ Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kukñuä mitätñqä iqu timäutñqänğanji, heatqänğanji, Pitä iqu mäkä-iqä hñquaquiyqä awä iqi, hiqaqä guä hipa inği-inğisa äqäyänä witanğa, mäkä-iqä huiziquaqu, anjä hänaqeu hiñuä äqunyinyä, yäpaqä mänğisa ätqäuminjiyyi. ⁷ Inğanji maqänänji, Naqä Iqueqä enätqä hñqu ätimäuqanğa, guä kiqiyäueqä anjä yäpä inğisanji, we qe äunğqe. Enätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä ävauqumuatäqe, tiñjä ätukqe. "Si pämä maqänä tqävä!" I tquanğa, guä iquaqu iqueqä hipa iu äqiyänmiñqe, qua mänji ewasqiyäukqe. ⁸ Inğanji enätqä iqu, "Tqä aquvä ämäyätinä, tqä yukä ämuasmänğqe, muasmäv" ätukqe. Iqu iinjä imäkqanğa,

* 12:4 Qu aquväqñqä tquaqi-tquaqi imäkmiñuwä iqua, hea ique-iquenji, hñquaqi-hñquaqiñä iqua, iqtä anä äpmamiñuwi.

enätqä iqu, “Tqä gquä quäuqe, ämipnätinä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. ⁹ I tquanğa, Pitä iqu, anä hiqñqä iqueni ävämanji, enätqä ique qänaki qe äwivändkqe. Nätmatqä enätqä iqu imäkkqenqe, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä itä, “Tä, wätqä äqunänänä” kñuä indqängqce. ¹⁰ Iquaqu, qñqanä hñquaquini, mäkä-iqä hiñuä äqämbu ätqäuminuwä iquau maqñqä ämawqätäyi, täkñä qñqanä yänänäqñqä, guä kiqiyäueqä iuta, anä-himqä duñqä uwqänqä ique timäuqanğiyänğani, qñqanä iqu kiqä-kiuä äutängqce. Iquaqu yäpaqä mänggisa äwiyi, hänaqä hñqueu äwiyi, maqänänji enätqä iqu, Pitä ique äväma äukqe.

¹¹ Inğanji Pitä iqueqä kñuä indqänqce, ätnänä iqi wimeqanğa, iqu tiñji ätnğqce. “Nyi näqñqä täñganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä enätqä ique ändowatätä, nyi Heroti iqueqä hipa du pmetanğa anğumä indmeqiyä. Nätmatqä, Israitqä iqua inyimäkpñqä kñuä indqänğuwu, mänyimeqä yätñqä diñqä, indmeqiyä” ätkqe. ¹² Iqu näqñqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känawqä anä iuñqä äukqe. Inğanji iyyqä anä iuñji, ämaqä kuapänänji, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpmaminuwu. ¹³ Pitä iqu yäpaqänğisa ätqäuä, anä qñqanä ptqä qäyätqätanğa, apäkä wäunüä imäkkqä hui, iyyqä yoqe Rota, ii qñqanä wutemätä äpkqe. ¹⁴ Ii Pitä iqueqä manji qätä äwiyätä, aquvänä itäqä-qe, qñqanä mäwuteyqä itä, anğu maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, anä qñqanä-tänä täqi ätqäunä” ätukqe.

¹⁵ Kimanji qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.

Ga, ii yänänäqñqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”

Ga qu, “Ii, iqueqä enätqä iqueqä” ätukuwi.

¹⁶ Qu e tätqätanğuwänğa, Pitä iqu anä qñqanä ptqä yqänä äqäminqce. Qu anä qñqanä äwuteyäpiyänğani, ique hiñuä äqumbiyi, yäunüä naqä-qakuänä ikuwi. ¹⁷ Inğanji iqu, qu kukñuä matqä qanyä pmapñqä hipaetanä imäkätä, tiñjä ätukqe. “Guä äkiqiyäuenjiyquwä anä duta, Naqä Iqu iinjä-iinjä imäkätä, ändma äpqiya. He Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupñqeqä” ätukqe. Iinjä ätuäqe, Pitä iqu iquau ävämanji, hñqäqinyqä äukqe.

¹⁸ Zinuitäñji, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aanqä äqumbiyi, yäunüä ipu, “Tä änäänäwä?” ätnğuwu. ¹⁹ Inğanji Heroti iqu, Pitä iquenyqä qävqä ipñqä ätukqe. Qu iqueni, mämäqumueqä iqanğuwänğa, iqu ämaqä Pitä ique guä kiqiyäueqä anä iu ämiminuwä iquau, kukñuä ämitätä, “Iquauñji, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndanji, Heroti iqu

† 12:17 Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä känğuequwi.

qua Jutiya äväma, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkonqenqä

²⁰ Inğanji Heroti iqu, ämaqä, anä-himqä Tayä pmeqä iunqätä, Saitonä pmeqä iunqätä, äwqä tnänjä äwinyminqe. Qu, qua Heroti iqu ämiminqä iutanjä ymisanjä ämepu änminjuwinqä, kñuä indqämbiyi, aquvä äqänäpu, iqutä kukñuä tñqä äpkuwi. Qu ätimäupiyi, Blastusi, Heroti iqueqä anä hiqaqä wiqä iu miqä iqutä, äwqä naqä-hñqunä imbnqä kukñuä ganä ätukuwi. E imäkpuyi, qu Heroti iquenyqä äwäpu, iqu iquauunqä äwqä hanuä winyätñqä yatñqä äwikuwi.

²¹ Inğanji hea, Heroti iqu atäunuä ikqeunji, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä änguanänji ipnätä, zä-hawä änguanänjä iqueqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iunji, kukñuä naqänänjä ätukqe.

²² I tquanğanji, qu manä tiinjä ätkuwi. “Manä tä, ämaqä hñqueqä manä, goti hñqueqeqä.”

²³ Qu e tätqätanqewänğanji, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mämamäuqä iqanqenqä, maqänänji, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, ique qui imäkkqe. Qui e imäqanğa, piweqä hui, ique änganqewänğa, iqu qe äpäkonqqe.

²⁴ Naqä Iqueqä kukñui, wäunuä yänänäqñqä itñqänä imäknätä, anä-himqä im-imä wätñqä imäknqqe.

²⁵ Inğanji Banäpasi iqutä, Soli iqutä, iquaquiyqä wäunuä Jerusälemänji qäpu iyi, iqi ävämanji, anä-himqä Andiyokä iunqä, anqumä qe äukiyi. Iqi ävämesiyänğanji, iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyi.

Poli iqueqä qanjä hinuiqä ikäminqenqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunuänqä atäunuä ikuwinqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä Andiyokä iu aquvä äqänminjuwä iquauqä awä iqinj, Goti Iqueqä kukñui hinuätqä hñquata, näqñqä-vqä hñquata, anä äpmaminjuwi. Hñqu, Banäpasi ique. Hñqu, Simiyonä, ‘Hiawiqueä’ ätminjuwä ique. Hñqu, Lusiai, anä-himqä Sairini iutanjä ique. Hñqu, Mänainä, Heroti iqutä ymeqänğa anä ikämanqä iminjiytanji, näueqä yqänä imäknğa äminjiyä ique. Itanğa hñqu, Soli ique, iquayi. ² Hiunji hñquenji, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä manqä

pmetanjuwängani, Dnä Änguä Iqu, iquau tiinjä ätukqe. “Nyi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuinqä äteqeqa. Wäunjuä tä imäkiyinqä, he iquaqui atäunjuä inä ipiyä” ätukqe. ³ Ingani, iqua buayä manqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui hipa haqeqä äwiyäpu, wäunjuinqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqtä, Soli iqtä, Saplusinqä äukiyingä

⁴ Inji Dnä Änguä Iqu, iquaqui dowatqangi, iquaqu anä-himqä Selusiya iunqä äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pnä awä iqinjä hñquenyqä, kiqä yoqe Saplusi, iunqä äquveqäkiyi. ⁵ Qua iunji, anä-himqä Salamisi iu ätimäupiyyi, iquaqu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä ätuäkämiñiyi. Iquaqui yätamäqä vätnqe, Jonä Makä ique ätuma ikämiñiyi.

⁶ Saplusi iunji, iqua, qua eeqänänjä iu qanjä ikipu, anä-himqä Paposi iunqä äukuwi. Iqinjä iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitanjä-huitanjä imäkätä, hinjuä quangä-tqä hñque äwimakiiyi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkmiñqenqe, Grikä iquauqä anä-kukñuä tqä iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätmiñuwi. ⁷ Ämaqä iqu, ämaqeu miqä kñganänjä Senjius-Paulusi iqtä, anä äpmamiñiyi. Iqu ämaqä kñuä änguä dinä indqänqä ique. Ingani iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä wiyätñqä wingangi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, tääqä ätuätumakqe. ⁸ Injä etangi, paaqä imäkqä Elimasi iqu, ämaqeu miqä iqu Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqä mäwingangi, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä, wäunjuä qui imäkätñqä ikqe.

⁹ Ingani Dnä Änguä Iqu, Soli iqueni, kuapänä ämunnqe. Iqueqä yoqä huizi, Poli* ique. Dnä Änguä Iqu, kuapänä munnqanga, iqu Elimasi ique, hinjuä yänänqñqä äqunä, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Suqä quvqä eeqänänjitä, quangitä, manguä äkmnänä. Si suqä änguä eeqänänjä iuqä mäkä-hunqä-quki eänä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyqä. Naqä Iqueqä hänaqä jänänjä iunji, qui imäkñqä itqäninyä. Suqä iinjä mäwquatämäuqe, sunqä itqäninyä? ¹¹ Qätä nyiyä! Tängani Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hinjuä hea kuwimäqñqanga, si mäptqe, hinjuä mäqunquä yakuinä pmatñqinyä” ätukqe. Poli iqu iinjä tquanga, maqänänji, qaquvqä enqä-panji, Elimasi iqueqä hinjuä iunji, hea qe iwimäkkqe. Ingani ique a ämasquämbñqä asusua ikämiñqe. ¹² Ämiqä naqä iqu, nätmätqä tä timäuqangi hinjuä äqunäqe, ingani iqu, Naqä

* **13:9** Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä anä-kukñuiyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi.

Iqueqä kuknjuinqä, knuä kuapänä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäkqe.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qua Pisindiya iu äpmakiyinqä

¹³ Inğanj Poli iqutä, ämaqä, iqutä anä äpmakuwä iquatä, Paposi ävämañi, qua Pambiliya-tänjä inginyqä, anjä-himqä Peeka iuñqä yimba äukuwi. Iqisanj Jonä Makä iqu, iquau ävämañi, Jerusälemänqä anqumä äukqe. ¹⁴ Qu Peeka ävämañi, qañä äupiyyi, qua Pisindiya-tänjä iu, anjä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanj, qu, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqeu äpaquväpu, quamä qe äpmakuwi. ¹⁵ Qu e pmetanquwänqä, hñqu, bukä, kuknuä-suqenqä äqäkqeuata a täuqanqä, ga hñqu, bukä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iuta a ätäukqe. Inğanj anjä aquväqñqeu miqä iqua, ämaqä hñque, Poli iquesä, ämaqä iqutä anä äpmaminuwä iquautä, tiñjä tuätñqä ätukuwi. “Nqä nyämaqäüä, he ämaqä iuqä äwqe, yänänäqñqä imäkñqä kuknuä-tänjuenä etanqutqe, he awä tññqeqä.”

¹⁶ Inğanj Poli iqu pämä ätqäuqe, qu kuknuä matqä pmapñqä, hipa itä ämenä ämitä, tiñjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, qätä nyipiyä. ¹⁷ Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkaunji, Iqueqä ämaqä hipñqä ätekqeqä. Qu Isipä iunji, ämaqä yakuä pmeqä enqä-panjä pmetanquwänqä, Iqu imäkqanji, qu kuapänä eqiyämanquwiqä. Qänakndanji Isipä iutanji, Iqueqä yänänäqñqä iuta itmakqeqä. ¹⁸ Iqu e itmeqanqä, qu quväukuä 40, anjä avqñqä iu pmetanquwänqä, Iqu iquauqä suqä hñqisanä iqetanji, hanjä-iqä ämakmanminqeqä. ¹⁹ Inğanj qua Kenanä iunji, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätanquwä iunji, Goti Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätñqä qe äwikqeqä. ²⁰ Nätmatqä eeqänänji e imäkätqätanqä, quväukuä 450 inä äpäukqeqä. Iqu qua ae äväqe, qänakndanji Iqu ämiqä naqä yakuinä mipñqä iquau äteqä äuminqe. Iqu iinji, Iqueqä kukñui hiñuä-tqä Samueli iqu pmetqänğanqä iminqe.

²¹ Inğanj qu Samueli iqueni, tii ätukuwiqä. ‘Ne ämiqä naqä hñqeqä yäpä iqi näweqä pmetatunqänä, si ämaqä hñque atäunjuä isñqeqä.’ Qu e tqanquwänqä, Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqeqä. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awiqu Benjämenä iquesanjä ique. Soli iqu iquauñi, quväukuä 40 iunji ämiminqeqä. ²² Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä anjä metñqe, Dewiti ique-mända ätekqeqä. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiñjä ätukqeqä. ‘Nyi Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iqueni,

hinuä ae äqunänheqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iuni, Nyaqä enqä-pañä eä, iqu Nyi änyinänqä dunä imäkquäniqeqä, 'ätukqeqä" ätukqe.

23 "Iqu hinuiqänäni kuknuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune hänä angu inemäkäqumuatetnqä diñqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutanä hñque ändowatkqeqä. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä. 24 Jisasi Iqu wäunjuä mipäqiyqä änä etanğanı, Jonä iqu Israitqä eeqänänjä iquauñi, kñuä äkunmäknäpu, asñä qämbñqä awä ätuminheqä. 25 Jonä iqu, iqueqä wäunju qäpu imäkätñqä itäqänğanı, iqu tiñä ätukqeqä. 'He kñui, äänä hiyqiyä? Nyi tqunqä? Nyi ämaqä, he hinuä äqämbu äpmeñuwä iqunä, hmanjqä. Inäqe, he qätä nyipiyä! Ämaqä Hñqu, nyinyqä qänaki änä äpäniqeqä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue, nyi meweqä yimniqeqä. Nyi ämaqä angunä hmanjqä, 'ätukqeqä" ätukqe.

26 Poli iqu tiñä inä ätukqe. "Nqä nyämaqäüä. He Aprähämä iquesa eqiyämanjuwä iquendä, itanqa he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, kuknuä hänä angu inemäkäqumuatetnqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nenyqä ändowatkqeqä. 27 Jisasi Iqu qua iu pmetanğanı, ämaqä Jerusälemä iu pmeqä iquatä, iquauqä ämaqä naqä iquatä, Iquenyqe näqnqä äñguänänjä maeqä iminjuwiqä. Itanqa Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeqä ique-ique a ätäuminjuwä-qe, qu iinqä-pqe näqnqä äñguänänjä maeqä iminjuwiqä. Iinä dutanı, qu 'Ämaqä Tqu äpäkonätñqeqä' ätukuwä iuni, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä. 28 Qu Ique pizqä päkññqe, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueqä ipiyä-qe, ämaqä naqä kinganänjä Pailoti iqueni, iqu äpäkonätñqä diñqä kiquätmä äwikuwiqä. 29 Qu nätmätqä eeqänänjä, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua, Iquenyqä hinuiqänä äqäkuwä-pa imäkpiyi, Iqueuä huiwi zä-huätatä hunätanqqeta ämepu, äma äwäpu, qua äptekuwiqä. 30 Iqu ae äpäkonngqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu angu ävauqumuatkqeqä. 31 Huinji kuapänänjä iuni, ämaqä, Galili äväma Jerusälemänqä Iqutä anä äukuwä iquauñi, Iqu äwimeqisminheqä. Tanğanı ämaqä iqua, Israitqä iquauñi, Iquenyqä kuknuä awä ätuätqänäuä. 32-33 Kuknuä äñguä we-hunqä-tänji, ne awä tiñä etqunä. Kuknuä, Goti Hanjuwä Iqu guä ämäsäutä, awiukuauu ätukqeñi, iinji naqä-qakuä imäkätä, awiukuautanjä hueqä-himqä iqune yätamäkqenqä, Jisasi Ique anqumä ävauqumuatkqe. Iinqe, apqä hñquaqunä iuni, Goti

Hanjuwä Iqueqä kukñui tiinjä äqänänä.

'Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tängani Tqä Tniqunä eqänä.'[†]

³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua pteqeuta anju ävauqumuatkqetani, Iqu anji mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iinqe Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätä äqäkqeqä.

'Nyi ämiqä naqä Dewiti ique ängüä wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi heñi-pqä inä etätqänänä. Kukñuä iñi, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäunqiyä.'[‡]

³⁵ Iqu apqä huiziunji, tiinjä-pqe ätätä äqäkqeqä.

'Ämaqä, Si ätekñä Iqu, pizqä yätñqä hiñuinä maqunğä isñiqä.'[§]

³⁶ Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqeunä qänaknä iqänjaqänäqe, äpäkonğanga, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnäñuwä iu pteqanğuwänğga, pizqä qe ikqeqä. ³⁷ Inäqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta anju ävauqumuatkqä Iqueni, Iqueqä huiwi pizqä miqä ikqeqä.

³⁸⁻³⁹ Nqä nyämaqäüä, iinqe he näqñqä ängüänänğä tiinjä hipñqeqä. Ämaqä Iinjä Iqueqä wäunjuä dutani, ämaqeucqä suqä quvqe huätä mamäucqä iunqe, ne awä etätqänünä. Tiinjä-pqenğqä näqñqä ängüänänğä hipñqeqä. Goti Hanjuwä Iqu henyqe, 'ämaqä jänänänğuaiqä' täniqä diñqe, kukñuä-sucqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäucqä yänqiyä. Inäqe, Ämaqä Iinjä Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqanğpqe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ämamäutä, 'ämaqä jänänğuaiqä' täñqiyä. ⁴⁰ Inji Goti Iqueqä kukñui hiñuätqä iqua, nätmätqä quvqänänñinqä, 'Äpäñqiyä' ätkuwi, he emeqänğqä, hiñuä ängüänä äqunäpu wimasipiyä. ⁴¹ Qu tiinjä ätkuwiqä.

*'He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiñuä qumbiyä! Nyi nätmätqä huitani, hiyaqä awä iqi imäkmqänä. Nyi nätmätqä imäkmqä iqanğmdqenğqä, ämaqä hñqu etqanğutqe, he iinqe, "naqä-qakuiqä" kñuä mindqänğqä ipñqeqä. Iinqe he yäunjuä ipu, qui imäkmñqäüä,' ätkuwiqä" ätukqe.**

⁴² Poli iqu kukñuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iqtä, yäpaqä mänğisa wiynğqä uwqanğiyänğga, qu iquaqi tiinjä ätukuwi. "Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, nätmätqä täñqe, qe anju äquvepäsinyä, awä inä nasiniyñqeqä." ⁴³ Qu anğ aquväqñqeunji ävämani, Israitqä kuapänänğä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiypu,

[†] 13:32-33 Apqä Bukä 2:7 [‡] 13:34 Asayä 55:3 [§] 13:35 Apqä Bukä 16:10

* 13:41 Hapakukä 1:5

Ique qonä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Inğanj iquaqu, iquauqä kñuä iunji, yänänäqñqä imäkäsinyä, “He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmätqä änguänänä hiñginäwa etapätñqeunä äpmeñuwä-pa, asä iunä pmeqäpñqä” ätukiyi.

⁴⁴ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, ämaqä anä-himqä iutanji, hatñä aquvä qe äqänquwi. ⁴⁵ Aquvä iinjä qänğanğä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukñui mändi äkittqäkuwi.

⁴⁶ Qu iinjä imäkqanğuwänğä, Poli iquä, Banäpasi iquä, zä miqä kukñuä yänänäqñqä ätukiyi. “Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iunji, ye Iqueuä kukñui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukñui tuwä äwiyäpu, hiqä-hiuänqe, ‘Ne hññä hea ique-ique pmeqe, änä mämeqä yanqunä’ ätätqänuwä-pa iquwiñqe, he qätä yepiyä! Täñğanj ye heñj, kukñui awä maetqä, ämaqä hñquau-mända tuenqueä. ⁴⁷ Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiñjuiqänä ätäänqe, täñga ye sä äyatqi.

‘Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqanği huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäkqänä. Inji, ämaqä qua täu äpmeñuwä eeqänänä iunji, Nyi anği hññä imäkäqumuatemniñqä yätamäkqä vqä-quki, esñqinyä’†äyatqiyä” ätukiyi.

⁴⁸ Ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi iqua, kukñuä tä qätä äwipiyyi, iquauqä äwqe änguänänä wiñğanğä, qu Naqä Iqueqä kukñuñqe, “Änguänänjiqä” ätmiñuwi. Inğanj ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu hññä hea ique-ique pmeqä mapñqä ätekqä iqua, qu eeqänänji quuvqä eqäkuwi.

⁴⁹ Inğanj Naqä Iqueqä kukñui, ämaqä, Pisindiya-tänğä inğisa im-imä äpmamiñuwä iqua, qätä äwikuwi. ⁵⁰ Inäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qonqä, Goti Hanjuwä Iqu qonä äwoktäutqänuwä iuaugä äwqä iutä, anä-himqä iutanğä qokä naqä iquauqä äwqä iutanji, äwivauqumuatkuwi. Ga eeqänänğä iinjä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iunji huätä ändowatkuwi.

⁵¹ Inğanj iquaqu, anä-himqä Andiyokä iu ävämayingqä isiyänğanj, quwqä suqä quvqenqä kima äväsinyä, qua hinoqukuä, yukiu täka ämäkmiñqe, iqi äquveteqiyemä äukiyi. Iquaqu äwiyi, anä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiyi. ⁵² Itanğä, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iqua, Dñä Äñğüä Iqu manğüä munğanğä, aquvänä kuapänä imiñuwi.

14

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Aikoniyamä iu äpmaminjiyinqä

¹ Inğanji Aikoniyamä iunji, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyäsinyä, kukñuä awä ätukiyi. Iquaqu kukñuä äñguä tquanğinyä äwipiyyi, ämaqä kuapänä Israitqä hñquautañätä, ämaqä huizi iquautañätä, quuvqä eqäkuwi. ² I etanği Israitqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu ämaqä huiziuqä äwqeuñi, äwivauqumuatqauñgua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquauñqä äwqä quvqä imäkkuwi. ³ Iinjä iqanğuwänğga, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä iqi hñğanqä äpmanyä, Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä äwinyätä, hñginäwa äñguänänji vätñqerñqä kukñuä awä ätuminjiyi. Iquaqu iinjä itqätanğiyänğganji, Naqä Iqu, iquaqu wäunüä ämaqä mimäkqänänjä hui imäkiyñqä yänänäqñqä ävätä, ämaqeunji, 'Iquaquvqä kukñui naqä-qakuiqä' ämotquakqe. ⁴ Inji, ämaqä anjä-himqä iutanji, awänä äpatmbiyi, hñqua, ämaqä Israitqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä inğanğuwänğga, hñqua, ämaqä kukñuä awä tuäkiqiyñqä ändowatkqä iquaqutä inğuwä.

⁵ Qänakndanji Israitqä hñquatä, ämaqä huizi hñquatä, iquauqä ämiqä iquatä, qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkpnqä äwqä naqä-hñqunä inğuwä. ⁶⁻⁷ Iquaqu ii näqñqä ämayi, qua Likoniya-tänjä inğisanqä zä qe äukiyyi. Likoniya inğisanji, iquaqu anjä-himqä Listiyatä, Depetä, anjä qäqñjä-pqä iunji, qañjä inä ikisinyä, kukñuä äñgui awä ätuäkäminjiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Listiya iu äpmaminjiyinqä

⁸ Anjä-himqä Listiya iunji, ämaqä hñqu, iqueqä yukä quvqä, yänänäqñqä maeqä, äpmaminqe. Känai, yukä quvqä-tänjä-que änyuekqerñqä, iqu qañjä mäwqä iminqe. ⁹⁻¹⁰ Ämaqä iqu, Poli iqu kukñuä tqanği qätä äwiyä pmetanğa, Poli iqu hinüä yänänäqñqä äqunäqe, iqu äñguä imänätñqä quuvqä eqiyätä iqanği äqunäqe, "Si pämä tqävä" haqeqäta ätukqe. Iqu e tqanğa, yukä quvqä iqu pämä yänänäqñqä ätqäuqe, qañjä ikäkqe.

¹¹ Inğanji, ämaqä kuapänänji, Poli iqu iinjä imäkqanği äqumbiyi, qu Likoniya pmeqä iquauqä anjä-kukñui ätäpu, manjä tnänjä tii ätkuwi. "Goti hñquaqu, ämaqä enqä-panjä nenyqä äquvepqinyqä." ¹² E ätpiyyi, qu Banäpasi

iquenyqe, “Iqu goti Susi* iqueqä” ätkuwi. Poli iquenyqe, “Iqu ämaqä kuknuä tqä-qu etanji, iqu goti Hemesi iqueqä” ätkuwi. ¹³ Anä-himqä täknä qänätanqqä-tänjä iqinj, Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä anj ämätminqe. Inganj Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä iqu, pälawa-yatqä itä, bulumäka qokä hñquautä, anä qñqanjuinqä äma äwäqe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi. ¹⁴ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, nätmatqä tä imäkanä-tpu iqanquwinqä qätä äwiyi, iquaqu yäunjuä isinyä, ämuasmänqe äpisäsinyä, qokä-apäkä iquauä awä iqinyqä tnänjä äwiyi, tääqä yänänäqñqä tiinj qe ätukiyi. ¹⁵ “Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, sunqä imäkqäüä? Ye ämaqä, he enqä-panjä quveyqä. Ye kuknuä anjuä we-huñqä-tänj, awä tii etätqänueqä. He nätmatqä hinjinqä iu qänaknä itqänjuwi, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti Hanjuwä Iqu, qäukuitä, quaetä, egetä, nätmatqä eeqänänjä iu äwinqetä, imäkkqeqä. ¹⁶ Hinjuiqändqä duta äpänqe, tänga täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquauñi, hinjuinä qunätanji, qu qänaknäñi, quwqä äwinqä dunä iminjuwiqä. ¹⁷ Iinj etanji, qu Iquenyqä maqñqä ipñqe, Iqu zä mäpmeqä iminqe. Oeyqä! Iqu hea ique-iquenji, qokä-apäkä eeqänänjä, he-pqe qäsänj, anjuä emäkätä, qäukuä yätutanji, piyä äyä etapätñqeqä. Iqu injä imäkätqätanji, ymisanjä anjuänänj äyä ätimäutñqeqä. Itanj, he buayä kuapä änäpu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipñqä emäkätñqeqä” ätukiyi. ¹⁸ Qu iquaquinyqä hiqäva imäkñqä yänjä qänqanqä, iquaqu, injä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yänjä ämäwqänqänjiyi. Iinj iqanjiyinqä, mimäkqä ikuwi.

¹⁹ Qänakndanj, Israitqä Andiyokätanj hñquatä, Aikoniyamätanj hñquatä, Listiya iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeüqä kñuä indqänqe äkunmäkpiyi, Poli iquenyqä hikä wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” kñuä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, anä-himqä iquenyqä täknä qänätanqqä yäpaqä mänqisa ekuwi. ²⁰ E iqanquwä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä iqua äppiysi, ique yäkutäma uwqiyqanquwänqä, iqu anqumä ävautä, anä-himqä yäpä inqisa ekqe. Awinjanj, iqutä, Banäpasi iqutä, anä-himqä Depe iunqä qe äukiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä anji äukiyingä

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti qanqä iquautanj naqä iqueqä yoqe, Susi ique. Ga iquauqä goti hñquququeqä yoqe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeqänänjä iquauqä kuknuä äma uwqä iqueyi.

²¹ Iqini iquaqu, kuknuä änguä we-hunqä-täni, awä tuätqätangiyännga, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakni, iquaqu Listiya iunqätä, Aikoniyamä iunqätä, itanga Andiyokä iunqätä angumä äukiyi. ²² Anä-himqä iquauni, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yänänäqñqä iwimäkäsinyä, yänänäqñqä tiinjä ätukiyi. “He quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä pmeñqeä. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä ingisa yaniquä etangqä-qe, hanä-iqä naqänäni, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniqueqä” ätukiyi. ²³ Inganj anä-himqä ique-iqueni, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänminjuwä iquau mipñqenqe, iquaqu ämaqä hñquau atäunuä ikiyi. E imäkiyi, iquaqu buayä mañqä äpmanyä, tääqä äsuiyitanj, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä iquauni, Iqueqä hipa iu äpmuatekiyi.

²⁴ Inganj iquaqu, Pisindiya-tänjä iu qanä qäpu ikäyi, Pambiliya-tänjä inji ätimäukiyi. ²⁵ Iqi ätimäyi, anä-himqä Peeka iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknu i awä äsuiyitanj, anä-himqä Ataliya iunqä äquveqäkiyi. ²⁶ Iqisanj iquaqu, Andiyokä iunqä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqe, hiñuiqänäni, iquaquini, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyänjä iunä äpmesinyä, wäunuä imäkiyñqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquayi. Iquaqu wäunuä iinj ae imäkiyi, Andiyokä iunqä angumä äpkiyi. ²⁷ Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumesinyä, nätmätqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquiyqä hipa duta imäkkqenqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiinjä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etangi huizi iqua-pqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqäpñqä iinjqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqeä” ätukiyi. ²⁸ Inganj iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquatä, hiunji hatnjä äpmakiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kuknuä ätñguwinjqä

¹ Inganj Israitqä hñqua, Jutiyata äppiysi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqñqä tiinjä äwikuwi. “He Mosisi iqueuä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktännganpqe, Goti Hanjuwä Iqu, angumä metmeqä itä, hñjä memäkäqumuateqä yäniqeä” ätukuwi. ² Poli iquatä, Banäpasi iquatä, qätä iinj äwiysi, kuknuä iinjä tqanjuwä iquatä, kuknuä mäkä naqänänjä äunminjuwi. Qu ii imäkkqanjuwännga, quuyqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi iquautä, atäunuä äwikuwi. Itanj, ämaqä iinjä iqua, Jerusälemänjqä äyäpu, ämaqä, Jisasi

Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquatä, hanjä-iqä ique jänä imäkñqä dijñqä, ätukuwi.

³ Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatqanğuwänğa, iqua, Andiyokäni äväma, Ponisiya-tänjä ingisatä, Sämalıya-tänjä ingisatä äwäpu, Israitqä qäyä etanğı huizi iqua, kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiñqä awä ätqäuminjuwi. Quuvqä heqiyqä qätä iinjä äwipiyä iqua, aquvänä ikuwi. ⁴ Iqua Jerusälemä timäuqanğuwänğa, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä iquatä, iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, iquauñqä aquvänä ipu itmakuwi. Inğanı, Poli iquä, Banäpasi iquä, nätmätqä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkminqenqä, awä ätukiyi. ⁵ E tquanğiyänğa, Parisitanjä quuvqä heqiyqä hñqua, ivatuwämbiyi, tiinjä qe ätukuwi. “Ämaqä Israitqä iquene qäyä etanğı huizi, quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, he iquauqä huiwi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeuñi qänaknä ipiyä’ tquäpñqä” ätukuwi.

⁶ Itanğa, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä iinjä jänä imäkñqä aquvä äqanğuwı. ⁷ Qu kuknuä kuapanä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Nqä nyämaqäuä, he näqñqeqä. Hinjuiqänäni, Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuänqä änewäsäutä, nyi tiinjñqä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquau, kuknuä anğua we-hunqä-täni, awä tuätqätanğmdi, qu qätä änyiyäpu, quuvqä heqäpñqänänyä. ⁸ Ämaqeuqä kñuä indqänqä imñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqeqä. Iqu Dñä Anğua Ique, ne änätapkqä-pa, ämaqä huizi iquauñi, inä äwikqeqä. Iqu iinjä imäkäqetanı, iquauñä-pqe itmetä aquvänä itäqenqä, äyä ämänätquakqeqä. ⁹ Iqu nesä, iquautäni, suqä huitanjä-huitanjä minetqeqä, asä inä inätquakqeqä. Iquauqä quuvqä heqiyqä iutanı, Iqu qu kiyä mamätqänqä, ne inemäkkqä-pa, hipñqä iwimäkkqeqä. ¹⁰ Inı hanjä-iqä atqä-awäkiquatä, nesä änä mämiwäuqänänjä iqu, he tängänı quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäuä. Iinjä ipu, Goti Hanjuwä Iqueni, sunqä yamwiqä ävqäuä? ¹¹ Neqä quuvqä heqiyqä imñi, kuknuä tqu, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeu qänaknä iqetanı, hanjä miqumuatñqä yanqunä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä äwinyätä, nätmätqä anğuanäni, hinğinäwa nätapqetanı, anğumä inätmetä, hanjä inequmuatätñqeqä. Iqu iquau iwimäkkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkkqiyä” ätukqe.

¹² Pitä iqu iinjä tquanğa, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmaminjuwä iqua, kuknuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmaminjuwi. Iquaqu, wäunjuä ämaqä mimäqänänjä huitanjä-huitanjä di, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquvqä hipa du vqanği, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkminjiyinqä, awä ätukiyi. ¹³ Iquaqu, kuknuä qäpu tquanğiyänğa, Jemisi iqu, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkenä, qätä nyipu! ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, hänjanganji, ämaqä huizi iquautanjä hui, anğu itmetä, Iqueqä ämaqä epnqä imäkätñqä, äwimakqenqe, Saimonä iqu, ae äyä ätqiyä. ¹⁵ Itanğa hinjuä-tqä iquauqä bukä iunji, kuknuä asä inä ätätä äqänänä.

¹⁶ *‘Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesanji, qu namnä anjä hnqu, qua iqi ae äpäknğqä enqä-panä-qaeqä” ätqiyä. “Tiinjä etanği qänakndanji, Nyi anğu äpmqänğanji, anjä iqueqä nätmatqä qui imäkñätqe, Nyi änyä-hänjä imäkätmä, anji anği mätmniqeä” ätqiyä. ¹⁷⁻¹⁸ “Nyi ii imäkmaninqe, qakui tiinjqä. Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquautanji, Nyaqä ämaqä hipnqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunänjqä qävqä nyipnuwänqeä.” Ii Naqä Iqueqä kuknuiqä. Nätmatqä iinqe, Iqu ainganji, ämaqä iqua näqnqä ipnqä ätkqeä’ätätä äqänänä” ätukqe.**

¹⁹ Itanji Jemisi iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “Iinjqe, nyi knuä tiinjä indqänätqänjä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä knuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqänjuwä iquauñi, hanjä-iqä mäwqä pa ianä. ²⁰ Iinjä mimäqä itaqe, ne iquaunqe, pipa iunä tiinjä qäyämawatunqeä.

Ämaqä hnqu, nanjuä ämetä, goti quanğa iquaunqä hiqäva-imäkqe, nanjuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqinji kiyä mätkä-qae, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäqä pa ipnuwänqätä, nanjuä ämaqä hiinjuä a äkiyamäkäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa nanjuä häneqä yqänänjä-tänji, manqä iqäpnqä, ätätanä qiyatunqeä.

²¹ Qakui tiinjqä. Hinjuiqändqä dutanji, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, Mosisi iqueqä bukä, anjä aquväqnqeunji a ätäupiyitanji, anjä-himqä eeqänänjä iunji, qu iqueqä kuknui awä ätqä äpätkänjuwiqä” ätukqe.

Qu tuwanui, huiziquautanjä quuvqä heqiyqä iquaunqä äqäkuwinqä

²² Jemisi iqu iinjä tquanğa, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä

* 15:17-18 Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

eeqänänjä iquatä, kuknjuä naqä-hñqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hñquaqui, atäunjuä ikuwi. Hñqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqui atäunjuä miqänğanji, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisanji, ämaqä naqä äpmaminjiyi. Qu iquaqui atäunjuä ipiyi, Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iunqä, anä wäpñqä ändowatkuwi. ²³ Iquaquvqä hipa iu, pipa hñqu, kuknjuä tiinjä-tänjä ändowatkuwi.

“Hiunjinğanjqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiquatunquä ändowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesänji, hiqä hita-hingwakoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi, quuvqä eqiyäpu, anä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iquenä, ne pipa tä henyqä äväwqatqunä. ²⁴ Ne qätä tiinjä äwikqueqä. Nesanjä hñqua, henyqä äpäpu, kuknjuä hanjä-iqä etäpu, hiyaqä kñuä indqänqä duñi, qui emäkkuwinqä äwikqueqä. Iinjä imäkkuwä iquaunji, ne iinjä imäkñqä mätquä ikqueqä. ²⁵ Qätä iinjä äwikquenqe, ne äwqä naqä-hñqunä änyätanä, tiinjä ätqueqä. ‘Nesanjä hñquaqui atäunjuä itanä, iquaqu, Banäpasi iqtä, Poli iqtä, qunqä anä upñqä ändowatanä.’ ²⁶ Banäpasi iqtä, Poli iqtä, pizqä puäsqenqe, kñuä indqänäsiyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kuknjuä awä ätuätqänjiyinqe, ne iquaquinyqe, aquvänä iqueqä. ²⁷ Äwqä naqä-hñqunä änyätanä, iinjä ätanitanji, ne Jutasi iquesä, Silasi iquesä, henyqä pipa tqesänä ändowatqunä. Itanğa iquaqu, kuknjuä asätä, iquaquiyqä manitanji inä hisiyñqinyqä. ²⁸ Dñä Ängüä Iqu, nesä pmetanji, ne kukñui naqä-huinyä imäkätanä, he hanjä-iqä metapqä yatunquä diñqe, suqä hñquaqui-hñquaquinjä iquaunqänä ätätanä äqiyqunä. ²⁹ Suqä iqua tiinji. ‘Ämaqä hñqu nanjuä ämetä, goti quanğä iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanjuä hanjeqä yqänänjä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanjuä ämaqä hiinjuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkkqä pa iqanğpiyä,’ ätätanä äqiyqunä. Inäqe, he suqä tqaunji äwimasiyquwi, änguiqä. Ne kuknjuä ätätanä, pipa äqiyquque, qäpiyqä. He ängüänä pmapñqä änenjiyä,” ätäpu äqäkuwi.

³⁰ Qu iinjä imäkäpu, iquau dowatqanğuwänğa, iqua äväma, anä-himqä Andiyokänqä äquveqäkuwi. Iqinji, iqua quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau, aquvä ämaqiyäpu, pipa qe äwikuwi. ³¹ Qokä-apäki, pipa a ae ätäupiyi, kuknjuä

änguänäni iquau yänänäqñqä iwimäkätñqä iqanğqä iu-
tani, qu aquvänä ikuwi.

³² Inğanı Jutasi iqutä, Silasi iqutä, iquaqu hiñuä-tqä-
quaqu nä enyä, quuvqä heqiyqä iquau, kukñuä kuapänäni
äväsinyä, iquauqä äwqä iunı, yänänäqñqä iwimäkminiyi.
³³⁻³⁴ Iquaqu hñganğqä iinğ imäkäsinyä, pmetanğiyitani,
quuvqä heqiyqä iqua, “Qe äwqä qeiqi-inğetä winyqä”
ätupiyyi, ämaqä, iquaqui ganä ändowatkuwä iquaunğqä,
anğumä qe ändowatkuwi. ³⁵ Inğanı Poli iqutä, Banäpasi
iqutä, Andiyokä iu yqänä äpmanyä, ämaqä kuapänänğ
huizi hñquatä, Naqä Iqueqä kukñuinqä näqñqä äväpu, awä
ätqomanminjuwi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, ändmäkñgiyinqä

³⁶ Qänakndanı Poli iqu, Banäpasi ique tiinğ ätukqe.
“Ye anğ uäwäta, anğ-himqä eeqänänğ iu, hiñuiqänä
Naqä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminueä, yeqä tatqä-guäka
iquau, nanyi-napqa iuau, hiñuä äqunäkeyä. ‘Qu ängüä
pmetpiyä, quvqä pmetpiyä’ ta, näqñqä hienğänänyä”
ätukqe.

³⁷ Poli iqu iinğ tquanğa, Banäpasi iqu, Jonä Makä
ique itmetä, anä upñqä äwiñgqe. ³⁸ Poli iqu, “Ämaqä
iqu, hiñuiqänäni, ye Pambiliyata äyävümetä, wäunjuinqä
yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Iinğñqe, iqu yesä anä
mäwqä yänqiyä” ätukqe. ³⁹ Iquaqu nätmätqä tänğqä
äkasuwä kuapänä ätniyitani, ändmäkñgiyi. Iinğ iyi,
Banäpasi iqu, Makä ique itmetä, yimba ätkamausinyä,
qua eqä-pñğ awä iqinğ, Sapłusi iunğqä äukiyyi. ⁴⁰⁻⁴¹ Inğanı
Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiynğqä iqanğiyänğani,
qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu,
qenyqä äwinyätä, ängüänäni hiñginäwa qesapanğiyä”
tquanğuwänğga, iquaqu qua Siliya iutä, Silisiya iutä ik-
isinyä, Jisasi Iqueqä yoqenğqä iqi aquväqñqä iquaunı, Poli
iqu kukñuä ätuätä, yänänäqñqä äwikqe.

**Poli iqueqä qanğ Äkaiyänğqä
ikäminğenğqä (15:36-18:22)**

16

Timoti iqu, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä äukuwiñqä

¹ Poli iqu iqi qäpu ätuäkiketani, iqu äwäqe, anğ-
himqä Depe iu ganä ätimäukqe. Huizi, anğ-himqä
Listiya iu ätimäukqe. Iqinı quuvqä heqiyqä hñqu
äpmaminğqe. Iqueqä yoqe, Timoti iquvi. Iqueqä känai,
Israitqä iquautanğ eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä
iyyi. Iqueqä kaniqu, ämaqä Grikä iquautanğ iquvi.

² Iqueqä suqenqe, quuvqä heqiyqä Listiya pmeqä iquatä, Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiinjä ätminjuwi. “Timoti iqu, ämaqä änguanäñueqä.” ³ Poli iqu, Timoti iqutä anä wiyñqä wiñganği, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä ingisa äpmaminjuwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätanjä iqueqä” näqñqä iinjä etanguwiñqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwänqä, Poli iqu häuä i äktäukqe. ⁴ Iqi ävämapiyi, anä-himqä eeqänänju qanjä ikipu, kukñuä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, Jerusälemäta ätäpu tuwanjuä äqäkuwiñqe, “He kukñuä iunji, qänaknä ipu pmetanğpiyä” ätuäpu, awä ätuäkäminjuwi. ⁵ Iinjä etanği anä-himqä eeqänänjä iunji, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä iqua, iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqänänjä ätimäutä, hiunji ique-iquenji, ämaqä hatñä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimaminjuwi.

Ämaqä Masendoniyanjä hñqu, Poli ique tääqä ätuätumakqenqä

⁶ Poli iqutä anä ikäminjuwä iquatänji, Dñä Ängüä Iqu, qua Eesiya-tänjä ingisa kukñuä awä matqä ipñqä pmua iwimäkqanği, iqua qua Pälenğiya iutä, qua Galesiya iutä ikäminjuwi. ⁷ Iqisanji iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiyi, qua Bitiniya iunqä wanä-tpu iqanğuwänğa, Jisasi Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, pmua iwimäkkqe. ⁸ Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiyi, anä-himqä Troasi bunqä äquveqäkuwi. ⁹ Iqinji heatqänğanji, Poli iqu hinjuä wätqä enqä-pañi tiinjä äqunğqe. Ämaqä, qua Masendoniya-tänjä ingisa pmeqä hñqu ätqäuä, Poli iquenji tiinjä ätukqe. “Iyää, si eqä-pñä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniya täunjä iqune, yätamäkqä nesñqä biyä.” ¹⁰ Poli iqu hinjuä iinjä äqunänqä diñqe, ne näqñqe, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau kukñuä ängüä we-hunqä-tänji awä tuatunquä tääqä änatqiyä.” Näqñqä iinjä ämeni, ne Masendoniya du timäuatunquä diñqe, hänaqenqä qävqä maqänä ikque.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkqenqä

¹¹ Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämanji, qua eqä-pñä awä iqinjä Samotresi iunqä jänä äukqe. Zinuitänji ne yimba iunji, anä-himqä Neapolisi iunqä äukqe. ¹² Iqisanji ne anä-himqä Pilipai iunqä qanjä ekque. Anä-himqä iinjä iqueunji, ämaqä, Romä-tanjä

hñqua äpmapu ämiminjuwi. Itanğa qua Masendoniyatänä inğini, Pilipai anä-himqä naqänänä hñqunji. Anä-himqä iunji, ne hiunji hui äpmakque. ¹³ Itanğa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, ne, “Eqä manjä nänji, ämaqä täqisanä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iqiyyä” knuä indqänätanä, täknä äqänänqä yäpaqängisa äwani, eqä manjä iqi ätimäukque. Iqini, apäkä hiua aquvä qänätanğä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kuknuä ätuminque. ¹⁴ Apäkä, ne kuknuä tqanğque qätä änekqä hui, iyyqä yoqe, Letiya. Ii, anä-himqä Tayätıla pmeqi eä, yuä häñesqä ämaqä mbqä ipnqä äma ikiqä iyyi. Ii, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutnqä qonjä woktäuqä iyyi. Goti Iqu iwimäkqanği, ii, Poli iqu kuknuä tqanği äwiyätä, näqñqä anğua ämakqe. ¹⁵ Inğanji iisä, iyyqä anä iu äpmaminjuwä iquatä, asnjä ämapiyi, ii nenji yänänäqñqä tiñjä änatkqe. “Hiyaqä knui, ‘Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, naqä-qakuiqä’ knuä hiyqanğutqe, he nyaqä anä täu äpaquväpu pmapñqeqä.” Ii yänänäqñqä natqanğa, ne iyyqä kuknui, qätä qe äwikque.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiñqä

¹⁶ Hiunji hñqunji, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iunqä wätqätanğua, wäunjuä-wiyqä hiñğinqä apäkä hui hänaqä awä iqi ämiñğque. Apäkä iinji, dnjä huisänji eä, nätmätqä qänaknda timäuniqenqä awä ätmiñqe. Iinjä etanği, ii wäunjuä i imäkqanğqetani, iyyqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapänä ämaminjuwi. ¹⁷ Äminanitanji, Poli iquesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiñjä ätmiñqe. “Ämaqä tqua, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqe anğumä itmetä hänjä imäkäqumuätqä iunqä etätqänjuwä iquaiqä” ätmiñqe. ¹⁸ Hiunji kuapänänä iunji, ii iinjä imäkätqätanğqenqe, Poli iqu enyqä iäqe, hiqumuanä äwiyätä, dnjä iqueni, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä täsinji, si huätä vämayä” tqanğa, maqänänji, dnjä quvqä iqu qe ävämakqe.

¹⁹ Inğanji apäkä iyyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäunjuä imäkqanği mbqä ämaminjuwi, aanqä hiqanği näqñqä ämapiyi, qu Poli iquesä, Silasi iquesä, a äkiqätäpu, ququawä aquväqñqeuñqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, anä-himqä iu miqä iquauqä hipa iu wipñqä ätuma äukuwi. ²⁰ Qu iquaquini, ämaqä suqä quvqenqä jänä imäkqä iquaunqä ätuma äwäpu, tiñjä ätukuwi. “Ämaqä tquaqu, Israitqetanä iquaquvqä. Iquaqu kuknuä ätäsinyä, anä-himqä täunji, hanjä-iqä ämaiqinyqä. ²¹ Suqä Romätanjä

iqunenyqä pmua imäknäñqä iunji, ne iunä imäkatunquä awä änatätqäñinyqä” ätukuwi.

²² Ämaqä iqi aquvä äqänguwä iqua-pqe, iquaquinyqä kukñuä quañgä tqanğuwänga, ämaqä jänä imäkqä iqua, iquaquiyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä tquaquini, hiqokä päkpiyä” ätukuwi. ²³ Qu iquaquini, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä anä iu miqä naqä iqueni, iqu iquaquinyqä hiñuä äqunä, yänänäñqä tqäutätñqä diñqe, kukñuä yänänäñqä ätukuwi. ²⁴ Iqu kukñuä yänänäñqä qätä äwiyäqe, iquaquini, anä hiqñqä yäpä yängisañä iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yänätä ämetä, iquaquiuä yukiu, guä yänänäñqä äkiqäyäuекqe.

Guä pmuateqä anju miqä iqu, quuvqä eqäkqenqä

²⁵ Heatqä quaqänggani, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäsinä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanminjiyi. Itanğa ämaqä huizi iqua, qätä äwipu äpmaminjuwi. ²⁶ Inğanji eekä naqänänä hñqu, maqänä timäuqanğa, guä pmuateqä anä iqu, vänyqä naqänänä itä, qñqanä qe äutängäukqe. Ämaqä guä äpmaminjuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyänggäuminqe, qe ewasqänggäukqe. ²⁷⁻²⁸ Inğanji ämaqä ämiqä iqu ävauqe, anä qñqanä eeqänänji äutängäwätanği äqunäqe, “Ämaqä guä äqiyänänjuwi, zä qe äweqäuä” kñuä vqanğa, iqueqä ipäqäyunjitä iqueqä-kiuä päknmätä iqanğa, Poli iqu tääqä yänänäñqä ti ätukqe. “Si tqä-täuä qui mimäkñqä panä. Ne eeqänänji-täqi äpmenunä.”

²⁹ Poli iqu iinä tqanğa, iqu hiqi-tänqä tääqä ätuäqe, anä hiqñqä Poli iqutä, Silasi iqutä, pmetanğiyä iu tnänä äpeyäqe, yäunüä-yäunüä itä, iquaquvqä yukä-tänä iqi äpäkñgqe. ³⁰ Inğanji iqu iquaquini, yäpaqä mängisa ätuma äpäwäqe, yatñqä äwikqe. “Ämaqä naqä iquaunğuiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi anğumä indmetä, hänä inqumuatätñqe, äänä imäkmqäwä?”

³¹ Iqu iinä tqanğa, iquaqu tiinä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä. Si iinä imäkqanğtqe, Goti Hanjuwä Iqu si anğumä ikitmetä hänä ikiqumuatänğiyä. Itanğa tqä anä iu anä äpmenjuwä iqua-pqeuä.” ³² Iquaqu iinä äsuiyi, iquesä, iqueqä anä iu pmetanğuwä iquautäni, Naqä Iqueqä kukñuinqä awä ätukiyi. ³³ Hea asä iinğanji, iqu iquaqui itmetä, iquaquiyqä wätanqe asñä äwqiyätä, maqänänji, iqutä, iqueqä ämaqä eeqänänä iquatä, asñä qe ämakuwi. ³⁴ Iqu iquaquini, iqueqä anä iunqä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Inğanji iqutä, iqueqä anä iu anä

äpmaminjuwä iquatä, “Ne tänganji Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kukñuä jänä imäqä iquau äkasuwä ätukqenqä

³⁵ Zinjuitäni, ämaqä kukñuä jänä imäqä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaqiñi, huätä vquatawätiyä” tupñqe, ämaqä ämayukä-imañqä hñquau ändowatkuwi. ³⁶ Qu i imäqqañguwängga, ämaqä ämiqä iqu äwäqe, Poli iqueni, “Ämaqä kukñuä jänä imäqä iqua, ‘Ämaqä iquaqiñi huätä dowätiyä’ ätäpu, ämaqä hñquau ändowatqäuä. Inji guä pmeqä anjä täuñi äväma, äwäsinyä, äwqä qeiqi inqä pmanyqä” ätukqe.

³⁷ I tquanga, Poli iqu, ämayukä-imañqä iquauñi tiñä ätukqe. “Ye, ämaqä Romätanjä-qoye qäyä etangue, ämaqä kukñuä jänä imäqä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hiñuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäuquwiqä. Änäänjwä? Tänganji, ämaqe hiñuä mäyaqñqä hitangpi, yandowatpñqä äwiñgiyä! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpäpu, yäpaqä mäñgisa äyätma upñqe” ätukqe.

³⁸ I tquanga, iqua äwäpu, ämaqä kukñuä jänä imäqä iquau, iqueqä kukñui ätukuwi. Qu, “Poli iqutä, Silasi iqutä, Romätanjä iquaqiyyä” tquangä äwipiyyi, zä ikuwi. ³⁹ Zä e ipiyyi, iqua iquaqi äwimepu, “Oänä, neqä suqä quvqenqä, qe äwqä tnänä maqenqä pa inä” ätuäpu, yäpaqä mäñgisa ätuma äwäpu, anjä-himqä äväma wiñqä diñqä, yatñqä äwikiwi. ⁴⁰ Itanga iquaqu guä pmuatqä anjuñi ävämañi, Letiyaqä anjä yäpä inqä äpekiyyi. Iqini, quuvqä heqiyqä iquau hiñuä äqunäsinyä, iquauqä kñuä indqänqä iuñi, yänänäqñqä iwimäkiyñqä kukñuä hui ätukiyyi. E äsuiyyi, iquaqu anjä-himqä iuñi ävämañi, qe äukiyyi.

17

Poli iqutä, Silasi iqutä, Tesälonaika iu äpmaminjiyinqä

¹ Iqi ävämañi, Poli iqutä, Silasi iqutä, anjä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämäwqätävi, anjä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiyyi. Iuñi, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä hñqu, ämatnmiñqe. ² Inganji Poli iqu, suqä hea ique-ique imäkmiñqä-pa, asä iñä imäkätä, hiunji hapä pmeqä hñquaqi-hñquenä iquauñi, anjä aquväqñqä yäpä yänqä äpeyätäqñganji, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä ätmiñuwi. ³ Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä quatiñqä awä ätuätä, iquauä kñuä indqänqä, yänänäqñqä iwimäkmiñqe. Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hanjä-iqä ämetä, äpäkonätä, itanga qänakndanji, anqumä

ävauniqenqä, kñuä äwimiñqe. Iqu tiinjä-pqe ätukqe. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.” ⁴ I tquanğa, Israitqä hñqua quuvqä eqiyäpu, Poli iqtä, Silasi iqtä, quuvqä anä eqäkuwi. Itanğa Grikä iquauqä kukñuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutanguwä iquautañätä, apäkä yoqä naqä qonqä iuautañätä, kuapänänjä quuvqä anä eqäkuwi.

⁵ Inğanji, ämaqä Israitqä hñqua, qu e äyä iqanğä äqumbiyi, äwqä quvqä wiñğanğa, iqua, ämaqä suqä quvqä imäqkä, ququawä aquvəqñqä iqi pmetanğuwä hñquatä, aquvə ämaqämbiyi, ämaqä anä-himqä iutanjä iquauqä äwqeñji, qe äwivauqumuatkuwi. E imäkpïyi, Jesonä iqueqä anä duñqä maqänä äupiïyi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mäñgisa ätuma äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä imiñuwi. ⁶ Inäqe, qu iquaqiñji, mämoqumueqä ipiïyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä anä-himqä iu miqä iquauñqä eyqiyäma äwäpu, manjä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänänjä iu qanjä ikisinyä, hanjä-iqä ämaeqiyä iquaqu äpäsinä, täqi äpmeñinyqä. ⁷ Iquaqiñji, Jesonä iqu, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, ämiqämenä. Itanğa ämaqä eeqänänjä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukñui tuwä äwiyäpu, hñgisanä ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hñqu, inänjqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä’ ätqäuä” ätukuwi.

⁸ I tquanğuwänğa, qokä-apäkä iquatä, ämaqä anä-himqä iu miqä iquatä, yäñuä ipiïyi, manjä hiñginäwa ätkuwi. ⁹ Inğanji ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iqtä, ämaqä huizi iquatäñji, kukñuä mitqä mbqä ipñqä imäkpïyi, mbqä ae iqanğuwänğa, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iqtä, Silasi iqtä, Beliya iu äpmamiñiyiñqä

¹⁰ Hea ae eqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, anä-himqä Beliya iuñqä ändowatkuwi. Iquaqu Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä anä aquvəqñqä yäpä yänğisa qe ekiyi. ¹¹ Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, anğuanä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iuñji, tiñji ämäwqätäumiñqe. Iqua, Poli iqueqä kukñuä qätä äwipiïyi, kiñjä äwinyätä, hiunji eeqänänjä iuñji, “Poli iqueqä kukñui, naqä-qakuätiyä, quanğätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänätanğqe a ätäupu, iwäsäumiñuwi. ¹² Ii imäkpïyitanji, Israitqä kuapänänjä hui, quuvqä heqiyqanğuwänğa, itanğa ämaqä Grikä yoqä-tänjä iquautanji, qokä-apäkä kuapänänjä-pqe, quuvqä anä eqäkuwi. ¹³ I etanji, Israitqä Tesälonaika

pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui Beliya iuta awä ätuminqenqä qätä äwipiyanğani, qu anä-himqä iunqä äupiyyi, qokä-apäkä iqinjä iquauqä kñuä indqanqe, qui iwimäkäpu, äwqä tnänjä iwimäkkuwi. ¹⁴ Ii imäkqanğuwänğani, quuvqä heqiyqä iqua maqänänji, Poli iqueni, eqä-pñä-tänjä inji zä qe ändowatkuwi. Inäqe Silasi iqtä, Timoti iqtä, Beliya iu yqänä äpmaminjiyi. ¹⁵ Ämaqä, Poli ique ätuma äuminuwä iqua, anä-himqä Atenisi iuta uwquatämäuqanğuwänğa, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, tiinjä ätukqe. "Iquaqu, nyinyqä maqänä binyqä." I tquanğa, qu anğu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmaminqenqä

¹⁶ Itanğa Poli iqu iquaquinyqä hinuä äqänä äpmeqänğani, iqu Atenisi iu goti quanğa iquauqä ktqä huitanä-huitanä hikä zä-yänä ii, kuapanä tqäwäwatanği äqunäqe, iqueqä äwqe quvqä äwiñqe. ¹⁷ Äwqä quvqä i wiñğanğa, iqu Israitqä iquauä anä aquväqñqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutqänuwä huiziquatä, kukñuä anä ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iqueni, iqu ququawä aquväqñqä iunji, ämaqä iqi pmetanğuwä iquau äwimeqisätä, kukñuä anä inä ätminjuwi. ¹⁸ Iqu e ätäqisätäqänğani, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta anği vauqenqätä, ätuminqe. Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, qätä i äwipiyyi, iqtä kukñuä tnänjä, mäkä enqä-panjä äunğuwä. Hñqua, ämaqä Epikuliya* iutanjä iquai. Hñqua ämaqä Stoeki† iutanjä iquai. Kukñuä tnänjä ätäpiyanğani, hñqua, "Kukñuä huitanä-huitanä tqä iqu, änäänjä tqiyä?" ätkuwi. Itanğa huiziqua, "Iqu goti huitanä iquauñqä ätqutiyä?" ätukuwi. ¹⁹ E ätäpiyitanji, iqueni qoqonjä Areopakusi‡ yätunqä, anä-himqä miqä iquauqä hinuä iqi tñqä ätuma ekuwi. Ätuma epiyyi, iqueni tiinjä ätukuwi. "Saqä kukñuä häñi, qokä-apäkiu ätunji, ne näqñqä metunquänä awä natiyä. ²⁰ Nätmatqä si ätñi, ii änyä-hänänänjiqä. Kukñuä tä, äänä tätätiyä? Kiqä quatinqe, ne näqñqä hiatunquä äneñgiyä" ätukuwi. ²¹ Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmaminuwä iquatä, wäunjuä hui mimäkqä ipu, kukñuä häñinqä aquvänä ipu, iwäsäupunqä kukñuä ätñğmanminjuwi.

* **17:18** Epikulia iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqänqe, ii nätmatqä naqänänjä-qae, ne yqänä imäkqa uwquatunqe. † **17:18** Stoeki iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqe, nätmatqä naqä ma, ne hanjä-iqä ämetanä-qe, äwqä hanjuä änyanä pmetatunqe. ‡ **17:19** Areopakusi i tiinji. Anä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqonjä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwi.

22 I tquanjuwängga, Poli iqu, Areopakusi iu pmetanguwä iquauqä awä iqisanä pämä ätqäuce, tiinjä ätukqe. "Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmatqä eeqänänjä imäkätqänjuwi, goti iquauqä kjuä indqänäpu, imäkätqätangä hiñuä ae eqänänänä. 23 Nyi anjä-himqä tau ikitmngani, goti iquauqä ktqä näñi-mäñi ätqätepu, iinjä iquauqä hiqäva imäkätqänjuwi, hiñuä äqunänjqeqä. Itanga hiqäva imäkätqänjuwä hñqueñji, tuwanuä tii äqänänjqeqä. 'Tä, goti ne mañjqä iquenyqä hiqäva imäkñjqeqä' äqänätangji äqunänjqeqä. Inji goti he mañjqä epiyä-qe, qonjä äwoktäutqänjuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä. 24 Goti qua tä imäkätä, nätmatqä eeqänä qua tau äwiñqä Imäkkqä Iqu, Iqunä qäukuitä quaetä Miqä-qu eä, i etangji hiqäva-imäkkqä anjä, ämaqe ämätpqä iunji, mäpmeqä itänqiyä. 25 Hänjä-pmeqätä, yunjuätä, nätmatqä eeqänänjitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinjñqe, ne ämaqä iquene, nätmatqä hñqu imäkätanä vatunque, Iqu äwa äkinqä itqätangikä? Aanjqeqä! 26 Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hñquenyä imäkätä äpmuatekqetani, ämaqä eeqänänjä iqiyämetä, qua eeqänänjä iu im-imä äpmuatekäkqeqä. Qokä-apäkä eeqänänjä iuqä äpmapiyänqanqätä, quwqä anjä hiqñqenqätäñji, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä äpmuatekäkqeqä. 27 Qokä-apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyänqani, qu Ique ämoqumuapnuwänjqä imäkkqeqä. Iqu kinjä nämä mäpmeqä eänä, nesä hñqunä-hñqunä äpmenä. 28 Ne Ique änyanä, hänjä-pmeqetä, qanjä uwqetäñji, Iquesanä meniqueqä. Ämaqä hesanjä apqä tqä imäkkqä hñqua, tiinjä ätkuwa-paniqä. 'Ne iqueqä ymeqä iquenyqä.' 29 Inji ne Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenitani, Iquenyqe, 'Iqu, golqä, silpa, hikä enqä-panjä-queqe' kjuä mindqänjqä yatunqueqä. Ne ämaqä iquene, neqä kjuä indqänqeta imäkätunquä-panjä iinjji, hmanjqä! 30 Hiñuiqänänji, ämaqä iqua, Iquenyqä mañjqä etanguwängga, Iqu quwqä suqä quvqenqe, kukñuä matqä iminjqe. Inäqe tängani, ämaqä qua eeqänänjä iunji, suqä quvqenqä womba ipu ävquatämäupñqä diñqe, Iqu kukñuä yänänänjqä ätätqänä. 31 Ii quati tiinjqä. Iqueqä suqä jänänänjä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuniñqe, Iqu hiunji hñque atäunjuä ae ikqeqä. Ii iwäsäuniqä diñqe, Ämaqä Hñque ae ätekqeqä. 'Ämaqä Tqu, Qäqueqä' ämänätquetñqä diñqe, Ämaqä Iqu äpäkonqangi qua äptekuwiutani, Goti Hanjuwä Iqu anqumä ae ävauqumuatkqeqä" ätukqe.

32 Ämaqä qua äptepqä iuta anju vauqenqä tqangji äwipiyyi, ämaqä hñqua, Poli iqueni, kukñuä quvqä

tquaungua, hñqua, “Si qänakñi, kukñuä anji ttñqe, ne änenjiyã” ätukuwi. ³³ E tquanjuwängga, Poli iqu qe äväma äukqe. ³⁴ Inğanji, ämaqä hñqua, iquenyqä äwäpu, quuvqä eqäkuwi. Iquautañä hñqu, iqueqä yoqe, Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqonä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwä iutanä iquvi. Itanğa apäkä hui, iyyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe quuvqä inä eqäkqe. Ga qokä-apäkä huizi-pqe, quuvqä eqäkuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmaminjuinqä

¹ Qänakndañi, Poli iqu, Atenisi iu ävämanji, anjä-himqä Korinä iunqä äukqe. ² Iqinji iqu, Israitqä hñque äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila ique. Iqueni, känai qua Pondusi iu ämikqe. Anjä-himqä Romä iu ämiqä naqä Klotiusi iqu, “Israitqä iqua, anjä-himqä täunji huätä vämapiyä” tqanğa, Akuila iqutä, iqueqä apäkä Presilaisä, iyaqu qua Itali iu ävämanji, anjä-himqä Korinä iunji, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itanğa Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiuä anjä iunqä äukqe. ³ Iqutä, iyaqutä, namnä anjä imäkqänqä näqñqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä wäunjuä anä ipu äpmaminjuwi. ⁴ Itanğa hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, iqu Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä iunji, iquatä kukñuä anä ätminjuwi. Israitqä iquatä, Grikä iquatä, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpñqä iinqe, iquauqä kñuä indqänqä ävauqumuatätñqä ätuminqe.

⁵ Inäqe, Silasi iqutä, Timoti iqutä, Masendoniya iu äväma Poli ique wimeqanjiyänğa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiunji ique-ique awä ätuminqe. Iqu Israitqä iquañi, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” ätuätä ämotquaminqe. ⁶ I etanji Israitqä iqua, iqueuä kukñuinqä mäwinqä iqanji, ique quvqä tquanjuwängga, iqu hinoqukuä, ämuasmänqä iu täka mäkatangqe, ptä quväteqämä imäutä, tiinjä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjqä. Nyi ququvqe, mae-qunjqä. Tänganji nyi kukñuä awi, Israitqä iquenä qäyä etanğuti, hñquau-mända, tumqä umqänä.” ⁷ I ätuäqetani, iqu anjä aquväqñqä iu ävämanji, ämaqä hñqueqä anjä iunqä äukqe. Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe hageqä mamäutñqä qonä woktäuqä ique. Iqueqä anji, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä-tänjä qäqiqi ämätminqe. ⁸ Anjä aquväqñqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Inğanji iqutä, iqueqä anju äpmaminjuwä iquatä, quuvqä eqäkuwi. Itanğa Korinä pmeqä kuapanänjä

iqua-pqe, Poli iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, qu quuvqä eqiyäpu, asnä qe äqänguwi.

⁹⁻¹⁰ Itanga heatqä hñqueni, Naqä Iqu, Poli ique wätqä enqä-panä äwimeqe, tiinjä ätukqe. “Anä-himqä täuñi, qokä-apäkä kuapänä äpmeñuwä tä Nqeçä. Inji Nyi sitä anä äpmamä, ämaqä hñqu quvqä ikitquetñqe, hiñuinä moquñqä imqänä. Inji, si zä miqä, manjä matqä mäpmeqä, kukñuä awä tquanginyä” ätukqe. ¹¹ Itanga Poli iqu Korinä iuñi, quväukuä hñqunä itanga qañui 6 inä äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä ämotquaminqe.

¹² Iinjä etangi, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätangani, Israitqä iqua, kñuä naqä-hñqunä indqänäpu, Poli ique äpäsänä-tpu ipu, kukñuäñqä ätuma äwäpu, Galiyo iqueni tiinjä ätukuwi. ¹³ “Ämaqä tqu, qokä-apäkä iuñi, qu neyaqä suqä iuñi hñgisänä ipu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqäñi suqä huitanjä-huitanjä iuta ämamäupñqä ämotquetqänä.”

¹⁴ Poli iqu kukñuä kima tumuätä iqanga, Galiyo iqu Israitqä iquauñi tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tqu suqe ävausätä quvqä iqä-säpi, nyi heyaqä kukñui qätä heyqäminjqä. ¹⁵ Itangi he kukñuinqätä, yoqenqätä, hiyaqä suqenqätäñi, yatñqä änyiyquwi, ii hiqeqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpüyä. Nyi nätmätqä iinjä isuanqe, qätä maeyqä imqänä” ätukqe. ¹⁶ I ätuäqetani, kukñuä mitqä anä iutani huätä ändowatkqe. ¹⁷ Inğani ämaqä eeqänäñi, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu miqä ique, a äkiqätäpu, kukñuä mitqä anätänjä iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätanguwänga, Galiyo iqu hiñuinä äqunqce.

Poli iqu, Andiyokänjqä anji äukqenjqä

¹⁸ Iqinji Poli iqu hea hatnjä hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, anä-himqä Sengriyanqä anä qe äukuwi. Iqinji iqu Goti Hanjuwä Iqueni, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqenjqä motquetñqä, iqueqä dä qe äktängqce. Inğani iqua, qua naqä Siliya iuñqä upñqä, yimba qe ätkamäukuwi. ¹⁹⁻²¹ Anä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiyi, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquväqe, iquatä kukñuä anä ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetuñqueqä” tquanga, iqu “Nyi änä maeqä injänä” ätukqä-qe, qu wivämetñqänğani, “Goti Hanjuwä Iqu wiñğanğutqe, anğumä emamniqeqä” ätukqe. Inğani, iyaquñi, iqi äwqatämäumä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäutä qe äukqe.

22 Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemänqä äyäqe, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvā äqänminjuwä iquauñi, yeeqä äwätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qanakndani iqu iquau ävämanji, anä-himqä Andiyokä iunqä anju äquveqäkqe.

Poli iqueqä qanä Äkayänqä anji ikäminqenqä (18:23-21:16)

23 Iqu iqini, hea hui äpmeqe, qua naqä Galesiya iunqätä, Pälenjiya iunqätä äwätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanquwä iquauqä quuvqe, yänänäqñqä imäkmbñqä yätamakqä äväkäminqe.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kukñuä awä ätuminqenqä

24 Poli iqu i ikitqätanqa, ämaqä Israitqä, anä-himqä Aleksandiyatanä hñqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kukñuä änguänä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiñqä näqñqä änguänänjä-tänue. 25 Hänaqä, Naqä Iqu ämänätquakqenqe, iqu näqñqä ae ämakqe. Iqu äwqä yänänäqñqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nätmätqä Jisasi Iqu imäkminqeuñi, qäyunä motqueqä ique. Itanji asñä-qñqe, iqu Jonä iqu äqäminqenqänä näqñqä emiñqe. 26 Itanqa iqu äwätä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iuta, zä miqä kukñuä awä ätukqe. Inganji Presila Akuilayaqu, iqueqä kukñui qätä äwiyi, ätuma äwäsinyä, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä, näqñqä änguänänjä äwimiñyi.

27 Qanakndani, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iunqä wätñqä itqätanqani, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätñqenqä yänänäqñqä iwimakkuwi. Itanqa, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapñqenqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äväwqatkuwi. Inganji iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hiñgi vqeta quuvqä eqäkuwä iquauñi, yätamakqä kuapanä tiñjä äwimiñqe. 28 Israitqä, kukñuä quvqä ätminjuwä iquauñi, iqu ämaqeüqä hiñuä iqini kimanji yänänäqñqä ätuätä, mäñdi äkittqäumiñqe. Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanji awä ätuätä, ätnänjä iqi tii ätuminqe. “Krais, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätñqä ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäquvqä.”

¹ Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetanġani, Poli iqu, hänaqä qoqonä iu änyätanġqeu äpawitä, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqini iqu quuvqä heqiyqä hñquau äwimakqe. ² Iqu iquaunġi, yatnqä tiinjä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyanġani, Dnġ Änġuä Iqu he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”

Qu kimani, “Oeyqä. Kuknua, ‘Dnġ Änġuä hui äpmenä-qe’ tqanġuwi, ne qätä mäwiyqä ikqueqä” ätukuwi.

³ Inġi iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “He asni, äkitani äqanġuwäwä?”

Qu iqueni, “Ne asni, Jonä iqu äqäminġetani, äqanġqueqä” ätukuwi.

⁴ Inġani Poli iqu tiinjä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä knuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäutqätanġuwä iquau, asnä äqiyätäqanġani, tiinjä ätuminġeqä. ‘He Ämaqä, nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpnġeqä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä” ätukqe.

⁵ Qu kuknua ii äwipiyyi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asnä qe äqanġuwi. ⁶ Itanġa Poli iqu hipa haqeqi wiyqanġa, Dnġ Änġuä Iqu iquaunġä äpkqe. Inġani qu anä-kuknui huitanä-huitanä ätäpu, Goti Iqueqä kuknui hinuä trnqä ipäqäkuwi. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, 12 iquayi.

⁸ Qanua hñquaqui-hñquenä iunġi, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä anä aquvāqñqä yäpä inġisa kuknua awä ätuäqisminqe. Iqu iquatä, kuknua anä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqunä ämitnġeunqä knuä indqanġe, jänä mapnqä ätuminġe. ⁹ Inäqe, hñqua, iquauqä äwqe makunmäknqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-apäkiuqä hinuä iqisanġi, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä mändi äkittqiyäpu, quvqä ätukuwi. Inġinqe Poli iqu iquau ävämetä, quuvqä heqiyqä iquau itmetä, hiunġi ique-iqueni ämotqueqä hñqueqä anä yäpä inġisa, iquatä kuknua anä ätäqisminqe. Ämotqueqä iqueqä yoqe, Tiranusi ique. ¹⁰ Itanġani iqu quvāukuä hñquaqu e imäkätqätanġa, qokä-apäkä eeqänänġä, Israitqä iquatä, ämaqä yäpaqanġisanġä Grikä iquatä, qua Eesiya iu pmeqe, qu Naqä Iqueqä kuknui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hiknġä 7 inġuiquaunġä

¹¹ Inġani Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique iwimäkätä, iqueqä hipa iunġi wäunua ämaqä mimäkqänänġä di yänänäqñqä imäkminġe. ¹² Inġinqe, ämaqe, qu tapätapä wänqä ämepu, Poli ique itmaqäpiyyi, äma äwäpu, ämaqä tänjä-yaqä-tänġä iquau äwiminuwi. Itanġa ämaqä iqua

änguä eqanjuwänga, dnä quvqä-tänjä iqua-pqe änguä inä emiñuwi.

13 Ämaqä Israitqä, dnä quvqä huätä dowatpñqä ikämiñuwä hñqua, dnä quvqä-tänjä hñquau äwimapiyi, Jisasi Naqä Iqueqä yoqä ätäpu, dnä quvqä huätä dowatanä-tpu tii ätmiñuwi. "Jisasi, Poli iqu Iquenyqä awä ätuätñqä Iqueqä yoqä dñji, ne kukñuä yänänäqñqä, 'He vämapiyä' etqunä." 14 Inğanj Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä naqä hñqu, ymeqä 7-tänjä-que. Iqueqä yoqe, Skepa ique. Ymeqä iinjä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dnä quvqä huätä dowatanä-tpu ätmiñuwi. 15 Inji hiunji hñquenji, qu e tqanjuwänganji, dnä quvqä iqu kimanji, tiinjä ätukqe. "Jisasi Iquenyqätä, Poli iquenyqätä, nyi näqñqeqä. I etanji he tqukuñgä?" 16 Inğanj ämaqä dnä quvqä-tänjä iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiunji ququvqä imäkätä, gquä äqiyäpisätä, äpäsqañga, qu anä iunji ävämanji, ipä-tpqä zä qe äukuwi.

17 Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänänjä iqua, ämaqä iqu e imäkqañgqenqä qätä äwipiysi, zä injä naqänänjä wimeqañga, qu Naqä Jisasi Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi. 18 Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapänänjä iqua, qu äpäpu suqä quvqä hiñuiqänä imäkmiñuwiñqä, ätnänjä iqisa awä ätukuwi. 19 Ämaqä iquautanjä paaqä huitanjä-huitanjä imäkqä hñqua-pqe, quwqä nätmätqä paaqä imäkmiñuwä itä, bukä paaqenqä näqñqä-vqä-pqetä, äma äppiysi, ämaqeuqä hiñuä iqisanji, tä ikakuwi. Bukä iinjä mbqe, eeqänänji 50,000 mbqä-hikä ii täuqe. 20 Nätmätqä yänänäqñqä eeqänänjä iinjä ätimäumiñqetanji, Naqä Iqu, Iqueqä kukñuä ii wäunjuä yänänäqñqä yätñqä imäkätä, anä-himqä im-imä wätñqä imäkmiñqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetñqä näwe imäkñgqenqä

21 Wäunjuä Epäsäsi iunji, yänänäqñqä ae ätimäucañganji, Poli iqu kñuä tii indqänmiñqe. "Qua Masendoniyä iutä, qua Äkaiya iutä, qañä ikitmä, qänakndanji Jerusälemänqä umniqeqä." Iqu tiinjä inä indqänmiñqe. "Nyi iunji qäpu ikämi, Romä iu-pqe yqänä qunmniqe." 22 Inğanj iqu ämaqä, ique yätamäkqä äwimiñjiyä hñquaqui, Masendoniyañqä hiñuiqä ändowatkqe. Ii, Timoti iqutä, Erastusi iqutanji. Poli iqu qua Eesiya iunji, hea hui inä äpmakqe.

Epäsäsi pmeqä hñqua, kukñuä mäkä naqä äunjuwiñqä

23 Hea inğanj, ämaqä hñqua, Naqä Iqueqä hänaqeuñqä mäwiñqä itä, kukñuä mäkä aanjä naqänänjä tii ipäqäkuwi. 24 Ämaqä hñqu äpmamiñqe, iqueqä yoqe Demitriyasi ique.

Iqu hikä silpa ämetä, nätmatqä imäkqä ique. Iqu silpatäni, goti quanqä Atemisi iyyqä anä enqä-pani, ktqä wänqä iinjä imäkminqe. Wäunjuä iutani, ämaqä, iqutä asänä iminuwä iqua, mbqä kuapänä ämaminuwi. ²⁵ Inqani iqu, ämaqä iquautä, wäunjuä asä imäkäpiyä-qe, huitanä-huitanä imäkqä huizi iquau-pqe, aquvä ämaqiyätä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, wäunjuä nyi itnqetani iqä iquenä, he näqñqeqä. Ne wäunjuä iinjä di itanä, mbqä kuapänä äyä ämetunqeqä. ²⁶ I etanqi Poli iquenyqe, he qätä äwiyäpu, hinjuä ae äyä äqunäñuwiqä. Iqu anä-himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiya iutä, äpme, tiinjä ätätñqeqä. ‘Ne goti hipaitä imäkätunqque, naqä-qakuä hmanjqä.’ Iqu e ätuätäqänqani, ämaqä kuapänäni, knjuä asänänä iinjä indqämbñqä iwimäkätñqeqä. ²⁷ Poli iqueqä kukñuä ii, neyaqä mbqä wäunjuä, neyaqä yoqetä, qui imäkätñqä äyä iqiya. Itanqa nätmatqä-pqä hui inänjqä. Goti naqä Atemisi iyyqä aninqe, qokä-apäki, ‘Ii nätmatqä hingñqeqä’ knjuä indqämbñqäuä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiya täu pmeqä iquatä, qua huiziu pmeqä iquauñä-pqe, apäkä täsiyqä yoqe, haqeqä mamäupñqä qonä äwoktäutqänuwä-qe, Poli iqu kukñuä ii ätätñqe, qui wimäkätñqä äyä iqiya” ätukqe.

²⁸ I tqanqi äwipiyyi, qu äwqä tnänä imäkäpu, manjä yänänäqñqä, “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinganänä iyyqä” ätkuwi. ²⁹ Itani anä-himqä iu pmeqä eeqänänä iqua, manjä yänänäqñqä ätqäwäpu, Gayusi iquesä, Aritakusi iquesä, eyqiyäma, quwqä aquväqñqä iunqä äukuwi. Iquaqu, qua naqä Masendoniya iutanä-quaqu, Poli iqutä qanä anä ikäminuwä iquaquwi. ³⁰ Iinjä iqanquwänqä, Poli iqu iquau kukñuä tumuätä iqanqä, quuvqä heqiyqä iqua, iqueni a äkiqätminuwi. ³¹ Inji tiinjä-pqe inänji. Ämaqä, qua Eesiya iu miqä naqä hñqua, Poli iqueqä käyämaqä epu, iqu quvaqä aquväqñqeuñi mäwqä yätñqä iinjä, kukñuä ändowatkuwi.

³² Itanqa ämaqä, aquväqñqä iu äpmaminuwä iqua, quwqä knjuä indqänqe qui imäkñätä, kukñuä huitanä-huitanä ätminuwi. Kuapänäni, quwqä aquvä äqänquwä iqueqä quatinqe, maqñqä eminuwi. ³³ Israitqä iqua, iquautanä Aleksandä iqu, kukñuä tuätñqänä, ämaqä iquauqä hinjuä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä hñqua hinjuä iinjä äqumbiyi, “Nätmatqä tä, iquesanjqä” knjuä indqänquwä. Inqani iqu iquauqä kukñui kima tuätñqä winqanqi, qu kukñuä matqä ipñqä diñqe, hipa itänä ämenjinä qe ämikqe. ³⁴ Iinjä etanqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutanä-qe äqumbiyi, eeqänänä manjä yänänäqñqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinganänä iyyqä” ätkuwi. Qu

iinji, äpakänä ätminjuwi.

³⁵ Itanji ämaqä, anä-himqä miqä iquauqä wäunjuä-wiyqä hñqu, qu kukñuä matqä ipñqä imäkäqe, ti ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iquenä, ämaqä eeqänäni tiinjuqä näqñqeqä. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iyyqä anitā, hikā pmua qäukuä haqä yätuta äpäknjgqä itāni, miqä-quneyi. ³⁶ Ämaqä hñqu, ‘Kukñuä täunji, quanjiqä’ matqä yänñiyä. Iinjuqe, he kukñuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä! ³⁷ He ämaqä iquauqui ätuma äpquwä etanñqä-qe, iquaqu neyaqä anä hiqäva-imäkqä iutanji, nätmätqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itanña neyaqä goti apäkā iinyqe, mändi makittqiyqä iqiyiqä. ³⁸ Inji Demitriyasi iqutā, ämaqä wäunjuä anä iqä iquatā, qu ämaqä hñqutā kukñuä-täunjuä etanñutqe, hea kukñuä ätäpu qätā wiyqänñanñeqä. Itanña qua miqä naqä iqua, äyā äpmeñä. Iqua jänäni, kukñuä mitqänña imäkqäpñqä. ³⁹ Inñqe, he kukñuä hui yqänä etanñutqe, hea hiqä aquvāqñqä qäyunänñanña tqäpñqä. ⁴⁰ Quati tiinji. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmätqä tänña imäkququenqä qätā äwipqe, qu ne, suqä quvqä naqänänñä imäkqä-qune änaqämbiyi, kukñuä ämänetäpu, hanñä-iqä nätapñqäuä. Ne aquvā hñgi äqänätanä, manñä äyā ätqunä. Inji qu kukñuä ämänetqanñuwänñanji, ne kukñuä kimanji, änä mätquä yanñunä” ätukqe. ⁴¹ Kukñuä iinji ätuäqe, qokä-apäkā iquauñi, huätā qe ändowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniyā iutā, Grikā iutā, ikāminñenqä

¹ Qu manñä hñgi ätkuwi, hma äyā iqanñanji, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yänñänäqñqä tqäutpñqänä, kukñuä hui qe ätukqe. Inñanji iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyāñqä wätñqä ävämakqe. ² Iqu iqinji qanñä äwätā, quuvqä heqiyqä iqua yänñänäqñqä tqäutpñqä ätqäuminñqe. Iqu iqisanji äwäqe, qua Grikā iu qe ätimäukqe. ³ Iqinji iqu qanñuä hñquaqu-hñque äpmakqe. Qänakndanji, iqu yimba äwätā qua naqä Siliya iu timäutñqä kñuä indqänä pmetanña, Israitqä iqua ique pizqä päkñqä, kukñuä naqä-hñqunä imäkqanñuwinñqe, qätā äwikqe. Iinjuqe iqu hänaqä hui-mändä wätñqä indqänätā, Masendoniyāñqä anñumä qe äukqe. ⁴ Ämaqä hñqua, Poli iqutā anä äukuwi. Anñä-himqä Beliya iutanñä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itanña anñä-himqä Tesälonaika iutanñä Aritakusi iqutā, Sekundusi iqutā, itanña anñä-himqä Depe iutanñä Gayusi ique, Timoti ique, itanña qua

naqä Eesiya iutanä Tikikusi iqutä, Tropimusi iqutä, iquayi.
⁵ Masendoniyatanj, ämaqä tqua, qu hiñuiqä äwäpu, anä-himqä Troasi iu nenyqä hiñuä äqämbu äpmamiñuwi. ⁶ Ne Pilipai iunji, hiunji naqänänjä bretqä yenüä qo matäuqä ique hiñuä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huiñji hipa hññi eeqänä päwqanğa, ämaqä iquauñi Troasi iu äwimakque. Iqñi ne wikä hñqu äpmakque.

Poli iqu, Yuläkesi ique anğumä ävauqumuatkqenqä

⁷ Inğanj hiunji kiñganänjä iqueni, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä buayä anä natuñquä aquvä qänätaqeunji, Poli iqu awiñğa wäniñqä etanji, iqu qokä-apäkä iquau kukñuä awä ätukqe. Iqu kukñuä kuapänä ätqä wätqätanji, heatqä quaqä qe imänğqe. ⁸ Anä hiqñqä ne aquvä qänatuñquä iqueni, yakä iu äpäkeyani, ätenä hñquaqi ämäwqätäuani, hñququque pmeqanğa, hiqi-tä kuapä äyänämiñqe. ⁹ Inğanj hikñä hñqu, iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu anä huätänänqä iu äpme, hiqanğqä hipikutäwä iqämanmiñqe. Poli iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, iqu hiqanğä hämänä äwiqe, qua mäñji äpäknğqe. Inğanj qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae äpäkonğanji äquñguwi. ¹⁰ Poli iqu-pqe äpäwiqe, hikñä iqueuä haqeqi äpäknäqe, ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. "He yäñuä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä hññä-pmeqe, änänjqä." ¹¹ Inğanj Poli iqu iquatä anji äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä anğuwı. Buayä qäpu ämbiyi, iqu kukñuä kuapänä inä ätukqe. Zä äyä veqanğa, iqu ävämakqe. ¹² Hikñä ique, hññä yqänä etanji, qu ätuma äwäpiyanğa, äwqä hanjä äwiñğqe.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusiñqä äukqenqä

¹³ Iqisanji ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, anä-himqä Asosi iu ganä qe ätimäukque. Ii tiñji. Iqu Asosinyqä hänaqä iu qanä äwätä, yimba iqisa tkamäutuñqä äwiñğqe. ¹⁴ Iqu äpätä aquvä mänaqiyqanğa, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, anä-himqä Mitilini iunqä äukqe. ¹⁵ Awiñganji, iqñi ävämanji, qua Kiyosi iu qe ämäwqätäuani, awiñğa-mändanji, ne äwaqe, anä-himqä Samosi iu iuäqämakque. Itanji hiunji huizi iqueni, ne anğumä äwätanä, anä-himqä Miletusi iu iuäqämakque. ¹⁶ Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänänjä qu 'Pendikosinğanjqä' ätmiñuwä iqueni, Jerusälemä iu hiñuä qunätñqä äwiñğqe. Iiññqe, "Hea kuapänänji, qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaniñquä diñqe, Epäsäsi iunji ämäwqätäuatuñqueqä" kñuä ämakqe.

Poli iqu, Epäsäsi iutanjä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqenqä

¹⁷ Ne anjä-himqä Miletusi iu ätimäuani, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua äpäpu, ique hinuä mäqumbhjqä dijqe, kuknuä Epäsäsi iunqä ändowatkqe. ¹⁸ Qu ae äyä timäuqanquwänga, iqu tiinjä ätukqe.

“Nyi kinğanänjä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpмамänga suqä ii imäkminqenqe, hiqä-hiuäni näqñqä enäüä. ¹⁹ Hea ique-iqueni, Israitqä iqua mändi ängittqiyanä-tpu itqätanjä, hanjä-iqä ämetmä, kñuä kuapänä äqiyätmä, ñqä yoqe mändi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä wäunjuinä äyä iminqeä. ²⁰ Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyä iminqeä. Aquväqñqä iunjä-pqä, hiqä anjä hñqunä-hñqunänjä iu-pqe, nyi kuknuä änguänänjä he yätamäqä hiyqenqe, qäyunä etminqeä. ²¹ Itanja hea ique-iqueni, Israitqä iquaujä-pqä, itanja Grikä iquau-pqe, tiñi inä äyä ätuminqeä. ‘Ne suqä quvqetani, Goti Hanjuwä Iquenyqä kñuä äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatunqeä.’ Iñqe he näqñqä äyä etqänuwiqä” ätukqe.

²² “Itanja qätä nyipiyä! Tängani Dñä Änguä Iqunä inyimäqangi, nyi Jerusälemänqä umqä iqä. Iqini suqä äki nyimenqutiyä? Nyi maqñqeä. ²³ Näqñqä tä qenyä eqänä. Dñä Änguä Iqu, awi tiinjä ändätñqeä. Nyi anjä-himqä eeqänänjä iu qanjä ikämqänqani, qu guä äpmuatenjiyäpu, hanjä-iqä dappnuwiqä.

²⁴ Inäqe ñqä hñjä-pmeqenqe, kñuä mindqänqä itqänänä. Oeyä! Nqä änyinqe, hänaqä ñqä äwätñqä iunqä änyinätangi iu äwätmä, wäunjuä Naqä Jisasi Iquesa ämakqe, qäpunä imäkmqä itqänänä. Nqä wäunju, kuknuä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä qeqä imänqä iuta hñgi vqeunqä awä tquämqeä. ²⁵ I etangi qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä äyä etminqeä. Inäqe tängani nyi tiñinqä näqñqeä. Qänakndani, he eeqänänjuenä, nyaqä hipenju, hinuä manqänqä ipnuwiqä. ²⁶⁻²⁷ Iñqe nyi kuknuä hämänä etqänä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä eeqänänjä iunqe, awä etmqä dijqä zä miqä etminqä iunji, ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisa qui imäkñgqä etangutqe, ii ñqä suqä quvqä manä.

²⁸ He hiqä-hiuäni änguänä mimbiyä. Itanja qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hñqeä iuta, mbqä itä aquvä ämaqäqä eeqänänjä iquaujä-pqe änguänä inä mipiyä. Qu sipsipqä enqä-panjä etangi, iquau mipñqä dijqe, Dñä Änguä Iqu he atäunjuä äyä ekqeä. ²⁹ Nyi näqñqeä.

Nyi eväma äumqāngani, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi äpāpu, sipsipqä iquauñi qui imäkqāpnuwiqä.³⁰ Itanğa ämaqä hiqä-hiuätanä hñqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä hui, iquau qānaki äwivändqa upñqe, kukñuä quanğä tqupnuwiqä.³¹ Iññqe nyi imäkminqä iunji, knui huätä mäwquatämäuqä ipu, hea ique-ique äñguänänjä mingpñqä. Quväukuä hñquaqui-hñquenä iunji, nyi heatqāngatä, hiunjinğatä, hanjuä mäwiqä itmä, ñqä hiñuitanji knuä äqiyätmä, he eeqänänji näqñqä äyä ämetquaminqeqä.

³² Täñganji nyi henji, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmu-ateqänä. He yänänäqñqä emäkqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imänqeta hiñginäwa vqenqä kukñuä iqutänji, ii qäyunänjiqä. Itanğa qokä-apäkä, Iqueqāñqä atäunjuä ikqä iquauñi, Iqu nätmätqä äñguänänji ävāñqiyä. Inji he-pqe nätmätqä iñji mapnuwä iñqe, ii qäyunänjiqä.

³³ Ämaqä hñqueqä mbqenqätä, gquä-pqenqätä, nyi hiñuä aowi mäqunquä itñqeqä.³⁴ Hiqä-hiuänji näqñqeqä. Nqä hipa uita imäkätmä äyä äminyätñqeqä. Itanğa ämaqä nyitä anä pmetanğuwä iquauñä-pqe ämitñqeqä.³⁵ Nyi wäunjuä eeqänänjä heyaqä awä iqi imiñqe, äyä ämetquaminqeqä. Nyi ii imiñqä-pañi, he-pqe wäunjuä yänänäqñqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamäkqä minqä iqanğuwä iquauñi, yätamäkqä vqäpnä. Itanğa Naqä Jisasi Iqu ätkqenqä knuä indqāngpnä. Iqu tiñjä äyä ätkqeqä. 'Ämaqä nätmätqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe, ämaqä nätmätqä ämetqä iqueqä aquvänä iqä iunji, amäwqätäuniqeqä.' "

³⁶ Poli iqu kukñuä ii ae ätuäqe, inğanji iqu iquatä qonjä anä äuktäupu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä qe ätkqe.³⁷⁻³⁸ Iqua knuä kuapänä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikuwi. Inğanji iqu iquauñi, "Nyaqä hipenji, anğumä hiñuä mañqāñqä ipnuwiqä" ätukqenqä, qu eeqänänji huäqä kiñjä äwunğqe. Inğanji qu ique yimba iunqä qe ätuma äukuwi.

21

Poli iqu, Jerusälemä yätunqä ekqenqä

¹ Inğanji ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbaeu äpaquvatanä, jänä äwätanä, qua Kosi iu ätimäukque. Itanji awinğanji, qua Lonesi iu ätimäuani, iqisanji anjä-himqä Pätala iunqä äukqe. ² Pätala iunji, yimba hñqu, qua Ponisiya iunqä wätñqä iqanği ämoqumueni, ne yimba ique ätkamäutanä, iqinji ävämakque. ³ Ne äwani, qua Saplusi iquenji, hipa qunamäuqāngisanä äqunmäñi,

qua Siliya iu ätimäutanä, anä-himqä Tayä iunji, yquayä ämaipnqä iuäqämakque. ⁴ Iqinji ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmaminjuwä iquau ämaqumueni, iquatä wikä hnqu äpmakque. Ämaqä iquauñi, Dñä Änguä Iqu knuä vqanji, qu Poli iqueni, “Si Jerusälemänqä mäwqä ishqeqä” ätuminjuwi. ⁵ Ne anä-himqä iunji ävämetanä, qanjä watunquä iqanqua, quuvqä heqiyqä iquatä, ymeqä-apäkä iuatä anä-himqä iqueni yäpaqä mängisa änäquatämäukuwi. Ne äwani, eqä-pñä manjä iqinji, qonjä äuktäutanä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkque. ⁶ Inganji ne, “Äquatnatunquä” ätuaqe, qu “Evämequnä” änatpiyi, anämqä uwqanqä, ne yimba iu äpaqukque.

⁷ Tayäñi äväma äwani, anä-himqä Tolemesi iu ätimäukque. Iqinji, ne quuvqä heqiyqä iquau yeeqä ävätanä, hiunji hnqunä anä äpmakque. ⁸ Awiñganji ne äväma äwani, anä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqinji ne Pilipä iqueqä anjuñqä äwätanä, iqutä hiqaqä anä äwokque. Iqu kuknuä änguä qokä-äpäkiu awä ätuäkäminqä ique, itanqa iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqanqä hinjuqänä atäunjuä ikuwä iutanjä iquvi.* ⁹ Iqu iqueqä meqe, hnquaqui-hnquaquiyi. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui hinjuä ätminjuwi.

¹⁰ Ne iqi hiunji hui ae pmetanqua, Goti Iqueqä kuknuä hinjuä-tqä hnqu, qua Jutiya yätuta äquvepkqe. Iqueqä yoqe Akipasi† ique. ¹¹ Iqu änemeqe, Poli iqueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatnä äququätänäqe, tiinjä ätkqe. “Dñä Änguä Iqu tii ätqiyä. ‘Aquvä tqueqä kaniqueni, Israitqä iqua Jerusälemä iunji, guä tii äkiqiyäuäpu, Israitqä iqua qäyä etanji huiziquauä hipa iu wipnqäuä,’ ätqiyä” änatkqe. ¹² I tqanji äwiyäqe, nesä, qokä-apäkä anä iutanjitä, Poli iqueni, “Si Jerusälemänqä, mäwqä ishqeqä” ämäutqungque. ¹³ Inganji iqu kimanji, tiinjä änatkqe. “He knuä äqiyäpu, äwqä hanä-iqe ändapquwi, ii sunqäwä? Nyi guä ängiqiyäpnqä diñqe, knui iqunä mindqänqä iqä. Knui hnqu inänji. Nyi Jerusälemä iunji, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä diñqe, ‘ñnqä’ ätqänä.” ¹⁴ Iqu yänjä qänqanji äqunani, ne anqumñi mätkuä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa ätimäuqe, qäyä ätimäuänä” ätkque.

¹⁵ Hiunji hui ae äpäwqanqa, ne Jerusälemänqä watunquä näwinyä imäknani, ävämakque. ¹⁶ Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmaminjuwä hnqua, iqua nesä äwätanä,

* 21:8 Wäunjuinqä 6:1-6 † 21:10 Wäunjuinqä 11:28

Nesonä iqueqä anju pmetuñque, iqinyqä änätma äukuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutañä-que, qänganäni quuvqä heqiyqä-qu äpmaminqe.

Poli iqtä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kukñuä ätkuwinqä

¹⁷ Ne Jerusälemä timäuqanqwa, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe inetmakuwi. ¹⁸ Awiñgani, Poli iqu, Jemisi iqtä kukñuä siñqä uwqanqi, ne-pqe anä äukqe. Itanqa quuvqä heqiyqeu miqä eeqänänä iqua-pqe, inä ätimäukuwi. ¹⁹ Inqani Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätuminqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyä etanqi huiziquauä awä iqisanji wäunjuä itqätanqani, Goti Hanjuwä Iqu iquauni, iinä-iinä iwimäkätñqeqä.”

²⁰ Iqua iqueä kukñui qätä ae äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäupiyi, Poli iquenji tiinä ätukuwi. “Tasi-gua iquki, si näqnqeqä. Israitqä kuapanänä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Eeqänänä iqua, kukñuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunji, a yänänäqnqä äqätäunjuwiqä. ²¹ Itanqa iqua sinyqe, qätä tiinä äwiyätqänjuwiqä. Israitqätanä, ämaqä huiziquauqä awä iqi äpmeñuwä iquauni, si tii äyä ätuäkitqänjiqä. ‘He suqä Mosisi iqu änätapkqe, huätä vquatämäupu, hiqä ymeqä iquauni, huiwä häuä maktäuqä ipu, atqä-awäkauqä suqä iunji, qänaknä miqä pambiyä’ äyä ätuäkitqänjiqä. ²² Sinyqe, ‘Iqu ae äpqqeqä’ qätä äwiyäpiyanqani, yeeqä miqä ipñqäuä. Iñqe ne äänä imäkatunquawä? ²³ Si tiinä imäkñqe, änengiyä. Ämaqä nesänä hñquaqui-hñquaquinä iqua, qu kukñuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi ekuwi, äwinä. ²⁴ Ämaqä iquauni si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, kiyä maeqä pmapñqe, suqä qäyunänjinä imäkpnqä änengiyä. Itanqa huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbñqe, si quwqä hiqäva-imäkqenqä mbqä isñqä änengiyä. Si iinä imäkqanqtqe, ämaqä eeqänänä iqua, kukñuä quvqä sinyqä äwiyquwinqe, näqnqä tiinä hipñqäuä. ‘Ii, kukñuä quanqiqä.’ Itanqa sinyqe, näqnqä tiinä inä hipñqäuä, ‘Iqu suqeuñi, qänaknä iqä-queqä.’ ²⁵ Itanqa Israitqä iqua qäyä etanqi huizi quuvqä eqiyätqänjuwä iquauni, ne pipa iunji, kukñuä tiinji ae äyä äqiyätanä äwikqueqä.‡ ‘Ämaqä hñqu nanjuä ämetä, goti quanqä iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanjuä häñeqä yqänänä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanjuä ämaqä hiinjuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkppä di-pqe manqä ipnuwänqätä, itanqa suqä qokänqä

‡ 21:25 Wäunjuinqä 15:29

apäkänqä iqe, mimäqkä pa iqäpñqeqä' äqäkqeqä" ätukuwi.

²⁶ Awiñgani iqu ämaqä iquaqi-iquaqi itmetä, iqutä, qutä, kiyä maeqä pmapñqä diñqä, suqä qäyunä imäkkqe. Inñgani iqu hiqäva-imäqkä anä täknä yäpä yängisa äpeyätä, hiqäva-imäqkä iquau, qu hiunji äsqueñi kiyä maeqä äñguänänä äpmapu, hiqäva hñqunä-hñqunä imäkpnuwänqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäqkä anju, Poli ique guä äkiqiyäukuwiñqä

²⁷ Hiunji 7 päwätñqä iqanga, Poli iqu, hiqäva-imäqkä anä täknä yäpä yängisa äpekqe. Israitqä, qua Eesiya iutanä hñqua, iqu iqi pmetanji hiñuä äqumbiyi, ique a äkiqätäpu, ämaqe, iquenyqä äkasuwä munätñqä imäkpñqä diñqä, tääqä yänänäqñqä tiñä ätukuwi. ²⁸ "He Israitqä iquenyä, yätamäqkä nepiyä! Ämaqä anä-himqä eeqänänä iu ätuäkitä, neyaqä ämaqä iquautä, kukñuä-suqä iutä, hiqäva-imäqkä anä täu-pqe, mäñdi äkittqiyäkitñqe, ämaqä tä, qäqeqä. Itanga täñgani iqu tiñä-pqe äyä imäqkiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iqune qäyä etanji huizi iquauñi, hiqäva-imäqkä anä täknä yäpä tängisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäqqe, anji Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyä etanji, Iqueqä hiñuä iqinji kiyä mätqä imäqkiyä" ätukuwi.

²⁹ Qu kukñuä iñji, tiññqä ätukuwi. Kiñganänji Poli iqutä, Tropimusi, ämaqä Epäsäsi iutanä iqutä, hiqäva-imäqkä anä yäpaqängisa ikitqätanjinä äqunjuwi. Itanga qu, Poli iqu anä täknä yäpä yängisa äqumbiyänñgani, "Iqu Tropimusi iqueni, täknä yäpä tängisanqä qäsä ätuma äyapqiyä" tpu ipu, e ätukuwi.

³⁰ Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänänä iqua, kukñuä iñqä qätä äwipiyi, qu tnänä äpäpu aquvā äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäqkä anä täknä yäpaqä inñgisa eyqiyäma äukuwi. Inñgani qu maqänänji, täknä hävqe qñqanä qe ämäyekuwi.

³¹⁻³² Qu Poli ique äpäkpñqä itqätanjuwänñgani, mäkä-iqä Romä iutanä iquau miqä naqä iqu, "Jerusälemä pmeqä eeqänänä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hiñgi äunätqänäuä" tqangä äwiyäqe, maqänänji iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetanjuwä iqinyqä tnänä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iqutä, iqueqä mäkä-iqä iquatä äquvepñqängä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkmñjuwi ävquatämäukuwi.

³³ Inñgani mäkä-iqeu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hñquaqutä guä kiqiyäupñqä ätukqe. Inñgani iqu qokä-apäkä iquauñi, yatñqä ävätä, "Ämaqä tqu, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?"

ätukqe. ³⁴ Inäqe, iqua kuapänä epu, manä näñi-mänjisa yänänäqñqä tätqätanquwitanj, iqu kukñuä quati qätä mäwiyqä itä, iqueqä mäkä-iqä iquau, Poli ique iquauqä anä yänänäqñqä iunqä ätuma upñqä ätukqe. ³⁵⁻³⁶ Ique ätuma wätqätanquwanğa, qokä-apäkä iqua qänaki äwivändäpu manä yänänäqñqä, “Iquenj pizqä päkpiyä!” ätminjuwi. Itanğa iqua anä iqueqä hänaqä yakä iu ätimäupiwi, qu ique äpäkñqä etanji, iqua iquenj haqeqä a äqätqa ekuwi.

³⁷ Mäkä-iqä iqua ique anä iunqä ätuma upñqä iqanğa, iqu iquauqä ämiqä naqä ique, Grikä iquauä anä-kukñuä ätätä, “Nyi kukñuä hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimanj, “Si Grikä iquauä kukñui äänä dtñqäwä?” ätukqe.

³⁸ “Si qua Isipätanä iqukiyi. Hinjuiqänänj gapmanqä iquauñj, mäkänqä ävauqumuatätinä, ämaqä 4,000 iquau ipäqäyunjitä päsqanquwä iquauñj, anä avqñqä yenjä iunqä ätuma äuminä iqukiyqä, kñuä änyiyqiyä” ätukqe.

³⁹ Inğanj Poli iqu, tiinjä ätukqe. “Nyi ämaqä Israitqä iqunä, anä-himqä Tasusi iutanä, qua Silisiya iutanä iqunqä. Nyaqä anä-himqe, yoqä naqä qonqä aniqä. Nyi ämaqä tquau kukñuä tumqä, hinjuinä ñqänyä” ätukqe. ⁴⁰ Mäkä-iqueu miqä naqä iqu ‘ññqä’ tquanğa, Poli iqu anä yakä iu pämä ätqäuqe, ämaqä kukñuä matqä ipñqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqe. Qu kukñuä matqä pmetanquwanğa, iqu iquauqä anä-kukñuä iunä qe ätukqe.

22

Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ “Tatqä-guäka iquendä, apiqukuendä, nyi suqä quvqä mimäqä itñqä iñqe, awä hitqanğmdqe, he qätä nyipiyä” ätukqe. ² Qu Poli iqu, iquauqä anä-kukñuä iunä tqanji äwipiyänğanj, kukñuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Inğanj iqu tii ätukqe.

³ “Nyi Israitqä iqunqä. Nqä nipai, qua Silisiya iu, anä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Inäqe nyi naqe, anä täuta ekqe. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänänjñqä näqñqä himqe, Gämeliyoli iqu äñguänä ämändquakqeqä. Itanğa he tanğa tä imäkätqänjuwä-pa, nyi-pqe suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäqämqä yänä äqänätñqeqä. ⁴ Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätanquwä iqua äpäkombñqä diñqe, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiqiyäueqä anä iu äyä äpmuateminqeqä.

⁵ Nyi suqä ii imäkminqenqe, hiqäva-imäqä naqä iqtä, Israitqeu miqä naqä eeqänänj iquatä, qu iñqe näqñqä eänjuwä-qae, he awä hitpñqäuä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamqñqe, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi.

Inğanji ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanquwä iquauñi, guä äkiqiyäutmä, hañä-iqä mapñqänä iqisa ätuma quvepmqä diñqe, nyi täqini ävämakqeqä” ätukqe.

6 “Hiunji quemisqä hiätñqäqini, nyi qañä äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätanğanji, maqänäñi qäukuä haqä yätutanji, we-huñqä naqänänjä hñqu nyuauä enqä-panji qe änyimakqeqä. 7 Änyimeqanğanji, nyi qua iqi äpäknmä witanğa, Ämaqä Hñqueqä mañitanji, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqänjinyä?’ dqanji äwikqeqä. 8 Iiñä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä. Kimañi, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqäñi, ii Nyinjqä’ ändkqeqä. 9 Ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, qu we-huñqe äqumbiyä-qe, kukñuä dqanqqä Iqueqä mañi, qätä mäwiyqä ikuwiqä. 10 Inğanji nyi, ‘Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?’ tqanğa, Naqä Iqu tiñä qe ändkqeqä. ‘Si ivatuwänätinä, Dämaskasi iu yäpä yängisa huizä. Iqini ämaqä hñqu, wäunüä eeqänänji Nyi sinyqä äteqeunqe, si ktqonqä,’ ändkqeqä. 11 We-huñqä naqänänjä Iquesañi, nyaqä hiñui hea inuwimäkqanqqenqe, ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, nyi a ämanjqänğa äwäpu, Dämaskasi iu anqquatämäukuwiqä” ätukqe.

12 “Ämaqä hñqu, Dämaskasi iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä iqä-qu eä, kukñuä-suqä iunji qänaknä iqä-quvi. Iquenyqe, Israitqä anjä-himqä iu äpmaminuwä iqua, ‘Ämaqä anğuanänjä-queqä’ ätminjuwi. 13 Iqu äpäqe, nyitäñä qäqi ätqäuepäqe, ‘Tasi-gua Soli iqukiyä, tqä hiñui, anğumä anğua qändñqinyä,’ ändkqeqä. Qanğanji hiñuä äqänätmä, nyi ique hiñuä äqunqqeqä.

14 Inğanji iqu tiñä ändkqeqä. ‘Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyä ätekikqeqä. Si Iqueqä äwiñqä iunqänä näqñqä eätnä, Ämaqä suqä jänäñi imäkätñqä Ique hiñuä qunätinä, kukñui, Iqueqä-kiuä tqanğutqä iunä, qätä wisñqä ätekikqeqä’ ändkqeqä. 15 ‘Ii tiñjqä. Nätmatqä si hiñuä äqunätinä qätä äwiyätñi, qokä-apäkä eeqänänjä iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätñanqä hitanğiyqä. 16 Injä etanji si squenqä hiñuä äqännä, pmatñqäwä? Si ävauätinä asñä matñqeqä. Si Iqueqä yoqä tqanğti, Iqu asñä äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmäutñqeqä,’ ändkqeqä” ätukqe.

17 “Qänakndanji nyi, Jerusälemä iunqä anğumä äyapätmänğanji, hiqäva-imäqä anjä yäpä inğisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamänğanji, nyi wätqä enqä-pa ae äqunqqeqä. 18 Nyi Naqä Ique hiñuä qunğanğa,

Iqu tiinjä ändkqeqä. 'Si täqini, Nyinyqä awä tquanqtqe, qu qätä makiyqä ipnqä iquwä-qae, si Jerusälemä täuñi maqänä ävämatnqeqä,' ändkqeqä. ¹⁹ Kimañi nyi ti ätukqeqä. 'Naqä Iqukiyä, oeyqä! Qu nyinyqä näqnqeqä. Nyi anjä aquväqnqeuñqä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätanquwä iquaunji, guä äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkminqenqe, qu näqnqä enäua. ²⁰ Itanğa qu Stipenä, Sinyqä awä ätminqä ique, pizqä päsqanquwänğa, nyi "änğuiqä" ätätmä qäqiqi ätqäumä, ämaqä iquauqä gquä quäuqe ämiminqenqä-pqe, qu näqnqä enäua' ätukqeqä. ²¹ Inğanji Naqä Iqu, nyi tiinjä ändkqeqä. 'Si äutnqinyä. Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi, kinjä nämä pmetanquwä iquaunqä kndowatmqänä' ändkqeqä" ätukqe.

Poli iqutä, mäkä-iqeu miqä naqä iqutä, kukñuä ätkiyinqä

²² Ämaqä iqua, Poli iqueqä kukñui qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquaunqä tqanqenqä mäwinqä iqanji, manjä tnänjä ätäpu, "Pizqä päkpiyä! Ämaqä tqu, qua täuñi mäpmeqä yätñqeqä" ätkuwi. ²³ E ätpiyi, manjä hiñgänäwa ätäpu, iquauqä gquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua hinyanjä äuaquvämäukuwi.

²⁴ Iinjä äqunäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquaunji tiinjä ätukqe. "He iqueni, anjä yänänäqnqä iunqä ätuma upiyä! Iqini, he hiqoki, iqu, 'Nyi suqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä' ätätä awä natätñqänä, täua täwipiyä!" Qokä-apäkä iqua äwqä tnänjä imbu, Poli iquenyqä manjä tnänjä tqanquwinqä näqnqä anğuanä metnqä, ii ätukqe. ²⁵ Itanğa qu hiqokä täua täwipnqä, yukä-hipa häundaqä itqätepu, guä kiqiyeqanquwänğa, iquauqä ämiqä yäpä iqinjä iqu qäqiqi tqäuätanğa, Poli iqu iqueni tiinjä ätukqe. "Suqe, tiinjä ätnä äwinä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witanğutqe, qu iqueni, 'suqä quvqä-tänjutiyä' tpu, hiñuä qumbnqe, kukñuä ganä mitnqeqä. Inji tänğanji he nyi ämbäkpnqä iquwi, änäänğanqäwä?" ätukqe.

²⁶ Mäkä-iqeu miqä yäpä iqinjä iqu, iinjä äyä tqanji äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueni, tiinjä qe ätukqe. "Si äänä imäktnqäwä? Ämaqä tqu, Romä iutanjä-queqä."

²⁷ Itanğa ämiqä naqä iqu äpäqe, "Si nyi diyä! Si Romä iutanjä iqukitanä?" ätukqe.

Inji Poli iqu, "Auqä" ätukqe.

²⁸ Itanğa, ämiqä naqä iqu, "Nqä yoqe, pipa Romä iu qäpnqä, nyi mbqä naqä äwikqeqä" tqanğa, Poli iqu, "Nyi

oeyqä. Nipai äninyquanğa, nyi ämaqä Romä iutañä-qunä äyä ekqeğä” ätukqe.

²⁹ Mäkä-iqä, ique yatñqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu iminuwä iqua, iqu e tqanji äwipiyyi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itanğa iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ñueqä” näqñqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiqiyäupñqä ätukqeuta, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukñuä ätukqenqä

³⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätñqä iqueqä” ätukuwinqä näqñqä äñguänä metñqä äwiñgqe. Inji awiñganji, iqu Poli iqueni, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueni ätuma, iquauqä hinuä iqi pämä ätqätekqe.

23

¹ Itanğa Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hinuä iqi, hinuä jänä äqunä ätqäüä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu hinuä ñqänätanji, iqa äpqiñjaqänmi, hea tänğa täsuwänä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkqä itñqä etanji, womba miqä itqänänä” ätukqe.

² Iqu iinjä tqanğa, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-tänä qäqiqi pämä tqäutañguwä iquauñi, “He mañä iu päkpiyä!” ätukqe.

³ Itanji Poli iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si häuiqä a kukuinuä qu qua qäpaiqä haqeğä äqiyäqisätqänuwä-panä iñjukui etanji, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsänqiyä. Si knui, ‘Nyi kukñuä-suqä iunji qänaknä iqunjqae, ique kukñuä mitmqeqä’ kñuä indqänätnä, täqi äyä äpmeñinyä. Inäqe, qu nyi ämbäkpnqä täkqä ätunji, ii si kukñuä-suqä iunji hñgisanä inä inyä” ätukqe.

⁴ Ämaqä qäqiqi pämä ätqäuminuwä iqua, qu kukñuä ii qätä äwipiyyi, yatñqä tiinjä äwikiwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä naqä tqueni, kukñuä quvqä ätunji, änäññanqäwä?” ätukuwi.

⁵ Kimanji Poli iqu iquauñi, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkqä naqä iqueqenqe, nyi maqñqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘Ämaqä ämeyätñqä hñquenyqe, kukñuä quvqä matqä pambiyä,’ äyä äqänänä” ätukqe.*

⁶ Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hñquaqu qonqä iquautanä iquayi. Hñqua, Satyusi iqua hitanğa, hñqua, Parisi iquai. Poli iqu iñqä näqñqä eä, mañä tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutañä iqunä eämä,

* 23:5 Anğumä Itmakqä 22:28

qutä anä ätqäunänä. Nyaqä kñui, tiinjä indqänänänä. 'Ämaqä ae äpäkonjuwä iqua anjumä vaupnuwiqä.' Nyi kñuä iinjä indqänätñqetani, täqi täsä ätqäunänä" ätukqe. ⁷ Poli iqu kukñuä iinjä tqanjan, Parisi iquatä, Satyusi iquatä, kukñuä mäkä äumbiyitani, awä qe iwäsänguwi. ⁸ Kukñuä mäkä äunjuwi, kiqä quati tiñi. Satyusi iqua, kñuä tiinjä indqänminjuwi. "Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anjumä mävuqä ipñqäuä. Itanğa enätqä itä, dnä itä, mäpmetqänä, oeyä." Inäqe, Parisi iqua nätmätqä iinjä iquaunqe, "naqä-qakuiqä" kñuä indqänminjuwi.

⁹ Itanğa qu manä yänänäqñqä ätpiyi, Parisi iutanä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kukñuä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. "Ämaqä tqueqä suqä quvqe, hma etanği äqunänjunä. Iqueni, dnä hñqu ätqutiyä, ä enätqä hñqu ätqutiyä? Ne maqñqeä."

¹⁰ Inğanı mäkä-iqueu miqä naqä iqu, quwqä kukñui mäkä enqä-pa hunğanjuwä di naqänänjä äyä timäuqanği äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui imäkñqä iinqe, zä kiinjä äwiñqqe. Iutanı, iqueqä mäkä-iqä iquau tiinjä ätukqe. "He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iuta itmepu, neqä anä yänänäqñqä iunqä ätuma upiyä!"

¹¹ Heatqä iqueni, Naqä Iqu, Poli iqu-tänjä qäqiqi pämä ätqäuä, tiinjä ätukqe. "Si zä miqä itnä, pämä yänänäqñqä tqävä! Si Nyaqä kukñui, Jerusalemä iu awä yänänäqñqä ätätqänä-pa, anä-himqä Romä iunä-pqe awä asä inä tnñqeqä" ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwiñqä

¹² Itanğa zinuitani, Israitqä hñqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkñqä kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Inğanı iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä tiinjä hñqu, guä ämäsäupu ekuwi. "Ne iqueni pizqä äpäsätaqänğanqä, buayätä eqätä manqä yatunqueqä" ätñguwi. ¹³ Ämaqä kukñuä ii imäkkuwä iqua, kuapänänjä eä, 40 qe ämäwqätäukqe. ¹⁴ Inğanı, iqua äupiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, ämaqe miqä naqä iquautani, tiinjä ätukuwi. "Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä tiinjä hñqu ätatanä eququeqä. 'Ne Poli ique pizqä äpäsätaqänğanqä, ymisanjä manqä yatunqueqä.' ¹⁵ Iinñqe hesä, ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä huizi iquatä, kukñuä ändowatäpu, mäkä-iqueu miqä naqä iqueni, quanğa tiinjä tupñqäuä. 'Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kukñuä quatinqä näqñqä metunquä iinqe, si nenyqä ätuma biyä.' Inji he iinjä imäkqanğpqe,

iqu emamätä pätqätanğa, ne iqueni äpäsatuñquänänyä” ätukuwi.

¹⁶ Inäqce Poli iqueqä kasiqiyqä hikñiqu, iinjä imäkñiqä tqanğä äwiyäqce, iqu äwäqce, mäkä-iqä iquauqä anjä yänänäqñqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqe. ¹⁷ Inğanj Poli iqu mäkä-iqeu miqä yäpä iqiñä hñque tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Hikñä tqe, kukñuä-tänjä-qu etanği, hiqä naqä iquenyqä ätuma utñqeqä” ätukqe.

¹⁸ Injä etanği iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iqueni, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, guä äkiqiyäquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqanği, nyi hikñä tqe ätuma äquvepñänä. Iqu si kukñuä hui ktätñqäuä” ätukqe.

¹⁹ Inğanj ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a äkiqätäqce, mañitä ätuma äwäqce, iquaquvqä-qeuänä ätqäunyä, yatñqä ävätä, “Si kukñuä äkitanji dtñqäwä?” ätukqe.

²⁰ Inji hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Israitqä iqua yatñqä kipñqce, kukñuä naqä-hñqunä ae imäkquwiqä. Awinğanj si Poli ique, iquauqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä ätuma wätñqä diñqä yatñqä kipñqäuä. Inğanj qu quanğä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kukñuä quatiñqä näqñqä metuñqueqä’ ktpñqäuä” ätukqe. ²¹ “Inäqce si iquauqä kukñui qätä mäwiyqä panä. Iquautanjä kuapänänjä, 40 ämäwqätäuquwä iqua, ‘Ne iqueni pizqä äpäsätaqänğanqä, buayä eqä mañqä yatñqueqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä ii, guä ämäsäupu equwiqä. Si ätuma wiqanğa, iqua hänaqä awä iqi zä äpmapu, ique äpäkpñqäuä. Inji si iquau, ‘Auä, ique itumamñänä’ tquanğtqenqä, hinjuä äqämbu äpmenäuä” ätukqe.

²² I tquanğa, ämiqä naqä iqu, hikñä ique, “Si kukñuä ii ändññqce, awä matqä panä” yänänäqñqä ätuäqce, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iquenyqä ändowatkuwiñqä

²³ Hikñä ique ändowatäqce, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqiñä iquautanjä hñquaqui tääqä ätuätumeqce, tii ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä, mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itanğa mäkä-iqä zi quäuqä-tänjä 200 iquautä itmesinyä, näwenyä imäkñäpu, heatqä 9 klokä iunji, Sisariya bunqä wäpñqeqä. ²⁴ He Poli iquenyqä hosi-pqce näwenyä imäkäpu, iqu qui mimäkñqä yätñqänä, neqä ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä äñguänä ätuma wäpiyä” ätukqe. ²⁵ Inğanj iqu pipa hui tiinjä ätätä äqäkqce.

26 “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqunä, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukiñqä äväwqatqänä. Yoqä naqä qonqä iquki, hiunjinjanqä.

27 Ämaqä tqueni, Israitqä iqua a äkiqätäpu pizqä päkpnqä iqanquwänga, nyi, ‘Iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä äwinä’ tqanqä äwimi, nyitä, nqä mäkä-iqä iquatä äwätanä, iquauqä hipa iuta itmequeqä.

28 ‘Iqu suqä quvqä äki imäkqanqi ätqäpiyä’ tmä qätä wimqe, ique ätuma, quwqä ämaqä mipnqä aquvä äqänätqanuwä iquauqä hinuä iqi ätqäteqeqä.

29 Nyi iquau yatnqä vqanqä, iqua iquauqä kuknuä-suqä iutaninqä awä ändquwiqä. Inäqe, suqä iqu imäkqanqanqä ätätqanuwä, ne ique pizqä päsqanqätä, ä guä pmuateqanqätä, hmanjqä. 30 Inji tänganji, qu ique päkpnqä kuknuä zä imäkätqätanqä qätä äwimi, nyi ique sinyqä maqänä ändowatqänä. Itanqä ämaqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queqä’ tqanquwä iquauñi, qu tqä hinuä iqiñi ique kuknuä mitpnqä ätquäqeqä,” ätätä äqäkqe.

31 Itanji mäkä-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä manji qätä äwipiyyi, qänaknä ipu, heatqä iqueni, Poli ique ätuma, anä-himqä Andipatrisi bunqä äwäkuwi. 32 Awinqanji, mäki hosi iu äpmapu iqä iqua, Poli iqueni anä-himqä Sisariya iunqä ätuma wiqanquwänga, mäkä-iqä huiziqua iquauqä anä Jerusälemänqä anqumä ekuwi. 33 Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyi, qua ämiqä naqä iqueni, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hinuä iqi ätqätekuwi. 34 Inqanji ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueni yatnqä tiñä äwikqe. “Si qua äkitanukikä?” Yatnqä i vqanqä Poli iqu kimani, “Nyi qua Silisiyatanä iquñqä” ätukqe. 35 Inä äwiyäqe, iqu tiñä ätukqe. “Ämaqä si kuknuä mikitpnqä iquwä iqua ätimäuqanquwänga, kuknuä tqanqtqe, inqanä qätä kimqänä.” Inä ätuäqetanji, Poli iquenyqä, “He anä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqä iu pmuatepiyyä” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hinuä iqi, kuknuä ämitkuwinqä

1 Hiunji hipa hnqini ae äpäwqanqanji, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqäkqe. Iqutanji, Israitqeu miqä hnqatä, ämaqä Romä pmeqä iquauä kuknuä-suqenqä näqnqä hnqutä, anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe, Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli

ique kuknuä mitpnqä iunqä awä näwe ätukuwi. ² Inğanj ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqanğa, Tetulusi iqu iquenyqä kuknuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iquenji tiinjä ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi iqukiyä, si yätamäqkä änguanänjä äneyätnä, ämineyätqätanğnä, mäkä maunqä änguanä äyä äpmejunä. Nätmatqä änguanä mäwiqä iminqe, tänganji si knuä änguanä indqänätnä suqä hñji maeqanğnä, eeqänänji änguanä äyä äwinä. ³ Ne iinj äqunätaqanğanji, neyaqä äwqe änguanä änenyätñqeqä. Iinqe ne sini änguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukqe. ⁴ “Si wäunjuä hui-pqe inä imäktñqä etanği, nyi sitä äpakä matqäuqä imqä itmä, yatñqä ti äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätnä, neyaqä kuknuä wänqä hmbu qätä neyä.

⁵ Ne ämaqä tqenji, hiñjuä tiinjä äqunänjunä. Iqu ämaqä mäkanğqä itä äkasuwä tqä-queqä. Iquesanji, Israitqä qua eeqänänjä iutanjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä äyä äunätqänäuä. Itanğa ämaqä, Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä qänaknä itqänjuwä iquauñqe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätäqtqänjuwiqä. Ämaqä tqi, iquauqä ämiqä naqä iquautanjä hñqueqä. ⁶⁻⁸ Iqu hiqäva-imäqkä anji, kiyä mätkä imäkätñqä iqanği, ne ique a äkiqätqueqä.* I etanği ne ique kuknuä ämitquenqä näqnqä matñqenqe, si tqä-täuä ique yatñqä ävätnä, iqueqä manjutanji, nätmatqä eeqänänjinqä qätä wisñqinyä” ätukqe.

⁹ Inğanji Israitqä iqua-pqe, iqueuä kuknui yänänäqnqä imäkäpu, “Kuknuä eeqänänjä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.

¹⁰ Qu iinjä tquanğuwänğa, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kuknuä tätnqä, hipa ämenjä ämikqe. Iinjä iqanğa, Poli iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Quväukuä kuapänänjä iunji, si ämaqä qua täu äpmejuwä iquau iwäsäutqänjä iinqe, nyi näqnqä eämä, nyaqä äwqe änguanänjä nyinğanği, nyi saqä hiñjuä iqisa, ämaqä kuknuä mindqanğuwä iquauñqä, kimanji ktmqeqä. ¹¹ Si yatñqä tiinjä imatñqeqä. Tängga qänğa hiunji 12 ae äpäwqanğa, nyi Jerusälemänğqe, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutmä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäumqä äyä äyqäqeqä. ¹² Inğanji hiqäva-imäqkä anjä taknä yäpä yänğisatä, anjä aquväqnqeutä, ä anjä ququawä iutatänji, nyitä, ämaqä hñqutä, kuknuä mäkä äunäta, mäkä vauqumuatqanğqe, hiñjuä manqänqä äyä

* **24:6-8** Tänganji ämaqä näqnqä-tänjä hñqua, knuä tiinjä äyä indqänätqänäuä. Täqinji Lukä iqu kuknuä huizi inä äqäqqe. Kuknuä ii, tiinjäqä. “Ne neyaqä suqetanä kuknuä mitanätanä iqanğua, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iqtä, iqueqä ämaqä hñquatä, änemapiyi, yänänäqnqä änavqutäupu, neyaqä hipa iuta ämänätäuquwiqä. Itanji Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tqe kuknuä mitpnqä iqua, si äkimepu tqä hiñjuä iqisa mitpnqeqä’ ätqeqä.”

itqänjuwiqä. ¹³ Inji kuknuä nyi tänga ämindquwi, naqä-qakui mämäktqueqä ipnqäüä” ätukqe.

¹⁴ “Kuknuä naqä-qakui, awä tii ktmgeqä. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ävaucumuatätneqä. Nyi kuknuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä itunquä iqunenyqe, ‘Ämaqä huitanuaeqä’ ätätqänjuwiqä. Inäqe nyi kuknuä-suqä Mosisi iqu äqäkqetä, Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä iqua ätäpu ekuwitäni, eeqänänjä iinqe nyi quuvqä eqiyätqänänä. ¹⁵ Itanga ämaqä suqä jänänänjä iqä iquatä, ququvqä iqä iquatä, pizqä ae äpäkonjuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anjumä ävaucumuatäniqä dijqe, nyi knuä yänänäqñqä äwimä, hinuä äqänmä äpmenänä. Itangi ämaqä nyi kuknuä ämindquwä tqua-pqe, asä iinjqeqä. ¹⁶ Iinjqe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hinuä iqini, nyi ämaqä jänänünä himqä dijqe yänä äqänätqänänä” ätukqe.

¹⁷ “Nyi anjä huizi iunji, quvükuä hui ae äpmamitani, Israitqä Jerusälemä iu äpmenjuwä iquauñqä anjumä äyä äpqqeqä. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanjuwä iquau yätamakqenqä mbqä-sua äma äpätmä, itanga hiqäva imäkätmä Goti Ique wimqä äyä äpqqeqä. ¹⁸ Nyi suqä qäyunänjä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini kiyä mamätqä äpmamänggani, hiqäva-imäkkä anjä iu hiqäva imäkmätmä itqätanga, qu änyimepu hinuä äñqänjuwiqä. Qu hinuä i äñqämbiyänggani, ämaqä kuapänäni nyitä anä mäpmeqä ipu, hoaqä maqñqä ikqqeqä. Oeyä. ¹⁹ Ingani Israitqä qua Eesiya iutanjä hñquanä, a inganä ängiqätkuwiqä. Inji ämaqä iqua nyinyqä kuknuä-tänjä epu imäkkäpi, quwqä-quwä nyi kuknuä mindpñqe, saqä hinuä täqi matqäuqe, sunqäwä? ²⁰ Iqua hma etanqutqe, täqi ätqäuänjuwä tqua, nyi Israitqeu miqä iquauqä aquväqñqä hinuä iqi tqäuätanga, nyaqä suqä quvqenqä qävqä itqänjuwiñqe, awä ktpñqqeqä. ²¹ Nyi iquauqä awä iqini pämä ätqäumä kuknuä ätuätmänggani, manjä yänänäqñqä tiinjä ätqqeqä. ‘Ämaqä ae äpäkonjuwä iqua, anjumä ävaupnuwä iunqe, nyi quuvqä eqiyätqänänä.’ Qu kuknuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kuknuä mindpñqä sä ändma äpqäüä” ätukqe.

²² Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqenqätä, Peliksi iqu näqñqä äñguanänjä ae ekqe. Iinjqe Poli iqu kuknuä ae äyä tqanga, iqu Israitqä iquau tiinjä ätukqe. “Nyi heyaqä kuknui qñqanä hemqänä. Mäkä-iqeu miqä

Lisiyasi iqu äquvepqaŋgaŋi, nyi hiyaqä kukŋui, jänä inga emäkiyqämqä” ätukqe. ²³ Itani iqu iqueqä mäkä-iqueu miqä ique tiinjä ätukqe. “Poli iquenji guä kiqiyäueqä anjä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyamaqä iqua, ique yätamakqä wipŋqä, si pmua mimäkqä pa, hinjuinä qunyä” ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä anju äpme, Peliksi iquä kukŋuä ätmiŋjiŋqä

²⁴ Hiunji hui ae äpawqaŋgaŋi, Peliksi iquä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkiyi. Drusilai, Israitqä iutaniyi. Iqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqanğa, iqu Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä tqanği äwikiyi. ²⁵ Inğanji Poli iqu kukŋui, suqä jänänäŋjuŋqätä, äwqä äwivauqaŋqä iunä mimäkqä iunqätä, Goti Hanjuwä Iqu qanakndaŋi eeqänänjune kukŋuä minetäniqenqätä ätukqe. Poli iqu iinjä tqanği, Peliksi iqu qätä äwiyäqe, zä itä tii ätukqe. “Si äutŋqeqä. Qanakndaŋi, nyi hea hui eätmä, tääqä anğumä ktätmeqämqä.” ²⁶ Peliksi iqu nätmatqä huiŋqä-pqe hiŋuä inä äqunä äpmamiŋqe. Iqu kŋui, “Nyi Poli ique hiŋuinä qunawatmqenqä, iqu mbqä hui dapätŋqätiyä?” indqänätä, hea kuapänänğä iunji, ique tääqä ätuätumetä, iquä kukŋuä anä ätmiŋjiyi.

²⁷ Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätŋqä diŋqe, Poli ique guä kiqiyäueqä anjä iunji hiŋuinä äqunğqe. Itanğa, quväukuä hŋquaqu päwqaŋgaŋi, Posiyusi Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tŋänqä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, “Nyi Sisa iqu nyiwäseyätŋqä änyinğiyä” ätukqenqä

¹ Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kiŋganänğä-qu äpmakqä iunji, hiunji hŋquaqui-hŋque ae äpawqaŋğa, iqu anä-himqä Sisariya iu ävämaŋi, Jerusälemänğqä ekqe. ² Iqinji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique äwimapiyi, Poli ique kukŋuä mitŋŋqä iunqä ätuäpu, yatŋqä tiinjä ävqa äukuwi. ³ “Si ne yätamakqä neyätinä, qu Poli ique ätuma ppŋqä tääqä tuvä.” Qu kukŋuä iinjä ätukuwä-qe, ämaqä hŋqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkŋŋqe näwe imäkmbu ätukuwi.

⁴ I tqanğuwänğa, Pestusi iqu kimaŋi tiinjä ätukqe. “Poli iqu Sisariya iunji guä äpmenä. Nyi iunqä wämqe, qäqiqinğqä. ⁵ Inji ämaqä iqu suqä quvqä hui imäkqä etaŋgutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä äwitanä, ique iqi kukŋuä mitŋŋqeqä” ätukqe.

⁶ Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunji 10 mämäwqätäuqänga, Sisariyanqä äquveqäkqe. Awiŋgani, iqu kuknuä iwäsäuqä anju äpmeqe, qu Poli ique ätuma ppiŋqä ätukqe. ⁷ Iqu ae ätimäuqanga, Israitqä Jerusälemä yätuta äpäwäkuwä iqua, ique qäuiqä ämamäupu, ique kuknuä ämitäpu, "Iqu suqä quvqä huitanä-huitanä imäkätŋqeqä" ätukuwi. Qu kuknuä iinjä tqanguwiŋqe, Pestusi iqu, "Quangä ändqäpiyä, naqä-qakuä ändqäpiyä?" knuä indqängqe.

⁸ Qu kuknuä ae ätqanguwänga, Poli iqu kimanji tiinjä ätukqe. "Nyi Israitqä iquauqä kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä iutä, itanga Romätanjä ämiqä naqä Sisa iquesäni, quvqä mitqueqä iqeä" ätukqe.

⁹ I tqangi äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau aquvanä iwimäkätŋqä wiŋgani, iqu Poli ique yatŋqä tii äwikqe. "Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kuknui, iqi kiwäsemqe, änguätanä?"

¹⁰ Inäqe Poli iqu tiinjä ätukqe. "Kuknuä iwäsäuqä anä nyi pämä ätqäunqä tä, ii Sisa iqueqä aniqä. Anä tquenyä nyiwäsepiŋqeqä. Si näqŋqeqä. 'Nyi Israitqä iquauji, suqä quvqä hui mitqueqä itŋqeqä.' ¹¹ Nyi suqä quvqenqä päkonmqä sätäti, nyi iŋqe äpäkonmqeqä. Inäqe qu kuknuä nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hŋqu nyiŋi, iquauqä hipa iuŋi, änä mänyivqä yänqiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätŋqä änyinŋiyä" ätukqe.

¹² I tqanga, Pestusi iqu, iqueqä ämaqä knuä iqä vqä iquatä kuknuä ätpiyi, iqu kimanji, "Si 'Sisa iqu kuknuä nyiwäseyätŋqä änyinŋiyä' ätŋä-qae, si iquenyqä utŋqeqä" ätukqe.

Pestusi iquä, ämiqä naqä Akripa iquä, kuknuä ätŋgiyinqä

¹³ Hiunji hui ae äpäwqanŋani, ämaqeu miqä naqä Akripa iquä, kasiqi Benasisä, inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiŋqänä Sisariyanqä qe äpkiyi. ¹⁴ Inäsuaqi hiunji kuapänä iqi pmetanŋiyänga, Pestusi iqu Poli iquenyqä kuknuä näqŋqä ävätä, ämiqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. "Ämaqä hŋque, Peliksi iqu guä äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi Jerusälemä iu pmetanga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä iquatä, ämaqä ique kuknuä mitpŋqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, 'Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, hanä-iqä naqänänä menqiyä' tmqä äwiŋqeqä. ¹⁶ Quvaqä äwiŋqä iinjä iuŋqe, nyi kimanji tiinjä ätukqeqä. 'Ne ämaqä Romätanjä iquene, ämaqä hŋquenyqä iwäsäutaqanŋani, "iqu äpäkonänqiyä-qe" maqänä matqä ituŋqeqä. Iqu ämaqä, ique kuknuä ämitätqänuwä iquauä hiŋuä iqi ganä ätqäutä,

iquauä kukñui kima tuññiyä' ätukqeqä. ¹⁷ Nyi iquatä täqinyqä ae äpani, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awiñgani kukñuä iwäsäuqä anju äpmami, qu ämaqä ique ätuma pññqä ätukqeqä. ¹⁸ Ämaqä, ique kukñuä ämitmiñuwä iqua, pämä tqäuqanquwiñqe, 'Iqu suqä ququvqänänjä hui imäkqanqiyqä' kñuä änyikqä-qe, oeyqä! ¹⁹ Qu iqutä, kukñuä mäkä äunquwiñqänä ändkuwiqä. Quwqä Goti Iqueä yoqe haqeqä mamäupñqä suqenqätä, ämaqä äpakonqñqä hñquenyqätä äunquwiqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. Inäqe Poli iqu, 'Ämaqä iqu häñä äpmenä' ätukqeqä. ²⁰ Qu kukñuä iinjä tqanquwiñqe, nyi iwäsäumätmä itmä-qe, nyaqä kñuä indqänqe, ätnänjä iqi matimäuqanqi, ique yatñqä tii äwikqeqä. 'Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukñui iqi kiwäsemqenqä äkiñqiyä, makiñqä iqiya?' ²¹ Iqu kimañi, 'Ämaqä naqänänjä Sisa iqu kukñuä nyiwäseyqanqanqe, nyi guä yqänä pmamqänä' dqanqa, nyi iquenyqe, 'Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hänaqänqä qävqä imqänqanqe, iqu guä yqänä pmetänqiyä,' ätkqeqä" ätukqe.

²² Akripa iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, Pestusi iqueni tii ätukqe. "Nyi ñqä-näuä, ämaqä iqueqä kukñui qätä wiyqämqä."

Ini Pestusi iqu "Si iqueqä kukñui, awiñganä qätä wiyqätñqä" ätukqe.

Poli iqu, Akripa iquesä, Benasisä, kukñuä ätukqenqä

²³ Awiñgani, Akripa iqutä Benasisä inäsuaqi ämuasmänqä äñguänänñi ämipnäsinyä, yoqä naqe motquayñqä imäkiyi, mäkä-iqeu miqä naqä iquatä, anä-himqä iutanä naqä iquatä, qu anä aquväqñqä iu yäpä yänqisa äpekuwi. Ingani Pestusi iqu Poli ique ätuma pññqä tqanqi, qu ique ätuma äpkuwi.

²⁴ Ingani Pestusi iqu tii ätukqe. "Akripa iqukutä, huizi nesä äpmeñuwä eeqänänjä iquendä, he ämaqä tqenñi hiñuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätanä iquatä, täqisanä iquatänñi, qu eeqänänñi, 'Iqu häñä mäpmeqä itä, äpakonätñqeqä' yänänäqñqä ätäpu, nyi tääqä ändätqänquwiqä. ²⁵ Iinjä etanqi nyi hiñuä äqunätmängani, iqu äpakonätñqä diñqe, suqä hui mimäkqä itñqä äqunänqeqä. Iinjä äqunmä-qe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä tääqä tqanqi, nyi ique dowatmqä diñqe, kukñui naqä-hñqunä äyä imäkqeqä. ²⁶ Inäqe, qu ique kukñuä ämitätqänuwä quatinqe, neqä naqä iqu naqä-qakuñqä näqñqä metñqä iinjqe, pipae äänä qämqätiyä? Nyi maññqeqä. Iinjñqe, ämaqeu miqä naqä

Akripa iqukutä, ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä manj qätä ganä äwiyätanä ämoqumuetunqä dinqe, nyi iqueni ätuma äpätmä, heyaqä hipenüä iqi äyä ätqäteqänä. Iinjä imäkanitanj, nyi pipa qämqenqä näqñqä äñguä mamqänä. ²⁷ Nyi kñuä tiinjä indqängänä. Nyi ämaqä guä kiciyäuëqä hñque ändowatätmänganji, qu ique kukñuä ämitpçenqä pipa ätnänäqi maqiyqä imqe, nyi qämä-qämä imqänä” ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueni, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ Inğanj Akripa iqu Poli ique tiinjä ätukqe. “Tqä-täuänqe, si awä nattñqeqä.” I tquanğa Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä äma äpeyätä, kukñuä awi tiinjä ätukqe.

² “Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua kukñuä ämindätqänjuwinqe, nyi tänganji tqä hipenüä iqisa kima ktmqe, ii äñguänäñiqä. ³ Ne Israitqä iquneqä suqenqätä, nätmätqä ne mikakä ätnätñquenqätänji, si näqñqä äñguänä eninyä. Iinjñqe, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä kukñui qätä nyisñqenqä änyingiyä” ätukqe.

⁴ “Nyaqä quamä pmeqä hikñänğa äpmaka äpätñqenqe, Israitqä eeqänänjä iqua näqñqä äñguänä eänjäuä. Nyi ymeqänğanji, ñqä ämaqä iquatä äpmeñqe, inji qänakndanji Jerusälemä iu äyä äpmeñqeqä. ⁵ Qu hinjuiqänänji nyinyqä näqñqä ae ekuwitani, äwiñganjutqe, nyaqä suqenqä awä qäyunä tii ktpñqeqä. Nyi hikñänğata ti ipäqäka äpätñqe, Parisi iquauqä suqä iunä qänaknä itñqeqä. Parisi iquauqä qänaknä iqe, Israitqä huizi iquauqeunji ämawqätäunä. ⁶ Iinjä etanji tänganji, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awäkau, ‘Iinjä timäuniquëqä’ ätukqenqä nyi quuvqä eqiyätmä hinjuä äqänmä äpmeñä. Inji nyi iinjä äpmeñqenqe, qu kukñuä mindqängä, nyi täqi täsä ätqäuänänä. ⁷ Israitqä iquneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, mäptqänğatä, heatqänğatänji, haqeqä ämamäupu, Iqueqä kukñuä asä iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hinjuä äqambu äpmeñäuä. Ämiqä naqä iqukiyä, nyi iinjä hinjuä äqänmä äpmetñqenqe, ämaqä iqua kukñuä äyä ämindätqänjäuä. ⁸ Hesänä hui, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä iquauñji, mävaqumuatqä yänqiyä-qe,’ kñuä iinjä sunqä indqänätqänjäuä?

⁹ Hinjuiqänänji nyi-pqe kñuä tiinjä äyä änyiminqeqä. ‘Nyi Jisasi Nasäretqätänjä Iqueqä yoqe mändi kittqämqä dinqe, nätmätqä kuapänänji imäkqämqeqä.’ ¹⁰ Itanğa Jerusälemä iunji, nyi nätmätqä tä imäkminqeqä. Hiqäva-imäkqä naqä iqua, ‘Si iinjä imäkqätñqeqä’ dqanğuwänğa, nyi

Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, guä äyä äkiqiyäuminqeqä. Itanğa ämaqä naqä iqua, 'Iquau pizqä päkpiyä' tqanğuwänğa, nyi-pqä inä ätminqeqä. ¹¹ Nyi anjä aquväqñqä yäpä yänğisa äpaquväkitmä, iquau tänğahunğä ävätmänğanı, qu Naqä Iquenyqä kukñuä quvqä tññqä kiquatmä äwiminqeqä. Tiñğä-pqä iminqeqä. Nyi iquauñqä äwqä tnänjinä änyinätä, anğä-himqä kinä nänñi, qävqä ikitmä qui iwimäkminqeqä" ätukqe.

¹²⁻¹³ "Nyi iñğä imäkätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqua, yoqä naqä änyinyüändäpu, 'Si iñğä imäkiyä' ändäpu änändowatqanğä, nyi anğä-himqä Dämaskasi iu timäumätmä qanğä wätqätanğa, hiunji quemisqanğanı, qäukuä haqä yätutanı, we naqänänğä äyä hunğanı hiñuä äqunğqeqä. We yänänäqñqä äunätä, mäptqä iquenı ämäwqätäukqeqä. We-hunğä iqu, nyitä, ämaqä qanğä anä äuminquä iquautä, iuäququasitä änaqäkqeqä. ¹⁴ Inğanı ne eeqänänji qua iqi äpäknaqe, nyi manğä hñqu, Israitqä iquauqä kukñuä ätätä, tiñğä dqanği, qätä äwikqeqä. 'Soli iqukiyä, Soli iqukiyä, si Nyi qui sunğä nyimäkätqanğinyä? Si yuki, yaqñquä iu äpäsätinä, ga tänğä-hunğqe tqä-täuänä äyä ämenyä' ändkqeqä.

¹⁵ I dqanğa nyi tiñğä ätukqeqä. 'Naqä Iquki, si tqukikä?'

Nyi yatñqä e vqanğa, Naqä Iqu tiñğä ändkqeqä. 'Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqanğä, Jisasi Iqunä Qäqunğqä. ¹⁶ Inğäqe tänğanı, si äväutnä pämä tqävä. Nyi si ätekimqä diñğä äkimeqänä. Si Nyaqä wäunju a äqätätinä, nätmatqä tänğa hiñuä ae äqunäninğätä, Nyi qänaki mäktquamniqenğätä, awä ttñänğqeqä,' ändkqeqä. ¹⁷ 'Sağä ämaqä Israitqä iquatä, ämaqä huizi iquatä, quvqä ikimäkqanğppqanğanı, Nyi hänğä ikimäkäqumuatmniqeqä. Nyi si iquauñqe, tiñğä iwimäkqätñqänä äkndowatqänä' ändkqeqä. ¹⁸ 'Iqua hiñuä hiawiqä enğä-panğä äpmeñuwi, hiñuä anğua qämbñqä iwimäktnqeqä. Iñğä iwimäkqanğti, iqua hiawiqä inğisatä, Setänä iqueqä yänänäqñqetä, tuwä äwiyäpu, kñuä äkunmäknäpu, we-hunğä iqinyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, ppñqeqä. Qu iñğä iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätä ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatä, anä pmetpnuwiqä' ändkqeqä" ätukqe.

¹⁹ Inğanı Poli iqu kukñuä äpakänä tii, ätukqe. "Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi nätmatqä haqä yätutanı hiñuä äqunğqä iunji, tuwä mäwiyqä itmä, kukñuä awä ätuäkäminqeqä. ²⁰ Kinğanänji, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qänakñi, Jerusälemä pmeqä iquautä, qua Jutiya iunji eeqänänğä iquautä, itanğa Israitqä qäyä

etanji huizi iquautä, awä tiinjä ätumiñqeqä. 'He heqä kñui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqäpiyä. Inji ämaqe, he iinjä ae iquwiñqä näqñqä mapñqe, suqä qäyunä imäkpiyä' ätumiñqeqä. ²¹ Nyi iinjä iwimäkqanqñqeqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-imäkkä anjä iu pmetanğa, a ängiqätpiyi, pizqä bäsanä-tpu imiñuwiqä. ²² Nätmatqä eeqänä e ätimäukqetani, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkkä nyiyätqätanji, nyi awä ätuätmä, äpmaka äpätñqe, täñga ämaqä yoqä maeqä iquauqätä, yoqä-tänjä iquauqätä hiñuä iqi yänänäqñqä ätqäumä kukñuä sä ätqänä. Nyi kukñuä huitanjä huisä mätquä itñqeqä. Oeyä. Kukñuä nyi awi, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquatä, Mosisi iqutä hiñuiqänä, 'Iñä timäuniqeqä' ätmiñuwä iuñqänä ätuätñqeqä. ²³ Qu tiinjä ätmiñuwiqä. 'Krais, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, täñä-huñqä ämetä, äpäkonätä, qua äptepqä iutani anğumñi Iqu-ganä vauäniqeqä. Iqu iinjä itä, Israitqä iquautä, ämaqä huizi iquautani, Goti Hanjuwä Iqueqä we-huñqenqä awä tuäniqeqä' ätmiñuwiqä. Nyi asä inä ätuätñqeqä" ätukqe.

²⁴ Poli iqu kukñuä iinjä tuätqätanğa, Pestusi iqu manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. "Poli iquki, si näqñqä kuapanä ämetqänä iutani, qämä-qämä itqänjinyä."

²⁵ I tquanğa Poli iqu kimanji tii ätukqe. "Ämaqä yoqä naqä-tänjä Pestusi iquki, nyi qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kñuä äñguä indqänätmä, naqä-qakuä ätqänä. ²⁶ Ii tiinjä. Nyi kukñuä ätuätñqe, eeqänänji zä mäwiqä etanji, ämiqä naqä Akripa iqu-pqä qätä äwiyätä, hiñuä äqunäqe, näqñqä ae ämakqeqä. Iiññqe, nyi zä miqä itmä, kukñuä jänä äyä ätquänä. ²⁷ Ämiqä naqä Akripa iquki, si Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqä quuvqä eqiyätqänjinyä, maeqiyqä itqänjinyä? Si quuvqä eqiyätqänjñqe, nyi näqñqä ae eänänä" ätukqe.

²⁸ Inğanji Akripa iqu Poli iquenji, "Änäññqäwä?" ätukqe. "Hea wänqä ipinj, nyi Krais Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqä-tänjä emqä nyimäkinyä?"

²⁹ Poli iqu kimanji, "Nyi 'Hea wänqäpñqätiyä, quäuqñqätiyä?' kñuä kuapä mindqänqä iqänä" ätukqe. "Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä tumqänä. 'Si äminiyätqänjä-panji, ämaqä naqä tqutä, ämaqä qätä änyiyätqänuwä iquatä, anä pmayä.' Itanğa he eeqänänji, nyitänji, asänänjä iinjä pmetuñquä änyinji. Inäqe he guä hikiqiyäuqanğpi pmapñqä diñqe, manyinğqiyä" ätukqe.

³⁰⁻³¹ Inğanji ämiqä naqä Akripa iqutä, qua iu miqä Pestusi iqutä, Benasisä, itanğa ämaqä qutä anä äpmamiñuwä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, anä hiqñqä ique äväma äwäpu tiinjä

ätŋguwi. “Ämaqä tq̄u suq̄ä quvq̄ä hui imäkq̄äq̄änq̄änä, äp̄äkonätŋq̄ä iunq̄ätä, ä guä kiq̄iyäupŋq̄ä iunq̄e, hmanjq̄ä.”

³² Itanğa Akripa iqu, Pestusi iqueni tiinjä ätukqe. “Iqu, ‘Nyi Sisa iqu nyiwäseyätŋq̄ä änyingiyä’ matq̄ä-säpi, guä kiq̄iyäueq̄ä anj ävämetä, qanyinä pmequäningä.”

Poli iqueq̄ä qanjä Romänq̄ä äukqenq̄ä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romänq̄ä ätuma upŋq̄ä, yimbaeu ätkamäupu, äukuwi

¹ Qu nenyqe, “Iqua qua Itali iunq̄ä yimba iu inğanä upŋq̄eq̄ä” ätpiyi, Poli iquesä, ämaqä guä äkiq̄iyäukuwä huizi iquautäŋi, mäkä-iqueu miq̄ä hŋqueq̄ä hipa iu äwikuwi. Iqueq̄ä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa iqueq̄ä mäkä-iq̄ä 100 iquau miq̄ä ique. ² Inğanj ne yimba anä-himq̄ä Aträmitemätanjä hŋque ätkamäukque. Nesäŋi, ämaqä Tesälonaiqa qua Masendoniya iutanjä hŋqutä anänji. Iqueq̄ä yoqe Aristakusi ique. Yimba iqu, anä-himq̄ä, qua naq̄ä Eesiya iu mätnätanğä iquaunq̄ä wätŋq̄ä iqanği, ne äväma äukqe. ³ Awinğanj ne anä-himq̄ä Saitonä iu iuäq̄amakque. Iqinj Poli iqu, iqueq̄ä näueq̄ä iquau äwimetä, iquauq̄ä yätamäkq̄ä metŋq̄ä diŋqe, Juliyusi iqu ique äŋguänänjä iwimäkätä, ‘Nŋq̄ä’ ätukqe. ⁴ Ne Saitonä ävämeni, yuŋuä änavqutäwqatqanğa, yimba iqu qua Saplusi iunji tuwä inğisa äp̄äukqe. ⁵ Itanğa ne qua Silisiya inğisatä, Pambiliya inğisatäŋi, eq̄ä-pŋä iunji äkeni, anä-himq̄ä Maira, qua Lisiya iu ätimäukque.

⁶ Iqinj mäkä-iqueu miq̄ä Juliyusi iqu, anä-himq̄ä Aleksandiya iutanjä yimba, qua Itali iunq̄ä wätŋq̄ä iqanğq̄ä hŋque ämoqumueqe, ne änätmanj, ique ätkamäukque. ⁷ Inğanj ne iqi ävämanj, hiunji hŋquaunji yuŋuä yänänäqŋq̄ä qunğanğq̄ä iutanj, yimba iunji qanjä qeiqi-qeiqi äukqe. Yimba iu wäunjuä imäkq̄ä iqua, wäunjuä yänänäqŋq̄ä iqanğä, ne anä-himq̄ä Nindusi-tänjä inğisa ätimäukque. Iqisanj, yuŋui a änakiq̄ätätä, ne äwatunque änä maeq̄ä iqanği, eq̄ä-pŋä manjä iuta äväma, eq̄ä-pŋä iu äwani, qua eq̄ä-pŋä awä iqi witanğq̄ä inğisa ätimäukque. Qua iqueq̄ä yoqe, Kritä. Inğisa äwaqe, Salmone iunq̄ä äktäutanğq̄ä iu ämäwq̄ätäuani, Kritä iunji mäwq̄ä inğisa ätimäukque. ⁸ Ämaqä yimba iu wäunjuä imäkq̄ä iqua, wäunjuä tnänjä imäkqanğä, ne eq̄ä manj iu äwätanä, anä hŋque qe ätimäukque. Kiq̄ä yoqe, “Anjä yimba

iuäqämeqä änguänänjiqä” ätminjuwi. Ii anjä-himqä Lasea-tänjä qäqiqiyi.

⁹ Qanjä qeiqi-qeiqi wätqätanju, hiunji kuapänä ae äpawqanjanj, itanja hiunji naqä, Israitqä iqua buayä manqä ipnqä pmua imäkqä iqu* ae äpawqannga, hea yimba änguä uwqe, qäpu ekqe. Iutanj, Poli iqu iquauñi, näqñqä tiñjä äwikqe. ¹⁰ “Ämaqä iquenyä, nyi näqñqä ae ämenjänä. Ne tännga watque, hanjä-iqä naqänänji ämoqumuetanä, nätmätqä kuapänänji qui imäknänjqiya. Yquayänqätä, yimba iinqätänä, matqä iqänä. Neyaqä hanjä-pmeqä-pqe inänjqä.” ¹¹ Inäqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwiyaqä itä, yimba iu miqä iquesä, yimba iutanjä kaw-iquesä, qätä äwikqe. ¹² Yimba iuäqämeqä anjä iunji, yunjuä naqänänjä qunqannga, änguänänjä hmanjqä. Iutanj, ämaqä yimba iu äpmaminjuwä iutanjä kuapänänjä iqua, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, tiñjä ätnjuwi. “Ne anjä täunji äväma, anjä-himqä Piniksi iu ätimäuanä, yunjuä naqänänji qäpu qunqanqanjqä, ne iu pmetunqueqä.” Piniksi, ii yimba iuäqämeqä anjä änguänänjä eä, qua Kritä mäptqä timäuqä mäwqä ingisanji. Iu timäuqänqe, yimba iquauqä hänaqe, inji-ingisa änyä.

Yunjuä naqä äqunätä, eqä ämñga äpekqenjqä

¹³ Yunjuä mäptqä timäuqä mäwqä ingisanj, hanjuä äqunqanji äqumbiyi, qu, “Ne äwatuñquenqe, qäyunjqä” ätnäpu, yimba a kiqätqä japinj eyqiyämepu, Kritä-tänjä iu eqä manjä iu äukuwi. ¹⁴ Inäqe ne kinjä nämä mäwqännga, yunjuä yänänäqñqä, qua Kritä-tänjä ingisa ätimäukqe. Yunjuä iinqe, qu, “Yunjuä mäptqä timäuqä mäwqä awä iqisanjä yunjuiqä” ätminjuwi. ¹⁵ Inqanji yunjui, yimba iquenji, yänänäqñqä yqutäunqannga, yimbae yunjuä timäuqänqisanjqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä iani, ne yunjui yimba ique qäyä yqutäutñqä hinuinä qe äqunqque. ¹⁶ Ne iinjä iqa äwani, qua wänqä hmbu eqä awä iqi witanqä-tänjä qäqi ätimäukqe. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämäwqätäuanj, qua ipu yunjui äminyeqannga, ne wäunjuä tnänjä itanä, yimba wänqä qänaki äpminjqä ique eyqiyämakqe. ¹⁷ Inqanji yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, ique haqeqi ämaepiyi, guä yänänäqñqä äkiqiyäuekuwi. E imäkpiyi, yimba naqä iqu qui mimäkñqä yätñqä diñqe, guä äukoquväpu hatñä äquqotäuekuwi. Itanja yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, “Ne qua naqä Aprika-tänjä qäqiqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mängisa

* 27:9 Hiunji iquenji, Israitqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanjä-iqä quwqä suqä quvqä iutanj huätä ämamäukqenqä knuä indqänäpu, buayä manqä iminjuwi.

äwiñqä iu evqänätanä pmenqunä” kñuä indqänäpu, zä kiinjä ipu, tapätapä naqe mäñdi äquvätqiyawatäpu, yuñui äyqutawatätñqänä hiñuinä äquñguwi. ¹⁸ Inğanji yuñuitä, eqä ämñga äpeyätäqetä, yänänäqñqä änäyqutawatätä, popuä qe änakiqäqke. Iiññqe awiñganji, ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, yquayi eqä-pñä iu mamäupñqä ipäqäkuwi. ¹⁹ Itanğa awiñga-mändanji, iqua äwäwa kiinjä ipu, nätmätqä yimba äñguä wätñqä imäkqä iutanji tnämäupñqä ipäqäkuwi. ²⁰ Hiunji kuapänänjä iquauñi, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätanğa, yuñui yänänäqñqä änäyqutawatätä, popuä änakiqäka uwqanğqenqä, ne kñuä tiinjä indqanğgque. “Ne häñä mämpeqä, eeqänänji qui imäknanqunä.”

²¹ Ämaqä iqua buayä mañqä äpmaka pätmätanğuwänğa, Poli iqu iquauqä awä iqisa pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kukñui qänaknä ipu, Kritä iu mävämeqä-säpi, hanjä-iqä naqänänjä tä mänemeqä itä, itanğa nätmätqä eeqänänji, eqä ique mäwqä iquaninğä. ²² Inäqe täñganji, nyi tiinjä hitmqeqä. He äwqä hanjuä enğanğuti pämä yänänäqñqä tqäpiyä. Nesanä hñqu qui mimäkñqä yänqiyä. Yimba iqunä qui imäkññqiyä. ²³ Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqunä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutñqeqä. Itanğa hea tquenji, Iqueqä enätqä hñqu äquvepätä nyi-tänjä qäqä täqi ätqäuä, tii ändqiyä. ²⁴ ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätinä, ämiqä naqä Sisa iqueqä hipenjuä iqi tqäutñqinyä. Qätä tiinjä-pqä inä nyiyä! Ämaqä eeqänänjä, sitä anä äpmenjuwä iqua, qui mimäkñqä ipñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqe qätä ae äkiyqeqä’ ändqeqä. ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiinjä eqiyätqänänä. Iqu ändqä-pa eeqänänji ätimäunqiyä. Squ miqä yänqiyä. Iinjä ändqenqce, he qokä iquenä, zä miqä ipu pämä yänänäqñqä tqäpiyä. ²⁶ Yuñui yimba ique ävqutawatqanğa, ne qua eqä awä iqi äwiñqä huii evqänätanä pmenqunä” ätukqe.

²⁷ Heatqä kuapänä 14 iunji, yuñui eqä-pñä naqä iu äneyqiyäma ikitqätanği, heatqä quaesqä hiqanğanji, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, “Yimba iqu eqä mañä-tänjä qäqiqi ae ätimäunqiyä” kñuä indqanğguwi. ²⁸ Kñuä e indqämbiyi, qu, “Eqä-pñä yäpä mämñji, mämdiyä, qäqiqätiyä” tpu, iwäsäuqe ätnämäupiyi, kiqä hiqñqe 40 äquñguwi. Yimba wänqäpu nändi tii uwqanğa, qu iwäsäuqe anğumä ätnämäupiyi, hiqñqe 30 äquñguwi. ²⁹ Inğanji yimba iqu hikä kuapänänjä knätanğqä iu evqänätä, qui imäkñqä iinqe, iqua zä wiñganği, yimba a kiqätqä japiñä hñquaqui-hñquaqui yimba iqueä tuwä inğisa qe ätnämäukuwi.

Iinjä imäkpiyi, mäptqe maqänä timäutņqenqe, tääqä ätqämanmiņuwī. ³⁰ Inņani iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapņqä ipu, “Ne yimba a kiqätqä japiņä iqueqä himänņisa tnämatuņqueqä” quanņä änatäpu, yimba wänqä ique mämä quveqätņqänä ävquatäwatkuwi. ³¹ Qu iinjä imäkätqätanņuwänņa, Poli iqu mäkä-iqeu miqä iquesä, mäkä-iqä iquautä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nänņa, yimba tqe ävämapņqä iquwi, he qui imäkmbņqäuä. Iqua yqänä äpmeņuwī, he qui mimäkņqä ipņqäuä.” ³² Iinjä tqanņa, mäkä-iqä iqua, yimba wänqä iqu eqä-pņä iu äpäknätä hiņginäwa äņņua wetņqä, guä ique a kiqätmiņqe ätäväwatkuwi.

³³ Mäptqä timäutņqä iqanņani, Poli iqu ämaqä eeqänänņa iqua buayä bņqä kņuä ävätä, tiinjä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqanņa, he ‘Ne äänä nemeņqutiya’ tpu hiņuä äqämbu äpmapu, buayä maņqä itqänjuwiqä. ³⁴ Iiņiņqe nyi he kukņuä yänänäqņqä etqänä. He hänņa pmapņqä diņqe, buayä hui ämepu bņqäuä. Qätä nyiپیای! Hiqä nyuänņa iutanņi, dä hņqu qui mimäkņqä yänä. Oeyä. He eeqänänņi, hänņa pmapņqäuä” ätukqe. ³⁵ Iqu iinjä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänänņa iquauqä hiņuä iqi, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änņuiqä’ ätuäqe, änätņqä qe ipäqäkqe. ³⁶ Inņani ämaqä huizi iqua-pqe äwqä äņņuanä imbiyi, buayä ämepu qe äņņuwī. ³⁷ Yimba iunņi, ne ämaqä 276 äpmamiņqe. ³⁸ Qu buayi äwqä änäpäkpiyitanņi, yimba iqu hanņa miqä itņqä diņqe, kuä-witqä yquayä pņqä wiqä iu äwämiņqe, eqä-pņä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkņanņa, ne qua iu äņņuä ätimäukquenqä

³⁹ Mäptqä ae ätimäuqanņa, yimba iu wäunņa imäkqä iqua, qua iquenyqä maņqä epu, “Äkiutiya” tpu ikuwi. Itanņi äuktäutanņqä yänņi hikä weä äyä witanņi äqunņuwī. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätņqä diņqe, ne qäyunä imäkatuņquätiyä, ä mimäkqä yatunquätiyä?” kņuä indqänņuwī. ⁴⁰ Yamwiqä ipņqä diņqe, qu yimba a kiqätqä japiņä† gue mņä ätäväpu, eqä-pņä iu ävquatämäukuwi. Inņani yimba ique hänäqä ämotquamiņiyä iquaquiyqä gue ewepu, itanņa yunņi yimba ique ätuma wätņqe qu tapätapä naqä ique anņumä ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iinjä ae imäkpiyi, yimba iqu hikä weä iqi timäutņqä äukuwi. ⁴¹ Inäqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mäņņisa witanņqä iu evqänņqe. Itanņa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanņa, kiqä tuwänņisanņi eqä-pņä iqu

ämnätä äpäsäqisätäqe qui imäkkqe. ⁴² Inğanj mäkä-
iqä iqua ämaqä guä äqiyänmiñuwä iquautañä hñqu eqä
änğua äwätä, zä uwqenqä, iquau pizqä päkpnqä kñuä
indqänğuwä. ⁴³ Inäqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli
iqu häñä-pmeqänqä äwinyätä, iquauqä äwiñqä iutani,
mimäkkqä ipñqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pñä iu äñğua
uwqänqä näqñqä iquaunji, qu-ganä ikuapmäupu, äñğua
upñqä ätukqe. ⁴⁴ Itanğa ämaqä huiziquaunji, zä-yänitä,
yimba qui imäkñgqä itä, a ämaqätäpu, äñğua äwäpu
qänaki iuäqämapñqä ätukqe. Ne iqu änatqanğqä-pa iñä
imäkani, ne eeqänänä iqune eqä-pñä iutani, äñğuanänä
iuäqämakqe.

28

Poli iqu, qua eqä-pñä awä iqi, Malta iu äpmamiñqenqä

¹ Äñğuanänä iuäqämeni, näqñqä tiñä ekqueqä. Qua
eqä-pñä awä iqi, kiqä yoqe, Malta ivqä. ² Itanğa ämaqä
qua iutanä iqua, suqä äñğuanänä tiñä inetquakuwi. Piyä
äqiyätä, isqä imänätqätanğqenqä, iqua tä ikepu, ne
yeeqä äneyätmakuwi. ³ Inğanj Poli iqu tä hui aquvä
ämaqiyätä, tä hänaqä äsätanğqä iu äväuekqe. Qänjanuä
hñqu, tä yäpä inğisa äwämiñqe, tä tnänä uwqanğanğa,
yäpaqänğisa ätimäuäqe, Poli iqueä hipa iu hiqunañ
ätutquvä qe äqiyämämiñqe. ⁴ Ämaqä iqisanä iqua,
hiñuä iñä äqumbiyi, quwqä-quwä tiñä ätnğuwä. “Hiñuä
qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etanği, iqu eqä-pñä
iu mäpäkonqä iqä-qe, neqä goti suqä quvqenqä kima vqä
ii, iqu häñä yqänä pmetñqä iñqe, mäwiñqä iqiyä” ätkuwi.
⁵ Inğanj Poli iqu qämäkä iqueni, tä iunqä qe ätasäwqatkqe.
Inäqe nätmatqä hui iqueni, mäwimeqä ikqe. ⁶ Qokä-apäkä
iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquanğuti, iqu qua iqi
äpäknätä äpäkonänğiyä” tpu ipu, hiñui hñganqä äqumbu
äpmamiñuwä. Iqueqä huiwiunji, nätmatqä hui mäwimeqä
äyä iqanği äqumbiyi, “Tqu, goti hñqueqä” ätnğuwä.

⁷ Qua tqu-tänä qäqiqiñi, ämaqä qua iu äpmamiñuwä
iquau miqä iqueqä quae. Iqueqä yoqe, Pupilusi
ique. Ämaqä iqu iqueqä anjuñqä änätma äwäqe, hi-
unji hñquaqi-hñquenä iquaunji, äñğuanä äminemiñqe.
⁸ Inğanj Pupilusi iqueqä kaniqu huiwä dnätä, zä-qunätä
itä yaqä äwämiñqe. Poli iqu ique äwimeqe, Goti Han-
juwä Iquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique
änğua iwimäkkqe. ⁹ Iqu iñä imäkqanğa, ämaqä tänä-
yaqä äwämiñuwä, qua iutanä huizi iqua-pqe, Poli ique
äwimeqanğuwänğa, iqu iquaunji äñğua inä iwimäkkqe.

10 Iqu quñi änguä iinjä iwimäkqanqenqä, qu neni, suqä ängüanänjinä inemäkuwi. Qanüä hñquaqu-hñque ae äpawqanğa, ne yimba iu ävämetunqä iqauñgua, nätmatqä äwa iminçqä isua yätamäkqä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqenqä

11 Ne qua Malta iunji, qanüä hñquaqui-hñque ae äpmenitanji, yimba anä-himqä Aleksandiya iutanjä hñque ätkamäuätanä äukqe. Yimba iqu yunüä naqänänjanganji qua iu äpmaminçqe. Iqueqä himänğisanji, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawä iquaquiyqä ktqä-tänjiqä. 12 Ne äwani, anä-himqä Sirakyusi iu ätimäuani, hiunji hñquaqui-hñque äpmakque. 13 Iqinji ävämeni, anä-himqä Renğiumä iu ätimäukque. Awinğanji yunüä, mäptqä timäuqä mäwqä inğisa qunğanğa, iqi ävämeni, hiunji hñquaqui qanä äwani, anä-himqä Puteoli iu ätimäukque. 14 Iqinji ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqauñgua, qu ne hiunji 7 anä pmetunqä yatñqä änekuwi. E äpmenitanji, ne iquau ävämanji, anä-himqä naqä Romänqä äukqe. 15 Quuvqä heqiyqä Romätanjä iqua, qu nenyqä, “Qanjä äpätqänäuä” tqanğä äwipiyyi, hänaqä awä iqi äminatunqä äpkuwi. Inğanji qutanjä hñquatä maketqä aquvəqñqä, kiqä yoqe Apiyusi iu qe äminçqque. Itanğa huizi iquatänji, ne anä, ‘Hiqaqä Yakuä Äwämä Uwqä Hñquaqui-hñqueyqä’ ätminuwä iu qe äminçqque. Poli iqu iquau hinüä äqunäqe, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätätä, iqueqä äwqe yänänəqñqä ämakqe. 16 Itanğa, ne Romä iu ätimäuani, yäpä inğisa uwqauñgua, ämaqä Romä iu miqä iqua, Poli iquenyqe, “Iqu anä hñque kiqä-kiuänä pmetanğuti, mäkä-iqä hñqu hinüä äqunä ämiquätñqeqä” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kukñuä awä ätuminçqenqä

17 Poli iqu Romä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpmeqetani, iqu Israitqä iqi äpmaminuwä iquauqä naqä iquau tääqä ätuätumakqe. Qu aquvə ae äqänğanğuwänğanji, iqu iquauñji tii ätukqe. “Tatqä-guäkauä, Israitqä iquneqä yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetänji, mändi kittqämqä dinçe, nyi suqä quvqä hui mimäkqä iminçeqä. Inäqe qu nyi Jerusälemä iu guä ängiqiyäupu, Romätanjä iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä. 18 Itanğa Romätanjä iqua nyaqä manji qätä änyiyäpu, nqä suqenqä näqñqä mapñqä yatñqä änyipiyyi, hinüä tiinjä ängänğuwiqä. Nyi pizqä bəkpñqä dinçe, nyaqä suqä quvqe aanqä etanği, qu nyi huätä nyivquatämäupñqä ikuwiqä. 19 Iinjä iqanğuwinçqe, Israitqä iqua, Romätanjä iquau äkasuwä tqauñğuwänğanji, nqä

nyämaqeuni, nätmätqä huiñqä kukñuä mitmqe hma qäyä hitaŋgqä-qe, hänaqä miñqä iqañgi, nyi 'Nyaqä kukñui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätñqeqä' ätkqeqä. ²⁰ Nätmätqä iñji, nyi näunänämä änyimakqä etañgi, nyi he hiñuä eqänätmä kukñuä hitapmätmä tääqä iñqä etätmeqä. Israitqä eeqänänjä iqua, nätmätqenqä kñuä yänänäñqä ämepu hiñuä äqämbu äpmeñuwä iñqe, nyipqe inä äqänmä äpmeñänä. Nyi a tä äñgiqätäñqe, kiqä quati, iquesanänjqä" ätukqe.

²¹ Iqu iñjä tqaŋga, qu iqueni tiñjä ätukuwi. "Ämaqä Jutiyañjä iqua, sinyqä awä natñqe, pipa hui maqiyqä ikuwiqä. Itañga Israitqä iquañjä hñqu äpätä, sinyqä kukñuä quvqä hui mäñatqä ikqeqä. ²² Israitqä iqunesañjä hñqua, kñuä änyä-häñji indqäñganguwiñqä, ämaqä qua eeqänänjä iutañjä iqua, kukñuä ququvqä ätätqäñuwiqä. Ne iñqä näñqä metuñque, si tqä kñuä indqäñqe awä tqaŋgtqe, qätä kiyatuñquä äpñunä" ätukuwi.

²³ Qu hiunji hñque atäñuä ipiyi, ämaqä kuapänäñji, añjä Poli iqu pmetañgqä iñqä iñga äpkuwi. Qu zinuitä äpmakuwi, awiyqeñqä äpmetqutpiyä iñji, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeñqätä, Jisasi Iquenyqätä, näñqä qeiqinyä äwikqe. Qu Jisasi Iquenyqä näñqä äñguä ämepu quuvqä hiqäñqä iñqe, iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeutatä, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, ämetä, awä ätumiñqe. ²⁴ Iqu awä iñjä ätumiñqä iñqe, ämaqä hñqua, "Kukñuä tä, qäyunä ätqiyä" kñuä indqäñganguwäñga, huiziqua iqueqä kukñuñqä quuvqä maeqiyqä ikuwi. ²⁵ Iquauqä awä iqisañji, qu kukñuä mäkä äunäpiyitañji, ävämapñqä iqañguwäñga, Poli iqu kukñuä hui inä qe ätukqe. "Dñjä Äñguä Iqu, kukñuä naqä-qakuänäñji, tawäkau äyä ätukqeqä. Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä mañitañji, tiñjä ätukqeqä.

²⁶ 'Qokä-apäkä iquañqä äwätñä, tiñjä tuvä. "He kukñuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatiñqe änyä mañqä hipñuwiqä. He hiñuä äqñgua äwäpiyä-qe, nätmätqä hñquenyqe näñqä maeqä ipñuwiqä."

²⁷ Ämaqä iñjä iqua näñqä äñguä mämeqäñqe, quwqä nyuäñji woyqä ae imaqundäñgqeqä. Kukñuä qätä äñguä mäwiqäñqe, quwqä qäte, ae imaqundäñgqeqä. Nätmätqä hiñuä äñguä mäquñquä ipñqe, quwqä hiñuä-pqe, ae yämaqundi iñgqeqä. Qu iñjä mimäkqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñqä aŋgumä quvepqañgpi, ga Nyi iquañji äñguä iwimäkqäminjqä.*

* 28:27 Asayä 6:9-10

28 Inäqe he näqñqä tiñä hipñqeçä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä anğu itmetñqä imäkätñqenqe, Iqu ne Israitqä iqune çäyä etanđi huiziquaunqe, kukñuä ae ändowatkqeçä. Kukñuä iinđi, çu çätä wipnuwiqä.” 29 Poli iqu iinđä tqanđi äwipiđi, iqua iquenđi ävämakuwi.

30-31 Quväukuä hñquaquinđi, Poli iqu anđä ämätqä kanique mbqä ävätä, iu äpmaminqe. I pmetanđqänđa ämaqä ique äwimeqanđuwä iquaunđi, iqu yeeqä ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunđä kukñui, zä miqä, pemä itä, awä ätuätä, itanđa Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä äwiminqe. Iqu iinđä tqanđqenqe, ämaqä hñqu pmua mäwimäkqä iminqe.

Tuwanuä, Poli iqu Romä pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Poli iqu anä-himqä Romä iunqä äwätä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täni, iqi pmetanguwä iquatä, anä pmapnqä winqanqetani, tuwanuä tä äqäkqe. Iqueqä äwinqe, qutäni wänqäpu ae äpmeqetani, qua naqä Spenqä iunqä äwätä, Jisasi Iqueqä kuknuä ängui, awä tquätnqä iinqe. Tuwanuä iquesani, Poli iqu kuknuä awi, Kraisi Iqueqä kuknuä ängüä we-hunqä-täni ätnänä iqinyä ätuätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe.

Kinjanäni, Poli iqu qokä-apäkä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä Romä iu pmeqä iquauni, “Nyi henyqä knuä kuapä indqänätmä, Goti Iqu he yätamakqä hiyätnqä yatnqä ävätmä, tääqä hea ique-ique ätuätqänänä” ätuätä äqäkqe. Iqu qänakni, tuwanuä iqueqä qakuinqe, tii äqäkqe. “Ämaqe, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisani, jänänä timäupunqä iinqe.” (1:17) Iqu tiinä-pqä ätkqe. Qokä-apäkä eeqänäni, Israitqä iquautanä, ä yäpaqängisanä iquautanä qäyä etangi, qu eeqänäni, qokä-apäkä suqä quvqä imäkkä iquae. I etanqgetani, qu hänä pmepnuwänqä, Goti Iqu qunqä qeqä ätumuäkätä, angumä itmetnqä inqe. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauni, Goti Iqu angumä itmeqanqi, ga iqua Goti Iqueqä näueqä-qua epu, Jisasi Kraisi Iqueqä känguäka ipnqä.

Goti Iqu ämaqä hnqe anqi itmeqanqutqe, iqueqä hänä-pmeqe, hänä menä. Goti Iqu iquätä anä pmetanquti, Iqueqä Dnjä Änguä Iqu iqueni manguä winyätänä. Iinä etangi, yänänäqnqä, suqä quvqetata, äpakonqetatanä, ämaqä ique mändi äkittqiyätä ique ämitnqe, hanuä winä. Inji saptä 5 iquesa 8 dunqe, Poli iqu kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqetanä qakuinqetä, Dnjä Änguä Iqueqä yänänäqnqä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauqä hänä-pmeqä iu äwitnqenqätä, ätätä äqäkqe.

Inji saptä 9 iquesa 11 iunqe, Poli iqu hanä-iqä naqä ique äwimakqenqä awä ätätä äqäkqe. Iqu ämaqä Israitqä iutanä ique. Ga Israitqä iqua, Goti Iqu, Iqueqä ämaqä-qua

hipnqä atäunüä ikqä iquayi. Itanji iquautanjä kuapänänji, qu Jisasi Ique tuwä äwimiñuwä iquai. Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquautanji, kuapänänji Jisasi Iqueqä kukñui qänaknä imiñuwä-qe, Israitqä iquautanji, kuapänä ma. Poli iqu, "Israitqä iqua qämä-qämä ipu, nätmatqä naqänänji, Goti Iqu iquau iwimäkäniqenqä hinüä ängüä mäqunquä imiñuwä iutayqä" ätätä äqäkqe. Itanji iqu knui, qänakñi qokä-apäkä Israitqä iutanjä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe mapnuwänqänä, indqängqe.

Yäpakä iqinji, Poli iqu ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe. Iqu kukñuä kuapänänji, suqä, ämaqä huiunqä kiinjä äwinqä iinqä, ätätä äqäkqe. Suqä huiziunqä inä ätätä äqäkqe, tiinj. Goti Iqueqä wäunui imäkqä inqätä, gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmeqä inqätä, itanga ämaqä huizi iquau yätamäkqä iqä inqätänji.

Kukñuä ängüä we-hunqä-tänjinqä

¹ Poli iqunä, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqä iqunji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä ängüä we-hunqä-tänji awä tmqä diñqä atäunüä änyiyätä, Iqueqä wäunüä iinqä änändowatkqä iqunjqä. ² Hinuiqänänji, Goti Iqu kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä ii, guä ämäsäuätä, Iqueqä kukñuä hinüä-tqä iquau tquanji, iqua Iqueqä bukä iu äqäkuwi. ³ Ii kukñuä ängüänänji, Iqueqä Ymeqä Iquenyqeyi. Iqu ämaqä huiwä-tänju, Dewiti iquesa ätimäukqe. ⁴ Itanga Ymeqä Iqu, quuvqe-qu Goti Iqueqänänjä etanji, Goti Iqu, Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatätä, Iqueqä Ymeqä yänänäqñqä-qu atäunüä äwikqe. Iqu Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquvi. ⁵ Iqueqä hipa iutanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta ängüä inemäkätä, itanga, Jisasi Iqueqä wäunüä imäkatunquä änändowatkqe. Wäunüä iinj, ämaqä eeqänänjä iutanji, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukñui qänaknä ipñqe, awä tqueyi. ⁶ Amäqä iinj iquautanji, he-pqä inänqe. He Jisasi Kraisi Iqueqä tääqe qätä ae äwiyäpu, Iqueqänänänqä enuwitayi. ⁷ Nyi tuwanüä tä, he ämaqä Romä pmeqä Goti Hanjuwä Iqu henyqä kiinjä winganji, Iqueqänänqä tääqä etätmakqä iquenqä äqiyqä. Neqä Goti Apiqutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hinji etapäsinyä, äwqä hanüä imbu pmetpnqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iquenqä tääqä ätminqenqä

⁸ Kinğanänji, tiinjä hitmqe. Qua eeqänänjä iunji, ämaqe, heqä quuvqä yänänäqñqä heqiyqanquwinqä quea ätätqänuwitanji, nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta Goti Iqueni,

'änguiqä' ätuätqänä. ⁹ Nyi Goti Iqueqä wäunui, kuknuä änguä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä awä ätätmä, yänä äqänmä imäkätqänä. Inji nyaqä tääqä ätuätmängani, henyqä kjuä indqänätñqä iinjqä kuknui, naqä-qakuä etangqenqe, Iqueqä-kiuä näqñqä-tänä Iquvqä. ¹⁰ Hea ique-iqueni, Iquenyqä tääqä tmqä imäkätmängani, Iqu äwingangutqe, nyi henyqä pmqä hänaqenqä qävqä nyiyätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävätqänä. ¹¹ Yatñqä ii, nyi he hinuä hiqänmqä kiinä änyinätñqä iutayi. He yänänäqñqä emäkätñqä iinqe, nätmätqä Dñä Änguä Iquesa hitapmqä änyingiyä. ¹² Nqä kjuä indqänqce, tiinji. "Heyaqä quuvqä heqiyqä iunji, yätamakqä hiyqanqundi, ga he nyaqeu nyiyqanqpi, iutanji eequne yänänäqñqä imäknatunqce."

¹³ Nyämaqäüä, nyi he tiinjqä näqñqä änguänä epñqä änyingji. Nyi wäunui, Israitqä qäyä etanji huiziuqä awä iqi imäkkqe, häukuä äwäqä-pa, heyaqä awä iqinji, nyi wäunüä imäkmqe, häukuä witñqä iinqe, hea kuapänäñji, nyi emamqä kjuä indqänätñqe. Inäqe hea ique-iqueni, nätmätqe ätimäüätä, hoptäwä änyiyätñqe. ¹⁴ Wäunüä Goti Iqu ändapkqe, ämaqä Grikä iquautä, ä huizi iquautä, itanqa ämaqä näqñqä-tänä iquautä, ä näqñqä maeqä iquautä, awä tumqä iinä ändapkqe. ¹⁵ Itanji, he Romä pmeqä iquenä-pqe, kuknuä änguä we-hunqä-tänji awä hitmqä iinqe, nyaqä äwqce änyivauqi.

Kuknuä änguä we-hunqä-tänji, ii Goti Iqueqä yänänäqñqeyi

¹⁶ Kuknuä änguä we-hunqä-tänjqce, nyi womba miqunji. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqce, ämaqä quuvqä eqämipqä iquau angumä itmeniqa iinqeyi. Kinganäñji, Israitqä iquau-ganä, itanqa ämaqä huizi-pqä iquauñji, inä itmeniqe. ¹⁷ Itanqa kuknuä änguänäñji, Goti Iqu, Iqueqä suqä jänänä iuta ämaqä-qunenyqe, 'jänänäñqaiqä' tätñqä iinjqä ätnänäqi itkimäqiyä. Ämaqce, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisanji, jänänä timäupñqä iinqe. Ii kuknui, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa, "Nqä ämaqä jänänänä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, häñä pmenqiyä."*

Suqä quvqä huitanä-huitanji imäkqenqä

¹⁸ Ämaqce, suqä Goti Iqu äwinyätanqä iunji tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkätqätanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä yätu äpme, Iqueqä äwqä tnäñji, ätnänäqi itkimäqiyä. Qu quvqä iinjä imäkätqänjuwi, kuknuä naqä-qakuä iqueni mäñdi äkittqiyätqänäüä. ¹⁹ Iqueqä suqä

* 1:17 Hapakukä 2:4

kuapänänjñqe, Goti Iqu ämaqä tquau ae ämotquakqetani, qu näqñqä ae ekuwä-qe, mändi äkittqiyätqänä. ²⁰ Iqu nätmatqä eeqänäni ätimäutñqä ipäqäka äpätñqe, tängä täsä enqä-qae, ämaqä iqua, Iqueqä suqetä Iqueqä yänänäqñqetä, hiñui änä mäqunquä ipiyä-qe, qu Iqu nätmatqä wäunüä imäkkqä iunji, hiñuä äqunäpu, Iqueqä nätmatqä iquaquinyqe, näqñqä qäyunä mapnä. Injä iutani, qu “Ne Iquenyqä maqñqä itanitani, quvqä mae-quneyqe” matqä ipnä.

²¹ Ii tiinjä etanjyiyi. Iquenyqä näqñqä iinjä epiyä-qe, qu, ‘Iqu Goti naqä-qakuä Iqueqe’ knuä mindqänqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mävaucumuatqä ipu, Iqueni, ‘änqwiqä’ mätquä imiñuwi. Oeyä. Iqua knuä qämä-qämä ipu, knuä indqänqetä, näqñqetä maeqä, hiawiqä ingisa äpmeñuwä-pa ekuwi. ²² Iqua, ‘Ne näqñqä-tänjneyqä’ ätätqänuwä-qe, maqñqä naqä-qakuänänä-qua ätimäukuwi. ²³ Qu Goti Hanjuwä Mapäkoñqä Iquesä, nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä iquesä, tuwä äwipiyyi, ktqe, ämaqä äpäkoñqä iquauqetä, yññä iquauqetä, yaqueqä huitañä-huitañä iquauqetä, qämäkä huitañä-huitañä iquauqetä imäkäpu, nätmatqä iquauñqe, qonjä woktäuqäpñqä ipäqäkuwi.

²⁴ Qu iinjä imäkkqanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu, quwqä quvqä imäkkqänqä äwinyätñqä iu qänaknä ipñqä hiñuinä äqunñqe. Itani quwqä knuä quvqe, suqä kiyä mätqä iquau imäkpñqä indqänäpu, quwqä huiwi qäyunä mimiñqä ipu, iqa äumiñuwi. ²⁵ Qu Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänäni, tuwä äwiyäpu, quanjä di ämakuwi. Itanğa qu qonjä äwoktäupu, yäpä iqi äpmamiñuwi, Goti nätmatqä eeqänä imäkkqä Iquenyqä ma, nätmatqä Iqu imäkkqä iinjänä iqa äumiñuwi. Injäqe Goti Hanjuwä Iqu eeqänä imäkkqetani, hea ique-iqueni, ämaqä ique, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatunquänäyi. Ii naqä-qakuwi.

²⁶ Qu iinjä imäkkqanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu, suqä womba inqä ii, qäyä imäkkqä uwqäpñqä hiñuinä äqunñqe. Ga apäkä iua, qokiquatä hiqaqä anä wiqä suqä qäyunänäni, ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä ipäqäkuwi. ²⁷ Asä inji, qokä iqua-pqe, apäkitä hiqaqä anä wiqä suqä iunji ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä iqu, yänänäqñqä ätimäukqe. Inji qokä iqua suqä womba meqä ii imäkmbyiyi, quvqä iinjä iqueqä kimanji, qäyunä ämakuwi.

²⁸ Qu suqä Goti Iquenyqä knuä indqänqä iunji, tuwä ävqanquwitani, ga Iqu, quwqä knuä quvqä iu indqänäpu, suqä qäyunänäni iu mimäkkqä pa ipñqä hiñuinä äqunñqe. ²⁹ Inji suqä Goti Iqu mäwiñqä inqeu, suqä quvqeu, aquvä maqiyqä ique, ññ quvqä iwitqueqä itäni, kuapänä

imäkätqänjä. Itanğa suqä huiziuqä nätmatqenqä qeqä tquä, ämaqä pizqä päsqä, kuknuä mäkä-huñqä, qunğä imäqkä, ä quvqä iwitquetä, ewiqä tqä-pqe, kuapänä itqänjä. ³⁰ Huiziuqä suqenqä awä ätuäkipu, hñquenqä tuwänği kuknuä ätäpu qui imäqkä, mä Goti Hanjuwä Iquenqä wiunqä iqä, hñquau hñgisanä tquä, ämaqä mänqe 'quvqeqä' ätäpu, quwqä yogenä haqeu maeqä, suqä quvqä änyä-hänjinqä indqänäpu imäqkä iu, itanğa känäqä-kanuñuauqä kuknui qätä mäwiyqä ipu, itqänjuwä iquayi. ³¹ Itanğa tii-pqä inänji. Knuä indqänqä ängui mindqänqä ipu, quwqä kuknuä du qänaki miqä ipu, ämaqeuñqä qeqä mäwutqä, ä huäqä mäwuñqä itqänjuwä iquayi. ³² Goti Iqu qäyunä iwäsäutä, "Ämaqä iinjä imäkmipqä iqua äpäkombñqänänjçä" ätkqenqe, iqua näqñqä qäyä epu, quwqä-quwä imäkäpu, ämaqä huizi ii imäkmipqä iquauñi, "Yqänä imäkp iyä" tqä-quaiqä.

2

Goti Iqueqä iwäsäuqenqä

¹ Inji he huizi iquauñqe, "Quvqä-quaiqä" ätäpu iwäsäutqänjuwä eeqänänjä iquenä, suqä quvqä iqua imäkätqänjuwi, he asä inä imäkätqänjuwitanji, "Ne quvqä maequneyqe" matqä ipnä. He iquauñqe, "Suqä quvqä iinjä imäqkä-quaiqä" ätäpiyänğanji, hiqä-heonqä-pqe inä tmbñqe. ² Ne näqñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä suqä quvqä iinjä imäkätqänjuwä iquauñi, kima ävätäqänğanji, qäyunänä vänä. ³ Si huizi iquauñqe, "Iqua suqä iinjä imäqquaiqä" ätätnä, asänä imäqkä iquki, "Goti Iqu ämaqeu kuknuä mitqeuñi, ämäwqätäumniqeqä" knuä kiyä? ⁴ Goti Hanjuwä Iqu äñguä ikitquetä, hea quäuqä sinyqä hinuä äqänä äpme, tqä suqä quvqenqä kima maqänä mäktapqä itñqe. Iqu äñguä kuapänä e qäyä ikitqueqanğqenqe, ii nätmatqä hinqinqä enqä-panjä äqunänjä? Iqu äñguä iinjä ikitquetñqe, ii, si tqä knuä äkunmäknätnä, suqä quvqä vquatämäutñqä iinjqe, äktma äwätñqeyi.

⁵ Si tqä knuä iunji qñqanä äyetnä, suqä quvqä iuta makunmäknqä itnänğanji, Goti Iqueqä äwqä tnänji, aquvä ämaqiyätqänjinyä. Hiunji Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnänji ätnänjä iqi ämaetä, kuknuä jänä imäkätäqänğanji, tqä kima qäyunänji, inğa matñi. ⁶ "Goti Iqu qokä-apäkä hñqunä-hñqunänji, suqä qu imäkätqänjuwä iunqe kima äväniqeqä."* ⁷ Ämaqä yänjä äqänäpu, wäunjuä äñguä

* 2:6 Apqä Bukä 62:12; Quamä-pmeqä 24:12

imäkäpiyitani, yoqä naqä ämepu, mapäkonqä ipnqä, Goti Hanjuwä Iqutä quamä anä pmepnqä hänaqenqä qävqä itqänuwä iquauñi, Goti Iqu hänä hea ique-ique pmeqä vänqiyä. ⁸ I etanqqä-qe, ämaqä knui, quwqä-quwänqänä indqänäpu, kukñuä naqä-qakuä iu tuwä äwiyäpu, suqä Goti Iqu mäwinyätanqqä iu qänaki itqänuwä iquauñi, Iqueqä äwqä tnänä yänänäqñqänäñi, ävänqiyä. ⁹ Ämaqä eeqänänjä suqä quvqä imäkätqänuwä iquauñi, hanä-iqä naqänänjitä, täñä-hunqetäñi, äwimenqiyä. Israitqä iquau-ganä äwimeqetäñi, huizi Israitqä qäyä etanqi huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹⁰ Iinjä etanqi ämaqä eeqänänjä suqä äñguä imäkätqänuwä iquauñi, quamä pmeqä äñguänänjitä, yoqä naqetä, itanqa äwqä hanuä inqä itänji, Israitqä iquau-ganä äwimeqetäñi, huizi Israitqä qäyä etanqi huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹¹ Ii tiinjä etanqiyi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquauñi, asänänä iwäsäuänä.

Kukñuä-suqenqä

¹² Israitqä iqua qäyä etanqi huiziqua, qu kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, maeqä-quai. Qutanä suqä quvqä imäkätqänuwä eeqänänjä iqua, qu kukñuä-suqe maeqä ipiyä-qe, qui imäkmbnuwi. Itanqa Israitqä kukñuä-suqä ämepu, suqä quvqä imäkätqänuwä eeqänänjä iqua, Goti Iqu kukñuä-suqetä iwäsäuqanqa, qu qui imäkmbnuwi. ¹³ Ämaqe, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänjä timäupnqä iqua, kukñuä-suqe qätä hinginäwa äwiyätqänuwä ma, qätä äwiyäpu qänaknä itqänuwä iquayi. ¹⁴ Israitqä iqua qäyä etanqi huiziqua, kukñuä-suqe maeqä epiyä-qe, quwqä knuä indqänqä iuta ämepu, kukñuä-suqeu qänaknä ipiyänqanji, iqua kukñuä-suqä ii maeqä qäyä epu, quwqä-quwä kukñuä-suqä enqä-pañuayi. ¹⁵ Iinjä ipiyä iutani, tiinjinqä motquapnä. Goti Iqueqä kukñuä-suqe, ämaqeuqä yäpä ingisa ae äqiyekqä äwi,† kiqä wäunui imäkänä. Inji quwqä suqä-iwäsäuqñqä knuä imnä-pqe, asänä motquenä. Hñganä-pqe 'Suqä qäyunä imäkqeqä' indqänäpu, hñganji 'Qäyunä manä' knuä indqämbnä. ¹⁶ Nyi kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä ätuätñqä-pa, hiunji qänakñänqanji, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Ique wäunüä vqanqa, Iqu ämaqeuqä suqä knuä zä äwinqä eeqänänjä inqä iwäsäuniqe.

Israitqä iquauqä suqä imänqä inqä

† 2:15 Järämai 31:33; Asayä 51:7

17 Itanġi taġġaġi, nyi he, "Israitqä iquautanġa iquneyqä" änyuätinätaġġuwä iquenä hitmqe. He imänäpu, "Kukġuä-suqä iqu yätamäqä neyänqiyä" ġġuä indqänäpu, "Ne Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquneyqä" ätätqänuwä iquenġi. 18 Qu kukġuä-suqä iuta ämetquakuwitanġi, he Goti Iqueqä äwiġqä iġġqä näqġqä ämepu, suqä qäyunänġä, huizi iquau ämäwqätäunqenqe, 'änġuänänġiqä' ätätqänġä. 19-20 Itanġa näqġqetä, kukġuä naqä-qakuitä, kukġuä-suqä iu witanġqetänġi, he ġġuä yänänäqġqe, "Ne ämaqä hiġuä pišqä iquauġi, hänaqe ämotquetanä, ämaqä hiawiġä imä pmetanġuwä iquauqä we-huġqä-qune eanä, ämaqä maġġqä itanġuwä iquau ämotqueqä-qune eanä, itanġa ymeqä wänqä isuaunġi, ġġuä vqä iquneyqä" indqänätqänġä. 21 Inġi he qokä-apäkä iunä motqueqä iquenä, hiqä-hiuänġi mämitquatġqe, sunqä itqänuwġi? He awi, "Quwä mämeqä pambiyä" tqä iquenä, quwä ämetqänuwäta? 22 "Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipġqe" tqä iquenä, he quvqä iġġi imäkätqänuwäta? He goti quanġä iquauġqä maenqä itġqä iquenä, iquauqä hiqäva-imäkqä anġä iuta quwä ämetqänuwäta? 23 He hiqä yoqe haqeqä ämamänäpu, "Goti Iqueqä kukġuä-suqe ämenunä" tquenä, kukġuä-suqe ävasuäpiyitanġi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, qui äyä imäkätqänġä. 24 Ii, Goti Iqueqä bukä iu, kukġuä tiġġi ätä äqänänqä-payi. *"Hiyaqä quvqä iutänġi, Israitqä qäyä etanġi huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä äkasuwä kukġuä ätäpu, mändi äkittqiyätqänġä."*‡

Suqä, huiwä häuä ktänqenqä

25 Si Goti Iqueqä kukġuä-suqä eeqänänġä iu qänaki iqanġtqe, Israitqä iqueneqä suqä huiwä häuä ktäuqä iqu, yätamäqä kiyänä. Inäqe, qu saqä huiwi häuä qäyä äkktäukuwä-qe, si kukġuä-suqe ävakutqe, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua enqä-panġä esġi. 26 Iutanġi ämaqä häuä maktänqä hġqu, kukġuä-suqeu qäyunänä qänaki iqanġutqe, Goti Iqu iquenġi, häuä ktänqä iquatänġä, asänänġä enqä-panġä qunanä. 27 Itanġa kukġuä-suqä-tänġä eänä, huiwä häuä ktänqä iquki, kukġuä-suqe ävausqanġtqe, ämaqä huiwi häuä maktänqä, kukġuä-suqeu qänaki im-itätqä iqu, tqä suqä quvqe, ätnänġä iqi makiyänä. 28 Nyi naqä-qakuä, "Israitqä iquġġqä" tqe, ii nätmätqä huiwitanġä manä. Itanġa suqä huiwä häuä ktänqä-pqe, ii nätmätqä huiwitanġinä manä. 29 Israitqä naqä-qakuä-qu-tiyä-qe, iqueqä qeqä-quuvqä imġi, ne hiġuä mäqunquä yanä. Itanġa, suqä huiwä häuä ktänqä naqä-qakuä iqu, kukġuä-suqeuta ma, Dġä Änġuä Iqu qeqä-quuvqä imġi imäkänä.

Ämaqä iinjä iqu, yoqä naqä meqe, ämaqä iquauqä hinuä iqisa ma, Goti Hanjuwä Iquesayi.

3

Goti Iqueqä suqä iwäsäuqeqä

¹ Nyi naqä-qakuä i tqanqundqe, änäänänqäwä? Israitqä iqua, iinjä eänjuwitanj, yätamakqä äki metqänä? Suqä huiwä häuä ktänqä iqu, yätamakqä äänä väniqi? ² Täukue! Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauji, nätmätqä huitanjä-huitanjä änguänänjinä ävätqä. Kinganänjiqu, Iqu Iqueqä kuknui, iqua ämiqäpnqä äwikqe. ³ Inji iquautanjä hñqua, kuknuä täunji qänaknä miqä iminjuwitanj, änäänänqäwä? Iutanj Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau änguä wimäkätñqä ätukqä iu mimäkqä yäniqi? ⁴ Oeyä! Matimäuqä yänä! Ämaqä eeqänänjä quanqä tätqätanquwäqe, naqä-qakuä tqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa,

*“Tqä kuknuä naqä-qakuä etanqeqe, qu hinuä qumbñqäüä. Itanqa qu Si quvqä imäkätqänjñqä ktqanqpe, Si ämäwqätätñqinyä.”**

⁵⁻⁶ Inji, neqä suqä quvqä iquesa, Goti Iqueqä suqä jänänänji, ätnänjä iqi ämotquetñqe, änäänjä tatanquäwä? Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä iqenqä äwqä tnänjä imäkätä, kima änätapätñqä iinjqe, “Iqu, jänänänjä miqä itqänä” tatanquäta? Oeyä, kuknuä iinj, ii ämaqä iquneqä knuä iutanäyi. Goti Hanjuwä Iqu suqä jänänjinä mimäkqä-säpi, Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iuqä suqenqe, miwäsäuqä iquänjñqä. ⁷ Ämaqä iquneqä knuä iutanä yatñqä huiziqu, tiyi. “Nyaqä kuknuä quanqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä naqä-qakui ätnänjä ingisa ätimäuätä, Iqueqä yoqä naqä qonätñqä iwimäkätñqe, Iqu nyinj, ‘Suqä quvqä imäkqä-qukiyqä’ änyuändätä, kima quvqe sunqä dapätñqäwä?” ⁸ Kuknuä iinj qäyunä etanqutqe, tiinj tatanque. “Nätmatqä änguä hui timäuätñqe, ne suqä quvqä hñqu yqä imäkanä.” Ämaqä hñqua neqä yoqä mändi äkittqiyäpu, quanqä tii ätätqänä. “Iqua, kuknuä quvqä iinjä isua, ätätqänjuwä iquaiqä.” Ämaqä nenyqä ii ätätqänjuwä iqua, quvqä iquesa kima mapnuwänqe, ii qäyunäyi.

Eequne, suqä quvqä imäkätunquenqä

⁹ Änäänätiyä? Israitqä iqune, ämaqä huiziquauji ämäwqätäunju? Oeyä, ne ae äyä ätätunque. “Israitqä iqunesä, Grikä iquatänji, eequne suqä quvqä

* 3:4 Apqä Bukä 51:4

iqueqä yänänäqñqä iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä imäkqämanätquñunä.”¹⁰ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi.

“Ämaqä suqä jänänänjinä imäkqe, aañjä hma naqä-qakuä eänä.¹¹ Ämaqä näqñqä äñguänänjä-täñji, hma etañgi, Goti Iqu qutä pmeqänqe, qävqä miqä itqänjä.¹² Ämaqe, hänaqä äñguä iunji ävquatämäupu, eeqänänji, quvqenä ätimäukuwi. Auä, ämaqä suqä äñguä imäkqe, aañjä hma naqä-qakuä eä.”[†]

¹³ “Quwqä manjitanji quanjä kukñuä kuapänä ätätqänjuwi, ii tiñjä enqä-manji. Qu ämaqä pizqä qua äptepu, hovqe mämatnye qä itqänjuwä enqä-pañjiyi.”[‡]

“Quwqä kukñuä ätäpiyi, qämakä iqua, ämaqeu qui imäkätqänjuwä-pañjiyi.”[§]

¹⁴ “Quwqä äwqä tnänji äpakänä munätanqgetanji, ämaqeu qui imäkñqä ätqa äwätqänjä.”

¹⁵ “Qu maqänä äwäpu, ämaqä pizqä äpäsätqänjuwi.

¹⁶ Ga im-imä äupiysi, nätmätqä qui imäkäpu, ämaqeu hanjä-iqä ävätqänjuwi. ¹⁷ Itanğa, huiziquatä äwqä naqä-hñqunä änyäpu pmetpñqe, maqñqä enjuwä iquayyi.”^{*}

¹⁸ “Qu Goti Iqu yoqä naqä ämenqä iñqe, kñuä mämeqä ipu, zä mäwiñqä itqänjä.”[†]

¹⁹ Ne tiññiqä näqñqä äyuwä. Kukñuä-suqä Goti Iqueqä bukiu äqänänqä eeqänänji, ämaqä kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquau ätuätñqe. Iutanji ämaqä im-imdanjä eeqänänjä iqune, Goti Iqueqä hiñuä iqiñi, neqä suqä quvqenqe, “Iñjä-iññiqä” matqä itanä, Iqueqä änewäsäuwä iunä äpmeñu. ²⁰ Ii tiñjä etañgi. Kukñuä-suqe, näyaqä suqä quvqä iñqänä ämänätquetqäuä. Itanği kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iutanji, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqiñi, jänänjuwa matimäuqä ipnä.[‡]

Goti Iqu, quuvqä eqämipqä iquau, jänänjuwa iwimäkätñqenqä

²¹ Itanği täñganji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hänaqe, gokä-apäkiu jänänänjä wimäkätñqe, ae ämänätqueqe. Ii kukñuä-suqä iu qänaknä iqeuta, matimäuqä yänä. Hänaqä iquenyqe, kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä iutatä, bukä, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, äqänänä. ²² Hänaqä tä, tiñji. Qokä-apäkä, Jisasi Kraisi Iqenqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauñi, Goti Iqu eeqänänji, jänänänjä wimäkänä. Israitqä iqunenqä, ä

[†] 3:12 Apqä Bukä 14:1-3; 53:1-3 [‡] 3:13 Apqä Bukä 5:9 [§] 3:13 Apqä Bukä

140:3 * 3:17 Asayä 59:7-8 [†] 3:18 Apqä Bukä 36:1 [‡] 3:20 Apqä Bukä 143:2

huizi iquaunqä huänqce, qäqunäyi. ²³ Ne eeqä asänänjä iqune, suqä quvqä imäkätunquä-qae, Iqueqä ktqä in-emäkkqce, a maqätqä iju. ²⁴ Itanğa Kraisi Jisasi Iqu anğumä mbqä äneyämaqçetani, Goti Hanjuwä Iqu, eeqä asänänjä iqunenyqce qeqä äwimänätä, hiñgi änätapätä, jänänjä inemäkätqäüä. ²⁵ Iqu, Jisasi Iqu äpäkonätä, Iqueqä häneqetä, quuvqä heqiyqä iquauqä suqä quvqetanjä kimanji, huätä muämäütunqä atäunjuä ikqce. Iqu iinjä imäkkqce, ii Iqueqä suqce, jänänänjä etanğqenqä ämänätquetunqä diñqeyi. Hiñuiqänänji, ämaqce suqä quvqä imäkganğuwänğa, Iqu qeiqinyä imäkätä, kimanji maqänä mäwqä qäyä iminğä-qe, Iqueqä suqä jänänänjä iu qänaknä yqänä iminğeqä. ²⁶ Iqu ämaqeuqä suqä quvqä iutanjä kimanji, Jisasi Ique äwikçetani, ne Iquenyqä näqunqä tiinjä ämetqänju. Iqu suqä jänänänjinä Imäkqä-qu eäqce, ga ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqä iquau, jänänänjä Iwimäkqä Inänjä-qu eänä.

²⁷ Itanği ämaqä-qune, neqä yoqä haqeu ämamanätunqce, iinjä änänyä tatanqce? Ii qäpu ae ekqce. Qäpuñi, suqä äsquesa ekqäwä? Kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iquesa ma, oee. Yoqä haqeu mamänqä iqu, quuvqä heqiyqä iquesanä qäpu ekqce. ²⁸ Ii ne näqunqä tiinjänqä ämakquä iutanjiyi. Ämaqce, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñjuä iqinji jänänjä timäupunqce, kuknuä-suqä qänaknä iqä iquesanä hmanji. Ii hänaqä quuvqä heqiyqä iquesanänji. ²⁹ Kuknuä ii qäyuta, ä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauqä Goti Iqunända? Iqu ämaqä huizi iquauqä-pqce, hmanda? Oee, Iqu, huizi iquauqä Goti inänji. ³⁰ Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänji. Iqu, Israitqä huiwä häuä ktänqä iquatä, huizi häuä maktänqä iquatä, Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanğuwitanä, jänänänjä iwimäkäniqce.

³¹ Ä ne quuvqä heqiyqenqä iinjä ätatanitanji, kuknuä-suce mäñdi äkittqiyätanä, aanqä äyä imäkätunquäta? Aanjä oeyä! Ne kuknuä-suqä iqueni, yänänänqunqä ätqätetunqce.

4

Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä

¹ I etanğqä-qe, Israitqä iquneqä awä kiñganänjä Aprähamä iquenyqce, ne suänyä tatanquäwä? Hänaqä Goti Iqueqä hiñjuä iqi jänänjä timäuqänqce, iqu hiñjuä äsque äqunğqäwä? ² Iqu suqä anğuinä imäkminqçeta, ämaqä jänänjä-qu eqä-säpi, iqueqä yoqce, kiqä-kiuä haqeu vauqumuatunğuaninji. Itanği Goti Hanjuwä Iqueqä hiñjuä iqisanji, iinjä mimäkqä yänä. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknuä äkinqä ätnänqenqce, knuä mapiyä.

*“Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanji, Iqu ‘Ämaqä jänänueqä’ ätkqeä,” ätä äqänä.**

⁴ Ämaqä hñqu wäunüä imäkätä, iuta mbqä ämeqä di, ii, wäunüä kaniqu qeqä imänqeta mäwqä iqi. Oeyä. Mbqä ii, wäunüä iutanjä kimanji. ⁵ Iinjä etanqqä-qe, ämaqä hñqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjä jänänänjä-qu pmetñqä diñqe, hñjua-hñjua mimäkqä itä, quuvqe, Goti Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauñi, jänänänjä wimäkätñqenqä eqiyätñqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Jänänänjukuiyqä’ ätuätqäuä. ⁶ Dewiti iqu-pqä kukñuä asä ii enqä-ma, ätkqe. Ämaqä suqä äñguä mimäkqä qäyä etanqä, Goti Iqu, qunji, ‘Jänänänjuaiqä’ ätuätqä iqua, äñguä äpmepu, aquvänä ipñqä iinjä tii ätätä äqäkqe.

⁷ *“Ämaqä, kukñuä-suqeu tuwä äwipu, quvqä imäkätqänuwä iquauñi, Goti Iqu, quwqä quvqe hinuä anji mäqunquä yätñqä, huätä muämäuqanqutqe, qu äñguä äpmepu, aquvänä ipñqäuä.*

⁸ *Naqä Iqu, ämaqä hñqueqä suqä quvqä diñqä kñuä anqumä mindqänqä iqanqutqe, iqu äñguä äpme, aquvänä iquätñqeä” ätkqe.†*

⁹ Äñguä äpme aquvänä iqä iinjä, ii ämaqä huiwä häuä ktänqä iquanqänändanä, ä ämaqä huiwä häuä maktänqä iquanqä-pqe, inändanä? Ne tiinjä äyä ätätqänju. “Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä kñuä indqänätä, ‘Ämaqä jänänueqä’ ätkqeä” ätätqänju. ¹⁰ Inji Goti Iqu iinjä ätukqe, Aprähamä iqu äänä pmetanqayij? Iqu huiwä häuä ae äktänqänqata, ä änä etanqata? Iqu huiwä häuä maktänqä änä etanqayij. ¹¹ Suqä huiwä häuä ktäuqe, kiqä quati tiinji. Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqä yqänä äpmeqänqanji, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqanji, Goti Iqu, “Ämaqä jänänjukuiyqä” ätukqe. Itanji Goti Hanjuwä Iqu suqä huiwä häuä ktäuqä ii, iqu ämaqä jänänänjä-qu pmetñqenqä hiqñqä enqä-pa äwikqe. Iinjä etanqij Aprähamä iqu, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iuta, ämaqä jänänänjä ätimäupqä iquauqä kawä kinqanänjä iquvi. ¹² Itanqä iqu ämaqä huiwä häuä ktänqä iqunesanjä hñquauqä kawiqu inänji. Ii ämaqä huiwä häuä äktänäpu, quuvqe, neqä awä Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqänqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä-pa, eqiyätqänuwä iquayij.

Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä guä ämäsäukqenqä

* 4:3 Ipäqäkqä 15:6 † 4:8 Apqä Bukä 32:1-2

13 Hinuiqänäñi Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquesä, iqueqä kaqä-kawäkautä, qua eeqänäñi iquau äväniqä diñqe, kukñuä guä ämäsäukqe. Inäqe kukñuä guä i ämäsäukqe, ii Aprähamä iqu kukñuä-suqä hui qänaki imiñqä iuta ma, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, jänänänä-qu ätimäukqä iutayi. 14 Ii tiñjä etanjiyi. Ämaqä kukñuä-suqeu qänaki imipqä iqua, nätmatqä Goti Iqu äväniñqä kukñuä guä ämäsäukqä iuñi ämeqä-säpi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqe, hiñiñqä hetäniñgä. Itanğa kukñuä Goti Iqu guä ämäsäukqe, aanqä inä hetäniñgä. 15 Ne näqñqe. Kukñuä-suqä iquesañi, ämaqe, ique ävausäpiyitañi, Goti Iqueqä äwqä tnäñi ämapnä. I etanqä-qe, kukñuä-suqe maeqä enqe, ämaqe ique mävausqä ipnä.

16 Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquenyqätä, kaqä-kawäka qänaki timäupnuwä iquaunqätä, qeqä wimänğanji, nätmatqä hiñgi väniñqä, kukñuä guä ämäsäukqe. Inji, kaqä-kawäka eeqänänä iqua, mapñqä iinçqä kukñuä guä ämäsäukqe, ii ämaqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäpçqä iquaunqänänji. Auä, kukñuä guä ämäsäukqe, ämaqä, kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquaunqänä ma, ämaqä quuvqä Aprähamä iqu eqäkqä-pa eqäpçqä iquaunqä-pqe inäyi. Aprähamä iqu, eequneqä awä kiñganänä iquvi. 17 Ii Goti Iqueqä bukä iu tii ätäñqä-payi. *“Nyi si hueqä-himqä kuapänänä iuqä kawiquki ikimäkqe qä.”*‡

Kukñuä tä, Goti Iqueqä hiñuä iqi, guä yänänäqñqänqä ämäsanä äwi, qäyunä ätimäunqiyä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iquaunji, häñä-pmeqä ançi Vqu eä, itanğa nätmatqä matimäuqä yqänä etanquti, tääqä Tuätumeqä Ique. Iqu iinçä itñqetani, Aprähamä iqu Iquenyqä quuvqä eqämiñqe. 18-19 Goti Iqu ii ätukqänğanji, Aprähamä iqu, iqueqä quväukui 100 ae äpäwätä, mäñdi eätä, äpäkonätñqä imiñqe. Itanğa iqueqä apäkä Serai, ii qokitqä ae ekqe. Inji, iqu, “Ye e äpmeyitañi, äänä timäunqutiya?” kñuä ii qäyä wiyqanqçqä-qe, iqu quuvqenä eqiyätä, hiñuä äqänä äpmamiñqe. Ga Goti Iqu, *“Taqa-tawäka kuapänänä timäupnuwiqä”*§ ätukqä-pa, iqu hueqä-himqä kuapänänä iuqä kawiqu ekqe. Auä, iqu iyaquiyqä huiwiñqä kñuä indqänätäqä-qe, iqueqä quuvqä heqiyqe, hanuä mäwiqä, yänänäqñqä eqämiñqe. 20-21 Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä guä ämäsäukqenqe, Aprähamä iqu äwqä hñquaqu miñqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäütä, “Goti Iqu imäkäniñqä kukñuä guä

‡ 4:17 Ipäqäqçä 17:5 § 4:18-19 Ipäqäqçä 15:5

ae ämäsäukqe, qäyunä imäkänqiyä," näqñqä äñguänänjä ämetä, quuvqä eqiyätäqetani, yänänäqñqä imäknminqce. ²² Iinjä etanji, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqueqä quuvqä heqiyqenqä knuä indqänätä, iquenyqe, "Ämaqä jänänueqä" ätkqe.

²³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu, "Iqueqä quuvqä heqiyqeta, 'Ämaqä jänänueqä' ätkqe" äqänänqce, Goti Iqu Aprähämä iquenyqänä matqä ikqe. Oeyä. ²⁴ Ii nenyqä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqu äpäkonganqa, Ique anqumä ävauqumuatkqetani, ne-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä inä eqiyätqänju. Iutani Iqu, näyaqä quuvqä heqiyqenqä knuä indqänätä, nenyqä-pqe, "Ämaqä jänänuaiqä" tätñqe. ²⁵ Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, näyaqä suqä quvqenqä qäyä päkonätñqä, hiñuinä äquñqce. Itani Iqu Iqueni, ne ämaqä jänänänjä nemäkätñqce, qua aptekuwä iuta äyä ävauqumuatkqe.

5

Goti Iqutä, äwqä naqä-hñqunä iñqenqä

¹ Inji ne quuvqä ae äyä eqiyätqätanqu, Goti Hanjuwä Iqu neñi, qokä-apäkä jänänjune äyä inemäkkqe. Iinjä etanji neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu inemäqñqce, ne Goti Iqutäñi, äwqä naqä-hñqunä änyanä äpmeñu. ² Itani Jisasi Iqu neñi, hänaqe qñqanä enqä-pa nauteyqñqce, ne quuvqä eqiyätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqä yäpä ingisa äpaquvätanä, i äpmeñu. Itanqa ne, Goti Hanjuwä Iqu inätmetä, qäukuä yätunji, Iqutä quamä anä äñguänänjä pmetunquä diñqä, hiñuä äqänanä äpmeñu. Iñqce, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänju. ³ Itanqa ne aquvänäñi, iñqänä miqä äyä itqänunä. Oeyä. Ne aquvänäñi, hanjä-iqä änemeqä iñqä-pqe, inä itqänunä. Ii ne tiññqä näqñqä etanjiyi. Hanjä-iqä iqu, äpakänä tqäuatunqenqä yänänäqñqä inemäkänä. ⁴ Itanqa ne yänänäqñqä e ätqäuätaqetani, ne suqä Goti Iqu äwinyänqä iu imäkätanä, Ique yeeqä iwimakanä. Ga ne iinjä imäkätaqetani, Iqu ne yätamäqä neyätñqä diñqä, hiñuä äqänanä pmetanä. ⁵ Itanqa Dñä Äñguä Goti Iqu änätapkqä Iqu, Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiñjä äwinyänqce, näyaqä äwqeu änyuänäikqetani, ne Goti Iquenyqä hiñuä äqänanä äpmetaqänqanji, hiñginäwa äqunanä pmeqänqä manä.

⁶ Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiñjä äwinyänqce, tiñji. Ne neqä suqä quvqe huätä mamänatunquä, yänänäqñqä maeqä etanqanji, hea Goti Hanjuwä Iqu atäunquä ikqänqanji, Kraisi Iqu, ämaqä Goti Ique tuwä

äwiyätunquä iqune, anğumä inetmeniçä iinçä äpäkonğçqe.
 7 Ämaqä jänänä hñqueçä yätamäkçençqe, ämaqä ne-
 sanä hñqu äpäkonätñçqe, äänä mäqumuetunquäwä?
 Aançe! Ämaqä suçä aanä anğuanänä imäkçä hñqueçä
 yätamäkçençqe, hñqu äpäkonätñçqätiyä, ä mäpäkonçä
 yätñçqätiyä? 8 Ii etanğçä-qe, ne ämaqä suçä quvçä
 imäkçune yçänä pmetaunçua, Kraisi Iqu ne yätamäkçä
 neyätñçä äpäkonğçqe. Suçä iinçä iutañi, Goti Hanjuwä Iqu,
 nenyçä kiinçä äwinyänçqe, äyä ämänätquakçqe. 9 Kraisi
 Iqu äpäkonätä, Iqueçä häñeçä äpäwäkçqe, Goti Iqu,
 häñeçä iuta ne jänänune inemäkkçqe. Iinçä etançi ne
 täñçançi, näçñçä tiinçä hiatunçueçä. Goti Iqu, ämaqä
 suçä quvçä imäkçä iquauñi, Iqueçä äwçä tnänçä iuta kima
 vçanğutçanğançi, Kraisi Iqu ne qui mimäkñçä anğuanä
 pmetunquä, yätamäkçä neyänçiyä. 10 Auä, ne Goti
 Iqueçä himä-wiuñçä änyätanä pmetanğçunçançi, Iqueçä
 Ymeçä Iqu äpäkonätä, himä-wiuñçä iuñi, çäpu imäketä,
 ne Goti Hanjuwä Iqutä äwçä naçä-hñçunä änyanä pme-
 tunquä, inemäkkçqe. Inçi ne äwçä naçä-hñçunä änyanä e
 äpmetanitançi, näçñçä tiinçä hiatunçueçä. Ymeçä Iqu häñä
 äpmetäçetançi, ne qui mimäkñçä anğuanä pmetunquä
 inemäkäniqueçä. 11 Itançä nätmätçä hui-pçqe inänjçä. Neçä
 Naçä, Jisasi Kraisi Iqu, ne Goti Iqutä äwçä naçä-huinyä
 nyatunquä imäkkçetançi, ne aquvänä itanä, Goti Iqueçä
 yoçe, haçeu ämamäutçänu.

*Atamä iquesançi, äpäkonçqeyi. Jisasi Iquesançi, häñä-
 pmeçeyi.*

12 Iutañi ne tiinçñçä näçñçeçä. Ämaqä hñçunä,
 Goti Iqueçä kukñui ävaaukukçä iutañi, suçä quvçqe qua
 täu ätimäukçqe. Iutañi suçä quvçä iqueçä kimançi,
 äpäkonçä iqu ätimäukçqe. Asä iinçi, ämaqä eeqänänçi,
 suçä quvçä imäkçanğuwitançi, äpäkonçä iqu wimeçançi
 äpäkonätçänä. 13 Goti Iqu kukñuä-suçqe mäwçä änä
 etançançi, ämaçqe, qua täuñi suçä quvçä imäkmiñuwä-
 çqe, kukñuä-suçqe aançä etançi, Goti Iqu, "Qu kukñui
 ävausätçänäuä" matçä iminçqe. 14 Inäçqe Atamä iqu
 äpmaminçqeta, Mosisi iqu äpmaminçanğançqe, ämaçqe,
 suçä quvçä Atamä iqu imäkkçä-pa asänänçi mimäkçä
 itçätanğuwä-qe, äpäkonçä iqu ämaqä eeqänänçä iquauñi,
 äyä ämiminçqe.

Atamä iqu, Ämaqä çänaki timäuniçä Iqueçä ktçä
 ençä-panä-qe. 15 I etançi Atamä iqueçä suçä quvçä
 itä, nätmätçä Goti Hanjuwä Iqu çeçä imänçqeta hinçi
 äwikçetançi, asänänçä hmançi. Ämaqä hinçiçänä iqueçä

quvqetani, qokä-apäkä eeqänäni äyä äpäkonätqänä. Itanğa Goti Iqu qeqä wimänqeta yätamäkqetä, nätmatqä Ämaqä Qänaknä, Jisasi Kraisi Iqu qeqä wimänqeta hiŋgi äwikqetäni, äpäkonqä iuŋi ämäwqätäutä, ämaqä kuapänä yqänä äwimetqäuä. ¹⁶ Tiinjä-pqe inänji. Nätmatqä äŋgui, Goti Hanjuwä Iqu hiŋgi äwikqetä, itanğa nätmatqä hiŋuiqänä iqueqä suqä quvqeta ätimäukqetäni, asänänjä hmanji. Oeyä. Ämaqä hiŋuiqänä iqu, suqä quvqä hŋqunä imäkqanġi, Goti Hanjuwä Iqu kuknuä ämitätä, tii ätkqe. “Qu eeqänäni qui imäkmbŋqeqä.” Itanġi nätmatqä äŋguä, Goti Iqu hiŋgi äwikqe, tiinji. Ämaqe, suqä quvqä kuapänä imäkqanġuwänġani, Goti Hanjuwä Iqu qeqä wimänġanġi, qokä-apäkä iuŋi, jänänjä iwimäkkqe. ¹⁷ Itanğa ämaqä hiŋuiqänä iqu, kuknui ävausätä quvqä imäkkqetani, äpäkonqä iqu ämiqä enqä-pa naqä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iuŋi, ämimiŋqe. Naqä-qakuä qeŋä-qe, aanjä naqä-qakuänänji, tiinji. Goti Iqu qeqä kiinjä wimänġanġi, ämaqeu jänänänjä hiŋgi iwimäkqe, äpäkonqä iqueni mändi äkittqiyänä. Ämaqä ii ämapqä iqua, qu hänjä äpmepu, ämiqä enqä-pa miqäpnuwi. Qu iinjä timäupŋqe, Ämaqä Qänaknä, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä iutayi.

¹⁸ Anġumŋi, ne tiinjinqä kŋuä äŋguänänjä indqänatunġue. Ämaqä hiŋuiqänä iqu, Goti Iqueqä kuknui iuŋi ävaukukqetani, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä eeqänänjinqe, “Qui imäkmbŋqeqä” ätkqe. I etanġi, Ämaqä Qänaknä Iqu, suqä jänänji imäkkqetani, Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä jänänjä epu, hänjä yqänä pmepŋqä, hänaqä imäuekqe. ¹⁹ Ämaqä hiŋuiqänä iqu, Goti Iqueqä kuknui hŋgisa ikqetani, qokä-apäki kuapänänji, suqä quvqä imäkqä ekuwi. I etanġi, Ämaqä Qänaknä Iqu, Goti Iqueqä kuknui qänaknä imiŋqetani, Goti Iqu qokä-apäkä kuapänänji, jänänjä iwimäkäniqe.

²⁰ Goti Iqu qänakni, kuknuä-suqä äwikqe, ii ämaqe, kuapänä ävausqanġuwinqä näqŋqä mapŋqä, iinjä äwikqe. Inäqe, ämaqe, suqä quvqä imäkqa uwqanġuwänġa, Goti Hanjuwä Iqueqä quŋqä qeqä wimänqeta hiŋgi vqe, aanjä yändiqä ävätqäuä. ²¹ Ii tiinjä iuŋqeyi. Suqä quvqä iqu, ämaqeu äpäkonqä iuŋqä ämimiŋqä-pa, Goti Iqueqä qeqä wimänqeta hiŋgi vqe, iqueni ämäwqätäutä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä iutani, ne jänänänjä eätanä, hea ique-ique pmeqeunqä ämineyäniqe.

Suqä quvqe, ämaqeu äpakänä mämiqenqä

¹ Iinjä etanqgetani, ne äänä tatunquäwä? "Goti Hanjuwä Iqueqä nenyqä qeqä imänqeuta hinqi vqe, aanjä yändiqä väniqä iinqe, suqä quvqä yqänä imäkatunqueqä" tatunquäta? ² Aanjä oeyqä, äänä matqä yanä. Suqä quvqä imäqkä iunqe, ne ämaqä pizqä äpakonquwä enqä-paunene äetanä, huätä ae ävquatämäukque. Inji ne qänaknäni, suqä iqueni yqänäni, äänä iquatunque? ³ Asnä ämetanä, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänqänquä iqune, injä dutani, Iqutä anä äpakonqque. He iinqe änyä maqñqä enjä? ⁴ Itani ne asnä ämetanä, Kraisi Iqutä anä äpakonqque, Goti Kaniqu nenji, Kraisi Iqutä qua anä äptänaikqe. Inji Iqu Iqueqä yänänäqñqä naqänänjä itäni, Kraisi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqänqani, ne-pqe, suqä qänqanä imäkminquä-pa mimikqä, hänjä-pmeqä änyä-hänjä iquenyä metatunquenqä, inä änevauqumuatkqe.

⁵ Ne Kraisi Iqutä ämuänqanä, Iqu äpakonqquä-pa äpakonqque, inji Iqu anqumä ävaukqä-pa, ne-pqä asä ii vauanique. ⁶ Ne tiinjñqä näqñqe. Neqä huiwä iqueqä äwiñqe, ii Kraisi Iqutä zä-huätatä äunätä, anä äpakonqiyi. Ii, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä neyaqä huiwä iu wäunüä imitätqä di, qäpu eqanquti, ne suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä mäpmeqä yatunquä diñqeyi. ⁷ Ii tiinjä etanqi. Ämaqä tqu-tqu ae äpakonätqe, suqä quvqä iqueqä yäpä imdani, huätä ae ävämeqe.

⁸ Auqä. Ne Kraisi Iqutä anä äpakonqquä iqune, Iqutä hänjä anä pmetunquenqä kukñuä iquenqe, quuvqä eqiyätqänu. ⁹ Quuvqä ii eqiyätunque, ne näqñqä tii itanitaniiyi. Kraisi Iqu qua äptekuwä iuta anqumä ae ävaukqetani, äpakonqä iqu, Iqueni mändi kittqiyätñqä yänänäqñqä hma etanqi, ga Iqu anquni, mapakonqä yäniqe. ¹⁰ Iqu hñqunä qe äpakonqque. Itani Iqu injä imäkätä, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqe aanqä imäkkqe. Itanqi Iqu hänjä äpmenqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäutñqä äpme. ¹¹ Inji he kñuä asä ii indqämbñqe. He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänqmbiyitani, he-pqä inä äpakonäpu, suqä quvqä iqueqä yäpä iqinyqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqä äpmenjä.

¹² Iinjä etanqgetani, hiqä huiwi äpakonätñqä iqueni, suqä quvqä iqu ique ämitñqä diñqe, hinuinä mäqunquä pambiyä. He ique hinuinä qunqanqppqe, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkpnqä, etma wänqiyä. ¹³ Itanqa he suqä Goti Iqu mäwiñqä itñqä di imäqänqqe, hiqä yukä-hipa itä, huiwä iutanä huizi itä, suqä quvqeu mäwqä ipñqe. Oeyä. He ämaqä qua äptepqeuta anqumä

ävauäpu, hänä äpmeñuwitani, hiqä-hiuä, Goti Hanjuwä Ique wimbiyä. Itanğa he suqä jänäñi imäkñiqä iñqe, Goti Hanjuwä Iqu hiqä huiwä iutanä eeqänäñi, ämitñqä hiñuinä qumbiyä. ¹⁴ He tänğanı, kukñuä-suqä iunı yäpä iqi mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqä yäpä iqi äpmeñuwitani, suqä quvqä iqu, he mämeqä yänqiyä.

Goti Iqueqä wäñuä-wiyqä hiñginqä imäkqenqä

¹⁵ Inı ne iñä äpmeñquetani, änäänğä? Ämaqä hñqua, "Ne qeqä imänqeta hiñgi vqä kuapanä metunquä diñqe, suqä quvqe, yqänä imäkqa uwquatuñqueqä" ätätqänä. Aanqe, änä mimäkqä yanä. ¹⁶ Änäänñqäwä? He änyä mañqä enä? He ämaqä hñqueqä kukñui, qänaknä ipñqä hiqä-hiuä äwimbqe, he iqueqä wäñuä-wiyqä hiñginqä pmeñqäüä. Ämaqä, suqä quvqä iqueqä wäñuä-wiyqä äpmamipqä iqua, iuta pizqä päkombnä. Inäqe ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänaknä iqä äpmamipqä iqua, iutani qokä-apäkä jänänä timäupñqäüä. ¹⁷ Nyi Goti Hanjuwä Iqenı, 'änğuiqä' ätquä. Hiñuiqänäñi, he suqä quvqä iqueqä wäñuä-wiyqä äpmamıñuwi. Itanği qänakndani, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä hñquauqä mañä iuta qätä äwikuwitani, qänaknä iqäpñqä quuvqä äyä eqäkuwi. ¹⁸ He suqä quvqä iqu, guä enqä-pa ekiqiyäminqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, suqä jänänä iqueqä wäñuä-wiyqä äyä epmuatekqe.

¹⁹ Hiqä huiwi yänänäqñqä maeqä eäpu, kukñuä yänänäqñqe mämeqä iqanğuwitani, nyi suqä ne näqñqä ämeñquä iuta ämetmä, kukñuä ktqä etqänä. Hiñuiqänäñi, he suqä kiyämätqetä, kukñuä-suceu hñgisana iqetä, hiqä huiwä iutanä eeqänäñiu ämitñqä hiñuinä äqunäpu, kukñuä-suce ävausäpu äyä äpmamıñuwi. Itanği tänğanı, hiqä huiwi, suqä jänänä iqueqä wäñuä-wiyqä pmetñqä hiñuinä qumbiyä. Iutani, he Goti Iqu enqä-pa, jänänuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä pmeñqänänäyä.

²⁰ He suqä quvqä iqueqä wäñuä-wiyqä äpmapiyänğanı, suqä jänänä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä imıñuwi. ²¹ Suqä he inğa imäkminuwä iñqe, tänğanı he womba enyanä. Itanğa suqä inğa imäkminuwä iutani, nätmätqä anğuanäñi äki ämaminuwäwä? Aanqeğä. Suqä iutani, ämaqe äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä ipnä. ²² He, suqä quvqä iqu guä enqä-pa ekiqiyäminqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, Iqueqä wäñuä-wiyqä äyä epmuatekqeğä. Itanğa iutani, he tänğanı nätmätqä tä ämeñä. He Goti Iqu enqä-pa, jänänuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä

äpmenjä. Itanğa iutani, he hänjä hea ique-ique pmeņqäuä.
²³ Auä, suqä quvqä imäkätqänuwitanjä kimanji, äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä iqä iyyi. Inäqce nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hiņgi änätapätņqce, ii ne hea ique-ique pmeqänqeyi. Hänjä-pmeqce, ne Kraisi Jisasi, neqä Naqä Iqutä ämuännanä iuta ämetqänju.

7

Kukņuä ktqce, suqä ämanqä iunqä

¹ Nyämaqäuä, he kukņuä-suqenqä näqņqä äņguä metanğä, nyi kukņuä tä, etqä. Ämaqä mapäkonqä hänjä yqänä äpmeņwi, qunä kukņuä-suqeu yäpä imä äpmenjä. ² Inji apäkä qokä-täņi, kiqä qokiqu hänjä yqänä äpmitätqce, suqä qokä-apäkä ämanqä iqu kiqä qokiquesä ämuämuänyenqiyä. Itanğqä-qe, kiqä qokiqu äpäkonätqce, suqä iinjä iqu, apäkä iinji mämiqä iqanğuti, ii iyyqä äwiņqceunä imäkänqiyä. ³ Iinjä etanğqetani, kiqä qokiqu hänjä yqänä pmetanğuti, ämaqä hņqu-mända ii meqanğutqce, qu, "Apäkä iinji, hiņginäwa qanjä ikiqiyä" tņņqäuä. Iinjä etanğqä-qe, iyyqä qokiqu ae äpäkonätqce, ii suqä iinjä iqueqä yäpä imä mäpmeqä yänqiyä. Inji, ämaqä hņqu-mända inğa ämeqäqce, qu kukņuä iinji, anğiņi matqä ipņqäuä.

⁴ Nyämaqäuä, he iinjä enqä-paniyi. He Kraisi Iqueqä huiwitä ämuänmbiyitani, he äpäkonäpu, kukņuä-suqä iqueqä yäpä inğisa mäpmeqä inä. Ii Ämaqä Hņqu-mända he apäkä enqä-ma emakqä iyi. Ämaqä Iqu, ne suqä äņguä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkquatunquä iinğce, qua äptekuwä iuta anğumä ävaukqä Iquvi. ⁵ Ne Kraisi Iqutä mamuänänqä, huiwä iqueqä äwiņqä iunä qänaki iminğuanğani, kukņuä-suqä ique qätä äwiyanitani, näyaqä huiwä eeqänänjä iunji, äwiņqä quvqce änevauqumuatqanği, ne suqä quvqä imäkätanä, äpäkonatunquä iunqä watunquä äpmaminque. ⁶ Itanği täņğani, kukņuä-suqä ne a nakiqätätņqä iqu, äpäkonätanä ävämenitani, iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inju. Iutani ne wäunjuä imäkätunque, ii kukņuä-suqä bukä iu äqänänğceu qänaknä itanita ma, ii Dņä Äņguä Iqueqä suqä hänju qänaknä itunquä iutayi.

Kukņuä-suqä iqueqä wäunjuinqä

⁷ Itanğa kukņuä-suqä iqu, äwiņqä quvqce ävauqumuatqanği, ne suqä quvqä imäkminquä iinğce, "Kukņuä-suqä iqu, nätmatqä quvqä, suqä quvqä enqä-paniqä" tatunquäta? Oeyä, änä matqä yanä. Nyi

suqä quvqä äki-äkinqä näqñqä ämakqe, kukñuä-suqä iquesanänji. Kukñuä-suqeuñi, tiinjä ätänä. “*Si ämaqä hñqueqä nätmatqä iunji, hiñuä aowä mäqunquä panä.*”^{*} Iinjä matqä-säpi, suqä iinjä iquenqe, ‘Ii quvqeqe,’ näqñqä maeqä iqäminji. ⁸ Kukñuä-suqeuñi, hiñuä aowä-qñqänqä ätnänqä iquesanji, suqä quvqä iqu nyaqä kñuä indqänqä, änyivauqumuatätä, nätmatqä kuapänänñiqä hiñuä aowä qunmqä nyimäkkqe. Kukñuä-suqä iqu, aanqä hiqä-säpi, suqä quvqä iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä-pa, yänänäqñqä maeqä hetäninji. ⁹ Kinjanänji, nyi ymeqä wänqä-qunä, kukñuä-suqä iquenqä maqñqä emä, hänjä äpmaminqe. Itanji qänakñi, nyi kukñuä-suqenqä näqñqä ämamitanji, suqä quvqä iqu ävauqanji, ga näqñqe, ‘Nyi Goti Iqueqä hiñuä iqinji, pizqä-qunjqä’ ämakqe. ¹⁰ Kukñuä-suqä iqu, ämaqeu hänjä-pmeqä vätnqä qäyä etanqqä-qe, nyi ique qänaknä vqä iinjä yänänäqñqä maeqä eämä, iquesa äpäkonjqenqä näqñqä ämakqe. ¹¹ Auä, suqä quvqä iqu, kukñuä-suqä iquesanji, quanqä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe.

¹² Inji kukñuä-suqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqänä etanji, itanqa kukñuä eeqänänjä, iu äqänänjqä-pqe, Goti Iqueqänänjä eä, ga jänänänjä äñguänänjiyi. ¹³ Inji, nätmatqä äñguänänji, nyi pizqä ämbäkkqäta? Aanjä hma eä. Inäqe suqä quvqä iqu, nätmatqä äñguänänjä iquesanji, nyaqä yäpä imä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe. Ii ätimäukqe, suqä quvqä iqu, ätnänjä iqi timäutñqä diñqeyi. Itanqa kukñuä-suqä iquesanji, suqä quvqä iqu, nätmatqä aanjä quvqänänñiqe, ne näqñqä metunquä iinjeyi.

Suqä quvqä iquä, mäkä hunqenqä

¹⁴ Ne tiinjñqä näqñqeqä. Kukñuä-suqä iqu, Goti Iqueqä Dñä Iquesa äquvepkqe. Itanji nyi qua täutanunä eämä, huiwä iqueqä äwinqä iqu nyimäqanji, suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä hiññiqä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi suqä imäkätñqä diñqe, ‘Kiqä quati äkitiyä’ tmä itqänä. Suqä, nyi imäqämqä nyinätanqqä iunji, mimäqä itñqe. Inäqe suqä, iinjä manyinqä kiinjä qäyä iqanqqä iunji, ii nyi imäkätñqe. ¹⁶ Inji nyi, suqä manyinqä iñqä iqua imäkätñqe, tiinjä ämändqueqiyä. Nyaqä kñuä indqänqä iunji, ‘Kukñuä-suqä iqu, äñguänänñiqä’ kñuä änyiyqi. ¹⁷ Iutanji, nyi quvqä imäkätñqe, ñqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwinqä iquesa imäkätñqe. ¹⁸ Nyi näqñqe. Nätmatqä äñguänänjä hui, nyaqä yäpä-tämñi mäwitqänä. Nyi, ñqä huiwä iqueqä äwinqenqä ätqä.

* 7:7 Anjumä Itmakqä 20:17; Kukñuä-suqä 5:21

Naqä-qaukui, nyi suqä äŋgui imäkmqä änyinätanqqä-qe, qäyunäni mimäkkä imä. ¹⁹ Suqä äŋgui, 'Nyi ii imäkmqänä' kŋuä änyätŋqe, mimäkkä ma itŋqe. Itanğa suqä quvqe, 'Ii mimäkkä imqänä' kŋuä änyätŋqä iunji, imäkätŋqe. ²⁰ Inji nyi suqä manyinqä iinqä iqua imäkätŋqe, ii tiinji. Nyi imäkätŋqe, ŋqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwiŋqä iquesanji.

²¹ Iinjä etanqqetani, suqä nyi äminiyätŋqä iquenqe, näqŋqä ae ämakqe. Nyi suqä äŋguä imäkmä-tmä iqanğani, suqä quvqä iqu yqänä äpme, hoptäwä änyiyätŋqe. ²² Nyaqä qeqä-quuvqä tämni, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqenqe, kiinjä änyinätŋqe. ²³ Iinjä etanği, suqä huiwi, nyaqä huiwä iutanä eeqänänä iu witanği äqunänänä. Suqä iqu, suqä nyaqä qeqä-quuvqä tämä äwiŋqä iquenyqä mäkänqä itqänä. Ga iqu, huiwä iqueqä äwiŋqä iquesanä quvqä eä, guä äŋgiqiyäutqäuä. ²⁴ Yää oänä! Nyi hanä-iqä iquesa qui imäknätqänä! Huiwä äpäkonqä iunqä ändma äwätŋqä iquesanji, huätäni, tqi indmetŋqäwä? ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, "äŋguiqä" ätuätqänänä. Iqu, Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iqueqä yänänäqŋqeta, yätamäkkä nyiyänqiyä.

Inji ŋqä-näuäni, tiinjä äpmenä. Nqä qeqä-quuvqä imni, kukŋuä-suqä iqueqä wäunjuinä äwiätŋqä-qe, ŋqä huiwitäni, suqä quvqä iqueqä wäunjuinä äwiätŋqe.

8

Dŋä Äŋguä Iqueqä yänänäqŋqenqä

¹ Goti Iqu ämaqe u yätamäkkä iinjä ävätäqetani, qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänŋnajuwä iquauŋqe, Iqu, "He suqä quvqä imäkkänquwitani, hanä-iqä meqäpnuwiqe" matqä yänä. ² Ii tiinjä etanği. Dŋä Äŋguä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunjuä iuta, Hänä-pmeqä-vqä Iqu, suqä änyä-hänji imäkätä, ne suqä quvqä iqueqätä, äpäkonqä iqueqätä, yäpä imä guä enqä-pa äpmaminquänğani, huätä änewewqatkqe. ³ Neqä huiwä iqueqä äwiŋqä quvqä iutani, kukŋuä-suqä iu qänaki qäyunä miqä itunqe. Inji, kukŋuä-suqä iqu, huätä mänewewqatqä yänä. Inqäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqu, huiwä ne ämenä, suqä quvqä imäkätunquä-pa ämetä, neqä quvqä huätä mänamäutŋqä ändowatätä, qäyunä imäkkqe. Inji Kraisi Iqueqä huiwä iunji, Goti Iqu suqä quvqä iqueqä yänänäqŋqe, qui imäkkqe. ⁴ Iutani, ne qänaknänji, huiwä iqueqä äwiŋqä iunä ma, Dŋä Äŋguä Iqueqä äwiŋqä iunä itanitanji, suqä äŋguä, kukŋuä-suqä iqu ämänätquetŋqä iunä pmetatunqe.

5-6 Auä, ämaqä, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, qu kñui, nätmatqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä indqämbu, päkombnuwi. Itanji ämaqä, Dñä Änguä Iqueqä äwiñqä iu qänaki itqänuwä iqua, Iqueqä äwiñqä iunä kñuä indqämbu, häñä-pmeqetä, äwqä-qeiqi inqetä mapnuwi. ⁷ Ii tiñä etanjiyi. Ämaqä nätmatqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä kñuä indqänätqänuwä iqua, qu Goti Iqueqä kukñuä-suqä iunji, yäpä iqi mäpmeqä ipiyä iutani, Iqueqä mäkä-huñqä äpmeñä. Qu Iqueqä kukñuä-suqeuñi, qänaknä änä miqä ipnä. ⁸ Ga ämaqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, Iqueni, yeeqä änä miwimäkkqä ipnä.

⁹ Itanji Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, he qänaknäñi, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dñä Änguä Iqueqä iunä itqänä. Itanğa Kraisi Iqueqä Dñä Änguä Iqu, ämaqä hñqueqä yäpä ingisa mäpmeqä enqe, iqu Kraisi Iqueqä ämaqä-qu manä. ¹⁰ Ga Kraisi Iqu, hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, hiyaqä huiwi, suqä quvqeta äpäkonätñqä-qe, Kraisi Iqu he jänänänquenä emäkqetani, heyaqä quuvqe, häñä yqänä äpmeñä. ¹¹ Goti, Kraisi Jisasi Ique qua aptekuwä iuta ävauqumuatkqä Iqu, Iqueqä Dñä Iqu hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, Iqu Dñä Iñä Iquesa, Kraisi Ique imäkkqä-pa, heyaqä huiwä äpäkombqä iunji, asä ii hivauqumuatäniqe.

¹² Iñä iutani, ñqä nyämaqäüä, ne huiwä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä itanä, iqueqä äwiñqä iunä qänaki miqänqä, yänä qänquatuñque. ¹³ He, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwi, äpäkombñqäüä. Inäqe Dñä Änguä Iqueqä yänänäqñqetä, he suqä quvqä, huiwä iuta timäuqanquwä iquau, pizqä äpäkpqe, häñä pmapñqäüä. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqe, ii qokä-apäkä, Dñä Änguä Iqu hänaqä ämotqueqanqä iu qänaknä imipqä iquanänji. ¹⁵ Qokä-apäkä, ämaqä ämiqä hñqueqä wäunui hñgi äwiyäätqänuwä iqua, quwqä ämiwiyätñqä iquenyqä zä itqänä. Inäqe Dñä, Goti Hanjuwä Iqu etapqä Iqu, he zä enyätñqä memäkkqä yänä. Iqu he Goti Iqueqä ymeqä-quenä pmapñqä emäkänä. Ga Iquesani, ne Goti Hanjuwä Iqueni, "Apä-qä" ätuätqänu. ¹⁶ Neqä quuvqä imñi, "Ne Goti Iqueqä ymeqä-qunenjqä" kñuä indqänätanğa, Iqueqä Dñä Änguä Iqu asänä änatätäqetani, kñuä iñi, yänänäqñqä inemäkätqäüä. ¹⁷ Ga ne Iqueqä ymeqä-qune eänque, neqä Apiquesa nätmatqä ängüänänji, Kraisi neqä Tasipequtä meninqua iquneyi. Itanğa tängani, ne täñä-huñqe, Iqu ämakqä-pa ämetunqetani, qänakndani, Iqu

yoqä naqä äqonŋqä-pa äqonätanä, quamä äŋgui, Iqutä anä pmeninque.

Qänakŋi quamä äŋguä pmeqenqä

¹⁸ Nyi kŋuä tiinä änyiyqi. Quamä pmeqä äŋguänänjä iitä, yoqä naqä iitäni, qänaknda ätnänjä iqi änemeniqä iqu, naqänänjä eä, täŋjä-huŋqä ne täŋga ämetuŋque, ämawqätäuniqe. ¹⁹ Nätmatqä eeqänänjä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, Iqueqä ymeqä iqune ätnänjä iqi imäkäqumuatänaeyätä, yoqä naqä nätapäniqenqä, qu kiinjä wiŋgaŋgi, hiŋuä äqämbu äwiŋä. ²⁰ Auä, nätmatqä Iqu imäkkqä eeqänänjä, qäyunä mäwiqä, qui imäknätŋqä ätimäukqe.* Tä quwqä äwiŋqä iuta ma, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä-kiuä imäkkqanŋi, iinjä äwiŋä. Inäqe tiinŋinqä hiŋuä äqämbu äwiŋä. ²¹ Goti Iqu qunŋi, suqä, pizqä ipu qui imäknqä yäpä iqisa ewewqatqanŋuti, qu-pqe, Iqueqä ymeqä iqune äŋguä pmeqanŋquä-panjä wäpnä.

²² Ne näqŋqe. Nätmatqä Goti Iqu imäkkqä eeqänänjä, apäkä ymeqä mipŋqä iquwä-pa, täŋjä wuŋgaŋgi, zääqä ätqä, täŋgaŋqä äpätqänä. ²³ Nätmatqä iinjä iquanä ma, ne-pqe, Dŋä Äŋguä, nätmatqä Goti Iqu änätapäniqä iutanjä Kiŋganänjä Ique, ae ämakquä-qe, neqä yäpä inŋgisaŋgi, zääqä ätätanä, tiinŋinqä kiinjä nenŋaŋgi, hiŋuä äqänänä äpmeŋu. Goti Iqu ne Iqueqä ymeqä pmetuŋquä inemäkätä, neqä huiwi pizqä itä, qui imäknätqä iuta, aŋgi inetmetä, huiwi huitanjä nyatuŋquä inemäkäniqeyi. ²⁴ Goti Iqu ne hänjä inemäkäqumuatqanŋqetani, iunä timäuniqenqä hiŋuä äqänänä äpmeŋu. Inäqe, ämaqä hŋqu, "Nyi nätmatqä huiŋqä hiŋuä äqänmä äpmeŋänä" ätätqe, nätmatqä iinŋi änä mämeqä iqenqä näqŋqä menä. Ämaqä hŋqu nätmatqä ae ämetqe, iqu iinŋe hiŋuä äqänä mäpmeqä yänä. ²⁵ Itanŋi neŋi, nätmatqä änä mämeqä hŋquenqä hiŋuä äqänänä äpmeŋquetani, iqenqä kiinjä nenŋaŋgi, äwqä-qeiqinyä änyanä äpmeŋu.

²⁶ Asä iinŋi, ne yänänäqŋqä maeqä inŋque, Dŋä Äŋguä Iqu yätamäkkqä äneyätqäuä. Ne tääqä qäyunänjä, äsquenyqä tqenqe, maqŋqä eänŋque, Dŋä Äŋguä Iqu, Goti Iquenŋi kukŋuä maeqä, zääqenä ätuätä, awä nasuiyänä. ²⁷ Itanŋi Iqu, Goti Iqueqä äwiŋqä dunä, Iqueqä ämaqä iqunenyqä iinjä imäkätŋqä iutani, Goti Apiqu, Ämaqä iquneqä qeqä-quuvqä imä hiŋuä yasämä änaqänätŋqä Iqu, Dŋä Äŋguä Iqueqä kŋuä indqänŋenqä näqŋqä eä.

* **8:20** Atamä iqu suqä quvqä imäkkqetani, Goti Iqu iqesä, quaetä, qui imäkkqe. Ipäqäkkä 3:17

28 Itanğa ne tiinıŋqe, näqıŋqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iquenyqä kiinä äwinyätıŋqä iquau, aŋguä iwimäkätıŋqä iinqe, nätmatqä eeqänäni, wäunuä anä imäkıŋqä imäkätqäuä. Ämaqä iinä iqua, Goti Iqueqä äwinqe wimeniqä iinqä, tääqä ätuätumakqä iquayi. 29 Iqueqä ämaqä iinä iquauŋqe, Iqu aınğanı näqıŋqä eätä, atäunuä äväqe, Iqueqä Ymeqä Iqutä asänänjä etanğa, ga Ymeqä Iqueni, kuapänänjä iinä iquauqä kätequ pmeniqıŋqä, kıjuä guä ämäsäukqe. 30 Itanğa ämaqä, Iqu iinqä atäunuä ikqä iquauı, Iqu tääqä ätuätumakqe. I ätuätumakqä iquauı, Iqu jänänjä-qua ipıŋqä iwimäkkqe. Ga iinä iwimäkkqä iquauı, Iqu hänjä-pmeqä aŋguänänjitä, Iqueqä yoqä naqetä, äwikqe.

Goti Iqueqä ämaqeunqä äwinqeunı, nätmatqä hui hoptäwä miqenqä

31 Inı Goti Hanjuwä Iqu iinä inemäkkqenqe, ne äänä tatuŋquäwä? Iqu yätamäkkqä neyqanğutqe, tqı ämänaqutäutä, nakittıqiyätıŋqäwä? Aanqä eä. 32 Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni, hanjä-ıqä wimetıŋqe, a makiqätqä itä, ne yätamäkkqä neyätıŋqä dıŋqe, mäkä-huŋqä iquau äwikqe. Iqu iinä imäkkqetani, ne näqıŋqe tiinıŋqä ämetqänı. Iqu nätmatqä eeqänäni, qäsä hiŋgi nätapäniqeqä.

33 Itanı Goti Iqu ne Iqueqänqä atäunuä äneyätä, jänänıne inemäkkqetani, ämaqä kukıjuä minetätıŋqä hıqu, aanqä eä. 34 Ne suqä quvqä iuta kima metıŋque, tqı täniqiyä? Kraisi Jisasi Iqu nenyqä äpakonäqetani, aŋgumä ävauätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiıjuä iqi, Yoqä Naqä-tänjä-qu äpme, ne yätamäkkqä neyätıŋqä, yatıŋqä ävätqäuä.

35 Kraisi Iqu nenyqä kiinä äwinyänqä iunı, ämaqä huätä mänatnämäutıŋqä hıqu, hmanıqä. Hanjä-ıqä hui nemeqanğutqä, ä tänjä-huŋqä nemeqanğutqä, ıŋ ämaqä hıqua quvqä inetqueqanğppä, ä buayänqä dä neyqanğutqä, qäkä-määnqä äwa iqanğuatqä, nätmatqä quvqä qui inemäkkqanğutqä, itanğa änapäsqanğppä iunı, nätmatqä iinä iqua, Kraisi Iqueqä nenyqä äwinqä iunı, hoptäwä miqä ipıŋqäuä. 36 Nätmatqä iinä nemetıŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tiinä äqänänqä-payi.

“Ne Tqä ämaqä iquneni, qu hea ique-ique pizqä napäkıŋqä itqänäuä. Qu ne sipsipqä pizqä päsqa duŋqänänjä enqä-panjä etanğu, hiıjuä änaqänänäuä.”†

37 Inäqe nätmatqä eeqänänjä iinä iqua, qäyä änetmetqätanğqä-qe, Kraisi nenyqä kiinä äwinyätıŋqä Iqueqä yätamäkkqeta, ne hämänänä ämäwqätäuque. 38-39 Goti Iqu nenyqä kiinä äwinyätıŋqenqe, nyi näqıŋqä

tiinjä ae ämenjä. Äpäkonqä itä, hänjä-pmeqä itä, ynaunjqä iquatä, dnä quvqä iquatä, nätmatqä tängga äwinjqä itä, nätmatqä qänaknda timäuniqä itä, nätmatqä yänänäqñqä-tänjä huizitä, nätmatqä haqä yätutanjitä, nätmatqä yäpä butanjitä, nätmatqä Goti Iqu imäkkqä huizitäni, yänänäqñqä maeqä-quayi. Iutanji, Goti Iqueqä nenyqä äwinjqä, neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu ämänätquakqetani, qu huätä mandumäkkqä iqäpñqe.

9

Poli iqu, käyämaqä Israitqä iquauñqä, huäqä kiinjä äwunqñqä

¹ Nyi Kraisi Iqueqä ämaqä-qunä emä, quanqä matqä, naqä-qakuänänjä tmqe. Dñä Ängüä Iqu, yätamäkkqä nyiyqanji, ñqä qeqä-quuvqä imñi, kukñuä tmqä itmiñqe, ii naqä-qakuiqä, näqñqä eqänä. ² Nyi hea ique-iqueni, ñqä äwqä imdanji, nyämaqä Israitqä iquauñqe, huäqä kiinjä änunätä, qeqä ändätñqe. ³ Kraisi Iqu, nyi Iqueqä ämaqä iuta huätä änanđowatätä, ñqä hueqä-himqä Israitqä iquauqä suqä quvqä iutanjä kimanji, hanjä-iqä ändapätä, nyaqä anji iquau ävätñqñqä tääqä tumqä imäknätqänjä. ⁴ Nqä nyämaqä iinjä iqua, ämaqä Israitqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunjuä itä, Iqueqä ymeqä näwinyänjä-qua epñqä itumakqä iquayi. Qunji, Iqu Iqueqä we-hunqetä, yänänäqñqetä, ämotquetä, qutanji kukñuä guä ämäsäutä, kukñuä-suqetä, suqä Iqueqä yoqä haqeqä mamäuqetä ävätä, ga ängüä wimäkätñqä kukñui, iinjä ätumiñqe. ⁵ Qu Aprähämä, Aisakä, Jekopä iquautanjä hueqä-himqä etanjä, ga Kraisi Iqu iquautanjä ämaqä-qu etñqä äyä ätimäukqe. Kraisi Iqu nätmatqä eeqänänjä iu Miqä, Goti etanji, ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñquänänji. Ii, naqä-qakuänänji.

Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäukqñqä

⁶ Israitqä kuapänä, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwitani, ne, "Kukñuä Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe, qäyu matimäuqä iqueqä" tatuñquäta? Oee. Ii tiinji! Awiqu Jekopä iqueqä yoqä huizi, Israitque. Mä ämaqä iquesanjä eeqänänjä iqua, yoqä Israitqä äqonänjuwä-qe, qutanjä kuapänänji, Goti Iqueqä ämaqä Israitqä-qua ma. ⁷ Asä inji, Aprähämä iqu emakqä eeqänänjä iquauñqe, "Iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquaeqe" matqä yanqunä. Oeyä. Hinjuiqänänji, Goti Iqu Aprähämä iqueni, "Tqä hueqä-himqe, Aisakä iquesanä hipnuwiqä" ätukqe.* ⁸⁻⁹ Kukñuä iqueqä quati, tiinjä.

* 9:7 Ipäqäkkqä 21:12

Ymeqä häñeqä iutanä ätimäuwä iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä manä. Goti Iqu, Aprähämä iqtäñi, kukñuä guä ämäsäutä, “Nyi hea atäunjuä ae ikqä ique, anjumä pqañga, Serai ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä” ätukqe.† Inji, ymeqä kukñuä guä ämäsäukqä iuta ätimäuwä iqua, Goti Iqu, ymeqä näwinyänjä-qua qunanä.

Läpekaqä ymeqä iquaquinqä

¹⁰ Inä ma, Läpeka iinyqä-pqe, knuä inä indqämbñqe. Iiyqä ymeqä qäyawä iquaqu, neqä awiqu Aisakä iquesanä ätimäukiyi. ¹¹⁻¹² Iinjä etanji, Läpekai, ymeqä iquaqui maunyqä änä etanğa, iquaqu suqä anğuitä, quvqetä, änä mimäkkä yqänä etanğa, Goti Hanjuwä Iqu Läpekaunji, tii ätuke. “Ymeqä hitmqä iqu, ymeqä qänaki ämisqä iqueqä wäunjuä imäkkä pmeniqeqä.”‡ Iqu ii imäkkqe, ii Iqueqä suqä ämaqä atäunjuä iqueu, hea ique-ique qänaknä iqenqä, ämänätquetñqä iiyi. Iqueqä suqä iinjä, ämaquqä wäunjuä imäkkänqce knuä mindqänqä, Iqueqä äwinqä iutanä, imäkänä. ¹³ Goti Iqueqä bukiunji, tii ätnänqä-payi. “Nyi Jekopä iquenyqe, aañä kuapänä änyinä, ä Iso iquenyqe, manyinqä yasämä eä.”§

Goti Iqu, Iqueqä äwinqeutänä ämaqä atäunjuä iqenqä

¹⁴ Iinjä etanji änändiyä? Goti Iqu Iqueqä äwinqeutänä atäunjuä iqenqce, ne änäännyä tatunquäwä? “Iqu jänänji mimäkkä itqänä” tatunquäta? Oeyqä. ¹⁵ Ii tiinjä. Goti Iqu Mosisi iqueni, tiinjä ätukqe. “Nyi, ämaqä hñquenyqä qeqä tumuäkmqä nyinğanğutqe, nyi imäkmä. Itanğa nyi, hñquenyqä huäqä nunganğutqe, ii-pqä inä imäkmä.”* ¹⁶ Iwä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä atäunjuä yätñqä itäqänğani, ämaqä iqueqä äwinqetata, iqueqä wäunjuä tnänjä iqä itatä, ma, ii Goti ämaqu qeqä tumuäkkä Iqueqä äwinqä iutanänji. ¹⁷ Ii naqä-qakuinqä mänätquetñqe, Goti Iqueqä bukä iunji, Iqueqä kukñuä, Iqu ämaqä Isipä iu miqä† ique ätukqe, tii äqänä. “Nyi si ämaqä misñqä äpmuatekikqe, ii Nyaqä yänänäñqä ämaqu sita motqueqañga, itanğa qu Nyaqä yoqä naqenqä, qua eeqänänjä iu awä tquäpnuwänqä diñqeyi.”‡ ¹⁸ Iwä ne iutanji näqñqä tii ämenju. Goti Iqu ämaqä äsque-äsque qeqä tumuäkätñqä winğanğutqe, Iqu ique wimäkänä. Itanğa Iqu ämaqä hñqueä nyuänji woyqä wimäkätñqä winğanğutqe, Iqu imäkänä.

Kukñuä ktqä, qua-qondenqä

† 9:8-9 Ipäqäkkä 18:10,14 ‡ 9:11-12 Ipäqäkkä 25:23 § 9:13 Malakai 1:2-3

* 9:15 Anjumä Itmakqä 33:19 † 9:17 Aingani, Isipä pmeqä iqua quwqä ämiqä naqä eeqänänjä iquanqe, “Pero” ätminjuwi. ‡ 9:17 Anjumä Itmakqä 9:16

19 Iutaŋi hesaŋä hŋqu, nyiŋi tiinä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuŋi, hŋgisanä ävätä, iqueqenä itŋqe, tqukä? Hma naqä-qakui. Inŋi Goti Iqu nenyqe, ‘Suqä quvqä-tänä-quaiqe’ suŋqä ätqäwä?” 20 Itanŋi nyi kimaŋi, “Ämaqä iquki, si Goti Hanjuwä Iquenŋi, suqä Iqu imäkätŋqä iuŋqe, äkasuwä tutŋqe, änäänjukukuä?” ätquä. *“Ämaqä hŋqu, qua-kuäkä äkitä nätmatqä imäkqanŋutqe, nätmatqä iinŋä iqu, ämaqä iquenŋi, ‘Si iinŋi, suŋqä ny-imäkinyä?’ tuätŋqäta?”* 21 Itanŋa ämaqä qua qondä imäkqä iqu, qua hui äkitä, iqueqä äwiŋqä dunä, qondä hŋquaqu imäkänä. Qondä hŋqu, wäuŋuä äŋguänänŋä iuŋqe. Itanŋa huiziqu, wäuŋuä hiŋgänŋqä iuŋqe. Suqä iinŋi qäyuta, hmanda? Ii, qäyunŋi.

22 Goti Hanjuwä Iqu-pqe, ämaqä Iqueqä-kiuä imäkkqe wäuŋuä huitanŋä-huitanŋinŋqä atäuŋuä itäqänŋanŋi, Iqueqä äwiŋqeunä imäkänä. Iqu Iqueqä äwqä tnänŋitä, yänänänŋqetä, ätnänŋä iqi ämotquetŋqä äwiŋganŋqä-qe, ämaqä, iinŋinŋqä atäuŋuä ikqä iquauŋi, quwqä hŋgisanä iqe qäyä hitanŋi, Iqu äwqä-qeiqinyä änyä, äpakänä anä äpmaka äpätnŋqe. 23 Iqu iinŋä itŋqe, tiinŋinqeyi. Nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä hävemnäqŋqä etanŋqenŋqä, ämaqeunä näqŋqä vätnŋqä äwiŋqge. Inŋi, qua qondä, Iqu qeqä ätumuäkätŋqä iqua, nätmatqä äŋguänänŋi mapnuwänŋqe, näwinyä imäkekqe. 24 Qua qondä qeqä ätumuäkätŋqä iqua, ämaqä Iqu tääqä änatätmakqä iquneyi. Ne atäunŋi, Israitqä iquautanŋä iqunenyä mäneyqä itä, Israitqä qäyä etanŋi huizitanŋä iquau-pqe, qäsä inä ätäukqe.

Hinŋuä-tqä iquauqä kukŋuinŋqä

25 Ii enŋqä-panŋi, Goti Iqueqä kukŋui hinŋuä-tqä Hosiya iqueqä bukä iuŋi, tii ätä äqänä. *“Qokä-apäkä, Nqä ämaqä mäpmeqä iminŋuwä iquauŋqe, Nyi, ‘Nqä ämaqä-quaiqä’ tmniqe. Auä, ämaqä, Nyi qunŋqä manyinŋqä iminŋqä iquauŋqe, Nyi ‘Qunŋqä änyinŋiyä’ tmniqe.”** 26 Itanŋa anŋi, *“Nyi, ‘He Nqä ämaqä maeqä enäüä’ ätkqä iqinŋi, ämaqä asä iqi pmeqä iquauŋqe, qu, ‘Iqua Goti Hänŋä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä ymeqä-quaiqä’ tpnuwiqä.”*†

27 Itanŋa Asayä iqu, Israitqä iquauŋqä kŋuä indqänätä, tääqä yänänänŋqä tiinŋä ätkqe. *“Israitqä, qu kuapänänŋä, hikä weä eqä-huänŋä manŋu äwiŋqä-panŋä qäyä pmetanŋuwä-qe, Goti Iqu qutaŋi, wänŋqä hmbunä hänŋä pmapŋqä it-meniqe.* 28 *Ii tii etanŋi. Inŋanŋi Naqä Iqu, ämaqä qua täutaŋä iquau kukŋuä ae ämitkqä du, äpakänä mäpmeqä,*

qui hämänä imäkänä.”[‡] 29 Ii Asayä iqu ganä ae ätkqä-paniyi. “*Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, nesani hmbnänjä hui, hänjä pmapñqä hiñuinä mäqñqä-säpi, ne qui eeqänä, añä-himqä SotomätäS Gomorata qui imäkñguwä-pa, imäkñguaninjä.”*^{*}

Jänänjä timäuqenqe, quuvqä heqiyqä iutanänji

30 Itanji ne änäänjä tatunquawä? Ne tiinjä tatunqueqä. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänjä timäupñqenqä, yänänäqñqä miqä imiñuwä-qe, qu Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänjä ae ätimäukuwiqä. Qu quuvqä heqiyqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, “Qokä-apäkä jänänjä iquaiqä” ätkqe. 31 Inäqe Israitqä iqua, kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, Goti Iqueqä hiñuä iqiñi jänänjä timäupñqenqä, yänjä äqänäpiyä-qe, homä yqänä itqänjuwi. 32 Iinjä sunqawä? Qu quuvqä heqäpñqenqä kñuä mindqänqä ipu, wäunjuä quwqä-quwä imäkäpiyita, hipnuwänqä kñuä ätuqä ämepu, ii itqänjuwi. Inji qu, hikiu äqutäumäupu, äqiyäpäknjuwi. 33 Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi. “*Häe! Hiñuä qumbu! Nyi hikä hñque, Sayonä iñi äseqä. Iqu hikä, qokä-apäki äqutäumäupu qua iqi päkñqä Iquvi. Ämaqä tqu-tqu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqeqä.”*[†]

10

Israitqä iquautanjä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

1 Nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqua qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatetñqä kiinjä nyinğanji, hea ique-iquenji nyi Iquenyqe, ii imäkätñqä tääqä ätätqänjä. 2 Nyi iquauñqä näqñqä äñguänänjä emä, kukñuä awi, tiinjä ätätqänjä. Iqua, Goti Hanjuwä Ique yeeqä wimäkñqä kiinjä winğanji, yänjä äqänätqänjuwä-qe, näqñqä yasämä maeqä inä. 3 Quwqä yänänäqñqä iuta, jänänjä imäkmbñqä kñuä indqänäpu, Iqueqä suqä ämaqeu jänänänjä hipñqä iwimäkätñqenqe, maqñqä epiyitanji, quuvqä maeqiyqä itqänjä. 4 Ne näqñqe, kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, kiqä wäunju, Kraisi Iqu qäyunä ae imäkkqe. Inji qokä-apäkä eeqänänji, Iquenqä quuvqä eqämipqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqiñi, ämaqä jänänänjua timäupnä.

Goti Iqu anju inetmetä, jänänänjä nemäkqenqä

[‡] 9:28 Asayä 10:22-23 **S** 9:29 Ipäqäkqä 19:1 * 9:29 Asayä 1:9 † 9:33 Asayä 8:14; 28:16

5 Mosisi iqu, kukñuä-suqeu qänaknä itä jänänänju timäutñqä iñqe, tii ätätä äqäkqe. “Ämaqä hñqu suqä eeqänänjä iunji qänaknä imitätqe, iqu hänjä-pmeqe, ämeniqeqä.”* 6 Itanji ämaqä quuvqä eqiyäpu jänänänjua timäupñqä iqua, Mosisi iqueqä kukñuä täunji qänaknä ipnä. “Si tqä-täuä tii matñqä pa. ‘Qäukuä haqä yätunqe, tqu yänñqäwä?’ ”† Kukñuä haqä yätunqä iqu, ii Kraisi Iqueni, qua täunqä ätuma ppenqeyi. Inäqe Goti Iqu Iqueni ae ändowatkqe. 7 “Mä tiñjä-pqä matñqä pa. ‘Ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä anjä bunqe, tqu witñqäwä?’ ”‡ Kukñuä ii, Kraisi Iqueni, qua äptekuwä iuta, anju ätuma yappenqeyi. Inäqe Goti Iqu Ique ae ävauqumuatkqe. 8 Itanji hui inä tii ätqi. “Kukñui, hesänjä qäqiqi äwi. Hiqä qeqä-quuvqä yäpä imdä, itannga hiqä manjä iutänjä.”§ Kukñuä ii, quuvqä heqiyqä kukñuä ne awä tii ätuätunquä iiyi. 9 Si ätnänjä iqi, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” awä ätuätnä, ga Goti Iqu, Jisasi Ique qua äptekuwiuta anjumä ävauqumuatkqenqä näqñqä ämetnä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanqtqe, Goti Iqu, si qui mimäkñqänqä hänjä imäkäqumuatekiyanä. 10 Ne Goti Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanqgquetani, Goti Iqu jänänänjune inemäkänä. Itannga neqä quuvqä heqiyqänqä ätnänjä iqi awä tquanquati, Goti Iqu, ne qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuataäneyänä.

Israitqä iquatä, huizi iquatä, Goti Asä Iquenyqä quuvqä heqiyäpñqenqä

11 Nätmatqä tänqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñjä ätä äyä äqänä. “Ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanjä mämeqä ipñqäuä.”* 12 Israitqä iqua-tä, ämaqä huizi iqua-tä, asänä epu, eeqänänjä iquauqä Naqe, asä Qäqunänji. Ga yätamäkqenqä tääqä tquanqppä iquauñi, Asiqu änguanänjä iwimäkänä. 13 Auä, “Ämaqä tqu-tqu Naqä Ique yätamäkqenqä tääqä tquanqppqe, Iqu qu, qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuateñqiyä.”†

14 Inäqe qu, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwä iqua, yätamäkqenqe, Ique yatñqe, änä wipniqä? Änä maeqä enä. Ga qu, Iquenyqä kukñuä qätä mäwiyqä ikuwä iqua, quuvqe, änä heqäpniqä? Änä maeqä enä. Itannga ämaqä hñqu, quñi äwimetä awä mätquä yätqe, qu Iquenyqe, qätä änä wipniqä? Änä matimäuqä yänä. 15 Mä hñqu, awä-tqä iquau mändowatkä yätqe, qu äwäpu awi, änä tupniqä?

* 10:5 Hiqäva-imäkqä 18:5 † 10:6 Kukñuä-suqä 30:12 ‡ 10:7 Kukñuä-suqä 30:13 § 10:8 Kukñuä-suqä 30:14 * 10:11 Asayä 28:16 † 10:13 Joeli 2:32

Äänä matimäuqä yänä. Iutanji Goti Iqueqä bukä iunji, tii äqänä. *“Ämaqä hñqua kukñuä we-hunqä-tänji äma äpäpu, awä ätuätqänjuwi, ii aanjä änguanänji!”*‡

Israitqä iquautanjä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹⁶ Itanji qokä-apäkä kukñuä änguä we-hunqä-tänji qänaknä ikuwi, eeqänänjä-qua ma. Oeyä. Asayä iqu tiinjä ätkqe. *“Naqä Iquki, kukñuä ne iquau awä ätuätunque, quuvqä tqukua eqiyätqänjuwäwä?”*§ ¹⁷ I etanqgetanji, ne tiinjñqe näqñqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwi, ii qu kukñuä Kraisi Iquenyqä qätä äwiätqänjuwä iutayi.

¹⁸ Itanji nyi yatñqä tiinjä iqä. Änäängä? Kukñuä änguanänjä tä, qu qätä mäwiqqä itqänjuwäta? Oeyä. Qu qätä ae äwiätqänjuwi. Apqä Bukiunji, tiinjä äqänä. *“Iquauqä kukñui, qua äwitqutänqä-pa eqiyqanji, ämaqä eeqänänji qätä ae äwiätqänjuwiqä.”**

¹⁹ Itanğa nyi yatñqä huizi-pqe inänjqä. Änäängäwä? Israitqä iqua kukñuä iinjä iqueqä quatinqe, qu änyä maqñqäta? Oee. Kima kinğanänji, Goti Iqueqä kukñuä, Mosisi iqu tii äqäkqä iutayi. *“Nyi ämaqä hñgänqä im-imä äpmeñuwä iquautanjä hñquau änguä wimäkqanqgetanji, he Goti Iqunänqä, ‘Neqänänjiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä imbñqäüä. Auä, Nyi ämaqä näqñqä maeqä iinjä iquau itmetmänganji, he äwqä tnänjä imbñqä emäkmä.”*† ²⁰ Itanji Asayä iqu-pqe pemänä itä, Goti Iqueqä kukñui, tii ätkqe. *“Ämaqä, Nyinyqä qävqä miqä imiñuwä hñqua, qu Nyi ae ämänqumuakuwi. Nñ, qu ämaqä hñquauñi, Nyinyqä yatñqä mävvqä ikuwä-qe, Nyi Nqä-näuänji, ätnänjä iqi ämitquatñgqe.”*‡ ²¹ Inäqce Goti Iqueqä kukñuä Israitqä iquauñqe, Asayä iqu tii ätkqe. *“Hea quäuqänğa, Nyi qokä-apäkä hñgisänä ipu, Nqä kukñui tuwä ävätqänjuwä iquauñi, anğumä itmamqä nyinğanji, Nqä hipai ävatminqe.”*§

11

Goti Iqu, Israitqä iutanjä hui, anji itumakqenqä

¹ I etanqgetanji, nyi yatñqä tiinjä imqe. Änäängä? Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä Israitqä iunji, tuwä ae äwikqätanä? Aanjä oee. Nyi-pqe, Israitqä iutanjä inänjunji. Nyi nqä-nuänä Aprähamä iqueqä kawiqunä eämä, itanğa awiçu Benjämenä iquesanjä hueqä-himqä iqunji. ² Ämaqä,

‡ 10:15 Asayä 52:7 § 10:16 Asayä 53:1 * 10:18 Apqä Bukä 19:4 † 10:19
Kukñuä-suqä 32:21 ‡ 10:20 Asayä 65:1 § 10:21 Asayä 65:2

Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä hinuiqänä a ätäukqä iquauñi, Iqu tuwä hämänä mäwiyqä ikqe.

He kñuä mämeqä inä? Laisa iqu, “Nyi Goti Iqueqä ämaqä yäpakä iqunjqä” kñuä indqänätä, Israitqä iquauqä quvqenqä ätuätä, Goti Iqueni, täaqä yänänäqñqä tii ätukqe. ³ *“Naqä Iquki, qu Tqä kukñui hinuä-tqä iquau pizqä äpäsäpu, hiqäva-imäkqä ttawi äpnasäpu qui äyä ikimäkikuiwi. Itañi tängañi, nyi tqä ämaqä yäpakä iqunäñi, qu pizqä bäkñqä qävqä täsä änyätqänä.”**

⁴ Itañgi Goti Hanjuwä Iqu iqueni, kukñuä kimañi, äki ätukqenqe, he kñuä mapiyä. *“Nqä ämaqä 7,000, goti quanqä Balä iquenyqä qonä mäwoktäuqä itqänuwä iquau, yqänä ämitqänä.”†*

⁵ Itanğa Iqueqä ämaqä iutañä hui, inğa yqänä äpmaminuwä-pa, tängañä-pqe, Iqueqä ämaqä Israitqä iquautañä hui yqänä äpmeñä. Ii, ämaqä, Iqu qeqä äwimänätä hingi vqeuta atäunüä ikqä iquayi. ⁶ Iqu qunñi atäunui, Iqueqä qeqä äwimänätä hingi vqeuta ikqä etanğutqe, ii, Iqu quwqä wäunuiñqä kñuä indqänätä, atäunüä ikqä hmayi. Iqu, quwqä wäunuiñqä kñuä indqänätä, atäunüä ikqä-säpi, Iqueqä qeqä wimänqeta hingi vqe, naqä-qakuä maeqä hitäninji.

⁷ Ii tiinğä etanğiyi. Israitqä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänğä pmapñqä hänaqenqä, qävqä iminuwä-qe, mämäqumueqä ikuwi. Iquautañä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä iquanä ämäqumuakuwi. Itanğa huiziqua, iquauqä kñuä iqe, qñqañä enqä-pa yänänäqñqä enätanği äpmeñä. ⁸ Qu hanğä-iqä iinğä iu äpmeñuwi, ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänğqä-payi. *“Goti Iqu qunñi iwimäkqanği, qu popo ipu, kñuä mämeqä ipu, ä hinuä maqñqä ipu, qätä mäwiyqä, iinğä ätimäkuwi. Inji qu ii äpmaka äpänğä.”‡*

⁹ Itanğa ii, Dewiti iqu tii ätätä äqäkqä-payi. *“Quwqä ymisañä naqänänğä äñqänğañi, ii nanuä meqänqä enqä-pa, quwqä-quwä guä äquvänäpu, ä hikiu äqutäumäupu, ga quwqä kimañi, i mapñqä iinğä änyinği. ¹⁰ Iwä qu hinuä maqñqä ipñqä hea iwimäkiyä. Itanğa hanğä-iqä ämepiyitani, iquauqä tuwi huakmä näwinyä imbnqä iwimäkiyä.”§*

Goti Iqu, ämaqä quvqä iquau hanğä imäkäqumuatqenqä

¹¹ I etanğqetani, nyi yatñqä tiinğä imqe. Israitqä iqua, Kraisi Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipu, quvqä iu äpäknğuiwi, hma ekuwäta? Aanğä hma, naqä-qakuä eä. Qu Goti Hanjuwä Ique tuwä äwikuwitani, Goti Iqu Israitqä qäyä

* 11:3 1 Ämiqä Naqä 19:10, 14 † 11:4 1 Ämiqä Naqä 19:18 ‡ 11:8 Asayä

6:10; Kukñuä-suqä 29:4 § 11:10 Apqä Bukä 69:22-23

etanġi huizi iqua, quwqä quvqęuta qui mimäkņqänqä, hănä imäkäqumuatekqe. Iqu ii imäkkqe, Israitqä iqua Iquenyqe, 'Neqänänjiqänä' ätäpu, äwqä quvqä winyätņqä iwimäkkqe. ¹² Itanġi Israitqä iqua, Goti Ique tuwä äwiyäpu, jänänänua matimäuqä iqanġuwänġa, Goti Iqu ämaqä huizi iquau suqä anġuä iwimäkkqetanġi, ne tiinġinqä näqņqä ämenä. Israitqä iqua, Ique anġumä hämänänä wimeqanġuwänġa, Goti Iqu iquaunġi, aanä anġuanänä iwimäkänä.

¹³ Tanġanġi nyi, Israitqä iqua qäyä etanġi huizi iquenä, etmqe. Jisasi Kraisi Iqu heyaqä awä iqi wäunjuä imäkqa uwqämqä änändowatkqetanġi, nyi wäunjuä iinġi, naqä imäkqa ti peyqämqe. ¹⁴ Nyi nqä nyämaqä Israitqä iquautanġa hņqua, Goti Iquenyqe, 'Neqänänjiqänä' ätäpu, äwqä quvqä winyätņqä iwimäkätmä, qu qui mimäkņqänqä hănä pmepņqä ätuma pmqä itqänä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau huätä ändowatätäqanġanġi, Iqu qua im-imdanġa huizi iquautanġi, hņquau itmetä, Iqutä naqä-huinyä pmapņqä imäkkqetanġi, ne tiinġinqä näqņqä menä. Iqu Israitqä iquau yeeqetä anġu itmetqe, ii Iqu ämaqä, qua äptepqä iuta anġumä ävauqumuatätņqä-panä iiyi.

Kukņuä ktqä, bretqenqätä, zä-olipqenqätä

¹⁶ Qu bretqä imäkäpiyanġanġi, bretqä kinġanänä iquenġi, Goti Hanjuwä Ique, Iqueqänä hiätņqä vqanġpqe, iutanġi bretqä huizi iqua-pqe Iquenqänqänä timäupņqäuä.* Ga zä-huki Goti Iqueqänä etanġutqe, kiqä äpa-pqe Goti Iqueqänänänġqe.†

¹⁷ Israitqä Goti Iqu huätä ändowatkqä iqua, qu zä-olipqä anġuä iqueqä äpa, Iqu äquakkqä iquayi. He Israitqä iqua qäyä etanġi huizi iquenä, he zä-olipqä quvqä iutanġa äpai, zä-olipqä anġuä iu äuqänäpu, kiqä äpa huizitä, hukä iqueqä aowi ämepu, anġuä eqä-panä iquenġi. ¹⁸ Iinġa etanġi he hiqä-hiuä haqeu ämamäunäpu, zä-äpa Goti Iqu äquakkqä iquau ämawqätäupņqä iinġä kņuä mindqänqä pambiyä! He hiqä-hiuä haqä mamämbņqä etanġutqe, kņuä tiinġinqä indqämbiyä. He zä-äpa iquenä, hukä iquau aowä mäwqä, hukä iqua, aowä etapätqänäuä.

¹⁹ Iutanġi hesanġa hņqu nyinġi, tiinġa dänquti? "Goti Hanjuwä Iqu, äpa hui äquakkqe, ii nyi quwqä anġiu tġänqä mamqä iinġeqä." ²⁰ Ii qäyunġqae, qu quuvqä maeqiyqä etanġä, Iqu iquaunġi äquakkqe. Ga he quuvqä eqiyäpiyitanġi, anġuä äyä äpmenäuä. Iinġa etanġi, he

* **11:16** A Täuqä 15:17-21; Esekijäli 44:30 † **11:16** Kukņuä ktqä iquaqui, Israitqä iquau atäunjuä väätätņqä iyi. Bretqä kinġanänjitä zä-huki-tänġi, Israitqä iquauqä kawukiquayi.

hiqä yoqe haqeu mämamänqä pambiyä. He ze, tiinjqä hinyätñqeqä. ²¹ Ii tiinjä etanñgi. Hinuiqänänji Goti Iqu äpa naqä-qakuänänji, hñgisanä iqanñgä hinuinä mäqunquä itä, äyä äquakkqe. Inji he hñgisanä iqanñgpqe, Iqu heñi hinuinä eqänäniqätiyä? Oeyä.

²² Iutanji ne Goti Iqueqä suqä äñguä itqueqä iinjqätä, suqä tnänjä itqueqä iinjqätä näqñqä ämequ. Qokä-apäkä, Iqueqä suqe ävquatämäukuwä iquauñi, Iqu suqä tnänjä ämotquakqe. Inäqe Iqu heñi, suqä äñguä etquakqe. He Iqueqä suqä iinjqä quuvqä heqiyqanñgpqe, Iqu änäänä etquaka uwquäniqe. He ii miqä iqanñgpqe, Iqu he-pqe i etevämäuniqe. ²³ Itanña Israitqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqanñgä, Iqu zä-äpa enqä-pa ae ätävämäukqä iqua, qu quuvqä heqiyqanñgpqe, Goti Iqu qunji anñgi äuqiyeniqe. Iqu quwqä äuqinmitpqa iu anñgi äuqiyetñqä iinñqe, näqñqätä, yänänäqñqätä qäsänue. ²⁴ He näqñqe. Hinuiqänänji, heñi Goti Iqu, zä-olipqä quvqä hñquesa etävätä, mauqñqä iminuwä äñguä ique-mända, äyä eu-qiyekqe. Iqu wäunüä naqä iinjä imäkkqetani, Iqu wäunüä wänqä, zä-äpa Iqu ätäwikqä iqua, anñgumä ämetä quwqä äuqinmitpqa iu äuqiyeniqe, änä mimäkkqä yäniqi? Iqu imäkänä.

Suqä hñgisanä iqenqä qäyä etanñgi, Goti Iqu qeqä wimänqenqä

²⁵ Nqä nyämaqäüä, he Israitqä maeqä enjuwä iqenä, “Ne näqñqä naqänänjä-tänjuneqä” knuä eyqñqe, he Goti Iqueqä kukñuä zä äwinqä tquenyqe, näqñqä mapñqä änyinñgi. Israitqä iquautanjä hñqua, iquauqä knuä iqe, qñqanjä enqä-pa yänänäqñqä enätanñgi äpmenä. Iinjä etanñqä-qe, Israitqä qäyä etanñgi huizi, Goti Iqu atäunüä ikqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä pñanñgpqänñganqä, Israitqä iqua kinjä nämä yqänä pmetpnuwi. ²⁶ Itanña hänaqä täutanji, Goti Iqu, Israitqä eeqänänjä iquauñi, qu qui mimäknqänqä häñjä imäkäqumuateniqe. Ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Ämaqä, qui imäknanä-tpu iqanñguwä iquau Anñgumä Itmeqä Iqu, Sayonä iuta quvepänä. Ga Iqu, Jekopä iqueqä hueqä-himqä iqua, suqä Goti Iquenyqä hñgisanä iqe, huätä vquatämäupñqä imäkänä. ²⁷ Itanñanji hea inñanji, Nyi iquatä kukñuä guä ämäsäutmä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäumqänä.”[‡]

²⁸ Israitqä iqua, kukñuä äñguä, Jisasi Iquenyqä tuwä wiyqanñguwitanji, Goti Iqu qunji, Iqu Iqueqä mäkähunqä-qua äqunätä, ga he Israitqä maeqä enjuwä huizi

[‡] 11:27 Asayä 59:20-21; Järämai 31:33-34

iquenä, yätamakqä eyätŋqä äwinqqe. Inäqe Iqu Israitqä iquau Iqueqänqä atäunüä ekqetani, Iqu kuknuä quwqä kaqä-kawäkatä guä ämäsäukqe, qäyu timäutŋqä wiŋganŋi, qunqce, Iqu aanjä kiinjä äwinyätŋqä iqua etanŋä äqunätqäuä. ²⁹ Iqu iinjä-qua äqunäqŋqe, ii Iqu ämaqä, Iqueqänqä tääqä ätuätumetä, nätmätqä äŋguänänŋi ae äwikqä iquaunqce, qänakŋi, kŋuä hui-mända mindqänqä yätŋqä iiyi. ³⁰ Hinuiqänänŋi he Goti Iqueqä kuknui hŋgisana ikuwä-qe, täŋganŋi, Israitqä iqua hŋgisana i itqänjuwitanŋi, Goti Iqu qeqä wimänŋanŋi i emäkätqäuä. ³¹ Inŋi Israitqä iqua, kuknui täŋga tuwä äwiyätqänjuwi, ii Goti Iqu qeqä wimänŋanŋi emäkätŋqä-pa, qunä-pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi. ³² Ii tiinjŋi. Goti Iqu, ämaqä eeqänänŋi, Ique hŋgisana itqueqanjuwitanŋi, guä äkiqiyäuekqe, ii Iqu ämaqä eeqänänjä iunqä qeqä wimänŋanŋi, äŋguä itquetŋqä diŋqeyi.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

³³ Täukue! Goti Hanjuwä Iqueqä kŋuä iqä äŋguänänŋitä, näqŋqä äŋguänänŋitanŋi, aanjä hävemnäqŋqä eä. Ne ämaqä-qune, Iqueqä kŋuä iwäsäuqenqätä, suqä Iqu imäkätŋqenqetä, qäquaquiyqä quatiŋqä näqŋqä metunqce, änä maeqä inu. ³⁴ “*Naqä Iqueqä kŋuä indqänqä iinjce, näqŋqä ae eänqce, tqukä? Ä Iqu suqä imäkätŋqä iinjce, kŋui tqu vätnqce? Aanqce.*”^{*} ³⁵ Itanŋa, “*Nätmatqä hui, Goti Iqu ämaqä ique kima vätnqä iinjce, tqu äwikqce? Aanqce.*”[†] Nätmatqä eeqänänŋi, Iqu ae ämeqetani, äwa miqä Iquvi. ³⁶ Nätmatqä eeqänänŋi, Goti Hanjuwä Iquesa ätimäupu, Iqueqä yänänäqŋqä iuta äwäka äpäpu, ga Iqueqä näweqä wimänänŋiqe. Ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatunqce. Ii, aanjä naqä-qakui.

12

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkatunqenqä

¹ Nqä nyämaqäuä, nyi Goti Hanjuwä Iqu qeqä kiinjänänjä änatmäkätqätanŋqenqä kŋuä indqänätmä, kuknuä yänänäqŋqä tiinjä hitmqe. He heqä huiwi, hiqäva enqä-pa, Goti Ique wipiyä. Nyi huiwä pizqä päsqä iinjqä maetqä iqä. He hänjä äpmapiyänŋanŋi, qokä-apäkä Iqueqänqänä epu, suqä Iqu äwinyätŋqä iunä imäkqänqä etqä. He ii imäkäpiyitanŋi, Goti Iqueqä yoqe,

§ 11:31 Näqŋqä-tänä hŋqua, Poli iqu tii ätqiyä ätätqänä. “Inŋi Israitqä iqua, Goti Iqu qeqä wimänŋanŋi emäkätqätanŋqetani, Iqueqä kuknui täŋga äwiyätqänjuwi, ii Iqu qunŋi-pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi.” ^{*} 11:34 Asayä 40:13 [†] 11:35 Jopä 41:11

hageqä naqä-qakuä ämamäutqänjä. ² Itanğa ämaqä, qua täutanjä quuvqä maeqiyqä iqua, quwqä suqä dunqä eyqiyäma upnqä, hiñuinä mäqunquä pambiyä. He Goti Hanjuwä Iqu hiqä knuä indqänqce, änyä-hänjä emäkätñqä, hiñuinä qumbñqeqä. Iutanji hiqä suqä-pqce, hänjä inä timäuanä. Iinjä imäkäpiyitanji, he Goti Iqueqä äwinqenqä näqñqä qäyunä ämepu, ga suqce, äñguinqätä, Ique yeeqä wimäkqenqätä, jänänänjä pmeqenqätä näqñqce, ämapñqäüä.

Wäunjuä huitanjä-huitanjä imäkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta äñguä inyimäkätä, wäunjuä imäkmqä änändowatkqetani, nyi he eeqä hñqunä-hñqunäñji, tiinjä etqä. Si tqä näqñqenqätä, suqenqätä, knuä indqänätnä, tqä yoqce hageqä mämamäunqä panä! Si Goti Iqu quuvqä heqiyqä änä-änä äktapkqenqä knuä indqänätnä, tqä-täuä iuta iwäsändñqce. ⁴ Ne näqñqce, neqä huiwi naqä-hñqunä eäqä-qce, kuapänä äuqätängäwä.* Ga ii äuqätänguwänqä iqua, wäunjuä asitanjinä mimäkqä ipnä. ⁵ Ii enqä-pa, ne Kraisi Iqutä ämuäññnñquä iqune, kuapänä eanä-qce, Iqueqä huiwä naqä-hñqunä enju. Iwä ne asänäñji maeqä eaqä-qce, näueqä imäknätanä, ne hñqunä-hñqunäñji, yoqä hageqä mämamäunqä yatunqce.

⁶ Itanğa Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, wäunjuä huitanjä-huitanjä imäkaturñquä näqñqce, ne hñqunä-hñqunäñji hiñgi änätapkqce. Inji Goti Iqu ämaqä hñque, Iqueqä kukñui hiñuä tuätñqä vqanqutqce, iqu quuvqä heqiyqä Goti Iqu änä-änä äwikqenqä knuä indqänätä, kukñui iuta awä tuänqiyä. ⁷ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yätamäkqä vqenqä näqñqä Goti Iquesa ämetqce, iqu yätamäkqä qäyunänä vänä. Ämaqä, huiziu näqñqä vqenqä näqñqä ämetqce, iqu, näqñqä qäyunänä vänä. ⁸ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yänänäqñqä wimäkqenqä näqñqä ämetqce, iqu yänänäqñqä wimäkänä. Ämaqä tqu-tqu, iqueqä nätmätqetä, huiziu yätamäkqenqä näqñqä ämetqce, iqu äwqä hñquaqu änyä, mäwqä yänä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu miqenqä näqñqä ämetqce, iqu yänä äqänätä, äñguä minä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu qeqä tumäkqenqä näqñqä ämetqce, iqu äwqä yeeqänä itä vänä.

Ne ämaqeu, suqä äñguä itqueqenqä

⁹ Hiqä ämaqeunqä enqce, kukñuinä matqä-quenä, aanjä kiinjä enyätñqce. Suqä quvqce, tuwä hämänä äväpu, suqä

* 12:4 1 Korinä 12:12

ännguiu, muänmbiyä. ¹⁰ He hñqunä-hñqunäñi, quuvqä anä eqiyätqänuwä iquauñqe, kiinjä henganguti, hiqä yoqä haqeu mämamäunqä, huiziuqä yoqe, haqeqä mamäupñqä yänjä qänggpñqe. ¹¹ He enyqä miqä ipu, äwqä naqä-qakuä äväpu, Naqä Iqueqä wäunui imäkqäpñqe. ¹² He Goti Iqu ängüä emäkäninjä kñuä indqänäpu, hiñuä äqumbu äpmapiyitani, aquvänä iqäpñqe. Hanjä-iqä emeqangutqe, äwqä hanuä imbu, yänänäqñqä tqäuätpñqe. Ga Goti Iquenyqä tääqe, mäwquatämäuqä ätqa uwqäpñqe. ¹³ Goti Iqueqä ämaqä hui nätmatqä huiñqä äwa iqangpñqe, he yätamakqä vqäpñqe. Itanga ämaqä kinä-nämđanjä hñqua emeqangpñqe, iquauñi ängüä itqueqäpñqe.

Suqä kima miwitqueqenqätä, asänä pmeqenqätä

¹⁴ Itanga ämaqä quvqä etqueqangpñqä iquauñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä, ängüä iwimäkätñqä tääqä tupñqe. Auä, he Iquenyqä tääqe, Iqu qu qui imäkätñqä ma, ängüä iwimäkätñqä diñqä tupñqe. ¹⁵ Ämaqä aquvänä iqanguwä iquatäñi, he-pqe anä iqäpñqe. Itanga ämaqä kñuä qiyqanguwä iquatäñi, he-pqe kñuä anä qäyqäpñqe. ¹⁶ Hiqä-hiuä iwäsänäpu, hñqua yändi, ä hñqua mäñdñqä mindqänqä pa ipu, eeqänä asänänq. Inji he “Ne ämaqä naqä äpmeñunä” kñuä mindqänqä pa ipu, ämaqä hiñginqä äpmeñuwä-pqä iquatä, näueqä imäkñgpñqe. Auä, “Ne näqñqä naqänänjä-täjuneñqe,” kñuä maeyqä iquätñqe. ¹⁷ Ämaqä hñqu quvqä etqueqangutqänğani, he ique kima mitqueqä pa iqäpñqe. Oeyä. Suqä, ämaqä eeqänäñi, “Ii änguiqä” kñuä mapñqe, iunä imäkqäpñqe. ¹⁸ Hiqä-hiuäñi, ämaqä eeqänänjä iquatäñi, äkasuwä tñqetä, mäkä huñqetä, mimäkqä ipu, äwqä naqä-hñqunä imbnqä yänjä qängangpu. ¹⁹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiinjä äyä ätnänä. “Quvqenqä kimanji, ii wäunüä Nqä enqä-qae, quvqä iqangpñqä iquauñi, Nyi kima wimniqeqä.”† Iutani, hiqä-hiuäñi, suqä quvqenqä kima mäwqä pambu. Quvqä etquapñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäñi kima mapnuwänqä hiñuinä äqunğa uwqangpu. ²⁰ Kima miqä ipiyä-qe, tiinjä äqänänqä du ipiyä.

“Sitä mäkä-huñqä iqu, buayänqä dä vqangutqe, buayä wisñqe. Ä iqu eqänqä wiñgangutqe, eqä iotnä wisñqe. Itani si iqueni ii iwimäkñi, iqu womba yänqiyä.”‡

²¹ Suqä quvqä iqu mäñdi kikittqiyätñqe, si hiñuinä mäqunquä pa. Si suqä ängüä dinä imäkätñä iutani, suqä quvqeuñi mäñdi kittqätñqinyä.

† 12:19 Kukñuä-suqä 32:35 ‡ 12:20 Quamä-pmeqä 25:21-22

13

Gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmeqenqä

¹ Ämaqä eeqänäni, gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpñqe. Ii tiinjä etanjiyi. Ämaqeu miqänqä yoqä naqe, Goti Iqunä vänä. Ga gapmanqä tänga ämitqänjuwä iquauñi, Goti Iqu yoqä naqä ävätä, äpmuatekqe. ² Iutani ämaqä, gapmanqä iquau hñgisanä itquetqänjuwä iqua, ämaqä, Goti Iqu äpmuatekqä iquauñi hñgisanä ävätqänäuä. Ii itqänjuwä iutani, kukñuä mitqeu ätimäupu, hanjä-iqä mapnuwä iquayi. ³ Ämaqä suqä äñguä imäkätqänjuwä iqua, gapmanqä iquauñqä zä miqä ipnä. Mä, suqä quvqä itqänjuwä iquanä, zä ipnä. Inji he hñqunä-hñqunäni, gapmanqä iquauñqä zä enqenqä maenqanqutqe, he suqä äñguä dinä imäkqanqpu. Ga iutani iqua, Goti Iqueqä wäunjuä-wiyqä he äñguä pmetpñqä emäkqä-qua epiyitani, qu hiqä yoqe, haqeu evauqumuatpñqäuä. ⁴ Injaqe he suqä quvqä imäkqanqppqe, iqua näpqa-hionaqä a äqätätanqiwitani, zä kiinjä ipnä. Iqua ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iquauñi, Goti Iqueqä äwqä tnäni, ätnänjä iqi ämotquepu, hanjä-iqä wipñqä wäunjuä-wiyqä iquayi. ⁵ Inji he gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpñqe, ii qakui, hñquaquisanji. Hñqu, Goti Iqueqä äwqä tnäni, memeqä iqeyi. Huiziqu, hiqä suqä-iwäsäuqenqä kñuä indqänqä iunji, hiqä suqenqä, äwqä hanjuä imbu pmapñqeyi.

⁶ Ga quati iquaquisanji, gapmanqä iqua quwqä wäunjuñqä mbqä metapñqä etqanquwänqga, he mbqä ätnämäutqänjuwi. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä imäkqä-qua epu, ämaqeu miqenqä wäunjui, hea iqueique yänänäqñqä ämitqänjä. ⁷ He ämeyätqänjuwä eeqänä iquauñi, nätmätqä äki-äkitanji, qäyunä äwipñqe. Auä, gapmanqä iqua wäunjuä huitanjä-huitanjinqä mbqä metapñqä etqanqppqe, mbqä iinji äwipñqe. Ga he, ämaqä tqu-tqueqä yäpä iqi äpmenjuwi, qunji qätä yasämä äwiyäpu, yoqä naqe äwipñqe.

Ämaqñqä äwinqe, kukñuä-suqä huiziu hatñä ququtäuqenqä

⁸ Mbqä-qe, yätamäkqä-qe, ä nätmätqä äki-äkitanjä-qe, huiziu kima vqänqe, äpakänä mäwiqä, maqänä qäpu imäkmäutñqe. Injaqe ämaqä huiziuñqä kiinjä winqe, qäpu mimäkqä itanä, äpakänä witätñqetani, ne iqa-iqa uwquatunqque. Qakui tiinjä etanjiyi. Ämaqä hñqu, hñquaunqä kiinjä äwinyätñqe, iqu kukñuä-suqä eeqänänjiu qänaknä yasämänä itñqä iquvi. ⁹ Goti Iqu kukñuä-suqä Mosisi ique äwikqe, tii äyä ätnä. *“Qokä-apäkä ämanqe, huizitä*

*huiwi yanä mikiqä pambiyä. He qokä-apäkä huiunji, pizqä mapäsqä pambiyä. Nj, quwä mämeqä pambiyä. He ämaqä hñquauqä nätmätqenqe, hiñuä aowä mäuqänñquä ma ipiyä.** Kukñuä-suqä iinjä iquautä, ä huizi iquautä, hatñä ämaququtäutñqä iqu, tiinji. *“Tqä-täuänñqä äkinyätñqä-panji, ämaqä hñquauñqä-pqe inä äkinga uwquätñqe.”†*
 10 Ämaqä hñqu, hñquauñqä kiinjä äwinymitätqe, iqu iquauñji, suqä quvqä miwitqueqä yänä. Iinjä iqanñqetani, iqu kukñuä-suqä eeqänänñä iunji, asännga qänaknä itqäuä.

Qani jänänänñä uwqenqä

11 Ne inğa-inğa äpmaka äpätnqueta tänganqe, he näqñqä enä. He näqñqä ii epiyitani, suqä iinjä iqua imäkqäpñqe. Ii he hiqaqä äwiñuwita vaupñqänğanji. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä eqäkquänğanji, Goti Iqu neñji, suqä quvqä iuta anği hämänänä inetmeninñqä hiunji iqu, kiñä-nämä äwäminñqä-qe, tänganji, hiunji iqu qäqä ti äpätqäuä. 12 Hea qäpu hiätñqä itä, zä ävätnñqä-panji, ne qua täu äpmeñque qäpu hiätñqä itä, Kraisi Iqueqä äpqe qäqiqiyi. Iutani, hiawiqä iqueqä suqä quvqeuñji, mäkiuta ämäwqätäuätanä, we-huñqä iu pmetuñquä näwe imäkñatunñque. 13 Heawiqä iqueqä suqä hñgisanä iqätä, eqä yänänäqñqä änäpu hiqiyqä iqätä, qanñä hinqi ik-iqätä, yññä-hiveqä iqua imäkqä-pa iqätä, kukñuä mäkä qäyäuñqätä, hñqueqä äpmeqä iunñqä äwqä quvqä inñqä iquauñji, ne miqä itanä, suqä jänänñä, ämaqä mäptqännga imäkätqänñuwä-pa imäkquatuñque. 14 Auä, he huiwä iutanñä äwiñqe, hui imäupu, Naqä Jisasi Kraisi Ique, gquä quäuqä enñqä-pa mipmbñqe.

14

Quuvqä heqiyqä iquauqä suqä iwäsäuqe, Goti Iqunänñqä

1 Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqe, hanñuä eqämipqä iquauñji, he aquvä äqänäpiyanñganji, yeeqä vätmapiñqe. Itanği he qutänji, kñuä huitanñä-huitanñä iunñqe, kukñuä mäkä maunñqä pambiyä. 2 Ämaqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänñuwä hui, ymisanñä eeqänänñä änätqänñuwinñqe, “Goti Iqueqä hiñuä iqinji, ii qäyuvqä” kñuä ämetqänñä. Inñqe huizi-quauqä quuvqä heqiyqe, hanñuä etanği, “Goti Iqu, ämaqä nanñuä änätqänñuwinñqe, mäwinñqä inä” kñuä ämepiyitani, ii manñqä itqänñä.* 3 Itannga ämaqä, ymisanñä eeqänänñä änätqänñuwä iqua, ämaqä nanñuä manñqä

* 13:9 Anğumä Itmakqä 20:13-15,17 † 13:9 Hiqäva-imäkqä 19:18 * 14:2 1 Korinä 8:1-13 iunji, Polä iqu kukñuä kuapänänñi, nanñuä qu goti quanñqä iquauñqä hiqäva imäkuwitanñä änätqänñuwinñqä ätkqe.

itqänuwä iquaunqe, kñuä quvqä mindqänqä ipu, mändi makittqiyqä ipñqe. Ga ämaqä nanuä manqä itqänuwä iqua, ymisanjä eeqänänjä änätqänuwä iquaunqe, iwäsäupu, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä ipñqe. Ii Goti Iqu iquaunjä-pqe, yeeqä inä vätmakqä iutanji. ⁴ Inji Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä iinjä iquaunji, miwäsäuqä panä. Wäunuä-wiyqä iqua, yänänäqñqä tqäutpiyä, ä quanänjä päkmbñqäpiyä-täqe iwäsäuqe, quwqä naqä iqunäyi. Itanji quwqä Goti Naqä Iqu, qu yänänäqñqä tqäpñqä wimäkätñqä iqanqgetanji, qu pämä yänänäqñqä tqäpnuwi.

⁵ Ga ämaqä hñqua, hiunji hñque haqeqä ämamäupu, “Iqu hiunji huizi iquaunji ämäwqätäunä” kñuä äwiyätqä. I etanji ämaqä huizi iqua, “Hiunji eeqänänjä iqua, asänänjiqä” kñuä indqänätqänä. Itanji ämaqä eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqua, qu kñuä hñquaqu mindqänqä, hñquenqänä anqunä indqämbñqe. ⁶ Ämaqä, hiunji hñque haqeqä ämamäutqänuwä iqua, Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänjä. Itanğa ämaqä, ymisanjä eeqänänjä änätqänuwä iqua, Goti Ique, “änquiqä” ätuäpiyitanji, qu-pqe Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänjä. Itanğa ämaqä, nanuä manqä itqänuwä iqua-pqe, Naqä Ique yeeqä äväpu, manqä itqänjä. Qu-pqe, Goti Iquenji, “änquiqä” inä ätuätqänjä. ⁷ Ne hänjä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, neqä-neuänji yeeqä inyatanquä miqä itqänju. ⁸ Iinjä itunque, hänjä äpmenquä-qe ä äpäkonatunquä iquä-qe, eeqä Naqä Ique yeeqä iwimäkätunquä iinjä itqänju. Inji, ne hänjä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, ne Naqä Iqueqänänjä-quneyqä. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, hänjä anqumä ävaukqe, ii Iqu ämaqä ae äpäkonquwä iquaunqätä, hänjä yqänä äpmenuwä iquaunqätänji, Naqä pmetñqä iinjeyi.

¹⁰ Itanğa hesanjä hui, hiqä tta-tunqäkaunqä iwäsäupu, “Qu quvqä iqä-quaiqä” sunqä ätätqänjä? Ga huizi iquenä, hiqä tta-tunqäkaunqä, kñuä quvqe indqänäpu, mändi sunqä äkittqiyätqänäuä? Ne eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä mitqeu tqäuaniqueqä. ¹¹ Ii Goti Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä ätnänqä-payi.

“Nyi, Naqä Hea Ique-ique Äpmenqä Iqunä, naqä-qakuä tii etqä. Ämaqä eeqäpnä Nqä yoqe, haqeu ämandnämäupu, qonjä nuäktäupnuwänqänäyi. Ga qu eeqänänji, Nyinyqe, ‘Si eeqänänjuneqä Naqä-qukiyqä’ ndp-nuwänqänäyqä.”†

¹² Itanji eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqune, Goti Hanjuwä

Ique, suqä eeqänänjä imäkätunque, quatinqä awä tuninque.

Hñque, suqä quvqä iu päknätñqä, miwimäkqenqä

¹³ Goti Iqu, eeqänänjune änewäsäuniqä enqä-qae, ne neqä awä iqinjä hñquauqä suqenqä iwäsäutanä, "Quvqä iqä-quaiqä" matqä yatunque. Ne kñuä änyä-hänjä tii indqänquatuñque. Quuvqä eqiyätñqä hñqu, ne suqä hui iqanqu änaqänätä, iutani iqu hikä enqä-pa äqutäumäutä suqä quvqä iu päknqenqe, suqä iinjä miqä iquatunquä kñuä guä mäsaumatunque. ¹⁴ Nyi Naqä Jisasi Iqutä ämuänänmitani, nyaqä kñuä indqänqe ätnänjä iqi eä, näqñqä äñguä tii ämeqä. Ymisanj, kiqä-kiuä kiyä itmäkñqe, aanqeqä. Injä etanqqä-qe, ämaqä hñqu, nätmätqä hñquenyqä, 'kiyä mätqeqä' kñuä vqanqutqe, iquenyqe, ii pmua imäknä. ¹⁵ Si ymisanjä hui änätñä, iuta tqä sämaqä hñqueqä quamä pmeqe, qui iwimäkqanqutqe, ii tiinjä ämotquanä. Si iquenqä aanjä yasämä makinqä iqanqiyi. Tqä sämaqä hñquenji, Kraisi Iqu ique anqu itmetñqä ae äpäkonqgetani, si ymisanjä hui änätñä, iuta qui miwimäkqä isnä. ¹⁶ Nätmätqä, 'Ii äñguiqä' kñuä eyänqä hñquenyqe, he huizi iqua, 'Iqua quvqä iinjä iqä-quaeqä' tññqä iwimäkqenqe, quwqä hiñuä iqinjä, suqä ii anqijä miqä ipnuwänqä, yasämä iwäsäupu. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä hänjä-pmeqeu ämineyätñqä iunji, ymisanjitä eqetä äñqe, nätmätqä naqänänjä ma. Kiqä nätmätqä naqe, ne Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänjä eätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä, ga aquvänä iqä iiyi. Injä pmetunque, Dñä Äñguä Iquesanä äquvepänä. ¹⁸ Ämaqä hñqu, suqä iunji qänakñä itä, Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkqanqutqe, Goti Iqu iquenyqe, aquvänä yänä. Ga ämaqe, 'Iqu ii qäyunä itqänä' kñuä indqämbnä.

¹⁹ Injä etanqijä suqä äkiu-äkiutanä, ne äwqä naqä-hñqunä änyanä, neqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä inemäkätñqä iquauñji, iunä qänakñä iquatunque.

²⁰ He ymisanjä änäpiyä iuta, wäunjuä Goti Iqu ämaqä hñque iwimäkmitätqä iu qui imäkqänqe, ii quvqä-qae, iu mimäkqä pambiyä. Ymisanjä eeqänä äñguä etanqqä-qe, ämaqä ymisanjä änätäqä iuta huizique quannjä päknätñqä iwimäkätqä iqu, suqä quvqä imäkqi. ²¹ He nanjuä änäpiyäu, ä wainqä-eqä änäpiyäu, ä suqä huizi imäkäpiyä iutani, tqä sämaqä hñqu quannjä päknätñqä iqe, ii quvqe. Suqä iinjä iqua mimäkqä iqe, ämawqätäuänä. ²² Suqä iinjä iqua imäkqänqe, "Äñguätiyä, ä quvqätiyä-qe," kñuä yänänäqñqä äänä eyqe, he hñqunä-hñqunäñji, huiziu awä

mätquä, Goti Iquenyä tupnqe. Ämaqä, suqä hñquauñqe, 'Ii äñguiqä' knuä yänänäqñqä indqänätä, suqä iunä imitätqä iqu, iqueqä äwqä imdanj, iquenj kukñuä mämitqä iqanğqetanj, ämaqä iqu aquvänä yäniqe. ²³ Itanği ämaqä hñqu, ymisanä huiunqe, "Ii äñguiqä" knuä yänänäqñqä mäwiyqanği, ique änatqä iqu, suqä iuta hanä-iqä menä. Qakui tiñjä etanği. Iqu ymisanä iinqe, knuä hñquaqu äme, Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, ae ängqä iutanj. Suqä äsque-äsquenqä, Goti Iqu, "ii äñguiqä" ätkqenqä quuvqä maeqiyqä itanä, ii imäkque, ne suqä quvqä imäkätqänju.

15

Ne yänänäqñqä imäknätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmeqenqä

¹ Iutanj, ämaqä knuä iqä yänänäqñqä-tänjä iqune, neqä änenqä iunä miqä itanä, ämaqä knuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauqä knuä qämä-qämä iqenqe, enyqä miqä, yätamäqä vquatunqe. ² Ne hñqunä-hñqunänj, ämaqä quuvqä heqiyqä nesä äpmeñuwä iquauñj, yänänäqñqä hipñqä yätamäqä vatunquä iinqe, quwqä äwinqä du qänaknä iquatunqe. ³ Kraisi Iqu, Iqueqä äwinqä du qänaknä miqä iminqä-pa, ne-pqä inä imäkquatunqe. Iqu imäkkqe, ii Goti Iqueqä bukä iunj, Iquenyqä tiñjä äqänänqä-payi.

*"Goti Iquki, ämaqä Si äkasuwä quvqä äktquwi, iquauqä kukñuä quvqe, Nyi-pqe inä änyimetñqe."**

⁴ Goti Iqueqä kukñuä, qu hinjuiqänä äqiyekuwä eeqänänj, ne näqñqä nätapätñqä äqiyekuwi. Ga Iqueqä bukä iquesanj, ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäuanitanj, Goti Iqu ätkqä-pa inemäkäninğä hinjä äqunanä pmetatunqe.

⁵ Ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäunqe, ii Goti Iquesanänj. Nyi Iquenj tääqe, Iqu yätamäqä heyqanğuti, he Kraisi Jisasi Iqueqä suqä iunj, qänaknä ipu, knuä naqä-hñquenyä indqämbñqä ätuätqänä. ⁶ Ii tiinñqe. He äwqä naqä-hñqunä imbu äpmapiyitanj, eeqänänj Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqeqä yoqe, haqeu mamäupñqe.

Kraisi Iqu, Israitqä iquautä, huiziquautä, yätamäkqenqä äpkqe

⁷ Inj Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä dinqe, Kraisi Iqu eeqänänjuenä yeeqä eyätmakqä-pa, he quuvqä heqiyqä huizi iquauñä-pqe ii vätmapñqe. ⁸ Kraisi Iquenqe, Nyi tiñjä etmqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, naqä-qakuä etanğqenqä motquetñqe, Iqu kukñuä Goti Iqu, Israitqä

* 15:3 Apqä Bukä 69:9

iquauqä kaqä-kawäkau ätuätä guä ämäsäukqe, qäyunä imäkätä, iquauqä wäunüä imäkqä-qu ekqe. ⁹ Iiñqänä ma, tiññanqä-pqeyi. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä qeqä-imänqe hinüä äqunäpu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä diñqeyi. Ii Goti Iqueqä bukä iu tii äqänänqä-payi.

“Tiñä etanji, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä hinüä iqiñi, nyi Sinyqä awä ätuätmä, ga Tqä yoqe haqeu ämamäutmä apqä tmqänä.”†

¹⁰ Itanğa kukñuä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiññä äyä äqänä.

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Goti Iqueqä ämaqä iquatä, aquvänä ipñqe.”‡

¹¹ Itanğa hñqäqisanji, tiññi.

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Naqä Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä. Ämaqä huiwä huitañä-huitañä änyänjuwä eeqänänjuenä, Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.”§

¹² Itanğa Asayä iqu-pqe, tiññi inä ätkqe.

*“Jesi iquesañä hueqä-himqä iutani, ämaqä hñqu timäuniqe. Iqu Israitqä qäyä etanji huizi iquau ämininñqä iquvi. Ga qu, iqu yätamäkqä väniñqä, hinüä äqumbu pmepnuwänqe.”**

¹³ Goti Hanjuwä Iqu, yätamäkqä Iquesa meninñquä hinüä äqänänä pmetatunñquä änävauqumuatqä Iquvi. Nyi Iquenji, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanuitä, yeeqä inqetäñi, manğua-mñqä pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä. Ga iutani, he Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä ämepu, Iqueqä yätamäkqenqä aquvänä ipu, hinüä äqambu pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä.

Poli iqu, huizi iquauqä awä iqi, wäunüä imäkminñqenqä

¹⁴ Nqä nyämaqäüä, nyi henyqe, kñuä yänänäqñqä tiññä indqänätqänä. He Goti Iqueqä äwinñqenqe näqñqä äñğuanä ämepu, ämitquatñgpñqä itqänjuwitani, suqä äñğui kuapänä itqänä. ¹⁵ Itanği kukñuä yänänäqñqä huiñqä, ätnänä iqi henyqä qämqä zä miqä itmä, heyaqä kñui ävauqumuatmqä iinñqä ae äqiyqe. Ii Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta wäunüä äñğüä tii ändapkqetayi.

¹⁶ Iqu, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä awä iqi imäkqä-qunñqä, atäunüä änyikqe. Hiqäva-imäkqä iqua, ämaqeu Goti Iquenyqä ätuma ppñqä itqänjuwä-pa, Israitqä qäyä etanji huizi iquau ätuma pmqe,

† 15:9 Apqä Bukä 18:49; 2 Samueli 22:50 ‡ 15:10 Kukñuä-suqä 32:43

§ 15:11 Apqä Bukä 117:1 * 15:12 Asayä 11:10

Goti Iqueqä kuknuä ängüä we-hunqä-täni awä ätuätñqe. Itani, nyi qunji, Goti Ique wimqä ätuma pqaŋga, Dñä Änguä Iqu, iqua Goti Iqueqänänjä hipñqä iwimäkqanqgetani, Goti Iqu iquau yeeqä vätumeniqe.

17 Inji nyi Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmä, Goti Iquenyqä wäunuä ii imäkätñqä iñqe, yeeqä itmä awä ätätqänjä. 18 Nyi nätmätqä huizinqe matqä, wäunuä Kraisi Iqu, nyaqä hipa iuta imäkätñqenqänä tqämqe. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä kuknui qänaknä ipñqä iñqe, Iqu nyaqä wäunuitä, kuknuitä, yänänäqñqä inyimäkätqäuä. 19 Iqu nyinji, wäunuä ämaqä mimäkqänäni imäkmqä yänänäqñqetä, Dñä Änguä Iqueqä yänänäqñqetä, ändapätñqe. Iqu iinjä inyimäkqanqgetani, nyi Kraisi Iqueqä kuknuä we-hunqä-täni awi, Jerusälemäta ti ätqa äwqänjaqänmi, qua naqä Ilirikumä ätimäutmä, iu ätuäkäminqe. 20 Nyi kuknuä ängüä we-hunqä-tänjä awä ätuätmäñgani, ämaqä, Kraisi Iquenyqä tqanqä qätä mäwiyqä iminuwä iquau tumqenqä, aanjä kiinjä änyinätqäuä. Ii tiinjä etanjiyi. Kraisi Iqueä kuknui, hñqu ae ätunitätqeu, nyi asä iu tqenqe, manyinqä eä. Ii itmi, ämaqä huizi iqu anjä mätätñqä ipäqäkqeuñi, nyi qäpu mätmqä enqä-panjä iñqe, manyinqä iqi. 21 Nyi Goti Iqueqä bukä iu ätänqä-panqä änyinji.

“Ämaqä hñqu iquauñi, Naqä Iquenyqä awä motquä iminqä iqua, Iqueni hinuä qumbnä. Nñ, Iquenyqä tqanqä qätä mäwiyqä itqänuwä iqua, näqñqä äñguänä mapnä.”†

Poli iqueqä qanjä wätñqä iñqä, wäunuä imäkkuwinqä

22 Nyi henqä äpätmä, hinuä maeqñqänänjä di, wäunuä iinjä iminqä iqu, a ängiqätätñqe. 23-24 Inäqe täñgani, qua eeqänänjä ikäminqä iunji, anjä-himqä änyä-hänjä hui aanqä etanji, nyi täqinji, wäunuä äpakä miqä imä. Itanqa quväukuä kuapanänjä iunji, nyi qua naqä Spenqä iunqä umqänqani, he emamqä diñqä kiinjä änyinätñqe. Nyi knuä tiinjä änyiyqi. Spenqä iunqä äwätmäñgani, he ganä hinuä ämaeqänätmä, hesä wänqä hmbu äpmetminqe, aquvänä imä. Itanqa ne anä ae äpmentani, nyi Spenqä iunqä uwqanqundqänqani, he nätmätqä qanjä ändma wäninqe, yätamäkqä nyipnuwänqä änyinji.

25 Inäqe täñgani, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeu yätamäkqä ävätmä, anjä-himqä naqä Jerusälemänqä yämqä itqänjä. 26 Ii tiinji. Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iutä, Äkaiya iutä, pmeqä iqua, iquauqä äwinqä iuta, mbqä hui aquvä äqiyäpu, Goti Iqueqä

† 15:21 Asayä 52:15

ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä äwa itqänuwä iquaunqä väwqatpñqä, kñuä guä ämäsäukuwi. ²⁷ Mbqä ii, quwqä äwiñqä iuta äñguä ävätqänuwä-qe, qu kimanjä-täjä-qua etanqgetañi, qäyunä äqiyäpu ävätqänuwi. Israitqä qäyä etañgi huizi iqua, Goti Iqueqä nätmätqä äñguänänjä quwqä quuvqeu yätamäkqenqe, Goti Iqueqä ämaqä iquauta ämotaukuwitani, iqua kimanji, Iqueqä ämaqä iu, huiwä yätamäkqä ävätqänuwi, ii qäyunänji. ²⁸ Itanğa nyi mbqe, ämaqä qäyunänjä iquau ävätmä, itanğa wäunuä ii qäpu ae itmänğanji, nyi Jerusälemä ävämetmä, Spenqä timäumqä äwätmänğanji, he ganä emamniqe. ²⁹ Ga nyi näqñqä tiññqä ae eqänä. Nyi emamqänğanji, Kraisi Iqueqä suqä äñguä wimäkqe, manğua nyinätanği, Iqu he äñguänä emäkänqiyä.

³⁰ Nqä nyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenqätä, Dñä Äñguä Iqu, suqä ämaqeunqä kiñjä nenqä änätapkqenqätä, kñuä indqämbñqä änyinği. Itañi Goti Iqu yätamäkqä nyiyätñqä diñqe, he nyitä Iquenyqä tääqä yänänäqñqä tuatunqque. ³¹ Ne tääqe, ämaqä qua naqä Jutiya iu äpmapu, Goti Ique hñgisa itquetqänuwä iqua, nyi quvqä mindqueqä ipñqenqä tääqä tuatunqque. Ga Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä iqua, nyi mbqä iquau wimqä äma äpqe, yeeqä ipu mapñqä, tääqä inä tuatunqque. ³² Goti Iqueqä äwiñqä iuta, iñjä iquaqu timäutñqenqä aquvänä itmitañi, he emamniqe. Ga yänänäqñqe, hesä iqi hapä äpmamä mamniqe.

³³ Goti, äwqä hanğua änyanä pmeqä nätapqä Iqu, he eeqänänjä iquendä pmetäniqä iñqä änyinği.

16

Poli iqueqä kukñuä, "Henyqä hui mimäuqä iqänä" ätkqenqä

¹ He neqä nanyi-napi Pipinyqe näqñqä mapñqe, nyi awä äñguä etmqä. Ii qokä-apäkä, Kraisi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Sengriya iu aquvä äqänätqänuwä iquau, yätamäkqä vätnqe, wäunuä-täñiyi. ² He suqä Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäki imäkqäpñqä äwinyänqä iu qänaknä ipu, apäkä, neqä Naqä Iqutä ämuäñnänqä iñji, yeeqä itmuapñqä änyinği. Ga ii, qokä-apäkä kuapanänjä iutä, ä nyitä, yätamäkqä neyätqätanğqä iutañi, ii hesa yätamäkqä squä-squä diñqä äwiñqqe, äwipñqänäyi.

³ Itanğa Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä nyitä anä iminğua, Presilaisä, Akuila iqesänji, "Nyi iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä" ätqenqe, tupiyä. ⁴ Nyi hanğä yqänä pmamqenqe, iyaqu yänä wiqänä ikiyi. Iñjä etañgi iyaquini, nyi

“än̄guiqä” tquan̄gundi, ga Israitqä qäyā etan̄gi huiziqua, Kraisi Iqueqä yoqen̄qä aquvā äqänätqän̄uwā iqua-pqe, “än̄guiqä” inä tupn̄qän̄ayi.

⁵ Itan̄ga “Qokä-apäkä, iyaquiyqä an̄ä iqi, Kraisi Iqueqä yoqen̄qä aquvā äqänätqän̄uwā iquaūn̄qe, hui mimäuqä in̄änä” ätqen̄qe, iquaū tupiyä.

“Nqä näueqä, kiin̄ä änyinätn̄qä Epainetusu iquen̄qä-pqe, hui mimäuqä in̄änä” ätqen̄qe, ique tupiyä. Qua naqä Eesiya iu pmeqä eeqänän̄ä iquautan̄i, iqu-ganä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäkqä iquvi.

⁶ “Apäkä, wäun̄uä tnän̄ä itä, he yätamakqä eyätn̄qä, Mäliyan̄qe, hui mimäuqä in̄änä” ätqen̄qe, iin̄i tupiyä.

⁷ “Nytä, Israitqä iquautan̄ä Andronikusi iqutä, Juniyasän̄i, guä pmuateqä an̄iu anä äpmamin̄quä iyaquinyqe, hui mimäuqä in̄änä” ätqen̄qe, iyaqui tupiyä. Iyaqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqän̄qä ändowatkqä iquautan̄ä yoqä naqä-tän̄ä esinyä, nyi Kraisi Ique änyä mamuän̄än̄qän̄ga, iyaqu ganä ämuän̄än̄giyi.

⁸ Itan̄i, “Ambliatusi, Naqä Ique ämuän̄än̄qeta kiin̄ä änyinätn̄qä iquenyqe, hui mimäuqä in̄änä” ätqen̄qe, iquen̄i tupiyä.

⁹ Huizi, “Kraisi Iqueqä wäun̄uä nesä anä itun̄quä Up-anusi iqutä, ämaqä nyi kiin̄ä änyinätn̄qä Stakusi iqutän̄i, iquaquinyqä hui mimäuqä iqänä” ätqen̄qe, iquaqui tupiyä.

¹⁰ Itan̄ga, “Apelesi han̄ä-iqä qäyā ämetä quuvqä yqänä eqiyätn̄qä iquen̄qe, hui mimäuqä in̄änä” ätqen̄qe, ique tupiyä.

Ga “Qokä-apäkä Aristombulusi iqueqä an̄iu äpmen̄uwä iun̄qe, hui mimäuqä iqänä” ätqen̄qe, qun̄i tupiyä.

¹¹ Itan̄ga huizi, “Nytä Israitqä iquautan̄ä Herotianä iquen̄qe, hui mimäuqä in̄änä” ätqen̄qe, ique tupiyä.

“Qokä-apäkä, Nasisusi iqueqä an̄iu äpmapu, Naqä Iqutä ämuän̄än̄uwä iun̄qe, hui mimäuqä iqänä” ätqen̄qe, qun̄i tupiyä.

¹² “Apäkä Tripina, Triposa, inäsuaqi, Naqä Ique ämuän̄nyinyä, Iquenyqä wäun̄uä itqän̄iyä inäsuaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqen̄qe, tupiyä.

“Apäkä Pesisu, ne kiin̄ä änenyätn̄qä, ga Naqä Iqueqä wäun̄ui, tnän̄ä itn̄qä iinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqen̄qe, iin̄i tupiyä.

¹³ “Ämaqä, Naqä Iqutä ämuän̄nä, suqä jänänän̄ä imäkqä Rupesi iqutä, iqueqä känaisä, imbaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqen̄qe, tupiyä. Iqueqä känai, nqä nipai indquamin̄qä-pa, indquetn̄qä iiyi.

14 Itanji “Asingritusi ique, Plegonä ique, ä Hemesi, Patropasi, ä Hemasi iquau, itanğa kätä-känguäka iquatä anä äpmeñuwä iquauñqä-pqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

15 Itanğa “Pilolongusi iqutä, Juliyaisä, Neleusi iqutä itanğa iqueqä kasiqisä, ga Olimbasi iqutä, qu Goti Iqueqä qokä-apäkä iquatä anä äpmeñuwä iquauñqe, hui mimäuqä inänä” ätqenqe, tupiyä.

16 He äminäpiyänğanji, Goti Iqueqä ämaqä iguneqä suqä iu quneqä änyäpu, yeeqä itmanğpñqe. Qokä-apäkä qua täuñji, Kraisi Iqueñqä aquvä äqänätqäñuwä eeqänänjä iqua, “Yää neqäüä! Ne henyqä hui mimäuqä inünä” etqä.

Suqä äwimasiyäpu pmeqenqä

17 Yää ñqä nyämaqäüä, nyi kukñuä yänänäñqä ti-injä hitmqe. Ämaqä, kukñuä ne ämetqueqanğqueu tuwä äväpu, he awä qäyäpatmbñqä, ä hikä enqä-pa äqutäumäupu, suqä quvqä iu päkmbñqä emakanä-tpu iqanğuwä iquauñqe, hiqä-hiuä äñguänä äminyäpu, äwimasiyäpu, heqäqi pmapiyä. 18 Ämaqä iinjä iqua, neqä Naqä Kraisi Iqueqä wäuñuä mimäkqä ipu, qänaknäñji, iquauqä huiwä iunqänä itqänjä. Itanğa iqua kukñuä äwi-iqetä kukñuä aowitä ätuäpu, ämaqä kukñuä iinjñqä äñguä miwäsäuqä iquauqä kñui, qäyasäqi ätuma äwätqänjä. 19 He Naqä Iqueqä kukñuñqä qänaknä äñguä itqänjuwinqe, ämaqä im-imñä iqua näqñqä enjä. Iñqe, nyi henyqä aquvänä itmä-qe, he nätmatqä äñguinqe näqñqä yasämä ämepu, nätmatqä quvqeunji squä-squä hui, he täka maemäkqä yätñqä änyinji. 20 Itanğa Goti äwqä hanjuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu emäkqanği, he Setänä iqueñji, heqä yukitä qonjuämä ipu, sisevqukuä imäkquwä-panji, iqueñji mäñdi li kittqäpñqe.

Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he äñguä hiñgi emäkquätñqä änyinjiyä.

Huizi iquauqä kukñuä, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwinqä

21 Nyitä wäuñuä anä itqänueä Timoti iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanğa ñqä hueqä-himqä iquau-tanjä iqua, Lusisi iqutä, Jesonä iqutä, itanğa Sosipate iqutä, anänji.

22 Nyi Tetiyusi, Poli iqueqä manjä iuta ämetmä, tuwanjuä tä äqiyätñqä iqunä, nyitä hesä, Naqä Ique ämuänñauñqueñqä kñuä indqänätmä, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqä.

23-24 Gayusi, iqueqä anä täu nyi äminiyätŋqä iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua, iqueqä anä täu äqänätqänä.

Anä-himqä täu miqänqä mbqä ämitŋqä, Erastusi iqu-pqe, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanğa neqä neyämaqä Kowatusi iqu anänji.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

25-26 Goti Hanjuwä Iqu, he pämä yänänäqŋqä tqäpŋqä qäyu emäkänqiyä. Ne kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänji, Jisasi Kraisi Iquenqä awä tuätqätanğa, Iqu ii emäkätqäuä. Hiŋuiqänäni, kukŋuä äŋguä tä, Goti Iqutä zä äpakänä äwäminqä-qe, täŋganji ätnänä iqi ämaeqiyä. Auä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqu änatqanği, ne tuwanuä hiŋuätqä iqua äqäkuwiu awä ätätunque. Ga iutanji, ämaqä huiwä huitanä-huitanä inqä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukŋui qänaknä ipŋqä iinqe, kukŋuä zä äwäminqenqä näqŋqä ae ämequwi. ²⁷ Inji Jisasi Kraisi Iqu yätamakqä neyqanğqä iutanji, ne Goti Kiqä-kiuänä Näqŋqä Eeqänänä-tänä Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatunque. Ii naqä-qakui.

Tuwaŋuä, Poli iqu kiŋganä 1 Korinä pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamakqä kukŋuä hiŋuiqänjä iquvi

Poli iqu qua täu äpmamiŋqänggaŋi, aŋä-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naqänänjä-tänjä iŋgiyi. Jisasi Iqueqä kukŋuä äŋgui, aŋä-himqä Korinä iuŋi, Poli iqu-ganä awä ätumiŋqe. Itanğa qokä-apäkä iqisaŋä hŋqua, iqueqä wäunjuä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenqä aquvā qämbŋqä ipäqäkuwi. Inäqe Poli iqu iquau ävämetä, wäunui hŋgi-mända yätŋqä uwqanğa, haŋä-iqe quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvā qänätqätanğuwä iquau äwimakqe. Iinjä etanği Poli iqu tuwaŋuä tä, quŋi kŋuä iqä äŋguä ävätä, quwqä haŋä-iqe jänä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Korinä iu pmetanğuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, haŋuä witanği, quwqä suqä äŋgui qui imäkŋqä iinqe, Poli iqu äwäwa kiŋjä imiŋqe. Iqu kukŋui, qokä-apäkä ämanänğuwä iqua, suqä jänänji imäkäpu pmapŋqä iinğä ätätä äqäkqe. Ga Dŋä Äŋguä Iqu, quwqä qanä uwqeunji, jänä iwimäkätŋqä hiŋuinä mäqunquä iqanğpqe, haŋä-iqe wimeqä iunğä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä haqe qä mamäupŋqä suqä äŋguänänji imäqäpŋqä iinğetä, Dŋä Äŋguä Iqu näqŋqetä, yänänäqŋqetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau hiŋgi vätnqä iinğetä, ätätä äqäkqe. Inji yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkoŋğuwä iqua, aŋgi vaupnuwä iinğä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, haŋä-iqä huitanjä-huitanjä ämamiŋuwiŋqe, Poli iqu kukŋuä äŋgui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwiŋqä iinğä ätnänjä iqä näqŋqä mapŋqä, yätamakqä äwikqe. Bukä tquesanä saptä 13 iquenqe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä kuapänänji, kiŋjä äwinyätqäuä. Iqinji Poli iqu suqä ämaqeunqä äwiŋqä iutaninğä ämotquakqe. Goti Iqu nätmatqä äŋgui qokä-apäkiu ävätnqä iutaŋi, suqä ämaqeunqä wiŋqe, kiŋganänjä eä, huiziunji ämäwqätäuä.

Poli iqu, tuwaŋuä tquenqä kukŋuä ätkqenqä

¹ Tuwaŋuä tä, nyi Poli iqu nä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwiŋqä dutanji, tääqä ändätmetä, Kraisi

Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqämqä änändowatkqä iqunji. Itanğa Sostenisi, neqä neyāmaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iqu, nyitä anä äpmenue. ² He anä-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquenqä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpnqänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänä imimä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänuwä iquatä, eequenä Iqueqänänqä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänä-quvi. ³ Neqä Goti Apikutä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hinği etapäsinyä, äwqä hanüä imbu pmetpnqä emäqinyä.

Poli iqu, Goti Ique "änğuiqä" ätukqenqä

⁴ He Kraisi Jisasi Iqutä ämuännatanguwitani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinği etapätqä iinqe, nyi Iqueni, "Änguiqe" hiunji ique-ique ätuätqänä. ⁵ He Kraisi Ique ämuännatanguwitani, Goti Hanjuwä Iqu he äwa miqänqä nätmatqä aanä kuapanä etapätqätanğqetani, näqñqä ängüänänä-tänä epu, kukñui awä iinä ätätqänä. ⁶ He iinjä imäkätqätanguwitani, Kraisi Iquenyqä kukñuä ne awä etätunquä di, hesänji häukuä witanğqe äyä ämotquetqäuä. ⁷ Iutani tänğani, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anğumä quvepçenqä hinüä äqämbu äpmapiyänğani, wäunüä imäkqenqä näqñqe, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä innä vqetani, he hñquenyqä äwa miqä pmetpnä. ⁸ Iqu anğumä äpätqänğani, he quvqä maeqä pmetanğpi eqänäniñqä diñqe, he quuvqä yänänäñqä eqäka wätqätanğpi yätamakqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutäni ämuännanä asänä pmetaniñquä ae ätänaikqä eänque, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkäniqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä imäkätqätanğqä iunqe, nyi Iqueni, "Änguiqe" hiunji ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatnğuwinqä (1:10-4:21)

Ämiqä huitanä iquauñqä, kukñuä mäkä hunqenqä

¹⁰⁻¹² Nqä nyāmaqäuä, ämaqä, Kloisä iyyqä anju anä äpmenuwä hui henyqe, tii ändquwi. "Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitani, hñqua tiinjä ätätqänäuä. 'A, ne kukñuä qäte, Poli ique wiyanqunä!' Itanğa hñqua, 'Iyäi, ne kukñuä qäte, Apolosi* ique

* 1:10-12 Wäunjuñqä 18:24-19:1

wiyanqunä!’ Itanga hñqua, ‘Isäai, ne kukñuä qäte, Pitä ique wiyanqunä!’ Itanga hñqua, ‘Oeyä, ne kukñuä qäte, Kraisi Ique wiyatunqeqä!’ ätätqänäuä.” He iinjä itqänuwinqe, nyämaqäuä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, manjä yänänäqñqä tiinjä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hñqunä injä äpmapu, kñui naqä-hñqunä indqänäpu, nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji asänä imäkqanqpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hñqunä enqe, he iinjä ändumäkmbu äpmeñuwi, äänä etanjiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvqenqä zä-huätati äunätmä äpäkönqgätanä? Aanqeqä! Ä he asnjä ämakuwi, Poli iqunäuä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä! ¹⁴⁻¹⁵ Nyi asñi, Klispusi iquesä, itanga Gayusi iquesänä äwqäkqeqä. Itanga huiziquenä, nyita mämeqä ikuwä imñi, tänganji, ämaqä hui, “Ne asñi, Poli iqu iqueqä yoqeta änaqäkqetani, ique qänaknä ävätqänunä” matqä ipnä. Iinjä, Goti Hanjuwä Iquenji, “änqiuqä” ätuätqänä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä anju anä äpmeñuwi iutänä äwqäkqeqe. Injäqe, nyi asñi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi maqñqe.

¹⁷ Nyi ämaqä kuapänä asnjä maqiyqä ikqe, ii tiinjinqe. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asnjä qäyäkqämqä mänändowatkä ikqe. Iqu nyi, Iqueqä kukñuä ängüä we-hunqä-tänji, awä täkiqämqänä änändowatkqe. Itanga kukñuä iinjä iquenji, awä ätätmänganji, ñqä kñuä iutani, kukñuä ängüä äwi-iqe ämetmä, matqä itqänä. Nyi kukñuä iinjä, ñqä kñuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äunqenqä kukñui, yänänäqñqä maeqñqä qui imäkqämminji.

Goti Iqueqä yänänäqñqetä, suqä kñuä ängüä iwäsäuqetäni, ii Kraisi Iquvqä

¹⁸ Zä-huätatä iquenqä kukñuä awä tqanqeqe, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänqä äpmeñuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmatqä hinginqä enqä-manjä etanji, äqunätqänä. Injäqe ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qui mimäkñqänqä änyä-hänä inequmuatätñqä iqune, kukñuä iinjä, Iqueqä yänänäqñqä, anqumä änävauqumuatätñqä etanji, äyä äqunätqänju. ¹⁹ Ämaqä, “Kukñuä ii, nätmatqä hinginqeqä” ätätqänuwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ämaqä, ängüä iwäsäuqänqä näqñqä-tänä iquauqä näqñqä ii, nätmatqä hinginqä enqä-pa imäkmä. Ämaqä, kñuä qeiqinyä indqänäpu, ‘Tiñä imäkanä’ tqä iquauqä kukñui, häukuä mäwiqä yätñqä imäkmä.”†

† 1:19 Asayä 29:14

20 Itanġi ämaqä äŋguä iwäsäuqänġä näqŋqä-tänä iqua, änäänġe? Ämaqä kukŋuä-suqenġä näqŋqä iquauŋġe, äänä tmqäti? Ämaqä, kukŋuä äŋguä ätuäpu, huizi iquauqä kŋui mändi äkittqiyqä iquauŋi, squä wimenġuti? Quwqä näqŋqä äŋguä iinġi, Goti Hanjuwä Iqu hiŋġinġä imäkquänä. 21 Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä kŋuä äŋguä iwäsäuqä iutani, tiinġä imäkkqe. Ämaqä qua iutanġä iqua, iquauqä äŋguä iwäsäuqänġä näqŋqä iutani, Goti Hanjuwä Iquenyqe, näqŋqä maeqä itpnä. Itanġa Iqu tiinġänġä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukŋuinġe, hŋqua hiŋġinġä qäyä äqunätqätanġuwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hŋqua, kukŋuä iinġä iquenyqä quuvqä heqiyqanġuwä iquauŋi, Iqu qu qui mimäkŋqänġä, hänġä imäkäqumuatequänä. 22 Quuvqä heqäpŋqä diŋġe, Israitqä iqua, nätmätqä yänänäqŋqä ämaqä mimäkqänänġä diganä hiŋuä qumbŋqä äwinyä. I etanġi Israitqä qäyä etanġi huizi iqua, qu kŋui-ganä, "Ne kukŋuä, äŋguä iwäsäuqänġä näqŋqä-tänġi, tänġa äwiyätunġe" mapŋqä äwinyä. 23 Inġe, ne kukŋuä awä ätäkitunġe, ii Kraisi Iqu zä-huätati äunġqä iinġeyi. Iqu iinġä imäkkqä iinġe, Israitqä iqua, yänänäqŋqä maeqä äqumbiyitani, quuvqä maeqiyqä iquayi. Itanġa huizi iqua, qu kukŋuinġe, "Qäyunänġä hma eä, qäyasäqinġä" indqänätqänuwitani, quuvqä maeqiyqä iquayi. 24 Inġe, Israitqä hŋqunesä, huizi iquautanġä hŋquata, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänġä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati hunġenġä qätä äwiyanitani, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqŋqenġätä, äŋguä iwäsäuqänġä näqŋqenġätänġi, näqŋqä ämetqänu. 25 Quuvqä maeqiyqä iquauqä kŋui, quvqä eänġe, tiinġä hitanġiyi. Hŋqua kŋui, "Goti Iqueqä näqŋqä hui, qäyunänġä hma eä, qäyasäqinġä" indqänätqänuwä-qe, iinġä ma, Goti Iqueqä näqŋqä iinġi, ii ämaqeude, ämäwqätäuä. Itanġa hŋqua kŋui, "Goti Iqueqä wäunġuä imäkkqä huiunġi, Iqu yänänäqŋqä maequeqä ämänätquenä" indqänätqänuwä-qe, iinġä ma, Goti Iqueqä wäunġuä iinġi, ii ämaqeude yänänäqŋqä iunġi ämäwqätäuä.

26 Nqä nyämaqäuä, Jisasi Iqu tääqä mänatqänġa, 'Äänä-äänä äpmaminġuätiyä' tpu, kŋuä indqämbu. Kuapänänġä hŋquenä, ämaqä qua iutanġä iuqä hiŋuä iqinġi, näqŋqä maeqä pmetanġä, kuapänänġä hŋquenä yoqä naqä maeqä pmetanġä, itanġa kuapänänġä hŋquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqanġä äpmaminġuwi. He hiŋġinġä iinġä pmetanġuwä iutanġä iquenä, tääqä äyä etätmakqe. 27 Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä kŋuä qäyasäqi meqä iquautä, yänänäqŋqä maeqä, hanġuä iquautä, atäunġuä ikqe, ii,

Iqu ämaqä qua iutanjä näqñqä kuapä-tänjä iquautä, yänänäqñqä-tänjä iquautä womba vätnqä iñqeyi. ²⁸ Itanğa Iqu atäunui, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutani quvqä enqä-panjä imäkätqänjuwä iquautä, äyä ikqe. Inji näqñqetä, yänänäqñqetä, yoqä naqetäñi, ämaqe, 'Nätmatqä iinjä iqua yätamakqä neyänqiyä' kñuä indqänätqänjuwä-qe, Iqu nätmatqä iinjä iqua, hinginqä enqä-panjä imäkätqä iñqe, ämaqä hinginqä hñquau atäunjuä ikqe. ²⁹ Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii ämaqä hñqu, Goti Iqueqä hinjuä iqinj, kiqä yoqe haqeu mämatnämäunqä iquätñqeyi. ³⁰ Goti Iqu he tääqä i etätmakqetani, Kraisi Jisasi Ique ämuänñä. Itanğa Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanğa Iquesañi, Goti Iqu, ne Iqueqä hinjuä iqinj jänänñä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunjuä äneyätä, itanğa qui imäkñqä iuta anji inetmeqe. ³¹ Inji ne Goti Iqueqä kukñuä iunji, tii äqänänqä-pa imäkquatunqwe.

"Ämaqä yeeqä itä, 'Nyi iinjä-iinjä iquñjqä' ätätäqä iqu, 'Ti, Naqä Iqu e inyimäkqeqä' tätñqeqä."†

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäkongqenqä

¹ Nyämaqäüä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwiñqä awä etätmänğanji, nyi kukñuä äwi-iqetä, kukñuä yänänäqñqä ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iqua ätätqänjuwitä, maetqä ikqä eä. ² "Nyi iquauñi, kukñuä awi, nätmatqä huitañä-huitañinqä qäyä eänä ätätmä, Jisasi Kraisi Iquenyqätä, ä zä-huätati äunätä äpäkongqenqätänä ätumuä" kñuä indqänätmitani, awä äyä etkqe. ³ Nyi hesä anä äpmamänğanji, yänänäqñqä maeqä eämä, zä itmä, yäunjuä-yäunjuä-pqe kiinjä änyinminñe. ⁴⁻⁵ Itanğa nyi Jisasi Iquenyqä kukñuä etätmänğanji, he Iquenyqä quuvqä heqäpnqe, ämaqeüqä näqñqä iuta ma, Goti Iqueqä yänänäqñqä iuta, heqäpnqenqä änyingqe. Inji nyi nqä näqñqwe ämetquetmä, he kñuä indqänqä tñänqä emäkmqä ma, Dñä Äñguä Iqutä, Iqueqä yänänäqñqetä, ämetquayñqä awä etkqe.

Dñä Äñguä Iqu, äñguä iwäsäuqänqä näqñqwe Vqä-quvi

⁶ Äñguä iwäsäuqänqä näqñqwe, ne ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe, yäüä ae ikqä iquauñi, awä ätuätunqwe. Näqñqä ii, ämaqä qua täu tänğa äpmenjuwä iquauqetä, ä qua täu miqä, Goti Iqu hingi iwimäkätñqä* iquauqetä, asänä

hmanji. ⁷ Näqñqä ne kukñuä awä etätunq̄ue, ii Goti Iqueqä eä, zä äwämiñqä iyyi. Näqñqä iquesañi, qäukuä qua mimäkq̄an̄ga, Goti Iqu, ne Iqutä qäukuä yäñi anä pmeniquä diñqä, atäunuä ae ekqe. ⁸ Näqñqä iin̄qe, ämaqä qua täu miqä iqua, maqñqä emiñuw̄i. Qu näqñqä hiqä eqe, Naqä Aan̄jä Yän̄jäñqä-tän̄jä Iqueni, zä-huätati maueqä iqäpn̄in̄ji. ⁹ Iqua maqñqä emiñuw̄ä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iun̄ji, tiin̄ji äqänä äwi.

“Nätmatqä, ämaqe hiñuä mäqun̄quä imiñuwä, ä qätä mäwiyqä imiñuwä, ä quwqä kñuä yändq̄an̄qä imnä kiuä mäwimeqä imiñqä ii, ii nätmatqä Goti Iqu ämaqä Iquenyqä wiñgan̄qä iquaun̄qä näwinyä ekqä iyyqä” äqänä.†

¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqä zä äwämiñqä iin̄ji, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu inemäkq̄an̄qä iutan̄ji, Iqueqä-kiuä nenyqä ätn̄än̄jä iqi, ae äyä itkimäkkqe. Dñä Äñguä Iqu, nätmatqä Goti Iqueqä kñuä indq̄an̄qä yäpä imñin̄qetä, nätmatqä eeqän̄än̄jä huizinq̄etä qävqä äñguänä itä, näqñqä eän̄qetani, iin̄jä inemäkänä. ¹¹ Ii tiin̄ji. Ämaqä hñqu, hñquququeqä kñui äänä ämen̄qä iun̄qe, näqñqä maeqä yänä. Ämaqä hñqueqä kñuä indq̄an̄qen̄qe, iqueqä quuvqä, iqueqä yäpä in̄gisanjä iqunä, näqñqä itänä. In̄ji Goti Iqueqä-pqe, asä iin̄ji. Dñä Äñguä Iqunä, Iqueqä kñuä iqen̄qe, näqñqä hiätänä. ¹² Itan̄gi ne dñä ämakque, ii dñä qua täutan̄jä iquauta ma, Goti Hanjuwä Iquesan̄ji. Iin̄in̄qe Goti Iqu nätmatqä äñguä eeqän̄än̄jä nätapätñqä ekqä iun̄qe, näqñqä metatun̄quän̄än̄ji. ¹³ Nätmatqä iin̄qe, ne kukñuä awi ämaqä-qune neqä näqñqeta maetqä itq̄an̄ju. Dñä Äñguä Iqu näqñqä nätapqan̄qeta etätq̄an̄ju. In̄ji näqñqä Iqu änätapkqe, ämaqä, Dñä Äñguä Iqueä yäpä iqi äpmen̄uwä iquaun̄ji, ne ävätq̄an̄ju.

¹⁴ Itan̄ga ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä in̄qä iqu, nätmatqä Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iquesa äquvepätñqä iin̄qe, “Nätmatqä iin̄ji qäyasäqin̄qä” indq̄än̄ätñqe, mämeqä yänä. Näqñqä iin̄jä iwäsäuqe, Dñä Äñguä Iquesanä etan̄gi, ämaqä iin̄jä iqu näqñqä maeqä etänä. ¹⁵ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi äpmen̄qä iqu, nätmatqä eeqän̄än̄in̄qä äñguänä iwäsäutä näqñqä metänä. Itan̄ga Goti Iqueqä bukä iu äqäkqä-pa, iqueni, ämaqä hñqu, “Änäändiyä” tä iqe, änä miwäsäuqä yänä. ¹⁶ Tuwan̄ui tii äqänä äwi. “Ämaqä hñqu, Goti Naqä Iqueqä kñuä indq̄an̄qen̄qe, näqñqä maeqä itä, ‘Iin̄jä-iin̄jä imäkiyä’

† 2:9 Asayä 64:4

mätquä yänqiyä."‡ Inäqce Dnjä Ängüä Iqueqä yäpä iqi äpmeñquä iqune, ne Kraisi Iqu knjuä äänä indqänänqä inuñqce, näñqñqä menä.

3

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, hiñuiqänäñi nyi kukñuä awi, ämaqä, Dnjä Ängüä Iqueqä yäpä iqi ae äpmeñuwä iquau, ätuätñqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiñqä dunä äpmeñuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqänuwä iquautä, ätuätñqä-pa, äyä etkqe. ²⁻³ Inğanji ymeqä dänjä isua, ymisanjä woyqe mañqä iquwä-pa, he kukñuä yänänäñqce, änä mämeqä etanquwiñqä, nyi anjuä enqä-pa kukñuä hanuinä äyä etapkqe. Ga he, hiqä enqä dunä pmetanqä eqänätmä, "Tänğanä-pqe he ymisanjä woyqe mañqä yqänä ipñqäüä" etqä. Suqä, naqä pmeqänqätä, hiqä hita-hingukuatä äkasuwä tñqä iutani, he Dnjä Ängüä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panä asänänjä enä. ⁴ Ii tiñji. Hñquenä, "Nyi kukñuä qäte, Poli ique wimqänä" tñanqä, hñquenä, "Nyi kukñuä qäte, Apolosi ique wimqänä" ätätqänuwä, ii ämaqä qua täutanjä iqua enqä-ma äpmaka wätqätanqppi ämotquequänä.

⁵ Inji he yenyqä näqñqä mapñqä diñqce, nyi tiñjä etmä, "Ye qäquye, yoqä maiquve etanqgi, Naqä Iqueqä wäunjuä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-käuä wäunjuä kikinjä äyätapqä iutani, ye kukñuñqä awä hetqanqceänqce, he Kraisi Iquenyqä quuvqä äyä eqiyätqänä." ⁶ Apolosi iquä nyitänji, yeqä wäunui tiñji. Nyi nätmatqä piiki vowä mäwäwqä iqunä etanqä, iqu zquvätñqä eqä vqäwqä iquvi. Itanqce Goti Hanjuwä Iqu bakä äukauäpu, naqä epñqä Imäkqä Iquvi. ⁷ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä iquä, iquaqu yoqä maeqä, hiñqñqce. Mä bakä äukauäpu, naqä epñqä imäkqäwätñqä Iqu, yoqä-tänjä Iquvi. ⁸ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä iquä, qäquaqu Naqä Iqueqä wäunjuä imäkqä-quaquvi. Inji mbqä meqänqanji, iquaquvqä wäunui äänä-äänä imisiyqä iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundä, itanqce Apolosi iquä, ye Goti Iqueqä wäunui anä imäkätqänqceä iquve etanqgi, he Iqueqä wäunjuä enqä-ma änyänuwä iquenji. Itanqce he Iqueqä anä inänjä etanqä, Iqu yqänä ämätätqäüä.

¹⁰⁻¹¹ He Iqueqä anä ämätñänqce, tiñji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenji, anä siyaundqä enqä-pa etñqä, ae ätekqetani, ämaqä hñqu änyä-hänjä hñqu-mända ämetä, haqeqi maquteqä yänqiyä. Inji Goti Iqu,

qeqā wimānātā hiŋgi vqā iuta nyimākqanġi, nyi-ganā, kukṇuā aŋguā Jisasi Kraisi Iquenqā awā etkqe, ii nyi anā imākqanqce nāqṇqā kuapānānā-tāṇjunā eāmā, anā siyaundqā yānānāqṇqānānā āqutekqā enqā-paniqā. Itanġa āmaqā, he nāqṇqā haqeqi etapātqāṇuwā iqua, qu āmaqā siyaundqā iquesa anā āmātāqisātqāṇuwā-panā iinā-quayi. Inġi, iqua hṇqunā-hṇqunāni, quvqā-pqā mātqṇqā, hiṇui aŋguānā āqunāpu mātqāpnā. ¹² Āmaqā anā siyaundqā tqueqā haqeqi āmātāpiyānġani, hṇqua golqetā, silpaitā, hikā mbqā naqānqā imākātqāṇuwitā, mātāpnā. Nātmatqā iinā iqua, aŋguānānā eā, āpakānā witāniqe. Itanġa hṇqua, zā-yāṇitā, qoetā, kuā-witqā yāṇitā mātāpnā. Iinā iqua āpakānā māwiqā, qui maqānā imākmbnā. ¹³ Qānakṇi, hiunġi, Goti Iqu ataunā ikqā iqu timāuqanġani, quwqā wāunūā iinā imākmitpqe, ātnānāqci timāuānā. Hiunġi iqu, tā enqā-panā ātimāuātā, ‘wāunui aŋguā imākātqāṇuwiqā, ā quvqā imākātqāṇuwiqe’, tā iqunā iqunānā. ¹⁴ Āmaqā anā e imākmitpqetanā hṇqu, iqueqā anġi tā maṇqā aŋguā āmātnānqce, iqu iqueqā wāunuiṇqce, kimaṇi āmenā. ¹⁵ Inā-qe, āmaqā hṇqu iqueqā anġi quvqā etanġi, tā hāmānā aŋgqe, ii tiinġi. Iqu iqueqā wāunui anġi mimākqā yāniṇqā, qui hāmānā qe imākṇi. Ināqce iqu iqueqā-kiuāni, tā maṇqā itā, quuvqenā ākitqā-qe, kima meqā maequ, hānā hea ique-ique pmetānā.

¹⁶ Hiqā-hiuāni, he Goti Hanjuwā Iqueqā hiqāva-imākqā anā tṇānqā etanġā, Iqueqā Dṇā Aŋguā Iqu, heyaqā yāpā imā āpmeṇqenqce, he maqṇqātanā? ¹⁷ Goti Iqueqā hiqāva-imākqā anġi, ii pmua eā, Iqueqānqānā āmātnānqce, ii he qāquenġi. Iinā dutanġi, āmaqā hṇqu, Goti Iqueqā anġi qui imākātqā etanġutqe, Iqu iquenā-pqe qui inā imākānqiyā.

¹⁸ He quanġā ātnāpu, “Ne nāqṇqā-tāṇuneyqā” ātnātqāṇuwā iquenā, anġumṇi matqṇqā ānyinġi. Inġi āmaqā hiyaqā awā iqisanā hṇqua, āmaquqā hiṇuā iqinġi, aŋguā iwāsāuqānqā nāqṇqā-tāṇā-qua epiyinqā wopqā imitpqe, iqua, iquauqā hiṇuā iqinġi, nāqṇqce āwa ipu qāmā-qāmānqā-qua āpmeṇjaqāmbiyi, qānakṇi Goti Iqueqā hiṇuā iqinġi, aŋguā iwāsāuqānqā nāqṇqā-tāṇā-qua anġumā epnā. ¹⁹ Ii tiinā dutanġi. Qua tāutanā aŋguā iwāsāuqānqā nāqṇqce, Goti Iqueqā hiṇuā iqinġi, ii qāmā-qāmā iqā enqā-panā iinġi. Nātmatqā iinqce, Goti Iqueqā bukā iunġi, kukṇuā tiinġi āqānā. “*Āmaqā, ‘Ne aŋguā iwāsāuqānqā nāqṇqā-tāṇuneyqā’ kṇuā āvātṇqā hṇqua, huiziquau āmāwqātāupṇqā wāunūā imākātqāṇuwā iunġi, Goti Iqu hiṇi-hiṇi iwimākqanġuti, quwā māuṇquatmbnā.*”*

* 3:19 Jopā 5:13

20 Itanğa Iqueqä bukä iunji, kuknuä tiinjä-pqä hñqu, inä äqänä. “Ämaqä änguä iwäsäuqänqä näqñqä kuapätänä iqua, qu wäunuä nätmatqä äänä imäkññqä kñuä indqänğanquwinqe, Naqä Iqu, quwqä kñuä indqänqä iinj, häukuä mäwqiyqä itñqä etanğqenqä, näqñqä ae äme.”† 21 İnä etanği, he ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqce, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänänji, ii hiqä yätamäkqänqä eä. 22 İi tiinji. Poli iqunñä-qe, Apolosi iqunñä-qe, Pitä iqunñä-qe, qua tqunñä-qe, hññä-pmeqä iqunñä-qe, äpäkönqä iqunñä-qe, nätmatqä tənğa äwinqä-pqänqä-qe, qänaknda witäniqä-pqänqä-qe, eeqäpnänji hiqeqä, etqä. 23 Itanğa he Kraisi Iqueqä etanğä, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

4

Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäññqä ändowatkqä iquauqä wäunuiñqä

1 Ämaqä, kukñuiñqä näqñqä etapätunquä iqunenyqe, he kñuä tiinjä indqänğpnñqänänji. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäunuä imäkqä-qua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä, zä äwäminqenqä awä ätätqänuwä iquayqä.”

2 Ämaqä, ämiqä hñqu, “Nyaqä wäunui, iqua änguänä imäkqäññqäü” kñuä indqänätä, quuvqä äwiyä ävätqä iquenyä imäkqäññqce, iqua iqueqä kuknuä eeqäpnänjä iunji, qänaknä iqäpnqce. 3 Itanğa he nyaqä suqenqä änyiwäsäuquwi, ä ämaqä tqu-tqu kuknuä mitqä anä iunqä ändma äwätä kuknuä ämindqe, nyi iinqe äwäwa miqä danä itmä, “İi nätmatqä aanjä wänqänänjäpiyqä” kñuä änyänä. Nyi nqä-näuänji, nqä suqenqä miwäsäunqä itñqä iqunji.

4 Nqä suqä-iwäsäunqä tämñi, hanñiqä maeqä, aquvä iqänätqänqä. Nqä-näuänji, tiinj matñqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aanjä jänänänjunqä.” Oee. Nyi änyiwäsäuatñqä Iqu, ii Naqä Iquvi.

5 Itanği tənğanji, ne ämaqä näqñqä ävätunquä iquneqä wäunuiñqce, he miwäsäuqä pambu. He, hea Naqä Iqu anğumä quvepçenqänä, hiñuä äqambu pmetpñqce. Iqu inğanji, nätmatqä eeqänänjä hea wiqä imdanji ämetä, Iqueqä we-hunqä iqi ämaitä, ämaqeucä äwinqce, quwqä qeqä-quuvqä imdanji ämetä, ätnänäqi mainiqce. İnğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäunuä änatapkqä imäkätunquä iunqce, “Si änguä imäkätqänji-qe,” awi inğa natäniqe.

6 Nyämaqäüä, he yesa näqñqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqce, hui wiyä iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga

† 3:20 Apqä Bukä 94:11

āmaqā hŋquenyqänā enyätä, huiziquenqe maenqā iqä diŋqe, nyi kukŋuä ii ätqa äquvepqe, ŋqä-näuänqätä, Apolosi iquenyqätä, ätätmä, ktqenā ämetqueqä. ⁷ Äsquki, si ne änewäsäutŋqe, naqe, tqu ikimäkqeyi? Aanqe. Nätmatqä eqänänjä ämenuwu, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyā epu, heqä yänänäqŋqä iuta ämakuwänqänä hiqä yoqe haqä mamänätqätanğä eqänätqänjä. Iiŋi, qäyü hmanji.

⁸ He kŋuä tiŋjä eyätqäuä? “Ne nätmatqä äŋgui, aanjä kuapänänjä-tänjune qe eequnä. Huiziquau ämawqutäutanä, nätmatqä äwa miqänqä, ämiqä naqä iquatäŋi, asänänänänjä qe äpmequnä.” Auä, ne-pqe hesä ämiqä anä pmetuŋquä iŋqe, he ämiqä naqä-qakuä pmapŋqe, nyi kiŋjä änyinätqänä. Ho-ee, aanjä aanqe. ⁹ Nyaqä kŋuä tämŋi, tiŋänänjä indqänätqänjä. “Goti Iqu, kukŋuä awä tatunquä änandowatkqä iqune, naqä pmeqänqe mäwiŋqä itä, qua naqä mämä pmeqänqä äyā äpmuatänaikqe. Iiŋä pmetanğquetanji, āmaqā pizqä äpäsätqänjuwä iqinyqä qäyā änatma äwäpu, āmaqā qua täu äpmeŋuwä iuqätä, ynaunjqä iquauqätä, hiŋuä iqi pizqä qäyā, napäsqäpŋqä.” ¹⁰ Ne Kraisi Iqueqä yoqä haqeu ämamäutunque, āmaqā huizi iquauqä hiŋuä iqinji, näqŋqä maeqänänjä pmetanğquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne Kraisi Iqutä ämuänŋnanitanji, äŋguä iwäsäuqänqä näqŋqe, aanjä kuapänänjä-tänjä äpmeŋunä” kŋuä indqänätqänjä. Ne huizi iquauqä hiŋuä iqinji, yänänäqŋqe maeqä, hanjuä witanğquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne yänänäqŋqä-tänjuneqä,” kŋuä indqänätqänjä. Ämaqe, neyaqä yoqe haqeu mämänatnämäuqä ipu, yoqe heyaqenä haqeu äyā ämaetnämäutqänjä. ¹¹ Hiŋuiqänjä duta tänğga tiŋji, hea kuapänänänğanji, ne buayänqä dä äneyätä, eqänqä quvākä häuayqä äpmeŋque. Itanğga neyaqä qäkä gquä-pqe, yäuä itä äpknätŋqe. Ämaqe, hiŋginäwa ptqä änapäsätqänjuwi. Ne quami äŋguä pmeqä diŋqe, anji hma etŋqe. ¹² Ymisänjä isuaunqe, neqä hipaitänji wäunjuä yänänäqŋqä itunque. Ämaqe, kukŋuä quvqä natqanğuwänğanji, Goti Iqu äŋguä iwimäkätŋqä diŋqe, ne Iqueni yatŋqä ävätunque. Qu quvqä inetqueqanğuwänğanji, ne qeiqinyä ämiwotunque. ¹³ Qu nenyqä kukŋui, quvqä tuätqätanğä, ne kimanji, äŋguä dinä ätuätunque. Qu nenji, nätmatqä tawä enqä-ma bi ae änaquvasämakuwitanji, yqänä äpmaka äpänju.

¹⁴ Nyaqä kukŋuä yänänäqŋqänänji, tuwanjuä iu i äqänänqe, ii he womba mapŋqä maqŋqä eä. Oee. He ŋqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätŋqä iquenä etanğuwinğä, hiqä kŋuä indqänqe, we eomäkmqä diŋqä äqiyqä. ¹⁵ He āmaqä

ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä epñqä, yätamakqä eyqe, kuapänänjä-tänuenä qäyä etanquwä-qe, qu heqä hinuñua hmanji. Nyi-ganä kuknuä anñguä we-hunqä-täninñqä awä ti etqanqçeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänänñganquwänñga, iutanji nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itanñgi he nyaqä suqä dunji, qänaknä nyipñqä iinñqä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinñä imäqçapñqä diñqe, nyi Timoti iquenji henyqä ae ändowatqe. Iqu-pqe, ñqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinñä änyinätñqä-qu eä, Naqä Iqueqä kuknuä eeqänänñä iunji, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänänñqä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätñqenqä, ämaqä im-imñä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqätanquwä du, kuknuä awä ätuäkitñqe. Iqu-pqe he suqä iinñqä awä inä etätñqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesanji quwqä yoqenä ämaenätqänjuwä hñqua, nyinyqe, "Iqu anñgi mänemeqä yänñqiyä" kñuä ävätñqe. ¹⁹ He kñuä iinji qäyä eyanqçä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinyä imäueqanqutqe, nyi emamqenqçe maqänänji äquvepmä. He emetmänñganji, ämaqä iinñä iqua, iquauqä kuknuä tqenqçe, yänänäqñqätä qäsä diyä-tmä, näqñqä ganä mamä. ²⁰ Tiiñä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, kukñuinä hiñginäwa tqänñqä ma, Goti Iqu yänänäqñqä vqanñga, häukuä winä. Iutanji nyi, kuknuä yänänäqñqänänji, tuwanuä täu äqiyätqänñä. ²¹ He iqi emetmänñganji, nyi suqä äkisqu emäkmqä enñgi? Nyi he jänä inñga emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hñgisa iqe ganä vquatämäuqanquwänñga, henyqä naqänänñä nyinñqetä äwqä hanuä änyanä pmetunñqetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqinji, suqä quvqänänji äwämihñqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aanñä naqä-qakuänänñä hñqu ti-inñä iqanñgä, nyi qätä äwiyänñqe. Suqä huiwä yanñä inñqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aanñä quvqänänji, heyaqä awä iqinji äwinä. Tiiñä, hikñä hñqu, kaniqueqä apäkisä, qanñä hiñgi ikitqänñyi. Suqä quvqä iinji, ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquau iämäwqätäuä.

² Ämaqä huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi äpmeñqenqçe, sunñqä kñuä maqiyqä itqänjuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätñqänä, huätä mändowatqä ipu, qeçqä äwutmäkpinyñqe, hiqä yoqä haqä ämamäunätqänjuwi, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinñä äpmeqetani, ämaqä suqä aanñä ququvqä iinñä

imäkqä iqueni, ae äwiwäsäuqe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä iinjä iqueqä quuvqä ique anji itmeninqä dinqe, he tiinjä imäkpnqä änyingji. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänäpiyanğanji, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqnetä, hesä anä äpme, ämaqä iinjä iqu hanjä-iqä metnqä dinqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanğa he iinjä miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqänjuwi, qäyu hmanji. Yisä wänqäpu bretqä du pnä ämäuepqe, naqänänä äyä änyuämäutnqe. Yisi, suqä quvqä iquenqä ktqeyi. ⁷ Ynaunjqä ämaqä pizqä päsqa iqu, sipsipqä iqueqä häneqe äqunätä, atqä-awäkau mapäsqa ävaukukqä-pa, Kraisi Neqä Sipsipqä Iqu äpäkonätä, ne yisi maiqnqä inemäkkqe. Iinjä etanği, he bretqä yisä maeqä ii enqä-panjä enjuwi, yisä yäue bi tnämäupnqe. ⁸ Itanği Israitqä iqua quväuquä ique-ique, hea naqä Pasopanğanjqä ätätqänjuwä inğanji, yisi yäue bi ätnämäupu, buayä yisi maeqätänä änätqänjuwä-panji, ne-pqe Kraisi Iqu äpäkonqdenqä knjuä indqänätanitanji, suqä quvqä eeqänänji bi ätnämäutanä, neqä äwqä tämnji ikikinyänjä änyanä, kuknui naqä-qakuinä tquatunqe.

⁹ Nyi henyqä tuwanuä hiñuiqänä äqäkqä iqueni, he ämaqä, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätqänjuwä iquautä, anä mäpmeqä ipnqä dinqä ätätmä, äyä äqäkqe. ¹⁰ Qua täunji, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautanji, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä wiyqä iquatä, ämaqäyqä nätmatqe ängüä witanği äqunäpu quwä-meqä iquatä, itanğa goti quanğä iquauqä yoqenqä aquväqnetqä iqua, qu hävemnäqnetqä äpmenjä. He eeqänänjä iquatänji, anä mäpmeqänqä maqiyqä ikqe. He iquatä anä mäpmeqä ipnqä etanğutqe, qua täunji hämänänä ävämapnqe. ¹¹ Nyi kuknuä tuwanuä ique iinjä ätätmä äqiyqe, kiqä quati tiinji. "He ämaqä Kraisi Iquesa, 'Tasi-guaeä' ätumitpqä hnqu, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä äwiyqä, ämaqäyqä nätmatqenqä ängüä witanği äqunätä qeqä ätquä, goti quanğä iquauqä yoqenqä aquvä äqängqä, ämaqä huiziunji quvqä imäkqä kuknuä ätqä, wainqä-eqe änätä hiqiiyqä iqä, ä ämaqäyqä nätmatqe quwä ämeqä, iqutanji, anä mäpmeqä ipu, ymisani anä manqä pambiyä" ätätmä äyä äqäkqe. ¹²⁻¹³ Ämaqä quuvqä maeqiyqä du iwäsäuqe, nyaqä wäunjuä hmanji. Goti Iqu Kiqä-kiuä iwäsäuänä. Inäqe he ämaqä Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iu iwäsäuqänqe, ängüä eä. Inji Goti Iqueqä bukä iunji

kukņua ätänqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenänjä itä hiqä awä iqi yqänä äpmeņqä iqueni, huätä dowatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauņi, kukņua mämitqenqä

¹ Suqä iwäsäuqänqe, nyaqä kukņua huiziqu tiinji. Ämaqä hesanä hņqueni, kiqä quuvqä anä heqiyqä hņqu quvqä iwitquetqä etanğutqe, iqueqä hanä-iqä ipiņi, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipņqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä maņqä enuwä iquau-mända, "Jänä nyimäkipiyä-qe" änääņqä tuäniqi? He suqä iinji, anğumä imäkqänqe, manyiņqä iqi. ² Tiinjä eä. Qänakndanji, ne Goti Iqueqä qokä-apakä iqune, ämaqä qua täutanjä iuqä suqä iunji, iwäsäuaniquä enqe, he maņqäta? Ne qänaknda qu iwäsäuaninqua enqe, quvqä wänqä isua tänğa itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäkņqänäņi, sunqä itqänäuä? ³ Itanğa ne ynaunjqä iquau-pqe, inä iwäsäuaniquä eä. Inji, quvqä qua täu itquatnätunque, jänä inä imäknatunqua eä. ⁴ Injä etanği he hanä-iqä iinjä-tänğuenä etanğutqe, quuvqä maeqiyqä iquauņqä äwäpu, qutanjä hņque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmeņqä hņque, ewäseyqä pmetņqä atäunui, sunqä itqänjä? ⁵ Nyaqä kukņua i äqiyqe, he womba ipņqä diņqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyänğani, ämaqä heyaqä awä iqiņi, kukņua anğua iwäsäuqä hņqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hņquaquiyqä hanä-iqe iwäsäutņqe, hma etanği hiwännye. ⁶ Iinjä miqä ipiyitani, quuvqä heqiyqä hņquki, huiziqueni, ämaqä quuvqä maeqiyqä hņquaunqä, jänä emäkipņqänä, ätuma uwqueni.

⁷ Quuvqä heqiyqä iquendanä hņqua, huizi iquenä quvqä etqueqanğuwinqä kukņua iwäsäuqä iquauņqä hämä ätuma äwätqänjuwinqe, tiinjä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quanjä qe äpäkņgä. Qu quvqä qäyä etquapņqänä äwimasipņqä äyuwä. Heqä nätmatqä qenqä-qe, "Neqe qä" etäpu qäyä ämetauqanğpi, hiņuinä qumbņqe. ⁸ Quvqä etquapņqä äwimasiyqe, anğua qäyä etanği, hiqä-hiuänji, quwä ämanäpu, quvqä nänği-tänği itquatunqueni. Itanğa ämaqä heqä quuvqä anä heqiyqä-pqä iquauņi, inä itquequeni.

⁹⁻¹⁰ Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeuņi, yäpä inğisa mäpmeqä itpnuwi. He iinqe, maņqäta? Ämaqä hņqu, "Qu äpepņqäuä" etqanğutqe, qätä yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yanä inqä

* 5:12-13 Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä iqua, goti quañgä iquauqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hñquauqä apäki quwä äma ikiqä iqua, qokä hñqu qokä hñque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-meqä iqua, “ñqeçänä” tqä iqua, eqä yänänäqñqe änäpu hiqiyqä iqä iqua, ämaqä hñque qui imäkqä kukñuä tqä iqua, itañga quañgä imäkäpu quwä-meqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä inçisa mäpmeqä itpnuwi. ¹¹ Hinjuiqänäñi hesañä hñqua, suqä iinjä imäkqä-qua äpmaminjuwi. Iinjä qäyä etañgi, neqä Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä ämuäñnätançuwitanji, Goti Iqu, heqä quvqe, asñä eeçäpnä eqiyämäutä, Iqueqä-quenä epu, Iqueqä hinjuä iqinj, ämaqä jänänäñä pmetpñqä äyä emäkkqe.

Huiwä iqutä, quuvqä iqutäñi, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäuqenqä

¹² Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeçäpnäñi imäkqe, pmua ma, äñguä imäkätqänunä” ätätqänä. Nyi kimañi, “Kukñuä ii qäyunänä-qe, hui yätamäkqä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqeçä” ätqä. Iñinçqe, nyi ñqä-näuäñi, nätmatqä äkisqu naqä enqä-panä eä äminiyätñqe, hinjuinä mäqunquä imä. ¹³ Itañga ämaqä hui tiinjä tpnä, “Ymisañä eeçäpnäñi, ii äwqä näpäsqeçä. Itañga äwqequ, ymisañä iqueqä qaeqä.” Nyi kimañi, “Auä, qäquaqu äñguä etañgqä-qe, Goti Iqu iquaqunji, qui imäkäniqeçä” ätqä. Inji, neqä huiwi, suqä huiwä yanä inqä, Goti Iqu änätapkqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itañga Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä. ¹⁴ Tiinjä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yänänäqñqetani, Naqä Iqu ae äpäkongqä iuta ançumä, änyä-hänä äyä imäkäqumuatekqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkäniqä eä. ¹⁵ Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitañä-huitañi äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätäñi asänänä eänqenqe, he maqñqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänä. Inji Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutani, nyi ämetmä apäkä suqä qañä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etñqä imäkmqe, suqä iinj äñguäta? Aanqeçä. ¹⁶ Suqä iinjqe, he maqñqäta? Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äyä änatätqäuä. “*Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe enjinyä.*”^{*} Inji apäkä suqä iinjä imäkqä iisäñi, ämaqä hñqu anä ikitqänjiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷ Itañga ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuäñnänjiyi, ii tiinj. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetäñi, naqä-hñqunä qe eqinyä.

* 6:16 Ipäqäkkä 2:24

18 Iutanji, suqä huiwä yanä vqä Goti Iqu änätapkqeu tuwä äwiyäpu quvqä imäkqeuñi, vquatämäupu yaväki imbu pmetan̄ggu. Ämaqä hñqu suqä ii imäkätñqe, ii iqu iqueqä huiwä iunji, aanä quvqä imäkengi. Suqä quvqä huizi, ämaqä hñqu imäkätñqe, iqua, suqä quvqä iinjä iqu enqä-panä ma. 19-20 Goti Iqu Iqueqä Dñä Änguä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetan̄gi, heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäqä anä tññqä eänjuwin̄qe, he maqñqäta? Goti Iqu he nätmatqä änguä hñquesa mbqä eyämakqetani, hiqä huiwä ii änyänjuwi, hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Iqueqä. Iinjñqe, nätmatqä eeqänäñi, heqä huiwä iquä imäkäpiyänjanji, Iquenji yoqä naqä vqäpñqänänji.

7

Suqä qokä-apäkä ämanqenqä

1 Kukñui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmaqñqän̄qe,* ii äñguiqä”† ätquwin̄qe, he yatñqe, “Ii qäyutanä, ä hman-danä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä ävawqatquwi, täñganji kima etm̄qe. 2 Ämaqä kuapanäñi, qanä hiñgi ikitqätan̄guwä iutanji, tiinjñqe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täñänñqe. Itan̄ga apäkiua, eeqänä qokä iyqä-iyqä täñänñqe. 3 Inji qokä hñqu, apäkä kiqä-tänju enqe, iqueqä huiwi, apäkin̄yqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. Asä iinj, apäkä hui, qokä kiqä-tänji enqe, iyyqä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. 4 Tiinjñqä hmanji. Apäki, kiqä huiwi kiqä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqäpnäñi, kiqä äwin̄qä iunä imäkqän̄qä hmanji. Kiqä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmatqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqän̄qä eä. Itan̄ga qokiqu-pqe, asä iinj imäkqän̄qe. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqänäñi, iqueqä äwin̄qä iunä imäkqän̄qä hmanji. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmatqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqän̄qä eä. 5 Iyaqu ämanäsi, qokiquñäqe, ä apäkin̄äqe, hiaqäqä anä wiqän̄qe mäwin̄qä, miqä ma eä. In̄äqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyñqe, kukñuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wän̄qäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiñqe, ii äñgui. Iinjä imäkiyqeuñi, iyaquvqä huiwä iqueqä äwin̄qä dunji, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yamwiqe mäwimeqän̄qä hui imäusinyä, hiaqäqä an̄gumä wiqän̄qe.

* 7:1 Näqñqä-tän̄jä iqua näñi-män̄ji ätätqän̄ä. Hñqua, “Kukñuä tä, hiaqäqä anä mäwiñqeqä” tqan̄gä, hñquququa, “Ii suqä ämanqän̄qeqä” ätätqän̄ä. † 7:1 Näqñqä-tän̄jä iqua näñi-män̄ji ätätqän̄ä. Hñqua, “Kukñuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukñuiqä” tqan̄guwän̄ga, hñquququa, “Ii Poli iqueqä kiman̄yqä” ätätqän̄ä.

⁶ Nyi kuknuä ii etqe, ii qanyä kuknuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipnqä suqä hñqu imäkätmä etmä maetqä iqä. ⁷ Nyaqä änyinqe, tiinji. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwiñqä-panjä iinjä witanä. Injaqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnänjä iunji, Iqueqä äwiñqeuta hñqunä-hñqunä hñgi ävätqäuä. Itanji Goti Iquesanji, ämaqä hñqu, iqueqä-kiui ämenqe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

⁸ Itanğa qokä-apäkä yawiqä äwiñuwä iquendä, apäqñqä äwiñuwä iuendänji, nyi tiinjä etmqe. He qokä muämuanqä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwiñqä-pa witpnqä etanğutqe, ii ängui. ⁹ Injaqe he hiqä huiwiqeqä äwiñqä iunji, ängüänä mäminqä ipnqä etanğutqe, mäjgi qokä muanäpu, apäkä mapu. Mä huiwi ängüä mäminqeuta, hñgi qanä ikipu, imäkqä diñqä etqä.

¹⁰ Itanğa qokä-apäkä ae ämanänjuwä iyäquvenä, manjä yänänäqñqä etmqä tä iqe, ii Naqä Iqu Kiqä-kiuä kinganä ätkqä[‡] iuta etmqe. Tiinjä ätkqe. “Apäkä huiki, ämaqä hñqueqä apäkiki ae eäñi, tqä qokiqueñi, mävämeqä isñqeä.” ¹¹ Kuknuä tqu qäyä ätätanji, si tqä qokique ävämatqä etanğutqe, qokä änyänjä hñque muämuanqä, qanyä yawiqä enqä-pa pmettñqe. Iinjñqe, makinqä iqe, tqä qokä ävämatqä iquenyqä anji äwätñi, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiñqe. Itanğa ämaqä quäyuwiq-pqe, iqueqä apäkinji, huätä mändowatqä yätñqe.

¹² Itanğa qokä-apäkä huiziquenä, nyi nqä-näuänji, tiinjä etmqe. Kuknuä tä, Naqä Iqu matqä ikqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä hñquki, apäkä quuvqä maeqiyqä hui ämenji, ii sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänqe, si huätä mändowatqä isñqe. ¹³ Itanğa apäkä quuvqä heqiyqä huiki, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñque ämuanänji, iqu sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänqe, si iqueni, mävämeqä pa isñqe. ¹⁴ Nyi kuknuä iinjä, tiinjñqä etqä. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, apäkä quuvqä heqiyqä hui ämenqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanğiyitani, Goti Hanjuwä Iqu qokä iquenyqe, “Nqeäqä” ätätä, “Jänänänjueqä” knuä vätänä. Asä iinjä, apäkä quuvqä maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hñqutä äpmenqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanğiyitani, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Nqeäqä” ätätä, “Jänänänjiyqä” knuä vätänä. Kuknuä iinjä, naqä-qakuä hma enqe, iuaquiyqä ymeqä iunqe, Goti Hanjuwä Iqu, “Nqeäqä” knuä mäwqä itä, kiyä mätqä etanğä qunänä. Injaqe kandä känatä, Goti Iqueqä hiätanğiyitani, ymeqä-pqe Iqueqä inä hiätanğä, Iqu isuañi anğüänä inä ämitqäuä. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqä maeqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, äwätñqä imäkñgqe, a makiqätqä

[‡] 7:10 Makä 10:5-12

ma, hinuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, suqä iinjä imäkqe, pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamäkqä äwini, iqu-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? Suqä asä iinj, qokä quuvqä heqiyqä hñquki, tqä apäkinj yätamäkqä äwini, ii-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? Iinj etanğqä duñi, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä hanuä imbu pmeqänqe, tääqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatñinqä äwinyänqä du, qeiqi pmatñqenqä

¹⁷ Ne ämaqä hñqunä-hñqunäñi, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqänqe, nenyqä atäunuä itä tääqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatuñquänänji. Nyi ämaqä Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänjä im-imñi, suqä ique a yänänäqñqä qätätñqä äväkitñqe. ¹⁸ Inji, ämaqä iqueqä huiwi häuä ae äktäunqä hñqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanji, Iqueqänä hiätñqä äpkqä etanğutqe, yunğüä äwinğä iunğä tñänğä mimäkqä, ii pmetätñqe. Itanğä ämaqä iqueqä huiwi häuä maktäunqä hñqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanji, iqueqänä hiätñqä äpkqä etanğutqe, iqueqä huiwi häuä maktäunqänqä, ii pmetätñqe. ¹⁹ Suqä huiwä häuä ktäunqä iquä, häuä maktäunqä iquänji, Goti Iqueä hinuä iqinj, ii nätmätqä hinğinqe. Inäqe nätmätqä naqä-qakui, ii Goti Iqueqä suqä eeqänänjä iunji qänaknä iqeyi. ²⁰ Qänğanäñi ne quami äänä pmetanğqunğa, Goti Iqu tääqä änatätmakqä iunji, mävämeqä, äpakä pmetatuñque. ²¹⁻²² Hñquki si hñqueqä wäunuä-wiyqä hinğinqä pmetanğnä, Naqä Jisasi Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, Naqä Iqueqänä äpmeñnä. Asä iinj, hñquki si hñqueqä yäpä iqi mäpmeqä etanğnä, Naqä Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueqä wäunuä-wiyqä hinğinqä-quki äpmeñnä. Iinjñqe Goti Iqu tääqä maetätmeqänğanji, hñqueqä wäunuä-wiyqä hinğinqä äpmaminjuwä iquenä, e äpmaminjuwinqe, kñuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Inäqe hiqä ämeyqä iqueqä yäpä iqisa vämeqänğä huänğä hinuä äqunäpiyi, iquenji ävämapñqe. ²³ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä duñqä ändowatätäqeta, mbqä naqänänjä enğä-panji, Iqueqänä hipñqänä ae äyä eyätmakqe. Itanği wäunuä-wiyqä hinğinqä iqua, ämaqä hñqueqä kukñuä dunä qänaknä itqänjuwä-pa, he-pqe iinjä miqä pambu. ²⁴ Nğä nyämaqäuä, Goti Iqu tääqä änatätmakqänğa, ne äänä äpmaminquä iunji, mävämeqä, Goti Iquä iqi äpakä pmetatuñquänänji.

Qokā-apākā māmanqā iunqā

²⁵ He nyi apākā hitqā tuwaknā ae āmñqā iuaunqā yatñqā ānyikuwinqā awā hetmqñqe, nyi Goti Naqā Iqueqā kukñuā-suqā hñqu āmamā, iuta ākitqāumā etmqā ma. Tiinñānji. Goti Iqu nyinqā qeqā wimāngangqetani, kukñuā naqā-qakuinā tqā-qunā eāmā, nyaqā kñuā indqāñqā iutanā etmqe. ²⁶ Hañā-iqā aanā naqānāñā tāngga ātimāuqā tā, āpakā witāniñqā ātimāuqi. Iinñqe, nyaqā kñui, he quamā heqā tāngga āpmeñuwā iunī, yāñānāqñqā ii pmetpñqā ānyinñgi. ²⁷ Si apākā-tāñkui eeni, huätä dowattñqā kñuā mindqāñqā pa. Itāngga si apākā maeqā yawiqā-quki eeni, apākāñqā qāvqā miqā pa. ²⁸ Inī qāyā etāngqā-qe, si yawiqā āwāñita apākā āmanī, ii si suqā quvqā mimākqā inyā. Asā apākā hitqā tuwaknā ae āmñqā hui qokā āmuangqe, ii-pqe, suqā quvqā mimākqā iqi. Iinā āmanāpiyā iutani, quwqā quamā pmeqā iunī, hañā-iqā naqānāñā meqāpnā. Ii nyi he hañā-iqā hemeqāñqe, manyinñgāñgi etqā.

²⁹ Nyāmaqāuā, ne qua tāu āpakānā māpmeqānāñā etāñgi, iinñqā etqā. Hiunñi iinā ipinī, he āānā āpmeñuwñqe, kñuā mindqāñqā iqāpñqe. Inī, āmaqā apākā-tāñā ae eāñuwā iquenā, apākā maeqā enqā-pa pmetpñqe. ³⁰ Asā iinī, āmaqā huāqā-hunqā āmepu kñuā āqiyātqāñuwā iquenā, yeñuā āpmeñuwenā pmetpñqe. Asā iinī, āmaqā yeeqānā ipu āpmeñuwā iquenā, iinī miqā itqāñuwenā pmetpñqe. Itāngga ii enqā-panā asā iinī, āmaqā nātmatqā mbqā kuapā itqāñuwā iquenā, iinī maequenā pmetpñqe. ³¹ Ii enqā-panī, tiinñā-pqe ināñji. Āmaqā wāunūā naqā-naqā qua tāutanā iu imākātqāñuwā iquenā, iinī nātmatqā wāñqānāñāpu enqā-panā quñgpñqe. Qua tqutā kiqā nātmatqā haqeqi āwinñqetāñi, hea quāuqā maeqāñga qui imākñātñqā etāñgi, iquaunñqe kñuā pkāpkā mindqāñqā pambu.

³² Mā he āwāwa kuapānā iqāñqe, manyinñgqi. Āmaqā yawiqā āwiqā iqu, Naqā Iquenī aquvānā iwimākquātñqā, kñui iqueqā wāunūinñqānā indqāñqā-qu eā. ³³ Ināqe āmaqā apākā-tāñā-qu, iqueqā apākinī yeeqā iwimākquātñqā iinñqe, nātmatqā qua tāunñqā kñuā kuapānā indqāñgonā. ³⁴ Iqu iinā imākātñqe, kñuā heuāñqā āmenñi. Tiinñā-pqā ināñji. Apākā, qokā maeqā iuatā, apākā hitqā iuatā, “Nyi nqā-nāuāñi, Goti Iqueqā huiqā iqi hāmānānā āwinyātmā, nqā huiwiqutā, quuvñqetāñi ikikinyāñā enyqā” kñuā āmepu, kñui Naqā Iqueqā wāunūinñqānā indqāñqā iuayi. Ināqe apākā qokā-tāñi, suqā iinī miqā itā, iyyqā qokiquenī, yeeqā iwimākquātñqā, nātmatqā qua tāunñqā kñuā kuapānā indqāñguānā. ³⁵ Nyi suqā ii etqā iunī,

he pmua memäkqä itmä, yätamäkqä heyqanğundi quami änguanänä pmapnä. Tiinğqä etqä. He kjuä heuänğqä mämeqä ipu, suqä jänänänä Naqä Iqu äwinyänğqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäunuinä imäkqänğqeyi.

³⁶ Ämaqä hesanä hñqu, kiqä apäkä hitqeni, qokä mapnğqä ataunä ae epqä du, yänä ämiqänätä ämimitätqe, iqisa qoyanä iwänğanğa 'qokiqu yqä ämenä' kjuä ävätqe, iqueqä äwinğqä iunä imäkätä, meqinji ävquatäwatqanği qokiqutä ämanğiyi, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi. ³⁷ Inäqe ämaqä hesanä hñqu, kiqä äwqe yänänäqñqä imäknä, kiqä äwinğqä dunä imäkmätä iqanğqanğa, ämaqä hui, "Iinä-iinä imäkiyä" ätuäpu jän-jänä mäutqñqä, kiqä-kiuä, "Nyi iinji imäkmä, ä mimäkqä imä" kjuä indqänğqä iunji, "Nyi iinji yqänä ämiqämä" kjuä indqänğqe, ii suqä ängui. ³⁸ Iinä etanği, ämaqä hñqu kiqä apäkä hitqä iinji qokä ävqäqe, ii suqä ängui äyuä. Inäqe ämaqä hñqu apäkä hitqä iinji qokä mäwqä iqe, iqu suqä änguanänäninä imäkqi.

³⁹ Itanğa apäkä huiyqä qokiqu mapakonğqä, hänä yqänä pmetanğutqe, apäki iğutä guä yqänä äqiyäunä pmetätñqe. I etanği iiyqä qokiqu pizqä etanğutqe, ii iğutä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäuä. Iinä ätqäuqetanji, "Qokä änyänä ämuanmä" kjuä indqänätäqe, ii ämuanätñqe. Mä ämaqä hinğinğqä hñque muämuanğqä yätñqe. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğqä hñque, muanätñqe. ⁴⁰ Ämanğqä iinñqe, nyi nğä-näuänji, kjuä tiinä änyiyqi. "Ii ängua etanğqä-qe, itanğa ii qokä anğumä muämuanğqä, qanyä yawiqi äpmeñqe, ämäwqätäunğiyä."

Nyi kukjuä eeqänänä ii ätqapqä iunğe, "Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetanği, kukjuä eeqäpnänji, awä äyä ätqänä" kjuä indqänğqä.

8

Nanğä, qu goti quanğä iquauñqä hiqäva imäkquwi, änatunğäta?

¹ Ämaqe, nanğui goti quanğä iquauñqä hiqäva ae äqäpğqä iuta äma äpäpu änatqänjuwinğqä, he yatñqä äqiyäpu äväwqatquwi, iinğe nyaqä kimanji, tiinji. Ne näqñqe, "Ämaqä eeqäpnänji näqñqä-tänänänä äpmakäwänjunä." Kukjuä iinji, naqä-qakuä ätätqänjuwä-qe, näqñqenänji, ii suqä wopqä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäuä. Inäqe suqä ämaqenğqä äwinğqä iqu, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquauñji, yänänäqñqä iwimäkätqäuä. ² Ämaqä hñqu, "Nyi näqñqä-tänjunğqä" kjuä indqänätñqä-qe, iqueqä näqñqe,

homä yqänänji. ³ Inäqce ämaqä, Goti Iquenyqä äwinyätñqä iqu, ämaqä iquenyqce, Goti Iqu näqñqä eä.

⁴ Nanuä goti quañgä iquaunqä hiqäva ae äqäpñqä iutañä ämepu änätqäñjuwiñqce, tiinji. Goti quañgä iquaunqce, ne tiinñqä näqñqce. Ii ämaqe quwqä hipaitä imäkkqä eä, naqä-qakuä maetqce. Goti hñqua-hñqua inä ma, Kiuänänjä Iqu Qäqunänji. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqe nätmätqä huiunqce, pmua enqä-panä äqunäpu, "Ii goti-quaeqä" ätäpu, "Naqä-quaeqä" ätätqänjä. Inji goti iinjä iqua, qäukuä haqä yätunäqce, ä qua täunä-qe äpmetpi, mämmeqä itpi? Mä neñi, neqä Goti, hñqunänji. Iqu neqä Apiqu eä, nätmätqä eeqänänji äyä imäkkqce. Itanğa Ique yeeqä iwimäkatunqce, ne hänjä sä äpmeñu. Itanğa, "naqe" ii nätmätqä hui-hui maetqce, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesañi, nätmätqä eeqänänjä äyä ätimäuqce. Ga Iquesañi, ne hänjä sä äpmeñu.

⁷ Inäqce ämaqä hui, nätmätqä naqä-qakuä iinñqce, maññqä yasämänä enä. Ämaqä iinji kinganänji, goti quañgä iquaunqä quuvqä eqiyäpu äpmamiñuwi. Inji täñganji, nanuä goti quañgä iquaunqä hiqäva imäkkqañguwitañi ämepu änäpiyänğanji, iquauqä kñuä äñgui änä maeqä etañgi, "Tä ne suqä quvqä imäkkqunä" kñuä ävätqäuä. ⁸ Tiinji maeqä eä. Ymisañä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätñqä diñqce, minetmeqä yänä. Buayä iinjä pmua imäknätqäñjuwä iquaunji, Goti Iqu, iinjä imäkkqañguwiñqce, mäñdi makittqiyqä yänä. Itanğa buayä iinjä änätqäñjuwä iquaunji, Goti Iqu, iinjä imäkkqañguwiñqce, haqeqä mämuämäuqä yänä.

⁹ Suqenqä iwäsäuqänqce näqñqätänjä iquenä, he buayä iinjä äñganñguwanğanji, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä maeqä iquaunji, qui iwimäkkqänqä äñguänä mimbu. ¹⁰ Itanğa ämaqä quwqä kñuä indqänqce yänänäqñqä mämeqä eäñuwä hñqua, he ämaqä näqñqä-tänjä iquenä, goti quañgä iquaunqä anä aquväqñqceu äpaquväpu ymisañä äñgmanätqätanğä hiñuä eqänänñuwi, iqua-pqe ymisañä asä inä bñqä diñqä iquauqä äwiñqä iunji, he äwivauqumuätqä. ¹¹ Inji he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquaunqä äpakonñqä iquaunji, heqä kñuä, "Ymisañä eeqänänji, änmqänänjñqä" indqänqä iutañi, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, kñuä indqänqä yänänäqñqä maeqä iquau, suqä quvqä i iwitquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pqä inäyi. ¹³ Inji nyi ymisañä ganğundqetani, nqä nyämaqä iqua-pqe inä imäkäpu, suqä quvqä imäkpqä etañgutqce, nyi nanui anğumñi mañqä imqä pmua imäknmä. Mä nyi mñä quapi äwitmä, iquau suqä quvqä mäwiqänqä.

9

Poli iqu, iqueqä wäunjuä iutanjä kimanji mämeqä ikqenqä

¹ He hiñuä qumbu. Nyi ñqä änyinqä iunji, nätmatqä eeqänänjä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyqä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukñuä awä tmqä änändowatkqä iqunji. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iquenji hiñuä äqunänqä iqunji. He Iquenyqä quuvqä eqiyquwi, ii nyi Iqueqä wäunjuä ämeqä imäkätqätanqä, iutanjqä. ² He quuvqä heqiyqä ae äpmeñuwä iutanji, nyinyqe, "Naqä Iqu iquenji, kukñuä awä tuäkiqñqä ändowatkqeqä," näqñqä mapnä. Iutanji, ämaqä hui nyinqe, "Jisasi Iqu ique kukñuä awä tuäkiqñqä mändowatkqä iqueqä" kñuä qäyä indqänätqätanqawä-qe, he nyinyqe, näqñqä naqä-qakuänä enä.

³ Ämaqä nyinyqä, "Iqu kukñuä awä tuäkiqanqgetani, mbqä kimanji mämeqä yänqiyä" ätäpu änyiwäsäutqätanqawä iquaunji, ñqä-näuä yätamäkkä änyätmä, kimanji tiinjä ätuätqänä. ⁴ Hñqueye wäunjuä imäkenqe, buayitä egetäni mäyätapqänqätanä? ⁵ Ye apäkä quuvqä heqiyqä ämeta, qanjä anä mätuma mikiqänqätanä? Kukñuä awä tuäkiqñqä ändowatkqä huiziquatä, Naqä Iqueqä kangukuatä, itanga Pitä iqutä, iquanä iinjä imäkkäpñqäta? Huiziquve hmanda? ⁶ Ä nyitä Banäpasi iqutä yenyä, yeqä quamä pmeqeunqä wäunjuä, yeqä-yeuänä yenqe, inji änäänqñqe? Ii qäyunä hmanji. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqänqe.

⁷ Ämaqä mäkä iqetanjä hñqu iqueqä quamä pmeqä iunji, kiqä-kiuä yätamäkkä nyätñqe, hma eä. Ämaqä hñqu ymisanjä vowä äqutätqe, yäuä ae etanqani, ämetä änänä. Itanga ämaqä sipsipqä-miqä hñqu, sipsipqä iquauä anjuä, änänä. ⁸ Nyi kukñuä iinjä etqenqe, "Iqu ämaqeuqä kñuä indqänqgeuta ämetä änatqiyä" kñuä maiyqä ma eä. Kukñuä-suqeunji, kukñuä asiqu tätanqani etqä. ⁹ Mosisi iqueqä kukñuä-suqä bukä iunji, tuwanjuä tii äqänä. "*Bulumäkai, kuä-witqä wäunjuä yätamäkkä eyqanqani, uwqe manqä yätñqe, hiñguä mäyeqä pambiyä.*"* Kukñuä tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquaunqänä kñuä indqänätä ätkqäta, ä sunqä ätkqe? ¹⁰ Kukñuä iinjä, Iqu ne ämaqä-qunenyqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiñiqu timäutñqä iutayi. Ämaqä wäunjuänqä qua ptqä iqutä, itanga ämaqä kuä-witqä pa täkkä iqutä iquaqu, ymisanji iuta mayinqä diñqe, wäunjuä imäkätqänjinyä. ¹¹ Inji ye nätmatqä Dñä Äñguä Iquesanji, piikä enqä-ma, heyaqä awä iqi vowä ämeäqe, ämequeä-panji, yeyaqä huiwä dunä

* 9:9 Kukñuä-suqä 25:4

yätamäkqenqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmanda? ¹² Itanğa ämaqä huizi he yätamäkqä eyäpiyita, heyaqä nätmatqe metauqanğpqe, inji ye iquauñi, ämävqätäuta haqä yändi metauenyä.

Hesani ye nätmatqä iñi ämeqä etanğqä-qe, mämeqä itqänğuee. Ämaqä, Kraisi Iqueqä kukñuä äñguä we-huñqä-tänñqe quuvqä maeqiyqänğqe mäyenqä iqanğqetani, ye pmua imäknäta, hanjä-iqä kuapanä ämayakitqänğuee. ¹³ Tiinñqe, he näqnqä äyuwä. Ämaqä hiqäva-imäkqä anjä yäpä ingisa wäunüä imäkätqänğuwä iqua, qu ymisanj, anjä iqesani ämepu änätqänjä. Asä iñi, ämaqä wäunui hiqäva-qäyqä ttawä iu itqänğuwä iqua, nanjui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu änätqänjä. ¹⁴ Iinñqe, Naqä Iqu kukñuä tii ae ätkqä äyuwä. “Ämaqä kukñuä äñguä we-huñqä-tänñi awä ätätqänğuwä iqua, iquauqä huiwä yätamäkqänğqe, ämaqä kukñuä ique ämetqänğuwä iquauta meqänğeqä.” ¹⁵ Naqä Iqu suqä iñjä imäkqänğeqä ätkqä-qenäqe, nyi nğä-näuänñi hesani mämeqä itñqe. Ämaqä hñqu suqä nyi yeeqä itmä, nğä yoqe haqeu ämamänätñqä iunñi huätä mamäuqänğqe manyinğanğqä-qe, nyi-ganä päkonğqe äñguä eä. Inji nyi henyqä tuwanüä tä äqiyqä iunñi, “Qu tänğani, nyi yätamäkqä iñjä nyiyqänğeqä” kñuä nyiyqanği, maqiyqä iqä. Oee. ¹⁶ Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tänñä ique awä ätätmitani, nğä yoqe haqeuñi, mämamäunqä iqämä. Nyi wäunüä ique imäkqänğqe, Naqä Iqu ändapkqä-qae, mävquatämäuqä imä. Inji nyi wäunüä iqueni mimäkqä imqe, nyi äñguä tiinñi mäpmeqä itmä. ¹⁷ Nyi nğä änyinğä duta wäunüä tä imäkmqä etanğutqe, kimanñi äñgui ämamqänä. Itanğa nyi qänakñi, wäunuinğä manyinğä iqanğutqä-qe, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ändapkqä enqe, nyi wäunüä iñjä ique yqänänñä-tänğunä eämä, imäkqä umqänä. ¹⁸ Itanği nyi wäunüä ique imäkätñqä dinğqe, kimanñi äkitani mamniqe? Nyi wäunüä iñjä itmä, iutani mbqä nätmatqä isuanä mämeqä itmä-qe, yeeqenä itmä, ämaqeunñi kukñuinä awä äyä ätuätqänjä. Yeeqä inqä ii ämetñqe, ii nğä kimanñiyi.

¹⁹ Nyi ämaqä hñqueqä wäunüä-wiyqä hinğinğä-qunä ma, ämaqä hñqu hoptäwä nyätñqe, hmanñi. Inğäqe ämaqä hatñä, Jisasi Iqu-tänñä qäqiqi ätuma pmqe, nyi nğä-näuä imäknätmä, ämaqä eeqänänñä iuqä wäunüä-wiyqä hinğinğä-qunä emqä imäkñğqe. ²⁰⁻²¹ Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau äwikqä iunñi, nyi nğä-näuänñi yäpä iqi miqä itñqe. Ii Nyi iqueni ävquatämäuqänğä ma. Nyi Kraisi Iqueä suqä iunä yäpä iqi äpmamä, qänaknänñi, iu itñqe. Itanğa nyi Israitqä iquatä anä äpmamänğani,

ānaunji suqā qu itqātanḡuwā iu yāpā iqi itḡqā-panjā-qunā eāmā, iquau itmamqā diḡqe, anā āpmetḡqe. Injāqe āmaqā huizi suqā iinjī maeqā etanḡuwā iquatā āpmamāḡḡaḡi, nyi āmaqā suḡeḡqā maḡḡqā-quvqā matmā, iquau itmamqā diḡqā imākātḡqe. ²² Itanḡa āmaqā quwqā quuvqā heḡiyqe yāḡānāḡḡqā maetanḡqā duni, nyi qu eḡqā-pa asānāḡā imākñātmā, itmamqā diḡqā itḡqe. Suqā iinjī, nyi āmaqā āki-ākitaḡā āpmeḡuwā iunji, suqā qu imākātqātanḡuwā-pa imākātmā, qu qui mimākḡqā ipu, hāḡā pmeḡḡqe, yāḡā āḡānātḡqe. ²³ Nyi wāunḡuā eeḡānāḡi, e imākātḡqe, ii kukḡuā āḡḡuā we-huḡqā-tāḡā iquesa itmā imākātqāḡā. Ii qutā nyitāḡi, iquesa āḡḡuā pmetuḡqueyi.

²⁴ Hāḡā qanā tnāḡā iunji, āmaqā hḡqua qanā tnāḡā āwāpiyā-qe, nātmatqā, āmaqā hiḡuiqā timāutqā iquenyqā nāḡi epqe, hḡqunā hiḡuiqā ātimāutā āmenā. He iinjḡe, nāḡḡqā-qae, he-pqe nātmatqā iinjī, inā mapḡqānā yāḡā qāḡḡaḡḡpu. ²⁵ Āmaqā hāḡā huitaḡā-huitaḡā itḡāḡuwā iqua, qu kiqā suqā iunji qānaknā ipu, yāḡā qāḡḡpnā. Nātmatqā hāḡā iu hiḡuiqā e ātimāupiyyā iuta āmapqe, ii qui imākñāniqe. Injāqe nātmatqā āḡḡuā, ne nāḡi metuḡquenḡā kḡuā indqānatuḡquā ii, qui mimākḡqā yāniqe. ²⁶ I etanḡi nyi qanā tnāḡi, hiḡi uwqāmḡā miqā itqāḡā. Āmaqā hḡqu nātmatqā hmbinyqā, ipu metḡqā kḡuā indqānātā imākātḡqā-pa, imākātqāḡā. Tiinjḡqā hmanji. Āmaqā hāḡiu mākā-iqā hḡqu huiziquenḡā hipae, squnji yunḡuinā āmeqāqā-panjā iinjḡqā miqā itqāḡā. ²⁷ Nyi ḡqā huiwā iqueni, iqu nyaqā ānyinjā iunji, qānaknā nyātḡqā diḡqā ptqā hāmānā āpāsātqāḡā. Nyi iinjī mimākqā itmā, kukḡuā awi, āmaqā huizi dunā ātumuitmḡe, mā nyi nātmatqā āḡḡuā nāḡi āwiḡqā di māmeqāḡqā.

10

Israitqā iquauqā kaqā-kawāka quvqā imākmiḡuwā-pa, mimākqāḡḡā

¹ Nyāmaqāuā, neqā atqā-awākiqua Mosisi iqueqā āmiqā yāpā iqi pmetanḡuwāḡa, nātmatqā āwimakḡenḡā kḡuā indqāmbḡqā ānyinjī. Tiinji. Qu eeḡānā qaquvqā Goti Hanjuwā Iqu huāḡqā motquetḡqānā haḡeqā ekqā ique yāpā iqi āwāpu,* Eqā-pḡā Hāḡesqā ique qāyakāmā ikuwi.† ² Ga, qu eeḡānā Mosisi iqueā yāpā iqi iqāpḡqā diḡqā, qaquvqā iquesatā, eqā iquesatā, asḡā āmakuwi. ³⁻⁴ Inḡaḡi qu eeḡānā ymisāḡā asitā,‡ eqā asitāḡi,§ Dḡā Āḡḡuā Iqu vqanḡi

* **10:1** Anḡumā Itmakqā 13:21 † **10:1** Anḡumā Itmakqā 14:22 ‡ **10:3-4**

Anḡumā Itmakqā 16:4, 35 § **10:3-4** Anḡumā Itmakqā 17:6; A Tāuqā 20:11

ānguwi. Eqā i ānguwi, ii Dnā Ānguā Iqueqā hikā qutā qanā anā āumiṇuwā iquesanji. Hikā iqu, ii Kraisi Iquvi.⁵ Qu eeqānānā asānā i meqanḡuwā-qe, Goti Iqu kuapānānā iunqe, yeeqā miqā iqanḡi, pizqā āpākonāpu, quwqā huiwi, qua avāqḡe im-imā āwokāumiṇqe.

⁶ Nyi nātmatqā iinḡā awā etqe, ii ktqā naqā-qakuā āmānātque. Mā ne iinḡe kḡuā indqānātānā, qu nātmatqā quvqe, ānguānānā witanḡi āqunāpu, āwqā āwivauqanḡi imākmiṇuwā-pani, ne-pqā iunji mimākqānqe. ⁷ Itanḡi he goti quanḡā iquaunḡe, Israitqā hḡqua qonḡā āwoktāumiṇuwā-pani, he-pqe iinji mimākqā iqāpnqe. Iinḡā imākmiṇuwinḡe, Goti Iqueqā bukā iunji, tuwanḡuā tii āqānā, “*Āmaqe qu ymisanitā, eqetā, hḡqā quamā āpmakuwi. Ae āmbiyitanji, yeewā quvqe ipḡqā āvaukuwiqā.*”^{*} ⁸ Itanḡa ne huiwā yanā hinḡi inḡā, Israitqā hḡqua imākkuwā-pani iinji, mimākqā ma iquanā. Suqā quvqā iinḡā imākqanḡuwānḡa, hiunji hḡquenji, qutanji 23,000 pizqā āpākonḡuwi.[†] ⁹ Itanḡa ne Kraisi neqā Naqā Iquenji, Israitqā hḡqua yamwiqā āwikuwā-pani, māvqā iquatunḡe. Qu iinḡā iqanḡuwānḡa, qāmakiqwa pizqā āyā āpākkuwi.[‡] ¹⁰ Anḡumḡi, he Israitqā hḡqua, manḡā kuapā ātuwānmiṇuwā-pani, matqā iqāpnqe. Qunji, enātqā āmaqā qui imākqā iqu, pizqā āpākkqe.[§]

¹¹ Nātmatqā qu e āwimakqe, ii āmaqā huizi di, iu hinḡuā qunḡpnqenḡā ktqā naqā-qakuiyi. Āmaqā, Goti Iqueqā bukā iu nātmatqā iinḡā āqākuwi, ii ne āmaqā qua tqu qui imākknātḡqā itqātānḡe āpmenḡuā iqune, suqā asā ique nemeqenḡā kḡuā indqānḡuatunḡuānāyi. ¹² Inji āmaqā hḡquki, “*Nyi pāmā yānānāqḡānānā tā qe ātqāuānā*” kḡuā indqānātqānā etanḡutqe, mā quanḡā mapāknḡā isḡe ānguānā mindḡe. ¹³ Yamwiqā he ae emetḡe, ii āmaqā huizi iquau-pqā āwimetḡqā-pani asānānḡi. Goti Hanjuwā Iqu Iqueqā kukḡuā ātātqā iunji, imākqā-qu eāqātānḡi, yamwiqā iqā hḡqu he āmenḡuatātḡenḡe, hinḡuinā māqunḡuā yānā. Inḡe yamwiqā iqā iqu inā emeqā-qe, he yānānāqḡā āpakānā tqāutpnḡānā, Iqu hānaqā emeyānā.

Suqā goti quanḡā iquaunḡā qonḡā woktāuqenḡā

¹⁴ Iinḡe, nḡā nyāmaqā nyi kiinḡā ānyinātḡqā iquenā, he suqā goti quanḡā iquaunḡā qonḡā woktāuqe, wimasiyqāpnḡā etqā. ¹⁵ Nyi he āmaqā kḡuā iqā ānguānānā-tānḡuenā etanḡā eqānātmā etqā. Inji hiqā-hiuā

* 10:7 Anḡumā Itmakqā 32:6 † 10:8 A Tāuqā 25:1-9 ‡ 10:9 A Tāuqā 21:4-9

§ 10:10 A Tāuqā 16:41-50

nyaqä kukñui iwäsäupñqe. ¹⁶ Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “änguiqä” ätkqä iquenyqe, ne Goti Iqueni, “änguiqä” ätuätqänju. Ne häkä iquesa ängquängañi, Kraisi Iqueqä hñequetä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. Itanğa bretqä ne äkutätunqque, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. ¹⁷ Bretqe, hñqunä etanği, ga ne kuapänänjä iqune, buayä iquenyä änätunquä etanği, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqä-hñqunä äyä änyäjü.

¹⁸ He Israitqä iquaunqä kñuä indqämbu. Qu nanñi hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu änäpiyängañi, quwqä-quwä hiqäva-imäkqä iquatä naqä-hñqunä epu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutqänjuwi. ¹⁹ Nyi kukñuä ii ätqä tqesañi, goti quanğa iquaunqätä, ä ymisanjä iquaunqä hiqäva imäkätqänjuwinqätänji, iqua nätmatqä naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee. ²⁰ Nyi tiinjä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dnjä quvqä iquaunqä äqiyqäuä.” Itanğa, nyi “He dnjä quvqä iquatä anä iqänqe, manyinqä yänqiyä” ätätmä etqä. ²¹ He eqä-häki, Naqä Iquequetä, dnjä quvqä iquauqetänji, du-bu manäkiqä ipnä. Tiinjä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäkqä ttawä iutä, dnjä quvqä iquauqä iutänji, du-bu mäpmayäkiqä ipnä. ²² Inji ne suqä iinjä imäkatque, Naqä Iqu nenyqe, “He Nqänänjuenjqä” ätätqä-qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqä yänänqñqe, Iqueqe mämäwqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqenqä

²³ Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnänji imäkqe, pmua ma, änguä imäkätqänjunä” ätätqänjä. Inäqe, hui yätamäkqä änguä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqe. Itanğa hui, ämaqä huiunji, yänänqñqä tqäupñqe, yätamäkqä mäwqä yänä. ²⁴ Ämaqä hñqu yätamäkqe, kiqä-kiuänä minqä yätñqä itä, ämaqä hñque-pqä inä vquätñqänänji. ²⁵⁻²⁶ Apqä Bukä iunji, kukñui tiinjä äqänä. “*Qua iquitä, itanğa nätmatqä eeqänänjä iu äwinqe, ii Naqä Iqueqänänjqä.*”^{*} Inji, nanñuä mbqänqä imäkqanjuwi, he kñuä kuapänä eyqanğuti yatñqä miqä, hinqi mbqä ipu bñqe. ²⁷ Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, buayä anä bñqä tääqä etätmeqanği upñqä ipiyi, kñuä kuapänä indqänäpu yatñqä miqä, qanyä qeiqi äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bñqe. ²⁸ Inäqe ämaqä hñqu, “Nanñuä tä, goti quanğa iquaunqä hiqäva ae äqäyquwiqä” etätqe, he ämaqä iqu iinjä etätqenqätä, suqä quvqä imäkqenqä äwäwa iqenqätä,

* 10:25-26 Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

kɲuā indqānāpu, nanui maŋqā ipɲqe. ²⁹ Nyi kukɲui, “Suqā quvqā imākqāŋqā äwäwa iqā iinqā” etqe, ii he hiqā-hiuā äwäwa iqā diŋqā kɲuā ämamā matqā iqā. Ämaqā iinā etätqā iqu, henyqā, “Iqua suqā quvqā imākqāuā” kɲuā vqā iinqā etqā. Ii tiinji. Nyi nātmatqā eeqāpnāŋi hiŋgi imākmqā etanqgetaŋi, ämaqā huiziqu kɲuā pkāpkā indqānātā, nyaqā kɲuā indqāŋqeunji maŋgunmäkqā yänā. Inäqe nyi iquenqā kɲuā indqānāmitaŋi, nanuā iinji pmua imāknmā. ³⁰ Itanğa nyi buayä nmqā itmā, Goti Ique, “änquiqā” tquanğundqe, ämaqā hɲqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvqā imākātā äŋgiyā-qe” mandqā yänā.

³¹ Iinqe tiinji. He buayä eqā änāpiyāŋga, ä nātmatqā äki-äkitaŋi imākāpiyā iunji, hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueqā yoqe, haqeqā mamāupɲqā imākqāpnqe. ³² Nyi imākātɲqā-pa, he ämaqā Israitqā iquaunä-qe, Grikä iquaunä-qe, ä Goti Iqueqā ämaqā iquaunä-qe, haŋä-iqā ämepu äwäwa iqā diŋqā miwimākqāŋqe. ³³ Nqā-nāuāŋi, Goti Hanjuwä Iqu, qu häŋä iqumuatātɲqā diŋqe, nyi wāunui yätamākqe, nqā-nāuā inğmqā iunqānā miqā, qu-pqā inä wimqā imākātɲqe. Iinɲqe, nyi suqā äŋguänāŋi, ämaqā eeqānā äwinyātɲqā iunqānā imākātɲqe.

11

¹ Nyi suqā Kraisi Iqu imākātɲqā iunji qānaknä itmā imākātqāŋä. Ga he-pqe nyi imākātqātanğqā iunji, qānaknä inä nyiyāpu imākqāpnqe.

Suqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä qɲqenqä (11:2-14:40)

Suqä, nyuänjä huäqä huätɲqenqä

² He hea ique-iqueni, nyinyqā kɲuā äpakänā indqānāpu, itanğa nyi kukɲui ämetmä näqɲqā etapātɲqā iunji qānaknä iqanğuwinqe, nyi heyaqā yoqe, haqeqā ämatnāmāutqāŋä.

³ Itanğa nyi he tiinɲqā näqɲqā maɲqā änyinji. Qokä eeqānāŋä iquauqā nyuänji, Kraisi Iquvi. Itanğa, apākiyqā nyuänji, qokiqu etaŋgi, itanğa Kraisi Iqueqā nyuänji, Goti Hanjuwä Iquvi. ⁴ Inji qokä hɲqu, Goti Iquenyqā tääqā ätätäqāŋga, ä Goti Iqueqā kukɲuā hiŋuā ätätäqāŋga, iqueqā nyuänji huäqä äutnäqāŋga ätqe, ii iqu iqueqā Nyuänjä Iqueni womba ävqi. ⁵ Itanğa apäkä hui, Goti Iquenyqā tääqā ätätäqāŋga, ä Goti Iqueqā kukɲuā hiŋuā ätätäqāŋga, iyyqā nyuänji huäqä mautɲqā iqāŋga ätqe, ii iyyqā nyuänjä iqueni womba ävqi. Ii iinā imākqe, ii apäkä hui, iyyqā nyuänjä dä eeqāpnä häuā ämatnātqā nyuänjä huiwi, ätnänjä iqi änyāŋqā-panjä iinji. ⁶ Inji apäkä hui,

iyyqā nyuāñi huāqā mautñqā itñqā etanğutqe, iyyqā nyuāñä de, häuä tävämäutñqe. Inäqe de häuä tävämäuñqetä, hämänä ktämäuñqetä womba meqā etanğqetani, iyyqā nyuāñi huāqā hutnätñqänänji.

⁷ Suqā iinjā iquauqā quati, tiinji. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqā ktqā enqā-panjä epu, ga Iqueqā yoqā nage ämotqueqäpnqetani, qu iquauqā nyuāñi huāqā mautñqā ipñqe. Itanğa apäkä iua, qu qokä iquauqā yoqā nage ämotqueqäpnqe. ⁸ Tiinjä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukqā ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukqā eä. ⁹ Iinjä etanğqä-qe, tiinjä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu knui, apäkinyqā ganä indqänätä, qokä iqu, iinyqā imäkkqā ma, oee. Iqu knui, qokä iquenyqā ganä indqänätä, apäki, iquenyqā imäkkqā eä. ¹⁰ Iinjä eänqä-qae, apäkä iua, huiziqueqā yäpä iqi pmetñqā motquapñqe, quwqā nyuāñi huāqā hutmbñqe. Iua iinjä imäqäpnqe, enätqā iqua hinjä äqumbu pmetanğä iutayi.

¹¹ Inäqe, ne Naqä Ique ämuāñnänqetani, apäkä iua, qokä iquauñqe, kiui matqäucñqā etanğpi, itanğqänğa qokä iqua-pqe, apäkä iuañqe, iinjä matqäucñqe. ¹² Ii tiinjä etanğiyi. Hinuiqänänji Goti Hanjuwä Iqu apäkä timäutñqe, qokä iqueqā huiwi ämetä imäkkqe.* Itanğa tänğanji qokä iqua, apäkä iuaqā huiwä iuta äyä ätimäutqänjä. Itanğa nätmatqā eeqänänjä ätimäutqänjuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanji.

¹³ Inji tiinjñqe, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqā nyuāñi huāqā mautñqā ipiyänğa, Goti Iquenyqā täaqä tqe, ii äñguätiyä, quvqätiyä?” ¹⁴ Ämaqeucqā suqā iunji, näqñqā tiinjä äyä änätapqi. “Qokä hñqu dä quäuqā huiqñqā etanğutqe, yoqā naqä mämeqä yänä. ¹⁵ Itanğa apäkä hui dä quäuqā äuinqe, iyyqā detani yoqā naqä menä.” Ii tiinjä etanğiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäuqā huiqñqe, ii quwqā gquä enqā-panjä äwikqe. ¹⁶ Ämaqä hñqu, nyi kukñuä iinjä ätqä iunñqä yeeqä miqä itä, kukñuä-tänju etanğutqe, iqu näqñqā tiinjä metñqe. Ne qänaknä yatunqe, suqā huizi aanqä etanği, itanğa Goti Iqueqā yoqenqä aquvāqñqā iqua-pqe qänaknä ipñqe, aanqä inänji. Ii qäqunänji.

Naqä Iqueqä ymisani, qäyunä nqenqä

¹⁷ Nätmatqä nyi tänğa kukñuä tmqä iqä iunñqe, heyaqä yoqe haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanji. He aquvā äqänäpiyänğanji, qeiqi mäminquenä, hanjä-iqä kuapanä änyätqänjuwenji. ¹⁸ Hanjä-iqä hinuiqänji, nyi qäte tii äwiyänqe. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi Iqueä

* 11:12 Ipäqäkqä 2:21-22

yoqenqā aquvā āqānāpiyāŋgani, awā āqāyāpatnātqāŋuwi. Itanğa nyi iinqe, “Ii naqā-qakuıqe” quuvqā wāŋqāpu, tiinā iuta eqiyqā. ¹⁹ He kiui-kiui iinā āpmapiyıtani, “Suqā Goti Hanjuwā Iqu āwinyāŋqā iunı, qānaki naqā-qakuınā itqāŋuwi, ii tqukuatiyā” tpu, hiŋuā qumbŋqe. ²⁰ He aquvā āqānāpu, suqā ymisanā ŋqenqā Naqā Iqu āmānātquakqeu qānaki ipiyāŋgani, naqā-qakui miqā itqāŋuwi. ²¹ Ii tiinā dutani. He hŋqunā-hŋqunā, ymisanā mapŋqā ipiyāŋgani, “huiziqua ānā ipŋqāpiyā” tpu hiŋuā ganā māqunquā, maqānā meqā-quenji. Iutani, hŋqua buayā dā pmetanġuwāŋga, itanğa hŋqua eqā yāŋānāqŋqe ānāpu, hiqiyqā iqāpnā. ²² He buayātā eqātā bŋqe, heqā anā yuuwiu āpmapu ŋqānāni, anā maequenda? Ā Goti Hanjuwā Iqueqā qokā-apākā iquauni, quvqā itquepu, ga āmaqā nātmatqā maeqā iquauni, womba wipŋqātanā? Iinqe nyi ānāānyā hetmqe? Nyi heyaqā yoqe, hageqā mamāumqātanā? Oeyā, heqā suqā iinqe, nyi iinı, mimākqā imā.

²³⁻²⁴ Inı nyi kukŋuā awā qāŋganā ae etmiŋqe, ii nyi Naqā Iquesa āmakqeyi. Ii tiinı.† Heatqā Naqā Jisasi Iquenı pizqā pākŋŋqā iquauqā hipa iu vqanġqā iquenı, Iqu bretqā āmeqe, Goti Hanjuwā Iquenı, “āŋguiqā” ae ātuāqetani, ākutātā, tii ātukqe. “Tā Nqā huiwi, he yātamakqā heyātŋqā etapqānā. He Nyinyqā kŋuā indqānāpu, iinā imākqāpnā.” ²⁵ Qu buayā qāpu ġanġuwāŋga, Iqu wainqā-eqā-hākiquenı, suqā asiqu imākātā, tii ātukqe. “Wainqā-eqā-hākā tā, kukŋuā ānyā-hānā Goti Iqu ġuā āmāsaukqā iıyi. Ii naqā-qakuā imākātŋqe, Nqā hāneqe, equatemqānā. He eqā-hākā tque ākŋga ti ānāpiyāŋgani, Nyinyqā kŋuā āmepu, iinā imākqāpŋqā.” ²⁶ Naqā Iqu anġi āpātqāŋganqe, bretqā tātā, wainqā-eqā-hākā tātā, he ākŋga ti ānāpiyāŋgani, Naqā Iqu āpākonġqenqā, suqā iuta āmaqeu motqueqāpŋqe.

²⁷ Iinā dutani, āmaqā hŋqu, Naqā Iqueqā bretqetā, eqā-hākā iunıtā kŋuā qāyunā māmeqā eā ānātqā iqu, Naqā Iqueqā huiwitā hāneqetāni qui imākātā, kukŋuā menā. ²⁸⁻²⁹ Āmaqā hŋqu, Naqā Iqueqā huiwiŋqā ganā miwāsauqā, buayitā eqetā ānātqe, iqueqā-kiuā iinā ānātā, hanā-iqā āmaenġi. Iutani, Naqā Iqu kimanı āvānā. Inı, āmaqā hŋqu, iqueqā-kiuā ganā iwāsānāqetani, bretqetā, eqā-hākā iunıtā, inġa nātŋqe. ³⁰ Ganā miwāsāunqā iutani, hiyaqā awā iqisanı, āmaqā kuapānā yāŋānāqŋqā maeqā epu, tāŋā-yaqā wiqanġā, itanğa hŋqua pizqā hāmānā ae āyā āpākonātqāŋuwi. ³¹ Ināqe ne bretqā iinıtā, wainqā iinıtā

† 11:23-24 Matiu 26:26-28, Makā 14:22-24, Lukā 22:17-20

ämetunqunä, neqä-neuä ganä änguanä iwäsäungque, Naqä Iqu mänewäsäuqä itä, kimañi mänätapqanqe. ³² Itançi Naqä Iqu änewäsäutä, hañä-iqä iinjsua änätapqe, ii Iqu ämaqä qua iuñi yuuwä ätäutäqançi, ne-pqe qäsä minemäkqä yäninqä, jänä inemäkätñqä änätapqi.

³³ Itançi, nyämaqäuä, nyi tiñä etqä. “He ymisañä hñqä aquvä äqäyäqänäpiyançi, he ganä timäupqä iquenä, maqänä mämeqanqe, qänakñä iquauñqä hiñuä äqumbu pmapñqe. ³⁴ Itançi hñqu buayanqä dä vqanqutqe, hiqä aquväqñqä iqisañi hañä-iqä Goti Iquesañi matimäuqä itñqä diñqe, iqueqä anju äñga timäutñqe.”

Hañä-iqä änyä äwiñqe, hiñuä maeqänmqä ançi äquvepmqanğa, jänäñi inğa imäkmiñqe.

12

Dñä Ängüä Iqu, ne imäkätunquä inemäkqenqä

¹ Nyämaqäuä, ämaqä quuvqä heqiyä iqua imäkñqä iwimäkätñqenqä näqñqä mapñqä änyinçi. ² He quuvqä maeqiyqä äpmapiyänçi, goti qanğä mañä matqä iquau qonjä woktäupñqe, hiqä äwqe evauqançi imäkmiñuwiñqe, hiqä-hiuäñi näqñqä ae äyä enä. ³ Iinñqe nyi tiñä etmqe. Ämaqä hñqu, “Jisasi Iqençi, Goti Iqu qui iwimäkätñqä änyinçiyä” ätqe, ii Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, iquä mäpmeqä etanğqä iuta tänä. Itanğa ämaqä hñqu, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” ätqe, ii Dñä Ängüä Iqu iwimäkqanğqeta tänä.

⁴ I etançi, ämaqä iqune wäunüä huitañä-huitañä imäkquatuñquä näqñqetä, yänänäqñqetä, ne hiñçi ämetunque, ii dñä hñquauta ma, Dñä Ängüä Kiuänänä Iquesañi. ⁵ Itanğa ne wäunui huitañä-huitañä yätamäkqenqä imäkätunque, ii naqä huiziquauñqä ma, Naqä Kiuänänä Iquenyqe. ⁶ Tiñä-pqe inänçi. Ne wäunui huitañä-huitañä imäkqanğqunğa ätimäutñqe, ii Goti Kiuänänä Iqu imäkqanğqä iutançi. Nätmatqä eeqänänä iinçi, Goti Iqunä eeqänänäñe inemäkätqäuä.

⁷ Itanğa Dñä Ängüä Iqu, nesä hñqunä-hñqunä äpmeqanğa, Iqueqä yänänäqñqä ämotquetñqe, ne inemäkätqätanğuti, ga ne ämaqä eeqänänä iuñi, ängüä iwimäkquatuñquänäyi. ⁸ Dñä Iqu ämaqä hñquençi, iqu kukñui, ängüä iwäsäuqanğqä näqñqetä tquätñqä ävätä, itanğa hñquququençi, Dñä Asiqu kukñui näqñqä iuta tquätñqä ävätqäuä. ⁹ Itanğa hñquençi, Dñä Qäqu, iqu quuvqä yänänäqñqä heqiyätñqä iwimäkätä, ä hñquququençi, ämaqä täñä-yaqä-täñä iuñi, ängüä

iwimäkquätņqā iwimäkätqāuā. ¹⁰ Itanġa hņqueni, iqu nātmatqā āmaqā mimäkqānāni imäkquätņqā iwimäkätā, itanġa huiziqueni, iqu Goti Hanjuwā Iqueā kukņui hiņuā-tquätņqā iwimäkätqāuā. Itanġa hņqueni, iqu dņā huitanā-huitanā eeqānānā iquau iwāsāuquätņqā iwimäkätā, itanġa hņquququeni, anā-kukņuā huitanā-huitanā tquätņqā iwimäkätqāuā. Itanġa hņqueni, iqu anā-kukņuā iinā iquauņi, kiqā quatinqā ākunmākätā tquätņqā iwimäkätqāuā. ¹¹ Dņā Anġuā Kiuānānā Iqu Qāqu, āmaqe, qu wāuņuā iinā eeqānānāni imäkqāpnqā iwimäkätqāuā. Iqu Iqueqā āwiņqā iutani, Kiqā-kuiā āmaqā hņqueni, huizi āvātā, itanġa huiziqueni, huizi-mānda āvātqāuā.

Huiwi naqā-hņqunā eāņqu-qe, kuapānā āuqātāņġāwāņu

¹² Āmaqeucā huiwi, naqā-hņqunā eāqā-qe, kuapānā āuqātāņġāwā.* Itanġa iinā āuqātāņġāwāņqe, kuapānāni qāyā etanġqā-qe, huiwi-qu naqā-hņqunā eā. Inġi Kraisi Iqu-pqe, asā iinā. ¹³ Ii tiinā duta etqā. Israitqā iquauņā-qe, ā Grikā iquauņā-qe, itanġa wāuņuā-wiyqā hiņġiņqā iquauņā-qe, ā āmaqā hņqueqā yāpā iqi māpmeqā iquauņā-qe, ne eequne huiwi naqā-hņqunāņqā, Dņā Asiqu asņā ānaqiyātā, itanġa eequne ique guatunque, Kiqā-kuiā ānātapkqe. ¹⁴ Ne nāqņqe, huiwi-qu nātmatqā hņqunāņā-tāņā maeqāņqe, huitanā-huitanā āuqātāņġāwāqā iuta hiātānā. ¹⁵ Inġi yuki-qu, “A, nyi hipa-qunā manā, nyi huiwi-queni mauqātāņqā inānā” qāyā ātātqā-qe, huiwi-queni yqānā āuqātānā. ¹⁶ Itanġa qāte-qu, “Hāwe, nyi hiņuā-qunā manā, nyi huiwi-queni mauqātāņqā inānā” qāyā ātātqā-qe, huiwi-queni yqānā āuqātānā. ¹⁷ Inġi huiwi-qu eeqāpnā hiņuināņā etanġutqe, kukņuā qāte āānā wiyāniqi? Inġi huiwi-qu eeqāpnā qātenāņā etanġutqe, nātmatqā sisnyaņi āānā wuweniqi? ¹⁸ Ināqe huiwi-qu iināņqā ma, Goti Hanjuwā Iqu naqā-hņqunā hiātātņqā, āuqātāņġāwāņqā iquauņi, Iqueqā āwiņqā iuta iwāsāutā ekqe. ¹⁹ Iinā āuqātāņġāwāņqā eeqānānā iqua, asi-qunā etqe, huiwi-qu ātimāuniqi? ²⁰ Ināqe huiwi-qu, iināqu hmanġi. Huitanā-huitani eeqāpnā āuqātāņġāupuiyitani, naqā-hņqunāni, ii eā. ²¹ Itanġa hiņui-qu hipae-queni, “Nyi sitani manyiņġqiyā. Nyi nqā-nāuānā eņqe, ii āņguiqe” mātquā yānā. Itanġa nyuāņi-qu yuki-quenā-pqe “Nyi sitani manyiņġqiyā. Nyi nqā-nāuānā eņqe, ii āņguiqe” mātquā yānā. ²² Iinā etanġqā-qe tiinġi. Huiwiu āuqātāņġāwāņqā iquauņqe,

* 12:12 Romā 12:4

ne "Yänänäqñqä maeqä-quaeqä" kñuä äneyätñqe, iqua wäunüä naqätäñi. ²³ Itanğa äuqätänänğqä hñquauñi, ne iquauqä yoqe haqeqä mämamäuqänänğä iquauñi, qäkämä iwimäkätanä, iquauqä yoqe haqeqä kiinjä äyä ämuämäutqänü. Itanğa äuqätänğawänğqä huizi, womba änätapätqänüwä iquauñi, ne qäkämä qeqätqetä zä kit-tqiyquanä. ²⁴ Itanğa huiziquauñqe, ne, "Qeqätqeqä" kñuä neyqanğuti, qäkämä miwimäkqä iquanä. Inğqe Goti Hanjuwä Iqu hñqunä-hñqunänği, naqä-hñqunänğqä yauqätä ämitäqänğani, äwa itqänüwä iquauñi, yoqä naqä äwikqe. ²⁵ Inğä enqe, huiwi-qu ipipiyqñqä mandumäkñqä itä, äuqätänğawänüwä hñqunä-hñqunänğä iqua, suqä asänänğinä imäkäpu, äñğuanä miñğpñqä imäkkqe. ²⁶ Itanği iutanğä hmbu hanğä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itanğa isuautanğä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

²⁷ Itanği he eeqäpnänği, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunä epu, hñqunä-hñqunänği Ique qe äuqätänänğä. ²⁸ Itanğa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdanği, wäunüä tiinjä imäkqäpñqä äwikqe. Hinuiqänği, ämaqä kukñuä awä tquäpñqä dowatkqä iqua etanğä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinüä-tqäpñqä iquayi. Itanğa ämaqeü näqñqä-vqäpñqä iqua etanğä, ita ämaqä nätmatqä änä mimäkqänänği imäkqäpñqä iquayi. Ita ämaqä täñğä-yaqä huitanğä-huitanğä-tänğä du, äñğüä imäkqäpñqä iqua etanğä, ita ämaqä huizi du yätamäkqä vqäpñqä iquayi. Itanğa ämaqä wäunüä eeqänänği ämiqäpñqä iqua etanğä, ita ämaqä kukñuä huitanğä-huitanği tqäpñqä iquautä atäunüä ikqe. ²⁹ Ämaqä eeqänänği, kukñuä awä tqäpñqä dowatqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänänği, Goti Iqueqä kukñui hinüä-tqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänänği, näqñqä-vqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänänği, nätmatqä ämaqä mimäkqänänği imäkqänğqe, aanqänğqe. ³⁰ Itanğa eeqänänği, yaqä-tänğä iquau äñğüä imäkqänğqe, aanqänğqe. Itanğa eeqänänği, kukñuä huitanğä-huitanğä tqänğqe, hmanği. Itanğa eeqänänği, kukñuä iquauñi kiqä quatñqä äkunmäkqänğqe, hmanqe. Qu wäunui, quwqä kiui-kiui imäkqänğqä ekuwä eä.

³¹ I etanği, wäunüä iinjä imäkqänğqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Goti Iqu hinği ävätñqä iutanğä äñğuanänğä, huiziu ämawqätäunüwä iquau mapñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqänğqe. Itanğa nyi täñğani suqä huiziquau ämawqätäunğqä hñquenyqä, awä tiinjä hetmqe.

13

Suqä, huiziunqä wiŋqenqä

¹ Nyi ämaqeunji, ämaqeunqä kuknuä huitañä-huitañitä, enätqä iquauqä kuknuitä, ätuätmänğanji, suqä ämaqeunqä nyinqe, mämeqä imä, tumqä etanğutqe, ii tiinji. Nyaqä kuknuä iinji, maknuä oonqä ätqa-panjä iinjä ätqä. ² Itanğa nyi Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmatqä zä wiqeunqätä, nätmatqä huiziunqätä, näqñqä eämä-qe, qoqonjä iquaunji, “Zä enqä-pa äyawa, näñinyqä upuiyā” tqänqä, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tañunä eämä-qe, inäqe suqä ämaqeunqä nyinqe, mämeqä imä etanğutqe, ii nyi ämaqä aanjä quvqunji. ³ Itanğa nyi nqä nätmatqä ae ämenqä eeqäpnäñji, ämaqä äwa itqätanğuwä iu ävätmä-qe, nqä huiwi, tä qäyā nqäyikapñqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeunqä nyinqe, mämeqä imä etanğutqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqinji, yätamäkqä manyiyqä yänä.

⁴ Ämaqä, ämaqeunqä äwinyänqä iqu, hanjä-iqä qäyā äwimeqanji äwqä hanuä änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziunqä qeqä tmäkqä-qu eä, ämaqä hñqueqä nätmatqä hinuä äqunätä “Nyi ämamqeçä” matqä-qu eä, kiqä-kiuänqä awä matñqä-qu eä, itanğa iqueqä yoqe haqeqä mämamäunqä-qu eä hiätätñqe. ⁵ Itanğa suqä äñguä iunji tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqä, kñuä pkäpkä mindqänqä-qu eä, äwqä tnänji maqänä mimäkqä-qu eä, quvqe iwitqueqanğuwinqe kñuä aquvä mämaqiyyä-qu eä hiätätñqe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvänä miqä itä, itanğa äñguä naqä-qakuinqä, aquvänä iqä-qu hiätätñqe. ⁷ Itanğa hanjä-iqä eeqänänji ique makittqiyqä iqanğuti, iqu hea ique-iquenji, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmatqä äñguä wimetñqä diñqä kñuä yänänäqñqä ävä äpme, itanğa quannä mapäkñqä yänänäqñqänänjä tqäütänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwiñqä tqü äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kuknui hinuä ätmitpqä itä, itanğa anjä-kuknuä huitañä-huitañä ätmitpqä itä, itanğa ämaqeunqä näqñqä huitañä-huitañä itäñji, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinjä dutayi. Täñğanji ne näqñqe, du-du inqä ämenä, itanğa Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-pqe, du-du inqä hinuä äyā ätätqänju. ¹⁰ Inäqe qänakñji nätmatqä eeqänänji, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, inğanji nätmatqä du-du inqä iinji, hämänänä hma heqänqä. ¹¹ Ii tiinjä enqä-panji. Nyi ymeqä wänqä emänğanji, nyaqä kuknuä tqetä, iwäsäuqetä, kñuä indqänqetänji, ymeqä wänqä isua imäkqä du, imäkminqe. Itanğji nyi naqä-qunä ae etmänğanji, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinjä-pqeyi. Ämaqe, hinuä yäqñqetä hinuä iqänätqänjuwä-pa,

ne tāngani, ātnāñāqi māquŋquā itqāŋu. Qānakŋi hea iinjā timāutqāngani, āmaqe anā āpmepu hiŋuā iqānātqāŋuwā-pa, ne naqā-qakui, ātnāñāqi hiŋui iinjā qunanique. Itanga nyaqā nāqŋqā tāngani, du-du inqā enqe, injāqe inгани, Goti Iqu nyinyqā nāqŋqā āŋguānā eqa āpātŋqā-pa, nyi-pqe eeqānāŋiŋqā nāqŋqā iinjā emniqe.

¹³ Itanga tāngani, suqā naqānāŋā hŋquaqi-hŋquenā tiinjā iqua āwi. Suqā quuvqā heqiyqā ique, suqā Goti Hanjuwā Iqu nātmatqā āŋguānāŋi nātāpātŋqenqā kŋuā iqā yāñānāqŋqā āvanā hiŋuā āqānanā pmeqā ique, itanga suqā āmaqeŋqā āwiŋqā ique, iquayi. Injāqe suqā iquau-tanā āmāwqātāuŋqā iqu, ii suqā āmaqeŋqā āwiŋqā iquvi.

14

Goti Hanjuwā Iqueqā kukŋui hiŋuā-tqe, suqā huiziquau āmāwqātāuā

¹ He suqā āmaqeŋqā āwiŋqā ique āmepu imākqāpŋqenqā, yāñā qāŋgāŋpu. Itanga wāuŋuā huitanā-huitanā imākqāŋqā nāqŋqetā, yāñānāqŋqetā, Dŋā Āŋguā Iqu hiŋgi āvātŋqā iquau mapŋqā diŋqe, he hiqā enqetā, kŋuā āwqetā, yāñānāqŋqā vqāŋpu. Wāuŋuā huizi iqua e etāŋqā-qe, Goti Hanjuwā Iqueqā kukŋui hiŋuā-tqe āmāwqātāutŋqe. ² Tiinjā dutanji. Āmaqā kukŋuā huitanā hŋque ātātqā iqu, āmaqe qātā āŋguā māwiyqā iqāŋguwitani, iqu qu mātquā itā, Goti Hanjuwā Iquenyā tuānā. Dŋā Iqu iwimākqāŋqā iuta, nātmatqā zā āwiŋqenqā tānā.* ³ Injāqe āmaqā, Goti Iqueqā kukŋui hiŋuā ātātqā iqu, iqu āmaqeŋqā quuvqā heqiyqe, yāñānāqŋqā iwimākātā, suqā āŋguinā imākqāpŋqā āwivauqumuatātā, itanga āwqā hanuā imbu pmetŋqā iwimākātā tuānā. ⁴ Āŋgumŋi, āmaqā kukŋuā huitanā hŋque ātātqā iqu, iqueqā-kiuā yāñānāqŋqā imākñātqātāŋqā-qe, āmaqā kukŋui hiŋuā ātātqā iqu, iqu Goti Hanjuwā Iqueqā qokā-apākiu yāñānāqŋqā iwimākquānā. ⁵ Nyi he eeqānāŋi, kukŋuā huitanā-huitanā tqāpŋqā nyinātāŋqā-qe, kukŋui hiŋuā-tqāpŋqe, aanā kuapānā ānyinātqāuā. Itanga āmaqā, kukŋuā huitanā-huitanā ātqāqā iqu, iqueqā kukŋuiŋqā, “Nyi iinjā ātqānā” ātātqe, Goti Hanjuwā Iqueqā āmaqeŋi yāñānāqŋqā iwimākānā. Iqu iinjā mimākqā etāŋgutqe, āmaqā kukŋui hiŋuā ātātqā iqu, iquenyi āmāwqātāunā.

* **14:2** Korinā āpmamiŋuwā iqua, kukŋuā huitanā hŋque tqāŋqā nāqŋqetā yāñānāqŋqetāŋi, huiziu āmāwqātāukqenqā ātmiŋuwi.

⁶ Nyämaqäüä, nyi äpätmä, kuknuä huitañä-huitañinä etqanqmdqe, he yätamäkqe, nyitani äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä dijqe, nyi äpätmä, kuknui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqenqätä, ä näqñqä änyähänä hñquenqätä, ä Goti Iquesañi hinuä-tqenqätä, ä suqä qäyunä imäkqenqätä etmqe, ii qäyunäñi äyuwä. ⁷ Asä iinji, häawätä gitatä, hänä-pmeqä maeqä äkakinäqñqä tqua enqä-paniyi. Iqua äkakä ätnänäqi maqänqanqutqe, apqä tqä iqua näqñqä äñgui mämeqä ipu, hñqäqi-mända upunä. ⁸ Itanqa, "Tä mäkänqä uwqänqanjqä" ätätä, awi ätnänäqi matqä iqe, ämaqe mäkänqe, nawinyä imäkmbni? ⁹ Ii enqä-pani, tiinji inänji. He kuknuä awi, kuknuä huitañä-huitañä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hñqu heyaqä kuknui äñguänä äänä ekitä, näqñqä äñguänä äänä meniçi? Hiyaqä kuknui, eeqäpnä yunüä ämamä wänä. ¹⁰ Qua täunji, kuknuä kuapanä äwiqetani, eeqänani, qakuä-täñi. ¹¹ Inji ämaqä hñqu kuknuä dqanqä iunji, nyi kiqä quatinqä maqñqä iqanqundqe, iqu nyinyqe, "Ämaqä hñqäqisanjä-queqä" kñuä vänä. Itanqa nyi-pqe, iquenyqe, asä iinjä imä. ¹² Itanqa he kuknui, huiziqua qätä epñqä ätäpiyänqani, he-pqe ätnänä iqi tqä-quenä asä iinjä epñqe. He wäunüä huitañä-huitañä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Äñguä Iqu ävätnqe mapñqä aanä kuapanä enyätñqetani, he nätmatqä iinjä iquatani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iunji, yänänäqñqä iwimäkqäpñqä iquau mapñqe, wäunui yänänäqñqä imäkqanqpu.

¹³ Inji ämaqä, kuknui huitañä hñque ätätäqä iqu, iqueqä kuknuä iinji anqumä äkunmäkätñqe, Dñä Äñguä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä ganä ätätä yatñqä vqe. ¹⁴ Inji nyi kuknuä huitani ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi ñqä quuvqä iutanä ätqä. Inäqe ñqä kñuä indqänqä iutanä matqä itmitani, kñuä iqu wäunüä hñqu mimäkqä yänä. ¹⁵ Itanji nyi squä imäkmqe? Tiinjiyi. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, ñqä quuvqä imdatä, ñqä kñuä indqänqä imdatä qäsä imäkmä. Itanqa nyi apqe, ñqä quuvqä imdatä, ñqä kñuä indqänqä imdatä qäsä tmä. ¹⁶ Inji si tääqä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeu ämamäutñanqani, tqä quu-
vetänä tqanqutqe, ämaqä kuknuä iquenyqä näqñqä maeqä, hesä anä äpmeqä hñqu, saqä "änqñqä" tqanqññqe, qätä äänä äkiyätä, "Ii naqä-qakuiqä" täniçi? ¹⁷ Si tqä-täuäñi, Goti Hanjuwä Iqueni, "änqñqä" qäyunä tqanqñäqe, ämaqä huiziqueni yänänäqñqä miwimäkqä yänä. ¹⁸ Nqä-näuänä äpmänqani, nyi heñi ämaiqutäutmä, kuknuä huitañä-huitañä iutä kuapanä ätätqänä. Nyi iinjä

imäktŋqä iinŋe, ŋqä Goti Hanjuwä Iqueni, “änguiqä” ätuätqänä. ¹⁹ Iinjä qäyā etaŋŋqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoŋenqä aquväŋŋqä iunji, nyi kukŋuä ätätmängaŋi, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä iutaŋi quäuŋänänä† tumŋŋqe, manyinŋqi. Qu näŋŋqä äŋguänä mapŋqä diŋŋe, nyi kukŋuä qu näŋŋqä eäŋuwä iutaŋi, homä imäkätmä tumŋŋqä änyinŋi.

²⁰ Nyämaqäüä, heqä kŋui indqänŋe, ymeqä wänŋqä isuaquetäŋi, asänänä mämeqänŋe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvŋenqä maŋŋqä eäŋuwä-pa, iinjä pmetpŋŋe. Inäŋe hiqä kŋuä indqänŋe, ämaqä naqä kŋui metpŋŋe. ²¹ Kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqänŋe, kukŋuä-suqä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ŋqä kukŋui, ämaqä kukŋuä huitaŋi tqä hŋquau äwimä. Itaŋga iqua quvaqä maŋä iutaŋi, ämaqä täqi äpmeŋuwä iquau awä tquanŋuwänŋa, qu nyaqä kukŋui qätä wiyqänŋe, enyqä ipŋqäüä.”‡ Kukŋuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ätkqe.

²² Itaŋgi Dŋä Äŋguä Iqu, kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqänŋqä ävätŋŋe, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hiŋuä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näŋŋqä mapŋqä maetqe, ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, hiŋuä e äqunäpu, Iquenyqä näŋŋqä meqänŋe. Inäŋe Dŋä Äŋguä Iqu Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tŋŋqä ävätŋŋe, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä iquaunŋqä maetqe, quuvqä heqiyqä iquaunŋe.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hŋqunä-hŋqunä kukŋuä huitaŋä-huitaŋä tqanŋuwänŋa, ga ämaqä maŋŋqä hŋquanä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hŋquanä-qe, yäpä inŋisa äyapäpu qätä äwipiyi, “He hiqiyqä itqänäüä” tupnä. ²⁴ Inäŋe qu iinjä äpmapu kukŋuä awi, hiŋuä-tqä iqua tqä-panä tqanŋuwänŋa, ämaqä quuvqä maeqiyqä hŋqunä-qe, ä ämaqä maŋŋqä hŋqunä-qe, iquau äwimetqe, quvaqä kukŋuä tnämäuŋanŋuwi, iqu eeqänänji qätä äwiyäŋe, iqueqä suqä quvŋenqä kukŋuä mitqänänä wiyänä. ²⁵ Inŋaŋi ämaqä iinjä iqu, iqueqä kŋuä indqänŋqä quvqä zä äwämitätŋŋe, näŋŋqä ämeqe, Goti Iqueqä yoŋä haŋeu mamäutŋŋqä qonä äuktäutä, hipenŋui qua bu eätä, “Iyää, aŋä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoŋenqä aquvä äqänäpiyänŋaŋi, suqä qäyunä imäqänŋe

²⁶ Nyämaqäüä, iinji änäänŋe? Ii, he Jisasi Iqueä yoŋenqä aquvä äqänäpiyänŋaŋi, suqä tiinjä imäqänŋe. Hŋqua

† 14:19 Poli iqu kukŋui, 10,000 ätätä äqäkqe. ‡ 14:21 Asayä 28:11-12

wäunui, apqä tqänqä meqanḡpi, hḡqua qokä-apäkä iu näqḡqä-vqänqä mapḡqe. Itanḡa hḡqua wäunui, Dḡä Äḡguä Iqu motqueqanḡqe, awä-tqänqä meqanḡpi, hḡqua kukḡuä huitanä-huitanä tqänqä meqanḡpi, itanḡa hḡqua kukḡuä iinji, äkunmäkqänqä mapḡqe. Nätmätqä eeqänänjä he iinjä imäkpqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnänjä iu yänänäqḡqä iwimäqäpnä.

²⁷ Kukḡuä huitanä-huitanä tqä iquauḡqe, ämaqä hḡquaqunä-qe, ä hḡquaqui-hḡquenä-qe, iqueqänḡa-iqueqänḡa tqanḡpi, itanḡa hḡqua äkunmäkqänqe. ²⁸ Ämaqä kukḡui äkunmäkqänqe hma etanḡutqe, ämaqä kukḡuä tätḡqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imḡi qanyä ämenämiqä äpme, kukḡui Goti Hanjuwä Iquesä iqueqä-kuiätänä ḡqänqe. ²⁹ Itanḡa Goti Iqueqä kukḡui hiḡuä-tqä iquauḡqe, hḡquaqunä-qe, ä hḡquaqui-hḡquenä-qe kukḡuä tqanḡpi, huizi 'kukḡui äänä ätqäpiyä' tpu, iwäsäuqänqe. ³⁰ Itanḡa ämaqä quamä ii äpmamitätqä hḡqu, Dḡä Äḡguä Iqu motqueqanḡqe, awä-tqänqä ämeqanḡutqe, ämaqä kukḡuä tmitätqä iqu, kukḡuä matqä qanyä tqäutḡqe. ³¹ Kiqä quati, tiinji. Inyänä timäuquätḡqe, qokä-apäki, qu näqḡqä ämepu quwqä äwqä imḡi yanḡänqä imäkänyuembḡqe, hḡqueqänḡa-hḡqueqänḡa pämä ätqäuäqisäpu, kukḡuä tqänqe. ³² Itanḡa ämaqä Goti Iqueqä kukḡui hiḡuä-tqä iqua, wäunüä iinjä imäkqänqe, quwqä-quwänä anḡuanä äminyäpu, qeiqinyä pmetḡqe. ³³ Ii tiinjä etanḡiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua kḡui huitanä-huitanä quvqe mindqänqä ipu, äwqä hanüä inḡä pmetḡqä iwimäkqä-quvi.

Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä ätekqä im-imä aquväqḡqä iutanä iqua-pqe, asä tiinjä imäkqänqe. ³⁴ Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqḡqä iunji, apäkä iua, kukḡuä matqä qanyä pmeqänqe. Kukḡuä-suqä iu äqänänqä-pa, iua kukḡuä matqä, mäнди äkittqänäpu yäpä iqi pmetḡqe. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqḡqä awä iqisa kukḡuä ätquwi, änä mäwqä yänä. Apäkä hui nätmätqenqä näqḡqä metḡqä etanḡutqe, anä yuuwä iunä iyyqä qokique yatḡqä ävätä, näqḡqä metḡqe.

³⁶ Kukḡuä iinjä iqua mämeqä iquwä iquenänji, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä kukḡui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukḡui, henyä ämakuwäta? Oeyä! ³⁷ Inji ämaqä hḡqu, "Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukḡuinḡä hiḡuä-tqä iqunḡqä" ä "Dḡä Äḡguä Iqu iny-imäkqanḡi itqänänä" kḡuä iinjä indqänqä-qu etanḡutqe, iqu nyinyqe, näqḡqä tiinjä hiätḡqänänji. "Poli iqu nenyqä tuwanüä tä äqiyqe, ii Naqä Iqueqä suqä iutanḡqä." ³⁸ Inäqe

āmaqā hŋqu, nyaqā kukŋuā tuwanuā tāu āqānāŋqe, qātā mānyiyqā iqe, qokā-apāki, iqueqā kukŋui qātā māwiyqā ipnā.

³⁹ Itanŋi, nyāmaqāuā, he Goti Iqueqā kukŋui hinuā-tŋŋqe, hiqā enqetā, kŋuā āwqetā, yāŋānāqŋqā vqāpŋqe. Itanŋa kukŋuā huitanā-huitanitā tqāŋqe, pmua mimākqā pambu. ⁴⁰ Ināqe he aquvā āqānāpiyāŋŋaŋi, kukŋuā nāuā-namā māwqā, qānaknāŋi, suqā qāyunāŋā iunā iqanŋpu.

15

Jisasi Iqu āpākonātā, anŋi āvaukqenqā

¹ Nyāmaqāuā, kukŋuā āŋguā we-huŋqā-tāŋi, nyi awā hetqanŋā qātā ānyiyāpu, quuvqā eqiyāpiyā iuta yāŋānāqŋqānā tqāutāŋuwiŋqe, hiqā kŋuā indqāŋqe, anŋumā evauqumuatmqe. ² He kukŋuā nyi awā etkqā iinā iqueni, a yāŋānāqŋqā qātātāŋppqe, iquesaŋi Goti Hanjuwā Iqu, ānyā-hāŋā epŋqā emākātqāuā. Ināqe he iinŋi mimākqanŋppqe, heqā quuvqā heqiyqe, nātmatqā hinŋinŋqā enqā-panāŋqe.

³ Kukŋuā aanā naqānāŋā nyi ŋqā-nāuā āmaqā huiz-iuta qāŋŋanā āmakqā iqueni, awā tii āyā etkqe. Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iu āqānā āwiŋqā-pa,* Kraisi Iqu neyaqā suqā quvqā eeqāpnāŋi huātā mamāutŋqenqā iinŋqā āpākonŋqe. ⁴ Itanŋa tiinā-pqā āqānāŋqā-pa,† qu Iqueni qua pteqanŋuwāŋga, hea hŋquaqu āwiqe, hŋquququeni, Goti Iqu anŋi āvauqumuatkqe. ⁵ Itanŋi Iqu Pitā ique-ganā āwimeqe,‡ huizi, Iqueqā āmaqā 12 iquau āwimakqe.§ ⁶ Itanŋi Iquenyqā quuvqā heqiyqā 500 iquau, asāŋga āwimakqe. Iquautanŋi, hŋqua ae āpākonŋuwā-qe, kuapānāŋi hāŋā yqānā āpmeŋā. ⁷ Iquau āwimeqetanŋi, huizi Jemisi ique āwimakqe. Itanŋi āmaqā huizi, Iqueqā kukŋuā awā tuākiqāpŋqā āndowatkqā iquau eeqānāŋā āwimakqe. ⁸ Itanŋa aanā yāpaki, nyi, ymeqā kiqā kānai hea qāyunāŋāŋga maunyqā iqā enqā-panā iinā-qunŋāŋga, ānyimakqe.* ⁹ (Ii qakui tiinā iuta ātqā. Āmaqā kukŋuā awā tuākiqāpŋqā āndowatkqā huizi iquauqā yāpā iqi, quvqā āpmeŋqā iqunŋqā. Nyi hinŋuiqānāŋāŋŋaŋi, Goti Hanjuwā Iqueqā qokā-apākā iunŋi, yuuwā āpāsātāminŋqā etanŋi, āmaqe, “Āmaqā kukŋuā awā ttŋqā āndowatkqā hŋqukiyqā” ndqe, ii quvqe. ¹⁰ Iinā qāyā etanŋqā-qe, Goti Hanjuwā Iqu nyinyqā qeqā wimāŋgqetanŋi, nyi sā āpmeŋā. Itanŋa Iqueqā qeqā imāŋŋqā iinŋi, qua aanqā iqi mapākŋqā

* 15:3 Asayā 53:5-12 † 15:4 Apqā Bukā 16:10 ‡ 15:5 Lukā 24:34 § 15:5

Makā 16:14 * 15:8 Wāunŋuinŋqā 9:3-8

ikqe. Inji nyi iinjä emä, qua iqi mäpäwiqä itmä, wäunuä yänänäqñqä imäkätmä iutañi, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquañi, ämäwqätäunä. Wäunuä iinj, nyi ñqä-näüä mimäkqä pa itqänä, oee. Goti Iqueqä qeqä imänqä nyitä äpmeñqä iqu, inyimäkqanñi imäkätqänä.)
 11 Inji Kraisi Iquenyqä kukñuä iinjñqä näqñqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä, qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iunqänä ätuätunque. Itanña he iunqänä quuvqä äyä eqiyätqänä.

Ämaqä ae äpäkonjuwä iqua, anñu vaupnuwänqäti?

12 Ne kukñuä awi, "Kraisi Iqu äpäkonqanñqä, Goti Iqu anñi ävauqumuatkqeqä" qäyä ätuätqätanñu, ga ämaqä hesanä hñqua, "Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anñi hänjä mävaucqä ipñqäüä-qe" sunqä ätätqänä? 13 Quvaqä kukñuä iinj, naqä-qakuä etanñutqe, ii tiinji. Kraisi Iqueni, anñumä hänjä mävaucumuatkqä iquänänñi. 14 Itanñi Kraisi Iqueni, qua buta anñumä mävaucumuatkqä iqä-säpi, ne kukñui hññi tätqätanñuati, ga he-pqe quuvqä hññi heqiyätqätpninñi. 15 Itanña ämaqä pizqä qua äptepqä iuta anñi mävaucñqä etanñpqe, ii tiinji. Goti Iqu Kraisi Iqueni mävaucumuatkqä iquänänñi. Iinj sätäti, "Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iqueni, iinjä iwimäkkqä-qe," quanñä tqune hiätaninñi. 16 Ii tiinji. Ämaqä pizqä qua butanñi mävaucñqä sätäti, Kraisi Iqueni-pqe mävaucumuatkqä iquäninñi. 17 Inji Kraisi Iqueni qua buta anñi mävaucumuatkqä ikqä etanñutqe, he quuvqä eqiyänñuwi, yätamäkqä maiyqä itqätanñuti, hiqä suqä quvqeunä yqänä pmetpninñi. 18 Tiinjä-pqe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä pizqä ae äpäkonjuwä iqua-pqe, qui hämänä imäkñgpñinñi. 19 Itanña neqä kñuä indqänqä yänänäqñqe, Kraisi Ique ävanä hññuä äqänänä pmeqe, yätamäkqe, qua täu hänjä äpmenänñanñqä etanñutqe, ämaqe, nenyänqe, huäqä kiinjä wunänä. Ga quwqä huäqä-hunqä iinj, eeqänänñi ämäwqätäunä.

20 Iinj hmanñi. Ymisanä wäunuä du yäüä kinñanä iqäqä-panñi, ämaqä pizqä äpäkombqä iqua anñi vauqänñqe, Kraisi Iqu äpäkonqetani, Goti Hanjuwä Iqu Ique ganä anñi äyä ävauqumuatkqe. 21 Ii tiinji. Äpäkonqä ämaekqe, ämaqä hñqu etanñqeta, anñi vauqänñqe, ii ämaqä huiziquvi. 22 Ämaqä eeqänänñä, Atamä iquesanä äpäkonätqänñuä-pa, anñumä hänjä vauqumuatkqänñqe, Kraisi Iquesanänñqe. 23 Itanña eeqänänñi, kiqänñga-kiqänñgayi. Ämaqä kinñanänñi, ii Kraisi Iquvi. Qänakndanñi, Iqu qua täunqä anñu quvepäniqänñga, ämaqä Iqueqänänñä iqua, anñi vaupnuwi.

24 Itanji yoqä naqä-tänjätä, yänänäqñqä-tänjätä eeqänänj äpmeñuwä iunji, Kraisi Iqu qui imäkäqetani, nätmatqä eeqänani miqänqe, Goti Kaniqueä hipa iu väniqe. Ii hiunji yäpakiyi. 25 Ii tiinjä etanjiyi. Kraisi Iqu, Iqueqä mäkä-hunqä iquau, Iqueä yäpä iqinyä äpmuatetqänqanqä, nätmatqä eeqänänjiu äpakänä ämiqa uwqäniqe. 26 Mäkä iinj qäpu etanqa, yäpaki äpäkonqä ique hämänä hma imäkäniqe. 27 Iinqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä. *“Iqu nätmatqä eeqänäni, Iqueqä yäpä iqi ekqeqä.”*† Kukñuä iqu, tiinjä ätätä ätqi. Nätmatqä eeqäpnäni, Goti Iqu Kraisi Iqueqä yäpä iqi eätäqänqani, Iqu Iqueqä-kiuäni yäpä iqini maenqä ma ikqe. 28 Itanqa nätmatqä eeqäpnäni Iqueqä yäpä iqi wiqanqutqänqani, Ymeqä Iqu Kiqä-kiuäni, Goti Iqueqä yäpä iqi enäniqe. Goti Iqu nätmatqä eeqäpnänä, Ymeqä Iqueqä yäpä iqi hiñuiqänä ekqe, Ymeqä Iqu, Goti Iqu eeqänänj iunji äminiqñqä e imäkäniqe.

Ämaqä pizqä iqua, anju mävaunqñqä etanqutqe, änäänqje?

29 Ämaqä hñqua, pizqä iquau yätamäkqenqe, asñä ämetqänä. Itanqa ämaqä ae äpäkombqä iqua, anju mävaunqñqä naqä-qakuänä etanqutqe, ga ämaqä asñi, pizqä iquau yätamäkqenqä ämetqänuwä iqua, äänä imäkpnuwänqje? Inji iqua asñi, iinjä iquaunqe, sunqä ämetqänä? 30 Tiinjä-pqä inänji. Ne kukñuä äñgui awä ätuätunquä imñi, qu qui nemäkpnqä itqänuwitani, qae mäpmeqä, hanä-iqä qäpisa-qäpisanji, sunqä ämetqänu? 31 Nyämaqäuä, nyi hea ique-iquenji, pizqewä ae äyä äpäkonäqisätqänä. Inji neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu, hesä anä pmetanqenqä nyi yeeqä naqä-qakuä itmä, sä etqä. 32 Itanqa nyi hiveqä-yaqueqä hiqiyqä Epäsäsi du äpmeñuwä itä mäkä äunqque, ii nyi nqä änyinqä dutanä imäkkqä etanqutqe, yätamäkqä iquesani squä mamniqäwä? Ii tiinji. Ämaqä hñqua kukñuä tii ätätqänä. *“Awiñga päkonatunqeqä. Inji ne tänqani, buayätä eqätä gmanquatunqänänñiqä.”*‡ Ämaqä, äpäkombqä iqua anji mävaunqñqä etanqutqe, kukñuä iinj qänaknä ianä. 33 Ämaqä hiqä kñuä äñgui qui emäkätqänuwä iquaunji, hiñuinä mäqunquä pambu. Kukñuä hñqu tiinjä äwi. *“He ämaqä ququvqänänj hñquatä näueqä imäkñäpu qanä anä ikipiyitani, iqua hiqä suqä äñgui yuuwä hetäupñqäuä.”* 34 Hesänj hñqua, Goti Iquenyqä naqä-qakuä maqñqä etanquwinqe, he suqä qäyunänji ipu, kñuä jänänänjinä

† 15:27 Apqä Bukä 8:6 ‡ 15:32 Asayä 22:13

indqānāpu, suqā quvqe vquatāmāupu. Nyi kukṇuā iini, womba etapātmā etqā.

Huiwā anḡi vauqe, aanā huitaṇiṇqā

³⁵ Ināqe āmaqā hṇqu yatṇqā tii iānā. “Āmaqā pizqā qua āptepqā butaṇi anḡumṇi hāṇā-pmeqāṇqe, Goti Iqu quṇi, āānā imākātā vauqumuātāniqāwā? Huiwi, ākitāṇi nyqā vauqumuātāniqāwā?” ³⁶ Si kukṇuā iini, qāyasāqi ātnā. Nātmatqā piikā hmbu qua māmā vowā āmāuesqe, piikipu pizqā ganā iqanḡa, baki inḡa āukauānā. ³⁷ Si sṇḡumetqāṇā-qe, ā ipṇqā kāukuā piikāṇā-qe vowā āmāuesqe, si piikinā vowā āmāueni. Ināqe kiqā baki, piikā ique asānāṇā iināṇqā ma, huitaṇā āukauānā. ³⁸ Piikā iinā iqueni, Goti Iqu Iqueqā āwiṇqā iuta, Kiqā-kiuā imākqanḡqetāṇi, kiqā baki, huiwā kiqā-tāṇā hiānā. Itanḡa piikā ique-iqueni, quwqā bakiuqā huiwi, aanā qāyunāṇāṇqā vquānā.

³⁹ Nātmatqā eeqānāṇi, qu huiwi naqā-hṇqunā miṇqā inā. Āmaqā iqua, hiveqā-yaqueqā iqua, yṇṇā iqua, itanḡa hāmapākā iqua, quwqā huiwi, huitāṇā-huitaṇā ānyāṇā. ⁴⁰ Itanḡa, nātmatqā huiwā-tāṇi, hui qāukuā haqā yātu witaṇḡi, hui qua iu āwi. Itanḡi nātmatqā qāukuā haqu yātu āwiṇqā iuqā qeqātqe, qua iu āwiṇqā iuqā qeqātqe-tāṇi, asānāṇā ma, huitaṇā-huitaṇiṇi. ⁴¹ Māptqe, qeqātqe, kiqā-tāṇā etanḡa, qanui, kiqā qeqātqe, huitaṇā-tāṇiṇi. Itanḡa qātāqueqe, huitaṇā-huitaṇā epiyitaṇi, qeqātqe, quwqā-quwqā-tāṇiṇi.

⁴² Huiwi huitaṇā-huitaṇā ii enqā-pani, āmaqe pizqā āpākonāpu anḡu vauqe, asānāṇā iini. Āmaqā huiwi qua āptepqe, piyanāweqe. Ināqe huiwā qua-mānda anḡumā vauqe, piyanā māweqā yānā. ⁴³ Āmaqā huiwā qua āptepqe, ii womba vqetā yāṇānāqṇqā maeqātāṇqe. Itanḡa huiwā qua-mānda anḡu vauqe, yoqā naqā-tāṇātā, yāṇānāqṇqā-tāṇātāṇqe. ⁴⁴ Huiwā qua āptepqe, ii qua tāu pmeqāṇqe. Itanḡa huiwā anḡumā vauqe, ii Dṇā Anḡuā Iquesa eā, dṇā iquvi. Huiwā qua tāu pmeqāṇqe, naqā-qakuā eāṇqetāṇi, huiwā Dṇā Anḡuā Iquesaṇā-pqe, naqā-qakuā inā eā. ⁴⁵ Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iuṇi, kukṇuā tiini tuwaṇuā āqānā āwi. “*Āmaqā hiṇuiqāṇā Atamā iqu, hāṇā-pmeqā-qu ekqe.*” § Itanḡa Atamā Qānakṇā Iqu, dṇā eātā, āmaqā du hāṇā-pmeqā-vqāṇqā āyā ekqe. ⁴⁶ Āmaqā Dṇā Anḡuā Iquesaṇā Iqu, kiṇḡanā hiṇuiqā ātimāukqā-ma, āmaqā qua tāu pmeqāṇqā iqu ganā timāuqanḡa,

Dnã Äŋguã Iquesañã Iqu qãnaki ätimäukqe. ⁴⁷ Atamã hiñuiqã ätimäukqã iqu, Goti Iqu qua itã imäkkqã eã, qua iutañã iquvi. Itanğa Atamã qãnaki ekqã Iqu, qãukuã haqã yätutañã Iquvi. ⁴⁸ Ämaqã eeqãñãñã qua iutañã eãñuwã ii, qu ämaqã qua iuta ätimäukqã iqu enqã-panã asãñãñã iinji. Itanğa ämaqã eeqãpnãñã qãukuã haqã yätutañã eãñuwã ii, qu Ämaqã qãukuã yãñisañã Iqu enqã-panã asãñãñã iinji. ⁴⁹ Inji tãñganji, ne ämaqã qua iutañã ekqã iqu enqã-panã, asãñãñã eãñque, inji qãnakndañi ne Ämaqã qãukuã haqã yätutañã Iqu enqã-panã, asãñãñã iinã hianique.

⁵⁰ Nyãmaqãuã, nyi, “Ii tiinã etañgi” etqã. Nätmatqã pizqã yätñqã hui, nätmatqã pizqã miqã iqueuji, mämeqã itã, anã mäpmeqãñqe. Iutañi huiwã pizqã yätñqã itãqetañi, Goti Hanjuwã Iqunã ämitñqã yãñinji, nätmatqã wãñqã-qãpu mämeqã itã, anã mäpmeqãñqe.

⁵¹⁻⁵² Nyi kukñuã zã äwiñqã hñqu hetmqã iqãqã-qae, qãtã nyipu! Ne eeqãpnãñi, pizqã hämãñã mapãkoñqã yaniquã etañqã-qe, häãwã yãpakiqu tii tãmãuqanğani, neqã hiñui hikueã ptqã maqãñã äqiyqu-pani, neqã huiwi, iinã itã kunmäknãñiqe. Häãwi iinã tqanğani, pizqã äwãmitpçã imdañi, pizqã anğumñi mapãkoñqãñqã anği vaupnuwi. Inğani neqã huiwi änyã-hãñã kunmäknãñiqe. ⁵³ Huiwã qui imãknãtã äpãkonãtñqã tqqu, qui mimãkñqã itã hãñã hea ique-ique pmetãñiqã diñqe, änyã-hãñinçã äkunmäknãñqiyã. ⁵⁴ Huiwiçqu iinã ae äkunmäkñğanğa, Goti Hanjuwã Iqueqã bukã iu äqãñãñqã tiinji, qãyunã timãuãñã.

*“Goti Iqu mãkã yãñãñãqñqãñã itã, äpãkoñqã iqueni ämãwqãtãuqiyã.”**

⁵⁵ *“Äpãkoñqã iquki, tqã yãñãñãqñqã ämaqe ämãwqãtãutñqe, äñgiyi? Äpãkoñqã iquki, si ämaqã zi miqutesinçqe, äñgiyi?”†*

⁵⁶ Äpãkoñqã iqueqã zi, ii suqã quvqe, qenyãñi. Itanğa suqã quvqã iqu kiqã yãñãñãqñqã meqe, ii kukñuã-suqã iquesañi. ⁵⁷ Inãqce Goti Hanjuwã Iqu, neqã Naqã Jisasi Kraisi Iquesañi, mãki ämãwqãtatunçquã inemãkãtñqençqã, ne “ãñguiqã” ätuanã.

⁵⁸ Iinçinçqe, ñqã nyãmaqã nyi kiinã änyinãtñqã iquenã, nätmatqã hui ktãqã-ktãqã meqiyqãñqã yãñãñãqñqã tqãutpñqe. He Naqã Iquenyqã wãunjuã dnã huqã ii imãkãtqãñuwi, hiñgi meqãñqã ma, qakuã-tãñã iiyi. Mã

* 15:54 Asayã 25:8 † 15:55 Hosiya 13:14

iinjqe, hea etä zä ävätä, Naqä Iqueqä wäunjuinqänä knjuä neyquätjqänänji.

16

Jerusälemä äpmeqä iquau yätamäkqenqä, mbqä aquvä qäpñqä ätukqenqä

¹ Täñgañi nyi he Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä Jerusälemä äpmeñuwä iunqä mbqä aquvä qäpñqä iinjqä kukñuä hetmqe. Ii imäkqänqe, nyi ämaqä Goti Iquenyqä qua naqä Galesiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquau ämotquakqä-pa, he-pqe asänä imäkqäpñqe. ² Nyi anqumä äpmqänqanji, he iquau wipñqe aquvä maqiyäqisqä ipnuwänjqä manyinqanqgetanji, wikä ique-iqueqä hiunji kinqanänä iqueni, hñqunä-hñqunänä-quenä, mbqä ämepiyi, iwäsäupu, hiqä anju pñqä eqäpñqe. ³ Nyi iqi ae ätimäutmänqanji, ämaqä he atäunjuä ipqä iquauñi, hiqä nätmätqä iinjitä, nyaqä tuwanjuä äqämqetä, äma upñqe, ävätmä Jerusälemänjqä ändowatmniqe. ⁴ Itanqa nyi-pqe, du qäyunqä äwqñqe anqñuä hiqanqutqe, iqua nyitä anä waniqe.

Poli iqu, Korinä timäuninjqä ätukqenqä

⁵ Itanqa nyi qua naqä Masendoniya iu äpmeñuwä iunqanä hiñuä äqunäkämitanji, qänaki, emamñinqe. ⁶ Nyi maqñqä enä. Hesäñi hiunji hmbunji anä pmeniquti? Ä äsqinyqä evämamqä iqanqanji, he nätmätqä qanä ändma wätñqä iunji, yätamäkqä nyipnuwänjqä diñqe, yunjuä naqänänä äqunätä, iiqä qäpu päwqanqanqä, äpakänä hesä anä pmeniquti? ⁷ Nyi hñqäqinyqä äwätmänqanji, he kukñuinä etmä, maqänä maiqutäuqänqe, manyinqqi. Inäqe Naqä Iqu nyi hesä anä pmeqänqe, hiñuinä ñqänqanqutqe, nyi hesä anänji, hiunji kuapänä pmamñinjqä änyinji. ⁸ Nyi Epäsäsi täunji, hiunji naqä "Pendikosiua" ätmiñuwä iqu ätimäuqanqanqä pmetmä. ⁹ Äpmeñqä täqinji, ämaqä kuapänänji, nenyqä mäkänjqä qäyä itqätanquwä-qe, nyi qokä-apäkä huiñi, Goti Iqueqä ämaqänä epñqä yätamäkqä wimqä diñqe, nyinyqä hänaqä inji. Iinjqe, täqi pmetmä.

¹⁰ Timoti iqu henyñqä äquvepqe,* iqu henyqä zä miqä yätñqe, he yeeqä ävätmepu anqñuä mipu. Nyi iinjä etqe, iqu Naqä Iqueqä wäunjui, nyi itñqä-ma asänä imäkätñqä-qu etanji ätqä. ¹¹ Iqu iqi emeqanqanji, hesänä hñqua, ique yeeqä mävätmäqä iqä diñqe, hiñuinä mäqunqñuä pa iqäpnä. Itanqa iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä pññqä

* 16:10 1 Korinä 4:17

diŋqä hiŋuä äqunmä pmamniqe. Injitanji iqu nyi aŋgumä änyimetŋqänä evämeqanŋaŋi, iqueqä qanä wätŋqä iuŋi, äwqä hanuä änyä wätŋqänä yätamakqä väwqatqäpnä.

¹² Täŋganji nyi kukŋui, neqä neyämaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyämaqä huiziquatä henyqä quvepqanŋqe, nyi iqueni kukŋuä yänänäqŋqänänä ätuätŋqä-qe, iqu täŋganŋqe, mäwiŋqä itqäuä. He emetŋqe, hiunji hŋque, iqu, 'Täŋganji qäyunjqä' kŋuä vqanŋa, inŋa emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänqä diŋqä, kukŋuä yäpakä ätkqenqä

¹³ He aŋguänä ätäuqämepu, quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, itanŋa zä miqä, yänänäqŋqä tqäutpŋqe. ¹⁴ He nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iuŋi, huiziunqä qeqä emänätäqä iuta imäkqäpŋqe.

¹⁵ Nyämaqäuä, nyi he evauqumuatmqä änyinŋi. Stepanasi† iquenyqätä, huizi iqueqä aniu anä äpmeŋuwä iunqätäŋi, he näqŋqe. Hiqä qua naqä Äkaiya iuŋi, iqua quuvqä ganä eqiyäpu, ga quwqä-quwä wäunui, Goti Iqueqä ämaqä iu yätamakqä vqanŋqä, ämakuwi.

¹⁶ Itanŋa he ämaqä iquautä, itanŋa huizi, wäunüä asänä itqänuwä iquautäŋi, iquauqä yäpä iqi pmetpŋqä änyinŋi.

¹⁷ Korinä iu äpmeŋuwä iquenä, yätamakqä nyiyqänänji hma etanŋuwänŋa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanŋa Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqä anji ämequwiŋqe, nyi aquvänä iqä. ¹⁸ Iqua yänänäqŋqä he emäkkuwä-paŋi, nyi-pqe inä nyimäkquwi. Inji he ämaqä iinŋä iquauŋqe, "Ämaqä qäyunänä iquayqä" kŋuä indqänäpu, aŋguä itquapŋqe.

"Ne henyqä hui mimäuqä inunä" tqenqä

¹⁹ Jisasi Iquenyqä qua naqä Eesiya täu aquvä äqänätqänuwä iqua, qu, "Ne henyqä hui mimäuqä inunä" etqä. Itanŋa Akuila iqtä, Presilatä, itanŋa ämaqä Jisasi Iquenyqä iyaquiyqä aniu aquvä äqänäqäsätqänuwä iquatä eeqänä, "Yäa ŋquauä! Ne henyqä hui mimäuqä inunä" etqä. ²⁰ Neyämaqä täqinä eeqänänä iqua, "Ne henyqä hui mimäuqä inunä" etqä. He äminäpiyanŋaŋi, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iuŋi, quneqä inŋgpŋqe. ²¹ Poli iqunä, henyqä hui mimäuqä itmä, kukŋuä tä, tuwanui nyi ŋqä hipaitä äqiyqä. ²² Inji ämaqä tqu-tqu, Naqä Iquenyqä mäwiŋqä iänqä iqueni, Goti Iqu qui iwimäkätŋqä änyinŋi. Iyää, Naqä Iquki, si biyä! ²³ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä aŋguänänji hiŋgi vqe, etapquä.

²⁴ Itanŋa nyi ŋqä-näuänji, Kraisi Jisasi Iqtä ämuänŋmitanji,

ηçä äwçe, he eeçänäñuenä etapçä. İi naçä-çakuä eä, çäyä äpmetänä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Korinä pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu äqänminuwä iquatanä hñqua, Poli iquenyqe kukñuä quvqä tätqätangä, iqu äwqä quvqä winganji äpmakqe. Iqu quwqä kukñuä quvqä jänä wimäkätñqä tuwanuä tä äqäkqe. Iqu kñui, “Nyi qutä kukñuä jänä ae imäkanitani, quñqä yeeqä anğumä nyinyätñqeçä” indqänğqe.

Tuwanuä tä kiqä kukñuä kinğanäni, tiinji. Poli iqu kukñuä yänänäqñqä, Korinä pmeqä iquauqä suqä quvqä huiñqä hiñuiqänä äqiyämäukqenqä, anğumä ätuätä äqäkqe. Iqu tuwanuä hiñuiqänä äqiyämäukqä ique qiyätñqä mäwinganji, qu ique hñgisanä itquepu, kukñuä quvqä ätminuwä itanğqä iutani, iqu qu jänä iwimäkätñqä kukñuä yänänäqñqe äqäkqe. Qu iqueni qätä äwiyäpu, quwqä suqä quvqä jänä ae imäkqanğuwitani, tənğanji iqu aquvänä kiñä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Hea inğanji, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, qua Jutiya iu pmetanğuwä iqua, nätmatqenqä äwa itqätangä, Poli iqu mbqä hui äma äwätä iquau väniqenqä aquvä äqäminqe. Iñä etanji, tuwanuä awä iqini (saptä 8-9), qu-pqe wäunjuä tqenqä mbqä hui aquvä qäpñqä iinqe, Poli iqu Korinä iquauqä äwqä vauqumuatätñqä ätuätä äqäkqe.

Kukñuä yäpaki, Poli iqu tii ätuätä äqäkqe. Ämaqä hñqua, “Jisasi Iqu ne wäunjuänqä änandowatkqeçä” quanğä ätuäpu, Korinä iu äpmapiyi, Poli iqueqä yoqe mäñdi äkittqiyäpu, ga wäunjuä Jisasi Iqu ique äwikqeu, qui iwimäkpnqä iminjuwi.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Poli iquñä, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iutani, Kraisi Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä änandowatkqä iquñji. Ga nyitä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye tuwanuä tä he Goti Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu aquvä äqänätqänjuwä iquennqätä, Iqueqä ämaqä huizi, qua naqä Äkaiya im-imä äpmeñuwä iquennqätä äqiyque.

² Neqä Goti Apikutä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeçä

imänqeuta hinji etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmetpñqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iqu äwqä hanjuä iwimäkqanqenqä, "änquiqä" ätkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänji. Itanqa neqä Goti Apiqu Qäqu, ämaqeunqä huäqä äumäkätä, äwqä hanjuä imäkänyuewiyqä Iquvi. Iinjqe ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutanä, änguä iwimäkquanä. ⁴ Ga ne hanjä-iqä äki-äki meqanqqe, Iqu äwqä hanjuä inemäkqanqi, ne iinji ae ämakquä iutanji, ämaqä hanjä-iqä äki-äki meqanquwä iquaunji, quvaqä äwqe asä iinjä iwimäkquatuñque. ⁵ Ii tiinji. Hanjä-iqä, täñä-hunqä Kraisi Iqu kuapanä ämaminqä-pa, ne-pqe inä ämetuñque. Asä iinji, Goti Iqu Kraisi Ique äwqä hanjuä iwimäkkqä-pa, Kraisi Iquesanji nenyqä äwqä hanjuä äquvepätqäuä. ⁶ Ne hanjä-iqä ämequque, ii heyaqä äwqe hanjuä emäkqanquti, Goti Iqu anqumä hanjä emäkäqumuatätñqä iiyi. Ga Goti Iqu ne äwqä hanjuä inqä inemäkqe, ii heyaqä äwqe, hanjuä emäkätñqä iiyi. Iutanji, he hanjä-iqä, täñä-hunqä, ne ämetuñquä-pa ämepiyänqanji, yänänäqñqä ämapu tqäuqäpnä. ⁷ Inji ne henyqä knuä indqänqä yänänäqñqe tiinjä ämenju. "Hanjä-iqä ne ämetuñque, qu asä ii ämetqänuwä-pa, äwqä hanjuä inqä-pqe, ne ämequ-pa ämepu, yänänäqñqänänjä tqäutpñqänänyä."

⁸ Nyämaqäuä, hanjä-iqä ne qua naqä Eesiyau pmetanqwa änemakqä iquenyqe, he näqñqä epñqä änenji. Inji hanjä-iqä naqänänjä änemetä änakittqiyqanqi, neyaqä yänänäqñqe aanqä etä, "Hänä pmenquatiyä, ä tängga tä qe päkonanquatiyä?" knuä äneminqe. ⁹ Naqä-qakuänänji. Ne neqä qeqä-quuvqä tämdanji, hanjä-iqä ämitanä, "Ne näwinyä äpäkonanqunä" indqänminqwe. Hanjä-iqä iinjä änemakqe, ii ne neqä yänänäqñqenqä mindqänqä, Goti ämaqä pizqä anqi vauqumuatqä Iqueqenqänä indqänatuñquänänji. ¹⁰ Hanjä-iqä aanjä ququvqänänjä iqu, ne pizqä ae änapäkmätä iqanqqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu ne anqumä hanjä inemäkkqe. Ga Iqu asä iinji, anqumä inemäkänä. Auä, ne knui, yänänäqñqä tii indqänanä äpmenju. 'Goti Iqu hanjä yqänä inemäkquäniqeqä.' ¹¹ Injäqe, he ne yätamäkqä nepñqe, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpnqänänji. Inji Iqu ämaqä kuapanänjä iuqä yatñqe qätä äwiyätä, kimanji ne änguanänjinä inetquequänä. Iwä ämaqä huizi, Goti Iqu, ne iinjä inemäkqanqenqä, qu Iquenji, "änquiqä" tupunä.

Poli iqu, "Nyi emamniqeqā" ätukqe, quanğä mätquä ikqenqä

¹² Neqä suqenqä kjuä täunda iwäsäutanängani, yeeqä kiinji, tiinjqä änenyätņqe. Neqä suqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä hiņuä iqi itunqve, ii suqä quanği ma, suqä jänänänjitä, naqä-qakuitänji. Ne suqä tqve imäkquatunquä näqņqe, ämaqä qua iutani ämetqänuwä-panjä ma, Goti Iqu Iqueqä suqä nätmätqä hiņgi vqä iuta änätapkqe. I etanği, suqä iinjä iqua, huiziuqä hiņuä iqi imäkätanäqe, heyaqä awä iqi äpmenängani, änäänä imäkmiņque. ¹³⁻¹⁴ Ne henyqä tuwanuä äqiyämäuqisätunqve, ii kukņuä hui zä mäwitanği, he a ätäupu näqņqä mapņqä diņqeyi. Ga he täņgani neqä kukņuiņqe, näqņqä hui ae ämepiyäqae, ga he iinjqä näqņqä yasämänä etņqä änyinği. Iwä hiunji neqä Naqä Jisasi Iqu anğv äpätqängani, he nenyqä yeeqä kiinjä iqanğpi, ga ne henyqä-pqe asä ii yanique.

¹⁵ He Korinā pmeqä iquenä yeeqä iinjä qäyunä ipnuwänjqä quuvqä eqiyätmä, heñi hņquaqu emamniqä iinjqä kjuä ämakqe. Itanğa iutani, Goti Hanjuwä Iqu heñi, anğv hņquaqu emäkäniqe. ¹⁶ Ii tiinji. "Nyi Masendoniyänjqä äumqe, he ganä emamitani, ga iqisani, nyi anğv emetmä, hesä iqi äpmamitmqetani, qua naqä Jutiya iunqä umiņqe, nätmätqä qanjä ändma wäniņqe yätamakqä nyipnuwänqeqä" kjuä änyikqe. ¹⁷ Nyi "iinjä imäkmqänä" kjuä indqänğqe, ii nyi kjuä hņquaqu-hņquaqu nyiyqanği, tuwanuä qanyä iinjinä etätmä äqäkqäta? Ä ämaqä qua iutanä enqä-panjä eämä, kukņui, Auqätä, Oeyqätäni anä equmuäkätmä, quanğä etkqäta? Ii hmanji. ¹⁸ Goti Iqu Iqueqä kukņuä eeqäpnänjä iunji qänaknä itņqä-pa, ga nyi naqä-qakuänänji tiinjä etqä. Neqä kukņuä he etätaqä iunji, Auqätä, Oeyqätä anä maequmuäkņqä eä. ¹⁹ Ii tiinjä etanği. Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqu, Auqätä, Oeyqätä anä equmuäkätä tqä-qu hmanji. Iqutäni, "Auqä" tqä iqunä äyä äwi. Iquenyqe, nyiu, Silasi ique, Timoti ique, ne kukņui, heyaqä awä iqi ätqäuanä, awä äyä etmiņque. ²⁰ Inji Goti Hanjuwä Iqu, "Imäkmqänä" ätätä kukņuä guä ämäsäukqä eeqänänjä iunqe, Jisasi Iqu, "Nņqä" ätätä, naqä-qakuä imäkqä Iquvi. Iinjqve, ne Iquesani, "Naqä-qakuiqä" ätätanä, Goti Hanjuwä Iqueni, yoqä naqä äyä ävätunqve. ²¹ Goti Iqu Kiqä-kiuä nesä, hesä, Kraisi Iqutä ämuänğnatunquä diņqä yänänäqņqä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunjuä ae änatäkqe. ²² Itanğa ne Iqueqä etaniņquä ämänätquetä, itanğa nätmätqä anğv huizi pņqä mänaiyquätņqenqe, kjuä anğv nätapätņqä hiņqä enqä-panji, Iqu Iqueqä Dņä Anğv Iqueni, neyaqä

äwqä yäpä tämä ae äpmuatänaikqe.

Poli iqu quñi, maqänä mäwimeqä ikqenqä

²³ Goti Hanjuwä Iqu, nyi kukñuä tätqätangqeuñqä iwäsäutñqä tääqä ätuätmä, naqä-qakuänä tiñjä etmqe. “Nyi ‘Anqumä emamniqeqä’ etkqeuñi, memeqä ikqe, ii nyi he emetmä äkasuwä etqangundqänga, äwqä hanjä heyäniqä etanjiyi.” ²⁴ Ne hiyaqä quuvqä heqiyqä iu mämiqä itunquä-qae, nyi tiñji maetqä imä. “Ne ämitqäjünä.” Oeyä. Hiqä-hiuäñi, quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä ae äyä ätqäuänä. Mä ne hesä wäunjuä anä itunque, ii he yeeqä ipu pmetñqä itqänju.

2

¹ Inji, “Nyi anqumñi, quvaqä äwqe, täñjä iwimäkqänqä mäwimeqä imä” kñuä indqängqe. ² Iwä nyi emetmä, äwqä hanjä etapqangumdqe, nyi aquvänä imqä nyimäkqe, tqukä? Ämaqä nyi quvqä iñjä etquamqä iquenä, he qäquenänji. ³ Nyi äpmqe, ämaqä nyi aquvänä imqä nyimäkqänänjä iquenä, iñji miqä ipnuwänqce manyingangji, kukñui hiqä suqä quvqenqce, tuwanjuä äqiyätmä, hiñuiqänänji qe ätnämäukqe. Kñuä yänänäqñqä ti indqängqce. Nyi yeeqä itmä emeqangundqe, he-pqe yeeqä inä ipnuwänqä. ⁴ Nyi henyñqä tuwanjuä äqiyätmänggani, äwäwa kiñjä itmä, ñqä qeqe, piyänqiyqangji, kñuä kiñjä äqiyätmä iminqce. Tuwanjuä iñji, nyi heyaqä äwqä imñi, hanjä-iqä etapmqenqä maqiyqä ikqe. Oee. Ii nyi henyqä aanjä kiñjä änyinätñqä diñqä, näqñqä mapñqenqä äqäkqce.

Suqä quvqä imäkqä iqueni, äwqä hanjuä iwimäkqenqä

⁵ Inji ämaqä hesanjä hñqu, ämaqä hui-mända quvqä itquetä, äwqä hanjä-iqä ävätqä sätäti, iqu hanjä-iqä iñji, nyi mändapqä pa yänä. Iñqce nyi kukñui, haqä nändi ätqä mäwqä ma imä. Injäqce heyaqä awä iqi äpmenqä hñquesanji, eequenä äwqä hanjä-iqä hui äyä ämakuwi. ⁶ Hesani kuapänänjä hñqua aquvä äqänäpu, “Ämaqä iqu, iqueqä quvqenqä kimanji, hanjä-iqä iñji ämetñqeqä” ätäpu, ii ävätqänjuwä-qae, qäpu tiñqce. ⁷ Injäqce tänggani, ämaqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji matqiyqä yätñqce, he anqumñi, iquenyqä qeqä etqanguti, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanjuä änyäpu, iqueqä äwqä-pqe hanjuä imäkänjuwäwipñqce. ⁸ He ique iñjä iwimäkäpu, heqä iquenqä kuapänä enqä ämotquapñqä, yänänäqñqä etqä. ⁹ Nyi henyqä tuwanjuä hiñuiqänä äqäkqä iqu, he nyaqä kukñuä nätmatqä eeqänänjinqä etqangqce, qänaknä

ipnqäpiyä, ä hngisanä ipnqäpiyä-tmä, yamwiqä emqä äqäkqe. ¹⁰ Ämaqä hnqu suqä quvqä imäkqanğa, he iqueqä quvqenqä äwqä hanuä hnganğutqe, nyi-pqe iinä imäkmä. Inji nyi, quvqä hnquenqä äwqä hanuä imäknmqä etanğutqe, he yätamäkkä emqe, Kraisi Iqueä hinuä iqisa imäkqe. ¹¹ Nyi iinä imäkätñqä di, ii tiññqe. Ne Setänä iqueqä knuä indqanğetä, suqenqätäñi näqñqä eätanitanı, yamwiqä äneyätä, ämänaqutäuqenqe, mänenğqiyä.

Kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauqä wäunññqä

¹²⁻¹³ Inji nyi Kraisi Iqueqä kukñuä ängüä we-hunqä-täñi awä tmqñqä, anä-himqä Troasi iu timäuqanğani, Naqä Iqu nyi wäunñuä iinä imäkmqñqä qäyä äutenjikqä-qe, neqä neyämaqä Talusi iqu iqi mäpmetanği äqunumi, äwäwa kuapanä itmä, ämaqä iqi pmeqä iu ävämanı, Talusi iquenqä qävqä, qua naqä Masendoniya-mändanğä äukqe.

¹⁴ Inji nyi täñğani, Goti Hanjuwä Iqueni, "Änguiqe" tiññqä ätquä. Kraisi Iqu ne anği inetmetñqä wäunñuä yänänäqñqä imäkminğenqä awä täkiquatunque, Goti Hanjuwä Iqu hiunji ique-ique im-imä änätma ikitñqenqä ätquä. Itanğa iutanı, kuämiqä andñä tä ikeqanğä sisnyanä im-imä äweqä-panä iini, ämaqä im-imä äpmenjuwä iquauñi, Kraisi Iquenyqä näqñqä epñqä ätuäkitqänju. ¹⁵⁻¹⁶ Ne nätmatqä jinanä-weqä ii enqä-panä iinjä etanğju, Kraisi Iqu inetmetä, Goti Hanjuwä Ique änawikqe. Ga ämaqä hänä hea ique-ique pmeqä hänaqä iqi pmetanğuwä iquauñi, neyaqä jinanä-weqä ängüä enqä-pa iqu ämuänyäqe, ätumanı, hänä-pmeqeunqä yänqiyä. Itanğa qui imäkmbñqä hänaqä iqi pmetanğuwä iquauñi, neyaqä jinanä-weqä ängüä iqu, piyanä-weqä enqä-pa muänyqanğa, ätumanı, äpakonqeunqä wänqiyä. Ga wäunñuä tnänä iini qäyu imäkätñqe, tqukä? ¹⁷ Ämaqä kuapanänäñi, mbqä mapñqä Goti Iqueqä kukñui awä ätuätqänjuwä-pa, ne iinjä miqä itqänju. Oee. Inäqe, Goti Iqu änandowatqanği, ne Kraisi Iqutä anä ämuännanä, Goti Iqueqä hinuä iqini, Iqueqä kukñui äma, qanği matqä, naqä-qakuinä ätuäkitqänju.

3

Goti Iqueqä kukñuä guä änyä-hänä ämäsäukqä iqueqä wäunññqä

¹ Ne neqä-neuänqä iinjä ätätunque, ii he nenyqe, "Qu quwqä yoqe haqeqä ämamänätqänä" knuä heyäniqi? He ämaqä hnquauqä suqenqä näqñqä mapñqä dinqe, iqua tuwanı, huizi hnqu quwqä suqenqä äqäkqe, etapätqänä.

Iwã ne ämaqã iinjã iqua enqã-pa eanã, he neqã suqenqã nãqñqã mapñqã diñqe, ne tuwanuã ämaqã huiziqua nenyqã äqãkuwi, etapatunquãta? Ä ne, tuwanuã he nenyqã äqãkuwi, huiziquaunji ämotquetunquãta? Iinj, aanqã eã. ² Ämaqẽ, neqã wãunjuinqã nãqñqã mapñqe, hiqã-hiuã neyaqã tuwanuã enqã-pañuenji. Itanqa kuknuã tuwanuã iu äqãnanqẽ, neyaqã äwqã yãpã tamã äwi. Ga ämaqã eeqãnanji, qu nãqñqã epu, a täuqãpñqãnanã. ³ Inji ne wãunuã imãkätunquetanji, he Kraisi Iqu tuwanuã ätnãnjã iqi äqãkqã iquenji. Tuwanuã iinj, Iqu tuwanuã-qiyqetã äqãkqã ma, Goti Hãnã Hea Ique-ique Pmeqã Iqueqã Dnjã Änguitã äqiyekqe. Mã hikã mnã äquvasãtã äqiyekqã ma, ämaqeuqã äwqã yãpã imã äqiyekqe.

⁴ Ne neqã wãunjuinqã kuknuã iinjã ätquque, nãqñqã tiinjã eanã ätqu. "Kraisi Iquesanji, Goti Iqu Iqueqã wãunui, äñguãnãnjã imãkquãñqiyã." ⁵ Ga anqumã, "Ne wãunuã hui, neqã-neuãnã imãkätqununã" ätãtanã matqã iqu. "Goti Hanjuwã Iqu, ne imãkquatunque inemãkquãñqiyã," ätãtanã ätqu. ⁶ Ga Iqu kuknuã hñganqã witãtnqã guã änyã-hãnã ämäsãukqã iqueqã wãunuã imãkqã pmetatunquã-pqe, Iqueqã-kiuã inã inemãkkqe. Nätmatqã änyã-hãnã iinjã iqu, kuknuã-suqã bukã iu äqãnã äwiñqã iuta ma, oee. Ii Dnjã Änguã Iquesanji. Kuknuã-suqã bukã iu äqãnã äwiñqã iqu, ämaqã pizqã pãsqãnãnjã-quvi. Injqe Dnjã Änguã Iqu, ämaqeuñi hãnã hea ique-ique pmeqã Vqã-qu eã.

⁷ Kuknuã Goti Hanjuwã Iqu hikã iu äqiyãtã, guã ämäsãukqã iqueqã wãunui, ämaqã pizqã pãsqãñqã qãyã etanqqã-qe, kiqã yãñãnãqñqã motquetñqe, ii we-hunqetã äpkqe. Iinjñqe, Mosisi iqueqã hipenuiuta we yãñãnãqñqã yqãnã hunqã äquvepkqã iqueni, Israitqã iqua, hinuã qumbñqã mäwiñqã iminjuwi. Ii we-hunqã iqu qãpu eqanganqe. ⁸ Kuknuã guã Goti Hanjuwã Iqu Dnjã Änguã Iquesã ämäsãuekqã iqueqã wãunui, asãnãnjã hmanji. Iqueqã yãñãnãqñqe, aanã hävemnãqñqã witãnã. ⁹ Kuknuã-suqã iqueqã wãunui, ii ne kuknuã äminetãtã, qui inemãkqã qãyã etanqqã-qe, iqu Goti Iqueqã yãñãnãqñqã motquetñqã-tãnjã äquvepkqe. Itanqi, kuknuã änyã-hãnã iqu, kiqã wãunui qokã-apãkã iqua jãnãnãnjã epñqã iwimãkqã iqueqã yãñãnãqñqã motquetñqe, aanã naqãnãnjã, huiziqueqe ämãwqãtäuã. ¹⁰ Tãnganji aanã hävemnãqñqã iinjã äwiqã iutanji, we-hunqã wãunuã yãuã iqueqe, kiqã yãñãnãqñqe hma etqãuã. ¹¹ Wãunuã yãuã kiqã nätmatqã iinjã hma etñqã iqu, hinuiqãnãnjã Goti Iqueqã yãñãnãqñqetã äpkqe. Injqe wãunuã hea ique-ique

witāniqā iquenyqe, Goti Iqueqā yāñānāqñqā motquetñqe, aañā hävemnäqñqā äpätqāuā.

¹² Inji ne kukñuā änyā-hāñā tqu yāñānāqñqā eā, äpakānā witāniqñqā, neqā kñuā äwqe yāñānāqñqā ävanitanji, zā miqā pemānā itanā, iquenyqā ätnāñāqi awā ätätqāñu. ¹³ Ne Mosisi iqu iminqā-pa, miqā itqāñu. Iqu äpmaminqāñganji, Israitqā iqua, we-huñqā iqueā hipenji mändi hiqāñgqe, hiñuā māqunquā ipñqānā, iqu yuā ktqā äpmuätāñgqe. ¹⁴ Injata tii tññganqe, Israitqā iquauqā kñuā iqe, hikā enqā-ma yāñānāqñqā knätanji, qu kukñuā yāuā iunji a ätäupiyā-qe, kiqā qakuñqe, maqñqā etqāñuwi. Ii tiinji. Yui quwqā kñuā indqāñqā iu huāqā äutmbiyā enqā-panji. Yuā huāqā iinji, huätä ävasqiyāmāuqe, Kraisi Iquesanāñji. ¹⁵ Inji tññganqā-pqe, Israitqā iqua, Mosisi iqueā suqā yāuā iunji a yqānā ätäutqāñuwi, ii yuā iinji, quwqā kñuā iqā iu huāqā yqānā äutnāñuwi, kiqā qakuñqe, māmēqā ipiyā iutanji. ¹⁶ Inäqe ämaqā hñqu iqueqā hñgisanā iqe ävquatāmāutā, Naqā Ique hiqumuanā vqāñgutqe, yuā huāqā iinji, huätä ävasqāñgi. ¹⁷ Naqā Iqu, ii Dñā Äñguā Ique. Inji Iqueqā Dñā Iñā Iqu äkisqi äpmeñqe, iqñji nātmatqā quvqā ämaqeu a kiqätqe, änā makiqätqā yānā. ¹⁸ Inji nenji, yuā neqā hipenji, ktqā mānaqumätāuqā-pa eā. Naqā Iqueqā wenyā-huñqe nenyñqā äpätāqetanji, ne hiñuā yāqñqā enqā-panā eanā, we-huñqā nesani, ämaqā huiziunji äwiyānā. Ne we-huñqā iquenji aañā hävemnäqñqā ämetanita, änakunmākätāqetanji, Naqā Iqueqā wätqā enqā-panā iinā eanā, suqā Iqu imākätñqā-pa imākätqāñu. Wāunūā iinji, Naqā Iqu, Dñā Iqu eā, i imākätqāuā.

4

Hañā-iqetanji, hāñā-pmeqā meqenqā

¹ Wāunūā, kukñui awā tquatunquā, Goti Iqu qeqā wimāñganji änätapkqā iquenji, ne māvquatāmāuqā itanā, yqānā imākätqāñu. ² Ne wāunui, quañgitā miqā itanā, Goti Iqueqā kukñui qāyā itanji huiu-mānda makunmākāwqatqā pa itqāñu, oee. Suqā wombameqā ämaqā zā imākätqāñuwā ii, ne tuwā äwiyätqāñu. Ämaqā eeqāpnāñji, qu ne kukñuā naqā-qakui awā tquaunñquetanji, neyaqā sugenqā iwäsäupu, kñuā tiinā indqāmbñqānā. “Äi, iqua Goti Iqueqā hiñuā iqñji, wāunui naqā-qakuanāñā äyā imākätqāñāuā.” ³ Inji ämaqā hui ne kukñuā äñguā we-huñqā-tāñā awā ätäutñquā iunñqe, quatinqā maqñqā etañgpqe, ämaqā iinji, qu Setānā iquesa qui näweqā imākmbnuwāñqā imākñätqāñuwā iquae. ⁴ Setānā, goti quañgā qua tāu äpmeñqā iqu,

āmaqā quuvqā maeqiyqā iquauqā knuā indqāŋqe, qnqanā wiyqanqgetanī, kuknuā āŋguā Kraisi Iqueqā we-huŋqā-tānī, quŋi māpatqāyqā itanġi, itanġa Kraisi, Goti Hanjuwā Iqu hiwānyqā Iqueqā ktqā naqā-qakuā Iquenī, hiŋuā māquŋquā ipnā. ⁵ Ne kuknuā awā ātātanāŋġanī, neqā-neuā haqeqā māmatnāmāŋqā itanā, awā jānānā tiŋjā āyā ātātunque. “Jisasi Kraisi Iqu, Naqā-queqā. Itanġi ne Ique wivāndqā eanā, heyaqā wāuŋuā heyqā āyā āpmenunā.”

⁶ Goti, “*Hiawiqā imdanī we yqā āunānā*”^{*} ātāŋqā Iqu, Iqueqā we-huŋqā iŋi, ne ānāpatqiyqanġa, ne Jisasi Kraisi Iquenī hiŋuā āqunātanā, Goti Hanjuwā Iqueā we-huŋqenqātā, yoqā naqenqātānī, nāqŋqā ekque.

⁷ Inī Goti Iqueqā nātmatqā aanā āŋġuānānī ne iŋjā ānemakqe, ii ne aanā ququvqā, yāŋānāqŋqā maeqā, mbqā pātaunūā isua qua qondā iu ānyāŋuwā-panā, etanġquā iqune ānemāŋġqe. Ii āmaqeunī, tiŋjā motqueqāŋqe. Yāŋānāqŋqā naqānāŋā ii, ne āmaqā-qunesa manā, Goti Hanjuwā Iquesanġqā. ⁸ Neŋi hanā-ique iŋġi-iŋġisa ānemetāqā-qe, qonġqā-aunġqā māneyqā itŋqe. Itanġa nātmatqā kuapānānī, neyaqā knuā indqāŋqe, popo nakiqāmātā iqanġqā-qe, yuuwā hāmānā mānatāqā itŋqe.

⁹ Āmaqe quvqā inetqueqanġuwā qāyūŋā-qe, Goti Iqu mānāvquatāmāuqā pa eā. Qu qua iqi mānāŋġuatqanġuwā-qe, qui minemākqā itqāŋjā. ¹⁰ Hinjui ique-iquenī, ne neqā huiwiu hanā-iqā iŋjā āmetanā, Jisasi Iqueqā āpākonqē āma ikitunque, ii āmaqe, qu Iqueqā hāŋjā-pmeqā-pqe, ātnāŋjā iqi hiŋuā qumbŋqeyi. ¹¹ Auā, ne hāŋjā yqānā āpmenāŋġanī, Jisasi Iqueqā yoqetanī, hanā-ique āpakānā āmetanā, āpākonanātanā itanā-qe, hmanji. Ii tiŋjā duŋqe. Āmaqe, qu hiŋuā ānaqānāpiyi, neyaqā huiwā āpākonātŋqā qāyā hiqanġi, Jisasi Iqueā hāŋjā-pmeqe āyā witanġi qumbŋqā. ¹² Inī ne hanā-iqā āmetunque, neyaqā huiwi qui inemākātā, ā napākmātā itāqā-qe, iutanī he hāŋjā hea ique-ique pmeŋqā, yātamākqā eyātqāuā.

¹³ Goti Iqueqā bukā iunī, kuknuā tiŋjā ātānā. “*Nyi Goti Iquenyqā quuvqā ae eqāmitanī, awā ātkqe qā.*”[†] Ne quuvqā asānāŋjā-tāŋjā eanītanī, quuvqā eqiyātanā awā ātātunque. ¹⁴ Ii ne nāqŋqā tiŋjā enqūā iutanġi. Naqā Jisasi Ique qua buta anġi āvauqumuatkqā Iqu, ne-pqe Iqutā anġi ānāvauqumuatātā, hesā, nesā, Iqueqā-kiuā tāŋjā iqi ānātma wāŋqiyā. ¹⁵ Nātmatqā eeqānāŋjā ne iŋjā ānemetŋqe, ii he yātamākqā heyātŋqeyi. Iwā he yātamākqā iŋjā meqanġuwitanī, Goti Iqu Iqueqā nātmatqā hiŋġi āvātŋqā ii, qokā-apākā kuapānāŋjā iu wimeqanġa, ga

^{*} 4:6 Ipāqākqā 1:3 † 4:13 Apqā Bukā 116:10

qu Iqueni, “āṅguiqā” aanā kuapānā tquanḡuwitani, Iqueqā yoqe haqeqā peyquātḡqe.

Goti Iqutā pmeqenqā

¹⁶ Goti Hanjuwā Iqu wāuṅuā āṅguā iinjā imākātqātāṅḡqetani, ne Iqueqā wāuṅui māvquatāmāuqā itanā, yqānā imākātqāṅu. Neyaqa huiwi qui imākātḡqā iqāṅḡqā-qe, neqā quuvqā qunuṅuā tāmā āpmeṅqā iqu, hea ique-iqueni ānyā-hāṅjā etqāuā. ¹⁷ Tiinjā etāṅḡiyi. Ne tāṅḡa tāṅjā-huṅqā tā āmetuṅque, ii wāṅqāpu eā, āpakā māmeqā iquanā. Tāṅjā-huṅqā iinjī, ii ne qāukuā yāṅḡiṅi āpmetanā, nātmatqā āṅḡuānāṅjā, haṅjā-iqā ique āmāwqātāuṅqe, nāweqā āmeniquā diṅqā yātāmākqā āneyātqāuā. ¹⁸ Nātmatqā ne neqā hiṅuitā hiṅuā āqunātūṅque, ii hea quāuqā māwiqe. Itāṅḡa nātmatqā neqā hiṅuitā hiṅuā māquṅquā ituṅque, ii āpakānā witāniqe. Iutani ne neqā hiṅui, nātmatqā hiṅuā āqunātūṅquā iu māquṅquā pa itanā, nātmatqā hiṅuā māquṅquā ituṅquā iu āqunāuṅu.

5

¹ Ne nāqḡqā tiinjī, ae āyā eṅu. “Neqā huiwi, namnā anā ne qua tāu tāṅḡa āpmeṅquā eṅqā-paṅjā iyyqā. Namnā anā iqu, qui imākātqā etāṅḡutqe, Goti Hanjuwā Iqu kiqā tḡāṅqe, ānyā-hāṅjā āṅḡuānāṅjā hḡqu nātapaniqeqā. Huiwā iinjā iqu, āmaqā hipaitā imākqā manā, qāukuā haqeu qui mimākḡqā hea ique-ique witāniqeyi.” ² Ne anā tāṅḡa āmātnāṅqā ique āpmeṅḡḡani, anā āṅḡuā qāukuā yāṅi āmātnāṅqā iqueni, ḡquā eṅqā-ma, mipnatūṅquā ānenyātqātāṅḡi kuapānā ivqānātqāṅu. ³ Ne ḡquā iinjī ae āmipnatqā eṅqe, tḡqāyāqā mānaqḡqā ipnā. ⁴ Ne namnā anā qua tāuṅjā ique yqānā āpmeṅḡḡani, haṅjā-iqā āmetanā kuapānā ivqānātqāṅu. Ii ne āpākonātanā tḡqāyāqā eṅqā-pa māpmeqāṅqā, huiwā ānyā-hāṅjī, ḡquā ānyā-hāṅjā eṅqā-paṅjā mipḡqāṅqā ānenyātqāuā. Injī nātmatqā hḡqu, hḡque-mānda āmanyuāqāqā-pa, hāṅjā-pmeqā iqu, āpākoṅqā iqueni i āmanyuānā. ⁵ Ne ānyā-hāṅjā iinjā hiātuṅque, Goti Iqu Kiqā-kiuā nāwinyā imākekqā iyyi. Itāṅḡa Iqu Dḡjā āṅḡuā Ique ānātāpkqetani, ne nāqḡqā tiinjā eṅu. Nātmatqā āṅḡui ānātapaniqḡqā diṅqe, pḡqā āmānaiyātqānā.

⁶ Injī ne nātmatqā ii meqāṅqe, neyaqā āwqā di zā miqā itā, pemā kiinjā itqāuā. “Ne namnā anā ique yqānā āpmeṅḡḡani, Naqā Iqu-tāṅjā qāqiqiṅi māpmeqā, kiṅānāmā āpmeṅunā-qe,” nāqḡqā āmetuṅque. ⁷ Ii neqā hiṅuitā hiṅuā āqunātānā iuta ma, quuvqā eqiyātanā iuta āpmeṅu. ⁸ Nyi ātqāqā-pa, neyaqā āwqe pemā kiinjā itā,

huiwä iqueni ävämetanä, Naqä Iqutä näweqä pmeqänqä äneŋgi. ⁹ Inji ne huiwi äkisque tii äpmeŋque, neqä kŋuä yänänäqŋqänäŋi, Naqä Iqueni yeeqä iwimäkqenqä indqänätqänu. ¹⁰ Ii tiinjä etanŋiyi. Ne eeqäpnä huiwä yäüä ique yqänä äpmenä, suqä äŋguä, quvqä imäkmitatquä iuta, Kraisi Iqueqä änewäsäuqä iqini, neqä suqeta hŋqunä-hŋqunä iwäsäutä, kima nätapäniqe.

Kraisi Iquesani, ne Goti Iqutä äwqä naqä-hŋqunä änyanä äpmeqänqä

¹¹ Iiŋŋqe, ne ze, Naqä Iquenyqänä itanä, Iqueqä yäpä iqi äpmenä, ämaqe quuvqä eqäpŋqä diŋqe, äwivauqumuatätunque. Inji ne suqä jänänä imäkätŋquene, Goti Iqu näqŋqä eä. Itanŋa nyi quuvqä tiinjä eqiyänä. Korinä pmeqä iquenä-pqe, hiqä äwqä imŋi, näqŋqä inä enäüä. ¹² Nyi kukŋuä tä ätqä iqueni, he nenyqä, "Iqua ämaqä jänänänäquaiqä" kŋuä indqänätŋqä diŋqe, anŋumŋi maetqä ma itqänä. Ii nyi tiinjä änyinŋi. He neyaqä suqä iinŋe, yeeqenä ipu, itanŋa ämaqä huizi, nenyqä kukŋuä quvqä ätätqänuwä iquau kima tupnuwänqä änyinŋi. Ämaqä iinjä iqua, qu yeeqe, suqä äŋguä äwqä yäpä inŋisanqä miqä, nätmätqä yäpaqänŋisanŋqänä ipu, tqä iquayi. ¹³ Inji neyaqä suqetä, kukŋuitäŋi, ämaqä qämä-qämänjā iqua ätätqänuwä-panä etanŋutqe, ii Goti Hanjuwä Ique yätamakqä vatunquä iyi. Itanŋa neyaqä kŋui, jänänänä indqänätanä iuta sätäti, ii he yätamakqä eyatunquä iyi. ¹⁴ Ne kŋuä tä indqänätŋque, ii Kraisi Iqu nenyqä aanä kiinjä äwiŋqä iutayi. Ii ne näqŋqe, tiinjä eanitanji. Ämaqä hŋqu, ämaqä eeqänänä iunqä äpākōŋqetani, ga qu eeqänänä quwqä-quwänqä äwiŋqe ae äpākōŋqä-paniyi. ¹⁵ Kraisi Iqu iinjä ikqä iunŋe, ämaqä hänä äpmapiyā di, kŋui quwqä-quwänqänä indqämbu mäpmeqänŋe. Kraisi, iqua-qäuquaunqä äpākōnätä, qua buta anŋi ävaukqä Iquenyqänä indqämbu pmeŋqe.

¹⁶ Inji täŋgata-tiŋi, ne ämaqä hŋqueqä suqe, kŋuä indqänqä qua täutanä iuta miwäsäuqä pa itqänu, oee. Hiŋuiqänänä, neyaqä äwqe, ämaqä qua täutanä iuqä äwqe yqänä änyanä, Kraisi Iqueni qäyā iwäsäukquä-qe, täŋganji ne äwqä iinjä, yqänä mänyqä enu. ¹⁷ Ämaqä hŋqu, Kraisi Ique guä enqä-ma äkiuänŋiyänŋe, iqu ämaqä änyä-hänä-qu eqi. Inji suqä yäüä iqu hma etä, änyä-hänä iqunänqä ipäqiyqi.

¹⁸ Hiŋuiqänänä ne Goti Iqutäŋi, himä-wiunqä äpmaminŋe. Iwä Kraisi Iquesani, Goti Iqu ne Iqutä,

äwqä naqä-hñqunä inqänqä inemäkätä, nätmatqä äñguä eeqänänjä nyi ae ätqä i nemequätñqe, Kiqä-kiuä inemäkkqe. Injä inemäkätä, ämaqä huizi iunji, Iqutä äwqä naqä-hñqunä inqänqä wäunjuä tque änätapkqe. ¹⁹ Kukñui tii äyä äwi. Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqueni guä enqä-ma äkiuänqänätä, ämaqä eeqänänji, qu himä-wiunqä äpmeñuwi, äwukunmäkätä, quvaqä quvqenqä kñuä mindqänqä, Iqueqä-kiuätänji, äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpñqä imäkkqe. Itanğa ne kukñuä awi, ämaqe, iinjä epñqä diñqä tquatunqenqä wäunjui, änätapkqe. ²⁰ Itanği ne Kraisi Iqueä mañi ämetanä, kukñui awä äsuiyätqänju. Inji, ii Goti Iqu Kiqä-kiuä ämaqä eeqänänjä iunqä tääqä ätätñqä-paniyi. Ne Kraisi, Qäuqueqä kukñui ämaqä eeqäpnänjä iunji, awä äsuiyätanä, yänänäqñqä tiinjä ätuätqänju. "Iyää, he suqä hiqä-hiuä himä-wiunqä äpmeñuwä iqueni ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqutänji, äwqä naqä-hñqunä imbiyä." ²¹ Ne näqñqe. Kraisi Iqu suqä quvqä mimäqä-qñu etanğqä-qe, Goti Iqu ne yätamäqä äneyätä, neyaqä quvqä eeqänänji ämetä, Ique äkiqumuaseqanği, Iqu suqä quvqä imäqä-qñu, i ekqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii ne Kraisi Iqutä ämuänñanä, Iqueqä yänänäqñqetani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä inemäkätñqeyi.

6

Hañä-iqä huitanjä-huitanji meqenqä

¹ Ne Goti Iqutä wäunjuä anä itanita, yänänäqñqä tiinjä etätqänju. "Iyää, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä hiñgi vqe, ae ämepiyänğanji, yuuwä matäuqä, äñguänä miqanğpu." ² Inñqe, Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätkqe.

*"Nyi anğumä äkivauqumuatätmä äñguä ikimäkmniñqe, Nqä-näuä hiunji hñqu ae ekqe. Inji inğa-qänğanji, Nyi saqä yatñqe qätä huinyä äkiyätmä, kimani yätamäqä äkiyqe."**

Itanği qätä nyipu. Hiunji Goti Iqu anğumä änevauqumuatätä, äñguä inemäkätñqä ekqe, ii täñğanji.

³ Ämaqe, ne wäunjuä imäkätunquä tquenyqe, kukñuä quvqä tqänqe, mänenqä eä. Inji ne suqä ämaqä hñque qui wimäqänqñqe, mimäqä itqänju. ⁴ Nätmatqä äsqu-äsqñ nemeqanğqä imñi, ne yänänäqñqä ätqäutanä, qokä-apäkä iunji, Goti Hanjuwä Iqueä wäunjuä imäkätunquä iinñqe, neqä-neuä ämotquetqänju. Inji hañä-iqä huitanjä-huitanjä isua, qäyä ämetanä-qe, ne yänänäqñqä ätqäutqänju.

* 6:2 Asayä 49:8

⁵ Hnqāqini ptqā ānapāsāpiyā-qe, hnqāqini guā āmānuqumuatāpiyā-qe, ita hnqāqini, qāuiqā ānaktāupu, mañā yāñānāqñqā natqan̄guwā-qe, imākātqāñu. Itan̄ga wāun̄ui, dn̄jā huqā aañā naqānāñā itanā-qe, heatqāñgan̄i hiqāqā ānā māwiqā itanā-qe, ga buayā dā āpākonātānā-qe, imākātqāñu. ⁶ Ne suqā tiñjā itanā imākātqāñu. Ne suqā ikikinyāñinā imākātānā, nāqñqe āñguānāñā-tāñjā eanā, ākasuwā maqānā matqā itanā, āmaqeun̄i āñguānā āmiwiyātānā, Goti Iqueqā Dñā Āñguā Iquesa ātqāuanā, itan̄ga suqā qokā-apākā iun̄qe, kukñuinā ma, aañā kuapānā nenyātqātāñqā iuta imākātun̄que. ⁷ In̄i ne kukñuā awi, kukñuā naqā-qakuinā ātātānā, Goti Iqueqā wāun̄ui, Iqueqā yāñānāqñqā iuta imākātun̄que. Neqā hipa āmuāñgisatā, qunamāñgisatāñi, nātmatqā mākā-iqā en̄qā-pan̄i, suqā āñgui a āqātānā, Goti Hanjuwā Iqueqā wāun̄uin̄qe, mākā yāñānāqñqā itun̄que. ⁸ Itan̄ga āmaqā hn̄qua, neyaqā yoqe haqeqā mātñmāuqan̄guwāñga, hn̄qua māñdi ānakittqiyātqāñuwi. Ita nenyqe, hn̄qua quvqā tqan̄gā, hn̄qua, “Āñguā-quayqā” ātātqāñuwi. Itan̄ga hn̄qua, “Iqua kukñuā quan̄gā tquaiqā” tqan̄guwā-qe, neqā-neuāñi, “Kukñuā naqā-qakuinā tquneyi.” ⁹ Suqā tiñiqu āwi. Āmaqā hn̄qua, nenyqā maqñqā etan̄guwā-qe, hn̄quququa, nāqñqā en̄jā. Ne pizqā ae āpākonanātānā itaqā-qe, hāñjā yqānā āpmeñu. Āmaqe, pizqā napāsānā-tpu ipiyā-qe, pizqā hāmānā mānapāsāqā itqāñjā. ¹⁰ Ne huāqā naunātāñqā-qe, hiun̄ji ique-iqen̄ji yeeqānā itun̄que. Ne neqā-neuāñi, nātmatqā qua tāutan̄i maeqā quvqā āpmenā-qe, āmaqā kuapānāñi, qu nātmatqā naqā-qakuāñāñi, kuapānāñjā-tāñjā pmetpñqā iwimākātun̄que. Ne nātmatqā qua tāutan̄i, maeqāñāñjā āpmenā-qe, nātmatqā naqā-qakuñi, eeqāpnāñjā-tāñjā āpmeñu.

¹¹ Korinā pmeqā iquenā, neqā āwqe, he hāmānānā etapanā iutan̄i, kukñui zā maeqā ātnāñāqinyā āyā etātun̄que. ¹² Neyaqā āwqe henyn̄qā en̄qā iun̄i, māñdi makittqiyqā etan̄gqu-qe, he hiqe nenyqā en̄qā iun̄i, māñdi ākittqāñāñjā. ¹³ In̄i, kaniqu iqueqā ymeqā du tquā-pa, tiñjā etm̄qe. “Neyaqā āwqe, he hāmānānā etapātun̄quā iun̄i, heyaqā-pqe nen̄i, inā nātapqāñqe.”

Ne Goti Iquenyqā hiqāva-imākqā añā āmātñāñu

¹⁴ Qātā nyipu! Āmaqā quuvqā maeqiyqā iqua, ii qu quwqā hn̄quan̄jcae, he iquatā ikāman̄qā miqā pambu. In̄i āānā etan̄gikā? Suqā jāñāñāñjā iqtūtā, ā quvqā iqtūtāñi, qāquaqū wāun̄ui naqā-huinyā in̄yi? Ā we-hun̄qā iqtūtā, hiawiqā iqtūtāñi, qāquaqū āmuāñinyinyā pmanyi? ¹⁵ Ā

Kraisi Iqu, Setänä iqutäni äwqä naqä-hŋqunä änyinyä pmanyi? Ä quuvqä heqiyqä hŋqutä, quuvqä maeqiyqä hŋqutäni, kŋuä indqänqe asänäni mesinyi? ¹⁶ Ä, Goti Hanjuwä Iqueqä anitä, goti quangä iquauqä anitäni, naqä-hŋqunä mätnäsinyi? Aanä aanqänäni! Ii tiinjä etanġiyi. Ne Goti Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä ämätnänu. Iqueqä-kiuä iinqe, tiinjä ätäqiyätä ekqe.

“Nyi quvaqä awä iqi äpakänä äpmamä, qanä uwqämqänä. Nyi quvaqä Goti etanġundi, itanġa qu Nqä ämaqä hiätŋqänänyä.”†

¹⁷ Iinjä etanġi, Naqä Iqu tiinjä-pqä ätkqe. *“He quuvqä maeqiyqä iquau ävämepe, heqä kiwi ätqäupu, nätmatqä kiyä mätkä iunġi, mitmaqäyqä pa iqanġpqe,‡ Nyi yeeqä itmä etmamqänä.”§*

¹⁸ Iinjä etanġi, *“Naqä Yänänäqŋqä Eeqänänjä-tänjä Iqu tiinjä ätätqänä. ‘Nyi heqä Heniqunä etanġundi, he Nqä ymeqä etŋqänänyä.’ ”**

7

¹ Nyämaqä, nyi kiinjä änyinätŋqä iquenä, Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä iinjä, nenyqä guä ae ämäsäuekqä iqua ämetanitäni, quvqä neqä huiwä iquesä quuvqä iquesä yuuwä ätäutunġue, bi tnämäuatunġue. Iutanġi Iquenqä zä neŋganġuti, Iquenġi neqä Naqä enqä-pa äqunätanä, suqä ikikinyänjinä imäkquatunġuänänġi.

Korinä äpmeqä iqua kŋuä äkunmäkŋganġuwiŋqä, Poli iqu aquvänä ikqenqä

² Heyaqä nenyqä enqe, kiinjä witätŋqe. Ne ämaqä hŋquenġi, quvqä miwitqueqä itanä, ä hŋquenġi, qui miwimäkqä itanä, itanġa hŋquenġi iqueqä nätmatqä eeqänänġi, mämotauqä itunġue. ³ Nyi kukŋuä tqua, henyqä mämamäuqä iqä. Oee. Mä nyi tiinjä ae äyä etqe. *“Neyaqä äwqe, eeqänänġi he etapänunä. Inġi, ne hesä anä päkonanġuatiyä, hänä anä pmenġuatiyä? Qäyä eä, ne hesä anä pmetunġuä änenġiyä.”* ⁴ He suqä qäyunä imäkätqänjuwiŋqe, äwqä hŋquaqu minqä itmä, hiqä suqä anġuinġe, nyi awä ätuätqänä. Ga hesanġi, nyi ŋqä äwqä tämŋi, aanä hanjuänänjä änymitanġi, hanä-iqä qäyä änemeqanġqä-qe, yeeqä hävemnäqŋqä änyinätqäuä.

⁵ Ne Masendoniyä iu ätimäutanänġanġi, hapä anġuanänġi mäpmeqänġa, hanä-iqä huitanä-huitanä änemaminġe. Itanġa ämaqä-pqe qu nesä kukŋuä mäkanġqä iqanġuwitänġi,

† 6:16 Hiqäva-imäkqä 26:11-12; Esekiyäli 37:27 ‡ 6:17 Asayä 52:11 § 6:17

Esekiyäli 20:34,41 * 6:18 2 Samueli 7:8,14

yäunüä itanä, neyaqä äwqe yänänäqñqä mäeqä itä, zä iminqe. ⁶ Inji qänakñi, Goti, ämaqä äwqä hanjä mitqätanquwä iquauqä äwqe Hanjuä Iwimäkkqä Iqu, Talusi iqueni nenyqä dowatqanqgetani, neyaqä äwqe, hanjuä äneñgqe. ⁷ Goti Hanjuwä Iqu neyaqä äwqä hanjui, Iqu nätmätqä iinjä imäkkqanqgqä iquesanä ma, heqä suqä äñguä, Talusi iqu änyä ti emeqanqa, he iqueqä äwqe, hanjuä iwimäkkuwä iutayi. Iqu awä tiinjä-pqe änatkqe. “Ämaqä näññi, qu Poli iquki, saqä hipenui hinjuä kqämbñqä ipu, huäqä-huñqä kiinjä ämepu, itanqa qäyqä-qäuquenä äwqä naqä huñqunä inqä pmapñqä diñqe, kiinjä äwinyätqänä.” Awä iinjä dqanqgetani, nyaqä yeeqä inqe, aanjä hävemnäqñqä inyimäkkqe.

⁸ Nyaqä tuwanui,* he huäqä-huñqä mapñqä äqäkkqä qäyünä-qe, nyi ñqä-näuäñi, iinjä ikqenqä äwqä hanjä-iqä mämeqä iqä. Naqä-qakui, nyaqä tuwanui, womba ämepu huäqä-huñqä etapqanqgqänqanji, he iinjä äpakänä mämeqä, wänqäpu qäyä meqanquwä-qe, nyi hanjä-iqe, inqanä ämakqe. ⁹ Injäqe täñqanji nyi aquvänä itqänjä. Nyaqä aquvänä iqä iinjä, hiqä huäqä-huñqä ämakuwä iuta ma, iuta knuä äkunmäknäpu, suqä quyqe huätä ätnämäukuwä iutayi. He huäqä-huñqä iinjä mapñqe, ne ma, Goti Hanjuwä Iqu emäkkqe. Mä neyaqä kuknuä iqu, he qui memäkkqä äyä ikqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqe, womba ämepu huäqä-huñqä mapñqä imäkkqe, ii, knuä äkunmäknäpu, suqä quyqe vquatämäupu, qui mimäknqä anqumä änyä-hänjä epñqä iunqä imäkänä. Injäqe huäqä-huñqä ämaqä qua täutanji ämetqänquwi, ii äkunmäknqänqä ma, äpakonqä dunqeyi. ¹¹ Huäqä-huñqä Goti Iquesa iinjä ämakuwä iutanji, suqä äñguä huitanjä-huitanjä tiinjä emetñqä iqäqä täunqe, knuä indqämbu. Nyi suqä quvqä heqä awä iqi witanqgenqä äqäkkqänqanji, he yäunüä ipu, quvqä imäkkqä iquenqä äkasuwä ätäpu,† hiqä-hiuä quvqä mimäkkqä ikuwinqä ämotquapñqä yänjä äqänquwi. Ga ‘Ne quami äänä pmeniqutiya’ tpu ipu, suqä qäyunä imäkkqänqä enqanji, suqä quvqä imäkkqä ique, jänä iwimäkkqänqä itqänjä. Suqä eeqänänjä iinjä imäkätqänquwi, ii suqä quvqä nyi äqäkkqä iunji, he quvqä mäeqä epiyinqä ämotquenä. ¹² Nyi tuwanüä i äqäkkqe, ii nyi ämaqä suqä quvqä ikutäkkqä iquenyqätä, hanjä-iqä ämakqä iquenyqätä, knuä indqänätmä maqiyqä ikqe. Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqinji, heqä nenyñqä enqe, naqänänjä etanji, hiqä-hiuänji näqñqä epñqä äqäkkqe. ¹³ Inji täñqanji, heyaqä suqä äñguä iutanji, neyaqä äwqe, hanjuä änenyätqäuä.

* 7:8 2 Korinā 2:3-4 † 7:11 2 Korinā 2:5-6

He iinjä inemäkqanquwitanä ma, Talusi iqu yeeqä itäqetani, ne-pqe yeeqä aanä naqānanä yatunquä in-emäkätqätanqā iutayi. Talusi iqu, he änyä ti emeqanğa, he ique yeeqä ävätmepu, äwqā hanuä iwimäkkuwä iutani, yeeqä kiinjä itqäuä. ¹⁴ Qānganāni, nyi Talusi iqueni, heyaqā suqā ānguinqā awä ätukqetani, he womba mändapqā ikuwi. Ne he kuknuä etkque, hñqu quanğä ma, eeqānā naqā-qakuinānji. Itanğa asä iinjä, ne hiyaqā suqā iinjinqā, yoqā haqeu ämaetnämäukquä inqā-pqe, Talusi iqu, kuknuä iinjä-pqe, quanğä hma etanği äqunqge. ¹⁵ Talusi iqu henyñqā quvepқанanı, he iquenyqā zä ipu, yāunüä-yāunüä ipiyä-qe, ique yeeqätä itmepu, iqueqā kuknui qätä äwikuwi. Iqu iinjā knüä indqānätä, iqueqā henyqā äwiñqe, yāndi-yāndi äpeyätqäuä. ¹⁶ Inji nyi ñqā knüä indqāñqā tämñi, he suqā jänānāñinā imäkqa uwqāpnqā diñqā yāñānāññqā ämetmä, aquvānā enä.

8

Ämaqä äwa iqanquwä iquau, yätamäkqä iqenqä

¹ Neyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä qua naqā Masendoniya im-imä aquvä äqānätqāñuwä iu, suqā Iqueqä qeqä imāñqeta hiñgi ävqenqe, he näqñqā epñqānā awä etatunque. ² Ii tiinji. Hanjä-iqā naqānāñi iquau äwimetä, yamwiqe, qui wimäkmätä qäyā iqanqā-qe, iqua aquvānā kiinjä itqāñä. Qu mbqetä, nātmatqā huiz-itä maeqā, aanqānāñä pmetanquwāñgayi. Inäqe Goti Iqu iwimäkqanqgetani, ämaqä huizi du yätamäkqä wipñqā diñqe, mbqā aquvä kuapānā äqäkuwi. ³ Qu suqā iinjä, ämaqä hñqu mātquanği, quwqā äwiñqā iutanä, quwqā-quwä äwa qäyā iqanğä, hävemnäqñqānāñä äwikuwi. ⁴ Qu ämaqä quuvqā heqiyqā huizi iquatä wāunüä anä ipu, Goti Iqueqä ämaqä qua Jutiya iu äpmeñuwä iquau yätamäkqä vqā iinjqe, kuknuä yāñānāññqā änatminjuwi. ⁵ Ne, 'Qu nātmatqā iinjä mäwqā ipñqäuä' knüä neyätanqñqā iunji, ämäwqätäpiyāñğa, tiinjä äwikuwi. Goti Hanjuwä Iqueä äwiñqe ämapiyä iutani, quwqā-quwä Naqā Iqueganä äwimbiyitani, huizi ne änatapñquwi.

⁶ Qeqä imāñqeta, hiñgi vqā wāunüä iinjä iqueni, Talusi iqu-ganä ipäqäkqā-qae, ne iqu yämäkandumā yätñqā yāñä äwqānätanä ätätqāñu. ⁷ He wāunüä eeqānāñä imäkāpiyā iunji, häukuä kuapānā wiqā-tāñä tiinjä äyā imäkätqāñä. He Jisasi Iquenyqā quuvqā eqiyāpu, kuknuä awä ätäpu, näqñqā-tāñä epu, Iqueä wāunüä imäkqāñqe enyqā miqā ipu, itanğa suqā ämaqenqā äwiñqā he nesa ämequwi, imäkätqāñä. Wāunüä ii imäkätqāñuwä-pa, ga huiziqu,

qeqä imänqeta mbqä hinqi vqä di, häukuä wiqä-tänjä pmetpñqä yänä qänqanqpu. ⁸ Nyi kukñuä tä etqe. “He ämaqeu nätmatqä isua wipñqenqä qäyä maenqanqutqe, vanqpiyä-qe,” maetqä iqä. Mä nyi suqä Masendoniya pmeqä iuqä, ämaqä huiziuñqä äwinyätä yätamäqkä vqä ique, äyä imäqanqä äqunätmä, ga ‘he-pqe, naqä-qakuä inä imäkpñqäpiyä’ tmä etqä. ⁹ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä suqä qeqä imänqeta hinqi vqenqe, he näqñqä ae äyä enä. Iqu nätmatqä kuapänänjä-tänjä eäqä-qe, he yätamäqkä eyätä, nätmatqä kuapänänjä-tänjä pmetpñqä emäkätñqe, Iqu Maeqä-qu ekqe.

¹⁰ Quväukuä ae äpäukqä iqueni, hiqä enqetani, mbqä aquvä qäyqänqe, he-ganä ikutäukuwi. Inji he tännga tiinjä imäkpñqe, ‘qäyuvqä’ kñuä änyiyqi. ¹¹ Hiqä wänuä ipäqäkuwä-pani, tänqani qäpu imäkpñqe. Inji heqä äwipñqä ipäqäkuwä ii enqä-pa, qäpu imäkmäupñqä-pqe, asä iinjä imäkpñqe. Iinjñqe, mbqä änä-änä ämenjuwi, äwipñqänänji. ¹² Inji ämaqä hñqu iqueqä nätmatqe ävqñqä wiñqanqutqe, Goti Iqu, ämaqä iqu ämenqä iutaninjä aquvänä yänä. Ä nätmatqä iqu mämeqä enqä iñqe, Goti Iqu miwäsauqä yänä. ¹³ He qokä-apäkä huizi du yätamäqkä vqanquwänqga, qu äñguä pmeqanqpi, he hanä-iqä meqäpñqä matqä iqä. Oee. Ne ämaqä huizitäni, asänänjä pmetatunquä ätqä. ¹⁴ Hea tänqani, he nätmatqä kuapänänjä-tänjä equwä-qae, äwa itqänjuwä iu, yätamäqkä vqäpñqe. Ga he äwa iqanquwänqgani, qu nätmatqä-tänjä epunjqae, yätamäqkä epnä. Ga he yätamäqkä iinjä änyäpunjqae, äwa miqä asänänjä pmetpnä. ¹⁵ Suqä iinjä imäqkänqqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä iu ätänqqe, tiinjä ätä.

*“Ämaqä ymisänä aquvä kuapänä ämaqiyätqä iqu, äpakänä witätñqä mämaqiyqä yänqiyä. Itanqga wänqänänjapu ämaqiyätqä iqu, äwa miqä yänqiyä.”**

Poli iqu, Talusi iquesä, huizi iquaquisä, Korinä iunqä dawatätñqä ikqenqä

¹⁶ Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anquiqä” ätquä. Nyi he yätamäqkä hemqä änyinätñqä-pani, Goti Iqu, Talusi iqueqä äwiñqeunji, asänä witñqä iwimäkkqe. ¹⁷ Inji, Ne iqueni, “Si qunqä utñqeqä” ätuätanä yatñqä vquauñqquetanä ma, iqu henyñqä yätamäqkänqä kuapänä äwinyätä, iqueqä äwiñqä iuta, äneväma pätnqä itqäüä. Iñqe, nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anquiqä” ätquä. ¹⁸ Iqutä anänji, neqä neyämaqä hñque dawatatunquä itqänju.

* 8:15 Anqumä Itmakqä 16:18

Iqueni, qokā-apākā Jisasi Iqueqā yoqā du aquvā imimā āqānātqānuwā eeqānānā iqua, iqu kukṇuā ānguā we-huṇqā-tāṇi awā tuākiqāṅgi āqumbiyi, iqueqā yoqe haqeqā āmatnāmāutqāṅuwi. ¹⁹ Tii-pqā inānji. Iqu nesā qāṅā anā ikitanā, mbqā āmaqe, suqā hiṅgi vqeta, Jutiya pmeqā iquaunqā tnāmāuqāṅguwi, aquvā āmaqiyātanā āmiquatunquānā, iqua ique atāunjuā ikuwi. Ne wāunjuā iinji, Naqā Iqu Kiqā-kiuā yoqā naqā metṇqā iinqātā, itaṅga āmaqeu yātamākqā ānguā vqā iunqā, neqā ānenqe āmotquetunquā iinqātā, imākātunque. ²⁰ Āmaqā hṇqu, mbqā kuapā iinā tnāmāuqāṅguwi āmiqāṅguā iinqe, kukṇuā quvqā matqā iqā diṅqe, ne neqā neyāmaqā ique anā dowatātunquā itqāṅu. ²¹ Ne suqā ānguina imākqāṅqe, Naqā Iqueqā hiṅuā iqināṅqā ma, āmaqeuqā hiṅuā iqipqe, inā imākqāṅqā ānenyātqāuā.

²² Iquaqtā anā upunqā diṅqe, ne āmaqā hṇque-pqā inā dowatātunquā itqāṅu. Āmaqā iqueni hiunji kuapānāṅṅaṅi, ne yamwiqā āvātanā wāunjuā huitaṅā-huitaṅā vqāṅgque, yāṅā āqānātā qāyunā imākqā iquvi. He iqueā hiṅuā iqinji, suqā ānguānāṅinā imākqāṅṅeṅqe, nāqṇqā ae eā, ga iutaṅi iquaquiyqā wāunjuā yātamākqā vquātṇqā diṅqe, kiinā āwinyā. ²³ Inji, Talusi iqu, nyitā anā ita, he yātamākqā heyqueaṅqā inqā wāunui, imākātqāṅueā ique. Itāṅga neqā neyāmaqā iquaqu, Jisasi Kraisi Iqueqā yoqēṅqā aquvāqṇqā iquaquā kukṇuā āmapqā enyā, Kraisi Iqueqā yoqe haqeqā inā āmatnāmāutqāṅiyi. ²⁴ He āmaqā iquaunji, suqā ānguina iwitqueqāṅguwitāṅi, āmaqā Jisasi Iqueqā yoqēṅqā aquvāqṇqā iunji, nātmatqā tquaquinqā nāqṇqā mapṇqe. Ii, hiqā suqā naqā-qakuānāṅā āmaqeuṅqā āwiṅqā iquesā, itāṅga ne henyṅqā aāṅā yeeqā kiinā itanā ātātunquā iunji, hiṅṅinā matqā itqāṅu.

9

Suqā quuvqā heqiyqā āwa itqāṅuwā iquau qāyunā vqēṅqā

¹ Goti Hanjuwā Iqueqā āmaqā, qua Jutiya iu āpmeṅuwā iquau yātamākqā i vqāṅqe, heqā āwqe etikatmākqāṅqā-qae, nyi iinqe tuwanjuā hāmāusqā maqāyqā imā. ² Henyqā iinā nāqṇqā ae āmamitaṅi, heyaqā yoqe, Masendoniya pmeqā iuqā hiṅuā iqisaṅi, haqeu āmamāutmā, tii ātumiṅqe. “Quvāukuā ae āpāukqā iquesa tiinji, qua naqā Ākaiya pmeqā hṇqua* imākṇṇqā iinqe, ipāmāmbu

* 9:2 Korinā, ii qua naqā Ākaiya iqueqā aṅā-himqā naqā kiṅṅanāṅā iquvi.

tii äpmenäüä.” Nyi iinjä tquangqenqä qätä änyipiyi, Masendoniya pmeqä kuapänänjä hñqua, iquauqä quuvqe äwivauqangi, nätmatqä hui inä vqänqä äwiñgqeqä. ³ Itangi ne heyaqä yoqe haqeqä ämamäutanä ätätunque, kukñuä hñgi teqänqä manyinğangi, nyi henyqä ätuätñqä-pa, he näwinyä ipämambu pmapñqe, neqä neyämaqä iquauñi dowatmqä itqänjä. ⁴ Ga nyitä, Masendoniya pmeqä hñquatä, äquvepätanä, he nätmatqä wipñqe, näwinyä mäpmeqä etangä eqänatque, inğani ne, neqä kukñuä ätuätunquä iinjä womba meqangua, he-pqe inä meqänqä ätqä. ⁵ Itangi neyämaqä iqua, hiñuiqä pññqä kñuä ämakqe. Iwä iqua emepu, nätmatqä äñguä iwimäkqänqä, he ätnämäupñqä ae ätukuwä-pa, qäyunänä ipñqä yätamäkqä epnuwänqe. Itani, ne inğa timanä. Iutani he kukñuä yänänäqñqä duta mäwqä, äwqä yeeqetä vqangä hiñuä eqänğuanä.

⁶ Kñuä indqämbu! Ämaqä ymisanjä vowi, wänqäpu äqutätñqä iqu, kiqä häukuä nänqe, wänqänänjapu menä. Injë ämaqä ymisanjä vowi, hävemnäqñqänänjä äqutätñqä iqu, kiqä häukuä nänqe, aanjä kuapänänjänä mequänä. ⁷ Iinjñqe, he hñqunä-hñqunä nätmatqä wipñqe, heqä qeqä-quuvqä imda äñguänä indqämbiyänğa wipñqe. Ämaqä hñqu, kuku äunätä vqänqä, itanğa “Hñqu ‘iinjä-iinjä iyä’ dätqätangi ävqänä” tqänqe, ii quvqe. Ämaqä nätmatqä vqänqe, aquvänä itä ävqä iquenyqe, Goti Iqu kuapänä winyänä. ⁸ Itanğa Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hñgi ävätnqä iutani, Iqu hävemnäqñqä etapquänä. Iinjñqe, hiqä äpmaka upñqä iunji, he nätmatqä aanjä qäyunänjä-tänjä äpmepu, wäñjuä äñguä eeqänänjä imäkqa uwqäpñqä iunqe, nätmatqä eeqänänji ämeqäpnä. ⁹ Suqä iinjqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii ätä. “Iqu, ämaqä nätmatqä maeqä iquauñi, iqueqä nätmatqe hñgi ävqäwätñqe. Iqueqä suqä jänänänjä iinji, hea ique-ique äpakänä witäniqe.”† ¹⁰ Itanğa Goti Iqu, ymisanjä piiki vowä mäuqänqä ävätä, ymisanjä bñqenqä Vqä-qu eä, ga he äwa miqänqä, aanjä qäyunänjä-tänjä epu, hiqä suqä ämaqä huiziu yätamäkqä vqänqe, aanjä naqänänjä, piikä iqueqä häukuä enqä-pa, wiqätñqä etapquänä. ¹¹ Iqu äwa miqänqä etapätqätangqetani, ga he-pqe Jutiya pmeqä iquauñi, kuapänä vqäpñqe. Inji ne mbqe äma vqangqetani, Jutiya pmeqä iqua, he nätmatqä äñguä ii vqanguwñqe, Goti Iqueni, “äñguiqä” tupunä. ¹² He suqä yätamäkqä iqä ique, imäkquwä iutani, Goti Iqueqä qokä-apäkä huizi iqua, qu äwa miqä pmetpñqä

† 9:9 Apqä Bukä 112:9

yätamäkkä vqänqä inä hmanji. Ii, ämaqä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iqueni, “Änguiqe” aanä naqänänjä tquäpnqä inänji. ¹³ Heqä wäunüä yätamäkkä vqänqä iqu, ii hiqä suqä änguänänji ätnänjä iqi maeqangqetani, qu henyqe, “Qu Kraisi Iqueä kuknuä änguinqe, awä-tqänqä inqänä manä, qänaknä inä iqä iquaiqä” tpnä. Itanga he qutä, ämaqä eeqänänjä huizi iutä, nätmätqä yätamäkkä aanä kuapanänjä ävätqänjuwä iunqe, qu näqñqä metpnä. Hiqä suqä iquaquinqä kñuä indqämbiyitani, Goti Iqueqä yoqe, hageqä mamäupnä. ¹⁴ Itanga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqä iuta hiñgi vqä iunji, he hävemnäqñqä etapqenqä näqñqä epiyitani, henyqä kuapanä äwinyätä, Iqu he änguä emäkuätñqä diñqe, yatñqä vqäpnä. ¹⁵ Iqu nätmätqä änguä iinjä, aanä hävemnäqñqä hiñgi qanyä änatapätñqä iunqe, ne a änä matäuqä yanä. Iinqe, Iqueni “änguiqä” tquatuñquänänji.

10

Poli iqu, iqueqä wäunjuñqätä, yoqä naqenqätä, ätkqenqä

¹ Korinā pmeqä iquenä, nyi Poli iqunä, suqä Kraisi Iqueqä du qänaknä itmä, nyaqä kuknuä etmqe, qätä änguä änyiyäpu, änguänä iwäsäupñqenqä yatñqä eyqä. Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äkittqänätä, ämaqeuni qe-qeiqi itquaminqe. Iinjä iqä qäyä etangi, ämaqä hñqua nyiñi, tiinjä änyinyuändätqänjuwi. “Poli iqu, nesä anä äpmeqänqani, pemä miqä, kuknuä qeiqinyä tqueqä. Ä kinämä äpmeqänqani, kukñui yänänäqñqänä natqueqä.” ² Itangi nyi yatñqä eyätmä tiinjä etmqe. Nyi äquvepätmä hesä anä äpmanänqani, kuknuä täqñqänänji etmninqenqä manyinqangi, he änguänä mimbu. Inäqe ämaqä nenyqe, “Iqua Goti Iqueqä suqeu qänaknä miqä, qua täutanä iquauqä iunä, iqä-quaiqä” ätätqänjuwä iquauni, nyi kuknuä täqñqänänji tumniqeqä, kñuä indqänätqänä. ³ Naqä-qakui, ne qua täu äpmeñquä iquneyi. Inäqe ne mäki, ämaqä qua täutanä iqua itqänjuwä-pani, miqä ma itqänju. ⁴ Nätmätqä ne mäkänqä ämeñque, qua täutanä hmanji. Ii Goti Iqueqä mäkä-iqä yänänäqñqä-tänä, neyaqä mäkä-hunqä iquauqä anä wäkiqä iu äktäutanä, äqiyäpnasqiyänqä iiyi. ⁵ Itanga ämaqe, quwqä kñuä indqänqeu kuknuä quanqi äma äpeyäpu, huizi iqua, Goti Iquenyqä näqñqä mapñqä iunji, qñqanjä äyqanjuwä iquauni, mäñdi äkittqiyätqänju. Itanga ämaqeua kñuä indqänqä quvqä di, guä äkiqiyetanä, iquauqä kñui, kinänämä mäwiqä, Kraisi Iqu-tänä qäqiqi äwitä Ique qänaki wivändqäpnqä imäkätqänju. ⁶ Ga hiunji he, Jisasi

Iqueni hāmānānā qānāknā vqāngpāqāngani, huizi ii miqā iqānguwā iquauñi, hañā-iqā kima vatunque, ne tāngani nāwinyā imāknanā āpmeñu.

7 He nātmatqā ātimāutqātāngi hīnuā āqunāpiyā iuñi, yāpāngisa ma, haqāngisanā āngūā iwāsāutunque. Inī hesañā hñqu, “Kraisi Iqueqā āmaqā naqā-qakui, nyināñqā” kñuā indqānātqē, iqu, nenyñqā-pqē tiñā indqānātñqē. “Poli iquā, huiziquatāñi, nyi Kraisi Iqueqā-qunā āpmeñqā-pañi, eequne asānāñā āpmeñunā.”⁸ Naqā Iqu ne yoqā-tāñā hiatunquā inemākkqē, ii he qui emākqāñqā ma, yātamākkqā heyqñqā iiyi. I etāngi, nyi neqā wāunūā itunquā tāunqā aquvānā itmā, neqā yoqā haqēqā inā mamāmqē, womba miqā ymā.⁹ Ināqē he nyinyqā kñuā tiñā indqāmbñqā diñqē, manyiñqā yasāmānā iqi. “Iqu tuwanūā āqāyqē, ne zā nemākātñqā āqāyqiyā.” Oee.¹⁰ Āmaqā hñqua tii ātātqāñuwi. “Poli iqueqā tuwanūā iuñi, kukñuā yāñānāqñqā, hañā-iqā-tāñā ātātā qāyqā-queqā. Ināqē iqu iqueqā-kiuā, nesā anā āpmeqāngani, hañuā āwitā, kukñuā hīngiñqā enqā-pa tquāñqiyā.”¹¹ Āmaqā iñā ātātqāñuwā iqua, nenyñqā nāqñqā tii mapñqāuā. Suqā ne hesā māpmeqā eanāñga, tuwanūā iutanā āmetquetquā ii, anā āpmeñāngani, asiqu metquenā.

12 Neqā-neuāñi, ne āmaqā quwqā yoqā haqēu āmāmānātqāñuwā iquatā, anā māqāqasāuqā itanā, “Neqā suqā imākqē, asānāñiqā” matñqā pa yanā. Iqua quwqā suqēñqā iwāsāupiyanāngani, naqā-qakuā iutanā miqā, quwqā kñuā iutanā iwāsāuqā iquayi. Āmaqā suqā iñā imākātqāñuwā iqua, kñuā āngui maeqā iquayi.¹³ Ināqē ne neqā yoqā haqēqā āmāmānātanāngani, ne wāunui, yāpaqāngisanā miqā, wāunūā Goti Hanjuwā Iqu atāunūā ātāutā, ānātapkqā ique imākātunquā iunqānā iwāsāutanā, āmāmānātqāñu. Itāñga Iqu ne wāunūā imākātqutquatunquā ānātapkqē, he Korinā pmeqā iquenā yāpā iñgisayi.¹⁴ Ne-ganā Korinā pmeqā iquenā emetanā, Kraisi Iquenyqā kukñuā āngui, āma āpkquetāñi, ga ne he tāñga āmeyātanāngani, neqā hiqñqā Goti Iqu ānātapkqā iuñi āvausātanā, haqā nāñdi māwqā itqāñu.¹⁵ Wāunūā āmaqā huiziquauqā imākmitpqā iunqē, ne neqā hiqñqā iuñi māmāwqātāuqā itanā, yoqā haqēuñi māmāmāunqā pa itunque. Heyaqā quuvqā heqiyqā di yāñānāqñqā timāutqāñgani, Goti Iqu wāunūā neqā ānātapkqē, hiyaqā awā iqñi naqānāñā timāuquātñqē, kñuā yāñānāqñqā āmeñu.¹⁶ Itāñga iutanā, ne kukñuā āngūā tā, qua naqā hiyaqā tuwā iñgisa āwiñuwā iunqā āma uwqāñqē, kñuā

inä ämenju. Ga ne iinjä imäkätanänggani, neqä yoqä haqeuji, wäunui ämaqä huiziqua ae imäkkuwä iunqe, mämamäunqä yanä. ¹⁷ Yoqä haqeqä mamäuqänqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätnä.

*“Ämaqä kiqä yoqe, haqeqä mamänätñqä äwiñgqä iqu, yoqe, Naqä Iqueqenä mamäuquätñqeqä.”**

¹⁸ Ii tiinjä etanjiyi. Ämaqä hñqu yätqä-yätqänä itä, iqueqä yoqe, haqeqä ämamängqä iqu, ämaqä yoqä maeqä hiñginqä iquvi. Inji Naqä Iqunä, ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä ämamäuqäqe, naqä-qakuä yoqä-tänji, iquvi.

11

Poli iqueqä suqenqätä, quanğä-tqä iquauqä suqenqätä

¹ Nyi kukñuä äñgui matqä qämä-qämä inqä tmqä iqä-qae, hiñuinä ñqämbu. He iinjä imäkpniqä? ² Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqe, hñqueqä yäpä-iqi mäpmeqä, Iqueqä yäpä-iqinyä pmeqänqä äwinyänqä-panji, ga nyi-pqe henyqe asä iinji. Nyi he Kraisi Iquenyqä tuwakñä ae enyuekqe. Inji, he apäkä, qokätä hiqaqä anä mäwiqä ii enqä-panjä etanji, Iquenyänä muanätñqä etma pmqänä. ³ Nyi kukñui iinjä etätmänggani, ze tiinjinqä iqä. Qämakiq, iqueqä näqñqä quanğä huitanjä-huitanjä iutanji, Ipä iyyqä kñuä indqänqe, mñä-mñi äwikqä-panji, yamwiqä emeqanğa, heqä kñuä indqänqä äñgui, gi-mända ämequatätä, itanğa Kraisi Iquenyqänä ikikinyänjä äpmejuwi, endumäqänqä diñqä ätqä. ⁴ Nyi zä änyinğqe, tiinjä hiñuä ae äqunğqä iutanji. Ne Jisasi Iquenyqä kukñui, naqä-qakuä awä etätunque qäyä etanğqä-qe, ämaqä hñqua emeqisäpu, hui-mända etätqänjä. Itanğa Dñä Äñguiqutä, kukñuä äñguä we-hunqetäni, he nesa ämetqänjuwä-qe, iqua dñitä, kukñuä äñguä we-hunqetäni, aanjä hui-mändaninğqä etqanğuwänğa, he “Iquauqä kukñui, naqä-qakuä” kñuä heyqanği, iquauñi hiñuinä äqunätqänjä. ⁵ Ämaqä iquauñi, he haqeu muämäuqanğuwä-qe, nyaqä iwäsäuqä duñi, “Kraisi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä naqä-qakuä yoqä-tänjä-qua hmanji. Nyi iquauqä yäpä iqi mäpmeqä enänä” kñuä änyä. ⁶ Nyi kukñuä äwi-iqä matqä itmä-qe, nyaqä näqñqä di äwa miqä eä. Hiunji eeqänänjä iunji, ne nätmätqä eeqänänjä imäkätanä iunji, neyaqä näqñqe ämetqueqänqä äyä imäkätunque.

⁷ Itanğa, nyi kukñuä äñgui awä etätmänggani, “Mbqä dappiyä” maetqä iminqe. Inji nyi he naqä yoqä-tänjä emäkmqä diñqä, ñqä-näuäñi mändi i äkittqänminqe. Nyi

* 10:17 Järämai 9:24

iinjä imäkminqenqe, he “li suqä quvqeqä” knui, sunqä indqänätqänä? ⁸ Nyi heyaqä awä iqi äpmamä, kuknuä awä etätqätanğa, Naqä Iqueqä yoqenqä aquvqıñqä huizi iqua, nyi yätamäkkä nyätñqe, mbqä ändnämäuminjuwi, inji nyi quwä-meqänänjunä ämotauminqe. ⁹ Nyi hesä anä äpmaminqänğanı, mbqänqä äwa itmä, “yätamäkkä nyipiyä” ätätmä, hanä-iqä metapqä iminqe. Nyi yätamäkkä ämakqe, ii neyämaqä Masendonıya äväma, Korinä iu ätimäukuwä iquauta, nätmatqä äki-äkitanä nyi äwa iminqä isua, qäyunä ändapkuwi. Iutanı, nyi he maeqäknqä imä, hanä-iqä metapqänqe, ñqä knuä iqu a äqätqa äpätñqe, yqänä äqätänä. ¹⁰ Inı Kraisi Iqueqä kuknuä naqä-qakui nyitä wıtanğqetanı, nyi naqä-qakuänä tiinjä ätqä. “Ñqä suqä ämaqä du maeqäknqä itñqenqä yoqä haqeu mamänğanğundqe, ämaqä qua naqä Äkaiya ique im-imä äpmakäwäunjuwıtanı, hñqu manğiminyqä yänä.” ¹¹ Nyi he maeqäknqä inqä iinqe, he knuä tiinjı maeyqä ma eä. “A, iqu nenyqä mäwinqä naqä-qakuänä itäqä iutanjqä.” Oee. Nyi henyqä aanä kuapänä änyinätñqä iinqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä.

¹² Ga nyi he maeqäknqä-pa itñqä iunı, yqänä iqämä. Li tiinjä dunqeyi. Ämaqä hñqua, nesä asänänjä epu, iquauqä yoqe haqeqä mamäumbñqä diñqe, ämaqeua hiñuä iqinjı, hänaqänqä qävqä itqänä. Iinjä timäuqänqe, nyi qñqanä äyätqänä. ¹³ Ämaqä iinjä iqua, naqä-qakuä kuknuä awä tuäkiqänqä ändowatqä iqua hmanji. Quwqä-quwä imänäpu, Kraisi Iqu kuknuä awä tññqä ändowatqä-quanä epu, kuknuä qanği äma qanğıñqä iquayi. ¹⁴ Qu iinjä iqanğuwıñqe, he yäunjuä miqä pa iqanğpu. Li tiinjä ätimäuqi. Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä huiwä di huitanä äkunmäknätä, ynaunjqä tä äyänätñqä iqua enqä-panä timäutñqä imäknänä. ¹⁵ Setänä iqueä wäunjuä-wiyqä iinjä iqua, quwqä huiwi äkunmäknäpu, suqä jänänänjä iqueqä wäunjuä imäkqä-quanä eqanğpqe, ii yäunjuä inqä hmanji. Kimanı, qänakndanı, iquauqä wäunjuä äänä imäkmitpqä iuta hanä-iqä mapnuwi.

Poli ique, hanä-iqä kuapänä äwimakqenqä

¹⁶ Inı nyi kuknuä anğui maetqä, qämä-qämä inqä kuknui hñqu, anğı etmqe. He, “Iqu qämä-qämä itñqä iuta ätqiyä” knuä eyätñqe, manyinğanğqä-qe, hiqä enqä dunä indqämbu. Mä nyi, ämaqä qämä-qämä inqä itqänjuwä-pa, ñqä yoqe haqä-iqä wänqäpu inä mamänmqe, hiñuinä ñqämbu. ¹⁷ Nyi ñqä yoqe, haqeqä mamänqenqä kuknuä

tā ātqe, ii Naqā Iqueqā āwiŋqā iuta hmanji. Qāmā-qāmā iqā iquauqā suqe āmetmä ātātqānjā. ¹⁸ Āmaqā kuapānānji, qu suqā qua tāutanā iuŋqe, quwqā yoqe haqeqā āmamānātqānjuwā-qae, nyi ŋqā yoqe, haqeqā inā mamānmqe.

¹⁹ He hiqā-hiuāŋqe, ‘Ne kŋuā iqā āŋguānāŋā-tājuneyqā’ indqānātqānjuwā-qae, āmaqā hŋqu qāmā-qāmā iqā kukŋuā etqanŋqā iinŋqe, aquvānā ipu, hiŋuinā āqunātqānjā. ²⁰ Tiinā-pqā inānji. Āmaqā hŋqueqā wāunui hiŋgi wipŋqā emākqanŋqā, ā nātmatqā heyaqenā metauqanŋqā, ā he quwqā āwiŋqā dunā imākŋŋqā emākqanŋqā, ā āmaqā naqā eŋqā-panā imāŋganŋqā, ā hiqā manju piya eqāyesqanŋqe, iqueqā āwiŋqā iuta qāyā emākātŋqā hiŋuinā āqunātqānjuwā iquenji. ²¹ Ne hesā āpmaminquāŋganji, yāŋānāqŋqā maequne, iquauqā suqā iinā imākqāŋqe, asānā memākqā iminquetanji, “Nyi womba itqāŋānā” etmqāta? Oeyqā.

Āmaqā hŋqu yāŋā āqānātā, iqueqā suqenqā awā tātŋqā iqāqe, nyi-pqe zā miqā, ŋqenqā awā tmā. Nyi kukŋuā iinji, āmaqā qāmā-qāmā ipiyā iqua ātātqānjuwā-manā iinā ātātminqā, ‘oānā’ etqā. ²² Hiqā kŋuā indqāŋqe qui imākātqānjuwā iqua, Hiŋru iquatanā-quayqae, nyi-pqā inānji. Ā Israitqā iquayqae, nyi-pqā asā inānji. Qu Aprāhamā iquesanā iutanā hueqā-himqā iquayqae, nyi-pqā inānji. ²³ Tāŋganji nyi āmaqā qāmā-qāmānjqā hāmānā epiyā iqua eŋqā-panā emā tmqe. Qu, “Krais Iqueqā wāunūā-wiyqā-quneyqā” etāpiyāŋganji, naqā-qakuā etātqānjuwāta? Iqueqā wāunūā imākqā naqā-qakui, ii nyinji. Nyi wāunūā iquenji, tnāŋānānjā itmā, guā kuapānā āpmeqisātmā, itanŋa a āŋgiqātāpu, ptqā kiinā āmbāsātqānjuwā iutanji, qunji āmāwqātāunā. Itanŋa āpākonmātmā itmi, kuapānā iqāsātŋqe. ²⁴ Israitqā iqua ikkuwitānji, aanā kuapānā, 39* inā tāua āndowikuwi. Qu nyi ptqā iinji, hipa hŋginji eeqā iinā āmbāsāqāsminjuwi. ²⁵ Hiunji hŋquaqu-hŋquenā inŋa-inŋanji, Romātanā hŋqua, iquauqā-iquauqāŋga, jāvqetā ptqā āmbākkuwi.† Hiunji hŋquenji, nyi hikinā nnāmbāsquānā ikqe.‡ Hiunji hŋquaqu-hŋquenji, nyi yimba ikāminqāŋganji, yimba iqua qui inŋa-inŋa imākñāqiskuwī. Iutanā hŋquenji, nyi hiunji hŋque, heatqā hŋque, eqā-pŋā iu āpmakqe. ²⁶ Anā kiinā imŋā iuŋqā qanā ikitmāŋganji, eqā huakā ānma uwqānā

* **11:24** Kukŋuā-suqā 25:3 iunji, “āmaqe tāua ātāvāpiyāŋganji, 40 māmāwqātāuqā pambiyā” ātānā. † **11:25** Wāunjuinŋqā 16:22. Hiunji hŋquaqu-hŋquesanā hŋqu, Poli iqu Pilipai iu āpmaminqāŋganji. ‡ **11:25** Wāunjuinŋqā 14:19

itä, itaŋga quwä-meqä iqua, pizqä bäsqänä ikämiŋqe. Itaŋga nyämaqä Israitqä iquatä, ä huizi iquatä, pizqä bäsqänä imiŋuwi. Anä-himqä naqä iutä, anä avqŋqä iutä, itaŋga eqä-pŋä iutäni, äpäkonmätmä imiŋqe. Itaŋga, “quuvqä eqiyätqäŋunä” quanğä ätätqäŋuwä iquauä hipa iutani, qui imäkŋqänä imiŋqe. ²⁷ Hea kuapänänğanğani, nyi wäunğüä huitanä-huitani, dŋä huqä imitmqe, hiaqäqä mäwiqä imiŋqe. Hea kuapänänğanğani, buayänğqä dä änyätä, eqänğqä quväkä yäkänä änyiyätäqä-qe, nyi isua maŋqä imiŋqe. Hiunji kuapänänğanğani, qäkämänğqä äwa itmä, iiqä ändmiŋqe. ²⁸ Itaŋga hanä-iqä ii qäyä ämetmä-qe, hiunji ique-iqueni, nyi ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenğä aquvä äqänätqäŋuwä eeqänänğä iuŋi, äänä mimqändiyätmä, äwäwa itmä itŋqe. ²⁹ Inji ämaqä hŋqu, iqueqä yänänäqŋqe hma etä hanğüä äwiqe, nyi iquenğqä huäqä nuŋğanği, hanğüä inä wämä. Itaŋga hŋqu nätmatqä hmbu iwimäkqanğqeta, suqä quvqä imäkqanğani, nyi äwqä tä hänaqä jänä.

³⁰ He kukŋüä qäte, ämaqä quwqä yoqe haqeqä ämatnämänäpu tqä iquauä wiyqänğqä enyätŋqe, inji nätmatqä nyi yänänäqŋqä maeqä emqä ämetqueqä iuŋqänä, ŋqä yoqe haqeqä matnämänmä. ³¹ Goti Hanğuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqueqä Goti Iqu eä, Kaniqu inä eä, yoqä haqeunji, hea ique-ique momuäqŋqä Iquvi. Itaŋga nyi nyaqä kukŋüä iinji, quanği matqä iqänğqe, Iqu näqŋqä eä. ³² Nyi anä-himqä Dämaskasi du pmetanğani,§ anä-himqeutanä gapmanğä, ämiqä naqä Arestasi iqueä yäpä iqi äpmeqä iqu, ämaqä mäkä-iqä hŋquau, nyi a äŋgiqätŋqänä, anä-himqä naqä iqueuä täkŋä hävqä eeqänänğä iu ätqäteqäukqe. ³³ Nyi iqueqä hipa iuta qupäwunmqe, ämaqe, hiqökä-qä iu äkiqumuatenjiyäpu, anä huä iutani, täkŋä yäpaqä mäŋgisa guä äŋqäyämawatqanğuwänğga, zä ätawunmä äwekqe.

12

Poli iqu qäukuä yätunğä ekqenğä

¹ Suqä yoqä haqeqä matnämänğqe, ii yätamäkqä miqä etanğqä-qe, he kukŋüä iunä äwiyätqäŋuwitani, nyi ŋqä yoqe haqeqänji, äpakä ämatnämänğgmä. Täŋğani nyi kukŋui, wätqä enğä-manğä äqunätmiŋqätä, nätmatqä zä äwiŋqä iinğä, Goti Iquesa näqŋqä ämakqä iinğätä tmqe. ² Nyi ämaqä Jisasi Iqutä ämuänğnänğqä hŋquenyqä näqŋqä

enā.* Quväukuä 14 ae äpawqanğa, Goti Iqu ique, qua täuta qäukuä hñquaquñä iquaquvqä tuwä yänğisanä iquenyqä ämākāqiyāma ekqe. Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqenä ekqätiyä-qe, nyi maqnqä enä. Näqnqe, Goti Hanjuwä Iqunä eä. ³⁻⁴ Nyi anğumä tiinjä ätqä. “Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqe-qunä ekqätiyä? Nyi maqnqe, Goti Iqunä näqnqä eä.” Iqu yäñi äpmeqe, kukñui ämaqä änä matqä ipu, pmua äwiñqä ii, tqanğä äwikqe. ⁵ Nyi ämaqä iqueqä yoqe haqeqä momuämä. İnäqe nqä yoqe, haqeqañi mämamānqä ymä. Nätmatqä nyi yänänäqnqä ma-qunä eämä, ämotqueqä diñqänä imäkmä. ⁶ İnji nyi nqä yoqenqä iinjä iqä-qunä etanğundqe, nyi qämä-qämäñi miqä, kukñui naqä-qakuänä tqä-qunä emä. İnji ämaqe, nqä yoqe haqeu hiñgi mandnämäuqä diñqe manyiñqä itñqe. Qu nyaqä suqä imäkätñqeutä, itanğa kukñuä nyi awä ätätñqä iutanji, kiqä quatä-tänjä äyä etanği hiñuä äqumbiyi, itanji nyaqä yoqenqe, inji inğa imäqä eä. İnqe nyi nqä yoqe, haqeu mämamānqä imä.

Goti Iqueqä yänänäqnqenqä

⁷ Nqä-näuäñi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä aanjä äñğuanñä zä wiqe, kuapanä ämändqueqanğqeta imänqä diñqe, Iqu mäwiñqä itqäuä. Iqu nyi iinj miqä imñqe, nqä huiwä täunji, täñä qäyä änunätñqä hiñuinä äñqänğqe. Hanjä-iqä i ämetñqe, ii Setänä iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqu, nyi quvqä nyimäkätñqä inqeyi. ⁸ Naqä Iqu nätmatqä nyaqä huiwä tämä änunänqe, huätä nyiyamäutñqe, nyi yatñqä hñquaqi-hñque äwikqe. ⁹ Iqueqä kimanji, tii ändkqe. “Nyaqä yänänäqnqe, ämaqä yänä-maqnqä, hanjuä iinjä wiqanğuwä iquau äwimetäqänğani, wäunjuä ätnänä iqi imäkänä. Iutanji, Nyaqä qeqä imänqeta hiñgi vqe, aanjä qäyunänjä-tänjä enä.” İnji nqä woyqä miqä, hanjuä ii äwitñqä diñqe, nyi yeeqä itmä, awä tqämä. Ii Kraisi Iqueqä yänänäqnqe, nyitä pmetätñqä diñqeyi. ¹⁰ İnjä etanği, nyi Kraisi Iqueä wäunjuitanji, nyaqä yänänäqnqe aanqä etäqä-qe, ämaqä hui quvqä indqueqanğuwä-qe, hanjä-iqä huitanjä-huitanjä ämetmä-qe, itanğa ämaqä hui yuuwä gitäuqanğuwä-qe, nyi yeeqänä itmä äpmeñä. Ii nyi näqnqä tiinjä emä iutanji. “Nyi hanjuä äwitmñğani, Goti Iquesa yänänäqnqä naqänänjä-tänjunä pmetmqänä.”

Poli iqu quuvqä heqiyqä iquau yätamäqä vqenqä äwinymñqenqä

¹¹ İnji nyi qämä-qämä inqä kukñuä ii ätqe, ii he iny-imäqanğuwä iuta ätqä. He nyinyqe, ämaqeu awä äñğua

* **12:2** Näqnqä-tänjä iqua, Poli iqu kiqä-kiuänqä ätkqä-qe, mändi äkittqiyenğqenqä ätqä.

tquä etanġqä qäyuna-qe, inji mimäkqanġuwä iuta nġä-näuwä awä ätqä. Nġä-näuwäni, nyi naqä-qakuä tiinjä etqä. "Nyi ämaqä hiġġinqä iqunġqä. Inäqe ämaqe, he iquauġqä 'Ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpġqä dowatqä naqä-qakuä iquaiqä' kġuä indġänäġuwä iqua, nyi mämanġqutäuwä inäuwä." ¹² Inji nyi, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä ändowatkġenqä, he ämetquamqe, heyaqä awä iqini, nyi nätmätqä ämaqä änä mimäkqetä, ktqä yäunüä iqetä, ktqä wäunüä yänänäqġqä imäkätmitani, enyqä miqä äyä imäkminqe. ¹³ Inġani nyi suqe, ämaqä Jisasi Iquenqä aquvä äġänġawätġänuwä huizi iquau ämotquaminqä-pa, he asä iinjä äyä ämetquaminqe. Inäqe, nyi hanä-iqä metapqä imqä diġqe, "He nyaqä huiwi äminyipiä" ätätmi, yatġqä maeyqä iminqe. Itanġi he, "Iqu suqä iinjä, quvqä inetquaminqeqä" kġuä eyquti, äwqä-hanä, nġä suqä quvqeta ämetġänuwi, huätä manmäupu!

¹⁴ Täġġani nyi tquaqi ae emakqä iunji, tquenji emamqä näwinyä äpmejä. Nyi äpmġänġani, anġumäni, hanä-iqä metapqä imniqe. Nyaqä änyinqe, heyaqä nätmätqä ämetaumqä ma, he Kraisi Iquenyqätä, nyinyqätä, quuvqä eqäpġqä inqeyi. Suqä tiinjinqe he näqġqe. Ymeqe, kunaqä-kunuġuau yätamäkqä wipġqe, ymisanjä nätmätqä isuanqä qävqä ikipu, aquvä mämaqiyqä ipnä. Suqä iinjä, kunaqä-kunuġuanä, ymeqä-quau yätamäkqä wipġqä, imäkqäpnä. ¹⁵ Nyi he äġuä äpmaka wätġqe, yeeqänä itmä, nätmätqä eeqäpnäni etapätmä, itanġa nġä-näuwäni etapnmä. Nyi henyqe kiinjä änyinqe, yändi päyätqätanġqetani, ga he nyinyqä enqe, mäġgi sunqä päwiqi? ¹⁶ Inäqe hġquenä, nyaqä suqenqä tiinjä ätätqänuwenji. "Ii qäyunġqä. Iqu neyaqä nätmätqä isua, ätnänäqini mämeqä itġeqä. Iqu quanġä änatätä, yamwiqä äneyätä, qämä-qämä inemäkätä, neyaqä nätmätqe, ämänätautġeqä." ¹⁷ Änäänqäwä? Nyi ämaqä henyqä ändowatkqä iquautani, hġque, "Si iquauġi quanġä yamwiqä ävätnä, nätmätqä ämändauwa biyä" ätukqätanä? Oee. Nyi iinjä mimäkqä iqunji. ¹⁸ Ämaqä iutani, nyi kukġui Talusi iquenyä vqanġä, iqu i emakqe. Iqutä qanä anä ikäyinqe, nyi neqä neyämaqä hġqutä äyä ändowatkqe. Inġani Talusi iqu quanġä yamwiqä eyätä, heyaqä nätmätqä hui, quwä ämetaukqäta? Ä iqutä, nyitä, ye kġuitä, suqetäni, naqä-hġqunä mindqänqä iqueätanä? Oee, ye asänä etqueque. ¹⁹ Ne hiqä-hiuä yätamäkqä heyatunquä diġqe, Kraisi Iqutä naqä-qakuä ämuännanä, nätmätqä eeqänäni, Goti Iqueä hiġuä iqisa imäkätqänu. Inäqe, he neyaqä kuknuä tuwanüä täu äqänänqe, a ätäupiä, "Iqua quvqe qäyä

imäkäpu, neyaqä hinuä iqini, quwqä-quwä yätamakqä iinqä kuknuä isua änatätqänäüä” knuä indqänätqänuwäti? Nqä nyämaqä kiinjä änyinätqä iquenä, iinjä hmanji. Ne kuknuä eeqänänjä ii etätunqwe, ii he yätamakqä eyätanä, yänänäqñqä emäkatunquä iunqwe.

²⁰ Ii tiinjä etanjiyi. “Nyi qunqä äumqwe, qu suqä nyi manyinqä eänqä iu itqätanğä qunmniqätiyä?” ä, “He, nyi suqä, he maenqä eänqä iu itqätanğä nqämbnuwätiyä?” knuä indqänätmä, äwäwa itqänjä. Heyaqä awä iqini, suqä kuknuä mäkä äqäyänäpu, hñqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä änyäpu, äwqä tnänjä maqänä imäknäpu, huiziu mändi äkittqiyäpu, yänä-yänä ipu, ämaqä huiziunqä tuwängi kuknuä ätäpu, itanğa wäunui, knuä huitanä-huitanä iuta qui imäkqänqwe, äwäwa itqänjä. ²¹ Nyi henyqä anği äquvepmqänğani, nqä Goti Iqu, hiyaqä hinuä iqini womba iqänqä inyimäkqänqä-pqä dinqwe, äwäwa itqänjä. Ämaqä hesanä hñqua, suqä kiyä mätqä itä, suqä qokä-apäkä hiaqäqä hinği wäyäkiketä, itanğa suqä ynğä-hiveqä iqua imäkqä-pa qänğanä iminuwä iunqä, knuä makunmäknqä yqänä itqätanğä qunmqwe, iuta womba ämetmä, knuä qämniqenqä etqä.

13

Hiqä-hiuäni, qävqä inyäpu, yamwiqä inğpñqwe

¹ Tänğani nyi emamqwe, hñquaqu ae äquvepkqwe, huiziqu emamqä iqä.

*“Hanä-iqenqä, ämaqä hñquaqu, ä hñquaqui-hñquenäqua, kuknuä asänänjä dinä tqanğpwe, he qätä iunä äwiyäpu iwäsäuqäpnä.”**

² Nyi he anğu emetmä anä äpmaminquänğa, kuknuä yänänäqñqä etkqä-pa, tänğani qäqiqi mäpmeqä, kinänämä äpmamä etanği, ämaqä suqä quvqä qänğatqä imäkminuwä iquautä, huizi eeqänänjä iquendä, anğumä tiinjä etmqwe. “Nyi henyqä anğumä äquvepmqänğani, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä iquenä, hinuinä maeqñqä itmä, hämä-hämä emäkmniqä eä.” ³ Inji he nyinyqwe, “Kraisii Iqu kuknui, Poli iquesanä ätätñqäta, ä matqä itñqätanä?” ätnäpu, näqñqä mapñqä enyätqäüä. Iutanji nyi hämä-hämä emäkmniqwe. Ga he näqñqä tii mapnä. Kraisii Iqu heyaqä awä iqini, hanuä mäwiqä itä, yänänäqñqä tqäüänä. ⁴ Naqä-qakui, Iqu woyqä miqä, hanuä-qu eqanğa, zä-huätati äuekuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqetani, hänjä yqänä äpme. Itanğa ne Iqutä

* 13:1 Kuknuä-suqä 19:15

āmuānānā, Iqu hanuā äwākqā-pa, ne-pqe asānā äwinquā-qe, Goti Iqueqā yāñānāqñqetani, ne hiyaqā awā iqisa, Iqutā hāñā anā āpmentani, yāñānāqñqā iinjā iqueni ātimāutñqā imākqanquatqe, hinuā qumbnā.

⁵ Hiqā-hiuāñi, “Ne quuvqā qāyu eqiyāñuatiyā” tpu, hiqā kñuā indqāñqeutā, suqeutāñi, qāvqā inyāpu, yamwiqā ingpñqe. Heñi, Jisasi Kraisi Iqu, heyaqā yāpā ingisa āpmentqenqe, he maqñqātanā? Iqu heyaqā yāpā ingisa māpmeqā itanqutqe, ii he quuvqā qāyunā maeqiyqā iutani. ⁶ Itanqi nyi henyqe, kñuā tiññqā yāñānāqñqā ānyiyqi. He, ne yamwiqā iuta quanñā mākāñqā, Kraisi Iqu kukñui nesani etātñqā qumbunqāuā.

⁷ Inji tāngani, he suqā quvqā mimākqā iqāpñqe, Goti Iqu yātamākqā heyquātñqā yatñqā ävātqāñu. Ne ii imākātunqwe, ii he nenyqe, “Iqua yamwiqā iunji āmāwqātāuquwiqā” kñuā indqāmbñqā hmanji. Hesāñā hñqua nenyqe, “Iqua Naqā Iqueqā wāunūā imākqā quanñā-quayqā” qāyā indqānganquwā-qe, he suqā jāñāñāñinā imākqāpñqā ānenyātqāuā. ⁸ Qu nenyqā kukñuā quvqā tqanquwinqā äwāwa miqe itunqwe, ii ne, kukñuā naqā-qakuā iqueni, māñdi makittqiyqā iquatunquā iutayi. Kukñuā naqā-qakuā iqueni, yāñānāqñqenā imākquanā. ⁹ Ne woyqā māmētqueqā, hanuā witanqua, he yāñānāqñqā tqāuqanqppenqe, ne aquvāñā itqāñu. Itanqa he Goti Iqueqā qokā-apākā aañā qāyunāñā anqi timāupñqā diñqe, ne Goti Hanjuwā Iqueni, yatñqā ävātqāñu. ¹⁰ Nyi kiñā-tāmā yqāñā āpmamā, henyqā tuwanūā tā āqiyqe, ii nyi henyqā anqi āpmqāñgani, “Heqā suqā jāñā imākmbiyā” etātmā, kukñuā tāqñqā etqñqe, manyinñganiyi. Naqā Iqu nyi indmetā, wāunūā imākqāñqā yāñānāqñqā āndapqwe, nyi he qui emākmqā āndapqā ma, yāñānāqñqā emākqāmqā āndapqā eā.

Poli iqueqā kukñuā yeeqā inqā ātnāmāukqenqā

¹¹ Nyāmaqā iquennqā kukñui, hitunui iqi tii etqā. He aquvāñāñā ipu, Goti Iqueqā qokā-apākā aañā qāyunāñā anqi ātimāupu, nyaqā kukñuā iutani yāñānāqñqā imākñāpu, hiqā kñuā indqāñqe, heuāñqā manyuāktāuqā ipu, äwqā hanuā inqā pmeqāñqe. Itanqa Goti, āmaqeuñqā äwinyātā äwqā hanuā inqā vqā Iqu, hesā anā āpmetātñqe.

¹² He āmināpiyāñgani, quuvqā heqiyqā iquneqā suqā iunji, quneqā ingpñqe. ¹³ Goti Iqueqā qokā-apākā eeqāñāñi, “Yāā ñquauā! Ne henyqā hui mimāuqā inunā” etqā.

¹⁴ Naqā Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqā qeqā imāñqeta hinji ävātñqā iunji etapātā, Goti Hanjuwā Iqu Iqueqā henyqā

wiŋqe hesä äpmaatetä, itaŋga Goti Iqueqä Dŋä Äŋguänäŋä
Iqu äwqä naqä-hŋqunä imbu pmetpŋqä emäkquä.

Tuwanuä, Poli iqu Galesiya pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä kinğanä eqäminuwä iqua, ii Israitqä iquautanänji. Itanji qänakni, Jisasi Iqu Poli wäunüä imäkqä ique, kuknuä änguä we-hunqä-tänji, ämaqä Israitqä ma huizi iquau awä tuätñqä ändowatkqe. Itanğa huizi iinjä iquautanä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä hipñqä ipäqäkuwi, hanä-iqe Iqueqä ämaqä iquau tii äwimakqe. Israitqä iqua kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iminuwä-pa, ämaqä yäpaqängisanä iqua, hinuiqänänji, qänaknä miqä iminuwä. Qutanä hñqua Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä epiyänğanji, qu-pqe kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu, qänaknä ipñqä-ti, qänaknä miqä ipñqä-ti?

Israitqä hñqua, “Yäpaqängisanä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä tqua, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäunqä iñqe imäknäpu, kuknuä-suqä huizi Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqäpñqeqä” ätminuwä. Itanji Poli iqu ‘oeyqä’ ätuätä, tii ätmuinqe. “Ne quuvqä Jisasi Kraisi Iquenyqä eqiyätanitanji, Goti Iqueqä hinui iqi ämaqä jänänjä eätanä, hänä-pmeqä änyä-hänji ämetqänunä.”

Näqñqä-tänjä hñqua knuä tii indqänätqänjä. Israitqä iquautanä hui, qua Galesiya iunqä äupiyyi, quuvqä heqiyqä iqi pmetanquwä iquaunji, qu kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqä-qua hipñqä iwimäkminuwä. Poli iqu, iqua iinjä iminuwinqä qätä äwiyäqe, iqu Galesiya iquauqä quuvqä heqiyqetä, suqä iqeutä, jänä anğu iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyämäukqe.

Kinğanänji, Poli iqu tiinjä ätätä äqäkqe. Kuknuä änguä we-hunqä-tänji awä tuäkiquätñqe, iqueqä äwinqä iuta ma, ä ämaqä hñqueqä kuknuä qänaki iutanä ma, Goti Iqu Kiqä-käuä iunqä atäunüä ikqeqä. Auä, Goti Iqu ique tääqä ätuätumetä, kuknuä ängui ämaqä Israitqä iquautanä ma, Jisasi Iquenyqä änyä mañqä iquau awä tuäkiquätñqä äwikqe. Huizi, Poli iqu tii ätätä äqäkqe. Qokä-apäki Goti Iqueqä hinuä iqi jänänjä hipñqe, ii ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquanänjqä. Kuknuä yäpaki ätätä äqäkqe, tiinji. Kraisi Iqu ne suqä quvqä iqueqä hanä-iqeta

huätä newequatqanqutqännga, Dnä Ängüä Iqu neyaqä qanä uwqeunji, jänä inemäkqanji, ne huizi-pqä iquaunji, suqä änguinä iwitquetunqeqä.

Poli iqu, tuwanüä tquenqä kuknüä ätkqenqä

¹⁻² Ämaqä tuwanüä tque äqiyqä iqu, ii, nyi Poli kuknüä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Itanga Jisasi Iqueqä ämaqä nyitä anä äpmenquä iquatä ne tuwanüä tä, he qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä, qua naqä Galesiya im-imä aquvä äqänqawätqänqawä iquenqä ävawqatqu. Nyi wäunüä tque imäkqä-qunä emqe, ämaqä kiuänänjä hñqu, ä kuapänänji atäunüä änyiyäpu, änändowatkuwä hmanji. Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqu, Jisasi Ique, qua äptekuwä iuta anqumä ävauqumuatkqä Iqutä, ätenjijäsinyä, änändowatkiyä iqunji.

³ Goti neqä Apikutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta ängüä etapäsinyä, heqä äwqe hanüä imbu pmetnqä emäkqinyä. ⁴ Neyaqä suqä quvqe hma imäkätñqä diñqe, Jisasi Iqu Goti neqä Apiqueä äwiñqä iu qänaknä itä, Iqueqä-kiuä äwiñqqe. Iqu ne suqä quvqä qua täu äwiñqä iuta huätä inetmetnqenqä, i imäkkqe. ⁵ Iqu Goti eä, neqä Apiqu enqe, ne Iquenji hea ique-ique yoqä naqä vquatunquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Galesiya iqua, kuknüä naqä-qakui mäma hinüä ämaqunquwiñqä

⁶ Änäänqäwe! Kraisi Iqueqä qeqä imänqeta ängüä emäkkqä iquesa, Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqä hiätpnuwänqä tääqä etätmakqä qäyä etanqqä-qe, Iquenji mäma hinüä ämaqunäpu, kuknüä hui-mända äunjqua uwqanquwitani, nyi yäunüä naqänänjä eyätqänjä. ⁷ He qänakñi, kuknüä ängüä we-hunqä-tänji, naqä-qakuänänjä hma etanji, hñque-mända äunjqua äwqä. Ämaqä, he kuknüä ique mapnqä emäkquwä iqua, Kraisi Iqueqä kukñui, hñgi-mända äkunmäkäwqatäpu, hiqä knüä indqänqe, yuuwä emäkpnqä etma uwqä. ⁸ Iinjä etanqqä-qe, neñä-qe, ä ynaunjqä qäukuä haqä yätutanä hñqunä-qe, kuknüä awi, neqä ätätunquä iutani matqä hui-mända ätmitätqe, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinji. ⁹ Iinjñqe ne kuknüä ae etukquä iuvqae, tänganji anqumä tiinjä etqä. "Ämaqä hñqu kuknüä awi, he näqñqä ae ämetqänqawä iu matqä, hui-mända etqä iqu, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinjiyä."

¹⁰ Nyi kuknüä tä etqe, ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä matqä iqä. Goti Ique yeeqä iwimäkmqä iu ätqä. Inji

nyi ämaqëunä yeeqä iwimäkqunä etanğundqe, nyi Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkqunä maeqä imä.

Poli iqu, kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä ämakqenqä

¹¹ Nyämaqäüä, nyi naqä-qakuänä tiinjä etmqe. Kukñuä äñguä we-hunqä-tänjä nyi awä ae etätñqä ii, ämaqä hñqueqä kñuä indqänqä iuta hmanji. ¹² Kukñuä iquenyqä näqñqe, ämaqä hñqu dqanğı mämeqä ikqe. Jisasi Kraisi Iqu Kiqä-kiuä, kukñuä äñguä iqueni, ätnänäqinyä ämändquakqe.

¹³ Nyi hiñuiqänäñi, Israitqä iquauqä suqe a yqänä äqätmä äpmamiñqä iñqe, he qätä ae äwimiñuwi. Inğanı ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä qänğanğuwä iquauñi, hanä-iqä hävemnäqñqä ävätmä, hämänänä yuuwä tämqä imiñqe. ¹⁴ Iinjä itmänğani, nyi atqä-awäkauqä suqä iu yänänäqñqä imäknätmä, Israitqä iunı, ämaqä nyitä asänğatqä iquau ämawqätäumänğga imänmiñqe. ¹⁵⁻¹⁶ Inäqe, nyi ñqä nipeuä äwqä imä yqänä mnätanğga, Goti Iqu Iqueqä qeqä imänğetani, nyi Iqueqänänğqä tääqä dätmetñqä ätenjikqe. Inı hea Iqu äwiñğanğqänğga, Iqu Iqueqä Ymeqä-queni ämändquakqe. Iqu iinjä imäkkqe, kukñuä Jisasi Iquenyqä ätänqe, Israitqä iqua qäyä etanğı, huizi iquau awä tqumqä indmakqe. Iqu iinjä inyimäkqanğga, nyi kukñuä äñguä we-hunqä-tänjinğqä näqñqä hui mamqe, ämaqä hñqutä kukñuä teenqä maqänä mäwqä ikqe. ¹⁷ Ä ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä hiñuiqänä ändowatkqä iquau yatñqä wimqe, Jerusälemänğqä ekqä ma, aanqe. Inäqe nyi maqänänñi, qua naqä Arepiyanğqä äukqe. Iqi äpmenjaqänmi, anjä-himqä Dämaskasiñqä anğumä äpkqe.

¹⁸ Nyi Jisasi Ique hiñuä ae äqunğqänğga, quväukuä tquaqui-tque äpmamitani, Pitä iqtä kukñuä teenqä Jerusälemänğqä ekqe. Iqini nyi hiunji 15, iqtä anä äpmakqe. ¹⁹ Inğanı nyi ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huiziquauñi, hiñuä mäqunquä itmä, Pitä iquesä, Jemisi, Naqä Iqueqä känğueqütänä äqunğqe. ²⁰ Nyi tuwanjuä tä äqiyqe, Goti Iqueqä hiñuä iqini, quanğı matqä iqa, naqä-qakuänänñi.

²¹ Iqini ävämetmä, qua naqä Siliya iunqätä, Silisiya iunqätä äukqe. ²² Inğanı, Kraisi Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Jutiya iu, im-imä aquvä äqänğawätqänjuwä iqua, qu nyaqä hipenji hiñuä manqänğqä imiñuwi. ²³ Iqua hiñuä manqänğqä ipiyä-qe, nyinyqe, "Ämaqä, ne hanä-iqä hävemnäqñqä änätapmiñqä iqu, tänğani, quuvqä heqiyqä yuuwä tämätä imiñqä iquenyqe, awä ätätqänä"

tätqätanğä, qätä äwiminjuwi. ²⁴ Itanğa ämaqä Jutiya pmeqe, Goti Hanjuwä Iqu, nyi iinjä nyimäkkqenqä, änguiqä ätuäpu, Ique yoqä naqä äwiminjuwi.

2

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Poli iqueqä wäunjuinqä, 'änguiqä' ätkuwinqä

¹ Quväukuä 14 ae äpäwqanğani, nyi Jerusälemänqä anğumä umqä itmänğani, Banäpasi iqtä anä äukue. Ye äwätayänğani, nyi Talusi iquenä-pqä inä itmakqe. ² Goti Iqu nyi äumqä diñqe, ätnänäqi ämaetä, "Uvä" dçanği, Jerusälemänqä äwätmä, Iqueqä ämaqeua hiñuä iqi ämaqä yoqä-tänjä iquauñi, kukñuä äñguä we-huñqä-tänji, Israitqä iqua qäyä etanği, huizi iquau näqñqä äwiminqenqä, awä mañqä ätukqe. Awi, tiininqä ätukqe. Ämaqä naqä iqua, "Ämaqä huizi iinjä iqua, Israitqä iqune enqä-pa epiyä" ändpqe, ii nyaqä wäunui imäkqa äpätnqe, nätmätqä hiñginqä enqä-pa uwqä diñqä ätukqe. ³⁻⁵ Ne kukñuä tätqätanğuanı, ämaqä quuvqä heqiyqäquanä imäknminjuwä hñqua, neyaqä kukñui qätä quwä wipñqä yäpä inğisa mañqä äyapkuwi. Ämaqä iqua, ne Kraisi Jisasi Iquesa äñguä pmeqä iunı ämänäquvasäpu, ne wäunüä-wiyqä hiñginqä enqä-pa, Israitqä iquauqä suqä iqueqä yäpä iqi pmeqänqä qui inemäkññqä äwiñqqe. Inäqe he quuvqe, kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä naqä-qakui, he ae ämetqänjuwä iunqä eqiyqäpñqä neñganği, iquauqä näqñqä quanğä iunı, wänqäqäpu, "Äñguä ätqäuä-qe" mätquä ikque. Inı Talusi iqu, nyitä anä äpme, Grikä iquautanğä-qu eäqä-qe, ämaqä yoqä-tänjä iqua, iquenyqe, "He Israitqä-quneqä atqä-awäkauqä suqä dunı, iqueqä huiwi häuä ktäupiyä" mänatqä ikuwi.

⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä hiñuä iqi, ämaqä yoqä-tänjä iqua, kukñuä nyi awä tquanğani, hui-mända makunmäkäwquatqä ikuwi. (Ämaqä iquauñqe, nyi ñqä-näuäñi, "Iqua yoqä-tänjuatıyä, ä yoqä maiquatıyä?" kñuä pkäpkä mämetqänğä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeua yoqenqätä, hipenjuinqätä, kñuä miqä, asänä iwäsäuqä Iquvi.) ⁷ Ämaqä iquautanı, yoqä naqä qonqä, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, iqua näqñqä tiinjä ekuwi. "Wäunüä Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique äwikqe, Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquau, kukñuä äñguä we-huñqä-tänjinqä awä tquätñqeyqä. İi wäunüä Goti Iqu Pitä ique, iqu Israitqä iquaunä awä tquätñqä, äwikqä-panğä asänänjıqä." ⁸ Goti Iqu, Pitä iquenı, iqu iqueqä wäunui,

Israitqä iquauqä awä imä, ängüä imäkätñqä yänänäqñqä iwimäkätñqenqe, iqua näqñqä qängganä ämakuwi. Itanğa hea tänganji, nyi-pqe, ämaqä huiziu imäkmqe, Goti asä Iqu nyimäkätqätanği äqunğuwi. ⁹ Iqua Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nyi ängüä i inyimäkqanğqenqä näqñqä ämapiyi, ne eequne naqä-hñqunä eatunqenqä, nyitä Banäpasi iqtä, yeeqä äyekuwi. Nänğuiqune ae ean-itani, tiñä imäkatunqenqä 'ññqä' ätunğque. Banäpasi iqtä nyitä, ye wäunui, Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquauä yäpä imä imäkäkitqätanğuesi, iqua Israitqä iquauä awä imä imäkäkiqäpñqe. ¹⁰ Inğanji iqua ye kukñuä hñqunä tiñä äyatkuwi. "Qe Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä nätmatqä äki-äkiñqä äwa ipu, täqi äpmeñuwä iunji, hui mimäuqä yätamakqä vqanğinyqä." Kukñuä iinji, ii nyi wäunüä qänaki imäkmqä kñuä indqänätanğqä qäyunä äyatkuwi.

Poli iqu, Pitä iqu suqä quvqä imäkqanği, äkasuwä ätukqenqä

¹¹ Pitä iqu Andiyokä iu ae ätimäuä äpme, suqä quvqä imäkqanği, nyi iquenji äkasuwi, iqueqä hiñuä iqi jänänä ätukqe. ¹² Tiñä ätimäukqe. Pitä iqu änyä tii ätimäuä äpme, Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquatä buayä anä änäqäsminqe. Inäqe ämaqä Jemisi ique äväma äpkuwä hñqua, iqi timäuqanğuwänğa, iqu ämaqä huiwä häuä ktäupñqä ätminuwä iquauñqä zä itä, quvqä imäkätä, huizi iquau äväma, buayä anä manqä, kiñänänji ätqäukqe. ¹³ Pitä iqu suqä kukñuinä tqe imäkqanğa, Israitqä iutanjä quuvqä heqiyqä huizi iqua, inä imäkkuwi. Itanğa Banäpasi iqu, iqua iinjä äyä iqanğä äqunäqe, iqueqä kñuä-pqe waqiyä uwqanği, inä imäkkqe. ¹⁴ Inji nyi, iqua kukñuä ängüä we-hunqä-tänä naqä-qakuä iquenji, qänaki jänänä miqanğä äqunmitanji, eeqänänjuauqä hiñuä iqisanji, Pitä iquenji, "Si Israitqetanğukui qäyä eänä-qe, iutanjä maeqänänä eänä, huiziqua enqä-panjä qäyunä pmetqätanğnä äkqänänä. Inji si tänganji, quvqä imäkätnä, huiziqua, Israitqä iquauqä suqe imäkpnqä diñqe, sunqä yänä wqänätqäninyä?" ätukqe.*

Jänänä eqänqe, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutanänji

¹⁵ Naqä-qakui, ne Israitqä iuta änanyquwä iutanji, ne huizi quvqä imäkqä iqua enqä-panjä ma,[†] Israitqä

* **2:14** Näqñqä-tänä iqua, kñuä huitanä-huitanä indqänätqänä. Poli iqueqä kukñui, Pitä ique äwikqe, täqinyändanä, ä hiñqä 21 buñqätanä? † **2:15** Israitqä iqua kñuä tii indqänminuwi. "Qu Israitqä iqunesanä ma, huiziqua, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä mämeqä ipiyitanji, eeqänänji quvqä imäkqä iquayi."

qäyunänjä iquneyi. ¹⁶ Inäqe ne tiinjäqä näqñqe. Ämaq, Goti Iqueqä hinuä iqinjä jänänänjä epu pmeqe, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutayi. Inji ne Israitqä qäyä eanä-qe, ne-pqe Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänju. Itanj Goti Iqu nenyqe, “Nqä ämaqä jänänänjuaeä-qe” kukñuä-suqä asä ique qänaknä itqätangquä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätanguatqä iuta tuänä. Ii tiinjä etangiyi. Goti Iqu ämaqä hñqueni, “Nqä ämaqä jänänänjuaeä-qe” kukñuä-suqä iu qänaknä itqätangqä iuta, mätquä yänä. Aanqe. ¹⁷ Ne Goti Iqueqä hinuä iqinjä, ämaqä jänänjä hiatunquänä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, kukñuä-suqä iqueni qänaknä miqä iquque, Israitqä hñqua nenqe, “Suqä quvqä imäkquaiqä” kñuä indqängangpqe, iinjñqe ne, “Kraisi Jisasi Iqu Kiqä-kiuä suqä quvqe, yänänäqñqä imäkätñqä imäkqiyä” tatunquäta? Oee, Iqu iinjñ quati squäta imäkätñqe? ¹⁸ Inji nyi suqä yäuä kinğanä qänaki iminjä ae ävquatämäukqä iunji, anji a ämaqätätmä imäkqe, ii nyi anji äpnasätmä anji ämätqä enqä-panjiyi. Iinjä imäkqä-säpi, Goti Iqueqä hinuä iqinjä, nyi suqä quvqä imäkqä-qunä etminji. ¹⁹ Inäqe kukñuä-suqä iquesanji, nyi pizqä äpäkonmä äwominqe. Inji qänakñi, kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmenqetanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi pmamqä ävämakqe. ²⁰ Kraisi Iqu zä-huätati äññqe, ii nyi-pqä anä äpäkonqñueä enqä-panjiqä. Itanğa nyi hänjä-pmeqä änyä-hänji ämakqe, ii Kraisi Iqu nyaqä yäpä-tämä hänjä yqänä pmetanji, nyi hänji iuta äpmenjä. Itanji täñganji, nyi qua täu äpmenqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutanji. Iqu Qäqu, nyinyqä aanjä kuapanä äwinyätä, Iqueqä hänjä-pmeqe nyi anji indmetñqä, ävquatämäukqe. ²¹ Ne ämaqä jänänänjä eatunque, kukñuä-suqä yäuä iquesa etangutqe, ii tiinjä. Kraisi Iqu äpäkonqñqe, nätmätqä hinjinqä enqä-manjä eänä. Inäqe nätmätqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta nätapätñqe, nyi manjitä mak-itqäteqä iqämä.

3

Kukñuä-suqeu qänaknä iqenqätä, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqenqätä

¹ He ämaqä Galesiya pmeqä hinuä pisqä asusuainä itqänjuwä iquenä, ne Jisasi Kraisi Iquenyqä ämetquakque, ii tiinjä. He Iqu zä-huätatä äunätä äpäkonqñqe, hinuä mäqunquä ikuwä-qe, ii he Ique hinuä äqunänjä. Inäqe he hinuä maqñqä ipñqe, hiyaqä hinui, paaqä tqü äteqäwä?

² Nyi nātmatqä hñquenyqä yatñqä emqe, he awä dpu. He Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguä Ique ämakuwi, ii kukñuä-suqä ique qänaknä ipiyä iuta ämakuwätanä, ä kukñuä änguä ique ganä qätä äwiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iutatanä? Ii he quuvqä eqiyäpiyä iutanji. ³ He hiñuä pisqä asusuainä äänä itqänjä? He änyä-hänjä pmepñqe, Goti Iqueqä Dñä Iqu emäkqanqeta ipäqäkuwä-qae, inji tänganji, yqänä pmepñqe, hiqä yänänäqñqä iutanä qäpu imäkmäupñqätanä? ⁴ Hanjä-iqä eeqänänjä i ämakuwiñqe, yätamakqä maeyqñqä ämakuwäta? He iinji, quatä-tänjä ämakuwiqä kñuä änyiyqi. ⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dñä Änguä änyä-qe etapätä, nātmatqä ämaqä mimäkqänänjä i imäkkqe, ii he kukñuä-suqä iu qänaknä iqanquwä iutandanä? Oee! Ii he kukñuä änguä ique qätä äwiyäpu, ämepu, quuvqä eqäkuwä iutanji.

⁶ He Aprähämä, Israitqä iquneqä awiqu kinğanänjä iquenyqä kñuä indqämbu. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñui tiinjä ätä. *“Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanji, Iqu ‘Ämaqä jänänueqä’ ätkqeä”* äqänä.* ⁷ Iutanji, he näqñä tiinjä hepñqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, qu Aprähämä iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquayqä.† ⁸ Kinğanänjanganji, Goti Hanjuwä Iqu, nātmatqä timäuniqä iu hiñuä äqunätä, Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqäkqe. *“Ämaqä huitanä-huitanji, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwänanganji, Iqu ‘ämaqä jänänänjä-quayqä’ tuänieqä.”* Iinjä etanji, Iqu kukñuä änguä iqu änyä matimäuqännga, Aprähämä ique awä tii ätukqe. *“Sitani, Nyi ämaqä eeqäpnäni, änguä iwimäkmniqeä.”*‡ ⁹ Inji Aprähämä iqu quuvqä heqiyqanji, Goti Iqu iquenji änguä iwimäkkqä-panji, ämaqä tqu-tqu quuvqä eqiyqäqe, Iqu iquenjä-pqe, änguä inä iwimäkänä.

¹⁰ Injäqe ämaqä hñqu, *“Nyi kukñuä-suqä iu qänaknä itmä iutanji, ämaqä jänänjunä himqänä”* kñuä indqänätñqä etanqutqe, Goti Iqu ique qui imäkänieqe. Iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanjuä tiinjä äqänä. *“Ämaqä hñqu, kukñuä-suqä eeqänänjä äqänänjä iunji, hiunji ique-iquenji qänaknä miqä itñqe, Goti Iqu, ique qui imäkänieqä.”*§ ¹¹ Bukä iunji, tiinjä-pqä äqänä. *“Ämaqä quuvqä eqiyätñqä iqu, Goti Iqu, ‘Ämaqä jänänueqä’ tquanqgetani, hänjä äpmaka wätänä.”** Iutanji, ne näqñqä tii enju. Ämaqä hñqu jänänänjä timäutñqe, kukñuä-suqä iu qänaknä itäqä

* 3:6 Ipäqäkqä 15:6 † 3:7 Israitqä iqua, “Ne Aprähämä iqueqä ymeqä-quneyqä” ätminjuwi. Jonä 8:33. ‡ 3:8 Ipäqäkqä 12:3; 18:18; 22:18

§ 3:10 Kukñuä-suqä 27:26 * 3:11 Hapakukä 2:4

iuta maeqä yänä. Aanqe. ¹² Ämaqä kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iqu, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta hmanji. Ii nätmatqä iqueqe. Iinqe, Goti Iqueä bukä iuñi, tuwanuä tiinjä äqänä. “*Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänä pmenqiyä.*”[†] ¹³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tuwanuä tiinjä-pqe äqänä. “*Ämaqä tqu-tqu zä-huätati aunätqä iqu, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.*”[‡] Inji, ämaqä-qune, kuknuä-suqä iu qänaknä miqä iqanqwa, Goti Iqu ne qui inemäkäniqä iuta änetmetä, anqumä hänä inequmuatätñqä iinqe, Kraisi Iqu, Goti Iqu, Ique qui imäkäniqä-qu ekqe. ¹⁴ Kraisi Jisasi Iqu wäunjuä iinjä imäkkqe, ii kuknuä Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä ique, “*Änqwa ikimäkmqänä*” ätukqä iuñi, ämaqä eeqänänjä iu äwimetñqeyi. Itanqa iutani, ne eeqänänji quuvqä eqiy-quetani, Goti Iqu, “*Nqä Dñi, äwimniqeqä*” ätkqe, ne Ique ämenä.

Goti Iqu, kuknuä hñquaqui guä ämäsäuekqenqä

¹⁵ Nyämaqäüä, nyi suqä neqä äpmenä itunquä iquesa ämetmä, kuknuä ktqä tiinjä etmqe. “*Ämaqä hñquaqu, nätmatqä hmbinyqä kuknuä ätäsinyä, guä ämäsäuiyqe, ämaqä hñqu qui mimäqänqä eä, änyä-hänjä hui masusueqänqe.*” Kuknuä Goti Iqu, Aprähämä ique ätukqä itäñi, asänänji. ¹⁶ Itanqi kinganänji, Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä Aprähämä iquesä, itanqa iquesanjä Hiätqä Iquesä ämäsäuekqe. Goti Iqueqä bukä iuñi, tuwanui, “*Iquesanjä hiätqä iquauä*” ätnä, ämaqä kuapänänqä maqnqä eä. Inäqe hñqunänqä, “*Iquesanjä Hiätqä Iqueä*” äqänä. Ii Kraisi Iquvi. ¹⁷ Kuknuä nyi tä ätqä iqu, kiqä qakui tiinji. Goti Iqu kuknuä gue, Aprähämä iquä ganä ämäsäuekqä etanqiyi. Inji quväukuä 430 ae äpäwqanqani, kuknuä-suqä iqu, qänaki ätimäukqe. Iqu iinjä ikqä-qae, Goti Hanjuwä Iqu, kinganänqanqa kuknuä ätätä guä ämäsäuekqä iuñi, huätä mewemäuqä yänä. Oee. ¹⁸ Inji ne, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, ne ämeniqunquä näwinyä ioktäumäkekqä äwinqä iuñi, kuknuä-suqä iqueni, a yqänä äqätanä, iuta meniqunquä etanqutqe, ii ne Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäuekqä iuta mämeqänqä qnqanjä ämeyequ. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, Aprähämä iqueni, “*Nyi nätmatqä anqwi äktapmniqeqä*” ätuätä, guä ämäsäuekqeyi.

¹⁹ Iinjä etanqutqe, kuknuä-suqe, sunqä äwi? Goti Hanjuwä Iqu iqueni, ämaqe suqä quvqä imäkätqätanquwitani, ämaekqe. Aprähämä iquesa Hiätqä, Goti Hanjuwä Iqu,

[†] 3:12 Hiqäva-imäkkqä 18:5 [‡] 3:13 Kuknuä-suqä 21:23

änġuä wimäkätŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqä Iqu, ätnänäqi timäuqanġanqe, yakuinä ämaekqe. Kukŋuä-suqä iquenġi, Goti Hanjuwä Iqu, ynaunjqä iquau vqanġa, iqua ämepu, ämaqä awä iqi ätqäuminjqä iqueš äwikuwi. ²⁰ Ämaqä awä iqi ätqäuqä iqueqä wäunui, hŋquaquiyqä kŋuä indqänqe, naqä-hŋqunä wimäkätŋqeyi. Inäqe Goti Iqu, Aprähämä ique kukŋuä guä ämäsäuetäqänġani, Iqu hŋque mäwqä, Kiqä-kiuä imäkätä ekqe.

²¹ Kiŋganäŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukŋuä guä eeqänänjä ämäsäuekqä iquauŋi, mändi äkittqiyätä, kukŋuä-suqä iquenġi yänänäqŋqänänjä imäkkqäta? Aanqe. Kukŋuä-suqä, Iqu änätapkqe, hänjä-pmeqä nätapqä-säpi, inġi ne suqä ique qänaknä itanä iutanġi, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä hiätaninġi. ²² Inäqe Goti Hanjuwä Iqueqä buki, näqŋqä tii äyä änätapä. *“Suqä quvqä imäkkänqe, ämaqä eeqänänjä im-imŋä iu guä äqiyänänä.”** Iutanġi, kukŋuä guä ämäsanä äwiŋqä iu meqänqe, ämaqä Jisasi Kraisi Iquenyqänä quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänjuwä iuta mapnä.

²³ Suqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä iqu matimäuqänġani, kukŋuä-suqä iqu, ne guä enqä-ma äpakänä änaqiyäminqe. Inġi kiqä hea qäyunänġi ätnänäqi timäuqanġanqe, ne guä enqä-pa äpmaminqe. ²⁴ Ga ne Iquenyqä quuvqä heqiyqetanġi, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä jänänänjä hiatunquä diŋqe, kukŋuä-suqä iqu, neqä ämäneyqä enqä-panjä eä, Kraisi Iqutä näquatämäutŋqä ämäneminqe. ²⁵ Inġi täŋġani, hiunġi ne quuvqä heqiyatunquä iqu, ae ätimäuqä-qae, neqä ämäneyqä yäuä iqueqä yäpä iqiŋi, anġi mäpmeqänqe.

²⁶ Quuvqä eqiyätqänjuwitanġi, he eeqänänġuenä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänġmbu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä qe eqä. ²⁷ Qokä-apäkä asŋä ämepu, Kraisi Iqutä ämuänänjuwä iquenä, he Iquenġi gquä quäuqä enqä-pa ae ämipŋguwi. ²⁸ Tiinġi miwäsäunqänqe. Tqu Israitqä-quvqä, ä tqu Grikä-quvqä. Itanġa tqu wäunjuä-wiyqä hinqänqä-quvqä, ä tqu huiziqueqä yäpä iqi mäpmeqä kiuänä pmeqä-quvqä. Itanġa tqu qokä-quvqä, ä tqu apäkä-quvqä. Ii he eeqänänġi, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänġmbu, naqä-hŋqunä epiyitanġi. ²⁹ Inġi he täŋġani Kraisi Iqueqä-quenä eänjuwi, ii he Aprähämä iqueqä ymeqä-quenä ätimäupu, Goti Iqu, *“Nyi äwimniqeqä”* ätätä kukŋuä guä ämäsäuekqä iunġi, nätmatqe, heqä himänätŋqe, ämapnä.

§ 3:19 Mosis iqu, Goti Hanjuwä iqueqätä Israitqä iquauqätä awä iqi ätqäuminqe. * 3:22 Apqä Bukä 14:3; Romä 3:9-19

4

Kaniqueqätä, ymeqä iqueqätä, suqenqä

¹ Nätmatqä meqänqä ätqä iunqe, nyi tiinjä etmqe. “Kanä hñqu ymeqä-tänjä enqe, ymeqä iqu kanmä nätmatqä eeqänäni, iqueqänä wimänäniqe. Itanji iqu, ymeqä wänqä äpmeqänqani, nätmatqä-tänjä-qu eäqä-qe, iqu kaniqueqä wäunüä-wiyqä iqua enqä-pa pmetäniqe. ² Iqu hiunji kaniqu ae ätekqä iqu timäuqanqanqä hiñuä äqänä, ämaqä ique miqä iqueqätä, iqueqä nätmatqä miqä iqueqätä, yäpä iqinyä pmetänä. ³ Ne-pqe asänäni, ymeqä wänqä enqä-pa äpmenä, suqä qua täutanä iquauqä yäpä iqi äpmaminqe. ⁴ Inji hiunji qäyunänjä iqu eqanqani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni ändowatämepkqe. Iqueni, apäkä ne enqä-manjä ii änyueqanqa, Iqu Israitqä iquauqä suqä iunji, yäpä iqi äpmaminqe. ⁵ Iqu iinjä ikqe, ii ne ämaqä kukñuä-suqä iqueqä ämäneyqä yäpä iqi äpmeñquä iqune, mbqä neyämetyqätä, itanqa Iqueqä ymeqä naqä-qakuä hiatunquätänji. ⁶ Inji tänqani, he Goti Iqueqä ymeqänä ae äpmeqanquwitani, Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueqä Dñi, heyaqä äwqä yäpä imä äpmuatekqe. Itanqa Dñä Iqu, ii Qäqu Kanmqä tääqe, ‘Apä-qä’ ätätñqä Iquvi. ⁷ Iutani he wäunüä-wiyqä hiññinqä mäpmeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmeñä. He iinjä äpmeñuwi, Iqu Iqueqä nätmatqä äñguä eeqänäni etapänä.”

Poli iqu, qunqä huäqä wunqanji, qundqändqä iminqenqä

⁸ Hiñuiqänäni, he Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epiyä iutani, nätmatqä Goti Iqu-tänjä asänänjä hma etanquwä iquauqä wäunüä-wiyqä äyä äpmaminuwi. ⁹ Inäqe tänqani, he Goti Iquenqe näqñqä etanquwä qenä-qe, Iqueqä henyqä näqñqä eänqe, heyaqä iunji ämäwqätäuä. Inji he tuwänqani qanjä äwäpu, suqä yänänäqñqä maeqä epu, yätamäkqä meyqä iquau wimapñqe, sunqä anji äwqä? He iquauqä wäunüä-wiyqä anqumä hepñqä heñqanqitanä? Oee, änä mäwqä iqi. ¹⁰ He suqä, hiunji naqänänjä huitanjä-huitanjä iquauñi, aquväqñqanqani, tuwä mäwiyqä, qänaknä iqä-quenji. ¹¹ He iinjä itqätanquwitani, nyi wäunüä yätamäkqä hemqä imäkminqe, yuuwä tänätqä kñuä nyiyqanji, henyqä qundqändqä kuapanä iqä.

¹² Nyämaqäuä, nyi kukñuä tä etqäqe, “Nyi ñqä-näuänji suqä yäuä iunji ävquatämäutmä he enqä-pa äpmeñqe, he-pqe nyi enqä-panjä pmapiyä” etqä. He nyinji quvqä mindqueqä ma ikuwi. ¹³ Nyi tänjä-yaqä huitanjä hñqu inyimäkätqatanji, hiunji kinqanänjä ique emetmä, kukñuä äñguä we-hunqä-tänjä ique awä etkqä iinjqe, he kñui

yaqänä ämenä? ¹⁴ Täñä-yaqä ñqä huiwä täutanı, he hanä-iqä naqänänä äyä etapminqe. İnäqe he nyıñı, tuwä manundmäuqä pa ipu, itanğa nyinyqä qäqıqı äpäpu anä pmeqänqe, enyqä miqä äyä imıñuwi. He nyi indmepiyänğanı, Goti Hanjuwä Iqueqä ynaunjqä hñque itmapqä-pa, ä Kraisi Jisasi Ique itmapqä-pa äyä indmakuwi. ¹⁵ He nyi änyä ti indmepiyänğanı, aquvänä ipu indmakuwä-qe, ga täñğanı hiqä aquvänä iqä iqu, äknği äweqäwe? Nyi naqä-qakuä tii etqä. “İnğanı, he nyinyqä yeeqä ipiyitanı, nätmatqä äsque-äsquenyqä nyi äwa iqanğqe, yätamäqä äyä änyimiñuwi. Nyi ‘He heqä hiñui qäquaqu ätqopu dappiyä’ etqä-säpi, he ‘oeyqä’ mandqä iqäpninji.” ¹⁶ İnı nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tänä iutanä naqä-qakuä ique ämetmä awä etkqeutanı, he nyıñı, himä-wiunqä enqä-panä-qunä äñqänğuwäta?

¹⁷ Ämaqä huizi, kukñuä-suqä iunqä ämetquetqänuwä iqua, he yätamäqä qäyunäñi maiyqä ipu, he qunı yeeqä wıñqä dıñqänä, kukñuä aowä dinä etätqänä. Suqä iinı, ii he nyi-tänä qäqıqıñi mapqänqä, änanđmäkäpu, suqä iqua imäkqanğuwä iu, qänaknä vqäpñqä emäkätqänä. ¹⁸ Ämaqä hñqua, hui-mändä yätamäqä wıñqä yänä äqänätqänuwı, iqua yätamäqä qäyunäñi vqanğpqe, ii äñgui. Mä iinı, nyi hesä anä pmetanğndqä-qe, ä mäpmetanğndqä-qe, he qäyä imäkqäpñqe. ¹⁹ Nqä ymeqä isuenä, nyi ñqä huiwi tmi-tmiqä anğumä tä ämeqätä, ii apäkä hñqu ymeqä nyuätñqänä tmi-tmiqä naqänänä ämeqä-panä iinä ämeqä. İi quati tiinä etanğiyi. He suqä Kraisi Iqu imäkätñqä-pa imäkäpu, Iqutä asänänä epñqä nyinğanğiyi. ²⁰ Nyi henyqe, “Yätamäqä äänä wımqä” tiyä kñuä ämetmä, qundqändqä kuapänä iqä. İutanı, nyi hesä anä äpmetmä, kukñuä äñgui hui anğumä etätmä, yänänäqñqä emäkmqenqe, aanä kiinä änyinätñqe.

Aprähämä iqueqä apäkä iuaquınqä

²¹ Ämaqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqänqä enyätñqä iquenä, nyi yatñqä hñqu hemqe. Kukñuä-suqä iunı, tuwanuä äänä äqänänä tqanğä, qätä äwiyätqänuwı? ²² Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqä iunı, tuwanı tiinä äqänä. Aprähämä iqu ymeqä hñquaqu-tänueqä. Hñqu apäkä wäunüä-wiyqä hiñğınqä, Hekaiyqä iqueqä. İtanğa hñquququ, iqueqä apäkä, huiuqä yäpä iqı mäpmeqä inqä, Serayqä iqueqä. ²³ Apäkä wäunüä-wiyqä hiñğınqä iisanä ekqä iqu, qokä-apäkıuqä äwinqä iutanji. İtanğa apäkä huiuqä yäpä imä mäpmeqä enqä iisa ekqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä imäuetä, kukñuä guä ämäsäueqä iutanji.

24 Apäkä iuaqu, Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsänñiyä iuaquvi. Apäkä Hekai atäunui, kuknuä gue, Goti Iqu Mosisi iqutä, qoqonjä Sänai iu ämäsäuekqä iunqä eä. Itanğa kuknuä guä ämäsänñqä iu yäpä iqi äpmetqänuwä iqua, eeqäpnä wäunüä-wiyqä hinğinğänänjä iquayi. 25 Inji Hekai, qoqonjä Sänai, qua naqä Arepiya iu-pqenqä atäunüä enqä iiyi. Ii atäunui, Jerusälemä tänğa qua täu äwinqä-pqä iinyqä eä. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu äpmenjuwi, eeqäpnä kuknuä-suqä iu qänaknä ipu, wäunüä-wiyqä hinğinğenä äpmenjä. 26 Inäqe anjä-himqä Jerusälemä huiziqu, ii qäukuä haqä yätu äwi, Serai enqä-pa, huiziquauqä yäpä iqi mäwiqä eä. Itanğa ii quuvqä eqiyätunquä iquneqä nipaiyi. 27 Inqce, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanüä tii äqänä.

*“Apäkä ymeqä maunyqñqä qokitqä enjä iiki, si yeeqänä iqanğinyä. Si iinj miqä itnä, tmi-tmiqe mämeqä isñqä iiki, yeeqätä ävautnä, apqä tqanğinyä. Iinj sunqe? Apäkä qokä-tänji ymeqä kuapä-tänjä qenjä-qe, apäkä qok-iqä ävämetqä ii, huizinj ämäwqätäuä, aanjä kuapänänjä-tänji etänä.”**

28 Nyämaqäüä, tänğanji he Aisakä iqtänji asänänjä enjä. Iqutä, hesä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iutani, Iqueqä ymeqä iquenji. 29 Inğanji ymeqä qäquaqu ae eyitani, ymeqä qokä-apäkiuqä äwinqä iuta ekqä iqu, ymeqä Dnä Änğüä Iqueqä yänänäqñqä iuta ekqä iquenji, quvqä ämotquakqe. Quvqä iinj, tänğanjä-pqe yqänä äwi. Kuknuä-suqä yäpä iqä äpmenjuwä iqua, quuvqä eqiyätunquä iqune, quvqä ämänätquetqänjä. 30 Inqce Goti Iqueä bukä iunji anäännyä äqänä? Ti äqänänä ätqä.

“Apäkä wäunüä-wiyqä hinğinğä iisä, iyyqä ymeqä iqtänji, huätä dowatiyä. Apäkä iinjyqä ymeqä-qutä, apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymeqä-qutänji, kanmqä nätmätqä eeqäpnänji, miwäsäuqä iyinğeqä.”†

31 Nyämaqäüä, iutani, ne apäkä wäunüä-wiyqä hinğinğä iyyqä ymequne maeqä enju. Apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymequne enju.

5

1 Kraisi Iqu ne kuknuä-suqä iu yäpä iqi guä enqä-ma pmetanğu huätä änequtäütä, hinği Iqtänä pmetatunquä inemäkkqe. Itanğa hiqä-hiuänji, he kuknuä-suqä iuqä yäpä iqi wäunüä-wiyqä hinğinğce anğumä pmeqänğce, yänänäqñqä tqäupu.

* 4:27 Asayä 54:1. Asayä iqu, Jerusälemänqä ätkqe. Poli iqu täqinj, Aprähamä iqu Serai ävämetä, Hekainyqä äukqänğanğqä ätätä äqiyätqäuä. † 4:30 Ipäqäkqä 21:10

Goti Iqueqä qeqä imänqce, mävämeqenqä

² Poli iqunä, nyi kuknuä tä etmqä iqäqä tqueni, qätä änguänä nyipu. He ämaqä jänänänjä timäupnqce, ämaqä hñqua heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupnqänä hiñuinä qumbnqä sätäti, ii tiinji. Kraisi Iqu wäunüä ae imäkkqä iunji, yätamäkkqä maiyqä yänä. ³ Nyi anqumä tii etqä. “Ämaqä hñqua, heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupnqänä hiñuinä äquñguwi, ii tiinji. He kuknuä-suqä eeqänänjä iunji, qänaknä iqa uwqäpnqä iunqeyi.” ⁴ Ämaqä hñquki, si kuknuä-suqä iunji qänaknä itnitanji, Goti Iqu, “Ämaqä jänänäueä” ktqñqä äkinyätñqce, ii tiinji. Kraisi Iqutänji qñqanä enätnä, Goti Iqueqä qeqä imänqeta nätmatqä hiñgi ävätnqä iunji, qe ävämenyä. ⁵ Nyi ii ätqce, ti-injä etanqiyi. Goti Iqueqä Dñä Iqueqä yänänäqñqetani, Iquenyqä quuvqä jänänä eqiyätanä, neqä kñuä indqänqä imñji, Iqu jänänänjä nemäkätñqä iunqä hiñuä äqänänä äpmenä etanqgi, ätqä. ⁶ Inji ämaqä hñqu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñnqce, suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, häuä maktäunqä iqutänji, nätmätqä hiñginqä enqä-panjä wänä. Inqce hñqu, quuvqä eqiyätäqä iutani, suqä ämaqä huiziunqä äwiñqä iqueni, a yänänäqñqä ämaqätqce, ii nätmatqä naqä-qakuänänji äyuwä.

⁷ He änguänä iqa äpätqänjuwi, tänganji heyaqä himä heqanquwä iqinji, kuknuä naqä-qakui hii eyäwqatätñqä hiñuinä mäqunquä ipñqce, hoptäwi tqu heyqanqikä? ⁸ He nätmatqä kñuä indqänqä quvqä iuta timäuqanqñqä qänaknä i iquwi, ii Goti He tääqä etätmetñqä Iquesa hmanji. ⁹ Bretqä imäkqenqä kñuä indqämbu. Si buayä iinji naqänänjä timäutñqä kiñganqutqce, nätmatqä naqänänjä imäkqce, wänqäpu pññä ämäuesqce, qo aanjä naqänänjä äväunä. Ii enqä-panji, kuknuä quvqä wänqänänjä ipu, naqänänjä imänätä, ämaqeucä quamä pmeqä, qui imäkänä. ¹⁰ Nyi kñuä tiinji yänänäqñqä indqänqä. “Naqä Iqu qu yätamäkkqä vqanquti, kñuä indqänqce, hui-mända mindqänqä ipñqäuä.” Inqce, ämaqä heqä kñuä änguä iu qui emäkqä iquenyqce, nyi maqñqä eämä-qe, “Iqu iqueqä quvqä ii imäkqänqä kimani, hanjä-iqä menqiyä” ätqä.

¹¹ Nyämaqäuä, nyi suqä huiwä häuä ktäunqänqä iqu änguänänjä äqunätmä, kuknuä awi iinqä tqä-säpi, inji qu hanjä-iqä äpakä tiinji, sunqä ändapqä pätqänjä? Inji nyi kuknuä awi, suqä iquenyqä tätqäqä-qunä-säpi, qu kuknui zä-huätati iquenyqce, äkasuwä matqä ipu, hanjä-iqä mändapqä itqäpninji. ¹² Ämaqä huiwä häuä ktäunqänqä etäpu, hiqä kñui qui emäkätqänjuwä iquauñqce, quwqä

huiwinä häuä maktäuqä pa ipu, kiqä häukuä-pqe, qäsä yimäpñqä änyinji.

Suqe, huiwä iqueqätä, Dñä Änguä Iqueqätä imäkqenqä

¹³ Nyämaqäüä, he kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä hiätñqä diñqe, Goti Iqu tääqä ae etätmakqe. Inji he suqä iqueqä yäpä-imä mäpmeqä ipiyä-qae, hiqä enqä dunä hinji mimäkäkiqñqe. Inäqe, Goti Iqueqä ämaqä iquaunqä kiinä enyätä, quwqä wäunjuä-wiyqä pmetññqe. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä hñqu, “*Si tqä-täunqä äkinyänqä-pañi, sitä qäqiqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqänänji.*”^{*} Si ique qänaknä itqänji, kukñuä-suqä huiziquaunjä-pqe, qänaki inä itqänjä. ¹⁵ Inäqe hiqä-hiuä qui mimäkñqä ipñqä diñqe, äkasuwä mäpätngeyqä ipu, kukñuä mäkä maqäyonqä iqäpñqe.

¹⁶ Nyi ii tiinñqä etqä. Hiqä huiwi quvqä imäkqänqä äwinyätñqä iu, qänaknä miqä ipñqe, Dñä Änguä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä ipu, pmetanñpiyä. ¹⁷ Ne näqñqä äyä etqänju. Huiwä iqueqä äwinqeqe, Dñä Änguä Ique pästätqämätä iqanqa, ga Dñä Änguä Iqu, huiwä ique pästätqämätä itqäüä. Iutanji, iquaqu mäkä-hunqä pmetanñiyitanji, hiqä hñjua-hñjua imäkanä-tpu ipiyä iunji, mimäkqä itqänjä. ¹⁸ Inäqe he Dñä Änguä Iqu emäkqanñqä iunä qänaknä iquwi, ii tiinji. He kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iqä.

¹⁹ Suqä, huiwä iqueqä äwinqeuta ätimäutñqenqä näqñqä äyä etqänju. Iqua tiinji. Suqä qanä hinji ikiqä, suqä kiyä mätkä huizi imäkqä, suqä quvqä imäkqänqä äwqä maqänä ävauqeyi. ²⁰ Ita, goti quanqä iquau qonjä woktäuqä, paaqä häsuäwä huitanjä-huitanjä imäkqä, mäkä-hunqä imäkñqänqä, kukñuä mäkä-hunqä, himä qui maqänä imäkqä, wiunqä äpakä ikiqä, huiwuqä nätmätqenqä qeqä tqüä, quwqä-quwänqänä äwinqä, äkasuwä ätnäpiyitanji iväqñqänqä. ²¹ Itanqa ämaqä änguä pmetanñuwä iquaunqä äwqä quvqä hinji imäkqänqä, wainqä-eqä yänänäqñqe ñqänqä, yeewä iqä iu suqä quvqenä imäkqänqä, itanqa suqä huitanjä-huitanjä huizi isua-pqe inä imäkqänqä ätkä. Inji nyi qänqanä ae etkqä imñji, anqumä tiinjä etqä. “Ämaqä, suqä eeqänänjä nyi tä etqä tquau imäkmitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, Iqutä anä mapmeqä ipnuwiqä.”

²² Inäqe Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, ne inemäkqanñqetanji, suqä tiinji imäkquatanñqe. Ämaqä

* 5:14 Hiqäva-imäkqä 19:18

huizi iunqe aanjä kuapänä winqänqä, yeeqänä iqänqä, äwqä hanjuinä inqä pmeqänqä, äwqä tnäñi maqänä mimäkkä iqänqä, ämaqeu yätamäkkä vqänqä, suqä änguinqä ämotqueqänqä, itanğa kuknuä ätätänä qäyunä imäkkänqä. ²³ Itanğa quami qeiqinyä pmeqänqä, neqä-neuä änguanä minqänqe. Inji kuknuä-suqä iutanjä hñqu, suqä änguä tquañi, pmua imäkkänqe, aanqe. ²⁴ Qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqueqänä ae enuwi, qu suqä huiwä iqueqä äwinqeuta ätimäutñqe, zä-huätati äuepiyitanji, qäpu ae ekuwi.

²⁵ Ne häñä äpmeñque, Dñä Änguä Iquesa äpmeñqu- qae, qañi, Iqueqä äwinqä iunä uwquatuñquänänji. ²⁶ Inji ne quikuä ptqä äqänätänä, yoqä haqä mämamäunqä yatunqe. Neqä-neuänji, quvqä itquatinätänä, mäkänqä minqä pa iquatuñque. Itanğa hñquauqä änguä äpmeñuwä iunqä, äwqä quvqä hinji mimäkkä pa iquatuñque.

6

Suqä yätamäkkä inqenqä

¹ Nyämaqäüä, heyämaqä hesanjä hñqu suqä quvqä äyä imäkkänji äqunäñuwi, Dñä Änguä Iqu he naqä yäuä ae emäkkä iquenä, ämaqä quvqä iinjä imäkkä iquenji, yätamäkkä qeiqinyä äväpu, jänä iwimäkkñqe. Itanji yamwiqe, he-pqe inä emeqä diñqe, änguanä mimbu. ² Heyämaqä hñqua hanjä-iqä äki-äki ämequwi, he heqäänä imäkkmbu, yätamäkkä imbñqe. Inji he iinjä imäkkquwi, ii Kraisi Iqueä suqeñi, qänaknä qäyunä iqä. ³ Ämaqä yoqä maeqä hñqu, “Nyi yoqä naqä-tänjunqä” kñuä indqänätñqä iqu, ämaqä naqä-qakuä-qu ma, iqueqä-kiuä quanğä imäkkñji. ⁴ Ämaqä hñqunä-hñqunänji, iqu iqueqä wäunüä imäkätäqä iunji, ‘Änguä imäkkändiyä, ä quvqä imäkkändiyä’ täqe, kiuä ganä iwäsänätñqe. Inji änguä enqe, iuta aquvänä ipñqe. Hñquququauqä di, ‘Äänä imäkätqätpiyä’ tpu, hinjuä ämäqunäpu, miwäsäuqä ipñqe. ⁵ Ii tiinjä etanğiyi. Ämaqä hñqunä-hñqunä, iqueqä wäunüä-tänji. Wäunüä ique qäyunä imäkätñqe, ii kiqe.

⁶ Ämaqä hñqu, Jisasi Iqueä kukñuinqä näqñqä etapqanğutqe, heqä nätmatqä änguä äänä ämerñuwitanji, hui yätamäkkä wipñqänänji.

Ymisanjä vowä äqutäupu äptqenqä

⁷ He hiqä-hiuä hinji-hinji imäknäpu, ‘Ne iinji Goti Ique itquequnä’ kñuä heyäti. Hmanji, he iinji änä mimäkkä ipnä. Tiinjä eä. Hñqu kiqä wäunüä iunji, ymisanjä uwqä wöwi äkitanjä äki äqutätqä enqe, kiqä häukui,

qäyutaninä wiqanğuti ämetä guänä. ⁸ Ämaqä hıqu, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitätqe, zä-häukuä quvqä äwiqä-panä iinjä etä, qui hämänä imäknäniqe. Injäqe iqu, Dñä Änguä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitätqe, inji zä-häukuä änguä äwiqä-manji, iquesanji, iqueqä hñjä hea ique-ique pmeqe ämeniqe. ⁹ Itanği ne suqä ängui imäkqänqe, enyqä miqä iquatuñquänänji. Inji Goti Iqu, Iqueqä hea qäyunä ätimäutqanğanqe, ne enyqä miqä imitatqe, ymisanjä ängui ämequä-pani, ämeniqe. ¹⁰ Itanği ne ämaqä hui, ique yätamäkqä vqenqä wiñğanği äqunğque, yipäqñqenä miqä, hämänä vquatuñque. Itanğa neqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iquauñi, ne yänjä äqänänä yätamäkqä vquatuñque.

Huiwä häuä ktäunqätä, maktäunqätänji, hiñginqä enqä-paniqä

¹¹ Nyi henyqä tuwanuä ätnämäuqä iqueni, yäpakä mäninjı tuwanuä naqänänjä-quanı,* ñqä hipaitä äqiyqe.

¹² He qätä änguänä nyipiyä. Ämaqä hiqä huiwi häuä ktäunqänqä kiqutätmä eyätqänuwä iqua, “Ne Kraisi Iqueqä zä-huätatinqä awä ätuätunquä iutani, hanjä-iqä metunque mänenğanğiyqä” kñuä vqanği, ämaqä huizindi, qunqä yeeqä wipñqä dinqä, i eyätqänäuä. ¹³ Ämaqä iinjä iqua, huiwä yuunğüä-tänjä qäyä epu, kukñuä-suqeunji qänaknäñi miqä itqänäuä. Iqua heyaqä huiwi häuä hiñginä ektäupiyä iuta, ämaqeüqä hiñuä iqinjı, yoqä naqä mapñqä äwinyätqänä. ¹⁴ Nqä-näuänji, nyi ñqä yoqetä, ä ämaqä hñqueqetä, haqä mämaeqä itmä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä zä-huätatinqänä aquvänä itmä, Iqueqä yoqenä haqeqä mamäuqämqe. Kraisi Iqu, zä-huätati äunätä äpäkonätäqetani, nyi nätmatqä qua täutanji, hiñginqä enqä-panä äqunğqe. Itanğa, qua täutanjä iquauqä hiñuä iqinjı, nyi ämaqä hiñginqunqä. ¹⁵ Itanğa suqä huiwä häuä ktäunqä iqtä, ä häuä maktäunqä iqtänji, ii nätmätqä hiñginqä enqä-paniqä. Ne Goti Iquesa hñjä-pmeqä änyä-hänji ämetunque, ii nätmatqä naqänänji äyuwä. ¹⁶ Ämaqä äkisqu-äkisqu, nätmatqä naqänänjä ii a äqätpu, qänaknä itqänuwä iqua, Naqä Iqu, quwqä äwqä hanjuä imbñqä iwimäkätä, Iqueqä qeqä-imänğqeta, qeiqinyä iwitquequätñqä änyinğiyä. Iqua Goti Iqueqä ämaqä Israitqä naqä-qakuä iquayı.

* **6:11** Kukñuä tqe, Poli iqu kiqä-kiuä äqäkqe. Hitunğuita tqinyqe, iqueqä yätamäkqä vqä hñqu Poli iqueqä kukñuä äqäkqe. Näñqñä-tänjä hñquanı, Poli iqueqä hiñui quvqä etanği, tuwanuä naqänänjä-quau äqäkqeqä, indqänätqänä.

¹⁷ Nyaqä kuknuä yäpaki tiinjä. Ämaqä nyi nqä huiwä täu yuunqä ae ändapätqänuwi, ii Jisasi Iqueqä wäunqä-wiyqä-qunä etanqenqä ämotqenä. I etanqi, ämaqä hñqu nyi hanä-iqä anqumä dapqanqe, manyinqiyä.
¹⁸ Nqä nyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, hiqä quuvqe, anqä hinqi emäkquätñqä änyinqiyä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tuwanuä, Poli iqu Epäsäsi pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Tuwanuä Poli iqu äqäkqä tqueqä quati, tiinji. Goti Iqueqä äwinqce, Iqu nätmatqä qäukuä yätutanitä, qua iutanitä eeqänäni, Kraisi Iquesa aquvä äqiyätä, Kraisi Iqu nätmatqä eeqänänä iuqä Nyuänä Naqä-qakuä-qu hetnqä iwimäkätñqä iinqce. (1:10 hinuä qundñqä.) Itañi, Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu ävauqumuatätä, qu Kraisi Iqutä anä muänmbñqä iwimäkätñqä äwinqiyä.

Kinğanäni, Poli iqu tuwanuä iunji, Goti Iqu ämaqeunqä qeqä ätumuäkätä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanqppä iqua naqä-hñqunä epu, hueqä-himqä hñquesañä enqä-panä iwimäkätñqenqce, kuapanä ätätä äqäkqe. Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä iutanji, Goti Iqu qokä-apäkä iu anqumä itmenä. Itanqa, Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä-pa, quñi äñguänänä itqeniqenqä näqñqä mapñqce, Iqueqä Dñä Äñguä Ique ävänä. (1:14 hinuä qundñqä.) Itañi huizi, Poli iqu tiinjä ätätä äqäkqe. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqe ämepu, Iqutä anä ämuänñänjuwä iqua, äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Iqueqä suqä iunä qänaki iqäpñqeqä.

Tuwanuä täunji, qokä-apäkä iqua, Kraisi Iqutä anä ämuänñäpu, naqä-hñqunä enjuwinqä ätnänä iqi mot-quetñqce, Poli iqu kuknuä ktqä hñquaqui-hñque ätukqce. Ktqä kinğanäni, Goti Iqueqä qokä-apäki, anä kiuänänä hñqu enqä-panä etanji, Kraisi Iqu anä-siyandqä enqä-ma ätqäuä (2:19-22). Ktqä huizi, Goti Iqueqä qokä-apäki, ämaqä kiuänänä hñqueqä huiwä enqä-panä etanji, Kraisi Iqu huiwä iqueqä nyuänä-queqä (4:1-16). Ktqä yäpaki, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu apäkä hui enqä-panä etanji, Kraisi Iqu, apäkä iyyqä qokiqu enqä-paniqä (5:22-32).

Iñi tuwanuä täunji, nätmatqä äñgui, Goti Iqu Iqueqä ämaqeu iwimäkäninqä winqanqñqce, ne hinuä äñguänä äyä äqunäñunä.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä

iqunji. Nyi tuwanuä tä, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä epu, anä-himqä Epäsäsi iu äpmapu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Iquenyqä quuvqä äpakänä eqiyätqanuwä iquennqä äqiyqä. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta anğuä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpnqä emäkqinyä.

Goti Iqu, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwinuwi, änätapqenqä

³ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, hageqä ämamäutanä, anğuä iwimäkquanä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänji. Iqu Kraisi Iqutä ämuännanqetani, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwinuwi, neyaqä quuvqä du anğuä inemäkquätinqä, änätapätqäuä. ⁴ Iqu qäukuä qua mimäkqanğa, ne Kraisi Iqutä ämuännaninquä dijqe, atänuä ae inaikqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii ne Iqueqä ämaqänä eanä, Iqueqä hinuä iqinj, suqä quvqä-tänjä maeqä, jänänänjä pmetaninquä dijqeyi. ⁵ Iqu nenyqä aanjä kiinjä äwinyätäqä duta, kinğanä atänuä ae ätänaikqe. Quati tiinji. Jisasi Kraisi Iqu wänuä imäkäniqä iuta, Iqueqä ymeqänä naqä-qakuä eanä pmeqänqe. Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä yeeqä injeutatä, Iqueqä äwinqeutätänji. ⁶ Iqueqä Ymeqä, Iqu aanjä kiinjä äwinyänqä Iquesani, Iqu Iqueqä qeqä imänqeta hinji vqe, ne ae änätapkqe. Ii naqänänjä hitanqenqä, ne knui, anğuanä indqänätanä, Iqueqä yoqe, hageqä mamäuquatunquänänji. ⁷ Iqueqä Ymeqä Iqu äpakonätä, Iqueqä häneqä iuäqkä iutani, ne anğumä hänjä inequmuatätä, neqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ae ämänatnämäukqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä itä, Iqueqä qeqä imänqeta hinji vqe, hävemnäqinqä etanği ämänätquakqe. ⁸ Iqu anğuä aanjä kuapänä inemäkätä, näqinqä anğuitä, knuä indqänqä huitanjä-huitanjitä, änätapkqe. ⁹ Nätmatqä Goti Iqu, Kraisi Iqu wänuä imäkqanğqä iunji, Iqueqä yeeqä injetä, Iqueqä äwinqetä, imäkäninqä zä äwinqä di, tanğanji Iqu ätnänäqi ämänätquakqe. ¹⁰ Nätmatqä eeqänänji, hii ganä iwqatqanğanji, nätmatqä eeqänänjä qäukuä yänjinitä, qua täunjitäni, Ämiqä Kiuänänjä Hnqueqä yäpä iqi pmetpnuwi. Ii Kraisi Iquwi.

¹¹ Inji ne Qäqutä ämuännanä, Iqueqä ämaqänä eqänqe, hinjuiqänänji Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä ätänaikqe. Iqu Iqueqä äwinqä iutatä, Iqueqä knuä indqänqä iutatänji, nätmatqä eeqänänji timäutnqe, imäkänä. ¹² Iqu iinjä ätänaikqe, tiinjä imäkqänqe. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, knuä iqä yänänäqinqä ganä ävätunquä iqunesani, Iqueqä yoqe hageqä aanjä hävemnäqinqä

muämuäqñqe. ¹³ Ga he-pqä, nesäñi asä iinjä epnä. He kukñuä, naqä-qakuä we-huñqä-tänä eä, anjuma hänä equmuatqä iquenji, qätä ae äwiyäpiyitani, Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iutani Iqutä ämuänänguwi. Iinjä eqanjuwänga, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau väññqä kukñuä guä ämäsäuekqä-pa, heñi, Iqueqä Dñä Äñguä Jänänänjä Ique inä etapkqe. Dñä Äñguä Iinjä Ique vqe, ii he Goti Hanjuwä Iqueqänänjñqä näqñqä hipñqeyi. ¹⁴ Dñä Äñguä Iquenji, ne ae ämakquä-qae, inji qänakndani, nätmätqä huizi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä iquau väññqä kukñuä guä ämäsäuekqä-pqä ii, inä meniquä-pqenqe, näqñqä enju. Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä anji inetmetä hapä mänäqumuatqanğa, inğa meniquä eä. Iqu iinjä inemäkätä, Iqueqä yänänäqñqä ämänätquakqä diñqe, Iqueqä yoqe, haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäquatuñqe.

Poli iqu, qu näqñqä äñguänänjä mapñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁵⁻¹⁶ Goti Iqu äñguä e inemäkätñqä iinjqe, he Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpiyä iutani, Goti Hanjuwä Iqueä ämaqä iquauñqä enyätñqä iujqe, nyi qätä änyä ti äwiyätmitani, henyqä kñuä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iquenji, 'äñguiqä' ätuätmä, tääqä ätätmängani, maqänäuqä äpakänä ätqua äwätqänä. ¹⁷ Nyi tääqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Hanjuwä, Apiqu yoqä naqä-tänä kiñganänjä äpmeñqä Ique, ätuätñqe. Iqueqä-kiuä ätnänäqi itkimäknätñqä emäkätñqä diñqe, Iqu heñi, kñuä indqänqä jänänänjä-tänä, itanğa Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iunji, qakuinjä näqñqä-tänä epñqä iinjä, ätuätqänä. ¹⁸ Itanğa Iqu hiqä kñuä indqänqe we eumäkqanğuti, ga he tiinjñqä näqñqä äñguänänjä metpñqä ätuätqänä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ae ekqä iquenä, nätmätqä äñgui mapnuwänqä kñuä yänänäqñqä äwipu, hinjuä äqambu äpmeñuwi, nätmätqä iinjqe, näqñqä hipñqä ätuätqänä. Nätmätqä, Iqu Iqueqä ämaqä iqua mapnuwänqä ätätä ekqe, ii nätmätqä aanjä äñguänänjä isua etanğqenqä, näqñqä mapñqä ätuätqänä. ¹⁹ Itanğa Goti Iqueqä yänänäqñqe, Iquenyqä quuvqä eqiyätunquä iqueneqä huiwä yäpä tämñi wäunjuä itñqe, ii aanjä hävemnäqñqä etanğqenqä näqñqä hipñqä ätuätqänä. ²⁰ Iqueqä yänänäqñqä kätanänjä qäquesa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Ique qua buta anji ävauqumuatätä, qäukuä haqä yätunqä ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa äpmuatekqä Iquvi. ²¹ Kraisi Iqu qäukuä yänji e

äpmeŋqe, Iqu dnä yänänäqŋqä-tänjä iquautä, ämaqä ämiqä iquautä, itaŋga huizi yänänäqŋqä-tänjä qäquauŋä-qe, Iqu eeqäpnä ämäwqätäuqänŋga äpme. Yoqä naqä-tänjä tänŋga äpmeŋuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ämiqä-qu äpme. ²² Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqäpnäŋi, Kraisi Iqueä yäpä iqinyä witpŋqä eätä, itaŋga, qokä-apäkä Iqueqä yoqenqä aquväqŋqä iquau yätamakqä väniŋqe, nätmatqä eeqäpnäŋi ämiquätŋqä ätekqe. ²³ Nyuänjä iqu, huiwi ämitŋqä-pa, Iqu iquau ämitqäuä. Iqu nätmatqä eeqäpnänjä iuŋi, ämiqä pmetanŋqetani, qu qäyunänä enä. Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä pmetanŋqetani, Iqu, huiwiq äwa miqä, eeqäpnäŋi aanjä qäyunänjä-tänänŋqä iwimäkquänä.*

2

Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anŋi hänjä inemäkkqenqä

¹ Hiŋuiqänänŋi, heqä qätä mäwiyqä hŋgisanä iqetatä, hiqä suqä quvqetatanŋi, he pizqä ae äpäkoŋguwänänjä äpmamiŋuwi. ² He suqä quvqä ii imäkmiŋuwi, ii ämaqä qua täutanjä iuqä suqä du qänaknä ipu, itaŋga dnä quvqä im-imä hiŋginäwa äpmeŋuwä iquau miqä naqä iqueqä suqä quvqeu, qänaknä inä imiŋuwä iquenŋi. Dnä iquau miqä tq, tänŋani ämaqä Goti Iquenŋi hŋgisanä itqueqanŋuwä iuqä qeqä-quuvqä imŋi, wäunüä yänänäqŋqä yqänä itqäuä. ³ Hiŋuiqänänŋi ne eeqänänŋune, iqua enqä-ma, asänänjä äpmenä, suqä quvqe, neqä kŋuä indqänŋqä iutatä, huiwä iqueqä äwiŋqä iutatani, äyä imäkmiŋque. Inŋani neqä suqä quvqenqe, kimanŋi qutä anänŋi, Goti Iqu äwqä tnänjä wiŋganŋqä iutani, hanjä-iqä nätapätqätäninŋi. ⁴⁻⁵ Ne pizqä iinjä äpäkonanä qäyä äwitangquä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä huäqä-huŋqetä, nenyqä äwiŋqetä, äwa miqä, hävemnäqŋqä eäqä iutani, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anŋi hänjä inemäkkqe. Inŋi Iqu he hänjä iinjä emäkqumuatkqe, ii Iqueqä suqä nätmatqä hiŋgi vqä iquesanŋi. ⁶ Goti Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä naqä-hŋqunä guä ämänaqäkqe, ii ne Iqutanŋi, anŋumä hänjä nevauqumu-atätä, itaŋga Iqutä qäukuä yäninŋi, ämiqänŋqä zä-hawä ikikinyänjä iu, anä äpmuatänaiŋqe. ⁷ Iinjä inetquakqe, ii tiinänŋqe. Ämaqä qänaki epqä iqua, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, qeqä inetmäkkqeunŋi hinüä äqumbiyitani, Iqueqä qeqä imänŋqeuta hiŋgi vqenqe,

* **1:23** Näqŋqä-tänjä hŋqua, kukŋuä tqe, ti äkunmäkätkäuä. "Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä äpmeqetani, Iqu äwa miqä, eeqäpnäŋi aanjä qäyunänjä-tänänŋqä iwimäkquänä."

näqñqä mapnuwi. Ii äwa miqänqä, aanjä hävemnäqñqä iinçeyi. ⁸ He Iquenyqä quuvqä heqiyqançuwitanji, Iqu ançi hññä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä qeqä imänqeuta hinçi vqä iqesayi. Nätmatqä iinçi, hiqä-hiuä imäkñgançuwita emakqä ma, Goti Iqu hinçinäwa etapkqe. ⁹ Ii he wäunuä yänänäqñqä ipiyä iuta ämepunçqae, heqä quikui ptqä äqänäpu, hiqä yoqe haqeqä ämamänçuwä ma, oee. ¹⁰ Wäunuä ängüänänä nenyqä näwinyä ekqä iu imäkquatuñquä iunçe, Goti Hanjuwä Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä guä ämanaçiyätä, hññä inemäkkqe. Inçi ne tännga hññä tä äpmeñque, ii Goti Iquesanänçi.

Jisasi Kraisi Iqunä, ne naqä-hñqunä pmetatuñquä in-emäkqä Iquvi

¹¹ Iinçiqe, he hinçiqänä äpmamiñuwinqä kñuä indqämbu. Heqä hinaqä qanyä eunyäpu ämeekuä etançi, Israitqä iqua henynçe, “Iquauqä huiwi häuä maktänqä-quayqä” ätäpu, itannga quwqä-quwänqe, “Ne huiwä häuä ktänquneyqä” ätätqänjuwä iquayi. Huiwä iu iinçä imäkñqä suqe, ii ämaçeuqä hipaitä imäkçeyi. ¹² He inça äänä äpmamiñuwinqe, kñuä indqämbu. He Kraisi Iqueni, mämeqä hinçi äpmamiñuwi. He ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunuä ikqä, Israitqä iquau-tanänänuenä maqä, ämaqä kinä hñqäqisançuenä etançä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau nätmatqä väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunçe, he evquatämäukqe. He qua iunçi, iinçä äpmapiyänçançi, Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epu, heqä kñuä indqänqä yänänäqñqe, nätmatqä map-nuwänqenqä mämeqä, hinçi äpmamiñuwi. ¹³ Inçqe he ämaqä kinänänçi iinçä ätqäumiñuwä iquenä, tänçançi he Kraisi Jisasi Iqutä i ämuänñanjuwi, Iqueqä hñneçetançi, Goti Hanjuwä Iqu, etma äpäätä qäqiqi equmuatekqe.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Kraisi Iqunä, ne äwqä hanuä inçqä pmetatuñquä Inemäkqä Iquvi. Hinçiqänänçi, Israitqä iquatä, huizi iquatänçi, mäkä-hunqä äpmamiñiyi. Mäkä-hunqä iinçi, täkñä naqä hñqu awä iqi äqiyenyä pmetançiyännga, Jisasi Iqu äpäkonätä ançi ävauqe, huätä äväpnemäütä, itannga Mosisi iqueä kukñuä-suqä yäuä* eeqäpnänçi hma imäkätä, naqä-hñqunä eenyä, äwqä hanuä inçqä pmayñqä imäkkqe. Iqueqä äwiñqe, tiinçä etançiyi. ¹⁶ Iqu zä-huätatä äunätä äpäkonçqetançi, mäkä-hunqe eeqänä hma imäkätä, mäkä-hunqä iquaqu, hueqä-himqä änyä-hänçä hñqu hiätñqä imäkätä, itannga Goti Hanjuwä

* **2:14-15** Israitqä iqua kñuä tii indqänmiñuwi. “Ne Goti Iqueqä suqä-tänjunä etançi, ne Iqueqä ämaqä-qunä eanä, huiziquau ämäwqätäunu.”

Iqutä, näueqä imäknyinyä pmesiynqä diñqä äwiñgqe. ¹⁷ Ini Iqu äquvepätä, he kiñä näñi äpmamiñuwä iquendä, ne qäqiqiñä iqunesä, suqä äwqä hanjuä änyanä, naqä-hñqunä pmeqäñqä iñqä awä ätkqe.† ¹⁸ Iqu ne äwqä hanjuä iñä inemäkkqetani, Dñä asänänjä-tänjä eanä, Goti Hanjuwä Iqueni, iuta wimenä.

¹⁹ Täñgani he ämaqä huiu ämuänqänänjä hmanji. He ämaqä qua iu qäyutanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä qäqiqiñä iqua enjuwä-panä epu, Iqueqä anju äpmeñuwä iqueni. ²⁰ He anä, Goti Iqu imäkkä-panä iñuenji. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquatäni, qu anä-siyandqä enqä-panä iquayi. Kraisi Jisasi Iqu, anä vänyqä miqä yänänäñqä ämätnänqä-panä iñä Iqueyi. ²¹ Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwä eeqänäni, Ique ekunätangä anä ii ämätnä. Goti Naqä Iqu, anä iqueni, hiqäva-imäkkä anä enqä-pa, Iqueqäñqä mätquätñqä itqäuä. ²² He-pqe, Kraisi Iqutäni, naqä-hñqunä etanquwiñqä, ga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä huizitä guä ämaiñiyätä, Iqueqä ani, Dñä Äñguä Iqu yäpä iñgisa pmetätñqä iñqä ämätätqäuä.

3

Poli iqu, kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä tqueqä wäñjuä-wiyqä-queqä

¹ Goti Hanjuwä Iqu iñä emäkkqanqgetani, nyi Poli iqunä, Iquenyqä tääqä ätätqänä. Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquenä, yätamäkkä eyqämqä diñqä, Kraisi Jisasi Iqueä wäñjuä imäkätqätanqgetani, guä äpmuatenjiyquwi. ² Goti Hanjuwä Iqu henyqä qeqä imänqeuta äñguä hiñgi etquetñqä, nyi wäñjuä ändapqä iñqce, he qätä ae äwiñquwi. ³ Iqu Iqueqä kñuä indqänqä zä wiqe, nyi näqñqä hiätmqänä ändapqce. Iñqce nyi henyqä tuwanuä wänqä ipu äqiyätmä, awä ae äyä etqe. ⁴ He pipa ipi a ätäupiyänqani, näqñqä tiñä mapnä. “Ae! Iqu Kraisi Iquenyqä kukñuä zä witangqä iquenyqe, näqñqä ae äyä eänä.” ⁵ Ämaqä kiñganä äpmamiñuwä iquañi, nätmätqä täñqce, awä mätquä imiñuwi. Inäqce, täñgani, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquatäni, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqäñqä atäñjuä ikqä iquañi, Dñä Äñguä Iqu iwimäkkqangi, iñqce iqua näqñqä ae ämenäuä. ⁶ Iqueqä kñuä indqänqä zä wiqe, tiñji. Ämaqä Israitqä qäyä etangi huizi iqua, kukñuä we-huñqä-tänjä ämepiyita, Kraisi Jisasi Iqutä

† 2:17 Asayä 57:19

ämuänänjuwitanji, nätmatqä Israitqä iqua mapnuwä iunji, qu-pqä inä ämepu, qäyqä-qäqua naqä-hjçqunä eqançpi, kuknuä Goti Iqu, 'Iinjä imäkmniqeqä' ätätä, guä ämäsäuekqe, qu-pqe inä patqiyäniqe.

⁷ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänjä tquenqä wäunuä-wiyqä-qunä emqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqä iuta inyimäkätä, Iqueqä qeqä imänqeuta hñgi ändapkqä iiyi. ⁸ Nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä yäpä iqinj i mänäqä mämä qäyä pmetançqä-qe, Iqu suqä hñgi vqä iuta wäunuä tiinj ändapkqe. Nyi Israitqä iqua qäyä etançi huizi iquau, Kraisi Iqueqä nätmatqä eeqänänji, ne änä miwäsäuqä itä, a matäuqä itunquä iunji, qu-pqä inä mapnuwä iinjä kuknui, awä ätuätqänä. ⁹ Goti Eeqänänjä Imäkkqä Iqu, nätmatqä imäkäninjä zä äkittqiye äpmaminqä iunqe, nyi ämaqä eeqänänjä iu awä ätnänäqi tquämqe, Iqu wäunui iinj qe inä ändapkqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu iinj, tiinj qä imäkkqe. Dnjä nätmatqä qäukuä yäninjä miqä iqua, Goti Iqu Israitqä iquautä, huizi iquautä, Iqueqä ämaqänqä naqä-hjçqunä epñqä maqiyqançqeu äqumbiyitanji, "Iqueqä kñuä indqänqe, huitanä-huitanijä" kñuä indqämbñqä imäkkqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä tä imäkäninj qe, kñui aanjä hñuiqänä iwäsäuekqeu qänaknä itä, Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqu wäunuä imäqançqä iutanji, naqä-qakui ae qe imäkkqe. ¹² Iinjä etançi ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätunçqetanji, zä miqä pemänä itanä, Goti Hanjuwä Ique wimenä. ¹³ Iinj qä, "Nyi he yätamakqä hemqänä, wäunuä imäkätmä hanä-iqä meqançqenqä kñuä kuapanä indqänäpu, heqä quuvqä heqiyqe mändi päwiqñqä, yänänäqñqä tqäpiyä" etqä. Nyi hanä-iqä ii ämetñqe, ii he änguä äpmepu, yoqä naqä mapñqeyi.

Poli iqu, qu yänänäqñqä iwimäkätñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁴ Iqu nätmatqä eeqänänjä iinjä imäkätñqenq qe, nyi neqä Apiquenji qonjä äwoktäutqänä. ¹⁵ Iqu ämaqä qäukuä haqä yätu äpmenuwä iquauqätä, qua iu äpmenuwä iquauqätä Kaniqu eä, itanğa Iqueqä hiveymeqä inä etançuwinj qä yoqe iuta ävätqäüä. ¹⁶ Nyi iinjä itmänğanji, henyqä tääqä tiinj ätuätñqe. "Iyää, neqä Apä, Si nätmatqä aanjä kuapanänjä-tänjä eänä, yänänäqñqä aanjä naqänänjä-tänjä enä Iqukiyä. Si iquauñji, nätmatqä ii ävätnä, iquauqä äwqä yäpä imñji, Tqä Dnjä Änguä Iquesa yänänäqñqä iwimäkiyä. ¹⁷ Nqä Apä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqätançuwitanji, Iqu iquauqä äwqä yäpä imñji anä näweqä imäkäqämetñqänä yätamakqä wiyä. Ga suqä ämaqenqä äwiñqä iqu, zä enqä-pa hukä-tapinjä yänänäqñqä äüä ätqäunqä-pa, iinjä tqäutpñqänä iwimäkiyä. ¹⁸ Iyää Apä, iquatä, Tqä

ämaqä eeqänänjä itäñi, qu Kraisi Iqueqä suqä ämaqenqä äwiñqe, aanjä naqänänjä eä, quapitä hiqotitä, itanğa haqä yätqätä mänäqä mämdä, im-imqä iquvanjä iptänänqä iquenyqe, näqñqä ämepu, a yänänäqñqä kiqätätñqä, inä iwimäkiyä. ¹⁹ Iyää Goti Apiqukiyä, Iqueqä suqä äwiñqä iñqe, ämaqe qu änyä maqñqä etanğpqa-qe, Si ämaqä tquaunji, näqñqä hiätñqänä iwimäkiyä. Iyää Apä, Si quñi iñä iwimäkätqäñi, ii tiñji. 'Nätmatqä aanjä hävemnäqñqä äwiñqe, qutä inä wiqänqä diñqeyqä' äktätqänänä" ätuätñqe.

²⁰ Tiñjä eä. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä, neyaqä qeqä-quuvqä yäpä imä, iñjä itñqä iquesañi, ne, 'Iñä-iñjä inemäkiyä' ätuätanä, yatñqä ävquque, Iqu ämäwqätäütä, nänäqänänji inemäkänä. Itanğa ne qanyä kjuinä indqänğquä-pqe, asä iñjä imäkänä. ²¹ Inji Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iquautä, Kraisi Jisasi Iquesä, wäunjuä naqänänjä iwimäkätñqetani, ämaqe Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä ämepu, Iqueqä yoqä naqe, hea ique-ique haqeqä ämuämuäqäpñqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Ne Jisasi Iqueqä huiwä eänquä iqune, Goti Iqueqä suqä dunä imäkquatunqne (4:1-6:24)

4

Ne Jisasi Iqueqä huiwi enqetani, naqä-hñqunä pmetatunqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Naqä Iqueä wäunjuä iunä imäkätmä, guä äpmenqä iqunä, manjä tiñjä etmqe. "Goti Iqu suqä äñgui näwinyä etä, tääqä etätmakqä enqe, iunä imäkäpu, suqä Naqä Iqu mäwiñqä iñqä iquauñi, mimäkkqä pambiyä" etqä. ² He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuä mäñdi äkittqänäpu, huiziunji, quvqä miwitqueqä, qeiqinyä miñğpñqe. Heyaqä awä iqiñi, hañä-iqä timäuqanğani, äwqä tnänjä maqänä mimäkkqä, suqä ämaqenqä äwiñqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, hañä-iqä eeqäpnänji ämeqäpñqe. ³ Dñä Äñguä Iqu he äwqä hañuä imbu, naqä-hñqunä hiätñqä emäkkqe. He äpakänä e pmetpñqe, yänjä qänğanğpu. ⁴ He näqñqe, ne Jisasi Iquesañi, huiwä naqä-hñqunä enju. Dñä nesä äpmenqe, Iqu Hñqunänji. Itanğa nätmatqä äñğuanänjä Goti Hanjuwä Iqu nätapaniqä diñqe, tääqä änatätmakqä-qae, ga ne asä iquenqä kjuä yänänäqñqä indqänätanä, hiñjuä äqänänä, äyä äpmenju. ⁵ Itanğa neqä Naqä Iqu-pqe, Hñqunänjqä. Neqä quuvqä eqiyätunquä-pqe, hñqunänjqä.

Itaŋga asnjä ämetuŋquä-pqe, hŋqunä inänjqä. ⁶ Itaŋga eeqänänjuneqä Goti, Kiuänänjä-qu eä, Iqu neqä Apiquvi. Iqu eeqänänjuneqä haqä yäŋi äpme, eeqänänjuneqä awä iqi äpme, itaŋga eeqänänjuneqä yäpä imä äpme.

⁷ Inäqce Iqueqä qeqä imänqceuta nätmatqä äŋguä hingnä vqä iuŋi, Kraisi Iqu iwäsäutä, ne hŋqunä-hŋqunä änätapqäukqe. ⁸ Kukŋuä iinŋqce, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, tiinjä ätä äqänä.

*“Iqu, aanjä haqä yäninyqä äyätäqänŋaŋi, ämaqä guä äpmamiŋuwä kuapänänjä iquau ätuma ekqeqä. Ätuma äyätä, ämaqeŋi, nätmatqä äŋguänänŋi äwikqeqä.”**

⁹ Kukŋuä, “Iqu aanjä haqä yäninyqä ekqeqä” ätäänqä iqu, ii Iqu yäninyqänä ekqänqä matqä iqi, oee. Kiŋŋanänŋi, Iqu qua hŋque yäpä mäŋi äwiŋqä iquenqä ganä äwäkkä eä.

¹⁰ Ämaqä qua iuŋqä äquveqäkkä Iqu, Asiqu, qäukuä aanjä haqä yätuŋqä ekqe. Ii nätmatqä eeqänänjä äsquä-äsqueŋi, qäyunänä witätŋqä imäkätŋqänä.

¹¹ Ämaqä Iqu Qäqu, Iqueqä ämaqä iqune, nätmatqä äŋguänänŋi tii änätapqäukqe. Hŋqua, Iqueqä kukŋuä awä tuäkiqä epŋqä, hŋqua kukŋuä hiŋuä-tqänqä epŋqä, hŋqua kukŋuä äŋgui awä-tqänqä epŋqä, itaŋga hŋqua, quuvqä heqiyqä iquau ämipu, näqŋqä-vqänqä epŋqä, äwikqe.

¹² Iqu iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquau, Iqueqä wäunŋui, qäyasäqi miqä, qäyunä iqänqä iwimäkkqänqä eä. Wäunŋui qäyunä ämipiyitaŋi, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hŋqunänqä yändi-yändi imäkkqa peyqänqce. ¹³ Iqua wäunjuä ique imäkkqanŋuwitaŋi, ne quuvqä anä eqiyätanä, naqä-hŋqunä äpmenä. Ga,

Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, näqŋqä ämenä. Itaŋga, ymeqä nandqä naqä hiätŋqänä imänŋa-imänŋa äpeyqä-ma, ne asä ii iqa-iqa äwätanä, Kraisi Iqu suqä jänänänŋinä imäkätŋqä-pa, qäyunänä hianä. ¹⁴ Ne iinjä ae ätimäuququänŋaŋi, ymeqä wänqä isua iqä-ma mäpmeqä yatuŋque. Ämaqä kukŋuä quanŋä ätuäpu, huiziquau

qui imäkkŋqä näqŋqä huitanä-huitanä-tänä iqua, neqä quuvqä heqiyqe yuuwä natäpŋqä diŋqe, yuŋui inŋi-inŋisa äqunätä, nätmatqä näŋi-mäŋi ätpekiqä-pani, ne iinjä minemäkkqänqce. ¹⁵ Iinjä maeqä itanä, ämaqeunqä änenqä iutaŋi, kukŋuä naqä-qakuinä tquatunŋue. Ne iinjä imäkkqanŋuatqe, neqä quuvqä heqiyqe yänänänqänqä eätä, neqä Nyuänä Kraisi Iqutaŋi, naqä-hŋqunä hianä. ¹⁶ Wiikä qäpaiqä isua, yänŋi äŋguä äuqätänänqä imäkätŋqä-pa, Iqu Iqueqä huiwä iqune iinjä inemäkänä. Ne qokä-apäkä iqune, suqä ämaqeunqä äwiŋqä iquenŋi, qänaknä itanä,

* 4:8 Apqä Bukä 68:18

neqä wäunüä hñqunä-hñqunä imäkätunquä iunji, ne huiwi naqä-hñqunä anyanitanji, naqä-naqä imänğa peyanä.

Suqä yäüä huätä vquatämäupu, suqä änyä-hänji a maqätpiñqä

¹⁷ Iiññqe, nyi Naqä Iqueqä yoqetani, kukñuä yänänäññqänäni tiññä etmqe. “Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua imäkätqänuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä. Iquauqä kñuä iqe, quwqä äpmeqä iunji, häukuä äñguä uwqiyqe, aañqä eä. ¹⁸ Quwqä äwqe, ppinjqä yqänä imbu, kñuä indqänjqä äñgui maeqä epiyitanji, quwqä näqñqä meqänñqe, we maunqä etañqgetani, Goti Hanjuwä Iqueqä hänä-pmeqe, mämeqä itqänä. ¹⁹ Iqua suqä quvqä imäkäpiyänğanji, “Tä aañä quvqä di imäkätqänünä” kñuä iññi mindqänjqä ipu, womba miqä ipnä. Iquauqä manä iunji, nätmätqä äwi iqä hñjua änäpnä, äwi ae ävqäqä-qae mäwquatämäuqä yqänä imäqäpnä. Iiññqe, “He iqua imäkätqänuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä.

²⁰ Ämaqä Kraisi Iquenyqä näqñqä etapäpiyä iqua, he suqä quvqä iññä iquau imäkqäpnqänä mämetqueqä ikuwi. ²¹ He Iquenyqä kukñui qätä äwikuwänğa, Iqueqä kukñuä naqä-qakuä, Iqueqä-kiuänjqä ätäänjqä iññqe, qu näqñqä ae etapkuwiñqe, nyi näqñqä eänänä. ²²⁻²³ Iqueqä kukñui tiññi. “Suqä yäüä, huiwä iqueqä äwiñqä iuta, hikänänä iu ämequatätä, yätamäkqä mämeqänjqä qui emäkqä iqueni, he huätä vquatämäupu, kñuä iqä änyä-hänä iqu imä mnätñqe, heqä äwqe, añä qñqanä enqä-pa hutepiyä. ²⁴ Itanğa he suqä änyä-hänä, Goti Hanjuwä Iqu Kiqä-kiuä enqä-panä imäkätä ekqä iqueni, a maqätpiyä. Suqä tqu, Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iutanä eä, jänänänä ikikinyänä enqä iiyi.”

²⁵ Iñji, he naqä-hñqunä ae eñjuwi, hiqä heyämaqä iquauñji kukñuä quanji mätkuä, naqä-qakuinä tqüpnñqe. ²⁶ Itanğa he äwqä-tnänä enñqe, suqä quvqä imäkqä diñqä wimasipu. Äwqä-tnänji, äpakänä, mäptqe känäwä äwqä mämä mñğanñqänqänqä mimäkqä pambu. Inğaqänğanä qäpu hiätñqe. ²⁷ Äwqä-tnänji yqänä äwiñqe, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ekittqiyätä ämaequtäññqä. ²⁸ Si quwä mequki sätäti, anğumñji mämeqä, tqä-täuä wäunüä imäkätnä, tqänqätä, ämaqä äwa iqanğuwä du yätamäkqä vqänqätä, iqätñqe. ²⁹ Hiqä manä iutanji, kukñuä quvqä matqänjqä. Kukñuä äñguä, ämaqä hanä-iqä metqätanğuwä iu yätamäkqä äväpu, yeeqä iwimäkqäpnqä dinä tquanğpu. ³⁰ Itanğa Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, wiunqä yätñqä miwimäkqä pambiyä.

Goti Iqu Dnjä Iqueni, he Iqueqä ämaqä-quenä hiätangpi, itanga hiunji qänaknjanga hanä-iqä mämeqängqä näweqä etmeninqä hiqngqä enqä-pa etapkqe. ³¹ Itanga huizi, tiinji. Äwqä tptawä esqanguti, äkasuwä ätäpu, manä täqngqä ätäpu, kuknuä quvqä ämaqä mändi kittqiyeqetä, suqä quvqä huizi iquatäni, ävquatämäupngqä etqä. ³² Ga hiqä-hiuängqä huäqä äumäknäpu, qeiqi itquatnäpu, itanga hngqu quvqä etqueqe, ängguä iwimäkäpu, hiqä äwqä tnäni, iqueqä quvqetäni, iiqä itmäkmbngqe. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänänganguwängga, Iqueqä äwqä tnäni iiqä itmäknätä, hiqä quvqe huätä ämaemäukqä-parjä iinji.

5

He nätmatqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbngqe

¹ Iinngqe he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä pmetangä, Iqu henyqä äwinyängqe, suqä eeqänänjä imäkäpiyä iunji, Iqueqä-kiuä imäkätngqä-pa, asänä imäkqäpnngqe. ² Kraisi Iqu nenyngqä aanjä kiinjä äwinyätä, yätamakqä neyätngqä Iqueqä-kiuä äwiingqä-ma, he nätmatqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, suqä ämaqeuqngqä kiinjä äwiingqä iqu, hinuiqä maeqäpnngqe. Iqu iinjä äwiingqe, ii Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkätngqä diingqä, nätmatqä tä ikeqangä jinänjä äweqä-panji, hiqäva äwqängqe.

³ Inji, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänjä imäkqetä, suqä hinuä aowä qngqetäni, he iinji mimäkqä ipu, iingqä kuknui wängqä qäpu tqä-pqe, qäyä eänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä ae enuwä iquenä, iinjä imäkqängqe, pmua imäknänä. ⁴ Ä kuknuä womba ingqe matqä ipu, kuknuä anjä miqängqä tqe matqä ipu, itanga qokä-apäkä iuqä suqenqe hanjä tamqä matqä ipngqänänjä. Suqä ii he imäkqe, ängguänänjä hmanji, quvqe. Hiqä kuknui, Goti Hanjuwä Iqueni, "änguiqä" tquangpu. ⁵ "He iinjä mimäkqä pambiyä" etqe, ii tiinängqe. Ämaqä, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänjä imäkqetä, suqä hinuä aowä qngqetä itqänguwä iqua, anjä Goti Hanjuwä Iqutä, Kraisi Iqutä, ämisinyä äpmeniyä yängini, mäpmeqä ipu, nätmatqä anä mämiqngqä iingqe, näqngqä ängguänänjä mapu. Suqä hinuä aowä qngqe, ii goti quangä iu qonjä woktäuqä enqä-panjä asänäni.

⁶ Ämaqä huizi, kuknuä quatä maeqä hingingqä isua ätäpu, suqä iinjä imäkpnngqä etätma upngqä iquwi, wimasipu!

Ämaqä hngisanä ipu, iinjä imäkqanquwä iquauñi, Goti Iqueqä äwqä tnänä injqe, äwimenä. ⁷ Iinjä etanji, iquata näueqä imäknäpu, ikämanqä miqä pambu! ⁸ Hinjuiqänänji he hiawiqä imä äpmaminuwä-qe, tänganji, he Naqä Iqutä ämuänänjuwi, ii he we-hunqä iqi qe äpmeqä. Itanji, he nätmätqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbnqe. ⁹ We-hunqä iqi äpmeñuwä iquauñi, we-hunqä iqu, qu ämaqeu qeiqi iwimäkäpu, quvqä maeqä jänänänjä epu, kukñuä naqä-qakuinä tqäpnqä wimäkänä. ¹⁰ Itanğa suqä ängüä, Naqä Ique yeeqä iwimäkpnqä iunqä näqñqä mapñqänä, yamwiqä iqanqpu. ¹¹ He ämaqä hiawiqä imä äpmapu, suqä quvqä imäkätqänuwä iquata äktuwunqä mikiqä, hiqäpi yayuäki imbu pmetanqpu. Quwqä suqä iquesanji, ymisänjä enqä-pa, häukuä ängüä wiqanquti ämepu, manqä ipnä, oee. Iinjä imäkqe, qäyä etanquti, qanyä äpmapu, quwqä suqä quvqe, ätnänjä iqi maepñqe. ¹² (Suqä quvqä, hiawiqä imä zä äpmapu imäkätqänuwinqe, womba meqä etanji, nyi awä matqä imä.) ¹³ We-hunqä iqu, nätmätqä zä äwämitätqä iundanji, ätnänjä iqi maeqanquti, hinjuä-qunqä eä. ¹⁴ Itanğa we-hunqä iqu iinjä imäkqanqanji, nätmätqä iinjä-pqä iqu, we asänä hunänä. Iinjä etanji, injqe kukñuä tiinjä ätnä äwi.

*“Ämaqä hiaqäqä äwinjä iquki, pämä pmayä. Ae äpäkonqñä iutanji, anji vayä. Anji vauqanqti, Kraisi Iqu, Iqueqä we-hunqetä, tä enqä-ma äyäkqätänä.”**

¹⁵ Iinjñqe heqä qanjä ikipiyä imñi, ängüänä mimbu. Kñui qäyasäqä mindqänqä, änguinä indqämbu ikiqäpnqe. ¹⁶ Tänganji ämaqe, suqä quvqenä imäkqäwätqänuwä-qae, hea, suqä ängüänänjä imäkqänänjä iqua, he ämaequtäuqänqä, ängüänä mimbu. ¹⁷ Ga he ämaqä kñuä iqä änguinqä qämä-qämä miqä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunqänä näqñqä meqanqpu.

¹⁸ He wainqä-eqä yänänäqñqä änäpiyi, hiqä kñuä indqänqä ängui qui emäkätñqä dunqe, manqä iqäpnqe. Suqä iinjä, hiqä quamä pmeqä eeqänänjä äwinqä iunji, qui emäkänä. Iinqä tnänqe, Dñä Ängüä Iqu, hesä mangüä enyätätñqä, hinjuinä qumbnqe. ¹⁹ Dñä Ängüä Iqu mangüä e emnätanqgetanji, he tiinjä imäkqäpnqe. Hiqä-hiuä kukñuä ätnäpiyanqanji, kukñui apqä bukä iutanjitä, apqä huizi iutanjitä, itanğa apqä Dñä Ängüä Iqu etapqanqä iutanjitä, ämepu, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpnqe. ²⁰ Ga nätmätqä eeqänänjñqe, Goti Hanjuwä neqä Apiquenji, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä

* 5:14 Asayä 26:19; 60:1

yoqetani, “än̄guiqä” tquäpn̄qe. ²¹ Itan̄ga, Kraisi Iquenyqe, “Iqu neqä Naqä-qu etan̄gi, ne Iqueni, yäpä iqi vquanä” kn̄juä indqänäpu, hiqä-hiuän̄ä-pqe, yäpä iqinyä ingpn̄qe.

Qokä-apäkä äman̄gäwän̄uwä iquauñqä

²² Hiqä-hiuä yäpä iqi ingpn̄qä ätqäqe, ii tiini. Apäkä iuenä, neqä Naqä Kraisi Iqueni, yäpä iqi ävätqän̄uwä-pani, heqä qokä iquauñqä-pqe asänä e vqäpn̄qän̄nji. ²³ Tiin̄jä etan̄gi ätqä. Kraisi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä Nyuän̄ä-qu eä, iqua Iqutä huiwi naqä-hñqunä etan̄gi, Iqu, huiwä iqu hññä-pmetätñqänä, an̄gi Vauqumuatqä-qu eä. Ii en̄qä-pani, qokiqu, apäkiyqä nyuän̄ä-qu eä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäki, eeqän̄ñä iun̄ji, Kraisi Ique yäpä iqi äpmeñuwä-pani, in̄ji apäkä-pqä iuenä, heqä qokä iquauqä yäpä iqi e pmetpn̄qän̄nji.

²⁵ Qokä iquenä, Kraisi Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iun̄qä kiin̄jä äwinyätä, yätamakqä vätn̄qänä Iqueqä-kiuä äwiñqä-pani, hiqä apäkä iuaun̄qe, kiin̄jä iin̄jä en̄guätñqän̄nji. ²⁶ Iqu qun̄qä iin̄jä äwinyätä imäkkqe, ii iquauñi, quvqä maiqn̄qä, eqetä, Iqueqä kukñuitä, asñä äwqiyätä, ikikinyän̄ä iwimäkätä, Iqueqä qokä-apäkänä hiätpn̄qä pmuatetñqä diñqeyi. ²⁷ Iqu iin̄jä iwimäkätñqä äwiñqqe, ii tiin̄ñqqe. Qu Iqueqä hiñjuä iqini, nätmatqä qeqä bimbiqä tqä isua en̄qä-panä epu, kiyä maeqä epu, huiwi yätääqä, ä ppkä äki-äkitan̄ji, maeqä epu, ämaqe, “Quvqä iin̄jä-iin̄jä iqä-quaiqä” mäutñqä äwinyä. ²⁸ Kraisi Iqu, Iqueqä ämaqän̄qä aan̄jä kiin̄jä e äwinyätñqä-pani, qokiquenä, heqä huiwiñqä kuapanä enyätñqä-pani, heqä apäkiuaun̄qä-pqe, asänä iin̄jä en̄guätñqqe. Ämaqä iqueqä apäkinyqä aan̄jä kiin̄jä äwinyätä, an̄guä iwimäkätñqä iqu, iqueqä-kiuän̄qä äwinyän̄qä iquvi. ²⁹⁻³⁰ Ämaqä hñqu, iqueqä huiwiñqä wi äuämäkätä, ymisan̄jä miin̄qä ma miqä yäniqi? Oee, iqu an̄guä äminyätä, ymisan̄jä in̄guänä. Suqä iin̄ji, ii tiin̄jä en̄qä-pani. Ne naqä-hñqunä äuqätänanä, Iqueqä huiwä hñqunä etan̄gqetani, Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquene, an̄guänä äman̄eyätñqä-panä asänän̄ä iin̄ji. ³¹ Suqä ii, Goti Iqueqä bukä iu tiin̄jä ätnän̄qä-pani.

“Qokä hñqu, iqueqä kandä känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämaqänäsinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqän̄qeqä.”†

³² Kukñuä iqu, qakuä aan̄jä naqänän̄jä-tän̄jä etan̄gi, zä äwiñqä ique. Nyi n̄qä-näuän̄ji, “Kukñuä tqu, ii Kraisi Iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauñqätä,

† 5:31 Ipäqäkkä 2:24

ätqiyä” ätqä. ³³ Inji kiqä quati, tiinjä-pqä inänji. Ämaqä hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqä enyätñqä-pani, heqä apäkä iuaunqä-pqe, inä hinguätñqe. Itanğa apäkä hñqunä-hñqunänjä iuenä, hiqä qokiquaunqe, “Iqu ñqä naqä-qu etanği, nyi iqueni yäpä iqi vqämqeçä” kñuä indqänğpñqe.

6

Ymeqä iquaunqätä, kunaqä-kunuñuaunqätä

¹ Ymeqä iisuenä, he Naqä Iqutä ämuänñuawä-qae, hiqä hinaqä-hinuñuau hñgisa mitqueqä, qänaknä vqäpñqe. Suqä tqueni, he imäqä di, Goti Iqueqä hinuä iqini, äñguänänji. ² Suqä iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji, tiinjä ätnä. “Si tqä tnäutä tñiquesäñi, yäpä iqi ävätnä, iyaquiuä kukñui qänaknä vqanğinyä.”* Goti Iqu suqä iqua ätuätäqänğanji, Iqu suqä tqe-ganä, kukñuä nätmatqä timäuniqä diñqä qäsä guä ämäsäuekqe. ³ Kukñuä gue, tiinjä äyä ämäsänä. “Si iinjä itnä äñguänä äpmeñi, nätmatqä eeqäpnänjä si imäkätñä iunji, äñguänä timäutqätanğuti, itanğa qua iunji, hea quäuqä äpmaka utunğinyä.”†

⁴ Kunuñuenä, hiqä ymeqä isuaunji, quvqä itquepu, äwqä tnänjä miwimäqä iqäpñqe. He isuaunji, suqä Naqä Iqu äwinyänqä iunqä näqñqä äväpu, “Iinjä imäkäpu, iinjä mimäqä pambiyä” ämotquepu, äñguänänjä miqäpñqe.

Wäunjuä-wiyqä iquaunqätä, wäunjuä miqä iquaunqätä

⁵ Wäunjuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä, qua täutanjä iquaunqe, “Iqu ñqä naqä-qu etanği, nyi iqueni yäpä iqi vqämqänä” kñuä indqänäpu, hñgisa miqä, qänaknä vqäpñqe. He wäunjuä, quanğä miqä, äwqä naqä-qakuänä äwipu, Kraisi Ique yäpä iqi ävätqänjuwä-pa, iinjä äwipu imäqäpñqe. ⁶ Iquau yeeqä iwimäkpñqä wäunjuä äñgui, iqua hinuä eqänätanğuwänğanä, miqä pambu. He Kraisi Iqueqä wäunjuä-wiyqä eñjuwi, Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, iquau qänaknä vqäpñqe. ⁷ Ii ipiyänğanji, “Nyi wäunjuä, ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunqä” kñuä indqänäpu, aquvänä ipu imäqäpñqe. ⁸ Ga he kñui, tiinjä-pqe indqänğpñqe. “Ämaqä, hñquququeqä yäpä iqi äpme, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquñä-qe, ä ämaqä qanyä äpme, kiqä-kiuänğänä indqänğqä iquñä-qe, iqu äñguänänjä imäkmitätqe, Naqä Iqu kimanji, nätmatqä äñguänänji äväniqeçä.”

* 6:2 Anğumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqe 5:16 † 6:3 Kukñuä-suqe 5:16

⁹ Ämiqä iquenä, ämaqä heqä yäpä iqi äpmapu, wäunüä heyqä iquauñi, zä epñqä kukñuä zä iwimäkqä iqua mätquä ipu, ängüä iwimäkqäpñqe. He knui tiñji indqängpñqe. “Wäunüä-neyqä iquautä, ämiqä-qunesä, ämäneyätñqä Iqu, qäukuä haqä yätu äpme, qokä-apäkä eeqänänä iunji, yänä-mänä miwäsäuqä, asänä iwäsäuniqeqä.”

Quuvqä heqiyqä iqua, mäkä-iqä iquau enqä-paniqä

¹⁰ Nyaqä kukñuä yäpaki, tiñji. He Naqä Iqutä ämuänmbu, Iqueqä yänänäqñqä aañä naqänänä iutani, yänänäqñqe, yändi-yändi imäkmbñqe. ¹¹ Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueqä kukñuä quangitä, yamwiqä iqetä, emeqangutqängani, he yänänäqñqä tqäpnuwä diñqe, ämaqä mäkä-iqä iqua imäknänjuwä-pani, Goti Hanjuwä Iqu heqä etapätñqe, imäkñgpnä. ¹² Nyi ii etqe, tiñinqä etqä. Ne mäkä äunätunque, ämaqä nesä asänänä iquautä hmanji. Ne mäki, dnä quvqä, yänänäqñqä huitañä-huitañä-tänä, awä yeqä äpmeñuwä, ä qua tqe hiawiqä imä äpmeñuwä iquatä, äuanätqäñu. ¹³ Iiñinqä nyi tiñjä etqä. Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä mäkänqä imäkñqä etapätñqe, eeqänä ängüänä imäkmbu, näwinyä pmetangpiyä. Inji mäkä ätimäuqäqe, pämä ätqäupu, mäkä yänänäqñqä ipñqä. Itanga mäki qäpu päwqangañqe, yänänäqñqä äpakänä e tqäutpñqe. ¹⁴ Yänänäqñqä iinjä tqäutpñqe, suqä kukñuä naqä-qakuä iqueni, qätä ängüänänä äwiyäpu, qänaknä iqe, aquvä enqä-pa, heqä quanüä iqi yänänäqñqä ämäsanäpu, itanga suqä jänänänä iu imäkqe, nätmatqä ktqä pmuätänqe, quikuä iqi äpmuätänäjuwä-pa, iinjä pmuätänätangpu. † ¹⁵ Itanga Goti Iqueqä kukñuä, äwqä-qeiqi imbu pmeqänqä imäkqä iqueni, yukä ämuasmänqe ämuasmäunjuwä-pani, a yänänäqñqä äqätpu, näwi imäkmbu pmetangpu. § ¹⁶ He iinjä imäkmbu, ga tiñjä-pqä iqueni, inä imäkñgpñqe. Suqä quuvqä heqiyqä iqueni, nikñqä enqä-ma ktqä ämaqumuätänäpu, Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqueqä zi tä hänaqä sqe,* heyaqä huiwiunqä äumepqangutqe, huätä epmäkñqä. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, he häñä ae emäkäqumuatekqä iñqe, hiqä knüä indqänqä imñi, nyüänä ktqä pmuätänqä ii enqä-pa ämimuasmäupu, † Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, Dñä Ängüä Iqu etapätñqe, ii ipäqäyunüä enqä-panä-qae, a yänänäqñqä qätätpñqe. ¹⁸ Suqä iquau imäkñqä ipiyängani, Dñä Ängüä Iqu emäkqanguti, suqä Goti Hanjuwä Iqueqä yätamäkqenqä

‡ 6:14 Asayä 59:17 § 6:15 Asayä 52:7 * 6:16 Apqä Bukä 7:13 † 6:17 Asayä 59:17

tääqä tqä iqueni, mävquatämäuqä pa ipu, a yänänäqñqä qätätangpu. Tääqä ätäpiyängani, enyqä enganguti, ävquatämäupu matqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänä iunqä-pqe, inä äpakänä tqangpu. ¹⁹ He yatñqä iinji, nyinqä-pqä inä iqäpnqä änyinji. Nyi kukñuä tmqñqe, kukñui kiqä-kiuä nyaqä quväkä tämä dqäucanguti, inji nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñguä we-hunqä-täñi, kiqä quata zä äwinqä diñqe, zä miqä itmä, awä hämä-hämä tqämqänä. ²⁰ Nyi kukñuä ique-qäquenqä, Jisasi Kraisi Iqu, Kiqä-kiuä ätenjikqä iuta, awä tuätqätangqenqä guä äpmuatenjiyquwi. Inji nyi wäunüä Iqu ändapkqe, mävquatämäuqä itmä, zä miqä pemä itmä, kukñuä awi yqänä tqämqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquangpu.

Goti Iqu qunji, äñguä wimäkätñqenqä tääqä ätukqenqä

²¹ Tikikusi iqu, Kraisi Iquenyqä quuvqe, ne eqiyätunquä-pa eqiyätä, Naqä Iqueqä wäunui mävquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä iquvi. Ne iquenyqe, kuapanä änenyätqäuä. Iqu nyi täqi äänä äpmamä, eeqänänä imäkätñqä iinqe, awä etänä. ²² Nyi ique henyqä ändowatqe, quati tiinji. Iqu emetä, ne täqi äänä-äänä äpmenqenqä awä etätä, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäqñqä emäkätñqenqä ändowatqä.

²³ Iyää ñqä-quauä, neqä Goti Hanjuwä Apiqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutäñi, Iquaqu quuvqä heqiyqä iqueneuä äwqe, hanuä imbu quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huiziunqä enquätñqänä emäkinyä. ²⁴ Iyää, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä äwinyätñqä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu, qeqä imänqeuta hinji vqe, ävquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilipai pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Poli iqu eqä-huänä iu äkitä, qua aanä naqänänä Yulopqä täñä inginyqä kiñganä äwätäqänga, iqu anä-himqä Pili-pai, qua naqä Masendoniya iu ätimäutä, kukñuä äñgui awä ätuminqe. (Wäunuiñqä 16:8-15 hiñuä qundñqä.) Qänakndañi, iqu anä-himqä huiunqä uwqanğa, iqueni guä qe äkiqiyäukuwi. Iqu guä e äpmeqänğanı, kukñui, ämaqä hñqua, Pilipai pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqä, qui iwimäkññqä itqätanğuwıñqä, qätä äwiyäqe, tuwanuä tä, i äqäkqe. İnäqe tuwanuä, iqu Pilipai pmeqä iquauñqä äväwqatkqä tque, a ätäutaqänğanı, ne hiñuä tii äqunänju. Hanä-iqä Poli iquesä, qutä, qäyä äwimakqä-qe, Poli iqu äwqä hanä mäwiyqä itä, Jisasi Iquenyqä quuvqä kiññä eqiyätäqetanı, aquvänä itä äpmaminqe.

Hiñuiqänäñi, Poli iqu nätmatqä huiunqä äwa itqätanğa, Pilipai pmeqä iqua mbqä hui, ique yätamäkqä wipñqä ätnämäukuwi. Itanği tuwanuä täñqe, Poli iqu, quwqä yätamäkqenqä, 'äñguiqä' ätuätä äqäkqe. İnı huizi, iqu guä pmetanğqenqe, qu kñuä kuapänä indqänäpu, äwqä hanä mäwıñqä yätñqe, iqu iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätñqä äqäkqe.

Itanğa Poli iqu iquauñi, Goti Iqu nätmatqä naqänänä äwikqenqä ätuätä äqäkqe. Nätmatqä ii, hänä-pmeqä hänı, qu Kraisi Jisasi Iquesa ämakuwä iıyi. Nñ, qu nätmatqä ii ämakuwi, qu Mosisi Iqueqä kukñuä-suqä iu qänaknä imıñuwita ma, Jisasi Iquenyqänä quuvqä eqiyäpiyä iutayi. Itanğa Poli iqueqä äwıñqe, Pilipai pmeqä iqua, Kraisi Iqueqä suqe mapñqä iñqeyi. Kraisi Iqu, "Nyi ämaqä naqä-qunñqä" kñuä indqänätä, Iqueqä äwıñqä iunqänä qänaknä miqä imıñqe. Oeyä. Iqu Iqueqä-kıuä mäñdi äkittqänätä, wäunüä Goti Iqu Ique äwikqenä imäkkqe. Ga Poli iqu tiññä-pqe ätuätä äqäkqe. Qokä-apäkä Kraisi Iqutä naqä-qakuänä ämuänñäpiyä iqua, qu äwqä hanui, Goti Iquesa ämepu, yeeqä kuapänä iqäpñqäuä.

Ne tuwanuä tä a ätäutaqänğanı, ne näqñqe, tiññä hiatunqe. Qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Pilipai iu äqänätqätanğuwä iquauñqe, Poli iqu kiññä äyä äwınyminqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, itanga Timoti iqutä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui anä imäkätqänueä iquve, ye tuwanuä tä, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbiyitani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkänä epu, anä-himqä naqä Pilipai iu äpmeñuwä iquennqä äväwqatque. Tuwanui, ye henqänä maqiyqä ique, ämaqä he ämeyätqänuwä iquaunqätä, itanga ämaqä hiyaqä awä iqi wäunua huitanä-huitanä imäkätqänuwä iquaunqätä, äväwqatque. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanga neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta änguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäkcinyä.

Poli iqu, Pilipai pmeqä iquaunqe, 'änguiqä' ätukqenqä

³ Nyi henyqä knuä indqänätmänqani, Goti Hanjuwä Iqueni, "änguiqä" ätuätñqe. ⁴ Nyi Iqueni henyqä itmä, yatñqä ävätmä iuni, qanya mäwqä, yeeqä aanä kuapänä itmä ävätnqe. ⁵ Nyi iini, hingi miqä itqänä. Hiunji kinqanänä iuta ti iqa tänganqe, he enyqä miqä, Goti Iqueä kuknuä änguä we-hunqä-täni, nyi awä tumqenqä yätamakqä änyiyätqänuwä iutayi.* ⁶ He suqä iinjä imäkätqätanqiwitani, Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä quuvqä yäpä imä wäunua ae emäkätqätanqä iunqe, nyi näqñqä tiinjä ämeqä. "Iqu wäunua ii imäkqe, mäwquatämäuqä, yqänä imäkqa äwätñqe, qäpñi Kraisi Jisasi Iqu, anqumä äquvepätqänqä, hiäniqeqä." ⁷ Nyi nqä äwqä tämdani, henyqä aanä kuapänä änyinätñqetani, henyqä knuä iinjä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, 'änguiqä' ätquäqe, ii jänänänji. Quati tiinjä dutayi. Nyi wäunua änguanänä Goti Iqu ändapkqe, imäkcämqenqä yätamakqä änyiyätqänuwä iutayi. Yätamakqe, nyi täqi guä pmetanqatä, itanga kuknuä änguä we-hunqä-tänä iunqä himä-wiunqä iquau, mändi äkittqiyätmä, "Ii kuknuä naqä-qakuiqä" motqueqanqatä, änyiyätqänuwä iutayi. ⁸ Kraisi Jisasi Iqu, henyqä aanä kuapänä äwinyätñqä-pañi, nyi-pqe inä änyinätä, itanga he hinuä maeqänmqä diñqe, aanä kuapänä änyinätqäüä. Nyi nqä änyinqä dunqä ii etqäqenqe, Goti Iqu näqñqä eä, "Ii naqä-qakuiqä."

⁹ Nyi, Goti Hanjuwä Iqu henji, tii emäkätñqä yatñqä ävätnqe. Hiqä suqä ämaqeunqätä, Goti Iquenqätä äwinqä iqu, naqänänä imänqä wätñqätä, he näqñqä änguanä mapñqätä, itanga he suqä änguinqätä, quvqenqätä iwäsäuqäpñqe. ¹⁰ Inji he suqä änguinqä enganqä, a ätäupu, nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iuni, änguinä imäkcäpñqe. Tiinjänqäüä. Hea Kraisi Iqu anqä äquvepätqänqanqe, he suqä quvqä hui maeqä, ämaqä aanä änguanänqenä

* 1:5 Pilipai 4:10-19

pmetanḡpiyā. ¹¹ He Jisasi Kraisi Iqueā yātamākqetani, suqā jānānāniā imākquenā hiātanḡpiyā. Nyi Goti Ique yatḡqā iinji, tiinḡqā ävqā. Ämaqe, he iinjā äyā pmetanḡä eqāmbiyi, Goti Iquenyqā yeeqā ipu, Iqueqā yoqe haqeqā muāmāuqāpḡqānānyā.

Poli iqu guā pmetanḡqā-qe, kukḡuā āḡguā we-huḡqā-tāḡā iqu, naqānāḡā äwqenḡā

¹² Nqā nyāmaqāuā, he nāqḡqā yasāmā mapḡqānā, nyi awā etmqe. Nyi guā pmetanḡqā-qe, kukḡuā āḡguā we-huḡqā-tāḡā iqu, qua iqi māpāwiqā, yesāwā vqeta yāḡnānāqḡqā ätqāuā, im-imā naqānāḡā tiinḡā qe äwqi. ¹³ Nyi hanḡā-iqā ii ämakqenqe, ämaqā mākā-iqā, qu ämiqā naqā iqueqā anḡā ämimiḡuwā iquatā, itanḡa ämaqā huizi iquatāni, nyi Kraisi Iquenyqā quuvqā heqiyāqanḡqeta guā enḡanḡqenqe, qu nāqḡqā ekuwi. ¹⁴ Itanḡa nyi guā pmetanḡqetani, ämaqā, Naqā Iquenyqā quuvqā heqiyqā kuapānāḡā hḡqua, Iquenyqā quuvqā yāḡnānāqḡqā eqiyāpu, ämaqā huizi duḡqā zā miqā pemā ipu, Goti Iqueqā kukḡui awā ätātqāḡuwi.

¹⁵ Naqā-qakui, ämaqā iutanḡā hḡqua, Kraisi Iquenyqā awā ätātqāḡuwi, tiinḡā dutayi. Ämaqe iquau wivāndpḡqā winyātāḡqā-qe, qu nyivāndqanḡā äqumbiyitani, nyinḡā kḡuā quvqā ämepu, wiunḡā ipu, Kraisi Iquenyqā awā ätātqāḡā. Huiziqua, iinjā hmanji. Iqua kḡuā iqā āḡguā ämepu, Kraisi Iquenyqā awā ätātqāḡā. ¹⁶ Goti Iqu wāunui, nyi kukḡuā āḡguā we-huḡqā-tāḡā iqueqā mākā-huḡqā iquau māndi kittqāmqā atāunūā ätenjikqenḡā nāqḡqā ämepu, nyinyqā aanḡā kuapānā äwinyātā, Kraisi Iquenyqā awā ätātqāḡā. ¹⁷ Ämaqā nyinḡā wiunḡā itqāḡuwā iqua, qāmā-qāmā ipu, nyi ämanḡutāpḡqenḡā Kraisi Iquenyqā kukḡui awā ätātqāḡā. Ii itqāḡuwi, nyi hanḡā-iqā ämetmā guā ae qāyā pmetanḡā, quvqā iinjā imākāpiyi iutani, hanḡā-iqā naqānāḡā ändapqa upunḡā itqāḡā. ¹⁸ Ämaqā iinji, quwqā kḡuā iqā imḡi, hḡqua kḡuā āḡgui metanḡā, ä hḡqua iinji māmeqā eāḡuwi, nyi kukḡuā matqā imā. Qu eeqāpnā Kraisi Iquenyqā awā ätātqāḡuwinḡe, nyi ḡqā äwqā tämdanji aquvānānā itqāḡā.

Poli iqu, äpākonḡenḡātā, hāḡā-pmenḡātā, kḡuā in-dqāḡḡenḡā

¹⁹ Auā nyi aquvānā äpakānāḡi, tiinḡqā iqa uwqāmā. He nyi yātamākqā nyipḡqenḡā, tääqā tätqātāḡuwā iutatā, itanḡa Jisasi Kraisi Iqueqā Dḡā Äḡguā Iqu-pqā, yātamākqā inā nyiyātqātāḡqā iutatāni, Goti Iqu yātamākqā änyiyātā, hanḡā-iqā eeqāpnāḡā ämetḡe, huātā manmäuniquenḡā,

näqñqä enänä. ²⁰ Iiññqä, nyi ñqä qeqä-quuvqä tämñi, kñuä iqä aanä yänänäqñqe, tiññä indqänätqänä. Nyi ñqä wäunui qui mimäkkä imqä diñqe, suqä quvqä imäkätmä, womba mämaenqä pa imä. Nyi kukñuä awä huizi zä miqä yänänäqñqä ätqäumä ätqa äquvepätñqä-pani, guä äpmamä-pqänqani, awä yqänä ätmitmqä-qae, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä yqänä mamäuqämniqe. Inji nyi häññä yqänä äpmamitmqä, ä ae äpäkonmqänqga, nyi Kraisi Iqueä yoqe, haqeqä yqänä matnämäuqämniqe. ²¹ Nyi kñui, tiññä ämetqänä. Nyi mapäkonqä häññä äpakä äpmenqe, nyi Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqämä. Itanqga nyi äpäkonmqänqgani, qua täu quvqä tä äpmenqä-pa mäpmeqä, aanä äñguänänä pmetmniqeqä. ²² Inji nyi qua iunji, häññä yqänä äpmamitmqä sätäti, nyi Kraisi Iqueqä wäunui, häukuä-tänññqä imäkkämqä. Inji nyi maqñqe, äsquenyqä nyinyänquti? ²³⁻²⁴ Nyi nätmätqä tquaquini, änä miwäsäuqä imä. Nyi quami tänqga tä äpmenqä täunji ävämetmä, Kraisi Iqutä qäukuä yänji anä pmenqä iqäqe, qua täu äpmenqä iunji ämäwqätäüä. Nyi iinññqä nyinñqanqä-qe, häññä äpakä äpmamä, he yätamäkkä heyqe, ii äñguä eä. ²⁵ Iiññqe, nyi kñuä ae ämetmä, näqñqä tiññä enä. Nyi maqänä mapäkonqä, häññä yqänä pmamqänä. Nyi hesä äpakä äpmetmitani, he Goti Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, yeeqä ipu pmetpñqä, yätamäkkä heyqämä. ²⁶ Tiññä-pqä inä eä. Kraisi Jisasi Iqu nyinji, henyqä anqumä indmeqanqutqänqgani, he nyinyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe, huizi ämamäutqänuwä-pa mämamäuqä, aanä haqä yätu mamäupnuwi.

Goti Iqu ne hiñuinäñi, Kraisi Iqueqä yoqä ämetanitanji, hanñä-iqä metunqä-pqe naqänänä

²⁷⁻²⁸ Hanñä-iqä äki-äkitanji emeqanqgqenqä, maqänä ävaqusqäyämepu, Kraisi Iqueqä kukñui mäwquatämäuqä, qänaknä ipu pmetpñqe. He iinñä imäkkäpu pmetanquwä iqini, nyi hiñuä maeqänmqä, ä kinñä nämäda qanyä kukñuinä qätä wimqä etanqutqe, nyi henyqä näqñqä tiññä emä. He, hiqä qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä quvqenä etqueqanqguwinqä zä miqä, huiwi naqä-hñqunä imbu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänñä iquenyqänä quuvqä heqiyqäpñqänä yänñä äqänätqänäüä. He iinñä imäkkanqguwitani, ämaqä quvqenä emäkkä iqä, näqñqä tiññä hipnä. Quwqä-quwänqge, quvqä iinñä emäkkuwä-qae, yuuwä tämbñqäüä. Inñäqe, heñji, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkkä eyätä, häññä emäkkäqumuätänqiyä. ²⁹ Nyi ii etqäqe, tiñññqä etqä. "Goti Iqu heñji äñguä emäkkätä, hiñuinäñi, he Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäpñqänä

maeqāṅqā yānā, oee, Iqu he Iqueqā yoqā āmepiyitani, hanjā-iqā mapṅqā-pqe, hiṅuinā inā eqānānā.”³⁰ Iiṅiṅqe, āmaqe he quvqā etquetqātangā hanjā-iqā ii āmetqāṅuwi, ii nyi hesā Pilipai iu anā āpmenāṅga meqāṅgā āṅqāṅguwāma, āmetqāṅjā. Guā āpmam-pqā tāunji, nyi hanjā-iqe inā meqāṅqce, he qātā āyā āwiyāṅjā.

2

Hiqā āmaqā huizi duṅqe, “Qu āmanqutāuāṅāuā” kṅuā metāṅpu

¹ He Kraisi Iqutā āmuāṅmbiyā iutani, yāṅānāqṅqā imāknātqāṅuwāta? Iqu henyqā winyātāṅqā iutani, hiqā āwqe, hanuā enyātṅqāta? Hiqā quamā pmeqā iunji, Dṅā Ḃṅguā Iqutā anā āpmetqāṅuwāta? He hiqā-hiuāṅqe, huāqā āumāknāpu quvqā mitquatṅqā itqāṅuwāta? ² He yatṅqā iinjā iquauṅi “Nṅqā” tqāṅgpqe, nyi yeeqānānā nyimākpṅqā diṅqe, tiinjā iqāṅpu. Heqā kṅuā indqāṅqā imṅi, kṅui naqā-hṅqunā meqā epu, suqā āmaqenqā āwiṅqā iqueni, yānā-mānā māmeqā asānā āmapu, itāṅga hiqā qeqā-quuvqā imṅi, naqā-hṅqunā metāṅpu. ³ He hṅqunā-hṅqunā naqā imānāpu, hiqā āmaqā huizi duṅi māndi ākittqiyāpu, heqā yoqe haqā māmaenqā pambu. He hṅqunā-hṅqunā māndi ākittqiyenāpu, hiqā āmaqā huizi duṅqe, “Qu āmanqutāuāṅāuā” kṅuā iinjā metāṅpu. ⁴ He kṅui, quamā pmeqā āṅguā hiqā diṅqānā, mindqāṅqā pambu. He hṅqunā-hṅqunā, āmaqā huizi iuqā-pqenqā inā indqāṅṅāṅpu.

Suqā Kraisi Iqu āmānātquakqenqā

⁵ Hiqā kṅuā indqāṅqe, hui-hui mindqāṅqā, Jisasi Kraisi Iqu indqānminqā-pa indqāṅṅāṅpu. ⁶⁻⁷ Iqu Goti Naqā-qakuā-qu eāqā-qe, Iqu Goti Iqutā asānā pmeqāṅqe, kṅuā iinjā yāṅānāqṅqā māmeqā itā, yoqā naqetā yāṅānāqṅqetā āvquatāmāutā, wāuṅuā-wiyqā hiṅṅiṅqā etā, āmaqā qua tāunā iqune enqā-paṅjā ekqe. ⁸ Iqu āmaqā-qu eātā, Iqueqā-kiuā māndi ākittqānātā, Goti Iqueqā kukṅuā eeqāpnāṅi, qānaknā iqa āpqāṅjaqānāqe, āpākonātṅqā iunā ātimāuqe, zā-huātātā āunātā āyā āpākoṅṅqe. ⁹ Iqu iinjā imākmīṅqetani, Goti Iqu Iqueni, āmaqā huiziuqā haqā yāṅi āpmuatetā, ga Iqueqā yoqā Jisasi, yoqā huizi-huiziuṅi āmāwqātāuqāṅga āqonā pmetātṅqā āpmuatekqe. ¹⁰ Iqu Iqueni tiinjāṅqā āpmuatekqe. Qu qāukuā yāṅi āpmenūwā iquatā, qua tāunā iquatā, qua yāpā māṅṅisaṅjā iquatāṅi, qu eeqāpnā Iqueqā yoqe haqeqā āmatnāmāupu, qonā

woktäuqäpñqänänjä. ¹¹ Qu Ique qonjä äwoktäupu, tiinjä tqäpñqe. “Jisasi Kraisi Iqu, eeqänänjuneqä Naqä-queqä.” Qu iinjä imäkäpu, Goti Iqueqä yoqe, haqä mamäuqäpñqänänjä.

He ämaqä qua täutanjä iuqä awä iqinj, we-hunqä-tänjä pmetpñqä

¹² He nyi kuapänä änyinätñqäuä, Kraisi Iqu suqä iinjä ämänätquakqetani, nyi manjä tiinjä etqä. Nyi hesä anä pmetanğani, he kukñuä eeqäpnä qänaknä imiñuwä-pa, nyi hma etanğqä-pqänğanjä-qe, quanjä päkñqänğä zä ipu, Goti Ique yäpä iqñ vqanğpi, Iqu henji anğumä änyähänjä emäkqanğuti, häukuä wiqä-tänjä hipñqänä yänjä qänğanğpu. ¹³ Goti Iqu heyaqä yäpä imä äpme, he Ique yeeqä iwimäkñqe, suqä Iqu äwinyänğeu imäkqäpñqä, evauqumuatätqäuä.

¹⁴ Inji nätmätqä eeqänänjä imäkäpiyä iunji, hmbinyqä manjä ätnäpu kukñuä mäkä maqäyäuñqä, qeiqinyä äpmapu imäkqanğpu. ¹⁵⁻¹⁶ He iinjä äpmeñuwi, ii he Goti Iqueqä ymeqä jänänğuenä epu, suqä quvqä hui maeqä, anğuanänjä hiätpnä. Itanğa he kukñuä hänjä hea ique-ique pmeqä-tänjä iquenji, mäwquatämäuqä a yänänäñqä äqätänğwi, ii he ämaqä qua täunji, suqä anğui ävquatämäupu, quvqä du-mända äwätqänğuwä iuqä awä iqinj, he we-hunqä-tänjä pmetpnä. Inji hiunji Kraisi Iqu qua täunqä anğumä äquvepätqänğani, nyi heyaqä suqä iinjñqe, yeeqä aanjä kiinjä itmä, näqñqä tiinjä emniqe. “Nyi qutä äpmamä wäunğä dnä huqä iqa äpätnqe, hinği yeemqä itñqä manä.” ¹⁷ He quuvqä eqäpiyita hanjä-iqä ämetqänğwi, ii he Goti Iquenyqä hiqäva enğä-ma äqänätqänjä. Inji, qu nyi pizqä bäsqanğuwitani, nyaqä hanğeqe, wainqä tnänğä* eä, hiqäva he äqänätqänğuwä itä qäsänji, hiqäva qänänğuti? Iinjä sätäti, nyi yeeqä itmä, hesä yeeqä anä yanique. ¹⁸ He nyi iqanğqä-ma, iinjä ipqe, nyitä yeeqä anä yanique.

Timoti iquenyqätä, Epaplotitusi iquenyqätä

¹⁹ Nyi Naqä Jisasi Iqu hinğuinä nğänğanğutqe, tiinjä imäkmqä änyinği. He änä-änä ipu äpmeñuwinğe, Timoti iqu kukñuä äma äpätä, awä ändätä, yeeqä inä iny-imäkäninjä diñqe, nyi iquenji henyqä maqänä dowatmqä itqänjä. ²⁰ Ämaqä nyitä anä äpmeñuee, henyqä qeqä bimbiqä tquanği yätamäkqä heyänique, hñqu-hñqu ma, Timoti iqunänji. ²¹ Ämaqä nyitä anä äpmeñquä tqua,

* 2:17 A Täuqä 15:7

Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuinqä tuwä äwiyäpu, quwqä-quwä minqä iunqänä äwinqä iquayi. ²² Itanji Timoti iquenyqe, "Iqu ämaqä suqä änguänänjä imäqä-que-qe," he näqñqä ae äyä enjä. Ymeqä-qu kanmä yätamäqä ävätä anä imäkätqänjiyä-panji, iqu nyi yätamäqä änyiyätä, kukñuä änguä we-hunqä-tänji awä inä ätätñqe. ²³ Iñinqe, nyi tiinjä imäkmqä änyinji. "Nyi äänä nyimenqutiyä" tmä, hinuä ganä äqunmitanji, iqueni qänakñi, henyqä maqänä dowatmä. ²⁴ Nyi ñqä Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä-qae, Iqu hinuinä ñqänqanquti, hea kuapanä maiqänqä, nyi-pqe emamä.

²⁵ Nyi iinjä imäqänqä änyinqqä-qe, tänganji, Eaploti-tusi iqu henyqä dowatmqä kñuä ämeqä. Iqu heqä heyämaqä, nyi yätamäqä nyiyätñqä ändowatkuwä iquvi. Iqu ñqä nyämaqä eä, Kraisi Iqueqä kukñjuinqä mäkä ita, wäunjuä anä itqänueä iquvi. ²⁶ Iqu, "Nyi qunji hinuä äkñga qunmniqätiyä" tä itä, ä he iquenyqe, "Iqu täñä-yaqä äwinä" tqanqä qätä äwikuwinqätänji, qundqändqä kuapanä iqanqñqä anqumä dowatmqä änyinji. ²⁷ Naqä-qakui, iqu yaqä äwitä, ae äpäkonmätä iqanqñqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, iquenyqä huäqä äumäkätä, yätamäqä vqanqñi, anqñi mätänä enqä-ma iuäqämakqe. Auä, Goti Iqu iquenyqä huäqä e äumäkkqe, nyinqä-pqe inä itä, "Iqu iquenyqä-pqe huäqä-hunqä naqänänjä mequänqiyä" kñuä indqänätä, yätamäqä iinjä, nyi-pqe inä änyikqe. ²⁸ Iñinqe, nyi iqueni henyqä dowatmqä kiinjä änyinji. Inji he ique hinuä anqumä äqunätmepu, yeeqä iqanqñpi, nyi henyqä qundqändqä miqä imä. ²⁹⁻³⁰ He nyitä täqi anä äpmenjqae, yätamäqä nyipnä miqäqä, inäqe iqu hiqä anji ämetä, Kraisi Iqueqä wäunjui imäkätäqetanji, yaqä ämetä, ae äpäkonmätä ikqe. Iñinqe, he iqueni, Naqä Iqueqä yoqeta, yeeqä aanjä naqänänjä vätmapu. Itanqä ämaqä iqu enqä-panjä iquauñi, yoqä naqä inä wipu.

3

Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquanä, jänänänjuaiqä

¹ Itanqä nyämaqäüä, nyi kukñuä huizi tiinjä etqä. "He Naqä Iquenyqä yeeqä iqanqñpiyä!" Nyi henynqä pipa anqñu anqñu äqiyäqäsñqñqe, enyqä miqä iqäqe. Ii, nikñqä enqä-ma, ktqä equmuätäunqe.

² Ämaqä huiwä häuä äktäupu, qui imäqänqä itqänjuwä iquauñi, wimasipu! Ämaqä iqua, hiveqä suqä, aanjä ququvqenänjä imäkätqänjuwä iquayi. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä naqä-qakui, häuä ktäunqä iqua ma, ne tiinjä imäqä iquenyi. Ne huiwinqätä, wäunjuä eeqäpnänjä

imäkätunquä iunqätä, yätamäqkä neyqŋqä quuvqä mae-qiyqä inu. Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu inemäkqanŋi, Goti Iqueä yoqenqä aquvä äqänätanä, Kraisi Jisasi Iqueä yoqe, haqä ämamäutunquä iquneyi.

⁴ Nätmatqä huiwiŋqätä, wäunuä äŋguinqätäŋi, nyi eeqäpnänä-tägunji. Inji ämaqä nätmatqä iinä iquaquinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquaunji, nyi ämäwqätäunä. ⁵ Ii tiinji. Nqä nipai änmikqänŋanji, hiunji 8 ae äpawqanŋa, qu nyaqä huiwi häuä äŋgtäukuwi. Nyi ämaqä Israitqä iutanjä, Benjämenä iquesanjä ekuwuiqä hueqä-himqä iutanjä iqunji. Nqä nipeu, apique, nyitäŋi, nämbqune Israitqä iquauqä kukŋuitä, suqetä, a äqätänju. Nyi kukŋuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu qänaknäŋi, Parisitanä iqua* iqä-ma iinä itŋqä iqunji. ⁶ Nyi Goti Hanjuwä Ique aquvänä iwimäkmqä indqänätmä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanŋuwä iquaunji, qui imäkminqce. Inji ämaqe, qu kukŋuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä iuta änyiwäsäuquwi, qu nyi kukŋuä-suqä iunji, hŋque mävasquä-qunä mänqumuapnä. Ämaqä iqua, nyi enqä-panä-qua ma, nyi ämäwqätäunä.

⁷ Nyi kiŋganäŋi, “Suqä huiwiŋqänänji iqua yätamäqkä nyipŋqäüä” indqänminqä-qe, täŋganji nyi qänaknäŋi Kraisi Ique ävätmä, nätmatqä iinji, qua täutanä hiŋŋinqä etanŋi äqunätqänä. ⁸ Iinqänä ma, Kraisi Jisasi ŋqä Naqä Iquenyqä näqŋqce, ii nätmatqä aanjä naqä-qakuä etanŋi äqunätmä, nätmatqä eeqäpnänä qua täutanji, quvqänänä etanŋi äqunätqänä. Nyi Ique qänaki wivändmqä diŋqce, nätmatqä eeqänänji tuwä äwiyqce. Nyi iinä imäkqce, Iqueqä-qunä eämä, Ique guä enqä-ma kiuänqänätätmqä imäkqce. ⁹ Nyi ämaqä jänänänji, wäunuä itmä, suqä Mosisi iqu äqäkqä iu qänaknä itmä, iuta maeqä imä. Nyi ämaqä iinä-qunji, ŋqä Kraisi Iquenqä quuvqä heqiyqä iuta emä. Inji Goti Hanjuwä Iqu, ne Iquenyqä quuvqä e heqiyätanŋquä iutanji, nenyqce, “ämaqä jänänänjuaiqä” ätänä. ¹⁰ Nyi Kraisi Iquenyqä näqŋqce, tiinjä himqce. Iqu äpäkonätä, Iqueqä yänänäqŋqeta anŋi ävaukqce, Iqu yänänäqŋqä iitä, yänänäqŋqä inyimäkätŋqätä, ga Iqu täŋä-hunqä ämakqce, qäquye anä menqätä, itanŋa Iqu äpäkonŋqä-pa päkonminqätä, iinŋce näqŋqä mamqce. ¹¹ Inji, nyi-pqce äpäkonätmä anŋi inä vamniqŋqänä.

“Nyi hiŋqä du timäumqä diŋqce, yänä äqänŋa äwätqänä”

* 3:5 Parisi iquaunqce, ämaqe tii ätminjuwi. “Qu kukŋuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu, qänaknä äŋguänänä iqä-quaecqä.”

tiinjä etqä. “He Naqä Iqueni mäwquatämäuqä, Iqutä ämuänmbu, yänänäqñqä tqäutañgpiyä.” Nyi aquvänä inyimäkqetä, wäunuä dnjä huqä itñqe äñguä meqetäni, ii heyi.

² Yuliyaktä, Sindikektäni, nyi mañä tiinjä äqesqä. “Qe qävañgui, Naqä Iqueqä iuañgui eänjiyi, äkasuwä matñqä, quami qeiqinyä pmanyqä.” ³ Wäunuä nyitä anä imäkätqäñueä iquki, si apäkä iuaqini, quami iinjä pmayñqä yätamäkqä wisñqä änyinji. Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-täni, awä tätqätanjan, iuaqutä, Kelemenä iqutä, itanğa ñqä ämaqä nyitä wäunuä anä iqä iquata yätamäkqä änyimiñuwi. Bukä, ämaqä yoqä häñä hea ique-ique pmeqä meqäñqä äqänä äwiñqä yänjini, quvaqä-pqe inä äqänä äwi.

⁴ He Naqä Iqueqä eänjuwi, hea ique-ique yeeqänä iqanñpu! Nyi anğumä etqä, “Yeeqänä iqanñpiyä!” ⁵ Ämaqä eeqänänä iuqä hiñuä iqini, ämaqä hanuenä epu, iuñqä qeiqi iwitqueqä-quenä hiätanñpu. Naqä anji quvepätñqä Iqu qäqiqiyi. ⁶ He nätmatqä hmbinyqä äwäwa miqä pambu. Nätmatqä äki-äkitanji he emetqätanñqä iuñqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätuäpu, ‘äñguiqä’ ätuäpu, hiqä enqenqä awä ätuäpu, yatñqä vqäpñqe. ⁷ Iinjä imäkquwi, Goti Hanjuwä Iqu, heqä äwqe hanuä imbñqä emäkänä. Äwqä hanuä Goti Iqu ävätñqe, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñatanguwinñqe, hiqä qeqä-quuvqetä, hiqä kñuä indqänqetä, äñguä nyätñqä emäkänä. Ne ämaqä-qune, äwqä hanuä iquenñqe, näqñqä äñguänäni, anä mämeqä yanä. Ii aanjä äñguänäñiqä.

⁸ Nqä nyämaqäüä, kukñuä yäpaki, tiinjä etqä. Hiqä kñuä indqänqä imñi, kñui suqä äñguänänä Goti Iqu äwinyänqä iquaunqä indqänñgñqe. Suqä iinjä iqua, naqä-qakui, jänänäni, ikikinyäni, itanğa yoqä naqä-tänjä eäpu, suqä huiziquaunji ämäwqätäunqä, iquayi. ⁹ Wäunuä nyi imäkätqätanğä he hiñuä äñqänäpu, kukñuä nyi awä etätqätanğä qätä änyiyäpu, näqñqä nyita ae ämetqäñuwi, he-pqe yamwiqä inä imäkqäpñqe. He iinjä imäkätqäñuwi, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, hesä anä pmetänä.

“Nyi eeqä-tänjä, ä maeqä-tänjä äpmeñqä, iinjä qundqändqä miqunji”

¹⁰ Täñganji he nyinñqä kñuä heyqanji, yätamäkqä anğumä nyiyqanñguwinñqe, nyi Naqä Iqueni yeeqä aanjä naqänänä ävqä. Awä iqäni, he nyi yätamäkqä ae änyipqä etanñqä-qe, hänaqä hma etanñqä iuta häpäqutäqutä ikuwi. ¹¹ Nyi nätmatqänqä ii etqe, aanqunä eämä maetqä

iqä. Ii tiñji. Nyi eäqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmeñqe, iinçqä qundqändqä miqunji. ¹² Äwa iqängatä, kuapänä-tänängatä, nyi änguä pmamqä diñqe, näçñqä enä. Nyi äwqä mbäsätançi äpmeñqä ä, dä äpmeñqä, nyi 'squäuä-qe' matqä imä, äwqä-qeiqinyä änymä pmetmä. Nyi kuapätänä äpmeñqä ä, äwa itmä äpmeñqä, nyi asä iinç pmetmä. ¹³ Nyi yänänäçñqä inyimäkätñqä Iqueqä yänänäçñqetani, nätmätqä eeqänänçi imäkmä. ¹⁴ "Nyi äwäwa miqä iqänä" qäyä etqançqä-qe, hanç-iqä nyimeqançqe, ne anä metunçquä iunçqe, he yätamakqä ätnämäuquwi, ii änguänänçi.

Poli iqu, iquauqä yätamakqä vqençqä, "änçuiqä" ätukqençqä

¹⁵ Ämaqä Pilipai pmeqä iquenä, he näçñqä tiinçi ae äyä enä. Nyi wäunçuä kukñçuä änguä we-hunçqä-tänçi, heyaqä awä iqi änyä qe ipäqiyätmä, qua naqä Masendoniya iu ävämetmängançi, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi, suqä ävqä iquençi, qu mimäkqä iqançqä, ne yätamakqä inguatunçquä diñqe, henyä änyikuwi. ¹⁶ Nyi anç-himqä Tesälonaika iu yqänä äpmanä, nätmätqänçqä äwa iqämanätqätançançi, he yätamakqä hñganä-hñganä änyiminçuwi. ¹⁷ Nyi ii etqe, he nyi nätmätqä hui ançumä dappñqä matqä iqä. "Heqä suqä ävqä iquençi, mävuqatämäuqä äpakänä imäkätqänçuwi, Goti Hanjuwä Iqu, änguä emäkquançqiyä" etqä. ¹⁸ Nyi qäyunä ae ämetmä, nätmätqä kuapätänä eäqä. He äväwqatquwi, nyi Eplotitisi iquesa ae ämeqäqe. Inçi tançançi nyi nätmätqä aanç kuapänänçätänunçi. Hiqä yanç iqe, Goti Iquenyqä hiqäva sisnyançweqä änguä äqiyätqänçuwä-pançä iinçi. Hiqäva iunçqe, Iqu kuapänä äwinyätä, henyqä aquvänä iqi. ¹⁹ Nqä Goti Iqu, nätmätqä änguänänçä kuapänänçä ämeñqe, eeqänänçä he äwa itqänçuwä iunçi, Kraisi Jisasi Iquesançi, äwa miqänçqä qäyunänä etapänä. ²⁰ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Goti Iqu eä, Apiqu ençqe, Iqueqä yoqe hea ique-iquençi, haqeqä witätñqänänçi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

"Henyqä hui mimäuqä iqunä" ätkuwinçqä

²¹ He Kraisi Jisasi Iqueqä qokä-apäkä eeqänänçä iquauñçi, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" tquäpñqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä nyitä anä äpmeñçuä iqua-pqe, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" etqä. ²² Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä täqi äpmeñçuwä iqua, Romätançä ämiqä naqä Sisa iqueqä wäunçuä-wiyqä iquautançä hñquatä, huiziquatänçi, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" inä etqä. ²³ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänçqeuta hinçi etapçuä.

Tuwanuä, Poli iqu Kolosi pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Anä-himqä Kolosi, ii qua Eesiya iu, anä-himqä Epäsäsi iunji, kinämä hmanji. Poli iqu, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qänätanquwä iquau, mävaucumuatqä ikqe. Näqñqä-tänjä iqua knuä tiinjä indqänätqänjä. Poli iqu Epäsäsi iu äpmeqänqanji (Wäunuinqä 19:1-41 hinuä qundñqä), iqu ämaqä hñqua, anä-himqä im-imä, Goti Iqueqä wäunui, imäkññqä ändowatkqe. Inji qutanjä hñqua, Kolosi iunqä äuminuwi.

Poli iqu, ämaqä hñqua, Kolosi pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqeu qui iwimäkätqätanquwinqä, qätä äwiyäqe, quwqä quuvqä heqiyqä, yänänäqñqä iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyätä äväwqatkqe. “Kraisii Iqu eeqänänjä iunqä nyuänjä-qu etanji, ne anqumä inetmeniqe, Iqunänjqä” ätätä äqäkqe. “Hänaqä huiziqua, Kraisii Ique wimetunquä yätamakqä mäneyqä ipu, kinjä nämä inetma upnä. Ga Kraisii Iquesanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänänji imäkkqe. Itanqa Kraisii Iqueqä wäunüä iutanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänänji, anqumä itmeniqenqä äwinyätqä. Kraisii Iqu näyaqä yäpä-inqisa pmetanqgetanji, ne qokä-apäkä änyä-hänji äpmetanä, Iqueqä suqä eeqänänjä iu qänaknä iqä-qune hiatunqueqä” ätätä äqäkqe.

Poli iqu tuwanuä tä äqiyätä, ämaqä hñquaqui vqanqa, iquaqu tuwanui Kolosi pmeqä iquaunqä äma äukiyi. Ämaqä kinqanänjä iqu, Tikikusi iquvi. Huiziqu, Onesimusi iquvi. Ämaqä iquenyqe, Poli iqu kuknuä kuapanä äqiyitä, Pilimänä iquenyqä äväwqatkqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹⁻² Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuta, Kraisii Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowätqä iqunji. Nyitä, Timoti neyämaqä iqutä, ye tuwanuä tä, yeqä yeyämaqä anä-himqä Kolosi iu äpmenjuwä iquennqä äväwqatque. He Goti Iqueqä ämaqä epu, Iquenyqä quuvqä hämänänä äwiyätqänjuwä iquennqä. Goti Hanjuwä neqä Apiqu, qeqä imänqeta anguä etapätä, heqä äwqe hanuä imbu pmetññqä emäkquä.

Poli iqu, iqua quuvqä eqäkuwiŋqä, “änguiqä” ätukqe

³ Ye qäquye henyqä kŋuä indqänäta, tääqä ätätayänġani, Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniquenji, “Änguä iwimäkinyä” ätuätqänue. ⁴⁻⁵ Ii tiinjä etanġiyi. He kukŋuä naqä-qakuä we-huŋqä-tänjä iquesa, nätmätqä änguä hiŋgi meqä qäukuä yänji äwiŋqenqä qätä äwikuwiŋqä, kŋuä iqä yänänäqŋqä ämepu, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itanġa Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänjä iunqä kiinjä enyämŋqenqe, ye qätä äwikueetani, “Änguä iwimäkinyä-qe,” iuta ätuätqänue. ⁶ Zä-piikä naqä etä, häukuä äwiqä-panji, kukŋuä änguä we-huŋqä-tänjä iqu, qua maŋä eqiyänqä-pa, im-imä äwätä, ämaqe suqä änguä imäqäpŋqä iwimäkätqäuä. He kukŋuä iqu änyä qe ämepu, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi vqenqe, näqŋqä änguänänjä ämakuwitani, täŋganqe, kukŋuä iqu heyaqä awä iqi, wäunjuä yqänä imäkätqäuä. ⁷ Goti Iqueä nätmätqä änguänänjä iinqe, he Eaplasi iquesa näqŋqä ae ämakuwi. Iqu wäunji, ne imäkätunquä iutani inä imäqä-qu etanġi, iquenyqe, kiinjä änenyätqäuä. Iqu yeyaqa anji ämetä, heyaqä awä iqinj, Kraisi Iqueä wäunjuinqe, enyqä miqä itä, änguänänjä imäkätqäuä. ⁸ Tiinjä-pqä inänji. Dŋä Änguä Iqu emäqanġi, he suqä ämaqeunqä hiqä qeqä-quuvqä yäpä imda enġuätŋqä ämakuwä iquenyqe, Eaplasia iqu qäqu, awä äyatkqe.

Poli iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqenqä

⁹ Itanġi ye heyaqä suqä iunqä, näqŋqä änyä qe etayänġani, ye Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tii ätqa äpätqänue. “Si yätamäqä vqanġti, ga qu Saqä äkinqä iunqe, Dŋä Änguä Iqu kŋuä indqänqä näqŋqä huitanä-huitanä vqanġuti, näqŋqä aanjä kuapä-tänjä epiyä.” ¹⁰ Ye tääqä iinj, he Naqä Iqueqä ämaqä aanjä naqä-qakuä iqua eänjuwä-panjä iinjä eäpu, heyaqä suqä eeqäpnänjä iutani, he Iqueni, yeeqä iwimäkpŋqenqä ätätqänue. Ii tiinj. Wäunjuä änguänänjä huitanä-huitanä isua, kuapänä imäkäpu, hiqä Goti Iquenyqä näqŋqä kuapänä ämepiyä iunji, häukuä witŋqä imäqäpŋqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqŋqä naqänänji, he inä ämepu, hanjä-iqä eeqänänji qäyä emeqanġuti, yänänäqŋqä ätqäupu yeeqänä iqäpŋqe. ¹² Heqä heniqu, nätmätqä änguänänji, Iqueqä ämaqe mapnuwänqä, we-huŋqä iqi näwi äwiŋqe, he-pqe inä meqäpŋqenqä aanjä qäyunänä emäkkqenqe, he Iqueni, “Änguä inemäkkŋiqä” tquäpŋqe. ¹³ Hiawiqä iu miqä iqueqä yänänäqŋqä iu pmetaunġua, Goti Iqu anġi inetmetä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä aanjä kuapänä äwinyätŋqä

Iqueqä ämiqä iu äpmuatänaikqe. ¹⁴ Wäunjuä, Ymeqä Iqu imäkkqetani, Goti Hanjuwä Iqu, ne angi inetmetä, neyaqä suqä quvqä eeqänäni, huätä ämamäukqe.

Jisasi Kraisi Iqueqä suqenqätä, wäunjuinqätänji

¹⁵ Ne Goti Iqueni hinuä mäqujqüä itunquä-qe, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu, Goti enqä-panä-qu eä, Iquenyqä näqjqä änätapätqäüä. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä Hitmqä eä, nätmatqä eeqänänjä Goti Iqu imäkekqä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. ¹⁶ Ymeqä Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänäni imäkkqe. Nätmatqä qäukuä haqä yätu äwinqetä, qua täu äwinqetä imäkätä, nätmatqä ne hinuä äqunätunquä itä, hinuä mäqujqüä itunquä itä imäkätä, itanqa yoqä naqä-tänjä itä, yänänäqjqä-tänjä itä, eeqänäni imäkkqä iunji, Ymeqä Iqueqä hipaitä imäkätä, Ymeqä Iquenyqänä imäkekqe. ¹⁷ Nätmatqä eeqänäni matimäuqänqa, Iqu äpmaminqje. Iqu nätmatqä eeqänäni, ängüänä ämitä, qäyunä witpqä iwimäkätqäüä. ¹⁸ Nyuänjä iqu huiwi ämitjqä-panä iinji, Kraisi Iqu, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyätanquwä iquau Miqä-qu eä. Quuvqä heqiyqä iqua, Iqueqä huiwä enqä-panä-quai. Itanqa hänjä-pmeqe qu Iquesa ämepu äpmenjä. Inji, äpakonäpu anqumä vauqeunji, Iqu ganä ävaukqä-qae, Iqueqä-kiuänji nätmatqä eeqänänjä iuqä Ämiqä-qu äpme. ¹⁹ Iinji, tiinjqä ätimäukqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqetä, Iqueqä hänjä-pmeqetä eeqäpnäni, Iqueqä Ymeqä Iqutä qäpu maeqä, äpakä witätjqä äwingqje. ²⁰ Itanqa Kraisi Iqu zä-huätati äunätä, Iqueqä hänqä iokqetani, Goti Iqu mäki qäpu imäkätä, nätmatqä qua iunitä, qäukuä haqä yänjinitä, eeqäpnäni, Iqueqä-kiuä-tänjä qäqiqi inä maitjqä-pqenqä äwingqje.

²¹⁻²² He-pqe, heqä suqä quvqä dutani, Goti Hanjuwä Iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, Iquenyqä himä-wiunqä imäqanquwä-qe, Kraisi Iqu huiwi ävätä äpakonqgetani, Iqu-tänjä qäqiqi pmetpqänä ae etmakqe. Itani, he tänqani, Goti Iqutä äwqä naqä-hnqunä imbu, Iqueä hinuä iqini suqä quvqä hui mimäqänqä, qanyä jänänänjä pmeqänqä emäkkqe. ²³ He kuknuä ängüä we-hunqä-tänji, qätä äwiyäpu, nätmatqä timäuninqenqä näqjqä ae ämakuwinqä, knui äpakänä indqänäpu, quuvqä äpakä eqiyäpu, yänänäqjqä tqäupqe, he Iqueqä hinuä iqini, ängüä epnuwi. Kuknuä he qätä ae äwikuwä iqu, ämaqä qua täu äpmenjuwi, qu qätä inä äwikuwi. Kuknuä ique awä tqämqenqje, nyi wäunjuä iqu ämakqe.

Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau, yätamäqä äwikqenqä

24 Täŋgaŋi nyi he yätamakqä hemqä, haŋä-iqä ämetŋeŋqä aquvänä iqä. Haŋä-iqä Kraisi Iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä Iqueqä huiwä änyäŋuwä iu, yätamakqä vätnqä ämakqä-pani, nyi ŋqä-näüä, ŋqä huiwä täuŋi, inä ämetqänä. 25 Nyi ämaqä iinjä iuqä wäuŋuä-wiyqä-qunä eämä, Goti Iqueqä kukŋuä eeqäpnäŋi, quvaqä hiŋuä iqisa awä tqumŋeŋqe, Goti Hanjuwä Iqu, kiqä-kiuä yätamakqä heyätŋqä ätenjikqe. 26-27 Kukŋuä nyi awä ätätnqä tq, ämaqä kiŋganä äpmamiŋuwä iutaŋä hueqä-himqä äpmaka äpätqäŋuwä iuŋqä zä witaŋgi, qu maŋŋqä emiŋuwi. Inäqe täŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iqu Iqueqänqänä ätekqä iuqä hiŋuä iqini, ätnäŋäqi timäutŋqä imäkqanŋi, qu näqŋqä ämetqänä. Kukŋuä iqu, aañä äŋguänäŋä eä, ne Israitqä iqunenyä qäyä etaŋgi, huizi iquaunä-pqe, yätamakqä inä ävätkäüä. Kukŋuä zä äwämiŋqä iqu, ii Kraisi, heyaqä yäpä imä äpmeŋqä Iquvi. Iquesaŋi, he nätmätqä äŋguänäŋä qeqätqä, henyqä qäukuä yäŋi näwinyä äwiŋqä maŋŋqe, hiŋuä äqambu pmetpŋqe. 28 Kraisi Iquenyqe, ne ämaqä eeqänäŋä iuŋi, awä ätuätuŋque. Ii imäkätuŋque, ne neqä kŋuä indqänqä äŋguänäŋä itä, näqŋqetäŋi, qu ämotquetanä, kukŋuä yänänäqŋqä ätuätuŋque. Tiinŋqä neŋgaŋgiyi. Qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqetä, Ique qänaki wivändqetäŋi, naqä-qakuä heqanŋpi, ne Goti Iqueqä hiŋuä iqi ätuma uwquatuŋque. 29 Iinjä timäuquätŋqä diŋqe, nyi yänänäqŋqä Kraisi Iqu inyimäkqetäŋi, nyi enyqä miqä itmä, wäuŋuä tnäŋä itŋqe.

2

1 Nyi iinjä itŋeŋqä etqäqe, he nyinyqä näqŋqä tiinjä maŋŋqä änyinŋi. “Poli iqu nenyqätä, ä ämaqä aŋä-himqä Latiŋiya iu äpmeŋuwä iquaunqätä, itaŋga ämaqä huizi, ique hiŋuä mäquŋquä itqäŋuwä iquaunqätä, ne yätamakqä neyätŋeŋqe enyqä miqä itä, wäuŋuä tnäŋä äyä itqänä.” 2 Nyi iinjä imäkätŋqe, ii he Goti Iqueqä qokä-apäki, eeqäpnä yänänäqŋqä emäkqanŋmdi, hiqä-hiuänqä kiinjä enyätä, äwqä naqä-hŋqunä imbu pmetpŋeŋqä, imäkätŋqe. Itaŋga ämaqä iinjä iquenä, he Goti Iqueqä kukŋuä zä äwiŋqä iquenyqä, näqŋqä yasämä ämepu, äwqä haŋuä inqä pmetpŋqä, imäkätŋqe. Kukŋuä zä äwiŋqä iqu, ii Kraisi Iquvi. 3 Näqŋqetä, suqä kŋuä äŋguä iwäsäuqetä, eeqänäŋi, qa eŋqä-pa Iqueni maŋguä ämnä zä witaŋgi, Iqunä vquänä.

4 Nyi kukŋuä tä etqäqe, ii tiinŋqe. Ämaqä hŋqu, kukŋuä quanŋä iuŋi, naqä-qakuänä imäkätä etätä, hänaqä hui-

mända etma uwqä dinqä, awä etqä. ⁵ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyi henyqe knui hui mimäuqä, yqänä nyätanġi äpmeñqe, ii tiinji. Nyi hesä anä äpmeñä. Itanġa he wäuñuä qäyunä imäkäpu, Kraisi Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätanġuwä dinqe, nyi äwqä yeeqä änyinġi.

Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä hänä anä pmeñqä, emäkkqenqä

⁶ Inji he Kraisi Jisasi Iqueni, hiqä Naqä enqä-panä ae itmakuwä enqe, Iqutä ämuänmbu, tii äpmaka uwqäpñqe. ⁷ Zä-hukä yänänäqñqä äunqä-ma iinjä äupu, anġi zä quea iuta yänänäqñqä ämatnänqä-pa yänänäqñqä iinjä ätqäupu, kukñuä awä tqanġä näqñqä ämetqänuwä iunġi, quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, itanġa eqä-häki manġuä änyätä, äqutumäwa äpäwiqä-panä iinjġi, Goti Ique, "änġuiqä" kuapänä tquäpñqe.

⁸ Suqä quvqä tiinjä timäuqä dinqä wimasipu! Ämaqä hñqua näqñqä eäpnnä, iquauqä kukñui quati maeqä etanġi, quanġä tqanġuwä iquauñġi, qätä äwiyäpu qänaki äwivändquwi, guä enqä-pa pmetpnuwi. Ämaqä iinjä iqua, iquauqä knuä imñġi, Kraisi Iquesa mämeqä ipu, suqä kaqä-kawäka iminuwä iutä, nätmätqä qua täutanä iunqätä, näqñqe inä ämapu awä ätätqänä. ⁹ He näqñqä äyuwä. Kraisi Iqu huiwi ne änyänqu-panä änyäqäqe, Goti Iqueqä suqetä, Iqueqä hänä-pmeqetänġi, eeqäpnä Iqutänġi, eqä-häkä manġuä änyänqä-pa, Iqueni manġuä iinjä änyä. ¹⁰ Iqu iinjä eä, nätmätqä huitanä-huitanä eeqänänä yänänäqñqä-tänä iquau Miqä-que. Inji he Iqutä ämuänmbiyitanġi, he-pqe manġuä iinjä enyätanġuti, nätmätqä naqä-qakuä hñquenyqä äwa miqä ipñqe. ¹¹ He Iqutä ämuänänġanġuwitanġi, tiinjä-pqe inä emäkkqe. Suqä yäuä iqu, hiqä äwqä imñġi, äpakä mäwiqä yätñqänä, huätä ätäwikqe. Iqu iinjä emäkätä, suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä enqä-panġi, naqä-qakuä emäkkqe. Israitqä iquauqä suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktäuqe, ktqenä etanġi, Kraisi Iqu häue, neyaqä äwqä yäpä imñġi, ktäunä. ¹² He asñä änyä ti ämepu, Kraisi Iqutä anä equmäkñanġuwänġanġi, Goti Hanjuwä Iqu henġi, Iqutä qua anä eptekqe. Itanġa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqeta, Kraisi Ique anġi ävauqumuatkqenqä, he quuvqä eqiyäpu, asñä ämeqanġuwänġa, he Kraisi Iqutä, qua buta anġi anä evauqumuatkqe. ¹³ Suqä yäuä iqu, heyaqä äwqä yäpä imñġi, huätä matuwänqä etanġqä iutanġi, he suqä quvqä huitanä-huitanä imäkäpu, pizqä enqä-panä witanġuwänġanġi, Goti Hanjuwä Iqu, neyaqä suqä quvqä eeqäpnänġi, huätä ämamäukqetänġi, Kraisi

Iqutä hñjä anä pmepñqä emäkkqe. ¹⁴ Pipa, neqä suqä quvqenqä äqänñqä, ne kukñuä mänetätñqä iqu, qäpu hiätñqänä, huätä ämamäutä, Kraisi Iqueqä zä-huätatä iu ae äuekkqe. ¹⁵ Iqu dnä iquauqä yänñäñqñqetä, huizi iquauqä yänñäñqñqetäñi, hma imäkkqe. Zä-huätatä iunji, ämaqä eeqänñi, Iqu yänñäñqñqä eeqänñi, ae ämäwqätäukqä qumbñqä diñqä, ämotquakqe.

He qua täutanjä kñuitä, suqetä, qänaknä miqä pambu!

¹⁶ Iiññqe, suqä buayätä eqätä ñqenqätä, hiunji naqänga Goti Iqueä yoqenqä aquvä qänäqäsqenqätä, qañuä manjä pmeqanğa aquvä qänäqäsqenqätä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä timäuqanğanqätäñi, ämaqä hñqu, “He kukñuä-suqä dunji, qäyunä miqä iqäuä. Iiñä-iinjä imäqanğpiyä” etqäqe, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. ¹⁷ Suqä iinjä iqua, ii nätmätqä qänaknda timäuniqä diñqä ktqä enqä-pañiyi. Iñäqe nätmätqä aañä naqä-qakuänñi, Kraisi Iquesa meqä eä. ¹⁸ Ämaqä, “He mäñdi äkittqänäpu, ynaunjqä iquauqä yoqe haqeqä mamäuqäpnqä” etquwä iquauñi, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. Ii he Goti Iquesañi, nätmätqä anğuanñi mämeqä ipnuwänjqä emäkpnä. Ämaqä ii ätätqänuwä iqua, qu wätqä enqä-pa äqunäpiyinqä, kukñuä kuapänä ätäpu, kñui suqä qua täuññqänä indqämbu, “Ne näqñqä-tänjuneyqä” kñuä indqänäpu imäkätqänjä. ¹⁹ Itanğa qu Kraisi neyaqä Nyuänjä Iqutäñi, naqä-hñqunä mamuänñjqä itqänä. Nyuänjä Iqu, ne quuvqä eqiyäunquä Ique. Nyuänjä iqu, huiwiu ämitñqä-pa, Kraisi neqä Nyuänjä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä duta, ne naqä-hñqunä hiätatunquä hatñä änaquqotäuä, itanğa naqä imänatunquä ämäneyätä, yänñäñqñqä in-emäkätñqä Iquvi.

²⁰ He Kraisi Iqutä anä äpäkonäpu, qua täutanjä kñuitä, suqetä, mäñdi ae äkittqäkuwi. Iiñä etanği, he ämaqä qua täutanjä iqua enqä-pañuenä maeqä epiyi, suqä tiinjä iquauñi, qänaknä miqä pambu! ²¹ “He nätmätqä iunji, a mämiqä pambu! Nätmätqä näññi, manqä pambu! Nätmätqä täqñi, mitmaqñqä pambu!” ²² Suqä iqua ätquwi, nätmätqä iinjä iqua äpakä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. Suqä iqua, ämaqä iquauqä kñuä indqänjqä iutanä imäkäpu, “Iu qänaknä ipiyä” tñnä. ²³ Ämaqä suqä iinjä imäkätqänuwä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä yäpä iqñ ipu, quwqä-quwä äkittqänäpu, quwqä huiwä iunji, hanjä-iqä ämetqänjuwiñqä motquapñqä, i imäkätqänjuwi. Iiñqe, ämaqä hñqua kñuä tiinjä indqänätqänjuwi, “Suqä iinjä iqua,

aanjä jänänänjia.” Inäqce ne suqä iinjä iqua qänaknä iqä-säpi, suqä yäüä neqä äwqä yäpä imä äwiñqä iunji, huätä mämamäuqä, yqänä witäniyi.

3

Kraisi Iqu, hiqä häñä-pmeqä naqä-qakuä iutañä Qakuä-quvi

¹ Inäqce, Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique anğumä ävauqumuatätäqanğani, he änyä-hänjä ae äyä emäkkqce. Iiñqce, he kñui, nätmatqä äki, Iqu ämitä qäukuä yänji äpmeñqä iunqänä, witätñqä äyuwä. Iqu yänjini, Kaniqueqä hipa ämuangisa äpme. ² He kñui, nätmatqä qua täutañä äki-äkiñqä maiyqä pa iquä. Qäukuä haqä yätutañqänä eyquätñqänänji. ³ He Kraisi Iqutä anä äpakonğuwä-qae, heqä häñä-pmeqce, Kraisi Iqutä zä witañgi, ga he Goti Iqutä ämuänñänjä. ⁴ Kraisi Iqu, hiqä häñä-pmeqä naqä-qakuä iutañä Qakuä-quvi. Iqu anği äquvepätä, yoqä naqä motqueqetä, ätnänjäqi timäuqanğani, he-pqce asänä iinjä timäupnuwi.

Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änyä-hänjä ae iwimäkqä iquauqä suqenqä

⁵ Iiñqce, heqä qeqä-quuvqä imñi, nätmatqä qua täutañä iunqä indqänänjuwi, anğumä aquvä mämaqiyqänqä huätä hämänänä vquatämäupu. Nyi ii etqce, suqä quvqä tiinjä iquauñqä etqä. Suqä huiwä yanjä-iñqä Goti Iqu änatapkqce, tuwä äväpu, huitañä-huitañä imäkäkiqenqätä, suqä kiyä mätqä eeqänänjä imäkqenqätä, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkqenqätä, suqä hiñuä aowä qñqä iqenqätä, etqä. Suqä hiñuä aowä qñqce, ii goti quanğä iu qonjä woktäuqä enqä-panjä asänänji. ⁶ Ämaqä, suqä iquau äpakänä imäkqca äumitpqä iquauñi, Goti Iqu äkasuwä ätuätä, kimañi, hanjä-iqä vänqiyä. ⁷ Kinganänji, suqä quvqä iqua imäkätqänjuwä iquauñi, he-pqce inä äyä imäkminjuwi. ⁸ Inäqce täñğani, he suqä tiinjä tqua-pqce, gquä yäüä enqä-pa, hämänänä bi äquvätämäupu, anği mimipñqänqä änyinği. Suqä himä qui maqänä mimäkqänqä, manjä yänänäqñqä ätäpu mäkänqä miqänqä, ämaqä hñque mändi kittqiyqñqä, manjutani kukñuä quvqä tqänqä. ⁹⁻¹⁰ Heqä quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñi, kukñuä quanği mätquä pambu. I tiinjä etanği etqä. He gquä yäue bi äquvätämäupu, änyä-hänjä ämipñguwä-panji, qua täutañä suqä quvqä eeqänänji, hämänänä ävquatämäupu,

änyä-hänä ae äyä ekuwi. Iinjä eqanjuwitanj, Goti Hanjuwä Iqu henj, Iqueqä-kiuä enqä-pa emäkätä, hea iqueiquenji, näqñqä kuapänä etapätqäüä. ¹¹ Ne ämaqä injä ae eanä, asänänä äyä äpmenju. Iinjä etanji, ne knuä tiinj, mindqänqä pa yatunque. “Ämaqä Grikä iquatä, Israitqä iquatäni, huitanjä-huitanijä. Ämaqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä iquatä, häuä maktänqä iquatäni, huitanjä-huitanijä. Kukñuä huitanjä-huitanjä tqä iqua, huitanjä-huitanijä. Ämaqä qäuqä imdanjä iquatä, anjä äñguä iqisanjä iquatäni, huitanjä-huitanijä. Wäunjuä-wiyqä hinjinqä iquatä, ämaqä wäunju quwqenä ämipu pmeqä iquatäni, huitanjä-huitanijä.” Ne kui-kui e etanqqä-qe, Kraisi Iqu eequneqä yäpä tängisa äpmenqe, ne knui Iquenyqänä indqänquatuñque.

Suqä ämaqeunqä winqe, suqä huiziunji ämäwqätäunä

¹² Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqänä pmetpnqä atäunjuä ae etetä, henyqä aanjä kuapänä äwinyätqäüä. Iinjñqe, he änyä hänä injä ae imänjuwitanj, tiinjä imäqäpnqe. Suqä ämaqeunqä huäqä eunqä iqtä, äñguä iwimäqä iqtä, mändi äkittqänäpu qeiqi pmeqä iqtä, hanjä-iqä ämepu äwqä hanjuä injä pmeqä iqtä, iquau imäqäpnqe. ¹³ Hesanjä hnqu, “Nyi ämaqä äti iquesa äwqä hanjä-iqä ämenänä” ätqäqe, qäyä etanquti, kätäkänqä injä iqueä suqä quvqenqä hui imäutä, äwqä hanjuä imäknätñqe. Naqä Iqu-pqe heyaqä suqä quvqenqä hui imäutä, äwqä hanjuä ae äyä imäkñqqe. Itanqa he-pqe, suqä asä inji imäqäpnqänänji. ¹⁴ Suqä injä iqua e etanqqä-qe, suqä ämaqeunqä äwinqä iqu ämäwqätäüä. Suqä äwinqä iqu, suqä äñguä huiziquatä guä äqänä, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauñi naqä-hñqunä pmetpnqä iwimäqänä. ¹⁵ Hinjuiqänänji Goti Iqu, he naqä-hñqunä epu, äwqä hanjuä imbu pmetpnqänä ae äyä etekqe. Kraisi Iqueqä äwqä hanjuä injqe, heyaqä qeqä-quuvqä imä qäyä pmetätñqänä, hinjuinä qunqanqpu. Itanqa Goti Iquenji, nätmatqä eeqänänñqe, “äñguiqä” tquäpnqe. ¹⁶ Kraisi Iqueä kukñui, hiqä qeqä-quuvqä imñi, meanqä manqä emnätätñqe, tiinjä imäqäpnqe. He näqñqä äñguänänji, Kraisi Iqueqä kukñuä iuta ämepu, quuvqä heqiyqä iquau näqñqä mapñqänä yasämä ämotquepu, suqä äñguänänjinä imäqäpnqä ämotquepu, apqä huitanjä-huitanjä ätäpu, näqñqä-vqäpnqe. He apqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqetä, apqä Goti Iqueqä yoqä hageqä ämamäupu ätätqänjuwitä, itanqa apqä huizi iquatä ätäpiyänqanji, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpnqe.

17 He kuknuä ätäpiyä iu, wäunuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitanä imäkpnqe, Naqä Jisasi Iqueqä yoqä ämenuwä iutanji, qäyunä imäkqanqpu. Iinjä imäkäpiyänqanji, Goti Hanjuwä Apiquenji, Jisasi Iquesa, “änqwiqä” ätuäpu, imäkqanqpu.

Poli iqu imbquaunji, äänä pmeqenqä näqñqä äwikqenqä

18 Apäkä iuenä, hiqä qokä iquaunji, yäpä iqi vqanqpu. Suqä iinji, Naqä Iqueqä hinuä iqinji, jänänänjiyi. 19 Qokä iquenä, he heqä apäkä iuaunji, quvqä mitqueqä pa ipu, iuaunqe kiinjä enqwatñqänänji.

20 Ymeqä isuenä, hiqä hinaqä-hinuñua nätmatqä äki-äkitanji, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäkqäpnqe. Iinjä imäkqanqppqe, Naqä Iqu yeeqä naqänänjä iquänä. 21 Kanuñuenä, hiqä ymeqä isuaucqä quuvqä heqiyqe, qui iwimäkqänqä, nätmatqä hmbinyqä jänjänä ätuäpu, enyqä miwimäkqä pambu.

Poli iqu, wäunuä-wiyqä iquautä, wäunuä kanuñuautä, ätukqenqä

22 Wäunuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä iqua nätmatqä äki-äkitanji, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäkqäpnqe. Iqua iqi enjuwi, yeeqä iwimäkpnqänä wäunuä äñgui inqanä imäkäpu, ä iqi hma enjuwi, wäunui iqi äquvatemä, enyqä mäwqä pambu. He Naqä Iquenyqä zä ipu, hea ique-iquenji, knui naqä-hñqunä ämepu, wäunui äñguänänjä imäkqanqpu. 23 He wäunuä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, knui, “Nyi wäunui ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunjqä” indqänäpu, enyqä miqä äñguänänjä imäkqäpnqe. 24 He Naqä Iquesa nätmatqä äñguänänji, hiqä ätnä äwinqe, ämapnuwä diñqe, näqñqä ae ämakuwi. Nätmatqä ii, Iqueqä qokä-apäkä iquaunqä, näwi iwäsäumäkekqe. Kraisi Iqu, hiqä Ämeyqä naqä-qakuä-qu etanqji, he Iqueqä wäunuä-wiyqä enjä. 25 Ämaqä hñqu, suqä quvqä imäkqä äumitätqe, iqu kimanji, hanä-iqä menä. Goti Iqu ämaqeuqä suqä iunji, asänä Iwäsäuqä Iquvi.

4

1 Ämaqä ämiqä iquenä, heqä Ämeyqä Iqu qäukuä yänji äpmeñqenqä knuä indqänäpu, heqä wäunuä heyqä iquaunji, suqä äñguitä, jänänjitä, motqueqäpnqe.

Suqä tääqä tqä iquenji, a yänänäqñqä qätätanqpu

2 He suqä tääqä tqä iquenji, a yänänäqñqä qätätanqpu. Iinjä imäkäpiyänqanji, knui äñguänä indqänäpu, hea ique-iquenji, Goti Hanjuwä Ique, “änqwiqä” tquanqpu.

³ He tääqä ätäpiyänğanı, nenyqä-pqä inä, tii timäutnqä tqäpnqe. Inı Goti Iqu hänaqä imäuanayqanğuti, ne Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä du awä tquatunqce. Kukñuä iqu, hiñuiqänä zä äwäminqce, ätnänäqi ae ätimäuqce. Nyi kukñuä ique awä tqanğqenqä, guä äkiqiyenjikuwä äpmenä. ⁴ Tääqce, tiñä-pqenqä inä tqanğpu. Nyi kukñuä awi, qu näqnqä ätnänäqinyä mapnqenqä, qäyunänä tqumqä diñqäuä.

⁵ He ämaqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, anä äpmapiyänğanı, hiunji qäyunänä iqu hiñginä päwqenqce, he kñuä qeiqinyä indqänäpu, suqä jänänäni inğanä motqueqanğpu. ⁶ He ämaqeu kukñuä ätuäpiyänğanı, qeiqinyä ätuäpu, kñui äñguänä indqänäpiyä iuta, kukñuä äwinyä iqä tquäpnqe. Inı qu yatnqä eyqanğppqänğanı, he kima qäyunä tquäpnqe.

Poli iqu, ämaqä hñquau, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

⁷ Tikikusi iqu, neqä neyämaqä-qu eä, Naqä Iqueqä wäunui mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä ique. Ne iquenyqce, kuapänä änenyätqäuä. Nyi täqi änä-änä pmetanğqenqce, iqu awä hetänä. ⁸ Iqu ne eequne täqi, änä-änä äpmenqenqce awä etätä, itanğa heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi yänänäqnqä emäkätñqenqce, nyi iqueni henyqä ändowatqä. ⁹ Iqutäni, ämaqä hesanä Onesimusi, ne mänävquatämäuqä itñqä iqu, anä quvepinyä. Iqu-pqe neqä neyämaqä-qu eä, iquenyqce kuapänä änenyätñqä ique. Iquaqu nätmatqä eeqänänä täqi ätimäutñqenqce, awä hesinyä.

¹⁰ Aritakusi guä anä äpmenueä iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etqi. Itanğa Makä, Banäpasi iqueqä kätänğuequ-pqe, inä etqi. Makä iquenyqce, nyi he awä ae etkqe. Iqu iqi ätimäuqäqce, he iquenyñqä yeeqä ipu itmeqäpnqä. ¹¹ Itanğa Jisasi, iqueqä yoqä huizi, “Jastusiüä” ätätqänuwä iqu-pqe, inä etqi. Ämaqä Israitqä iutanı, ämaqä tquanä, Goti Iqunä miqeuñqä awä-tqä iunı, yätamäkkä änyiyäpu, äwqä-qeiqi nyätätmqä iny-imäkätqänuwä iquayı.

¹² Ämaqä hesanä Eaplası, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunüä imäkkä iqu-pqe, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” inä etqi. Iqu hea ique-iqueni, henyqä tääqce, iqueqä qeqä-quuvqä imda ätätä, Goti Iqu yätamäkkä eyätñqä, yatnqä ävätqäuä. Inı he Kraisi Iquenyqä quuvqce, mäwquatämäuqä danä, a yänänäqnqä äqätpu, Goti Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, näqnqä äñguänänä ämepu, yänänäqnqä

tqäutpñqä ätätqäüä. ¹³ Iqu yätamakqä eyätä, quuvqä heqiyqä anä-himqä Latisiya pmeqä iquautä, itanga Helapolisi pmeqä iquautä vätnqe, wäunui dnä huqä itqätangi äqunmä awä etqä.

¹⁴ Lukä, duuta ne iquenyñqä kuapä änenyätñqä iqutä, Demasi iqutä iquaqu, “Henyqä hui mimäüqä iqueä” inä etqinyä.

¹⁵ Neqä neyämaqä anä-himqä Latisiya iu äpmeñuwä iquautä, apäkä Nimbaisä, itanga quuvqä heqiyqä iyyqä anä iu aquvä äqänäqisätqäñuwä iquauñi, he “Poli iqu henyqä hui mimäüqä iqiyä” jipñqä änyinji.

¹⁶ He tuwanuä tqu a qäpu ätäupiyyi, quuvqä heqiyqä Latisiya iu äpmeñuwä iquau vqangpi, iqua-pqe a inä täupñqe. Itanga tuwanuä huizi, nyi Latisiya pmeqä iquauñqä äqiyqäqä iqu, iqua henyqä tnämäuqangpi, he-pqe a inä täupnä. ¹⁷ He Akipusi iqueni, “Si Naqä Iqu wäunüä äktapkqe, änguänä ämitnä imäkätinä, qäpnä imäkmävä” tupu.

¹⁸ Nyi Poli iqnä, “Henyqä hui mimäüqä iqänä” etätmä, ñqä hipaitä tuwanuä hiqñqä imäkkä. Täñganji nyi guä yqänä äqiyänmä pmeñqä täñqe, he nyinyqä kñuä indqäñganpqu. Inji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinji etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Tesälonaika pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Tesälonaika ii anä-himqä naqänänjä, qua Masendoniya iuvi. Poli iqu anä-himqä Pilipai ävämani, Tesälonaika iunqä äwätä, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qämbnqä, ävauqumuatkqe. (Wäunuinqä 17:1-9, hinuä qundnqä.) Inäqe, Israitqä iqi äpmaminuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänjä Poli iqueqä kuknuui qänaknä ipu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätangä äqumbiyi, qu äwqä quvqä imäkkuwi. Iutani, Poli iqu Tesälonaika ävämakqe. Qänakni, iqu anä-himqä Korinä iu pmetanji, iqueqä wäunuä anä iminiyä Timoti iqu äwimetä, nätmätqä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau, Tesälonaika iu äwimakqenqä awä ätukqe.

Poli iqu, Timoti iqueqä kuknuä qätä äwiyäqänngani, iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqutäni, qu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä, Tesälonaika iu pmetanjuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkpñqä äqäkuwi. Ämaqä näqñqä-tänjä kuapänänjä iqua, kuknuä tiinjä ätminuwi. Poli iqueqä tuwanuä, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä iutani, tuwanuä tä, iqu kinganä äqäkqä iiyi. Poli iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Tesälonaika iu pmetanjuwä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqä änguinqätä, aquvänä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Ämaqä näqñqä-tänjä iqua, knui tiinjä indqänätqänjä. Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iinjä iqua, Iqu angunji äänä pñqutiyä-qe, knuä kuapänä indqänminuwi. Qu näqñqä ipñqä iinjä winganji, Poli ique yatñqä äwikuwi. Ämaqe, Jisasi Iqu anju mapqännga äpäkombqä iqua, qu hänjä hea ique-ique mapnuwänqätanä? Ga Kraisi Iqu äkñga pñniqäwä? Poli iqu kimanji, tiinjä ätukqe. Qu suqä ängüä iu qänaknä iqäpnuwänqe. Inji, iqua Naqä Iqueqä pñniqenqä näwe imäkmbu pmeñqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itannga Timoti iqutä, ne tuwanuä tä henyqä äväwqatqu. He Goti neqä

Apiqueqätä, itaŋga Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, aŋä-himqä Tesälonaika* iu aquvä äqänätqäŋuwä iquenyqä. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapätä, äwqä hanjuä imbu pmetpŋqä emäkquä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiŋqä, yeeqä ikqenqä

² Ne hea ique-iqueni, Goti Iquenyqä tääqä ätuätanänŋaŋi, henyqä kŋuä yqänä ipisanä, “äŋguiqä” ätuätuŋque. ³ He heqä quuvqä eqäpiyita, wäuŋuä itqäŋuwiŋqätä, heqä suqä ämaqenqä äwiŋqeta, wäuŋuä yänänäqŋqä imäkätqäŋuwiŋqätä, itaŋga heqä kŋui, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä indqambu, hiŋuä äqumbu äpmapiyita, wäuŋui mäwquatämäuqä a yänänäqŋqä äqätänuwiŋqätäŋi, ne kŋuä ämetanä, Goti Apique, “äŋguiqä” ätuätuŋque. ⁴ Neyämaqä, Goti Iqu henyŋqä äwinyänqä iquenä, Goti Iqu he atäuŋuä ae etekqenqe, ne näqŋqä eanitaŋi, “äŋguiqä” ätuätuŋque. ⁵ Iqu iinjä etekqenqe, ne näqŋqä hiŋgi mämeqä iquque. Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänä iqu, ne hiŋgi mäma mäyapqä ikque. Ne yänänäqŋqetä, Dŋä Äŋguä Iqu yätamäkqä neyqanqgetä, itaŋga ne quuvqä yänänäqŋqä eqiyanä, “Kukŋuä iqu naqä-qakuiqä” ätätanä, awä etkque. Ne heyaqä awä imä äpmenä, yätamäkqä heyatuŋquä suqä imäkminquä iuŋqe, hiqä-hiuäŋi, näqŋqä ae äyä enä.

⁶ He kukŋuä naqä-qakui ämakuwitaŋi, haŋä-iquä ämepiyänŋa, Dŋä Äŋguä Iqu yätamäkqä eyqanŋi, nesä, neqä Naqä Iqutä, haŋä-iquä ämetanä yeeqä iminquä-pa, he-pqe asä inä iminjuwi. ⁷ He iinjä imäkäpiyitaŋi, ämaqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iu pmeqä iquautä, qua naqä Äkaiya iu pmeqä iquautä, ämotqueqä enqä-panä äpmenä. ⁸ Ämaqä im-imä äpmenjuwi, Naqä Iquenyqä kukŋui, hesa qätä ae äwikuwi. Qua Masendoniya iutä, Äkaiya iutänä ma, qua eeqänänä iuŋi, he Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiŋqe, qu qätä ae äwikuwi. Ne iinjqe, awä inä matqä pa yanä. ⁹⁻¹⁰ Ne he emeqanŋua, he yeeqä änä-änä ipu äneyätmeqanŋä qätä äwikuwiŋqe, qu kukŋuä tii ätätqänä. “Ämaqä Tesälonaika pmeqä iqua, goti quanŋä iquaunŋi ävquatämäupu, Goti Naqä-qakuä Hänä-pmeqä Iqueqä yäpä iqinyä äväpu, itaŋga Iqueqä Ymeqä qäukuä yäninjä Iquenyqä hiŋuä äqumbu äpmenäüä” ätätqänä. Ymeqä Iqu, ii Jisasi Iquvi. Iqu äpäkonŋanŋa, Goti Iqu, Ique anŋi ävauqumuatkqe. Itaŋga

* 1:1 Wäuŋuŋqä 17:1-9

Iqu, Goti Iqueä äwqä tnäñi, suqä quvqä imäkkä iquaunqä äpäñqä ii, ne mänemeqä yätñqä, Yätamäkkä Neyqä Ique.

2

Poli iqu, Tesälonaika iu wäunüä iminçenqä

¹ Neyämaqäüä, ne iqi emakque, hinçi memeqä danä ikquençe, he näçñqä äyä eñä. ² Ne henyqä äpatunquänä anä-himqä Pilipai iu pmetançquänçani, ämaçe quvqä inetquepu, neyaqä huiwiunçi tññä-hunqä naçänänjä änatapminçuwinçe, he näçñqä ae eñä. Ne hanjä-iqä ii qäyä ämetanä-qe, neqä Goti Iqueqä yätamäkkä iutani, ne zä miqä danä, pemänä itanä, kukñuä ançuä we-hunqä-tññi, awä äyä etminçe. ³ Ne ämaçe, "He Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpiyä" ätuäkitunçe, suqä tiinçiqua qäsä imäkatänä, hmanji. Kukñuä quvçe matqä, quvqä imäkkänqä kñuä mindqänqä, kukñuä quançi mäutçe. Oee. ⁴ Ne kukñuä iinçi, hinçinä matquä itqänu. Goti Hanjuwä Iqu, neqä suqä yamwiqä ae äneyätä, Iqueqä kukñuä we-hunqä-tññi, awä tuäkiquatunquänä, quuvqä ae änaiqäkkä iuta, awi ii ätuäkitqänu. Ne wäunüä ii imäkatunquençe, yeeçe ämaçe miqä ipnä. Goti, neyaqä qeqä-quuvqä imñi, Yamwiqä Neyqä Iquenyä, yeeqä iwimäkatunquä äyä imäkatqänu.

⁵ Ne emayäkitanä iunçi, heyaqä nätmätqä tämeqä kukñuä huitañä-huitani maetqä itanä, hinüä yqänä äqunanä, qeqä bimbiqä natqançi kukñuä quançä isua maetqä iminçunençe, Goti Hanjuwä Iqu näçñqä hiqançi, hiqä-hiuä-pqä näçñqä ae äyä eñä. ⁶ Itançga neyaqä yoçe, he-pqä, ämaqä huizi-pqä, haçe mänamäuçançe, mänenqä eä. ⁷ Ne Kraisi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqñqä änandowatkqä eanä-qe, "He qätä äneyäpu, iinçä imäkäpiyä-qe" yänänäçñqä maetqä, ymeqä nandqä känai, anüä ävätä ançuänänjä ämitñqä-pañä iinçä eanä, qeiqinyä äyä äpmaminçe. ⁸ Ne henyqä kiinçä nenyätançi, qeqä etmäkatänitançi, Goti Iqueä kukñuä ançuä we-hunqä-tññi awä etatunquenqä, yeeqä änenyätäqä-qe, tiinçä-pqä inänçi. Ne "Quñqä yänçä inä weniunçueqä" kñuä indqänänä äpmaminçe.

⁹ Neyämaqäüä, ne wäunüä dñä huqä imäkminquä iunçi, he hinüä ae äquñguwi. Inçani he nesa hanjä-iqä mämeqä ipñqä diñçe, ne hiunçi-heatqä mbqä wäunüä yänänäçñqä itanä, kukñuä we-hunqä-tññi awä etätänä, hesä anä äpmaminçe. ¹⁰ He ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquendä, anä äpmenançani, ne Goti Iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä hui mimäkkä

jänänäninä imäkätqätaungqenqä näqñqe, henyä mämeqä, Goti Hanjuwä Iqu-pqe inä ämaminqe. ¹¹ Kaniqu, iqueqä ymeqä du änguanänjä ämitñqä-ma, ne, he hñqunä-hñqunä, tiñjä ämeyätunquä iñqe, hiqä-hiuäñi näqñqä enä. ¹² Ne hiqä knuä äwqe evauqumuatätanä, heqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä emäkätanä, manjä yänänäqñqä tiñjä äyä etminque. “Goti Iqu, ‘He Nyaqä miqeuñqätä, Nyaqä yoqä naqä äqonänqä iu ämotqueqänqä timäupnuwänqä’ tääqä etätñqe. Inñ he Iqueqä äwinyänqä iunä pmetanqpiyä.”

¹³ Goti Iqueqä kukñuä we-huñqä-tänñi, ne äma äpätanä awä etqanqgua, qätä änekuwä iuñqe, he knui, “Ii ämaqeqä kukñuä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiqä” eyqanqi ämakuwi. Iiñqe, ne hea ique-ique, Goti Hanjuwä Iquenñi, “änqñuqä” inä ätuätqänju. Goti Iqueqä kukñuä ii qäqu, he ämaqä quuvqä heqiyqä iquenä, yätamakqä heyätñqeyi. ¹⁴ Neyämaqäüä, he Goti Iqueqä ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, qua Jutiya iu aquvä äqänäqisätqänjuwä-panä-quenä etanquwinqe, ne näqñqä enju. Ämaqä iñjä iqua, quyämaqä Israitqä iquauta hanjä-iqä ämakuwä-panñi, he-pqe, ämaqä heqä qua qäyutanä iquauta, hanjä-iqä kiñjä äyä ämaka äpätqänjä. ¹⁵ Ämaqä Israitqä iquautanä hñqua, Naqä Jisasi Ique pizqä äpäkkuwi. Qänqanñi iquautanä huiz-iqua, Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwi. Itanqa nenñi hñquququa, “He neyaqä qua täunñi, mäpmeqä pambiyä” änatäpu, huätä änandowatkuwi. Tänganñi Israitqä iqua, Goti Iqu äwinyänqä dunñi, qänaknä miqä da, ämaqä eeqänänjä iuñqä mäkänqä ipu, tiñjä itqänjuwi. ¹⁶ Ne, Israitqä qäyä etanqi, huizi iquauñi, quwqä suqä quvqä iuta, hänjä imäkäqumuatqñqä kukñuä tuñqe, mäutqñqä inemäkpnqä itqänjä. Hea ique-ique iñjä imäkäpu, quwqä suqä quvqe yändi-yändi imäkqa peyätqätanquwitanñi, Goti Iqueqä äwqä tnänñi, kima qäqinyä wimetñqä itqäüä.

Poli iqu, Tesälonaika pmeqä iquau wimetñqä äwinqenqä

¹⁷ Neyämaqäüä, quvqä inetquepiyä iqua, he evämetunquä inemäkqanquwitanñi, ne hesä anä mäpmeqä eanä-qe, henyqä knui, maqänä indqänqque. Ne hinuä eqänatunquä kiñjä nengangqä-qe, henyqä anqumä quvepqe, ämävqänätunqque. ¹⁸ Ne henyqe, mapqänqä ma quvepänqä etanqä-qe, Setänä iqu hoptäwä äneyätñqe. Poli iqunä, nyi aanjä kuapanä emeqisqñqä änyinätñqe. ¹⁹ Neqä Naqä Jisasi Iqu anñi äquvepätqänqanñi, ne äsque meniunquä hinuä äqänänä äpmenä, yeeqä äkiuta yaniunquä äpmenä, yoqä naqä äkisquesa meniquä äpmenju? Nätmätqä hui-huita maetqe, hesanänqe. ²⁰ Ne

yoqä naqä motqueqetä, yeeqä iqetäni, he qäuquenji. Iinjıqce, ne he emeqısıqıqä änenyätıqce.

3

Poli iqu, Timoti ique iquauıqä ändowatkqenqä

1 Ne henyqä äwäwa itanıtani, äpakänä mäpmeqä yatunqä, tii ätngquque. "Timoti iqu äyevämeqanğa, Poli iqundä, Silasi iqundä, ye Atenisi du pmeıqceqä." 2 Iinjä ätnanıtani, ye Timoti ique henyqä anđi ändowatkuee. Iqu neqä neyämaqä, Goti Iqutä wäunuä anä imäkäsinyä, kukıui Kraisi Iquenyqä awä ätuäkitıqä iquvi. Iqu heqä quuvqä heqiyqä iu yänänäqıqä emäkqanđuti, he pämä yänänäqıqä tqäpıqä ändowatkuee. 3-4 He tiinjä iqänqä, hanä-iqä emeqanđqenqä, äwäwa iqä dıqä, äpkce. Ne hesä anä äpmenänđanı, "Eequne hanä-iqce änemequänıqceqä" etmiıquetanı, he iıqä näqıqä ae epu äpmeıuwıtani, ii tänga sä änemetqäuä tä. He hiıuä ae äyä äqunänä. 5 "Nyi qunqä äwäwa äpakänä miqä imä" kıuä indqänätmä, Timoti ique ändowatkqce, heyaqä quuvqä heqiyqenqä näqıqä mamqä dıqce. "Ämaqä yamwiqä vqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqce yamwiqä eyqanğa, he qua iqi päkıqänqätä, neyaqä wäunuä eeqänänä imäkätunqce, hiıginäwa yeqıqätiyä, ä änänäqätiyä?" tmä, kıuä kuapänä indqänätmä iutandı.

Timoti iqu, Tesälonaika iqua anđuä äpmamiıuwııqä awä ätukqenqä

6 Timoti iqu hesä äpmeıqce, yeni tänga-qänğa qe äyemetä, kukıuä yeeqä iıqä, heyaqä quuvqä heqiyqenqätä, itanğa heqä suqä ämaqä huizi dıqä äwıqä ämeıuwııqätä, äma äpätä awä äyatqi. Iqu kukıuä tiinjä-pqce, inä äyatqi. "Ämaqä di, qu quwqä äwqä yeeqä iıqetä, nenyqä kıuä indqänäpu, ne hiıuä naqämbıqce, ne qunqä änenyätıqä-pa, iinjä äwınyätqänä" äyatqi. 7 Neyämaqäuä, ämaqä quvqä inemäkätqätanđä hanä-iqä ämetanä pmetanğa, heyaqä quuvqä heqiyqenqä qätä iinjä äwıyätanıtani, neqä äwqä tämıi yänänäqıqä inemäkqi. 8 He Naqä Iqutä, yänänäqıqce, qänđanä ae ätqäuukuwä du tqäutangä, iııi tänganı ne-pqce, quami anđuanänä äpmeıu. 9 Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiıuä iıııi, henyqä kıuä indqänätanä, yeeqä aanä kuapänä itqänu. Iqu yeeqä naqänänä iinjä änätapkqenqce, "Anđuiqce" qäyunäni, äänä tätunquäwä? 10 Ne, he hiıuä anđumä ämaeqänätanä, heqä quuvqä heqiyqä imıi, äwa äkııqä enıwi, yänänäqıqä emäkätunqce, qanyä

mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hiunji-heatqä ätqa äwätqänu.

Poli iqu, Goti Ique tääqä ätukqenqä

¹¹ Ne tiinjinqä nenqanqiyi. Goti Apiqu Kiqä-kiuätä, itanqa Jisasi neqä Naqä Iqutäni, ne pe-hunqäqi quvepatunqenqe, hänaqä qanä watunquä iunji, huätä änduqiyäsinyä ängüä imäkiynqe. ¹² Tiinjä-pqe inänqe. Naqä Iqu suqä ämaqeunqä äwinqä iqueni, hesä, manquä iinjä emnätätñqä emäkquänä. Iinjä dutani, ne henyqä änenyätñqä-pa, hiqä-hiuänqätä, qokä-apäkä eeqäpnänjä iunqätä, enquätñqe. ¹³ Iinjä iutani, tiinjä timäutñqänä. Goti Iqu, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäqñqä emäkquätñqe. Itanqa hea neqä Naqä Jisasi Iqu, qokä-apäkä Iqueqänä atäunjuä ätekqä eeqänänjä iquatä, anqi anä quveppqänqani, he Goti Apiqueä hinjuä iqinji, suqä quvqä hui maeqä, jänänänjä imäkquenä pmetanquwänqä, quvepäniñqä.

4

Suqä, Goti Ique yeeqä iwimäkqä dunä imäkqäpnqe

¹ Neyämaqäüä, ne heñi, suqä eeqäpnänji, he Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkqäpnqenqe ae qe ämetquakque. Inji tängani, he iunji qänaknä ipu, quamä ängüänänjä äyä äpmenä. Itanqa tängani, ne Naqä Jisasi Iqueä yoqeta manä etquque, suqä iinjä, heqä äwqä yäpä imñi, aanjä yänänäqñqä witanquti, äpakänä imäkqäpnqä nenqanqiyi, manji i etqu. ² He näqñqä ae äyä enä. He suqä äänä imäkqäpnuwänqä diñqe, ne Naqä Jisasi Iqueä yänänäqñqä iuta, kukñuä ae äyä etminqe.

³ Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä imñä di, tiinjinqä äwi. He heqä häñä-pmeqä eeqäpnä ique äwipu, suqä quvqä maeqä, ikikinyänjä tii hiätñqe. Suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änatapkqä iunä imäkäpu, suqä huiwä yanä-inqä huizi, mimäkqä pambu. ⁴ Qokä qäquenä ä apäkä qäquenä, suqä quvqä imäkpnqänä hiqä äwqe mevauqñqä, yänänäqñqä imäkmbu äpmapu, suqä jänänänjä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkqanqpu. ⁵ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä iqua, quwqä äwinqä kñuä indqänqä imñi, kñui hiqaqä huisä-hñqutä hinqi wiqä, iinjänä ämapu, imäkätqänjuwä-pañuenä mäpmeqä itanqpu. ⁶ Itanqa hiqä heyämaqä hñqueqä apäkä iinjä yuiqñqä itquepu, qui miwimäkqä pambu. Ämaqä hñqu suqä iinjä iqua imäkätqñqe, ne kukñuä yänänäqñqä tiinjä ae äyä etminqe. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iinjä iqueni, kima ävätä hanä-iqä väniqeqä. ⁷ Goti Iqu ne suqä quvqä imäkqänqä tääqä iinjä

mänaätmeqä ikqe. Oee. Iqu ne, Iqueqä ämaqä jänänänjä pmeqänqä tääqä änaätmakqe. ⁸ Inji ämaqä hñqu, kukñuä täunji tuwä äwiyqäqe, ämaqä du mitqueqä pa iqi. Iqu Goti, Iqueqä Dñä Änguä Ique etapätñqä Ique, itqueqi.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä hiqä-hiuänqä enqä iquenyqe, ae äyä ämetquakqä-qae, ga he ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä huizi iquauñqä enyätñqä diñqe, tuwanuä maqiyqä yanä. ¹⁰ He näqñqä ae ämepu, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänjä, anjä qua naqä Masendoniya iu im-imä äpmakäwänjuwä iunqä enyätqäuä. Neyämaqäuä, he suqä iinj äpakänä imäkqäpñqä nenğanji, mañä yänänäqñqe, i etqu. ¹¹ He kñuä yänänäqñqe, quamä qeiqi pmetpñqä iunqä ämapu, he hñqunä-hñqunä wäunui hiqe imäkäpu, itanğa hiqä quamä pmeqä du yätamakqä hiyquätñqä diñqe, hiqä hipaitä wäunua iqäpñqe. Ne he iinj imäkqäpñqä ae etmiñquä-qe, mañä yänänäqñqä anji etqu. ¹² He quami iinj pmapqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iqua henyqe, “Ämaqä änguänänjä-quaiqä” tqanğa, he nätmatqä hmbinyqä äwa miqä pmetpnä.

Naqä Iqu anji äquvepätqänğanqä

¹³ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä ae äwekuwä iqua anji vauqänqe, kñui mindqänqä ipu, hiñuä äqämbu mäpmeqä, huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänjuwä iquayi. Neyämaqäuä, he iinj enqä-pa pmeqänqe, “Ämaqä quuvqä eqiyäpu, quwqä anjä näweqämqä äwätqänjuwä iquauñi, squä wimeniqätiyä” tpiyä diñqe, he näqñqä metpñqä änenji. ¹⁴ Iinj iqänqe, ne eeqäpnä quuvqä tiinj äyä eqiyätqänju. “Jisasi Iqu äpakonätä anğumä ävaukqeä. Iinj dutanji, Iqueä yänänäqñqeutanji, ämaqä quuvqä eqiyäpu äpakonätqänjuwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuatätä, Jisasi Iqutä ätuma quvepäniqeä.” ¹⁵ Iinjñqä, ne Naqä Iqueä kukñui ämetanä, awi tiinj etätqänju. “Ne häñi, Naqä Iqu anji äquvepätqänğanqä yqänä äpmamitatqä iqune, ämaqä ae äpakonätqänjuwä iquauñi, hiñuiqä mäwimeqä yaniqueqä.” ¹⁶ Ii tiinj timäuniqe. Naqä Jisasi Iqu, Kiqä-kiuä mañä yänänäqñqä tqanğa, Iqueqä ynaunjqä huizi iquautanä naqä iqu-pqe, mañä inä tqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä hääwi äkakä inä tqanğa, Naqä Iqu qäukuä yänisa quvepäniqe. Inğanji ämaqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu äpakonätqänjuwä iqua, qu-ganä anji vaupnuwi. ¹⁷ Inğanji iquatä, ämaqä häñä yqänä äpmamitatqä iqunesä, Jisasi Iqutä qaquvqä yätqä minatuñquänä yanique. Itanğa ne Naqä Iqutä, häñä hea

ique-ique anä pmetanique. ¹⁸ Iinjä etanġi, hiqä-hiuä kuknjuä tque ätnäpiyitanġi, yänänäqñqä imäkñganġpu.

5

Naqä Jisasi Iqu anġumä quvepñqä, näwe pmetatunque

¹ Neyämaqäüä, hiunġi nätmatqä iinjä timäuqänġe, ne tuwanjuä maqiyqä yanä. ² Iinjġe, hiqä-hiuänġi näqñqä äñġuanä tiinjä ae ämakuwä. Hiunġi Naqä Iqu äquvepñqänġe, “Ämaqä quwä-meqä hñqu maquvepñqä yänqiyä” kñuä ämenä pmetanġua, maqñqä äquvepñqä-panġi, maqänä ii timäunġe. ³ Ämaġe, “Ne täñġanġi hanjä-iqä mänemeqä äñġuä äpmenünä” tätqätanġuwänġa, apäkiqua ymeqä mipñqänä täñä-hunġä naqänänä maqänä äwimeqä-panġi, qui iwimäkätñqä-pñe maqänä ii wimenġe. Inġanġi qu hanjä-iqä naqä iquenġe, zä mäpmeqä ipnuwä.

⁴ Ämaġe, quwä-meqä hñqu quvepñqanġi äqumbiyänġa, iquenyqä yäunjuä ipnä. Inäġe, neyämaqäüä, he suqä hiawiqä qua täutanä iu mäpmeqä ipinjġae, hiunġi iqu quwä-meqä enġä-pa, quvepñqanġa, he yäunjuä ipnuwä ma, oee. ⁵ Ne hea witanġi pişqä imä asusua itanä imäkätunquä iquene maetġe, oee. Ne hiunġi imänätanġi, nätmatqä eeqäpnä we-hunġä iqi hinjuä äqunanä, imäkätunquä iquneyi. ⁶ Inġi, ne hiaqäġe, ämaqä huizi äwinjuwä-panġi mäwiqä itanä, neqä Naqä Jisasi Iqu anġumä quvepñqä hinjuä äqänanä, kñuä yasämä ämetanä pmetatunque. ⁷ Ii tiinjä. Ämaqä hiaqäqenqänä äwinyätñqä iqua, qu heatqänġanġi hiaqäqä witpnä. Itanġa ämaqä wainqä-eqä yänänäqñqeta, kñuä iqe qämä-qämä iwimäkätñqä iqua, qu heatqänġanġi i imäkpnä. ⁸ Inäġe ne iinjä ma, we-hunġä iutanä eanitanġi, ne kñuä yasämä ämetanä tiinjä pmetatunque. Ämaqä mäkä-iqä hñqu, nätmatqä quikuä iqi ktqä äqumuätänänqä-panġi, ne suqä quuvqä heqiyqä iqtä, ämaqä huizi iunqä neqä qeqä-quuvqä imda änenyätñqä iqtä, iquaqu mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätanä. Itanġa ämaqä mäkä-iqä hñqu, nyuänġä ämuasmänġe nyuänġä qui imäkñqänqä ämäunqä-panġi, ne Jisasi Iqu anġumä änyä-hänġä imäkäqumuätänaiyäninjä diñġe, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hinjuä äqänanä äpmenä. ⁹ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä äwqä tnäninjä zä iquatunquä mänätänaiyqä ikġe. Iqu ne, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesa, hänġä inemäkäqumuätänaiqä diñqä ätänaikġe. ¹⁰ Jisasi Iqu, ne hänġä yqänä pmetanġquänġa, ä ae äpäkonatquänġa äpätkġe, ne Iqtä hea ique-ique anä pmetaniqueñqä, äpäkonġġe. ¹¹ Inġi he suqä täñġa tä

itqänuwä-pañä tiinji, hiqä-hiuä kuknuä tque ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñganjpu.

Suqä äñguänänjinä imäkqenqä

¹² Neyämaqäüä, he tii imäkpnqä yatñqä iqu. Ämaqä, heyaqä awä iqi wäunuä dnä huqä ipu, Naqä Iqueä äwinqä dunä ämeyäpu, “suqä quvqä ii mimäkqä pam-biyä” etätqänuwä iquauñi, heqä naqä enqä-pa quñgnqe. ¹³ Iqua he yätamakqä e eyätqänuwä iunqe, knui äñguänä indqänäpu, heqä äwqä imda enğanjuti, iquau mäñdi makittqiyqä, iquauqä yoqe, haqä muämuäqäpnqe. Hiqä äwqe, hanuä imbu, pmetpnqe.

¹⁴ Neyämaqäüä, ne kuknuä tiinjä-pqe, yänänäqñqä etqu. Ämaqä wäunuänqä enyqä itqänuwä iquauñi, “Enyqä miqä wäunuä ipiyä” ätuäpu, ämaqä zä iqanjuwä iquauñi, yänänäqñqä iwimäkqä kuknuä isua ätuäpu, ämaqä aquvä-aquvä miqanjuwä iquauñi, yätamakqä äväpu, itanğa ämaqä eeqänänjä iinjä iquauñi, qeiqi iwimäkqäpnqe. ¹⁵ Ämaqä he suqä quvqä etqueqä iqu, iinjä emäkqanqenqe, kima miqä pambu. Inäqe, hea ique-iqenji, hiqä-hiuätä, qokä-apäkä huizitä, äñguänä äminyäpu pmetpnqänä, suqä äñguä dinä imäkqanjpu.

¹⁶⁻¹⁸ He hea ique-iqenji, yeeqänä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqe mäwquatämäuqä ipu, nätmätqä äki-äkitanjä emeqe, Goti Hanjuwä Iquenji, “äñguiqä” tquanjpu. Goti Hanjuwä Iqu, he Jisasi Kraisi Iqutä ämuänänjuwä iquenä, suqä iinjä imäkqäpnqenqä äwinyätqäüä.

¹⁹ Hiqä hänä-pmeqä iunji, Dñä Äñguä Iqueqä tä äsänqe, mequmuäkqä pambu. ²⁰ Dñä Iinjä Iqu, ämaqe, Goti Iqueqä kuknui hinuä tññqä iwimäkqanji ätquwi, he iinjqe, knuä quvqä ämepu, mäñdi makittqiyqä pambu. ²¹⁻²² Inäqe he nätmätqä eeqäpnänji iwäsäupu, äñgui, hiqä knuä iqä imä ämaipu, quvqä eeqäpnänji, wimasipu.

Kuknuä yäpakiyi

²³ Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, tiinjä emäkätñqä tääqä ätqu. Iqu he Iqueqänä epu, aanjä ikikinyänä emäkätñqä ätuätqänju. Inji neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anji äquvepätqänğa, heqä dnitä, quuvqetä, huiwitä, quvqä maeqä, aanjä qäyunä imäkmbu pmetpnqä, yätamakqä eyätñqä, tääqä i ätuätqänju. ²⁴ Goti He tääqä etätmakqä Iqu, hinji-mänä mimäkqä, Iqueqä kuknuä ätätqä du qäyunä Imäkqä Iquvi. Inji Iqu he iinjä pmetpnqe, emäkquänä.

²⁵ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamakqä neyquätñqenqä tääqä tquanjpu. ²⁶ He äminäpiyänğanji,

quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä ingpñqe. ²⁷ Nyi neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqä iuta, tiñä etqä. “He tuwanuä tä, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänä iu a tuepiyä” etqä. ²⁸ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Tesälonaika pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänjä iquvi

Näqñqä-tänjä iqua, kñui tiññqä indqänätqänjä. Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Tesälonaika iu äqänmiñuwä iqua, “Jisasi Iqu anqumä pätnqä itqätanqa, nätmätqä äkitani timäunqutiyä” tpu, kñuä kuapanä indqänmiñuwi. Hñqua tiñjä ätukuwi. “Naqä Iqueqä hiunji ae ätimäueqä.” Itanji Poli iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqu-pqe, iqua quwqä kñuä indqänqä iunji, jänä iwimäkññqä tuwanuä tä äqäkuwi.

Poli iqu, “Hiunji iqu, matimäuqä, yqänänjqä” ätätä äqäkqe. “Hiunji iquesa kiñganäñi, ämaqe, hñgisanäñi, kuapanä itqätanqä, suqä quvqä huitanä-huitani, kuapanä timäunqiyä. Inqani ämaqä kukñuä-suceññi hñgisanä iqä hñqu ätimäutä, Jisasi Iquenyqä mäkänqä yäniqeqä.”

Poli iqu, qokä-apäki quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, hanjä iqä mapñqä iñqä, ätukqe. Iqueqä äwiñqe, qu wäunjuä yänänäqñqä ipu, quwqä-quwä mimbñqe. Ii, iqueqä-kiuätä, iqutä wäunjuä anä iqä iquatä, imäkmiñuwä-paniyi. Ga qu wäunjuä imäkññqetä, hñquau yätamakqä wipñqä iñqetäñi, enyqä mäwimäkqä ipñqä äwiñqqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itanqa Timoti iqutä, ne henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanqa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika iu aquvä äqänätqänjuwä iquenyqä. ² Goti Hanjuwä neqä Apiqutä, itanqa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmeññqä emäkqinyä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiñqä, yeeqä ikqenqä

³ Neyämaqäüä, heyaqä quuvqä heqiyqe, haqä yändi äpeyqenqätä, itanqa suqä ämaqenqä äwiñqä iquesani, hiqä-hiuänqä kiñjä enyätñqä iqu-pqe, yänä-yänä päyätqätanqenqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “änquiqä” ätuätqänju. Suqä ne ii imäkätunquä iqu, aanä qäyunäñi.

⁴ He iñjä itqänjuwiñqe, ne ämaqä Goti Iqueqä yoqä du

aquvä äqänätanquwä iu äwimayäkitanänğanı, ne henyqä yeeqä itanä, heyaqä yoqe haqeu ämaetanä, tii ätätunque. “Ämaqä ii, quvqä itqueqanğä hanjä-iqä huitanjä-huitanjä qäyä ämepu, quuvqä heqiyqe mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätänäuä.”

Goti Iqu, suqeu qäyunä iwäsäuniqenqä

⁵ He iinjä imäkätqänjuwiñqe, ämaqe näqñqä tiinjä ämetqänjä. Goti Iqu ämaqä eeqäpnä iwäsäutäqänğanı, suqä jänänänjä iuta iwäsäuniqeqä. He hanjä-iqe, hiñgi mämeqä, Goti Iqu henyqe, “He Nyaqä ämaqä naqä-qakuä epu, Nyaqä miqeu pmetpñqe, qäyunänjuenjqä” etätänjqä ämetqänjä. He Iqueqä miqeu pmetanquwitanı, hanjä-iqe i emetqäuä. ⁶ Goti Hanjuwä Iqu, suqä jänänänjä, tiinjä imäkänıqie. Iqu ämaqä, he hanjä-iqä etapätqänjuwä iquauñı, kimanı inä väniqe. ⁷ Itanğa Goti Iqu he hanjä-iqä e ämetqänjuwä iquendä, nesä, hanjä-iqe huätä ämamäutä, hapä pmeqä nätapänıqie. Nätmätqä iinjı, Naqä Jisasi Iqutä, Iqueqä ynaunjqä yänänäqñqä iquatä, qäukuä yätutanı tä hänäqä sqä iu ätnänäqi äquvepқанquwänğa, imäkänıqie. ⁸ Iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epu, itanğa neqä Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä äñgui qätä mäwiqä itqänjuwä iunı, kima ävätä, hanjä-iqä tiinjä väniqe. ⁹ Iqua, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, Iqueqä yänänäqñqä aanjä naqänänjä iquenı mämeqä, kiinjä näñı qui imäkmbu, hea ique-ique pmetpnuwi. ¹⁰ Hanjä-iqä ii, Naqä Jisasi Iqu anğı quvepқанғанä wimenıqie. Iqu ämaqä, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqänä ekuwä iqua, Iquenyqä yeeqä ipu, yäunjuä naqänänjä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäupnuwänjqä quvepänıqie. Inğanı, he kukñuä ne awä etmiñque ämepu, quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänjuwitanı, he-pqä qutä anä i ipnuwi.

¹¹ Iinjä timäutñqenqe, ne Goti Ique tääqä tii ätuätqänju. Iqu hiqä suqeu iwäsäuniqänğanı, “Nyi suqä äñguä imäkpnqä tääqä etätmakqe, suqä iunı he qäyunä ae imäkätqänjuwiqä” etänıñqä tääqä ätuätqänju. Itanğa he wäunui, Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwita imäkpnqenqä äwinyätñqä iqu, Iqueqä-kiuä yänänäqñqä emäkqanğı, wäunui äñguänänjä imäkpnuwänjqä tääqä ätuätqänju. ¹² Ga, he wäunjuä iinjä imäkqanquwitanı, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, yoqä naqä metñqätä, he Iquesa inä mapñqätä tääqä ätätqänju. Goti Iqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, henyqä qeqä ätmäkäsinyä, neyaqä tääqä tqetanı, äñguä iinjä emäkinyä.

2

Ämaqä yänänäqñqä hñgisanä iqä iquenqä

1 Neyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu ançi äquvepätqanğa, Iqutä yätqä minaninqüä iunqe, ne kukñuä hui inä etqu. 2 Ämaqä hñqu quanğä, “Hea qäyu timäuqançi, neqä Naqä Iqu ançi ae äquvepçeqä” etqanğqä iunqä, yäunüä ipu, kñuä kuapänä mindqänqä iqäpnä. Ämaqä iinjä etätqä iqu nenyqe, “Dñä Änguä Iqu kukñuä iinjä iquau äwikçeqä” qäyä etqanğqä-qe, ä “Iqua kukñuä iinjä, awä ätkuwiqä” qäyä etqanğqä-qe, ä “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanğqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä.* 3 Ämaqä hñqu, he hñgi-mända etma wätñqä iqäqe, wimasiyqäpnä. Naqä Iqu ançi mapqanğa, tii ganä timäunice. Ämaqä aanjä kuapänäñi, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, hñgisanä itquetqätanğua, ämaqä, suqä eeqänänjä iu mändi äkittqiyätä, tä du qui imäknäninqä äwätñqä iqu,† ätnänäqi timäunice. 4 Iqu ätnänäqi ae ätimäutäqanğançi, Goti Hanjuwä Iquesä, goti quanğä, ämaqe qonjä äwoktäumipqä iutä, itanğa nätmatqä huizi iutäñi, eeqäpnä mändi äkittqiyätä, ämaqeunçi, “Nyi nätmatqä eeqänänjä ämäwqätäunänä” tuänice. Aanjä ququvqanği inä timäutñqänä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä iunçi inä äpeyätä, zä-hawä iu äpme, “Goti hñqunqu maetqänä, nyi tä qäqunjqä” tuänice.

5 Nyi hesä anä äpmamänğançi, “Nätmatqä iinjä-iinjä timäuniceqä” etminqenqe, he iunqe kñuä yqänä ämenjä? 6 Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqi timäuqenqe, änä maeqä, qñqanjä yätätñqä Iquenqe, hiqä-hiuänçi näqñqä ae äyä enä. Iqueqä äwinqeunqä ma, Goti Hanjuwä Iqu hea iqueqä ätimäuqenqä imäkqanğa, inğanä timäunice. 7 He näqñqe, täñğançi, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, qua täunçi wäunüä zä itqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, qñqanjä äymitätqä Ique nändi qutesiteqanğutqanğanqe, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, wäunüä zä yqänä iquänä. 8 Itanğa Goti Iqu, qñqanjä äymitätqä Ique, nändi qutesiteqanğançi, ämaqä, suqä eeqänänjä iunçi mändi kittqiyätñqä iqu, ätnänäqi timäunice. (Qänakñi, Naqä Jisasi Iqu ançi äquvepätqanğançi, ämaqä iquençi, Iqueqä mandñitä äpäsätä, Iqueqä we-hunqetä iquençi qui imäkänice.)

* 2:2 Näqñqä-tänjä hñqua, kukñuä täu tii äkunmäkätqänjä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, “Dñä Änguä Iqu kukñuä iinjä ändapçeqä” qäyä etqanğqä-qe, ä iqu kukñuä awä etätä i qäyä etqanğqä-qe, ä iqu nenyqe, “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanğqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä. † 2:3 Jonä 17:12

⁹ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänjāqi timäuqanġani, Setänä iqu yänänäqñqä vqanġi, iqu wäuñui nätmatqä ämaqä mimäkqänänjitä, itanġa ämaqe yäuñuä ipu, “naqä-qakuä Goti Iquesa imäkqiyä” kñuä mapñqä diñqe, quanġä imäkäniqe. ¹⁰ Iqu iinjä imäkätä, suqä quanġä eeqäpnäñi, qokä-apäkä häñä-pmeqä mämeqä, äpäkonġe mapnuwänġä äpmeñuwä iqua, iquenyqä quuvqä wipñqä imäkäniqe. Iqua kukñuä naqä-qakuä, Jisasi Iquenyqä ätäñqä iunji, yeeqä ipu mämeqä itqänjuwä iutani, äpäkonġe mapnuwänġä äpmeñä. Qu kukñuä iñqe, yeeqä ipu ämeqä-säpi, Goti Iqu qunji, häñä iqumuatquäninji. ¹¹ Iinjä dutani, qu kukñuä quanġä iunä quuvqä heqiyqäpñqenġä, Goti Hanjuwä Iqu, qunġä nätmatqä qämä-qämä iwimäkätñqä, naqänänjä dowatäniqe. ¹² Iqu iinjä, tiññiqä imäkäniqe. Qu kukñuä naqä-qakui mämeqä danä, suqä quvqenänji, äñguä-äñguä imäkäpiyinqä imäkmitpqe, hiunji Goti Iqu ämaqe iwäsäutäqänġani, qu kimanji hanjä-iqä mapnuwi.

Yänänäqñqä tqäutpñqenġä

¹³ Neyämaqä Naqä Iqu äwinyätñqä iquenä, he häñä emäkäqumuatäninġä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä mimäkqänġa, Iqueqä ämaqä epnuwänġä atäuñuä ae etekqe. Inji he ämaqä jänänänjä epñqe, Dñä Äñguä Iquesatä, naqä-qakuinqä quuvqä heqiyqä iutatänji. Iññiqe, ne Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä du, hiunji ique-iquenji, Iquenji, “äñguiqä” ätuätqänju. ¹⁴ Iinjä emäkätñqenġe, Goti Hanjuwä Iqu, ne kukñuä äñguä awä ätätnunquä iquesanji, tääqä etätmakqe. Inji he, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä nätmatqä eeqäpnäñi, Iqueqä yoqä naqä qonätanġqä iutani, heppqe Iqutä anä meqänġe. ¹⁵ Neyämaqäuä, Jisasi Iqueqä kukñui, neyaqä mañitatä, ä tuwanjuä iutatä, etmiñquä iunji, mäwquatämäuqä, a yqänä äqätpu, aanjä yänänäqñqä tqäutpñqe.

¹⁶⁻¹⁷ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apikutä, nenyqe äwqä imdanji kiinjä äwinyätä, itanġa qeqä ätmäkäsinyä hiñgi vqetanji, neqä äwqä imñi, yänänäqñqä imäkñätanä, nätmatqä äñguänänji nätapätñqä diñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänanä pmetatunquä inemäkätqäuä. Inji Iqu heqä äwqä imñi, yänänäqñqä emäkätä, suqä äñguä eeqäpnä ämepu, kukñuä äñgui tqäpñqä emäkquä.

3

Goti Iqueqä yätamäkqenġä tääqä tqenġä

¹ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamakqä neyquätñqenqä, tääqä tiinjä tquanḡpu. Ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä huizi duñqä äma äwätanä, awä tquanḡuati, qu he imäkminjuwä-pa, “Ii naqä-qakuia” quuvqä eqiyäpu, kukñuä iqueqä yäpä iqi pmetñqänä. ² Itanḡa ämaqä quvqä iqanḡuwä iquauqä hipa iuta, huätä inetmetñqä-pqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquanḡpu. He Iquenyqä tääqä iinjä tquäpnqe, ii ämaqä kuapänä hñqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä mae-qiyqä itqänuwä iutayi. ³ Inäqe Naqä Iqu ätätqä-pa imäkätqätanḡi, ne Iquenyqä quuvqä wiyquanä. Inji Iqu yänänäqñqä emäkätä, Setänä quvqä imäkqä iqu, quvqä memäkqä yätñqä, ämeyänä. ⁴ Naqä Iqu inemäkqanḡi, ne henyqe, näqñqä tiinjä etqänju. “Ne iquau nätmätqä imäkñqä manjä yänänäqñqä ätuätunquä imñi, tanḡa-pqe, qänakndanä-pqe, äpakänä imäkqäpnuiqä.” ⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ämaqenqä äwinḡä iquenqätä, Kraisi Iqueqä suqä hanä-iqä qäyä ämetä yänänäqñqä tqäuwä iquenqätänji, Naqä Iqu he näqñqä anḡuanänä metñqä emäkquä.

Ämaqä wäunjuä miqä, enyqä itqänuwä iquauñqä

⁶ Neyämaqäüä, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqe ämenä, kukñuä yänänäqñqä tiinjä etqu. “Ämaqä hiqä quuvqä anä heqiyqetanä hui, wäunjuä miqä, enyqä ipu, itanḡa kukñuä awä etminquä iunji, qänaknä miqä, hñgisa iqä-qua eänjuwi, iquatä ikämanqä ipu, anä mäpmeqä pambu.” ⁷ Ne ii etquque, tiinjä iutayi. Ne suqä imäkminquä iunji, he qänaknä iqa uwqäpnqenqe, hiqä-hiuäñi näqñqä ae äyä enä. Ne heyaqä awä iqi äpmenänḡanji, enyqä miqä iminque. ⁸ He nesa hanä-iqä mämeqä ipñqä diñqe, ne heyaqä ymisanji mbqä miqä, qanya ämetanä manqä, hiunji heatqe, mbqä wäunjuä yänänäqñqä itanä, änminque. ⁹ Ne yoqä naqä ämenä, “He yätamakqä nepiyä” etatqä etanḡqä-qe, mänenqä iminque. He nesa näqñqä ämepu, imäkqäpnqä diñqe, ne wäunjuä yänänäqñqä ii iminque. ¹⁰ Ne hesä äpmenänḡanji, suqä enyqä iqä iquenyqe, tiinjä äyä etminque. “Ämaqä wäunjuä miqä, enyqä itñqä iqu, ymisanä hinḡi mämeqänqeqä.” ¹¹ Inäqe, ämaqä hiyaqä awä iqinji hñqua, wäunjuä miqä, enyqä naqä-qakuänä ipu, huiziquauñqe, “Iinjä-iinjä imäkätqänjuä” tuäkitqätanḡuwinḡä, qätä äwiyätqänju. ¹² Ämaqä e itqänuwä iquauñqe, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqe ämenä, kukñuä yänänäqñqä tiinjä

etqu. “Ämaqä iqua, quamä qeiqinyä äpmepu, ymisañä quwqäñqä wäunüä iqañgpiyä” ätqu.

¹³ Inäqce, neyämaqäüä, he wäunüä äñguä imäkätqäñuwä iunji, enyqä ipu mäwquatämäüqä pambu. ¹⁴ Ämaqä hesañä hñqua, ne tuwanüä äqiyquque, qänaknä miqä, tuwä äwimä upqä iquauñi, he suqä hñjua miwimäkqä, atäunuinä väqumuatepñqe. Inji qu, quwqä quvqenqä womba mapñqä diñqe, he iquatäñä qäqi mäwqä, hiqäqi pmetpñqe. ¹⁵ Inäqce iquanji, hiqä mäkä-huñqä enqä-pa miwitqueqä, “Neqä neyämaqä iqua, qui imäkmbñqä itqäñäüä” kñuä indqänäpu, “Injä mimäkqä pambiyä” tqañgpu.

Poli iqu, “Henyqä hui mimäüqä iqänä” ätukqenqä

¹⁶ Neqä Naqä äwqä hanüä inemäkqä Iqu, nätmätqä eeqäpnäñä imäkäpiyä iunji, äwqä hanüä imbu pmetpñqä, emäkquä. Iqu eequendä anä pmetänä. ¹⁷ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäüqä iqänä” etätmä, ñqä hipaitä tuwanüä hiqñqä imäkqä. Tuwanüä eeqänäñä iunji, ämaqce, qu nyiñqe, “Tuwanüä tä, iqu äqiyqeqä” kñuä vätnqä diñqe, nyi ñqä hipaitä tiñä äqiyätñqe. ¹⁸ Eeqänäñä iquenä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imäñqceuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganäni 1 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Hiknä Timoti iqu, anä-himqä Listiya, qua naqä Galesiya iutanä-qu eä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä ique. Kiqä kânai, Israitqä iutanä iyyi. Kiqä kaniqu, Grikä iutanä ique. Poli iqu iqueni, qanä anä ikisinyä, Goti Iqueqä wäunuä imäkiyänqä itmakqe. (Wäunuiqä 16:1-3 hinuä qundhqä.) Näqhqä-tänjä iqua knuä tiinjä indqänätqänjä. Qänakni, Timoti iqu, quuvqä heqiyqä anä-himqä Epesisi iu pmetanquwä iquau mitnqä pmetanqi, Poli iqu, tuwanuä tä iquenyqä wätnqä äqäkqe.

Nätmatqä kinganäni, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiinjä. Ämaqä hñqua, qokä-apäkä iuqä quuvqä heqiyqe, qui imäkqä iunqe, Timoti iqu ängüä wimasiyätnqe. Ämaqä iinjä iqua, nätmaqä qua täutanjä eegänäni, ii ängui maeqä etanqi, ämaqä hänjä-pmeqä naqä-qakuänänjä ämetnqä äwinyätnqä iqu, ymisänjä hui pmua imäknätä, apäkä mämeqä yätnqä, knuä quvqe indqänätqänjä.

Nätmatqä huizi, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiinjä. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iqueqä wäunuä imäkätqätanquwiu mitnqä, suqä ängüänänjä iunqeyi. Itanga quuvqä heqiyqä iquau mitnqä wäunui, ämaqä äki-äkitanjä iqu meniqe. Ga quuvqä heqiyqä iuqä awä imä, wäunuä imäkätnqä wäunui-pqe, ämaqä äki-äkitanjä iqu meniqe.

Nätmatqä yäpaki, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiinjä. Timoti iqu Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäkqä-qu äpme, ängüänä pmetätnqe. Ga qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätqätanquwä iquauñi, suqä huitanjä-huitanjä äkiutanjä motquetnqä, ätuätä äqäkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

1 Nyi Poli Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iquñi. Goti Hänjä Inequmuatqä Iqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä knui yänänäqñqä ävanä äpmenquä Iqutä, Iquaqu änändowatkñi. ² Timoti, si

quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si nqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Nyi tuwanuä tä sinyqä äväwqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmätqä änguänäñi hinği vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanjuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä qäyasäqinä tqä iqua, mändi kittqiyeqenqä

³ Nyi Masendoniyä-tänä ingisanqä äwätmängga äktkqä-pa, ämaqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä ävätqänjuwä hñqua, kuknuä qäyasäqi matqä ipñqä diñqä tutñqe, anä-hinqä Epäsäsi iu qae pma. Ämaqä iqua, kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanğqae ämepu matqä, qämä-qämä ipu, ämaqeunji näqñqä qäyasäqi ävätqänjuwä iquayi. ⁴ Qu quwqä kaqä-kawäkauqä yoqenqätä, aeqä kukñuinğätä, kuapänä ätätqänjuwi, Goti Hanjuwä Iqu wäunjuä imäkqeunji yätamäkqä miqä, kuknuä hinğinä timäuqänğqe, si kuknuä yänänäqñqä tu. Goti Iqueqä wäunjui, quuvqä heqiyqä dutanä timäunä. ⁵ "Manjä tuvä" äktqe, suqä ämaqenqä äwiñqä iqu witñqä äktqä. Ämaqe, qeqä-quuvqä yäpä imñi ikikinyänä imbu, "Goti Iqueqä hinjuä iqi quvqä maequnjqä" kñuä indqämbu, ga quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyätanğppqetani, suqä ämaqenqä äwiñqä iqu witänä. ⁶ I etanğqä-qe, ämaqä hñqua, suqä iunji tuwä äwiyäpu, hänaqä hui-mända äwäpu, kuknuä hinğinğä dinä ätätqänjuwi. ⁷ Qu Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqenqä näqñqä wipñqä wiñganğqä-qe, quwqä kuknuä ätätqänjuwinqe, quwqä-quwänji näqñqä maeqä ipu, näqñqä eäpnä, hinği ätätqänjuwi.

⁸ Ne näqñqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqeta, wäunjui wänğima mämiqä, qäyunä ämiquwi, kuknuä-suqe, änguänänjiyi. ⁹⁻¹⁰ Tiinjä-pqe ne näqñqe. Kuknuä-suqä iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä hinjuä iqi, jänänänjä äpmeñjuwä iunqä maetqe. Oee. Goti Iqu kuknuä-suqe, ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, quwqä suqä iinğinğä näqñqä mapñqä diñqä, imäkätä ekqe. Ämaqä qänaki miqä danä hñgisanä iqä iquaunğätä, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkqä iquaunğätä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä mämamäuqä ipu, Iquenyqä wiunğä iqä iquaunğätä, qunaqä-qununuau pizqä päsqä iquaunğätä, ämaqä huiu hinğinä pizqä päsqä iquaunğätä, suqä qokä apäkänğä iqä iquaunğätä, suqä qokä hñqu, qokä hñqutä wiqä iquaunğätä, ämaqä huizi du quwä äkipu, hinği wäunjuä-wiyqäpñqä imäkqä iquaunğätä, quanğä-tqä iquaunğätä, kuknuä iwäsäuqä iquauä hinjuä iqisanji zä epu, quanğä-tqä iquaunğätä, itanğa ämaqä kuknuä naqä-qakuä

Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanḡqeuñi, tuwä äwiyäpu suqä huizi imäkqä iquauñqätänji. ¹¹ Kukñuä naqä-qakuänänjä iinji, ii kukñuä anḡuä we-huñqä-tänjä Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä quuvqä eqiyätä, awä tqämqä ändapqä-panjä asä iinji. Kukñuä anḡuä we-huñqä-tänjä iqu, "Goti Hanjuwä Iqu, yänänäqñqä naqänänjä-tänjä eä, anḡuanänjä pmeqänqä Iquvqä" anatätqäuä.

Krais iqu, suqä quvqä imäkqä iquau, hänjä iqumu-atätñqä, äpkqenqä

¹² Neqä Naqä Krais i Jisasi Iqu nyinḡe, "Nyaqä wäunui, iqu imäkänqiyä" kñuä äme, nyi yänänäqñqä ändapätä, ändenjikqenqä nyi yeeqä itmä, "anḡuiqä" ätquä.

¹³ Kinḡanänji, nyi Iquenyqä kukñuä quvqä ätätmä, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqanḡuwä iunji, quvqä itquetmä, ptqä äqäyäpäsätmä iminḡe. Nyi suqä iinji, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä imä, qämä-qämä itmä, ii imäkätqätanḡqä-qae, Iqu qeqä naqänänjä änuämäkkqe.

¹⁴ Iqu qeqä e änuämäkätä, nätmätqä anḡuanänji aanjä kuapänä qäpu maeqä yätqä hinginä ändapätä inyimäkqanḡi, nyi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, ämaqenqä nḡä qeqä-quuvqä yäpä tämda änyinätqäuä. ¹⁵ Kukñuä, "Krais i Jisasi Iqu, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau, hänjä iqumu-atätñqä, qua täunqä äpqäqeqä" ätnänqä iqu, aanjä naqä-qakuänänjä ätnä. Ämaqä eeqänänji, qu kukñuä ique ämepu, quuvqä eqiyqäpnḡe. Ämaqä suqä quvqä imäkqä huizi iunji, nyaqä suqä quvqä ämäwqätäutä, hinuiqä ätimäuä.

¹⁶ Nyi iinunä qäyä etanḡqä-qe, Iqu nyinyqä qeqä änuämäkkqe, tiinänqeyi. Ämaqe, qu Jisasi Krais i Iquenyqä, "Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqanḡuwä iunji, qeqä imänqeuta kima maqänä mäwqeqä" näqñqä nyita mapñqenqeyi. Ämaqä qänaknda epqä iqua, qu nyita Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hänjä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä. ¹⁷ Iqu Ämiqä Naqä hea ique-ique Pmeqä-qu eä, Mäpäkoñqä-qu eä, ämaqä-pqe Iqueni, hinuä mäqunḡe, Iqu Goti Hanjuwä Iqunä etanḡi, yoqä naqe, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Iinji aanjä naqä-qakuänänji.

¹⁸⁻¹⁹ Nqä ymeqä Timoti iquki, nyi kukñuä tä äktapqä tä, ämaqä hinuä-tqe* si hinuä äktkuwinqä kñuä ämetmä, äktqä. Si iquauä kukñui, jävqä enqä-pa a yänänäqñqä äqätinä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätinä, suqenqä iwäsäutnä, "Nyi Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinji, suqä quvqä hui maeqä äyitanä" kñuä ämetnä, anḡuinḡqä mäkä

* **1:18-19** 1 Timoti 4:14 iu-pqenji, Poli iqu Timoti iquenyqä hinuä-tqenqä äqäkqe. Iqu kukñuä hinuä-tqe asä iquenyqä täqi äqäkqäti, huitanji äqäkqäti?

yänänäqñqä iqätñqe. Ämaqä hui quwqä suqä quvqenqä näqñqä ämapiyä-qe, äwiñqä quwqä dunä imäkäpu, quuvqä heqiyqe, qui imäkmbu äpmenjä. ²⁰ I äpmenjuwä iutanjä hñquaquvi, Himeneasi iqutä, Aleksandä iqutäyi. Iquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä quvqä hui inä matqä danä inyiyänqä näqñqä mayñqe, nyi iquaquñi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueä hipa iqi äwikqe.

2

Goti Iqu, eeqänänjuau yätamäqä vätnqä, tääqä tqenqä

¹ Iiñä etanji, nyi manjä yänänäqñqe, huizi-huizi i etanqä-qe, “Ämaqä quuvqä heqiyqe, ämaqä eeqänänjä iunqä kñuä indqänäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu iquau yätamäqä vätnqänä yatñqä äväpu, ‘änguiqä’ ätuäpu ipñqä” ätqä. ² Qu tääqä e ätäpiyänğanj, ämaqä anä-himqä ämiqä iquaunqätä, ämaqä naqä yoqätänjä iquaunqätä, tññqe. Tiinñqä, ne suqä jänänänjä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imäkätanä, hanjä-iqä hui maeqä hiñgi pmetatunqque. ³ Suqä tääqä tqä iinji, Goti Hänjä inequmuatqä Iqueä hiñuä iqñi, änguänänjä etanji, Iqu iinqe yeeqä eä. ⁴ Iqu ämaqä eeqänänjä hänjä iqumuatquätñqenqätä, qu kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä meqäpñqenqätä, äwinyä. ⁵ Goti Hanjuwä Iqunä äyuwä. Ga Iquenyqätä, nenyqätä, awä iqi ätqäuä yätamäqä itñqe, Hñqunänji. Iqu, Kraisi Jisasi Iquvi. ⁶ Iqu, ne ämaqä eeqänänjä anqumä mbqä änäyämätä guä mänaqäyquätñqe, zä miqä danä, Iqueqä-kiuä äwimäkkqe. I etanji, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänjä anqumä mbqä imetñqä äwinyänqqe, suqä iqu ätnänñaqi ätiñi, “hea inğanqeqä” ätkqä du, qänğa ämaekqe. ⁷ Iiñqä Iqu, nyi Iqueä kukñuä awä ätätmä, Iqueqä wäunüä imäkqunä himqä, ätenjikqe. (Quanğä matqä, naqä-qakuänänjä ätqä.) Itanğa nyi, ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iquaunji, quuvqä heqiyqenqätä, kukñuä naqä-qakuänänñinqätä, näqñqä-vqänqä ätenjikqe.

⁸ Iiñä etanji, nyi Poli iqunä, ämaqä quuvqä heqiyqe, anä äpmakäwänjuwä-pa, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tññqä aquvä äqänäpiyänğanj, qokä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, Iqueä hiñuä iqñi jänänänjä epu, hipa kiyä mamätqe haqe epu, itanğa äwqä quvqä imbu, manjä qäyätñqä maeqä epu tññqä, änyinji.

⁹ Itanğa nyi apäkä iuaunqä-pqe, quwqä qäkä meenqä, kñuä yasämä ämepu, qäkämä imäkñqä-pa imäkmbñqä änyinji. Dä huitanjä imäkñäpu, gquä yatqä golqä, qeqätqä

isua ämepu, qäkämä mbqä naqä iqe ämepu, qeqätqe, itä mimäkñqä danä ipñqe. ¹⁰ Inäqe, “Ne apäkä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iqäneyqä” tññqe, qu qeqätqe, quwqä wäunüä huitañä-huitañä äñguänänjä imäkäpiyä duta imäkmbñqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueä kukñuinqä näqñqä meqänğanji, apäkä iua, quwqä-quwä äkittqänäpu, manjä matqä danä, qätenä äwiyäpu, näqñqenä meqänqe. ¹² Nyi apäkä hui, qokiquau äkittqiyetä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui ätätä motqueqänqe, qñqanjä äyqä. Ii kiqä qanyä pmeqänqe. ¹³ Tiinjä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu, Ipä ganä imäkkqä maetqe, Atamä ique ganä imäkkqä eä. ¹⁴ Ga kukñuä quañgä dunji, quuvqe, Atamä iqu maeqiyqä danä, Ipä ii eqiyätä, suqä quvqä ii äyä imäkkqe. ¹⁵ Inäqe, iua kñuä yasämä ämepu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqänqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imda winyätä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imitpqä sätäti, Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä nyquä duta hänjä iqumuatäniqe.

3

Quuvqä heqiyqä iquau, miqä iqueqä suqenqä

¹ Kukñuä tiinjä tä aanjä naqä-qakuänänji. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitñqä itñqä iqu, iqu wäunüä äñguänänji metñqä wiñğanji itqäüä. ²⁻³ Iinjä etanji, quuvqä eqiyätqänjuwä iquau miqä iqu, ämaqä iñjuqä hiñuä iqinji, suqä quvqä mimäkkqä-qu eä, apäkä hñqunänjiyqä qokä-qu eä, suqä quvqä huitañä-huitañi mitqäqä kñuä yasämä ämetä, quamä äñguänä pmeqä-qu eä, ämaqä iqueqä anju timäuqanquwä iunji, äñguänä miqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuinqä näqñqä äñguänänjä vqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä manqä-qu eä, himä qui maqänä imäkätä manjä yänänäqñqä ätätä mäkänqä maqänä miqä danä, qae hanjuä pmeqä-qu eä, kñui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä, hiätätñqe. ⁴ Iqueqä ymeqä-apäki äñguänänjä ämitä, iqueqä ymeqe, iqu kukñuä tquanqä dunji qätä äwiyäpu, qänaknä iqäpñqä imäkkqä-qu hiätätñqe. ⁵ Iqueqä ymeqä-apäkä dunji, änä mämiqä-qu enqe, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, äñguä äänä miniqi? ⁶ Ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, ämaqä quuvqe tängga änyä qe eqiyätqä iqu, mämiqä yätñqe. Ii, iqu yänji-yänjinyä itä qunji äkittqiyätä, hanjä-iqä Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ämakqe, meqänqeyi. ⁷ Iinjäqu eä, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauä hiñuä iqinji, suqä äñguänänjä iqä-qunä hiätänä. Iqu iinjä miqä iqäqe, “Quvqä-queqä” tqanppi, iqu Setänä iqueä guä du äuenä.

Quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunuä miqä iqueqä suqenqä

⁸ Suqä asä iinji, ämaqä huizi, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauä awä iqi, wäunuä huitanjä-huitanjä ämipiyä iqua, kñui wäunuä ipiyä iunqänä yasämä ämepu, kukñuä quanqi matqä-qua epu, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapanä manqä-qua epu, womba miqä kñui mbqä dunqänä mämeqä-qua hiätñqe. ⁹ E ipiyä iqua, “Ne Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinji, womba maeqä äñguänänjä äpmeñunä-qe” näqñqä epu, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänji, Kiqä-kiuä ne quuvqä heqiyatunquä ämänätquakqä iunji, a yänänäqñqä äqätpu pmeqä-qua hiätñqe. ¹⁰ I pmapñqänä, wäunuä hñque ganä yamwiqä wipñqe. Iqua qäyunä imäkquwi, wäunuä miqänqä inğa pmutepñqe.

¹¹ Suqä asä iinji, iquauqä apäkä iua-pqe, wäunuä imäkäpiyä iunji, kñui yasämä ämepu imäkqäpñqe. Qu ämaqä huizi dunqä, kukñuä quvqä matqä ipu, suqä huitanjä-huitanjä mimäkqä danä, quamä äñguänä pmetpñqe. Ämaqe, iquauqä kukñuitä, wäunuitä, eeqänänji jänänänjä äyä etanji äqumbiyi, quuvqä wipänä.

¹² Iinjä etanji, ämaqä quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunuä miqä-qu enqe, iqu apäkä kiqä-kiuänänjyqä qokä-qu eä, iqueqä ymeqä-apäki, äñguänä miqä-qu hiätätñqe. ¹³ Wäunuä iunji äñguänänjä ipiyä iqua, haqä nändi-nändi iqa äwäpu, yoqä-tänjä equwi, ämaqe, iqua Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä äyä eqiyäpu pmetanğä qumbunä.

Goti Iqueqä kukñuä qakui, aanjä naqänänji

¹⁴ Nyi sinyqä, “Ique hinuä mäqunmqä maqänä umqeqä” kñuä indqänätmä-qe, kukñui tuwanuä iu inä äqiyqä. ¹⁵ Nätmatqä hui inğisäqumuatqanqi, nyi mapqä iqäqe, si tuwanuä täunä a ätäutnä, suqä ne Iqueqä ymeqä iqune, qänaknä iquatunquenqä näqñqä hiqätnä. Ne iinji, Goti Hea ique-ique Pmeqä Iqu, aquvä ämänaqiyätñqä iqune äyä äpmeñu. Zä-hawätä, queatä, anjä yänänäqñqä mätnätätñqä imäkquwä-panjä iinjä enu. Ne Goti Hanjuwä Iqu aquvä ämänaqiyqä-panjä eanä, kukñuä naqä-qakuänänjä iunji, yänänäqñqä imäkätqänju. ¹⁶ Ne eeqänänji, näqñqä tiinjä äyä etqänju. Kukñuä qakuä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ätäñqe, ii nätmatqä aanjä naqänänjä eä, iunji Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä ae ämänätquakqe, tiinji.

Iqu ämaqeqä hinuä iqinji, Ämaqä-qu eätä ätnänäqi ae ätimäukqe. Dñä Äñguä Iqu imäkqanqi, Iqueä suqä

jänänäni eeqäpnä ätnänäqi ätimäukqe. Ynaunjä iqua-
pqe, Ique hinuä inä äquŋguwi. Iquenyqe, kukŋui im-
imä äma äwäpu, ämaqä Israitqä qäyä etanŋi huiziu, awä
tquanŋuwänŋa, qu qätä äwiyäpu, Iquenyqä quuvqä ae
eqäkuwi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueni, yoqä naqä ävätä,
qäukuä yänjinyqä ätuma ekqe.

4

Qokä-apäkä mämanŋenqätä, ymisanä hui manŋenqätä

¹ Dnä Ängüä Iqu ätnänäqini tiinjä ätätqäuä. “Qänakndanj
ämaqä hui, dnä quvqä, kukŋuä quanŋä-tqä iquauä
manj qänaknä ipu, suqä quuvqä heqiyqä iqueni,
ävquatämäpnuwiqä.” ² Ämaqä iinjä iqua, quwqä suqä
quvqä imäkmpenqä kŋuä indqänäpu, womba mämeqä
danä, dnä quvqä iquauqä kukŋuä ämepu, qokä-apäkä
huizi dŋni, kukŋuä quanŋä tquäpnä. ³ Iqua ämaqeuni,
“He qokä apäkä mämanqä pambiyä” ätuäpu, itanŋa,
“Ymisanä hnjuauŋi, he manqä pambiyä” tupnä. Inäqe
ymisanä iinjä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, ämaqä quuvqä
eqiyäpu, kukŋuä naqä-qakuinjä näqŋqä epiyä iqua,
“änŋuiqä” ätäpu, ämepu gŋŋenqä imäkkqe. ⁴ Nätmatqä
eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, quvqä maetqe,
änŋuänänä äyuwä. Inäqe ne ‘tä quvqeqä’ ätätanä,
suŋqä bi tnämatuŋque? Ne ‘änŋuiqä’ ätätanä, ämetanä,
guatuŋque. ⁵ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä ätqetatä,
ne Iquenyqä tääqä ätquetatä, Iqueä hinuä iqinjä änŋuänänä
heätŋqe.

Krais iqueqä wäunjuä qäyunä imäkqenqä

⁶ Si nyi suqä tä ätqä äpqäqä tä, tqä tta-tuŋgukuau, tnanyi-
tnapqau ämotquetnä, itanŋa kukŋuä änŋuänänä ne quu-
vqä eqiyätuŋquä itä, näqŋqä änŋuänänä tqä-täuä ämetnä,
qänaknä äwätqänä itä, iquaquisanji, si yänänäqŋqä
meqanŋnä. Si iinjä imäkätqänji, Krais Jisasi Iqueä wäunju
änŋuänänä imäqä-quki hisnä. ⁷ Inäqe ämaqä huizi, aeqä
kukŋuä iunji, yätamäqä miqä, hea iqänqä tätqätanŋuwä-
pa, si iinjä mimäqä pa itnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä
änŋuänänä iunji, näqŋqä yasämä meqätŋqe. ⁸ Ämaqä
hŋqu, iqueqä huiwä yänänäqŋqä metŋenqä hea ique-
ique wäunjuä huitanä-huitanä imitätqe, iqueqä quamä
pmeqeuni, yätamäqä wänqäpu vänä. Inäqe iqu Goti
Hanjuwä Iqueqä suqä iunä imäkqanŋutqe, Goti Hanjuwä
Iqu yätamäqä aanä kuapanä vänä. Iutanji iqu tanŋatä,
qänakndatä-pqe, äwa miqä hea ique-ique mequäniqe.
⁹ Kukŋuä iinjä aanä naqä-qakuänänji. Inji ämaqä eeqänänji,

qu kuknuä iqueni ämepu quuvqä heqiyqäpñqe. ¹⁰ Goti Hänä hea ique-ique Pmeqä Iqu, Iqu ämaqä eeqänänjä Hänä Iqumuatqä-que, itanji ämaqä, Iquenyñqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpu äpmeñuwä iunji, Iqu anjumä änyä-hänjä iwimäkätqäuä. Iinjqä ne neqä knuä iqä yänänäqñqe, Ique ävanä hinuä äqänanä äpmenä duñi, ne nätmatqä äñguänänjä ii meniquenqe, wäunuä dnjä huqä äyä itqänu.

¹¹ Manjä ätuätnä, kuknuä tä ätqäqä täunji, motqueqanñä. ¹² Ämaqä hui, si ymeqänänjä-quki äkqänäpu, mändi makikittiqiyqä pa ipñqe. Qu iinjä mimäkcqä ipñqä diñqe, si ämaqä-quki eänä, ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquaunji, tqä kuknuä tqä, quamä pmeqä, suqä ämaqenqä äwiñqä, quuvqä heqiyqä, itanğa suqä jänänjinä imäkqä-quki eänji, qu saqä suqä iunji, hinuä äqunäpu, saqä manji qänaknä ipu, näqñqä meqänqe. ¹³ Nyi äpmqänğanqä, si Goti Hanjuwä Iqueä kuknui a ätäutnä, ämaqeunji näqñqä ävätnä, kuknuä naqä-qakuä iunji, kiqä qakuinjqä motqueqanñä. ¹⁴ Iinjä-qae ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwui miqä iqua, si hipa haqä iqä kiyqanğuwänğa, Dnjä Ängüä Iqu nätmatqä äñguänänjä iunqä si hinuä ktqanğa* äktapkqä iunji, mäwquatämäuqä pa, a yänänäqñqä qätätanğnä. ¹⁵ Tqä knuä indqänqä imñi, nätmatqä hui-huiunqä mindqänqä, knui wäunuä eeqänänjä nyi ätqäqä iunqänä ämetnä, äñguänänjä miqätñqe. Itanğa ämaqe, qu saqä suqä qäsä, wäunuä qäsä, äñguänänjä äyä itqätanğnä kqänğpñqe. ¹⁶ Tqä suqetä, ä kuknuä äñguänänjä ne quuvqä eqiyätunquiu qänaknä iqetä, iquaqu, qui imäkñqänqä wa äunänğa, äñguänänjä miqanğnä. Si suqä iinjä imäkätqänji, tqä-täuätä, ämaqä saqä kuknuä qätä äkimipqetä, qui mimäkñqä danä, quamä äñguänänjä pmapnuwi.

5

Quuvqä heqiyqä iquau, tqä sämaqä enqä-pa iwitqueqenqä

¹ Ämaqä naqä iqua, suqä qämä-qämä iqe imäkquwi, manjä yänänäqñqe, jävqä enqä-pa mäpuäsqä pa, kuknuä qeiqi, tqä tñique ätuätqänjä-pa, tqüätñqe. Suqä asä iinjä, hikñä iquaunjä-pqe, tqä tta-tunğukuau ätuätqänjä-pa tqüätñqe. ² Suqä asä iinjä, apäkä naqä iuaunjä-pqe, tqä tnäu ätuätqänjä-pa tqüätñqe. Itanğa apäkä hitqä iuaunjä-pqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjä, suqä quvqä hui miwitqueqä, jänänänjuki eänä, tqä tnanyi-tñapqau ätuätqänjä-pa tqüätñqe.

Apäkä yawiqä iuaunji, äänä mipñqä?

* 4:14 1 Timoti 1:18

³ Apäkä yawiqä hui, yänä aanä kiqä-kiuänä äpmeŋqe, si suqä änguänänä dinä motqueqätŋqe. ⁴ Inäqe apäkä iinji hui, ymeqä kiqä-tänä eä, itanğa kaqä-kawäka-tänä inä enqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, änguänänä heätŋqä etanğutqe, quwqä keisä, känäütä, änguänänä ämipu pmetŋqe. Qu suqä iqueni a äqätänuwi, ga kunaqä-kunuŋua qu naqä imämbŋqä, wäunuä dnä huqä ipu, yätamäqä äwimitpŋenqä kimanji, iuau yätamäqä äväpu, änguänä miqänqe. Suqä iinŋqe, Goti Hanjuwä Iqu aanä kuapanä äwinyä. ⁵ Apäkä yawiqä hui, yänä aanä kiqä-kiuänä äpmeŋqe, iyyqä kŋuä iqä yänänäqŋqe, Goti Hanjuwä Ique ävä äpme, Iqueqä yätamäqŋenqä tääqä hiunji heatqeu tqüätŋqänänji. ⁶ Inäqe apäkä yawiqä hui, kŋui iyyqä huiwä duŋqänä indqänä äpmeŋqe, ii tiinji. Ii hanä äpmeqä-qe, pizqä ae äpäkombqä enqä-panä iinä äpme. ⁷ Itanği ämaqä quuvqä heqiyqä iunji, kukŋuä nyi tä ätqa äpqäqä ii vqätŋqe. Ämaqä huizi, “Ämaqä ii, suqä quvqä imäkqä äpmeŋäuä-qe” matqä pa ipŋqä diŋqä. ⁸ Itanğa ämaqä hŋqu, iqueqä hiveymeqä itä, iqueqä kuvämaqä huizi itä, iunji mämiqä itŋqä iqu, iqueqä quuvqä heqiyqe, qui imäknätä, ämaqä aanä ququvqä-qu eänä. Inäqe ämaqä quuvqä maeqiyqä ipiyä iqua, qu suqä iinji, mimäkqä danä ipnä.

⁹⁻¹⁰ Apäkä yawiqä iuauqä yoqä äqänänqä iunji, si apäkä huiyqä yoqe, hiŋgnä maqiyeqä pa isŋqe. Iiyqä quväukui 60 eä, qokä kiuänänque muanqi eä, ämaeqä hiunuä iqinji suqä quvqä mimäkqä, quamä änguänänä tiinju pmeqi hiätŋqe. Iiyqä ymeqeuŋi, suqä ävätä ymisanä tä äqiyätä, änguänänä miqi eä, ämaqä kiŋäqätanji änguänä itqueqi eä, mändi äkittqänätä ämaqä quuvqä heqiyqä iuqä yuki asŋä wuqiyqi eä, ämaqä hanä-iqä ämepu pmetanğuwä iunji yätamäqä vqi eä, itanğa wäunuä huitanä-huitanä eeqänänä iunji, änguänänä ämitä imäkqi enqe, si iyyqä yoqe, pipa du qiyesŋqe.

¹¹⁻¹² Iinä etanği, si apäkä apähueqä yawiqä huiyqä yoqe, maqiyeqä pa isŋqe. Ii tiinji. Ii, “Nyi qokä anğumä muanmä” kŋuä vqanğanji, Kraisi Iqueni tuwä äwiyätä, itanğa, “Nyi qokä anğumä mämuanqä ymniqeqä” ätätä, kukŋuä guä ämäsekqä iunji, qui imäkätqe, kukŋuä meniqe. ¹³ Suqä ii ipiyä dutanji, tiinä iqäpnuwi. Anä huiwä wäka huiwä wäka ipu, enyqä imäkŋgpnuwi. Qu suqä tiinä-pqä inä imäkqäpnä. Suqä ämaqä huizi di imäkqanğuwä iunji, qu-pqe eeqänä näqŋqä mapŋqä äwinyätä, kukŋuä ätqä di matqä ipu, kukŋuä quvqä iqunä ätäkipu, ämaqä huiunqä tuwänği kukŋuä täkiqäpnuwi. ¹⁴ Iinŋqe, nyi tiinä ätqä.

“Apäkä apähueqä yawiqä iua, qu qokä anɣumä ämuanäpu, ymeqä-tänjä epu, itanɣa anjä yuuwi ämipu pmetpɣqä” ätqä. Injä itqänjuwi, ämaqä wiunqä iqä hɣqu, “Qu suqä quvqä imäkätqänäuä” ätätä, kukɣuä quvqe matqä yänä. ¹⁵ Apäkä iuautani, hiua suqä änguä duni tuwä äwiyäpu, Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä ique, qänaknä ävätqätanɣuwä duta, ätqä.

¹⁶ Itanɣi apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui, apäkä yawiqä hiua iyyqä käyämaqä eänjuwi, ii iuaunji änguänä miqüätɣe. Ii iinjä imäkqe, ämaqä quuvqä heqiyqä iqua-pqe, qu apäkä yawiqä eeqänänjä iuautani, hanjä-iqä mämeqä ipu, apäkä yawiqä yänjä aanjä kiqä-kiuänä äwinuwä iuaunä änguä miqäpnä.

Kukɣuä quuvqä heqiyqeu miqä iquauɣqä

¹⁷ Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iqua, quwqä wäunjuä änguänä imäkqanɣpqe, he iquauqä yoqe haqä ämaipu, yätamakqä vqäpɣe. Iquautani, Goti Hanjuwä Iqueä kukɣui awä ätäpu, näqɣqä ävätqänjuwä iquauji, he mbqe, iquau ganä vqäpɣe. ¹⁸ Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuä iunji, tiinjä ätnä.

*“Bulumäka hɣqu, kuä-witqä häukui, pa haqeqäni huätä päwätɣänä qonjqä-aunjqä itɣe, si hinjuä maeqä pa, uwqä hui qäyä manätɣänä hinjuinä qunyä.”**

Itanɣa “Ämaqä wäunjuä itɣqä iqu, iqu iqueqä mbqe ämenä.”†

¹⁹ Injä etanɣi ämaqä hɣqu, “Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä tqu, suqä quvqä imäkqiyä” ätqäqe, he iqueä kukɣui qätä mäwiyqä pambiyä. Ämaqä hɣquaqu, ä hɣquaqu-hɣquenjä-qua, kukɣui asiqunä ätquwi, he qätä iunä wiyqäpnä.

²⁰ Injäqe hɣqua, suqä quvqä yqänä imäkqa äwätqänjuwi, ämaqä eeqänänjä iuqä hinjuä iqi, ätuma äwätinä, “He suqä quvqänänjä tä sunqä imäkqa äwätqänäuä?” ätuätnä, äkasuwä tquätnä. Ii, ämaqä miqä huizi iqua-pqe, qu suqä quvqä asä iquenyqä uwqenqä, zä winyätɣä diɣqeyi.

²¹ Nyi si manjä äktqäqe, Goti Hanjuwä Iqueä, Kraisi Jisasi Iqueä, itanɣa ynaunjqä atäunjuä ae ätekqä iquauä hinjuä iqinji, “Suqä ämaqä huiunqänä äwinqä, ä huiunqä mäwinqä iqu, huätä ävquatämäutnä, suqä nyi tä ätqa äpqä iunji, a yänänäqɣqä qätätanɣinyä” äktqä.

²² Si ämaqeu miqä änyä-hänjä hɣquenyqä qävqä itnänɣani, ämaqä hɣquenji, “Ämaqä tqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitɣeqä” ätätinä, hipa haqeqä maqänä mäwiyqä pa, mä iqueä suqä

* 5:18 Kukɣuä-suqä 25:4 † 5:18 Kukɣuä-suqä 24:15; Lukä 10:7

quvqe, si-mända meqänqä. Si suqä quvqä eeqänänjä iunqe, wa äunänga pmetanğnä.

²³ Tänä-yaqä huitanä-huitanä, tqä äwqä yäpä imä äkimetnqenqe, eqenä manqä iqanğnä. Aanä eqä dunj, wainqä-eqä yänänäqenqe, wänqäpu qäsä naqä-huinyä imäkätinä, ängtnqe.

²⁴ Ämaqä hnquauqä suqä quvqe, ämaqä jänä imäkcqä iqueqä hinuä iqi matimäuqänğa, he näqnqä maqänä hipnä. İnäqe hnquau, zä imäkmipqe, qänakni ätnänäqi timäunqiyä. ²⁵ İi enqä-panjä iinji, suqä änguanänjä iquenji, hui ätnänäqi inä äwi. İnäqe, zä äwämitätqe, qänakni ätnänäqi timäunqiyä.

6

Kuknuä wäunüä-wiyqä hinginqä iquaunqä

¹ Ämaqä quuvqä heqiyqä, ämiqä hnquauä wäunüä-wiyqä hinginqä äpmeñuwä eeqänänjä iqua, qu kñuä änguanä ämepu, ämiqä iinjä iquauä yoqe haqä ämamäupu, iquauä yäpä iqi iqäpnqe. Iqua iinjä imäkcqanğuwänğa, ämaqä huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueä yoqetä, kuknuä ne awä ätätunquä itänji, qu qui mimäkcqä-pa ipu, mändi makittqiyqä danä ipnqe. ² İnäqe wäunüä-wiyqä hinginqä hnqueqä ämiqä iqu-pqe, quuvqä heqiyqä-qu enqe, wäunüä-wiyqä iqu, “Ämaqä tqu, nqä tasi-guequvqae, nyi iquenji hnğisanä itqueqämqe” kñuä iinjä mämeqä pa iquätnqe. Oee. Iqu, “Ämaqä nyi wäunüä äwiyätñqä tqu, quuvqä heqiyqä-qu äyä mändanä, nyi iquenyqä kiinjä änyinänä” kñuä iinjä indqänänqe, iqueqä wäunui, huizi iquauä wäunüä-pqe ämäwqätäunä.

Nätmatqä Goti Iqu nätapqanğqenqä, yeeqä iqenqä

Nyi si kuknuä eeqänänjä tä äktqäqä iunji, qu iu qänaknä iqäpnqänä awä ätuätinä, manjä tquanğnä.

³⁻⁵ Kuknuä nyi tä etqäqe, ii neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä kuknuä naqä-qakuänänjä ii enqä-panjä eä, quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä pmepnqä etqä. Ämaqä hnqua kuknuä iinjä mäwinğangi, hui-mända ävätqanğuwä iqua, “Ne ämaqä naqä eänünä” tñnä. İnäqe, qu maqnqä yasämä epiyä-qe, hingi tñnä. Ämaqä iinjä, qu nätmatqä wänqä isuaunqe, nätmatqä naqänänänä imäkäpu, yoqä hingänqä isuaunqe, kuknuä mäkä äqäyänğpnä. İi tqanğuwä iunji, qätä äwiyäpiyä iqua, qu hinuä aowä äqunäpu, mäkänqä ipu, ämaqä huiunqä kuknuä quvqä ätäpu, kñuä quvqenä indqänäpu, äkasuwinä tnğmanğpnä. Ämaqä iinjä, qu kuknuä naqä-qakuinqä maqnqä epu,

qämä-qämä ipiyä dutaŋi, “Goti Hanjuwä Iqueä suqä quamä aŋguänäŋä pmeqä iutaŋi, ne nätmatqä kuapä-täŋä eaŋquna” kŋuä indqänätqäŋä.

⁶ Inäqe ne quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä äpmenä, nätmatqä Iqu nätapqanqenqä, yeeqä iinqä itanä äpmeŋque, ii ne nätmatqä-täŋä äpmeŋu. ⁷ Ne näqŋqä äyuä. Nipaqa änanuäpiyänqani, nätmatqä qäsä equmuäkŋqä mänanyquä pa ikuwi, oee. Aaŋqä huiwinänyqä änamikuwi. I etaŋgi äpäkonätaqä-pqänqani, nätmatqä maeqä, aaŋqä wanique. ⁸ Inäqe ne yisaŋä qäkämä-täŋä eänqque, ii qeyi. ⁹ Ämaqä mbqä kuapänänqä-täŋä epŋqänä äwinyätŋqä iqua, yamwiqä äwimeqäqe, qu kŋui, suqä quvqä imäkänqä duŋqänä indqambu äpmeŋuwi, qui imäkmbnä. Tiinä eä. Täŋänqä guä äquvepqe äueqäqä-pa, ii äuenä. ¹⁰ Suqä quvqä eeqänänqä iuqä qakui, ii mbqenqänä äwiŋqä iquvi. Ämaqä kŋuä mbqä duŋqänä ämeŋuwä hŋqua, quwqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupu, huäqä-huŋqä iqu iquauqä äwqä yäpä imŋi, zi enqä-pa äuqanqŋi kŋuä äqäyätqäŋä.

Anä häŋä hea ique-ique pmeqeu matŋqenqä, yänqä qŋganqänä

¹¹ Inäqe si Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä-quki eänqŋi, suqä qu imäkätqänuwä iunqŋi, tuwä äwiyätinä, äwimasitŋqe. Äwimasiyätinä, ämaqä aaŋä jänänänqä-quki äpmanä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkätinä, quuvqä naqä-qakuä eqiyätinä, suqä ämaqeŋqä äwiŋqä iqu a äqätinä, yänänäqŋqä ätqäunä, haŋä-iqä eeqänänqŋi ämetnä, itaŋga suqä ämaqeu qeiqinyä wimäkqä iqu ämanänqga iqätŋqe. ¹² Si Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänqä eqiyänqŋi, ii ävquatämäutŋqänä yamwiqä huitaŋä-huitaŋä isua kimenä. I kimeqä diŋqe äwimasiyätinä, quuvqä yänänäqŋqä eqiyätinä, anä häŋä hea ique-ique pmeqeu matŋqenqä yänqä qŋganqänä. Si tqä quuvqä heqiyqenqä, ämaqä kuapänänqä iuqä hiŋuä iqŋi awä tquanqŋänqga, Goti Hanjuwä Iqu, si anä häŋä hea ique-ique pmeqä iu matŋänqenqŋe, atäunqä ae ätekqe.

¹³⁻¹⁴ Goti nätmatqä eeqänänqä iu Häŋä-pmeqä-vqä Iqueätä, itaŋga Jisasi Kraisi, Pondisi Pailoti iqueä hiŋuä iqŋi yänänäqŋqä ätqäuä, kukŋuä zä maeqä, awä qäyunä ätkqä Iqueätä, hiŋuä iqŋŋi, nyŋi si tiinä ätätnä isŋqä äktqä. “Nyŋi kukŋuä eeqänänqä ämetŋqä iunqŋi, ‘suqä quvqä hui miqä-qunä iunä qänaknänqŋi, hea neqä naqä Jisasi Kraisi Iqu anqumä äpätqänqanqä iqämqänä,’ ätätnä, kukŋuä guä mäsaueyä” äktqä. ¹⁵ Jisasi Iqu anqumänqŋi, Goti Hanjuwä

Iqu ätätä ekqä du ätnänäqini inğa timäunige. Goti Hanjuwä Iqu Yänänäqıqä Naqänänä-tänä-qu eä, itanğa nätmatqä eeqänänä iunı änguänänä inä Miqä-qu eä. Iqu anä-himqä miqä eeqänänä iquauqä Ämiqä-qu eä, ämaqä naqä äpmeıuwä iquauqä Naqä-qu eä. ¹⁶ Iqu Iqueqä-kiuanı mapäkonqä eä, Iqu we-hunqä aanä naqänänä iqi äpme, itanğa ne Iqu-tänä qäqıqini mäwqä pa enu. Iqueni, ämaqe hiıuä mäqunquä pa ipnä. Iqueqä yänänäqıqä naqänänı, qäpu maeqä yätqe. Inı ne hea ique-iqueni, Iqueä yoqenä haqä maeqe. İi naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukıuä ämaqä mbqä kuapä-tänä iquauıqä

¹⁷ Ämaqä mbqä kuapä-tänä iqua, qu suqä tiınä du iqäpnqä manä tutıqä äktqä. Qu, "Ne naqä äpmeıunä" kıuä ämepu, yoqä haqä ämamänäpu, nätmatqä qui imäknänıqä dunqä, "İutanı ne quami, änguänänä pmenıqueqä" kıuä iinı, mämeqä pa ipıqe. Oee! İıäqe qu iinä pmapnuwänqä etanğutqe, kıui Goti Hanjuwä Iquenyqänä indqänğpıqe. Ne quamä änguänänä pmenıqunque, Iqu nätmatqä eeqänänı änatapanä. ¹⁸ Qu suqä änguä dunı qänaknä ipu, ämaqä nätmatqänqä äwa itqätanğuwä iunı, yätamäkqä vqäpnqe. Qu kıuä ti indqämbıqe. "Nätmatqä änguänänı, nqä mbqä manä. Nyi suqä ämaqenqä änyinyätä, yätamäkqä vqä iquvi." ¹⁹ Qu iinä ipu äpmeıuwi, nätmatqä änguänänı qänaknda yätamäkqä väniqe, ämapnä. İinä dutanı, qu quami, aanä änguänänä du pmeınuwi.

Kukıuä yäpaki

²⁰ Timoti iquki, nätmatqä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu äktapqäqe, qui imäkıqänqä, änguänänä mi. Ämaqe, qu maqıqä epu, kukıui, Goti Hanjuwä Iqueä naqä-qakui hma etanı, hiıgi qämä-qämä ipu ätätqänıuııqe, "Tä qeyqä" ätäpu, tqanğuwä dunı, qätä mäwiıqä pa iqätinä. ²¹ Ämaqä hıqıua näqıqä iinä epu, suqä quuvqä naqä-qakuänänä heqıyqä dunı ävquatämäutqänä.

İnı Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänğeuta hiıgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakni 2 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Timoti iqu, Poli iqu tä wäunuä anä iminiyä iinqe. Iinjä etanji Poli iqu, suqä ängguä iu qänaknä iquätñqä motquetñqä, tuwanuä tä äqiyätä, Timoti iquenyqä äväwqatkqe. Timoti iqu iqueqä-kiuänqe, “Nyi wäunuä tä imäkmqe, qäyunänjunä manä” knuä indqänätä, hanjuä mäwiqä itä, ga Jisasi Iquenyqä kuknuä ängui awä tuätñqä wäunui, mäwquatämäuqä yätñqä, ätuätä äqäkqe. Iqu Goti Iqueqä kuknuä eeqänäñi qänaknä itä, ämaqe hanjä-iqetä, täñjä-hunqetä, ique vqanppqä qäyä etanjudi, wäunuä Goti Iqu ique äwikqe, yänjä äqänätä, imäkquätñqänänyä.

Timoti iqu, ämaqä knuä ängguä maeqä iquauqä kukñui, qätä mäwiqä iquätñqä, ätuätä äqäkqe. Ämaqä injä iquauqä kuknuä iu qätä äwiyätqänuwä iqua, quwqä hänjä-pmeqe, qui imäknänqiyä. Inji, iquauqä kukñui qätä mäwiqä itä, Poli iqueqä suqenqä knuä ängguä indqänätä, qänaknä iquätñqe. Poli iqueqä suqe, quuvqä yänänäqñqä heqiyqetä, äwqä-qeiqi inqetä, huiziunqä kiinjä winqetä, itanğa hanjä-iqä äki-äkitanjitä meqä iyi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu, Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iquñji. Iqu, “Ämaqä, Kraisi Jisasi Iquesañi, hänjä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätätä kuknuä guä ae ämäsäuekqenqä, nyi injä awä tqämqä änändowatkqe.

² Timoti, ñqä ymeqä enqä-panjä etanğnä, sinyqä kiinjä änyinätñqä iquki, nyi tuwanuä tä sinyqä äväwqatqä. Goti Hanjuwä Apikutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmätqä änguanäñi hinji vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanjuä injä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä ängguä we-hunqä-täñi a qätätñqe

³ Nyi ñqä awäka hinuiqänä iminuwä-pa, Goti Hanjuwä Iqueä hinjuä iqinji, suqä quvqä hui maeqä ängguä eämä, Iqueä wäunuä imäkätñqe. Nyi Iquenyqä tääqä hiunji heatqä ätätmängañi, Timoti iqukinqä knuä ämetmä, Goti Hanjuwä Iqueni, sinyñqä ‘äñguiqä’ ätuätñqe. ⁴ Si nyi

kɲuä äŋqäkɲiŋqä kɲuä ämetmängani, “Nyi iquesa yeeqä nyinätɲqe, aŋgumɲi, hiŋui äkɲga qunmniqätiyä?” kɲuä indqänätɲqe. ⁵ Si quuvqä naqä-qakuänä eqiyätqäŋiŋqä nyi kɲuä yqänä indqänätqänä. Quuvqä naqä-qakuä iinji, tqä tai Loisisä, itaŋga tqä tñai Yunisisä, imbaqi eqäminiya-paŋi, täŋgaŋi si-pqe asä ii inä etaŋgi, näqɲqä ämenä.

⁶ Si quuvqä iinjä eqiyätqänä iunji, mäwquatämäuqä pa itnä, tiinjä imäktɲqä diŋqä änyingji. Nätmatqä äŋguänänä, nyi nyaqä hipa haqeqi kiyqanğa, Goti Hanjuwä Iqu äktapkqä ii, tä eŋqä-pa ekukua mäpäwiqä pa itä, hänaqä naqä sätnqänä aŋgumä ikinjäu. ⁷ Si maqɲqäta? Goti Hanjuwä Iqu dnä änatapkqä ii, ne nätmatqä hɲquenyqä zä iqäŋqä mänätapkqä ikqe. Iqu yänänäqɲqä inemäkätɲqenqätä, suqä ämaqenqä kiinjä äwiŋqä iqu ämetuŋquenqätä, itaŋga neqä-neuä suqä quvqä mändi äkittqiyätanä pmetatuŋquenqä, dnä ii änatapkqe. ⁸ Inä-qae si womba itnä, ämaqä duŋi, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä awä motquä miqä pa, awä ätuätnä, itaŋga nyi Iqueqä wäuŋuä iuta guä pmetanğqenqä womba isi, oee. Si Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqɲqä iuta ätqäunä, kukɲuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä ätätnä, haŋä-iqe nyitä anä ämequa. ⁹ Iqu ne aŋgi häŋä inequmuatätä, Iqueqä ämaqä etatuŋquenqä tääqä änatkqe. Iinjä di, Iqu ne suqä äŋguänänä di imäkätqätanğquä iuta minemäkkqä ikqe. Oee. Iqueqä äwiŋqä dutaŋi, Iqu nenyqä äwinyätä äŋgui hiŋginä inemäkkqe. Iqu nätmatqä eeqänänji mimäkkqänğa, Kraisi Jisasi Iqu äquvepätä, aŋgi änyä-hänjä inemäkäniŋqenqä, kɲuä ganä iwäsäuekqe. ¹⁰ Täŋgaŋi Kraisi Jisasi Häŋä Inequmuatqä Iqu ätimäukqetaŋi, Goti Hanjuwä Iqueä äwiŋqä-pqe ätnänä iqi inä ätimäuqi. Äpäkoŋqä iqueä yänänäqɲqe, Kraisi Jisasi Iqu mändi äkittqiyätä, ämaqe, qu häŋä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä, kukɲuä äŋguä we-huŋqä iquesaŋi, näqɲqä ae äwikqe.

¹¹ Itaŋga kukɲuä äŋguä we-huŋqä-tänä iquenqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi, Iqueqä wäuŋuä-wiyqä-qunä eämä, Iqueqä kukɲuä awä ätätmä, näqɲqä-vqä-qunä emqä ätenjikqe. ¹² Itaŋgi haŋä-iqä eeqänänji, nyi ämetqänä. I ämetmiŋqä, nyi womba miqä pa itqänä. Nyi womba miqä pemä itɲqe, ii Ämaqä nyi näqɲqä emä, Iquenyqä quuvqä eqiyätmä iutayi. Iquenyqe, nyi näqɲqä naqä-qakuänä tiinjä eŋä. Iqu nyiŋqe, ‘Nyaqä wäuŋui, iqu äŋguä miŋqiyä’ kɲuä äme, nyaqä hipa iqi ekqä iunji, Iqu Kiqä-kiuä hea yäpakänğanqä äŋguänä inä ämitɲqe, qui mimäkɲqä yänä.

¹³ Timoti iquki, nyi kukɲuä eeqänänä äktätɲqä iunji,

ävquatämäutnä, hänaqä huiu-mända mäwqä pa, a yänänäqñqä qätättñqe. Kukñui, häñä tamqänänä hmanji. Naqä-qakuä, Goti Hanjuwä Iquenyqä ätnä. Inji, quuvqä heqiyqetä, itanğa suqä ämaqeunqä äwiñqetä, Kraisi Jisasi Iqu änätapkqä iunji, ii-pqe si a yänänäqñqä qätättñqe. ¹⁴Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä äñguä iqueni, "Iqu ämiñqiyä" kñuä vqanji, saqä hipa iqi ekqe, si äñguänä miqätñqe. Si äñguä ämitqäñi, Dñä Äñguänänä, neyaqä yäpä imä äpmeñqä Iqu, yätamäkqä kiyquänä.

¹⁵Si näqñqe, ämaqä, qua Eesiya iu pmeqä iutanä hñqua, eeqäpnä tuwä änmäuqanğa, Pikelusi iqutä, Hemokenesi iqutä, iquaqu inä änmäukiya.

¹⁶Onesipolusi imbquta, ämaqä imbquauä anä iu anä äpmeñuwä iquauñi, Naqä Iqu qeqä imänqeuta äñguä iwimäkätñqenqä, nyi tääqä ätuätqänä. Nyi guä pmetanğqenqe, iqu womba miqä itä, nyinji, yeeqä aanä kuapänä inyimäkätqätanğqenqä, nyi tääqe iuta ätuätqänä.

¹⁷Iqu Romä ätimäuqe, nyinqä qävqä ikiqänjaqänäqe, hñga ämähqumuakqe. ¹⁸Naqä Iqu, hea yäpakänğanji, iqueni, Iqueqä qeqä imänqeuta äñguä iwimäkaniqä diñqä tääqä i ätuätqänä. Iquenyqe, si näqñqä äñguänänä äyä eänä. Iqu anä-himqä Epäsäsi du äpmeqänğanji, huiñqä-huiñqä yätamäkqä nyiyqä-qu äpmamiñqe.

2

Hañä-iqä qäyä ämetnä, wäunji yänänäqñqä imäkqenqä

¹Timoti nqä ymeqä iquki, si Kraisi Jisasi Iqutä ämuänätnä, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi ämakqueu, aanä yänänäqñqänänä tqäutanğnä. ²Itanğa si nyi ämaqä kuapänänä iuqä hiñuä iqisanji kukñuä awä tuätqätanğä qätä änyiyätqänji, ii si ämaqä quuvqä äwiyanä iquau-mända awä tquätñqe. Iwä iqua ämepu, ämaqä huizi du-mända, awä inä tquäpnqä.

³Si Kraisi Jisasi Iqueqä mäkä yänänäqñqä iqä enqä-panä-quki eänji, si-pqe hanä-iqe, qäyä kimeqanğuti, wäunjuä yänänäqñqä iqätñqe. ⁴Ämaqä wäunji, mäkä-iqä iu imitätqä hñqu, iqueqä wäunjuä iu äväma, huizi iqua imäkätqätanğuwä iu, anä miqä yänä. Iqu iqueqä ämiqä ique, yeeqä iwimäkätñqe, wäunji iqueqä itäqä iunä iquänä. ⁵Itanji, ämaqä hñqu, häñä qanä tnänä uwqä iunji, häñä iqueqä suqä iu qänaknä miqä iqäqe, qu nätmätqä ämaqä hiñuiqä timäuqanğqä iquenyqä epqe, iqu mämeqä yänä. ⁶Ämaqä hñqu, enyqä miqä wäunjuä itä, ymisanjä äqutätä ämimitätqe, ämaqä huizi duqe änyä qäyä etanji, iquee ganä yäuä iqanğa ämetä äñguänä. ⁷Iinñqä, nyi si

kukñuä tä äktqäqä iquauñi, mäwquatämäuqä kñuä yqänä metanğnă. İñi Naqä Iqu, kñuä iqä änguä huisä, kiqä quatitâ, inä ktapquänä.

⁸ Si kñuä maeqänä hiñgi mitqäqä pa, kñui Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä metanğnă. Iqu Dewiti iquesañä Ique, Iqu äpakonätâ anđi änyä-hänjä äyâ ekqe. Nyi kukñuä änguä we-huñqä-tänji awä ätätmängañi, "Iqu iinjä-iinjeqä" ae äyâ ätätñqe. ⁹ I qeñqe, qu ämaqä quvqä iqanğuwä iquau itqueqänäñi, nyi hanjä-iqä ändapäpu, guä äpmuatenjiyätqänä. İnäqe qu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, guä makiqiyäueqä ipnä. ¹⁰ Nyi kukñuä iquesa yänänäqñqä ätqäümä, hanjä-iqä eeqäpnäñi ämetänñqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hitpnuwänğänä, Kiqä-kiuä atäunüä ae ätekqä iquau yätamakqänğqä ämetqänä. Qu anğumä änyä-hänjä eepu, hänjä hea ique-ique pmeqe, Kraisi Jisasi Iquesa inä ämepu, anğuanänjä pmeqäpnğqä kñuä nyiyqanđi iutayi.

¹¹⁻¹³ Kukñuä tiinjä tä, aanjä naqä-qakuänäñi.

Äyâ, ne Iqutâ anä äpakonatque, ne Iqutâ hänjä äpakä inä pmetaniqueqä.

Äyâ, ne yänänäqñqä ätqäuanä, hanjä-iqä eeqänäñi ämamitatque, ne Iqutâ ämiqä anä inä pmeniqueqä.

Äyâ, ne, "Ne Jisasi Iqueqä-qune hmanjqä" tqanğuatque, Iqu-pqe nenyqä, "Iqua Nyaqä hmanjqä" täniqeğä.

Äyâ, ne ätatqu-pa mimäkqä qäyâ itanğqä-qe, Iqu Iqueqä ätätqä-pa imäkquäniqueqä. Iqu ätkqä iunji mäwquatämäuqä, kñui yqänä metäniqueqä.

Goti Hanjuwä Iqu tqä wäunjuñqä yeeqä yätñqe, yänjä qänğtñqe

¹⁴ Qu nyi kukñuä tätqätanğqä iunji, mäwquatämäuqä danä, kñuä yqänä indqänätpnğänä tuätäqisqä iqätñqe. Qu kukñuñqä mäkä maqäyäuñqä-pa iqäpnğänä, si Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqinji, manjä tquanğnă. Qu iinğä mäkä äqiyäunätqänjuwi, squä mapñqe? Nätmatqä hñqu mämeqä ipnä, ämaqä qätâ äwipqä iunä qui imäkqä eä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu hiñuä äkqänätâ, tqä wäunjuñqä yeeqä yätñqe, si wäunjui yänänäqñqä iqätñqe. İñinñqe, si wäunüä imäktqänjä iunñqe, womba miqä itnä, kukñuä naqä-qakuñqä zä maeqä, awä jänänä tquätñqe. ¹⁶ Ämaqe kukñuä quvqe nätmatqä hñqu tämapñğänä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqu mäwinyätanğqeu ätquwi, si wa äunä, tqäqi tqäutanğnă. Kukñuä iinji, ämaqä qui imäkqanđi, qu Goti Hanjuwä Iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, Iqueni äväma,

kinä nänji upnä. ¹⁷ Kuknuä quvqä iinji, mätäaqä ämaqä hñquesani, hñque-mända maqänä ätkamäuqä-panä asä iinji. Ämaqä kuknuä quvqä i mñqe, Himeneasi iqtä, Piletusi iqtä, iquaquvi. ¹⁸ Ämaqä iquaqu, “Goti Hanjuwä Iqu ne ae änevauqumuatkqä-qae, anğumñi iinji mimäkqä yäniqeqä” ätäsiyänğanä qänğanä, kuknuä naqä-qakuä iunji ävquatämäusinyä, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi dunji, qui imäkkiyi.

¹⁹ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqe, äpakä pmetpñqenqä anä-siyandqä enqä-pa, yänänäqñqä ae äqutekqä yqänä ätqäuä. Siyandqä iunji, Iqu tuwanui tiinjä äqäkqe.

“Naqä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iunqe, Iqu Iqueqä-kiuä näqñqä eänä” itanğa,

“Ämaqe, ‘Ne Naqä Iqueqä ämaqä eänunä’ ätätqänwi, qu suqä ququvqä dunji, tuwä wiyqäpñqäuä” ätäta äqäkqe.

²⁰ Anä naqänänjä iunji, hevqä häkä huitanjä-huitanji witänä. Itanğa hui hikä golqätä, silpatä, imäkñqe witänä. Itanğa zä-mñjä qñqetä, quaetä imäkñqä-pqe witänä. Nätmatqä iinji, hui anğuanänjä eä, hiunji naqä-ganä meqänqä witänä. Itanğa hui anğuanänjä ma, hiunji hiñginqänğa meqänqä witänä. ²¹ Inqe, kuknuä quati tiinji. Ämaqä hñqu suqä quvqä dunji, tuwä äwiyätä, ikikinyänjä äpmeñqä iqu, nätmatqä hiunji naqä-ganqä ii äwiñqä-panä iinji. Iqu Naqä Iqueä wäunjuä iunä itä, wäunjuä iunji anğua iqä-qu eä, itanğa wäunjuä huizi, Naqä Iqu Iqueqä hipa iu hiqanğutqe, inä iquätñqänä, näwi imäknä pmetänä.

²² Timoti iquki, hikñä-hitqä iqua suqä quvqä imäkqäpñqänänjä itqätanğä äqunäñi, si-mända tä enqä-pa kmänyämäqñqä, wa äunänğa pmetanğnä. Ämaqä aanjä jänänänjuki, quuvqä naqä-qakuä heqiyquki, suqä ämaqenqä kinqä iqu meqä-quki, itanğa suqä äwqä hanjuä inqe meqä-quki hisñqe, yänjä qänğanğnä.* Sitä anänji, ämaqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, anğuanänjä imbu, Naqä Iquenyqä tääqä ätätqänuwä iquatä iqäpñqe.

²³ Ämaqä, nätmatqä hnjuä-hnjuanqä näqñqä maeqä, qämä-qämä ipu, kuknuä quvqä tqanğuwä iquaunji, qätä mäwiyqä eänänä, päkäpäkä iqätñqe. Si näqñqe, ii ätäpiyä dutanji, äkasuwä tmbnä. ²⁴ Naqä Iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqu, ämaqä eeqänänjä iquatä, äkasuwä matñqä iquänä. Oee. Iqu qunqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä itä, anğua iwimäkätä, näqñqä vquänä. ²⁵ Ämaqä kuknuä dunji qätä

* 2:22 1 Timoti 6:11

mäwiyqä ipu, wäuñui mändi kittqiyqanğpqa iquauñi, iqu qutä wäuñuä qeiqinyä itä, quwqä suqä jänänäñi hma etanğqenqä näqñqä vquänä. Iqu iñä imäkqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu yätamakqä vqanğuti, qu quwqä suqä quvqenqä wombä ipu, kñuä äkunmäknäpu, kukñuä naqä-qakuuqä qakuuñqä näqñqä mapñqäpi, ä mämeqä ipñqäpiyä? ²⁶ Ämaqä tqua, qu Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqueä guä du äupu, iqueä äwiñqä dunä imäkätqänjuwä-qae, qu kukñui meqanğpqe, kñuä jänänäñi äwimetä, anğumñi iqueä guä duñi mauqä yänä.

3

Suqä quvqä, hea yäpakänğa timäuniqenqä

¹ Iñä-qae, si näqñqä tiñä esñqe. Hea yäpakä hiätñqänğani, hanä-iqä aanä quvqä huitañä-huitañä di timäuniqe. ² Ii suqä tiñi iutayi. Ämaqe, quwqä-quwänğänä äwinyätä, mbqä kuapä mapñqä äwinyätä, quwqä yogenä haqeu ämaenäpu, ämaqä mänğqe, 'quvqä-quaeqä' ätäpu, quwqä kunaqä-kunuñuauä kukñui, qätä mäwiyqä hñgisanä ipu, anğua iwimäkqä duñi, 'anğuiqä' mätquä ipu, itanğa Goti Hanjuwä Iqueni tuwä wiyqäpnä. ³ Qu ämaqä huizi duñqä huäqä maumäkqä ipu, iwäsäumämbiyänğani 'oänä' ätnäpu guä mämaqñqä ipu, ämaqä huiñqä kukñuä quvqä ätäpu, kñuä ganä mämeqä äwqä äwivauqanğqä iqinyä hämänänä imäkäpu, qui näwenyä iwimäkäpu, itanğa nätmätqä eeqänänä anğua isuañqe, mäwiñqä iquänä. ⁴ Itanğa qu quwqä näueqä iquauñqe, täkqä ämaepu, suqeu miwäsäuqä quvqä maqänä imäkäpu, 'Huiziu ämäwqätäunñä' kñuä indqänäpu, nätmätqä qua iutani yeeqä iwimäkqanğqenqä kñui inqänä ämapu, Goti Hanjuwä Iquenyqe mäwiñqä iquänä. ⁵ Iqua quvqä iqinjaqämbiyi, anğua-quanä imäkmbu äwäpu, Goti Iqueä yoqe haqä maeqäpnqä ipiyä-qe, Iqueqä yänänäqñqe, wänğqä qäpu maeqä-quai. Iñä-qae, si iquatäñi, anä mäpmeqä, tqäqi pmetanğnä.

⁶ Ämaqä iutanä hñqua, apäkä kñuä iqä anğui maeqä iuauä anju äpeyäpu, kukñuä quanği, anğua enqä-pa ätäpu, iuauqä kñui qui imäkätqänä. Apäkä iua, iuauqä kñuä imñi, kñui suqä quvqä huitañä-huitañä imäkqäpnqenqänä ämapu imäkqänjaqämbiyi, buayä hikä enqä-pa ättqämbu äpmapu, hanä-iqä naqänänä ämetqänä. ⁷ Iua hea ique-iqueni, näqñqä mapñqänä, kukñuä huitañä-huitañä qätä äwiyäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä naqä-qakuuñqe, näqñqä anğuanänä mämeqä itqänä. ⁸ Ämaqä suqä e imäkätqänjuwä iqua, Janesi iqutä, Jambresi

iqutä,* Mosisi iqueä wäunjuŋqä enyqä imäkäsinyä, mändi äkittqäuminijyä-pani, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakuŋqe, asä ii imäkätqänuwi. Itanğa quwqä kjuä indqänqä imŋi, kjuŋi suqä quvqä dinä imäkqäpŋqänä äwinyä. Quwqä quuvqä heqiyqe, jänänänjä maeqä enqe, qu äŋguänänji matimäuqä ipnä. ⁹ Qu kuknuä naqä-qakui kittqiyänä-tpu itqätanğuwä-qe, quwqä wäunuä quvqä iŋi, naqänänjä matimäuqä yänä. Ämaqe, iquauqä suqe aanjä qämä-qämä inqä naqänänjä etanği qumbnuwi. Ii ämaqä hiŋuiqänä iqua, Janesi iqueqätä, Jambresi iqueqätä, suqe, aanjä qämä-qämä inqä äqunmiŋuwä-payi.

Goti Iquenyqä näqŋqä ämakŋi, a yänänäqŋqä qätqenqä

¹⁰ Iiŋä etanğqä-qe, si hiŋuä äŋqänmiŋiŋqe, näqŋqä tiŋi ae äyä eänjä. Nyi qokä-apäkä du näqŋqä ävätŋqenqätä, suqä äŋguä nyi imäkätŋqenqätä, qanä äänä ävätŋqenqätä, quuvqä äänä eqiyätŋqenqätä, haŋä-iqä qäyä ämetmä, äwqä haŋuä änymä äpmeŋqenqätä, ämaqeŋqä kiŋjä änyinätŋqenqätä, haŋä-iqä ämetmä-qe, wäunui mäwquatämäuqä itŋqenqätänji näqŋqä eänjä. ¹¹ Itanğa nyi Andiyokä, Aikoniyamä itanğa Listiya du pmetanğa, ämaqe, suqä quvqä inyimäkäpu, täŋjä-hunqä ändapmiŋuwiŋqe, eeqänänji si näqŋqä ae äyä eänjä. Nyi haŋä-iqä iuta hma emqä etanğqä-qe, Naqä Iqu yätamakqä änyiyätä, häŋä inyimäkäqumuutekqe. ¹² Aanjä naqä-qakuänänji. Ämaqä, Kraisi Jisasi Iqueä epu, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpŋqänä winyätanğqä eeqänänjä iquauŋi, qu quvqä itqueqäpnuwi. ¹³ Itanği ämaqä quvqä iqä iquatä, itanğa ämaqä "Nyi iŋjä-iŋjunjqä" quanğa-tqä iqua-pqe, iquauqä suqä quvqe wänqäpu äwämitätqe, aanjä quvqä di winiqe. Iqua ämaqe qä kjuä indqänqe, hiŋgi-mända guä enqä-pa eyqiyäma äumipqe, iquauä-pqe asä e inä wäniqe. ¹⁴ Inäqe si kuknuä tä qenqä näqŋqä ämetnä, quuvqä yänänäqŋqä ae eqiyätqänjä iuŋi, enyqä itnä mäwquatämäuqä pa. Ne ämaqä näqŋqä äktapqa äpätunquä iqunenqä näqŋqä äŋguänänjä eänji, kuknuä iuŋi mäwquatämäuqä pa. ¹⁵ Itanğa, Goti Hanjuwä Iqueä bukä du äqänänqä iuŋqe, si ymeqä wänqänğa näqŋqä ämakŋiŋqä-pqe, näqŋqä inä eänjä. Inji kuknuä e ätnänqä iuŋi, si näqŋqä äŋguänänji ämetnä, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqämittqe, Goti Hanjuwä Iqu anğumä ikitmetä häŋä ikiqumuatäniqe. ¹⁶ Kuknuä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä du äqänänqe, Goti Iqu kjuä äme, Iqueqä yuŋui tuwanuä ii äqäkuwä iquau

* 3:8 Anğumä Itmakqä 7:11

äwquatqke. Itanğa Iqueqä kuknuä iini, ne qokä-apäkä iquneni, Iqueqä naqä-qakuinqä näqñqä nätapquänä. Neqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä enqä dunji, ätnänäqi ämaitä, jänä inemäkquänä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini, suqä jänänäninä imäkquatunqenqä näqñqä inä nätapquänä. ¹⁷ Inji ne Goti Iqueqä wäunuä imäqkä iqune, Iqu iinjä inemäkätñqce, ne wäunuä änguä äki-äkitanji eeqänänjä imäkatunqqa, näwenyä inemäkänä.

4

Kuknuä änguä we-hunqä-täñi awä tqätñqce

¹ Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqisä, itanğa Kraisi Jisasi Iqueä hinuä iqisänji, nyi mañä yänänäqñqä äktqä. Itanğa Jisasi, ämaqä ae äpäkonätqänuwä iquautä, hänjä äpmeñuwä iquautä, iwäsäuniqä Iqu anji äpätä, nätmatqä eeqänänji hea ique-ique miniqä etanji, nyi mañä yänänäqñqä ii, tiinñqä äktqä. ² Kuknuä änguä we-hunqä-täñi awä tqätñqce. Ämaqä iqua qätä äkiyäpu ämapñqäpiyä, ä mämeqä ipñqäpiyä-qe qäyä etanji, si awä tqätñqce, näwi imäknnä pmetanñä. Quwqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä inqä dunji, jänä iwimäktñqce, ätnänäqi ämaitnä, äkasuwä tqanñä. Suqä Goti Iqu äwinyänqä dunä imäqäpñqänä yänänäqñqä iwimäkqanñä. Si e imäkätñanğanji, qunqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä pa itnä, qeiqinyä tqanñä. ³ Ii imäqätñqä äktqce, nyi tiinjä timäwäniqä duta äktqä. Qänakndanji ämaqe, qu kuknuä naqä-qakuinqä näqñqä vätqätanquwä iquauñi, qätä mäwiyqä danä iqäpnuwi, oee. Qu, “Ne kuknuä huitanjä-huitanjä tqanquwä di qätä äpakä äwiyquanä” kñuä ämepu, ämaqä kuapanä itmepu, iquauä kuknui qätä wiyqäpñqänä äwqäqämetpnuwi. ⁴ Qu kuknuä naqä-qakuä ätnänqä iunji, qätä mäwiyqä danä, tuwä äwiyäpu, qäte, aeqä kuknuä huitanjä-huitanjä iumända wiyqäpnuwi. ⁵ Inäqce si hea ique-iquenjä di, kñuä änguanänänänjä indqännä pmetanñä. Täñä-hunqä hanjä-iqä ämetqänji, meqanñä. Wäunuä kuknuä änguä we-hunqä-täñi, awä-tqä eänä imäkätqänjä iunji, imäkqanñä. Itanğa wäunuä huizi, Goti Hanjuwä Iqu äktapätñqä ii-pqce, ii si mäwquatämäuqä, eeqäpnä imäqätñqce.

⁶ Nyinyqce si näqñqce, nyi hänjä mäpmeqänänjä imänä, wainqä-eqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva yäpakä imäkpnqänä equatimäutqänuwä-panji, nyaqä häneqce, iinjä päwinä. Itanğa nyi nqä anjä näweqämqä umqenqä, kinjä nänji mäwiqä iqi, qäqiqi etanji ätqä. ⁷ Nyi Goti Iqueä wäunuinqä mäkä yänänäqñqä iqa äquvepätñqä-qae, täñganji nyi wäunuä iunji äpakä mimäkqänänji, nyi

kiqä hiqñqä iuñi ae ätimäuqä. Hiqñqä iu timäumqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqäka äquvepätñqe. ⁸ Täñganji nätmätqä, ämaqä hiñuiqä timäuqanñqä iquenyqä äwiñqä iuñi, nyi ämamqänä näwinyä äwi. Naqä Iqu, ämaqeçqä suçeñqä Jänänänjä Iwäsäuqä-qu etanji, hea iwäsäuqanñanji, Iqu nätmätqä iinji nyi ändapätä, “Ämaqä jänänänjukiyqä” däniqe. Nätmätqä iinji, Iqu nyinä mändapqä yäniqe, oee. Ämaqä, Iqu ätnänäqi timäuniçeñqä äwinyätä, hiñuä äqambu pmamitpçqä iquaunji, Iqu inä väniqe.

Poli iqu, Timoti iqueni, “Maqänä nyimayä” ätukçeñqä

⁹ Si nyi hiñuä maqänä mañqändñqä yamwiqä i. ¹⁰ “Maqänä biyä” ätqe, tiñjä etanji ätqä. Ämaqä hui nyitä anä mäpmeqä enju. Demasi iqu nätmätqä qua täutaññqä kuapänä winyätqätanji, anä-himqä naqä Tesälonaikanñqä änyivämaqçqe. Itanña Klesensi iqu qua Galesiya iuñqä änyivämeqanña, Talusi iqu qua Dalme-siyañqä änyivämaqçqe. ¹¹ Nyitä täqi anänji, Lukä iqtä, yeqä yeuänä äpmeñue. Si Makä ique itmetnä, qäquauñgui anä quvepinyä. Iqu wäunuañqä enyqä miqä itä, nyi yätamäqçqä nyiyquänä. ¹² Tikikusi iqueni, nyi Epäsäsi iuñqä ae ändowatkqe. ¹³ Si äquvepätñanñanji, nyaqä gquä quäuqä, anä-himqä Troasi du, Kapusi iqueqä anä iu äquväteqa äpkqe ämetnä, itanña tuwanuä, yaqueqä huiwä du qñqä iquatä, bukä huizi iqua-pqe çäsä änma quvepu.

¹⁴ Ämaqä ainqä imäkätñqä iqu, iqueqä yoqe Aleksandä ique, iqu nyinji, aanä ququvqä indquamiñqe. E indquamiñçeñqe, qänakndanji Naqä Iqu kima väniqe. ¹⁵ Iqu neyaqä kukñuä dunji, äkittqämätä imiñqä-qae, si-pqe ämaqä iqueni wimasi.

¹⁶ Änyä haqanña nyi kukñuä jänä imäqçqä iqueä hiñuä iqi ätqäümä kukñuä tqanñanji, ämaqä hñqu nyi yätamäqçqä änyiyätä, kukñuä hui kima tuätñqe, nyaqä tuwä iqi matqäuqä ikqe. Oee, qu eeqäpnä zä änyivämakuwä. Qu e indquakuwiñqe, Goti Hanjuwä Iqu kima mäwqä yätñqe, nyi Iquenyqä tääqä ätätqänä. ¹⁷ Inäqe Naqä Iqu Kiqä-kiuä nyitä anä ätqäua, nyi yänänäqñqä iny-imäkkqe. Iqu e inyimäqçanña, nyi kukñuä anñguä we-huñqä-tänji, awä çäyunä tqanña, itanña ämaqä Israitqä çäyä etanji huizi iqi ätqäumiñuwä iqua, qu eeqäpnä qätä äwikuwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu nyinji, laiyoñqä iqueqä mañä iuta änuwetäutä hänä inçumuatkqe. ¹⁸ Itanña Naqä Iqu ämaqe, qu quvqä huitanä-huitanä indquenätpu iqanñuwänñanji, Iqu mändi äkittqiyätä anñgumä hänä

inçumuatätä, Iqueqä anä Kiqä-kiuanä miqä yätunqä, änguanä ändma yäniqe. İniñqe, ne Naqä Iqueä yoqe hea ique-iqenji, haqä mamäuquatunquänänji. İi naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

¹⁹ Timoti iquki, nyi “Henyqä hui mimäuqä inänä” tä ätqäqe, ämetnä, Presilai, Akuila iyaquisä, ga Onesipolusi imbquauä anä iu anä äpmeñuwä iquautä wi. ²⁰ Erastusi iqu, anä-himqä Korinä iu mävämeqä, yqänä äpme. Itanğa Tropimusi iqu, täñä-yaqä meqanği, nyi iquenji, anä-himqä Miletusi iu ävämakqe. ²¹ Si täqinyqe, yunuä yänänäqñqänä äqunätä, iiqä tqänqä, maqänä quveptñqänä yamwiqä i. Yupulusi ique, Pundensi ique, Linusi ique, Klotiyae, itanğa quuvqä heqiyqä huizi iqua-pqe, “Ne sinyqä hui mimäuqä inunä” äktqä.

²² Naqä Iqu, tqä quuvqä imä äpmetänä. Iqu Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Talusi iquenqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Talusi iqu, ämaqä Israitqä iutanä-qu hmanji. Itanji iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä ae eäqetanji, wäunui Jisasi Iqu Poli ique äwikqeunji, yätamäkqä äwimiñqe. Näqnqä-tänjä iqua, knji tii indqänätqänjä. Poli iqu Talusi iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänmiñuwä iquau mitñqä, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä Kritä iu äwquatämäukqe.

Kinjanäni Poli iqu, tuwanui tii ätätä äqäkqe. Qua Kritä iu äpmeñuwä iquauqä suqe, äñguä manä. Iutanji ämaqä hñqu, qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau mitñqä wäunuiñqä wiñganñutqe, iqu suqä äñguänänjä iunji qänaknä iquätñqe. Huizi Poli iqu Talusi iqueni, qoyanä iquautä, äpäyanä iuautä, hikñä iquautä, ä ämaqä wäunuä imäkqä hingänqä iquautäni, quwqä suqä qäyunäni motquetñqä, ätätä äqäkqe.

Kuknuä yäpaki Poli iqu ätätä äqäkqe, Talusi iqu qokä-apäkiu suqä äñguä pmeñqä motquetñqä iñqe. Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä huiziquau suqä äñguä iwimäkäpu, äkasuwä matñqä ipu, itanğa kuknuä mäkä mañqä iqäpñqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä-wiyqä iqunä, sinyqä äväwqatqä. Itanğa nyi Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä Iqunji. Goti Iqu Iqueqä ämaqä ae ätekqä iquauñi, nyi quwqä quuvqä heqiyqä imñi yänänäñqä iwimäkqämqä wäunui ämamä, itanğa nyi iquauñi, kuknuä naqä-qakuä iunji kiqä quatinqä näqnqä vqanğmdi, iqua näqnqä ämapiyä-qae, suqä quvqä mimäkqä, äñguinä imäkäpu, Goti Iqueni yeeqä iwimäkqäpñqenqätä, inä ämenä. ² Iqua hñä hea ique-ique pmeqe, mapnuwänqenqä kñuä indqänäpu, äwqä-qeiqi imbu pmetñqänä, yätamäkqe i ävätqänjä. Iñqe Goti Quanğä Matqä Iqu, nätmätqä eeñänäni mimäkqänğa, “Nyi äwimniqeqä” ätätä, kuknuä guä ae ämäsäuekqe. ³ Goti Iqu, “Tänğanji tä qäyunjçä” kñuä indqänätä, ämaqe qu Iqueqä kuknuinçä näqnqä mapñqä winyätanji, Iqu nyi kuknuä äñguä we-huñqä-tänji awä tmqä änändowatkqe.

Wäunua tä, Goti Hänä Inequmuatqä Iqu nyinqe, “Iqu wäunui qäyunä imäkquänqiyä” kjuä äme ändapkqe. ⁴ Talusi si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si nqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa Kraisi Jisasi Hänä Inequmuatqä Iqutä, Iquaqu qeqä imänqeuta hinği vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, ktapinyä.

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iquauqä suqenqä

⁵ Qua Kritä iunji, si wäunua tiinji yqänä imäkätinä pmettnqenqä äkivämakqe. “Wäunua wänqä mimäkñqä yqänä äwinqä iunji, jänä imäkätinä, itanğa anä-himqä wänqä iquauñi, ämaqä quuvqä heqiyqä iu miqäpnuwänqe, ämaqä hñquau atäunua eqävä” äktätmä, äyä äkivämakqe. “Iinä imäkñqä” äktkqe, ii tiinänqe. ⁶ Si hinuä änguänä äqunätinä, ämaqä suqä tiinä imäkätqänjuwä iquau tesnqe. Ämaqeugä hinuä iqinji suqä quvqä mimäqä-qua eäpu, apäkä hñqunänä-qeqä qokä-qua eäpu, iquauqä ymeqe Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä eäpu, itanğa ämaqe, “Ymeqä iqua suqä ququvqenä imäkqä-quaiqä” matqä, ämaqä kukjuä tquanjuwä iunji hñgisanä miqä qänaknä iqä-qua eäpu, hiätñqe. ⁷ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunui a äqätätä, Iqueqä ämaqä iunä miqä iqu, ämaqä iinjuqä hinuä iqinji, suqä quvqä hui mimäkqä-qu hiätätñqe. Tiinñqä hmanji. Iqu, “Nyi yoqä naqä täñä-qunä, nqä änyinqä dunä imäkqämqeqä” kjuä mindqänqä-qu eä, äwqä tnänä maqänä mimäkqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapanä manqä-qu eä, mäkänqä miqä-qu eä, womba miqä knui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä hiätätñqe. ⁸ Iqu ämaqä, iqueqä aniu timäuqanjuwä iunji, änguänä miqä-qu eä, suqä änguä eeqänänä iunqe äwinqä-qu eä, kjuä ganä indqänätä imäkqä-qu eä, suqä jänänänä iutä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä änguä eeqänänjiutä, qänaknä iqä-qu eä, kjuä quvqä äki-äkitanji wimeqanqe, mändi äkittqiyätä qeiqinyä pmeqä-qu eä hiätätñqe. ⁹ Iqu kukjuä Jisasi Iquenyqä ätnänqä iunji näqñqä ae ämamitätqä iunji, mävuqatämäuqä danä, quuvqä yänänäqñqä heqiyätätñqe. Kukjuä iinji, naqä-qakuä eä, ämaqe qä kjuä indqänqä imñi, qui mimäkqä yänä. Inji iqu näqñqä änguä ämeqä-qae, ämaqeunji näqñqä wänqima mävuqä, qäyunä ävätä, yänänäqñqä iwimäkänä. Ga qu kukjuinñqä qänaknä iqäpñqänä. Hñqua, kukjuä iinji mändi kittqiyänätpu tqanjuwä iquauñi, iquauqä kjuä quvqe, iqu mändi äkittqiyätä, jänänä iwimäkänä. Ämaqä suqä änguä iinä iqä iquau, atäunua eqävä.

Nāqñqā quañgā vqā iquauqā kukñuiñqātā, suqenqātā

¹⁰ Ii nyi tiinjā etanji ātqā. Qua si āpmenā iunji, Goti Hanjuwā Iqueqā qokā-apākā iutanji, kuapānāñi qātā māwiyqā ipu, hñgisanā itquetqāñā. Iqua kukñuā hiñginqā iqua ātāpu, quañgā āmaqā di quuvqā wipñqā ātātqāñuwā iquayi. Āmaqā ii itqāñuwā iutanā kuapānāñi, qu Israitqā iquautanā-qua epu, “Qokā eeqānāñi, huiwi hāuā ktāñqāñqeqā” ātātqāñā. ¹¹ Quañgā e imākāpiyā iutanji, mbqā kuapā-tāñā epñqāñā, iqua āmaqā hmbquauqā quuvqā heqiyqā imñi qui iwimākātqāñuwā-qae, hiñuinā māqunquā pa. ¹² Hiñuiqāñāñi hiñuā-tqā qua iu qāyutanā hñqu,* iqueqā āmaqā iunqe tiinjā ātāñqe.

“Āmaqā Kritā pmeqe, kukñuā quañginā tqā-qua epu, hiveqā-yaqueqā hiqiyqā iqua itqāñuwā-pa iqā-qua epu, wāunūā miqā enyqā āqāmbu nāñqenā ñquaiqā” ātāñqe.

¹³⁻¹⁴ Iqu kukñuā ii ātāñqe, aañā naqā-qakuāñāñi. Iiñā-qae si āmaqā suqā iinjā imākātqāñuwā iquaunji, “He suqā ii imākātqāñuwā, quvqā imākātqāñāuā” ātuātnā, mañā yāñāñāñqā tu. Inji iqua Israitqā iquauqā aeqā kukñuā iutā, ā āmaqā kukñuā naqā-qakui tuwā āwiyātqāñuwā iquauā kukñuā iutāñi, qātā āpakā māwiyqā ipu, kukñuā Jisasi Iquenyqā ātnāñqā iunji, qātā āwiyāpu, quuvqā yāñāñāñqā heqiyqāñqāñā, iwimāki.

¹⁵ Āmaqā, Goti Hanjuwā Iqueā hiñuā iqinji ikikinyāñā eāñuwā, inji nātmatqā eeqāñāñi, qunqe ikikinyāñā āwiqā-qae, nātmatqā hui iquaunji, piyanā-weqā miwimāqā yāñqiyā. Ināqe qokā-apākā, Goti Hanjuwā Iqueā hiñuā iqinji qui imākñqāñāñā eāpu, quuvqā maeqiyqā eāñuwā, qunqe nātmatqā hñqu ikikinyāñi māwiqā eā etanji, qu ikikinyāñā maeqā ipu, ga quwqā knuitā, ā quwqā suqā āñguñqātā quvqenqātā iwāsāuqetāñi, qui eeqāñā imākñāñā. ¹⁶ Iqua mañinā, “Ne Goti Hanjuwā Iquenyqā nāqñqā eāñunā” ātātqāñuwā-qe, iqua suqā imākātqātāñuwā, ne hiñuā āqunātanā, nāqñqā tii eāñunā. Iqua, Iquenyqe maqñqā yasāmā epu, hiñgi ātātqāñā. Itanğa iqua āmaqā ququvqāñā eāpu, kukñuā qātā māwiyqā ipu, suqā āñgui mimāqā quvqenā imākātqāñuwā iquayi.

2

Kukñuā qāyunā ātnāñqā iutanā suqenqā, nāqñqā vqanğñā

* **1:12** Hiñuā-tqā tqū, Goti Hanjuwā Iquenyqā maqñqā eā, kukñui hñqāqisa āmakqe.

¹ Qu iinjä imäkätqätanġuwä-qe, Talusi iquki, si kuknjuä wänggima matqä, qäyunä ätnänqä iunġi ämetnä, ämaqeunġi suqä iutanä näqñqä vqanġnä. ² Qokä naqä iquautä, qoyanjä iquautänġi, suqä quvqä huitanjä-huitanjġi mimäkqä, kñjuä yasämä ämepu, kñjuä quvqä äki-äkitanġi emeqanġqe, mändi äkittqiyäpu, quami qeiqinyä pmetpñqe. Quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, suqä ämaqenqä äwinqä iquenġi, a yänänäqñqä äqätpu, itanġa hanjä-iqe qäyä emeqanġuti, yänänäqñqä tqäutpñqä tquanġnä.

³ Suqä asä iinjġi, si apäkä naqä iuautä, äpäyanġi ipeutänġi, näqñqä tiinjä vqanġnä. Iua Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, suqä äñġuinä imäkqäpñqä tquanġnä. Ga iua iinjä epu, ämaqä huiunqä tuwängġi kuknjuä matqä ipu, wainqä-eqä yänänäqñqä manqä, kñjuä äñġuä-tänġä epu, itanġa ämaqä huizi dunġi, suqä äñġuinqä motqueqäpñqänä näqñqä vqanġnä. ⁴⁻⁵ Itanjġi apäkä iinjä iua, apähueqä iuaunġi, näqñqä tiinjä vqäpñqe. Suqä äñġuä, iuaugä qokiquaunqätä, ymeqeunqätä, winqänqä ämepu, kñjuä quvqä äki-äkitanġi wimeqanġqe, mändi äkittqiyäpu, ikikinyänä pmeqänqä ämepu, imbquauqä anġi äñġuänä ämipu pmeqänqä ämepu, ämaqeunġi äñġuä itquepu, iuaugä qokiquaunġi iuaugä naqä enqä-pa äqumbu pmeqänqä ämepu hiätpñqä. Iinjä eänjuwi, ämaqä huizi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä, kuknjuä quvqä hui matqä iqäpñqänä.

⁶ Suqä asä iinjġi, si hiknjä iquaunġi, kñjuä quvqä huitanjä-huitanjġi emeqanġutqe, mändi äkittqiyäpu, qeiqinyä pmetpñqenqä tquanġnä. ⁷ Inġi si tqä-täuänġi, ämaqä huizi dunġi, suqä äñġuinä äyä iwimäkätqätanġnä hinjuä äkqänäpu, iqua-pqe si imäkqanġñä asä du, inä imäkqäpñqe. Si ämaqeu näqñqä ävätñänġanġi, kñjuä äñġuänä ämanä, naqä-qakuä imäkätnä, näqñqä qäyunä vqätñqe. ⁸ Qu “Kuknjuä tä quvqeä” matqä ipñqenqä, si kuknjuä jänänänġä iunä ämetnä, vqanġnä. Si näqñqä iinjä vqanġñä-qae, ämaqä kukñuinqä mäkä-iqä iqua, qu nenyqä kuknjuä quvqä tutqä qäpu hui matqä ipu, quwqä suqä quvqä imäkmpñqenqä wombainä iqäpnä.

⁹⁻¹⁰ Wäunjuä-wiyqä hinġinqä iquaunġi, si näqñqä tiinjä vqanġnä. “He hea ique-iquenġi, heqä ämeyqä iquaunġi, yäpä iqinyä äväpu, iquauä äwinqä dunä imäkäpu, iquaunġi äkasuwä mäunyewiyqä, yeeqänä iwimäkqänqä epu, iquaunġi manġa quvqä kima mätkuänqä epu, iquauqä nätmätqä hui quwä mämeqänqä epu hiätpñqeä” tquanġnä. Iqua iinjä eänjuwi, iquauqä ämiqä iqua, ‘Ämaqä tqenġi, nyi quuvqä naqä-qakuä äwiyqänä’ kñjuä mapnä.

Inji nātmatqä eeqänänjä iqua imäkäpiyā iunji, suqä iutanjqä-qae, ga ämaqe, qu ne kuknuä, Goti suqä quvqä iuta huätä Inetmeqä Iquenyqä, ätnänjqä näqñqä ävātunquä iunji, qu 'Naqä-qakuiqä' kñuä meqäpñqänä.

¹¹ Si näqñqe, iinjä wisñqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänjunenjqä qeqä imänqeuta, äñguä hiñgi inemäkätä, suqä quvqä iuta huätä inetmeqe, ätnänäqi ae ätimäukqetanji. ¹² Iqu ii inetmeqä diñqä näqñqä ämenitanji, ne suqä tiinjä imäkquatuñquenyqä näqñqä mequanä. Suqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tuwä wiyqä iunji, mämeqä eanä, nātmatqä eeqänänjä qua täutanä iunjqä kñui mämeqä eanä, kñuä quvqä äki-äkitanji nemeqanqqe, mändi äkittqiyätanä, ämaqä jänänänjune eanä, Goti Hanjuwä Iqu ne imäkquatuñquä äwinyänjqä dunä imäkqänjqä eanä, qua täunji täñga pmetuñquenyqä, näqñqä mequanä. ¹³ Ne äñguä iinjä äpmeñque, nātmatqä äñguänänjinjqä kñui yänänäqñqä ämenännga, hiñuä äqänanä pmetatuñque. Ne hiñui Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä yoqä naqä mänätquetñqä nātmatqä äme, anqumä quvepäniqä iinjä, äqänanä pmetatuñque. Iqu neqä Goti Naqä Inänjä-qu eä, ne suqä quvqä iuta Huätä Inetmeqä Iquvi. ¹⁴ Iqu ne suqä quvqä eeqänänjä iuta anji inetmetä, ikikinyänjä inemäkätñqenyqä, Iqueqä-kiuä äwiñqqe. Iqu ii imäkkqe, ne Iqueqä qokä-apäkä-qune eanä, suqä äñguinä imäkquatuñquänä, yänjä qänquatuñquä diñqeyi.

¹⁵ Inji si ämaqä iunji, suqä nyi tä ätqä täunjinjqä näqñqä ävätnä, qu iunji qänaknä iqäpñqänä, yänänäqñqä iwimäkqanñä. Itanğa qu iunji, kñuä mämeqä, hñgisanä iqanqqe, mañä tquätñqe. Si Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe ae ämeñä-qae, iinjä imäkqanñä. Ämaqe, saqä kukñuinjqä enyqä ipu quvqä imäkqanqqe, hiñuinä mäquñquä pa isñqe.

3

Goti Iqu äñguä inemäkqetanji, suqä äñguinä imäkquatuñque

¹⁻² Si ämaqä quuvqä heqiyqä iunji, mañä yänänäqñqä angu-anqunji, tiinjä tquanñä. Iqua anä-himqä ämiqä iquauätä, yoqä naqä-tänjä iquauätä, yäpä iqi äpmapu, kuknuä qätä äwiyäpu, nātmatqä eeqänänji imäkqäpñqänä näwi imäkmbu äpmapu, ämaqä hñquenyqä kuknuä quvqä matqä ipu, ämaqä eeqänänjä iunjqä kñuä yqänä ipkäpu, mäkänjqä mävvä, hanjuä pmetpñqe.

³ Quamä iinjä pmeqänqe, kiqä quati tiinji. Hiñuiqänänji, ne-pqe kñuä quvqä indqänanä dutanji, Goti Hanjuwä Iqueni

hngisanä äwiminque. Neqä kñuä iqä ängui, Setänä iqu hñgi-mända guä enqä-pa, äneyqiyäma äuminque. Suqä quvqä imäkqänqä, neqä änenqä imda nemeqanqge, mändi makittqiyqä itanä, iinä imäkminque. Ämaqenqä wiunqä itanä, qu nätmatqä änguä hui meqanquwinqge, “Ii nyi ämeqänä” kñuä indqänätanä äpmaminque. Ämaqe, qu neñi, quwqä mäkä-hunqä enqä-panä inemäkqanqgua, ga ne quñqä-pqe, qutä mäkä-hunqä enqä-panä inä eminque. ⁴ Suqä iunä pmetanqgua, Goti Hänjä Inequmuatqä Iqu, ämaqä änguä iwimäkquätñqetä, ämaqenqä qeqä imänqeuta wiñquätñqetä, ätnänäqi ämitimäutäqänqani, Iqu anqumä hänjä inequmuatqge. ⁵ Iqu hänjä inequmuatqge, ne suqä jänänänjä dinä imäkätqätanqquä duta ma, oee. Iqu nenyqä qeqä ätmäkätä, neyaqä suqä quvqe huätä ämamäutä, hänjä-pmeqetä suqä änguänänjitä änyä-hänjä inemäkkqge. Iqu iinji, Iqueqä Dñä Änguä Ique änätapätäqä iuta inemäkkqge. ⁶ Jisasi Kraisi Hänjä Inequmuatqä Iqu wäunqä imäkqanqgi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dñä Änguä Iqueni, aanjä hävemnäqñqä änätapkqge. ⁷ Iqu iinji, tiñjä timäutñqenqä imäkkqge. Iqu qeqä imänqä iuta hñgi nätapqanqgi, ne Iqueqä hiñuä iqinji jänänänjä äpmenä, kñuä yänänäqñqge hänjä hea ique-ique pmeqä meniñquä iunqä, hiñuä äqänänä pmetatunqge. ⁸ Kukñuä ii ätqa äpqä tä, aanjä naqä-qakuänänji.

Kukñuä nyi i ätqa äpqä iinqge, si ämaqeunji manjä yänänäqñqä tquätñqä änyinji. Itanqa iinqä näqñqä ämepu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, quwqä-quwä kñui yasämä ämepu, suqä änguinä imäkqäpñqänä. Nätmatqä iinji, änguänänjä eä, ämaqä iunji, yätamäkkqä vquätñqge. ⁹ Nätmatqä iinqä ätuätñänqani, suqä ämaqä väqiyqä kukñuä tqä, kaqä-kawäkauqä yoqenqä tqä, kukñuä mäkä humbñqä tqä, itanqa suqä Mosisi iqu ekqä iqueqä quatinqätä tqä iunji, wimasiiyqätinä. Kukñuä iinjä iqua, häukui maeqe, yätamäkkqä mäneyqä yänä. ¹⁰ Ämaqä quuvqä heqiyqä iquau äväqiyätñqä iqueni, “Suqä iinji miqä panä” hñqu ae ätutqä imñi, huizi hñqu inä ätunji, qätä makiyqä iqäqe, tuwä dumäqätinä. ¹¹ Ämaqä iinjä itñqä iquenyqe, si näqñqä tiñjä esñqe. “Iqu kukñuä naqä-qakuä iunji, tuwä äwiyätä, hänaqä hui-mända äwätä, suqä quvqä imäkquätñqä äyä äwqiyä.” Iqueqä suqe, ‘nyi tiñjunä eänänä’ ätnätä, ätnänäqi mänätquenä.

Kukñuä yäpakiyi

¹² Nyi Atemasi iquenä-qe, ä Tikikusi iquenä-qe, sinyqä dowatmqänä. Iquaquisanjä hñqu äkimeqanqani, si Kritä

iu ävämetnä, ye añä-himqä Nikapolisi du minenqenqä yamwiqä iqätnä. Nyi kñuä tii ae ämenä. “Yunüä naqänänä äqunätä, iiqä tätqätanğa, iqi pmamäninqeqä.” ¹³ Senasi, kukñuä-suqenqä näqñqä iqutä, Apolosi iqutä, iquaqu äkivämesiyänğanı, äwa miqä inyiynqe, si yätamäkqä äñguänä vqätnä. ¹⁴ Neqä ämaqä quuvqä heqiyqä iqi äpmaminuwä iqua, qu suqä tənqe näqñqä meqanğpu! Suqä äñguänäninä imäkäpu, ämaqä äwa itqätanğuwä iquau yätamäkqä vqäpnqe. Qu iinä imäkäpiyänğanı, quwqä quamä pmeqä iunı häukuä winä. ¹⁵ Qokä-apäkä nyitä, täqi anä äpmenquä iqua, qu eeqänänı sinı, “Ne sinyqe, hui mimäuqä inünä” äktqä. Itanğa si ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, nenyqä kiinä äwinyätñqä iquaunı, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” tu. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinđi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilimänä iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Pilimänä iqu, ämaqä huiziu miqä-qu äpmaminqe. Näqñqä-tänjä iqua, iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu, anä-himqä Kolosi iutanjä etanji kñuä indqänätqänjä. Iqueqä wäunuä-wiyqä hinginqä hñqu, Pilimänä iqueni äväma, anä-himqä huiziuñqä zä äukqe. Iqueqä yoqe, Onesimusi iquvi. Anä-himqä iunji, iqu Poli ique äwimeqetani, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu ekqe.

Hea ingani, Poli iqu guä äpmeqetani, Pilimänä ique hinuä qunätñqä mäwqä iminqe. Itanji iqu tuwanuä tä äqiyätä, Onesimusi ique ävätä, iqueqä miqä iquenyqä anqumä ändowatkqe. Poli iqu Pilimänä ique tiñjä ätukqe. “Tqä wäunuä-kiyqä hinginqä tqü äkivämakqä-qe, iquenyqä äkasuwä matqä panä. Täñgani iqu, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä äpmeqiyä. Iñjä etanji si iqueni, tqä tunqwa naqä-qakuä enqä-pa, itmayä” ätukqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä nyi Poli, Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätanqä, guä äkiqiyenjikuwä iqundä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye Pilimänä iqukinqä äväwqatque. Si yeyämaqä kiñjä äyenyätñqä eänä, wäunuä ye imäkätqänqee anä imäkqä iqukiyi. ² Tuwanuä tä, sinyqätä, neqä neyämaqä Apiya iinyqätä, nesä wäunuiñqä mäkä anä iqä äpmeñqä Akipusi iquenyqätä, itanga qokä-apäkä quuvqä heqiyqä saqä anju aquvä äqänätqänjuwä iquaunqätä, henyqä äväwqatque. ³ Goti Hanjuwä neqä Apikutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hinji etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmepñqä emäkcinyä.

Poli iqu, Pilimänä iqueqä suqenqä yeeqä ikqenqä

⁴ Hea ique-iqueni, nyi ñqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätmängani, nyi Pilimänä iqukinqä-pqe kñuä indqänätmä, Iqueni, “änquiqä” ätuätñqe. ⁵ Nyi iñjä itñqe, ämaqe qu sinyqe, tiñjä ändätqänjuwä iutayi. “Iqu Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iunqe kiñjä äwinyänä.” ⁶ Nyi tääqä tiñjä-pqe inä ätätñqe. “Iqutä, nesä, Jisasi

Kraisi Iquenyqä quuvqe anä eqiyätanä, ikämanqä itanä äpmeñunä. Iiñä dutaņi, ne nätmatqä huitaņä-huitaņä äñguänäñä eeqänäñä, Kraisi Iquesa hiñginä ämetuñquä iuñqe, näqñqä äñguänäñi aanjä kuapänä mequaniqueqä.”
 7 Si Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuñqä aanjä kuapänä äkinyätäqä dutaņi, quwqä äwqä yänänäqñqä imäkänyuewiyätqäñnä. Suqä iinji, nyi yeeqä inyimäkätä, ñqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä inyimäkätqäüä.

Si ñqä ymeqä Onesimusi iqueni, äñguänä misñqä änyinji

8-9 Pilimänä, si ämaqä iinjä-quki etaññä-qe, nyi tii imäkmä. Nyi si Kraisi Iqueä yoqeta “Nätmatqä hñqu imäkiyä” äktätmä, yänänäñqä ktmqä etaññqä-qe, qäyä eä. Suqä ämaqenqä äwiñqä iqu, ye a äqätäñueä-qae, nyi qeiqinyä tiinjä äktmä. Nyi Poli iqunä qoyañä eämä, itaņga guä äkiqiyenjiyätqäñuwä iqunä inä eämä, yatñqä äkiyqä. 10 Si ñqä ymeqä Onesimusi* iqueni, äñguänä misñqä änyinji. (Iqu tqä wäuñuä-kiyqä hiñginqä-qu qäyä etañgi, hñgisanä äkiyätä, zä täqinyqä äpkqe.) Nyi guä äpmamä imñi, iqu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqänä yätamäqä vqañgä, iqu ñqä ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. 11 Hiñuiqänäñi iqu wäuñuä yätamäqä äñguänäñi makiyqä imiñqe. Iñäqe iqu täñgañi, wäuñuä saqä iutä, nyaqä täütäñi, yätamäqä äñguänäñä yeyquänä.

12 Nyi iquenyqä qeqä nyimäñgagñqä-qe, täñgañi nyi iqueni sinyqä ändowatqä. 13-14 Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-täñiñqä guä äpmamäñga, iqu saqä aņi ämetä, yätamäqä nyiyätñqä täqi täqumuatmqä itaññqä-qe, si “Ññqä” änä mandqä iqañgñiñqä, nyi ique, “Täqi pmayä” mätquä itmä, sinyqä aņgi ändowatqä. Nyi si mañä yänänäqñqä äktqenqä, “Ññqä” dtñqenqä manyiñqä iqi. Si nyi yätamäqä nyisñqenqe, tqä äkiñqä iunä imäktñqä änyinji.

15 Iqu hea wäñqäpu pmetñqä äkivämakqe, kiqä quati, si ique aņgi itmeqañgnä, ga iqu sitä anäñi, äpakä pmetäniqä diñqäti, ä änäändi? 16 Täñgañi iqu tqä wäuñuä-kiyqä hiñginqä qu eäqä-qe, iqu Jisasi Iquenyqä quuvqe ne eqiyätuñquä-pa eqiyätäqetañi, tatqä-guäka eñqä-panä-qu inä eäqi. Iiñä iutañi nyi iquenyqä kuapänä nyinätqätanğa, si-pqe iquenyqä aanjä kuapänä kiñguäniqe. Iqu tqä wäuñuä-kiyqä-qu eä, itaņga Naqä Iqueqä hueqä-himqä iutañä tqä-täuä eñqä-panä iinjä-que äqunätinä, iquenyqe äkinyänä.

* 1:10 Yoqä Onesimusi, kiqä quati tiinji, ‘Wäuñuä yätamäqä iqä’.

¹⁷ Iinjä etanġi, si nyinġe, “Iqu Kraisi Iqueä wäunuä iunġi, nġä-näueqä naqä-qakuä-quvqä” kġuä indġänänġi, si nyinyqä yeeqä itnä indmanä-panġi, Onesimusi iquenġi injä itmatġqä inyä. ¹⁸ Iqu suqä quvqä hui ikitquetä, ä saqä nätmatqä hui mbqä miqä qanyä ämetqeta, iqueä yoqä qiyesqä sätäti, si iqueä yoqe, huätä äkutetnä, nyaqemända qiyeqätinä. ¹⁹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä nġä hipaitä äqiyqä. Nätmatqä inġe, mbqe nyi ktapmniqe. Nyi saqä hänjä-pmeqänġä yätamakqä äkikqenqä, ‘si kima nyisqenqä’ ktmqä etanġqä-qe, änä maktqä imä. ²⁰ Nġä nyämaqä iquki, nyi sinyqä kġuä tiinjä indġänätqänä. “Ye quuvqe, Kraisi Naqä Iquenyqä eqiyätqänueä-qae, iqu nyinġi äŋguä inyimäkätä, nyaqä äwqe yänänäqġqä imäkännyenġiyänqiyä.”

²¹ Nyi sinyqe, “Iqu nyaqä kukġuiunġi, hġgisanä miqä, qänaknä itä, ‘Si injä imäkiyä’ ätquäqä iunġi ämäwqätäunqiyä” näqġqe injä ämetmä, sinyqä quuvqä eqiyätmä, tuwanuä tä i äqiyqä. ²² Nyaqä kukġuä hġquququ tiinġi. He Goti Iquenġi tääqä ätquwi, Iqu qätä eyqanġa, nyi anġi emamqġqänä-qe quuvqä heqmä, “Saqä anä iunġi, nyinyqä hiqġqä hġqu, näwi imäkenġiyä” äktqä.

Kukġuä yäpakiyi

²³ Eaplası iqu, qäquye Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätanġue, guä äkiqiyäuäyaikuwä, nyitä täqi anä äpmenueä iqu, “Nyi sinyqe, hui mimäuqä injänä” äktqi. ²⁴ Itanġa ämaqä nyitä täqi wäunuä anä itunquä iqua, Makä ique, Alistakusi ique, Demasi ique, itanġa Lukä ique, iquapqe asä e inä äktqä. ²⁵ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä qeqä imänqeuta hiġi vqe, hesä inä witätġe.

Tuwanuä ämaqä hñqu Hipru iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänjä iquvi

Tuwanuä tqueni, tqu äqäkqätiyä? Ne maqñqe. Näqñqä-tänjä iqua kñuä huitañä-huitañä indqänätqänjä. Tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä, iquauqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupñqä itqätanquwä iquau, yätamäkqä vätñqä äqäkqe. Qu ävquatämäuanä-tpu imiñuwi, ii ämaqä huizi iqua iquau mändi äkittqiyäpu, hanjä-iqä äwimiñuwä iutanji. Qu quuvqä yänänäqñqä heqäpñqä iwimäkätñqe, tuwanuä äqäkqä iqu wäunjuä naqänänji, Goti Iqu Jisasi Kraisi Iquesa imäkkqenqä, ätätä äqäkqe. Goti Iqueqä suqä naqä-qakuñqä ne ämänätquetñqe, ii Kraisi Iqunänjqä.

Tuwanuä tä, kñuä indqänqä naqänänji, hñquaqi-hñque nätapänä. 1) Jisasi Iqu Goti Iqueqä Ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. Iqu qua täu äpmeqänqani, Iqu hanjä-iqetä, tänjä-huñqetä, kuapanä äyä ämamiñqeqä. Goti Iqu iwimäkqanji, Jisasi Iqu hanjä-iqä iñä ämeqetani, ämaqeu yätamäkqä vqä kiñganänjä-qu ekqe (2:10). I etanqgetani, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquautä, enätqä iquautä, itanğa Mosisi ique-pqe, ämäwqätäuqä-qu ekqe. 2) Goti Iqu-kiuä Jisasi Iqueni, Hiqäva hea ique-ique Imäkqä-qu hiätñqä atäunjuä ikqe. I etanqgetani, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä iquau, Ämäwqätäuqä-qu ekqe. 3) Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä-qu qäukuä yätu äpme, qäyunä eä, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä heqiyqanqppqä iunji, anqumä itumenä. Ga suqä Goti Ique haqeqä mamäupñqä Mosisi iqu ätätä äqäkqe, ii wäunjuä naqänänji Jisasi Iqu imäkätñqä ktqeyi.

Tuwanuä tä, qokä-apäkä iquneqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä inemäkätñqä iñqe, Israitqä hiñuiqändqä iquautañä kuapanänji, quuvqä yänänäqñqä eqämiñuwiñqä änatänä (11:1-40). Inji hanjä-iqe äkitanjä-äki nemeñqutiyaqe qäyä etanji, ne neqä quuvqä heqiyqe, ne äpäkonatunquänqanqä a yänänäqñqä kiqätatunqeqä. Ne hiñui, Jisasi Iquenyä äqunanä, qänaknänji Iquenyqänä itanä, hanjä-iqetä, tänjä-huñqetä, nemeqanqutqe, qanyä mequnanä.

Goti Iqu kukñui, Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqenqä

¹ Aingani Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä huihui hiñuä-tqä iquau, neqä atqä-awäkau awä tquäpnqe, hänaqä huita-huita ätqua äpminqe. ² Mä hea yäpakä ne äpmenquä täunji, Iqu nenji, kukñui Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqe. Ymeqä Iquenji, nätmätqä eeqänä Iqueqä meninqe, Goti Iqu atäunjuä ätekqe. Ga nätmätqä eeqänä äwäkawänqä-pqe, Ymeqä Iquesanä imäkkqe. ³ Goti Iqueqä Ymeqä Tqu, we naqänänjä äunätä, Goti Iqu yoqä naqänänjä meqanji i ämänätquetqäuä. Ga Iqu Goti Iqutäni hiweeqä maetqe, kiqä Goti Iqu qeyi. Iqueqä kukñuä aanjä yanänäqñqä dutani, nätmätqä eeqänänjä yqänä wäkawätätñqä imäkätqäuä. Iqu neqä suqä quvqä du huätä ämamäutä, jänänänjä inemäkkqä wäunjui qäpu imäkäqetanji, Iqu Goti Haqä-yätu Äpmenqä Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ⁴ Iinjä äpmetä, enätqä eeqäpnänjä iquau ämawqätäutä e äpmakqe. Asä iinji, yoqä Kaniqu äwikqä iqu, yoqä enätqä iquauqä di ämawqätäuqä änyuätkqe.

Jisasi Iqu, enätqä iquau ämawqätäunqenqä

⁵ Hinjuiqänänji Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-quenji, “Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tänganji Tqä Tniqunä eqänä”^{*} ätukqe. Ga Iqu anqumä, “Nyi Iqueqä Kaniqunä heqanqundi, Iqu Nqä Ymeqä-qu enqiyä”[†] ätkqe. Mä enätqä iquauñqe, Iqu kukñuä iinji, äkñga ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe. ⁶ Itanqa anqumñi, Iqu Iqueqä Ymeqä Hitmqä Iquenji, qua täunqä dowatäninqänqanqe, “Goti Iqueqä enätqä eeqänänjä iqua, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnuwänqä”[‡] ätkqe.

⁷ Iwä Iqueqä enätqä iquauñqä kukñui, tii ätkqe. “Iqu Iqueqä enätqä iquau yunjuä enqä-pa imäkätä, Iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauñi, tä hänaqä enqä-pa imäkänä.”[§]

⁸ Mä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, tiyi. “Si Goti Iquki, ämaqeu miqä iqueqä zä-hawiu hea ique-ique pmettñi. Ämaqeu, Si qokä-apäkiu suqä jänänänjitä mitqätanqñä hiñuä äkqänäpiyitanji, Tqä yoqä naqenqä näqñqä mapnä. ⁹ Si suqä jänänänjinqä kiinjä äkinyätä, quvqenqä makinqä yasämä itñqä iqukiyqä. Iinjä etanqenqä, Tqä Goti Iqunä, Si yoqä naqä-tänjä hisñqä atäunjuä ekikqe. Qu ämaqä hñqueqä nyuänju, olipqä eqä aowä equatepu, yoqä naqä-tänjä hetñqä imäkätqänjuwä-pa, Tqä yeeqä iinqe, huizi iquauqä dunji ämawqätäuä aanjä naqänänjä hetñqä ikimäkkqe.”^{*}

^{*} 1:5 Apqä Bukä 2:7 † 1:5 2 Samueli 7:14 ‡ 1:6 Kukñuä-suqä 32:43 § 1:7

Apqä Bukä 104:4 ^{*} 1:9 Apqä Bukä 45:6-7

10 Ga tiinjä-pqe inä ätukqe. “Naqä Iquki, nätmatqä eeqänä änyä etanġaġi, Si qua tqutä, qäukuitäġi, Tqä hipaitä imäkekġi. 11 Ä nätmatqä iinjä iquaqu, qäkämä yäüä itä äpkġgqä-pa, näwinyä aanqä heqanġisi, mä Si yqänä pmettġi. 12 Si iquaquinjġi, ämuasmänqä huakmä iquwä-pa, ii itnä, qäkämä yäue huätä ätäquvepu, änyä-hänjä imäkġguwä-pa ii iwimäkġqe. Inġaqe Si huitanänänjä mikutänqä itnä, ga Tqä hänjä-pmeqe, qäpuġi maeqä yäniqe.”†

13 Itanġa hiġuiqänänġi Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queġi, “Nyġi Tqä mäkä-huġqä iquauġi, Tqä yukä yäpä iqġ imäkäqumuatemqänġanqä, Si quamänjä di, Nyaqä hipa ämuangisa pmayä”‡ ätukqe. Mä enätqä iquauġe, Iqu kukġuä iinjġi, äġġga ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe.

14 Enätqä iqua squäquayġi? Qu dġä-qua epu, Goti Ique wäuġuä-wiyqä-quayġi. Iqu quġi, ämaqä qui mimäkġqä, hänjä-pmeqä änyä-hänjä Iquesa mapnuwänqä iquau, yätamakqä wipġqä ändowatätqäüä.

2

Kukġuä Goti Iqu anġi inetmeniä iinjġe, mäwquatämäuqänqä

1 Goti Iqueqä Ymeqä Iqu e pmetanġqenqä, ne kukġuä naqä-qakuänänjä qätä ae äwiyätuġque, neqä ġġuä indqänqä imġi, yänänäqġqä witanġuti iunä qänaknä iquatuġquänänġi. Mä ne kukġuiġqä miqä itanä iutani, hämänä vquatämäuqänqä. 2 Kukġuä hiġuiqänä Goti Iqu neqä atqä-awäkaunġi, enätqä iquauqä manġita ätumiġqä ii, yänänäqġqä witanġi, ämaqä kukġuä iunġi ämäwqätäupu ġġgisanä imiġuwä iqua, hanjä-iqe quwqä suqä quvqä imäkäpiyä duta qäyunä äyä ämamiġuwi. 3 Inġi kukġuä naqänänjä täġga ämetuġque, Goti Hanjuwä Iqu ne qui mimäkġqä yatunquä anġumä inetmetġqä iu tuwä äwimitatque, ga neqä quvqenqä hanjä-iqä kima meqä iunġi, zä äwätanä, iuta mämwqätäüqä yäniqe. Goti Iqu iinjä inetmeniġqenqä kukġui, neqä Naqä Jisasi Iqu ganä tqanġi, ga ämaqä Iqu ii tqanġi äwikuwä iqua, “Kukġuä iinjġi naqä-qakuiqä” änatäpu, neyaqä quuvqä heqiyqe, yänänäqġqä nemäkkwi. 4 Ga Goti Iqu-pqe, nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di huitanä-huitanä kuapänänġi, ämaqe u yäuġuä wimäkätä, yänänäqġqä imäkätä, ga Dġä Anġuä Ique, Iqueqä äwiġqä duta ävqäwätä, neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqġqä nemäkkqe.

† 1:12 Apqä Bukä 102:25-27 ‡ 1:13 Apqä Bukä 110:1

Jisasi Iqu anġu inätmetnqä wäunüä imäkkqenqä

⁵ Ne qua änyä-häni, Goti Iqu imäkkqenġi timäutnqenqä ätätqänu. Iqu qua iu mipnuwänqce, enätqä iquau mäqumuategä ikqe. ⁶ Goti Iqueqä bukiuni, ämaqä hñqu kuknuä tii ätkqä äqänä.

*“Si nenyqä kjuä indqänätqänä diñqe, ne ämaqä-qunenġi, squä-qune etanġikä? Ne nätmätqä hiñġinqä qäyä etanġquä-qe, Si neñä di äñġuänanġi, sunqä mäneyätqänġinyä? ⁷ Si ne inemäkätinäñġa, enätqä iquauqä yäpä iqi, wänqäpu pmetunquä äyä inemäkkñi. Si ne yänä pmeqänqä naqä inemäkätinä, yoqä naqä äyä änätapñi. ⁸ Itanġa ne iu miqatunquä diñqe, Si nätmätqä eeqänänġi, neyaqä yäpä iqi wiqänqä imäkekñi.”**

Kuknuä, nätmätqä eeqänänä ämaqä-quneqä yäpä iqi wiqänqä imäkekqenqä ätqe, ii Goti Iqu huiuni ävquatämäutä, yäpä iqi mäwiqñqä matqä iqi, oee. Inäqce täñġanġi, nätmätqä eeqänänġi, ämaqeugä yäpä iqi witanġqce, ne hiñuä mäqunquä yqänä iqa äpätqänu.

⁹ Inäqce ne täñġanġi, tii äqunänu. Jisasi Iqu, enätqä iquauqä yäpä iqi wänqä hmbu tii äpmeqetanġi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, ne eeqänänä iquneqä anġi ämetä, yätamäkkä neyätñqce, tmi-tmiqä-tqä naqänänä ämetä, äpäköñqce. Iutanġi, Goti Iqu Iquenġi, Naqä imäkätä yoqä naqä äwikqe. Ga ne täñġanġi, Jisasi Iqu Yoqä Naqä Meqä-qu pmetanġi äyä äqunänu.

¹⁰ Goti Iqu nätmätqä eeqänänä iuqä Quatä-qu eä, eeqänänä imäkkqce. Ga Iqu, Iqueqä ymeqä kuapanänä qäukuä yätunqä ätuma äyätä, äñġuänänä imäkäqumuätetnqä äwiñqce. Qu qui mimäkñqä ipñqä anġu itmetnqä wäunui, Jisasi Iqu imäkätñqä äwiñqce. Ga Goti Iqu, Jisasi Ique iunqä qäyü iwimäkätñqce, Iqu Ique tmi-tmiqä-tqä qäyä metnqä hiñuinä äqunqce. Goti Iqu suqä iinġi, qämä-qämä miqä, qäyunänä imäkkqce. ¹¹ Ga ämaqä, qokä-apäki Goti Iqueqänä hepnqä iwimäkqä Jisasi Iqutä, itanġa qokä-apäkä, Iqu Goti Iqueqänä hepnqä iwimäkätñqä iquatä, quwqä Kaniqu naqä-hñqunäyi. Iutanġi, Jisasi Iqu qunqä womba miqä, ‘Nqä nyämaqäüä’ ätuätqäüä. ¹² Iqu tii ätkqce.

“Nyi Saqä Yoqe, nyämaqä iquauä awä iqisa awä tmqänä. Quwqä aquvänqñqetanġi, nyi haqeu ämakmäutmä apqä tmqänä.”†

¹³ Iqu tiinġa-pqe inä ätkqce.

“Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqämänġa pmetmqänänġi.”‡

* 2:8 Apqä Bukä 8:4-6 † 2:12 Apqä Bukä 22:22 ‡ 2:13 Asayä 8:17

Itaŋga aŋgumŋi, “*Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä ändapkqä tātä sä pmejänä*”^S ätkqe.

¹⁴ Ymeqä iinjä iqua, ämaqä huiwitä, häneqetä asänänjä änyqä iquayi. Iwä Jisasi Iqu äpäkonätä, Setänä, dnjä quvqä äpäkonqeunqä yänänäqŋqä ämenqä iqueni, qui imäkätŋqä diŋqe, Iqu Ämaqä-qu eätä, huiwitä, häneqetä asänänjä Inqä-qu ekqe. ¹⁵ Iqu iinjä-qu äpäkonätä, ique qui iwimäkkqe, ii ämaqä quwqä äpäkonqäŋganqä qua iu äpmapu, äpäkonqenqä zä ipu, guä enqä-pa äkiqäyambu äpmejuwä iu-pqä huätä iqtäumakqä eä. ¹⁶ Jisasi Iqu iinjä ikqe, ii Iqu yätamäkkqe, enätqä iquau vätnqä ma, Aprähämä iquesanjä hueqä-himqä iu vätnqä ikqä äyuwä. ¹⁷ Iutanj, Iqu nätmätqä eeqänänjä iunji, yänä-mänä maeqä, iquatä asänänjä ekqe. Iinjä eäqetani, Iqu quwqä hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä-qu äpme, Goti Iquenyqä wäunji qäyu imäkquätŋqänänji. Wäunjuä iinji, Iqu qokä-apäkä duŋqä qeqä äwutätä, enyqä miqä kukŋuä iunji qänaknä itä, ga Kiqä-kiuä hiqäva enqä-pa äwinätäqetani, Goti Iqu, ämaqeunqä suqä quvqenqä äwqä tnänjä äwiŋqe, huätä eeqäpnä mamäquätŋqänänji. ¹⁸ Iqu, Iqueqä-kiuänji suqä quvqä iqänqä yamwiqä iqe, äwimeqanji tmi-tmiqä-tqe ae ämakqä-qae, qokä-apäki, suqä quvqä imäkpŋqä yamwiqä iqä äwimeqäqä iquauŋi, Iqu yätamäkkqä vänä.

3

Jisasi Iqu, Mosisi ique ämäwqätäunqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti qäukuä yätu äpmeŋqä Iqu, he-pqä nyi-pqä Iqueqä heatunquä tääqä änatkqä eänque, Jisasi Iquenyqä kŋuä äŋguanä meqanŋpu. Jisasi Iqueni, Goti Iqu kukŋuä awä tätnqä ändowatkqä-qu eä, Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä-quvi. Ga ne Iquenyqä qu-uvqä eqiyqä-qune, Iqueqä yoqe awä ätuätunquä Iquvi. ² Mosisi iqu, Goti Iqueqä ämaqeunqä awä iqi äpme, wäunjuänqä enyqä miqä, kukŋuä iunji qäyu imäkmiŋqä-pa, Jisasi Iqu-pqe, Goti Iqu wäunjuä imäkätŋqä atäunjuä ätetä, kukŋuä ätukqä duŋi, enyqä miqä, Qänaknä Iqä Iquvi. ³ Ne näqŋqä äyā enu. Anjä qeqätqä iqueqä yoqä naqä qäyā etanqä-qe, ämaqä anjä ique ämätqä iqueqä yoqe, naqänänjä eä, anjä iqueqe, ämäwqätäunä. Asä ii enqä-panji, Goti Iqu Jisasi Iqueä yoqe, Mosisi iqueä iunji ämäwqätäutätŋqä, naqänänjä äwikqe. ⁴ Anjä ämätŋgäwänqä iquau mätqe, ii ämaqeyi. Mä Goti Iqu nätmätqä eeqänänjä Imäkkqä Iquvi. ⁵ Mosisi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anjutanjä wäunjuä-wiyqä-qu eä, Goti Iqueqä

ämaqeunji, wäunji enyqä miqä itä, nätmatqä Goti Iqu qänaknda täniqä diŋqä ätumiŋqe. ⁶ Mä Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, Iqu qokä-apäkä iqune, Goti Iqueqä anä ämätinäŋquä duŋji, Iqu enyqä miqä, Ämiqŋqä Naqä-qu eä. Itanğa ne pemänä itanä, Naqä Iqu anğa in-emäkätŋqä diŋqä neqä kŋui yänänäŋqä ävanä, hiŋuä äqunanä äpmeunque, ne Goti Iqueqä anä äyä ämätinäŋu.

Goti Iqueqä ämaqe, hapä pmeŋnuwänŋqenqä

⁷ Iiŋä dutaŋji, Dŋä Anğa Iqu tiŋä ätqä-panjiyi.

*“Tänğaŋji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki, qätä wiŋŋqenqä änyinŋji. ⁸ Heqä taqä-tawäkiqua anä avŋŋqä nämä äpmapu, yamwiqä änyiyäpiyänğa, qu Nyi hŋgisanä indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inġuwä-panji, he-pqe iŋä miŋqä pambiyä. ⁹ Iqinji qu, Nyaqä suqä änändiyä-tpu yamwiqä änyiyäpu, quväukuä 40 iuŋji, Nyi wäunjuä yänänäŋqä imäkqanġqä di hiŋuä anġänmiŋuwi. ¹⁰ Iwä qu äwqä tnänä nyimäkqanġä, Nyi tii ätkqe. ‘Qu hea ique-iqueŋji, Nyinjqä miqä ipu, huänjqä qunjqä imäueqä iuŋji mäwqä itqänä.’ ¹¹ Iiŋä iutaŋji Nyi Nqä äwqä tnänitaŋji, kukŋuä yänänäŋqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iuŋji matimäuqä ipnuwiqä.’”**

¹² Nqä nyämaqäüä, hesanä hŋqu iqueqä äwqä iunda kŋuä quvqä ämetä, quuvqä maeŋiyqä iŋetani, Goti Hänä-pmeqä-tänä Ique ävquatämäuqanġqe, yasämä mimbu. ¹³ Mä hesanä hŋqu, suqä quvqeta kŋuä anğa mämeqä itä, äwqä-ppinjqä inġanġqe, Goti Iqueqä quväki qätä wiŋnuwänjqä hea iqu yqänä äwätänjqä-qae, he hiunji ique-ique yänänäŋqä tqänjqä kukŋuä anġuinä tmbiyä. ¹⁴ Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä hiŋuiqä yänänäŋqä eqäkquä-pa, neqä äpakoŋqä duŋqä yqänä eqiyqa äwätunque, ii ne Iqueqä näueqä iquneyi. ¹⁵ Goti Iqueä kukŋuiunji tii äyä ätnä.

“Tänğaŋji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wiŋŋqenqä änyinŋji. Qu Nyi hŋgisa indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inġuwä-panji, he-pqe iŋä miŋqä pambiyä.”†

¹⁶ Ämaqä, Goti Iqueä quväki qätä äwiyäpiyä-qe, Ique hŋgisa itquamiŋuwi, tqukuayi? Ii qokä-apäkä, Mosisi iqu Isipäta ätuma äpkqä eeqänäŋjiyi. ¹⁷ Ga Goti Hanjuwä Iqu äwqä tnänji, quväukuä 40 iuŋji, tqukuauŋqä imäkmiŋqe? Ii qokä-apäkä suqä quvqä imäkäpu, anä avŋŋqä iu äpakoŋquwä iquayi. ¹⁸ Itanğa Goti Iqu, “Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iuŋji matimäuqä ipnuwiqä” ätätä kukŋuä yänänäŋqä, tqukuauŋqä ätkqe? Iqu kukŋuä iŋji, ämaqä huii-huiunjqä matqä, Iqueä kukŋui qänaknä miqä,

* 3:11 Apqä Bukä 95:7-11 † 3:15 Apqä Bukä 95:7-8

hngisa iqä iunqä äyä ätkqe. ¹⁹ Inji ne hinuä tiinjä äyä äqunänu. Qu anä hapä pmeqä iunji mäpaquvqe, quwqä quuvqä maeqiyqä iutanji.

4

¹ Goti Iqu, qokä-apäkä Iqueqä anä hapä pmeqä iu timäupnuwänqä kuknuä-guä ämäsauekqe, yqänä äutänä. Iinjä enqä-qae, hesanjä hñqu ingisa mäpaquvqä iqänqe, neqä-neuä zä imäknätanä, yasämä minguatunqe. ² Atqä-awäka, Goti Iqueqä yätamäkqenqä kuknuä ängui qätä äwikuwä-pa, ne-pqe kuknuä ängui qätä inä äwikqe. Ga qu quuvqä qäyunä maeqiyqä ipu, qätenä äwiminuäwä iuta, yätamäkqä mäwqä ikqä eä. ³ Mä ne ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquä iqune, Iqueqä anä hapä pmeqä iu paquvanique. Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqätanquäwä iquaunqe, Goti Iqu tii ätkqe.

*“Iinjä iutanji, Nyi äwqä tnäni nyinğanji, kuknuä yänänäqñqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.’”**

Iqu qua imäkätäqänğanji, wäunui qäpunä äyä imäkmäuqe, hapä pmeqenqä kuknui inğa ätkqe. ⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, hiunji 7 iquenyqe, *“Goti Iqu Iqueqä wäunüä eeqänäni qäpu imäkäqetani, hiunji 7 iqueni hapä äpmakqeqä”*[†] ätnä.

⁵ Ga kuknuä tqenji, haqä yätqänji tii tqanji äyä äqunänu. *“Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”*[‡]

⁶ Iwä naqä-qakui tiinji. Ämaqä hui anä injiunji äpaqupñqä yqänä äutänä. Mä ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä ängui, hinuiqänä qätä äwikuwä iqua, qänaknä miqä hngisanä ikuwä iutanji, anä hapä pmeqä iunji, mäpaquvqä ikuwi. ⁷ Iinjä dutanji, quväukuä hatnjä ae äpäwqanğa, Goti Iqu, Dewiti iquesa anji tii ätkqe.

“Tänğanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinji. Hiqä äwqe, ppinjä minqä pambiyä.”[§]

Goti Iqu, ‘tänğanjqä’ ätkqe, Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu, yqänä witanji iinqä ätkqe.

⁸ Hinuiqänänji Josuwa iqu, ämaqeu hapä pmeqäpnuwänqä ätuma uwqä-säpi, Goti Iqu qänakñji hiunji hapä pmeqä hñquenqä, matqä iquänänji. ⁹ Inji Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqe, quwqä Sämbatqä hapä pmeqä mapñqä iqu, änä matimäuqä yqänä äpätqäuä. Ii, Goti Iqu hiunji 7 ique hapä pmakqä enqä-panjiyi. ¹⁰ Ne näqñqe, Goti Iqu Iqueqä wäunui qäpu itä, hapä äpmakqä-pa, ämaqä

* 4:3 Apqä Bukä 95:11 † 4:4 Ipäqäkqä 2:2 ‡ 4:5 Apqä Bukä 95:11 § 4:7 Apqä Bukä 95:7-8

Goti Iqueä anä hapä pmeqä yängisa äpeyqäqä iqu, iqueqä wäunui qäpu itä, hapä pmetäniqe.

¹¹ Nesanä hñqu ämaqä hinuiqänä hngisanä ikuwä-pa itä, anä injiuni mäpaquvqä iqänqe, ne anä hapä pmeqä yäpä yängisa peyaninquä wäunui, yänänäqñqä yatuñque. ¹² Goti Iqueqä kukñui häñä eä, wäunuä yänänäqñqä imäkänä. Iqu näpqä-hionaqä ingi-ingisa yanäqñquä enqä-panä itä, ämaqeua qeqä-quuvqä hiqñqä dunqätä, yänju ämisätäumämä yänä-gawä dunqätä huänä. Inä enqä-qae, iqu ämaqeua kñuä indqänqetä, äwiñqetä näqñqä eä, iwäsäuänä. ¹³ Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqä eeqänänä ii, Iqueä hinuä iqinji zä mäwiqä a ätäñgäwäqänğa, ätnänäqi äwi. Neqä suqä imäkmitatquenqä kukñui, Iqueqä hinuä iqi taniqe.

Jisasi Iqu, neqä Hiqäva-imäkkqä Naqä-queqä

¹⁴ Nenyänqe, hiqäva-imäkkqä iquau Miqä Hñqu, qäukuä iu äpaquvätä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi äpme. Iqu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Iwä, "Ne quuvqä Iquenyqä eqiyäunünä" ätätanä awä ätätunquä iunji, a yänänäqñqä qätätatunque. ¹⁵ Suqä quvqeunqä yamwiqä änemetñqä eeqänänä ii, Ique qäyä ae äwimakqä-qe, Iqu suqä quvqä du miqä ikqe. İtunji, hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä Tqu, ne neqä-neuäñi yänä maqñqä iqanğquenqä, huäqä änaumäkätñqä Iquvi. ¹⁶ Iqu inä pmetanğqetani, ne zä miqä, Goti hinji nätapqä Iqu-tänä qäqiqinyqä pemä itanä, uwquatunquänänji. Inji ne hanä-iqä ämetanä, yätamäkkqä meqä diñqä äwa etanğu änaqänänqe, Iqu Iqueqä qeqä-imänqetani, yätamäkkqä neyänä.

5

¹ Hiqäva-imäkkqä naqä ique-iqenji, Goti Iqu ämaqeuaqä awä iqisanji atäunuä itä, iquau yätamäkkqä vqänqä pmutequänä. Ga nätmatqä qu Goti Hanjuwä Ique 'änğuiqä' ätuäpu hinji vqetä, itanğa quwqä suqä quvqä huätä motnämäuqänqä hiqäva-qäyqetä, äma äwätä vqä iquvi. ² Iqu, iqueqä-kiuänji, nätmatqä imäkkqänqe, yänä-maqñqä-qu eäqä-qae, iqu, ämaqä änyä maqñqä epu, Goti Hanjuwä Ique ävämetqänjuwä iquauñi, tnänä miwitqueqä, qeiqinyä itquequänä. ³ Ga iqu yänä-maqñqä-qu eäqetani, suqä quvqä huätä mamäuqänqä hiqäva-qäyqe, qokä-apäkiunqätä, iqueqä-kiuänqätä qäsä qäyquänä. ⁴ Inji ämaqä hiqäva-imäkkqä naqä äpmeqä iqu, yoqä naqä-tänqe. Iqu wäunuitä, yoqä naqetani, iqueqä äwiñqä iuta mämeqä yänä, oee. Goti Hanjuwä Iqu, ique ganä tääqä

tuätumeqanġuti, iqu inġanä menä. Ii Goti Iqu, Aronä ique ätuätumetä äwikqä-panġi.

⁵ Ga Kraisi Iqu-pqe inänġi. Iqu, Iqueqä yoqe haġeu ämaenätä, hiqäva-imäkqä naqä pmetnqe, Iqueqä-kiuä imäkngqä maetqe. Aanqe. Goti Iqu, Iqueqä-kiuä Jisasi Iqu wäunüä ii imäkqanġä ätekqe. Iqu Ique ätetä, tii ätukqe. *“Si Nqä Ymeqä Iqukiyqä. Nyi tängani, Tqä Tniqunä eqänä.”**

⁶ Ga hnqäqinġi, Goti Iqu, *“Si hiqäva-imäkqä hea ique-ique, Mekisetekä† iqu enqä-pa, pmettniqä”‡* ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu, täkä ämaqä-qu qua täu äpmeqanġani, Iqu Goti Iqueqä yätamäkqenġä tääqä ätätä, yatnqä äwikqe. Goti Iqu yänänäqngqä-tänġä itanġqenġä, näqngqä eä etanġi, Iqu mäpäkönqä hänġä pmetäniqä dinqe, Goti Iquenyqä yäaqä tnänġä ätätä, knüä kuapänä äqäkqe. Iqu mändi äkittqänätä, Goti Iqueä äwinqä iunä ikqetani, Goti Iqu, Iqueä tääqe qätä äwikqe. ⁸ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qu eäqä-qe, Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqetani, suqä, Goti Iqueqä kuknüä iu qänaknä iqanqe, näqngqä ämakqe. ⁹⁻¹⁰ Iinġä ikqetani, Iqueqä wäunui qäyunä imäkätngqä ekqe. Iwä Goti Iqu Ique atäunüä itä, *“Si hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Mekisetekä Iqu äpmeqä-panġä hisnqinyä”* ätukqe. Ga Iqu qokä-apäkä, Iqueä kuknüä dunġi qänaki iqä iquauġi, quwqä suqä quvqeuta anġumä itmetä, hänġä hea ique-ique iqumuatqanġä ekqe.

Ymeqä dänġä mimänġä, naqä heqenġä

¹¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä naqä, Mekisetekä iqu enqä-panġanġä kuknui, awä kuapänä hetatquä etanġqä-qe, heqä knüä indqanqe, ätnänäqi maeqä etanġqä iutani, kuknüä iqueqä quati metquetunqenqe, ämävqanġu. ¹² He Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui qanġanä ämakuwä-qe, ämaqä huizi dunġi, iinġä näqngqä äväpu, ämotqueqä qäyä etanġi, aanqä äyuwä. Ii tiinġi. Goti Iqueqä kuknüä he änyänġanġa ämakuwä dunġi, ämaqä huizi, qu heġi anġumä näqngqä etapqa uwqäpnä. He ymisanġä woyqä di mapnqe, änä maeqä ipu, anġui yqänä änätqanġuwä ii, enqä-panuenġi. ¹³ Ämaqä, ymeqä dänġä enqä-pa, anüä yqänä änätqanġuwä iqua, suqä anġuä jänänänġinġä änyä maqngqä enġä. ¹⁴ Mä ymisanġä woyqe, ii ämaqä naqä ae equwä iquauqe. Ämaqä iinġä iqua, qu suqä anġuinġätä, quvqenġätä iwäsäuwa äupiyitani, näqngqä qäyu ae ämakuwä iquayi.

* 5:5 Apqä Bukä 2:7 † 5:6 Ipäqäkqä 14:18-24; Hipru 7:1-28 ‡ 5:6 Apqä Bukä 110:4

6

Kukñuä anuä enqä-panjä iunqä

¹ Iinjä dutanji, Kraisi Iquenqä kukñui, he anuä enqä-pa änyänängga ämakuwä dunqänä matqä, ne ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatuñque. Ne kukñuä qätä ae äwikquenqänä ätqa uwqe, ii ne anä siyaundqä anji-anji äqutätanä, anji maqä mimäkqä iququä enqä-paniyi. Kukñuä anuä enqä-pa he änyänängga ämakowi, tiyyi. Suqä äpäkonqä iunqä änätma wqeuñi, ävquatämäupu, Goti Iquenqä quuvqä heqiyqänqä, kukñuiyi. ² Ga huizi, suqä asñä-qñqä huitañä-huitañä iquaunqätä, ämaqeu hipa haqeqi wiyqä iunqätä, ämaqä pizqe, qua buta anji vauqenqätä, ä neqä suqä änguinqätä, quvqenqätä kimani, näweqä meqänqätä kukñuiyi. Iinjä iquaunqä kukñui, yqänä ätqa mäwqä itanä, ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä kukñuä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatuñque. ³ Goti Iqu ne iinj, imäkatunquä wiñganqutqe, ne imäkanä.

Tuwä mäwqä, yänänäqñqä tqäuqenqä

⁴⁻⁶ Ämaqä hñqua, quwqä knui Goti Iqueqä we-hunqeu ätimäupu, qäukuä yätutanä hñgi vqä di ae yamwiqä ipu, Dñä Änguä Ique ae ämepu, Goti Iqueqä kukñuä äñguänänä etanqenqätä, Goti Iqueqä yänänäqñqä qänaknda ätnänäqi äti timäutñqä iunqätä, näqñqä ae eätqänuwä iquayi. Ämaqä iquautañä hñqua, ävquatämäupu, Goti Ique tuwä ae äwipqä eänqe, knuä anqumä kunmäkmbñqe, huänqe miñqä da eä. Suqä iinjä iqu, ii qu Goti Iqueqä Ymeqä Iqeuñi, anqumä zä-huätati äuepu, ämaqeuqä hiñuä iqi womba metñqä imasequwä-panji. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, qua quvqä enqä-panjä iquayi. Qua äñguä etanqä, ämaqä iu itqätanquwä iquau yätamäkqä vqänqe, piyä äqiyätäqeta eqä ämetä, ymisanä äñguä etñqä imäkätñqä iqueni, Goti Iqu äñguänänä imäkäniqe. ⁸ Mä quae quvqä etanqä, guä yänä-tänjitä, qätaqä quvqetanä äukatñqe, Goti Iqu 'qui imäknänä' tqanquti, tä näniqe.

⁹ Neqä neyämaqä kiinjä änenyätñqäuä, hanä-iqä iinjä etquque, he memeqä, Goti Iqu yätamäkqä eyätä, anqumä etmeniqenqä knuä yänänäqñqä ämenju. ¹⁰ Goti Iqu Iwäsäuqä Jänänänä-qu eä, hiqä wäunjuä äñguä imäkätqänuwä iunqätä, hiqä Iquenyqä enyätñqenqätäñi, hui mimäuqä Iquvi. He Iquenyqä heñganqetani, qokä-apäkä Iqueqä dunji, yätamäkqä ävqa äpätqänuwä. ¹¹ Ne he hñqunä-hñqunäñi, suqä iinj yänä äqänäpu imäkätqänuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqä di, a yänänäqñqä äqätpu, he Goti

Iqu änguänä emäkäniŋqä kŋuä yänänäŋqä indqambu, hiunji Iqu äteqäqä iquenqä, hiŋuä äqumbu pmetpŋqenqä änenŋi. ¹² Inji, he yänä äqänäpiyâ iutanji, enyqä miqä iqäpŋqe. Ga suqe, ämaqä quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyäpu, enyqä miqä ipu, nätmatqä änguä, Goti Iqu iquau väniŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqä iunji, ämapŋqä imäkätqäŋuwä-pa, iinjä imäkqäpŋqe.

Goti Iqueqä kukŋuä guä ämäsäuekqe, a yänänäŋqä kiqätqenqä

¹³ Hiŋuiqänänji Goti Iqu Aprähamä iquenji, kukŋuä hŋqu ätuätä, guä ämäsäuekqe. Ga ämaqä naqä Goti Ique ämäwqätäuä äpmenqe, hŋqu maeqä etanŋi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukŋuä tii ätätmä eqänä”^{*} ätätä, guä ämäsäuekqe. ¹⁴ “Nyi si änguä ikimäkätmä, saqä taqä-tawäka, aañä kuapänä eqiyämambnuwänqä, ikimäkmaqänä”[†] ätukqe. ¹⁵ Inŋata-tiŋi, Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iqu iinä ätukqenqä, enyqä miqä itä hiŋuä äqänä äpmanŋqetanji, nätmatqä eeqänänji qäyunänä qe ämakqe.

¹⁶ Suqä kukŋuä naqä-qakuä imäkqe, tiyi. Ämaqä, iqueqä kukŋui, ii naqä-qakuänänjä etanŋi, ämotquetŋqä iqu, ämaqä naqä ämäwqätäuŋqä hŋqueqä yoqe ätätä, “Nyi kukŋui, ämaqä iqueqä yoqeta naqä-qakuä ätqänä” tänä. Huiziqua, iinjä ätätŋqä iqueqä kukŋui, makit-tqiyeqä ipu, kukŋuä hui matqä ipnä. ¹⁷ Goti Iqu Iqueqä kukŋuä guä ämäsäutä enqä duŋqe, Iqueqä kŋuä indqänqä imŋi makunmäkŋqä danä yänä. Inji, ämaqä Iqu guä ämäsäutä enqä di mapnuwänqä iqua, suqä iinjä iquenqä näqŋqä änguänä mapŋqenqä wiŋganŋi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukŋuä tii ätätmä eqänä”[‡] ätätä, guä ämäsäuekqe. ¹⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu, Kukŋuä Quanŋä Änä Matqä-qu etanŋi, täŋganji Iqueqä kukŋuä hŋquaqu makunmäkŋqä inyiyänqä äwi. Tiiŋä, kukŋuä guä ämäsäuekqä iquä, kukŋuä “Nyi, Nqä yoqeta kukŋuä tii ätätmä eqänä” ätkqä iquä, iquaquvi. Iutanji, ne ämaqä zä äwätänä, Iqu-tänä qäqiqi äpmenquä iqune, nätmatqä meniŋquenqä kŋuä indqänätänä, hiŋuä äqunanä pmetatunqenqä, yänänäŋqä nemäkänä. ¹⁹ Ne iinjä itanä äpmenque, ii nätmatqä qätanä-tänji, hmbimända a yänänäŋqä äkiqätätä, ämenjä-miqä äpmenqä-pa, ga neqä häŋä-pmeqä-pqe asä iinjä ämenjä-miqä yätqä enqä-panä iquvi. Ga Qätanä-tänjä Iqu, yuä naqänänjä hiqäva-imäkqä anä yäpä inŋisa imaknmiŋqä

* 6:13 Ipäqäqä 22:16 † 6:14 Ipäqäqä 22:17 ‡ 6:17 Ipäqäqä 22:16

ique äpaquvätä, hiqñqä anä pmua ique yäpä yängisa ätimäunqä-panä iinjyi. ²⁰ Anä hiqñqä pmua iqueä yäpä yängisani, Jisasi Iqu ne yätamakqä neyätñqenqä, hiñuiqä äpaquqce. Iqu iinjä ikqce, hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-pa, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäniñqä ätimäukqä iutayi.

7

Mekisetekä iqu, hiqäva-imäkqä iquautañä naqä äpmeñqenqä

¹ Mekisetekä iqu, anä-himqä Salemätanjä ämiqä naqä-qu eä, ga iqu Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä hiqäva-imäkqä iquvi.* Aprähamä iqu mäkänqä äwätä, anä-himqä huii ämiqä naqä iquau pizqä äpäseqani, anämqä anqumä päqtätanğa, Mekisetekä iqu, iqtä hänaqä awä-iqu äminiyi, Goti Iqu Aprähamä ique änguä pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqce. ² Ga Mekisetekä iqueni, Aprähamä iqu nätmätqä äpäsätakqä eeqänäñi, 10 iwäsäueqäwäqce, hñqu äwikqce. Yoqä Mekiseteki, kiqä quati tiinji. “Suqä jänänänjä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. Nñ “Salemätanjä ämiqä naqä-quvqä” äqonänqce, kiqä quati tiyi. “Äwqä hanuä imbu pmeqä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. ³ Itanğa iqu, kanä-käna, kaqä-kawu maeqä-quvi. Iqueqä häñä-pmeqce, äänä ipäqäkqäti, ä qäpu äänä heniqäti? Ne maqñqce. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu enqä-panä eä, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäniqce.

⁴ Täukue! Neqä awä hiñuiqändqä Aprähamä iqu, nätmätqä äpäsämakqä änguänäñi, 10 iwäsäueqäwäqce, ämaqä tque hñqu äwikqenqä knuä indqänänjä? Iqu ämaqä yoqä naqä-tänä-qu äyuwä. ⁵ Lipai iqueqä hueqä-himqä iutanjä hiqäva-imäkqä wäunui ämetqänuwä iquauñqce, kuknuä-suce tiinjä ätnä äwi. “*Israitqä iutanjä hueqä-himqä huizi, qu quwqä nätmätqce, 10 iwäsäueqäupiyyi, hñqu Lipai iquau vqänqce.*”† Iwä Israitqä iqua, Lipai iquauqä kuta-kunguka epu, ga iqua Aprähamä iqueqä ymeqä-qua etanqä-qae, Lipai iqua, iquauta ämotautqänjä. ⁶ Inäqce Mekisetekä iqu, Lipai iquau-tanjä-qu maetqce, iqu Aprähamä iqueqä nätmätqä iwäsäueqäukqä iutanjä hñqu ämetä, Goti Iqu ique änguä pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqce. Goti Iqu Aprähamä iqueni, “Nyi änguä kimäkmniqueqä” ätuätä guä ämäsäueqä iunji, qäyä etanği, Mekisetekä iqu ii itquakqce. ⁷ Ämaqä hñqu hñqenqä, Goti Iqu ique

* 7:1 Ipäqäkqä 14:17-20 † 7:5 A Täuqä 18:21

änguä pmetnqä wimäkätñqä tääqä ätqäqe, iqu ämaqä naqä, huizique ämāwqätāunqä iquvi. ⁸ Ämaqä eeqänäñi, äpākönqä iquanänji. Inji Israitqä iqua, quwqä nātmatqä iwäsäueqäupqä iutañä hñqu ämotautqāñuwä iqua, asä e äpākönqä iquanänji. Mä Mekisetekä, Aprāhamä iqueä nātmatqä iwäsäueqäukqä iutañä hñqu ämakqä iqu, iinjä ma, Goti Iqueä bukiunji, iqu häñä yqänä äpmenä ätänä. ⁹ Mä Lipai, Israitqä iquauta ämotautqāñuwä iquauñqe, ne tiinjä-pqe inä tanä. “Iqua quwqä-quwä Aprāhamä iquesa, 10 iutañä hñqu, Mekisetekä ique äwikuwiqä.” ¹⁰ Ii tiinjä etanjiyi. Mekisetekä iqu, Aprāhamä iqutä äminjiyāñganji, Aprāhamä iquesañä hueqä-himqä Lipai iqua, iqueqä huiwä iu yqänä witanjuwāñganji.

Hiqäva-qäyqä Hänä Iqu, yäuä iquau ämāwqätāunqenqä

¹¹ Hiñuiqänāñganji, hiqäva-imäkqä wāunui, Lipai iquanä a äqätpu imäkätqätāñuwä iutañi, Israitqä iqua kukñuä-suqe Mosisi iquesa ämakuwi. Inji Lipai iquauä hiqäva-imäkqä wāunui, qokä-apäki mävaputāuqä jänänāñä hipñqä yätamakqä mäwqä yänä. Qu iuta jänänāñä qäyunä hipñqä-säpi, Goti Iqu, ‘Hiqäva-imäkqä änyä-hänä, Aronä iqu enqä-panä maeqä, Mekisetekä iqu enqä-panä hñqu, qänaknda timäuniceqe’, matqä iquäniñgä. ¹² Hiqäva-imäkqä suqä häñi, huiziqueqä anji meqanğa, kukñuä-suqä-pqe huätä päwqanğuti, häñä hñqu-mända meniçe. ¹³ Ämaqä, Goti Iqu, “hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-panä timäuniceqä” ätkqä iqu, hueqä-himqä Lipai iutañä-qu maetqe, huiziutañä-quvi. Ga hueqä-himqä iinjä iquesañä hñqu, hiqäva-qäyqä ttawiu ätqäukqä maetqe, oee. ¹⁴ Ne näqñqä äñguänāñä tii äyä eäñu. Neqä Naqä Iqu, Jutä iquautañä imāñgqä-qu äyuwä. Ga Mosisi iqu, ämaqä iquautañä hñqu hiqäva-qäyqä-qu pmeniceqe, matqä ikqe.

¹⁵ Inji ‘hiqäva-imäkqä änyä-hänä hñqu, Mekisetekä iqu enqä-panä-qu timäuniceqä’ tqanji äwiyāunquetañi, ne näqñqä äñguänāñä tiinjä hiatunquänänji. “Iqu hiqäva-qäyqä Lipai iquauñi, ämāwqätāunqä iquvqä.” ¹⁶ Lipai iquesañä hiqäva-qäyqä äpmeñuwi, ii hueqä-himqä iutañä iquanä hipnuwāñqä ätnä witanğqä iutayi. Mä Jisasi Iqu, hiqäva-qäyqä äpmeqäqe, ii häñä hea ique-ique pmeqä iqueqä yāñänäqñqä iutañi, Iqu ii äpmeqi. ¹⁷ Goti Iqueqä bukä iunji, Iquenyqe, “*Si hiqäva-imäkqä hea ique-ique, Mekisetekä iqu enqä-pa, pmettñiqä*”[‡] ätä äqänä.

¹⁸⁻¹⁹ Kukñuä iquesañi, ne näqñqä tiinjä äyä equ. Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, yāñänäqñqä maeqä

eä, ne mävaputäuqä jänänänjä hiatunquä yätamakqä mäneyqä iquätŋqä etanġi, Goti Iqu manġitä ämaitä, hänaqä aanġä anġuanänjä, kukŋuä-suqä ique ämäwqätäunġä hŋqu imäueqäqē. Huänġä iqesari, ne Goti Iquenyqä qäqiqi wanä.

²⁰ Ga Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä ätimäukqē, Iqu hiŋgi qanyänä matimäuqä ikqē. Hiqäva-qäyqä huizi iqua, iinjä hepŋqä duŋqē, ämaqä hŋqu, ämaqä naqä hŋqueqä yoqē ätätäqeta, atäunüä miqä imiŋqē. ²¹ Mä Goti Iqu, Jisasi Ique hiqäva-qäyqänġä atäunüä itäqänġani, Iqueqä yoqä dutanä atäunüä yänänäqŋqä ikqē. Iqueqä bukä iunġi, tii ätänä.

“Naqä Iqu Iqueqä yoqä duta ätätä ätkqē. ‘Si hiqäva-qäyqä hea ique-ique pmettŋiqä.’ Iqueqä kukŋuä iinjä ätätqä duŋi, tŋänqä miqä yänqiyä.” §

²² Goti Iqu, Iqueqä yoqä dutanä atäunüä yänänäqŋqä ikqetani, ne näqŋqä ti eänü. Jisasi Iqu hea ique-ique pmetäniqetani, kukŋuä Goti Iqu änyä-hänjä ämäsäuekqē, anġuanänjä eä, kukŋuä yäuä iunġi ämäwqätäuanä.

²³ Ämaqä kuapänänjä hiqäva-qäyqä äpmeqisäpiyä iqua, äpäkonäpiyä iutani, äpakänä mäpmeqä imiŋuwi. ²⁴ Inäqē Jisasi Iqu, hea ique-ique pmetäniqetani, hiqäva-qäyqä wäunui, mäwqautämäuqä, a äpakänä äqätqä wätäniqē. ²⁵ Inġi Iqu hea ique-ique iinjä äpmetä, Goti Iqu qokä-apäkä anġumä itmetŋqä tääqä ätuätŋqä-qae, qu Iqueä yoqeta, Goti Iquenyqä qäqiqi pätkätanġuwä iunġi, hänjä näweqä imäkäqumuatquänä.

²⁶ Ga neŋi yätamakqä neyätŋä diŋqē, hiqäva-imäkqä iquauqä naqē, Iqu Qäqunänġi. Iqu Goti Iqueqänä äpme, suqä quvqä hui mimäkqä-qu eä, suqä quvqä hui Iqutä täka mamäkqä eä, ga suqä quvqä imäkqä iunġä qäqiqi mäpmeqä, Goti Iqu Ique qäukuä haqä yätunġä ätuma äpmuatekqē. ²⁷ Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä huizi iqua, hiqäva hiunġi ique-iquenġi, suqä quvqä quwqeganä äqämbiyi, qänakŋi qokä-apäkiuqē, inġa äqäka äwätqänuwi. Inäqē Jisasi Iqu suqä iinjä maeqä-que. Iqu hiqävae, hŋqunä äqiyätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiŋqē.

²⁸ Auä, tiinjyi. Kukŋuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqē, ämaqä yänänäqŋqä maeqä iquauŋi, hiŋgi hiqäva-imäkqä iquauqä naqä pmapŋqä atäunüä itŋqē. Mä kukŋuä-suqä iquesa qänakŋi, Goti Iqu kukŋui, Iqueqä yoqä dutanä guä yänänäqŋä ämäsäuetä, Iqueqä Ymeqä Ique atäunüä ikqē. Ymeqä Iqu, huiŋqä äwa miqä, ne Yätamakqä Neyqä-qu qäyunänjä eä, hea ique-ique pmetäniqē.

8

Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä Naqä, qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iquvi

¹ Kukñuä tä ätätunquä iqueqä yäñi, tiinjä eä. Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä ne ämeñquä Iqu, äñguä, yänänäqñqä-tänjä Iquvi. Iqu, Ämiqä Naqä, qäukuä yätu äpmeñqä Iqueä zä-hawä hipa ämuangisañä ique ae äpmakqe. ² Iqu hiqäva-qäyqä wäunui, hiqñqä pmua yäpä ingisa, namnä anjä naqä-qakuä iu itqäüä. Anjä iqu, ämaqe mätkä maetqe, Goti Naqä Iqu ämätkqe.

³ Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqua, qu eeqänäñi nätkmatqä Goti Iquenyqä tä ikapñqä isua äma ppnä. Iutañi neqä Hiqäva-imäkqä Naqä Jisasi Iqu-pqe, nätkmatqä hiqäva qäyätñqe, äma pänä. ⁴ Qua täuñi, hiqäva-qäyqä hñqua ae äpmapu, suqä ätnä äwiñqä-pa, qu Goti Ique hñjua-hñjua ae ävätqäñuwi. Injä iutañi, Iqu qua täu pmeqä-säpi, Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä mäpmeqä iquäninji. ⁵ Qua täu hiqäva äqiyätqäñuwä iqua, quwqä wäunui, anjä naqä-qakuä iu miqä, anjä qäukuä yätu ämätnäñqä iqueqä wätqä enqä-panjä iu itqäñuwi. Mosisi iqu namnä anjä mätkatñqä itqätanğani, Goti Iqu iqueni, *“Si qoqonjä yätu äpmeñänğani, Nyi anji qäukuä yätu mätkatnangi mätkquakqä-pa, hui mäwquatämäuqä, eeqänäñi ii enqä-pa mätiyä”** ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu, Goti Iqutä, nesä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä itqäüä. Goti Iqueqä yätamäkqä, kukñuä änyä-hänjä iquesa timäutñqä ämäsäuekqe, yätamäkqä kukñuä yäuä iquesa ätimäutñqä duñi ämäwqätäunä. Asä inji, hiqäva-qäyqä wäunüä Jisasi Iqu tänğa ämeqäqe, hiqäva-qäyqä huizi iquai, ämäwqätäüä.

⁷ Kukñuä Goti Iqu hiñuiqä ämäsäuekqä iqu, äwa miqä äñguänänjä heqä-säpi, kukñuä änyä-hänjä hñqu mimäkqä iquäninji. ⁸ Mä Goti Iqu ämaqe, äwa itqätanğä äqunäqe, Iqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qätä nyipiyä’ ätqi. ‘Hiunji hñqueni, Nyi tiinjä imäkmniñqe. Nyi qokä-apäkä Israitqä iquatä, Jutä iquatäñi, kukñuä änyä-hänjä hñqu, mäsamniqe.

⁹ *Hiñuiqänä Nyi hiqä hewäkiquau Isipäta itmetmä, a ämäsqänğa äpätmänğa, qutä kukñuä guä ämäsäuekqe. Qu Nyaqä kukñuä iñji ävausäpu qänaknä miqanğuwänğa, Nyi qunqä huäqä manunğanği, tuwä äwikqetani, kukñuä guä änyä-hänjä ämäsamqä tqu, huiziqutäñi asänänjä manä’ ätqi.* ¹⁰ *‘Mä inğani, kukñuä Nyi qokä-apäkä*

* 8:5 Anğumä Itmakqä 25:40

Israitqä itä guä mäsämniŋqe, tiŋiyi. Nyi Nqä suqä eeqänänjä pŋqe, quvaqä kŋuä indqänŋqeu eätmä, ga Nqä kukŋui, Nyi tuwaŋui, quvaqä qeqä-quuvqä iu äqiyetmä, ga Nyi quwqä Goti-qunä pmetanŋgundi, qu Nqä qokä-apäkä hipŋqänäyi. ¹¹ *Iwä inŋaŋi, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiŋŋqä iquatäni, qu eeqänänjä Nyiŋqä ae näŋŋqä epiyä-qae, ämaqä hŋqu, käyämaqä kätä-känŋua hŋque, “Si Naqä Iquenqä näŋŋqä pmayä” ätuätä, mätquä da yänä.* ¹² *Quvaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä diŋqe, qeqä ätmäkätmä, kŋui anŋi manyiyqä yänŋiyä’ ätqi.*[†]

¹³ *Goti Iqu kukŋuä iŋi ätätä, kukŋuä guä änyä-hänjä ämäsäuekqe, ii Iqu kukŋuä guä hiŋuiqänä ämäsäuekqä iqu yäuä heqanŋi, ii imäkkqe. Nätmatqä yäuä etä, wäunjuä maeqä ii, aarqä hiätŋqä itqäuä.*

9

Kukŋuä guä ämäsäuekqä yäuä iqueqä anŋiqätä, suqenqätäyi

¹ *Kukŋuä guä änyänänŋa ämäsäuekqä iqu, suqä Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupŋqenqätä, anjä Iqueqänŋqä qua täu mätpŋqenqätä ätnä.* ² *Inŋi namnä anjä, hiqŋqä hŋquaqu-tänjä hŋqu ämätkuwi. Hiqŋqä hiŋuiqä iqueni, hiqi-tä-tqäuqetä, hevqetä, bretqä Goti Iqueqä hiŋuä iqi äwämiŋqetäni, iqi äwiŋä. Hiqŋqä iqu, ‘Goti Iqueqänänŋiqä’ ätmiŋuwi.* ³ *Yuä naqänänjä, hiqŋqä hŋquaqu imäkätŋqä imasekuwä iqueuä tuwä inŋisaŋä hiqŋqä iqueni, ‘Aanjä näwinyä, Goti Iqueqänänŋiqä’ ätmiŋuwi.* ⁴ *Hiqŋqä iqueni, suakä sisnyanä wetŋqä iwamäkqä ttawä itä, kukŋuä guä-mäsänŋqä ipŋä itä, iqi äwiŋinyä. Iquaquŋi, golqetä eea ikuwi. Ipŋä iqueqä yäpä imŋi, golqä häkä, buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäqä zä-hutäkŋä äunŋqä itä, itanŋa hikä tepquva Goti Iqueqä kukŋuä guä-mäsänŋqä äqŋqä itä, imä imänänjä.* ⁵ *Itanŋa ipŋä iqueqä pmäukuŋqe, qu “Goti Iqu ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäutŋqä pmeqeyqä” ätmiŋuwi. Pmäukuä haqeqiŋi, nätmatqä (qerupqä*) hŋquaquvqä ktqe, ‘Goti Iqu naqänänjä eä, ga iqi äpmenä’ kŋuä mapqänŋqä ämotquanyä, qeeqä huqe ävayeyänŋa, pmäukuä haqä yäŋi äpatqäyänŋinyä. Täŋganŋi nätmatqä iŋjä iquaunŋqe, “Ii iŋi-iŋiqä” ätätmä ätqa mäwqä ymä.*

⁶ *Nätmatqä iŋjä iqua ae äwitanŋuwänŋanŋi, hiqäva-qäyqä iqua, namnä anjä iqueuä hiqŋqä hiŋuiqänä iqueni, qu Goti Iquenqä wäunjuä imäkäqäsätqänjuwi.* ⁷ *Mä hiqŋqä*

[†] **8:12** Järämai 31:31-34 * **9:5** Qerupqä ii, Israitqä iquauqä anjä-kukŋuiyi. Iqua ynaunŋqä huqä-tänjä eä, Goti Iqutä äpmenä iquai.

huizi iqueni, hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqu, quväukuä ique-iqueni, kiqä-kiuanä, naqä-hnganä äpaquvätŋqe. Iqu hiŋgi qanyinä mäpaquvqä, nanuitanä häneqä hui äma äpaquvätä, suqä quvqä iqueqenqätä, qokä-apäkä näqŋqä yasämä maeqä ipu imäkätqänuwinqätä, Goti Ique ävätŋqe. ⁸ Iwä suqä iinä iquautanä di, Dŋä Äŋguä Iqu äyä ämänätquetŋqe. Namnä anä hiŋuiqänä igutä, kiqä suqetä, yqänä mätnätanŋqänŋga, hänaqä Goti Iqueä anä naqä-qakuänänä iunŋqe, ätnänä iqi äti miŋqä eä. ⁹ Namnä anä iqueqä suqä iqua, ii wätqä enqä-panä eä, ne täŋga äpmeŋqueuŋi, näqŋqä nätapänä. Ämaqe, suqä iinä iquau qänaknä imitpqä iqua, qu Goti Ique nätmatqä hnjuä äväpu, hiqäva äqäyäpu, nanuätä, tä iketqänuwäqe, quwqä suqä-iwäsäuqä duŋi, “Ne Goti Iqueä hiŋuä iqinŋi ikikinyänä äyä äpmeŋunä” kŋuä indqämbŋqä mimäkqä danä yänä, aanŋqe. ¹⁰ Suqä iqua, ymisänä äŋqänŋanqä, eqä äŋqänŋanqä, nätmatqä huitanä-huitanä isuau asnä-qäyqänqä iuvi. Iqua nätmatqä huiwä iqueqä duŋqänä ätätqänä. Goti Iqu suqä ii, nätmatqä eeqänänŋi jänä imäkäniqänŋanqä yakuä äwikqe.

Kraisi Iqu, Iqueqä häneqetä, kukŋuä guä ämäsäuekqä änyä-hänŋi, yänänäqŋqä imäkkqenqä

¹¹ Mä Kraisi Iqu, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu eä, nätmatqä äŋguänänä ätimäutŋqä iu Miqä-qu pmetŋqä äe ätimäukqe. Iqu Goti Iqueqänqä namnä anä äŋguänänŋi, hiŋuiqänä ämätnämiŋqä ique ämäwqätäunqä ique äpaqukqe. Anä iinä iqu, ämaqe quwqä hipaitä mätqe, qua täuŋi mamätŋqä eä. ¹² Anä ique äpaquväqe, Iqu meme häneqetä, bulumäka hipkä häneqetä, qäsä ämipaquvqä maetqe, Iqueqä häneqenä, aanä näwinyä Goti Iqueqänänä anä ique, naqä-hnganä ämipaquvätä, iqi näweqä äpme. Iutanŋi Iqu neŋi, suqä quvqä duta, hea ique-ique pmeninqua anŋumä mbqä äneyämakqe. ¹³ Qokä-apäkä Goti Iqueä hiŋuä iqinŋi, kiyä tmäkmbqä eänjuwi, hiqäva-qäyqä iqua, meme häneqe, ä bulumäka qokä häneqe, ä bulumäka apäkä tä ikapiyi, näwinyä tä watakä niqiyqanŋa, wätaki† äuaqupuiyi, ga qokä-apäkä du hmbunä-hmbunä pŋqä-pŋqä iqanŋuwitanŋi, qokä-apäki Goti Iqueä hiŋuä iqinŋi ikikinyänä epu, Iqueqänänä hepŋqä iiyi. ¹⁴ Mä Kraisi Iqueä häneqä di, iunŋi ämäwqätäuä. Iqu suqä quvqä hui miqä näwinyä aanqä eä, Dŋä Äŋguä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yänänäqŋqetanŋi, Iqu äpäkonätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiŋŋqe. Ga Iqueä häneqe, ikikinyänä inemäkqe,

† 9:13 A Täuqä 19:1-22

neyaqä huiwä dunä ma, neyaqä suqä-iwäsäuqä duñi, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqinji, ikikinyänjä äyä äpmeñunä” näqñqä metuñquä inemäkänä. Iinjä dutañi ne wäunui, äpäkonqä duñi ävämetanä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqueqenä imäkqa uwquatuñque.

¹⁵ Jisasi Iqu ae äpäkonäqetani, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutuñqä Imäkqä Iquvi. Auä, qokä-apäkä Goti Iqu atäunjuä ikqä iqua, nätmätqä äñguänänjä Iqueqä ymegeu, “He näweqä mapnuwänñeqä” ätukqä ii mapnuwä diñqe, quwqä suqä quvqä, qu kukñuä Goti Iqu hiñuiqänä guä ämäsäuekqe ävasäpu ikuwiuta, Jisasi Iqu anğumä itmetñqä äpäkonğqe.

¹⁶ Kukñuä guä ämäsäuekqä iinjä iqua, tiinji. Ämaqä hñqu äpäkonätñqä itäqänğa, iqueqä nätmätqe, tqu-tqu meniñqenqä tuwanjuu ätätä äqäyekqä-payi. Tuwanjuä ii qäyu timäutuñqenqe, ämaqe, qu iqu ae äyä äpäkonğanği qumbunä. ¹⁷ Tuwanjuä ii äqäyekqä iqu äpäkonğqe, iqueqä kukñuä i ätätä äqäyekqe, inğa timäunä. Iqu hänjä yqänä äpmeñqe, iqueqä kukñui, iqi hiñgi äwi. ¹⁸ Iwä suqä asä iinj, kukñuä guä hiñuiqä ämäsäuekqä yänänäqñqä imäkätñqä diñqe, häñegetanä ätimäukqe. ¹⁹ Ii tii timäutuñqeyi. Mosisi iqu kukñuä eeqänänji, kukñuä-suqä iuta qokä-apäkiu ae ätuäqetani, iqu bulumäka hipkä häñegetä, meme häñegetä ämeqe, ga eqä ditä imäkäqe, hisopqä äpaitä sipsipqä a häñesqetä ämetä, äyämeqe, bukä, kukñuä-suqä tuwanjuä qänätanğqeutä, ämaqeutä hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä ikqe. ²⁰ Iqu e imäkätä, “Kukñuä Goti Iqu he qänaknä ipñqä guä ämäsäuekqe, häñeqä tä, yänänäqñqä vätñeqä”[‡] ätukqe. ²¹ Suqä asä iinj, iqu häñeqe ämetä, namnä anjä Goti Iqueqänqä ämätñänqä iutä, nätmätqä anjä iu äwiñuwä eeqänänjä-pqe, pñqä-pñqä iqäukqe. ²² Itanğa kukñuä-suqä duñi, tii ätnä äqänä. Nätmätqä aanjä kuapänänji, Goti Iqueqä hiñuä iqinji ikikinyänjä timäutuñqe, ii häñeqä dinänji qenyänji. Ga qu nanjuä hui mapäsqa ipu, kiqä häñeqä mähäwiqä iqäqe, Goti Iqu ämaqeucqä suqä quvqe, huätä mämamäucqä yänä.

Kraisii Iqu Iqueqä-kiuä äwinyätä, ämaqeucqä suqä quvqe, huätä ämamäukqenqä

²³ Nätmätqä namnä anjä iu imäknänqe, ii naqä-qakuu qäukuä yätu imäknänqetanjä kiqä ktqe imäknä. Iwä nätmätqä iinjä iqua, Goti Iqueä hiñuä iqinji ikikinyänjä hiätñqä diñqe, qu nanjuä häñeqenä äpñqäyämämiñuwi. Mä nätmätqä naqä-qakuä qäukuä yätu äwiñqeñi,

ikikinyänä hiätñqä diñqe, nätmatqä änguanäñi, huiziu ämawqätäunqä dutanänji. Ii Kraisi Iqueqä häñeçeyi. ²⁴ Kraisi Iqu anji, ämaçe Goti Iqueqänqä ämätkuwä yäpä iñgisa mäpaquvqä ikqe. Anä iqu, naqä-qakuä iquesanä ktqä iquvi. Kraisi Iqu, Goti Iqueqä anä qäukuä yätu äpaquvätä, ga täñganji, yätamakqä neyätñqä Goti Iqutä qäqiqi äpme. ²⁵ Ga tiñjä-pqä inänji. Hiqäva-imäkqä naqä huizi iqua, iquauqä häñeçä ma, nanuä iquautanä ämepu, hiqñqä aanä näwinyä Goti Iqueqänänä iu, quväukuä ique-ique äma äpemiñuwä-pa, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä, Goti Ique äwinyäqäsquätñqä, quväukuä ique-ique mäpaquvqä ikqe. ²⁶ Iqu änäänä äwinyäqäsqä-säpi, tmi-tmiqä-tqe, tätä kuapanä mequäni. Goti Iqu qua tqe änyä imäkänqä duta, täñgançeyi. Mä hea yäpakä hiätñqä täñganji, Iqu Goti Iquenji, Iqueqä-kiuä äwinyätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä diñqe, naqä-hñganä äpkqe. ²⁷ Ämaçä eeçänäñi, hñqunä äpäkoñqänqe. Iwä qänakndani, Goti Iqu kukuä mitätñqä iu tqäuqñqe. ²⁸ Ii enqä-pa, Kraisi Iqu, qokä-apäkä kuapanänä iuqä suqä quvqä huätä matnämäutñqe, Goti Ique naqä-hñganä äwiñgçetani, ançumñi, suqä quvqenqä huätä matnämäutñqä ma, ämaçe qu Iquenqä hiñuä äqumbu pmetançuwä iu häñä iqumuatätñqä iunqä timäuniqe.

10

¹ Suqä Mosisi iquesa ätimäukqä iunji, nätmatqä ängua çänaknda timäuniqä diñqe, yasämä mämänätqueqä da, hiñgi qanyinä ktqä inänji. Iutanji, suçu qänaknä ipu, hiqäva quväukuä ique-ique çäyä imäkäqäsäpiyäqe, ämaçä Goti Iquenqä päqtätançuwä iquauñi, kiyä mamätqä ikikinyänä miwimäkqä danä yänä. ² Ämaçu ikikinyänä hepñqä wimäkqä-säpi, Goti Iqueqä yoçe haçu ämamäutqänuwä iqua, kiyä mamätqä epu, “Suqä quvqä yqänä ämenunä” kñuä mindqänqä ipu, hiqäva ançi mimäkqä itqäpninji. ³⁻⁴ I etançi bulumäka çokuqätä, meme iquauqätä häñeçe, suqä quvqä huätäñi, änä mämamäuqä etanççetani, quväukuä ique-ique häñeçe ämepu, hiqäva äqäyäqäsätqänuwä, ii çokä-apäkiuqä suqä quvqenqä kñuä-iqä ävätñqä diñqeyi.

⁵ Iutanji, Kraisi Iqu qua täunqä äquvepätäqänçanji, Goti Iquenji, ti ätukqe.

“Si qu hiqäva äqiyäpu ktappñqe, mañgançi, Nyinyqä huiwi näwinyä äyä imäkeniqä. ⁶ Ga suqä, nanui watakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätäñi, yeeqä miqä isnä. ⁷ Iwä

*tängaŋi, Goti Iquki, Nyi tii äktqä. Qu hiŋuiqänäŋi bukä iu, Nyiŋqä tuwaŋuä äqäyäpu ekuwä-pa, Nyi äkiŋqä Saqeuŋä qänaknä imŋqä, ae sä äpqäqeqä.”**

⁸ Iqu i ätukqe, hiŋuiqä iqisaŋi, hiqäva-qäyqeuŋqä kukŋuä-suqä iuta tii ätkqe. “Qu hiqäva äqiyäpu ktaŋqäŋqetä, naŋui wätakä niqiyätŋqä tä hämäŋä ikeqenqätä, ä suqä quvqä huätä mamäutŋqä hiqäva-qäyqenqätänä-pqenqe, makingaŋgi, yeeqä miqä yqänä isŋqinya.” ⁹ Iiŋä ätuäqetaŋi, “Nyi äkiŋqä Saqeuŋä qänaknä imŋqä, ae sä äpqäqeqä” ätukqe. Iqu iinä itä, suqä hiŋuiqändqä iqueni, huätä ämamäutä, änyä-hänä imäkätä ekqe. ¹⁰ Ga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä äwiŋqä dunä itä, Iqueqä huiwi hiqäva enqä-pa naqä-hŋganä äwiŋgqetaŋi, ne qokä-apäkä Goti Iqueqänänä heatuŋquä inemäkkqe.

¹¹ Itanğa hiqäva-imäkkqä eeqänänä iqua, qu hiunji iqueiqueni, Goti Iquenyqä wäuŋuä imäkäpu, hiqäva asiqua äqiyäpu ätqäuwa wätqätanğuwä-qe, hiqäva iinä iqua, suqä quvqe huätä mämamäuqä ipnä. ¹² Mä Kraisi Iqu, qutä asänänä ma, suqä quvqä huätä mamäutŋqä hiqäva naqä-hŋganä äqäkqetaŋi, Iqu Goti Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ¹³ Inji hipa ämuangisa äpme, ämaqä, qu Iquenyqä mäkä-huŋqä iquauŋi, Iqueqä yukä yäpä iqi pmeqanğuwänğanqä hiŋuä äqänä äpme. ¹⁴ Quami, Iqu tiinä etaŋgi äpmakqe. Iqu hiqäva kiuänänä hŋqu imäkätä, qokä-apäki Goti Iqueqänänä hipŋqä iwimäkätŋqä iquauŋi, kiyä mamätqä ikikinyänä näweqä pmetpŋqä, qäpu iwimäkkqä iutaŋji.

¹⁵ Kukŋuä ii yänänäqŋqä imäkätŋqe, Dŋä Äŋguä Iqu-pqe, awä änatqi. Ganäŋi, tiinji.

¹⁶ “Naqä Iqu tii ätqi. Inğaŋi, kukŋuä Nyi qutä guä mäsaŋniŋqe, tiinji. Nyi Nqä suqä eeqänänäŋi, quvaqä qeqä-quuvqä iu pŋqä eätmä, ga Nqä kukŋui, nyi tuwaŋui, quvaqä kŋuä indqänqeu äqiyemqänä.”†

¹⁷ Itanğa anğumŋi,

“Qu kukŋuä-suqä ävasäpu quvqä imäkätqänuwä diŋqe, kŋui anği manyiyqä yänqiyä.”‡

¹⁸ Goti Iqu, suqä quvqenqä äwqä hanuä imäknätä, huätä ae ämamäutqe, suqä quvqä huätä mamäutŋqä, hiqäva anğu imäkqe, hma hetŋqe.

Goti Iquenyqä zä miqä, qäqiqi watuŋquenyqä

¹⁹⁻²⁰ Nyämaqäüä, yuä naqänänä hiqŋqä, ‘Aanä näwinyä Goti Iqueqänäŋiqä’ ätmiŋuwä duŋqä qŋqanä enänqä

* 10:7 Apqä Bukä 40:6-8 † 10:16 Järämai 31:33 ‡ 10:17 Järämai 31:34

iqu, Jisasi Iqueqä huiwiyi. Ga huänqä hänä-pmeqä-tänä hñqu, ne yäpä yängisa timatunque, Iqu yuä ique äpisiqiyätä, änyä-hänä imäuekqe. Iqu Iqueqä häneqetä iinjä imäkqetani, ne anjä hiqñqä ique yäpä yängisa peyatunque, zä miqä pemä ianä. ²¹ Itanga ne Ämaqä Hiqäva-imäkqä Aanjä Naqänänjä, Goti Iqueqä ämaqä-qune Mäneyqä-que ämenu. ²² Iwä Goti Iqueqä hiñuä iqñi, Kraisi Iqueqä häneqe, neyaqä qeqä-quuvqeu pñqä-pñqä neyqanqgetani, “Ne kiyä mamätquneyqä” näqñqä ämenä, ga neqä huiwi, eqä hinoqukuä maeqä itä, asñä äqänanitanji, ikikinyänjä imäkñgu. Inji huänqä änguitä, Hiqäva-imäkqä Äñguä Iqutä, iinjä ae ämenqetani, ne qeqä-quuvqä imñi quañgä maeqä, aanjä naqä-qakuinä änyanä, Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, yänänäqñqä imäknanita, zä miqä itanä, Goti Iquenqä qäqiqi wanä. ²³ Ga Goti Iqu, kukñuä guä ämäsäuekqä iunä Imäkqä-quvqae, ne “Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, äñguä inemäkäninjä hiñuä äqänanä äpmeñunä” ätätanä awä ätätunquenqe, kñuä hñquaqu mindqänqä, a yänänäqñqä äqätqa wanä. ²⁴ Ne quuvqä anä eqiyätunquä hñqunä-hñqunänjä iqune, huizi iquauñqä kiinjä nenganguti, suqä äñguänänjä iunä itqueninquä dñqce, ävauqumuatnatunquä hänaqenqä qävqä yanä. ²⁵ Iinjä itaqänqani, ämaqä hui Goti Iqueqä yoenqä aquväqñqeu ävquatämäutqäñuwä-pa, ne iinjä miqä, aquvä äqänätanä, yänänäqñqä imäkñguatunque. Hiunji Kraisi Iqueqä äpqe, qäqi pätkätanji hiñuä äqumbiyitanji, suqä iinjä änäänä imäkquatunque.

Neqä änenqä iunä, suqä quvqä imäkqa äwätunquä iutanjä kimanjñqe

²⁶ Ämaqä-qunesanjä tqu-tqu, huänqä Jisasi Iqu imäuekqenqä kukñuä naqä-qakuinjä näqñqä ae ämakuwitani, quwqä äwinqä iunä suqä quvqä imäkqa äwätqäñuwi, quwqä suqä quvqe huätä mamäutñqe, hiqäva-imäkqe, näwi aanqä eä. ²⁷ Quñqe, tiñjä-pqe inänji. Qu zä kiñjä ipu, kukñuä mitqänqga, tä aanjä tnänänänjä, ämaqä Goti Iqutä makä-hunqä iquau tä näniqñqeu pmepnuwänqä, hiñuä äqambu pmepñqänäyi. ²⁸ Ämaqä tqu-tqu, Mosisi iqueä suqeunji ävakupqä iqua, ämaqä hñquaquñä-qe, hñquaqu-hñquenjä-qe, “Qu iinjä-iinjä imäkquwiqä” tqanquwänqga, kukñuä mitqä iqua, quñqä huäqä mäwunqanqgetani, qu äpäkombñqänäyi. ²⁹ Inji he kñui, äänä eyqi? Ämaqä, Goti Iqueqä Ymeqä Ique tuwä ävätqä iqu, kimanji hanjä-iqä äkisque meniäti? Ii itqä iqu, häneqä Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqe,

yänänäqñqä äwikqetani, Goti Iqueqänänjä hetñqä qäyä iwimäkkqä-qe, iqu häneqä iinjä iquenqe, nätmätqä quvqä enqä-pa imäkätä, ga Dñä Äñguä, huäqä naumäkätä, Äñguä Inetqueqä Iqueni, suqä aanjä quvqänänji, qäsä itquetqäüä. Iinjä itqä iutani, hanjä-iqä aanjä naqänänjä meniqe. ³⁰ Ne näqñqä äyä ämenju. *“Quvqenqä kimani, ii wäunjuä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqppqä iquaunji, Nyi kima wimniqeqä”* § ätkqä iqu, ii Goti Iquvi. Ga tii-pqenqä näqñqä ämenju. *“Qokä-apäkä Iqueqänänjä iquaunji, Naqä Iqu iwäsäunqiyä”** ätä äqänä. ³¹ Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqu, ämaqä hñque hanjä-iqä naqänänjä vätnqä a äkiqätqe, ämaqä iinjä iqu, zä aanjä kiinjä winyänä.

Enyqä miqä, yänjä äqännga uwqäpñqenqä

³² Hinuiqänänji, he Goti Iqueqä we-hunqenqä näqñqä ämepiyänqani, qu hanjä-iqä kuapänänjä hetapqanquwä iuta tmi-tmiqä-tqe ämepiyä-qe, yänänäqñqä ätqäuminjuwinqä kñjuä meqanqpu. ³³ Hñqani, ämaqeuqä hinjuä iqi ämaetqätäpu, kukñjuä quvqä etäpu, äyä etquetqänjuwi. Hñqani, ämaqä hanjä-iqä ii metqätanquwä iquaunji, he qutä anä äyä itqänjuwi. ³⁴ Ga guä pmeqä anju pmetanquwä iquaunqe, he huäqä eunqanqi, äñguä äyä itquetqänjuwi. Itanqa qu heyaqä yquayä nätmätqä qua täu metaunqanquwänqani, heqä nätmätqä äñguänänji qäukuä yätu hea ique-ique yqänä witanqñqä, näqñqä epiyä-qae, he iinjä qundqändqä miqä, yeeqänä äyä itqänjuwi.

³⁵ Heqä suqä iinjä itqänjuwä iquaunqä kñjuä ämapiyi, zä miqä pemä ipu, quuvqä yänänäqñqä yqänä heqiyqäpñqe. Iinjä itqänjuwitanjä kimani, Goti Iqu kuapänä etapäninqe. ³⁶ Ii tiinji. He Goti Iqueqä äwinqä dunä ipu, nätmätqä äñguänänjä Iqu ätkqe mapnuwänqenqe, enyqä miqä, yänjä äqännga uwqäpñqe. ³⁷ Ii tii äqänänqä-payi.

“Äpakänä ma!† Ämaqä äpätnqä iqu, äpakä miqä äpäñqiyä. ³⁸ Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänjä pmenqiyä. Ga iqu pemä miqä itä, iqueqä quuvqä heqiyqä mändi imännga-imännga päwiqanqutqe, Nyi iquenyqe yeeqä miqä danä ymä.”‡

³⁹ Ne ämaqä pemä miqä itanä, quuvqä heqiyqä mändi imännga äpäwitä, qui imäknatunquä-qune ma, aanqe. Ne quuvqe, hänjä-pmeqä meninqüä, eqiyqa uwquatunquä iquneyi.

§ 10:30 Kukñjuä-suqä 32:35 * 10:30 Kukñjuä-suqä 32:36 † 10:37 Asayä 26:20 ‡ 10:38 Hapakukä 2:3-4

11

Ämaqä hinuiqändqä iuqä Goti Iquenqä quuvqä heqiyqenqä

¹ Quuvqä heqiyqe, ii tiinji. Ne nätmatqä änguänänjä Goti Iquesa meninqüä hinuä äqänanä äpmerju. Nätmatqä iinjä iqu, naqä-qakuä witanngqenqä näqñqä ämenque, ii ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquetayi. Auä, nätmatqä ne hinuä mäqunquä enquä diñqe, quuvqä eqiyätanä iuta näqñqä ämequ. ² Ämaqä hinuiqändqä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä iinjä eqäminuwä iutani, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänjä-quayqä” ätkqe.

³ Qäukuitä, quaetä, Goti Iqu Iqueqä kukñuä tqanqä duta ekiyinqä näqñqe, ne quuvqä eqiyätanä iuta ämetqänju. Iwä Iqu nätmatqä ne hinuä äqunänque ämetä, qäukuitä, quaetä, iuta imäkkqe, hmanji.

⁴ Epo* iqu, Goti Iquenyqä hiqäva äqäkqe, änguänänjä eä, Kenä iqueä ämäwqätäukqe, ii iqu quuvqä eqäkqä iutayi. Ga iutani, Goti Iqu, nätmatqä Epo iqu hiqäva äqiyätä äwikqe, yeeqä imetä, “Iqu ämaqä jänänänjä-queyqä” ätätä ämänätqueqi. Itanga Epo iqu ae äpäkonqä-qe, ne iqueqä quuvqä eqäminqenqä tqangi äwiyätunque, ii iqu, iqueqä manitä kukñuä yqänä änatätñqä-payi.

⁵ Goti Iqu, Inokä† iqueqä huiwä qäsä mapäkonqä yätñqä diñqe, qäukuä yätunqä ätuma ekqäqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Goti Iqu itmakqetani, Inokä iqueqä huiwiñqä qävqä ikipiyä-qe, mämäqumueqä da ikuwi. Goti Iqueqä bukä iunji, “Goti Iqu ique änyä mitmeqänqani, Inokä iqu, Goti Ique yeeqä iwimäkminqeqä” ätä äqänä. ⁶ Mä ämaqä Goti Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipiyä ii, qu Goti Ique yeeqä mäwimäkqä ipnä. Ämaqä Goti Iquenqä qäqi pññqä äwinyätñqä ii, qu Goti Iqu äpmerqenqä kñuä yänänäqñqä indqänäpu, ga “Ämaqä qu Iquenyqä näqñqä mapñqä itqätanquwä iquaunji, Iqu kimanji, änguä väniqeqä” kñuä yänänäqñqä ämepu, ga Iquenyqä quuvqä heqäpñqe.

⁷ Goti Iqu Noa‡ iqueni, “Hanä-iqä naqänänjä qänqanä hinuä mäqunquä iminjä di kimenqiyä” tquanqa, Noa iqu Goti Ique yäpä iqi ävätä, imbqua qui mimäkñqä hanjä pmapñqä diñqe, yimba hñqu imäkkqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii iqu Goti Iquenqä quuvqä eqäkqä iutayi. Iqueqä quuvqä heqiyqä iutani, qokä-apäkä qua täutanjuqä suqä quvqe, ätnänjä iqi äti ämaekqäqe. Ga tiinjä-pqeyi. Goti Iqu, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä eeqänänjä

* 11:4 Ipäqäkqä 4:1-5 † 11:5 Ipäqäkqä 5:21-24 ‡ 11:7 Ipäqäkqä 6:13-22

iquau itqueqä-pa, Noa iquenyqe, “ämaqä jänänänjä-queqä” ätminqe.

⁸ Goti Iqu AprähamäS iqueni, “Si qua, ‘tqeä’ äktätmä äktapmqä iqä dunqä, uvä” ätuätä tääqä tuätumeqanjanı, Aprähamä iqu Goti Ique qätä äwiyätä, äkiu ti wätñqe, änyä maqnqä eäqä-qe, quuvqenä eqiyätä äuminqe. ⁹ Ga iqu äwäqe, qua Goti Iqu, ‘Tqä ktapmnıqeä’ ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqeu, anjä-hımqä huitanänänjä-qu imänä äpmaminqe. Iqu iinjä äpmaminqe, ii iqu Goti Iquenqä quuvqä eqäkqä iutayi. Itanğa iqnı, iqnä ma, Aısakä, Jekopä iquaqu-pqe, qu ämaqä, Goti Iqu kukñuä asä ii guä ämäsäuekqä iqua, namnä anjä ämätepu, iu yakuinä äpmaminıwi. ¹⁰ İi tiinjä etanğiyi. Aprähamä iqu, anjä-hımqä yänänänqñqä hñganqä, Goti Iqnä imäkätñqä kñuä ämetä, ämätkqä iu äpakänä pmeninqä quuvqä eqiyätä, hiñuä äqänä äpmaminqe.

¹¹ Sera* ii qokitqä ae ekqä-qe, ii Goti Iquenqe, “Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqeu İmäkqä-queqä” kñuä indqänätä, quuvqä eqäkqe. İinjä ikqetani, Goti Iqu iwımäkqanği, ii äwqä ekqe. ¹² İinjä etanği, qoyanjä äpakonätñqä iminqä hñquesanı, kaqä-kawäka kuapanä eqiyamanıwi. Qu hiinjä-qätäqueqä qäukuä yätunätä, hikä weä eqä manıu äwinqä-pa, a matäuqänänjä, aanjä kuapanänjä hepnuwi.

¹³ Ämaqä iinjä ii, Goti Iquenqä quuvqä yqänä eqiyäpiyä-qe, eeqänä äpakonıwi. Goti Iqu qunı, nätmatqä äñğuanänjä dinä vqanqä kukñuä guä ämäsäuekqe, qu qua täu yqänä äpmapiyänğanı, mämeqä danä ikuwi. Qu kinä tämä ätqäupu, nätmatqä iinjı kinä yämä witanği hiñuä äqunğuwä iutanä, yeeqä ikuwi. Ga qu womba miqä ipu, “Ne qua täunı, ämaqä anjä-hımqä huitanjä-qune eanä, yakuinä pmetunquä iquneyqä” ätukuwi. ¹⁴ Ne ämaqä kukñuä iinjä tqanğä äwıyaqetani, näqnqä tiinjä metunqe. Qu anjä näweqä pmetpnuwä iunqä kñuä indqanğa äwätqänäuä. ¹⁵ Qu quwqä qua yäuä äväma äpkuwä iunqä kñuä yqänä ämeqä-säpi, qu iunqä anğumä uwqäpningä. ¹⁶ Ga iinjä ma, qu anjä äñğuanänjä, yäuä ique ämäwqätäutangqä hñque meqanqä, kñuä yänänänqñqä indqänätqänäuä. İi qäukuä yätunä iqueyi. Ga Goti Iqu, qunqä anjä-hımqä näwıyanjä ae ämätäwıyqä etanğqetani, tiinjı. Qu Iquenqe, ‘Neqä Goti İqukiyqä’ tquä dinqe, Iqu womba miqä danä yänqiyä-qe, näqnqä ämetqanğı.

17-18 Goti Iqu Aprāhamā† iqueni, “Tqā taqā-tawāka kuapānāni, Aisakā iquesanā heqiyāmambnuwiqā” ātuātā, kukṇuā guā āmāsāuekqe. Iinjā etanḡi Goti Iqu Aprāhamā ique yamwiqā vqanḡa, Aprāhamā iqu Iquenḡā quuvqā eqiyātā, iqueqā ymeqā Aisakā ique hiqāva imākmātā āwikqe. Auā, āmaqā, Goti Iqu kukṇuā guā āmuāsāuekqā iqu, iqueqā ymeqā kiqā-kiuānānā ique hiqāva imākmātā itā, kṇuā yāḡnānāḡḡā tii āmamiḡqe. ¹⁹ “Goti Iqu, āmaqā ae āpākonguwā ii, anḡumā āvauqumuātātḡqā Yāḡnānāḡḡā-tāḡḡā Iquvqā.” Iwā kukṇuā ktqā iutanā, “Aprāhamā iqu Aisakā iqueni, āpākongqā duta anḡumā itmakqeḡā” tātuḡqe.

²⁰ Aisakā‡ iqu Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātāqetani, iqu Jekopā iquenḡātā, Iso iquenḡātāni, Goti Iqu inḡueqi anḡuā pmanyiyāḡḡā iwimākātḡqā tāāqā ātukqe.

²¹ Jekopā§ iqu-pqe, Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātāqetani, tiinjā ikqe. Iqu āpākonātḡqā, Josepā iqueqā ymeqā iquaquni, Goti Iqu anḡuānānā pmayāḡḡā iwimākātḡqā tāāqā ātkqe. Ga iqueqā yākqe, yqānā esānā, qonā āwoktāuqe, Goti Iqueqā yoqe, haqeḡā āmamāukqe.*

²² Josepā† iqu Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātāqetani, Israitqā iquesanā kaqā-kawāka Isipā āvāma ppnuwāḡḡā ātuātā, “Nḡā yāḡḡā-yawi, inḡa qāsā āma uwqāpḡḡā” ātuātāqetani, āpākongqe.

²³ Mosisi‡ iqueqā kānai ique ānyuāqe, iyaqu ymeqā iqueni qeqātqā āqunāsinyā, qua Isipā iu miqā naqā iqu ātkqenḡā zā miqā, qanḡuā hḡquaqu-hḡque zā maqḡḡā āmimiḡiyi. Iyaqu iinjā āmimiḡiyi, Goti Iquenyqā quuvqā eqiyāsinyā iutayi.

²⁴ Itanḡa Mosisi§ iqu naqā-qu ae eāqe, iqu Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātā, “Āmaqā naqā qua iu miqā iqueqā meqiyqā ymeqā-queqā” tquā diḡqe, “Oeyqā” ātkqe. ²⁵ Iqu yeeqā inḡe, suqā quvqeuta hḡḡanḡā iqa māwqā, wāḡḡāpu iqā iuḡqe, “qāyā hiātḡqeḡā” ātātā, qu Goti Iqueqā āmaqā qui imākmiḡuwā-pa, iquenḡā-pqe qui imākpnuwāḡḡā diḡqā atāunḡuā inḡqe. ²⁶ Iqu, Goti Iqu kima anḡuānāni vāniḡenḡā hiḡuā āqānā āpmeqetani, “Āmaqā Goti Iqu atāunḡuā ikqā iqueā yoqā duḡqā womba āmeqe, ii Isipātānā mbqā yquayā aanā hāvemnāḡḡā duḡi āmāwqātāunā” kṇuā āmakqe. ²⁷ Iqu Goti Iquenyqā quuvqā eqiyātāqetani, āmaqā naqā Isipā iu miqā iqueā āwqā tnāḡḡḡā zā miqā, qua iqueni āvāmakqe. Ne Goti Iqueni hiḡuā māqunḡuā itunḡuā-qe,

† 11:17-18 Ipāqākqā 22:1-10 ‡ 11:20 Ipāqākqā 27:27-29 § 11:21 Ipāqākqā 48:1-20 * 11:21 Ipāqākqā 47:31 † 11:22 Ipāqākqā 50:24-25 ‡ 11:23 Anḡumā Itmakqā 2:2-3 § 11:24 Anḡumā Itmakqā 2:11-15

Mosisi iqu Ique hinuä äqunätä iminqä enqä-panä-qu yänä äqänätä iinjä iminqe. ²⁸ Enätqä ymeqä hitmqä iquau päsqa iqu, Israitqä iquau qui miwimäkkä yätñqä dinqe, Mosisi* iqu, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Sipsipqä äpäsäpu häneqe, anä huä äyqä iu eeä ipiyä” ätuätä, hiunji naqä ‘Pasopauä’ äqonänqe, inqa ipäqäkkqe.

²⁹ Israitqä† iqua Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iutanji, eqä-pñä ‘hänesqäüä’ äqonänqä iqueni, qua-ye enqä-panä iu äkäkuwi. Itanqa Isipä iqua asä iu äkenä-tpu iqanquwänqa, eqä änyuäpätäkqe.

³⁰ Israitqä‡ iqua anä-himqä Jerikonji, hiunji 7 qanä kquvqanquwänqa, kiqä täknji qua iqi äpäknqqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutayi.

³¹ Leopä§ mbqä metñqä huiwä yanä vqä ii, ämaqä hinuä tämaqä iqä iquaqi, yeeqä itmetä yätamakä äwikqetani, qokä-apäkä Goti Iqueä kukñui hñgisana iqetänji, qui anä mimäknqä danä ikqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä eqäminqä iutanänji.

³² Nyi ‘iinjqä’ ätätmä tuwanji yqänä äqäka uwqämñqäta? Nyi kukñui Giriyonä* iquenqä, Barakä† iquenqä, Samsonä‡ iquenqä, ä Jepta§ iquenqä, nñ Dewiti iquenqä, Samueli iquenqä, itanqa hinuä-tqä iquauñqä, tmqä dinqe, hea homä iqanji, änä maeqä iqi. ³³ Goti Iquenqä quuvqä heqiyqä iutani, ämaqä iquautanä hñqua, qu ämaqä miqä kuapänänä iuqä mäkä-iqä iquauñi, ämawqätäuminuwi. Hñqua, suqä quvqe jänä imäkminuwi. Hñqua, nätmätqä Goti Iqu, “Etapmqänä” ätukqeunä ämaminuwi. Hñqua, laiyonqä iqua manä mayauqä ipñqä imäkminuwi. ³⁴ Itanqa hñqua, tä hänaqä naqänänji equmuäkminuwi. Hñqua, mäkä-huñqä iquauqä hionaqeunji äwimasiyäpiyä iuta mapäkonqä iminuwi. Hñqua, yänänäqñqä maeqä epiyä-qe, qänakñji yänänäqñqä ämaminuwi. Hñqua, mäkä iqänqe, näqñqä ämaminuwi. Ä hñqua, mäkä-iqä qua huiziutanä iquauñi, anji upñqä ändowäkatminuwi. ³⁵ Ga apäkä hñqua, käyämaqä ae äpäkonäpu, anqumä häñä vauqanquwä iquau, anji itmaminuwi.

Inäqe ämaqä hñquaunji, quwqä himä-wiunqä iqua, guä äkiqiyäuepu, “He Goti Iquenqä tuwä äwiyqäpi, ne henji evqatäwatatunqeeqä” tqanquwänqa, qu, “Ne äpäkonätanä, qua butanji anqumä häñä ävautanä, häñä

* 11:28 Anqumä Itmaqä 12:21-30 † 11:29 Anqumä Itmaqä 14:21-30

‡ 11:30 Josuwa 6:15-20 § 11:31 Josuwa 2:8-13; 6:25 * 11:32 Naqä-qua 6:11-8:35 † 11:32 Naqä-qua 4:6-5:31 ‡ 11:32 Naqä-qua 13:24-16:21 § 11:32 Naqä-qua 11:1-12:7

pmeqä meniŋque, ii aŋguänäŋiqä” kŋuä ämepu, himä-wiuŋqä iquau, “Oeyqä” ätumiŋuwi. Iutaŋi, himä-wiuŋqä iqua, iquauŋi änäänä äpäsqa äwäpu, pizqä äpäkmüwi. ³⁶ Huizi iquauŋi, himä-wiuŋqä iqua ewiiqä ätuäpu, ikukuwä äpäsäpu, ga guä woyqä ämäsäupu, guä äpmuatemiŋuwi. ³⁷ Huiuŋi, qu hikä äpäsäpu, hŋquauŋi, huiwi awä äqäqatäupu, ä hŋquauŋi, hionaqetä pizqä äpäkmüwi. Hŋqua, qäkämä maeqä, sipsipqä huiwitä, meme huiwitänä, imäkmbu ikämiŋuwi. Qu huiwä du yätamakqenqe äwa kiŋä ipu, haŋä-iqä hävemnäqŋqä metqätanŋuwäŋga, suqä aañä quvqä di itquamiŋuwi. ³⁸ Quwqä suqe, aŋguänäŋä eäqetaŋi, qu qua täutaŋi huiziquauqä ämäwqätäupiyä-qe, qu qoqoŋä, qua yeŋuä, aŋä ämaqä maeqä imä äqäyänäkipu, hikä himañä iutä, qua hovqä iutä äwäyäkämiŋuwi.

³⁹ Ämaqä eeqänäŋä iinä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä eqämiŋuwitaŋi, Iqu quŋqe, “Ämaqä jänänäŋä-quayqä” ätkqä-qe, qu qua täu yqänä äpmapiyänŋaŋi, nätmätqä Goti Iqu, “Nyi qu äwimniqeqä” ätätä guä ämäsäuekqe, mämeqä imiŋuwi. ⁴⁰ Ii tiinä etaŋgiyi. Goti Iqu ne qänaki äpmeŋquä iqunenyqe, nätmätqä aañä aŋguänäŋi, näwinyä imäkekqä iutaŋi, Iqu qokä-apäkä hiŋuiqändqe, qu-ganä qäyu timäuqä diŋqä mäwiŋgaŋi, ne eeqänäŋi ikikinyäŋä anä timäuqäŋqä äwiŋqqe.

12

Suqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwqenqä, ämänätqueqä iquauŋqä

¹ Ämaqä hiŋuiqändqä kuapänäŋä iinä iqua, änakuaqupu, quuvqä heqiyqenqä ämänätquetqänä. Iinä eäŋqe, suqä quvqä eeqänä, ne täka änamäkänqe, huätä eqvämäutanä, haŋä maeqä eanä, qañä tnäŋä äwätunquä-pa, suqä jänänäŋä Goti Iqu ne imäkquatunquä äwiŋgqä iuŋqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwquatunque. ² Ne ii imäkquatunquä diŋqe, hiŋui Jisasi Iquenyä äqunŋua uwquatunque. Iqu neqä quuvqä eqiyätunquä iu ävauqumuatätä, ikikinyäŋä timäutŋqä Imäkqä Iquvi. Iqu yeeqä iŋqe qänakŋi wimeniqä etaŋgqenqä kŋuä yänänäqŋqä indqänätä, womba iŋqä zä-huätatä iu wimeqänqe äwäwa miqä, yänä äqänätä tmi-tmiqä ämetä, zä-huätati äuŋgqe. Inŋi, täŋgaŋi Iqu quami, Goti Iqueqä zä-hawiu hipa ämuangisa äpme.

Goti Apiqu, ne suqä aŋguä imäkatunquä, inetqueqenqä

³ Iwä he hiqä-hiuä enyqä ipu mävquatämäuqä ipnqä diñqe, Ämaqä, suqä quvqä imäkqä iqua, quvqä kiinjä qäyä itquaminuwä-qe, Iqu yänjä äqänätä äpmakqä, Jisasi Iquenyqe, kñuä heyqutñqänänji.

⁴ He suqä quvqä ique ämävqätäuanä-tpu mäkä ipiyä-qe, heyaqä häñeqä kuapänäñi mäpäkäwiqä iqäqä änyänji.

⁵ Goti Iqu henyqe, “Nqä ymeqeqä” kñuä indqänätä, kukñuä yänjäñqä emäkätä etkqenqe, hui imäukuwä mandi? Iqu heñi,

*“Nqä ymeqä iquki, Naqä Iqu si äñguä imäkñqä, nätmatqä hmbu ikitqueqäqe, ‘Tä nätmatqä hiññiqeqä’ kñuä makiyqä yätñqe. Itañga Iqu tqä qämä-qämä iqe, jänä ikimäkñqä ikitqueqäqe, enyqä itnä mävquatämäuqä panä. ⁶ Ii tiinjä etañgiyi. Naqä Iqu, ämaqä iquenyqä äwinyätqä iqueni, äñguä imäkätñqä ämotqenqiyä. Ga Iqu ämaqä hñque, Iqueqä ymeqä eqä-pa itmetqä iqueni, hiqokä päsäñqiyä.”**

⁷ Hañä-iqä äänä emeqe, he, “Goti Iqu ne jänä nemäkätñqä inetquetqänä” kñuä indqänäpu, yänjäñqä tqäpñqe. Kaniqukua, quwqä ymeqä du itquetqäñuwä-pa, Goti Iqu asä ii etquetqäuä. Ymeqä, kaniqu jänä miwimäkqä hiñuinä äqunätñqe, äsqukä? Ymeqä iinj, aañqe. ⁸ Goti Iqu Iqueqä ymeqä eeqänäñi, Jänä Iwimäkqä-qu etañgqetani, heñi jänä memäkqä-säpi, he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä maeqä, ä heniqu maeqä-quenä hetpñinj. ⁹ He ti-injäñqä-pqe kñuä inä mapñqe. Apka äneemetqäñuwä iqua, ne jänänä inemäkqanquwiñqä yoqä naqänänjä äyä ämaetqäñu. Itañgqetani, Apiqu quuvqä äñatapkqä Iqueuä yäpä iqinyä itanä, iuta ne häñä-pmeqä metuñque. ¹⁰ Neqä apka, qu ne suqä jänänänji inemäkñqä, quwqä iwäsäuqä iuta imäkäpu, hñganqä mänetqueqä ipnä. Mä Goti Iqueqä jänänä inemäkqe, yätamäkqä äneyätä, Iqu suqä ikikinyänjinä itñqä-pa, ne-pqe asä iinjä nemäkätñqä inetquenä. ¹¹ Suqe, ne jänä inemäkqä iutani, hañä-iqä ämetanä, aquvänä miqä yanä. Ga qänakñi, ne suqä iquesa jänänä ae ätimäuanitani, ne suqä aañä jänänäñi ämetanä, äwqä hañuä-inqä pmenä.

¹² Iinjä iutani, hañä-iqä ämetqäñuwita, hiqä hipa eqiyämäunqetä, yukä yäunjuä-yäunjuä inqä änyäunjuwitäñi, qäyä eänä, enyqä miqä, yänjäñqä imäkmbu.† ¹³ Hänaqe, jänä imäupu upiyä.‡ Iwä yukä quvqä änyäunjuwä iqua, quannä mapäkñqä ipu, äñguä imämbñqänänjä.

* 12:6 Quamä-pmeqä 3:11-12 † 12:12 Asayä 35:3 ‡ 12:13 Quamä-pmeqä 4:26

Ne Jerusälemä änyä-hänä iu timatunquenqe, yänä qänquatuñque

¹⁴ He yänänäqñqe, ämaqä huizitä äwqä quvqä minqä, hanuä imbu, suqä ikikinyänä iunä iqäpñqe. Ämaqä ikikinyänä matimäuqä enqä iqu, Naqä Iqueni hinuä mäqunquä yänä. ¹⁵ Hesanä hñqu, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hñgi vqe mämeqä iqänqä, äñguänä mimbu. Ga hesanä hñqu, äwqä quvqä änyätä, huizi du yätquakä vqänqe, äñguänä mimbu. ¹⁶ Itanğa hesanä hñqu, suqä huiwä yanä inqe, Goti Iqu änatapkqä iu miqä, quvqä iqänqe, äñguänä mimbu. Angumä, hesanä hñqu, Iso iqu Goti Ique tuwä äwiyätä, qua täu-tañqänä indqänqä-pa, indqänqänqä äñguänä mimbu. Iqu ymeqä hitmqä-qu eä, kaniqueä nätmätqä iqu meqä iunji, ymisänä naqä-hñganä äñqä di, mbqä ikqe. ¹⁷ He näqñqä äyä enä. Qänakndani iqu nätmätqä ii angumä mamätä ikqe, änä mämeqä ikqe. Itanji iqu nätmätqä äñguänänji anji metñqenqe, kñuä kuapanä äqäminqä-qe, iqueqä suqä quvqenqä kñuä kunmäkñqä ikqetani, huänqä minqä ikqe.

¹⁸ He Jisasi, Iquenqä quuvqä eqiyätqänuwä Ique ätimäuquwi, qoqonä naqä-qakuä itmaqänäpu a mipñqä hmanji. Israitqä iqua qoqonä Säna iu ätimäukuwänqanji, tä naqänänä äsätä, hea mäma naqänänä äwitä, yunuä yänänäqñqä äqunätä, iqanji äqunquwi. ¹⁹ Itanğa hääwä tätqätanji äwipiwi, mä manä tqanji äwiyäpiyä iquenqe, qu zä kiñä ipu, Mosisi iqueni, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqänqe mänenqä iqiyä-qe,” änäänä ätqua äuminuwi. ²⁰ Qu kukñui, ämaqä-qe, hiveqä-yaqueqä-qe, qoqonä-epänqä täu qo äuiqäqä iquenqe, hikä pizqä päsqänqä tqanğa, zä ipu mämeqä ipiyitani, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqänqe mänenqä iqiyä-qe,” ätqua äuminuwi. ²¹ Qu nätmätqä iñä äwiyäpu, ga hinuä äqunäpiyinqä zä kiñä ipiyä iutani, Mosisi iqu-pqe, “Nyi aanä zä kiñä itmä, yäunuä-yäunuä iqänä” ätkqe.*

²²⁻²⁴ He iñiu matimäuqä, tiñiu ätimäuquwi. He qoqonä Sayonä iutä, Goti Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä anä-himqä Jerusälemä qäukuä yätunä ämatnänqä iutä, ätimäuquwi. Iqinji, tiñä iquau äwimequwi. Enätqä a änä matäuqänänä aquvä äqänäpu, yeeqä itqätanquwä iquautä, Goti Iqueqä ymeqä hitmqä, quwqä yoqe, qäukuä yätu äqänänqä iuqä aquväqñqä iutä, ä Goti ämaqeu kukñuä mitqä Iquesä, ññ ämaqä Goti “Jänänänä-quaiqä” ätätä, ikikinyänä ae iwimäkkqä iquauqä quuvqä iquautä, ga

Jisasi, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kuknuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutnqä imäkqä Iquesä, ga Jisasi Iqueqä hänjeqä ne pñqä-pñqä änekqä iquesänji. Hänjeqä iinjä iqueqä kuknui, äñguänänjä eä, hiñuiqänä Epo iqueqä hänjeqä ätminqä† iunji, ämäwqätäunä.

25 Naqä Iqu kuknuä tätqätangqe, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä danä iqänqe, hiñuä äqunäpu, äñguänä mimbu. Hiñuiqänänji, Iqu Israitqä iquau qoqonjä Säna iu ätuminqe, qu Iqueä kuknuä iunji, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä ikuwitanjä hanjä-iqe, zä äwäpu, mämäwqätäuqä ikuwi. Inji Iqu qäukuä yätuta kuknuä natätqätangqe, ne tuwä äwiyquque, iquesänjä hanjä-iqe, zä äwätanä mämäwqätäuqä yanqunä.

26 Goti Iqu, qoqonjä Säna iu kuknuä tquanğa, quae ämenjä ikqe. Mä Iqu tänğanqe, kuknuä guä ämäsäutä, *“Anğinjı Nyi ämenjä naqä-hñganä mimniñqe. İnğanı qua iquenyä mimniqä ma, qäukuä iqueni qäsä mimniqeqä”* ätkqe.‡ 27 Iqu *“Naqä-hñganäyä”* ätkqe, tiñinqeyi. Goti Iqu iinjä imäkätäqänğanji, nätmatqä Iqu imäkätä ekqe, ämenjä ämitä huätä mamäuniqe. Mä nätmatqä ämenjä-miqä yätqe, iinjä yqänä witnqä imäkäniqe.

28 Goti Iqueqänä ämiqe, ne ämenque, ii ämenjä-miqä yänä. Iqu qeqä wutqanği ii änätapqketanı, ne Iqueni, *“Si Änguä Iqä Iqukiyqä”* tquatuñque. Iutanı, ne Iqu ämänaqutäutangı äqunätanä, Iqueqä yäpä iqinyä itanä, itanğa, Ique yeeqä iwimäkatunquä dinqe, Iqueqä yoqe haqeqä ämaequatuñque. 29 Ii tiinjä etanğiyi. Neqä Goti Iqu, tä tnänänänjä äsätä, nätmatqä eeqänänjä tä änätñqä-panjä Iqueyi.§

13

Suqä Goti Ique yeeqä wimäkqenqä

1 He hñqunä-hñqunänji, quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñqe, kiinjä heñganğuti, qutä iqa uwqäpñqe. 2 Ga ämaqä hñqäqisanjä emequwä dunji, yeeqä ävätmepu, suqä, iquau heqä anjä iu miqe, mäwquatämäuqä pambu. Ii tiinjä dutayi. Ämaqä hñqua iinjä ipiyänğanji, qu *“Ämaqä du ävätmequnä”* kñuä ämakuwä-qe, enätqä iquau ävätmakuwi. 3 Goti Iqueqä ämaqä guä äpmenjuwä iquauñqe, he qutä anä äpmapiyä enqä-pa ipiyä dinqe, kñuä meqäpñqe. Ämaqe, huiziqua quvqä iwitqueqanğuwä iquauñqä-pqe, kñuä meqäpñqe. Ii he huiwi asitanjinä imbu, täñjä-hunqä meqenqe, näqñqä yasämä etanğpiyä.

† 12:22-24 Ipäqäkqä 4:10 ‡ 12:26 Hakai 2:6 § 12:29 Kuknuä-suqä 4:24

4 He eeqänänjä, suqä, qokä-apäkä ämanqä ätnänqä iqueni, haqeqä ämamäupnqe. Iwä qokä-apäkä ämanqä iqu, Goti Iqueuä hinuä iqinji, kiyä mamätqä, änguänänjä witätnqä imäkqanqpu. He näqnqä äyuwä. Huiwä yanjä hingi-hingi inqä iquautä, apäkä huiuqä, qokä huiuqä ditä ikiqä iquautäni, Goti Iqu quwqä suqenqä kuknuä ämitätä, kima väniqe. 5 Goti Iqu neni, *“Nyi heñi, nätmatqä maeqä pmapnqä emäkmänqce, maevquatämäuqä ymqänä”** natqanqgetani, he mbqänqänä enqä iquenyä iqa mäwqä ipu, *“Nätmatqä ne ae a äqätänqce, ii neqä qäyunänji ämenjunä”* knuä ämepu, äwqä hanuä imbu pmepnqe. 6 Ga Goti Iqueqä kuknuä yänänäqnqä nemäkqanji,

“Naqä Iqu yätamäkkä nyiyqä-qu etanji, nyi zä miqä danä imqänä. Ämaqe, qu nyinji, äki-äki indqueqanqppä-qe, Goti Iqu nyitä yqänä äpmenä”† tatonqce.

7 Ämaqä naqä he emeyäpu, Goti Iqueqä kuknuä etminuwä iquauqä knuä heyquätnqe. He nätmatqä eeqänänjä, quvaqä qanä äwätqätanquwä iuta ätimäukqenqe, knuä ämepu, qu quuvqä eqäminuwä-pa, asä inä eqiyqäpnqe. 8 Jisasi Kraisi Iqu, huäqinyqä, tänganqä, inga-inganqä huitanä makunmäknqä, asänänjä Iquvi. 9 Injä enqä-qae, kuknuä huitanä-huitanä yäpaqängisani ämeyätä, hänaqä Goti Iqueuä dunji ävquatämäuqä dinqe, änguänä mimbnqe. Neqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqnqä hiätnqe, ymisanjä iutanä ma, Goti Iqu qeqä imänqeuta yätamäkkä hingi äneyätnqä iutanänji. Ämaqä, ymisanjä äñqä kuknuä-suqä iu qänaknä itqänuwä iquauñi, suqä ii yätamäkkä mäwqä itnqe.

10 Ne hiqäva-imäkkä ttawä ämenqce, mä hiqäva-imäkkä namnä anjä iu itqänuwä iqua, ymisanjä ttawä iquesani ämepu, manqä ipnä. 11 Hiqäva-imäkkä naqä iqua, nanuä iutanä häneqe, suqä quvqä huätä mamäutnqe, anjä aanjä näwinyä Goti Iqueqänänjiunqä äma äpeminuwi. Inäqe, nanuä huiwä-guwä-yänä-manji, ämaqä hnqua-mända anä-himqä iunji yäpaqä mängisa äma äwäpu, tä ikaminuwi.‡ 12 Injä etanji Jisasi Iqu, Iqueqä häneqeta, qokä-apäki Goti Iqueqänänjä hipnqä iwimäkätnqe, tmi-tmiqä-tqe, anä-himqä iunji yäpaqä mängisa ämakqe. 13 Mä tängani, ne wombä inqä Iqu ämakqe, ne-pqä inä metnqe, anä-himqä yäuä iqueni,§ äväma yäpaqä mängisa äwätanä, Ique wimetunqce. 14 Qua täunji, ne anä-himqä äpakänä wiqe,

* 13:5 Kuknuä-suqä 31:6 † 13:6 Apqä Bukä 118:6 ‡ 13:11 Hiqäva-imäkkä 16:27 § 13:13 Täqinji, anä-himqä yäuä iqueni, kuknuä-suqä yäuä iquenqä atäunjuä eä.

maeqä-quneyi. Ne aňä-himqä qänaki pätñqä iquenyqä, hiñuä äqunanä äpmeñu.

¹⁵ Mä Jisasi Iquesañi, ne hea ique-iqueni, Goti Iqueqä yoqä haqeu ämaetanä, Iquenyqä hiqäva qäyquatunqce. ¹⁶ He qokä-apäkionji, suqä äñguänänjä dinä itquepu, qu nätmätqä hnjuanqä äwa iqanqppce, yätamakqä wipñqce. Suqä iñji imäkqce, Goti Iqu hiqäva-imäkqetäñji asänänjä äqunätä, yeeqä kiñjä äwinyätñqce.

¹⁷ Heqä quuvqä heqiyqce qui imäkqänqce, heqä ämeyqä iqua wäunui, hapä mäpmeqä itqänjäuä. Ga qänakñji, quwqä wäunüä iñjä imiñuwä iquauqä quatinqce, Goti Iqueni awä tupnuwänqce. Iutanji he iquau qätä äwiyäpu, yäpä iqinyä iqäpñqce. Iqua hesa äwqä hanjä-iqä mämeqä, quwqä wäunui äwqä yeeqä-tänjä iqäpñqä diñqce, he iñjä imäkqäpñqce. Qu wäunui äwqä hanjä-iqä-tänjä ipqce, henji yätamakqä meyqä yänä.

¹⁸ Ne hea ique-ique suqä jänänänjinä imäkatunquä änenyätñqä-qae, neqä suqä iwäsäuqä dunji, “Goti Iqueuä hiñuä iqinji, jänänänjuneyqce” kñuä yänänäqñqä ämeñu. Iñji, he Goti Iqu yätamakqä neyätñqä tääqä tqanqpu. ¹⁹ Mä Iqu nyinji, henyqä anqumä maqänä änändowatätñqä, tääqä tñqä kiñjä änyinjiyä.

Goti Iqu qunji äñguä wimäkätñqä, tääqä tqenqä

²⁰ Täñganji, Goti äwqä hanüä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, yätamakqä eyätñqä tääqä ätuätqänjä. Iqu neqä Naqä Jisasi Ique qua buta anqumä hanjä ävauqumuatkqce. Jisasi Iqu, Iqueqä häñeque, kukñuä guä ämäsäuekqä qäpu maeqä ique, yänänäqñqä iwimäkätñqä äwikqetani, sip-sipqä iquau Miqä Naqä-quvi. ²¹ Goti Iqu he Iqueqä äwiñqceunä qänaknä ipñqä diñqce, näwinyä äñguänänjä emäkätñqä tääqä ätuätqänjä. Ga Iqu Jisasi Iqueqä wäunüä dutani, ne suqä Iqu äwinyätñqce, eeqänänjä metunquä inemäkätñqä-pqce, inä änyinji. Ga Jisasi Kraisi Iqueni, ne yoqä naqänänji hea ique-ique vquatunqce. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä yäpaki

²² Nqä nyämaqäuä, nyi tuwanüä wänqäpu äqiyqä-qae, kukñuä, heqä qeqä-quuvqä imñji, yänänäqñqä emäkätñqä ätqäqä täunji, qätä äñguänä wipñqä kiñjä änyinji. ²³ “Neqä neyämaqä Timoti iqu, guä pmaminqä iuta ae iqtäwatukuwiqä” etqä. Iqu nyi maqänä nyimeqanqutqce, qäquye henyñqä hiñuänqä penyue. ²⁴ Heqä naqä ämeyätqänjuwä eeqänänjä iquautä, qokä-apäkä Goti Iqueqä eeqänänjä iquautäñji, “Nyi qunqä hui mimäuqä

iqänä” ätqenqe, iquau tupiyä. Ämaqä qua Italisañä äpkuwä iqua henyänqe, “Ne qunqe hui mimäuqä iqunä” ätqä. ²⁵ Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he änguä hiñgi emäkquätñqä änyinji.

Jemisi

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamakqä kuknuä hinqiqänjä

iquvi

Jemisi iqueqä tuwanuä täuñi, iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iqua suqä änguä iunqä qänaknä iqäpñqä motquetñqä, kuknuä kuapänä ätuätä iunqä äqäkqe. Qu näqñqä änguänäñi ämepu, iqueqä kukñuinqä kñuä änguänä indqämbñqä iunqe, iqu kuknuä ktqä kuapänäñi äqäkqe.

Jemisi Iqu kukñui yänänäqñqä tiinjä äyä ätkqe. Ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hinqänäwa mäpmeqä itä, ämaqä huizi-pqä iquauñi, suqä änguä iwimäkquätñqe. Ii tiinjñqä ämotqueqiyä. Iqu quuvqä yänänäqñqä hiäqiyätñqä inqe.

Jemisi iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jemisi Goti Hanjuwä Iqueqätä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä wäunuä-wiyqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he, Israitqä iquauqä awäkiqua 12 iquauta eqiyämanqquä iqunesanjä, ga anji, qua neqä du mäpmeqä danä, qua imimä äpmakäwänjuwä iquennqä äqiyqä. Yää ñqä-quauä.

Quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä iqenqä

² Ñqä nyämaqäüä, suqä quvqä hanä-iqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä huitanjä-huitanjä emetqätangutqe, he iinqe yeeqä dinä ipu pmepñqe. ³ He näqñqe, hanä-iqä hnjuä ätimäutä, hiqä quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä eyqäqe, hanä-iqä iinj qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqä emäkqi. He iinqe, yeeqä iqäpñqe. ⁴ Heqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä hetñqä dinqe, he hea ique-ique hanä-iqä qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqe. Inganji he Goti Iqueä suqä änguänänjä dinqe äwa miqä ipu, hiqä suqä änguä ikikinyänjä dunä ipñqänä.

⁵ Yänänäqñqä iinjä heqenqe, ämaqä hesanjä hnqu, suqä, kñuä änguä iwäsäuqänqä äwa iqe, iqu Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä vätnqe. Iwä ämaqä, Goti Ique yatñqä vqanquwä iquauñqe, Goti Iqu, äkasuwä mätkuä itä, nätmätqä änguänänjä di, kuapänänjä Vqä-qu eä, Iqu iquenji näqñqä vänä. ⁶ Ga ämaqä Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä ävätäqä iqu, "Goti Iqu ändapänqutiyä, ä mänapqä yänqutiyä?" kñuä mämeqä danä yätñqä. Iqu quuvqä yänänäqñqe, "Goti Iqu dapänqiyä" heqiyätñqe.

Ämaqä kñui, “Goti Iqu ändapänqutiyä?” indqänätñqä iqu, yuñui eqä-huänä nänji-täqi äqiyäuaquvämäuqä-paniqä. 7-8 Ämaqä iinjä iqu, kñuä hñquaqu-tänjä-qu eä, suqä itqä iunä miqä-qu, “Naqä Iquesani, nätmatqä hmbu mamqänä” kñuä di miqä yänä.

Nätmatqä maeqä iqtä, nätmatqä kuapänänjä-tänjä iqtänqe

9 Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, nätmatqä maeqä iqu, Goti Iqueä hinuä iqinj, yoqä naqä-tänjä-qu etanji, yeeqä itä, ‘änqiuqä’ tätñqe. 10 Mä ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä-qu eä, yoqä naqä quñqä-qu, iqueä yoqä iinj mändi päwiqanjan, iqu iinj yeeqänä yätñqe. Tiinjä äyuwä. Ämaqä mbqä yquayä kuapätänjä iqu, qätaqä hutqä äteyqiyätñqä-pa, aañqänqä hiänä. 11 Mäptqä haqä yändi äpeyätä, tnänänänjä tqanjan, qätaqä hutqe yäuä ätäpäsenä. Ga hutqä qeqätqe, ändasnänä. Asä iinj, ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä di, quwqä nätmatqä kuapänänjä iu wäunjuä yqänä itqätanqpi, qätaqä hutqä i ändasnänqä-pa, i dasmbnä.

Goti Iqu, suqä quvqä imäkqä dunqe, yamwiqä mäneyqä danä yänä

12 Ämaqä, suqä quvqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä iutanjä hanjä-iqä ämetä, yänänäqñqä ätqäunqä iqu, äñguänänjä äpme. Yamwiqä iqä wimeqanqä du, iqu ämäwqätäuqä dunqe, iqueqä kima, Goti Iqu iqueni, hänjä hea ique-ique pmeqä vqänqisanqe, iqu äñguä äpme. Ämaqä Goti Iquenyqä kiinj äwinyätñqä iquauñ, Goti Iqu quwqä kima, niqauqä hänjä hea ique-ique pmeqä-tänji ätenqä ii, vqänqe. 13 Hñqu suqä quvqä imäkätñqä yamwiqä iqä äwimeqe, ga iqu, “Goti Iqu nyi suqä quvqä imäkmqänqä yamwiqä änyiyqiyä-qe,” matqä danä iquätñqe. Suqä quvqä iqu, Goti Ique yamwiqä mäwqä danä yänä. Ga Iqu, ämaqä hñqu suqä quvqä imäkätñqänä yamwiqä mäwqä danä iquänä. 14 Neqä suqä quvqä imäkqä dunqä nenqä iqu, ne quanqä ämäneqäpima, suqä quvqä imäkatunquä yamwiqä neyquänä. 15 Suqä quvqä imäkmqänqä änenqä iqu, ii apäkä äwqä enqä-pa eä, ga suqä quvqä änyuequänä. Iwä suqä quvqä iqu, naqä yäuä eätä, äpäkonqe änyuequänä.

16 Iyää ñqä nyämaqä nyi kiinj änyinätñqäuä, he kukñui, “Goti Iqu yamwiqä änyiyqiyä” tqä iqu, iqu quanqä etätä, waqiyä etma uwqä dunqe, mäwimasiyqä iqäpnä. 17 Nätmatqä äñguänänjä qanyinä ämetunqe, ii Goti, tä we qäukuä haqä yätu äunätñqä iquau imäkkqä Iquesa päqtätanqiyi. Ktqä tä we-hunqä inqisanji, naqätä,

wänqätä, äyä mäüänä. Mä Goti Iqu iinjä ma, Iqu hea ique-ique suqä naqä-hnqunänji. ¹⁸ Äwiñqä Iqueqä dutäni, Iqu neñi, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänjä itänä änananyquäqe, iwä nätmatqä eeqänänjä duñi, ne ganä änaunyätä, ne Iqueqänänjä enju.

Goti Iqueä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä iqenqä

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, nätmatqä äti täñqe, näqñqä äñguänänjä hipñqe. Ämaqeuä äwqä tnäñi, Goti Iqueä suqä äñguä jänänänji, maeqä äyä etañgi, he maqänänji qätä wiyqä duñqä ipu, ga kukñuä tqä duñqe, maqänä mävaugä danä ipu, äkasuwä maqänä matqä danä iqäpñqe. ²¹ Iinjä eäñqä-qae, suqä kiyä mätqetä, suqä quvqä huizitä, huätä ätnämäupu, hiqä-hiuä mänä äkittqiyenäpu, kukñuä Goti Iqu hiqä qeqä-quuvqä yäpä imä vowä ikeqe, metpñqe. Kukñuä iqu, he häñi, qäuqu emäkäqumuatquänä.

²² Kukñuä ii ämequwä iuñi, qänaknä miqä, qätenä äwiyquenä equwi, hiyaqä kñui qui imäknäpu, näñä-täqñi hiqä-hiuä äwätqänä. Kukñuiuñi, qätä äwiyäpu, qänaknä iqä-quenä hipñqe. ²³⁻²⁴ Goti Iqueä kukñuä duñi, qätenä äwiyätä, iuñi qänaknä miqä iqä iqu, ii ämaqä hiñuä yäqñqä du hiñuä iqänätñqä-pa iyyi. Iwä iqu hiñuä iqängga äwäqe, iqueqä himä-manji iinjä äyitanä iqänäqe, maqänä hui äwinyätñqä-panjä iinjäqä. ²⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä kukñuä-suqe hiñuä yasämä äqunätä, naqä-qakuänänjä du qänaknä iqä iqu, iinjä ma. Goti Iqueqä kukñuä-suqä iqu, ikikinyänjä eä, suqä quvqä iquesa inequtawatquänä. Inji ämaqä iinjä hui mimäugä danä, a yänänäqñqä äqätä, qänaknä itñqä iquenji, Goti Iqu, ämaqä iqueqä wäunji, äñguä imäkquänä. ²⁶ Ämaqä hnqu, “Nyi Goti Iqueä äwiñqä du qänaknä iqunjqä” kñuä äme, iqu iqueqä manji äñguä mämiñqä iñqe, iqueä-kiuä quanğä ätnätä, Goti Iqueä äwiñqä du qänaknä itñqe, ii hiñgi itqäüä. ²⁷ Goti neqä Apiqueä hiñuä iqñi, Iqueä äwiñqä dunä qänaknä jänänänjä iqe, ii tiñi. Apäkä qokä äpäkoñqä, ymeqä kánaqä-känunua äpäkoñqä äpmeñuwi, qunqä kñuä ämetanä, hanä-iqä metqätanğuwä iuñi, yätamäqä vquatuñque. Itanğa huizi, suqä quvqä qua täutanä iqu ne kiyä inatmäqğänqe, Goti Iqueä hiñuä iqñi kiyä mätqä tqäuqñqe, neqä qanğä uwqe, äñguänänjä miñguatuñqueqä.

2

Ämaqä huiñi himäqi ämipu, huizi duñi tuwä ämäupu, miqä iqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, he neqä Jisasi Kraisi, yoqä naqä-tänjä Iquenyqä quuvqä eqiyänjuwi, he ämaqä huiunji ängüä ämipu, huizi dunji tuwä mäwiyqä pambu. ² Ämaqä qäkämä ängüänänjä imäknä, anguä hipae hiñqä hñqu, heyaqä anjä aquväqñqeu hemeqanğa, ga ämaqä nätmatqä maeqä, qäkämä äqäyäpkñqä imäkñqä hñqu, iqu-pqe heyaqä anjä aquväqñqeu inä hemenä. Ga inğanji he äänä ipñqe? ³ Iwä iinji, he ämaqä qäkämä ängüä imäkñqä iqueni, ängüä itquepu, “Yquvanä ängüä täu pmayä” tupñqäta? Itanğa ämaqä nätmatqä maeqä iqueni, “Nänqäqä pämä ätqäuqäti, pämä tqävä. Ä nyaqä yukä yäpä täqi quamä äpmeqäti, quamä pmayä” tupñqäta? ⁴ He suqä iinjä itqäpi, ii he hiqä kñuä iuta, hiqä-hiuä iwäsäupu, suqä asä iquenyä mitquatñqä itqänjä. He, ämaqä iwäsäuqä-qu eä, ämaqä dunji, iqueqä kñuä indqänqä quvqä duta iwäsäutñqä-panuenji.

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, qätä nyipu. Ämaqä qua täunji nätmatqä maeqä eänjuwä ii, Goti Iqu qu ae quuvqä heqiyqä naqänänjä-tänjä eäpu, ängüä pmeqänqä ätekqe. Ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquauñqe, “Qu nyaqä miqä iu pmeqänqeqä” ätenqe, ämaqä qua täu nätmatqä maeqä eänjuwä ii-pqe “Inä pmeqänqeqä” ätekqe. ⁶ Iqu iquau qäyä ätekqänqä, he quñi womba ipñqä itquetqänjä. Kñuä mapu! Heñji ekittqiyäpu, hanjä-iqä etapäpu, kukñuä metpñqä dunqe, tqukua ämeqepäma äwätqänjä? Suqä iinji, ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäqua etquetqänjuwi. ⁷ Goti Iqu heñji, Kraisi Iqueqä yoqä ängüänänji enyuätqä-qe, ga yoqä iunqe, kukñuä quvqä ätäpu, quñi tqukua imäkätqänjuwi? Ii ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäquayi.

⁸ Neqä Ämineyqä Iqueä kukñuä-suqä naqä hñquenyqe, bukiunji tuwanuä tii ätätä äqäkqe. “Tqä-täunqä äkinyätñqä-pa, ämaqä huizi dunqä-pqe inä kinquätñqeqä.”* He kukñuä-suqä iqueni, aanjä naqä-qakuänänjä itqäpi, he jänänänjä dunä itqänjä. ⁹ Iinjä qäyä etanji, he ämaqä huiunji, ängüä ämipu, huiziunji, tuwä mäuqä eänjuwi, he suqä quvqä imäkqä. Iwä kukñuä-suqä iqu, “He suqä qui imäkqä-quenjqä” ätätä ämetquenä. ¹⁰ Ii tiinjä etanji. Ämaqä hñqu kukñuä-suqä eeqänänjä dunji qänaknä itä, hñquenä ävausqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä enqä-panjä iquvi. ¹¹ Goti Iqu tii ätkqe. “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanjä mikiqä ipñqeqä.”† Itanğa iqu tiinjä-pqä inä ätkqe. “Ämaqä pizqä

* 2:8 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 2:11 Anğumä Itmakqä 20:14

mapäsqä pambiyä."‡ Iwä ämaqä hñqu, apäkä huisä, huiwä yanä mikiqä itqä-qe, iqu ämaqä pizqä äpäsqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä-quvi. Ii enqä-panji, he ämaqä huiunji, ängüä ämipu, huiziunji, tuwä ämäuqä eänjuwi, he kukñuä-suqä ävausqä-quenji.

12 Goti Iqu kukñuä-suqä, ne suqä quvqä iquesa inequtawatqä ditäni, neqä suqe iwäsäunige. Inji he kukñuä ätäpiyä iu, wäunuä ipiyä iu, nätmätqä äki-äkitanä imäkpnqe, he kukñuä-suqä iinjä iuqä yäpä iqä pmetanquwinqä kñuä yasämä indqängpnqe. 13 Ii tiinjä itanjiyi. Ämaqä hñqu, hñquenyqä qeqä matmäkqä imitätqe, Goti Iqu iwäsäutäqänganji, Iqu ämaqä iquenyqe, qeqä matmäkqä yäniqe. Mä ämaqä, huizi dunqä qeqä ätmäkmitätqä iqu, iwäsäuqänganji, iqu ämäwqätäunige.

Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe

14 Nqä nyämaqäüä, ämaqä hñqu, "Nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänänä" ätätä, iqu suqä qäyunä miqä itnqe, iqueqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqe, qäyuta? Quuvqä heqiyqä iinjä iqueni, anqumä hänä iqumuatäniqäta? 15-16 Tasi-gua, nanyi-napqa hui qäkämä aanqä eä, ymisänä dänqä itqätanquti, ga hesänä hñqu kukñuinä, "Goti Iqu ängüä ikimäkqanquti, si äwqä-qeiqä inqä äpmanä, dnä emäknnä, ymisänä dänqä miqä pmetätñqä änyinjyiyä" ätuätqä-qe, nätmätqä äwa itanqenqe, mäwqä iqäqe, iinjä qäyuta? Oeyä. 17 Quuvqä heqiyqä-pqe, iinjä. Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe.

18 Itanga ämaqä hñqu, tii tuänqiyä. "Ämaqä hui quuvqä eqiyäpiyitanji, hänä pmapnqe. Hui suqä ängüä du imäkäpiyitanji, hänä pmapnqe." Iqueni, nyi kima tii tumä. "Si, suqä ängüä du mimäkquki enqe, si quuvqä eqiyätqäninqe, nyi näqnqe äänä hemqe? Mä quuvqä heqiyqä nyaqe, suqä ängüä iqu qäsä enqe, ii ämäkätquenqiyä." 19 Si quuvqe tii äyä eqiyätqänä. "Goti Kiqä-kiuänänä Iquvqä." Ii ängüä etanqä-qe, dnä quvqä iqua-pqe, quuvqä asä ii eqiyäpiyä-qe, iqua zä kiinjä ipu, yäunuä-yäunuä itqänä. 20 Ämaqä hñqu quuvqä eqiyätä, wäunuä mimäkqä etanqutqe, iqueqä quuvqenä heqiyqä iqu häukui maeqe. Ämaqä mnauä guä maeqä iquki, kukñuä iqueqä qakuinqä näqnqä hisnqä kinqanqutqe, qätä wi. 21 Ainqanji, neqä awiqu Aprähämä§ iqu, Goti Iquenyqä hiqäva imäkätñqe, iqueqä ymeqä Aisakä iqueni,

‡ 2:11 Anqumä Itmakqä 20:13 § 2:21 Ipäqäqä 22:1-10

hiqäva-imäkqä ttawä haqeqi äwäteqanngqenqä, Goti Iqu iqueni, “Ämaqä jänänänjukuiyqä” ätukqe. ²² Iunji hinuä äqunännä? Iqueqä quuvqä heqiyqä dutä, ga iqueqä wäunuä iqä ditäni, qäquaqu naqä-huinyä äwiqetani, iqueqä quuvqä heqiyqe, naqä yäüä ekqe. ²³ Goti Iqueä bukä iunji, “Aprähamä iqu Goti Iquenyqä quuvqä heqiyätqätangi, Goti Iqu iquenyqe, ‘jänänänjueqä’ ätkqe qä” ätä äqänänqe,* Aprähamä iqu Aisakä iqueni i imäkqannga, häukui äqäkqe. Ga “Aprähamä iqu Goti Iqueqä käyamaqä-queqä” ätnä.

²⁴ He qätä ae äyä äwiyqä. Quuvqä heqiyqä iinänqe, Goti Iqu ämaqä hñquenyqe, “Iqu ämaqä jänänänjueqä” matqä danä yänä. Iqu suqä änguä itqätannguti, ga Goti Iqu iquenyqe, “Ämaqä jänänänjueqä,” qakuä iuta tänä. ²⁵ Ga apäkä Leopä, mbqä metnqä huiwä yanä vqä ii, ikqä-panjä iinji. Ämaqä Josua iqu hinuä tämaqä iynqä ändowatkqä iquaquini, ii yeeqä ävätmetä, hänaqä huiu-mända ändowatätä ikqenqe, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Jänänänjuyqä” ätkqe. ²⁶ Huiwiqum quuvqä maeqe, ii pizqä ae eä. Ii enqä-pa, ämaqä hñqu, suqä ängui mimäkqä, quuvqä dinä eqiyätnqe, iqueqä quuvqä heqiyqe, ii pizqe.

3

Suqä waqiyä miqä danä, tewi änguänänjä minqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu suqä du iwäsäutqanngani, näqñqä-vqä iquneni, iqu hänjä-hänjä mämäneyqä yäniqe. Ga hesani kuapänänjä hñquenä, “Nyi näqñqä-vqänqä emqänä” knuä mämeqä pambu. ² Hea kuapänänänngani, ämaqä eeqänänjune qämä-qämä itanä, nätmatqä kuapänänänqä waqiyä, suqä quuvqä du äqutäumautunque. Mä ämaqä hñqu iinji miqä, iqueqä tewi änguänänjä äminyätñqä iqu, iqu iqueqä yukä-hipa-pqe änguä iinjä eä, ikikinyänjä-queyi. ³ Tewi, tiinjä enqä-payi. Hosi, qu qani ne änenyätanngqä du upñqenqe, quvaqä manjä dunji ainqä wänqä hmbu äyä äktävetunque. Quvaqä manjä dunji ne ämitaqä dutani, hosi naqä-queñi inñi-inñinqä mäwqatatunquänä. ⁴ Yimba-pqenqä knuä mapu. Naqänänjä eä, yunuä naqänänjä iqu miqanñi äwätñqä-qe, inñi-inñinqä mäwqatqä ipu, aanjä quuvqä wänqänänjäpiyi. Iwä yimba miqä iqu, inñi wätñqä winñanñi, nätmatqä wänqä ipini inñi ämaiqaqe, ga inñi wänä. ⁵ Ga tewä ii-pqä, asä iinji. Huiwitanä nätmatqä wänqänänjäpu eäqä-qe, ipu hñgisa itä, kiqä yoqe haqä yätu ämaenätqä. Tä tmñä wänqänänjä hmbisanñi, qoä-qamqä* naqänänjä huiu

* 2:23 Ipäqäkqä 15:6

* 3:5 Jemisi iqu ‘qoä-qamqä’ maqiyqä ikqe. Iqu ‘qäüqä’ äqäkqe.

tä ämänyätä, nätmatqä eeqänäni tä nätnqä dinqe, knuä mapu. ⁶ Ga tewä ipu, tä piyi. Ipu neyaqä yukä-hipa iutañä hmbu eäqä-qe, suqä quvqä huitañä-huitañä imäkätä, huiwä dunji, eeqänänjä quvqä kiyä imätmäkätä, ga quuvqä hänä-pmeqä iunji, tä enqä-pa evätäutqäuä. Tä ii, kiqä penqä iqueqä tä mäeusqä sqä dutañä te. ⁷ Ämaqe, qu hiveqä-yaqueqä, yñjä-tänjä, qämäkä, huänggä-hämapäkä, guäkiqä imäkquwi, qu qänaknä ipnä. ⁸ Mä tewi guäkiqä imäqä-pqe, aanqe. Tewä ipu, kuknuä quvqä dinqe a makiqätñqä danä yänä. Nätmatqä quvqä, ämaqä pizqä imäqä di manguä ämnä. ⁹ Tewä asitäni, neqä Goti Apä Ämäneyqä Iquenyqä 'änguiqä' ätätanä, ga anqumä tewä asitäni, ämaqä Goti Iqu Iqueqä-kiuä enqä-panä imäkkqä dinqe, kuknuä qui imäqä ätätunqe. ¹⁰ Tewä asä iquesani, änguinqätä, qui imäqenqätä, qäquaqu ätimäutqä. Nqä nyämaqäuä, iinji quvqeqä. ¹¹ Eqä esquä asiquesani, eqä änguitä, zä iqetä qäquaqu mapqä yänä. ¹² Nqä nyämaqäuä, zä-eaqi, zä-olipqä häukui qiyäniqi? Itanqa guä-wainqä-pqe zä-eaqä häukuä qiyäniqi? Itanqa eqä esquä, zä iqä äpätñqä di, anqumä eqä ängui mapqä yänä.

Suqä, knuä änguä iwäsäuqänqe, haqä yätuta mapiyä

¹³ Ämaqä hesañä hnqu, suqä, knuä änguä iwäsäuqetä, näqñqä änguänänjitä ämeqä-qu sätäti, ga iinjä iqu, iu qänaknä itä, iqueqä yoqe haqä mämaenqä danä, iqueqä qani änguänä ikiquätñqe. Iwä ämaqä-pqe, ique äqumbiyi, iqu iinjäqu äyä etanquti qumbñqenqä. ¹⁴ Mä he ämaqä dinqä äwqä quvqä enyätä, himä quvqä imäkäpu, yoqä naqä haqä yätunji hiqä dinä witñqä itqänuwä iquenä, hiqä näqñqenqä naqä-naqä ipu, naqä-qakuä dunji makittqiyeqä iqäpnqe. ¹⁵ Näqñqä iinjä ii, qäukuä yätutanä maetqe, kiqä qua täutanä eä, ga Goti Iqueqä Dñä Iqu mäwqä danä, ämaqeucqä yäpä imda, dnä quvqä iquauqä näqñqä enqä-panä eä. ¹⁶ Ämaqä, ämaqeunqä äwqä quvqä äwinyätä, yoqä naqä haqä yätunji quwqä di, maembñqä ipiyä-tänjä ii, quamä yasämä mäpmeqä danä, suqä quvqä äki-äkitanji, imäqäpnä. ¹⁷ Mä ämaqä, suqä, knuä änguä iwäsäuqänqe, haqä yätuta ämepiyä-tänji, kiyä mätqä hnjuä mamäqä eä. Iwä ämaqä huizi ditä äwqä naqä-hñqunä inqänqä imäkäpu, qeiqi itquepu, qätä ipu, ämaqä dinqä qeqä tqanquti änguä du iwimäkäpu, ämaqä eeqänänjä dunji suqä asä inä itquepu, suqä änguä dinqä manjinä matqä ipu, iqäpnä. ¹⁸ Äwqä naqä-hñqunä inqänqä imäkätqänuwä ii, äwqä naqä-hñqunä imbu, suqä änguä jänänäni quuvqä

tämñi imäkqäpnä. Ymisañä häukuä änguä äqäyqä enqäpa, änguänäñä dinä mitimäunä.

4

Qua täuñiunqä näueqä mimäkqä, Goti Iqueä yäpä imä pmeqenqä

¹ Heyaqä awä iqinji, kukñuä näñi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqäñuwi, qakui squäpisa timäutqäuä? Suqä iinqä heñqä di, heyaqä äwqä imñi, mäkä qiyänqanqawä iuta, maeqä inä? ² He hnjuanqä kiinjä enyätanqqä-qe, mämeqä danä itqäñuwi. Iwä iinji, pizqä päsqä dunqänä ipu, kukñuä näñi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqäñuwi. Nätmaqä he enyätanqqä isua, mämeqä danä ipu aanqä eäñuwi, he Goti Iquenji yatñqä mäwqä itqäñuwiutayi. ³ He yatñqä vqanqawänqanji, mämeqä danä itqäñuwi, kñui qäyasäqi ämapiyänqga vqanqawä dutayi. Kñui, äwqä yeeqä inqä hiqä iunqänä hiyätanqgi iyi. ⁴ Apäkä qokiquau äväma ikitqäñuwä-pa, he Goti Iquenji ii itquetqänä! He änyä mañqäta? Qeqä etqe, nätmatqä qua täuñiunqä etqäqe, ii Goti Iquenyqä äwqä wiunqä-tänji. Iwä ämaqä hnqqu näueqä qua täuñiunqä imäkqe, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä wiunqä täñä-qu imäkñgi. ⁵ Goti Iqueä bukä iunji, kukñuä tii ätnä. "Goti Iqu quuvqe neyaqä yäpä tämä äpmuateänqä dñji, hiñgi ikiqänqä mäwqatämäuqä, ne Iqueqänä hiatunquä kiinjä äwinyä." He iinqe, hiñgi ätnänä kñuä eyä? ⁶ I äqäqe, Goti Iqu qeqä imänqeuta, hiñgi nätapqä di, aanjä naqänänji. Iwä Goti Iqueä bukä iunji, kukñui tii äyä ätnä.

*"Goti Iqu, ämaqä yoqä naqä mañqanqawä dunqe miqä itä, mä ämaqä yoqä naqä mämañqä iqanqawä iunji, Iqu iquauñqe, qeqä imänqeuta hiñgi vänä."**

⁷ Iinñqe he Goti Iquenyqä ipu, Iqueuä yäpä iqi iqäpnqe. Setänä iquenyqe yänänäñqä tqäpnqe. Iwä iqu iqi mikiqä, zä wänä. ⁸ He Goti Iquenyqä qäqiqi ppñqe. Ga Iqu henñqä qäqiqi pätnqänä. Kñuä hnqqaqu-hnqqaqu ämapu, suqä quvqä iqä iquenä, hiqä hipainji, asñä huätä äqiyämäupu, hiqä qeqä-quuvqä imñi, ikikinyänä imäkmbu. ⁹ Hiqä suqä quvqenqä änä maemänqä iqäqe, huäqä-hunqä ipu, ka ipu, kñuä qäpnqe. Tä säwqä itqäñuwä ii, huätä ätnämäupu, ka ipu, kñuä qäpnqe. Yeeqänä itqäñuwä ii, huätä ätnämäupu, äsmanqunenä pmetpnqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueuä hinjuä iqinji, yänji-yänji miqä-quenä, hanjuä pmetpnqe. He ii iquwi, Goti Iqu he yänji-yänjinyä ipñqä emäkänä.

Hesañä hnqqaunqe, kukñuä quvqä hui matqä iqäpnqe

* 4:6 Quamä-pmeqä 3:34

¹¹ Nqä nyämaqäüä, hesañä hñquauñqe, kukñuä quvqä matqä iqäpñqe. Ämaqä, hesä quuvqä anä eqiyätñqä hñquenyqä kukñuä quvqä ätätä iquenñ iwäsäuqe, ii iqu tii iqi. Iqu Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä kukñuä quvqä ätätä, ga kukñuä-suqä iquenñ iwäsäuqi. Iñä iqe, iqu kukñuä-suqä iqueuä yäpä iqi mäpmeqä, ique iwäsäuqä äpme. ¹² Kukñuä-suqä-pqä imäkätä, eätä, iwäsäuqä-pqe, Kiqä Hñqunäyi. Goti ämaqä dunñ, häñä iqumuatqä-qu, ä qui imäkqä-qu, Qäquvi. Iñä enqe, ga ämaqä huizi dunqä kukñuä ätätnä iwäsäuqe, tqukiyi?

Hiqä yoqe haqä ämaenñuwi, ii aanä suqä quvqe

¹³ “Tängañä-qe, awingañä-qe, añä-himqä naqänänñä hñquenyqä äwätmä, quväukuä äpmamä wäunñuä itmä, mbqä kuapänänñä-tänñä himqänä” ätätqänñuwä iquenä, tängaññ nyi qätä nyipu. ¹⁴ Iññ, he hiqä awingä pmeqä dunqe, änyä maqñqä enñ. Hiqä quuvqä häñä-pmeqä ipu, qaquvqä zññitä äwitä, maqänä hma eqä-pa iññ. ¹⁵ He tiññä tññqe. “Naqä Iqu äwinyätanñutqe, ne häñä yqänä äpmenä, nätmätqä ne kñuä ämenquä ii, imäkqäwqä-quneyqä” tññqe. ¹⁶ Mä he, “Ne nätmätqä naqä ii imäkänñunä” ätäpu, hiqä yoqe haqä ämaenätqänñuwi. Suqä hñgisa iññä iqe, ii aanä quvqe. ¹⁷ Iñññqe, ämaqä hñqu äññuä imäkqä dunqe, näqñqä yasämä eäqä-qe, iqu ii miqä iqäqe, Goti Iqueä täñññgisaññ, ämaqä iqu, suqä quvqä-tänñue.

5

Ämaqä nätmätqä aanä kuapä-tänñä iqua, hanñä-iqä naqänänñä mapñqäüä

¹ Ämaqä nätmätqä aanä kuapä-tänñä iquenä, tängaññ qätä nyipu. Suqä hanñä-iqä naqänänñä hemetñqä iqäqe, kñuä zä-zääqä ivqänäpu qäyqäpñqe. ² Heyaqä nätmätqä kuapänänñi ae pizqä itä, kukuiñuä iqäqe. Heyaqä mññä guäqä qäkämä äññuänänñi, imätanñuä ae äqukqe. ³ Heyaqä golqä-sua, silpa-sua, ikukua iwiqe. Iwä ikukua iwiqä di, ii heyaqä suqä quvqe ätnänñäqi ämaetä, ga heyaqä huiwä iquenñ, tä enqä-pa henänñiqe. Yquayä pñqä kuapänänñi, hea yäpaki ae qäqi hetqätanñga ämäqumuatätqänñä. ⁴ Hiññuä qumbu. Ämaqä heyaqä wäunñuä du ymisaññä emiyätqänñuwä iuqä mbqe, qäyunä mimäkqä iquwä mbqä iqu, Goti Iqu kima etquetñqä tääqä ätätqäüä. Ga wäunñuä heyqä iquauä zä-zääqä tqe, Naqä Yänñänñqñqä Eeqänänñä-tänñä Iqueuä qätä huä dunñ, ae äpaquvqe. ⁵ He hea ique-ique qua täunñ, nätmätqä kuapä-tänñä

eäpu, yeeqänä iqämanätqänä. Ymisañä änäpu, kätä nänyuämäutqätanquwänğa, hea he pizqä emäkqä iqu, ae qeyi. ⁶ He ämaqä suqä quvqä miqä, jänänänä iqä dunji, kukñuä ämitäpu, pizqä äqäyäpäsäpu itqänjuwä-qe, qu henyqe hoptäwä miqä itqänjuwi.

He hanjä-iqä ämepiyä-qe, qundqändqä miqä pmeñqe

⁷ Nqä nyämaqäüä, he hanjä-iqä qäyä ämepiyä-qe, Naqä Iqu äpqänğanqä qundqändqä miqä hinjuä äqumbu pmeñqe. He näqñqä äyuä. Ämaqä wäunjuä-tänä iqu, ymisañä naqä yäüä äunyqñqä hinjuä äqunä äpmeqänğanji, “Piyä qiyänqutiyä, äänä yänqutiyä” tä, qundqändqä miqä, iqu qeiqi hinjuätänä äqunä pmetänä. ⁸ Iwä Naqä Iqueqä äpätñqe, ae äpätä qäqi äwiqäqe, he-pqe hanjä-iqä qäyä ämepiyä-qe, pemä ipu, qundqändqä miqä, hinjuä äqumbu pmeñqe.

⁹ Nqä nyämaqäüä, hesañä hñquaunqe tuwänği kukñuä matuwänqä pambu. Kukñuä ämetätä iwäsäuqänqä-tänä Iqu, ae qäqi näwi imäknä ätqäüä! ¹⁰ Nqä nyämaqäüä, ämaqä, kukñuä awä-tqä hinjuiqändqä iqua, iminjuwinqä knuä mapu. Qu Goti Iqueuä yoqenqä awä ätpiyänğanji, hanjä-iqä quvqä ämepiyä-qe, qu qundqändqä miqä iminjuwi. He qu iminjuwä iu äqunäpu, ii iqäpñqe. ¹¹ Hinjuä qumbu. “Qu suqä hanjä-iqä iini qäyä ämepu, yänänäqñqä ätqäüwa äwätqänjuwi, qu äñguänä pmeqä-quayqä” äyä ätätunque. He Jopä iqu hanjä-iqä ämetäqä-qe, yänänäqñqä ätqäüwa wätqätanği, hitunjuändqänji Naqä Iqu nätmatqä äñguä äwikqenqe, näqñqä äyä enä. Naqä Iqu nenyqä huäqä äwunätä, qeqä äwimänätqäüä.

¹² Nqä nyämaqäüä, kukñuä, huiziu ämawqätäunqä iqu, he tii miqä ipñqe. He “Nyi naqä-qakuä äktqänä” ätäpiyänğanji, he hñqueä yoqenqä matqä iqäpñqe. Qäukuä iqueqänqä, qua iqueqänqä, ä hñjua-hñjuanqä matqä iqäpñqe. Naqä Iqu kukñuä ämetätä mewäsäuqänqe, he “ññqä” ätquwi, “ññqä” dunä tqäpñqe, ä “Oeyqä” ätquwi, “Oeyqä” dunä tqäpñqe.

Ämaqä jänänänä iuä tääqä tqä di, aanjä yänänäqñqä eä

¹³ Hesani tqu-tqu hanjä-iqä ämetñqä sätäti, iqu Goti Iquenyqä tääqä tätnqe. Hesani tqu-tqu aquvänä itä äpmetäti, iqu Goti Iquenyqä apqä ätätä, Iqueuä yoqe haqä mamäuquätñqe. ¹⁴ Hesani tqu-tqu tänä-yaqä-tänä äpmetäti, iqu quuvqä heqiyqeu miqä iquauñi, tääqä tuätumetñqe. Iwä qu iqueni, olipqä eqä aowi äwiqatäpu, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä tääqä tññqe. ¹⁵ Qu yatñqe, iquenyqä naqä-qakuä quuvqä eqäpu iquwi, Naqä Iqu

iqueni änguä iwimäkätä ävauqumuatänä. Ga iqu suqä quvqä imäkmitätqe etanqutqe, Naqä Iqu iqueqä suqä quvqä iinj, huätä ämuämäutä, äwqä hanuä inyänä. ¹⁶ Iinj enqä-qae, suqä quvqä dinqe, “Nyi iinj itnqeqa” awä ätnäpu, Goti Iqu änguä emäkätinqä dinqe, he Iquenyqä tääqä tqäpnqe. Ämaqä jänänänjä iquauä tääqä tqä di, hanuä maetqe, aanjä yänänäqinqä eä, wäunuä itä häukuä qäyänä. ¹⁷ Laisa iqu ne enqä-pa iinjäqu eäqä-qe, qua iunji piyi maqiyqä yätinqe, iqu tääqe enyqä itä, matqä iänqe. Ga piyä maqiyqe, quväukui 3, qanji 6 äpäwänqe. ¹⁸ Ga iqu anqumä tääqä tqanji, qäukuä iqu piyä mequatäwatqanji, qua iunji ymisänjä ekqe.

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqäüä, hesänjä hñqu, naqä-qakuänänjä dunji, qäyunä mäpmetanji, ga hñqu iqueni, anqumä naqä-qakuinqä ätuma äpqäqe, ii iqu suqä änguänänjä iqi. Kuknuä tquenyqe, kñuä änguänä eyä. Ämaqä hñqu, suqä quvqä imäkqä hñquenyqä äwätä, iqueqä suqä di ävquatämäutinqä yätamakqä ävqäqe, ga suqä quvqä imäkqä iqueqä quuvqä ipu, äpäkonqä dutanji hänjä iqumu-atquänä. Iwä suqä iinjä dutanji, iqu suqä quvqä kuapänänji, Goti Iqueuä hinuä iqi mäwiqä yätinqä imäkquänä.

1 Pitä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänjä

iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä hanjä-iqä naqänänjä metqätanjuwä iquauñqä äqäkqe. Ii iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäññqä iwimäkätñqä iinñqä. Iqu qu kuknuä äñguä Jisasi Kraisi Iquenñqä kñuä anjumä indqämbñqä ätukqe. Jisasi Iqu äpäkonätä anjumä ävauqetanji, Iqu anjumä päniqä iinñqä kuknuä guä ämäsäuekqe. Inji iqua kuknuä guä ii ämäsäuekqenñqä kñuä indqänäpu, Iqu äpñqä iinñqä hiñuä äqämbu pmeññqe.

Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iqua, hanjä-iqä mapnä. Ii naqä-qakuä etanñqä-qe, ii iquauqä quuvqä heqiyqä iunji, yamwiqä vätnqä iunñqä wimenä. Iinñqä etanñgi, Kraisi Iqu anjumä äpätqänñanñqe, qu quuvqä yänänäññqä hiqäpññqe. Itanji hea inñanji, qu kima äñgui mapnuwänñqe.

Pitä iqu, tuwanuä tquenñqä kuknuä ätkqenñqä

¹ Nyi Pitä ämaqä Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämñqä änändowatkqä iqunä, he qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ekqä iquenñqä nyi tuwanuä tiinñqä äqiyqä. He anñqä-himñqä naqä-qakuä hiqä maitanñgi, qua Pondisi iu, Galesiya iu, Kapatosiya iu, Eesiya iu itanña Bitiniya iu äpmakäwänjuwä iquenänñqe. ² Goti eeqänänñjuqä Kaniqu, nätmätqä änä timäutñqä iinñqä näqñqä eä, atäunjuä heyqanñgi, Dñä Äñguä Iqu, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä hipñqä emäkkqe. Iinñqä etanñgi, he qätä äwiyäpu qänaknä ipu, itanña he äñguänänñqä hipñqä, Iqu Jisasi Kraisi Iqueä häñqetä emñqäyqänñqä atäunjuä ekqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeutä hiññgi vqetä, äwqä hanjuä inñqä pmeqetä, aanñqä kuapänä etapquä.

Hänjä-pmeqä äñguänänñi, qäukuä yänji äwiñqenñqä

³ Ne Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä matnämäuatunñque. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Iqu eä, Iqu Iqueqä Kaniquvi. Iqu nenyqä qeqä kiinñqä natmäkätnqä-qae, nenji änyä-hänñi änanyquäqe. Iqu Jisasi Iquenñi, qua buta hänjä ävauqumuatkqeta, ne änyä-hänñä iinñi, nätmätqä äñguänänñqä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniññqä, kñuä iqä yänänäññqä ämenä, hiñuä äqänänä pmetatunñquä, änanyquäqe. ⁴ Nätmätqä äñguänänñqä iinñi, Goti Hanjuwä

Iqu hiyaqñqä qäukuä haqä yätu ämitqäüä. Qäukuä yänjini, nätmätqä iinj, qui mimäkñqä itä, pizqä miqä itä, qäpu maeqä yäniqe. ⁵ Heñi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqä duñi, qui mimäkñqä danä ipñqä, hñjä iqumuatqä duñqä ämeyänä. Hñjä iqumuatqe, ae näwi, ätnänäqi yäpakänga timäunä.

⁶ He iinjce aañä yeeqä naqänänä äyä itqänä. He tängani hañä-iqä huitañä-huitañä etapätqätanquwi, qäyä ämepu, hañä-iqä iinj hñganqä mämeqä danä, yeeqä yqänä itqänä. ⁷ Hañä-iqä iinj, qu mbqä golqä yamwiqä tä du häkiyä äyäqiyätqänuwä-pa, heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä eyätä, ii emetqäüä. “Naqä-qakuä mbqä golqä tiyä, hui tiyä” tpu, yamwiqä tä du häkiyä qäyä yäqäpñqä-qe, qui imäknäniqe. Heyaqä quuvqä heqiyqe, mbqä golqä qui mimäkñqä äñguänänä ämitqänuwä duñi, ämäwqätäüä. Ga heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä iinj, tiinjä mänätquequänä. Jisasi Kraisi Iqu, hiunji yäpakä ätnänäqi äti ätimäutäqängani, henyqä yeeqä naqänänä itä, yoqä naqä etapätä, yäniqä iinjce. ⁸ Hinuiqändä, tängatäñi, he Iqueni hinuä mäqunquä ipiyä-qe, hiqä äwqä imñi, he Iquenyqä henyätanqi, quuvqä eqiyäpu, yeeqä naqänänä äyä itqänä. Yeeqä iqä iinj, aañä naqänänä, ämaqäpñqä hñqu, “Iinjqä-iinjce” änä mätqä yänä. Ii yeeqä injqä qua täunji, näwinyä eeqänänä ämäwqätäüä. ⁹ He hiqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwinqe, ga Goti Iqu heñi, anqumä hñjä emäkäqumuatätqätanqñqä, he yeeqä iuta itqänä.

¹⁰⁻¹¹ Hñjä iqumuatqä tquenyqe, Kraisi Iqueqä Dñä Iqu, hinuä-tqä iquau änyä, “Kraisi Iqu hañä-iqä huitañä-huitañä ämetä, itanga qänakndani, Iqu yoqä naqä meni qeqä” awä näwi ätuminqe. I tuätqätanga, iqua, “Goti Iqu heñi, Iqueqä äwinqä duta suqä äñguänänä emäkäniqe-qe” hinuä ätminjuwi. Ii ätäpiyä-qe, qu näqñqä äñguä mapñqe, “Iqu äkñga äpätä, squäsua timäunqutiyä” tpu, qävqä yasämänä iminjuwi. ¹² Qävqä i iqanquwänga, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, kukñuä iinjä ätäpu, yätamäqä quwqä-quwä imbñqä maetqe, he heyätñqä iinjqä ämotquakqe. Tängani Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dñä Äñguä Ique qäukuä yätuta dowatämepqangi, ga Iqueqä yänänäqñqetani, ämaqä kukñuä äñguä we-hunqä-täñi, awä-tqä iqua, Goti Iqu anqumä hñjä equmu-atqäqñqä, ae awä äyä etätqänjuwi. Iinjce, enätqä iquapqe, näqñqä mapñqä äwinyä.

Goti Iqu Ikikinyänä-qu enqä-qae, ne-pqä e pmeqänqä

¹³ Iinjä etanqä-qae, he hiqä kñuä indqänqe, wäunjuä iqäpñqä indqänäpu, hui äpipu hinqi päkärpäkä miqä danä

ipnqe. Nätmatqä änguänänjä, Jisasi Kraisi Iqu ätnänäqi äti timäuqanğa Goti Hanjuwä Iqu etapäniqä iunqä, kñuä yänänäqñqä iqä ämepu, hiñuä äqambu pmepñqe. ¹⁴ He ymeqä qätä ipu, qänaknä iquenjä-qae, he änyä maqñqä qämä-qämä ipiyänğa, qänaknäñi enqä hiqä du iminuwä-pa, miqä danä ipnqe. ¹⁵ Ga he tääqä etätmeqä Iqu, suqä ikikinyänjä imäkätñqä-pa, he-pqe iunä imäkqäpñqe. ¹⁶ Nyi iinjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “Nyi suqä ikikinyänjä imäkqunä enqe, he-pqe asä iinjä imäkqäpñqe qä,”* tnätanji i etqä.

Goti Iqu, mbqä naqänänjä itä, neyämakqenqä

¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä yoqä naqe, himä-huiwä iuta minewäsäuqä yänä. Iqu ne hñqunä-hñqunä, neqä suqä imäkätunqueta, asänä newäsäunä. He Iquenyqä tääqä ätäpiyänğanji, “Apiqukiyä” äyä ätätqänjuwi. Iinjä etanji, he qua täu yakuä äpmapiyänğanji, Iqueqä yoqä naqenqä kñuä indqambu, suqä änguä du pmepñqe. ¹⁸⁻¹⁹ Suqä änguä memäkqä, qui emäkqä, hiqä taqä-tawiqukua etapkuwä du pmetanğuwänğa, Iqu anğumä etmetñqä mbqä iqäqenqe, he näqñqä äyä ämenä. Silpa, golqä, nätmatqä quvqä qui imäkñqä iinjä itä, maetqe, Kraisi Iqueqä häñeqä itä, ne anğumä mbqä äneyämakqe. Iqueqä häñeqä mbqä iqänqe, mbqä dinä homä iqä eä. Kraisi Iqu, sipsipqä meqä, wätanqä yunğua squä hñjua maeqä, kiqä ikikinyänjä enqä-panjä iinjä-quvi.† ²⁰ Qua tqu änyä etanğa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenyqä näqñqä eätä, atäunjuä ikqä-qe, hiunji yäpakä täñğanji, henyñqä ätnänäqi äti imäkqi. ²¹ Iqu yätamakqä heyqanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjä. Goti Hanjuwä Iqu Iquenji, qua buta ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanğa, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqu änguä emäkäniqenqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämapu, hiñuä äqambu äpmenä.

Hiqä-hiuänqä enqä di, dnä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe

²²⁻²³ Täñğanji, he hiqä quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñqe, naqä-qakuä hiqä äwqä imda enqä dunqe, he naqä-qakuänänjä du qänaknä ipu, akiyä äyä änyämänğuwuwi. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä häñjä hea ique-ique wiqä iqu, henji änyä-hänjä enyquäqe. Inji he hiqä-hiuänqä enqä di, qeqä-quuvqä yäpä imda enganğuti, dnä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä enyquäqä iqu, piikä vowä mäuqä iqutäñi, asänänjä ma. Piikä iqu, qui imäkñqä-quvi. Inäqe, Goti Iqueqä kukñuä iqu, qui mimäkñqä iquvi. ²⁴ Iinjqe,

* **1:16** Hiqäva-imäkqä 11:45; 19:2; 20:7 † **1:18-19** A Täuqä 6:14; Hipru 9:14

“Ämaqä eeqänäni, qätaqä enqä-pa yäüä päpnä. Itanga quwqä yoqä naqe, qätaqä hutqä enqä-pa äteyqiyäüänä. 25 Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, qäpu maeqä hea ique-ique wiqeqä” ätnä.‡

Kukñuä iqu, kukñuä änguä we-hunqä-tänjä, he ae etätqänjuwä iquvi.

2

Suqä quvqä huätä vquatämäupu, Goti Iqueqä kukñuinqä kiinjä enquätñqe

¹ Iinjä eänqä-qae, he suqä huiziunqä wiunqä iqä, suqä quanqi iqä, wopqä ipu kukñuinä tqä, hinjuä quwä qnqä, ämaqä hui äkittqiyeqänqä, e imäkätqänjuwi, huätä vquatämäupñqe. ² Huätä e vquatämäupi, ymeqä änyä nandqä isua kñui, anjuinqänä ämenjuwä-pa, he-pqe änyä imänjuwi, kñui, quvqä maeqä anjuä änguänänjä iquenyqänä mapñqe. Goti Hanjuwä Iqu hänjä imäkäqumuatqä iunji, naqä yänänäqñqä änimännga uwqänñqe, he anjuä Iqu änatapqä iunqänä kñuä indqänqñqe. ³ He hiqä-hiuä, Naqä Iqueqä kukñui yamwiqä ipu, Iqu suqä änguä Iqä-qu etanqñqä näqñqä eänjuwi, ii iqänñqe.

Jisasi Iqu, hikä hänjä-pmeqä Iquvi

⁴⁻⁵ Naqä Jisasi Iqu, Hikä hänjä-pmeqä Iquvi. Iquenyqe, ämaqe, “Hikä quvqeqä” tpu, hinjuinä qunätanqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qui mimäqä, aanjä änguänänjä Miqä-que äqunä, Iqueni i ätekqe. He Naqä Jisasi Iquenyqä päqtätanquwännga, Goti Iqueqä Dñä Iqu, he-pqe hikä hänjä-pmeqä enqä-pa, Iqueqä anänqä emäkätqäüä. Inji he hiqäva, Goti Iquenyqänä imäkqä iquenä, Jisasi Kraisi Iquesanji, hiqäva Goti Hanjuwä Iqu, “Oeyä” matqä itñqä dunä imäkqänñqe. ⁶ Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanjuä tii ätnä.

“Häe! Hinjuä qumbu! Nyi hikä, qui mimäqä änguänänjä miqänqä hñque ätemi, Sayonä iunji, anji hiqäva-imäkqä anä-zä enqä-panjä, iquesa ämätqa peyqämqä äseqä. Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqe” ätnä.†*

⁷ Inji quuvqä eqiyätqänjuwä iquenäüä hinjuä iqinji, Hikä Iqueni, qui mimäqä änguänä miqänqä-queqä. Inäqe, quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquauñqe, tiinji.

“Anjä matqä iqua, hikä quvqä etanqi hinjuinä äqunätqänjuwä-qe, hikä iqu, anjä a yänänäqñqä

‡ 1:25 Asayä 40:6-8 * 2:6 Qoqonjä Sayonä, anjä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. † 2:6 Asayä 28:16

äqäyäqätäuqämenä."‡ 8 Itanğa, "Iqu hikä äqutäumäupu, qua iqi päkñqä iqueyi."§

Qu Goti Iqueä kukñui hñgisa itqänuwitani, hikä äqutäumäupu äqäyäpäknätqänä. Iñqe, Goti Iqu, qu iinjä ipnuwänqä ätekqe.

9 Inäqe, he, ämaqä Goti Iqu ätekqä iutanä himqe. He ämaqeu Miqä Naqä Iqueuätanä hiqäva-imäqä yänä iquenji. He ämaqä huizi hñquenä maetqe, Goti Iqueqä ämaqä yänä-quenji. Goti Iqu heawiqä imda, Iqueqä we-huñqä naqänänä iuñqä, etma äpätä, he Iqueqä suqä äñguänänä iuñqä awä tqäpñqä i emäqke. 10 He naqä-hñqunä maeqä danä eñuwi, täñganji he naqä-hñqunä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eñä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta yätamäqke, mämeqä danä eñuwi, he täñganji ii ämenjä.

Quuvqä maeqiyqä iquauä hiñuä iqiñi, suqä äñguänänä iqäpñqe (2:11-3:7)

11 Nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he anjä-himqä naqä-qakuä hiqä ma etanji, yakuä anjä täu äpmapu, qanäqñqä iquenä, nyi he evauqumuatätmä, tii etqä. Suqä quvqä duñqä evautä, heyaqä äwqä imñi mäkä äqiyäñguwi, qu mämaequtäuqä ipñqä, pmua imäkäqumuatpñqe. 12 Quuvqä maeqiyqä iquauä hiñuä iqiñi, suqä äñguänänä iqäpñqe. Inji qu henyqe, "Suqä quvqä ii iquenjqä" etmitpñqä-qe, äñguänänä itqätanğpñqä du eqämbqetani, Goti Iqu äpqañganji, qu Iqueqä yoqe haqä maepnuwänqä.

Ämiqä naqä äki-äkitanä äpmeñuwä iquauä yäpä iqi iqäpñqe

13-14 He Goti Naqä Iqueqä ämaqä eñuwitani, ämiqä naqä äki-äkitanä äpmeñuwä iquauä yäpä iqi iqäpñqe. Ämiqä iquauqä naqä iquesä, iqueqä yäpä iqiñä, iqu ätetä ändowatkqä iquau-pqe, qätä äwiyäpu, yäpä iqi vqäpñqe. Iqu iquauñi, suqä quvqä imäkqanğuwä duñi, hanjä-iqä äväpu, äñguä iqanğuwä duä yoqe, haqä ämaepu imäkñqä, ätetä ändowatkqe. 15 Goti Iqu, he suqä äñguä ipiyä iquesanji, ämaqä kñuä äñguä mämeqä iquauä qui kukñui äminyeqänqä äwinyätqäüä. 16 Goti Iqu he huiziquauqä yäpä iqä mäpmeqä, qanyinä pmeqänqä emäqkä-qe, "Ne qanyinä äpmeqetani, suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkquatuñqueqä" kñuä mämeqä danä ipu, Goti Iqueqä wäunüä-wiyqänä pmetpñqe. 17 Iinjñqe, ämaqä eqänänji äñguä asänä itquepu, ämaqä quuvqä hesä anä

heqiyqä dunqä qeqä-quuvqä imda enğanğuti itquepu, Goti Iquenyqä zä ipu, Iqueä yäpä iqi ipu, ämiqä iquauqä naqä iqueni, suqä anğanänjä du itquepu, iqäpnqe.

Hanjä-iqä Kraisi Iqi ämakqä-pa ämepu, hiqä naqä iquauqä yäpä iqä pmetanğpu

¹⁸ Wäunüä-wiyqä iquenä, wäunüä äwiyäpiyä iquaunqä zä imäkäpu, yäpä iqi iqäpnqe. Huäqä äumäkäpu, anğüä etqueqä iquanä maetqe, huäqä mäumäkqä, quvqä etqueqä iquau inänqe. ¹⁹ Ämaqä hñqu, tmi-tmiqä-tqe hiñgi ämetäqänğa, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä kñuä ämetä, äwqä-qeiqi inyä ämeqanğutqe, Goti Iqu iquenyqe, yeeqä yänä. ²⁰ He quvqä iqanğä ämaqe ptqä epäsqanğuwänğa, he äwqä-qeiqi imbu meqanğpqe, he nätmätqä anğui, äsque mapniqä? Inäqe he suqä anğui qäyä imäkqanğä, qu tmi-tmiqä-tqä etapqanğa, he äwqä-qeiqi imbu meqanğpqe, suqä iinqe, Goti Iqu yeeqä yänä. ²¹ Hiñuä qumbu! Kraisi Iqu he yätamakqä heyätñqä, huiwä täñä-hunqä ämakqä-pani, he-pqe inä meqänqe, Goti Hanjuwä Iqu tääqä ae äyä etätmakqe. Inji he Iqu iinjä ikqä iuta äqunäpu, asä iinjä imäkqäpnqe. ²² Iqu suqä quvqe mimäkqä itä, itanğa kukñuä quanğä-pqe matque. ²³ Ämaqe qu Ique kukñuä quvqä ätukuwä-qe, Iqu qunji, kimanji iinji mätquä ikqe. Qu Ique tmi-tmiqä-tqä vqanğuwä-qe, Iqu qu qui iwimäkqänqe matqä itä, Iqueqä-kiuä, Goti Jänänä Iwäsäuqä Iqueqä hipa iu äwiñgqe. ²⁴⁻²⁵ Ne hänji, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä yäpä imä mäpmeqä danä, suqä jänänänjä imäkaniqunquä iunä pmeqänqe, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä neyaqä suqä quvqe ämiwäutä, zä-huätati äyä äunğqe. He sipsipqä enqä-ma, im-imä qanjä hiñgi dumetanğuwänğanji, Iqu ämaqeüqä hipa iuta tmi-tmiqä ämetä, he anğanä pmetpnqä emäkkqe. Inji he Sipsipqeu Miqä, itanğa heqä quuvqeu ämitñqä Ique, anği äyä äwimequwi.

3

Kukñuä, qokä-apäkä ämanqä iunqä

¹ Asä ii enqä-pa, apäkä qokätänjä iuenä, he hiqä qokiquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpnqe. Iwä hiqä qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hñgisänä imipqe, quuvqe heqäpnqenqe, he iquauqä apäkiuenä kukñuä tqanğuwä duta maeqiyqä danä, iqua quuvqe, he suqä anğanänjä iqanğuwä duta, i heqäpnä. ² He apäkiuenä, suqä quvqä kiyä mätqä du mäwqä ipu, suqä jänänänjä dunä ipu, Goti Iqueä yäpä iqinyä itqätanğä eqämbiyä-qae, quuvqä heqäpnqe. ³ He qeqätqe, huiwä haqä täñgisa

imäkñqetä, dä qeqätqä imäknäpu, gquä yatqä qeqätqä imäknäpu, qäkämä qeqätqä imäknäpiyi, huiwä haqä täñgisa mimäkñqä ipñqe. ⁴ He qeqätqe, suqä qae hanuä pmeqä iqutä, itañga äwqä quvqä maqänä miñqä iqutä, qeqä-quuvqä yäpä imda qeqätqe, imäkñgpñqe. Suqä ii qui mimäkñqä itä, Goti Iqueä hinuä iqini ämäwqätäüä. ⁵ Apäkä hinuianä, Goti Iqueqä hinuä iqini jänänänjä eäpu, Goti Iqu kukñuä ätätä ekqenqä hinuä äqumbu äpmamiñuwä iua, qu qeqätqe, suqä iitä imäkmbu, ga iua iuaquä qokiquauä yäpä iqinyä ipu äpmamiñuwi. ⁶ Serai, apäkä iinji eä, ii Aprähämä iqueni, “Nqä naqä iqukiyqä” ätumiñqe. He nätmatqä hnjuahñjuanqä zä miqä danä, suqä jänänänjä du itquetqänjuwi, he Serayqä meqäenä enä.

⁷ Asä ii enqä-pa, he qokiquenä, hiqä apäkiyqa, qu yänänänqñqe heyagetäñi asänänjä maetqe, hññä hea ique-ique pmeqe, hesäñi iua-pqe inä mapnuwä etañgi, he iuañqä kñuä äñguänänjä ämepu, suqä jänänänjä du itquepu, iuatä quamä qeiqinyä pmetpñqe. Iinjä iquwi, hiqä Goti Iqutä kukñuä tqä dunji, nätmatqä huii maeqänqä yänä.

Suqä jänänänjä dunä imäkäpiyiñqä, tmi-tmiqä-tqä meqenqä

⁸ Kukñuä eegänänjä ii ätqa äpätnqe, qäpuñi tiinjä ätätmä himqe. He qäyqä-qäquenä, äwqä naqä-hñqunä änyäpu äpmapu, hita-hinjuäkatä miñqä-pa, i äminyäpu äpmapu, Goti Iqueqä ämaqä dunqe qeqä hetqanquti, hñgisa ipu yänji-yänji miqenä, qae hanuä pmeñqe. ⁹ Suqä quvqä etquepu, kukñuä quvqä isua hetqanqñqe, he kima miqä danä, Goti Iqu quñi äñguä iwimäkätñqä, Ique tquäpñqe. Goti Iqu heñi tääqe, iinqä etätmeqe, iwä he Iquesani, nätmatqä äñguänänji mapnuwänqä. ¹⁰ Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä ätnä.

*“Ämaqä hñqu, iqueqä hññä-pmeqe, äñguä yeeqä inqä pmeqänqä äwinyänqä iqu, kukñuä quvqä itä, kukñuä quanqä itä matqñqe. ¹¹ Iqu suqä quvqä dunji, hinuinä äqunätä, qänaknänji suqä jänänänjä du iquätñqe. Suqä hanjä-iqä maeqä, äñguänänjä pmeqä dunqä itä, ga iqu suqä iu ändämiqa uwquätñqe. ¹² Tiinjä äyuwä. Naqä Iqu qokä-apäkä jänänänjä eñjuwä iunji, Iqu ämitä itañga quvaqä Iqutä kukñuä anä tqä iunji, Iqu Iqueqä qäte ävä, mä ämaqä suqä quvqä imäkkä iunqe, Iqu mäwiñqä danä eä, qätä äyä.”**

* 3:12 Apqä Bukä 34:12-16

13 He hiqä enqä du, he suqä jänänänjä dinä imäkpnqä enyänqce, ga heñi suqä quvqä etquetä, quñi, tqc emäkätñqce? Aanqce. 14 Inäqce he suqä jänänänjä dunä imäkäpiyinqä tmi-tmiqä-tqä ämeqäpi, he, “Neñi, Goti Hanjuwä Iqu äñguä inemäkätqänä” kñuä heyätñqce.

“Zä iñqä emäkanä-tpu iquwi, he iñqä zä ipu, qundqändqä miqä pambu.”†

15 Mä he hiqä qeqä-quuvqä imñi, Kraisi Ique itmepu, Naqe, Iquenyä imäkpnqce. Nätmatqä kñuä yänänäqñqä ämapu äpmeñuwiñqä yatñqä heyqanqppqänqä, tupñqä diñqce, näwinyä imäkmbu pmetpñqce. 16 He kimañi, qae hanuä ätuäpu, hñgisa mitqueqä ipñqce. He ämaqä jänänänjä pmepñqce, hiqä yäpä imñi, hanä-iqä hui maeqä, äñguänänjä hetñqä. Inñi ämaqe, he Kraisi Ique qänaknä äväpu, suqä jänänänjä imäkqanquwiñqä, kukñuä quvqä etapqä-qua, iñqä womba winyätñqänänñi. 17 Inäqce Goti Iqu neqä suqä duñqä tmi-tmiqä-tqce, qäyä metuñquä wiñganqutqce, tmi-tmiqä iññi, suqä äñguä duñqä meqe, quvqä iuññi ämäwqätäunä. 18 Kraisi Iqu, Ämaqä Jänänänjä-qu eäqä-qe, Iqu ämaqä jänänänjä maeqä quvqä iuqä anñi ämetä, ga suqä quvqce huätä ämamäutä, i äpäkonqce. Iqu iññi, hui mapäkonqä yäñiqce, Kiqä Iqunänñi i qe äpäkonqäqce. Iqueni pizqce, Iqueä huiwi äpäsquwä-qe, Iqu dnä-qu anqumä hññä eätä, heñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä etma wätñqä eqäqce. 19 Iqu dnä-qu äpme, ga dnä guä pmetanquwä iuñqä äwätä, Goti Iqueä kukñui awä ätukqce. 20 Dñä ii, quwqä suqä quvqce Noa iqueanqanñi, naqänänjä timäutqätanqä-qe, Goti Iqu kimañi maqänä mitqueqä danä, hiñuinä qunätanqñi, Iqueä kukñui hñgisanänñi, hea Noa iqu iqueqä yimbae qäpu imäkqanqanqä imiñuwä iyñi. Yimba yänqisanñi, ämaqe atänqäpu, 8 iqua äpekuwi. Iwä, Goti Iqu qunñi hññi, eqeta iqumuatkqce. 21 Eqä iññi, Goti Iqu heñi hññä di, täñqanñi asñä meqanquwä duta emäkäqumuätätñqenqä ekqce. Asñä ämequwi, hiqä huiwä kiyi huätä päwätñqä mämeqä iqä. He asñä ämequwi, ii Goti Iqueni, “Ne saqä hiñuä iqinñi, ämaqä jänänänjä heatuñqueqä” ätäpu, ämeqä. Heñi hññä di, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqueni, qua buta anqumä hññä ävaucumuatkqä duta emäkäqumuatkqä. 22 Iqu qäukuä yätuñqä äyäqetanñi, täñqanñi Goti Hanjuwä Iqueä hipa ämuangisa äpme. Enätqä, dnä yänänäqñqä äki-äkitanä, yoqä naqä äki-äkitanä qonqä, qu eeqänänñi, Iqueä yäpä iqñi etanqä äpme.

† 3:14 Asayä 8:12

4

Äwqä yäüä iqueqä suqe, ävquatämäupu, suqä huiziunqä henqe a qätņqe

¹ Kraisi Iqu, Iqueqä huiwi tmi-tmiqä-tqä ämakqä-qae, kņuä iqä yänänäqņqä Iqu ämenqä iqueni, he-pqe kņuä yänänäqņqä asä iquenyä i mapņqe. Ämaqä, iqueqä huiwiunji tmi-tmiqä-tqä ämetqä iqu, iinjä ämetqä-qae, suqä quvqä imäkqä duņqe tuwä qe äwikqe. ² Iinjä etanġi, he täņgata tiņi, qua täu äpmapiyänġani, qänaknänji suqä quvqä huiwi iqueqä äwiņqä du miqä danä, äwiņqä Goti Iqueqä iunä ipņqä diņqe, kņuä iqä asä iqueni, yänänäqņqä mapņqe. ³ He suqä, ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyä ipiyä i imäkätqänuwä ii, ae imäkqa äpminuwi. Suqä tiinjä isua äyä iminuwä. Huiwä yanä hiņgi änyäpu, suqä quvqä huiwä iqueqä äwiņqä du ipu, eqä hiqiiyqä iqe änäpu hiqiiyqä ipu, ymisaņä-eqä yänänäqņqä naqänänjä imäkäpu, ga suqä quvqä huitanjä-huitanjä ipu, iwä iutani, suqä Goti Iqu pmua imäkkqe imäkäpu, goti quanġä iquauä yoqe, haqeqä ämamäupu äyä iminuwä. ⁴ Iwä he täņġani, suqä quvqä iinjä, qutä anä mimäkqä itqätanġuwänġani, henyqe qu “Tä änä-änäänqä itqäpiyä” tpu ipu, qu henyņqä qui emäkņqä kukņuä quvqe i ätätqänjä. ⁵ Inäqe, Goti, ämaqä hänjä äpmeņuwitä, pizqä äwiņuwitä, iwäsäuniqņqä näwinyä imäknä äpmeņqä Iqueä hiņuä iqini, qu ätqäupu, “Ne suqä iinjä, iinjä-iinjä imäkminqueqä” ätuäpu kukņuä tpnuwi. ⁶ Iinjä etanġqenqä ämaqä pizqä eänjuwi, Goti Iqueä kukņuä we-huņqä-tänji qätä äwikiwi. Qu täkä ämaqä epiyitani, ämaqä eeqänänjä suqä iwäsäuqeunqä äwätqänuwä-pa, qu iu äupiwi, iwä dņä epiyänġani, Goti Iqu äpmeņqä-pa, i pmepņqä diņqä qätä äwikiwi.

⁷ Hea nätmatqä eeqänänjä qäpu hiätņqe, ae qäqiqiyi. Iiņqe, he Goti Iqutä kukņuä tqänqe, hiqä suqenqä kņuä yasämä ämepu, änġuanä äminyäpu pmapņqe. ⁸ Suqä, huiziu ämāwqätäunqä iqu, tiinji. He suqä, hiqä-hiuänqä äwqä imda henqä ique, a qätņqe. *Suqä iqu, suqä quvqä duņi, huäqä kiuätenä.** ⁹ Ämaqä quuvqä heqiyqe emequwi, he qunqe wiunqä miqä, änġuanänjä mipņqe. ¹⁰ Goti Iqu henji, wäunjuä hņqunä-hņqunä huitanjä-huitanji qanyinä etapqä eņqe, he ämipu, quuvqä heqiyqä huizi duņi yätamäkqä wiņņqe. ¹¹ Kukņuä tqänqä ämequwi, qu Goti Iqueqä kukņui, awä tqäpņqe. Yätamäkqä inqenqä ämequwi, qu yänänäqņqä Goti Iqu ävqetani, yätamäkqä inġpņqe. Iwä Jisasi Kraisi Iqu he iinjä ipņqä emäkqetani,

* 4:8 Quamä-pmeqä 10:12

Goti Iqu yoqä naqä meniqe. Yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqänjuwiñqe, he yeeqä iqäpñqe

¹² Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, he yamwiqä heyätñqä suqä hanä-iqä tmi-tmiqä-tqä-pqe ämepiyinqä, 'Nätmatqä änyä-hänjä hñqu ämequnä' tpu, miiqä yänä ikäpi, oee. ¹³ Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqänjuwiñqe, he yeeqä iqäpñqe. Iwä Iqueä yänänäqñqetä, Iqueä yoqä naqänänjitä, ätnänäqi wiqanğani, he hiqä äwqe, änguänänjä enyätä, he yeeqä kiinjä ipnuwänñqe. ¹⁴ He Kraisi Ique qänaki vätqätanñjuwiñqä kukñuä quvqä etquwi, he, "Neñi Goti Iqu äñguä inemäkätqänä" kñuä heyätñqe. Goti Iqueqä Dñä, yoqä naqä-tänjä yänänäqñqä Iqu hesä pmetanñgi iyi. ¹⁵ Hñquenä ämaqä pizqä äpäsäpu, quwä ämepu, suqä quvqä imäkäpu, ämaqeçqä wäunjuänñqä näqñqä ämenätpu hñgisanä ipiyita, tmi-tmiqä-tqä meqänñqe, änguänä mimbu. ¹⁶ Mä, ämaqä Kraisi Ique qänaki vätqätanñggä hñque tmi-tmiqä-tqä äwimeqe, iqu i ämetäqenqä, womba miqä yätñqe. Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä hetanñqenñqe, iqu yeeqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu maetñqe. ¹⁷ Goti Iqu, ne ämaqä, Iqueqä eänquä iqune, kukñuä mänetätñqä hea iqu, ae ätimäuqi. Kukñui, nesä ganä ämänetäqetanñi, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä änguänänjä iunñi, hñgisa itqänjuwitänñi, kukñuä mitqe, quta qäpu hiqanğani, qu äänä pmepnuwäti? ¹⁸ Goti Iqueqä bukä iunñi, yatñqä asä inä tiinjä ätnä.

"Ämaqä jänänänñi, hänjä iqumuatqe ämepiyi, hanä-iqä qäsä mapñqäüä. I etanñgi, ämaqä Goti Ique tuwä ämuäpu, suqä quvqä itqänjuwä iqua, äänä pmepñqäpiyä?"†

Qu hanä-iqä naqänänjä ämepu pmepñqäüä.

¹⁹ Iinjä etanñgi ämaqä, Goti Iqueqä äwiñqä duta tmi-tmiqä-tqä ämequwä ii, qu ämaqä huiziunñi suqä jänänänñinä itquepu, quwqä quuvqe, Goti Hanjuwä Inemäkkqä Ique vqäpñqe. Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä dunä imäkänä.

5

Quuvqä heqiyqeu miqä iquaunqä

¹ Täñğanñi nyi ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iquenänqä, kukñuä-tänjä etanñgi hetmqe. Nyi-pqe he enqä-pa, quuvqä heqiyqeu miqä-qunä emä, Kraisi Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqenqä näqñqä ämamä awä tqunä emä, ga

† 4:18 Quamä-pmeqä 11:31

Kraisi Iqueä yänänäqñqetä, yoqä naqetä, ätnänäqi timäuqanğanı, ne-pqe inä ämenique. Nyi he evauqumu-atätmä, “Wäunuä tiñjä ipiyä” etqä. ² Goti Iqu Iqueqä ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä duñi, he sipsipqä-miqä enqä-pa, anğuanänjä mipñqe. Goti Iqu wäunuä iñji äwqä hñquaqu imbu iqänqe, mäwiñqä inqä-qae, äwqä yeeqätä iqäpñqe. He wäunuä iñji, mbqänqä kñuä ämapu miqä ipu, hiqä äwqä imdanı, wäunuä ii imäkqänqä enğanğuti imäkqäpñqe. ³ Goti Iqu ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä i ämipiyanğanı, he naqä mimäkñquenä ämotquapñqe, qu he iqanğuwä du eqänäpu, iu ipñqänä. ⁴ Iwä sipsipqä-miqä iquauqä Naqä Iqu ätnänäqi ätimäutäqänğanı, he yoqä naqä qombñqä motqueniqä diñqe, Iqu niqauqä qui mimäkñqä hui etapäniqeqä.

⁵ Ii enqä-pañi, hikñä iquenä, he quuvqä heqiyqeu miqä iquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpñqe.

Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe

Goti Iqueä ämaqä eeqänänuenä, he yänı-yänı miquenä äkittqänäpu, yäpä iqinyä inğpñqe. Goti Iqueqä bukä iunı, kukñui,

*“Ämaqä yänı-yänı ipu, yoqä naqä ämaenmipqeunı,
Goti Iqu mäñdi äkittqiyetä, ämaqä mäñdi
äkittqiyenmipqeunı, nätmätqä anğuanänı vññqiyä”
äyä ätnä.**

⁶ Iiñä etanğı hea Goti Iqu Iqueqä-kiuä ätätä ekqä iqueni, Iqu heñi naqä emäkäninğä diñqe, he yänı-yänı miquenä äkittqänäpu, Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe. ⁷ Goti Iqu henyqe huäqä äwunätä itñqä-qae, hiqä hanjä-iqä äki-äkitaninğä qundqändqä ipu ämenıwi, Goti Iqueä hipa iqinyä tnämäupñqe. ⁸ Setänä henyqä himä-wiunğä iqu, laiyonğä enqä-pa, ämaqä hiñuä äqunäqä duñi, tä ätäutä äqiyändäutñqä, häwaqä yänänäqñqä ätäkitñqä iquenqe, he wänä-wänä miqä, näwi imäkmbu, hiñuä äqumbu pmapñqe. ⁹ Inı he iquenyqe, hiqä quuvqä heqiyqä duñi a yänänäqñqä äqätpu, hiñuinä mäqunğä, qñqanjä hipñqe. Ämaqä qua äwitqutänğä-pa, quuvqe he eqiyätqänıuwä-pa eqiyätqänıwi, qu-pqe tmi-tmiqä-tqe, he ämetqänıuwä-pa, i metqätanğuwinqe, he näqñqä äyä etqänä.

¹⁰ Inäqe, Goti qeqä imänqeuta hiñgi vqänğä Quati-qu, he Kraisi Iqutä ämuänmbiyitanı, Iqueqä yänänäqñqetä, yoqä naqetä inä ämepu, hea ique-ique pmepnuwänğä iunğä tääqä etätmakqe. He tmi-tmiqä-tqä hmbu ti

* 5:5 Quamä-pmeqä 3:34

meqanġuwänġani, Iqu Iqueqä-kiuä äñguä emäkätä, hiqä quuvqä heqiyqä imñi yänänäqñqä emäkätä, he hea ique-ique yänänäqñqä tqäutpñqä emäkänä. ¹¹ Yänänäqñqä äki-äkitani, ii Iqueqä eä, hea ique-ique äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä yäpakiyi

¹² Nyi tuwanuä wänqä täpu, Silasi iqueä yätamäkqeta äwqiyäwatqä. Quuvqä heqiyqänġisani, iqu naqä-qakuä neqä tasi-guequ etanġi äqunänä. Goti Iqueqä qeqä imänqçeuta hiñgi vqenqä näqñqä emä, “Ii naqä-qakuänäñiqä” ätätmiñqä äqiyqä. Itanġa he iu yänänäqñqä tqäpñqä evauqumuatätmä äqiyqä. ¹³ Ämaqä anä-himqä Bapilonä täu pmeqä, Goti Iqu he atäunüä etekqä-pa, ätekqä ii, qu henyqä wiñġanġi, “Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä, ga nyaqä ymeqä Makä iqu-pqe asä inä etqi. ¹⁴ He äminäpiyänġani, hiqä enqä muätquapñqe, quneqä inġpñqe. Kraisi Iqutä ämuänñänjuwä eeqänänjuenä, Goti Iqu suqä hanä-iqä maeqä äñguänänä pmepñqä emäkquä.

2 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä äqäkqeutanjä knuä indqänqä qakui, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iqua, ämotqueeqä hñquauqä kuknui, qätä mäwiyqä ipnuwä iunqeyi. Ämotqueeqä iinjä iqua, huiziuqä quuvqä heqiyqetä, suqä änguitä, qui iwimäkpnqä qanä ikipu ätuäkiqä iqua etanji. Ga ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, kuknuä iquau ätumiñuwä ii, qu a yänänäqñqä kiqätpnqä ätukqe. Ii ipiyitanji, qu Goti Iquenyqätä, Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqätäñi, näqñqä änguanä hipñqäuä. Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, iquauqä hinuitä, Jisasi Ique hinuä äqunäpu, Iqu näqñqä motquetqätanji qätä äwimiñuwi.

Ämaqä hñqua tiinjä ätmiñuwi. “Jisasi Iqu anqumä mapqä yänqiyä.” Pitä iqu tuwanui, tiinjä ätätä äqäkqe. “Naqä-qakuiqä, äpäñqiyä.” Iqu maqänä mapqä yänqiyä-qe, kiqä qakui tiinjä. Ämaqä hñqu qui imäknätñqä iinjqe, Goti Iqu mäwiñqä itä, ämaqä eeqänäñi knuä äkunmäkmbñqä iinjqe hinuä yqänä äqunä äpmenä.

Pitä iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Saimonä Pitä, Jisasi Kraisi Iqu Iqueqä kuknui awä tuäkiqmqa änändowatqanji, ga nyi Iqueqä wäunuä-wiyqä-qunä emä, nyi tuwanuä tä äqiyqä. Ämaqä, Jisasi Kraisi neqä Goti ne Hänjä Inequmuatqä Iqu suqä jänänänjä imäkkqetanji, quuvqä heqiyqe, neyaqetänji asänänjä ämenuwä iunqä äqiyqä. ² Goti Iquenyqätä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqätä, näqñqä ämequwitänji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinji vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aanä kuapanä etapquä.

Goti Iqueqä äwiñqä iu pmeññenqä, yänjä qänqñqä

³ Iqueqä yoqä naqänänjita, Iqueqä yänänäqñqeta, itanğa Iqueqä suqä änguanänjä suqä huizi du ämäwqätäunqä ita, nenji, tääqä natätmeqanji, ne Iquenyqä näqñqä i enju. Itanji Goti Iqu, Goti eä, ga Iqueqä yänänäqñqä iquesanji, ne hänjä ängua äpmetanä, suqä Iqu äwinyätñqä di imäkatunquä diñqe, Iqu eeqänäñi qäyunä änatapkqe. ⁴ Ga Iqu, “Nyaqä yänänäqñqeta, itanğa Nyaqä suqä änguanänjita,

imäkqanḡmdi, he suqä qui emäkqä qua täutanjä hiqä enganḡqä dunä imäkqä iqueni ätuakḡga, suqä, Nyaqä dunä imäkqäpḡqeä” ätkqe. Kukḡuä tä, nätmätqä aanjä naqänänjä, qui mimäkqänqä anḡuanänjä miqä hui enqä-pa etanḡi, ique a yänänänqḡqä qätätḡqe. ⁵ Goti Iqu iinjä inemäkqä-qae, he Iquenyqä quuvqä eqiyquwiuni, wäunuä tnänjä ipu, suqä anḡuanänjä suqä huiziquau ämawqätäunqä iqu itmapḡqe. Inji, suqä ique wimetḡqe, Goti Iquenyqä näqḡqä eqä iinjḡe, yänjä qänḡpḡqe. ⁶ Suqä ique wimetḡqe, äwqä evauqanḡqä iunä mimäkqänqä, yänjä qänḡpḡqe. Iuta suqä ique wimetḡqe, hanjä-iqä ämepiyä-qe yänänänqḡqä tqäuqä iinjä yänjä qänḡpḡqe. Iuta suqä ique wimetḡqe, he Goti Iqueqä pmeqä-pa pmeqänqä yänjä qänḡpḡqe. ⁷ Iuta suqä ique wimetḡqe, he Goti Iqueqä ämaqetä näueqä imäknäpu pmeqä iinjä yänjä qänḡpḡqe. Iuta suqä ique wimetḡqe, ämaqeunqä kiinjä enqä iinjä yänjä qänḡpḡqe. ⁸ Suqä tqauu ämepu, hiqä äwqä yäpä imḡi, naqänänjä emäkqä uwqanḡutqe, neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqḡqä eänḡuwi, hiḡi qanyinä maeqä, häukuä kuapänänjä-tänänḡqe. ⁹ Mä ämaqä suqä tqauu mämeqä ipiyä iqua, qu hiḡuä heawiqä enqä-pa, kinänänḡi hiḡuä mäquḡquä danä, Goti Iqu quwqä suqä quvqä qänḡanä imäkmiḡuwi, huätä ämuämäutä, asnjä äwqiyäumäukqenḡe, hui ae imäukuwi. ¹⁰ Iinjä etanḡi, ḡqä nyämaqäüä, Goti Iqu heḡi ae tääqä etätmetä, he Iqueqänqä atäunuä etekqä iunqä näqḡqä yasämä hepḡqe, wäunuä tnänjä iqäpḡqe. He suqä iqua iqäpi, qua iqi mapäkḡqä danä ipnä. ¹¹ Iwä i imipqenḡe, neqä Naqä Jisasi Kraisi, ne Hänjä Inequmuatqä Iqu, ämaqe hea ique-ique miqä iu paquvqenqä, huänḡqä qḡqanḡi naqänänjä euteyänḡqe.

¹² Nätmätqä eeqänänjä iinjḡe, “Ii naqä-qakuänänḡiqä” hetqanḡuwitanḡi, he ae näqḡqä eäpu, iu yänänänqḡqä tqäutanḡuwä-qe, nyi kḡuä etesätmä, anḡu-anḡu hetqämqe. ¹³⁻¹⁴ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqu, nyi täqi änyä-hänjä ti hḡḡanqä mäpmeqä itätmqänä ändkqe. Iwä nyi täqi änyä ti äpmamänḡanḡi, nyi anḡumä kḡuä etesätmä, hetqämqä di, ‘ii anḡuiqä’ kḡuä nyqanḡiyi. ¹⁵ Iinjä etanḡi nyi hanḡuä mäwiqä itmä, i imäkmitmqe, iwä nyi qui imäknmqä-qe, nätmätqä nyi etmitmqä iunḡe, he hea ique-ique kḡuä meqäpḡnuwänḡqe.

Kraisi Iqu yoqä naqä ämakqenqätä, hiḡuä-tqä iquauqä kukḡuinḡqätä

¹⁶ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqueqä yänänänqḡqä naqänänḡinḡqätä, Iqu anḡumä päniqḡqätä etkqe, ne queai

hijginä, ämaqä huiuta ämetanä maetqe, Iqu Goti Iqueä yänänäqñqä naqänäñi metanji äqunqquenyqä, ii etkque. ¹⁷Goti Apiqu, Iqueni yoqä naqä ävätä, we-hunqä naqänänjä hnqu, Iquesa we naqänänjä hunätñqä imäkkqä ingani, Goti Yoqä Naqänänjä-tänä Iqu, Jisasi Iquenyqe, tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä Iquvi. Nyi Iquenyqä kiinjä nyinganji, yeeqä iqänä” ätkqe. ¹⁸Iwä qoqonjä Goti Hanjuwä Iqu ii imäkätñqä ätekqä iunji, qäukuä yätuta kukñuä ii Jisasi Iquenyqä tqanqce, ne Iqutä anä eanä äwikque.

¹⁹Ne iinjä äqunqque, ii Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iquauä kukñuä dunji, yänänäqñqä imäkkqanji, ne quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänju. Heawiqä imñi, we äumäkätñqä tä a yänänäqñqä äqätqänjuwä-pa, he iquauä kukñui äqätqänjuwi, ii aanjä änguänänjä eä. Zä hapqä äwuwätä, we hunätñqä qätäqueqä iqu, heyaqä qeqä-quuvqä imä we äumäkkqanqceqä. ²⁰Iinjä etanji, nätmätqä naqänäñi, he näqñqä tiinjä dunqä hepñqe. Goti Iqueqä kukñuä hinuä ätkuwä bukä du äwiñqe, kñuä indqänqetanä, “Kukñuä ii, iinjä-iinjänqä ätnänä-qe” hijngi matqñqce. ²¹Ämaqä Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqe, qu hijñui, äwiñqä kñuä iqä, quwqä duta matqä iminjuwi. Dñjä Änguä Iqu qunji ämitqätanji, ga qu kukñui, Goti Iquesa ämepu, awi i ätminjuwi.

2

Ämaqä hinuä quanğä ätäpu, ämotqueqä iquauñqä

¹Hijñiqänänänjanji, ämaqeuä awä imdani, ämaqä hinuä quanğä tqe hnqua inä ätimäuminjuwi. Ga ii enqä-pa, heyaqä awiqisanji, Goti Iqueqä kukñuä dunqce, quanğä ätäpu ämotqueqä hnqua timäupnä. Qu imä zä imäkäpu, kukñuä quanğä heyaqä quuvqä heqiyqä du qui imäkkqänqä tpnä. Quwqä Naqä Anğumä Mbqä Imeqä Iquenjä-pqe, tuwä äwiyäpu, iwä iinjä dutani, qui imäkñqä maqänänänñi quwqä-quwä maembnä. ²Iwä, ämaqä quuvqä heqiyqä kuapanänñi, ämotqueqä iinjä iquauqä suqä quvqä huiwä iqueqä äwiñqä du itqätanğuwä iu äqumbiyi, qu-pqe suqä inä imäkpnä. Iwä, iinjä imäkkqanğuwitanji, ämaqä huizi di qu hänaqä naqä-qakuänänjä iquenyqe, kukñuä quvqä tpuwi. ³Itanğa quanğä ätäpu ämotqueqä iqua, quwqänä hiätñqä wiñganji, nätmätqä naqänäñi hesa quanğä mapnä. Inäqe, Goti Iqu, qu Iqueä hinuä iqi ätqäupu kukñuä ätäpu, qu mämäwqätäuqä ipnuwanqce, qänğanä imäkenqce. Ga qunji qui imäkaniqä iqu, hiqaqä mäwitqe, hinuä äqänä äpme.

4 Tiinjä äyuwä. Aanjä hiñuiqänänjanganj, Goti Iqueqä enätqä hñqua, suqä quvqä iqanġuwänġa, Iqu qäyä ipñqä hiñuinä mäqunquä itä, huätä ändowatkqe. Iinjä ikqe, Iqu qunji, kukñuä mitqänġanqä, qua hovqä hea naqänänjä wiqä iu guä äpmuatekqe. 5 Tii-pqä inäyi. Ämaqä hiñuiqänänjanga, Goti Iquenyqä hma imäkätqätanġuwä iunji, Iqu hiñuinä mäqunquä itä, qunji eqä metñqä eqä huakä naqänänjä ätnämäütä, 'Goti Iqueqä hiñuä iqinji jänänänjä pmapiyä' ätuätä, awä ätumiñqä Noa iqtä, ämaqä 7 itä, qunji Iqu hanjä iqumuatkqe. 6 Tii-pqä inä äyuwä. Goti Iqu, "Anjä-himqä Sotomätä, Gomoratäñi, hanjä-iqä mayiñqeqä" ätätä, anjä-himqä iquaqu wätakinä witäniñqä äniqäkqe. Iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqänjuwä ii, qu-pqe qui imäkmbnuwä diñqä ämaqe näqñqä meqäpñqä imäkkqe. 7-8 Inäqe, ämaqä jänänänjä Loti iqueni, Iqu huätä itmetä, hanjä imäkäqumuatkqe. Sotomä pmeqä iuä awä imä äpmeqe, ämaqä iu pmeqeuqä suqeu qänaknä miqä, qokä-apäkiñqänä ii itqätanġuwä iunji, iqu hea ique-ique hiñuä äqunätä, qätä äwiyätäqetani, ämaqä jänänänjä-qu eäqä-qae, qundqändqä itä, äwqä tmi-tmiqä ämamiñqe. 9 Neqä Naqä Ämäneyqä Iqu i imiñqenqä, kñuä tii metunque. Ämaqä Ique qänaknä vqä di, qu ämaqä huiziüqä suqä duta hanjä-iqä yäpä imä pmetanġuwä iunji, huätä yätumeqänqä hänaqe, Iqu näqñqä eä. Itanġa ämaqä suqä quvqä iqä dunji, Iqu qunji, kukñuä mitqänġanqä hanjä-iqä du mäqumuateqänqä hänaqä-pqe, Iqu näqñqä eä. 10 Ämaqä suqä kiyä mätkä ipu, Goti Iqueqä ämitñqä du yäpä iqi mäpmeqä imipqä ii, Iqu qunji, hanjä-iqä quvqänänjä du mäqumuatequänä.

Ämaqä Goti Iqueä kukñuä iunqä quanġä ätäpu, ämotqueqä iqua, qu zä miqä danä hñġisanä ipu, haqä yätu äpmeñuwä iquauñqe, kukñuä quvqä ätäpu äkittqiyätqänjä. 11 Mä enätqä yänänäqñqä naqänänjä-tänjä, qunji ämäwqätäunjuwä iqua, Naqä Iqueä hiñuä iqisanji, qunqe kukñuä quvqä ätäpu, makittqiyqä itqänjä. 12 Ämaqä ii, qu suqä, hiveqä-yaqueqä yññä-tänjä enqä-pa, kñuä maeqä, huiwiqeqä äwiñqä dunä itqänjä. Nanjuä iuqä känai, ämaqe qu änduämipu päkpnqä änyuekqä-panjä iquayi. Nätmatqä qu änyä maqñqä epiyä dunqe, hiñgi kukñuä quvqä dinä ätätqänjä. Iwä Goti Iqu qunji, nanjuä äpäsatqänjuwä-pa, ii päسانیqe. 13 Ämaqä du hanjä-iqä ävätqänjuwi, ga qu-pqe kimani hanjä-iqä meqänqe. Yeeqä naqänänjä iqänqe, 'ymisanji, hiunji mäptqä naqänġa-pqe inä imäkqäpñqeqä' kñuä indqänäpu, ii imäkätqänjä.

Qu ymisanj hesä anä änäpu, ga quanğä etquepiyinğä yeeğä kiinjä ipu, henj kiyä matğä emäkäpu, heyağä yoqe, quvğä imäkätqänä. ¹⁴ Quwğä hinjui, huiziuğä apäkä dunä äqumbu, iuatänä iqänğä äqänänä. Suğä quvğä iu imäkqänğe, dä yğänä ävä. Ämaqä Jisasi Iquenyğä quuvqe, yänä maqğä heqiyätqätanğuwä iunji, qäyasäqi ätuma äwätqänä. Qu nätmatğä ämaqeua dunğä winğanğuti, iinğä iqänğe, qu ae näqğä ämenä. Iinğe, Goti Iqu qunji, qui aanä naqänänä imäkäniqğä ätkqe. ¹⁵ Hänäqä naqä-qakuänänä iunji tuwä äwiyäpu, Beo iqueğä hiknä Balamä iqu* äukqä-pa, qämä-qämä ipu iu äwätqänä. Mbqänğä winğanği, ga iqu suğä quvğä imäkätäqetanji mbqä metğä, suğä quvqe i imäkkqe. ¹⁶ Iqu i iqanğqenğe, Goti Iqu iquenyqe hoptäwä itä, donği kukñuä matğä-qe, Balamä iqueğä iqu, ämaqä-kukñuä ätätä, äkäsuwä tqunği, hinğä-tğä iqu, iqueğä suğä quvğä qämä-qämä inğä imäkmätä ikqä iquenji, mimäkqä ikqe.

¹⁷ Ämaqä äti ii, qu aanä näwinyä quvğä, eqä es-quä ye inğä-pa inji. Itanğa tiwä itäqänğa, qaquvğä yunğä ämamäutğä-panä iinji. Goti Iqu quwğä anji hea mämanä wiğä imä iqiyäwiye. ¹⁸ Ämaqä ii, quwğä qui kukñuä tqä iquenyqe, vänyğä ipu ätätqänä. Ämaqä yäpaqänğisa äpmeñuwä Jisasi Iquenyğä quuvğä heqänğä änyä äyapquwä iunji, qokä apäkänğä ipu, qanä hinği ikiqä iunğä kukñui, qeğä äwuttäkatäupu, iunğä äwğä vqanğuwänğa, waqiyä ätuma äwätqänä. ¹⁹ Nätmatğä hñqu ämaqä hñque äminyasäuä ämiwiyätğä iqu, ämaqä iqu nätmatğä iqueğä-quvi. Iwä, ämaqä äti ii, "He qänaknäni ne äneyquwi, nätmatğä eeqänänä enğä hiğä dutanä imäkqänğeqä" ätuätqänğuwä-qe, qu quwğä-quwänji, suğä quvğä qui imäkğä iqueğä äwinğä iunä äpmapu, suğä quvğä iqueğä-quayi. ²⁰ Ämaqä Jisasi Kraisi neğä Naqä Ämineyğä-qu eä, ne anğumä Hänä Inequmuatğä Iquenyğä näqğä epiyitanji, qu qua täutanä suğä, qui iwimäkätä kiyä iwitmäukqä iunji ämäwqätäupğä-qe, qu anğumä suğä asä iunğä äwquwi, suğä iqu qunji äminyasäuä ämiwiyätqe, qu hanğä-iğä naqänänji meqänğe. ²¹ Qu hänäqä jänänäninğä näqğä mämeğä hiqe, qu hanğä-iğä wänğäpu meqänğe. Qu hänäqä jänänäninğä näqğä ae ämepu, Goti Iqueğä suğä näqğä ae ämapiyä-qe, iunji tuwä äwiyquwi, hanğä-iğä naqänänä meqänğe. ²² Qu i iquwi, ii kukñuä ktğä tii ätnänğevi. "Hiveğä kiğä qutai ae ändetğä du, anğumä ämanänğiyä,"† itanğa "Yaqueğä

* 2:15 A Täuğä 22:5-24:25 † 2:22 Quamä-pmeğä 26:11

eqä du ae asnä äqänätqe, anğumä ttakä du inğı-ingisa hea qanğuaqiyä” ätnänqe, ii naqä-qakuänänjä ätnä.

3

Naqä Iqu anğı äpänqiyä

¹ Nqä näueqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, tuwanjä hñqu ae äqäqkä, ga tä huizi iqu äqäyqä. Tuwanjä äqäyätmini, kukñui, nätmätqä tiinjä duñqä kñuä iqä anğuanänjä mapñqä, evauqumuatätmä äqiyqä. ² Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua, hiñuä ätäñuwä iuññqätä, neqä Naqä Ämäneyqä, neñi anğumä Hänjä Inequmuatqäqä Iqueä kukñuiñqätä, hiqä kñuä iqä imñi, kñuä mapñqä nyinğanğı iyi. Iqueqä kukñui, ämaqä, Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauä mañä iuta qätä äwikuwi. ³ Nätmätqä naqänänjä tiinjä iquenyqä, näqñqä yasämä mapñqe. Hiunji yäpakänğanji, ämaqä, ämaqeunqä hänätamqä tqä-qua ätimäupi, qänaknänji huiwä iqueqä äwiñqä du ipu, henyñqä hänätamqä ätäpu, tä säwqä ipu, tii tpnuwi. ⁴ “Iqu, ‘Nyi anğumä pmniqeçä’ ätkqe, kiqä häukui anğı qäyqiyä? Iqu mapqä danä yänqiyä” tpnuwi. “Nätmatqä eeqänänjä atqä-awäka äpmetanğuwänğga äwämiñqe, ga iinjä qäukuä qua imäkätäqänğga enqe, ii yqänä äwinä” tpnuwi. ⁵⁻⁶ Aınğa-aınğanji, Goti Hanjuwä Iqu kukñuinä, ‘Qäukuä eänä’ tqanğı, qäukuä eätä, itanğa Iqu eqä ämetä, qua imäkätä, itanğa quae eqä awä iqi äwätetä, itanğa anğumä qänakndanji, “Eqä ätimäunä” tqanğı, eqä huakä naqänänjä hñqu, qua täu ätimäutä, qua tquenji qui imäkkqenqe, näqñqä epiyä-qe, qu täwäsi e tpnuwi. ⁷ Itanğa Goti Iqu, “Tä näniñqeçä” ätekqenqä, qäukuitä, quaetä, täñga tä äwiñqä tä, iñqä pñqä äwi. Ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqänuwä ii, qu Iqueä hiñuä iqi ätqäupu, kukñuä naqänänjä ätäpu, näwinyä qui imäkmbnuwänğanqä äwi.

⁸ Nqä näueqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, qu täwäsi itqätanğppqä-qe, nätmätqä tiinjä iquenyqe, hui imäupi. Naqä Iqueqä hiñuä iqiñi, hiunji kiuänänjä hñqutä, quväukuä 1,000täñi, hñqu huitanjä maetqe, qäquaqu asänänji. ⁹ Iinjä etanğı, Iqu, “Iinjä timäunqiyä” ätätä guä ämäsäuetñqä-pa, timäutñqenqe, ämaqä hui, “Iqu hñğanqä itqänä” ätätqänuwä-qe, Iqu hñğanqä miqä itqäüä. Iqu ämaqä hui qui imäkñqänğqe mäwinyätanğı, Iqu ämaqä eeqänänji kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupñqä wiñğanğı, maqänänji mimäkqe, ii itqäüä. ¹⁰ Inäqe, Naqä Iqueqä hiunji iqu, ämaqä quwä-meqä enqä-pa timäuniqe. Hiunji iqueni, qäukuä iqu häänqä

hoaqä naqänänjä ätätä, tä änätä, qäpu hiäniqe. Itanga nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänqce, te eeqänänji qui imäkäniqce. Nätmätqä qua täu äwiñqetä, qua iqtänji, aañqä heniqce. ¹¹ Nätmätqä eeqänänji, quinjä di, ii itä imäkäniqä enqce, he ämaqe, suqä änääqce iqäpnqce? He hiqä hänä-pmeqce, Goti Hanjuwä Ique äväpu, itanga he ämaqä huizi pmetanguwä-pa mäpmeqä, Goti Iqueqä suqä eeqänänji qänaknä iqäpnqce. ¹² Suqä iinjä imäkäpu, Goti Iqueqä hiunji iquenyqä hinuä äqämbu äpmapu, hiunji iqu maqänänä timäutñqänä, wäunjuä tnänjä iqäpnqce. Hiunji, qäukui te qäpu änätä, itanga nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänjuwi, tä dñi, qänqanqa, eqä nyeniqe. ¹³ Inäqce, ne Goti Hanjuwä Iqu, “Nyi qäukuitä, quaetä, änyä-hänjä imäkmqänä” ätätä guä ämäsäuekqä iunqä hinuä äqänänä äpmenju. Anjä iu pmapqä ii, suqä jänänänjä dunä ipu pmapnuwi.

Naqä Iquenqä hinuä äqämbu äpmapu, quuvqä heqiyqce äñguä mimbñqce

¹⁴ Iwä nqä-näueqäüä, he nätmätqä ii timäucänqä hinuä äqämbu äpmapiyänqanji, he suqä kiyä mätqä hui maeqä, äñguänänjä eäpu, Iqtänji äwqce naqä-hñqunä inqä äyä etanqpi mequmueniqä dunqä yänjä qänqpnqce. ¹⁵ Naqä Iqu maqänä mimäkqä, hinuä äqänä äpmenqänqce, knjuä tiinjä mapñqä. Iqu iinjä, ne anqumä hänjä inequmuatätñqä dunqä itqäüä. Goti Iqu, neqä tasi-gua kiinjä änenyätñqä Poli iqueni näqñqä vqanqci, ga iqu henyñqä tuwanjuä asä ii inä äqäyätñqce. ¹⁶ Iqueqä tuwanjuä eeqänänjä iquauñi, iqu tuwanui nätmätqä iinjä ätätä, äyä äqäyätñqce. Tuwanuiunji, kukñuä hñqua yänänäqñqä etanqä, iquauqä quatinqä näqñqä änä yasämänjä di, maqänä mämeqä äyä itunqce. Injä-qae, ämaqä näqñqä maeqä eäpu, quwqä quuvqä heqiyqäpce, yänänäqñqä maeqiyqä ipiyä ii, kukñui wänqima näñi-täqi ätätqänjä. Inä maetqce, kukñuä, Goti Iqueä kukñuä tuwanjuä äqänänqce, äkunmäkätkänjuwä-pa iiyi. Injä-qae qu näwinyä qui imäkmbnuwi. ¹⁷ Näueqäüä, he iinjä ae näqñqä äyä ämenjuwä-qae, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä-suqä dunji hñgisa iqä iqua, näñi-täqi etuma uwqanqppce, hiqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqce, mäñdi päwiñqä äñguänä mimbñqce. ¹⁸ Jisasi Kraisi neqä Naqä-qu eä, ne anqumä Hänjä Inequmuatkqä Iqueyi. He Iquenyqä näqñqä änäänä ämaka äwätqänjuwitä, Iqueqä qeqä imänqceuta hinji etapätñqetä, ga iquaquisanji he yänänäqñqä ämaka uwqäpnqce. Täñga-pqä hea iqueiqenjä-pqce, Iqueä yoqce naqänänjä äwi. Itanga ne Iqueä

yoqe, haqä yätu matnämäuquatuŋque. Ii naqä-qakuä eä,
qäyä äpmetänä.

1 Jonä

iqu tuwanuä kinganä äqäkqe

Yätamakqä kuknuä hinuiqänjä

iquvi

Tuwanuä tä, kiqä knuä indqänqä quati, hñquaquvi. Kinganänjä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iqua, Goti Iqutä, Kiqä Ymeqä Jisasi Iqutä-pqe, äwqä naqä-hñqunä imbu, anä pmapñqä yätamakqä vqä iiyi. Huiziqu, qu ämaqä hiawiqä imdanjä iqua, qunji quanji itqueqanñpi, Goti Iquenji mävämeqä ipñqä iñqä, hinuinä maqunquä ipñqä iiyi.

Ämaqä hiawiqä imdanjä iqua, tii ätminuwi. Nätmatqä qua täu äwinqe, ii änguä hma etanñqetanji, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, ämaqä naqä-qaku iänä matimäuqä itä, ne qua täutanitä ämuänñanñqu-pa, mamuänñanñqä yänñiyä. Tiñjä-pqe inä ätminuwi. Ämaqe, Goti Iqutä anä änguänä pmapñqä winñanñppqä iqua, nätmatqä qua täutanñqä knuä mindqänqä ipñqäuä. Suqä jänänitä, hñquaunñqä äwinqä itä, ii nätmatqä qua iutanñqä. Inñ etanñi suqä täunji, qäyä enä. Ii, ämaqä hiawiqä imdanjä iquauqä kuknuä quanñä iiyi.

Jonä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänji, kuknuä tä qätä mäwiyqä ipñqä dinñqä äwinñqe. Iqu tii ätukqe. Jisasi Iqu ämaqä naqä-qakuänänñä-qu ätimäukqe. Ga qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, Goti Iquenyqätä, ämaqä huizi iunñqetä kiñjä winñuätñqe.

Kuknuä Hänä-pmeqä-tänjä Iquenyqä

1-2 Ne ätnänñäqi ätinjä di, Kuknuä Hänä-pmeqä-tänjä Iquenyqä ätätunñqe. Kuknuä Hänä-pmeqä-tänjä Iqu, aingä-aingä äpmaminñqe. Ne Iquenji, neqä qätetä qätä äwiyätanä, hinuitä hinuä äqunñqque. Quanñä maetqe, ne Iquenji qävqä yasämä ävätanä, neqä hipaitänji Iquenji itmaqiyätanä iminñqe. Hänä-pmeqä Iqu, ätnänñäqi äti timäuqanñga, ne hinuä äqunänñquä etanñi, ga ne 'in-jqä' ätätanä, Iqu Hänä hea ique-ique Pmeqä Iquenyqe, ii etätqänju. Aingä-aingänji, Iqu Kaniqutä äpmaminñqe, iwä ätnänñäqi äti timäuqanñganji, ne neqä hinuitä hinuä äqunänñqque. ³ Ne hinuä ae äqunätanä, qätä ae äwiyänñquä etanñi, ga he nesä iquatunñquä ii etätqänju. Ga ne Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, Imätaqisä iqänñqe. ⁴ Ga

ne henyŋqä tuwaŋuä e ätätanä äqiyququä tä, neqä yeeqä iŋqä du aanä naqänänjä hiätŋqä iuŋqä äqiyqu.

Goti Iqu, we-huŋqä-qu etaŋgi, ne we-huŋqä iu uwquatuŋque

⁵ Kukŋuä, Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu tqaŋgi äwiyänquä di, ne henji awi, ii etqu. Iqueqä kukŋui tiyi. Goti Iqu, we-huŋqä-qu eä, Iqutäŋi, hea-pqä hmbu mäwitqe. ⁶ “Ne Iqutä itqänunä” ätätanä, neqä qaŋä di, heawiqä imä äwätuŋque, ne kukŋuä iinji, quaŋgä ätätanä, ga suqä naqä-qakuänänjä iuŋi, miqä itqänu. ⁷ Mä Goti Iqu itŋqä-pa, ne we-huŋqä iu äwquque, naqä-huinyä etaŋguati, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Iqueä häŋeŋe, neyaqä suqä quvqä duŋi, eeqänänjä asŋä änaqäyämäutä hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkqänŋe. ⁸ “Ne suqä quvqä maequneyqä” ätquque, quaŋgä kukŋuä iinji, neqä-neuä ätnätanä, ga kukŋuä naqä-qakuänänjä, nesä mäwiqä danä iqi. ⁹ Mä, “Ne suqä quvqä iquneyqä” ätätanä, awä ätquque, Iqu ätkqä-pa itä, suqä äŋguänänjä dunä Iqä-qu eä, tii yänä. Neyaqa suqä quvqä di qäpu huätä ämänamäutä, äwqä hanuä änyä, neyaqä suqä quvqä eeqänänjä, asŋä änaqäyämäutä, hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkänä. ¹⁰ “Ne suqä quvqä miqä-quneyqä” ätquque, kukŋuä iinjä iqu, Goti Iquenji, “Si kukŋuä quaŋgä tqukiyqä” ätuätanä, ga Iqueä kukŋuä di, nesänji mäwiqä danä eä.

2

Kraisi Iqu, nenyqä maŋjä Mäkä-iqä Iquvi

¹ Ymeqä, ŋqä eŋqä-panäüä, nyi tuwaŋuä tä he suqä quvqä miqä danä ipŋqä diŋqä äqäyqä. Inäŋe ämaqä hŋqua suqä quvqä imäkqanŋuwi, ne yätamäkqä äneyätä, nenyqä maŋjä Mäkä-iqä Iqu, Apikutä äpme. Iqu, Jisasi Kraisi, suqä Jänänänjä Iqä Iquvi. ² Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä huätä ämamäutä, äwqä hanuä nyätŋqe, Jisasi Iqu hänaqä äpäkonätŋqä duŋqe, Iqueqä-kiuä äukqe. Neyaqa duŋqänä hmanji. Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutänqä-pa äpmeŋuwä iuä-pqenŋe.

Ämaqä äänä äpmeŋuwiŋqe, quwqä suqä iuta näqŋqä menä

³ Ne Goti Iqueä maŋi qätä äwiyätanä, qänaknä iquque, ii ne näqŋqä tiinjä heanä. Ne Iquenyqe, näqŋqä äŋguänänjä äyä eänunä. ⁴ Ämaqä hŋqu, “Nyi Goti Iquenyqe, näqŋqä äŋguänänjä eänänä” ätätä, Iqueä maŋi qätä mäwiqä iqäŋe, ii ämaqä iqu, quaŋgä-tqä-quvi. Itanŋa kukŋuä naqä-qakuänänjä, iqutä mäwiqä danä eä. ⁵ Mä ämaqä,

Goti Iqueqä manä dunj qätä äwiyqäqä iqu, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä ävä, iwä naqä-qakuä Iquenyqä winjuänä. Iwä suqä iinjä dutanji, ne näqñqe tiinjä heanä. “Ne Goti Iqutä ämuänñanä.” ⁶ Ämaqä, “Nyi Goti Iqutä, guä ämänänñänä” ätätqä iqu, iqu qanji, Jisasi Kraisi Iqu äuminqä-pa i uwqätñqe.

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, nyi tuwanuä äqäyqä tä, kukñuä-suqä änyä-hänjä hñqu ätätmä maqäyqä iqä, oee. He änyänñanga ae ämaminuwä yäüä iqu äqäyqä. Kukñuä-suqä yäue, ii Goti Iqueqä kukñuä, he ae qätä äwiminuwä iquvi. ⁸ Inäqe, nyi henynqä tuwanuä tä suqä yäüä iquesañqe, änyä-hänjä-qunä äqäyqä. Itanja suqä naqä-qakuänänjä iqueqä quati, Kraisi Iqu itä, ämänätqueqäqe. Itanja heppä i ipu, ämotquetqänjä. Heawiqä iqu huätä wätqätanji, we-hunqä naqä-qakuänänjä iqu ae we hunätanqqä-qae, suqä iqueqä quati ae ätnänäqi ätimäutqäuä. ⁹ Ga ämaqä hñqu, “Nyi we-hunqä du äpmenänä” ätätä, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itñqe, heawiqä imä yqänä sä äpme. ¹⁰ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, iqu we-hunqeu äpme. Itanja ämaqä we-hunqä iqä äpmenqä iqu, qua iqä päknätñqä imäkñätñqe, suqä hñjua-hñjua miqä yänä. ¹¹ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä iqä iqu, heawiqä imä äpme. Hea iqu iqueni, hñjuä hea iwimäkqä-qae, iqu hänaqä äkiu wätqänändiyäqe änyä maqänqä eä, iqu qanji, heawiqä imä äwätqäuä.

¹² Nqä ymeqäuä, Jisasi Iquesañji, Goti Iqu heyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämaemäutä, äwqä hanjuä änyätanqqenqä, nyi henynqä tuwanuä tä ii äqäyqä.

¹³ Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäkqänqata tängappqä yqänä äpmenqä Iquenyqe, näqñqä äñguänänjä etanquwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

Hikñä iquenä, he quvqä iqä iqueni, ae ämäwqätäuquwinqä, nyi henynqä tuwanuä ii äqäyqä.

¹⁴ Ymeqä iquenä, he Goti Apiquenyqe näqñqä äñguänänjä etanquwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäkqänqata tängappqä yqänä äpmenqä Iquenyqe näqñqä äñguänänjä etanquwinqä, nyi henynqä tuwanuä tä ii äqäyqä.

Itanja hikñä iquenä, he yänänäqñqä ätqäupu, Goti Iqueä kukñuä di hesä yänänäqñqä witanji, ga he quvqä iqä iqueni, ae ämäwqätäuquwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

¹⁵ Qua täunqätä, nätmätqä qua täunjä iunqätä ipu, qeqä matmäkqä iqäpñqe. Ämaqä qua täunqä itä,

qeqä ätmäkänqä iqu, Goti Apiquenyqä di näwinyä qeqä matmäkqä eä. ¹⁶ Ämaqä qua täutanjuqä suqä dunqe ne näqñqe. Qu huiwi iqueqä äwiñqeunä ipu, hiñuä aowä äqänäpu, nätmatqä-tänjä epiyiñqä yoqä haqä ämaenäpu itqänä. Suqä iinji, Goti Apiquesa mapätqe. Ii kiqä suqä qua täutani. ¹⁷ Ga qua tqu qäpu hiññqe. Suqä quvqä qua täutanjä eeqänäñi, qäpu qäsänqe. Mä ämaqä Goti Iqueä äwiñqä dunä itñqä iqu, qäpu maeqä, yqänä pmetäniqe.

KraisI Iquenyqä wiunqä iqä iquauñqä

¹⁸ Hikñä ymeqä ñqä enqä-panäüä, hea yäpaki, tännga ae ätimäuqi. Hiñuiqänänänñgani, “KraisI Goti Iqu ätekqä Iquenyqä wiunqä iqä hñqu timäuniquaqä” tqanğä äyä äwikuwi. Ga tänngani, KraisI Iquenyqä wiunqä iqä ii, kuapanänjä qe ätimäuquwi. Ga iinjä dutani, hea yäpakä ae ätimäuqä iinqe, ne näqñqä äyä enju. ¹⁹ Ämaqä iinjä iqua, nesä äpmamiñuwä-qe, änävämequwitani, qu naqä-qakuä, neyaqä mäetqänä. Qu nesä naqä-qakuä neyaqä dutanjä hiqä-säpi, yqänä pmeqäpniñğä. Mä qu neñi, ae änävämequwä-qae, ne näqñqä äñguänänjä heatunqe, qu nesä naqä-qakuä maeqä enjä.

²⁰ Inäqe henji, KraisI Iqu Dñä Äñguä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Iwä iinjä dutani, he naqä-qakuinqe näqñqe enjä. ²¹ Nyi henynqä tuwanjuä tä äqäyqä tä, he naqä-qakuä iquenyqe, änyä maqñqä etanğä ma, he iquenyqe näqñqä etanğuwinğä ii äqäyqä. Iwä he näqñqä äyuwä. Naqä-qakuänänjä iquesani, quanğä hui mapqä eä. ²² Quanğä-tqä iqu tqe? Iqu tiinjä ätätñqä iquvi. “Jisasi Iqu, KraisI ne mäneyätñqä Goti Iqu ätekqä Iqu, maetqänä.” Ämaqä kukñuä iinjä ätätñqä iqu, Apiquenyqätä, Ymeqä Iquenyqätä, tuwä äwiyätä, ga KraisI Iquenyqä wiunqä iqä iquvi. ²³ Ämaqä Ymeqä-quenyqä tuwä äwiyqä iqu, ii Kaniquenyqä tuwä inä äwiyqi. Ämaqä Ymeqä-que yeeqä itmeqä iqu, Kaniquenjä-pqä inäyi.

Dñä Äñguä Iquenyqä

²⁴ Kukñuä änyänännga ae qätä äyä äwiyänjuwi, hiqä kñuä dunji, a yänänänqñqä qätñqe. He iinjä itqäpi, hea ique-ique Ymeqä-quesä, Kaniquesä, ämuänmbu, naqä-huinyä pmeñqe. ²⁵ Ga KraisI Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä du nätapqänqe, kukñuä guä ae ämäsäueänqe. ²⁶ Nyi henynqä tuwanjuä tä, ämaqä he quanğä etqueqä iuqä suqä dunqä ätätmä äqäyqä. ²⁷ Mä henji, KraisI Iqu Dñä Äñguä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Ga Dñä Iqu enyätanğqetani, ämaqä hñqu, “Iinjä-iinjä” etätñqä diñqe, äwa miqä enjä. Dñä

Iqu, nätmatqä eeqänänqä ämetquetqä äyuä. Ga Dñä Iqueqä kukñui, quanqä ma, aanä naqä-qakuänäni. Dñä Iqu etätä ämetqueqä-pa, he Kraisi Ique ämuänmbu, naqä-huinyä pmeņqe.

Goti Iqueqä ymeqenqä

²⁸ Nqä ymeqäuä, he Kraisi Iqutä, yqänä ii pmetanqpu. Iwä Iqu ätnänäqi äti timäucanqani, ne Iqueqä hinuä iqi tqäucnqce, womba itanä, zä miqä danä, pemä itanä tqäucnqce. ²⁹ Kraisi Iqu Jänänänä-qu etanqi, he näcnqä äyä enä. Iwä he-pqe, näcnqä tii hipnqce. Ämaqä suqä jänänänä imäkätqänuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqeqä.

3

¹ Häe, hinuä äqunänä? Apiqu nenyqä wiņganqi, Iqu nenyqä kiinjä itä, "He Nqä ymeqeqä" änatätqäuä. Ga iinj, aanä naqä-qakuänänä eä, ne Iqueqä ymeqä enu. Ämaqä qua täu pmeqe, qu Goti Iquenyqe änyä maqnqä epiyā-qae, nenyqä-pqä di, änyä maqnqä enä. ² Nyämaqä nyi kiinjä änyinätqäuä, tänganqi ne Goti Iqueqä ymeqä enu. Qänakñi ne änäaqä pmeniquti? Iinqä di ätnänäqi ätiņi, matimäutqe. Mä ne tiinjnqce, näcnqä enu. Kraisi Iqu ätnänäqi äti timäucanqani, ne Iqueni hinuä äqunätanä, ga Iqu enqä-panä heanique. ³ Ämaqä iinjä timäuniqnqä hinuä äqämbu äpmapiyā di, qu quwqä-quwä, Goti Iqueä hinuä iqiņi, kiyä mitmäknqä pmeņqä itqänä. Ga iinj, qu Kraisi Iqu kiyä mamätqä äpmeņqä-pa, ii äpmeņä.

⁴ Ämaqä suqä quvqä itnqä iqu, Goti Iqueä kukñuä-suqä iunqi, hņgisa itquetqäuä. Suqä quvqä iqä di, ii Goti Iqueä kukñuä-suqä dunqi, hņgisa itqueqä äyuwä. ⁵ Kraisi Iqu, ämaqeucqä suqä quvqe huätä mamäutnqä, ätnänäqi äti ätimäukqä iinjce, he näcnqä äyuwä. Mä suqä quvqä hui, Iqueuä huiwiunqi mamäkätqe, näwinyä aanqce. ⁶ Ämaqä Kraisi Ique ämuänänänqä iqu, suqä quvqä iunqi, mandämiqä danä iquänä. Suqä quvqeu ändämitnqä iqu, Kraisi Iqueni hinui mäquņquä danä eä, Iquenyqe änyä maqnqce. ⁷ Nqä ymeqäuä, ämaqä quanqä dunqä etma uwqänqce, äņguä mimbnqce. Ämaqä suqä jänänänä du ändämitä imäkätnqä iqu, ii Kraisi Iqu enqä-pa, ämaqä jänänänqce. ⁸ Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqu, suqä quvqe aiņga-aiņga inqä-qae, ämaqä suqä quvqä dunä imäkätnqä iqu, Setänä iqueqä-qu eä. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ätnänäqi ätiņi, ii Setänä iqueä wäunui, qui imäkätnqä ätimäukqe. ⁹ Ämaqä, Goti Iqu Iqueqä ymeqä hiätnqä iwimäkätqä iqu, Goti Iqueqä quuvqe, ique änyätanqutqä-qae, iqu suqä quvqe mimäkqä

iquänä. Iqu Goti Iqueqä ymeqä etqä-qae, suqä quvqä imäkqä iqueqä suqä dunji, ändämitä mimäkqä danä yänä. ¹⁰ Goti Iqueqä ymeqenqätä, Setänä iqueqä ymeqenqätä, näqñqä heatunquä, suwä. Ämaqä, suqä jänänänjä iu ändämitä iu miqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu maetqe. Itanğa ämaqä, quuvqä eqiyätqänjuwä iunqä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu hmayi.

Ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque

¹¹ He qänğanäñi kukñui qätä tiñjä äyä äwikuwi. “Ne quuvqä eqiyätunquä iqune, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqueqä” äyä äwikuwi. ¹² Ne Kenä* iqu ikqä-pa miqä yatunque. Iqu Setänä quvqä iqä iqueqä-qu eä, iqueqä kängueque pizqä äyä äpäkkqe. Iqu känguequeñi, pizqä di sunqä äpäkkqe? Suqä iqueqä imäkminqe, quvqä witanği, ga känguequeqä di äñguä etanğqenqä, ii äpäkkqe.

¹³ Nqä nyämaqäüä, ämaqä qua täu äpmeñuwi, henynqä wiunqä eyqanğpqe, “Tä änäänqä inetqueqäpiyä” tpu ipu, miiqä yänjä mikiqä pambu. ¹⁴ Ne suqä äpäkoñqä ingisañi ävämetanä, suqä häñjä-pmeqä ingisañqä ämäwqätäukquä iunqä näqñqe, ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iunqä itanä, qeqä ätmäkätunquä iuta enu. Ämaqä, quuvqä eqiyätqänjuwä iunqä itä qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii äpäkoñqä ingisa yqänä äpme. ¹⁵ Ämaqä, quuvqä eqiyätqänjuwä iunqä wiunqä itñqä iqu, ämaqä pizqä päsqä-quvi. Ga he näqñqä tiñjä äyä enjä. Ämaqä du pizqä päsqä iqua, häñjä hea ique-ique pmeqe maeqä-quayi. ¹⁶ Ga suqä Kraisi Iqu nenyqä huiwä äwiñğqä iquesañi, ne suqä ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqenqä näqñqä äyä ämeñu. Iñiñqe, ne Goti Iqueqä ämaqä dunqä itanä, qunqe huiwi äwiñguatunque. ¹⁷ Ämaqä nätmatqä qua täutanjä kuapätänjä hñqu, quuvqä heqiyqä hñqu äwa itqätanği äqunäqä-qe, iqu iquenyqä qeqä matmäkqä iñqe, ii ne näqñqä tiñjä heatunque. Goti Iqueqä suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqe, ämaqä iqtänji mäwiqä eänä. ¹⁸ Nqä ymeqäüä, ämaqenqä itanä, qeqä tmäkqä iunqe, kukñuinä ätätanä, mañä dinä matqä iquatunque. Ne qunqä naqä-qakuänänjä nenğanğuti qutä itanä, suqä äñguä du motquequatunque. ¹⁹⁻²⁰ Ne naqä-qakuä Iqueqä ämaqä-qune äyitanä-qe näqñqe, ne tiñjä itaqeta heanä. Neqä kñuä suqä-iwäsäuqä dunji, “Ne suqä quvqä imäkquneyqä” kñuä indqänätunquä-qe, Goti Iqueqä hiñuä iqinji, hanjä-iqä maeqä, äwqä hanjä iñqä pmeqänqe. Goti Iqu neyaqä kñuä suqä-iwäsäuqä iqueni ämäwqätäüä, ga Iqu nätmatqä

* 3:12 Ipäqäkqä 4:1-8

eeqänänjinqä näqñqä äñguänänä eä. ²¹ Ämaqä nyi henyqä itmä, qeqä ätmäkätñqä iquenä, neqä kñuä suqä-iwäsäuqä iqu kukñuä mämänetqä iqäqeqe, ne Goti Iqueä hinuä iqñi, womba miqä danä, yänänäqñqä tqäuqñqeqe. ²² Iqueä manjunä qänaknä itanä, ga ne suqä Iqu äwinyätanğqä di imäkätaqä-qae, nätmätqä ne Ique yatñqä ävatquä iunji, ii ämequanä. ²³ Iqueqä kukñuä-suqe tiñji. Ne Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqenqä quuvqä heqiyquatunque. Ga Kraisi Iqu änatkqä-pa, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque. ²⁴ Ämaqä Goti Iqueä manjunä qänaknä itä, qätä itñqä iqu, ii Goti Ique ämuänñä etanği, ga Goti Iqu ique änyä. Iqu nenji, änenyänqä dunqä näqñqeqe, Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique änätapqä duta enju.

4

Dñä huitañä-huitañä iquaunji äwiwäsäuñqä

¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, ämaqä hinuä quanğä tqe, kuapänänji ae im-imä äwquwi. Iñjñqeqe, ämaqä, "Goti Iqueqä Dñä Iqu, nyi kukñuä ändapqiyä" ätätñqä eeqänänä iunqeqe, quuvqä maeqiyqä pambu. He dñä iquaunji, "Goti Iquesa äpqäpiyä, ä änäändiyä" tpu, äwiwäsäuñqeqe. ² Goti Iqueqä Dñä Iquenyqeqe, "Jisasi Kraisi Iqu, tākä ämaqä-qu äpqäqeqä" tqanğutqä iquesa näqñqä hipnä. ³ Mä ämaqä, Jisasi Iquenyqä kukñuä iinj matqä danä iqäqä iqu, Goti Iqueä Dñä-tänjä-qu maetqeqe, dñä huitañä-tänjä-quvi. Dñä iinj, Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä iqueqä dñä-quvi. "Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä-qu äpäniqeqä" tqanğä äwiminuwä iqu, ae ätimäutä, tänğanji qua täunji. ⁴ Nqä ymeqäuä, he Goti Iqueqänä eäpu, hinuä quanğä-tqä iquaunji, qe ämawqätäutqänä. Dñä he enyänqä Iqu, Dñä Yänänäqñqä-qu eä, dñä ämaqä qua täutanä iu änyänuwä iunji, ämawqätäutanğqä-qae, he iinjä ii, ii itqänä. ⁵ Qu qua täutanä-qua eäpu, nätmätqä qua täutanjñqä tqanğä, ga ämaqä qua täutanä huiziqua, qu tqanğuwä dunji qätä äwiyätqänä. ⁶ Mä ne Goti Iqueqä enju. Inji ämaqä Goti Iquenyqä näqñqä epiyä ii, qu ne qätä nepnä. Mä ämaqä Goti Iqueqä maeqä danä ipiyä iqua, qu qätä mäneyqä danä ipnä. "Dñä naqä-qakuä iqu, iinjä äyitanä, ga quanği iqu äyitanä-qä" di, ne näqñqeqe, suqä iinjä duta heanä.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque. Ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu, ii Goti Iqueqä suqä etanği, Iquesa äpä.

Ga ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ii Goti Iqu Iqueqä ymeqä hetñqä iwimäkkqä-qu eä, ga iqu Goti Iquenyqe, näqñqä äñguänänjä eä. ⁸ Suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iquesanjä quati, Goti Iquvi. Iinjä etanqgetanji, ämaqä, ämaqä dunqä miqä danä itä, qeqä matmäkkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqe, änyä maqñqä eä. ⁹ Goti Iqu, Iqueqä Ymeqä Kiqä-kiuänänjä Iqueni, qua täunqä ändowatkqe, ii ne häñjä hea ique-ique pmeqä di, Iquesa meqänqce. Iqu injä ikqe, Iqu nenyqä itä, qeqä tmäkqä suqä ique, ätnänäqi ämaekqe. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä itanä, qeqä ätmäkquque, suqä injä iqueqä quati maetqe. Goti Iqu nenyqä itä, qeqä ätmäkätä, Iqu Iqueqä Ymeqä Ique neyaqä suqä quvqe, huätä ämänamäutä, ne Iquenyqä anji inetmetñqä ändowatkqe.

¹¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, Goti Iqu suqä injä itäqeta, nenyqä qeqä tmäkqä suqä ique ämänätquakqe. Iinjä etanji ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqce. ¹² Ämaqä Goti Ique hiñuä qunqce, aanqä-qe, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä ätmäkñatunqce, ii Goti Iqu ne änenyä. Itanqä Goti Iqu ämaqeunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesänji yänänäqñqä imäkqi. ¹³ Goti Iqu ne nenyätanji, ne Ique änyänqäuä injqä näqñqce, äänä heatunqce? Ne injqä näqñqä meqe, Iqu Iqueqä Dñä Ique änatapkqä iuta heanä. ¹⁴ Apiqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täunju häñjä iqumuätätñqä dowatqanji äqunätanä, ne ämaqä iunji, awi ii ätuätqänju. ¹⁵ Ämaqä, "Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queqä" ätätä, awä ätätñqä iqu, ii Goti Iqu ique nyätanji, ga iqu Ique änyä. ¹⁶ Goti Iqu ämaqä-qunenyqä itä, qeqä injä änatmäkätñqä injqce, ne näqñqä ämetanä, quuvqä yänänäqñqä eqiyänju.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi. Iwä ämaqä suqä injä iu ämuänñä qänaknä itñqä iqu, ii iqu Goti Ique ämuänñätanji, ga Goti Iqu ique ämäunänä. ¹⁷ Ne injä äpmetanquati, Goti Iqu ämaqenqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesänji yänänäqñqä imäkqanji, iwä hiunji, Goti Iqu kukñuä ämänetätä änewäsäuqänqanji, ne pe-hunqä tqäuaniquä dunqä inemäkqi. Naqä-qakuä ne qua täu äpmeqä-qe, neqä äpmeqä di, Kraisi Iqueä enqä-pa äpmeñqce, ne injqä zä miqä yatunqce. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä suqä quvqenqä hanjä-iqä meniqenqä kñuä indqänätñqä iqu, zä itqäuä. Ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, zä miqä danä yänä. Ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqu, suqä zä injqä iqueni, huätä iwatquänä. Ämaqä zä itñqä iqu, iquesanji suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iqu yänänäqñqä

mäwitqe. ¹⁹ Ne ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäqkä suqä iqu itunqwe, Goti Iqu suqä iqu nenyqä ganä imäkqäqä etangi, ii itunqwe. ²⁰ Ämaqä, “Nyi Goti Iquenyqä itmä, qeqä ätmäkänänä” ätätäqä-qe, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itnqä iqu, quanqä ätqi. Ne iinjänqä näqnqwe, ii tiiji. Ämaqe, ne hinuä äqunäju. Goti Iqueni, iinjä ma. Inji kätäkänqwa iquenyqä miqä itä, qeqä matmäqkä itnqä iqu, Goti Iquenyqä itä, qeqä tmäkqwe, iqu miqä danä yänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä-suqä tiinjä ätätnqwe. “Ämaqä Goti Iquenyqä itä, qeqä ätmäkätnqä iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä-pqe inä itä, qeqä tmäkquätnqeqä.”

5

Qua täutanjä iqueqä mäkä iqeni, tqi kittqiyätnqwe?

¹ Ämaqe, Jisasi Iquenyqwe, “Ämaqä du anqumä itmeniñqä, Goti Iqu ätekqä, Kraisi Qäqueqä” knuä ämapu, Iquenyqä quuvqä eqiyänuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqä enä. Ga ämaqä Kaniquenyqä ipu, qeqä ätmäkätqänuwä iqua, qu Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä-pqe, qeqä inä tmäkpnä. ² Ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manjä du qätä äwiyquque, ne Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä itanä, qeqä tmäkqwe qäyunä itunqwenqä näqnqä di, suqä ii itanita heanä.* ³⁻⁴ Ne Goti Iquenyqä itanä, Iquenyqä qeqä tmäkqwe, ii tiiji. Ne Iqueqä manjä dunji, qänaknä itqänju. Ämaqä Goti Iqueqä ymeqä enuwä iqua, ii qu qua täutanjä iqueqä suqä iunqä mäkä ipu, mändi äkittqiyätqänuwä. Ii ipiyitani, ga Goti Iqueä manji, ne hanjä-iqä mänätapqä danä yänä. Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätaqä dutani, qua täutanjä iqueä mäkä iunji äkittqiyätunqwe.

⁵ Qua täutanjä iqueqä mäkä iqeni, tqi kittqiyätnqwe? Ämaqä, Jisasi Kraisi Iquenyqwe, Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu äyä etangi äqumbu, Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquanänji.

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuknuinqwe

⁶ Jisasi Kraisi Iqu, eqä iqtänä äpkqä maetqe, häneqä iqtä, qäsänji. Iqu qua täunqä äpätä, egetä asnjä ämetä, itanga zä-huätati äunätäqänqwa, Iqueqä häneqwe äpawäkqwe. Goti Iqueqä Dnjä Iqu, Naqä-qakuinqä Quati etangi, Iqu Jisasi Iquenyqä awi, naqä-qakuänänä ätätnqwe. ⁷ Inji “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queyqä” awi, hiuaqu-hnqwenjä iqua ätätqänä. ⁸ Goti Iqueqä Dnjä Ique, eqä ique, itanga häneqä

* **5:2** Näqnqätänä hnqwa tii ätätqänuwä. “Iinjñqwe, ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manjä du qätä äwiyätaqänqani, ne Iqueqä ymeqä dunqä-pqä qeqä inä tmäkquätunqwa, näqnqä ämenä.”

ique, iquayi. Iqua kukñui, kiqä naqä-hñqunä asiqunä ätätqänä. ⁹ Ämaqe, "Iinjä-iinjäqä" tqanquwä dunji, ne quuvqä äyä eqiyätunque. Mä Goti Iqueä ätätñqä ii, ämaqeucqä iunji, ämäwqätäuanä. Iqueqe, aanjä naqänänjiqä. Goti Iqueqä kukñui, Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenyqä äyä ätätñqe. (Iutanji, he Iqueqä kukñui, quuvqä heqäpñqe.) ¹⁰ Ämaqä, Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, ii iqu Goti Iqueä kukñui ae ämeqäqä-qae, iqueqä qeqä-quuvqä imä ämnä. Mä ämaqä, Goti Iqueä kukñuiñqä, "Ii naqä-qakuiqä" knuä mämeqä iqä iqu, Goti Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueqä suqä dunqä tqanqä iunji, quuvqä maeqiyqä itqätanqgetanji, iqu Goti Iqueni, "Si quanqä tqukiyqä" ätuätqäuä. ¹¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kukñui, tiinji. Goti Iqu häñä hea ique-ique pmeqe, äyä änätapkqe. Itanqa häñä-pmeqä iinji, Iqueqä Ymeqä Iquesanji. ¹² Inji Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ämaqä hñque änyätanqutqe, ämaqä iqu häñä hea ique-ique pmeqä-tänjä-quvi. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu mänyätanqutqe, ämaqä iqu häñä hea ique-ique pmeqe, maeqä-quvi.

Hänjä hea ique-ique pmeqä täññqä, näqñqä meqenqä

¹³ He Goti Iqueqä Ymeqä Iqueä yoqä dunqä quuvqä eqiyätqänuwä iquenä, nyi tuwanuä tä, he häñä hea ique-ique pmeqä-tänñuenä etanqenqä, näqñqä hipñqä, henyqä äqäyqä. ¹⁴ Ga ne Iquenyqä hññgi zä miqä, qäqiqi pemä äwätanä, tiññqä näqñqä hianä. Ne Goti Iqueqä äwinqä dunä qänaknä itanä, nätmätqä hmbinqä yatñqä ävquque, Iqu ne qätä neyänä. ¹⁵ Ne Iqueni yatñqä vqanquaqeunqä, Iqu qätä äneyätñqä dunqe, näqñqä eänqque, iwä ne näqñqä tiñjä inä heatunque. Ne nätmätqä huiñqä yatñqä ävqäque, ne nätmätqä iinji ämenqunä.

¹⁶⁻¹⁷ Suqä quvqä eeqänänjä ämaqä-qune imäkätunque, ii ne Goti Iquenyqä hñgisanä itqänju. Suqä quvqä hui, ämaqe qä quuvqe, äpäkonqä dunqä mätuma mäwqä iqä diñqä äwi. Mä suqä quvqä hui, ämaqä iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä ätuma upnä. Inji, hesanjä hñqu, quuvqä heqiyqä huiziqu suqä quvqä imäkqanñgi äqunänqce, iqu Goti Iqu iqueni, häñä-pmeqä vätnqänä, yatñqä vätnqe. Nyi suqä quvqä iqueqä quuvqe qui iwimäkätñqä iquenyqä matqä iqä. Nyi suqä quvqä, iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä änä matimäucqä itñqä iquenyqänä, ätqä.

¹⁸ Ne näqñqä äyä enju. Ämaqä Goti Iqu änyquanqutqä iqua, suqä quvqä dunä mimäkqä iqäpnuwänqä. Ga qu qui imäkñqänqce, ämaqä Goti Iqu änyquäqä iquaunji, Iqu ämiqa uwquäniqe. Itanqa dnä quvqä iqu, quñi qui miwimäkqä yänä. ¹⁹ Ne näqñqä tiñjä-pqenqä äyä enju. Ne Goti

Iqueqä-qune eänquä-qe, ämaqä qua täutanjä huiziqua, qu dñä quvqä iqueä yänänäqñqä yäpä iqñ pmetpnuwänqñe.
²⁰ Itanğa ne tiñjä-pqenqä näqñqä enu. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ae äyä äpkqe. Ga ne Goti Naqä-qakuänänjä Iquenyqä näqñqä heatunquä, kñuä iqä änätapkqe. Neqä äpmeqä di, Goti Naqä-qakuänänjä Iqutä, itanğa Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, anä ämuänññu. Iqu Goti Naqä-qakuänänjä-qu eä, itanğa Hänä hea ique-ique Pmeqä-quvi.

²¹ Nqä ymeqäuä, goti quanğa iqua qui emäkqänqä, äñguänä minğäpñqä.

2 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamakqä kuknuä hinuiqänjä

iquvi

Ämaqä anjä aquväqñqä iutanjä miqä hñqu tuwanuä tä äqäkqe. Ämaqä kuapänäni kñuä indqänqä iunji, tiinjä ämakuwi. “Iqu apäkä huisä, iyyqä ymeqetänqä qäyä ätätä äqäkqä-qe, naqä-qakui iqu tuwanui äqäyätä, qokä-apäkä anjä aquväqñqä hñquesanjä iquaunqä ändowatkqeqä.” Iqu qu ämaqä hñquaunqä-pqe kiinjä äwinyätñqä iinjä äqäkqe. Itanji ämaqä quangä-tqä-pqä iquaunqe äwimasipñqä. Ii ämaqä Goti Iqueqä kukñui qui imäkqä iquayi.

Jonä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwu miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, apäkä Goti Iqu atäunuä ikikqä iikinqä-tä, tqä ymeqeuñqä-tä äqäyqä. Ne kuknuä naqä-qakui ämuänñanquetani, henyqä kiinjä änyinätñqe. Nyinä maetqe, qokä-apäkä kuknuä naqä-qakuinjä näqñqä etqänjuwä iqua-pqe, henyñqä inä äwinyänä. ² Ii tiinjä etanji. Kuknuä naqä-qakuänänjä ii, nesä witanji, ga hea ique-ique i witäniqä dutayi. ³ Kuknuä naqä-qakuänänjä iutatä, suqä ämaqä dunqä äwinqä iutatäni, Goti Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, nemäkqanqisi, suqä qeqä-imänqetä, hinji ävätanä äñguä itqueqetä, äwqä hanuä pmeqetä, nesä äpakänä witäniñqe.

Suqä ämaqeunqä äwinqenqä

⁴ Apiqu kuknuä naqä-qakuä-nänjä änatkqä-panji, saqä ymeqä hñqua iu qänaknä itqätanguwä iuta näqñqä ämami, yeeqä kiinjä änyinätñqe. ⁵ Inäqce apäkä iiki, nyi himbquenä kuknuä hñqu tii etmqe. “Ne hñqunä-hñqunäni, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqce.” Suqä iinjä iqu, nyi änyä-hänjä mäktapqä iqä. Oee, ne suqä hinuiqänä ämakquä iquvi. ⁶ Suqä ämaqä dunqä änenqä iqu, ii ne Goti Iqueä suqä iu qänaknä itanä, iuta itqänju. Hinuiqänäni, “He ämaqeunqä enqanquti, qutä anä iqäpñqeqä” tqanqä äwimiñuwitani, iu qänaknä iqäpñqe.

Ämaqä quangä-tqä iquau wimasiyqenqä

⁷ Ii tiinjä etanjiyi. Ämaqä quangä-tqä kuapänänjä hñqua, huiziuqä kñuä qui iwimäkäpu huänqä hui-mända ätuma

upnqä, qua äwitqutänqä-pa im-imä ikitqänä. Ämaqä iqua, Jisasi Kraisi Iquenqe, “Täkä Ämaqä-qu äpqäqä maetqenä” tqä iquayi. Ämaqä iinjä iqua, quanqä, Kraisi Iquenyqä wiunqä ipu, mändi kittqiyqä iquayi. ⁸ Inji ne nätmatqä wäunüä dnä huqä itunquä di, qua iqi mäpäwiqä da, Goti Iqu etapäninqä ätkqe, eeqäpnä mapnuwänqä diñqe, hiqä-hiuä hiñuä yasämä äqunäpu, wa wiyäpu iqäpnqe. ⁹ Ämaqä tqu-tqu, Kraisi Iqueqä kukñuä dunä qänaknä miqä da, kñuä iqueqä-pqä ditä qäsä ätätänqä iqu, Goti Iqu iqtänji mäpmeqä eä. Tqu-tqu Kraisi Iqueqä kukñuinä a yänänäqñqä äqätänjuwä iquaunji, Goti Apiqutä, Ymeqä Iqutä, Qämätaqi iquatä naqä-hñqunä äpmeñä. ¹⁰ Ämaqä kukñuä iinjä matqä hñqu emeqanqutqe, he iqueni, yeeqä mäwqä ipu, heqä anjuñqä mäsuma mäwqä pa iqäpnä. ¹¹ Tqu-tqu, ämaqä iinjä iqueni, yeeqä ävätumeqä iqu, ämaqä iqueä wäunüä quvqä itñqeunji, yätamakqä ävqi.

Kukñuä yäpakiyi

¹² Nyi kukñuä kuapänä etmqä etanqqä-qe, tuwanjuä bukiu qäyqänqe manyinqanji, emetmäñganä, kukñuä anä taniñquenqä kñuä yänänäqñqä ämamä äpmeñä. Inqanji ne yeeqä naqänänä itanä pmeninque. ¹³ Siqi Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iyyqä ymeqä täqi äpmeñuwä iqua, “Ne henyqe, hui mimäuqä injunä” etqä.

3 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hinqiänjä

iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau miqä hñqu, tuwanuä tä, ämaqä wäunuä asä ii imäkminqä huizi, kiqä yoqe Gayusi iquenyqä äqäkqe. Iqu Gayusi iqueqä yoqe haqeu ämamäukqe. Ii Gayusi iqu, ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau yätamäkqä vätkätangi. Itanga iqu Gayusi iqueni, “Si Diotrepesi iqueni, äñguänä wimasiyä” ätukqe.

Jonä iqu tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwu miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, nyämaqä kiinjä änyinätñqä Gayusi iqukinqä äqäyqä. Ye kuknuä naqä-qakuu ämuänñäñuetani, sinyqä kiinjä änyinätñqe. ² Nqä nyämaqä iquki, tqä äpmeqenqä, nyi Goti Iqu äñguä kimäkätñqä tääqä ätätmä yatñqä ävätkänjä. Tqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä imäknnä ätkäuänjä-pa, tqä huiwä-pqe asä i imäknnä tqäutätñqe. ³ Neqä neyämaqä hñqua ätimäupu, sinqe, “Iqu kuknuä naqä-qakuänänjä iuni, qänaknä itñqeqä” dqanqä, nyi sinyñqä aanjä yeeqä kiinjä ikqe. Nyi näqñqe, si hea ique-ique kuknuä naqä-qakuänänjä dunä äwätinä, iunä äpmerñi. ⁴ Nqä ymeqä diñqe, “Qu kuknuä naqä-qakuänänjä iu qänaknä itqänäuä” tqanqä äwimänqani, nyi yeeqä nqä hñjua-hñjua imäkätmänqa itñqä dunji, ämäwqätämänqa, kiinjä itñqe.

Kuknuä awä ätuäkitqäñuwä iquau, yätamäkqä vqenqä

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, si näueqä Goti Iqueqä kuknuä awä ätuäkitqäñuwä iquauñqä änyä maqñqä qäyä eänä, yätamäkqä ävätnänqani, kuknuä ätätinä imäkqukiyqae, ii ämänätquetqänjä. ⁶ Iquautanjä hñqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä yoqenqä täqi aquvä äqänätqäñuwä iu, suqä si qunqä kinqangi yätamäkqä äwikññqä awä änatkuwi. Qu evämapñqänqani, si Goti Ique yeeqä ävätnä, nätkmatqä hñjua, qu qäsä äma upñqä vqä di, ii äñguänänji. ⁷ Qu Naqä Iqueqä wäunji imäkäkipiyä-qae, ämaqä quuvqä maeqiyqä dutani, yätamäkqä hñjua mämeqä danä itqänjä. ⁸ Iutani, ne Goti Iqueqä ämaqä iqune, ämaqä kuknuä awä ätuäkitqäñuwä iquauñi, yätamäkqä vquatuñqe. Ne

iinjä iquque, Goti Iqueä kuknuä naqä-qakuänänjä dunqä wäunui, yänänäqñqä anä imäkquneyi.

Diotrepesi iqueqä hñgisanä iqenqä

⁹ Ämaqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau kuknuä ätuätmä, tuwanuä hui äqäkqä-qe, Diotrepesi, naqä ämiqä pmeqänqä äwinyätñqä iqu, neyaqä kuknuä tqanqquä duni qätä miqä itñqe. ¹⁰ Nyi äpätmäñganji, nätmätqä iqu itñqä isuaunqe, eeqänänänqä awä tmniqe. Nenyqe, mändi nakittqiyätñqä kuknuä quvqä ätätñqä inqä-tänqe. Ga inä maetqe, tasi-guäka awä ätuäkitqänuwä iquauñi, yeeqä mäwätumeqä itä, ga yeeqä wätumapñqä itqänuwä iquauñi, 'qäyä eänä' ätuätä, Goti Iqueä yoqenqä aquvä maqñqä ipñqä ätuätñqä iquvi.

Demitriyasi iqueqä suqenqä

¹¹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, suqä quvqä itqätanqä äqunänä iu miqä-pa, mä suqä äñguä itqätanqä äqunänä iu, iqanqnä. Suqä äñguä itqänuwä iqua, qu Goti Iqueqe. Ämaqe, suqä quvqä itqänuwä iqua, qu Goti Iqenji, hinuä mäqunqquä danä itqänuwä iquayi. ¹² Ämaqä eeqänänji, Demitriyasi iqueä suqä äñguänänjä iqanqñqä awä äyä ätätqänuwä. Ga Goti Iqueqä kuknuä naqä-qakuänänjiu-pqe, iqueqä suqenqe, äñguä asä i etanqä ämänätqueqi. Ga ne-pqe, iqueqä suqenqe, 'äñguänänjiqä' ätätanä ätätqänu. Ga si näqñqä äyuä, neqä kuknuä ätätani, aanä naqä-qakuänänjä dinänji.

Kuknuä yäpakiyi

¹³ Gayusi iquki, nyi kuknuä kuapanä ktmqä etanqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe, manyinqä iqi. ¹⁴ Hea quäuqä mäpawqänqä, äkimetmä hinuä kqänmqenqä, kñuä yänänäqñqä ämamä äpmenjä. Inqa ye anä äpmeta, kuknuä tenyuenqe. ¹⁵ Goti Iqu äwqä hanuä kimäkänä. Tqä näueqä iqua, "Ne sinyqe, hui mimäuqä inunä" äktqä. Ga ñqä-näueqä hñqunä-hñqunänjä iquauñi, "Iqu sinyqe, hui mimäuqä iqiyä" tu.

Jutä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinqiänjä iquvi

Kuknui tuwanuä tquenji, 2 Pitä iqueqetäni, asänäni. Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä, ämaqä kuknuä änguä we-hunqä iinqä mäkä-iqä iquauqä kuknui, qätä mäwiyqä ipnqä, ätätä äqäkqe. Tuwanui tiinjä ätnänä. “Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune, quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätñqe.” (Jutä 1:3)

Jutä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä-wiyqä, Jemisi iqueqä kängua Jutä* iqunä, nyi tuwanuä tä, ämaqä Goti Iqu tääqä etätmakqä, henyqä äqäyqä. Henyqe, Goti neqä Apiqu kiinjä wiñganji, ga he Jisasi Kraisi Iquesa qui mimäkñqä äpmenjä. ² Goti Iqu suqä qeqä wutqetä, äwqä hanuä imbu pmeqetä, itanğa huiziuñqä kiinjä äwiñqetäni, hesä hävemnäqñqä witätñqä emäkänä.

Ämaqä, kuknuä we-hunqä-tänjä iquä, mäkä-hunqä iquauñqe

³ Nqä nyämaqä kiinjä änyinätñqä iquenä, nyi henyqe, tuwanui, Goti Iqu ne eeqänäni, qui mimäkñqä anğumä hänjä inaquumatätñqenqä tmqä, aanjä kiinjä änyinğanji qämätmä itñqä-qe, iwä tänganji, nyi knui huiziquenqä nyiyğanji, yänänäqñqe tii ätätmä äqiyqä. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätñqe. ⁴ Ämaqä hñqua, ne iquauqä quuvqä heqiyqe yoqä mäwqueqä iququä iqua, qu ae äyapquwä, ga quuvqä eqiyätunquä iquneuä awä imä äpmenjä. Qu Goti Ique tuwä äwiyäpu, “Goti Iqu nenyqä qeqä wutätä, hanjä-iqä mänätapqä, änguinä hinqi nätapänqiyä” ätäpu, quwqä äwiñqä duta suqä quvqänänjä imäkätqänjä. Ga qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Neqä Naqä Ämäneyqä Iquenyä qänaknä

* 1:1 Matiu 13:55 iunji, Nasäretqätanjä iqua Jisasi Iqueqä kängua hñqueqä yoqe, ‘Jutasi iqueyqä’ änyuätukuwi. Iqu kängua asä iqueyi.

vqänqce, oeyqä" ätätqänä. Ämaqä iinjä iquauñqce, Goti Iqu qänqanä, "Nyi quñi kukñuä ämitätmä, hanjä-iqä meqä-tänjä iñgisanqä dowatmniqeqä" ätkqce.

⁵ He näqñqä qäyu etanquwä-qe, nyi he kñuä angi etäsämänqä tii etqä. Naqä Iqu Israitqä iquau hanjä iqumuatätä, Isipäta ätuma qäyä äpkqä-qe, qänakndanji ämaqä qutanä quuvqä maeqiyqä iqanquwä iquauñi, Iqu qui äyä äwimäkkqce. ⁶ Huizi, enätqä hñquauñi, wäunüä Goti Iqu äwikqeuñi mämiqä ipu, quwqä anä pmeqe ävämeqanquwänqga, Goti Iqu, guä woyqä mändakmäuqä yäniqetä äkiqiyäutä, heawiqä naqänänjä imä äpmuatekqce. Iqu quñi, hiunji naqänänjä, Iqu eeqänänjiu kukñuä mitqänqanqä, iu äpmuatetä ämitqäuä. ⁷ Itanqä qutä asänänjä huiziqu, ämaqä anä-himqä Sotomätä, Gomoratä, ä huizi qäqiqi ämätñgäwänquwä iu pmeqä iqua, suqä huiwä yanjä-inqä Goti Iqu änätapkqce, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkqca äuminuwitanji, Goti Iqu quñi, Iqueqä kimanji, tä hea ique-ique sqä iu pmetpñqä ändowatkqce. Hanjä-iqä qu ämakuwi äqunätanä, suqä qu iminuwä ii, miqä yatunquä diñqä imäkkqce.

⁸ Ämaqä ii iminuwä-panjä asä iinjä, ämaqä, neyaqä awä imä äpmeñuwä iquauñqä etqä iqua, qu suqä huitanjä-huitanjä kiinjä wiñqanqgi imäkäpiyitanji, quwqä huiwiunji piyanjä-weqä imäknäpu, huizi iqueqä yäpä imä mäpmeqä, hñgisa itquepu, ga enätqä yoqä naqä-tänjä iquauñqce, kukñuä quvqä ätäpu itqänä. ⁹ Enätqä iquauqä naqä Maikoli iqu, Setänä Goti Iqutä mäkä-hunqä iqutä, "Mosisi iqueä huiwi, tqi metñqäwä?" ätnäsinyä, manjä mäkä äunäsiyänqanji, iqu kiqä-kiuä Setänä ique kukñuä mitätñqä, kukñuä quvqä hui mätquä itä, "Naqä Iqu, Iqueqä-kiuä äkasuwä ktänqiyä" ätukqce. ¹⁰ Iinjä etanqgi, ämaqä iinjä iqua, nätmätqä äki-äkinqä änyä maqñqä epiyä iqua, qu iunji kukñuä quvqä hiñgi ätätqänä. Mä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä kñuä maeqä iqua enqä-pa, qu quwqä kñuinä indqänäpiyä dunä imäkäpiyitanji, qui aanjä quvqä imäkmbnä. ¹¹ Oänä! Qu qanji, huänqä Kenä iqu† äukqeu äwätqänä. Itanqä Balamä iqu‡ kñui mbqenqänä ämetä ikqä-pa, nätmätqä äki-äkitanjä mbqä meqeuñqä imäkqänqce, qu näwi imäkmbu äpmeñä. Itanqä Kora iqu§ Goti Iquenji hñgisanä itquetäqeta qui imäkñqqä-pa, qu-pqce qui asä ii imäkmbnuwi.

¹² He naqä-hñqunä ipu hiqä-hiuänqä enyätä, ymisanjä bñqä aquvä qänqanquwänqga, ämaqä iinjä iqua, hesä

† 1:11 Ipäqäkkä 4:1-16 ‡ 1:11 A Täuqä 22:5-24:25; 2 Pitä 2:15 § 1:11 A Täuqä 16:1-46

anä äqänäpu, quwqä-quwänqänä indqänäpu, ymisañi womba miqä yaqäpiqä ipiyi, iutañi hiqä aquväqñqä iuñi, kukuwä ae itmäkquwä enqä-panä iquayi. Qu qäukuä zä, piyä maeqä etañgi, yuñui ämamäutñqä-panä, ga ämaqe u yätamakqä mäwqä itqänuwä iquayi. Ga qu ze, kiqä häukuä qäyqänqani, häukuä maqiyqä etañgqenqä, ämaqe, kiqä hukä bu qäsä äyakuwitañi, ga äpäkoñqe, hñquaqu e äpäkoñguwä-panä iinä iquayi. ¹³ Itanga eqä huakä yäyänñi ämñga äpeyätä, suetä äqäyätäqänqä, hinoqukuä eqä yäpä mämä äwiñqe, haqänqisañqä äma äpeyätñqä-pa, suqä quvqä ämaqä iinä iqua womba miqä imäkätqänuwä, quvqe quwqä kñuä-äwqeuta ätnänä iqi timäunä. Itanga ämaqä iinä iqua, qätäqueqä heawiqä imä qanä hñgi ikitqänuwä-panä iinä iquayi. Iwä Goti Iqu ämaqä iquauñqe, anä hea ique-ique pmetpnuwänqä, hea mämanäwiqe, näwi imäkekqe.

¹⁴ Ämaqä asä iinä iquauñqe, Atamä iquesa ti eqani, 7 ekqä Inokä iqu, suqä hanä-iqä wimeniñqenqä hñuä ätätä tii ätäänqe. “Qätä nyipu! Naqä Iqu, enätqä Iqueqänänä aanä kuapanänä-tänä iquatä quvepänqiyä. ¹⁵ Iqu ämaqä eeqänänä kukñuä ämitätä, iwäsäutä, itanga ämaqä Ique hñgisa itquepu, suqä quvqä itqänuwä iquauñqe, quwqä suqä quvqä itqänuwinqätä, kukñuä quvqä Iquenyqä ätätqänuwinqätäni, näqñqä qäyä mapñqä, quñi hanä-iqä naqänänä meqänqisa mäwqatäninqä quvepänqiyä” ätäänqe.

¹⁶ Ämaqä iinä iqua, hea ique-ique nätmätqä hñjua-hñjua wimeqanqenqe, äwqä quvqä änyäpu, kukñuä ämaqä dunqä ämamäutqänä. Qu qänaknänñi, suqä quvqä quwqä kñuä-äwqeunä witanqqeunä itqänä. Qu kukñuä hämä-hämänä ätäpu, quwqä yoqe, haqeu ämaenätqänä. Ga äwiñqä iquauqä iunä qänaknä wipñqenqä kukñui, miiqä-eqä-nyqä iquanä ätuätqänä.

Quuvqä heqiyqä a yänänäqñqä äqätpu, iunä imäñga peyqänqenqä

¹⁷ Inäqe, ñqä nyämaqä kiinä änyinätñqä iquenä, kukñui, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, nätmätqä qänaki timäutñqenqä ätäpu ekuwiñqä, kñuä mapiyä. ¹⁸ “Hea yäpakä iqu timäutñqä itäqänqani, ämaqä kukñuä naqä-qakuinqä tä-säwqä ipu, Goti Iqueni hñgisa itquepu, qänaknänñi äwiñqä quwqä dunä iqä iqua, timäupnuwiqä” äyä etkuwi. ¹⁹ Dñä Äñguä Iqu qutä mäpmeqä etañgi, qänaknänñi, kñuä indqänqä ämaqä qua täutañä iquauqenä ipu, ämaqä huizi du awä qäyäpatmbñqä imäkqä iquayi.

²⁰ Inäqce, ηqä nyämaqä kiinjä änyinätηqä iquenä, he Dñä Ängüä Iqutä anä äpmepu, Goti Iquenyqä tääqä ätqca äwäpiyitanj, quuvqä heqiyqä Goti Iqu etapqce, a yänänäqηqä äqätpu, iunä imäkηga peyqäpηqce. ²¹ He neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta, heñi häñä hea ique-ique pmeqä hetapäninqä hinuä äqämbu äpmapu, Goti Iqu henyηqä äwinyänqä iunä pmetpηqce. ²² Ämaqä 'quuvqä heqämqändiyä, ä maeqiyqä imqändiyä?' kηuä ävätηqä iquauηqce, qeqä hetätηqce. ²³ Itanğa tä maisquä dunqä uwqanğpçqä iquauñi, huätä maqänä itmepu, häñä iqumuatpηqce. Ga huiziquauηqce, qeqä ätumuäkäpu yätamakqä äväpiyänğani, zätä qäsä ipu, ipηqce. Goti Iqueqä hinuä iqinji, qu qänaknäñi suqä kiyä mätqä iu itqänuwä-qae, quwqä qäkämä-pqä kiyä mätqä enqä-qae, he-pqce, kiyä inä emätqηqä, zätä qäsä ipηqce.

Ne Goti Iqueä yoqce, haqeu maetuηquenqä

²⁴ Goti Iqu, he qua iqi mäpäknqä ipηqä äηguänä ämeyätä, he suqä quvqä maeqä, aanä yeeqänänä ipu, Iqueä yoqä naqänänä etanği äqämbu tqäpηqä, etma uwqä Iquvi. ²⁵ Iqu Goti Kiqä-kionänä-qu äpme, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, neñi anğumä Häñä Inequmuatqä Iquvi. Ne Iqueä yoqce, haqeu maetuηque. Iqu yoqä aanä naqänänä-tänä-qu eä, ämiqä naqä iuqä Naqä-qu eä, ga yänänäqηqä naqänänä äme, nätmatqä eeqänänä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. Iqu qänğanänqä, ä tänğanqä, qänakndanqä, ii äpmäka wätäniqce. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kuknuä zä wiqe, Ätnänäqi itkimäkqenqä Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iquauni, quvqä itquaminjuwänqanji, Jonä iqu bukä tä äqäkqe. Qu iquau quvqä itquaminjuwi, ii iqua Jisasi Iqu, iquauqä Naqä Iqu etanqgenqä, quuvqä heqiyätqätanquwä iutayi. Buki, Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iqua, hanä-iqä naqä iqueni, mändi kittqäpnqä iinqeyi.

Bukä tä, nätmatqä qänaki timäuniqenqä ktqä kuapänänä-tänä iiyi. Ämaqä quuvqä eqiyäpiyä inqa äpmaminjuwä iqua, kuknuä ktqä iinqe, näqnqä eminjuwi. Itanqi ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu maqnqeqä. Kuknuä ktqä iunqä quati, ii tiinji. Jisasi Iqu, Naqä-qu eä, Iqueqä hipaeta, Goti Iqu mäkä eeqänänä itä, Setänä iquepqe, mändi kittqiyäniqeqä. Ga Jisasi Iqu Iqueqä wäunui qäpu imäkqanqanji, Goti Iqu ämaqä quuvqä heqiyqä mäwquatämäuqä ipu, yänänäqnqä pmetanquwä iquauni, nätmatqä ängüä hui tii äväñqiyä. Iqu nätmatqä eeqänänä änyä-hänji imäkäniqä iutani, qu Iqutä anä äpmapu, hanä-iqä maeqä pmepnqäüä.

Jonä iqu, tuwanjuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Kuknuä Jisasi Kraisi Iquenyqä tqu, zä äwäminqetani, Jisasi Iqu ätnänäqi ämaekqenqeyi. Jisasi Kraisi Iqu, nätmatqä maqänä timäuniqnqe, Iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämotquetnqe, Goti Hanjuwä Iqu, Ique ganä ämotquakqe. Itani Jisasi Iqu Iqueqä enätqä hnque, Iqueqä wäunjuä-wiyqä Jonä iqunqä dowatqanqi, nätmatqä äki-äkitanä timäuniqä iinqe, kuknuä wätqä enqä-panä iu ämändquakqe. ² Itanqa nyi nätmatqä eeqänänä hinjuä äqunmitani, tiinjä ätukqe. "Tä Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakui, Jisasi Kraisi Iqu ätqeqä." ³ Ämaqä, Goti Iqueqä kuknuä tä, nätmatqä ätimäuniqenqä a ätäutä, awä ätumitätqä iqutä, ä ämaqä, iqu kuknuä awä tqanqi qätä äwiyäpu, ämepu äpmamitpqä iqua-pqe, nätmatqä tä qäpi ae ätimäutnqä iqanqi, qunji Goti Iqu ängüä iwimäkqanqi yeeqä ipnqäüä.

⁴ Nyi Jonä iqunä tuwanüä tä, qokä-apäkä anä-himqä 7, qua Eesiya iu Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänüwä iquenñqä äqäyqä. Goti Hanjuwä Iqu, tännga äpmenqä, qänğanä äpmaminqä, ä qänaki inä pmetäninqä-qu eä, henji qeqä imänqeta änguä etapätä, heqä äwqe hanüä imbu pmetpñqä emäkquä. Itannga dnä 7, Goti Iqu zä-hawä hiqumuanä eä pmetanqqä iu äpmenjuwä iqua,* qu-pqe asä ii emäkpnä. ⁵ Itannga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä naqä-qakuinä awä ätminqä Iqu, ae äpakonqqä iuta ganä ävaukqä Iqu, itannga qua täu miqä naqä iquauqä Naqä-qu äpme. Iqu-pqä asä ii emäkätñqänänji.

Iqu nenyñqä kuapänä wiñganji, Iqueqä hänjeqetä, neyaqä suqä quvqä eeqänänä iutani, huätä äyä änewewqatkqe. ⁶ Iqu ne Iqueqä ämaqä naqä-hñqunä eätanä, Kanä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkquatuñquä, inemäkkqe. Initanji, yoqä naqetä, yänänäqñqä nätmatqä eeqänänä iu miniqñqetä, hea ique-ique Iqutanä witäniqe. Ii aanä naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

⁷ Hiñuä qumbiyä! Iqu qaquvqeu pmeqä quvepätñqä itqäü.† Itani ämaqä eeqänänji, Iqu äquvepqañgutqe, hiñuä qumbunqäü. Ämaqä Ique zi äukuwä iqua-pqe, hiñuä anä qumbnä.‡ Ga ämaqä eeqänä, huiwä huitanä-huitanä quaetani, Iquenyqä kñuä kuapänä qäpnuwi. Naqä-qakui. Inji ätimäuniqe!

⁸ Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqu, tii ätqiyä. “Nyi hiñuiqänqätä, yäpakiñqätänji, Nqä-näuänjqä. Nyi tännga äpmenqä, qänğanä äpmaminqä, ä qänaki inä pmetmniqä Iqunjqä.”

Jonä iqu, Jisasi Ique hiñuä äquñgqenqä

⁹ Nyi Jonä, heqä heyämaqä iqunänji. Nyitä hesä, ne eeqä Jisasi Iqueqä eanitanji, hanä-iqä asänä ämetanä, Naqä Iqunä miqeunji anä äpmetanä, inji ne eeqä yänänäqñqä ätqäuanä hanä-iqe äyä ämiwäutqänju. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqätä, kukñuä Jisasi Iqu awä ätuminqenqätä, tuäkitqätannga, qu nyi qua eqä huväkiyä, kiqä yoqe Patmosi iunqä huätä änändowatkuwi. ¹⁰ Naqä Iqueqä hiunji eqanñani, Dñä Änguä Iqu aanä yänänäqñqä nyimeqannga, nyaqä tuwä ingisani, ämaqä hñqu manä yänänäqñqä, häawä enqä-pa, tii tqanji äwikqe. ¹¹ “Si nätmatqä äki hiñuä äqunänä etanñgutqe, bukä iu äqäyätinä, ämaqä anä-himqä 7 iu, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänüwä iunqä qäyämävä. Tuwanui, anä-himqä

* 1:4 Itkimäqä 8:2 † 1:7 Wäunjuñqä 1:9-11 ‡ 1:7 Sakätiyasi 12:10

Epäsäsi, Samina, Pekamumä, Tayätila, Satisi, Pilendopiya, ä Latisiya iu äqänätqänuwä iquauŋqäuä.”

¹² I tqanŋi äwimi, “Tqu dqutiyä” tmä äkunmäknŋqge, golqä hiqi-tä-tqäuqä 7 hŋqua tqäutangä äqunŋqge. ¹³ Hiqi-tä-tqäuqä iquauä awä iqiŋi, ämaqä enqä-panjä Hŋqu, qäkä quäuqä yukä bu eeqä ämäwqätäuqä äyäuä, Iqueqä quikuä iuŋi, golqä yauqä ipnätanŋi äqunŋqge. ¹⁴ Iqueqä de, qatäwänänjä aanjä yäkquänänjä äui, ga Iqueqä hiŋui, tä äyänätŋqä-panjä iinŋi. ¹⁵ Iqueqä yukä iuŋi, ämaqä hŋqu hikä hiuisqä äyänqä, tä tnänjä du imäkävetqä-panjä iinjä äyänŋiyä. Iqueqä kukŋuä-pqä ätätäqge, eqä äkakä kuapanä äqänŋqä-panjä iinŋi. ¹⁶ Iqu Iqueqä hipa ämuanŋisaŋi, qätäqueqä 7 a äqätä, ŋŋ Iqueqä manŋitanŋi, näpqä-hionaqä inŋi-inŋisa häneqä-heŋŋe ätimäuminŋge. Iqueqä himä-hiqumuanŋitanŋi, mäptqä tnänjä ätä äyänŋqä-panjä iinjä äyänätanŋi äqunŋqge.

¹⁷ Ique e äqunmitanŋi, nyi ämaqä pizqä enqä-panjunä, Iqueuä yukä täŋä iqi päknŋganŋa, Iqu Iqueqä hipa ämuanŋisaŋi, nyaqä huiwä haqeqi änŋiyätä, tii ändkqge. “Zä miqä manä. Nyi hiŋuiqänŋqä qänakŋqä äpmeŋqä Iqunŋqä. ¹⁸ Nyi Goti Hänä Äpmeŋqä Iqunŋqä. Nyi hŋqunä äpäkonŋqge, ga inŋa-inŋa hänä yqänä äpmaka uwqämniqä Iqunŋqä. Nyi ämaqä äpäkonŋqä iunŋqätä, ae äpäkombqä iquauqä anŋunŋqätä, qŋqanjä hutäuqge, § a äqätänjä. ¹⁹ Iinŋitanŋi nätmatqä tqä hiŋuitä äqunänŋi, tuwanuä bukä iu qäyeyä. Nätmatqä täŋga ätimäuqenŋqätä, qänaknda-pqä timäuniŋqätänŋi, bukä iu qäyeyä. ²⁰ Si qätäqueqä, Nyaqä hipa ämuanŋisaŋjä iquatä, golqä hiqi-tä-tqäuqä iquatä, hiŋuä äqunänŋi, qakui tiinŋi. Hiqi-tä-tqäuqä iqua, ämaqä anjä-himqä 7 iu aquvä äqänätqänuwä iqua etaŋga, qätäqueqä iqua, quwqä enätqä 7 iquayqä” ändkqge.

2

Quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu aquvä äqänätqänuwä iquauŋqä tuwanŋi

¹ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu ämitŋqä iquenŋge, kukŋuä tii ätätänä qäyä.

Nyi qätäqueqä 7 iquau Nqä hipa ämuanŋisa äqätmä, Nyi hiqi-tä-tqäuqä 7 iquauä awä iqi iktŋqä Iqunä, kukŋuä tä siŋqä ändowatqä.

² Suqä eeqänänjä he itqänuwi, Nyi näqŋqä eänänä. He wäunuä tnänjä ipu, hanjä-iqe qäyä ämepu, yänänäqŋqä äyä ätqäutqänuwi. He ämaqä quvqä iqä iquauŋi, hesä

anä pmapnqe, hiñuinä mäquñquä itqäñuwi. Ämaqä hesä äpmepu, 'Goti Hanjuwä Iqu, ne wäunüängqä änanawatqeqä' quangä etätqäñuwä iquauñqe, he kñuä äñguänä iwäsäupu, quangä iquauñi, ae äyä ämäqumuetqäñuwi. ³ Ämaqe, he Nyaqä yoqe a qätätangä eqänäpu, ga he quvqä emäkätqätanguwä-qe, he yänänäqñqä ätqäupu, hañä-iqä ii ämepu, wäunüä tnäñä iquenqe enyqä miqä itqäñuwi. He iinjä itqätanguwiñqe, Nyi näqñqä ae enä.

⁴ Iinjä etanji Nyi hesäñi, kukñuä hui täñunjqä. He Nyinyqä quuvqä kinğanä eqiyäpiyänggañi, kuapanä enyämñqä-qe, täñganji iinjä hmanji. ⁵ Qäñganäñi, he suqä äñguä inä imäkmiñuwi, huätä vquatämäupu, qua iqi ae äyä äpäknjuwi. Iinjä etanji hiqä suqä qäñganä imäkmiñuwiñqe, kñuä indqänäpu, hiqä kñuä äkunmäknäpu, suqä qäñganä äänä imäkmiñuwä etanjutqe, asä iinjä imäkqäpñqe. He iinjä mimäkqä iqanppqe, Nyi äpätmä hiqä hiqi-tetä kiqä ätqäuqetä, huätä metaumqänä. ⁶ Ga hiqä suqä äñguä hñqu tiñji. He Nikolasi ique qänaki itqäñuwä iquauä suqenqe, yasämä maenqä eä. Nyi-pqe iquauä suqenqe, yasämä manyinjä eä.

⁷ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqäñuwä iquau tquangi, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipñqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi iquauñi, zä-häukuä häñä hea ique-ique pmeqä vqe, qäyä dupñqä hiñuinä qunmniqeqä. Zä iinjä iqu, qäukuä haqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunüä iqi ätqäunä.

Quuvqä heqiyqä Samina iu aquvä äqänätqäñuwä iquauñqä tuwanji

⁸ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Samina iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi hiñuiqäñqä qänakñqä äpmeñqä,* ga hñqunä äpäkoñqä-qe, anğumä äväutmä häñä äpmeñqä† Iqunä, kukñuä tä siñqä ändowatqä.

⁹ Nyi he hañä-iqätä, täñä-huñqätä, emetñqenqe, näqñqä ae emä, ga he nätmätqä qua täutanji, maeqä aanqä äpmeñuwiñqe, nyi näqñqä ae eäqä. Iinjä etanqqä-qe, he nätmätqä kuapanäñä-täñuenä yqänä äpmeñä. Ämaqä hñqua, he kukñuä tuwängisa etätqäñuwiñqe, nyi näqñqä ae enä. Ämaqä, 'Ne Israitqä iquneyqä' ätätqäñuwä-qe, oee, qu Setänä iqueqä-quayi. ¹⁰ He hañä-iqä emetñqä itñqe, zä miqä pambiyä. Qätä nyipu. Setänä iqu, "He

* 2:8 Itkimäkqä 1:17 † 2:8 Itkimäkqä 1:18

Goti Iquenyqä quuvqä yqänä eqiyätqänäpiyâ” tä yamwiqä hiyätñqe, hñquenä anä guä kiyäueqä iunqä upñqä emäkänä. I hitanji hanä-iqä, täñä-hunqä ämepu, hiunji 10 enqä-pa pmapnuwi. Iinjä etanji qu he pizqä qäyâ hepäkñqä-qe, quuvqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiyätpiyâ. He iinjä ämâwqätâuqanñpqe, Nyi hññä hea ique-ique pmeqe etapmniqä.

¹¹ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aquvâ äqänätqänuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipñqeqä. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyâ iu ämâwqätäumipqä iqua, äpäkonqä huiziqu† qui miwimäkqä danä yäniqeqä. Aanä hma naqä-qakui.

Quuvqä heqiyqä Pekamumä iu aquvâ äqänätqänuwä iquauñqä tuwanji

¹² Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Pekamumä iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qi.

Nyi näpñqä-hionaqä inji-injisa häñeqä-heñqä ämenqä§ Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹³ He anä äpmeñuwñqe, Nyi näqñqä ae enä. Iqñji, Setänä iqueqä anä äquatâuqämenqä iuyi. Iinjä etanji he Nyaqä yoqe a yänänäqñqä äkiqätäpu, hiqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, zä maeqä itqänuwä. Qänğanäñji, Andipasi iqu Nyaqä kukñui qänaknä itä, Nyinyqä awä-tqä-qu eä, anä äyâ äpmamiñuwä. Qu iqueni, anä Setänä iqu äpmeñqä iqi päsqanñuwänğanä-pqe, he Nyi tuwä manjiyqä ikuwi.

¹⁴ Iinjä etanji Nyi hesäñji, kukñuä hui täñunji. Hesänä hui, Balamä* iqueuä suqe, a yqänä äqätpu äpmeñä. Qänğanäñji Balamä iqu, suqä Israitqä iquau quanñqä tquenqe, Balakä ique ämotqueqanñji, qu suqä quvqeu äpäknäpu, nanuä goti quanñqä iunqä hiqäva imäkpqe änäpu, huiwä yanä hññji injä imäkmiñuwä. ¹⁵ Asä iinjji, ämaqä hesä äpmeñuwä hui, Nikolasi iqueqä ämaqä iquauä kukñuä dunä qänaknä itqänä. ¹⁶ Ii itqätanñuwitanji, he täñğanji hiqä kñui äkunmämbiyä. Iinjji hma etanñgutqe, maqänäñji, Nyi heñqä äquvepätmä, ga Nyi, ämaqä iinjä itqänuwä iquatä, näpñqä-hionaqä yanäqñquä Nyaqä manä täu äwinñqetä, mäkä hunanä.

¹⁷ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aquvâ äqänätqänuwä iquau tquanji, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänäyi. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyâ iu ämâwqätäumipqä iqua, Nyi buayä Mana† zä äwinñqe ämuayätmä, hikä qäpaiqä yoqä änyä-hänñä äqänänñqä

‡ 2:11 Itkimäkqä 20:14 § 2:12 Itkimäkqä 1:16 * 2:14 A Täuqä 22:5-24:25

† 2:17 Anñumä Itmakqä 16:21; A Täuqä 11:8; Jonä 6:49

hŋqu-pqe äwimniqe. Yoqä iinjä iquenqe, ämaqä hŋqu änyä maqŋqä heniqe. Ämaqä, hikä qäpaiqä ämetqä iqunä, näqŋqä heniqe.

Quuvqä heqiyqä Tayätıla iu aquvä äqänätqänuwä iquauŋqä tuwanji

¹⁸ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Tayätıla iu ämitŋqä iquenqe, kukŋuä tii ätätinä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunä eämä, hiŋuä tä äyänätŋqä-panitä, yukä hikä huiisqä äyänqä-panitä täŋä Iqunä, kukŋuä tä siŋqä ändowatämeppä.

¹⁹ Nyi suqä eeqänänjä he imäkätqänuwinqe, näqŋqä ae ämenjä. He huiziunqä heŋgaŋgi, Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqä huizi iquau yätamäkqä äväpu, itaŋga hanjä-iqä qäyä ämepu yänänäqŋqä ätqänuwinqe, Nyi näqŋqä ae enjä. Hiqä suqä qänğanä-pqä imiŋuwä eeqänänji, aanjä äŋguanänjä ätimäüä.

²⁰ Iinjä etaŋgi Nyi hesäŋi, kukŋuä hui-pqä inä Täŋunji. Apäkä Jesepetqi 'Hiŋuä-tqinjä' ätätŋqä ii, hesä qäyä pmetŋqä hiŋuinä äqunätqänuwiqä. Apäkä ii, Nyaqä ämaqä wäunjä imäkqäppä iquauŋi, quaŋgä ätuätä, suqä huiwä yanjä hiŋgi iŋqä ämotquetä, nanjä goti quaŋgä iquauŋqä hiqäva-pqä imäkpqe, ämbŋqä ätuätŋqä iŋi. ²¹ Nyi, 'Iiyqä suqä quvqä hui äkunmäknänqutiyä' tmä, hiŋuinä äqunmä pmetaŋgä, iiyqä kŋui makunmäknqä itä, suqä huiwä yanjä hiŋgi änäänä äväkitqänä. ²² E äväkitŋqä-qae, he qätä nyipiyä! Nyi apäkä iinjä, täŋä-huŋqä naqänänjitä, ä täŋä-yaqä naqänänjitä, metŋqä wimäkmä. Itaŋga ämaqä iisä hiqaqä anä äwäyakitqänuwä iqua, quwqä kŋui makunmäknqä ipu, iiyqä suqeu qänaki yqänä itqätanŋpqe, Nyi iquauŋi täŋä-huŋqätä, hanjä-iqä naqänänjä wimä. ²³ Qokä-apäkä, ymeqä enqä-pa ii qänaknä ävätqänuwä iquauŋi, eeqänä pizqä päkmniqeqä. Iinjä imäkqanŋqetani, ämaqä Nyaqä yoqenqä im-imä aquvä äqänätqänuwä eeqänänjä iqua, tiinjŋqe, näqŋqä mapnuwi. Nyi ämaqä eeqänänjä iquenŋqä kŋuiutä, äwqeutä iwäsäutmä, ga he suqä imäkätqänuwä-pa kimanji, hŋqunä-hŋqunä e hetapqäumniqe.

²⁴ Iinjä etaŋgi qokä-apäkä huizi, Tayätıla äpmapu, apäkä iiyqä kukŋui qänaknä miqä ipu, itaŋga suqä qu, "Setänä iqueqä kukŋuä ze eä-qä" ätätqänuwinqe, näqŋqä mämeqä itqänuwä iquenä, Nyi 'Hanjä-iqä hŋqu heyaqä haqeqi maeqä ymä' hitmŋqeqä. ²⁵ I etaŋgi nätmätqä eeqänänjä he a äqätänjuwi, Nyi äquvepmqänŋanqä a yänänäqŋqä qätätanŋpu.

²⁴ Iinjä etaŋgi qokä-apäkä huizi, Tayätıla äpmapu, apäkä iiyqä kukŋui qänaknä miqä ipu, itaŋga suqä qu, "Setänä iqueqä kukŋuä ze eä-qä" ätätqänuwinqe, näqŋqä mämeqä itqänuwä iquenä, Nyi 'Hanjä-iqä hŋqu heyaqä haqeqi maeqä ymä' hitmŋqeqä. ²⁵ I etaŋgi nätmätqä eeqänänjä he a äqätänjuwi, Nyi äquvepmqänŋanqä a yänänäqŋqä qätätanŋpu.

26-27 Ämaqä, mäkä äunäpiyâ iu ämâwqätäupu, Nyaqä sugeu hiunji yâpakänğanqä qänaknä imipqä iqua, iinji Nyi iquau-iquauqäni, Nqä Apiqu ändapqä-pa, *qokä-apäkä eeqänänjä äpmakuwänjuwä iuqä nyuänjä ämiqä pmeniqä iinjqe*, Nyi yoqä wimniqe. *Itanğa ämaqä hñqu qua qondä ämisqiyätä, zinanjuä imäkqä-panjä iinji, iqu yäkqä woyqä a äqätä iquau ämiñqiyä.*† 28 Iinjä imitätqä iquenji, Nyi qätäqueqä zinjuitä ätimäutä äyänätñqä iqu^S wimniqe.

29 Ämaqä, Dñä Ängüä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqeqä.

3

Quuvqä heqiyqä Satisi iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanju

1 Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Satisi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyâ.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä dñä 7 itä,* itanğa qätäqueqä 7 itänjä Tänunä eämä, kukñuä tä sinqä ändowatämepqä.

Suqä eeqänänjä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enjä. Qu henyqe, “Hänjä äpmenjäuä” ätätqänjuwä-qe, he ae äpäkonjuwä-panjä iquenjqä. 2 Hiqä suqä eeqänänjä imäkätqänjuwi, Nyi Nqä Goti Iqueqä hinjuä iqisanji, hñqu aanjä jänänänjä mäqunquä inqä-qae, he hiqaqä äwinjuwi ivatuwänäpu, hiqä suqä mapäkonqä yqänä äwinqe, yänänäqñqä anği imäkqanğpu. 3 Qänğanänji, he kukñuä ängüä we-hunqä-tänji qätä äwiyäpu, ae ämakuwi, he iinjqä kñuä indqänäpu, ängüänä ämipu, hiqä suqä quvqenqe, kñuä kunmäkmbiyä. He mävuqä ipu, hiqaqä yqänä äwämipqe, quwä-meqä hñqu emeqänqe änyä maqñqä eänjuwä-pa, Nyi asä iinjä emamä.

4 Injqe, he Satisi iu äpmenjuwitanjä hui, quwqä ämuasmänqe, kiyä mätqä mimäkqä iquwi. Iqua qäyunä epiyitanji, ämuasmänqä qäpaiqä ämipnäpu, Nyitä qanjä anä ikuqatunjqe.

5 Ämaqä, mäkä äunäpiyâ iu ämâwqätäumipqä iqua, Nyi ämuasmänqä qäpaiqä iinji äwiptätmä, iquauqä yoqä bukä hänjä-pmeqä iunji, huätä makutqä imniqe. Oeyqä. Nyi iquauñqe, Nqä Apiqueqä hinjuä iqisa, ä Iqueqä enätqä iquauä hinjuä iqisa-pqe, ‘Iqua Nqeqä’ tmniqä iunänji.

6 Ämaqä, Dñä Ängüä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänänji.

† 2:26-27 Apqä Bukä 2:8-9 § 2:28 Itkimäkqä 22:16 * 3:1 Itkimäkqä 1:4

Quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanji

⁷ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyämävä.

Nyi suqä äñguä jänänänä imäkätmä, aanä Naqä-qakuä-qunä eämä, itanğa Nyi Dewiti iqueqä qñqanä hutäuqe† a äqätänqä Iqunji. Nyi anä qñqanä hutemqe, ämaqä hñqu anği mämäyeqä yänqiyä. Itanğa Nyi anä qñqanä ämâyemqeunji, ämaqä hñqu anği mautäuqä yänqiyä. Nyi iinjä iqä iutanä Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatqä.

⁸ Suqä eeqänänä he itqänuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Hiñuä qumbiyä. Hiqä hipenüä iunji, Nyi qñqanä ae äuteqä-qae, ämaqä hñqu anği änä mämäyeqä yänä. Hiqä yänänäqñqe naqä ma, wänqäpu witanği, itanğa Nyaqä kukñui, qänaknä ipu, Nyaqä yoqe, imä zä maeqä da itqänuwinqe, Nyi näqñqä ae ämeqe.

⁹ Ämaqä Israitqä iquautanä iqä äpmapu, “Ne Israitqä iquene, Goti Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätäqänuwä iquauñqe, he näqñqä ae enä. Iqua quanğä iinjä ätäpiyä-qe, naqä-qakui, Setänä iqueqä ämaqä iquayi. I hitanği qätä nyipiyä! Nyi iquau eyqiyämeqanğundi, iqua Nyi henyqä kuapänä änyinğanğutqenqe näqñqä epu, hiqä yukä-tänä qäqi äpäpu, qonä qutaseppnuwi. ¹⁰ Nyi yänänäqñqä tqäupñqä kukñuä etkqe, he qänaknä itqänuwitanji, Nyi ämeyqanğundi, ga qokä-apäkä eeqänänä qua täu äpmeñuwä iu yamwiqä väniqñqä timäutñqä itñqä iqu, he memeqä da yänqiyä. ¹¹ Nyi henqä maqänä quvepmä. Mä heqä ämävqutäuquwä ynñai‡ ämaqä hñqu huätä equvqñqe, nätmatqä he ämeñuwä ii, a yänänäqñqä qätätanğpu.

¹² Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämävqätäumitpñqä iqua, Goti Iqueqä anä iunji äväma näweqä uwqänqe, Nyi iquauñji, anä anizä äqutnänqä enqä-pa, yänänäqñqä qutemniqe. Inji Nyi yoqä hñquaqu-hñquenä iqua, iquau pmutemniqe. Nqä Goti Iqueqä yoqetä, Iqueqä anä-himqä naqetanä yoqetä, itanğa Nqä yoqä änyä-hänä iqu-pñqä qäsä. Nqä Goti Iqueqä anä-himqä iqu, ii Jerusälemä Änyä Hänä, Iquesa qäukuä yätu äväma päniqä iquvi.

¹³ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanği, qätä äwipñqä iqua, qänaki inä wipñqe.

† 3:7 Asayä 22:22; Itkimäkqä 1:18 ‡ 3:11 Qänğanäñji, ämaqä mäkiutä, hänä tnänä wqeutä, ämävqätäukqe iqu, mbqä mämeqä, ynñja ämetä ämäuminqe.

Quuvqä heqiyqä Latsiya iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanji

14 Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Latsiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätñä qäyämävä.

Nyi "Ii naqä-qakuiqä" Tqä Iqunä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä awä ätätmängañi, Iqueqä kukñuä eeqänñi aanä jänñä dinä ätätñqä Iqunñqä. Nätmatqä eeqänñä Goti Iqu imäkkqetanä Qakuä Iqunä, kukñuä tä sinyqä ändowatqä.

15 Suqä eeqänñä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. He tnänä-qe, isqä-qe mäpmeqä injuwinqe, Nyi näqñqe ae ämeqe. Nyi he tnänä-qe, isqä-qe pmapñqä änyinjyvä. 16 Inji he tnänñqä, isqänñqä, mäpmeqä, awänä pmetanğä eqänätmä, Nqä manita quta enjuvyä. 17 "Ne mbqä kuapä-tänjuneyqae, nätmatqä hävemnäqñqä ämetanä, hnjuahnjuañqä äwa miqä injunä" ätätqänuwä-qe, oeyä. Nyaqä hinjuiqñi, he aanä ququvqä yqänä pmetanğuwinqä, ämaqe, henyqä huäqä kiñä wunänñyvä. He nätmatqä hesä näweqä winiqä iqu maeqä, hinjua pisqä äpmapu, itanğa he huiwinä imbu äpmenä. Iwä hiqä-hiuäñi, iñqe änyä maqñqä yqänä enä. 18 I etanği Nyi kñuä iqä tii hetapmqe. Golqä, quvqä qäsä maeqä yätñqä tä äñqä hui, Nyita mbqä ipu, mbqä kuapänñä-tänjuañä hipñqänänyä. Itanğa ämuasmänğä qäpaiqä, hiqä huiwiu ktqä hiqumuätäutñqe, Nyita mbqä ipu, ämaqe he huiwinänyqä äpmapu, wombätänä pmetanğpi, hinjua maiqñqä ipñqänänyä. Nñ marasinqä aowä hui, hiqä hinjui mäuepñqe, Nyita mbqä ipu, iwä hiqä hinjui, äñguä qämbñqänänyä.

19 Itanğañi Nyi ämaqä huiunqä änyingqe, Nyi iquauñi, quwqä suqä quvqenqä näqñqä ävätmä, jänä iwimäkätñqe. I etanği he hiqä suqenqe kñuä äkunmäknäpu, jänä pmapñqä tnänä imäkñganğpu.

20 He hinjua ñqämbiyä! Nyi anä qänqanä-tänä iqi ätqäumä, qñqanä iu ptqä päsqanğa, ämaqä hnqu Nyaqä manj qätä änyiyätä, qñqanä noteyätqe, ga Nyi yäpä yänğisa äpaquvätmä, ye buayä anä nenqueä.

21 Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyitä ämiquatunquä Nyaqä zä-hawä iunji, anä pmenique. Ii, qänğanä Nyi mäkä äunätayä iu ämäwqätäutmä, Nqä Apiqutä miqenqe, Iqueqä zä-hawä iu anä äpmakueä-panä iyyä.

22 Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnuwänğqe.

4

Jonä iqu, nätmatqä qäukuä yätu witaŋgi äqunqenqä

¹ Nätmatqä tä qäpu ae äpawqanqa, qäukuä haqä yänjini qnqanä hñqu hutänatangi äqunqce. Itanqa manä* nyi qänqanä häawä enqä-panä tqanqi äwikqä iqu, tii ändkqce. "Si täqinyqä yapiyä. Ga Nyi nätmatqä eeqänänjä qänaki timäuningce, ämäktquamqänänjä." ² Itanqa Dnä Änguä Iqu yänänäqñqä maqänä nyimeqanqa, qäukuä haqä yätunji, ämiqä iqueqä zä-hawä hñqu tqäutangi, ga iqi äpmenqä Iqu, tiinjä etanqi äqunqce.† ³ Zä-hawä iu äpmenqä Iquesanji, qoqiyyä hioätqätä, häñesqätä, yänätangi, ga wäpinyiqukuä hñqu zä-hawä ique awä iqi ämamäuäqce, kiqä we-hunqce aanjä naqänänjä hunätangi äqunqce. ⁴ Ämiqä Iqueqä zä-hawä iinjä iqu, hawä 24 huizi iquauä awä iqi ätqäuminqce. Itanqa zä-hawä iquauñi, ämaqä naqä iqua hñqunä-hñqunä äpmakäuminjuwi. Iqua ämuasmänqä qäpaiqä-tänjä-qua, itanqa quwqä nyuänjä iunji, golqä yñña mäuqä-quayi. ⁵ Zä-hawä iinjä iquesanji, we-hunqce nyuauä iqanqa, mmqä ätätä käkäqä tqanqi äwikqce. Zä-hawä iqueqä hipenüänggisani, tä hänaqä 7 äsminjuwi. Tä hänaqä iqua, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dñiyi.‡ ⁶ Zä-hawä iinjä iqueqä hipenüä iqisanji, nätmatqä hñqu äwäminqce. Ii eqä-huänjä naqänänjä enqä-panä iqueyi. Nätmatqä iinjä iqu, aanjä quvanyäqñqä kiinji.

Itanqa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä, zä-hawä hitunjuä hñquaqui-hñquaquinjä iu pämä ätqäuminjuwi. Iqua quwqä hiqumuanänggisatä, tuwänggisatäñi, hiñuä kuapänä äqängäuminjuwi. ⁷ Iquautanjä hiñuiqänjä iqu, ii laiyonqä enqä-panä iquvi. Ga huiziqu, bulumäka qokä enqä-panä iqueyqä. Itanqa huiziqu, iqueqä hiqumuani, ämaqeugä enqä-pa änyänä. Iwä aanjä yäpakä äpmenqä iqu, ymäuäkä aanjä naqänänjä haqeu äväwa ikitñqä iinjä enqä-panä iqueyi. ⁸ Nätmatqä hñquaqui-hñquaquinjä hänjä-pmeqä-tänjä iqua, huqä 6-tänjä iquayi. Itanqa hiñuä kuapänäñi, quwqä huiwiu, ä quwqä huqeuñi-pqce inä ämuäpмуäminqce. Iinjä iqua heatqänqatä, hiunjingatä, tii tqäpñqäuä.

"Naqä Iqu, ii Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, hñqutä enqä-panä manä, Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänänjqä. Iqu qänqanä äpmaminqä, tänqca äpmenqä, itanqa qänaki pmetäniqeqä." Qu kukñuä iinjä di, mamäwänqä danä iqäpnä.

* 4:1 Itkimäkqä 1:10 † 4:2 Esekiyäli 1:26-28. Itkimäkqä 7:10 iunji, Jonä iqu 'Zä-hawä iu äpmenqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä' ätkqce. ‡ 4:5 Itkimäkqä 1:4

⁹ Nätmatqä iinjä iqua, zä-hawä ique äpmenqä, ga hea ique-ique pmetäniqä Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, 'äjguiqä' tqäpñqäüä. ¹⁰ Iinjä itqätanqppqänqä, ämaqä naqä 24 iqua, zä-hawä iu äpmenqä ga hea ique-ique pmetäniqä Iqueuä hipenüä iqi qonjä äqutasepäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, quwqä ynñai equväpu, zä-hawä iqueä hipenüä näñi eäpu, tii tqäpñqäüä.

¹¹ "Naqä Iquki, Si neqä Goti Iqukiyqä. Eeqänä ämawqätäünñi, Tqä-täuänänñqä. Itanqä ämaqä eeqänänñi, Sinyqä yeeqä ipu, Tqä yoqe haqeu ämamäupu, 'Si Yänänäqñqä-kuiyqä' tqäpñqäüä. Ii tiinjä etanqiyi. Nätmatqä eeqänänñi, Si imäkätñä, itanqä äkinqä Tqä dutanä imäkqanqñä, ätimäutä, tänqanñi äyä äwinä."

5

Bukinqätä, Sipsipqä Meqä Iquenqätä

¹ Zä-hawä iu äpmenqä iqueqä hipa ämuangisañi, bukä hñqu witanqñi äqunqce. Bukä iinjä iqu quäuqänänñä-qu eä, qu tuwanüä inñi-inñisa äqäyäpu, itanqä äkuäpipu ekuwi. Itanqä ique a yänänäqñqä kiqätätñqce, qu nyunüä taki ändäupu, itanqä kiqä taki bukä iu 7 ändäupu, ämänyäpu, ekuwinä äqunqce. ² Asä qänqanñi, enätqä yänänäqñqä hñqu, manjä yänänäqñqä tii tqanqñi äqunqce. "Ämaqä huiziquau ämawqätäütä, nyunüä takä bukä iu ämänyäpu equwi, anñi equvätä ävatätñqce, äsqukä?" ³ I etanqñi bukä ävatätä, yäpä inñisa hinüä qunätñqce, ämaqä hñqu qäukuä yätunä, qua täunä, ä qua yäpä mäñgisañä-qe, mäpmeqä danä eänä. ⁴ Ämaqä hñqu bukä iquenñi, ävatätä yäpä inñisa hinüä qunätñqä hma etanqñi, nyi kñuä kuapänä äqäminqce. ⁵ Itanqä ämaqä naqä iquautanñä hñqu tii ändqiyä. "Si kñuä maqiyqä panä. Hinüä qunyä. Laiyonqä Tqu, Jutä iqueqä hueqä-himqeta,* ämiqä naqä Dewiti iquesañä-queqä.† Iqu Iqueqä mäkä-hunqä iquauñi mäñdi ämäunquatätä, itanqä Iqu nyunüä takä bukä iu ämänñanqce, equvätä, buki ävatänqiyä."

⁶ I dqanqä, Sipsipqä Meqä Hñqu pämä tqäutanqñi äqunqce. Iinjä Iqu tiinjä-nänñä-queqä. Qu ae pizqä äpäkkuwä-nänñä-quvi. Iqu zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänñä-pmeqä-tänñä hñquaqui-hñquaquinñä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä awä iqi ätqäuminqce. Iqueqä nyuänñä hänñenätä, ä Iqueqä hinüätänñi, 7 iquayi. Hinüä iinjä, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dnä, qua eeqänänñä iunqä im-imä

* 5:5 Ipäqäkqä 49:9 † 5:5 Asayä 11:1,10; Itkimäkqä 22:16

ändowatkqä iquayi. ⁷ Itañi, Sipsipqä Meqä Iqu, zä-hawä iu äpmenqä Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, bukä iqueuä hipa ämuangisa äwiñqe ämakqe. ⁸ Iqu bukä ae meqanğa, inğanı nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquatä, ämaqä naqä 24 iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqu-tänjä iqi äpäpu, qonjä äwoktäukuwi. Iqua gitatä, golqä hevqä suakä jinanjä-weqä-tänjä itä, a äqätminjuwi. Jinanjä-weqe, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqeyqä. ⁹ Itanğanı qu apqä änyä-hänjä hñqu tii ätukuwi.

“Si bukä ämetnä, nyunuä takä iu ämänñanqe anğı eqvätinä ävattñqe, anğuanänjä Iqukiyqä. Qu pizqä ae kpäsqañguwänğa, itanğa Tqä häñegeta qokä-apäkä iu itmetnä, Goti Hanjuwä Ique äwikñä-qae, Si anğua Iqukiyqä. Qokä-apäkä Si mbqä imakñi, qu hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, anjä-kukñuä eeqänänjä iutatä, huiwä huitanjä-huitanjä änyänjuwä iutatä, itanğa qua eeqänänjä iutatä imakñä iquayi. ¹⁰ Si iquaunı, neqä Goti Iquenqä hiqäva-imäkqä imäkqañgnä, itanğa Iqu iquaunqä ämiqä-qu pmetñqänänyä. Itanğa qu qua tâu miqäpnuwänqänänyä.”

¹¹ Itanğa nyi hinuä anğı äqunğqe, enätqä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquau, itanğa ämaqä naqä iquau awä iqi ämamäupu ätqäupu, manjä tnänjä tqanğä qätä äwikqe. Ynaunjqä manjä e ätminjuwä iqua, aanjä qäqi hmanji. Qu aanjä, aanjä kuapanänjä, a änä matäuqänäni. ¹² Qu e ätqäpiyänğanı, manjä tnänjä tiinjä ätminjuwi.

“Sipsipqä Meqä qanğanä pizqä äpäkkuwä Iqu, yoqä naqetä, nätmatqä anğuanänjitä, ä näqñqä-pqetä, itanğa yänänäqñqä naqänänjä-pqetä meqanqe, anğuanänji, ii Qäqueqä. Ga Iqu ämaqä eeqänänji, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, yeeqä ipu, Iquenqä ‘anğuiqä’ ätäpu, ävätqänjuwä-pqenqe, anğuanänji, ii Qäqueqä.”

¹³ Itañi nyi nätmatqä huitanjä-huitanjä Goti Iqu imäkkqe, kukñuä tqanğä qätä äwikqe. Ii nätmatqä qäukuä haqä yätu äwiñqä, ä qua tâu äwiñqä, nñ qua yäpä mäñgisa äwiñqä, itanğa eqä-pñä iu äwäkäwänqä-pqä iuä. Nñqä, nätmatqä eeqänänjä, eeqänänjä iu äwäkäwänqe, qu tiinjä tqanğä äwikqe.

“Zä-hawä iu äpmenqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäni, Iquaqu ‘anğuiqä’ eeqänänji ämesinyä, itanğa yoqä naqeu, yeeqä inqeu, yänänäqñqeu, kiqä hea ique-iquenqä manyiyänqä.”

¹⁴ Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinä iqua, “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä”

tätqätanġuwänġa, ämaqä naqä iqua qonjä äuktäupu, yoqä naqä äwimiñwi.

6

Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä iquau equkqänġanqä

¹ Nyi Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä bukä iu ämänñänqä iquautanjä hiñuiqänjä ique, huätä equvqanġi äqunġqe. Itanġa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquautanjä hñqu, "Si biyä" ätätäqänġani, iqueqä quväkitanġi qäukuä mmqä ätqä-pa tqanġi äwikqe. ² Iinjä äwimitanġi, nyi hiñuä anġi äqunġque, hosi qäpaiqä hñque äqunġqe. Ämaqä, hosiu äpmeqä iqu, yquakä a qätätanġa, qu mäkitanjä ämäwqätäuqä ynñai vqanġuwänġa, iqu mäkä iunġi ämäwqätäutnqä kñuä äme, iqäukqe.

³ Inġanġi Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä huizi huätä equvqanġa, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqanġi äwikqe, "Si biyä." ⁴ Itanġi, hosi hänseqä hñqu ätimäukqe. Ga ämaqä hosiu äpmeqä iquenġi, yänänäqñqä äwikuwi. Yänänäqñqä ii, ämaqeüqä äwqä hanjä pmeqe huätä motaumäuqanġa, iwä ämaqe, quwqä-quwä pizqä päkmbnuwä diñqeuä. Itanġa wäñuä ii imäkätñqe, näpqa-hionaqä naqänänjä hñqu, ique äwikuwi.

⁵ Iinjä äqunmitanġi anġinġi, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä 3 ique equvqanġa, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqanġi äwikqe, "Si biyä." Itanġa anġinġi, nyi hosi hiawiqä hñqu timäuqanġa, ique äpmeqä iqu, nätmatqä kuä-sñgumetqä iwäsäuqä hñqu, iqueqä hipa iu a qätätanġi äqunġque. ⁶ Itanġi, ämaqä hñqueqä manänänġi, nätmatqä hänjä-pmeqä 4 iquauä awä iqisanġi, tii tqanġi äwikqe. "Ämaqe, ymisaniñqä äwa ipñqe, si äwätinä, tqä wäñuä imäkiyä. I hitanġi ämaqä hiunġi hñque wäñuä ipu, mbqä ämepiyi, mbqä ii, kuä-witqä qondä wänqä hmbiñä-qe, ä kuä-bali qondä hnjuaqu-hmbiñä-qeyä. Itanġi si olipqä eqä aowitä, wainqetänġi, qui mimäkqä panä."

⁷ Itanġi, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä 4 ique equvqanġa, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iutanjä yäpakä iqu, tii tqanġi äwikqe, "Si biyä." ⁸ Ii äqunmitanġi, anġi hiñuä äqunġqe, hosi kukuatqä hñque äqunġqe. Ga ämaqä hosi ique äpmamiñqä iqu, iqueqä yoqe Äpäkonque. Itanġa Äpäkonquenyqe, Hikuapqä anjä iqu qänaki äpkqe. Ga iquaqu qokä-apäkä hiqñqä hñquaqi-hñquaqi iwäsäusinyä, hiqñqä hñquenġi, pizqä päkiyanġe, yänänäqñqä äwikuwi. Iquaqu qokä-apäkä iunġi näpqa-hionaqä itä pizqä äpäsäsinä, itanġa iquaqu buayä dä

naqänänjä ävqumäkäsinyä pizqä äpäsäsinyä, itanğa tănjä-yaqä naqänänjä äväsinyä, äpäkombnqä imäkäsinyä, ga nanuä hiqiyqä quaetani, pizqä päkpnqä dowasiyanqinyqä.

⁹ Iinjä äqunmitani anğini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunüä takä 5 ique equvqanğa, nyi qokä-apäkä, Goti Iqueqä kuknui a yänänäqñqä äqätpu awä tquanquwinqce qu pizqä äpäkkuwä iquauqä quuvqce, hiqäva-qäyqä ttawä yäpä iqi pmetanğä äqunqce. ¹⁰ Quuvqä injä iqua, zäaqä tnänjä tiinjä ätminuwi. “Nätmatqä eeqänänjä iquauqä Naqä Iquki, Si hñqutä enqä-panjä manä, Tqä-täuanänjä Iquki, itanğa Tqä suqce, aanjä naqä-qakuiqä. Si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau, kuknuä ämitätnä, neyaqä häñeqänqä kima wisnjä diñqce, ne Sinyqä hiñui, squanğanqä äqänänä pmetatunquäwä?” ¹¹ Iinjä tätqätanğuwänğa, qokä-apäkä iunji ämuasmänqä qäpaiqce, hñqunä-hñqunä äväpu, tii ätukuwi. “He hapä wänqä hmbu-ganä pmapiyä. Ämaqä hesä, mäkä-hunqä iqua epäkkuwä-pa, iqua heqä wäunüä anä itqänjuwä iquautä, heqä tta-tñguäkautä pizqä päkpnqäuä. Iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ae ekqeqä. İtanğa qu iquaunji, pizqä ae äpäsqanğuwänğani, Goti Hanjuwä Iqu heqä häñeqänqä kima väniqce.”

¹² İtani Sipsipqä Meqä Iqu nyunüä takä 6 ique equvqanğa, nyi nätmatqä tiinjä timäunqangi äqunqce. Quaetani, eekä naqänänjä itä, mäptqce we maunqä, heawiqä ätimäutä, itanğa qanui aanjä häñesqä, häñeqä enqä-panjä imäkñqce. ¹³ Qätäqueqce, yunüä zä-eaqce hiaqusqä ämitä, kiqä häukui qua mänji äpäknğqä-pa, qäukuä yätutani e äpäknğuwı. ¹⁴ Qäukui, yquvanjä äkuäpiquwä-panjä iinjı, kuäpiqanğa, qoqonitä, qua eqä huväkiyitä, quwqä anji äväma, nändi-nändi tqäwäwqanğä äqunqce. ¹⁵ İtanğa qua iutanjä ämiqä naqä, ämaqä yoqä naqä-tänjä, ä mäkänqä ämiqeutanjä naqä iquau, ämaqä mbqä-tänjä, nñ ämaqä yänänäqñqä-tänjä iquau, wäunüä-wiyqä hiñğinqä, ä ämaqä huiz-iquauqä yäpä iqi mäpmeqä injuwä iquau, qu eeqänäni, hikä hovqä imä äpmepu, qoqonjä naqä hikä qäyatangqä iu zä äpmakäukuwi. ¹⁶ İu äpmakäupiyita, qoqonjä iquaunqätä, hikä iquaunqätä, täaqä tii ätminuwi. “Ne zä-hawä iu äpmeñqä Iqueuä hipenuinğätä, Sipsipqä Meqä Iqueqä äwqä tnäninğätä, zä äneñğqä-qae, he ne zä näpatqäpiyä. ¹⁷ İi tiinjä etanği. Hiunji Iquaquiyqä äwqä tnänjä imäkäsinyä, qokä-apäkä iu kimanjä quvqä ävqce, ii tənğa ae täsä äpqiyä. Ga Iquaquiuä yänänäqñqce, huätä atasämäutä anğua pmetñqce, tqukä?”

Israitqä iquautanjä 144,000, Goti Iqueqä hiqñqä ämakuwiñqä

¹ Iiñi ae äqunmitañi, nyi ynaunjqä hñquaqui-hñquaqui qua hituñuä hñquaqui-hñquaquiñä iu tqäutangä äqunqce. Yunuä tutqä qäpu mäqunquä yätñqenqce, iqua yunui hituñuä hñquaqui-hñquaquisa timäuminqceunji, a äqätpu ätqäuminjuwi. ² Ynaunjqä iqua quaetä, eqä-pñiutä, qui imäkñqce, Goti Iqu yänänäqñqce ae äwikqce. Iiñä äqunmi huizi, ynaunjqä hñqu mäptqä timäuqä bu ävämeqce, nätmätqä Goti Hänä Äpmeñqä Iqueqä hiqñqä imäkqce a äqätqca äyapqce. Itañga iqu ynaunjqä hñquaqui-hñquaquiñä iquauñi, tääqä yänänäqñqä tii ätukqce. ³ “He qua iu, eqä-pñä iu, itañga zä iu, qui maqänä mimäkqä pambiyä. Ne neqä Goti Iqueqä hiqñqce, Iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauä hipenjuä iu ganä qiyeqanqca, ga qänakñi, he nätmätqä qui inqca imäkqäpñqä.”

⁴ Iiñä äwimitañi, qänakñi nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä hiqñqä ämakuwiu atäunjuä ikuwiñqä qätä äwikqce. Qokä-apäkä, hueqä-himqä Israitqä iquesañä eeqäpnänjä iquauä awä iqisanji, hävemnäqñqä, 144,000 atäunjuä ikuwi. ⁵⁻⁸ Iiñä etañgi hueqä-himqä Jutä iquesañi 12,000, Lupenä iquesañi 12,000, Geli iqueui 12,000, asi Aseli iquesañi 12,000, ä Näptali iqueui 12,000, Mänasa iquesañi 12,000, ññ Simiyonä iquesañi 12,000, Lipai iqueui 12,000, Isäka iquesañi 12,000, Seplonä iqueui 12,000 inä iqäpiyi, Josepä iquesañi 12,000, itañga Benjämenä iquesañi 12,000, iqua Goti Iqueä hiqñqce ämakuwi.

Ämaqä kuapänänjä iqua, Goti Iqueqä yoqce haqeu ämamäuminjuwiñqä

⁹ Ii äqunmi qänakñi, hiñuä anqci äqunqce, ämaqä kuapänänjä hñqua, zä-hawä iqueuä hipenjuä iqisä, ä Sip-sipqä Meqä Iqueä hipenjuä iqisä, tqäutangä äqunqce. Ämaqä iinä iunji, ämaqä hñqu a änä matäuqänänjä hävemnäqñqce. Iqua qua eeqänänjä iutatä, hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, ä huiwä huitañä-huitañä änyänjuwä iutatä, ññ anjä-kukñuä eeqänänjä iutanä iquayi. Ga ämuasmänqce, quäuqä qäpaiqä ämuasmämbu, quwqä yeeqä motquapñqce, zäwqä tuwä hiiki a qätätangä äqunqce. ¹⁰ Qu iinä ätqäupiyänqanji, manjä yänänäqñqä tii ätminjuwi. “Neqä Goti, zä-hawä iu äpmeñqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, anqci inetmesinyä, anqcuä pmetunquä inemäkiyi, Iquaqunänjqä.”

¹¹ Itañi ynaunjqä eeqänänjä iqua, zä-hawä ique, nätmätqä hänä-pmeqä-tänjä iquau, ämaqä naqä iquau, awä iqi ämamäupu ätqäpiyi, itañga qu zä-hawä ique hiñuä

äqumbu, qonä oesäpu, hipenüä qua bu eäpu, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwi. ¹² Qu ii ipiyänğanji, tiinjä ätminjuwi.

“Ii naqä-qakuiqä. Ne neqä Goti Iquenqä yeeqä aanjä hävemnäqñqä itanä, Iqueqä yoqä naqe, awä tatunquänänjqä. Iqu knjuä änguä iwäsäuqä-tänueqä, ga ne Iquenji, ‘ännguiqä’ ätuätanä, itanğanji Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuquatunquänänjqä. Auqä, Iqu Aanjä Yänänäqñqä-qu eä, eeqänänjä iu Miqä-queyqä. Hea ique-iquenji, nätmätqä eeqänänjä tä, ii Goti Iqueqänänjqä. Aanjä naqä-qakuiqä.”

¹³ Iinjä tqänguwängga, ämaqä naqä iquautanjä hñqu, yatñqä tii änyikqe. “Qokä-apäkä ämuasmänqä qäpaiqä ipnänjuwä tä, ii tqukuakä? Qu ängisa äpquwäwä?”

¹⁴ Iinjä dqanğa, nyi tii ätukqe. “Naqä iqukiyä, si tqä-täuä näqñqä eänjinyä.”

Ga iqu tii ändkqe. “Ämaqä tä, qu hanjä-iqä, tänjä-hunqä naqänänjä* ämepu äpmaminjuwä iuta äpquwä iquaeqä. Ga quwqä ämuasmänqe, Sipsipqä Meqä Iqueqä häneqeu, qäpaiqä imäknätñqä asnjä äqäyätqänjuwä iquaeqä. ¹⁵ Iinjä dutanji, qu Goti Iqueqä zä-hawä hipenüä iqi ätqäuanjäuä. Qu hiunjinğatä, heatqänğatä, Iqueqä anjä iu äpmapu, Iqueqä yäpä iqi pmetanğä, Iqu Iqueqä zä-hawiu äpme, qunji ämitqänä. ¹⁶⁻¹⁷ Sipsipqä Meqä zä-hawiuñji awä iqi äpmenqä Iqu, quwqä Ämiqä äpme, iquauñji eqä esquä hea ique-ique äñqä dunqä ätuma wänqiyä. Itanğa Goti Iqu, knjuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hinjuä eqä ye esänqiyä. Iutanji buayä dä miqä ipu, quwqä quväki yäkänjä mäwiyqä itä, mäptqetä, nätmätqä tnänjitä, tnänjä miwimäkqä yänqiyä.”

8

Sipsipqä Meqä Iqu, nyunjuä takä yäpakä ique equkqänğanqä

¹ Itanğanji Sipsipqä Meqä Iqu nyunjuä takä 7 ique equvqanğa, qäukuä yätunji imänğnğenqä hmbu tii imänminqe. ² Itanji qänakñji ynaunjqä 7, Goti Hanjuwä Iqueä hipenüä iqi ätqäuminjuwä iqua, hääwä 7 hñqua meqanğä äqunğqe.

³ Iinjä qunätanğa, ynaunjqä hñqu äpäqe, suakä änguä sisnyanjä weninğä golqä häkä a äqätä, hiqäva-imäkqä ttawätänjä qäqiqi ätqepkqe. Qu ynaunjqä iquenji, sisnyanjä-weqä aanjä kuapanä äwikuwi. Iqu nätmätqä iitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä tääqä tqetä qäsä, golqä

* 7:14 Matiu 24:21

hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueqä zä-hawä iqueä hipenüä iqi ätqäunqeu, hiqäva imäkätñqä äwikuwi. ⁴ Ga jinänäweqä änguä iinjitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqetä, ynaunjqä iqueqä hipa iutani, Goti Iqueä hipenüä iqinyqä äminmä äyminiyi. ⁵ Itani ynaunjqä iqu, tä hiqäva-imäkqä ttawä iunji ioätä, jinänäweqä hevqeu eoquteqe, qua bu ätnämäueqäkqe. Iqu ae ätnämäueqanñani, qäukui mmqä ätätä, käkacqä naqänänjä äpneqetani, qaquvqetanjä we-hunqe, im-imä äqiyändakqa uwqanña, quae eekä ikqe.

Ynaunjqä 4 iqua, quwqä hääwi, hääwä ätkuwiñqä

⁶ Ga ynaunjqä 7 hääwä a äqätmiñuwä iqua, hääwä tññqä näwinyä imäknmiñuwä. ⁷ E imäkmbiyitani, ynaunjqä kinñanänjä iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanña, hiwiyä häukuitä, tetä, häñeqä ique yuqui-yaqui imäkmbiyi, qua bu äpäknñuwä. Qu quaetä, zä eeqänänñitä, hñquaqu-hñque iwäsekuwä iutani, te qua iunji hñgininä äñätä, zä eeqänänñä-pqä iunji hñgininä äñgqe. Ga qätaqä hioätqä-pqe, te eeqäpnä äñgqe.

⁸ Itani ynaunjqä huiziqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanñqanña, nätmätqä qoqonjä, naqänänjä tä-tänjä enqäpanjä iinjä hñqu ätimäutä, iqu eqä-pñä bu äpäknñgqe. Qu eqä-pñä hñquaqu-hñque iwäsekuwä iquautanjä hñquenji, häñeqä ätuekqe. ⁹ Ga qu nätmätqä eeqänänñä eqä-pñiu hññä äpmeñuwä ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutani, hñginji eeqä äpäknñuwä. Asä yimba ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanjä hñquesani, qui imäkñuwä.

¹⁰ Iinjä ae äqunmi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanña, qätäqueqä naqänänñä, hiqi-tä äyanätñqäpanjä hñqu, qäukuä haqä yätuta äpäknñgqe. Inñani qu eqä eeqänänñi hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanjä hñginitä, eqä esquä iquautani, qätäqueqä iqu haqeqi äpäknñgqe. ¹¹ Qätäqueqä ii äpäknñgqä iqueqä yoqe, "Marasingä Zä-iqä Iqueqä." Itanña eqä, qätäqueqä e äpäknñgqä iqua, marasingä aañä zä kuapänä iqä ii ätimäukqe. Ämaqä kuapänänñi, eqä iquau äñganñuwänña, eqe, quwqä äwqe häkiyä yäqiyqanñi, qu äpäknñuwä.

¹² Iinjä ae äqunmi, enätqä 4 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanña, tiinjä ätimäukqe. Qu mäptqeu, qanñiu, itanña qätäqueqä eeqänänñä iutani, hñquaqui-hñque iwäsäupu, hñginji qui imäkkuwi. Itani mäptqä iqtä, qanñuä iqtä, iquaquiyqä äyanñqanñani, hññani mäyanñqä iminiyi. Itanña qätäqueqä iqua-pqe, hñginji mäyanñqä imiñuwä.

¹³ Ique äqunmi huizi, ymäuäkä naqänänñä hñqu qäukuä awä iqä äväwa päwqanñi äqunñgqe. Iqä äväwa

äpawätäqanġani, manä yänänäqñqä tii tqanġi äwikqe. “Qokä-apäkä qua bu äpmeñuwä iquenä, oänä, oänä, oänä!” Ynaunġä huizi hñquaqu-hñquenä iqua, quwqä hääwi hääwä tqanġuwänġa, hanä-iqä naqänänġi qokä-apäkä iu äwimeñġiyä.”

9

Ynaunġä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹ Itanġi enätqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanġa, nyi qätäqueqä hñqu qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päkñġanġi äqunġqe. Itanġa qu iqenġi, qua hovqä täpäunuä maeqä iquesanä qñqanä hutäuqe äwikuwi. ² Qñqanä hutäuqe ävqanġuwänġa, iqu hovqä iinä ique hutäuqanġa, suakä, tä naqänänä ikeqanġä ätimäuqä-pa ätimäukqe. Itanġqänġa suakä hovqä iinä iquesa ätimäukqä iqu, mäptqä ique qaquvqä enqä-pa äkiptaġiyätä, hea iwimäkkqe. ³ Itanġi, peñuä kuapänänġi, suakä ique äväma, yänänäqñqä qänjuekäta iquauqä enqä-panġi ämapiyi, qua iunqä äwekuwi. ⁴ Itanġi peñuä iquauñi, tii ätukuwi. “He qoä-qamqä, zä-yäunġuä hioätqe, yuuwä matäuqä pambiyä. Oeyä. He yuuwä täupñqe, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä atäunuä iinqe, quwqä hipenġiu maqñqä iinqä iquaunä imäkpiyä. ⁵ He ämaqä iinä iquauñi, qanġuä 5 täñä-hunqä äväpiyä-qe, pizqe mapäsqä pambiyä.” Itanġa peñuä iqua, im-imä äwäpu, täñä-hunqä äwimiñuwi, ii qänjuekäta ämaqeu täñä-hunqä ävquwä enqä-panġi. ⁶ Ämaqeu iinä wimeqanġani, qu äpäkonqänqä qävqä ipiyä-qe, mapäkonqä ipnuwi. Qu äpäkonqä iinqe, aanä kuapänä äwiñġanġqä-qe, äpäkonqä iqu qunqe, zä wäniqe. ⁷ Nyi peñuä iquauñi, hiñuä tiinä-nänä äqunġqe. Qu hosi iqua enqä-panä, mäkanqä näwi imäkñġanġä, ga quwqä nyuänġiuñi, golqä yñña enqä-panä ämäupu, itanġa quwqä himä-hiqumuani, ämaqä änyänuwä-panä iinä änyimiñuwi. ⁸ Itanġi quwqä de, apäkä iuauqä dä enqä-panä iinä äupu, quwqä hiqunġi, laiyonqä iqua äuiñuwä-panä iinġiqä. ⁹ Itanġa quwqä quikui, nätmätqä ipññqä woyqä enqä-panä iinä eä, quwqä huge, ptäptäukuä äqäyäpiyi, kalisi kuapänänä, hosi iqua mäkanqä qanä tnänä eyqiyämeqanġa, äkakä äqänġqä-panä iinġiqä. ¹⁰ Itanġqänġa iquauqä häwqetä, yänä marasinqä täñä-hunqä quvqä vqetänġi, qänjuekäta iquauä enqä-panä iinġiqä. I etanġi, quwqä yänänäqñqä, qokä-apäkä iu täñä-hunqä quvqe, qanġuä 5 wipñqe, ii quwqä häwqeu äwinä. ¹¹ Iquauqä naqä ämiwiyqä äpmeñqä iqu, ii enätqä

* 8:13 Itkimäqä 9:12; 11:14

qua hovqä täpäunuä maeqä iquesanä iqueyqä. Ga Israitqä iquauqä anä-kuknuä iuni, enätqä iquenyqe, 'Abätonäuä' änyuätkuwi. Itanğa Grikä iquauqä anä-kuknuä iuni, 'Apoliyonä' änyuätkuwi. Yoqä iquaquiyqä qakui, 'Qui Imäkqä Iqueyqä'.

12 Itanğa hanä-iqä naqä hinuiqänä iqu qäpu eqäqe, qätä nyipiyä. Hanä-iqä naqä hñquaqu qänaki yqänä äquvepänqiyä.*

Ynaunjqä 6 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

13 Itanji ynaunjqä 6 iqu iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, nyi manä hñqu qätä äwikqe. Manä tq, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueä hinuä iqi äwinqä iqueqä komqä-hänyenä hñquaqui-hñquaquinä iquautanä yäpä iqisa tqanği äwikqe. 14 Manä iqu enätqä 6 hääwä qätätanğqä iqueni, tii ätukqe. "Enätqä hñquaqui-hñquaquinä, eqä naqä Yupretisiu guä äqäyambu äpmenuwä iquauñi, huätä iwasqiyäwatiyä." 15 Enätqä iinä iqua, "Hiunjinqä, qanuinqä, quväukuinqä äkñganqätiyä" tpu, näwinyä imäkmbu, äpmaminuwi. Manä iqu iinä tqanğa, iqu enätqä hñquaqui-hñquaquinä iquauñi, qokä-apäkä iuni, hñquaqu-hñque iwäsäupu, iquautanä hñqueni, pizqä päkñqä diñqe, iwasqäyawatqä. 16 Itanğa quwqä mäkä-iqä hosiu äpmaminuwä iqua, aanä kuapänä, 200 miliyanqä äpmaminuwinqä qätä äwikqe.

17 Itanji wätqä enqä-pani, hosi iquatä, ä hosiu äpmaminuwä iquatäni, quwqä suqe, nyi hinuä tiinä äqunğqe. Iqua niqñqä woyqä quwqä quikuiu ämänänminqe, hui häñesqä, hui heawiqä, ä hui hiuisqe. Hosi iquauqä nyuäñi, laiyonqä iquauqä nyuäñä-nänjia. Itanğa, teu, suakiu, hikä piyanä-weqä tä änätñqe, eeqänänä iqua, quwqä manjita ätimäwa äminuwi. 18 Itanğa nätmätqä ququvqänänä hñquaqui-hñquenä iqua, ämaqä kuapänänä, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iquautanä hñqueni, pizqä äpäkkui. Ii teu, suakiu, hikä piyanä-weqä tä änätñqe, hosi iquauqä manjuta ätimäwa äukuwä iquayi. 19 Itanğa hosi iquauqä häwqe, nyuänätänä qämäkä-nänä eä, ämaqeuni iitä yuwä ätäminuwi. Quwqä yänänäqñqe, manjutä, häwqeutä, äwäminqe.

20 Ämaqä huizi, nätmätqä ququvqä hñquaqu-hñquenä iquautanä, mäpäkonqä iminuwä iqua, qu nätmätqä quwqä hipaitä imäkminuwä iuni, tuwä mäwiyqä, äwqä yqänä äwiminuwi. Auqä, qu dnä ququvqä iquauqä yoqetä, goti quanğä iquauqä yoqetäni, haqeu ämamäupu, qonä

* 9:12 Itkimäkqä 8:13; 11:14

woktäuqe, mäwquatämäuqä imiñuwi. Goti quanğä golqeu, silpaiu, brasiu, hikiu, zeu, ga nätmatqä iinjä iqua, qu hiñuä-tänjä, qätä-tänjä, qanjä uwqä-tänjä-qua hmanji. ²¹ Ämaqä hänjä yqänä äpmamiñuwä iinjä iqua, ämaqä huizi iu pizqä äpäsäpu, paaqä imäkäpu, ä huiwä yanjä hiñgi änyäkipu, itanğa nätmatqä quwä hiñgi ämayäkämiñuwä-qe, anği kñuä äkunmäknäpu, suqä iinjä iquaunji tuwä mäwiyqä imiñuwi.

10

Enätqä hñqu, bukä wänqä hmbu, Jonä iqu änätñqä äwikqenqä

¹ Nätmatqä iinjä iqua ae äpawqanğa, nyi enätqä yänänäqñqä hñqu, qäukuä haqä yätuta quvepqañgi äqunğqe. Iqueqä huiwä iunji, qaquvqä patqñqä, itanğa wäpinyiqukuä iqueqä nyuänjä iu okäkasänmiñqe. Iqueqä himä-hiqumuani, we-hunqä mäptqä enqä-panji ätä, ga iqueqä yukä iquaqu tä sqä enqä-panjä iinji. ² Ga iqueqä hipa iunji, bukä wänqä ävatñqä hmbu, a äqätqä quvepqañgi äqunğqe. Äquvepäqetani, iqueqä yukä ämuangisani, eqä-pñä haqeu äui, qunamäuqänğisani, quaeu äumiñqe. ³ Itani iqu aanjä manjä yänänäqñqä, laiyonqä zääqä ätqä-pa, e ätkqe. Iqu manjä yänänäqñqä tqanğa, inğanji qaquvqä 7 iqua äuesäupu, kukñuä ätkuwi. ⁴ Qaquvqä 7 iqua äpnapiyi, kukñuä qäpu tqanğuwänğa, nyi kukñuä iinji, tuwanuä qämätmä imiñqe, qäukuä haqä yätutani, manjä hñqu tii tqanği äwikqe. "Qaquvqä 7 iqua kukñuä ätquwiñqe, tuwanui maqiyqä panä. Tqä kñuä iunä äkiyanä."

⁵⁻⁶ Iwä enätqä qonjqä eqä-pñiutä, quaeutä äuitanği äqunğqä iqu, kukñuä hñqu guä mäsäuetñqe, iqueqä hipa ämuangisani qäukuä haqä yätu eätä, Goti Aanjä Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yoqe ätkqe. Ii Goti qäukuä iu, qua iu, eqä-pñä iu, nätmatqä eeqänänjä iu äwiñuwä ii imäkkqenqe, Iqueqä yoqe, i ätkqe. I ätätäqänğani, tii ätkqe. "Tänğanji Goti Iqu hiñuä äqänä mäpmeqä inqiyä. Hea qäpu eqiyä. ⁷ Nätmatqä Goti Iqu imäkäniqä iinjqä zä emiñqe, Iqueqä wäunuä äwiyäpu, kukñuä hiñuä-tqä iquau ätumiñqä-pa, qänakñi ynaunjqä 7 iqu hääwä tätñqä iqanğutqänğani, nätmatqä iinji, naqä-qakuä timäutñqä, imäkäniqe."

⁸ Ga nyi manjä qäukuä haqä yätuta tqanği äwikqä iqu, anğini tii ändkqe. "Si äwätinä, bukä enätqä eqä-pñiutä, qua iutä ätqäunqä iqueä hipaeu ävatnä äwiñqe, motayä."

⁹ Iinjä dqanğa, nyi enätqä iquenqä äumi, iqueni, “Bukä wänqä ipu nyi dapiyä” ätukqe.

Ga iqueuä kima nyi-mändanji, tii ändkqe. “Si bukä wänqä täpu, ämändautnä äänyä. Ga si ämändauñi, tptawä äsätinä ändqe, kññuä enqä-pa äwi iqanğqä-qe, äñguneqäsqa äwqä bu ämnäqetanji, anğinji kanqä enqä-pa zä-yänqiyä.”

¹⁰ Iqu injä ae ändqanğa, nyi bukä iinjipu, iqueä hipaeuta ämotaumi, qe äñgqe. Ga nyi äñganğa, nyaqä manjuñi, kññuä enqä-pa äwi ikqe. Iwä ae äñguneqäqanğa, äwqä mändanji zä ikqe.

¹¹ Inğanji qu tii ändkuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui, nätmatqä qokä-apäkä kuapänänjä huiwä huitanjä-huitanjä iuta, anjä huitanjä-huitanjä iu pmeqä iuta, anjä-kukñuä huitanjä-huitanjä tqä iuta, itanğa ämiqä naqä kuapänänjä iuta timäuninçenqä awä suiyä.”

11

Goti Iqueqä kukñuä awä suiyqä iquaquinyqä

¹ Iwä hñqu nyinji, “Si ävauätinä, Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anitä, hiqäva-imäkqä ttawitänji, kiqä naqenqä iwäsävä” ändätä, iwäsäuqänqä yäqä hñqu ändapätä, tiinjä-pqe inä ändkqe. “Ae iwäsäunji, qokä-apäkä iqi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonjä äwoktäutqänjuwä iquaunji, a tävä. ² Injä itnänğanji, si Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä ämätinäñqä ququawä yäpaqä mänğisanji, miwäsäuqä pa, hiñuinä qunyä. İi tiinjä etanji. Ququawä iqu ämaqä Goti Iquenqä änyä maqñqä eänjuwä iquauqä eä, ga qu Goti Iqueqä anjä-himqä iqueni, quwqä äwiñqä dutanä qui imäkäpu mitqätanğpi, qanjuä 42 päwäniqueqä. ³ Itanji ämaqä nyaqä kukñui awä jiyñqä hñquaqui yänänäqñqä vqanğa, iquaqu huäqä-hunqä ämuasmänqce äyäunyä, kukñuä hiñuä tätqätanğisi, hiunji 1,260 iqua* päwäniqueqä.”

⁴ Ämaqä injä iquaqu zä-olipqä iquaqutä,† itanğa hiqi-tä-tqäuqä iquaqutä, qua eeqänänjä iuqä Aanjä Naqä Iqueqä hipenjuä iqi ätqäunjuwä enqä-panji. ⁵ Ga ämaqä hui iquaqui ququvqä itquenätpu iqanğpqe, te iquaquiyqä manjita ätimäwanji, mäkä-hunqä iquaunji tä ganğuti, qu äpäkombnuwi. ⁶ Iquaqu kukñuä awä jiyñqänğanji, qäukuä yätutanji piyä maqiyqä yätñqä imäkiñqce, yänänäqñqä-tänjä-quaquiyi. Itanğa eqä häneqä-tänjä imäkinyiyänqätä, nätmatqä quvqä qua täu

* **11:3** Qanjuä 42 iquatä, hiunji 1,260 iquatänji, asänänji. † **11:4** Sakätiyasi 4:2-14

qui imäkinyiyŋqätäni, yänänäqŋqä-tänä-quaquiyi. Iquaqu nätmatqä iinjä di, iquaquiyqä äwiŋqetanä imäkinyiyi.

⁷ Iwä iquaqu Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui qäpu tqanġiyänġani, nanuä hiqiyqä hŋqu qua hovqä täpäuŋuä maeqä iuta äyapäqe, iquaqutä mäkä humbnuwi. Iquaqu iqueni yänä mäwqŋqä iqanġisi, pizqä päسانیqe. ⁸ Iquaqui pizqä päsqanġa, iquaquiuä huiwä pizqe, anä-himqä naqä[‡] iutanä huänqä iqi witäniqe. Anä-himqä iquenyqe, kukŋuä ktqä “Sotomätä Isipätä enqä-paniqä” ätkuwi. Iqinj, qänġanä iquaquiuä Naqä Ique, qu äpäsäpu, zä-huätati äuekuwä iqiyqä. ⁹ Hiunji hŋquaqu-hŋque, itanġa huizi iqueä, hiunji quemisqä iunji, ämaqä huiwä huitanä-huitanä nyqä eeqänänä iutanä, hueqä-himqä eeqänänä iutanä, anä-kukŋuä eeqänänä tqä iutanä, itanġa qua eeqänänä iutanä iqua, qu iquaquiyqä huiwi, ämaqä hŋqua ämepu qua qäyä pteŋqe, ‘ŋŋqä’ mätquä, hiŋuinä äqumbu pmapnuwi. ¹⁰ Kukŋuä awä suiyyä iquaqu qokä-apäkä qua iu äpmeŋuwi, tänjä-huŋqä quvqe ävätqäniyä iutanji, iqua, iquaqu e päkonġanġiyiŋqe, ewiqä ätäpu, nätmatqä yeeqä vqe, yanä imbnuwi.

¹¹ Nyi tiinjä-pqe wätqä äquŋgqe. Hiunji hŋquaqui-hŋque ae äpäwqanġani, hiunji huizi iqueä hiunji quemisqänġani, Goti Iqu iquaquinyqä yunüä hänä anġu ävauqumuatqe, ändowatqanġa, iquaqu ävauäsinyä pämä ätqäukiyi. Ämaqe, hiŋuä ii äqumbiyi, zä aanä naqänänä ikuwi. ¹² Iquaqu ae ävauvi, manä hŋqu qäukuä haqä yätutanji, tii tqanġi äwikiyi. “Qe täqinqä yapinyqä.” Inġanji iquaqu qaquvqeu, qäukuä haqä yätunqä yqanġiyänġa, iquaquiyqä mäkä-huŋqä iqua hiŋuä äqunäwatkuwi. ¹³ Asänġanji, eekä naqänänä hŋqu iiqe, anä-himqä 9 iquau hiŋuinä äqunätä, hiqŋqä huiziqueni qui imäkkqe. Inġa qänġanji, eekä naqänänä ikqä iqu, qokä-apäkä 7,000 ättqäkqe. Qokä-apäkä huizi iqi äpmamiŋuwä ii, zä kuapanä wiŋanġa, Goti qäukuä haqä yätu äpmeŋqä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

¹⁴ Qätä nyipiyä! Hanä-iqä tquaqu qäpu eqanġa, itanji huizi iqu timäutŋqe, qäqi-iqiyqä. §

Ynaunjqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹⁵ Itanji enätqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanġa, inġanji qäukuä haqä yätutanji manä hui yänänäqŋqä tiinjä ätkuwi.

[‡] **11:8** Näqŋqätänä hŋqua tii ätätqänä. Jonä iqu anä-himqä hŋquenqä naqä-qakuä matqä ikqe. Iqu ämaqe quuvqä maeqiyqä ipu, suqä quvqä imäkäpu, Goti Iqueni hŋgisana itquetqätanġuwiŋqä kukŋuä ktqä e ätätä äqäkqe. § **11:14** Itkimäkqä 8:13; 9:12

“Qua eeqänänjä iu miqe, neqä Naqä Iqueqätä, Iqueqä atäunüä ätekqä Kraisi Iqueqätänjä, näweqä ätimäuqiyä! Itanğa Naqä Iqu hea ique-ique miqüäniqeqä.”

¹⁶ Itanji ämaqä naqä 24, Goti Iqueä hinüä iqi zä-hawiu äpmeñuwä iqua, qonjä äqutasepäpu, Iqueä yoqe haqeu ämamäupu, tii ätukuwi.

¹⁷ “Aanjä Naqä Iquki, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqukiyqä. Si tänğa äpmeñä, qänğanä äpmamiñä Iqukiyqä. Si Tqä yänänäqñqä naqe ae ämetnä, ämitqänjñqe, ne ‘änğuiqä’ äktqunä. ¹⁸ Ämaqä Sinyqä änyä maqñqä eänuwä iqua, äwqä tnänjä imäkqanğuwä-qe, Tqä äwqä tnänjitä, hea qäyunänjitäni, ae ätimäuqeqä. Tänğanji ämaqä ae äpäkonğuwä iquaunji, kukñuä mittñqänğanjñqä. Itanğa-pqe, Tqä wäunüä äkiyäpu, kukñuä hinüä-tqä iquaunjitä, qokä-apäkä Tqänqä atäunüä ae ikñä iquaunjitä, ämaqä zä ipu Tqä yäpä iqinyä äpmeñuwä yoqä-tänjä, ä yoqä maeqä iquaunjitä, quwqä kima ävätnä yeeqä iwimäkñqänğanjñqä. Iwä, ämaqä qua qui imäkätqänuwä iquaunji, qui imäkñqe, tänğa täsuwänä.”

¹⁹ Ämaqä naqä iqua, kukñuä iinji ae ätqanğuwänğa, Goti Hanjuwä Iqueä anjä qäukuä haqä yätu ämätnänqce, qñqanjä hutänğanğa, itanğanji qu Goti Iqueuä kukñuä guä-mäsänqä ipñä iqu hinüä qumbñqä, ätnänjä iqi ätqäuminqce. Itanğa qaquvqetanjä we-hunqce, im-imä ändakka weqanğuwänğa, häänqä naqänänjä ätimäutä, qaquvqce osqanğa, quae eekä itä, piyä hiwiyä häukuätäni, kuapänä äpäknqce.

12

Apäkä iinyqätä, qämäkä naqänänjä iquenqätä

¹ Itanğanji nyi ktqä nätmätqä yäunüä iqä hñqu, qäukuä haqä yätuta tii timäuqanği äqunqce. Ii apäkä enqä-paniyi. Iiyqä ämuasmänqä enqä-pani, mäptqce ktqä pmuätäutanga, qanüä-pqä iqu, iiyqä yukä yäpä iqi pmetanga, qätäqueqä 12 iqua, iiyqä nyuänjä iunji, yñña enqä-panjä ämäuä äpmamiñqe. ² Apäkä äwqä-tänjä ii, ymeqä nyuätñqä itäqänğanji, tänjä kinjä wunğanği, zääqä naqänänjä ätminqce.

³ Itanji ktqä nätmätqä yäunüä iqä huiziqu, qäukuä yätuta tii timäuqanği äqunqce. Qämäkä häñesqä naqänänjä hñqu äwäminqce. Iqu nyuänjä 7 inqä-qu eä, ga kiqä nyuänjä iquautanji, nyuänjä komqä-hänyenjä 10-tänju eminqce. Itanji nyuänjä eeqänänjä iquaunji, ämiqä iquauqä yñña enqä-panji äpmakäuminqce. ⁴ Kiqä häwqce, qäukuitanjä qätäqueqä kuapänänji, qua täunqä

äqutäsitäumepkqe. Qätäqueqä hñquaqu-hñquenä iquau-tañä hñquaquñi, hiñuinä äqunätä, hñquesañi qua täu äpäknñuwi. Itañga qämakä iqu, apäkä ymeqä nyuätñqä iqanñqä iyyqä hiñeñuä iqi ätqäuä, iqu, ii ymeqä ae äyä nyquanğa, äñätñqä äqunä ätqäuññqe.

⁵ Ga apäkä ii ymeqä e änyuekqä iqu, ii ymeqä yäkqä woyqä a äqätä, qokä-apäkä eeqänänjä äpmakäwänñuwä iu mitñqe, Goti Hanjuwä Iqu atäunñuä ikqä iquvi.* Apäkä ii ymeqä ae äyä nyquanğa, qu iquenñi haqä yätunñqä maqänä äma epiyi, Goti Hanjuwä Iquenqätä, Iqueqä zä-hawä iunñqätä ätuma äukuwi. ⁶ Iu ätuma uwqanñuwänğa, apäkä ii añä avqñqä imñqä zä äukqe. Ga iñiñi, qu iñiñi ämipu, ymisanjä äväpu, itqätanñpi, hiunñi 1,260 päwätñqä iññqe, Goti Hanjuwä Iqu añä ae imäkekqe.

Qu qäukuä yätu mäkä äunñuwiñqä

⁷ Itañga qäukuä haqä yätutanñi, mäkä naqänänjä ti- iñä ätimäukqe. Maikoli† iqutä, iqueqä enätqä iquatänñi, qu qämakä naqänänjä ique päsqanñuwänğa, ga qämakä naqänänjä iqutä, iqueqä enätqä iquatänñi, mäkä kima ikuwi.

⁸ Ga qu mäkä kima i ikuwi, yänänäqñqä maeqä epu, mäki homä ikuwi. Iiñä iutanñi, qu qäukuä haqä yätunñi mäpmeqä ikuwi. ⁹ Itaññi Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, qämakä iquenñi, qua täunñqä ämatnämepkwi. Ii qämakä qanñgatqä qu, “Setänä, ämaqeu kukñuänñqä ätuma uwqä iqueyqä” änyuätmñuwi. Iqu qokä-apäkä qua täu äpmakäwänñuwä iunñi, quanğä tquä iqueyqä. Qu ique qua täu ämatnämeppiyänğanñi, iqueqä enätqä iquaunä-pqe qäsä ämatnämepkwi.

¹⁰ Itaññi qäukuä haqä yätutanñi, nyi manjä yänänäqñqä hñqu tii tqanñi äwikqe.

“Tänğanñi, Goti Iqu Yänänäqñqä-tänjä-qu eä, anñi ae inätmetä, Iqunä ämäneyätñqe, ii ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Itañga ämaqä Goti Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu anñi itmeninñqä atäunñuä ikqä Kraisi Iqu, yoqä naqetä, yänänäqñqetä ämetñqe, ii-pqe ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Ii tiñjä etanñi. Setänä, neqä tatqä-guäkau hiunñi heatqä ique-ique Goti Iqueqä hiñuä iqi kukñuä ämitätñqä iquenñi, bi ämatnämauquwi. ¹¹ Ga neqä tasi-guäka, iqua Sipsipqä Meqä Iqueqä häñequetatä, Iquenñyqä kukñuä awä ätmñuwitatanñi, yänänäqñqä ämepu, mäkä-hunñqä iquenñi ämäwqätäupu, quwqä häñä-pmeqä diñqe knuä mämeqä ipu, quwqä mäkä-hunñqä iqua pizqä päsqenñqe zä miqä danä ikuwi. ¹² Iiñä etanñqetänñi, qäukuä iqukitä,

* 12:5 Apqä Bukä 2:9 † 12:7 Jutä 1:9; Deniyäli 10:13

qäukuä haqeu äpmeñuwä iquendä, he ewiqä tpiyä. Inäqce qua iqukitä, eqä-pñä iqukitä, oänä! Setänä iqu iqueqä quäuqä pmeqe, homä etanji näqñqä eä, äwqä tnänjä imäkätä, henyñqä ae äquvepqiya,” tqanji äwikqe.

¹³ Ga qämäkä iqu, qu iqueni, qua bu ae äyä ämatnämäuqanğä hiñuä äqunäqetani, iqu apäkä ymeqä qokä nyquanğqä iñi, ändämikqe. ¹⁴ Inğanj, apäkä iñi, iyyqä anjä avqñqä iunğä äväwa wätñqe, qu ymäuäkä naqänänjä iqueqä huqä hñquaqu ämämuasmewikuwi. Iqñi quväukuä 3 äpäwätä, qañuä 6 päwqanğanqe, ii qämäkä iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, kiñä nämä pmetanğa, qu iñi anğuanä ämipu, ymisanjä äväqisminjuwi. ¹⁵ Apäkä ii äväwa uwqanğa, qämäkä iqu, iqueqä manita eqä quta dueqanğa, ga eqe, aanjä naqänänjä imäknäqetani, apäkä ii qänaki äunjqua ikäminqe. Qämäkä iqu, eqä tqi apäkä iñi, huakä ämetä, qui imäkätñqä äwiñgqe. ¹⁶ Eqä iqu e päwqanğa, qua iqu apäkä iñi, yätamäkqä ävätä, eqä qämäkä iqu quta ändomäukqe, hea enqä-pa äqäqauäqe, eqä iqueni yäpä imä ämäwqatkqe. ¹⁷⁻¹⁸ I iqanğa, qämäkä iqu apäkä iinyqä äwqä tnänjä wiñanği, iqu äwätä, iyyqä ymeqä huizi iquau mäkä päkmätä ikqe. Qokä-apäkä i päkmätä ikqä ii, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, kukñuä Jisasi Iqu awä ätkqe, a äqätminjuwä iquayi. Itani qämäkä iqu, eqä-huänjä-tänjä hikä weä iqi, pämä ätqäukqe.

13

Nañuä hiqiyqä hñqu ätimäukqenğä

¹ Qämäkä iqu iqi tqäutanğa, nyi nanuä hiqiyqä hñqu, eqä-huänjuta timäuqanği äqunğqe. Iqu nyuänjä 7-tänjä-qu eä, itanğa nyuänjä komqä-hänyenjä 10 hunätanği äqunğqe. Itani hänyenjä eeqänänjä iquauñi, ämiqä iquauqä yñña enqä-pani äpmakäuminqe. Itanğa iqueqä nyuänjä iquauñi, yoqä Goti Iquenyqä äkasuwä quvqä tqänğä hui äqänminqe. ² Ga nanuä hiqiyqä nyi hiñuä äqunğqä tqi, ii lepatqä enqä-panjä iyyi. Itanğa kiqä yuki, bea iquauqä enqä-pani. Itanğa kiqä manj, laiyonqä iquauqä enqä-pani. Itani qämäkä iqu nanuä iqueni, iqueqä yänänäqñqe ävätä, yoqä naqänğä iwimäkätä, itanğa ämiqe, iqueqä-kiuä enqä-panjä pmetñqä iwimäkkqe. ³ Itanğa nanuä hiqiyä iqueä nyuänjä hñqueni, wätanğä-tänji. Ii pizqä äpäsanä-tpu ikuwä-qe, wätanğä ququvqä iñjä iqu, ae äsätä, anğua ekqe. Itani qokä-apäkä eeqänänjä, nanuä hiqiyqä iquenyqä yäunjuä ipu, qänaknä äwikuwi. ⁴ Itanğa iqua, qämäkä naqänänjä iqu iqueqä yänänäqñqe, nanuä hiqiyqä ique

äwikqenqä näqñqä ae epiyitani, qämakä iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonä äwoktäukuwi. Ga iqua, “Nanüä hiqiyqä tqutä asänäni, tqukikä? Ä mäkä anäni, tqukitä hunyiyñqäwä? Aanqeqä” ätäpu, nanüä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu inä qe ämamäukuwi.

⁵ Inğanj Goti Hanjuwä Iqu nanüä hiqiyqä iqueni, hinjuinä qunätanji, iqu kiqä yoqä haqeu ämamänätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä quvqä ätätä, ga ämaqeu mitqätanji, qañuä 42 äpäukqe. ⁶ Qañuä iinjä päwätqätanga, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä ätätäqängani, Iqueqä yoqenqätä, Iqueqä añä qäukuä haqä yätunñqätä, ññ iu äpmeñuwä eeqänänjä iquauñqätä, tuwängisa ätminqe. ⁷ E qäyä ätätqätanji, Goti Iqu iqueni, iqu qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iunji äpäsätä, homä qäyä iwimäkätñqä hinjuinä äqunminqe. Itanga iqu yoqä naqä ämetä, hueqä-himqä eeqänänjä iutä, huiwä huitañä-huitañä änyänuwä iutä, kukñuä eeqänänjä iutä, itanga qua eeqänänjä iu pmeqä iutä ämitñqä hinjuinä äqunminqe. ⁸ Iutani, ämaqä qua iu pmeqe, Goti Iqu qua mimäkqängani, quwqä yoqe bukä hea ique-ique pmeqeunji maqñqä iminqä eeqänänjä iqua, qu nanüä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu matnämäupu qonä woktäupnuwiqä. Bukä iqu, ii Sipsipqä Meqä qu qänganä pizqä äpäsänuwä Iqueqeqä.

⁹ Ämaqä qätä-täñu-qu etanqutqe, iqu kukñuä tä qätä äñguänä äwiyänä. ¹⁰ Ga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque, guä kiqiyäueqänqä atäunüä itqätanqutqe, inji iqu guä kiqiyäueqä anju guä qiyänätñqä wänqiyä. Itanga Iqu ämaqä hñque, qu näpqa-hionaqetä pizqä päkññqä atäunüä itqätanqutqe, ga qu iqueni, näpqa-hionaqetä pizqä päkññqäuä. Ga suqä tiinjä tqi timäucanğanj, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu yänänäqñqä äpmapu, quwqä quwqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiqätqapñqä.

Nanüä hiqiyqä hñquququ ätimäukqenqä

¹¹ Itani nyi nanüä hiqiyqä hñquququ, qua iunda ävautä äyapqanji äqunqqe. Ga kiqä nyuänjä iunji, komqä-hänyenjä hñquaqu, sipsipqä meqä iquauqä enqä-panjä iinjä äunäqännga, kiqä kukñui, qämakä naqänänjä hñqueqä enqä-panjiqä. ¹² Nanüä hiqiyqä qua iuta ätimäukqä iqu, nanüä hiqiyqä kinğanänjä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, iqueqä wäunji imäkminqe. Nanüä hiqiyqä kinğanänjä iqu, wätanqä ququvqä, ique pizqä päkmätä ekqä, ga ae äskqä iquvi. Itani qua iuta ätimäukqä iqu, qua iu äpmeñuwä iqua, nanüä hiqiyqä kinğanänjä iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu qonä woktäupñqä, wäunüä tii iminqe. ¹³ Iqu suqä naqänänjä, ämaqä mimäkqänänjä di huitañä-huitañä

imäkätŋqä yänänäqŋqä ämakqe. Suqä hŋqu tiinji. Qokä-apäkä iuqä hiŋuä iqini, iqu, tä qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päknätŋqä imäkminqe. ¹⁴ Iqu nanuä hiqiyqä kinğanänä iqueqä yänänäqŋqeta äkitqäuä, suqä iinjä iqua qäyä imäkätŋqä, Goti Iqu iqueni, hiŋuinä qunğanqgetani, iqu qokä-apäkä qua täuŋi quangä ätuätä, tii ätuminqe. "Nanuä hiqiyqä, näpqä-hionaqe qäyä äpäsqangä, hänä yqänä äpmeŋqä iqueni, he iqueqä ktqe imäkäpu, iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä." ¹⁵ Itani, iqu nanuä hiqiyqä ktqä iqueni, yuŋuä qäyä vätnqe, Goti Hanjuwä Iqu hiŋuinä äqunqge. Inji ktqä iqu, kukŋuä ätätä, ämaqä ktqä ique qonä mäwoktäuqä iqanŋppä iquauŋi, qu pizqä päkŋŋqä imäkkuwi. ¹⁶ Itanŋani, nanuä hiqiyqä hŋquaquŋä iqu tqanŋi, qu qokä-apäkä eeqänänä iuqä huiwiu atäunüä vqänqä äqäkuwi. Hŋqua quwqä hipenjuivqä. Itani hŋquaŋi, hipa ämuangisanjqä. Ga ämaqä hiŋinjqä, ä yoqä-tänä, ŋŋ mbqä kuapänä-tänä, ŋŋ mbqä-nätmatqä jua-jua maiqä-tänä, ä huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä inuwä, ä huiziquauqä wäunüä hiŋinäwa äwiyätqänuwä-pqä iuŋi-pqeuä, qu eeqänäŋi, atäunüä vqänqä kiqä hiqŋqä iutani, äyä ämakuwi. ¹⁷ Hiqŋqe, ii nanuä hiqiyqä iqueqä yoqenä-qe, ŋŋ iqueqä yoqä iuta a täuqänqe. Inji ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä hiqŋqä mämeqä imipqä iqua, qu qokä-apäkä huiziuqä nätmatqe, mbqä miqä da iqanŋppi, ga huizi iqua-pqe, quvaqä nätmatqe, mbqä miqä danä ipnuwi. ¹⁸ Ga ämaqä hŋqu kŋuä äŋguä-tänu eäqe, iqu nätmatqä täŋqe, näqŋqä äŋguänänä hetŋänänjqä. Ämaqä hŋqu näqŋqä-tänä-qu eäqe, iqu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqeta a täutŋqänänjqä. Ii ämaqä hŋqueqä yoqeta atäunüä enqä-paniqä. Ii 666 iqeyi.

14

Ämaqä 144,000 iqua, apqä änyä-hänä ätkuwiŋqä

¹ Ga nyi hiŋuä anŋumä äqunqge, Sipsipqä Meqä Iqu qoqonä Sayonä yätu tqäutangi äqunqge. Itanŋa Iqutäni, qokä-apäkä 144,000 iqua, Sipsipqä Meqä Iqueqä yoqetä, Iqueqä Kaniqueqä yoqetäni, quwqä hipenjuu äqämbu anä ätqäuminjuwi. ² Itani qäukuä yätutani, häänqä äŋguänänä hui qänŋanŋi äwikqe. Ii eqä naqä hŋqueqä häänqätä, qaquvqä naqä hŋqueqä äkakätä, enqä-panjä iinjä ätätä, ga ämaqä hui gita ätquwä-panjä iinjä tqanŋi äwikqe. ³ Ga qokä-apäkä 144,000 iqua, Goti Hanjuwä Iqueä zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänä-pmeqä-tänä hŋquaqui-hŋquaquinä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä hiŋuä iqi ätqäupu, apqä änyä-hänä hŋqu ätkuwi. Apqä

iquenqe, ämaqä huizi iqua-pqe, maqñqä epnä. Ga ämaqä kuapänänä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä iuta angi mbqä imakqä iqua, quwqä-quwänä näqñqä eqäüä. ⁴ Ämaqä iqua, apäkä iuatä hiqaqä anä äwipu, kiyä imätmäknätqäñuwä enqä-panä iinjä ma, ikikinyänä äpmepu, anä eeqänänä, Sipsipqä Meqä Iqu äwqanqgeuñi, qänaki äwivändätqäñuwä iquayi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänä qua täuñiuqä awä iqisa ae mbqä imetä, inji qu Iqueqänqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqänqätä, qämätaqiyqä pmepñqä iinjce, qu, qu-ganänä enqä-panä itmakqe. ⁵ Qu kukñuä quañgä matqä ipu, nätmätqä hnjuä mimäkqä itqäñuwä iquaiqä. Oeyqä.

Ynaunjqä hñquaqui-hñquenä iquauqä kukñuiñqä

⁶ Nyi iinjä äqunmitani, huizi, ynaunjqä huiziqu qäukuä awä iqi äväwa päwqanji äqunqge. Iqu kukñuä äñguä hea ique-ique pmeqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä iuñi, kukñui awä tuätñqä iquvi. Qua eeqänänä iutä, hueqä-himqä eeqänänä iutä, ä anä-kukñuä eeqänänä iutä, ññ huiwä huitañä-huitañä iutänyä. ⁷ Iqu manä yänänäqñqä tii ätkqe. "Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeüqä suqe kukñuä tqeuta iwäsäutñqe, ae ätimäüqiyä. I etanji he Iquenqä zä yasämä ipu, Iqueqä yoqe haqeu matnämäupñqä, qonjä woktäupiyä. He Goti qäukuiu, quaeu, eqä-pñiu, itanğa eqä esquä eeqänänä imäkkqä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, 'änquiqä' tpiyä."

⁸ Itanji ynaunjqä huiziqu, hinuiqänä ique qänaki äwivändqä äquvepätä, tii ätukqe. "Anä-himqä naqänänä Bapilonäñi, qui ae imäkñgiyä! Anä-himqä Bapilonäñi, qokä-apäkä eeqänänä, wainqä yänänäqñqä vqanji qu änäpu, hiqiiyqä iquwä-pa, kiqä suqä yänänäqñqä iu, huiwä yanä hinji imbñqä iwimäkqe. Auä ii qui ae imäkñgiyä!"

⁹ Itanji ynaunjqä huiziqu, iquaquisanä qänaki äwivändqä äquvepätä, manä tnänä tiinjä ätukqe. "Ämaqä, nanjuä hiqiyqä iqueä yoqetä, iqueqä ktqetä, haqeu mamäupñqä qonjä äwoktäupu, iqueä atäunjuä iinjce, hipenjuñä-qe, hipaeunä-qe, ämapqä iqua, ii iqua wainqä aanä huitañä di bñqäüä. ¹⁰ Wainqä ii ämbqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjiyqä. Itanji Goti Iqu wainqä-eqetä, aanä eqetä, yuqui-yaqui mimäkqä da yänqiyä. Oeyä. Iqu Iqueqä äwqä tnänji, eqä-häkä imänqgeu iquatimeqanğuti, ga ämaqä iqua, iquauqä ququvqenqä ämbñqänänjqä. Ii ämbqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iquauä hinjuä iqisä, Sipsipqä Meqä Iqueä hinjuä iqisänji, ämaqä iqua täñä-hunqä ququvqe, tä iutatä, hikä piyanä-weqä tä änätñqä iutatä, mapñqäüä. ¹¹ Iwä suakä, iquau täñä-hunqä e vqä iquesa ätimäüqäqä

iqu, iqu äpakä iquäniqeqä. Ga ämaqä nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä, qonä äwoktäupu, itanğa iqueqä yoqeta atäunuä iinqä ämequwä iqua, qu hiunjinğa, heatqänğa, hapä pmeqe, mämeqä danä ipnuwä iquayqä.”

¹² Itanğanı suqä iinjä iqua ätimäuqanğanı, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, Iqueä suqä eeqänäni qänaknä ipu, quwqä quuvqä heqiyqe, Jisasi Iquenyqä a äkiqätäunuwä iqua, qu yänänäqñqä pmapñqanğanı.

¹³ Itanji qäukuä haqä yätutanı, nyi manä hñqu tii tqanği äwikqe. “Si tuwanuä tii qäyä. ‘Ämaqä, qu Naqä Iquenqä quuvqä eqiyäpu, tängatati nänğinqä äpäkombnuwä iqua, yeeqä äwinyänä.’ ” Itanğa Dñä Änguä Iqu-pqe, tii ätkqe. “Ii naqä-qakuiqä. Ii tiinjä etanğiyi. Quwqä suqä änguä imäkmitpqä iqu, qutä anä wäniqetanı, quwqä wäunuä dñä huqä itqänjuwi, huätä ävquatämäupu, hapä pmapnuwiqä.”

Ymisanä mmqä iqanğa, tävqenqä

¹⁴ Iinjä äqunmitanı, huizi, nyi qaquvqä qäpaiqä hñque, ämaqä ne qua täutanä enqä-panä asänänğä hñqu pmetanği äqunğqe. Iqu iqueqä nyuänjuñi, golqä yñña enqä-pa ämäuä, itanğa iqueqä hipa iunji, hionaqä kuä-tävqä aanä yanäqñque a äqätminqe. ¹⁵ Itanji ynaunjqä huiziqu, Goti Hanjuwä Iqueä anita yäpaqänğisa ätimäuäqe, ämaqä qaquvqä ique pmetanğqä ique, manä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ymisanä qua bu enqä eeqänäni, mmqä ae iqä-qae, ga tänganı ätävqänğanjqae,* tqä hionaqetä täwiyä.”

¹⁶ I tqanğa, ämaqä qaquvqä iu äpmaminqä iqu, iqueqä hionaqetä, ymisanä ae mmqä itanğqä-quau ätäwikqe.

¹⁷ Itanji enätqä huiziqu, hionaqä kuä-tävqä yanäqñquä a qätqä-qu, Goti Hanjuwä Iqueä anä qäukuä haqä yätu ämätñanqetanı äväma, yäpaqänğisa ätimäukqe. ¹⁸ Itanji enätqä asä hñqu hiqäva-imäkqä ttawiuta äväma äpkqe. Iqu tä iu ämitñqä yänänäqñqä-tänğä iqueqä. Iqu enätqä hionaqä aanä yanäqñquä-tänğä qätätanğqä ique, tiinjä ätukqe. “Wainqä qua bu enqä häukui, mmqä ae iqä-qae,† tqä hionaqä yanäqñquetä huätä ätävätnä, naqä-hñqäqinyä mäqumuatiyä.”

¹⁹ Iinjä tqanğa, ynaunjqä iqu iqueqä hionaqetä, wainqä häukuä mmqe ätävätä, aquvä ämaqäkqe. Itanji iqu wainqä häukuä mmqä ätäwikqä ii ämetä, qonjqä ipu, kiqä eqä mapñqä hikä hovqä naqä ique ätnämäukqe. Hikä hovqä iqu, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäninğä ätnä. ²⁰ Qu anä-himqä yäpaqänğisa ätimäupiyyi, wainqä häukui, hikä hovqä ique ätnämäukuwi, qonjqä iqanğuwänğa, häñeqe,

* 14:15 Itkimäkqä 14:7 † 14:18 Itkimäkqä 14:7

hovqä iquesa ätimäwa yäpaqängisa äpawäkqe. Hänegä i äpawäkqe, ätuwa äpeyätä, ämaqä iunji ämämpmuäqänänjä iinji, ii huakä enqä-pa, kinä haqä nämä[‡] äquveqäkqe.

15

Enätqä 7 hñqua, nätmatqä ququvqä a äqätänjuwiñqä

¹ Nätmatqä iinji timäuqanji hinuä äqunmitanji, huizi, hiqñqä huitanjä hñqu, qäukuä yätuta timäuqanji äqunätmä, "Squä-nänjä äqunänjundiyä" tmä ikqe. Nyi tiinjä äqunqge. Enätqä 7 hñqua, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnqä a äqätpu äpmaminjuwi. Nätmatqä quvqä iinji, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjuta qäpu ätimäuqä-qae, anginji hui matimäuqä yänqiyä. ² Itanji nyi eqä-pñä naqänänjä hñqu, huiwä hiqumuanjä hinuä iqänqä-nänji, tetä qäsä imäkquwä-panjä iinjä äqunqge. Itanğa eqä-pñä iqueä manjä iqinji, ämaqe, qu mäkä iunji ämawqätäupu, nanuä hiqiyqä iquesä, iqueqä ktqetä, ä iqueqä atäunjuä iinqetä, mändi äkittqukuwä iqua, gita Goti Hanjuwä Iqu iquau äwikqe a äqätpu ätqäuminjuwi. ³ Qu iqi ätqäpiyänğanji, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä-wiyqä Mosisi iqueätä, Sipsipqä Meqä Iqueätä, apqä tii ätminjuwi.

"Naqä Iqukiyä, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqukiyqä. Si wäunjuä yänänäqñqä, ämaqä mimäkqänänjä huitanjä di, Imäkqä-quki etanji, ga ne hinuä äqunätanä änevaucumuatqiyä. Ga ämaqä eeqänänjä iuqä Ämiqä Iquki, Tqä suqä eeqänänji, jänänänjä eä, ga aanjä naqä-qakuänänjiqä.

⁴ Naqä Iquki, Si aanjä pmuai, Tqä-täuänänjqä. Ämaqä hueqä-himqä eeqänänjä iqua äpäpu, Sinyqä qonjä äuktäupu, 'änqiuqä' tñnuwänqänänjqä. Tqä suqä aanjä jänänänji, ätnänjä iqi ae ätimäuqeqä. Tqä suqä iinjä iquautanji, qokä-apäkä eeqänänji, Sinjqä zä ipu, Tqä yoqe, haqeu matnämäuqäpnqänänjqä."

⁵ Nätmatqä iinjä iqua ae ätimäuqanğa, nyi anji hinuä äqunqge, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anjä qäukuä yätu ämätänqä yäpä imnji, hiqñqä pmua ique hinuäquva enminqge, ävatnğanji äqunqge. Namnä anjä iunji, Goti Iqueqä kukñuä-suqe, äwäminqge. ⁶ Itanji enätqä 7, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnqä a äqätminjuwä iqua, hiqñqä pmua iuta yäpaqängisa ätimäukuwi. Iquauqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä maeqä, aanjä äyänqä ipumbu, quwqä quikuiunji, golqä yauqä enqä-pa äyiminjuwi. ⁷ Itanji enätqä iquauñi,

[‡] 14:20 Jonä iqu hiqñqä 1,600 äqäkqe. Hiqñqä iinjiqä, ii 300 kilomita enqä-panjiqä.

nätmatqä häñä-pmeqä-tänä hñquaqui-hñquaquinä iquau-tanä hñqu, golqä hevqä 7, iquau äwikqe. Itanğa hevqä iinjä iquauñi, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä äwqä tnäñi, manğuä änyiminqe. ⁸ Itanğa Goti Yoqä Naqetä, Yänänäqñqetä, Ämenqä Iqu pmetanğiyqä kñuä ävätñqe, hiqñqä pmua iunji, suakä iqu, äkeikqe. Itanğa enätqä iqua, quwqä nätmatqä quvqä qäpu equaseqanğuwänğanqe, ämaqe hiqñqä iunji, mäpaquvqä ipnuwiqä.

16

Enätqä iqua, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqe, equasekuwiñqä

¹ Itanji nyi Goti Hanjuwä Iqueä hiqñqä pmua yäpä yänğisanji, manjä hñqu tqanği äwikqe. Iqu enätqä 7 iquauñi, manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. "He äwäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqä 7 iqua, qua bu eeqänä equasäpiyä."

² E tquanğa, enätqä hiñuiqänjä iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqe, äma äwäqe, qua haqeqi equasekqe. Ga inğanji, ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueqä atäunüä imbu, iqueqä ktqenqä qonjä äwoktäuminjuwä iquauqä huiwiunji, wätanqä ququvqänänñi äwimakqe.

³ Itanji enätqä huizi iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjä iinjä hevqe, eqä-pñjä iu equasekqe. Equaseqanğa, eqä-pñji, ämaqä ae äpäkombqä iquauqä häñeqä enqä-panjä iinjä ätuekqe. Ga nätmatqä eqä-pñju äpmenjuwi, eeqäpnä äpäkonğuwı.

⁴ Itanji huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqe äma, eqä qanjä äpäwitñqä iquautä, eqä esquä iutä equasekqe. E equaseqanğa, eqä iinjä iqua, eeqä häñeqä imänğqe. ⁵ Ga inğanji nyi ynaunjqä egeu miqä iqu, tii tqanği äwikqe.

"Goti Tqä-täuänä Naqä-qakuä-quki eänä, Qänğanä

Äpmaminjä, Tänğa Äpmenjä, Iqukiyqä. Si ämaqä iunji, quwqä suqe iwäsäutnä, nätmatqä quvqe wimetñqä ätñi, ii Tqä kukñuä ätñi waqiyä manä, aanjä jänänänjqä.

⁶ Ga ämaqä Tqä kukñuä hiñuä-tqä iquautä, qokä-apäkä Tqänqä atäunüä ikñä iquautä pizqä äpäsapu, quwqä häñeqe iotñqä imäkkuwitanji, Si häñeqe ämaqä quvqä tqua bñqä äwiñi, ii quwqä kimanji, qäyunänjqä."

⁷ I tqanğa, nyi hiqäva-imäqä ttawä iutanji, manjä hñqu tii tqanği äwikqe. "Goti Naqä Aanjä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänä Iquki, Tqä qokä-apäkä kukñuä mitqe, quanğä manä, aanjä naqä-qakuä jänänänjqä."

⁸ Itanji enätqä huizi 4 iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqe, mäptqä ique equaseqanğa, Goti Hanjuwä

Iqu mäptqä iqueqä te, yänänäqñqä ätimäutä ämaqeu tä qäyä nätnqä, hiñuinä äquñgqe. ⁹ Itañi mäptqä iqueqä te, aanjä tnänjä imänätä, ämaqä iunji häkiyä yäqiyqanğa, qu Goti Hanjuwä, nätmätqä ququvqä qu äwimeqä ii ämitñqä Yänänäqñqä-tänjä Iqueqä yoqenqä kukñuä ququvqä ätmiñuwi. Iinjä ätäpiyänğanji, qu Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe, kñui makunmäkñqä imiñuwi.

¹⁰ Itañi huizi, ynaunjqä 5 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iñqä hevqe, nanuä hiqiyqä iqueä zä-hawä iu equasekqe. Itanğa ämaqä nanuä hiqiyqä iqueä yäpä iqi äpmamiñuwä iunji, hea iwimäkkqe. Imä e äpmapiyänğanji, tänjä aanjä ququvqä wunğanji, quwqä tewi huakmä imiñuwi. ¹¹ Qu quwqä huiwiu tänjä-hunqätä, wätanqetä, wimeqanğqenqä Goti Hanjuwä Qäukuä Yätu Ämitñqä Iquenyqä kukñuä ququvqä ätmiñuwi. Iinjä ätäpiyänğanji, qu quwqä suqä ququvqä imäkmiñuwi, tuwä äwiyäpu, kñui makunmäkñqä imiñuwi.

¹² Itañi asä enätqä 6 iqu, iqueqä hevqe, eqä naqä Yupretisi ique haqeqi equasekqe. Ga ämiqä naqä mäptqä timäuqä ingisañä iquauñqä hänaqe näwenyä imäkätñqe, eqä naqä iinjä iqu ye ikqe. ¹³ Iinjä iu äqunumi huizi, mätänjä enqä-panjä dnjä quvqä hñquaqu-hñquenjä iqua, qu qämäkä naqänänjä iqueqä manjutatä, nanuä hiqiyqä iqueqä manjutatä, ä hiñuä-tqä quanğä iqueqä manjutatä timäuqanğä äquñgqe. ¹⁴ Ga dnjä ququvqä iinjä iqua, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di, huitanjä-huitanjä imäkäpu, ämiqä qua naqä äwäkäwänqä iu äpmeñuwä iquau äwimayikitqänuwä iquayi. Ii tiinjä etanğiyi. Dnjä iqua ämiqä naqä iquauqä kñui ävauqumuatqanğpi, qu iquauqä mäkä-iqä iquau aquvä ämaqäyäpu, itanğa hiunji naqänänjä, Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu atäunjuä ae ikqä iquenji, Iqutä mäkä humbnuwänqänänjä.

¹⁵ ("Ga he qätä änyipiyä. Nyi henyqä äquvepätmänğanji, quwä-meqä iqua äquvepätqänjuwä-pa, iinjä quvepmqänä. I hitanği ämaqä hñqu, hiqaqä mäwiqä itä, ga qokä-apäki, iqueqä wombä iñqe, ätnänjäqi inğa ikiqanğuti hiñuä qunquä iñqe, iqueqä ämuasmänqe, kiuätä qäqiqi emitätqe, itañi ämaqä iinjä iqu, yeeqä iquänqä.")

¹⁶ Itañi dnjä quvqä iqua, ämiqä naqä iquauñi ätuma, anjä, Israitqä iquauqä kukñuä iunji, 'Amaketonäuä'* änyuätkuwä iunqä, äquvepkuiwi.

* **16:16** Yoqä 'Amaketonä' iqueqä quati, 'Qoqonä anä-himqä Megito iu ätqänqä' iquvi. Qänğanänji, Israitqä iqua mäki, iqi äunjuwi. Tiwiqä hñqu 2 Ämiqä Naqä 23:29-30 iu äqänä.

17 Itani enätqä yäpakä 7 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä hevqe, qäukuiu equatekqe. Ae equateqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä anitani, manjä hñqu, zähawä iuta yänänäqñqä, “Qäpiyqä!” ätkqe. 18 Itanğa, qaquvqetanjä we-huñqe, im-imä ändakka weqanğa, häñqä naqänänjä ätätä, qaquvqe osquanğa, itani eekä aanjä naqänänjä ikqe. Ga eekä iinjä iqu, qanğanä qokä-apäkä qua täu äpmaminjuwänğanı, naqä iinjä di miqä iminqe. 19 Iinjä iqetanı, anjä-himqä naqä Bapilonä ii, hiqñqä 3 äkutänğanğa, itanğa ämaqeucqä anjä-himqä huizipqe, qui eeqä imäkñgqe. Goti Hanjuwä Iqu, anjä-himqä naqä Bapilonä iyyqä suqenqä kñuä indqänäqe, Iqu anjä-himqä iquenı, wainqä-eqe, Iqueqä eqä-häkä† imänqeu equasimetä, änätñqä imäkkqe. Ga wainqä-eqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä naqänänıyqä. 20 Eekä iqanğa, qua eqä huväkiyä äwäkäwänqä isua eqä ämämpmuäqanğa, qoqonjä-pqe matqäucqä ikuwi. 21 Itani, hiwiyä häukuä naqänänı, qäukuä yätuta äpäknğqe. Iquaucqä hanjä-ıqe, aanjä kuapänänı 50 kilo tqe. Inı ämaqäyqä haqeqi äqäyäpäknätä, qunı aanjä quvqä kuapänä iwimäkkqe. Ququvqä iwimäkqanğqenqä, qu Goti Hanjuwä Iquenqä kukñuä ququvqä ätminjuwi.

17

Apäkä huiwä yanjä hiñgi ikiqä iinyqätä, nanjuä hiqiyqä iquenqätä

1 Itani enätqä 7, hevqä a äqätänjuwä iquautanjä hñqu, nyi änyimeqe, “Anä äwäta, ga apäkä huiwä yanjä hiñgi kiinjä ikiqä, eqä kuapänänjä iquaucqä haqeqi äpmenqä ii, iyyqä ququvqenqä kima metñqenqe, ämäktquamqänä” ändkqe. 2 “Ga qätä nyiyä. Apäkä iinjı, ämiqä naqä, qua täutanjä iqua ätuma ikipu, huiwä yanjä hiñgi inyäkitqänjuwiqä. Ga aanjä ämaqä qua täutanjä-pqä iqua-pqe, asä inä inyäkipu, ga eqä yänänäqñqe änäpu, wänä-wänä iquwä-pa ipu, nätmätqä huiñqä änyä maqñqä epiyanä itqänäuä.”

3 Kukñuä iinjı ae ändäqe, iqu Dñä Änggüä Iqueqä yänänäqñqeta, anjä avqñqä iunqä ändma äukqe. Iqinjı, nyi apäkä hñqu nanjuä hiqiyqä häñesqä hñqueä haqeqi pmetanğı äqunğqe. Ga nanjuä hiqiyqä iinjä iqueqä huiwä iunı, Goti Hanjuwä Iquenıyqä kukñuä tuwänğisa tqä yoenä, imueqänqä iquvi. Ga iqu nyuänjä 7 änyqä-qu eä, iqueqä nyuänjä iinjä iquaunı, komqä-hänıenjä 10 äunminqe. 4 Ga apäkä iyyqä ämuasmänqe, häñesqätä, ipisqätä, itanğa golqä quayunjuä huitanjä-huitanıtä, ä

† 16:19 Matiu 20:22; 26:39; Jonä 18:11

hikä quayunüä änguänänjä huitanjä-huitanitä, wimnä aanjä qeqätqä imäkkuwi-tänjä iiyi. Iiyqä hipa iunji, golqä häkä a äqätminqce. Suqä Goti Iqueqä hinüä iqi piyanä-weqätä, kiyä mätqätä, iyyqä huiwä yanjä hinqi äväkitäqänga imäkäkäminqce, häkä iinjä ique manguä änyminqce. ⁵ Ga iyyqä hipenüä iunji, qu iyyqä yoqä tii äqäkuwi. “Anjä-himqä naqä Bapilonä, apäkä eeqänänjä, hinqi qnqä iuauqätä, suqä piyanä-weqä qua iu äwinqä eeqänänjä iuqä känaiyi.” Yoqä iinjä iqueqä qakui, zä äwäminqce. ⁶ Apäkä iinjä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, äpäkonguwä iuqä häneqce änätä, ämaqä hñqu eqä yänänäqñqce, änätä wänä-wänä ikiqä-pa, e iqanji äqunqce. Nyi hinüä iinjä äqunmi, yäunüä itmä, knüä kuapänä änyikqce.

⁷ Knüä e änyätqätanga, ynaunjqä iqu tiinjä ändkqce. “Si sunqä yäunüä inyä?” Iinjä ändäqetani, tiwiqce tii änyikqce. “Apäkä iisä, nanüä hiqiyqä, ii haqeqi pmeqä ätuma äwqä iqu, nyuänjä 7-tänjä ga kiqä komqä-hänyenji, 10 iqutäni, iquaquiyqä qakui zä witanjqä-qe, nyi ämäktquamqeqä.” ⁸ Iinjä ändäqetani, tiinjä ändkqce. “Nanüä hiqiyqä si hinüä äqunänjä iqu, qänganä äpmaminqä-qe, tänganji yqänä mäpmeqä enä. Ga iqu qua hovqä täpauñüä maeqä iquesa äväma, yäpaqä tängisa yapätñqä näwi imäknätqä. Ga, iqu hämä qui imäknänqiyä. Qokä-apäkä qua iutanä, ga Goti Hanjuwä Iqu qua mimäkqängatqä quwqä yoqce, bukä hänjä-pmeqeu maqñqä inqä iqua, nanüä hiqiyqä ique hinüä äqumbiyi, yäunüä ipñqäüä. Ii tiinjä dutanji. Qänganänji iqu äpmaminqce, ga tänganji mäpmeqä inqce, iwä qänakndanji iqu ätimäuniquqä. ⁹ Ga ämaqä knüä indqänqä änguä-tänju etanqutqce, iqu nätmätqä tängqce, näqñqä änguä henqiyä. Nyuänjä 7 iqua, qoqonjä 7 iquauñqä atäunüä änyänä. Itanga apäkä ii, qoqonjä iquauä haqeqi äpmenä. ¹⁰ Ga anji tiinjä. Nyuänjä kuapänä iqua, ämiqä naqä 7 iquauñqä, atäunüä inä änyänä. Iwä iquautanji, 5 iqua qui ae imäkñganqä, kiuänänjä hñqu yqänä pmetanji, ä huiziqu matimäuqä yqänänjqä. Ga iqu ae ätimäuqetani, kuapänä mäpmeqä, wänqäpu pmenqiyä. ¹¹ Ga nanüä hiqiyqä qänganä äpmaminqä, tängga-pqä mäpmeqä da inqä iqu, ii iqu atäunui tiinjñqä eänä. Ämiqä 8 iqueyqä. Itanganji ämiqä iinjä iqu, huizi iquautanä anänjä-qu enqä-qae, ga iqu qui hämänä imäknäniquqä.”

¹² Iinjä ändäqetani, tii ändkqce. “Komqä-hänyenjä 10, si äqunänjä iqua, ii atäunui, ämiqä naqä 10 iquauñqeqä. Iinjä iqua, ämiqä naqä ae equwä ma, nanüä hiqiyqä iqutä yänänäqñqä anä ämapiyi, ämiqce zijuänqata ti mäptqä

timäuqängganqä wänqäpu mipnqäüä. ¹³ Ga ämiqä iinjä iquauqä knui, naqä-hnqunänjqae, quwqä yänänäqñqetä, ä yoqä naqetä, nanuä hiqiyqä ique wipnqäüä. ¹⁴ Ga nanuä hiqiyqä iqutä, ämiqä iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqutä mäkä äumbiyi, ga Sipsipqä Meqä Iqu, ämaqä naqä iquauqä Naqä-qu eä, ämiqä iquauqä Ämiqä-qu etanqqä iutanji, Iqu iquauñi mäñdi äkittqiyätä ämäwqätäunqiyä. Itanqa Iqu mäkä iqanqqeu anä iquwä iqua, ii ämaqä Iqu tääqä ätuätumetä, Iqueqänqä atäunüä itä, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, kuknuä qänaknä itqänuwä iquayi.”

¹⁵ Itanji enätqä iqu kuknuä hui inä tii ändkqe. “Eqä naqä, apäkä huiwä yanä hinqi ikiqä ii äpmeñqä iqi päqtätanji äqunänä iqua, ii atäunui tiinjñqä eä. Qokä-apäkä huiwä huitañä-huitañä iinjä, kuknuä huitañä-huitañä mñqä, qua huitañä-huitañä iutanä iinjä, eeqänänji aquvä naqänänä äqänäpu, äpmeñuwä iunqä eänä. ¹⁶ Itanji komqä-hänyenä 10 äqunänä iquatä, nanuä hiqiyqä iqutä, tänganji apäkä huiwä yanä hinqi ikiqä iinyqä, himä-wiunqä wipnqäüä. Qu apäkä iinj, iyyqä nätmätqä ämotaupu, qäkä tpqä iwimäkäpu, iyyqä guwä huiwä du ämäkäñqeu änäpu, itanqa iinj, tä hämänä wätäkä niqiyätñqä ikapnqäüä. ¹⁷ Suqä iinjä imäkpnqeu, tiinjä itanqiyi. Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iinjä qänqanä ätätä eänqeu timäutñqä diñqeu, Iqu Iqueqä-kiuä ämiqä iquau knuä vqanji, ga qu knui, naqä-hnqunä indqänäpu, quwqä ämaqeu miqänqä yänänäqñqä eeqänänji, nanuä hiqiyqä ique wipnqäüä. Qu Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänä ätkqä duñqeu, inyänä iqa uwqäpnuwäqä.”

¹⁸ I ändäqeu, tii ändkqe. “Apäkä si hinuä äqunänä ii, atäunüä tiinjñqä eänä. Anä-himqä naqänänä, ämiqä naqä qua iunä eeqänänä iquau ämitñqä iinyqä ätnänä.”

18

Anä-himqä Bapilonäñi, apäkä hinqi ikiqä enqä-panä itanji, qui imäkñgqenqä

¹ Nyi nätmätqä iinjä iquauñqeu, qätä ae äwimi, enätqä huiziqu qäukuä haqä yätunji äväma, quvepñanji äqunqqeu. Iqu aanä yänänäqñqä-tänä-qu, ga iinjä motquetñqeu, iqueqä huiwiutanji, qua iu we äunminqeu. ² Itanji iqu manä yänänäqñqä tiinjä ätkqeu.

“Anä-himqä naqä Bapilonä ii, aanqeqä! Qui ae imäkñgiyä! Ii dnä ququvqä iquauqä anä ätimäuqeu. Dñä hnquatä, ynñä hnquatä, nanuä hiqiyqä hnquatänji, qu Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi, kiyä imätmäkñga

äwätqäñuwi, iqi äpmenäüä. ³ Ii tiinjä duta itanji. Ämaqe, wainqä-eqä yänänäqñqe änätqäñuwä-panjä iinj, hueqä-himqä eeqänänji, iisä huiwä yanjä kuapanä änyäpu, itanğa ämiqä naqä, qua iunjä iqua-pqe, iisänji huiwä yanjä inä änyimiñuwi. Ga ämaqä quaeutanä, mbqä wäunjuä imiñuwä iqua, qu mbqä wäunjuä ipu, iwä mbqä kuapanänji, ii suqä quvqä huitanjä-huitanjä womba miñqä imäkmiñqeta, ämamiñuwiqä.”

⁴⁻⁵ Inji ae ändqanğa, nyi manjä hñqu-mända qäukuä yätuta tii tqanji äwikqe. “Nqä qokä-apäkäüä, anjä-himqä iunji, iyyqä suqä ququvqä aquvä imäkqä-imäkqanji, qäukuä haqä täu etqutquiyä. Itanji Goti Hanjuwä Iqu, iyyqä suqä ququvqä eeqänänjä imäkätñqenqä kñuä indqanñiyä. Ga, suqä quvqä ii imäkätñqetä, iyyqä mbqä quvqä metñqä-pqe, hesä anä guäyamä maiqiyqe, qäyunä ma, quvqänänjiqä. Iñiñqe, he anjä iqiñi, äväma ppiyä.

⁶ He apäkä hiñgi ikiqä ii, huiziquau iwitquetñqenqä kñuä heyqanğutqe, ga suqä asä iinj, he witquapñqeqä. Ii iyyqä suqä quvqe, ämamonäka äpäyätñqä-pa, iyyqä mbqä quvqä metñqe, ämämonyqa äpäyäpu, kima wipiyä. Iñä itäqanğanji, ii eqä yänänäqñqä huitanjä-huitanji, eqä-häkä inqeu, huiziquauñqä guäyamä äqiyimetä ävätñqä-pa, he eqä aanjä yänänäqñqänänjä eqä-häkä inqeu guäyamä äqiyimepu, ga ii änätñqä iwimäkpiyä. ⁷ Ii iyyqä-kiuänqe tii ätnätñqeqä. ‘Nyi eeqänänjä iu ämiqä naqä äpmamä, itanğa ämiqä zä-hawä iu äpmenänä. Nyi apäkä yawiqinyä manä. Iwä hanjä-iqä nyimeqanğutiyqae, kñuä qämqä manä. Nyi naqinjqä.’ Ii iinjä ätnätä, kiqä yoqe haqeu ämamänätä, iyyqä-kiuä äminyätñqe, nätmatqä kuapanänji ämäqumuakka äpäyätñqeqä. Iñä imäkätñqenqä, he apäkä iinj, täñä-huñqe kuapanä äväpu, kñuä kuapanä-pqä qiyätñqä inä iwimäkpiyä. ⁸ Iñä dutanji, hanjä-iqä huitanjä-huitanji, hiunji hñquenyä wimenñqiyä. Iwä täñä-yaqe, hävemnäqñqä ätimäutä, ämaqä kuapanänji, kñuä kuapanä äqäyäpu, itanğa ymisanjä dä naqänänjä timäunñqiyä. Itanji anjä himqä naqä Bapilonä ii, tä watakä iqiämäunñqiyä. Hanjä-iqe naqänänjä iñä wimetñqe, ii Goti Naqä, iyyqä suqe Iwäsäuqä Iqu, yänänäqñqä eeqänänjä-tänjä Iquvi.”

⁹ Itanğa ämiqä naqä qua iutanjä, iisä huiwä yanjä änyäpu, nätmatqä kuapanänji anä ämäqumuakka äpäyätqäñuwä iqua, iinj, tä änätäqeta suakä timäuqanji äqumbiyi, qu kñuä huäqä-huñqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä mapnuwiqä. ¹⁰ Qu ii täñä-huñqä quvqe meqanji äqumbiyi, zä wiñganji, iisänjä qäqi matqäuqä, kinjä haqä nänji ätqäpiyanğa tpnuwi.

“Oänä! Bapilonä iikinyqä, huäqä kiñä änaunqiyä! Si anä himqä, aanä naqänänä yänänäqñqä iikiyi! Iiñä etanqi, tqä suqä quvqenqä kimanji, maqänä äyä äkimeqiyä!”

¹¹ Ga ämaqä qua iutanä mbqä wäunüä naqä imäkätqänuwä iqua, ämaqä, quwqä yquayä mbqä ipnuwänqce, aanqä itanqi, Bapilonä iinyqä kñuä äqäyäpu, äwqä hanä-iqä mapnuwi. ¹² Iquauqä yquayi, tiñä iquauñqeyi. Golqä, silpa, ññ hikä äñguänänä iu, wimñä qeqätqä iu, gquä-yatqä hui mimäuqänänä äñguänänä iu, ä yuä qäpaiqä äñguänänä iquau, ä yuä ipisqä iquau, ä yuä häñesqä, ññ yuä kakä iquau, ä zä eeqänänä huitañä-huitañä jinanä-weqä iquayi. Itanqa, nätmätqä huitañä qu eläpenqä iquauqä hiqanä itä, ññ zä äñguänänä itä, ä brasi äyänqä itä, ainqä änä moquasqänänä itä, ññ hikä äñguänänä tqätqäkä-tänä itä imäkminuwä iquayi. ¹³ Itanqa yquayä hui-pqe, inänjqä. Ii nätmätqä huitañä-huitañä, buayi äwi yätñqä, anji jinanä-wetñqä imäkqeu, itanqa wainqä, olipqä eqä aowä, ä bretqä imäkätñqetä. Ga qu bulumäkatä, sipsipqätä, hosi-pqä, ññ kalisi, hosi iqua eyqiyäma äuminuwä iquau, wäunüä-wiyqä hiñginqä iqua-pqe, itanqa ämaqä mäkiu mändi äkittqiyäpu, ätuma äuminuwä iquau, inänä-tänuai. Nätmätqä eeqänänä ii, mbqä ipñqce, ämaqä hma etanqenqä, äwqä hanä-iqä mapnuwi.

¹⁴ “Nätmatqä si kuapänä äkinyätñqä ii, eeqänänä sitänä qäqiqi mäwiqä, kiñä nämä äwiqiyä. Huyä-quayunüä äñguänänä mbqä haqä yämä enqä tä, eeqänänä hma eqäqce, si anqinji hiñuä mäqunquä da isñqinyä.”

¹⁵ Inji, ämaqä, nätmätqä iinjitä mbqä wäunüä imäkäpu, Bapilonä iyyqä suqä iutanji mbqä kuapänänä-tänä emitpqä iqua, ii, täñä-hunqä quvqce meqanqenqä zä wiñganqi, kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanä-iqä ämepu, iisänä qäqi matqäuqä, kiñä haqä näñi tqäpnuwi. ¹⁶ E ätqäpiyänqanji, tü tpnuwi.

“Oänä, anä-himqä naqä iinyqce, huäqä kiñä änaunqiyä! Ii qäkä qäpaiqä äñguänänä äyäutä, yuä häñesqätä, ipisqätä ämetä, itanqa iyyqä huiwä iunji, golqä, hikä hui mimäuqänänä äñguänänä, ä wimñä aanä qeqätqä imäkñätñqeqä. ¹⁷ Mbqä nätmätqä eeqänänä iinji, hanä-iqä ii wimeqanqanä, qui ae imäkñqiyä.”

Ga yimbaeu ämitqänuwä eeqänänä iquau, ämaqä eeqänänä yimba iu äqämbu, qua eeqänänä iunqä äwätqänuwä iquau, ññ ämaqä eeqänänä yimba iu wäunüä itqänuwä iquau, ññ mbqä wäunüä eqä-pñä du itqänuwä

iqua-pqe, Bapilonä ii-sänjä qäqi matqäuqä, kinä näñi ätqäukuwi. ¹⁸ Ga kinä näñi ätqäupu, anjä-himqä iinji, tä gangqä suäki hinuä äqumbiyi, manjä yänänäqñqä tii ätkuwiqä. “Anjä-himqe, naqänänjä tqutanjä asänäñi, hñqu hmanjqä.” ¹⁹ Ga qu qua hinjä ämepu, nyuänjiu äuaquvauqumuatnäpu, kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä-tänjä äpmepu, manjä yänänäqñqä tii tpuwiqä.

“Oänä, anjä-himqä naqä iinyqe, huäqä kinä änaunqiyä!

Iiyqä nätmatqä kuapänä ämäqumuatqa äpeminqetani, yimba eeqänänjä iquauqä kununua, eqä-huänjiu ikipu, mbqä kuapänänjä-tänjä ekuwi. Hanjä-iqä ii wimeqanjanä, qui ae imäkñgqenqä, huäqä kinä änaunqiyä!”

²⁰ “Qäukuä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iquki, hanjä-iqä anjä-himqä ique i äwimeqenqe, äwqä yeeqä iyä! Itanqa, Goti Iqueqä qokä-apäkä iquendä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqänqä endowatkqä iquendä, ññ kukñuä hinuä-tqä iquendä, he anä yeeqä ipiyä. Ii quvqä etquetñqenqä, Goti Hanjuwä Iqu ae iwäsäutä, kimanji, ävqiyä.”

²¹ Kukñuä ii ae ätqanqa, enätqä yänänäqñqä hñqu, hikä kuä-witqä quqowä qäyqä enqä-panjä, hikä kätanänjä hñqu ämetä, eqä-pñjä bu ätnämeqäkke. I imäkätä, tii ätkqe.

“Nyi imäkkä-panjä iinji, qu anjä-himqä naqä Bapilonä ii, bi yänänäqñqä tnämeqäqanquwänqa, iwä ämaqe, hinuä anqinji mäqunquä danä ipnuwiqä. ²² Iinjä etanji, Bapilonä iiki, gita päsqä, häawä-tqä, ga äkakä huitanjä-huitanjä qñqä huizi iqua, tqä täknjä yäpä ingisanji, äkakä maqñqä da yänqiyä. Ga ämaqä wäunjuä huitanjä-huitanjä imäkkänqä näqñqä ae ämetqänjuwä iqua, qu saqä yäpängisanji mäpmeqä da ipñqäuä. Hikä kuä-witqä quqowä qäyqä iqueqä äkakä-pqe, saqä yäpängisa mäwiqä da yänqiyä. ²³ Hiqi-tä iqueqä we-hunqä, we makunqä da yänqiyä. Ga qokä apäkä ämanqä kukñuä ii-pqe, saqä yäpängisa mäwiqä danä yänqiyä. Nätmatqä iinjä iqua, tiinjä duta kimenqiyä. Ämaqä, tqä mbqä wäunjuä iqä iqua, qua täunji, ämaqä naqä, yoqä-tänjä-qua äpmaminjuwi. Ga si paaqä huitanjä-huitanjä imäkätinä, qokä-apäkä qua eeqänänjä iu qänaknä kipñqä, qanqä äyä ätuminji.”

²⁴ Itanqa, kukñuä hinuä-tqä iquautä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutä, ga ämaqä eeqä, quaeu mäkä-hunqä iqua äpäkkuwitanji, hanjä-iqä iqu, Bapilonänä äwiqi.

19

Qu, “Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä”

ätkuwiŋqä

¹ Iinjä ae ätimäuqanğa huizi, nyi manjä kuapänä qäukuä yätuta tii tätqätanğa äwikqe. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ämaqeu hänjä anġi iqumu-atqetä, yoqä naqetä, yänänäqŋqetäŋi, neqä Goti Hanjuwä Iqueqänänjčä. ² Ii Iqu qokä-apäkä iuqä suqä iwäsäuqänġanġi, hmbu kikiyanġuä miqä, aanjä naqä-qakuänänjä Jänä Iwäsäuqä Iqueyqä. Ga apäkä, huiwä yanjä hiŋgi kiinjä ikiqä ii, qokä-apäkä eeqänänjä qua iunġi, iiyqä ii ikiqeta qui iwimäkminqetäŋi, Goti Hanjuwä Iqu, iinjä iwäsäuqeqä. Ii Iqueqä wäunġuä-wiyqä iquau pizqä äpäkqenqce, Iqu iiyqä kimanġi ävqiyä. Iinjä iutanġi, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

³ Iinjä ätpiyi, qu anġumġi tiinjä ätkuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ii tä änatäqetanjä suaki, hea inġa-inġanqä iqa uwquätŋqänänjä!”

⁴ Inġanġi ämaqä naqä 24 iquatä, nätmätqä hänjä-pmeqä-tänjä hŋquaqui-hŋquaquiŋä iquatä, qonjä äqutasepäpu, Goti zä-hawä iu Äpmenqä Iqueä yoqe, haqeu ämamäupu, tii ätkuwi. “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä. Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä iutanġi, manjä hŋqu tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä wäunġuä imäkäpu, Iquenyqä zä ipu, yäpä iqinyä itqänġuwä iquenä, ämaqä hiŋġinqä-qe, yoqä-tänjä-qe, eeqänänġuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupiyä!”

Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metŋqä, ymisanjä imäkkqenqä

⁶ Itanġi nyi qokä-apäkä kuapänänjä hui, kukŋuä ätäpu, aquvä äqämbu pmetanġä-nänjä äwikqe. Wiŋuä ätimäukqä iqu, ii eqä hakuä enqä-pa äqäyätä, qaquvqä osquä-pa, yänänäqŋqä iinjä osquanġi äwikqe. Häänqä-qua e osuäpiyanġanġi, tnänjä tiinjä ätkqe.

“Goti, neqä Naqä Yänänäqŋqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, tänġa aanjä ämiqä yänänäqŋqä äpmenqä-qae, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! ⁷ Tänġanġi ne äwqä anġuä nenġanġuti, aquvänä itanä, ga Iqueqä yoqe, haqeu mamäuatunqeqä. Ii tii etanġi. Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metŋqe, qäyu ätimäuqiyä. Ga Iqueqä apäki, näwe imäknä äpmenä. ⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu apäkä ii, ämuasmänqä qäpaiqä, anġuä kiyä mamätqä wenyä-hunqce ipnätŋqä hiŋuinä äqunqce.” (Ämuasmänqä qäpaiqä anġuanänjä iinjä, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä suqä jänänġiu itqänġuwiyqä.)

⁹ Iinjä etanġi, enätqä iqu tii ändkqe. “Si kuknuä tii qäyä. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqueä ämanqä ymisañä iunqä pñqä tääqä ätukqä iqua, yeeqä ipñqäüä.” Iinjä ätätäqanġani, tii ändkqe. “Kuknuä tä, Goti Hanjuwä Iqueqä eä, aanä naqä-qakuänänġiqä.”

¹⁰ I dqanġa, nyi enätqä iqueuä yukä-tänġä qäqiqi qonġ äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqanġa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinjä miqä panä! Nyi wäunüä sitä, tqä tta-tñguäka, kuknuä Jisasi Iqu awä ätuminqeuñqä quuvqä eqiyätqanġuwä iquendä, itqanġuwä-pa, asä iinjä itñqä iqunjqä. Si yoqä haqe, Goti Hanjuwä Iquenqänä mamävä.”

Ämaqe, Goti Iqueqä kuknuä hiñuä tññqä ävauqumuatätñqe, ii kuknuä Jisasi Iqu awä ätuminqeyi.

Ämaqä, hosi qäpaiqä ique Äpmeñqä Iquenqä

¹¹ Nyi iinjä äqunmi, huizi, qäukuä yätuta qñqanġä hutänġanġa, hosi qäpaiqä hñqu tqäutanġi äqunqqe. Ga Ämaqä, hosi ique äpmeñqä Iqueqä yoqe, tiinji. “Ämaqä Naqä-qakuä Ätätä, Imäkqä Iqueyqä.” Iqu qokä-apäkä iuqä suqenqä iwäsäutäqanġa-pqä, ä mäkä ämivauätäqanġa-pqe, Iqu suqä aanä jänänänġiu itä, imäkätñqe. ¹² Ga Iqueqä hiñui,* tä hänaqä äsätä we-hunqä-pañiyi. Iwä Iqueqä nyuänġiuñi, ämiqä iquauqä yñña kuapanä äpmakäuminqe. Nñ Iqueqä huiwä iunġi, yoqä hñqu äqänä. Huizi iqua yoqä iquenqe, maññqä etanġä, Iqueqä-kiuänä näqñqä eä. ¹³ Ga Iqueqä ämuasmänqä quäuqä iquenġi, häneqe-nänġä ämuasmäuminqe. Ga qu Iqueqä yoqe, tii änyuätkuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñuiqä.” ¹⁴ Ga mäkä-iqä qäukuä yätutanġä iqua, hosi qäpaiqä iu äpmapu, Ique qänaki äwivändminġuwi. Iqua quwqä huiwä iunġi, ämuasmänqä kiyä mamätqä, aanä qäpaiqänänġinä imäknminġuwi. ¹⁵ Ämaqä hiñuiqä äwimeñqä Iqueqä manġitanġi,† näpñqä-hionaqä yanäqñquä hñqu ätimäukqe. Hionaqä iqu, hueqä-himqä eeqänänġä iu mändi äkittqiyätñqä iqueyqä. Ga yäqä woyqä a äqätä, qunġi ämitñqänänġyä.‡ Itanġi ämaqe, wainqä häukui hikä hovqä imepu qonjqä iquwä-pañi, Iqu suqä iinjä, qokä-apäkiu asä ii itqueniqe. Kiqä qakui tiinjqä. Goti Yänänäqñqä Eeqänänġä-tänġä Iqueqä äwqä tnänġä iinjä ätnä. ¹⁶ Itanġa Iqueqä ämuasmänqä quäuqeutä, ä hawiutanġi, yoqä tiinjä äqänminqe. “Ämiqä eeqänänġä iquauqä Ämiqätä, ämaqä naqä iquauqä Naqä-queqä.”

* 19:12 Itkimäkqä 1:14 † 19:15 Itkimäkqä 1:16 ‡ 19:15 Apqä Bukä 2:9

17 Inğanı, nyi enätqä hñqu, mäptqä iqueqä haqeqi tqäutañgi äqunqge. Iqu yññä eeqänänä, qäukuä awä iqä äväwa ikitqätanquwä iquauñqe, mañä yänänäqñqä tii ätkqe. “He, Goti Hanjuwä Iqueqä ymisañä naqänänä imäkqanqñqä äpäpu, aquvä qämbiyä. 18 Ga ymisañä iunı, ämiqä iquauqätä, mäkä-iqä iquau miqä iquauqätä, ämaqä aañä yänänäqñqä iquauqätä, hosi iquauqätä, itaŋga ämaqä, hosi iquau haqeqi äpmeñuwä iquauätä huiwä iunä guwi, he ämbñqänänyä. Ga he huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä inuwä, ä wäunuä-wiyqä hiñgi äpmeñuwä, ññ ämaqä hiñginqä, itaŋga ämaqä yoqä-tañä iquatä, eeqänänä iquauqä huiwä iunä guwi, ämbñqänänyä.”

19 Inñä äwiyätmänğanı, nyi nanuä hiqiyqä iquä, ämiqä naqä qua iutañä iquatä, quwqä mäkä-iqä iquatäñi, aquvä ae äqänqanğä äqunqge. Qu Ämaqä hosi iu äpmeñqä Iquä, Iqueqä mäkä-iqä iquatä mäkä humbñqänänyä. 20 Inğanı, qu nanuä hiqiyqä iquesä, hiñuä-tqä quanğä iquesäñi, guä kiyäuekuwi. Hiñuä-tqä quanğä iqu, nanuä hiqiyqä iqueä hiñuä iqi, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di imäkätä, ämaqä nanuä hiqiyqä iqueä atäunuä iñqe ämepu, iqueqä ktqenqä qonä äwoktäuminuwä iquauñi, quanğä ätukqä iquwi. § Iquauñi, hññä yqänänä-quaqui ämepu, hovqä naqänänä, hikä piyanä-weqä tä nätkätanqñqä bu ämatnämäukuwi. 21 Ga iquauñi qä ämaqä mäkä-iqä iquauñi, hionaqä Ämaqä hosi iu äpmaminqä Iqueqä mññita ätimäuminqetä, pizqä äpäkkuwi. Itaŋga yññä eeqänänä iqua, mäkä-iqä pizqä e äpäkkuwä iquauqä huiwä iunä guwi, änäpu äwqä änäpäkkuwi.

20

Jisasi Iqu, qua täunı, quyäukuä 1,000 miniqenqä

1 Anğinı, nyi ynaunqä hñqu, qäukuä haqä yätuta äväma quvepñanği äqunqge. Iwä iqueqä hipa iunı, qua hovqä täpäunuä maeqä iquesañä hutäuqetä, guä woyqä naqä hñqutä, a äqätminqge. 2 Iqu qämakä häñesqä naqänänä ique a äkiqätqge. Ii qämakä qänqatqä, qu, “Setänä, ämaqeu kukñuñqä ätuma uwqä iquvqä” änyuätminuwı. Iwä iqu quväukuä 1,000 pmetäninqä iñqe, ynaunqä iqu guä woyqetä äkiqiyäuekqe. 3 E äkiqiyäueqetäñi, iqu iqueni qua hovqä täpäunuä maeqä ique ätnämeqäqge, hovqä iqueni pmäukuä änä mautäuqä, hutäuqetä aañä yänänäqñqä ämäyekqe. Ga iññä etañgi, Setänä iqu

gokä-apäkä hueqä-himqä iunji, anjini quangä mätquä yätñqä diñqäüä. Iqu qua hovqä iqueni, quväukuä 1,000 päwqanğanqä, hiñuä äqänä pmetñqänänyä. Ga qänakñi, iqu yäpaqänğisa wänqänäjäpu ikininçe, äwätepnuwi.

⁴ Nyi iinjä ae äqunmi huizi, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu gokä-apäkä iu mipñqä wäunjuä äwikqä hñqua, ämiqä iuqä zä-hawä iu pmetanğä äqunğqe. Ämaqä iu äpmaminjuwä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe awä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, a yänänäqñqä äqätminjuwitanji, ämaqä mäkä-iqä iqua, iquauqä nyuanji huätä ätäwäpu, pizqä äpäkkuwä iquayi. Itanğa iqua nanjuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä qonjä mäwoktäuqä ipu, nanjuä hiqiyqä iqueqä atäunjuä iinçe, quwqä hipenjitä, hipaitäñi, maqñqä iminğä iquayi. Ga gokä-apäkä ii, qu hñjä-pmeqä anji ämepu, Kraisi, Ämaqä Goti Iqu atäunjuä ätekqä Iqutä, anä äpmapu mitqätanğpi, quväukuä 1,000 päwäniqe. ⁵ Qokä-apäkä qua äptepqä duta anji vauqe, ii aanjä kiñganä änyä qe ätimäukqe. Itanğa gokä-apäkä ae äpäkonğuwä huizi iqua, quväukuä 1,000 ae äpäwqanğanqä, qu hñjä-pmeqe mämeqä danä ipnuwi. ⁶ Ga gokä-apäkä äpäkonğuwä iuta kiñganä anji ävaukuwä ii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänğqä atäunjuä ae ekqä-qua eäpu, yeeqä ipñqäüä. Ga äpäkonğqä huizi ätimäutqä iqu, iquauñi mäñdi äkittqiyqenqä yänänäqñqe, hmayqä. Aanjä oeyqä. Hiñuiqä ävaukuwä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Kraisi Iquenyqätä hiqäva imäkäpu wimeqä-qua hipñqäüä. Ga qu eeqä, Kraisi Iqutä quväukuä 1,000 iunji, ämiqä pmapñqäüä.

Setänä iqueqä mäkä yäpakiyi

⁷ Iwä quväukuä 1,000 ae äpäwqanğanji, qu qua hovqä täpäunjuä maeqä iqueni, qñqanjä hutäuqanğpi, ga Setänä iqu guä äkiqiyänä äpmamitätqä iundanji, inğa ewasqänäniqeğä. ⁸ Iwä iqu yäpaqänğisa ätimäuäqe, Gokä iqueqätä, Manğokä iqueqätä, ämaqä eeqänänjä, qua hitunjuä äwitqutänğä-pa äpmenjuwä iunji, quangä ätuätä, mäkä ipäqäpñqä aquvä maqiyäniqeqä. Ämaqä iinjä iqua, aanjä kuapänä, a änä matäuqänänjä, hikä weä enğä-paniqä. ⁹ Qu qua eeqänänjä äwinğä iu ikipu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, anjä-himqä, Iqu kiinjä äwinyätñqä iu pmetanğuwä iquau qäuiqä ktäuqanğuwänğa, qäukuä yätuta te äpätä mäkä-iqä iquauñi, te aanjä kuapänä ganği äqunğqe. ¹⁰ Setänä ämaqe quangä ätukqä iqueni, qu hovqä naqänänjä, hikä piyanjä-weqä tä nättätanğqä, nanjuä hiqiyqä iqutä, hiñuä-tqä quangä iqutä ae äpmetanğinyä

iu, ämatnämäukuwi. Ga iqua, hiunji heatqeu, tänjä-hunqä naqänänjä hea ique-ique inä meqäpnuwi.

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä suqe, iwäsäukqenqä

¹¹ Itanji nyi zä-hawä qäpaiqä naqänänjä hñqu witanji, ga Zä-hawä Iu Pmetanqgä Ique-pqe, äqunqge. Iwä quäetä, qäukuitäni, Iquenyqä zä äwäsinyä, qäpu ekiyi. ¹² Itanga, qokä-apäkä ae äpäkonjuwä, yoqä-tänjitä, yoqä maeqä-tänjitä, eeqänäni, qu zä-hawä iqueä hipenüä iqi tqäutangä äqunqge. Iqi tqäutanguwänga, enätqä iqua quwqä suqä imäkminjuwä buki ävatäpu, itanga hänjä-pmeqä bukä iqu-pqe inä ävatkuwi. Ga Zä-hawä Iu Äpmenqä Iqu, bukiu qänätanqgeunji hinüä äqunäqe, Iqu ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä suqe iwäsäukqe. ¹³ Ämaqä eqä-pnjä iu äpäkonjuwä iquauñi, eqä-pnjä iqu a äkiqätminqge, ewasqiyäwqatkqe. Äpäkonquesä, wavä iquesäni, iquaqu-pqe, qokä-apäkä ae äpäkonjuwänga iquaquiyqä hipa iu äpmaminjuwä-pqe inä ewasqiyäwqatkiyi. Itanga qu eeqänäni, Zä-hawä Iu Äpmenqä Iqueä hipenüä iqi tqäutanguwänga, Iqu ämaqä hñqunä-hñqunä quwqä suqä imäkminjuwunqä iwäsäukqe. ¹⁴ Ga äpäkonqä iqutä, ä wavä iqutä, hovqä tä naqänänjä äsätanqgä ique ämatnämäukuwi. Hovqä tä naqänänjä-tänjä iqu, äpäkonqä huizi iquvi. ¹⁵ Itanga ämaqä, quwqä yoqe hänjä-pmeqä bukä iu maqñqä inqä iqua, qu-pqe hovqä tä naqänänjä äsänqä ique inä ämatnämäukuwi.

21

Qäukuä änyä-hänñqätä, qua änyä-hänñqätä

¹ Nyi ii iqanji äqunmi, huizi, qäukuä änyä-hänjä hñqutä, qua änyä-hänjä hñqutä, äqunqge. Qäukuä qua hinuiqä äwäminiyä iquaqu, hma ae eqanqiyänga, ga eqä-pnjä-pqä iqu, yqänä matuqä ikqe. ² Itanga nyi anjä-himqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä, Jerusälemä änyä-hänjä iunji, hinüä äqunqge. Ii apäkä hñqu, kiqä qokique ämuanätñqä qeqätqä näwi imäkñqgä-pa, qäkämä qeqätqä iinjä imäkñqä, Goti Hanjuwä Iqutä qäukuä haqä yätu äwinqeutani, äväma quvepñanji äqunqge. ³ Itanqgänqä, zä-hawä iutani, manjä yänänäqñqä hñqu tii tqanji äwikqe. "Qätä nyipiyä! Tänganji Goti Hanjuwä Iqueqä anji, qokä-apäkitä äpmeqi. Inji Iqu quwqä awä iqi pmetänqiyä. Ga qu Iqueqä qokä-apäkä heqanqpi, Iqu Iqueqä-kiuä qutä anä äpme, quwqä Goti äpmenqiyä. ⁴ Iqu, kñuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hinüä eqä ye esänqiyä. Itanga qokä-apäki,

mapäkonqä danä iqäpnuwi. Nätmatqä qängatqeta äwäka äpäñqe, täñgani, qäpu iqanqgetani, äwqä hanjä-iqä, knuä qäyqä, itanğa täñä-hunqä mäwimeqä da iquäniqeqä.”

⁵ Iwä Zä-hawiu Äpmeñqä Iqu tii ätkqe. “Qätä nyipiyä. Nyi nätmatqä eeqänäñi, änyä-hänjä imäkqänä.” Ii ätätäqänğa-pqe, tii-pqe inä ändkqe. “Si kuknuä tä tuwanuä qäyeyä. Ii, aanjä naqä-qakuänänjä etanği, ga ämaqä eeqänäñi, iquenyqe quuvqä heqäpñqänänyä.”

⁶ Itanğani, Iqu tii ändkqe. “Nätmatqä eeqänäñi ae ätimäuqiyä. Hijnuiqänqätä, yäpakiñqätäñi, Nyi Nqä-näuänjçä. Nätmatqä eeqänäñiñqä Qakuä-qunä emä, eeqänäñi qäpu Imäkqä-qunjçä. Itanğa ämaqä hñqueqä quväki ye ävätnqe, Nyi iqueni, eqä esquä hea ique-ique pmeqä vqä iquesani, mbqä maeqä, hñgi guätñqä wimqänä.”

⁷ Ga ämaqä hñqu mäkä äunäpiyä iunji ämävqätäuqanğutqe, Nyi iqueni nätmatqä ii ävätmä, ga Nyi iqueqä Goti pmetanğundi, iwä iqu Nyaqä ymeqä pmetänqiyä.

⁸ I etanği, ämaqä pemä miqä itqänuwä iquatä, quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, suqä aanjä quvqänänjä imäkätqänuwä iquautä, ämaqä pizqä äpäsçätqänuwä iquautä, huiwä yanjä hñgi äväkitqänuwä iquatä, paaqä imäkätqänuwä, ä goti quanğä iquauñqä quuvqä eqiyätqänuwä iquatä, itanğa kuknuä quanğä ätätqänuwä iutäñi, qu hovqä naqänänjä hikä piyanjä-weqä tä nätqätanğqä iunqä upnuwiqä. Ii äpäkonqä huizi iquvqä.”

Jerusälemä änyä-hänjä iquenqä

⁹ Asä qänğani, enätqä hñqu nyinyqä äpkqe. Iqu enätqä 7, nätmatqä ämaqä qui imäkqä yäpakä hevqä manğuä inqä, a äqätminuwä iquautanjä iquvqä.* Itanğa enätqä iqu tii ändkqe. “Si biyä. Nyi apäkä Sip-sipqä Meqä Iqu metñqä iqäqä iinji, ämäktquamqänänyä.”

¹⁰ Itanji iqu Dñä Änğüä Iqueqä yänänäqñqeta, qoqonjä naqänänjä haqä yämñä hñquenqä änma äukqe. Qoqonjä yänisanji, iqu anjä-himqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä ätkqä Jerusälemä ii, Iqutä qäukuä haqä yätu äwinqeuta äväma quvepğanği, ämändquakqe.

¹¹ Goti Hanjuwä Iqu anä pmetanği, Iqueqä tä yänqä naqänänji anjä-himqä iisa äyänminqe. Tä iqueqä we-hunqe, hikä jaspä anğuanänjä kiqä mbqä haqä nändi ikutotqänuwä-panjä, huitanänänjä, aanjä quvanyäqñqeqä. ¹² Anjä-himqä iinjä ii, täknjä naqänänjä haqä yämä äqänminqe. Täknjä iqueni,

* 21:9 Itkimäkqä 15:1-7

kiqä hävqä qnqanji, 12 imäknminqce. Ga qnqanjä iquau-tänjä qäqiqinji, enätqä hñqunä-hñqunä ätqäuminjuwi. Itanqqännga Israitqä iquauqä kawäka 12 iquauqä yoqce, hävqä qnqanjä iquauñi, hñqunä-hñqunä äqänminqce. ¹³ Itannga täknä iinjä, mäptqä yapqä ingisa äqänminqceñi, kiqä qnqanji, hñquaqui-hñqueyqä. Itanqqännga täknä mäwqä hñgisa äqänminqceñi, asä hñquaqui-hñqueyqä. Nñ asä täknä mäwqä huizingisa äqänminqceñi, hñquaqui-hñquenjqä. Itannga mäptqä wiqä ingisa äqänminqceñi, asä hñquaqui-hñque inänjqä. ¹⁴ Anjä-himqä iinjä ique täknä äqänänqce, iwä täknä iqu yänänäqñqä qänätätñqce, hikä 12 iqua äknqäuminqce. Itanqqännga ämaqä 12, Sipsipqä Meqä Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä yoqce, hikä iquauñi hñqunä-hñqunä äqänminqce.

¹⁵ Enätqä nyitä kukñuä anä ätkueä iqu, anjä-himqä ii, itannga kiqä täknä naqä ique, itannga qnqanjä täknä ique imäknänjqä iquau, quwqä quäuqenqätä, homäninqätä iwäsäutñqä, golqä yäkqce a äqätminqce. ¹⁶ Itannga anjä-himqä iutanjä täknä mäwqä ingi-ingisanjä hiqñqce, asänänji. Iiyqä quäuqetä, naqetänji, hñqu mäñdi ma, iquaquiyqä hiqñqce asänänjqä. Itannga enätqä iqu anjä-himqä ii, iqueqä yäkqetä hiqñqenqä iwäsäukqce, kiqä hiqñqce 2,200[†] ätimäukqce. Anjä-himqä iiyqä ingi-ingisanjä iwäsäuqätä, kiqä haqä yäninjitä-pqä qäsä iwäsäukqce, eeqänänji hiqñqce asänä ätimäukqce. ¹⁷ Iqu anjä-himqä iutanjä täknä äqänänjqä-pqce iwäsäukqce, iqueqä hiqñqce 144 ätimäukqce. Hiqñqä iinjä iwäsäuqce, ii ämaqä hñqueqä äquanjä iutanji, hipa pätäkiqä iunqä iwäsäutqutätqänjuwä ii enqä-panji. Itannga enätqä, täknä hiqñqä ique iwäsäukqä iqu, hiqñqä ii qesä iwäsäukqce.

¹⁸ Ga anjä-himqä iutanjä täknji, Goti Hanjuwä Iqu hikä jaspaitä täknä äqäyätä, itannga Iqu anjä-himqä iinjä, golqä itänä ämätqce. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanjä hinjuä iqänjqä-panjä aanjä quvanyäqñqceqä. ¹⁹ Ga anjä-himqä iutanjä täknä iquvanjä bunji, Goti Hanjuwä Iqu hikä huitanjä-huitanjä, mbqä naqänjqä äwäminqce, ämetä huyä-quayunjuä enqä-pa iwimäkkqce. Itannga iquvanjä bunji, hikä aanjä äñguänänjä jaspera iqu ganä äsekqce. Itanqqännga huizi, hikä säpayä ique, äsekqce. Ga hikä huizi äsekqä yoqce, aketä iquvi. Itannga hikä huiziqu iqueqä yoqce, emelatqä iquvi. ²⁰ Nñ, hikä huizi, satonikisi ique äsetä, ä huiziqu, koniliyanä ique äsekqce. Itannga hikä hñquququ, klisolaitä iqu etanji, itannga huiziqu, kiqä yoqce, belitä iquvi. Ga

[†] **21:16** Kiqä hiqñqce 2,200 kilomita. Hänaqä Menyämata Lae bunqä änyänjqä iqu, kiqä hiqñqce, 240 kilomita inänjqä.

hikä huizi iqu, topasi iqu etanqqänga, nη hikä 10 iqu, klisoplesi iquvi. Ä hikä huiziqu, hayäsinä iqu etanqi, itanqa yäpaki, amelisi ique, iquau äsekqe. ²¹ Ga hävqä qηqanä 12 iqua, qu kamä naqänänjä enqä-paniqä. Ga kamä iinjä iqua, mbqä naqänqä imäkqä eä, aanjä qäpaiqänäni. Ä hävqä qηqanä hηqunä-hηqunänjä iquauñi, kamä hηqunä-hηqunä imäknminqe. Nη anjä-himqä yäpä yängisanqä huänqe, golqetanä imäkänqe. Ga golqä iinjä, kiyä mamätqä, aanjä quvanyäqηqeqä.

²² Ga anjä-himqä iunji, nyi hiqäva-imäkqä anjä hηqu hinuä mäqunquä ikqe. Goti Naqä, Yänänäqηqä Eeqänänjä-tänjä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäñi, hiqäva-imäkqä anjä iquenyqä tñänqä Iquaquvqä. ²³ Itanqa anjä-himqä iunji, mäptqä, ä qanua äyänätä we hunätηqe, hmanjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä motquetηqä tä-yänqä naqänänjä iqu, anjä-himqä iu yänguäniqe. Nη Sipsipqä Meqä Iqu hiqitä enqä-pa, anjä-himqä iu äyäwqätä pmetanqi äqunqce. ²⁴ Iwä qokä-apäkä hueqä-himqä eeqänäñiutani, qu qani, Tä Iqu yänätanqceu upnuwi. Itanqqänga qua eeqänänjä iu ämiqä naqä äpmakäwänuwä iqua, nätmätqä ängüänänjä quwqä yoqä naqä motquapηqä isua, iqinyqä äma ppnuwi. ²⁵ Ga heatqä hiawiqe, anjä-himqä iunji, matimäuqä etanqi, anjä-himqä iutanä täknä hävqä qηqanä eeqänänjä iquauñi, mämäyeqä, hiunji ique-ique hutänätäniqeqä. ²⁶ Hueqä-himqä iquauqä nätmätqä ängüänänjä, yoqä naqä ävätηqä eeqänänjä, qu anjä-himqä yäpä yängisa äma mipaqupnuwi. ²⁷ Mä nätmätqä, Goti Iqueqä hinuä iqi ängüä maeqä, kiyä mätqä itä, ä ämaqä, suqä aanjä quvqänänjä imäkmpiqä itä, ämaqä quanqä ätmipqä itäñi, qu eeqä, anjä-himqä yäpä yängisa mäyqä ipnuwi. Hma naqä-qakuicä. Nη qokä-apäkä quwqä yoqe, Sipsipqä Meqä Iqueä hänjä-pmeqä bukä iu äqänänqä iqua, qu quwänä anjä-himqä yäpä yängisa pepnuwi.

22

Eqä hänjä-pmeqä vqenqätä, zä hänjä-pmeqä vqenqätä

¹⁻² Itanqa enätqä iqu, eqä naqä hänjä-pmeqä-vqä hηqu ämändquakqe. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanjä hinuä iqänqänänjä aanjä quvanyäqηqä iniqä. Eqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueätä, zä-hawä iuta ekukua, anjä-himqä iyeqä hänaqä awä iqi quvepқанqi äqunqce. Itanqa eqä yätäqä inqi-ingisanji, zä hänjä-pmeqä-vqä hui ätqäunäuä. Ga zä hänjä-pmeqä-vqä iinjä iqua, häukuä qanua ique-ique wiquänqiyä. Itanqa kiqä quwqe, qokä-apäkä eeqänänjä iu ängüä iwimäkquänqiyä.

3-4 Itanğa nätmatqä eeqänänjä, Goti Iqu mäwinqä iqäqä iqua, iqinjä mäwiqä danä enä. Goti Hanjuwä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, zä-hawä iu äpmanyä miqiyñqeqä. Iquaqu pmetanğiyänğanj, Iqueqä wäunjuä imäkqä iqua, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, wäunui imäqkämanäpu, Iqueqä himä-hiqumuanju hiñjuä qumbnuwi. Itanğa, iqua quwqä hipenjuä iunji, Iqueqä yoqä-tänjä-quayi. ⁵ Itanğa Goti Naqä Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iunji we-hunqe, Iqueqä-kiuä vqanğqetanj, heawiqe matimäuqä da itä, hiqi-tetä, mäptqä iqueqä we-hunqeutänji, wäunjuä imäqkäñqeqe, maeqä danä yäniqeqä. Oeyä. Ga qu hea ique-ique ämiqäpnuwi.

Jisasi, si biyä!

⁶ Iqu iinjä ämändqueqetanj, tii ändkqe. “Kukñuä tä aanjä naqä-qakuänänjä etanği, ga ämaqä eeqänänji, kukñuä iquenyqe, quuvqä heqäpnqänänjä. Goti Naqä Iqu, kukñuä hiñjuä-tqä iquauqä quuvqe wivauqumuatqä Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Iqueqä wäunjuä imäkqä iquauñi, nätmatqä eeqänänji, maqänä timäutñqä iinjä motquetñqä, ändowatkqe.* ⁷ Jisasi Iqu tii ätkqe.

‘Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä.† Ämaqä, kukñuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqä iu qänaknä imipqä iqua, Goti Iqu äñguä iwimäkänqiyä.’”‡

⁸⁻⁹ Nyi Jonä, nätmatqä timäuniqenqä, qätä äwiyätmä, äqunğqä iqunji. Nyi qätä äwiyätmä, hiñjuä ae äqunmitanj, enätqä nätmatqä e ämändquakqä iqueuä yukä-tänjä qäqiqi qonjä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinjä miqä panä! Sitä, tqä tta-tñguäka kukñuä hiñjuä-tqä iquatä, ämaqä eeqänänjä, bukä tqe qänaknä itqänjuwä iquatä, Goti Iqueqä wäunjuä-wiyqä enjuwä-pa, nyi asä iinjä iqunjqä. Si yoqä haqeu mamäutñqeqe, Goti Hanjuwä Iquenyä qonjä woktävä.”§

¹⁰ Ga hui-pqä inä tii ändkqe. “Kukñuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqeqe, qäqi ae ätimäutñqä iqä-qae, si imä zä makiptqäyqä panä. ¹¹ Ae ätimäutñqä iqä-qae, ämaqä suqä quvqä äki-äkitanjä imäkätqänjuwi, quwqä iunä äwäpu, qäyä imäkqä uwqanğpu. Nñ qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunjuä iqanği, suqä jänänjä iunä imäkätqänjuwi, iunä qäyä imäkqä uwqäpnqeqä.”

¹² Jisasi Iqu tii ätqiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä. Ga maqänä äquvepätmänğanj, ämaqä hñqunä-hñqunänjä iunji, quwqä suqä imäkätqänjuwä-pa, kimanj wimqä iñqeqe, Nyi qäsä äma quvepmqänä. ¹³ Hiñuiqänqä,

* 22:6 Itkimäkqä 1:1 † 22:7 Itkimäkqä 3:11 ‡ 22:7 Itkimäkqä 1:3 § 22:8-9 Itkimäkqä 19:10

qänakñqä, Nyi Nqä-näuänjqä. Nyi ganä äpmamä, yäpakänjqä äpmeñqä Iqunjqä. Nätmatqä eeqänänjqä Qakuä-qunä emä, qäpu imäkqä Iqunjqä. ¹⁴ Qokä-apäki, quwqä ämuasmänjqä asñä äqäyätqänjuwä iquauñi, Goti Iqu äñguä wimäkqanguti, qu zä häñä-pmeqä-vqä ique änäpu, anä-himqä iutanä hävqä qñqanä äutemä yängisa paqunqäuä. ¹⁵ Itanğa ämaqä, suqä aanä quvqenä imäkqä iquau, paaqä imäkqä iquau, huiwä yanä hinqi väkiqä iquatä, ämaqä pizqä päsqä iquau, ä goti quangä iquauñqä quuvqä heqiyqä iquatä, ññ suqä quangiuñqä äwinyätä, qänaki iqä iquatänji, qu eeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä anä-himqä iunji, yäpaqänngisa pmapunwiqä. ¹⁶ Nyi Jisasi Iqunä, Nyi Nqä enätqe, henyqä ändowatqangä, ga iqu qokä-apäkä, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquenä, Nyaqä kukñuä tä awä äyä etätñqeqä. Nyi ämiqä Dewiti iquesanä Zä-Hutäkñä äungqä Iqunä,* ga iquesa ätimäukqeqä. Itanğa Nyi Qätäqueqä zinuitä ätimäutä, äyanätñqä Iqunjqä.”†

¹⁷ Dñä Äñguä Iqutä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqä apäkisänji, tii ätqinyä. “Si biyä.”

Ga ämaqä eeqänänjä, kukñuä tä qätä äwipqä iqua, qu-pqe tii tpuwi. “Si biyä.”

Itanğa ämaqä äkisqu-äkisqu, quväki ye vqanji, eqänjqä äwiñqä iqu, äpätnqänänjqä. Ga tqu-tqu eqä häñä-pmeqä vqe, nätnqä etanqutqe, iqu äpätä mbqä maeqä, qanyä ionätñqeqä.

Jonä iqueqä kukñuä yänänäqñqä yäpakiyi

¹⁸ Ämaqä eeqänänjä, kukñuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqce qätä wipqä iquauñi, nyi Jonä iqunä yänänäqñqä tii tumqe. Ämaqä hñqu kukñuä tqeñi, hui wiyä iqa uwqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueñi, hanä-iqä aanä quvqä iinjqä bukä tqe ätä äqänänqce, wiyä iqa peyanique. ¹⁹ Nñ ämaqä hñqu, kukñuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqceuta hui huätä mamäuqanqutqe, ga Goti Hanjuwä Iqu iqueqä nätmatqä äñguänänjä iinjqä bukä tqe ätä äqänänqce, huätä mätnämäunqiyä. Nätmatqä äñguä ii, zä häñä-pmeqä-vqä iqutä, Goti Hanjuwä Iqueä anä-himqä iisä, iquaquvi.

²⁰ Ga Ämaqä nätmatqä eeqänänjä iinjqä awä ätätñqä Iqu, tii ätqiyä. “‘Nyi maqänä quvepmqänä-qe,’ naqä-qakuä etkqe.” Auä, yqänä! Jisasi Naqä Iquki, Si maqä quvepiyä!

* 22:16 Itkimäkqä 5:5 † 22:16 Itkimäkqä 2:28

²¹ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä änguänäni hiŋgi vqe, etapquä. İi naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä.